శ్రీశంకరానందగ్రంథమాల. ౩.

శ్రీ

స్కాంద పురాణాన్తర్గత హేమకూటఖండాత్మక

సప్తర్షి యాత్రా ప్రకాశక

పంపామాహాత్మ్యము. ౧

వేదాన్త విద్వచ్ఛిరోమణి,

కోరటమద్ది, వేంకటరామ శాస్త్రిగారిచే సంస్కరింపఁబడి

బ్రహ్మశ్రీయుత,

ఆస్తికభూషణ, భాస్కరాచార్య,

హాలహర్వి, వేంకటేశ్వర శాస్త్రిలవారిచే

ప్రకటింపఁబడినది.

పంపా క్షేత్రము.

బళ్ళారి గురునాథ, రాయలసీమ ముద్రాశాలలయందు ముద్రితము.

1933.

పీఠిక

శ్రీపరమేశ్వరుని లీలావిలసితమగు నీవిచిత్రసంసారసముద్రములో ప్రతిప్రాణియు మునుగుచు తేలుచు దరిజేర నుపాయముగానక చిక్కుపడియుండును. ఇట్టిస్థితిలో ఆమహేశ్వరునిలీలల గన్గొని, అతని దివ్యమంగళవిగ్రహముల సందర్శించుచు, అతడు ఆవిర్భవించియుండు పవిత్రక్షేత్రరాజముల కనులారగాంచుచు, తద్భక్తశిఖామణుల సహవాసముచేయుచు, జపతపోవ్రతయోగములద్వారా తదేక భక్తినిష్ఠచే సేవించుటయే దరిజేరుటకు ఉపాయమగును. ఈకారణముననే కర్మభూమియగు భరత ఖండమున ముముక్షుజన సౌకర్యార్థమై మహాప్రభావశోభితములగు అనేకములగు శివకేశవ మహాక్షేత్రములు, గంగా, తుంగా, యమునాది పుణ్యతీర్థములు మున్నగునవి తత్తద్దేశవాసుల కనుకూలమగువిధమున అనాదిగా విరాజిల్లుచున్నవి.

"కలౌదేవోమహాదేవః" అను కూర్మపురాణవచనము ననుసరించి, కలియుగమున పాతకములనుండి నిఖిలజీవరాసుల నుద్ధరించు మహానుభావుఁడు సాంబశివుఁడు. అతఁడొక్కఁడే జ్ఞానప్రదాత. ఉత్తరహిందూస్థానములో విశ్వనాథునికాశి యెట్లువన్నెకెక్కెనో, దక్షిణహిందూస్థానములో విరూపాక్షుని హంపియుఅటులనే వాసిగాంచియుండుట లోకప్రసిద్ధము. మరియు స్నానమునకు గంగయెట్లు ప్రశస్తమో, స్నానపానములకు తుంగయు అటులనే ప్రసిద్ధము. మీదుమిక్కిలి ఆతుంగ, తనకు సహాయముగా భద్రనుచేకొనినపుడు అద్దానిప్రాశస్త్యము చెప్పతరమా !

అష్టాదశపురాణ ప్రణేతయగు శ్రీవేదవ్యాసులు తనపురాణరాజమగు స్కాందములో మహాక్షేత్రమహిమలను ప్రదర్శించునట్టి భాగములనేకముల రచించెను. వానిలో పైఁజెప్పిన ఉత్తర విశ్వనాథ కాశీక్షేత్ర మహిమానువర్ణనమునకై కాశీఖండమును రచించెను. దానికన్న 'ఒకగురిగింజయెత్తు ప్రభావమిచ్చటనే అధిక'మని గుంజామాధవునిచేతనే తూచబడిన ఈ దక్షిణ విరూపాక్ష పంపాక్షేత్రమహిమను వర్ణించుటకై హేమకూటఖండమును రచియించెను. ఈవిషయము మున్ముందు దీనికి అనుబంధముగాఁ బ్రకటింపఁబోవుగ్రంథములో విశదముగా చర్చింపఁబడఁగలదు.

కశ్యప, వసిష్ఠ, భరద్వాజాది సప్తర్షులు హిమాలయమునుండి వెడలి, పంపాక్షేత్రమునకు వచ్చి క్షేత్రపాలునియనుగ్రహముచే చతుర్ద్వారోపద్వారశోభితమై, నానాతీర్థక్షేత్ర ఋష్యాశ్రమములచే నొప్పుచుండు పంచక్రోశక్షేత్రయాత్రచేసి, శ్రీపంపాంబాసమేతుడైన శ్రీవిరూపాక్ష పరబ్రహ్మను సాక్షాత్కరించి, ధన్యులై ఈక్షేత్రముననే నివసించిరని వర్ణించుటచే, సప్తర్షియాత్రా ప్రకాశకమగు సంహితయనియు, హేమకూటపర్వతము ఇందుముఖ్యమగుటచే హేమకూటఖండ మనియు, పంపాసరోవర, పంపాంబికల మహిమ వర్ణింపబడుటచే పంపామాహాత్మ్యమనియు, ఈగ్రంథము పేర్కొనబడుచున్నది.

నైమిశారణ్యమున సహస్రసంవత్సర సత్రయాగ సమయములో, సూతపౌరాణికుఁడు శౌనకాదిమహర్షులకు — సప్తర్షులకు క్షేత్రపాలుఁడు చెప్పినట్లుగా — ఈక్షేత్రమాహాత్మ్యమును వినిపించి, భూలోకమున విస్తరింపఁజేసెను. దేవలోకమున ఈమాహాత్మ్యమును నందికేశ్వరునికి స్కందకుమారుఁడు ఉపదేశించెనని తెలియుచున్నది. ఇతర మహాపురాణోపపురాణములవలెనే ఇదియు పైవిధముగా పౌరాణిక సంప్రదాయసిద్ధమగుటచే ఇట్టి పురాణసత్కథాశ్రవణము భక్తులను కలికల్మషములనుండి ఉద్ధరింపకలదని తప్పకనమ్మవలసియున్నది.

వ్యాసభట్టారకుని గ్రంథశైలి ఇట్టిదేయని మనము నిర్ధరించుట సులభముకాదు. అతని ఇతిహాస, పురాణ, గీతా, బ్రహ్మసూత్రరచనలు ఒకటి కొకటిజతపడవు. ఈగ్రంథమందు చాలమట్టుకు ఆరచనాశైలులన్నియు — అనగా విస్తృతము, సంక్షిప్తము, అతివిస్తృతము, అతిసంక్షిప్తము, అనువాదానుశైలులు — సమన్వయింపబడి యున్నవి.

పూర్వభాగములోని తీర్థమహిమలు, ఉపాఖ్యానములు, ఆశ్రమప్రభావములు శ్రోతల చిత్తముల కమందానందము గొల్పుననుటలో సందియము లేదు. ధర్మమును నీతిని బోధించునట్టి ఘట్టము లనేకములు గలవు. హరమిత్రవిమలా సంవాదము, శతర్చనయమ సంవాదము, కాంచనతీర్థ ప్రశంస మున్నగు భాగము లనేకవిషయముల బోధించుచున్నవి, క్షేత్రపాలుని అనుజ్ఞగైకొని సప్తర్షులు అతనిని వెంటబెట్టుకొని పంచక్రోశయాత్ర చేసినపుడు స్నానమాచరించిన తీర్థరాజములు, సందర్శించిన ఆశ్రమవతంసములు, సంభాషించిన ఋషిశ్రేష్ఠులును అనేకులు. తత్ప్రభావము లసాధారణములు. కాలభేదముల నుసరించి యాతీర్థాదులనన్నిటిని ప్రకృతము సందర్శించు పుణ్యము మనకు లేకున్నను, ఈపురాణరత్నములోని తత్ప్రభావ పఠన శ్రవణములు కలికల్మషము నడపజాలునని ఈగ్రంథముబోధించుచున్నది.

సప్తర్షులు క్షేత్రయాత్ర సాంగముగా జరిపి ఈక్షేత్రమును విడనాడజాలక ఇచటనే నివాసము కల్పించికొనియుండి, ఈపురాణమును యాత్రికభక్తజనులకు తెలుపుచుండినట్లును, సప్తర్షులలో నొక్కఁడగు భరద్వాజుఁడు తనశిష్యుఁడగు విష్ణువృద్ధునికి ఈక్షేత్రమహిమను సవిస్తరముగా బోధించినట్లును, మధ్యమభాగమువల్ల తెలియుచున్నది. దీనిలో చెప్పబడిన హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము అత్యద్భుతము. ఉత్తరభాగములో శైవపాశుపతాది మతములు, తంత్రములు, మహావ్రతములు మున్నగు శైవవాఙ్మయ మంతయు సవిస్తరముగా భరద్వాజునిచే విష్ణువృద్ధుని కుపదేశింపబడినది. కనుకనే మధ్యమోత్తర భాగములకు భరద్వాజవిష్ణువృద్ధసంవాదమను నామాంతరము కలదు. మొదటినుండి తుదవరకు చక్కఁగాపఠించుటలో ఇవ్విధముగా సమస్తవిషయముల క్రోడీకరించి తెలుపునట్టి యుత్తమపురాణగ్రంథరాజము దీనివలె మఱొక్కఁటి కానరాదని తెలియుచున్నది.

ఇట్టి ఉత్తమక్షేత్రరాజము దైవికమగు తనప్రభావముచేతను చారిత్రకదృష్టిచేతను మిక్కిలి వన్నెకెక్కి యున్నది—

నిఖిలచరాచర దురిత దురంతతాపముల తనకరుణారసార్ద్రదృష్టిచే జల్లార్చి ఉద్ధరింప నవతరించిన, శ్రీతారకమహామంత్రమూర్తియగు శ్రీరామచంద్రుని పాదధూళిచే బవిత్రితమై, హనుమజ్జాంబవదంగదాది భాగవతాగ్రేసరుల విహారమునకునాటపట్టయి వెలసి, అసాధారణ ప్రాశస్త్యము గాంచియుండునది ఈపంపాక్షేత్రము.

ఆంధ్రకర్ణాటక ద్రవిడమహారాష్ట్రాది దేశముల నిరంకుశముగ పాలించి, తమకీర్తికాంతలను విజయస్తంభములపై నునిచి, దశదిశల విహరింపజేసిన విజయనగర సామ్రాజ్య మహీపాలుర రాజధాని ఈపంపాక్షేత్రము.

జైన చార్వాకాది దుర్మతముల నిర్మూలములొనర్చి, "ఇదంబ్రాహ్మ మిదంక్షాత్రం" అనునట్లుగా, శ్రీశాంకరమత సిద్ధాంతమును, కర్ణాటకసింహాసనమును, తన అప్రతిమ మహిమచే నిరంకుశముగ స్థాపించి, తమసువర్ణవృష్టిచే లోకమునకు ఆప్యాయనము కలిగించి, వేదార్థప్రకాశనముచే లోకమును

అవిద్యాంధకారమునుండి తప్పించి, సర్వతంత్రస్వతంత్రులై సార్థకనాములై విరాజిల్లిన బుక్కణసామ్రాజ్య ధురంధర శ్రీమాధవవిద్యారణ్య సంయమీంద్రులచే నుద్ధరింపఁబడి నాటినుండి నేటివరకు తత్సంతతిచే పాలింపఁబడుచున్నది ఈపంపాక్షేత్రము.

అసాధారణ శిల్పకళానైపుణ్యముచే ఖండాంతరవాసులను గూడముక్కుపై వ్రేలిడుంచి కొనునట్లుచేయు సమున్నతగోపుర ప్రాకారసౌధాదులతో వెలయునది ఈపంపాక్షేత్రము.

గిరినదీతటాక తరుగుల్మలతాదులచే వనస్పతిదేవత యొక్క సంపూర్ణావతారమునకు తావిచ్చునది ఈపంపాక్షేత్రము.

ఇట్టిదివ్యక్షేత్రమును సమగ్రముగాదెలియఁ బఱచునట్టి ఈపంపామాహాత్మ్యగ్రంథము పురాణ మగుటచే అతిపురాతనమయియున్నను సర్వజనసులభమగు నటులముద్రించి ప్రచురింపబడక నామ మాత్రప్రచారముకలదై అనేకశతాబ్దములనుండి యేమూలనో దాఁగి యుండెను. అనేకమహనీయులు ఈసత్కార్యమునకై పూనికొనియు, ఇంతవరకు సఫలమనోరథులు కాకపోయిరి. తుదకీగ్రంథము సంపాదించుటయే భగీరథప్రయత్నసదృశమయి యుండెను.

ఇట్టిమహాక్షేత్రమునకు స్థలపురాణము ప్రచురింపఁబడకుండుట గొప్పన్యూనతయని తలచి, మిక్కిలి వ్యయప్రయాసల కోర్చి, తమ ఔదార్యోత్సాహముల నెల్లప్పుడును శ్రౌత, స్మార్త, దైవిక, ధార్మి కాదిసత్కార్యములకై వినియోగించుచు, అగ్నిష్టోమాద్యనేక క్రతువులను, ఏకాదశ శివలింగప్రతిష్ఠలను, శంకరాది దేవతాప్రతిష్ఠలను, శతచండీ శ్రీచక్రరాజచలప్రతిష్ఠా శ్రీపంపాంబా నూతనరథప్రతిష్ఠాది శాక్త మఖములను, కోటిబిల్వ, కోటివర్తి, శతరుద్రియాద్యనేక శైవసత్కార్యములను పరమాత్మార్పణముగా జరపి, శ్రీజగద్గురు హంపీ విరూపాక్ష విద్యారణ్యపీఠాధిపతుల సంస్థానాధిపత్యమును బహుకాలము వహించి, ప్రకృతము దాదాపు ఇరువదివత్సరములుగా శ్రీపంపావిరూపాక్షేశ్వర, యంత్రోద్ధారక, శ్రీచక్రతీర్థ కోదండరామస్వాములవారి యాలయములు మున్నగు హంపీదేవస్థానముల ధర్మకర్తృ నిర్వాహకులై యుండి, తమనిర్వ్యాజ భక్తిరసముచే నిరంతరము శ్రీవిరూపాక్షపాదపద్మముల కభిషేక మొనర్చుచున్న, "ఆస్తికభూషణ" అను సార్థక బిరుదాంచితులగు బ్రహ్మశ్రీయుత భాస్కరాచార్య హాలహర్వి వేంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారు ఈమహాకార్యమును నెరవేర్పఁదలఁచి ఈగ్రంథమును శ్రమ వ్యయములచే సంపాదించి, శుక్లసంవత్సర వైశాఖములో నన్నుబిలచి ఈగ్రంథమును సంస్కరించి ముద్రితమొనర్పుమని నాచేతికిచ్చిరి.

ఈగ్రంథము మూలములో శుద్ధమేయయినను లేఖకపరంపరవల్ల ఏర్పడినప్రమాదములు ఇందు లెక్కింపనలవికాకుండెను. ఆప్రమాదములు తుదకు వ్యాకరణనియమముల కూడనుల్లంఘించునంతటి వగుటవల్ల దుస్సహములుగా కన్పట్టుచుండుటచే, వానినిసంస్కరించి ముద్రణానుకూలముగ నొనర్చుట కొంతమట్టుకు గొప్పపనిగానే నాకేర్పడెను. అటులనే చాలామట్టుకు సంస్కరించి ముద్రణకార్య మునకు గడంగి ఒక్కవత్సరములో ముగింపదలచితిమి కానిగ్రంథముగొప్పదగుటచే కొనసాగకపోయెను. అప్పుడు ఇదివెలువడుట కాలస్యమగునని ఇందలి ముఖ్యతీర్థ క్షేత్ర, ఋష్యాశ్రమాదుల మహిమలను వివరించునట్టిదిగా సర్వజనసుబోధమగునట్లు తెలుగున "పంపామాహాత్మ్యసంగ్రహ" మను చిన్న గ్రంథమును ప్రమోదూతచైత్రములోఁ బ్రకటించితిమి.

మరల కొన్నిరోజులకు ముద్రణకార్యమును ప్రారంభింపదలంపగా, పిట్టుపిడుగువలె కలలోనైననుఊహింపఁ బడజాలని, శ్రీవేంకటేశ్వరశాస్త్రులవారి ద్వితీయపుత్రుఁడగు అస్మన్మిత్రులైన కృష్ణశాస్త్రి యొక్క అకాలికమగు ఆకస్మికమరణము మాయుత్సాహమునుపూర్తిగానడుగంటఁజేసెను.

ఇట్లు బహువిఘ్నములకుగురియైన యీగ్రంథము ఎట్లుసంపూర్ణముకాఁగలదోయని మిక్కిలి యోచించుచు, దేవునిపైభారమునైచి మరల ముద్రణమునారభించి యీ శ్రీముఖచైత్రరథోత్సవమున కెట్లోసిద్ధముచేయఁగల్గితి మని తెలుపుట కెంతయుసంతసించు చున్నాము.

ఈగ్రంథములో పూర్వభాగమున, ఇతరపురాణములలోకూడ సుప్రసిద్ధములైయుండు దాక్షాయణీచరిత్రము, గిరిజాకల్యాణము, స్కందచరిత్రము, తారకశూరపద్మసంహారము, అనుభాగములున్ను, మధ్యమభాగములో రామాయణోపాఖ్యానము, కామదహనము అనుభాగములున్ను, ప్రకృతము కాలవ్యవధిలేనందున ఇందుచేర్చబడలేదు. వానినియీగ్రంథమున కనుబంధముగా త్వరలోనే విపులమగు నుపోద్ఘాతముతోడ ప్రచురించెదము. గ్రంథము గొప్పదిఅగుటచే కాలవ్యవధి పుష్కలముగా లేనందునను ముద్రణాది స్ఖాలిత్యములచ్చటచ్చట గన్పడవచ్చును. పాఠకమహాశయులు వానిని సందర్భానుసారముగా సవరించి కొనఁ బ్రార్థితులు.

మా "శంకరానందగ్రంథమాల"లో నీగ్రంథము మూఁడవకుసుమముగా గూర్పగలిగితిమని తెలుపుటకెంతయు సంతసించుచున్నాము.

ఇట్టి ఉత్తమగ్రంథరాజమును పారాయణ, పఠన, శ్రవణాదులకుపయుక్తమగునట్లు ముద్రింపఁజేసి ఆస్తికలోకమునకు మహోపకారమొనర్చిన శ్రీవేంకటేశ్వరశాస్త్రులుగారికిని, అప్పుడప్పుడు దీనికి తగినసలహాలనిచ్చుచు అత్యుత్సాహముతో దీనిప్రకటనమునకుఁ దోడ్పడిన, వారికుమారులగు, ప్రకృతము ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ పరిషత్సభ్యులయిన, జే. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారికిని, వారిసంతతికిని పరమేశ్వరుఁడాయురారోగ్యైశ్వర్య జ్ఞానవైరాగ్యాదులనిచ్చి కాపాడుగాక.

శివభక్తశిఖామణులు ఈపురాణ పారాయణముచే పరమేశ్వరుననుగ్రహమునకుఁ బాత్రులయి ఇహపరసుఖముల బడయుదురుగాక.

స్వస్త్యస్తు సమస్త జగతాం.

సర్వేషాం సమస్తసన్మంగళాని భవంతు.

ఇట్లు,

విన్నవించు భక్తవశంవదుఁడు,

కే. వేంకటరామశాస్త్రి,

వేదాంతవిద్వచ్ఛిరోమణి.

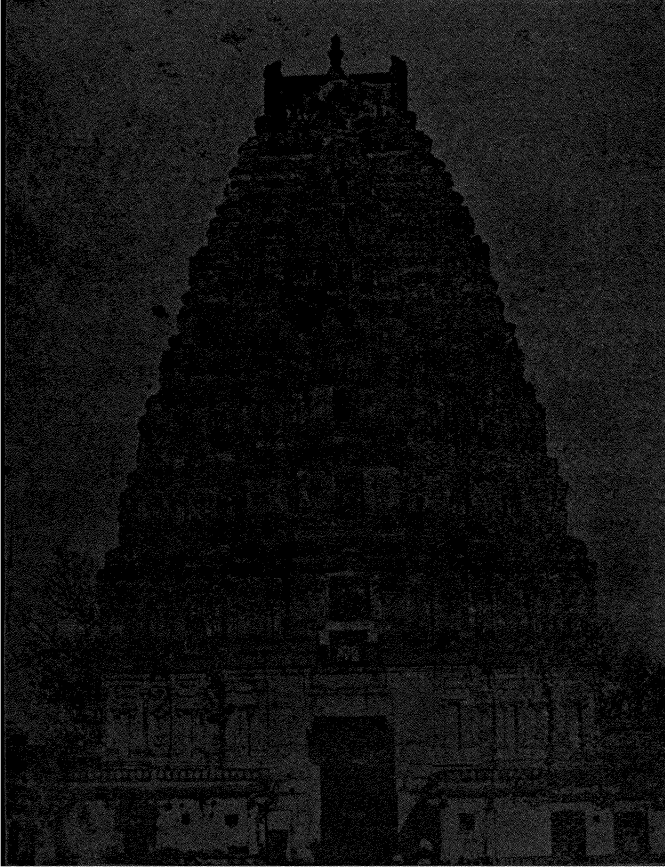
బళ్ళారి.

పంపాక్షేత్రము.
శ్రీముఖచైత్ర
శుక్ల పూర్ణిమ.
10-4-33.

శ్రీపంపామాహాత్మ్య విషయానుక్రమణికా.

శ్రీ

పంపావిరూపాక్షేశ్వర దేవాలయ

గోపుర మహాద్వారము.

రణాః, రుద్రాక్ష మాలాభరణా భస్మరేఖాంకితాంగకాః ౧౧. జటావల్కల సంయుక్తా శ్శివధ్యాన పరాయణాః, తాన్దృష్ట్వా మునయస్తత్ర ప్రత్యుత్థానాసనాదిభిః ౧౨. పూజయిత్వా యథాన్యాయం పాద్యార్ఘ్యాచమనీయకైః, దత్త్వాసనాని మార్గాణి కౌశేయాని మహాన్తిచ ౧౩. అసేవన్తమునిశ్రేష్ఠా భావజ్ఞా శ్శౌనకాదయః, తైస్సత్కృతా మహాత్మానో ధ్వస్తాఖిలపథిశ్రమాః ౧౪. విధిజ్ఞా స్తైర్వృతాభక్త్యా సర్వసంభార సంభృతం, స్వయ మారేభిరే కర్తు మధ్వరం దీక్షయాన్వితాః ౧౫. తమాశ్రమమగాత్పూత శ్శిష్యోవ్యాసఋషే స్తదా, దదృశు స్తంమహాత్మానం జటావల్కలమండితం ౧౬. ప్రసన్నవదనం శాన్తం భస్మదిగ్ధ కళేబరం, సర్వశాస్త్రార్థ తత్త్వజ్ఞం సర్వభూతహితేరతం ౧౭. వ్యాసప్రసాదసంపన్నం పురాణాగమవాచకం, పూజయామాసు రత్యంతం భక్తిజ్ఞానైకమానసాః ౧౮. సత్రాన్తే శౌనకాద్యాశ్చ నైమిశీయా మహర్షయః, కథామృత రసాస్వాద కుతుకాయత్తమానసాః ౧౯. దత్త్వా బ్రహ్మాసనందివ్యం తదగ్రేసుస్థిరాసనే, స్థితాః ప్రాంజలయస్సర్వే ప్రోచుస్సూతం మహామతిం ౨౦. బ్రాహ్మ్యం పురాణం ప్రథమం పాద్మం వైష్ణవమేవచ, శైవం భాగవతంచైవ భవిష్యం నారదీయకం ౨౧ స్కాందం లైంగం తథాగ్నేయం బ్రహ్మకైవర్తమేవచ, మార్కండేయంచ వారాహం కౌర్మం వామనమేవచ ౨౨. మాత్స్యం తథాగారుడంచ బ్రహ్మాండంచ తతఃపరం. అష్టాదశపురాణాని సేతిహాసాని కృత్స్నశః ౨౩. అన్యాన్యుపపురాణాని మహాంత్యష్టాదశాపిచ, త్వత్తశ్శ్రుతాన్యశేషాణి భుక్తిముక్తిప్రదానిచ ౨౪. తథాపి మానసేస్మాకం తృప్తిర్నోజాయతే క్వచిత్, క్షేత్రయాత్రా క్రతు ర్దేవపూజనం తీర్థమజ్జనం ౨౫ సత్కథాశ్రవణం ధ్యాన మీశ్వరారాధనం వ్రతం, సత్సంగత్యాదికాహ్యేతే నృణాం శ్రేయోవిధాయకాః ౨౬. కర్తుం శక్యన్నయాద్ధర్మా నేతానేకేన జన్మనా, తస్మాదఖిలధర్మాణాం ఫలమేకేన కర్మణా ౨౭. ప్రపద్యతే యథామర్త్యో లఘునా తద్వదాధునా, ఏవం మహర్షిభిః పృష్టోబభాషే రోమహర్షణః ౨౮. * సూతః * నమస్కృత్వా మహాదేవం చంద్రశేఖర మవ్యయం, యన్మాయామోహితాత్మానో జనా విషయదుర్మదాః ౨౯. యత్స్వరూపం నజానన్తి సంసారాంబుధిబాడబం, నమత్సురశిరోరత్న నీరాజితపదద్వయం ౩౦. ప్రణమామి తమీశానం సర్వవ్యాపిన మవ్యయం, యచ్ఛ్రుత్వా ముచ్యతేజంతు రజ్ఞానోత్థమహాభయాత్ ౩౧. పంపామహాత్మ్య మతులం శ్రావణీయం తదేవవః, శృణుధ్వ మృషయస్సర్వే పంపామహాత్మ్యముత్తమం ౩౨. గౌరీశంకరసంవాదం పంపాక్షేత్రస్య వైభవం, యచ్ఛ్రుత్వా శాంకరపదం ప్రాప్నోత్యా

శునసంశయః ౩౩. ధన్యోఽహమస్మి భవతాం సంగత్యానఘయా నయా, యయా
ప్రసంగస్సముభూదిదానీం సత్కథాపకే ౩౪. యూయంధన్యాశ్చ యత్ప్రశ్నా
దభూల్లోకహితంమహత్, నారదః పర్యటన్లోకాన్ పరానుగ్రహకామ్యయా ౩౫.
తత్రతత్ర కలేర్దోషాన్నిరీక్ష్యకరుణాపరః, పాపిష్ఠాన్ బహుళాన్దృష్ట్వా తానుద్ధర్తుం
త్వరాన్వితః ౩౬. సత్యలోకం సమాగమ్య దదర్శపితరంస్వకం, లోకపాలైస్సమా
యుక్తం సరస్వత్యేడితం సదా ౩౭. చతుర్భిర్వదనైర్వేదానుచ్చరంతం సుభక్తితః,
నత్వా బ్రహ్మాణమమలం నారదఃప్రాహ నమ్రధీః ౩౮. * నారదః * సంచరన్పృ
థివీం సర్వాంసుఖం నో దృష్టవానిహ, కలినా ఘోరరూపేణ బాధితా జనతాప్రభో!
౩౯. తేన లుప్తసదాచారాః పితృమాతృవిహింసకాః, పరాన్నాసక్తహృదయాః
పరస్వహరణే రతాః ౪౦. వేదమార్గపరిభ్రష్టాస్సర్వేపాషండ సంశ్రయాః, నిషిద్ధా
హారనిరతా వేదవిక్రయజీవినః ౪౧. పాంచరాత్రాది పాషండ మతాచారరతా
స్సదా, బ్రాహ్మణాః క్షత్రియావైశ్యాశ్శూద్రాశ్చైవ తథాన్త్యజాః ౪౨. సమసం
వ్యవహారాశ్చ భ్రష్టాశ్రమ పరిగ్రహాః, దాంభికాః కుత్సితాచారా మానినః పరహిం
సకాః ౪౩. ఏతే సంతిదురాత్మానః కలౌఘోరేతు పద్మజ! అల్పాయుషా మశక్తా
నామేతేషాంగతి రుత్తమా ౪౪ అనాయాసేన సర్వజ్ఞ కథంభూయాద్వద ప్రభో!
ఉపాయం కృపయాబ్రూహి కల్యుద్ధరణహేతవే ౪౫. త్వమేవవేత్సి సర్వంమే
త్వాంవినా కోఽస్తిభూతలే, ఇత్యుక్తం నారదందృష్ట్వాప్రోవాచ భగవానజః ౪౬.
* బ్రహ్మ * సాధుపృష్టం త్వయాలోకహితార్థం మునిసత్తమ! వక్ష్యేహం శృణు
తద్భక్త్యా రహస్యం వేదసమ్మితం ౪౭. పురా కైలాసనగరే శంకరంలోకశంకరం,
పప్రచ్ఛ పరమైకాంతే భక్త్యేకాగ్రధియా సతీ ౪౮. * పార్వతీ * దేవదేవ జగ
న్నాథ కరుణాకర శంకర! పాపినాం పరమాముక్తి రనాయాసం భవేత్కథం ౪౯.
కలౌ దుర్మార్గనిరతా భవిష్యంతి ఖలాజనాః, అజ్ఞానధ్వస్తసుజ్ఞానా శ్శిశ్నోదరపరా
యణాః ౫౦ నిరయే నిపతిష్యన్తి స్వకృతైః పాపకర్మభిః, ఏతేషాం జాతుచిచ్ఛ్రద్ధా
నోదేతిపరమేశ్వరే ౫౧. అతః కథమమీ సర్వే తరేయుర్దుఃఖసాగరం, భగవద్దివ్య
పాదాబ్జం శర్మదం ప్రాప్నుయుః కథం ౫౨. విలోక్యతా సహంసర్వాన్ పాపసింధౌ
నిమజ్జతః, కథాం పుణ్యప్రదాం లోకే సర్వపాపప్రణాశినీం ౫౩. త్వన్ముఖాత్సమ్య
గాకర్ణ్య ప్రకటీకర్తు ముత్సహే, స్త్ర్యహం మూఢా నజానామి తత్త్వంభగవత స్తవ
౫౪. యశ్చ సూక్ష్మతమోపాయో భవదుఃఖ నివారణే, యస్య శ్రవణత స్సర్వతీర్థ
స్నానఫలంతథా ౫౫. క్షేత్రయాత్రాఫలం సర్వదేవదర్శనజం ఫలం, సర్వక్రతుఫలం
సర్వమంత్రానుష్ఠానజంఫలం ౫౬. సర్వదానఫలం సర్వపురాణ శ్రుతిజంఫలం, సర్వ

వ్రతఫలం సాధుసహవాసభవంఫలం ౫౭. సంప్రాప్య మానవస్సద్యో యథా
ముక్తో భవిష్యతి, తాదృశీం భగవద్భక్తి దాయినీం భవనాశినీం ౫౮. కథాం కథ
య దేవేశ తవాస్తిమయిచేత్కృపా, ఇత్యుక్తాం స్వప్రియాం శంభురాలోక్య పరమా
దరాత్ ౫౯. ప్రోక్తవాన్ కలిదోషఘ్నం రహస్యం వేదభాషితం, * ఈశ్వరః *
సాధుపృష్టం త్వయాదేవి లోకానా ముపకారకం ౬౦. కస్మైచి న్నమయాప్రోక్తం
రహస్యమిద ముత్తమం, భక్త్యైకాగ్రధియస్తేఽద్య వక్ష్యామి సుఖదాయకం ౬౧.
మమ మాహాత్మ్యమమలం కలికల్మషనాశనం, ముక్తిదం కలిజానాంచ పంపాక్షేత్రస్య
వైభవం ౬౨. విరూపాక్షస్యచరితం పంచక్రోశాధిపస్యమే, హేమకూటగిరే స్తుంగ
భద్రాయా దేవి సత్కథాం ౬౩. తీర్థానాం సప్తకోటీనాం మాహాత్మ్యంవచ్మిపార్వతి!
ఇదంపవిత్రంపాపఘ్నం నదేయందుర్ధియే క్వచిత్ ౬౪. దుర్వినీతాయ మూఢాయగురు
ద్రోహరతాయచ, అభక్తాయ కుశీలాయశివనిందాపరాయచ ౬౫. నదేయం సర్వ
థాదేవి గోపనీయం ప్రయత్నతః, సచ్ఛాత్రాయ సుశీలాయ శైవానుష్ఠానశీలినే ౬౬.
శాన్తాయ భక్తియుక్తాయ సన్మార్గనిరతాయచ, మద్భక్తాయ మహాయోగనిరతాయ
మహాత్మనే ౬౭ ఆహూయ భక్త్యాదాతవ్యం మాహాత్మ్యంమమపార్వతి ! ఇత్యుక్త్వా
పార్వతీంప్రాహ ప్రత్యక్షరమనోహరాం ౬౮. సంహితాం శాంకరీం దివ్యాం కలికల్మ
షనాశనీం, తాంజగ్రాహ తదాసాధ్వీ పార్వతీ భక్తినమ్రధీః ౬౯. స్కందం కుమార
మాహూయసాపి సంప్రోక్తవత్యభూత్, సనత్కుమారఋషయే స్కందఃప్రాదాచ్ఛి
వాజ్ఞయా ౭౦. మహ్యంప్రాహ ఋషిస్సాక్షా త్పంపామాహాత్మ్యమిష్టదం, తత్తే కించి
త్ప్రవక్ష్యామి శ్రుతం యాథార్థ్య ముత్తమం ౭౧. ఇత్యుక్త్వా నారదాయాదా
ద్బ్రహ్మ శాంకర సంహితాం, నారదో వ్యాసమునయే పురాణమిద మబ్రవీత్ ౭౨.
వ్యాసానుగ్రహతశ్చాహం జ్ఞాతవాం స్తన్ముఖాత్తథా, తత్ప్రవక్ష్యామి యుష్మాకం
యథామతి మహర్షయః ౭౩ రహస్యానాం రహస్యంత ద్గోపనీయం ప్రయత్నతః,
శివభక్తాయ శాన్తాయ ధీమతేచ ముముక్షవే ౭౪. వక్తవ్యమిద మన్యస్మై నక
దాచి త్సుఖప్రదం, దుఃఖాంబుధౌ నిమజ్జంతం లోకమాలోక్య శంకరః ౭౫. శ్రీమ
ద్భారతవర్షస్య దక్షిణేభాగ ఆస్థితః, తుంగభద్రానదీతీరే విరూపాక్షాఖ్యయా శివః
౭౬. అస్యవృత్త ముదారంత త్పంపామాహాత్మ్యనామకం, పురాణసారా నుద్ధృత్య
నిర్మితం మునినాపురా ౭౭. శ్రోతవ్యం పఠనీయంచ శర్మదం సర్వదేహినాం, అస్య
శ్రవణమాత్రేణ జనాయాస్యంతి సద్గతిం ౭౮. ఉదేతి భక్తిరీశానే పఠనాదస్యనిర్మ
లా, ఏతత్పుణ్యతమం త్యక్త్వా శ్రోతు మన్యద్యఇచ్ఛతి ౭౯. మందస్సపార్థిత
స్త్యక్త్వానదీం ఖనతిధన్వని, కరస్థామృత ముత్సృజ్య కదన్నంయాచతే ధ్రువం ౮౦.

శృణోతి యస్తువిధినా జీవన్ముక్త స్సఏవహి, సపూజ్యో భగవత్పాద కరుణాభాజనం భవేత్ ౧౧. తుష్టా స్తత్పితరస్సర్వే శివసాయుజ్య మాప్నుయుః, సర్వలోకేషు పూజ్యోహి కృతార్థ శ్శివసమ్మతః ౧౨. ఏవం సుధాసారవచాంసి యోగినో నిశమ్య సూతస్యచ హర్షనిర్భరాః, తదా మహాదేవకథామృతైక శుశ్రూషవస్తే మునయస్త్వవోచన్ ౧౩. * * *

ఓంతత్సదిత్యాది మహాపురాణే స్కాందే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే
పూర్వభాగే సప్తర్షియాత్రాప్రకాశికాయాం సంహితాయాం సూత
శౌనకాది ప్రశ్నోత్తరనిరూపణం నామప్రథమోఽధ్యాయః. ౧.

---

* శౌనకాదయః * సూతసూతమహాప్రాజ్ఞ స్వాత్మజ్ఞానవతాంవర, త్వద్వాక్యామృతనిష్యందై స్సర్వేసంజీవితావయం ౧. పంపాక్షేత్రస్యమాహాత్మ్యం విరూపాక్షస్యచైవహి, బ్రూహినో విస్తరంసాధో సర్వసౌఖ్యప్రదాయకం ౨. క్షుధాన బాధతేఽస్మాకం త్వద్వాక్యామృతపానతః, త్వత్తఃపరతరోవక్తా వర్తతేనైవకశ్చన ౩. శ్రుత్వామునీనాం తద్వాక్యం శ్రుతిద్వంద్వసుఖంకరం, ముదాసూతస్తదాప్రాహ తాపసానిదముత్తమం ౪. * శ్రీసూతః * నత్వాదేవంవిరూపాక్షం హేమకూటాధివాసినం, వక్ష్యేహంతత్కథాందివ్యాం సర్వపాపప్రణాశినీం ౫. సప్తర్షయోమహాప్రాజ్ఞా యాత్రాంప్రతిమహేశితుః, పంచక్రోశాత్మకంక్షేత్రం సమాజగ్ముర్ముదాన్వితాః ౬. ప్రాదక్షిణ్యేనయాత్రాంవై కృత్వాస్వర్ణనగాధిపం, సమభ్యర్చ్యవిరూపాక్షం ప్రాప్యతత్పదవీంశుభాం ౭. తత్రైవసంస్థితాస్తేతు నక్షత్రపదవీంగతాః, సమ్యాగ్దర్శననిష్ఠాశ్చ నివసంతిమహానగే ౮. ఇత్యుక్తవంతంతంసూతం పునఃప్రోచుర్మహర్షయః, * శౌనకాదయః * సప్తర్షయోమహాత్మానః కథంయాత్రార్థమాగతాః? ౯. కుత్రకుత్రస్థితాహ్యేతే పంచక్రోశాత్మకేశుభే? దదృశుఃకానితీర్థాని దేవతాయతనానిచ? ౧౦. నగేషుహేమకూటాద్రి ప్రముఖేషుమహత్సుచ, అటంతఃక్షేత్రమఖిలం పదవీంకాంగతాఃప్రభో? ౧౧. ఏతదన్యచ్చసర్వంనో బ్రూహిజ్ఞానవతాంవర! ఇత్యుక్తస్సబుధైర్దృష్ట్వా ప్రోవాచపరయాముదా ౧౨. సాధుసాధుమహాప్రాజ్ఞా గరిష్ఠఃప్రశ్నఏషవః, వాక్యంశృణుతకల్యాణదాయకం ముక్తిదంనృణాం ౧౩. శ్రోతారశ్చైకచిత్తేన భవేయుర్యదితేవరాః, వక్తుస్సఫలతాంయాతి వాణీవైసత్యశోభినీ ౧౪. సనత్కుమారఃపరమం పృష్టవాన్ స్కందమాదరాత్, * సనత్కుమారః * స్కందతత్త్వార్థసద్భావ ప్రభావపరమోదయ ౧౫. భగవద్భవ్యచరితం పంపామాహాత్మ్య

నామకం, సప్తర్షిధ్యానసంరూఢం విరూపాక్షస్యవైభవం ౧౬. వక్తుమర్హసివిశ్వా
త్మన్ తత్త్వజ్ఞానవతాంవర ! ఇత్యృషేర్వాక్యమాకర్ణ్య స్కందః ప్రోవాచ
భక్తితః ౧౭. * స్కందః * సాధ్వీతేబుద్ధిరుత్పన్నా విరూపాక్ష కథాస్వియం,
సనత్కుమారవక్ష్యామి శృణుసర్వైస్సుగోపితం ౧౮. హిమవత్పర్వతాగ్రేతు
తపస్తేపుర్మహర్షయః, కశ్యపోఽత్రిర్భరద్వాజో విశ్వామిత్రోఽథగౌతమః ౧౯.
జమదగ్నిర్వసిష్ఠశ్చ సదారాస్సహశిష్యకాః, శాన్తావాతాశనాఃపుణ్యా భగవ
ద్ధ్యానతత్పరాః ౨౦. కదాచిదృషివాక్యేస్తే శ్రుత్వామాహాత్మ్యమిష్టదం, విరూపా
క్షస్యచరితం గీయమానంమహర్షిభిః ౨౧. నైమిశారణ్యనిలయై స్సహశిష్యప్రశి
ష్యకైః, తచ్ఛ్రుత్వామునయస్సర్వే మహదాశ్చర్యసంయుతాః ౨౨. గచ్ఛామో
యత్రపంపాయాః క్షేత్రమస్తిహిభూతలే, సాధయామోబహూనిష్టాన్ విరూపాక్షాద్వ
యంవరాన్ ౨౩. విరూపాక్షస్తువిశ్వేశ స్తుంగభద్రాతు జాహ్నవీ. పంపాకాశీసమా:
దివ్యా భుక్తిముక్తిప్రదాయినీ ౨౪. ఇతినిశ్చిత్యతేసర్వే పంపాంప్రతి యయుర్ద్రుతం,
తత్రతత్రపురాణ్యాశు తీర్త్వాతీవశుభానిచ ౨౫ నదీక్షేత్రగిరీన్‌పుణ్యా నవలోక్యతత
స్తతః, పుణ్యాన్యరణ్యాని మునీన్యోగనిష్ఠాన్సుపూజ్యచ ౨౬. బహుదూరంగ
తాస్తేవై దక్షిణాశావకాశినః, విచార్యతత్రతత్రస్థాన్ ఋషీన్పంపాపురీస్థలం ౨౭.
అత్రైవవర్తతేపంపా హేమకూటస్యసన్నిధౌ, శ్రుత్వాప్యేవంవచస్తేషాం భక్తినమ్రా
మహర్షయః ౨౮. దదృశుర్న పురీంపంపాం సమీపస్థామపిద్విజాః, చింతామవా
పురత్యంతం క్షేత్రదర్శనకౌతుకాః ౨౯. కస్మాద్ధేతోరిహాస్మాభిః పురీయంనావలో
కితా? కింమార్గవ్యత్యయోఽస్మాకం మనాంసివికలానికిం ౩౦. బహుదూరమిహా
యాతా మార్గశ్రాంతాఃక్షుధాకులాః, వ్యాకులాస్స్మవయంసర్వే దేవోస్మాసుగత
స్పృహః ౩౧. కేనోపాయేననగరం పశ్యామోద్యసమీపతః, ఇతిచింతాసమాయు
క్తా స్సమాజగ్ముస్సమీపతః ౩౨. భస్మోద్ధూళితసర్వాంగా రుద్రాక్షాభరణా
న్వితాః, స్తోతుంప్రారేభిరేదేవం విరూపాక్షంసుభక్తితః ౩౩. * సప్తర్షయః * స్వా
మిన్నమస్తే ఽఖిలదేవశంభో ప్రసీద విశ్వేశ్వరవిశ్వరూప! సంసారవార్ధౌ సునిమగ్న
చిత్తా నస్మాన్సముత్తారయ దేవదేవ! ౩౩. త్వత్పాదసందర్శనతో భవత్యలం పూత
శ్వపాకోప్యఘసంచయార్దితః, కింవర్ణయామ శ్శివ తేదయాళుతాం చండాలదేవేషుస
మానభావాం ౩౫. క్షేత్రంతవేదంత్వరితంఫలప్రదం సత్పుణ్యకామైకనిషేవ్యమేవం,
నిశ్చిత్యతద్దర్శనసక్తచిత్తాన్ అస్మాన్కురుత్వంసమనోరథానిహ ౩౬. అస్మాదపి క్షేత్రవ
రాన్నచాన్యత్ క్షేత్రంమహాపాప సుతాపనాశకం, తస్మాదవశ్యంవయమంబికాధవం
క్షేత్రాధినాథంశరణంవ్రజామః ౩౭ ప్రాచీనవాచంయమిపుంగవాస్తే పరాత్మసంజా

తసుకౌతుకాదిహ, తపాంస్యనేకాని విధాయతీవ్రం సిద్ధింగతాస్సిద్ధసమృద్ధబుద్ధయః
౩౮. హంతాగవాంబ్రాహ్మణపుంగవానాం వినాశకర్తారకనకాపహర్తా, మైరేయపా
యీ గురుతల్పగామీ ముక్తోభవత్యత్ర భవత్ప్రసాదాత్ ౩౯. సంసారదావాన
లదాహతప్తాః అన్యాననన్యామ రయాంచమానాః, గౌరీమనోనాథ కృపాకటాక్షై
రానందితానాశుకురుష్వదీనాః ౪౦. స్తుత్వైవంపరమేశానం విరూపాక్షంమహర్ష
యః, శివప్రసాదైకపాత్రాణ్యభూవన్ గతకల్మషాః ౪౧. తదాతేషాందృష్టిపథ
మగాత్సా క్షేత్రమేదినీ, తదాతేఋషయః ప్రాజ్ఞాస్సంజాతాత్యంతకౌతుకాః ౪౨
దదృశుఃక్షేత్రమమలం పంచక్రోశాత్మకంశుభం, పుణ్యంసౌభాగ్యదంన్నౄణాం భుక్తి
ముక్తిఫలపదం ౪౩. వయంధన్యతమాలోకేకృతార్థాస్సఫలాశ్చహి, జన్మాంతరకృ
తంపుణ్యం కిమస్త్యస్మాసుసాత్త్వికం ౪౪. అహోభాగ్యమహోభాగ్యం పంపా
క్షేత్రస్యవైభవం, పంపాకాశీతివిఖ్యాతా దక్షిణాఖ్యాఽమృతప్రదా ౪౫. అనేకజ
న్మార్జితపుణ్యసంచయైరియంపురీ దృష్టిపథానువర్తినీ, యతోవిరూపాక్షకటాక్షదివ్య
ప్రభావతోన్యద్భువినాస్తికించిత్ ౪౬. దృష్ట్వాతాంసత్పురీందివ్యాం పునర్దర్శనకాం
క్షయా, గతాస్తత్రాద్భుతంలింగ మాపాతాళతలాగతం ౪౭. పంచక్రోశమభివ్యాప్య
స్థితంబ్రహ్మాండరూపిణం, ఏకాకారంచతుర్దిక్షు వ్యాపినం దివిభూతలే ౪౮. కోటిసూ
ర్యప్రతీకాశం కోటిచంద్రసుశీతలం, కోట్యగ్నిసదృశందీప్త్యా భాసయంతం దశోదశ
౪౯. తిలమాత్రావకాశేన రణితంపరమాద్భుతం, యక్షకింనరగంధర్వ సిద్ధవిద్యా
ధరైర్వరైః ౫౦. నాగైర్దేవైర్మునిశ్రేష్ఠై ర్మానవైరర్చితంసదా, వేదవేదాంతసంవే
ద్యం దివ్యమంగళవిగ్రహం ౫౧. అఖండసచ్చిదానంద రూపకంపరమేశ్వరం, దృష్ట్వా
తివిస్మయావిష్టాః క్వగచ్ఛామోమహత్స్థలం ౫౨. ఇతిమీమాంసమానాస్తే ఋష
యస్సాధుసంమతాః, తేషాంమధ్యాత్సముత్థాయ భరద్వాజోమహామతిః ౫౩.
ఉవాచపరమంధర్మ్యం మునీన్ సర్వార్థకోవిదః, * భరద్వాజః, * క్షేత్రదర్శనకాలేయో
ఽశుచిర్భవతి మానవః ౫౪. సవైనరకమాప్నోతి క్షేత్రపాలాశ్శపంతిహి, ఇతివేద
విదాంవాచో నాసత్యామునిపుంగవాః ౫౫. తస్మాద్వయంసదాచారా స్సుస్నాతా
స్స్వలంకృతాః, ఫలపుష్పైర్యుతాస్స్వస్థా గచ్ఛామోద్యమహాపురీం ౫౬ ఏవం
భరద్వాజవచో నిశమ్యతే వాచంయమాస్తం ప్రశశంసురాదరాత్, క్షేత్రంమహేశ
స్యతు గంతుకామాః పుణ్యౌఘపాత్రం పరితోవిచిత్రం ౫౭. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఋషీణాం
క్షేత్రదర్శనంనామ ద్వితీయోఽధ్యాయః ౨.

* శౌనకాదయః * సూతసూతమహాప్రాజ్ఞ సర్వశాస్త్రవిశారద! కిమకుర్వంత తేసప్త ఋషయః క్షేత్రసన్నిధౌ ౧. * సూతః * మహాత్మానస్సమీపే తే దదృశుస్తీర్థముత్తమం, భద్రంభద్రశిలాఖ్యంతు సర్వపాప నిబర్హణం ౨. క్షేత్రస్యప్రాక్తటే సమ్యగ్వ్యాపితం సుమనోహరం, తందృష్ట్వాతీర్థరాజంతే ప్రణేముర్దండవద్భువి ౩. నమోభద్రశిలే తుభ్యం భుక్తిముక్తిప్రదాయిని! త్వయిమజ్జంతియేమర్త్యా స్తాన్మజ్జయసి శంకరే ౪. తస్మాత్త్వంపూజనీయాసి మాతరస్మానవాధునా, త్వమేవగతిరస్మాకం త్వమేవఫలదాయినీ ౫. ఇతిస్తుత్వాథసుస్నాతా విధిపూర్వకమాదరాత్, శుద్ధః స్నాన్వితాస్తత్ర స్థితంనందీశ్వరంశుభం ౬. ఉరుశృంగస్థమఖిల సురబృందనిషేవితం, ప్రత్యఙ్ముఖంగతైర్యుక్త మర్చయంతంసదాశివం ౭. ప్రాదక్షిణ్యేనతంప్రాప్య పూజయిత్వాయథావిధి, నమోస్తునందికేశాయ వృషాయవృషరూపిణే ౮. శివనిష్ఠాయ పూజ్యాయ శివధ్యానప్రదేనమః, త్వందర్శయస్వవిశ్వేశం పంపాపురనివాసినం ౯. ఇతితే తం పరిక్రమ్య గతాస్తత్రసుమానసాః, సిద్ధక్షేత్రంమహత్పుణ్యం తీర్థానివివిధానిచ ౧౦. దృష్ట్వాస్నాత్వాపూజయిత్వా సంతోషానందనిర్భరాః, ప్రాంశు సద్జ్ఞాననిష్ఠాశ్చ క్షేత్రదర్శనలాలసాః ౧౧. ప్రాగారభ్యయయుస్తేవై ప్రాదక్షిణ్యేనచద్విజాః, పురతోదదృశుర్దేవం ప్రాక్సంస్థం దివ్యరూపిణం ౧౨. కోదేవఃకిమిదంతీర్థం వక్తాస్మాకంనవిద్యతే, అహోక్షేత్రమహోక్షేత్ర మితిచింతాకులేంద్రియాః ౧౩. గోప్యంయదత్యంతమనన్యవాచ్యం దేవాసురైరీక్షితుమప్యశక్యం, సన్మార్గదర్శీపరివర్తతేకో మాహాత్మ్యమస్మాక మిదంకథంవదేత్ ౧౪. ఇతిచింతాకులాస్తత్ర వివిశుఃపుణ్యకాననం, తానార్తాన్విస్మయావిష్టాన్ జ్ఞాత్వాశ్రీశంకరస్తదా ౧౫. ప్రేషయామాసతత్త్వజ్ఞం క్షేత్రపాలంమహాతనుం, మహిమ్నః ప్రకటార్థంహి బోధాయాథమహాత్మనాం ౧౬. భక్తాభీష్టప్రదోదేవః పరానుగ్రహకాంక్షయా, తదాజ్ఞయాక్షేత్రపాలో ఋషీణాంపురతస్తదా ౧౭. స్వరూపందర్శయామాస ప్రపన్నార్తిహరంశుభం, పురతోదదృశుర్దేవం క్షేత్రపాలంమహామతిం. ౧౮. వేదవేదాంతతత్త్వజ్ఞం జటావల్కలమండితం, భస్మచ్ఛన్నం శివధ్యానపరం శంభుస్వరూపిణం ౧౯. అర్ఘ్యపాద్యాదివివిధై రుపచారైరపూజయన్, ఆసనేచర్మసంయుక్తే సంస్థాప్యపరయాముదా ౨౦. ఊచుఃప్రాంజలయోదేవం క్షేత్రపాలంమహర్షయః * సప్తర్షయః * భగవన్ముగ్ధబుద్ధీనాం పరమార్థప్రకాశకః ౨౧. ప్రమాణరూపయా బుద్ధ్యాసాక్షాత్కృతమహేశ్వరః, త్వమేకస్సర్వదేవానాం ద్రష్టాదర్శితలక్షణః ౨౨. ప్రకాశయసిభక్తేషు త్వమేవాంతఃప్రకాశకః, అవిచ్ఛిన్నప్రభావస్త్వం లోకస్యైవప్రవర్తకః ౨౩. త్వంహిబ్రహ్మవిదాంశ్రేష్ఠో విశ్వాశ్చర్యప్రవర్తకః,

సర్వవేదార్థకుశల స్సర్వాగమవిశారదః ౨౪. సర్వశాస్త్రేషునిపుణ స్సర్వతర్కకృత
శ్రమః, సర్వేతిహాసతత్త్వజ్ఞ స్సర్వధర్మప్రతిష్ఠితః ౨౫. త్యక్త్వాశేషాణిచాన్యాని
దేవానపితథాపరాన్, తీర్థాన్యపివిశిష్టాని బహుమానాదిహాగతాః ౨౬. ఇదంహి
పావనంక్షేత్రం క్షేత్రరాజఇతిశ్రుతం, ఏతన్మాహాత్మ్యమతులం త్వంబ్రూహికరుణా
నిధే ౨౭. తత్క్షేత్రంతత్పరంతీర్థం సద్దైవాభీష్టదాయకం, యస్మిన్యుష్మాదృశస్సంత
స్సదాతిష్ఠంతిభూతలే ౨౮. తదేవక్షేత్రమిత్యేవ మన్యంతేసజ్జనాస్సదా, తీర్థానాం
చాత్రసిద్ధానాం విరూపాక్షస్యచప్రభోః ౨౯, మాహాత్మ్యంశ్రోతుమిచ్ఛామః త్వత్తో
నాన్యోస్తి భూతలే, సర్వత్రహేమకూటాద్రిః ప్రసిద్ధోభూద్దిగంతరే ౩౦. విరూపాక్ష
స్యదేవస్య యాయాస్సంతివిభూతయః, త్వన్ముఖాచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామ స్తాస్తావదస
విస్తరం ౩౧. తేషాంవచనమాకర్ణ్య క్షేత్రపాలస్తదాబ్రవీత్, నమఃపరస్మైదే
వాయ నానావిధగుణాత్మనే ౩౨. విచిత్రమహిమాయస్య విభూతేఃపరివిస్తరః,
భువనత్రయవైచిత్ర్య సృష్టిస్థిత్యంతకారిణే ౩౩. ఋతాయతస్మైదేవాయ విరూపా
క్షాయతేనమః, నమస్సిద్ధాంతసిద్ధాయ మహాపాశుపతాత్మనే ౩౪. శివాలింగితగా
త్రాయ శివాయపరమాత్మనే, * సూతః * ఏవంవిచిత్రైర్వచనైస్స్వదేవం స్తుత్వా
విరూపాక్షమయంమహాత్మా, ప్రచక్రమేవక్తుమతీవచిత్రాంకథాంమునీనాంప్రమదా
శ్రులోచనః ౩౫.　　*　　*　　*　　*

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండేపంపామాహాత్మ్యే సప్తర్షీణాం
క్షేత్రపాలదర్శనంనామ తృతీయోధ్యాయః. ౩.

---

* సూతః * క్షేత్రపాలస్ససప్తర్షీనాహహర్షాశ్రులోచనః, నత్వాపం
పామనోనాథం శంకరంలోకశంకరం ౧. * క్షేత్రపాలః * పంపాక్షేత్రస్యమాహాత్మ్యం
వక్ష్యామిహేమహర్షయః! శృణుధ్వంభక్తినమ్రాగ్రధియాతాపససత్తమాః ౨.
పురాతుబ్రహ్మణఃపుత్రీ కన్యకాతీవసుందరీ, రూపేణాప్రతిమాలోకే సుస్మితాతీవశో
భనా ౩. జన్మనాతత్కన్యకాయా ముదంప్రాపపితామహః, దినేదినేకన్యకాసా
వ్యవర్ధతసులాలితా ౪. తస్యావిలాససౌభాగ్యం దృష్ట్వాచింతాతురోవిధిః, కస్మై
దేయామయాకన్యా రూపయౌవనశాలినీ ౫. మత్సృష్టౌకోపినైవాస్తి సదృశఃపతి
రుత్తమః, ఇతిచింతాతురోభూత్వా తూష్ణీమాస్తేయదావిధిః ౬. తదేంద్రాద్యా
స్సమాజగ్ముః బ్రహ్మాణస్సదసిద్విజాః! తాన్దృష్ట్వాజగతస్స్రష్టా సర్వాన్దేవాన్
మహాబలాన్ ౭. ప్రోవాచమధురాంవాణీ మింద్రాదీన్ప్రతిపద్మజః, * బ్రహ్మా *
కిమర్థమాగతాయూయం వదతస్వస్వకారణం ౮. రాక్షసైర్బాధితాఃకింవా భ్రష్టా

వాకింత్రివిష్టపాత్, ఇత్యుక్త్వాంపద్మజంప్రాహు రింద్రాద్యాస్సురపుంగవాః ౯.
* ఇంద్రాదయః * దేవదేవజగన్నాథ స్వకార్యార్థమిహాగతాః, దృష్ట్వాఽస్మాన్
సదయాపాంగైర్దీనానుద్ధర్తుమర్హసి ౧౦. ఇమాంకన్యాంతవసుతాంకస్మైదాస్యసిపద్మజ!
శ్యామాంసురూపిణీంసుభ్రూం సునాసామతిసుందరీం ౧౧. దృష్ట్వావయంహిమో
హావిష్టా మగ్నానిశ్చేష్టితావిధే, తేషాంవాక్యంసమాకర్ణ్య స్వసుతామాహప
ద్మజః ౧౨. స్వాంకేసంస్థాప్యతాంబాలాం వాచామధురయాద్విజాః! * బ్రహ్మ *
సుశీలేసుభగేముగ్ధే వివాహార్థంతవానఘే ౧౩. రాజానోరాజకల్పాశ్చ శక్రాద్యా
శ్చసమాగతాః, యంహికామయసేఽనుర్త్యాం యువానంసుగుణోదయం ౧౪.
దదామితస్మైత్వాంబాలే పతింవరయసువ్రతే, ఏషాంమధ్యేతుదేవానాం కమిచ్ఛ
సిశుభాననే ౧౫. సత్యంబ్రూహిమహాభాగే మనోఽభీష్టంవరంశుభం, పితుర్వా
క్యంసమాకర్ణ్య పంపాసావరవర్ణినీ ౧౬. ఉవాచ మందం మధుర వాచా సుస్మిత
భాషిణీ, * పంపా * యోనైజన్మజరామృత్యు శూన్య స్సర్వజ్ఞఈశ్వరః ౧౭.
షడ్వికార విహీనశ్చ సర్వలోకాధిపఃపరః, సర్వసాక్షీనియంతాచ భర్తామేసపు
మానిహ ౧౮. తమాహూయవరందేహి మాంతస్మైవిశ్వసాక్షిణే, ఇత్యుక్తస్తన
యాంప్రాహ కన్యకాంసురమోహినీం ౧౯. * బ్రహ్మ * మధురేమధురాలాపై
ర్జితాసిభువనత్రయం, పమిత్యమృతనామస్యాత్ పకారస్స్వర్ణవాచకః ౨౦. ఆకా
రోదీనవాచీస్యాత్ ఏవమాహుర్మనీషిణః, పాతీతిపంపా శ్రీముక్తిదాయినీ ధనవర్ధనీ
౨౧. దీనాన్పాతిసదా పంపేత్యేవంనిశ్చిత్యమేసుతే, పంపేతినామధేయంతే మయా
కారిమనోహరం ౨౨. త్వన్నామధేయవిఖ్యాతగుణనామానురూపకః, త్వదుక్తగుణ
సంపన్న శ్శంకరఃపురుషోత్తమః ౨౩. కోఽన్యోస్తిభూతలేస్వర్గలోకేపి భువనేశ్వరి,
విరూపాక్షస్తుసర్వజ్ఞ స్సర్వలోకాధిపఃపరః ౨౪. తంయాహిశరణంశంభుం భక్త్యా
సంప్రమథియాన్వహం, త్వదారాధనతుష్టస్త్వయిప్రతికరోత్యసౌ ౨౫. ఇత్యుక్తం
పితరంప్రాహ పంపామనురయాగిరా, * పంపా * కుత్రస్థితోమహాదేవః పర
స్సర్వగుణాకరః ౨౬. విధినాకేనసుప్రీతో భవతీహామహేశ్వరః, తదావాప్రాహాత్మ
భూస్సుమ్య గాలోచ్యతసయాంశుభాం ౨౭. * బ్రహ్మ * భూతలేహేమకూటాఖ్య
గిరిస్సర్వస్పృశప్రదః, తదుత్తరేస్థక్రోశాంతే విప్రకూటాభిధోగిరిః ౨౮. తత్తీరేఽస్తి
సరః కంజషండమండితమిష్టదం, తత్రస్నాత్వాగిరేర్దివ్య గుహాయాంపరమంతపః ౨౯.
కురుత్వంశంభుపత్న్యర్థ ధ్యానేనాహర్నిశంసుతే, తేనతుష్టోమహేశస్తు ప్రత్యక్షో
భవతిధ్రువం ౩౦. ఇతిపిత్రాసమాదిష్టా పంపాశ్రీవిప్రకూటకం, గత్వాసరసిసు
స్నాత్వా ధృతవస్త్రాసకంచుకా ౩౧. గుహాయాంపరమంతప్తు మారేభేవిజితేంద్రియా,

సిద్ధాసనాస్తుతిపరా నాసాగ్రన్యస్తలోచనా ౩౨. హృత్కర్ణికాంతరేశంభుం సంస్థా ప్యైనస్మన్యవస్థయా, రేచకైఃపూరకైఃకుంభై ర్వాయుమాపూర్యయత్నతః ౩౩. మనోదృష్టిశరీరాణి హ్యేకత్రస్థాపితాపరే, ఫలాహారాక్వచిత్కాలే క్వచిత్పర్ణా శనాహ్యభూత్ ౩౪. వాయుభక్షానిరాలంబా శివధ్యానైకనిశ్చలా, ఇత్యేవంశత వర్షాణి హ్యతీతానిద్విజోత్తమాః! ౩౫. తస్యాఉపరివల్మీకో జాతఃకంటకసంయుతః, తస్యాస్తపోజాతతేజో బ్రహ్మస్థానాద్వినిర్గతం ౩౬. వ్యాప్తంత్రివిష్టపందేవా స్తేనకా తరతాంగతాః, సేంద్రావిస్మయచిత్తాశ్చ గురుమామంత్ర్యయత్నతః ౩౭. ప్రోచుః ప్రాంజలయస్సర్వే తేజఃకారణమద్భుతం, * దేవాః * తపోభిర్బాధతేఽస్మాన్వై స్వర్గస్థానేఽపిసద్గురో ౩౮. కఃకరోతితపశ్చిత్రం దేవసంతాపకారణం, తానువాచగురు స్త్రీవం వ్రజధ్వంశరణంవిధిం ౩౯ యుష్మాకంతుసుఖంభూయాత్ తద్వాచాసత్వరం సురాః! ఇతిశ్రుత్వాగురువచ స్సత్యలోకంప్రపద్యతే ౪౦. సరస్వత్యాసుఖాసీనం బ్రహ్మాణంప్రాహురవ్యయం, * దేవాః * పాహిపాహికృపాసింధో భయార్తాః శరణాగతాః ౪౧. తపోఽగ్నినాబాధితాస్త్వ త్సమీపం వయమాగతాః, త్వద్వాన్యైకగ్రహస్తస్మా దస్మాన్పాతుమిహార్హసి ౪౨. త్వమేవ పాలకోఽస్మాకం మార్గదర్శీ త్వమేవహి, ఇత్యుక్తో దేవసంఘైస్స ప్రోవాచ భగవానజః ౪౩. * బ్రహ్మ * మత్సుతాయోగినీ తప్త మాగేభే శంకరంప్రతి, తస్యాస్తపోగ్నిజ్వా లాభి స్తప్తాయూయం నచాన్యథా ౪౪. తత్ప్రీతయేఽద్య కైలాసంగచ్ఛామ స్సత్వ రంబుధాః! ప్రసాదాత్కరుణాసింధో శ్శంకరస్య మహేశితుః ౪౫. అస్మాకం వ్యసనం దూరం గమిష్యతిసంశయః, వినాప్రసాదాచ్ఛ్రీశంభో ర్నాన్యథా గతి రిష్యతే ౪౬. స ఏవసృజతే లోకం సఏవపరిరక్షతి, సఏవాత్తి లయేఘోరే శరణ్య శ్శరణార్థినాం ౪౭. తస్మాద్వ్రజామః కైలాసం జీవన్ముక్తిప్రదంసదా, స్మర ణాత్కీర్తనా ద్ధ్యానా ద్వందనా త్తుష్యతీశ్వరః ౪౮. * క్షేత్రపాలః * ఇతి విధి ముఖనిర్జరా స్తపోగ్నే ర్భృశపరిపీడితభావ మాశువక్తుం, గజదనుజ హంరాఙ్ఘ్రి చార పూతం రజతమహీధరనాథ మంజసాఽఽపుః ౪౯. *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండేపంపామాహాత్మ్యేబ్రహ్మాదీనాం కైలాసగమనంనామ చతుర్థో ఽధ్యాయః. ౪.

* ఋషయః * బ్రహ్మాద్యాదేవతాస్సర్వే ప్రాప్యకైలాసముత్తమం, కిమ కుర్వన్మహాప్రాజ్ఞా స్తత్సర్వంవదనఃప్రభో ౧. * క్షేత్రపాలః * ప్రాప్యకైలాసమ మరా బ్రహ్మేంద్రాద్యాస్తుతఃసుఖాః, దదృశుఃపురతోదివ్యం నగరంపరమోత్తమం ౨.

హర్మ్యప్రాకారసంయుక్తం గోపురైశ్చవిరాజతం, దివ్యోద్యానాదిభిస్సమ్యగ్గాఢి
తంపరితస్తదా ౩. సరాంసికమలైర్దివ్యైర్భూషితాని జలైశ్శుభైః, కూజద్విహంగ
సందోహైర్భృంగసంగీత విభ్రమైః ౪. గంధర్వైరప్సరస్సమైః క్రీడితానిమ
హాంతిచ, తీరజైర్వృక్షనికరైః శోభితానిమహర్షిభిః ౫. తతస్తేదదృశుర్దేవం సింహా
సనమధిష్ఠితం, పార్షదప్రవరైర్యుక్తం ప్రమథాద్యైస్సుపూజితం ౬. సనకాదిఋషీ
ణాంతు బోధయంతంసుఖంవచః, మార్కండేయాదిమునిభిరీడితంసకలేష్టదం ౭.
పార్వత్యాసహితంస్కంద గణాధిపవిరాజతం, నందిచండీశ్వరైర్వంద్యం దేవదేవం
గుణాకరం ౮. స్తుతిమారేభిరేకర్తుం నత్వాతంశంకరంద్విజాః! * దేవాః *
జయశంకరగౌరీశ ప్రసన్నాన్పాహిసువ్రత, త్వత్పాదకమలేమగ్నాన్ త్వామేవశర
ణంగతాన్ ౯. సర్వదారక్షనశ్శంభో కృపయా తవసేవకాన్, ఇత్యుక్తానమరాన్
ధీమాన్ ప్రాహగౌరీపతిశ్శివః ౧౦. * శ్రీశివః * మాభైష్టనిర్జరశ్రేష్ఠా స్స్వాగ
తంవోస్తుసాంప్రతం, భక్తాభీష్టనిమిత్తేన శరీరమపిధారయే ౧౧. భక్తానాంయది
దుఃఖంస్యాత్ మమదుఃఖంభవిష్యతి, నివారయామ్యహందుఃఖం తేషామీప్సితదా
నతః ౧౨. భక్తత్రాణాభిధంబ్రహ్మన్ మయైవపరికల్పితం, ఇదానీంతవసత్పుత్రీ
పంపానామసుకన్యకా ౧౩. తపఃకరోతివిమలం వరాగమనకాంక్షిణీ, మాముద్దిశ్య
వరారోహాజితాహారా జితాసనా ౧౪. తపోగ్నిజ్వాలామాలాభిః బాధితాయా
యమాగతాః, తదభీష్టందదామ్యాశు విరూపాక్షసునామతః ౧౫. అవతారాం
తరేణాహం పూరయామితదీప్సితం, పంచక్రోశాత్మకంక్షేత్రం వర్తతేభూమిమండలే
౧౬. తీర్థానిసంత్యనేకాని పుణ్యాన్యాయతనానిచ, తస్మిన్నవతరిష్యామి హేమ
కూటేమహానగే ౧౭. యూయంమదారాధనార్థం సృజధ్వంస్వాంశకాఃకలాః,
* క్షేత్రపాలః * ఇత్యాజ్ఞప్యసురాన్సర్వాన్ బ్రహ్మశక్రపురోగమాన్ ౧౮.
యమంతర్దధేవిప్రాః దేవానాంపురతోహరః, శివాజ్ఞాంశిరసాధృత్వాయ
యుస్స్వంస్వంగృహంసురాః ౧౯. విప్రకూటేతుసాపంపా చకారపరమంతపః,
తస్యాస్తపఃప్రభావేన తోషితస్సమహేశ్వరః ౨౦, పంపాంబికాయాఃప్రత్యక్షో
బభౌహేమనగాధిపః, వ్యాఘ్రచర్మాంబరధరో దివ్యసుందరవిగ్రహః ౨౧. స్మితవ
క్త్రోవిశాలాక్షః స్స్ఫురత్కుండలమండితః, చంద్రమౌళిర్జలధరో జటావల్కల
మండితః ౨౨. కోటసూర్యప్రతీకాశః కోటిచంద్రసమప్రభః, భక్తానామిష్టదశ్శంభుః
పరమానందవిగ్రహః ౨౩. తంవిరూపాక్షమాలోక్య పంపాసుస్మితభాషిణీ, కల
కంఠీమదోత్కంఠ పరిపూర్ణాశ్రులోచనా ౨౪. స్తోత్రంప్రచక్రమేకర్తుం వాచామధు
రయాన్వితా * పంపా * ప్రసీద గిరిజాధీశ భక్తాభీష్టఫలప్రద ౨౫. త్వాంస్తోతుం

తస్సమర్థోహి వేదవాచామగోచరం, యోషిన్మాదృశాఽహమజ్ఞాతా కథంజానేమహస్తవ ౨౬. శబ్దాదిభిరగమ్యస్త్వం స్వాత్మానందపరిప్లుతః, బ్రహ్మవిష్ణ్వాదిభిర్దేవై రలక్ష్యః పరమేశ్వరః ౨౭. భక్తానాంముక్తిసిద్ధ్యర్థం దృష్టస్త్వంచర్మచక్షుషా, త్వత్తోహి జాతంజగదేతదీశ త్వయ్యేవశంభోవిలయంప్రయాతి ౨౮. భూమౌయథావృక్షలతాదయస్తథా బ్రహ్మేంద్రరుద్రాస్సమరుత్సమూహాః, గంగాదినద్యోవరుణాలయాద్యాః త్వయిప్రతిష్ఠాస్త్రిదివాదిలోకాః ౨౯. త్వన్మాయయాకల్పితమిందుమౌళే త్వయ్యేవదృశ్యత్వముపైతివిశ్వం, భ్రాంత్యాజనఃపశ్యతిసర్వమేత చ్ఛుక్తౌయథా రౌప్యమహించరజ్జౌ ౩౦. తేజోభిరాపూర్యజగత్సమస్తం ప్రకాశమానఃకురుషే ప్రకాశం, వినాప్రకాశంతవదేవదేవ నదృశ్యతేవిశ్వమిదంక్షణేన ౩౧. అజ్ఞానమూఢా హినరోర్చయంతి బహూపచారాదిబహిఃక్రియాభిః, తాస్తాగిరీశోభజతీతిమిథ్యా కుతస్త్వమూర్తేస్తనుభోగలిప్సా ౩౨ కించిద్దలంవాచులుకోదకంవా యస్త్వంమహే శప్రతిగృహ్యధత్సే, త్రైలోక్యలక్ష్మీమపితజ్జనేభ్య స్సర్వంత్వవిద్యాకృతమేవమన్యే ౩౩. కోటిజన్మార్జితైఃపుణ్యై ర్లభ్యతేతవదర్శనం, త్వంపాహిజగతాంనాథ మగ్నాం త్వత్పాదపంకజే ౩౪. కన్యకావచనంశ్రుత్వా ప్రోవాచగజసూదనః, * శ్రీశివః * వరంవరయభద్రేత్వం తపసాతోషితోస్మ్యహం ౩౫. జానేతవమనోభీష్టం యదర్థం తపసిస్థితా, భక్తానామీప్సితందాస్యే నాత్రకార్యావిచారణా ౩౬. మహేశ్వరగిరా సాధ్వీ పంపాఽఽనందవినిర్భరా, ప్రాంజలిఃప్రాహవినయా చ్ఛివపాదైకమానసా ౩౭. * శ్రీపంపా * పతిర్మేభవకైలాస నివాసజగదీశ్వర! త్వదన్యంపురుషంచిత్తే నస్మరామికదాచన ౩౮. ప్రభుస్త్వమేవకర్తాత్వం భర్తామద్వపుషఃప్రభో, ఉపేక్షాం కురుషేదేవయది ప్రాణాంస్త్యజామ్యహం ౩౯. ఇతినిర్బంధనంజ్ఞాత్వా శంకరః కరుణాకరః, తామువాచ దయాసింధుః మాభైషీఃకన్యకే శుభే! ౪౦. త్వదర్థమవతీర్యాహం హేమకూటాలయేశుభే, దేవసంఘైస్సమాయుక్తో విరూపాక్షాఖ్యయాశుభే ౪౧. త్వాంవృణే సుభగేదేవహితార్థమతికౌతుకాత్, తదా పంపాపతిరితి మాంబ్రువంతిమహర్షయః ౪౨ యావత్కాలంత్వయాసార్థం విచరామిమహీతలే, తావత్కాలంక్షేత్రరాజో భూతలే సంప్రకాశతే ౪౩. ఆగచ్ఛామియదాభూమ్యా ముద్ధర్తుంపాపినోజనాన్, తావత్కాలంప్రతీక్షస్వ హ్యేకాగ్రతపసిస్థితా ౪౪. తదాభీష్టంపూరయామి భూలోకేభజతామిహ, అంతేకైలాసనగరే విహరస్వయథాసుఖం ౪౫. * క్షేత్రపాలః * ఇతినిజపదసక్తచిత్తపంపాం పరమశివోవిరచయ్య మోదయుక్తాం, అజముఖసురసంఘసేవ్యమానో రజతగిరింగిరిజాయుతఃప్రతస్థే ౪౬.

* * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే పంపాదేవ్యా ఈశ్వరవరప్రదానోనామ పంచమోధ్యాయః. ౫

* సప్తర్షయః * క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ శంకరస్యకథామృతాత్, ఆనందయసిచాస్మాకం చిత్తంసంపూర్ణతఃప్రభో ౧ తతఃకిమకరోత్పంపా శివేచాంతర్హితే శివా, తద్బ్రూహి హేమకూటేశకథాం పరమపావనీం ౨. * క్షేత్రపాలః * శివాజ్ఞయాబ్రహ్మపుత్రీ తపోనిష్ఠాబభూవహ ౩. తస్మిన్నైవసరసిస్నాత్వా కాలవీక్షణతత్పరా, నిత్యంశంభుంసమావాహ్య హృదయేచిద్గుహాభిధే ౪ శివాజ్ఞాంశిరసాధృత్వా నినాయబహువత్సరాన్, కదాచిద్గుహ్యకఃకశ్చిత్ విషయేష్వతిలంపటః ౫ పంపాయారూపసౌందర్య విలాసాన్హృదయంగమాన్, శ్రుత్వామన్మథతాపేన పీడితోమదమోహితః ౬. యయావంపాంమహామోహాత్ విప్రకూటగిరింఖలు, శివవేషధరశ్శ్రీమాన్ మాయావీ ప్రహసన్ముఖః ౭. శూలీకపాలీజటిలో దిగ్వస్త్రోభస్మచర్చితః, పిశాచానుచరోహ్యర్ధ చంద్రరుద్రాక్షభూషణః ౮. కృత్తివాసాః పశుపతిర్వృషధారీశ్మశానగః, ఇత్థంవేషంకల్పయిత్వా గుహ్యకోఽతీవసుందరః ౯. దదర్శపురతఃకన్యాం పంపాఖ్యాంసుమనోహరాం, సుందరీంమృగశాబాక్షీం పూర్ణచంద్రనిభాననాం ౧౦ శ్యామాంసుకుందరదనా మశేషజనమోహినీం, పీనోత్తుంగస్తనభరాం శోణాధరవిరాజితాం ౧౧. శ్రీకారోపమకర్ణాంతాం కపోలాదర్శభాసురాం, నీలవేణీంకుంకుమాక్తాం ఫాలావృతసుకుంతలాం ౧౨. సునాసాంసుభగాంసుభ్రూం సర్వాభరణభూషితాం, కంబుకంఠీంచారుహాసాం మణికంకణనూపురాం ౧౩ తన్వీంమరాళగమనాం శ్రోణీభారభరాలసాం, దుకూలపరిసంవీతాం వస్త్రాంతర్వ్యంజితస్తనీం ౧౪. రణన్నూపురహంసాఢ్య ర్భాసితాంఘ్రిద్వయాంబుజాం, దృష్ట్వావిస్మయమాపన్నో నినిందవిధిచోదితం ౧౫. క్వేయంకనకవర్ణాంగీక్వదేవాః క్వచమానవాః, అస్యాదర్శనపాత్రం యో జీవన్ముక్తస్సఏవహి ౧౬. నోచేత్త్వన్మర్త్యలోకే యోనపశ్యతిమానవః, ఏతస్యాఅంగసంబంధ శ్శ్రుతజన్మసునావ్యతే ౧౭. కతికల్పాస్సృష్టాశ్చ క్రే బ్రహ్మైవ్యస్యావిసృష్టయే, ఇత్యాలోచ్యభుజంగస్తు సమీపంగంతుముద్యతః ౧౮. తంద్రుష్ట్వాశంకరాకారం యువానమతిసుందరం, సత్వాతంమనసాదేవీ హ్రీమతీద్విజపుంగవాః ౧౯. గుహామావిశదబ్జాక్షీ సింహాద్భీతిమృగీయథా, తథావిధాంకన్యకాంతాం దృష్ట్వాగంధర్వసత్తమః ౨౦. సమీపముపగమ్యాహ శలభోఽగ్నిమివాతురః * గంధర్వః * మాంద్రుష్ట్వానాగనాసోదు కస్మాన్మనసిలజ్జసే? ౨౧. త్వన్నామ్నాపూర్వమేశీఘ్రం కైలాసాదహమాగతః,

మాంవృణీష్వ వరారోహే వివాహవిధినాధునా ౨౨. త్వాముద్దిశ్య సుతాన్దారాన్
త్యక్త్వాఽఽయాతస్తవాంతికం, ఇత్యుక్తిం సా నిశమ్యాభూత్ విస్మయావిష్టమానసా
౨౩. అహో దైవగతిశ్చిత్రా మాయినామపి మోహినీ! అయం మాయా
వమే భాతి శంకరో న విచారతః ౨౪. ఇత్థం మనసి నిశ్చిత్య తమువాచాంగనా రుషా,
* పంపా * సత్యం వద పుమాన్కస్త్వం శివవేషధరః ఖలః ౨౫. కులనాశకరం దోషం
కృతవానసి దుర్మతే, వేషేణానేన తే దుఃఖం భవిష్యతి న సంశయః ౨౬. కస్స్వప్రశే
పగ్నిమార్తస్సన్ న్యాఘుం సర్వం విషం త్రియం, నో చేద్భస్మకరిష్యామి సత్వరం
బ్రూహి తత్త్వతః ౨౭. తదా వాచా భయసంత్రస్తో వాక్యమూచే మహాఖలః, శివవేషం ప
రిత్యజ్య సాష్టాంగం ప్రణిపత్య తాం ౨౮. గద్గదాక్షరయా వాచా స్తోతుం సముపచక్రమే,
పాహి పాహీతి విలపన్ పాపోఽహమితి ఖేటకః ౨౯. మాతర్నమోస్తు కృతవాంస్త్వ
యి మస్తురాగః క్షంతవ్యమద్య కృపయా శివయా త్వయా తత్, దృష్ట్వాఽపి దంష్ట్రిము
పసర్పతి కః పుమాం స్తే దాసోస్మి రక్ష శివ త్కరుణాం విధేహి ౩౦. అహం ఖేటకనా
మాస్మి సంపద్యౌవనగర్వితః, త్వద్రూపదర్శనేనాహం పీడితో మన్మథేషుణా ౩౧.
అవిచార్యాగతోస్మి త్వం దయాం కురు మహేశ్వరి, పుత్రాణామపరాధ స్స్వమాతౄ
ణాంచ సుఖావహాః ౩౨. విశాపం కురు మాం దేవి క్షంతుమర్హసి పాపినం, తచ్ఛ్రు
త్వా కోపసంపూర్ణ రక్తస్ఫురితలోచనా ౩౩. దదౌ శాపం మహాఘోరం గంధర్వా
య మహర్షయః! * పంపా * దురాత్మన్ త్వేన దోషేణ పరదారరతాత్మనా ౩౪.
ఆసురీం యోనిమాపన్నో దేవబ్రాహ్మణహింసకః, అటవ్యామట దుర్బుద్ధే క్రూర
కార్యరతస్సదా ౩౫. క్షుత్తృడ్భ్యాం పీడితో భూత్వా పిశాచానుచరః ఖలః, శాప
వాక్యం సమాకర్ణ్య మూర్ఛితః పతితో భువి ౩౬. క్షణాత్సంజ్ఞామవాప్యాసౌ పునః
ప్రాహాతిదుఃఖితః, * గంధర్వః * కా గతిః పురతో మాతర్మమ బ్రూహి వరాననే! ౩౭.
విశాపం దేహి మే దేవి దయాం మయి కురు స్తుతే, * పంపా * దశవర్షసహస్రాణి
హ్యనుభూయాసురీం తనుం ౩౮. అపస్మారాభిధానేన త్వం చరిష్యసి భూతలే, యేన
వేషేణ మాం మూఢ మోహితోసి విశేషతః ౩౯. తేన శంకరరూపేణ దక్షిణామూర్తి
నా భృశం, సంహృతస్సంత్యజన్ దేహం ద్వితీయే హ్యపజన్మని ౪౦. మన్మథాభిఖ్య
యాఖ్యాతో విష్ణుపుత్రో భవిష్యసి, శివనేత్రాగ్నినా దగ్ధో భస్మభావం గమిష్యసి
౪౧. తృతీయే జన్మని క్రూర శుక్ల (చోక్క) నామ్నా భవిష్యసి, హేమకూటే మహాదే
వోఽవతరిష్యతి భూతలే ౪౨. తదా తత్సురతో దగ్ధో యాస్యసి త్వం పరం పదం, శివసా
రూప్యపదవీం గమిష్యసి మదాజ్ఞయా ౪౩. శివలోకే తు భూయాంసి సుఖాన్యనుభ
విష్యసి, * క్షేత్రపాలః * ఏవం స్వపాపాగతశాపతాపో వినా న భూతిం న హి గచ్ఛతీతి,

నిశ్చిత్యరాత్రించరరూపపాత్రంగాత్రం విధాయాశుజగామఖేటః ౪౪. * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే పంపయాఖేటకనామ గంధర్వాయ శాపప్రదానోనామషష్ఠోఽధ్యాయః. ౬.

* ఋషయః * తతఃకిమకరోత్పంపా విపకూటేమహానగే, తస్యాశ్చరిత్రమతులం శుభదంవక్తుమర్హసి ౧. * క్షేత్రపాలః * తతఃపంపాగుహాయాంసా సుస్థిరాపరమాసనే, ఇతఃపరంచచక్షుర్భ్యాం పుమాంసంనావలోకయే ౨. అత్రకూరారాస్సమాయాంతి తపోభంగకరాస్సదా, తేనమేవిఫలాజాతాః క్రియాస్సర్వాస్సరస్తటే ౩. త్యక్త్వేదంపరమంగుహ్యాం స్థానమన్యత్సమాశ్రయే, ఇత్యాలోచ్యోత్తరేతీరే కాసారంపాపనాశకం ౪. తదుత్తరేగుహాంరమ్యాం రహోయోగ్యాంనిరీక్ష్యసా, మనోహిహేతుస్సర్వేషా మింద్రియాణాంప్రవర్తనే ౫. మనస్సమాధినాహ్యాస్మి స్నాత్వాతప్తుంసమారభే, ఇదం మనోహరం పుణ్యమనుద్వేగకరంమమ ౬. యోగ్యంతీర్థంభవత్యేవే త్యేవం నిశ్చిత్యసత్వరం, మానసేనరసిస్నాత్వా పంపానిశ్చలమానసా ౭. గుహాయాందేవపూజ్యాయాం వివేశపరయాముదా, నిశ్చలాతప్తుమారేభే శివధ్యానపరాయణా ౮. త్రికాలార్చనయాసమ్యక్సమాధిపరనిష్ఠయా, సిద్ధస్వస్తికగోపద్మ వరాదీన్పరికల్ప్యచ ౯. శివనామానిసర్వాణి స్వాంగేన్యస్యసుముద్రయా, భస్మరేఖాంకితలస త్ఫాలస్థల విరాజితా ౧౦. రుద్రాక్షాభరణైర్యుక్తా మౌనమాలంబ్యయత్నతః, మనోవాక్కాయజాన్దోషాన్ సంహృత్యపరమేశ్వరీ ౧౧. నిర్గుణాష్టాంగయోగేన సమారాధయదీశ్వరం, తతస్సంపూజయామాస షడ్లింగానియథాక్రమం ౧౨. చిత్తహస్తేనగంధాదీన్ లింగేస్వాచారసంజ్ఞకే, సమర్ప్యబుద్ధిహస్తేనగురులింగేరసానపి ౧౩. సావధానేనరూపాణి శివలింగే న్యవేదయత్, శీతోష్ణస్పర్శన్యక్కారహస్తేన విషయానతి ౧౪. సర్వ్యాపార్థివేలింగే సమ్యగ్జ్ఞానఘనేసదా, మనఃకరేణశబ్దాదీన్ ప్రాసాదేలింగఉత్తమే ౧౫. సుఖదుఃఖశోకమోహ మమకారముఖాంస్తథా, మహాలింగేచార్పయిత్వా కరేణజ్ఞానరూపిణా ౧౬. సద్భక్తిర్నైష్ఠికీభక్తి రవధానానుభూతికే, ఆనందసామరస్యేతి షట్సునిశ్చలరూపిణీ ౧౭. సద్యోజాతాదీని పంచబ్రహ్మమంత్రముఖానిచ, చిదంబరమితిఖ్యాతం షష్ఠంవదనమవ్యయం ౧౮. ఇమాన్యేవత్వంగహస్తా లింగాన్యద్రవ్యరూపతః, ఇతిలింగాంగభావేన భావయిత్వామహేశ్వరం ౧౯. సుఖేచ్ఛానువిచారాది భూమికాస్సప్తసంఖ్యకాః, అనుభూయపరానందం షట్సమాధిషుయోగినీ ౨౦. సమాధౌసాదదర్శాఽఽద్యం పురాణపురుషంశివం, అనేకవక్త్రనయన మనేకాద్భుతదర్శనం ౨౧.

పాతాలాదీన్సప్తలోకాన్ ధారయంతంస్వపాదతః, భూముఖానుదరేకక్షౌ కంఠాదా
సువిరాట్తనుం ౨౨. జగదాకారమవ్యక్తమణుంబృహదుపక్రమం, తద్బ్రహ్మపార్శ్వహ
స్తేన స్తోత్రుంసముపచక్రమే ౨౩ జయదేవనమస్తుభ్యం జయసర్వేశ్వరప్రభో, జయా
నందఘనస్తోమ జయమృత్యుంజయప్రియ ౨౪. జయనిర్వాణసుఖద జయశంకరకే
వల, జయయోగీశ్వరానంత జయశంభోభవాచ్యుత ౨౫ నమోస్తునిర్మలాయాద్య
కాలాంతకహరాయచ, నిరామయాయాయ నిర్మోహకరాయవిదుషేనమః ౨౬.

—♦ శ్రీపంపావిరూపాక్షయోః పాణిగ్రహణఘట్టః ♦—

స్తవంతంస్వసమాధౌ తాం జ్ఞాత్వాశంభుఃప్రియంకరః, ప్రాగ్దత్తంవచనంస్మృత్వా దేవ
సంఘసమన్వితః ౨౭. ఆవిరాసీద్ధేమకూటే సర్వాభీష్టప్రదోహరః, విష్ణ్వాదిభిర్దేవసంఘై
స్సుముహూర్తేమహీతలే ౨౮. తదాదుందుభయోనేదుః పుష్పవృష్టిశ్చఖాచ్చ్యుతా,
హేమకూటేసుఖాసీనం విరూపాక్షందయానిధిం ౨౯. దృష్ట్వాబ్రహ్మాదయస్సర్వే
విప్రకూటంసమాయయుః, తత్రస్థాంకన్యకాందృష్ట్వా ప్రార్థయామాసురగ్రతః ౩౦.
దేవిత్వయాతారితాఃస్మో వయంత్వంజన్మమంగళం, త్వన్మనోభీష్టసిద్ధ్యర్థ మవతారమగా
ద్భవః ౩౧. త్వాముద్దిశ్యవయందేవిహ్యాగతాఃపరమోత్సవే, శీఘ్రంయాహివివాహార్థం
క్షమార్థంజగతశ్శుభే ౩౨. ప్రత్యక్షేదేవసంఘానాంసుముహూర్తస్సమీపగః, దేవానాం
ప్రార్థనాంశ్రుత్వా పంపాహ్యానందనిర్భరా ౩౩, నిర్వర్త్యస్వసమాధింసా యయౌబ్ర
హ్మాదిభిర్యుతా, విరూపాక్షంమహాదేవం హేమకూటస్థమవ్యయం ౩౪. దృష్ట్వాసా
లజ్జయా నమ్రముఖీభూత్వాస్థితాపురః, సుముహూర్తేతుసంప్రాప్తే బ్రహ్మాద్యాదే
వతాస్తదా ౩౫. మునయోమునిదారాశ్చకుసుమైరక్షతైశ్శుభైః, మంగళద్రవ్యలా
జైశ్చతాంబూలైఃఫలపూరితైః ౩౬. వేదఘోషైర్మహామూర్తిం సిషించుఃకన్యకాం
ద్విజాః, గోత్రప్రవర ముచ్చార్య త్రివారం విధిపూర్వకం ౩౭. బ్రహ్మాసరస్వతీత
త్ర పీఠేస్థిత్వా స్వకన్యకాం, నారాయణస్య నప్త్రీంతాం విష్ణోఃపౌత్రీం శుభాననాం ౩౮.
బ్రహ్మణః పుత్రికాం పంపా నామ్నీమక్షతపూర్వకం, సత్యగోత్రోద్భవాం
కన్యాం దదౌతస్మైవిధిస్స్వయం ౩౯. సదాశివస్యనప్త్రే శ్రీ రుద్రపౌత్రాయ ధీమతే,
మహేశ్వరస్య పుత్రాయ విరూపాక్షాభిధాయచ ౪౦. * హేమకూటాద్రి గేహాయ
సద్యోజాతసుగోత్రిణే, తదామంగళసూత్రంశ్రీ శంకరఃకన్యకాగళే ౪౧. బబంధమ
హాదాశీర్భిస్సర్వమంగళదాయకం, జగుర్గంధర్వపతయో ననృతుశ్చాప్సరోగణాః ౪౨.
గీతవాదిత్రభేర్యాదీన్ వాదయంతఃపరస్పరం, మహోత్సవంతదాచక్రుర్భోజనాద్యై
రనేకధా ౪౩. వస్త్రాలంకార భూషాద్యై రన్యోన్యంసమలంకృతాః, వివాహం శుభ

* ఆనందగోత్రోత్పన్నాయ హేమకూటాధివాసినే, ఇతిపాఠాంతరం.

దంకృత్వా విరూపాక్షనరాజ్ఞయా ౪౪. స్వంస్వంధామ యయుస్సర్వే దేవాద్యా ఋషయస్తథా, పంపయా శ్రీవిరూపాక్షో రేమేతత్ర ముదాన్వితః ౪౫ భక్త్యాప్రా హపతింసాధ్వీ వరంరహసి సంస్థితా, త్వాముద్దిశ్య బహూనబ్దాన్ తపస్సిద్ధ్యర్థమగ్ర తః ౪౬. నిరాహారాదివారాత్రం స్థితాత్వత్ప్రీత్యేశివ, తస్మాన్మమాభిధాందేహి క్షేత్రస్యాస్యమహేశ్వర ౪౭. యాచమానాం శివఃపంపాం సంతోష్యచముహుర్ము హుః దత్త్వాన్వరమత్యంతం భార్యాప్రీతిముద్వహన్ ౪౮, తదాదితశ్శుభంక్షే త్రంపంపాభిధమభూదలం, యస్మిన్సరసిసాపంపా స్నాతాభక్తిసమన్వితా ౪౯. పంపా సరఇతిఖ్యాతిరభూత్తస్యమహర్షయః, క్షే! తేస్మిన్సకలాదేవా నివసంతి సదాఽమలాః ౫౦. వృక్షరూపా యక్షనాగాః కిన్నరాః కోకిలాదయః, గంధర్వామృగసంఘాశ్చ బ్రహ్మాద్యాస్త్రీస్వరూపిణః ౫౧. సిద్ధాః పాషాణరూపాశ్చ కామధేన్వాదయో ద్రుమాః, ఋషయః కపిరూపాశ్చ తృణగుల్మలతాదయః ౫౨ ప్రమథాద్యాజల చరా నిత్యంతీర్థావగాహినః, ఇత్థందక్షిణకాశ్యాంతే నివసంతిసదాభువి ౫౩. తస్మా ద్వైముక్తిదాపంపా సర్వపాపప్రణాశినీ, దర్శనాదేవమోక్షశ్రీ ర్భవేదేతినసంశయః ౫౪. పమిత్యమృతమిత్యాహుః పకారస్స్వర్గవాచకః, పాతీతిపంపా శ్రీముక్తిదాయినీ ధనవర్ధనీ ౫౫. * సూతః * తస్మాత్పంపాక్షేత్రమిదం సేవనీయంముముక్షుభిః, గోపనీయ మిదంవిప్రా నదేయం యస్యకస్యచిత్ ౫౬. గురుశుశ్రూషవే దేయ మన్యథానరకంప్ర జేత్, ఇదంపవిత్రం పాపఘ్నం భుక్తిముక్తిఫలప్రదం ౫౭. సుతార్థీ శృణుయాద్యస్తు దివ్యసంతాన మాప్నుయాత్, కన్యార్థీలభతే కన్యాం మోక్షార్థీ మోక్షమాప్ను యాత్ ౫౮. బహునా కిమిహోక్తేన స్వేష్టార్థంలభతేధ్రువం ౫౯. కల్యాణంకురు తేయస్తు యశ్శ్రావయతిసత్కథాం, సవైముక్తి మవాప్నోతి నాత్రకార్యావిచారణా ౬౦. సకలనిగమసారం వచ్మి వేదాఃప్రమాణం త్రిభువనకమనీయే క్షేత్రరాజేశివస్య, నివసతిదివమేకం తారితశ్శంకరేణ విధుతవృజినసంఘ శ్శంభుమేతీడితోనా ౬౧.

ఇతి శ్రీ స్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే శ్రీ పంపా విరూపాక్షయో ర్వివాహమహోత్సవో నామ సప్తమోఽధ్యాయః. ౭.

---

* సప్తర్షయః * త్వయావయం తారితాస్స్మః క్షేత్రపాలమహామతే! విరూ పాక్షకథా స్వాదాత్పరమానంద నిర్భరాః ౧ బ్రహ్మమానసపుత్రీయం పూర్వస్మిన్ కావదప్రభో ౨. కస్మాజ్జాతాబ్రహ్మగర్భే వదసర్వంసవిస్తరం, * క్షేత్రపాలః * సాధుపృష్టంద్విజాస్సర్వే శృణుధ్వందేవసత్కథాం ౩. పురాప్రలయకాలేతు జలశా యీజనార్దనః, చక్రేశ్రీవటపత్రేసా పర్యంకేశయనంసదా ౪. తస్యకర్ణమలోద్భూతౌ

మధుకైటభ రాక్షసౌ, గదాయుధధరావీరౌ హంతుంబ్రహ్మాణముద్యతౌ ౫. తాభ్యాం భయార్తశ్శరణంయయౌ దేవీంగుణాన్వితాం, యోగనిద్రాభిధాంసర్వలోకానాంమోహినీంశుభాం ౬. ప్రణమ్య దండవద్భూమౌ స్తోత్రంచక్రేపి తామహః, దేవిప్రపన్నార్తిహరేశరణ్యే ప్రసీదవిశ్వేశ్వరి తేనమోస్తు ౭. నిద్రాభిధాంత్వాంశరణంప్రపన్నో మాంత్రాహి రక్షోభయతః సురేశ్వరి! త్వయాసమ్మోహితోవిష్ణుః నిద్రయాతీవ బాధితః ౮. దేవిత్వన్మాయయాచ్ఛన్న స్తంప్రబోధయసత్వరం, త్వంస్వాహాత్వంస్వధాత్వంహి వషట్కారస్స్వరాత్మికా ౯. త్వమాదిస్సర్వజగతాం శరణ్యాశరణార్థినాం, స్తోత్రంశ్రుత్వాపద్మజస్య దేవీప్రత్యక్షతాం గతా ౧౦. దదర్శపరమాందేవీం రూపసౌందర్యమోహినీం, విస్మయావిష్టహృదయో ననామచముహుర్ముహుః ౧౧. త్వం సృష్టికర్త్రీ లోకానాం త్రయాణాంపరమేశ్వరి! నిమిత్తమాత్రమేవాహం విచరామిత్వదాజ్ఞయా ౧౨. పాలనేమారణే సృష్టౌ కారణంతుత్వమేవహి, వరాన్దేహి మమాభీష్టాన్ శరణాగతవత్సలే! ౧౩. బోధయస్వ మహావిష్ణుం దైత్యసంహారణాయవై, కృత్వాసుఖం త్రిలోక్యాశ్చ పరిపాలయ మాంశివే! ౧౪. అన్యద్వరంవృణేదేవి హృద్గతంరోమహర్షణం, త్వన్మూర్తిదర్శనాదేవ సంతోషస్సమజాయత ౧౫. అతో మేపుత్రికాభూత్వా పూతంకురువరార్థినం, త్వజ్జన్మనాశంకరస్తు స్వయమేవాగమిష్యతి ౧౬. తేనమేసకలాబాధా నాశంయాంతినసంశయః, సదాదయాతేమయ్యేవ వర్తతామభివర్ధతాం ౧౭. ఆశ్రితానాంకల్పవల్లీ మాంత్యజేధానసర్వథా, ప్రార్థయంతమజంప్రాహ భక్తానుగ్రహదాయినీ ౧౮. * దేవీ * తథాస్తుభోశతానంద జనిష్యేతవసూదరే, చాక్షుషాఖ్యేమనౌప్రాప్తే విరూపాక్షో భవిష్యతి ౧౯. తదాహంతవసద్గర్భే జనిష్యేచతురానన, ఇతిదత్వావరంతస్మై దేవీచాంతర్దధేద్విజాః ౨౦. తతోవిష్ణుస్సముత్థాయ జఘానాసురపుంగవౌ, తస్మాద్బ్రహ్మోదరే జాతా దేవీదేవైస్తుతాసతీ ౨౧. ఇతిసర్వంమయాదివ్యం కథితంసచ్చరిత్రకం, శ్రోతుమిచ్ఛథ కించాన్య ద్వక్ష్యామి భగవత్కథాం ౨౨. * ఋషయః * త్వద్వాక్యామృతనిష్యందై ర్వయమానందనిర్భరాః ౨౩. కథాంబ్రూహిమహేశస్య హేమకూటనివాసినః, * క్షేత్రపాలః * నత్వాదౌ శ్రీవిరూపాక్షం వక్ష్యామిపరయాముదా ౨౪. క్షేత్రేఽస్మిన్ సంప్రకాశంతే నగాఃపుణ్యతమాశ్శుభాః, మతంగోమాల్యవాంశ్చైవ ఋష్యమూకాభిధోగిరిః ౨౫. కిష్కింధాద్రిర్హేమకూటః పంచైతేపుణ్యగోచరాః, అత్రద్వారాణిచత్వారి పంచక్రోశాత్మకేపురే ౨౬. ఉపద్వారాణిచత్వారి యేషుసిధ్యంతిసత్క్రియాః, నివసంతిసదాదేవా శ్శివార్చనరతాద్విజాః ౨౭ తిస్రఃకోట్యోఽర్ధకోటీనాం తీర్థానాంస్థానముత్తమం, తుంగభద్రానదీరమ్యా చకాస్తి

వరముక్తిదా ౨౮. ఋషీణామాశ్రమా దివ్యా రాజంతేక్షేత్రరాజకే, అత్రపూర్వం మహాదేవశ్చచారాంబికయాసహ ౨౯. యోగస్థానమిదంశంభో రాద్యస్యపరమే శితుః, పంపాపతిఃకిన్నరేశ స్తథాజాంబవతేశ్వరః ౩౦. సోమనాథోమాణిభద్ర ఇతి పంచముఖానిహి, సేవకానాంముక్తిదాని సద్యోజాతముఖాని వై ౩౧. కిన్నరేశః పూర్వభాగే చకాస్తిపురతోద్విజాః, తత్సమీపేతుగంధర్వ శిఖరీవర్తతేఽధునా ౩౨ సంతితస్మిన్సుతీర్థాని పుణ్యదానినృణాంసదా, తేషాంముఖ్యతమంప్రాహుః కల్యాణం శుభదాయకం ౩౩. నివసంతిసదాదేవా స్తీర్థేకల్యాణసంజ్ఞకే, ఆకామావైఇతిశుభే మాసిస్నానంహిదుర్లభం ౩౪. ఏతత్తీర్థావగాహేన నరోయాతిపరాంగతిం, ఉభయో స్సంధ్యయోర్దేవాః ప్రనృత్యంత్యప్సరోయుతాః ౩౫. తస్యప్రభావమతులం వక్ష్యామి శ్రీహరాజ్ఞయా, పురా రాథంతరేకల్పే వర్తమానేకృతేయుగే ౩౬. శివోనామ మునిశ్శ్రీమాన్ బ్రహ్మసూనురకల్మషః, శాంతోదాంతో గుణాఢ్యోభూత్ సత్యవాదీ జితేంద్రియః ౩౭. తస్యభార్యా పుణ్యతమా పతివ్రతాపరాయణా, నామ్నాగుణవతీ శుద్ధా సదాసంతుష్టమానసా ౩౮ తయోఃపుత్రస్సుజని వంశవృద్ధికరశ్శుభః, మిత్ర నామామునివరః పితౄణాంముక్తిదాయకః ౩౯. పంచమేఽబ్దేపితాచక్రే తస్యబ్రహ్మోపదేశకం, వసన్గురుకులేనిత్య మగ్నికార్యంచసంధ్యయోః ౪౦. కుర్వన్ త్రిషవణేస్నానం భిక్షాశీవిజితేంద్రియః, నమస్కరోత్యహరహ ర్మాతరంపితరంగురుం ౪౧. ఆచార్యమన్యాన్వృద్ధాంశ్చ యతీంద్రాన్బ్రహ్మవాదినః, బ్రహ్మయజ్ఞపరో ధీమా న్నిత్యానుష్ఠానతత్పరః ౪౨. ఈదృగాచారసంపన్నో విచరన్బ్రహ్మచార్యసౌ, మజ్జనంకురుతేనిత్యం తీర్థేకల్యాణసంజ్ఞకే ౪౩. తీర్థేస్మిన్సవిశేషేణ దేహశుద్ధిమవాప్నువన్, చిత్తశుద్ధింపరాంప్రాప సరోవరనిమజ్జనాత్ ౪౪. ప్రయాగతీర్థాదధికంవదంతి మయాద్యలబ్ధం కృతపూర్వపుణ్యైః, అహంకృతార్థోఽస్మిసరోవలోకనా న్నిమజ్జనాత్సాధితమద్యసత్పదం ౪౫. మాతాపితృభ్యాం గురుణా విసృష్ట స్తపసేయయా, ద్విక్రోశాధికమాత్రేణ హేమకూటోత్తరేతటే ౪౬. గంధర్వపర్వతే దివ్యే సర్వపాపౌఘనాశనే, తుంగైశ్శృంగైర్దివస్పృగ్భి స్సానుభిశ్చవిరాజితే ౪౭. ద్రుమైఃకుసుమితైర్వల్లీ మాలికాభిరలంకృతే, మృగసంఘమహావ్యాల ద్విజయక్షనిషేవితే ౪౮. బహుపుష్పలతాకుంజై స్సమ్యక్సంఛన్నభూతలే, సుఖవాతానుచరితే శీతలోదతటాంచితే ౪౯. భ్రమరైర్గీయమానైశ్చ పిబద్భిఃపుష్పజంమధు, శైలకందరనిష్క్రాంతైః పికజైర్మధురస్వరైః ౫౦. సుస్వరంగీయమానైశ్చ గంధర్వైస్సునిషేవితైః, నృత్యమానైర్మహానందై ర్మయూరైరుపశోభితే ౫౧ కపిత్థతింత్రిణీ చూతజంబూలికుచదాడిమైః, శోభమానేగిరౌతస్మి న్నానాశ్చర్యసమన్వితే ౫౨.

బహూనిసంతితీర్థాని పుణ్యదాని నిమజ్జతాం, ఆశ్రమేషుచ సర్వేషు తపఃకుర్వంతి యోగినః ౪౩. బకదాల్భ్యదయస్సర్వే సుఖంతిష్ఠంతినిశ్చలాః, ఆశ్రమస్థాన్ ఋషీన్నత్వా తపస్సిద్ధ్యై మహౌజసః, స్వయంతప్తుంసమారేభే మిత్రోభక్తిసమన్వితః ౪౪. కల్యాణతీర్థేఽపిచ మాసమేకం స్నాత్వాథతత్పశ్చిమతోనివిష్టః, చక్రేతపోనిశ్చలగాత్రయష్టి ర్నివాతనిష్కంపఇవప్రదీపః ౪౫. విస్మృత్యవిషయాన్ బాహ్యాన్ స్థితఃపాషాణకాష్ఠవత్, ఆస్తేయద్వ్యాప్యతత్సర్వ మహామేవేత్యచింతయత్ ౪౬. తతస్సర్వజగన్నాథ స్సర్వేషా మీశ్వరోహరః, హృదయస్థోయథా తస్యతథైవాగ్రే స్థితోఽభవత్ ౪౭. * శ్రీశివః * హరమిత్ర మహాప్రాజ్ఞ తపసా తోషితోస్మ్యహం, ఇత్యుక్త్వా బ్రహ్మరంధ్రేతం పస్పర్శగిరిజాపతిః ౪౮. అథప్రబుద్ధో విరతస్సమాధితోవిలోకయామాస పురఃస్థితంమహః, సహస్రసూర్య ప్రతిమేన తేజసా విరాజమానం ముకుటందధానం ౪౯. దండవత్ప్రణిపత్యాశు స్తోతుంసముపచక్రమే, శివంగద్గదయావాచాహర్షాదుత్ఫుల్లలోచనః ౫౦. * మిత్రః * దేవమహేశ్వర సేవకపూరుష కామితదాయక దేవనమో, మామకమానస కామసనాశన సామజదానవభీమ నమః ౫౧. అంగభవాంతక మంగళదాయక గంగాధర ధవళాంగనమస్, తుంగమహోక్ష తురంగమరక్షిత భంగురధీహర మిత్రనమః ౫౨. ఆదికలాయాంస్సృజసి చరాచర మాదిపురుష పురుషాదిజగన్, మధ్యకలాయా మవసిసమేధిత విద్యాజాల ముఖాత్మగుణైః ౫౩. అంత్యకలాయా మంతకమూర్త్యాశాంతింప్రాపయసీంద్రముఖాన్, ఽంతరహిత మామంతకభీతే రంతకరం కురు శాంతధియా ౫౪. జాతదివస మారభ్యనితాంతం చిత్తంత్వచ్చరణాయత్తం, ప్రాక్కృతపుణ్య విపాక గణై రాలోకితమీశ తవాంఘ్రియుగం ౫౫. సంప్రతిమయ్యనుకంపాతవయది పంపానాథ నిలంపవిభో! సంసృతిభీతే రవమాంశంకర కింకరనికర సుఖంకరభో ౫౬. స్కందగజానన నందిముఖాదిషు ప్రీతిర్యా తవభూతపతే, కామయితాహం తామేవానిశ మథవంశ్రీహైమవతీశ! ౫౭. శశ్వన్మాతృ పిచండసాగరాజ్జాతోవృద్ధిముపేత్య తతో, లబ్ధ్వామరణం తావకమాయా మోహితచిత్తోనహివర్తే ౫౮. ఇతిస్తుత్వా హరందేవం నమస్కృత్వాపునఃపునః, ఆనందబాష్పనయనః పులకాంకితవిగ్రహః ౫౯. శిరస్యంజలిమాధాయ తూష్ణీంతత్పురతస్స్థితః, ప్రార్థయంతం ఋషివరంమిత్రం ప్రోవాచశంకరః ౬౦. * శ్రీశివః * హరమిత్రానయాస్తుత్యా పరాప్రీతిరభూన్మమ, తపసాచ ప్రహృష్టోఽస్మి శాంతోసి నితరాం మునే! ౬౧. యజ్ఞైస్సదక్షిణైర్దానై ర్వ్రతైశ్చనియమై ర్యమైః, అహంతథానతుష్యామి భక్త్యాచాహం వశీకృతః ౬౨. ఇత్యుక్త్వాతం పునఃప్రాహ మోక్షేచ్ఛుం

బ్రహ్మచారిణం, వరంవరయ సత్యంతే పశ్చాద్దాస్యామి వాంఛితం ౨౩ * హారమిత్రః *
ఇదమేకంవరందేహి యద్యనుగ్రహభాగహం, అత్రసన్నిహితో నిత్యంసర్వేషాం
సర్వకామదః ౨౪. సర్వదా సర్వజంతూనాం సర్వసంపత్ప్రదోభవ, త్వయిదేవ్యా
చలాం భక్తిం శివ జన్మనిజన్మని ౨౫. తథాస్త్వితి హారఃప్రాహ మిత్రంసద్వృషిసత్త
మం, అద్యప్రభృతితేనామ హారమిత్రఇతీర్యతే ౨౬. మిత్రత్వా న్మయిసర్వేశే
ధ్యానేనా ఘహారేణచ, గృహీభూత్వాస్వకం ధామ పాలయాఽద్యాఽఽహరే
ర్విధీ ౨౭. ఇహలోకే సుఖంభుక్త్వా ధర్మకామార్థ సంభవం, అంతేతు శివసా
యుజ్యం లభసే నాత్రసంశయః ౨౮. ఇతిదత్త్వావరం తస్మై తత్రైవాంతరధీయత,
నిర్జరై ర్వందితో భూత్వా కైలాసంప్రయయౌ శివః ౨౯. * క్షేత్రపాలః *
వరానశేషాన్ శివతస్సలబ్ధ్వా జగామ ప్రీతంతికమప్రమత్తః, పిత్రూన్గురూన్ సంపరి
పూజ్యభక్త్యా శ్శివంసమారాధయ దన్వహం ద్విజః ౩౦. *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే హారమిత్రస్య
విరూపాక్షాద్వరప్రాప్తిర్నామఅష్టమోఽధ్యాయః. ౮.

* క్షేత్రపాలః * హారమిత్రోగృహేనిత్యం తపస్స్వాధ్యాయ తత్పరః,
పిత్రాజ్ఞయోపయేమే విమలా మృషికన్యకాం ౧. గృహాశ్రమాత్పరం నాస్తి
పత్నీయది వశంగతా, అనుకూలంహి దాంపత్యం త్రివర్గోదయహేతవే ౨. ప్రతి
కూలం కళత్రంచేన్నరకేనహి కింతతః? జలూకయోపమీయంతే ప్రమదా లఘు
బుద్ధయః ౩. ప్రమదానాం జలూకానాం విచారేమహదంతరం, జలూకాః కేవలం
రక్తం గృహ్ణంతి పునరంగనాః ౪. గృహ్ణంతిసర్వ మప్యాధా శ్చిత్తం విత్తం బలం
సుఖం, ఇతిమత్వాముని స్సాధ్వీం విమలాంచోద్వహన్ ద్విజాః! ౫. స భార్యాం
శిక్షయామాస శివార్చాంకురు సువ్రతే! శివార్చాతః పరంనాస్తి తపోదాన వ్రతా
దిషు ౬. శివమంత్రం జపిత్వాశు మోక్షంగచ్ఛంతి మానవాః, శివమంత్రం పాతకా
నాం నాశకం పరికీర్తితం ౭. పత్యుర్వచన మాకర్ణ్య విమలాప్రాబ్రవీదిదం,
* విమలా * కోవిధి శ్శివపూజాయాం కఃకాల స్సుమనోహరః ౮. పూజాకార్యా
కథంతస్య కేనవాఽఽచరితం పురా, ఏతత్సర్వంకరుణయాబ్రూహి మే మోక్షకారణం
౯. * హారమిత్రః * అంతర్బహి శ్శుచిర్భూత్వా వ్రతీపూజాం సమాచరేత్,
అరుణోదయ వేళాయాం నద్యాదౌ స్నాన మాచరేత్ ౧౦. శుక్లాంబరధరో
భూత్వా వాగ్యతో నియమాన్వితః, కృతసంధ్యాజపవిధి శ్శంకరం పూజయేత్సుధీః
౧౧. దేవస్య పురత స్సమ్యగుపలిప్య నవాంభసా, విధాయ మంటపందివ్యం ధాత

వస్త్రాదిభి ర్వృతం ౧౨. వితానాద్యై రలంకృత్వా ఫలపుష్ప నవాంకురైః, విచిత్ర పత్ర ముద్ధృత్య వర్ణపంచక సంయుతం ౧౩. తత్రప్రవిశ్యతు శుభే సూపవిష్టః కుశాసనే, సమ్య క్సంపాదితా శేష పూజోపకరణ శ్శుచిః ౧౪. ఆగమోక్తేన మంత్రేణ పీఠ మామంత్రయే త్సుధీః, తతః కృత్వాత్మశుద్ధించ భూతశుద్ధ్యాదికం క్రమాత్ ౧౫. ప్రాణాయామత్రయం కుర్యా ద్బీజమంత్రై స్సబిందుకైః, మాతృకాన్యస్య విధివ ద్ధ్యాత్వా తాందేవతాంపరాం ౧౬. సమాప్యమాతృకాం భూయో మహాన్యాసాదికం చరేత్, ముహూర్తం స్వస్వరూపేణ ధ్యాత్వాచైవం పరంశివం ౧౭. వామభాగే గుహంనత్వా దక్షిణే గణపంయజేత్, అంసోరుయుగ్మే ధర్మాదీ న్సవ్యనాభౌచ పార్శ్వయోః ౧౮. అధర్మాదీ ననంతాదీ న్హృదిపీఠమనున్య సేత్. ఆధారశక్తి మారభ్య జ్ఞానాత్మానమను క్రమాత్ ౧౯. ఉక్తక్రమేణ విన్యస్య హృదయే సాధుభావితే, నవశక్తిమయే రమ్యేధ్యాయేద్దేవ ముమాపతిం ౨౦. చంద్రకోటిప్రతీకాశం త్రినేత్రం చంద్రభూషణం, ఆపింగళజటాజూటం రత్నమౌళి విరాజితం ౨౧. భస్మరుద్రాక్షబిల్వాది సుభగం సుందరేశ్వరం, నీలగ్రీవ ముదారాంగం నానాహారోపశోభితం ౨౨. వరదాభయహస్తంచ హరిణంచ పరశ్వథం, దధానం నాగవలయం కేయూరాంగద భూషణం ౨౩. వ్యాఘ్రచర్మపరీధానం రత్నసింహాసనే స్థితం, సర్వభూత గుహావాసం సర్వజ్ఞం సర్వసాక్షిణం ౨౪. సర్వాధిష్ఠాన మద్వైతం మాయయా సగుణంపునః, ధ్యాత్వా తద్వామభాగేచ గిరిజాం భక్తవత్సలాం ౨౫. భాస్వ జ్జపాప్రసూనాభాముదయార్క సమప్రభాం, విద్యుత్పుంజనిభాం తన్వీం మనోనయననందినీం ౨౬. బాలేందుశేఖరాం స్నిగ్ధాం నీలవేణీ విరాజితాం, భృంగసంఘాత రుచిర నీలకుంచితకుంతలాం ౨౭. మణికుండల విద్యోత న్ముఖమండలవిభ్రమాం, నవకుంకుమపంకాభాం కపోలతలదర్పణాం ౨౮. మధురస్మిత విభ్రాజ దరుణాధర పల్లవాం, కంబుకంఠీం శివాముద్య త్కుచపంకజ కుట్మలాం ౨౯. పాశాంకుశాభయాభీష్ట విలస త్సుచతుర్భుజాం, అనేక రత్న విలస త్కంకణాంగద ముద్రికాం ౩౦. వలిత్రయేణ విలస ద్భ్రిమత్కాంచీ గుణాన్వితాం, దిక్పాలవనితా మౌళి సన్నతాంఘ్రిపయోరుహాం ౩౧. రత్నసింహాసనారూఢాం సర్వరాజ పరిచ్ఛదాం, పంచబ్రహ్మాసనాసీనాం పరమేశ కుటుంబినీం, ౩౨. అనేకకోటిబ్రహ్మాండ జననీం శివసుందరీం, సర్వశక్తిం మహేశస్య ప్రసన్నాం సర్వదేవతాం ౩౩. సర్వోల్లంఘనముద్రాంచ సుముఖీం సర్వమంగళాం, ఏవం ధ్యాత్వామహాదేవీందేవంచ గిరిశంశుభం ౩౪. గణేశస్కంద నంద్యాది పరివార సమన్వితం, స్వాత్మలింగంబాహ్యలింగే ధ్యాత్వా వేదాంతలక్షణైః ౩౫. న్యాస

క్రమేణ సంపూజ్య దేవం గంధాదిభిః క్రమాత్, పంచభిర్బ్రహ్మభిః కుర్యాత్ప్రో-క్తస్థానేషువాహ్యాది ౩౬. పృథక్పుష్పాంజలిం దేహే మూలేనచ హృదిత్రయం, పునస్స్వయం శివోభూత్వా మూలమంత్రేణ సాధకః ౩౭. తతస్సంపూజయేద్దేవం బాహ్యపీఠే పునఃక్రమాత్, సంకల్పంచ వదేత్తత్ర పూజారంభే సమాహితః ౩౮. కృతాంజలిపుటో భూత్వా చింతయేద్ధృది శంకరం, ఋణపాతక దౌర్భాగ్య దారి-ద్ర్య వినివృత్తయే, ౩౯. అశేషాఘ వినాశాయ ప్రసీద మమశంకర! దుఃఖశో-కాగ్ని సంతప్తం సంసారభయపీడితం ౪౦. బహురోగాకులందీనం పాహిమాం వృషవాహన! ఆగచ్ఛదేవదేవేశ మహాదేవాఽభయంకర! ౪౧. గృహాణ సహ పార్వత్యా త్వంచపూజాం మయాకృతాం, ఇతిసంకల్ప్య విధివ ద్బాహ్యపూజాం సమారభేత్ ౪౨. గుహం గణపతించైవయజేత్సవ్యాపసవ్యయోః, క్షేత్రేశ మీశకోణేతు యజే ద్వాస్తోష్పతింక్రమాత్ ౪౩. వాగ్దేవీంచ యజేత్తత్ర తతఃకా-త్యాయనీం యజేత్, ధర్మంజ్ఞానంచ వైరాగ్య మైశ్వర్యంచ నమోంతకైః ౪౪. స్వరైరీశాదికోణేషు పీఠపాదా ద్యనుక్రమాత్, ఆభ్యాంబిందువిసర్గాభ్యాం పుమర్థా-భ్యాం ప్రపూజయేత్ ౪౫. గాత్రరూపంచతుర్దిక్షు మధ్యేసంతం సతారకం, సత్త్వా-దిత్రిగుణాన్ తంతురూపాన్ స్త్రీశేషు విన్యసేత్ ౪౬. అతఊర్ధ్వం ఛదే మాయా-లక్ష్మ్యా దేవ్యాశివేనచ, తదంతేచాంబుజం భూయ స్సకలం మండలోత్తమం ౪౭. పత్ర కేసరకింజల్క వ్యాప్తం తత్రాక్షరైః క్రమాత్, ఆత్మత్రయమధాభ్యర్చ్య మధ్యే మంటప మాదరాత్ ౪౮. వామాంజ్యేష్ఠాంచ గౌరీంచ భావార్థే దిక్షుపూజ-యేత్, వామాద్యా నవశక్తీశ్చ నవస్వరయుతాజపేత్ ౪౯. హృది బీజత్రయా-ద్యైశ్చ పీఠమంత్రేణ చార్చయేత్, ఆవృత్తి ప్రథమాంగైస్తు పంచభి ర్మూర్తి పం-క్తిభిః ౫౦. త్రింశద్భి ర్మూర్తిభిశ్చాన్యై ర్నిధిద్వయ సమన్వితైః, అనంతాద్యైః ప-దార్థాన్యైర్మాతృభిశ్చ వృషాదిభిః ౫౧. సిద్ధిభి శ్చాణిమాద్యాభి రింద్రాద్యైశ్చ తదాయుధైః, వృషభక్షేత్రచండీశ దుర్గాశ్చ స్కందనందనౌ ౫౨. గణేశసైన్య-పాంశ్చైవ స్వస్వలక్షణ లక్షితాన్, అణిమా మహిమాచైవ గరిమా లఘిమాత-థా ౫౩. ఈశత్వంచవశిత్వంచ ప్రాప్తిః ప్రాకామ్యమేవచ, అష్టైశ్వర్యాణిప్రో-క్తాని తేజోరూపాణి కేవలం ౫౪. పంచభిర్బ్రహ్మభిః పూర్వం హృల్లేఖాద్యాభిరే-వచ, అంగైరుమాద్యైరింద్రాద్యైః పూర్వోక్తమునిభిస్స్తుతైః ౫౫. (ఊరూ) ఉమా-చండీశ్వరాదీంశ్చ పూజయే దుత్తరాదితః, ఏవమావరణైర్యుక్తం తేజోరూపం సదా-శివం ౫౬. ఉమయాసహితం దేవ ముపచారైః ప్రపూజయేత్, సుప్రతిష్ఠితశంఖస్య తీర్థైఃపంచామృతైరపి ౫౭. అభిషిచ్య మహాదేవం రుద్రసూక్తైస్సమాహితః, పంచ

బ్రహ్మశిరోభిశ్చ పంచరుద్రై ర్యథావిధి ౪౮. కల్పయేద్వైదికైర్మంత్రై రాసనా ద్యుపచారకాన్, ఆసనం కల్పయేద్ధైమం దివ్యవస్త్రసమన్వితం ౪౯. అర్ఘ్యమష్టగుణోపేతం పాద్యం శుద్ధోదకేనచ, తేనైవాచమనం దద్యాన్మధుపర్కం మధూత్తమం ౫౦. పునరాచమనం దత్వా స్నానమంత్రైః ప్రకల్పయేత్, తతశ్చ బిల్వమందార కల్హారాన్ సరసీరుహం ౫౧. ధత్తూరం కర్ణికారంచ ద్రోణపుష్పంచ మల్లికాం, అపామార్గంతుతులసీమాధవీ పంచకాదికం ౫౨. బృహతీ కరవీరాణి యథాలబ్ధాని భామిని, నివేదయేత్సుగంధీని మాల్యానివివిధానిచ ౫౩. ధూపం కాలాగరూత్పన్నం దీపంచ విమలంశుభం, అథ పాయసనైవేద్యం సఘృతం సోపదంశకం ౫౪. మోదకాపూపసంయుక్తం శర్కరాయుత ముత్తమం, మధురాన్నం దధియుతం జలపాన సమన్వితం ౫౫. తేనైవ హవిషావహ్నౌ జుహుయాన్మంత్రభావితే, ఆగమోక్తేనవిధినా గురువాక్య నియంత్రితః ౫౬. నైవేద్యం శంభవేభూయో దత్వా తాంబూలముత్తమం, ఫలం నీరాజనందివ్యం ఛత్రాద్యం దర్పణాదికం ౫౭. సమర్పయిత్వా విధివన్మంత్రై ర్వైదికతాంత్రికైః, యద్యశక్త స్స్వయం నిస్స్వ యథావిభవమర్పయేత్ ౫౮. భక్త్యా దత్తేన గౌరీశః పుష్పమాత్రేణ తుష్యతి, అథాంగభూతాన్ సకలాన్ గణేశాదీ న్ప్రపూజయేత్ ౫౯. స్తవై ర్నానావిధై స్స్తుత్వా సాష్టాంగం ప్రణమేద్బుధః, తతఃప్రదక్షిణీకృత్య వృష చండీశ్వరాదికం ౬౦. పూజాంసమర్ప్య విధివ త్ప్రార్థయే దగజాపతిం, జయసత్యగుణాతీత జయ సర్వవరప్రద ౬౧ జయ నిత్య నిరాధార జయ విశ్వంభరావ్యయ, జయ విశ్వైకవంద్యేశ జయ నాగేంద్ర భూషణ ౬౨. జయ గౌరీపతేశంభో జయ నిత్యనిరంజన, జయ నాథ కృపాసింధో జయ భక్తార్తి భంజన ౬౩. జయ దుస్తరసంసార సాగరోత్తారణ ప్రభో, ప్రసీద మేమహాదేవ సంసారా దద్యఖిద్యతః ౬౪. సర్వపాపక్షయంకృత్వా రక్షమాం సర్వపాపతః, మహాదారిద్ర్యదగ్ధస్య మహాపాప హతస్యచ ౬౫. మహాశోకవినష్టస్య మహారోగాతురస్యచ, ఋణభారపరీతస్య దహ్యమానస్య కర్మభిః ౬౬. గ్రహైఃప్రపీడ్యమానస్య ప్రసీద మమశంకర, దరిద్రః ప్రార్థయే దేవంపూజాంతే గిరిజాపతిం ౬౭. అభాగ్యోవాపిరాజావా ప్రార్థయేద్దేవ మీశ్వరం, దీర్ఘ మాయు స్సదారోగ్యం కోశవృద్ధిబలోన్నతిః ౬౮. మమాస్తు నిత్యమానందః ప్రసాదా త్తవ శంకర, శత్రవశ్చ క్షయంయాంతు ప్రసీదంతు మమప్రజాః ౬౯. నశ్యంతు దస్యవోరాజ్యే జనాస్సంతునిరాపదః, దుర్భిక్షా శ్చాగ్నిసంతాపా శ్శమం యాంతుమహీతలే ౭౦. సర్వసస్యసమృద్ధిశ్చ భూయాత్సుఖమయాదిశః, ఏవ మారాధయేద్దేవం మానసే గిరిజాపతిం ౭౧. విష్ణుబ్రహ్మాదిభి ర్దేవై ర్మునీంద్రై

ర్యోగిభి స్సదా, ప్రదోషేసోమవారేచ నృత్యగీతాది తోషితం ౮౨. బ్రాహ్మణా న్భోజయేద్భక్త్యా దక్షిణాభిశ్చ పూజయేత్, సర్వపాపక్షయకరీ సర్వదారిద్ర్య నాశనీ ౮౩. శివపూజా మయా ఖ్యాతా సర్వాభీష్టఫలప్రదా, మహాపాతక సంఘాత మధికం చోపపాతకం ౮౪. శివప్రసాద గ్రహణాత్ సర్వమన్య ద్వినాశయేత్, బ్రహ్మహత్యాది పాపానాం పురాణేషు స్మృతిష్వపి ౮౫. ప్రాయశ్చిత్తానిచోక్తాని న శివస్వాపహారిణాం, శివోబ్రాహ్మణవర్గస్య కీర్తితః కులదైవతం ౮౬. ప్రదోషసమయే యస్మా ద్విష్ణుబ్రహ్మాదయ స్సురాః, అర్చయంతిశివం తస్మా చ్ఛివఏవ జగత్పతిః ౮౭. శివాత్పరతరంనాస్తి శాస్త్రయోని స్సదాశివః, తస్మాత్ క్షేత్రేప్రకర్తవ్య మవశ్యంశివపూజనం ౮౮. కామినాంచ ముముక్షూణాం భుక్తిముక్తిప్రదం ధ్రువం, సద్య స్సిద్ధికరంలోకే సర్వపాపహరం పరం ౮౯. బహునాత్రకిముక్తేన శ్లోకార్ధేన బ్రవీమ్యహం, బ్రహ్మహత్యాశతంవాపి శివపూజా వినాశయేత్ ౯౦. మయాకథితమేతత్తే క్షేత్రేతు శివపూజనం, రహస్యం సర్వ జంతూనాం అత్రాస్త్యేవ నసంశయః ౯౧ తస్మాద్భద్రేకురు సదాశివపూజాం నిరంతరం, తయాతే సకలాభీష్టసిద్ధి ర్భవతి శాశ్వతీ ౯౨. పత్యుర్వాక్యం సమాకర్ణ్య విమలాఽఽనందనిర్భరా, సాష్టాంగం ప్రణిపత్యాగ్రే పునఃప్రాహాతిభక్తితః ౯౩. * సూతః * యశ్శృణోతి హరపూజనంశివం భక్తితః పఠతియస్స్వయం రహః, ముక్తిమేతి గిరిశప్రసాదతో దుష్కృతంహరతి దుఃఖసంసృతేః ౯౪.

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యేహరమిత్రవిమలాసంవాదే శివపూజావిధాన, తన్మహిమానువర్ణనోనామనవమోఽధ్యాయః. ౯.

* క్షేత్రపాలః * హరమిత్రంపతింప్రాహ విమలానమ్రమూర్ధీ ర్భియా, కఃపూత పూజయా శంభోః కేనవా చరితంపురా ౧. ఏతన్మే బ్రూహిహి స్సత్య శివపూజా విధేః ఫలం, తారితాస్మి త్వయాభర్తః పూర్వపుణ్యచయేనహి ౨. * హరమిత్రః * శృణు భద్రే శంభుసేవాఫలంవచ్మి తవాగ్రతః, అత్రేతిహాసం ఫలదంపరమం పుణ్యవర్ధనం ౩. శర్మదావిప్రవనితా సపుత్రాదుఃఖకర్శితా, శాండిల్యం శరణం గత్వా యయాచే తత్కృపాంసతీ ౪. అహమద్య కృతార్థాస్మి తవదర్శనమాత్రతః, ఏతౌకుమారౌ భగవన్ త్వామేవశరణం గతౌ ౫ ఏషమేతనయోబ్రహ్మన్ శుచివ్రతఇతీరితః, ఏష రాజసుతో నామ్నా ధర్మపుత్రః కృశోదరః ౬. ఏతావహంచ భగవన్ భవచ్ఛరణకింకరాః, సముద్ధరాస్మి న్పతితాన్ ఘోరే సంసారసాగరే ౭.

తతః ప్రసన్నో ద్విజపుంగవస్తు తస్యాశ్చ వాక్యై రమృతోపమానైః, ఉపాదిదేశాపిత
యోః కుమారయో ర్మని శ్శివారాధన మంత్రవిద్యాం ౮. అథోపదిష్టౌ మునినా
కుమారౌ సా బ్రాహ్మణీ శాండిల్యదీక్షితాచ, శివప్రసాదేన మహేశభక్తా స్త్రద్వార
వా త్సర్వజనాభివంద్యాః ౯. (వేదోక్తవిధినా దేవి కురుత్వం వ్రతముత్తమం, ఏతా
భ్యామపి పుత్రాభ్యాం శివపూజా విధీయతాం, అథసంవత్సరాదేవ పరాం సిద్ధి
మవాప్స్యథ ౧౦. ఇతిశాండిల్యవచన మాకర్ణ్య ద్విజభామినీ, తంప్రణమ్య సమా
మంత్ర్య జగ్మస్తే శివమందిరం ౧౧) తతఃప్రభృతి తౌ బాలౌ మునివర్యోపదేశతః,
ప్రదోషే పార్వతీశస్య పూజాంచక్రతు రంజసా ౧౨ ఏవంపూజయతోర్దేవం
ద్విజరాజకుమారయోః, సుఖేనైవ వ్యతీయాయ తయోర్మాస చతుష్టయం ౧౩.
కదాచి ద్రాజపుత్రేణవినా సా ద్విజనందనః, స్నాతుంగతో నదీతీరే చచారబహు
లీలయా ౧౪. తత్ర నిర్ఝరనిష్పాతనిర్భిన్నే వప్రకర్దమే, నిధానకలశం స్థూలం ప్రస్ఫు
రంతం దదర్శసః ౧౫. తంద్రుష్ట్వా సహసాగత్వా హర్షకౌతుకవిహ్వలః, దైవోప
పన్నం మన్వానో గృహీత్వాశిరసాదధౌ ౧౬. ససంభ్రమం సమానీయ నిధానక
లశం బలాత్, నిధాయ భవనస్యాంత ర్మాతరంసమభాషత౧౭ *శుచివ్రతః* మా
తర్మాత రిమంపశ్య ప్రసాదం గిరిజాపతేః, నిధానం కుంభరూపేణ దర్శితంకరుణాత్మ
నా ౧౮. అథసా విస్మితా సాధ్వీ సమాహూయనృపాత్మజం, స్వపుత్రం ప్రతినం
ద్యాహ మానయంతీశివార్చనం ౧౯. శృణుతాం మే వచఃపుత్రౌ నిధానకలశీమి
మాం. జీవద్రత్నసహస్రాఢ్యాం సహస్రాబ్దోపభోగదాం ౨౦. సమం విభజ్య గృహ్ణీ
తం మమశాసనగౌరవాత్, ఇతి మాతృవచశ్శ్రుత్వా తుతోషద్విజనందనః ౨౧
పత్యాహ రాజపుత్రస్తాం విస్రబ్ధ శ్శంకరార్చనే, * ధర్మపుత్రః * మాత స్తవసుత
స్యైవ సుకృతేన సమాగతం ౨౨. నాహం గ్రహీతుమిచ్ఛామి విభక్తుం ధనసంచ
యం, ఆత్మన స్సుకృతాల్లబ్ధం స్వయమేవభునక్త్వసౌ ౨౩. సఏవభగవానీశః కరి
ష్యతి కృపాంమయి, * క్షేత్రపాలః * ఏవమభ్యర్చితో శ్శంభుం భూయోపి పర
యాముదా ౨౪ సంవత్సరం వ్యతీయాయ తస్మిన్నేవగృహేతయోః, అథైకదా
రాజసూను స్సహ తేన ద్విజన్మనా ౨౫. వసంతసమయే ప్రాప్తే విజహారవనాంత
రే, అథదూరంగతౌ క్వాపివనే ద్విజనృపాత్మజౌ ౨౬. గంధర్వకన్యాః క్రీడంతీ
శ్శతశ స్తావపశ్యతాం, తాస్సర్వా శ్చారుసర్వాంగీ ర్విహరంతీ ర్మనోహరం ౨౭.
దృష్ట్వా ద్విజాత్మజో దూరా దువాచనృపపుంగవం, ఇతఃపరం నగంతవ్యం విహారం
త్యగ్రతస్త్రియః, స్త్రీణాం విదూరతస్తిష్ఠే ద్యదిసౌఖ్యం తవేప్సితం ౨౮. స్త్రీ
సన్నిధానం విమలా స్త్యజంతి విమలాశయాః, ఏతాః కైతవధారిణ్యో ధనయౌవన

దుర్మదాః ౨౯. మోహయంత్యో జనందృష్ట్వా వాచా సునయకోవిదాః, అతః పరిత్యజేత్ స్త్రీణాం సన్నిధిం సహభాషణం ౩౦. మోహితాం సంగమాత్రేణ మృత్యుమాప్నోతి మానవః, నిజధర్మరతో విద్వాన్ బ్రహ్మచారీవిశేషతః ౩౧. అతోహం నోత్సహే గంతుం క్రీడాస్థానం మృగీదృశాం, ఇత్యుక్త్వా ద్విజపుత్రస్తు నివృత్తోదూరత స్థితః ౩౨. అథాసౌ రాజపుత్రస్తు కౌతుకావిష్ట మానసః, తాసాం విహారపదవీ మేక ఏవోభయో ర్యయౌ ౩౩. తత్ర గంధర్వకన్యానాం మధ్యే త్వేకా వరాననా, దృష్ట్వాఽఽయాంతంరాజపుత్రం చింతయామాస చేతసా ౩౪. అహో కోఽయ ముదారాంగో యువా సర్వాంగసుందరః! మత్తమాతంగగమనో లావణ్యామృతవారిధిః ౩౫. లీలాలోల విశాలాక్షో మధురస్మిత పేశలః, మదనోపమరూపశ్రీ స్సుకుమారాంగ లక్షణః ౩౬. ఇత్యాశ్చర్య యుతా బాలా దూరాద్దృష్ట్వా నృపాత్మజం, సర్వా స్సఖీస్సమాహూయ వచనంచేద మబ్రవీత్ ౩౭. ఇతోప్యదూరే హేసఖ్యో వనమస్త్యేక ముత్తమం, విచిత్రచంపకాశోక పున్నాగైర్వకులైర్వృతం ౩౮. తత్రగత్వా తరూన్సర్వా నపచిత్య సుమాన్యలం, భవత్యః పునరాయాంతు తావత్తిష్ఠామ్యహంత్విహ ౩౯. ఇత్యాదిష్ట స్సఖీవర్గో జగామ విపినాంతరం, సాపి గంధర్వజా తత్స్థా న్యస్తదృష్టి ర్నృపాత్మజే ౪౦. తాం సమాలోక్య తన్వంగీం నవయౌవన శాలినీం, బాలాం సురూపసంపత్త్యా పరిభూత త్రిలోత్తమాం ౪౧. రాజపుత్ర స్సమాగత్య కౌతుకోత్ఫుల్లలోచనః, అవాప దైవయోగేన మదనస్య శరవ్యథాం ౪౨. గంధర్వతనయా సాపి ప్రాప్తాయ నృపసూనవే, ఉత్థాయ ప్రదదౌ తస్మై తరసా పల్లవాసనం ౪౩. కృతోపచార మాసీనం తమాసాద్య సుమధ్యమా, పప్రచ్ఛ తద్రూపగుణై ర్హృతదేహాఽఽకులేంద్రియా ౪౪. కస్త్వంకమలపత్రాక్షకస్మాద్దేశా దిహాగతః? కస్యపుత్రఇతి ప్రేమ్ణా పృష్ట స్సర్వం న్యవేదయత్ ౪౫. విదర్భరాజతనయం విభ్రష్టపితృమాతృకం, శత్రుభి శ్చాహృతస్థాన మాత్మానం విద్ధిభామిని ౪౬. సర్వభావేనభూయస్తాంపప్రచ్ఛ నృపనందనః, కాత్వం వామోరు కించాత్ర కార్యంతే కస్యచాత్మజా ౪౭. కిమివ ధ్యాయసి హృది కింవావస్తు మిహేచ్ఛసి? ఇత్యుక్తా సాపునః ప్రాహ శృణు రాజేంద్ర సత్తమ ౪౮. అస్తి విద్రవికోనామా గంధర్వాణాం కులాగ్రణీః, తస్యాహమస్మి తనయా నామ్నా చాఽంశుమతీ శ్రుతా ౪౯. త్వామాయాంతం విలోక్యాహం త్వత్సంభాషణ లాలసా, త్యక్త్వా సఖీజనం సర్వ మేకైవాస్మి మహావనే ౫౦. సర్వసంగీత విద్యాసు నమత్తోఽన్యాస్తి కాచన, మమగానేన తుష్యంతి సర్వాఅపి సురస్త్రియః ౫౧. సాహం సర్వకలాభిజ్ఞా జ్ఞాతసర్వజనేంగితా, తవాహ మీప్సితం వేద్మి మయితే

సంగతం మనః ౫౨. తథా మయాపి తే సౌఖ్యం దైవేన ప్రతిపాదితం, ఆవయో స్స్నేహభేదోఽత్రనైవ భూయాదితః పరం ౫౩. ఇతి సంభాష్య తేనాశు ప్రీణ్ణా గంధర్వకన్యకా, ముక్తాహారం దదౌ తస్మై స్వకుచాంతర భూషణం ౫౪. తమా దాయాద్భుతంహారం సతస్యాంపరమాకులః, గూఢహర్ష పరాసిక్తమిదమాహనృపా త్మజః ౫౫. సత్యముక్తంత్వయాభీరు తథాప్యేకం వదామ్యహం, త్యక్తరాజ్యస్య నిస్స్వస్య కథం మేభవసిప్రియా ౫౬. యాత్వం పితృమతీబాలా విలంఘ్యపితృశాసనం, స్వచ్ఛందాచరణంవక్తుం మాదృశేస్వం కథమర్హసి ౫౭. ఇతితస్యవచ శ్శ్రుత్వాతం ప్రత్యాహ శుచిస్మితా, అస్తునామ తథైవాహంకరిష్యే ఽవశ్యకౌతుకం ౫౮. గచ్ఛస్వభవనం కాంత పరశ్వః ప్రాతరేవతు, ఆగచ్ఛపునరత్రైవ కార్యమస్తిచనోమృషా ౫౯. ఇత్యుక్త్వాతం నృపంకాంతం సాసంగతసఖీజనా, అపాక్రామత చార్వంగీ సచా పినృపనందనః ౬౦. సమభ్యేత్యతుహర్షేణ ద్విజపుత్రస్యసన్నిధిం, సర్వమాఖ్యాయ తేనైవసాకం స్వభవనం యయౌ ౬౧. తాంచవిప్రసతం భూయోహర్షయిత్వా నృ పాత్మజః, పరశ్వోద్విజ పుత్రేణ సార్థం తస్మిన్వనేయయౌ ౬౨. సతయాపూర్వ నిర్దిష్టం స్థానంప్రాప్య నృపాత్మజః, గంధర్వరాజమద్రాక్షీద్దుహిత్రాచ సమన్వితం ౬౩. సగంధర్వపతిః ప్రాప్తావభి నంద్యకుమారకౌ, ఉపవేశ్యాసనే రమ్యేరాజపుత్రమ భాషత ౬౪. * గంధర్వః * రాజేంద్రపుత్రపూర్వేద్యుః కైలాసంగతవానహం, తత్రాపశ్యం మహాదేవం పార్వత్యాసహితం విభుం ౬౫. ఆహూయమాంసదేవేశ స్సర్వేషాం త్రిదివౌకసాం, సన్నిధావాహ భగవాన్కరుణామృతవారిధిః ౬౬. ధర్మగుప్తాహ్వయః కశ్చిద్రాజపుత్రోఽస్తి భూతలే, అకించనో భ్రష్టరాజ్యోహత బంధుశ్శత్రుభిః ౬౭. సబాలోగురువాక్యేన మదర్చాయాంరతస్సదా, అద్యతత్పి తరస్సర్వేమాంప్రాప్తా స్తత్ప్రభావతః ౬౮. తస్యత్వమపి సాహాయ్యం కురుగంధ ర్వసత్తమ! యథాస నిజరాజ్యస్థో హతశతుర్భవిష్యతి ౬౯. ఇత్యాజ్ఞప్తోఽహమీ శేనసంప్రాప్య నిజమందిరం, అనయాద్యదుహిత్రాచబహుశోఽభ్యర్థి తస్తథా ౭౦. జ్ఞాత్వేమం సకలం శంభోర్నియోగం కరుణామయం, ఆదాయేమాందుహితరం ప్రాప్తోస్మీదం వనాంతరం ౭౧. తస్మాదేనాం ప్రయచ్ఛామికన్యామత్రశుమతీంతవ, హత్వాశత్రూన్ స్వరాష్ట్రేత్వాం స్థాపయామి శివాజ్ఞయా ౭౨. తస్మిన్ పదేత్వమ నయా భుక్త్వాభోగాన్యథేప్సితం, దశవర్ష సహస్రాంతేగంతాసి గిరిశాలయం ౭౩. తత్రాపి మమకన్యేయం త్వామేవ ప్రతిపత్స్యతే, అనేనైవస్వదేహేనదివ్యేన శివసన్నిధౌ ౭౪. ఇతిగంధర్వరాజస్తమాభాష్యనృపనందనం, తస్మిన్వనేస్వదుహి తుః పాణిగ్రహమకారయత్ ౭౫. పారిబర్హమదాత్తస్మై రత్నభారాన్మహోజ్జ్వ

లాన్, చూడామణిం చంద్రనిభం ముక్తాహారాంశ్చ భాసురాన్ ౨౬. దివ్యాలంకార వాసాంసికార్త్స్వరపరిచ్ఛదాన్, గజానామయుతం భూయో నియుతం నీలవాజినాం ౨౭. స్యందనానాం సహస్రంచ సౌవర్ణానాం మహాంతిచ, పునరేకం రథం దివ్యం ధనుశ్చకార్యియుధోత్తమం ౨౮. మంత్రాస్త్రాణాంసహస్రాణి తూణౌచాక్షయ్య సాయకౌ, అభేద్యాం సర్వజంతూనాం శక్తించరిపుమర్దనీం ౨౯. దుహితుః పరి చర్యార్థం గంధర్వాధిపతిర్దదౌ, ఇత్థం రాజేంద తనయః సంప్రాప్య శ్రియ ముత్త మాం ౩౦. అభీష్టజాయా సహితో ముముదే నిజసంపదా, కారయిత్వా స్వదు హితుర్వివాహం సమయోచితం ౩౧. యయౌ విమానమారుహ్య గంధర్వాధి పతిర్దివం, ధర్మగుప్తః కృతోద్వాహస్సహ గంధర్వసేనయా ౩౨. నిశ్శేషితా రాతి బలః ప్రవివేశ నిజంపురం, తతోఽ భిషిక్తస్సచివైర్బ్రాహ్మణైశ్చనరోత్తమైః ౩౩. రత్నసింహాసనారూఢశ్చక్రే రాజ్యమకంటకం, యావిప్రవనితా పూర్వం తంపుపోషాత్మ పుత్రవత్ ౩౪. సైనమాతా భవత్తస్య సభ్రాతా ద్విజనందనః, గంధర్వతనయా జాయా విదర్భవిషయేశ్వరః ౩౫ ఆరాధ్య దేవం గిరిశంధర్మగుప్తోనృపోఽభవత్, * హారమిత్రః * ఏవమన్యేసమారాధ్యభక్త్యా శ్రీగిరిజాపతిం ౩౬. లేభిరేఽభీప్సితాన్ కామాన్ దేహాంతేతు పరాంగతిం, శివపూజావ్రతం పుణ్యం భక్త్యా శ్రీశంకరార్చ నం ౩౭. ధర్మార్థకామమోక్షాణాం యదేతత్సాధనం పరం, జ్ఞానార్థ మృషయః ప్రాంచోధనార్థంచ ధనార్థినః ౩౮. జయాధికారసిధ్యర్థ మింద్రోపేంద్రపురోగమాః, విద్యార్థినోపి విద్యార్థం సుతార్థం పుత్రకాంక్షిణః ౩౯. ఆరోగ్యార్థంతు రోగార్తా శ్చకుర్యేతద్వ్రతోత్తమం, బ్రాహ్మణానామిదం ముఖ్యం విశేషాత్కలితారకం ౪౦ యఏతచ్ఛృణుయాన్నిత్య మాఖ్యానం పరమాద్భుతం, భక్త్యా శ్రీశివపూజాం తే కథయేద్వా సమాహితః ౪౧ నభవేత్తస్య దారిద్ర్యం జన్మాంతరశతేష్వపి, జ్ఞానైశ్వర్యసమాయుక్త శ్చాంతేశివపురంవ్రజేత్, తస్మాత్త్వంపూజనంశంభోః కురు భక్త్యైవసుందరి! ౪౨. యే ప్రాప్య దుర్లభమిదం మనుజా శ్శరీరంకుర్వంతిచా త్రపరమేశ్వరపాదపూజాం, ధన్యాస్తఏవ నిజపుణ్యార్జితత్రిలోకా స్తేషాంపదాం బుజరజో భువనం పునాతి ౪౩. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యేహారమిత్రవిమలాసంవాదే శివపూజామాహాత్మ్యకథనంనామ దశమోఽధ్యాయః. ౧౦.

* శ్రీసూతః * ఇత్థం ప్రబోధితా సాధ్వీ హారమిత్రేణ భక్తితః, పూజయామాస విధివచ్ఛివం దేవమహర్నిశం ౧. శివపూజాప్రభావేన సర్వసిద్ధిరభూ ద్ద్విజాః! కదా చిద్విమలా స్వీయసఖీభిః పరివారితా ౨ కళ్యాణసరసి స్నాతు మాగతా చాఽరుణోదయే, తదా వనద్విపఃకశ్చి ద్వాసితాభి ర్మదోద్ధతః ౩. బృంహితం భీకరం కుర్వన్ శుండాఘూత్కారగర్జితః, తం దృష్ట్వా భయవిత్రస్తా విమలాద్యా స్సులోచనాః ౪. దుద్రువు ర్దూర మధ్వానం గజోప్యనుయయౌ తదా, కన్యా ధావనవేగేన నిశ్వాసోచ్ఛ్వాసపీడితాః, తృణచ్ఛన్నే మహాకూపే నిపేతు ర్జలవర్జితే ౫. నిపత్య విహ్వలా స్సద్యో గతప్రాణా స్తదాభవన్, అనాగతాసు తాస్వేవం దేశేఽ దృష్ట్వాతిదుఃఖితాః ౬. మాతర స్తా విచిన్వంత్యో బభ్రము ర్మోహపీడితాః, వనాద్వనం పరిభ్రమ్య గుల్మాద్గుల్మం వ్యలోకయన్ ౭. క్వచిత్ క్వచిత్ పరిభ్రష్ట వస్త్రాణ్యాభరణానిచ, దృష్ట్వా తదనుసారేణ గచ్ఛంత్యో దీనచేతసః ౮. పాతాళ సన్నిభం కూపం దదృశు ర్మృగగోచరం, గతాసూరపి తావీక్ష్య కన్యాఃకమలలోచనాః, రురుదు ర్విస్వరం ఘోరం కురర్య ఇవ దుఃఖితాః ౯. విమలే కమలే సువృత్తకే సురసే త్యాదిభి రేవనామభిః, ఉపహూయ ముహుర్ముహు ర్విషణ్ణా విలపంతిస్మ తదీయమాతరః ౧౦. ఉరస్తాడనమాక్రందం కుర్వంత్యో భృశదుఃఖితాః, క్వగచ్ఛామోవయం సర్వాః పుత్రికాదుఃఖకర్శితాః ౧౧. హాపుత్రి మమకళ్యాణి కించిత్సంభాషణంకురు, బాంధవాశ్చాగతా స్సర్వే త్వద్వియోగేన కర్శితాః ౧౨. కన్యాః కమలపత్రాక్ష్యః కుర్వంత్వస్మాసు సత్కృపాం, యుష్మాన్ విహాయ మత్పుత్ర్యః కథం గచ్ఛామహే గృహం ౧౩. ఇత్యుచ్చైః క్రోశయంత్యస్తాః మూర్ఛామాపు స్సరస్తటే, స్నానార్థమాగత స్తస్మిన్ తీర్థే కళ్యాణసంజ్ఞకే ౧౪. హారమిత్రః ప్రభాతేసావశృణో ద్రోదనం స్త్రియః, మూర్ఛితా అంగనా భూమౌ లుఠంతీ ర్గతవత్సకాః, ౧౫. తాదృష్ట్వాద్యుతిమాం స్తత్ర కోవిదో ఋషిపుంగవః, ప్రాహ ప్రసన్నహృదయః కన్యకాజననీ శ్శనైః ౧౬. * హారమిత్రః * ఉత్థాపయిష్యేవఃకన్యా అద్యైవ తపసాఽమలాః, శనైరాశ్వాస్య తాస్సర్వా నివార్యాఽఽహచ రోదనం ౧౭. యావదుజ్జీవయిష్యామి కన్యాః కమలలోచనాః, తావదాసాం మనోజ్ఞాని వపూంషి పరితోబత ౧౮. ఇత్యుదీర్య మునిశ్రేష్ఠః కళ్యాణసరసిద్విజాః! కంఠదఘ్నజలే స్థిత్వా సప్తాశ్వ మవలోకయన్ ౧౯. ఊర్ధ్వవక్త్రో ర్ధ్వబాహుస్సన్ జజాప పరమం జపం, తం హంతుమాగతో విప్రం జలమధ్యేస్థితం గజః ౨౦. హస్తముద్ధృత్య వేగేన మునేరంతికమాయయౌ, విలోక్య తస్యసంరంభం గజేంద్రస్య ఋషీశ్వరాః ౨౧. న చచాల

జలాత్తో౽పి చిత్రార్పితఇవ స్థితః, గతమన్యుః క్షణాదేవ శాంతో౽భూత్స గజేశ్వరః
౨౨. శుండాగ్రేణ గృహీత్వాతం మూర్ధ్నిసంస్థాప్య సంస్థితః, తస్యభావం మునిర్జ్ఞా
త్వా జపంతావత్సమాప్య చ ౨౩. ఏనముత్తారయిష్యామి తిర్యక్త్వేదుఃఖితం
చిరాత్, ఇతినిశ్చిత్యమనసా విచార్యసుచిరం మునిః ౨౪. ఆదాయ పాణినాతో
యంశీఘ్రం తన్మూర్ధ్ని దత్తవాన్, తేనోదకప్రభావేన గజః పాపవివర్జితః ౨౫.
సాష్టాంగం ప్రణిపత్యాగ్రే నిజరూపేణ సో౽బ్రవీత్, యత్త్వయాం తారితః పాపాత్తిర్య
క్త్వాచ్చ విశేషతః ౨౬. మమవృత్తంవిశేషేణప్రవక్ష్యామికృపానిధే, * ధర్మగుప్తః *
నైషధేనగరే పూర్వం విశ్వగుప్త ఇతిశ్రుతః ౨౭. తస్యసూనురహం నామ్నాధర్మ
గుప్త ఇతిశ్రుతః, గోరక్షాం కృషివాణిజ్యం కుర్వన్నిత్యంసుఖస్థితః ౨౮. అథకా
పాలికఃకశ్చిత్ రసవాదకుతూహలః, సపాపోమాంతుదృష్ట్వైవ వంచయామాస
మాయయా ౨౯. తేనత్యక్తధనో నిస్స్వః దుఃఖితో౽త్యంతమూఢధీః, స్వధర్మవిక్ర
యంకృత్వా కుటుంబభరణంకృతం ౩౦. యానియానిమయా పూర్వం దానాన్యా
చరితానిచ, తానితాన్యపిసర్వాణి విక్రీతానిమునీశ్వర ౩౧. జిహ్వాచాపల్యనిరత
స్త్వేకదా పరవేశ్మని, భుక్త్వానాగళం మృష్ట మజీర్ణమభవత్తదా ౩౨. అతిసారేణ
మరణం ధర్మిష్ఠానాం భవేద్ధ్రువం ౩౩. అతిసారస్తతో౽జాతః స్మృతిమానభవంత
తః, అహం శివస్మరణతో మరణం గతవాన్ ద్విజ! ౩౪ పూర్వపుణ్యప్రభావేన
దేవేంద్రవరసన్నిధౌ, తత్రమన్వంతరంస్థిత్వా తత్పుణ్యాంతే గజో౽భవం ౩౫. యే
ధర్మవిక్రయంకుర్యు స్తే భవంతి మతంగజాః, ఇదానీమపివిప్రేంద్ర త్వయా౽హం
తారితో౽భవం ౩౬. తోయదానం కృతంమహ్యం కళ్యాణసరసః ప్రభో! కృతా
ర్థో౽స్మికృతార్థో౽స్మి నమస్తుభ్యం నమోనమః ౩౭. ఇత్యుక్త్వా సయయా స్వర్గం
సత్సంగాత్సద్గతిం గతః, ఆశ్చర్యం పరమం లేభే హారమిత్రఃప్రభావవిత్ ౩౮.
అహో తీర్థస్యమాహాత్మ్యం కుయోనే స్తారితో గజః, అనేనవారిణా శీఘ్రం జీవ
యిష్యే౽హం గనాచయం ౩౯. విధింనిర్వర్త్య సహసా సతీర్థః పునరాగమత్, యత్ర
స్థితా గతప్రాణాః కూపేయువతయస్స్వయం ౪౦. తాసాంమాత్యా స్వమూశ్వా
స్య సించన్ తీర్థేన సో౽బ్రవీత్, * హారమిత్రః * ఉత్తిష్ఠతస్త్రియస్సర్వాః శాసనాన్మమ
నిర్మలాః ౪౧. యేభజంతి విరూపాక్షం తేషాంమృత్యుః కథంభవేత్? ఋషేర్వ
చన మాకర్ణ్య కూపస్థా స్తత్ప్రభావతః ౪౨. సుప్తోత్థితాఇవ తదాస్త్రియః కూపా
త్సముత్థితాః, పరిధాయచవాసాంసి పూర్వవద్ద్విజకన్యకాః ౪౩. ప్రణేము ర్హారమి
త్రంతం ఋషిశ్రేష్ఠం తపోధనాః, జహర్షుస్తజ్జనన్యోథ మరణాదుద్ధృతాఇవ ౪౪.

తాః ప్రాహ హారమిత్ర స్తత్తీర్థమాహాత్మ్య ముత్తమం, ఉక్త్వా యువతిభిర్వ్యక్తః
కల్యాణం సత్వరంయయౌ ౪౫ స్నాపయిత్వాథతాః కన్యా మాతరః ప్రాహ
నమ్రధీః, ధర్మంవచ్మి హితంవచ్మి నాసత్యం మమభాషితం ౪౬. దుర్భగోఽంధో
జడోమత్తో బాలఘ్నో గురుతల్పగః, పరదారరతః పాపీ మృత్యుపాశవశంగతః
౪౭. తేసర్వే ముక్తిమాయాంతి స్నానాత్కల్యాణసంజ్ఞకే, వైశాఖే కార్తికే
మాఘే మాసేషు విజితేంద్రియః ౪౮. యస్స్నాతి సోమయోగేస్మిన్కృత్తికాపిత్ర్య
భే నరః, సర్వపాపైర్వినిర్ముక్తో ముక్తిమేతి నసంశయః ౪౯. మాహాత్మ్య మతులం
శ్రుత్వా మాతరః కన్యకాస్తథా, పునస్తీర్థోదకే స్నాత్వా కిన్నరేశం ప్రపూజ్య
చ ౫౦ స్వకీయం వివిశు ర్గేహం హారమిత్రేణసంయుతాః, తదాప్రభృతికన్యాస్తా
మృత్యుపాశనివారితాః ౫౧. హారమిత్రేణసహితా ముదంప్రాపు రభీష్టదాం,
హారమిత్రశ్శంకరస్యప్రసాదేనాఽ న్వహంసుఖం ౫౨. ఇహాముత్రార్థభోగాంశ్చ
భుంక్త్వా మానవజన్మని, గృహస్థాశ్రమముత్తీర్య వనీభూత్వాథ ప్రవ్రజన్ ౫౩.
పంపాక్షేత్రేవసన్ విప్రో మునీన్నత్వాసురార్చితాన్, బకదాల్భ్యాజ్ఞయా గాత్రం
త్యక్త్వాఽ గాచ్ఛివమందిరం ౫౪. * సూతః * మాహాత్మ్య మన్యత్పరమేశ్వరస్య
శ్రోతుం సుకామోయదిజాయతే వః, వక్ష్యామి తచ్ఛంకరసచ్చరిత్రం సదాశివాజ్ఞా
మనుసృత్యతాపసాః! ౫౫ * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే పంపామాహాత్మ్యే కల్యాణతీర్థప్రశంసాయాం హారమిత్రేణ
ధర్మగుప్తస్య గజయోనేర్విమోచనం విమలాదీనాముజ్జీవనంనామ
ఏకాదశోఽధ్యాయః. ౧౧.

---

* శౌనకాద్యా ఋషయః * బకదాల్భ్యాజ్ఞయా పుణ్యో హారమిత్రో మహాఋషిః, ముక్తిమాపేతియద్వృత్తం ప్రోక్తంసూత త్వయాధునా ౧.
ఏతన్నోబ్రూహి తత్త్వజ్ఞ యద్యస్మాసు కృపాతవ, * సూతః * బకదాల్భ్యమహాతేజా
స్తాపసోభూత్పురానఘాః! ౨. దీర్ఘాయు శ్శక్తిసంపన్నః తపోవిగ్రహఏవసః, హిమవ
త్పర్వతే పూర్వం తప్తవాన్పరమం తపః ౩. దివ్యవర్షసహస్రాంతే చోత్థాయేంద్ర
దిశం గతః, తత్ర వర్షసహస్రాణి తపసాఽతోషయచ్ఛివం ౪. తతోదక్షిణ మా
సాద్య హేమకూటాచలే శుభే, పంపాక్షేత్రం రమ్యతమ మాలోక్యానందనిర్భరః
౫. చక్రతీర్థసమీపేఽసౌ స్థానంకృత్వా సునిర్మలం, పూజయిత్వా గురూనాదౌ
స్థిత్వా సిద్ధాసనేతతః ౬. రేచకైః పూరకైః కుంభైః ప్రాణాన్ సంరుధ్యయత్నతః,

సుషుమ్నయా మహావాయుం సూక్ష్మాకాశే నియుజ్యసః ౭. తతఃపశ్చిమవీథ్యాస్వై గత్వాధారంచతుర్దళం, తత ష్షడ్దలమాక్రమ్య తతో దశదలంగతః ౮ ద్వాదశారం దివ్యదళం షోడశార మతఃపరం, ద్విదళంపరతో దివ్యసహస్రదళమధ్యగం ౯. పశ్చిమాభిముఖం లింగం కందాంతర ముపస్థితం, బిసతంతునిభం సూక్ష్మ మతర్క్యం యోగిభిస్సదా ౧౦. తస్మిన్మనోఽనిలం నీత్వా మిళిత్వానందవస్తుని, బాహ్యేంద్రియాణి సంయమ్య చాంతరాణి విశేషతః ౧౧. సంయమ్య నిశ్చలోభూత్వా చచార పరమేపదే, వాయునాఖండలం భిత్త్వా మండలత్రయమధ్యగః ౧౨. తత్రస్థితం మహానందామృత మాస్వాద్య యస్తతః, పూర్ణానందపరో యోగీ స్థాణువజ్జడవత్స్థితః ౧౩. తస్మిన్వేణువనంజాతం మహాకంటకదుర్భరం, వల్మీకోఽభూన్మహాంస్తత్ర మునిర్యత్ర తపఃస్థితః ౧౪. ఏవం బహుగతేకాలే తపోఽగ్ని రభవత్తదా, బ్రహ్మలోకమభివ్యాప్య ప్రాదుర్భూ ద్ధవ్యవాహనః ౧౫. ద్రుతా స్సురాసురగణా బకదాల్భ్యతపోగ్నినా, తస్యార్థే స్తపసాతుష్ట శ్శంకరో వృష మాస్థితః ౧౬. ప్రత్యక్షం సహసా గత్వా దృష్ట్వా న్మునిసత్తమం, వల్మీకాంతరసంస్థాన మస్థిమాత్రావశేషితం ౧౭. గంగాజలై స్తదాసించ ద్వల్మీకాగ్రే మహేశ్వరః, అంధకారో యథాసూర్యరశ్మిభి ర్వినివార్యతే ౧౮. తథైవ గంగాతోయస్య సేచనేనమునిస్తదా, ఉదతిష్ఠత్సహస్రాంశు ర్దీప్తిమానివ సర్వతః ౧౯. సమీపస్థ ముదారాంగ ముమాలింగితవిగ్రహం, వృషవాహం బాలచంద్రమౌళిం భోగివిభూషణం ౨౦. వవందే సఋషిశ్శంభుం భక్తిజ్ఞానాగ్రయాధియా, తుష్టావ పరమంరూపం సచ్చిదానందవిగ్రహం ౨౧. కాలకంధరాయ పాలితామరాయ శూలినే నీలలోహితాయ కాలనాశినే కపాలినే, బాలచంద్రశేఖరాయ కాళికావిలాసినే నమశ్శివాయతే భవాయ చారుమూర్తయేనమః ౨౨. పాకశాసనాది పూజితాంఘ్రి పంకజద్వయే లోకశోకమోహనాశనైక బీజచిన్మయే, శ్రీకళత్ర లోకనాథసేవ్యమాన వైభవే మేమనోవినోదమేతు శ్రీశివేఽనిశం భవే ౨౩. తేనతుష్టో మహాదేవః ప్రోవాచ ఋషిసత్తమం, వరంవరయ భద్రంతే యదిచ్ఛసి పరాంగతిం ౨౪. తుష్టోస్మి తపసాయోగిన్ నకృతం యేనకేనవా, ఇమాపాతువచశ్శ్రుత్వా బకదాల్భ్యో బ్రవీదిదం ౨౫. యదితుష్టోసి గౌరీశ పూర్ణాయుర్దేహి సువ్రత * శ్రీశంకరః * అస్మిన్‌తీర్థేతు యస్స్నాతి సనై పూర్ణాయుర్భవతే ౨౬. యద్యద్ధ్యాయంభసిమత్తోఽన్య ద్వరంస్త్వం కురు తాపస! దత్తోఽస్మిత్వభక్త్యైవ తేతపస్సుఖదంభవేత్ ౨౭. తపస్యత స్త్వ మునే గృహాణ దేహ మనంతమయం, బకదాల్భ్యేతి ఖ్యాతో లోకే మాన్యో భవిష్యసి

౨౮. * క్షేత్రపాలః * ఇత్థం స తంసమాలింగ్య వాచాసంపూజ్య శంకరః, తద
గ్రేఽంతర్దధే దేవశ్శివయా సహితశ్శివః ౨౯. బకదాల్భ్యశ్శివా ల్లబ్ధ్వా కీర్తి మా
యు స్సుసంపదః, అత్రైవస్వాశ్రమం కృత్వా గంధర్వే పుణ్యకాననే ౩౦. తపో
వృత్త్యా స్థితః పంపామాహాత్మ్యం ప్రవదన్ సదా, యాత్రార్థ మాగతామర్త్యా బక
దాల్భ్యస్యతీర్థకే ౩౧. స్నానాద్దీర్ఘాయుషో భూత్వా దివ్యసుందరవిగ్రహాః, గచ్ఛంతి
శంకరందివ్యే పంపాక్షేత్రేవిముక్తిదే ౩౨. రోగాదిభి ర్విరహితాః పూర్ణాయుష్మంత
ఏవ తే, అభవన్ ఋషితీర్థస్య స్నానేన సకలాజనాః ౩౩. తతో జగత్యభూ ద్వార్తా
బ్రహ్మణోఽద్భుతదర్శనా, బ్రహ్మ శ్రుత్వాద్భుతం వృత్తం పంపాక్షేత్రే మహత్తరం
౩౪. ఆలోచ్యాలోచ్య లోకేశో మనసీత్థ మచింతయత్, కతిసంతీహ స్రష్టారః
ప్రజానా మాయురర్థదాః ౩౫. దధ్యౌ బ్రహ్మాచిరంకాలం సత్యలోకే మహాప్రభుః,
కదాచి ద్ధర్మరాజస్తు సంయమన్యాం విశేషతః ౩౬. పర్యట న్న దదర్శాగ్రే నరకే
పాపినం నరం, చింతాతురో యమస్తీవ్రం బ్రహ్మాణం సముపాగతః ౩౭. సాష్టాం
గం ప్రణిపత్యాగ్రే కృతాంజలి రభాషత * యమః * విచారయ మమాత్యంతం
కార్య మాశ్చర్యదాయకం ౩౮. విభాండకఋషేః పుత్రో మృకండోఽల్పాయు
రాత్మభూః, పంపాక్షేత్రే మృతింప్రాప బకదాల్భ్యసుతీర్థకే ౩౯. మద్భటాస్తత్ర
గత్వాతం ఋషిపుత్రం మృతంవిభో! పాశైర్బద్ధ్వాసమాయాంతా స్తస్మిన్కాలే
విభాండకః ౪౦ హాహాకారేణ సఋషిర్బకదాల్భ్యం వ్యజిజ్ఞపత్, శ్రుతవాన్ కృప
యాదుఃఖం బకదాల్భ్యో మహామునేః ౪౧ * విభాండకః * పుత్రంభిక్షాం దేహి
విభో వంశస్యైకం గుణాకరం, నోచే త్ప్రాణాం స్త్యజామ్యగ్రే బ్రహ్మహత్యాం
దదామి తే ౪౨. బహవో జీవితా బ్రహ్మన్ ఆయుస్తవ కరేస్థితం, అస్మి న్ననుగ్ర
హం కృత్వా దీనంపాహి మునీశ్వర ౪౩. ఇతి తద్వాక్యమాకర్ణ్య బకదాల్భ్యో
యయావాత్వరాత్, మద్భటాన్ వారయిత్వాసౌ మోచయిత్వా కళేబరం ౪౪.
ఆయుష్మంతం తదాకృత్వా స్నాపయిత్వా స్వతీర్థకే, ప్రేతం సంజీవయామాస
దివ్యసుందర విగ్రహం ౪౫. మద్భటా స్సహసాగత్య మాంప్రతీత్థం వ్యజిజ్ఞపన్,
తేనాహం దుఃఖితో భూత్వా త్వత్సకాశ ముపాగతః ౪౬. విలపంతం యమందృ
ష్ట్వా స్వగతిం ప్రోక్త్వా నజః, ఉభౌ తు దుఃఖమాపన్నౌ యయతు ర్విష్ణుమంది
రం ౪౭. దదర్శతూ రమాకాంతం శ్రీవత్సాంకిత వక్షసం, సనకాదిభి రత్యర్థ మీ
డితాంఘ్రి సరోరుహం ౪౮. గోవిందం సంప్రణమ్యాగ్రే ప్రోచతు ర్విధిసూర్యజౌ,
విచారో నాస్తి భగవన్ ఆవయో ర్విషయే క్వచిత్ ౪౯. నసంతిలోకేపాపిష్ఠా
శ్చాద్ధాయుష్యాశమానవాః, కింకుర్వ ఆవాంలోకేశ త్వమహాలోదయ మాధవ! ౫౦

శ్రుత్వాతయో ర్వచోవిష్ణు ర్బభాషే పరమార్థవిత్, నాహంవేద్మి మహచ్చిత్రం పంపాక్షేత్రస్య వైభవం ౫౧. గచ్ఛామో యత్రసఋషి స్తందేవం సత్వరాన్వితాః, అయయుర్బ్రహ్మవిష్ణ్వింద్ర వైవస్వత ముఖామరాః ౫౨. దదృశు స్తంమహాత్మానం బకదాల్భ్యం మహామునిం, రుద్రాక్షమాలాభరణం భస్మరేఖాంకితం ద్విజం ౫౩. తపస్యంతం మహాప్రాజ్ఞం తమృషిం తే వవందిరే, తాన్ దృష్ట్వా పరమోదారాన్ బ్రహ్మవిష్ణు ముఖాన్ సురాన్ ౫౪. ప్రత్యుత్థానాది సత్కారై రర్చయామాస ధర్మవిత్ * బకదాల్భ్యః * కిమర్థ మాగతా యూయం వదధ్వం కారణంసురాః! ౫౫. * విష్ణ్వాదయః * అస్మాక మధికారోఽస్తి పాలనాదా జగత్త్రతే, కించిత్కార్యమిదానీం నస్త్వత్తో నాస్తిమునీశ్వర ౫౬. త్వత్తీర్థే స్నానమాత్రేణ గతాయుః పూర్ణ జీవితః, పాపీతు పుణ్యవానత్ర భవతీదం కుతోవద ౫౭ * బకదాల్భ్యః * విష్ణ్వాదయ శ్శృణుధ్వంమే దివ్యంవచన మాదృతాః, అపరాధో నాస్తిమయి పురావృత్తం వదామివః ౫౮. పురా మహేశ్వరం దేవం సమారాధ్య తపోగణైః, ప్రసాద్య వరసందోహం లబ్ధవానస్మి దేవతాః! ౫౯. మామకే తీర్థవర్యేఽస్మిన్ గతాయుః పూర్ణజీవితః, పాతకీ సుకృతీ ధన్యో భవత్యేవ నసంశయః ౬౦. కింకార్యమస్తివో మత్తః సృష్టిస్థిత్యంతకారిణాం * విష్ణ్వాదయః * ఉపాయం బ్రూహి భగవన్ చండాలాః పండితా ద్విజాః ౬౧. సమతాంయాంతి తీర్థస్య స్నానతః పానతోఽఖిలాః, శూన్యా సత్యపురీ బ్రహ్మన్ రిక్తా సంయమనీహ్యభూత్ ౬౨ కృపాఘనాత్వయా హ్యేతత్ సుఖం కర్తవ్య మంజసా, పూర్ణః పురాతనోసి త్వం విచారయ జగత్సుఖం ౬౩. * బకదాల్భ్యః * మయిజీవతి క్షేత్రేస్మిన్ విధాతౄణాం శతం గతం, విష్ణ్వాదయస్తు బహవో యమా స్సాహస్రసంఖ్యకాః ౬౪. జాయంతేచ మ్రియంతేచ చత్వారి నవకోటయః, పశ్యన్నేవచ తాన్ సర్వా నహం ప్రాణానధారయం ౬౫. న శ్రుతాహీదృశీ వార్తా మయా విష్ణ్వాదయ స్సురాః! పరేషాం సుఖదం కార్యం యో నాశయతి మూఢధీః ౬౬. మయాంద్యాపి నదృష్టోసా పాతకీ కశ్చిదత్రహి, తథాప్యుపాయం వచ్మిశాః కులదేవోస్తి శంకరః ౬౭ తదాజ్ఞయా వయం సర్వే గచ్ఛామః పథి శాంభవే, ఇత్యామంత్ర్య స తైర్యుక్తో ధ్యానం చక్రే సదాశివం ౬౮. ప్రత్యక్షోభూద్విరూపాక్షః పంపానాథో దయానిధిః. తం దృష్ట్వా పరమోదార ముమాకాంతం వృషధ్వజం ౬౯. తుష్టువుః పరమేశానం బ్రహ్మవిష్ణుముఖాస్సురాః, వ్యజిజ్ఞపన్ముదా శంభుం స్వకృత్యం సర్వమీప్సితం ౭౦. బకదాల్భ్యభిధే తీర్థే యే స్నాంతి పురుషాధమాః, తేవై ముక్తిపదం యాంతి పూర్ణాయు ర్యోగినోహర ౭౧. తేనా స్మాకం నాస్తికార్య ముపాయం బ్రూహి

శంకర. * శ్రీశివః * యేవై మద్జ్ఞానసంపన్నా మద్భక్తినిరతాశ్చ యే, ౭౧. తైగే వేదంశుభంతీర్థం దృశ్యతే నేతరైః కదా, ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే శంభుః సర్వేషాంపశ్యతాం పురః ౭౨. స్వంస్వంధామ యయుస్సర్వే శివాజ్ఞాకారిణ స్సురాః, * క్షేత్రపాలః * అద్యాపి బకదాల్భ్యస్యతీర్థం గుప్తం హివర్తతే ౭౩. యేవై పుణ్యతమా లోకే జ్ఞానచక్షుస్సమన్వితాః, తేషాం దృష్టిపథం యాతి ఋషితీర్థం సుఖప్రదం ౭౪. అత్రస్నానేన సర్వేషాం దీర్ఘాయు ర్లభ్యతే ధ్రువం, ప్రథమేఽస్మిన్హి కల్యాణతీర్థే స్నానం ప్రశస్యతే, బకదాల్భ్యాభిధేతీర్థేఽ నంతరం స్నాన ముచ్యతే ౭౫. *సూతః* బకదాల్భ్యతపస్వినోపదిష్టో హారమిత్రః పరమేశ మర్చయిత్వా, పునరాగమనాది హీన మైశం పద మాపాఽ మృతదం స సంన్యసన్సన్ ౭౬. *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండేపంపామాహాత్మ్యే బకదాల్భ్య తీర్థమాహాత్మ్యవర్ణనం తదనుగ్రహేణ హారమిత్రస్య మోక్ష ప్రాప్తిర్నామద్వాదశోధ్యాయః. ౧౨.

---

* క్షేత్రపాలః * భూయోవ స్సంప్రవక్ష్యామి కల్యాణస్యతు వైభవం, యన్మాహాత్మ్యప్రవచనే పర ముత్సహతేమనః ౧. ఋశ్యశృంగో మతంగోఽష్టావక్రో నారదసన్మునిః, ఏతే పవిత్రాస్స్నానేన తీర్థస్యాస్య ప్రభావతః ౨. తస్మా ద్వక్ష్యామి విప్రేంద్రా శ్శృణుతాఽఽదరపూర్వకం, పురా రాథంతరేకల్పే వర్తమానే కృతే యుగే ౩. కుత్సో నామమునిశ్శ్రీమాన్ బ్రహ్మసూను రకల్మషః, సకర్దమసుతాం కన్యా ముపయేమే విధానతః ౪. తస్యాంతస్యచపుత్రోఽభూ ద్వత్సో వంశవివర్ధనః, పంచమేఽబ్దే పితాతస్య కుత్సో బ్రహ్మోపదిష్టవాన్ ౫. వసన్గురుకులే నిత్య మగ్నికార్యంచ సంధ్యయోః, కుర్వంస్త్రిషవణస్నానం భిక్షాశీ విజితేంద్రియః ౬. మజ్జనం కురుతే నిత్యం భక్త్యా కల్యాణసంజ్ఞితే, తీర్థేఽస్మిన్ సవిశేషేణ దేహశుద్ధిం కథోత్యలం ౭. చిత్తశుద్ధిం పరాంప్రాప సరోవరనిమజ్జనాత్, నిమజ్య తస్మిన్నపిమా సమేకం తత్పశ్చిమేరోధసి సంనివిష్టః, చక్రే తపో నిశ్చలగాత్రయష్టి ర్విస్మృత్య బాహ్యాన్విషయానశేషాన్ ౮. పిపాసయా సమాగమ్య మృగాస్తస్మిన్ జలాశయే, కండూయంతే స్వశృంగైస్తు కాష్ఠబుద్ధ్యాదినేదినే ౯. తత స్సర్వజగన్నాథ స్సర్వేషా మీశ్వరోహరః, ఆవిర్బభౌ పురస్తస్య తపసాతోషిత స్స్వయం ౧౦. * శ్రీమహాదేవః * మృగశృంగ మహాప్రాజ్ఞ తవప్రీతోఽస్మ్యహం పరం, ఇత్యుక్త్వా ప్రోక్షణంచక్రే కమండలుజలేనవై ౧౧ తతః ప్రబుద్ధఃపురత శ్శంభుం సమవలోక

యేః, ససంభ్రమః పురోనత్వా స్తోతుంసముపచక్రమే ౧౨. ఓంనమోదేవదే
వాయ లోకానుగ్రహకారిణే, ధర్మసంస్థాపనార్థాయ భక్తానాంసుఖదాయినే ౧౩.
సృష్టిస్థిత్యుపసంహారా న్మనసాకుర్వతే నమః, ఇతి స్తుత్వా హరందేవంనమస్కృ
త్వా పునఃపునః ౧౪. ఆనందబాష్పనయనః పులకాంకితవిగ్రహః, శిరస్యంజలి
మాధాయ తూష్ణీంతత్పురతస్థితః ౧౫. * మహాదేవః * మృగశృంగాఽనయాస్తు
త్యా పరాప్రీతి రజాయత, వరంవరయసత్యంతే పశ్చాద్దాస్యామి వాంఛితం, ౧౬.
ఋషిశృంగ మనుప్రీత్యై మదాజ్ఞాంపరిపాలయ, భావిజన్మని విప్రస్త్వం జీవన్ముక్తో
భవిష్యసి ౧౭ వేదాన్తవాక్యసంజ్ఞానం నిదాఘాయోపదిశ్యచ, పునస్త్వంపరమం
ధామ సమేష్యసి నసంశయః ౧౮. ఇతిశ్రుత్వా వచ స్తస్య దేవదేవస్య శూలినః,
ఋషిశృంగో వరంవవ్రే పునర్దేవం దయానిధిం ౧౯. * ఋషిశృంగః * అత్రసన్ని
హితో నిత్యం సర్వేషాం సర్వకామదః, సర్వదా సర్వజంతూనాం సర్వసంపత్ప్ర
దోభవ ౨౦. ఇద మేకంవరందేహి యద్యనుగ్రాహభాగహం, తథాస్తు ఋషి
శృంగాత్ర సర్వదా నివసామ్యహం ౨౧. కల్యాణసరస స్తీరే త్వయ్యత్ర తపసిస్థితే,
మృగాఃపిబంతః పానీయం ప్రతివాసర మత్రవై ౨౨ కండూయన్త స్త్వచ్ఛృంగేణ
శరీరం తవనిర్భయః, తేనత్వాం మృగశృంగాఖ్యం వదంతిపరమర్షయః ౨౩. ఇతి
దత్త్వా వరంతస్మై తత్రైవాంతరధీయత * క్షేత్రపాలః * ఋషిశృంగో గృహంగత్వా
తపస్స్వాధ్యాయతత్పరః ౨౪. పిత్రాజ్ఞయా వివాహ్యైకాం కన్యాం శుభగుణాన్వి
తాం, గృహస్థాశ్రమ ముత్సృజ్య వనీ భూత్వాఽథ ప్రవ్రజః ౨౫ పంపాక్షేత్రం తతో
గత్వా శిష్యైస్సహసునిశ్చలః, పర్వతే వాసమకరో చ్ఛివధ్యానపరాయణః ౨౬.
తదాప్రభృతి లోకేవై ఋష్యశృంగఇతి శ్రుతిః, తన్నామ్నాఽభూ ద్గిరివరః ఋషివ
ర్యైరధిష్ఠితః ౨౭ తస్మింతీర్థాన్యనేకాని ఋష్యశృంగే వసంతివై, అద్యాపి వర్త
తేయోగీ విరూపాక్షపరాయణః ౨౮. తస్మా దస్యచ మాహాత్మ్యమబ్రవం
భవతాంపురః.

* * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే కల్యాణతీర్థప్రశంసాయాం
ఋషిశృంగాయశివేన వరప్రదానం నామత్రయోదశోఽధ్యాయః. ౧౩.

శ్రీసూతః అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి క్షేత్రమాహాత్మ్య ముత్తమం, క్షేత్రపాలో
మునీనాహ భక్తవైరాగ్యసంయుతః ౧. * క్షేత్రపాలః * అత్రైవ దక్షిణేభాగే కూర్మ
తీర్థ మితిశ్రుతం, సర్వసంపత్ప్రదం నృణాం సర్వేష్టార్థప్రదాయకం ౨ అత్రపూ

ర్వాం మహావిష్ణు ర్గీర్వాణైః ప్రార్థితో౽ భవత్, * ఋషయః * కుత స్సంప్రార్థితో
విష్ణు రింద్రాదిభి రభూ న్మునే ౩. కూర్మతీర్థం నామ తస్య కథమాసీ ద్వదాధునా,
* క్షేత్రపాలః * మందరేణ మమంథు స్తే క్షీరాబ్ధిం దేవదానవాః ౪. లీనో భూత్వా
ర్ణవత స్సింధౌ హ్యమరా దుఃఖకర్శితాః, విష్ణుం సంప్రార్థయామాసుః కేశవో
నిర్జరైర్నుతః ౫. ధృత్వా కౌర్మంవపు ర్గత్వా పంపాయాః క్షేత్ర ముత్తమం, త్ర్యం
బకం శివం మంత్రం ప్రజపన్వ్రతమాచరత్ ౬. తేన తుష్టో విరూపాక్ష స్తస్మై
దివ్యం వరం దదౌ, తదా ద్రిధారణేశక్తిః పాలనేజగతాం సదా ౭ తేన లబ్ధవరో
విష్ణు ర్దేహినాం హితమాచరత్, తదాప్రభృతి లోకేషు గీయతే తీర్థముత్తమం ౮.
కూర్మతీర్థమితి ఖ్యాతం ముముక్షూణాం సుఖంకరం, దేవర్షి పితృసందోహముక్తిదం
పాపనాశనం ౯. ఇతి శ్రుత్వా కథాం విప్రా శ్శ్రవణానందదాయినీం, తత్ర స్నా
త్వా కూర్మతీర్థే తర్పయిత్వా౽ ఖిలాన్పితౄన్ ౧౦. ఉత్తరం బ్రూహి యత్కా
ర్యం కుర్మో దేవ త్వదాజ్ఞయా, ఇతి సప్తర్షయ స్స్నాతాః పప్రచ్ఛు ర్భక్తిభావితాః
౧౧క. *క్షేత్రపాలః* నికటే కూర్మతీర్థస్యా౽నుగ్రహాఖ్యం శుభంపరం, తీర్థమస్తి
ముముక్షూణాం జ్ఞానవిజ్ఞానసాధనం ౧౧ఖ. అత్రేతిహాసం వక్ష్యామి సర్వేషాముత్త
మోత్తమం, పురా కృతయుగే రాజా విప్రగుప్త ఇతి శ్రుతః ౧౨. సత్యవాగ్ధర్మనిరతః
ప్రజాపోషణతత్పరః, తస్య భార్యా బభూవా౽ ధరుచికా నామ నామతః ౧౩. దేవా
లయాని దివ్యాని సరాంసి వివిధానిచ, నిర్మమే భువి భూపాలో మహాదానాని
భూరిశః ౧౪. కృతవాన్ సువిచారజ్ఞో వేదశాస్త్రార్థకోవిదః ౧౫క. కన్యాదానఫలం
స్మృత్వా బహుద్విజముఖా త్ప్రభుః, సుందరీం తనయాం కన్యాం దత్త్వా న్విధిపూర్వ
కం, లోకే ధర్మా న్పాలయిత్వా రాజ్యం నిష్కంటకం ప్రభుః ౧౫ఖ. తదా౽ కరో
న్మహీపాలో విశ్వగుప్తో మహామతిః, వానప్రస్థాశ్రమం గత్వా తపస్తప్త్వాసుదుస్తరం
౧౬. పంచాత్మకం విసృజ్యా౽ సౌ శరీరం భార్యయా సహ, నివసన్ స్వర్గలోకే
సౌ బహుకాలం సుఖంవసన్ ౧౭. క్షీణేపుణ్యే స్వేనకృతే దరిద్రోభూ న్మహీతలే,
నాచికేతస్య పుత్రో౽భూ దతివక్రఇతి శ్రుతః ౧౮. కురూపీ వికలః కాణః కుబ్జః
పంగుః కృశాంగకః, సబాలో వవృధే విప్రా స్సర్వభూతభయంకరః ౧౯. పంచ
వర్ష యుతం బాల ముపనీయ స్వపుత్రకం, చింతయామాస విప్రేంద్రో వివాహా
స్య కథంభవేత్ ౨౦. కురూపకాణకుబ్జానాం కః కన్యాం సందిశత్య హహా,
అహో దుర్భాగ్యతా మహ్య మభవ ద్విధిచోదితా ౨౧. నాస్తి పుత్రా త్సు
ఖం పుంసాం కుపుత్రః కులపాంసనః, కథ మాలోకయా మ్యేనం ధారయామి కథం
సుతం ౨౨. ఇతి చింతాకులో భూత్వా త్యక్తాన్న స్త్యక్తనిద్రకః, చింతాజ్వరి

తాంగస్సన్ శుష్కోభూ ద్విప్రపుంగవః ౨౩. ఇత్థం విప్రవరః కాలం నినాయ బహుదుఃఖితః, క్వచి త్కాంచీపురే విప్ర స్సుతపానామ విశ్రుతః ౨౪. తస్యపుత్రీ మహాసాధ్వీ సర్వలోకైకసుందరీ, సురుచిర్నామత స్సాధు శ్శ్రీతుల్యా గుణజాల తః ౨౫. తాం విప్రోఽధ్యాపయామాస గురుభ్య స్సర్వశాస్త్రవిత్, పపాఠ సురుచి స్తస్మా చ్ఛాస్త్రాణి సుబహూన్యసౌ ౨౬. దశవర్షాత్మికా కన్యాబభూవ సురుచి స్తదా, తాం దృష్ట్వా సుందరీం కన్యాం నవమన్మథసంపదా ౨౭ త్రైలోక్యం మోహయంతీం శ్రీవనితామివ భూగతాం, బభాషే సగురుః కామీ కన్యాకాం ప్రతి మోహితః ౨౮. మాం వృణీష్వ మహాభాగే సర్వజ్ఞోహం సుశాస్త్రవిత్, ధనం దదామి సుభగే దివ్యాన్యాభరణాని చ ౨౯. భుంక్ష్వ భోగా న్యథేచ్ఛం హి కన్యకే వరవర్ణిని, ఇతి బ్రువాణం స్వగురుం నత్వా స్తుత్వా పునఃపునః ౩౦. కిం మోహయసి మాం బాలాం కృపణాం పుత్రికోపమాం, గురుః పితృసమో లోకే శిష్యః పుత్రసమః కిల ౩౧ కథం విరుద్ధధర్మం త్వముక్తవానసి సద్గురో, నాహ మిచ్ఛామి భగవన్ త్వాం వా యుష్మత్కులోద్భవాన్ ౩౨. వృణే౽న్యం విప్ర కులజం తదాజ్ఞాపరిపాలినీ, ఇతి తస్యా వచ శ్శ్రుత్వా మన్మథేషుప్రపీడితః ౩౩. స్వకార్యోల్లంఘినీం బాలాం గతాం స్వనికటా ద్ద్విజః, తస్యా స్సుందరరూపం చ స్మృత్వాస్మృత్వా పునఃపునః ౩౪. రోషేణ మహతా౽౽విష్ట శ్చింతయా మాస కౌటిలః, ఇయం కనకవర్ణాంగీ సురుచి ర్లోకసుందరీ ౩౫. రూపేణ గర్వితాం కన్యాం ఘటయామి కురూపిణే, ఇతిమత్వా౽తివక్త్రాఖ్యం మునిం పంగ్వాదిదోషిణం ౩౬. జనకస్యా౽౽జ్ఞయా౽౽నాయ్య వివాహమకరో త్తదా, తందృష్ట్వా సురుచిః కన్యా పంగుం కాణం స్వకం పతిం ౩౭. అవృణో ద్గురువాక్యా త్సా పాతివ్రత్య ముపాశ్రితా, అయమేవ పతి ర్మే స్తు స్వకృతేన ఫలేనహి ౩౮. సుఖం వా యది వా దుఃఖ మాగతం దినరాత్రివత్, నబిభే మి పురావృత్తం మహదస్తి హి మత్కృతం ౩౯. మయా హ్యనుభూతం చ న కేవల మిదం సుఖం, స్యా త్కురూపీ పతి ర్మే ద్య స్యా త్పంగుః కాణ ఏవ వా ౪౦. అస్మిన్ ప్రీతి ర్మమైవాస్తు జాగ్రదాదిషు సర్వదా, అస్మా త్పరతరం నాస్తి హ్యాయమేవ మహద్ధనం ౪౧. జయంతి తా స్త్రియో ధన్యా శ్శీలస్య పరిరక్షణాత్, శీలభంగే తు నారీణాం యమలోక స్సనాతనః ౪౨. ఇత్థం విదితతత్త్వార్థా సురుచి ర్ధర్మమార్గగా, పతిం గృహీత్వా కల్యాణీ పతిశుశ్రూషణే పరా ౪౩. ఉవాస స్వగృహే సిద్ధా దేవపూజారతా సదా, గౌరీం సంప్రార్థయామాస సురుచి స్సర్వమంగళాం ౪౪. నిరాహారా దివారాత్రౌ పతిశుశ్రూషణే పరా, ధ్యాయంతీ బహుధా దేవీం శంకరీం లోకశంకరీం ౪౫.

తదా స్వప్నే ప్రసన్నాభూ త్పార్వతీ సురుచేః పురః, పంపాపురీం యాహి శీఘ్రం త్వద్దుఃఖం నాశ మేష్యతి ౪౮. ఇతి స్వప్నోత్థితా బాలా విస్మితా నన్యగామినీ, పతిం గృహీత్వా హస్తాభ్యాం యయౌ పంపాపురీం తతః ౪౭. తత్ర గత్వాఽన్నగ్రహాఖ్యతీర్థే సౌభాగ్యదాయకే, విశ్రామ్య స్వపతిం తత్ర సన్నివేశ్య సరస్తటే ౪౮. చింతయంతీ క్వగచ్ఛామి కో వా మాం త్రాయతేఽధునా, ప్రలపంతీ వదుః ఖార్తా పతిభక్తిపరాయణా ౪౯. తస్యా దీనధ్వనిం శ్రుత్వా రురుదు ర్వనదేవతాః, తదాప్రాహ మహాదేవం పార్వతీ నతకంధరా ౫౦. ఇయం సురుచినామ్నీ మాం ధ్యాత్వా సుస్థిరమానసా, రుదంతీ పతివైరూప్యం ధ్యాయంత్యాస్తే దివానిశం ౫౧. త్వమేవ రక్షకో లోకే దుఃఖాబ్ధావినిమజ్జతాం, పాలయాశు వరాం కన్యాం పతివైరూప్యకర్శితాం ౫౨ ఇతి గౌరీవచ శ్శ్రుత్వా ప్రోవాచ పరమేశ్వరః, * శ్రీశివః * అతివక్త్రస్తు రాజాఽభూత్ పూర్వస్మిన్ జన్మనీశ్వరి! ౫౩. సర్వధర్మాన్ సముకరోత్ అతివక్త్రో మహామతిః, శివభాగవతాన్ దృష్ట్వా నినింద విధిచోదితః ౫౪. నపశ్యతిస్మ నేత్రాభ్యా మేకదా శివ మీశ్వరం, విశతిస్మ న మద్గేహం భయాదపి సభూపతిః ౫౫. శివాన్నభక్షణం క్వాపి నకృతం తేన పాపినా, పంగుః కాణః కురూపీ చ హ్యభూత్ ప్రాక్కృత కర్మణా ౫౬. తస్మా న్మహాపాతకినం కః పునాతి జగత్త్రయే, శతజన్మాని సంగృహ్య క్రిమియోనిషు భూరిశః ౫౭. తదంతే చోత్తమం జన్మ ప్రాప్య జ్ఞానాగ్నినా పునః, దాహయిత్వా బహూన్ దోషాన్ ప్రాప్నోత్యస్మత్పదం సఖి! ౫౮. కన్యాదానం చకారాసౌ పూర్వజన్మని పార్వతి, తస్మాదస్యాద్యరుచిరా జాయాభూఽత్సురుచి శ్శుభా ౫౯. * పార్వతీ * ఏషాపతివ్రతా దేవ శివధ్యానపరాయణా, పత్యుః సుందరతాం దత్త్వా పాలయైనా మత శ్శివ ౬౦ స్వప్రియాభీష్టసంసిద్ధి మావహన్ భక్తవత్సలః, తయోరగ్రే ప్రాదురాసీత్పార్వత్యా సహిత శ్శివః ౬౧. పతిమాదాప్రణమ్యాసా విరూపాక్షంసనామహ, స్తుతించక్రే ముదా సాధ్వీ పార్వత్యాసహితం శివం ౬౨. కిం మయాచరితం పుణ్యం యతోదృష్టోమయా శివో, * సురుచిః * భూతివిభూషితగాత్రం భీతే స్త్రాతారమిష్టదాతారం ౬౩. నేతార మఖిలజగతాం బ్రహ్మజ్ఞానప్రదాతారం, శ్యామాం సుందరవదనాం కుందసురదనాం మహేశతనుసదనాం ౬౪ సౌందర్యవిజితమదనాం వందేఽహం మందమాధురీవచనాం, జగతఃపితరౌ వందే నిగమశిరోవేద్యమానమహిమానౌ ౬౫. శరణాగతసంత్రాణౌ కరుణారసభరితదురితహరచరణౌ, స్తోత్రమాకర్ణ్య గౌరీశ ఉవాచ సురుచిం ముదా ౬౬. తవానుగ్రహతీర్థే స్మిన్ భర్తారం స్నాపయాధునా, కురుత్వం స్నాన మత్రైవ సుందరాంగః పతిర్భవేత్ ౬౭. క్షేత్ర

యాతాః క్రమాత్కృత్వా విరూపాక్షం వ్రజాధునా, తమర్చయిత్వా దేవేశం తేన దత్తవరావుభౌ ౬౮. ఇహ భోగా ననేకాం శ్చ భుంక్త్వా చాంతే తు మత్పదం, యాస్యథ స్సుసుఖం దేవి మాకురుష్వాత్ర సంశయం ౬౯. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే శంభుః కరుణాసాగరో హరః, శివాజ్ఞయా రుచి స్సాధ్వీ సాకం పత్యా శుభేజలే, అకరోత్ స్నాన మస్మిన్ సానుగ్రహాఖ్యేఽతిభక్తితః ౭౦. స్నానా న్నిజ పతిదేహం విమలతరం సమవలోక్య పరమేశం, సంపూజ్య భక్తిభావా దంతే శివ లోకమాపపతిసహితా ౭౧ * క్షేత్రపాలః * వయమప్యస్మిన్ తీర్థేవిరచయ్య స్నాన మన్యతీర్థాని, యాస్యామః ప్రేక్షితు మథ నిజనైభవసంహృతాఘజాలాని ౭౨.

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే అతివక్త్రస్య సుందరశరీర ప్రాప్తిర్నామ చతుర్దశోఽధ్యాయః. ౧౪.

—♦ శ్రీ విరూపాక్షేశ్వర పరబ్రహ్మణేనమః ♦—

* సూతః * స క్షేత్రపాలాఋషయః క్రతుతీర్థం ప్రపేదిరే: తన్మాహాత్మ్యం పుండరీకమ్ముక్తిబీజం వదామ్యహం ౧. * క్షేత్రపాలః * క్రతుతీర్థం మహాపుణ్యం సర్వ పాపప్రణాశనం, తత్రస్నానం యఃకరోతి సయాతిపరమాం గతిం ౨. *ఋషయః* క్రతుతీర్థస్య మహాత్మ్యం వదాస్మాకం సుఖప్రదం, త్వత్తోఽధికో నాస్తి లోకే వక్తా శ్రీశంకరప్రియ ! ౩. *క్షేత్రపాలః* పురా గాథంతరే కల్పే పుండరీకో మహాసురః, మాయావీ రాక్షసః క్రూరో దేవతాగణవంచకః ౪. తపస్తేపే మహోగ్రం స దివ్యం వర్షశతం ఖలు, నారాయణం రమానాథ మన్వహం హృదిభావయన్ ౫. తోషయామాస తపసా స్తోత్రైః కర్ణమనోహరైః, జగామ తస్యప్రత్యక్షం వైకుంఠో రక్షసః పురః ౬ నత్వా శ్రీశం మహాత్మానంపుండరీకోఽతిభక్తితః, చక్రే స్తుతి ముదారాంగం భక్త్యైకాంతా శ్రులోచనః ౭. *పుండరీకః* నమస్తే పుండరీకాక్ష నమస్తే భూతభావన, నమస్తే బ్రహ్మరుద్రాది వందితాంఘ్రిసరోరుహ ౮. వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపాయ విరూపాయ నమోనమః, రమోపాసితపాదాబ్జ నమస్తేస్తు మహామతే ౯. మహాదేవ మహాబాహో నమస్తేస్తుపునఃపునః, సర్వాభీష్టప్రదాతా త్వం సర్వేశ స్సర్వదా హరే ౧౦. సర్వకర్తాసర్వపితా సర్వమాతాఽ సిసర్వశః, సర్వశాస్త్రార్థతత్వజ్ఞ స్సర్వేశ స్సర్వకామదః ౧౧. నమోనమస్తే సర్వేశ నమస్తేస్తు నమోనమః, అసురస్తుతిమాకర్ణ్యబభాషే భక్తవత్సలః ౧౨. * విష్ణుః * పరం వరయ భద్ర శ్రేయస్తే మనసి వర్తతే, తత్ప్రయచ్ఛామి తే దైత్యేంద్ర దుర్లభం

సర్వదేహినాం ౧౩ విష్ణోర్వచన మాకర్ణ్యబభాషే రాక్షసేశ్వరః, * పుండరీకః *
దేవేషు దైత్యవర్యేషు యక్షభూతాదికేష్వపి ౧౪. అవధ్యత్వం దేహివిభో సర్వా
స్త్రైరపి దుస్సహైః, ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా హరిః ప్రోవాచ విస్మితః ౧౫.
విష్ణుః మయా దత్తం వరం ఘోరం దేవానామపిదుర్లభం, సుఖం తిష్ఠాఽసురగృ
హే నో బాధయ సురాన్మునీన్ ౧౬. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే విష్ణు ర్భగవాన్ భూతభా
వనః, వైకుంఠాద్దుర్లభాన్ లబ్ధ్వా వరా నసురశేఖరః ౧౭. బాధయామాస దేవేశ
మునిబ్రహ్మముఖాన్ సదా, దేవతాయతనాన్యాశు నాశితాన్యసురేణ చ ౧౮.
దుఃఖితాః పుండరీకేణ యయు ర్దేవా విధేః పదం ౧౯. తస్మై నివేదయామాసుః
పుండరీకకృతం బహు, అజశ్చింతాతుర స్త్రీ(వం వైకుంఠం ససురో యయౌ ౨౦.
తత్రస్థం పుండరీకాక్షం రమయాసహితం హరిం, చతుర్భుజముదారాంగం శంఖచ
క్రాద్యుదాయుధం ౨౧. పీతాంబరం ఘనశ్యామం తుష్టువు ర్విధిపూర్వకాః,
బ్రహ్మాదయః లక్ష్మీకాంతం శాంత మీశం తమాద్యం వేదాంతోక్త్యా వేద్య మే
కాంతభక్త్యా, స్తుత్యంకుర్మో భక్తవస్త్రాదిభూషం నిత్యం శుద్ధం త్వాం నుమ స్సర్వ
వాద్యం ౨౨. త్వమేవహిశరణ్యోఽసి మాదృశాం దీనచేతసాం, పుండరీకాసురో
స్మాన్వై బాధతే లోకకంటకః ౨౩. త్వద్దత్త వరగర్వేణ మత్తో ద్వీరదవద్ధరే,
త్వమేవ జహిదైత్యేంద్రం దేవర్షిమునికంటకం ౨౪. విధాతృవచనం శ్రుత్వా బభా
షే కేశవోవిధిం, *విష్ణుః* నాహంశక్తస్సురాధ్యక్ష దైత్యేంద్రస్యవినాశనే ౨౫.
కైలాసనిలయం శంభుం తోషయాఽఽశుదయానిధిం, శివా ద్రాక్షససంహారో భవి
ష్యతి నసంశయః ౨౬. వైకుంఠవచనం శ్రుత్వా కైలాస మగమన్ సురాః, సిం
హాసనే సుఖాసీనం గౌరీకాంతం వృషధ్వజం ౨౭. ప్రణేము శ్శిరసా భూమౌ ప్రాహుః
ప్రాంజలయ స్సురాః, *దేవాః* దేవదేవ జగన్నాథ కరుణాకర శంకర ౨౮.
ప్రపన్నా న్పాహి విశ్వేశ త్వమేవ జగతాంపతిః, పుండరీకో బాధతేస్మాన్ రాక్షసః
క్రూరకర్మకృత్ ౨౯. తంజహి త్వం మహాదేవ నాన్యైర్వధ్య స్సదానవః,
శ్రుత్వా మరవచః ప్రాహ శంకరో లోకశంకరః ౩౦. *శ్రీశివః* విష్ణుదత్తవరేణా
సా బాధతే లోకకంటకః, అవధ్యత్వం లబ్ధవాన్స విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా ౩౧.
తస్మాద్యూయం విరూపాక్షక్షేత్రే గంధర్వపర్వతే, క్రతుంకురుధ్వం మాహేశ
విధినా సురసత్తమాః ౩౨. అహంప్రత్యక్షమాగత్య హనిష్యామి మహాసురం,
సంశయో మాస్తు వో దేవా గచ్ఛధ్వంక్షేత్ర ముత్తమం ౩౩. ఇతిశంభో ర్వచ
శ్శ్రుత్వా బహ్మశక్రముఖామరాః, గంధర్వాద్రింసమాగమ్య క్రతుమారేభిరే

ముదా ౩౪. తచ్ఛ్రుత్వా ఋషయ స్సర్వే క్రతుంద్రష్టుం సమాగతాః,
హూయమానే మహావహ్నౌ పుండరీకో మహాఖలః ౩౫. ఆగత్య మలమూత్రై స్సం
ప్లావయన్యజ్ఞవాటికాం, దేవాన్ హంతుం సమారేభే ఖడ్గపాణి ర్విభీషయన్
౩౬. దైత్యార్దితాన్ సురాన్వీక్ష్య శరణాగతవత్సలః, ప్రాదుర్బభూవ భగ
వాన్ త్రిశూలప్రాసతోమరైః ౩౭. వరాయుధై ర్భీతికరై రన్వితః ప్రభురవ్యయః,
జటామండల మధ్యస్థబాలచంద్ర స్సదాశివః ౩౮. కాలాగ్నిరుద్ర కల్పోభూ
దగ్నినేత్రేణ విజ్వలన్, తందృష్ట్వా భీషణాకారం ప్రళయాంబుదగర్జితం ౩౯.
దుద్రువు ర్భయసంత్రస్తా శ్శంకరా ద్భీషణాకృతేః, పుండరీకోనామ మహారా
క్షసో ఘోరదర్శనః ౪౦. ఆగత్య యుద్ధాభిముఖో భూత్వానాదం చకారసః,
తయో ర్యుద్ధమభూదత్ర కల్పాంతాంబుదయో ర్యథా ౪౧. తతః క్రుద్ధో రోహితా
శ్వజన్మా శ్రీశంకరస్తదా, చిచ్ఛేద పుండరీకస్య శిరశ్శూలేన తత్క్షణాత్ ౪౨
తదద్భుత మభూద్ఘోరం దేవానాం సుఖదాయకం, సుమవర్షం సురాశ్చక్రు
రధికానందనిర్భరాః ౪౩. జగు ర్గంధర్వపతయో ననృతు శ్చాప్సరోగణాః,
దేవదుందుభయోనేదుః కన్యా లాజై రవాకిరన్ ౪౪. తతో దేవో విరూపాక్షః
పుండరీకం మహాసురం, సంహృత్య విబుధాన్సర్వాన్ సంతోష్యచ ముహు
ర్ముహుః ౪౫. అగ్నౌ లీనో బభూవాస్మిన్ క్రతౌ దేవవరోహరః, యత్ర శ్రీ శంకరః
ప్రాదురభూ దస్మిన్ క్రతౌ ద్విజాః ౪౬. క్రతుతీర్థమితి ఖ్యాతం వరా త్తజ్జలపూ
రితం ౪౭. క్రతుతీర్థేఽస్మి న్మజ్జన మఖిలావిరచయ్య శంభుమారాధ్య, యాస్యామః
పూర్వముఖం కిన్నరనాథం విరూపనయనస్య ౪౮. * సూతః * యశ్శృణోతీద
మాఖ్యానం ప్రయతః ప్రీతమానసః సర్వక్రతుఫలంప్రాప్య విష్ణోర్లోకం
సగచ్ఛతి ౪౯. * * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే క్రతుతీర్థవర్ణనావసరే
పుండరీకదానవవధోనామ పంచదశోఽధ్యాయః ౧౫.

---

* శౌనకాదయః * పూర్వాననస్య చరితం కిన్నరేశాభిధేశితుః, వదా
స్మాకం ముముక్షూణాం శుశ్రూషూణాం పరంతప ౧ * సూతః * భవద్భిః
పృష్టవానస్మి యథాహమృషిసత్తమాః! క్షేత్రపాల స్తథా సప్తఋషిభిః ప్రార్థితోఽవ
దత్ ౨. * క్షేత్రపాలః * శృణుధ్వం మునయః పూర్వముఖస్య చరితంశుభం,
అస్త్యస్మ త్పురతో ద్వార మర్ధక్రోశాత్మకం బృహత్ ౩. విశాలసాల లసితం గో

పురైర్మణికుట్టిమైః, దివ్యైర్దేవాలయైస్సమ్యక్ భూషితం భువిముక్తిదం ౪.
ఆగచ్ఛధ్వం మునివరాః పూర్వద్వారం మహేశితుః, ఇత్యుక్త్వా సహితైః ప్రా
గాత్ క్షేత్రపాలః ప్రమోదయన్ ౫. తత్ర శైవాన్మునీన్ శుద్ధాన్ భస్మరుద్రాక్ష
భూషితాన్, గణాన్ సహస్రశో దృష్ట్వా పులకాంకిత విగ్రహాః ౬. సాష్టాంగం
ప్రణిపత్యాగ్రే ముదాస్తుత్వా మహేశ్వరం, అంతఃప్రవిశ్య మునయః క్షేత్రపాల
సమన్వితాః ౭. మణిసోపానరచితే మణితోరణ భూషితే, వజ్రద్వార కవాటాఢ్యే
హైమ భూమిసమన్వితే ౮. రత్నస్తంభ సహస్రేషు హరిన్నీలాతిసుందరే, జాలా
ర్క ప్రభయా సమ్యగ్భాసమాన గృహోత్తమే ౯. ఇతస్తతో గాయమానాన్
వీణావాదన తత్పరాన్, సామగాన్ స్వరసంయుక్త తానవర్ణాదిలక్షణాన్ ౧౦.
దృష్ట్వా ప్రవిశ్య తేసర్వే గర్భాగారం మహేశితుః, కేచిత్పూజా విశేషజ్ఞాః కేచి
త్సేవానుకారిణః ౧౧. కేచిత్పుష్పైః ఫలైర్బిల్వై రక్షతైర్ధూపదీపకైః, నైవే
ద్యై ర్దివ్యతాంబూలై ర్గంధై ర్యుక్తా దయానిధిం ౧౨. పూజితా రుద్రఘోషేణ
నామసాహస్రకేనచ, దేవైఃపరివృతం దేవం దివ్యసింహాసనే స్థితం ౧౩. మహాదేవం
విరూపాక్షం వ్యోమకేశం దయానిధిం, సుందరం సుస్మితం చారువదనం చంద్రశేఖ
రం ౧౪. సర్వాభరణసంపన్నం స్ఫురన్మంగళవిగ్రహం, వామాలింగిత మాతంగీ
సమాలింగనతత్పరం ౧౫. కలకంఠీం సువదనాం చారుస్మేరవిరాజితాం, వీణాతం
త్రీసమాసక్త కరాంగుళిచయాంప్రియాం ౧౬. తాంమోదయంతీం లీలాభి ర్మాతం
గీం భృంగకుంతలాం, దక్షభాగేతు గణపం సిద్ధిదంకామసంతతేః ౧౭. ప్రసన్నమూ
ర్తినామానం ప్రపన్నాఘహరం శుభం, వరాయుధధరం శాంతం భైరవం ఘర్ఘరా
భిధం ౧౮. అసితాంగాభిధం క్షేత్రపాలకం సుగుణోదయం, పురస్థం నందినం చండి
కేశం భృంగిరిటం తథా ౧౯. తోషయంతం దేవబృందాన్ గణనాథాన్మహేశ్వ
రం, తందృష్ట్వా తాపసశ్రేష్ఠాః పరమానంద నిర్భరాః ౨౦. నిస్సంజ్ఞాః పతితా భూ
మౌ హర్షా దుత్ఫుల్లమానసాః, క్షణాత్సంజ్ఞా మవాప్యాథ దేవందృష్ట్వా పునఃపునః
౨౧. పప్రచ్ఛుర్వైభవంతస్య కింనరేశస్య తాపసాః, * ఋషయః * కింనరేశ
ఇతీశస్య కథంనామాభవన్మునే! ౨౨. పూర్వద్వారేనివసతిః కుతోభూత్కారణం
వద * క్షేత్రపాలః * అత్రేతిహాసంవక్ష్యామి శ్రోతౄణాంసుఖదాయకం. ౨౩.
పురా దేవసభాయాంవై శక్రేసింహాసనే స్థితే, దేవరాజర్షినిచయాస్సమాజగ్ము
స్సురాదయః ౨౪. మాంత్రికాస్తాంత్రికాస్సర్వశాస్త్రజ్ఞా నీతికోవిదాః, చతుర్వే
దవిచారజ్ఞాస్సారజ్ఞా శ్శుకబుద్ధయః ౨౫. యోగనిష్ఠాస్తపోనిష్ఠా శ్శివభాగవ
తోత్తమాః, గంధర్వాః కింనరా నాగా గుహ్యకా మరుతస్తథా ౨౬. విలోకనా

స్థం శక్రస్య సౌభాగ్యం పరమస్థయాః, తస్మిన్నాహూయమానాస్తే సర్వే హ్యే లోక్య మోహితాః ౨౭. ఘృతాచీ మేనకా రంభా చోర్వశీచ తిలోత్తమా, సుకేశీ మంజుఘోషాద్యా శ్శక్రస్య పురతస్థితాః ౨౮. వీణావేణూన్వాదయంత్య స్సుస్వరాస్సుమనోహరం, మృదంగతాల నిచయై ర్నోహయంత్య స్సురేశ్వరాన్ ౨౯. గానంచక్రు స్సుధర్మాయాం సర్వేషాం పశ్యతాంపురః, ఆనందదాయకం గానం శ్రుత్వా శ్రోత్రమనోహరం ౩౦. ప్రశశంసు ర్గానవిద్యాం విద్యానా ముత్త మోత్తమాం, తదోత్తస్థు ర్గానధీరా గంధర్వా దేవగాయకాః ౩౧ అనాజ్ఞప్తా గోత్రభిదా విద్యామదవిమోహితాః, స్వయంచక్రు స్తదాగాన మప్రసంగాచ్చ సంసది ౩౨. గంధర్వవేశ్యయో ర్గాన మాకర్ణ్య సుఖగర్భితం, వాసవః ప్రాహ వినయా త్సర్వేషాం శృణ్వతాం పురః ౩౩. క్వగంధర్వాః క్వవేశ్యాస్తా ఉభౌ తౌ సురగాయకౌ, మధ్యేఽనయో ర్మంజులాభూ ద్వేశ్యానాం గాయనక్రమా ౩౪. శక్రస్యవచనం శ్రుత్వా గంధర్వాః ప్రాహురగ్రతః, * గంధర్వాః * వయంగా నేతు నిపుణా స్త్రిషులోకేషు విశ్రుతాః ౩౫ సర్వదేవేషు లోకేషు గంధర్వాన్ శంసయంతిహి, సంసద్యస్మాన్ తిరస్కృత్య వేశ్యాశ్లాఘయసి ప్రభో! ౩౬. గంధర్వోక్తిం సమాకర్ణ్య రుషా ప్రాహపురందరః, * ఇంద్రః * యూయం దేవస భాయాంవై గర్వితా స్స్వస్వ విద్యయా ౩౭. యుష్మాక మస్తునరతా సాపి దుఃఖ కరీ సదా, ప్రాప్యావనిం నృలోకేతు సంచరిష్యథ దుఃఖితాః ౩౮ శక్రశాపేన సందగ్ధా గంధర్వా దుఃఖకర్శితాః, తిరస్కృతాశ్చ రంభాద్యై స్సభాయా మవమా నితాః ౩౯. కోఽస్మాన్ రక్షతి లోకేషు శక్రశాపేన దూషితాన్, ఇతిచింతాకులా స్సర్వే నరత్వంప్రాప్య దుఃఖితాః ౪౦ పరిభ్రమంత స్సహసా ప్రార్థయంతశ్చ సద్గతిం, యయుస్తే సంఘశో భీతా హ్యరణ్యే భృశదుఃఖితాః ౪౧. యదృచ్ఛయా గత స్తత్రపురస్తేషాంచ నారదః, ఆగతం తందేవమునిం నత్వాస్తుత్వా పునఃపునః ౪౨. ప్రోచుః ప్రాంజలయో భీతాఃపాద్యాదీ నుపకల్ప్యచ, భవద్దర్శన మస్మాకం భవిష్య ద్భాగ్యసూచకం ౪౩. తాపత్రయవినాశాయ మునే భవతి ముక్తిదం, దైవేనాద్యాగతోఽస్మాకం దుఃఖోపశమనాయ చ ౪౪. ఇతి స్తుత్వా నారదంతం బద్ధాంజలి పుటాశ్చతే, ప్రోచు స్స్వంవృత్తమఖిల మింద్రేణ యదుపాగతం ౪౫. త్వంమార్గదర్శీదీనానాం పాలకః పరమార్థవిత్, భీతాన్ పాహికృపాసింధో శక్రశా పేన దూషితాన్ ౪౬. తేషాం వచన మాకర్ణ్య మునిః ప్రోవాచ ధర్మవిత్, * నారదః * దేవా మాభైష్ట యుష్మాకం దుఃఖముక్తిం వదామ్యహం ౪౭. అస్తి సంపాక్షేత్రమితి స్వర్గ్యాణాం సుఖదాయకం, గత్వా తత్ర నిరూపాక్షం భజధ్వం

భక్తిభావతః ౪౮. భవతాం దుఃఖశమనం భర్గేణైవ భవిష్యతి, నాన్యేన నశ్యతీంద్ర
స్యశాపో గచ్ఛతిశంకరాత్ ౪౯. క్షేత్రాణా ముత్తమా పంపా దేవానాంచ
మహేశ్వరః, పంచాక్షరీ మంత్రగణే ష్వత స్సర్వమయశ్శివః ౫౦. తస్మాద్యాస్యథ
తత్క్షేత్రం దర్శనా త్పాతకాపహం, ఇత్యుక్త్వా తాన్ యయౌ సద్య స్సత్యలోకం ము
నీశ్వరః ౫౧. నారదస్యాజ్ఞయా దేవాః పంపాక్షేత్రం సమాయయుః, శివాజ్ఞాధార
కాః క్షేత్రేభైరవా స్సంచరంతిహి ౫౨. గంధర్వాన్వారయామాసుః యూయం
శాపహతాఇతి, శాపగ్రస్తా నదేవస్య దర్శనార్హా స్సురాధమాః ౫౩. తద్గచ్ఛతి
భవత్ప్రాణాన్ భక్షయంతి పిశాచకాః, వజ్రాశనినిభం శ్రుత్వా భైరవేణోదితం
వచః ౫౪. భీతా దూరంగతాః పూర్వద్వారాభ్యగ్ర ముపాయయుః, సద్యోజాత
ముఖస్యాంతే తీర్థే కల్యాణసంజ్ఞకే ౫౫. అకుర్వ న్విధివత్స్నానం స్మృత్వాదేవ
ముమాపతిం, ప్రణేము స్తస్యపురతః పాహీతివచసా ద్విజాః ౫౬. స్నానమాత్రేణ
తీర్థస్య గతపాపా స్తదామరాః, స్మృత్వా నారదవాక్యంతే స్తోత్రంచక్రు స్సదాశివం
౫౭. * గంధర్వాః * నమోజాంబూనదాభాయ చతుర్దల నివాసినే, ప్రాణానిల
స్వరూపాయ నాదరూపాయశంభవే ౫౮. సూక్ష్మాదిక్రమమాంతేషు పంచస్వపి
విహారిణే, ఆరోహేణావరోహేణ వర్ణానాం క్రమవృత్తిభిః ౫౯. విశ్వంమూర్ఛ్
యతే తుభ్యం మహానాదాత్మనేనమః, చతుర్గతి వికాసాయ పంచగీతి స్వరూపిణే
౬౦ సప్తగీతి స్వరూపాయ సర్వాశ్చర్యాయతేనమః, నాదప్రియోసి భూతేశ
నాదాత్మా న్నాదసంభవ! ౬౧. నాదోపజీవినాం సద్యః కృపాంనః కర్తుమర్హసి,
తుష్టః స్తోత్రేణ దేవానాంప్రత్యక్షోఽభూత్పరశ్శివః ౬౨. మాతంగ్యాలింగితః శ్రీమాన్
భైరవాదిభిరన్వితః, ప్రసన్నగణనాథేన వృషభోపరిసంస్థితః ౬౩. త్రిశూల వరదా
నాఢ్య కరాభ్యాం దక్షభాగతః, మృగాభయదపాణిభ్యాం వామభాగే విరాజితః
౬౪. ఆవిరాసీ ద్విరూపాత్మ స్సర్వాలంకార భూషితః, దృష్ట్వా శివం సురగణా
హ్లాదానందవిగ్రహం ౬౫. తుష్టువుః పరమేశానంనత్వా సాష్టాంగపూర్వకం ౬౬.
* గంధర్వాః * కిన్నరమునివరనికరై స్సన్నుతమాతంగ కన్యకానాథ, పన్నగభూ
షాఽఽరక్షాఽఽపన్నానస్మాన్ శరణ్యకారుణిక ౬౭. పాకారి శాపభీతాన్ తాత
త్వద్పాదమూల మాయాతాన్, పాలయ పోతానేతాన్ నాథవిహీనాన్ శరణ్యకా
రుణిక ౬౮. రజనీనాయకశేఖర కుజనా న్విద్యా విమోహితాన్మత్తాన్, వృజినై రే
వం తప్తాన్ పరిపాలయ నశ్శరణ్యకారుణిక ౬౯. ఆశ్రితకల్పమహీజః స్వాశ్రితగతి
దాయకో విరూపాక్షః, దాస్యతి కామ మితిత్వా మాప్తానవ నశ్శరణ్యకారుణిక!
౭౦. దేవాధిదేవ తావక సేవాధిక్షతిం దిశాసుసరమేశ, శంకర శర్మ యథా సస్యాం

భవతి తథాకురుష్వ హేభగవన్ ౨౧. గంధర్వాణాం స్తుతింశ్రుత్వా భగవాన్ భక్త వత్సలః, దీనా నుద్ధర్తుమీశస్తు ప్రోవాచ సురకిన్నరాన్ ౨౨ * విరూపాక్షః * స్తోత్రేణానేన తుష్టోస్మి కింనరా మధురేణహి, వరందదామి యుష్మాకంప్రార్థయ ధ్వం యథేప్సితం ౨౩. శ్రుత్వా శివస్య వచనం వవ్రుస్తే వరముత్తమం, తస్మా స్స్వశ్వశ్రశాపేన నరత్వం ప్రాప్య దుఃఖదం, త్రాతు మర్హసి భీతాన్నః పితేవ తనయా న్నిజాన్ ౨౪. తచ్ఛ్రుత్వా శంకరః ప్రాహ వరణావనతాన్ సురాన్, *విరూపాక్షః* అద్యప్రభృతి గీర్వాణా మనోజ్ఞాః కింనరాభిధాం ౨౫ ప్రాప్య మత్సంనిధౌ గానం కురుధ్వం మమతుష్టయే, యూయం దేవేషుదైత్యేషు బ్రహ్మాదిషునరేష్వపి ౨౬. మానితా గానవిద్యాయాం జీవన్ముక్తాః ప్రమోదితాః, చరధ్వం స్వేచ్ఛయా గత్వా విశంకా త్యజ్యతామిహ ౨౭ యుష్మన్నిమిత్తం క్షేత్రేస్మి న్నాసామ్యాచంద్రతారకం, కింనరేశ్వరనామ్నాహం మాతంగ్యా సహితో త్రవై ౨౮. ద్వారి పూర్వే వసామ్య స్మి న్ముక్తిదోహం భవాదృశాం, దేవదానవయక్షేషు పూజితా స్సంచరిష్యథ ౨౯. కింనరేశాత్మకం యుష్మన్నిమిత్తం నామధారయే, మదాలయే సుస్వరేణ గానంకు ర్వంతియేనరాః ౩౦. ప్రసన్నోస్మి సదా తేషాం దాస్యేసర్వార్థమీప్సితం, దత్త్వామ రాణాం చ వరా నకరో ద్వాసమీశ్వరః ౩౧ య శ్శృణోత్యచిరా ద్భక్త్యా సయాతి పరమాంగతిం, * సూతః * పరమేశ కృపావశగాః కింనరనాథా స్సతా రితా శ్శాపాత్, గాతుం మహేశచరితం వీతభయా శ్చక్రు రుత్తమావాసం ౩౨.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే పంపామాహాత్మ్యే గంధర్వాణాం శాపనివారణ పూర్వకం,కింనరేశ్వరప్రత్యక్షో నామషోడశోఽధ్యాయః ౧౬.

---

* శ్రీఋషయః * కింనరా దదృశుర్దేవం మాతంగీసహితం శివం, ఇతిపూ ర్వం త్వయాఖ్యాతం విస్మయోభవతీహ నః ౧. కేయంసతీమహాభాగా మాతంగీ నామనామతః, కథం పాణిగ్రహంతస్యాః కృతవాన్ కింనరేశ్వరః? ౨. ఏతత్సర్వం వదాస్మాకం శుశ్రూషాస్మాన్ ప్రబాధతే * క్షేత్రపాలః * మతంగనామ్నావిఖ్యాతో ఋషిః పంపాసమీపతః ౩. నివాస మారచయ్యాసౌ తపశ్చక్రే సుదారుణం, మా సమాత్రం జలాహారీ ద్విమాసం వాయుభక్షకః ౪. తతోవత్సరపర్యంతం నిరాహా రీబభూవహ, ఇత్థమత్యంతతీక్ష్ణేన తోషిత స్తపసాశివః ౫. పుత్రార్థినో మతంగస్య ప్రాదురాసాగ్రతస్స్వయం, పురస్థితం మహేశానంపార్వతీ సహితం మునిః ౬. దృష్ట్వా గద్గదయావాచా స్తోతుంసముపచక్రమే, సాష్టాంగం ప్రణిపత్యాంబా మంబి కారమణం శివం ౭. * మతంగః * శంకరపాలయ భక్తసుఖంకర కింకరమేనం

పంకభయాత్, మత్సమదీనో నాస్తి త్రిలోక్యాం త్వత్సమద్దైవత మన్యదపి ౮. తస్మాదవ మాంయుక్తముమాధవ చరణాసక్తం మచ్చిత్తం, కృత్తమభూత్తవ దర్శన మాత్రా దుత్పత్త్యాదిక మీశ మయా ౯. ఇతిస్తువంతం తమృషింవిలోక్య కృపయాదృశా, మస్తేహస్తంనిధాయాస్య ప్రాహ గంభీరయా గిరా ౧౦. తుష్టోస్మి తపసానేన వరంవరయ వాంఛితం, దాస్యామి సంశయోమాస్తు భద్రమస్తు మతంగ తే ౧౧ ఇతీశానవచ శ్శ్రుత్వా సాష్టాంగం ప్రణిపత్యతం * మతంగః * పుత్రందేహి మహేశాన కులకర్తారముత్తమం ౧౨. అపుత్రస్యగతిర్నాస్తి యతోదేన తతోర్థయే, ఇతి తాపసవాణీంతాం శ్రుత్వా ప్రోవాచశంకరః ౧౩. * శ్రీశివః * మహార్షే యదిపుత్రేచ్ఛా తదాల్పాయు ర్విమూఢధీః, సుతస్స్యా త్పుత్రికావాంఛా యదితే జాయతేబ్రువే ౧౪. గతికర్త్రీతవాయుష్మాన్ సర్వమంగళదాయినీ, సామంగల్యవతీపుత్రీ భవిష్యతి తవానఘ! ౧౫. ఇతిశంభువచశ్శ్రుత్వా నత్వా తంమునిరబ్రవీత్, * మతంగః * మాస్తు మే తనయో దేవ పుత్రికాஉతీవసుందరీ ౧౬. గౌర్యంశయా జాయమానాభవత్వితి మమస్పృహా, తస్యాఃపాణిగ్రహంశంభో త్వమేవకురు మోదతః ౧౭. జామాతృభావతో మాంత్వ మానందయ మహేశ్వర, ఇతిసంప్రార్థిత శ్శంభు స్తత్రైవాంతర్ధిమాయయా ౧౮. మతంగోపి స్వభార్యాయాం కన్యకారత్న మాప సః, దినేదినే సావవృధే శుక్లపక్షే యథాశశీ ౧౯. అరుణోహాసు మాతంగీ సఖీజనసమావృతా, గతా వనవిహారార్థం యత్రాస్తే కిన్నరేశ్వరః ౨౦. తత్రగత్వాసమాదాయ వీణాం శ్రుతిసుఖావహాం, ప్రవాదయంతీ గాంధర్వ సందోహ సుఖదాయినీ ౨౧. ఆరోహణావరోహణ మూర్ఛనాది క్రమేణచ, గాయంతీ మధురాలాపైః శివవృత్తంమనోహరం ౨౨. వీణావాదనజానందా సా నిమీలితలోచనా, స్మితచారుముఖీ తస్థౌ స్వకాయం విస్మృతాసతీ ౨౩. శ్రుత్వా తద్గీత మతులం కిన్నరేశోపి మోహితః, విలోక్యతాం స మాతంగీం పంచసాయకపీడితః ౨౪. కేయం శిరీషమృద్వంగీ కస్యర్షేఃకన్యకా భవేత్? కటాక్షాన్పాతయంతీచేన్మయి ధన్యతమ స్తదా ౨౫. అహో సంగీతమాధుర్య మీదృశం నశ్రుతంపురా! కరగ్రహోஉస్యాస్సౌందర్యా మయాకార్యఃకథంఘన ౨౬. మతంగతాపసస్యేయం పుత్రికా స్యాత్తదాకృతిః, ప్రమాణంమే జాతమితి నిశ్చిత్య పరమేశ్వరః ౨౭. మమానయాఃకథంసంగం ఘటయిష్యతిపద్మభూః, ఇతిచింతా మవాప్యాసౌ యుక్త్యాஉచింతయ దీశ్వరః ౨౮. చకార చిత్రంచరితం దయాళుఃకిన్నరేశ్వరః, మతంగతాపసో నిత్యం సంపూజ్యాతిథిసంతతిం ౨౯. దిశత్యభీష్టం సకలమతిథీనాం యతస్స్వయం, తతోహమతిథే ర్వేషం స్వీకృత్య మునిమందిరం ౩౦. ప్రవిశ్య యాచేమా

తంగీ మతికౌతూహలాన్వితా, రూపం మనోహరం పుంసాం మోహకం ధారయన్ శ
నైః ౩౧. మతంగాశ్రమ మాగత్య వివేశ మునిమందిరం, సంప్రాప్తం వైశ్వదేవాంతే
పుంసాం మోహనరూపిణం ౩౨, రుద్రాక్షమాలాభరణం భస్మలిప్తకళేబరం,
వింశత్యబ్దవయస్కం తమతిథిం సందదర్శ హ ౩౩. పృష్ట్వా స్వాగతమీశస్య దత్త్వా
విష్టర ముత్తమం, పాద్యార్ఘ్యాచమనీయైశ్చ స్నానాంబర విభూషణైః ౩౪. గంధా
క్షతసుమై ర్ధూపదీపై స్సంపూజ్య భక్తితః, అహం ధన్యోఽస్మి లోకే భవదాగమనా
దిహ ౩౫. పవిత్ర మభవత్సద్మ పితర స్తారితా మయా, ఇతి సంప్రార్థ్య తస్యాన్నం
షడ్రసోపేతమాదిశత్ ౩౬. దదావాపోఽశనం తస్మై లోకశుభంకరే, అనయా
పూజయా శంభుః ప్రీయతామితి తాపసః ౩౭ స్మయమానాననః ప్రాహ మతంగ
మతిథిస్తదా ౩౮. * అతిథిః * తాపసోత్తమ మచ్చిత్తే నాంతికా వర్తతేఽధు
నా, పూరణీయేతి యాచేఽహం త్వాం వదాన్యోత్తమోత్తమం ౩౯. యదిపూరయ
సీచ్ఛాం మే కథయామి తదానఘ, శ్రుత్వేచ్ఛాపూరణం వాక్యం కర్తుమిచ్ఛామి
భోజనం ౪౦. ఏవం వదంత మతిథిం దృష్ట్వా ప్రాహ ఋషీశ్వరః, * మతంగః *
అభ్యాగత శ్శివస్సాక్షా దతిథేరూపధారకః ౪౧ తత్కామంపూరయే త్ప్రాజ్ఞః కథం
చన మహామతిః, ఇతిశ్రుతిస్మృతిగణో వదత్యతిథి వైభవం ౪౨ విప్రేంద్రేశస్వ
రూపస్త్వం కామనాం కథయాశు తే, మత్సాధ్యతమ కార్యం చేదవశ్యం కరవాణ్య
హం ౪౩. ఇతిశ్రుత్వా ఋషేర్వాక్యం మునిః ప్రాహ ముదాన్వితః * అతిథిః *
సుతా తవ ముదే మహ్యం దాతవ్యేతి మమేప్సితం ౪౪. అతిథేర్వాక్య మాకర్ణ్య
మతంగశ్చింతయాభృశం, విచారయామాస సుతా దత్తా శ్రీశంభవే మయా ౪౫.
ఇదానీం తామర్థయతి ద్విజః కింకరవాణ్యహం, నదాస్యామీతి యద్యేవం బ్రవీమి
దురితంభవేత్ ౪౬. అనివార్యం దుఃఖమిదం కింవదామి ద్విజస్మనే, తూష్ణీంస్థితం
మాం సంవీక్ష్య ద్విజోఽన్నం వర్జయత్యయం ౪౭. ఇతిచింతాంబుధౌ మగ్నః సుతాని
కట మాపస, మాతంగీ పితరం దృష్ట్వా పరిమ్లానముఖశ్రియం ౪౮. భీతా తాతం
నమస్కృత్య ప్రాహ మంజులయాగిరా * మాతంగీ * తాత త్వదాననే మ్లాని
ర్దృశ్యతే కారణం వద ౪౯. మయాపరాద్ధం కిం తాత మాత్రా వాన్యేన కేనచిత్?
శీఘ్రం జనక మచ్చిత్తం కారణం జ్ఞాతు మిచ్ఛతి ౫౦. తాతాఽలస్యంమాకురుష్వనమ
స్కుర్వే వదాఽఽశు మే, ఏవంవదంతీం స్వసుతాం సమాలింగ్య సతాపసః ౫౧.
విచారపరయావాచా యథావృత్తం న్యవేదయత్. తదాకర్ణ్య ముదాబాలా లీల
యా తాతమబ్రవీత్ ౫౨. అభ్యాగత శ్శివస్సాక్షాత్ అతిథేరూపధారకః, తత్కా
మం పూరయేత్ ప్రాజ్ఞః కథం చన మహామతిః ౫౩. శ్రీపంపాపతిః ప్రీతి మాప్నో

శీతి శ్రుతేర్వచః, విస్మృతం కింత్వయాతాత నాత్రకార్యావిచారణా ౫౪. తస్మాద
తిథయేపుత్రీం దిశ మాంశివరూపిణే, ఋతేఽతిథేశ్శివః క్వాసావర్తతే తాపసోత్తమ!
౫౫. తస్మాదవశ్యం త్వంగచ్ఛ తదిచ్ఛాం పూరయాధునా, ఇతిపుత్ర్యా సమాది
ష్టో ముగమాప ఋషీశ్వరః ౫౬. ఆగత్యాతిథిసాన్నిధ్యం తుభ్యందాస్యామి మత్సు
తాం, సంశయోమాస్తుతే విప్ర సత్య మేతన్మయోదితం ౫౭. భోజనం కురువిప్రేంద్ర
సావధానేనచేతసా, ఇత్యుక్త్వా భోజయిత్వాతం దత్వా తాంబూలవీటికాం ౫౮.
గోత్రాదికం విచార్యైనం ప్రహసుస్మితయా గిరా * మతంగః * రూపయౌవ
నసంపన్నా మాతంగీ మత్సుతాశుభా ౫౯. సంప్రాప్తయౌవనా ముగ్ధా శీఘ్రంకురు
కరగ్రహం, భవిశవ్యః ప్రాజ్ఞవర్యక దాతవసమాగమః ౬౦. తత్త్వంవదమహాప్రా
జ ఇతిమాతంగసద్గిరం, శ్రుత్వైకమాసమవధిం కృత్వా తాపససత్కృతః ౬౧.
జగామాఽతిథిరూపీ సశివః స్వంధామ సుందరం * క్షేత్రపాలః * కైలాసం గతవతి
సతిజామాతరి విప్రవేషధృతవతిసః ౬౨. వైవాహికసంభారా నఖిలాన్ద్రాస్త
స్సంకారయామాస. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మతంగాశ్రమప్రాప్త
ద్విజరూపిణే కింపరేశాయకన్యాప్రదానేవాగ్దానంనామసప్తదశోఽధ్యాయః. ౧౭.

—॥ మాతంగీకిన్నరేశ్వరయో ర్వివాహఘట్టః. ॥—

* క్షేత్రపాలః * మతంగఃకారయామాస వివాహవిధి సంభృతం, అలంకృ
త్య నిజంవేశ్మ సుధాతోరణమంటపైః ౧. దేవతారాధనం కృత్వా చకారాలంకృ
తాం శివాం, వరాగమన మాకాంక్ష్య తస్థౌతూష్ణీ ముదారధీః ౨. ప్రాప్తే పు
ద్వాహదివసే నాఽఽగా చ్ఛ్వశురమందిరం, దృష్ట్వావాచంయమిశ్రేష్ఠో జామాతర
మనాగతం ౩. శోకసంవిగ్నహృదయో మనస్యేవ మచింతయత్, అహిహా మా
మకదౌర్భాగ్యం కింవదామి మహత్తరం ౪. పూర్వం శ్రీశంభవే దత్తాం సుతాం
వాచాద్విజన్మనే, అజ్ఞాతాయాధ్వగాయాఽహ మదిశం మూఢభావతః ౫. జ్ఞాత్వైనం
మామకం భావం నాభ్యాగా చ్ఛంకరోధ్రువం, నోచేద్భక్తపరాధీనః కిమర్థం నాగ
తస్స్వయం ౬. దరిద్రవిప్రోయమితి సకిం విస్మృతిమా నభూత్, హాదేవ కీదృ
శందుఃఖ మాగతంమమశంకర ౭. త్వమేశరణం శంభో శ్రీమ న్నాపన్నవత్సల!
అపరాధ సహస్రాణి క్రియంతేఽ హర్నిశంమయా ౮. దాసోఽయమితి మాంమత్వా
క్షమస్వపరమేశ్వర, ఏవం మతంగసంతాపం శ్రుత్వా కరుణయాశివః ౯. సందిన

ప్రోహిణోక్తస్య నికటం చంద్రశేఖరః, ఆగత్యనందీ ద్విజరూపధారీ మతంగమే
త్యాహ మనోజ్ఞవాచా, దిశత్యభీష్టం పరమేశ్వరస్తే కృపాకర స్తాపహర స్సుత
పస! ౧౦. మతంగపీక్ష్యేశ్వోమే త్వం చింతాయుగివభాస్యహో, చింతాబీజం
వదాస్మాక మనర్థకర మద్భుతం ౧౧. ఇతిపృష్టోమతంగర్షి ర్యథావృత్తంన్యవేదయత్,
తచ్ఛ్రుత్వా ప్రహస న్మందం నందీ ప్రోవాచసత్వరం ౧౨. మునే చిత్తంతవదృఢం
యదిశంభు స్సమేష్యతి, తీవ్రం విహాయతాం చింతాం శంభుధ్యానపరోభవ ౧౩
ఏవం విప్రోపదిష్టోఽసౌ మతంగ శ్చంద్రశేఖరం, ధ్యాత్వా నిశ్చలచిత్తేన ముహూర్తం
ముక్తవద్బభౌ ౧౪. తతో ముహూర్తే సంప్రాప్తే కేశవాదిభి రన్వితః, వివాహమంట
పే శంభు రావిరాసీన్మహేశ్వరః ౧౫. దుందుభీనాం ధ్వనింశ్రుత్వా ఋషి రున్మీల్య
లోచనే, పురస్థితం మహాదేవం దదర్శ శుభలక్షణం ౧౬ సాష్టాంగం ప్రణిపత్యా
హ కరుణాకర శంకర: పాలయాఽఽగస్కృతం మాంత్వ మనాథం దీనవత్సల ౧౭.
ఇత్యుక్త్వాకన్యకాభ్యాశం గత్వా దీనముఖశ్రియా, ఆహ దీనస్సుతే విప్రోనాభ్యా
గా త్కింకరోమ్యహం ౧౮. కేశవాదియుత శ్శంభురాస్తే చోద్వాహమంటపే,
పాణింగ్రహీతుకామస్తే బ్రూహిత్వం మానసంసుతే ౧౯. ఏవం తాతేన పృష్టాసా
స్మితపూర్వికయా గిరా, అవోచ న్నంద మాలక్ష్య పితరంలజ్జితాననా ౨౦. తాత
జ్ఞాతేనైవప్రశ్నమారచయ్యపరీక్షితా, త్వయాహ మభవం సాధు సోఽతిథిఃశ్రీమహే
శ్వరః ౨౧. శివాదన్యోతిథిః క్వాసౌ త్యజసందేహ మీదృశం, గత్వాహ దిశమాం
తాత కింనరేశాయ శంభవే ౨౨. శ్రుత్వా సుతావచఃప్రాజ్ఞః త్యక్త్వా సంశయ
సంతతిం, ఆనీయ మధుపర్కాది సంభృతిం మంగళాసనే ౨౩. సంవేశయిత్వా
గౌరీశం గీతవాదిత్ర నిస్స్వనైః, మధుపర్కందిశ న్కన్యాం వస్త్రభూషాద్యలంకృ
తాం ౨౪. సమాదాయ స్వహస్తేన మతంగఋషిసత్తమః, చిద్గోత్రజాం మతంగ
స్య పుత్రీమేతాం సులక్షణాం ౨౫. వరాయాఽమృతగోత్రాయ కింనరేశాయ శంభ
వే, దిశామి కన్యాదానేన విరూపాక్ష స్సతుష్యతాం ౨౬. ఏవం శివకరే కన్యా
మనన్యార్హాం దదౌమునిః, స్వస్తీతి తాం సజగ్రాహ కింనరేశః కుతూహలాత్ ౨౭.
అక్షతారోపణంకృత్వా శంభు రంతర్ధి మాయయా, అదృష్ట్వా పరమేశానం విత్రస్త
శ్శుభమంటపే ౨౮. కిమేతదితి తత్రస్థా విస్మితా దదృశుర్ద్విజం, అతిథీభూయ
పూర్వం తమాగతం శుభలక్షణం ౨౯. శివస్థానే సూపవిష్టం మధుపర్కాద్యలం
కృతం, మోహితాః కింనరేశస్య మాయయా మానమాస్థితాః 30. చక్రుర్ధ్యానం
మహేశస్య సర్వే సంమిళితా ద్విజాః, తదాఽశరీరవాణ్యాహ విస్మితానఖిలాన్
ద్విజాన్ 3౧. శివఏవ బ్రాహ్మణోఽయం ద్విజ స్సాక్షా చ్ఛివస్స్మృతః, ద్విజశం

కరయో శ్ఛేదోదృశ్యతే నైవ కుత్రచిత్ ౩౨. మతంగమునిసందేహం నివారయితు మీశ్వరః, వర్తతే ద్విజరూపేణ మాస్తువ స్సంశయో ద్విజాః! ౩౩. ఇత్యాకాశగిరా విప్రా బోధితాః పరమేశ్వరం, జ్ఞాత్వాద్విజాః ప్రణే ముస్తం క్షమస్వాగాంసి నః ప్ర భో! ౩౪. ఇతి సంప్రార్థిత స్సద్యై శ్శివరూపం దధారసః, విలోక్యవిప్రానఖిలాన్ బభాషే పరమంవచః, మమ ద్విజన్మనాం భేదో వర్తతే న కదాచన ౩౫. అతో మత్ప్రీతి కామేన ద్విజాః పూజ్యా ముహుర్ముహుః, తుష్టాభవంతి యదితే తదా తుష్టోభవామ్యహం ౩౬. ధన్యో మతంగమునిరా డతిథీనాం సుఖంకరః, ఇత్యాశ్వా స్యాఖిలాన్ విప్రాన్ ఆపూర్యద్విజకామనాం ౩౭. షడ్రసాన్నంచ మధురం భుక్త్వా విప్రై స్సతోహరః, మాతంగీ సహితఃప్రాప కిన్నరేశ స్స్వమందిరం ౩౮. దిశన్నిఖి లభక్తానాం కామనాః పూజితస్సురైః, కిన్నరై ర్గీయమాన స్సశుభచారిత్రవైభవః ౩౯. మాతంగీలాలితో౽త్రైవ రమతే కిన్నరేశ్వరః, తస్మాత్సంపూజ్యదేవేశం కిన్న రేశ్వర మంజసా ౪౦. సంప్రాప్య నిఖిలానిష్టాన్ అగ్రేయాస్యామహే వయం, * సూతః * క్షేత్రపాలస్య వచనా త్తేసప్తఋుషయ స్తదా, యథావిధ్యర్చనం చక్రుః కిన్నరేశం ప్రమోదితాః ౪౧. ఇతికిన్నరనాథమంగళం పరమంమంగళదాయకం నరాణాం, విలిఖన్తి పఠన్తిశృణ్వతేయే దిశతీశః పరమం పదంస తేషాం ౪౧.

ఇతి శ్రీ స్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మాతంగీ కిన్నరేశ్వరయో ర్వివాహకథనంనామ అష్టాదశోధ్యాయః ౧౮.

* సప్తర్షయః * విద్యానా మాదివక్తారో వీతరాగై రుపాస్యతే, సనఃపా తు మహాదేవః ఈశానోజగతాం పతిః ౧. యస్యాజ్ఞయా జగత్సర్వంవిష్వగ్విపరి వర్తతే, సమస్త మేక మవ్యక్తం శాశ్వతంశివ మచ్యుతం ౨. సఏవ నస్సదాశంభుః శర్మభూమదిశత్వథ, మాతంగ్యాలింగితాంగాయ చంద్రార్ధకృతశేఖర ౩. నమస్తే కింనరేశాయ నమస్తే కరుణాకర, ఇతిస్తుత్వామహాదేవ మానమంతః పరస్పరం ౪. పూజాం చక్రుర్మహాత్మానఃస్తోత్రై ర్వేదప్రబోధితైః, క్షేత్రపాలాజ్ఞయా సర్వే ఋుష యః పుణ్యశాలినః ౫. యత్రసిద్ధేశ్వరాఖ్య శ్శ్రీవిరూపాక్షఉవాసహ, మహామా యాతి విఖ్యాతావహ్నిద్వారాధిదేవతా ౬. ప్రపంచయతి భక్తానాం ప్రభావ మనుభావినాం, యత్రాస్తే భైరవోనామ్నా రురుః క్షేత్రాధిపాలకః ౭. సిద్ధగంధ ర్వగీర్వాణ యక్షకిన్నరసేవితః, పాల్యతే తత్పరం క్షేత్రం రురుణాభైరవేణహి ౮. వినా తదాజ్ఞాంకేనాపి ప్రవేష్టుం తన్నశక్యతే, వినాయకఇతిఖ్యాతో విఘ్నేశో

విఘ్నహృత్సతాం ౯. తత్రగత్వా ఋషిశ్రేష్ఠా దదృశు ర్దేవమందిరం, హేమప్రాకార సంయుక్తం హర్మ్యాదిభి రలంకృతం ౧౦. బిల్వవృక్షై స్సమాకీర్ణ ముద్యానవన భాసితం, నృత్యద్విహంగ సంఘాతం దాత్యూహ రుతసంకులం ౧౧. సరోభిః కమలాకీర్ణై రచ్ఛోదై స్సుమనోహరం, తస్మాదాగతవాయునా ప్రహాసితాః పూర్ణానుమోదాత్మనా సోత్రం తస్యమహేశ్వరస్య సతతంకృత్వా సుభక్త్యాన్వితాః, దృష్ట్వాసిద్ధ మహేశ్వరం స్వపురత శ్శక్త్యాసమాలింగితం పుత్రేణాథవినాయకేన రురుగ్రాక్షేత్రేశ్వరేణాన్వితం ౧౨. పప్రచ్ఛు రిదమాఖ్యానం క్షేత్రపాలంప్రతి ద్విజాః, * ఋషయః * బ్రహ్మకుండస్య చాగ్నే య్యాం సిద్ధేశ్వరఇతి త్వయా ౧౩. యదుక్తం తద్వదాస్మాకం క్షేత్రమాహాత్మ్య ముత్తమం * క్షేత్రపాలః * శ్రుణుధ్వం మునయస్సర్వే గోప్యంమాహాత్మ్యముత్తమం ౧౪. యచ్ఛ్రుత్వా సర్వపాపేభ్యో ముచ్యంతే సర్వమానవాః, పురా సిద్ధగణై ర్దేవై రర్చిత శ్శాంభవీయుతః ౧౫. తేషామిష్టార్థసిద్ధ్యర్థ మువాస క్షేత్రరాజకే, బిల్వారణ్యం మహాపుణ్య మితిమత్వా పరశ్శివః ౧౬. సిద్ధాఖ్యం తీర్థమస్త్యత్ర భుక్తిముక్తిఫలప్రదం, దర్శనాత్సర్వపాపఘ్నం మాయు ర్వృద్ధికరం నృణాం ౧౭. అత్రస్నాత్వా ధర్మపుత్ర స్సర్వసిద్ధి మవాప్తవాన్, * ఋషయః * పాండవాః కేనదుఃఖేన పీడితాః కథమాగతాః, కస్మాత్సిద్ధాశ్రమపదం గతాస్సిద్ధి మవాప్నువన్? ౧౮. బిల్వారణ్యం కథమభూత్ సిద్ధేశ్వరఇతిప్రభుః, విరూపాక్ష స్సమభవ దేతన్నో బ్రూహివిస్తృతం ౧౯. * క్షేత్రపాలః * పురాతు ఋషయస్సర్వే తపస్సిద్ధి మభీప్సవః, బిల్వారణ్యే తపశ్చేరుః వీతరాగా జితేంద్రియాః ౨౦. తేషాం భక్తివిశేషేణ మాయయాసహిత శ్శివః, సిద్ధివిఘ్నేశ్వరేణాథో ఉవతర చ్ఛంకరస్తదా ౨౧. ఋషీణా మూర్ధ్వదృష్టీనాం తపస్సిద్ధిం దదౌహరః, తస్మాత్సిద్ధేశ్వరఇతి ప్రఖ్యాతి రభవత్పురా ౨౨. ఇంద్రప్రస్థే వసంత స్తే పాండవా దుఃఖకర్శితాః, ధార్తరాష్ట్రేణ విజితా శ్చోదితా వనవాసినః ౨౩. కృష్ణందృష్ట్వా మహాత్మానం ధర్మరాజోబ్రవీద్వచః, కృష్ణకృష్ణ మహాప్రాజ్ఞ యేనధర్మేణ మానవాః ౨౪. లభంతే మహదైశ్వర్యం తన్నోబ్రూహి మహామతే! * శ్రీకృష్ణః * ధర్మపుత్రమహాభాగ హేమకూటాగ్నికోణగం ౨౫. సిద్ధతీర్థమితి ఖ్యాత మష్టైశ్వర్య ప్రదాయకం, తత్రస్నానం కురు త్వంహి ఐశ్వర్యంతేభవిష్యతి ౨౬. తత్స్నానేనాశువర్ధంతే ధనధాన్య సమృద్ధయః, సర్వేసపత్నానశ్యంతి దుఃఖదారిద్ర్య సంచయాః ౨౭. సర్వపాపాని నశ్యంతి విఘ్నాయాంతి నసంశయః, వ్యాధయశ్చ వినశ్యంతి సిద్ధేశ్వరనిషేవణాత్ ౨౮. స్నానమాత్రేణవై సిద్ధతీర్థే శంభ్వ

భిషేచనాత్, రంభామప్సరసాం శ్రేష్ఠాం లబ్ధవాన్నలకూబరః ౨౯. స్నాత్వాత్ర తీర్థే పుణ్యేతు కుబేరో నరవాహనః, సమహాపద్మముఖ్యానాం నిధీనాం నాయకో భవత్ ౩౦. తస్మాత్త్వమపి రాజేంద్ర సిద్ధతీర్థే శుభప్రదే, స్నాత్వావృకోదరముఖై రనుజైరపి సంవృతః ౩౧. ప్రాప్స్యసి మహతీంలక్ష్మీం విజేష్యసి రిపూనపి, సందేహోనాత్రకర్తవ్యః పైతృష్వస్రేయ ధర్మజ ౩౨. ఇతిశ్రుత్వా ధర్మపుత్రః కృష్ణేనాద్భుతదర్శినా, సానుజః ప్రయయాశీఘ్రం సిద్ధతీర్థంప్రతిద్విజాః! ౩౩. సిద్ధతీర్థస్యతోయేతు సర్వపాతకనాశనే, సానుజోమాసమేకంస సస్నౌనియమపూర్వకం ౩౪. గోభూతిలహిరణ్యాదీన్ బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌముదా, అర్చయిత్వాతుసిద్ధేశం యథాశక్తి మహీపతిః ౩౫. తస్మాల్లబ్ధ్వావరానిష్టా నింద్రప్రస్థం యయౌప్రభుః, క్రతుం కర్తుం రాజసూయం స సమైచ్ఛ ద్యుధిష్ఠిరః ౩౬. కృష్ణమాహూయయత్నేనయి యక్షుర్ధర్మనందనః, న్యవేదయతకృష్ణాయరాజసూయోద్యమంనిజం ౩౭. అన్వమన్యతకృష్ణోపితథైవక్రియతామితి ౩౮. వాక్యంసుయుక్తి సంయుక్తం ధర్మపుత్రమభాషత, పైతృష్వస్రేయ ధర్మాత్మన్ శృణుతథ్యం వచోమమ ౩౯. దుష్కరోరాజసూయోఽయం సర్వైరపిమహీశ్వరైః, అనేకకోటిపాదాతి రథకుంజరవాజిమాన్ మహాపతిరయం యజ్ఞం కర్తుమర్హతి నేతరః, దిశో దశవిజేతవ్యాః ప్రథమం బలినాత్వయా ౪౧. పరాజితేభ్య శ్శతృభ్యోగృహీత్వాకర ముత్తమం, తేనకాంచనజాతేన కర్తవ్యోఽ యంక్రతూత్తమః ౪౨. యాచేసుయుక్తిభి రహంనహిత్వాం భీషయామిభో! అతఃక్రతుసమారంభాత్పూర్వం దిగ్విజయంకురు ౪౩. ఇత్థంధర్మాత్మజ శ్శ్రుత్వా కృష్ణస్య వచనంహితం, ప్రశస్య దేవకీపుత్రం ప్రజిఘాయనిజానుజాన్ ౪౪. తేసర్వేన్యపతీన్ జిత్వాచతుర్దిక్షు స్థితాన్నృపాన్, స్వవశే స్థాపయిత్వా తాన్ నృపతీన్ పాండునందనః ౪౫. తైరత్తంబహుధాద్రవ్య మసంఖ్యాత మనుత్తమం, ఆదాయ స్వపురం తూర్ణమాయయుః కృష్ణసంశ్రయాః ౪౬. కృష్ణాశ్రయో యజన్ విప్రా రాజసూయేన పాండవః, తస్మిన్ యాగేబహుధనం బ్రాహ్మణేభ్యో దదౌముదా ౪౭. వాసోగవాశ్వపృథివీ భూషణాని సహస్రశః, ఇష్ట్వైవం రాజసూయేన ధర్మపుత్ర స్సహానుజః ౪౮. బహువిత్తసమృద్ధస్సన్ రేమేతస్మిన్ పురోత్తమే, సిద్ధతీర్థస్య మాహాత్మ్యాత్ అభూత్సంపత్సమృద్ధిమాన్ ౪౯. * క్షేత్రపాల * ఏతత్తీర్థ సమం తీర్థం నభూతంనభవిష్యతి, ఏతద్వః కథితంవిప్రా స్సిద్ధతీర్థస్య వైభవం ౫౦. దుస్స్వప్ననాశనందివ్యంసర్వాభీష్టప్రదాయకం, యఃపఠేదిద మాఖ్యానం శృణుయాద్వాసమాహితః ౫౧. భుంక్త్వేహ సకలాన్ భోగాన్ దేహాంతే ముక్తి మాప్ను

యాత్, * సూతః * సిద్ధేశతీర్థే విరచయ్యాభక్త్యా వాచంయమా మజ్జన మంబికేశం, సంపూజ్య హర్షాంబునిధౌ నిమగ్నాః యాత్రాంవిధాతుం యయురుత్సుకాస్తే ౫౨.

ఇతి శ్రీ స్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే సిద్ధేశ్వర తీర్థమహిమానువర్ణనంనామ ఏకోనవింశోఽధ్యాయః ౧౯.

---

* సూతః * సిద్ధేశ మర్చయిత్వాతే క్షేత్రపాలయుతా ద్విజాః ౧. పశ్చిమాభిముఖేనైవ యాత్రార్థం జగ్మురుత్సుకాః, దదృశుః పురతో దివ్యం సరః కల్హారమండితం ౨. వృతపూర్ణ స్సమాకీర్ణ మచ్ఛాంబు పరిశోభితం, దృష్ట్వా తద్విస్మయేనాహుః క్షేత్రపాలం మహర్షయః ౩. కస్యైతదాశ్రమపదం సరః కల్హారమండితం, ముక్త్వాభూ త్సరసీదానీం దృశ్యతే కస్సుఖంకరః ౪. * క్షేత్రపాలః * వరాహప్లుత నామాభూ దస్యతీర్థస్య తాపసాః, దర్శనాన్ముచ్యతే సర్వపాపైరస్యతుణాన్నరః ౫. నారీవా పురుషోవాపి తిర్యగ్యోని గతోపివా, అత్రైవోదాహరంతీమ మితిహాసం పురాతనం ౬. తీర్థాటనపరః పూర్వం వారుణి ర్లోకవిశ్రుతః, వేదవేదాంగపారజ్ఞో నీతిశాస్త్రార్థ కోవిదః ౭. పర్యటన్ సర్వతీర్థాని ప్రయాగాదీ భక్తితః, కేదారంజాహ్నవీంచైవ బ్రహ్మావర్తం కుశస్థలం ౮. పుష్కరం బదరీషమండితం పుణ్యకాననం, నరనారాయణాఖ్యంచ నదీ స్సర్వాస్సరిద్వరాః ౯. తత్రావగాహ్య దేవర్షిపితౄ న్సంతర్ప్య ధర్మవిత్, క్షేత్రనాథం సమభ్యర్చ్య క్రమేణ పృథివీసురః ౧౦. పంపామాహాత్మ్య మమల మశృణో న్మునిమండలైః, తుష్ట స్సమాయయా క్షిప్రం కదాస్యాద్దర్శనం మమ ౧౧. ఇతిసంరంభయుక్త స్సన్ సమాగత్య మహర్షయః, యాత్రాంకృత్వా విధానేన సిద్ధతీర్థస్య పశ్చిమే ౧౨. బహుపుష్పఫలాకీర్ణం కాననం సందదర్శహ, వాసస్థానం మునీనాంచ పరమానంద దాయకం ౧౩. సరఃకంజచయాకీర్ణ మచ్ఛాంబు సుమనోహరం, సదృష్ట్వా వాసమకరో ద్వారుణిస్తపసేఽత్రవై ౧౪. దినేదినే సరస్స్నానం కృత్వా శ్రీ శంకరంహృది, ధ్యాత్వా సంధ్యాంచగాయత్రీం ప్రజప న్నియతేంద్రియః ౧౫. తేపే పరంతప స్సత్యవాదీ పూజ్యగుణోదయః, అరుణోదయవేలాయా మభ్యాగాత్సరస స్తటం ౧౬. ప్రణనామ ముహూర్తం పరమానంద నిర్భరః, కంఠదఘ్నజలే స్థిత్వా సూక్తాని ప్రజపన్ బహు ౧౭. హృదిశంభుం స్మరన్నుచ్చై ర్వ్యాగాహత జలాంతరే, సమాకర్ణ్యజలేశబ్దం కశ్చి ద్వ్యాధో విహింసకః ౧౮. గజాస్సంత్యత్ర బహవో జలపానార్థ మాగతాః, తాన్ హనిష్యామి మాతంగాన్ మృగాన్వా

బహుశః క్షణాత్ ౧౮. ఇత్యాలోచ్య సరస్తీరేగూఢః కుంజేషు లుబ్ధకః, ఆకృష్య సశరంచాపంజిఘాంసుఃపురతోమృగాన్ ౧౫. తావద్గ్రీతంసమాయాతోవరాహో ఽత్యంతభీషణః, జలపానార్థ ముద్రిక్తః పృథివీం దారయన్ ముహుః ౧౬. తీక్ష్ణనరధ్వనింశ్రుత్వాకిటి స్త్రాసు విలోచనః, లాంగూలంచాలయిత్వాసా తదంతిక ముపాయయౌ ౧౭. ఉత్పాట్యబహుశో వృక్షాన్దీర్ఘశృంగేన పూరయన్, మధ్యేసరస్సముస్నిద్ర ముత్తిష్ఠంతం దివాకరం ౧౮. ధ్యాయంతం బ్రాహ్మణం పోత్రీ హంతు మభ్యద్రవ దుర్విషా, వరాహధ్వని మాకర్ణ్య వ్యాధస్సంధాయ కార్ముకే ౧౯. బాణంభూదార ముద్దిశ్యశబ్దవేదిన మక్షిపత్, వ్యాధముక్తేషుణా ఘోణీ వమన్రక్తం భయాకులః ౨౦. ఉత్పత్య తజ్జలే పోత్రీ పపాతమునిమస్తకే, విరూపాక్షనమస్తేస్తు హేమకూటనికేతన ౨౧. పాహిశంభో మహేశాన మృగాత్ప్రాణవిహింసకాత్, ఇత్యుచ్చర న్నమజ్జాసౌజలేఽగాధతలేభయాత్ ౨౨. వరాహో వ్యశృణో ద్దివ్యనామ కామహరస్యసః, గతాసురపత త్తోయే బాణనిర్భిన్నవిగ్రహః ౨౩. జహౌమార్గం తనుంఘోరం జలస్నానాత్కిటిస్తదా, తస్మాద్దివ్యవపు శ్శ్రీమాన్ ఆగతోదేవకల్పకః ౨౪. వవందే చరణౌ తస్యవారుణే రతికోవిదః, జలాత్తూర్ణం ప్రాణభయాత్ తీరంవిప్రస్సమాయయౌ ౨౫. వరాహమరణం వ్యాధబాణపాతంచ తజ్జలే, కిటేస్తనోస్సమాయాంతం గంధర్వంచ విలోక్యసః ౨౬. విస్మితఃప్రశశంసాధ తీర్థం సర్వాఘనాశనం, విప్రస్యాంతికమాగత్య గంధర్వః ప్రాహసన్మధీః ౨౭ కృతార్థోస్మి కృతార్థోస్మి మునే త్వద్దర్శనాదహం, ప్రాణావసానే చతురక్షరంమే కర్ణేఽపతత్త్వత్పఠితంజలాంతే ౨౮. తత్పుణ్యలేశేన కిటేశ్శరీరం త్యక్త్వాఽమరత్వం సుఖదంహ్యవాపం, మోహేన శోకేన భయేనభక్త్యా శ్రీమద్విరూపాక్షశుభాక్షరం మహత్ ౨౯. ప్రాణావసానేపి పఠంతియేనరా స్తేవై నపశ్యంతి యమాలయంమునే! సంసారిదుఃఖౌఘ వినాశహేతుం సమస్తకళ్యాణవహం నృణామిదం ౩౦. శ్రీవిశ్వమూర్తే శ్చతురక్షరంసదా సేవ్యంమునీంద్రై రపరోక్షదర్శిభిః, అతః కృపాదృష్టినిపాతనేన పునీహి మాందీనశరణ్యదేవ ౩౧. త్వయాస్మి సంతారితపాపసింధు ర్మునీశ మాంపాహి కరోమివందనం, గంధర్వవచనంశ్రుత్వా వారుణి ర్విస్మితస్తదా ౩౨. తమువాచ తదానందబాష్ప పూరిత లోచనః, * వారుణిః * కస్త్వం కేనేదమాప్తంతే శరీరంకిటిరూపకం ౩౩. వదసర్వం మమాగ్రే స్వవృత్తాంతం శాపకారణం * గంధర్వః * దీర్ఘబాహు రితిఖ్యాతో హ్యవంత్యధిపతిఃకిల ౩౪. వర్ణాశ్రమసుధర్మాణాం గోప్తా సచ్ఛాస్త్రకోవిదః,

గురోర్ముఖా దధీతాని పురాణాని విభాగశః ౩౫. మమాసీ దధికాబుద్ధి స్త్రైకాలి
కవిధాయినీ, విద్యామదేన సర్వత్ర సంచరన్వాదకౌశలాత్ ౩౬. మత్సమోనాస్తి
భూలోకే విద్యాధనగుణేష్వితి, అభిమానేన మత్తస్సన్ వినిందన్ ద్విజపుంగవాన్
౩౭. యేసభాయాం సమాయాతా స్తాన్విజిత్య స్వవిద్యయా, రాజ్యగర్వేణ తేవి
ప్రాః పరాభూతా స్తపస్వినః ౩౮. నినిందు స్సాధవః క్షుద్రం విద్యామదవిమోహి
తం, ఇత్థంకాలో వ్యతీయాయ షష్టివర్షాత్మకో మహాన్ ౩౯. నిలయంమే ద్విజః
కశ్చిత్ ఆయయౌ తపసాంవరః, తమపృచ్ఛం త్వయావిద్యాః కిమధీతా స్సతాంత్రి
కాః? ౪౦. మాంజిత్వా సర్వవిద్యాసు యేజయంప్రాప్నువంతితాన్, పూజయి
ష్యామి మనసా విద్యానిష్ఠాన్ ద్విజోత్తమాన్ ౪౧ నేతరాన్ పూజయిష్యేఽహం
బ్రాహ్మణాపశదానిహ, ఇతి బ్రువతివిప్రేంద్రో మయి విస్మయమానసః ౪౨.
నోచితాతవరాజేంద్ర బ్రాహ్మణావమతిః ప్రభో! సాధుర్వా యదివాఽసాధుః
బ్రాహ్మణో దేవకల్పకః ౪౩. తమర్చయంతి సతతంజ్ఞానిన స్తత్త్వదర్శినః, యే
నిందయంతి సతతంభర్త్సయంతి ద్విజాన్ఖలాః ౪౪ తేప్రాప్నువంతినరకం యావ
దాభూతసంప్లవం, గజేకడంగరీమేతు జాతే రాజనివా పునః ౪౫. పాపకృత్సుచ
విద్వత్సు నియంతా జంతురత్రకః, ద్విజవాక్యంహ్యాశృణవ మహంకారో మహా
నభూత్ ౪౬. మామనిర్జిత్య దుర్బుద్ధే కిమిదంభాషసే ముధా, నవస్తవ్యం త్వయా
విప్ర ప్రాణాన్ సంహారయామ్యహం ౪౭. ఇతి తంభీషయన్గేహా న్నిస్సార్య కటు
భాషణః. ఇతఃపరం నగంతవ్యా త్వయా దుర్మేధసా సభా ౪౮. మద్వాక్యంతు
ద్విజశ్శ్రుత్వా క్రోధాత్తామ్రవిలోచనః, గృహీత్వాంజలినా తోయం శశాప సహసా
జ్వలన్ ౪౯. ద్విజసంఘావమానేన వరాహోభవదుర్మతే, అరణ్యే నిర్జలే
ఘోరే క్షుత్తృష్ణాపరిపీడితః ౫౦. సంచరస్వ బహూనబ్దాన్ గతగర్వో నృపా
ధమ! ఇతిశప్తోహ మృషిణా పతితోభువి మూర్ఛితః ౫౧. కంయామి శరణందేవ
మితి చింతాకులేంద్రియః, వివశఃకిటిరూపేణ వనసంచారకౌతుకః ౫౨. ఇతస్తతో
ధావమానో దైవాదత్ర సమాగతః, తీర్థేస్నాంతం సముద్వీక్ష్య త్వామహం హం
తుమాగతః ౫౩. దత్తదృష్టి స్థిరస్తీరే లంఘనే కుంచితాంగకః, తదా మాంతీవ్ర
బాణేన కిరాతోఽద్యహ్యతాడయత్ ౫౪. ప్రాణరక్షాభిలాషీసన్ త్వన్మూర్ధ్ని పతి
తోఽస్మ్యహం, ప్రాణావసాన సమయే త్వన్ముఖాచ్ఛ్రితవానహం ౫౫. విరూపా
క్షేతి సన్నామ సద్యోముక్తికరం నృణాం, తేన [illegible]ను స్సోహం గంధర్వోహ్యా
భవంమునే! ౫౬. సంతారితోఽహం వృజినాత్త్వయా దేవర్షిసత్తమ, ఇతిస్తుత్వా

యయౌస్వర్గం వారుణే రాజ్ఞయాఽమరః ౫౭. వ్యాధస్తదద్భుతం వీక్ష్య ద్విజస్యాం
తిక మాగమత్, తపస్వినంబ్రహ్మనిష్ఠం వారుణింప్రణనామహ ౫౮. తమువాచ
కిరాతస్తు విస్మయోత్ఫుల్లలోచనః * వ్యాధః * భోభో విప్రేంద్ర తుష్టోఽస్మి దర్శనా
త్తవసువ్రత ౫౯. అనేకజన్మ సంజాత కలుషోఽహం కిరాతజః, సదాపాపరతః
క్రూరః ప్రాణిహింసాకరఃఖలః ౬౦. కదాపిధర్మే మేబుద్ధి ర్నాభూత్స్వప్నేపినిశ్చ
లా, కుటుంబభరణేసక్తః పర్యటన్ పృథివీమిమాం ౬౧. ధనుర్బాణధరో ఘోర
వనే పక్షిమృగాన్బహూన్, హత్వాదైవేన తీర్థస్యతీరం సముపగమ్యచ ౬౨.
దృష్ట్వావరాహం గర్జంతం సమభూద్ధననేమతిః, బాణై ర్విద్ధఃకిటి స్తోయేన్యపత
త్ప్రాణకాతరః ౬౩. సద్యోముక్తిమవాపాసౌ త్వత్సందర్శన మాత్రతః, అతఃకృపా
నిధేపాపాదస్మా న్మాం తారయప్రభో ౬౪. ఇతిస్తుత్వా ముహుర్విప్రం యాచయా
మాస సద్గతిం, * వారుణిః * ఉపదేక్ష్యేహ మానందదాయకం చతురక్షరం ౬౫.
విరూపాక్షేతి సన్మంత్రరాజకం ముక్తిదంనృణాం, తేనత్వం గతపాపస్సన్ సద్యో
ముక్తో భవిష్యసి ౬౬. ఇత్యుచ్చరన్ కిరాతస్య కరంధృత్వాజలాంతికే, నీత్వాతత్ర
దయాసింధుః కిరాతం ప్రాహవారుణిః ౬౭. స్నానంకురు కిరాతాఽస్మింస్తీర్థే పరమ
పావనే, శుద్ధవస్త్రాలంకరణో జపస్వ చతురక్షరం ౬౮. ప్రాదాన్మంత్రం కిరా
తాయ వారుణి స్సాధుసమ్మతః, గృహీత్వాసౌ తపశ్చక్రే సరస్తీరే కృతాలయః
౬౯. తేన పుణ్యప్రభావేనప్రత్యక్షోఽ భూన్మహేశ్వరః, తందృష్ట్వా శంకరంసాక్షాత్
స్తుతించక్రే ముదాన్వితః ౭౦. నమశ్శర్వాయ సాంబాయ సగణాయ ససూనవే,
భక్తాభీష్టప్రదాయాస్తు భూయోభూయో నమోనమః ౭౧. వ్యాధం తంగతపాప్మా
నంస్తువంతం శంకరోఽబ్రవీత్, * శ్రీశివః * మద్దర్శనాద్భవేన్ముక్తి స్తవ సర్వార్థ
సిద్ధిదా ౭౨. త్యక్త్వాపంచాత్మకంచాంతే మత్పదం ప్రాప్స్యసేధ్రువం, ఇత్యుక్త్వాంత
ర్దధే శంభుర్వ్యాధస్యాగ్రేవరప్రదః ౭౩ తనుంత్యక్త్వాథ కైరాతం వ్యాధ శ్శంభు
పదంగతః, వరాహప్లుతమాహాత్మ్య ముక్తం సర్వం మయాధునా ౭౪. అస్మిన్
తీర్థే సకృత్స్నానా న్ముక్తిమేష్యతి మానవః, * సూతః * యఇదంశృణుయా
న్నిత్యంశ్రద్ధాభక్తిసమన్వితః ౭౫. సర్వపాపై ర్వినిర్ముక్తో ముక్తోభవతి శుద్ధధీః,
శ్రుత్వా తద్వచనందివ్య మృషయ స్తత్సరోవరే ౭౬. స్నాత్వా ధ్యాత్వా
విరూపాక్షం యయు ర్యాతాశ్రమమీప్సితాః, దక్షిణాభిముఖాః పంపాకథా
కుశలబుద్ధయః ౭౭. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే వరాహప్లుతతీర్థ
వర్ణనావసరే వారుణేస్సకాశా ద్వరాహవ్యాధయో ర్ముక్తికథనం
నామవింశోధ్యాయః. ౨౦.

* సూతః * వరాహప్లుతతీర్థస్య యాత్రాంతే తాపసోత్తమాః, క్షేత్రంజాంబ
వతేశస్య యయు శ్శాంకరమానసాః ౧. దదృశుః పథి దివ్యాద్రీన్ వనాని ఋషి
పుంగవాన్, ఉద్యానాని తటాకాని పల్వలానిసరాంసిచ ౨. దేవాలయా న్యనే
కానియోగాసక్తా న్మునీనపి, దృష్ట్వావిస్మయమాపన్నాః పప్రచ్ఛురిద మద్భుతం ౩.
* ఋషయః * అస్మిన్ క్షేత్రేఽస్తి కోదేవ స్తీర్థంకింపుణ్యదం నృణాం, యాత్రావిధిః
కథంబ్రూహి శృణ్వతాం దేవసత్తమ ౪. * క్షేత్రపాలః * సాధుపృష్టంముని
శ్రేష్ఠా ర్యుష్మాభి ర్గతకల్మషైః, యథామతి ప్రవక్ష్యామి క్షేత్రమాహాత్మ్య ముత్తమం
౫. వసత్యస్మిన్ శివోజాంబవతేశ్వర సమాఖ్యయా, భద్రా హైమవతీ శంభో
స్సుఖం నిత్యానపాయినీ ౬. చండభైరవవీరాఖ్య గణపాః క్షేత్రపాలకాః, కాంచ
నాఖ్యం తీర్థమస్తి సర్వేషాం ముక్తిదం శుభం ౭. తీర్థస్నానేన సత్కీర్తి మాప
కాంచనమాలినీ, రాక్షసాయ స్నానఫల మనయా దత్తమిష్టదం ౮. ముక్తోభూ
దసురస్తేన తోయదానేన తత్క్షణాత్, శ్రుత్వా తదద్భుతకథాం పప్రచ్ఛుః పరమా
దరాత్ ౯. * ఋషయః * భగవన్ రాక్షసః కోసౌ కావా కాంచనమాలినీ,
రాక్షసస్య కథంతస్య దర్శనం పరమాద్భుతం ౧౦. కథందత్త స్తయాధర్మ స్తయో
స్సంమేళనంకుతః, ఏతత్కథయ సారజ్ఞపరంకౌతూహలంహి నః ౧౧. *క్షేత్రపాలః*
అత్రేతిహాసం వక్ష్యామి శృణుధ్వ మృషిసత్తమాః, అపూర్వరూపసంపన్నా నామ్నా
కాంచనమాలినీ ౧౨. అస్మింస్తీర్థే కాంచనాఖ్యే స్నాత్వా యాంతి సురాలయం,
నికుంజేగిరిరాజస్య తిష్ఠతా ఘోరరూపిణా ౧౩. దృష్టా గగనమారూఢా తేనవృ
ద్ధేన రక్షసా, స్త్రియమప్సరసాంశ్రేష్ఠాం సుశ్రోణీంసంహతస్తనీం ౧౪. దృష్ట్వాతాం
రూపసంపన్నా మువాచ భృశదుఃఖితః, * రాక్షసః * కాత్వం కమలపత్రాక్షి
శీఘ్రంకుత్రగమిష్యసి ౧౫. ఆర్ద్రంతే వసనంసుభ్రు క్లిన్నా తే కబరీ కుతః, కేన
పుణ్యేన వాభద్రే తవ తేజోమయం వపుః ౧౬. త్వద్వస్త్రాంబు నిపాతేన తుష్టోఽహ
మభవం క్షణాత్, ప్రశాంత మభవత్సద్యః క్రూరం మేమానసం సతి ౧౭. భాసి
శీలవతీవ త్వం సుఖదాభూ త్తవాకృతిః, ఆకారేణైవ జానంతి విద్వాంసః పరచేష్టితం
౧౮. * కాంచనమాలినీ * శ్రూయతాంమమవృత్తాంత మప్సరాః కామరూపిణీ,
హైమతీర్థా దాగతాహం నామ్నా కాంచనమాలినీ ౧౯. ఆర్ద్రామేకబరీచేయం
హైమతీర్థ నిమజ్జనాత్, గంతవ్యోఽద్య మయారక్షః కైలాసః పర్వతోత్తమః ౨౦.
యత్రాస్తే పార్వతీనాథః సురాసురనమస్కృతః, వేణీవారిప్రభావేన రక్షస్తే క్రూర
తా గతా ౨౧. జాతాహంయేన పుణ్యేన గంధర్వస్య సుమేధసః, కన్యకా దివ్య
రూపాహం తత్సర్వం కథయామితే ౨౨. కళింగదేశాధిపతే రహమాసంవిలాసినీ,

రూపలావణ్యసంపన్నా సౌభాగ్య మదగర్వితా ౨౩. అన్యాసాంయువతీనాం తన్నగ
రేఽహం శిరోమణిః, తజ్జన్మని మయారక్షో భుక్త్వా భోగా న్యథేప్సితాన్ ౨౪.
మోహితం తత్పురం సర్వం మయా మోహనరూపయా, అమూల్యాని సురత్నాని
భూషణాని ధనానిచ ౨౫. వాసాంస్యతివిచిత్రాణి కర్పూరాణిచ చందనం, ఏత
న్స్వార్జితం ద్రవ్యం మయా యౌవనసంపదా ౨౬. నాహం జానామి మోహేన
స్వనివాసం నిశాచర! సంసేవంతో యువానోమే చరణౌ కామమోహితాః ౨౭.
మయా తే వంచితాస్సర్వే సర్వస్వేనైవ మాయయా, అన్యోన్య మీర్ష్యాభావేన
మృతాః కేచిత్తు కామినః ౨౮. ఇత్థం తన్నగరేరమ్యే సకాలో మే గతస్తదా,
ప్రాప్తేతు వార్ధకే కాలే శుశోచ హృదయంమమ ౨౯. నదత్తం నహుతం తప్తం
నవ్రతంచరితం మయా, నారాధితో మయా దేవ శ్చతుర్వర్గఫలప్రదః ౩౦. నమ
యా పూజితా దేవీ దుర్గా దుఃఖార్తిహారిణీ, సర్వపాపహరోవిష్ణు ర్నస్మృతో భోగ
లిప్సయా ౩౧. బహుధైవం విలప్యాహం బ్రాహ్మణం శరణంగతా, బ్రహ్మజ్ఞం
ధర్మనిరతం తస్యరాజ్ఞః పురోహితం ౩౨. సచపృష్టో మయారక్షో నిష్కృతిస్స్యాత్
కథంమమ, పాపస్యాస్య ద్విజశ్రేష్ఠ కథంభూయా ద్వినాశనం ౩౩. కృపాంకుర్వంతి
సుజనాః పరోపకృతిలక్షణాం, స్వేనైవకర్మణా తప్తాం వరాకీం దీనమానసాం ౩౪.
పాపపంక నిమగ్నాంత్వం మా ముద్ధర కరగ్రహాత్, మయి కారుణ్యజం వారి వర్ష
య త్వం ద్విజోత్తమ ౩౫. ఇతిసౌమ్యవచ శ్శ్రుత్వా చకారానుగ్రహం మయి,
ఊచే ప్రతికరంవాక్యం సర్వధర్మమయం ద్విజః ౩౬. * బ్రాహ్మణః * నిషిద్ధాచ
రణాం జానేసర్వత్రాహం వరాననే, కురుమే సత్వరంవాక్యం యాహిక్షేత్రం శివ
స్యతు ౩౭. పంపాక్షేత్రే కాంచనాఖ్యం తీర్థమస్తి వరాననే, తత్రగత్వా కురు స్నా
నం తేనపాపక్షయోభవేత్ ౩౮. నాన్యంపశ్యామి యత్నేన యత్తే పాపప్రణా
శనం, ప్రాయశ్చిత్తం వరంతీర్థస్నానం మునిభిరీరితం ౩౯. కింతు తీర్థే త్యజాశు
త్వం మనసాప్యశుభక్రియాం, కాంచనే స్నానమాత్రేణ నృణాంశ్రేయో నసంశయః
౪౦. అన్యదేశకృతం పాపం తత్క్షణాదేవ భామిని, కాంచనేవిలయం యాతి పాపం
తత్ర కృతంవినా ౪౧. తస్మాత్త్వం యాహికల్యాణి కాంచనం యోగిసేవితం, సద్యః
పాతకనాశాయ తథాస్వర్గతయే ధ్రువం, ౪౨. ఇతి తస్య వచశ్శ్రుత్వా నేతిహాసం
సుమంగళం, తథైవ సంభ్రమాత్సద్యః పాదౌ నత్వా ద్విజన్మనః ౪౩. త్యక్త్వా
బంధుజనం సర్వం దాసీదాసగృహం ధనం, సకలాన్ విషయాన్ రక్షో విషగ్రాసా
నివస్ఫుటం ౪౪. వపుశ్చ క్షణవిధ్వంసి పశ్యంతీ నిర్గతా గృహాత్, మయాగత్వా
కృతంస్నానం సర్వోపద్రవ నాశనం ౪౫. తస్మి న్మజ్జనమాహాత్మ్యం శృణు వృద్ధ

నిశాచర, త్ర్యహోత్పాపక్షయోజాతః సప్తవింశతిభి ర్దినైః ౪౬. శేషైస్త్రైర్యదభూ
త్పుణ్యం తేన దేవత్వ మాగతం, రమమాణాతు కైలాసే గిరిజాయాః ప్రియాసఖీ
౪౭. త్రికాలజ్ఞానసంపన్నా కాంచనస్య ప్రభావతః, స్మృత్వా కాంచనమాహాత్మ్యం
కాలేకాలే వ్రజామ్యహం ౪౮. ఇతిరాక్షస యత్పృష్టం త్వయావిస్మిత చేతసా,
తన్మయాకథితం సర్వం చరిత్రం ప్రీతివర్ధనం ౪౯. * రాక్షసః * త్వద్దర్శనసుధా
సిక్తం మన శ్శైత్యంగతం మమ, తీర్థంఫలతి కాలేన సద్యస్సంగ స్సతాంఖలు ౫౦.
అస్యదుఃఖోదధేః పారం కథయామీతి చింతయే,సజ్జనానాంచ యాభూమిః సర్వే
షా ముపకారిణీ ౫౧. క్షీరార్ణవః పయోదత్తే హంసాయన బకాయకిం, ఇతి తస్య
వచశ్శ్రుత్వా కృతార్థీకృతమానసా ౫౨. ధర్మదానే మనఃకృత్వా జగౌ కాంచన
మాలినీ, నిష్కృతిమాశుకరిష్యే మాభజ శోకంతు పాపతతేః, క్షణతోఽఖిలపాప
కదంబం గచ్ఛతి నాశంతీర్థపతేః ౫౩. యక్షేశార్చిత పాదసరోజో రక్షతి దక్షమ
ఖారి రయం, వీక్ష్యకృపా పరిపూర్ణ కటాక్షైః స్నాతీ దుష్కృత పుణ్యతతేః ౫౪.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే కాంచనతీర్థ
ప్రశంసాయాం కాంచనమాలిన్యా రాక్షసాయాభయప్రదానం
నామైకవింశోఽధ్యాయః. ౨౧.

---

* ఋషయః * తతః కిమకరోన్నారీ రాక్షసే ధర్మతత్పరా, రాక్షసత్వం
విహాయాసౌ కథంముక్తి మవాపసః ౧. తత్సర్వం కథయాస్మాకం తృప్త్యర్థం బహు
విశ్రుత,ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తేషాం పునఃప్రోవాచ ధర్మవిత్ ౨. * క్షేత్రపాలః *
ప్రతిజ్ఞాం తాదృశీం కృత్వా రాక్షసస్య విముక్తయే, ఉవాచ వచనం నారీ కాలో
చిత మనుత్తమం ౩. * కాంచనమాలినీ * బహూన్యాచరితాన్యేవ స్నానానిచ
విధానతః, శ్రద్ధాపూర్వం మయా రక్ష శ్శంభుక్షేత్రేఽతినిర్మలే ౪. తత్ఫలంహి
మయావక్తుం నాలం రాక్షసపుంగవ, గూఢోధర్మోహి కర్తవ్య ఇత్యూచు ర్విబు
ధోత్తమాః ౫. ఆర్తే దానం ప్రశంసంతి మునయో వేదవాదినః, సాగరే వర్షతో
భద్ర కింమేఘస్య ఫలంభవేత్ ౬. దదామి తీర్థస్నానస్య పుణ్య మైకదినం శుభం,
తేనతే స్వర్గతి స్సద్యోభవిష్యతి నసంశయః ౭. అనుభూతం మయారక్ష స్స్వయం
తత్పుణ్యజం ఫలం, తేన దాస్యామితేరక్ష స్సద్యః పాపప్రణాశనం ౮. నిష్పీడ్యాథ
తతోవస్త్రం జలంకృత్వా కరాంబుజే, సాదదౌ స్నానజం పుణ్యం తస్మై వృద్ధాయ
రక్షసే ౯. [illegible] విగ్రహా, [illegible]

కార స్తతో భాస్వరవిగ్రహః ౧౦. దేవయానం సమారూఢో హర్షా దుత్ఫుల్ల లోచనః, ద్యోతమాన స్తదా వ్యోమ్ని భాసయన్ ప్రభయా దిశః ౧౧. దివ్యరూపధరో రేజే ద్వితీయ ఇవ భాస్కరః, తతో ఽభినందయామాస సతాం కాంచన మాలినీం ౧౨. * రాక్షసః * భద్రే జానాతి కో లోకే దైవస్య గతి మీదృశీం, త్వయా ఽప్యుపకృతం సమ్యగత్ర మేనాస్తి నిష్కృతిః ౧౩ ఇదానీం మయి కారుణ్యాత్ప్రసీదా నుగ్రహం కురు, శిక్షాం విధేహి మే దేవి సర్వనీతిమయీం శుభాం ౧౪. సర్వధర్మవతీ త్వం హి న కుర్వే పాతకం యథా, తథా ఽఽజ్ఞాపయ తాం శ్రుత్వా పశ్చాద్యామి సురాలయం ౧౫. సా నిశమ్యాథ తేనోక్తం ప్రియం ధర్మమయం వచః, ఇత్థం ప్రీతా బ్రవీ ద్విప్రాః ధర్మం కాంచనమాలినీ ౧౬. * కాంచనమాలినీ * ధర్మం భజస్వ సతతం త్యజ భూతహింసాం సేవస్వ సాధుపురుషాన్ త్యజ కామశత్రుం, అన్యస్య దోషగుణకీర్తన మాశు ముక్త్వా సత్యం వదా ఽర్చయ హరం జహి సాహసాని ౧౭. దేహే ఽస్థిమాంసరుధిరే ఽక్షణభంగురే త్వం జాయాసుతాదిషు సదా మమతాం విముంచ, పశ్యానిశం జగదిదం క్షణభంగనిష్ఠం వైరాగ్యభావరసికో భవ యోగనిష్ఠః ౧౮. ప్రీత్యా మయా నిగదితం తవ ధర్మజాతం చిత్తే నిధేహి సతతం భవ శీలయుక్తః, సంత్యజ్య రాక్షసతనుం ధృతదేవదేహో జ్యోతిర్మయో వ్రజ సఖే శుభ మాశు నాకం ౧౯. శ్రుతధర్మా తతో హృష్టో యువతీం రాక్షసో ఽబ్రవీత్, భవ ప్రముదితా సత్యం సర్వదా శివ మస్తు తే ౨౦. ఆచంద్రార్కం రమస్వ త్వం కైలాసే శివసన్నిధౌ, ఉమయా ఽఖండితం ప్రేమ తవాస్తు వరవర్ణిని ౨౧. సుధర్మిష్ఠా తపోనిష్ఠా మాతస్త్వం భవ సర్వదా, మాస్తు లోభ శ్శరీరే తే ప్రపన్నార్తిం సదా హర ౨౨. ఇత్యుక్త్వా సంప్రణమ్యాథ సతాం కాంచనమాలినీం, జగామ రాక్షస స్స్వర్గం గంధర్వై ర్బహుభిః స్తుతః ౨౩. దేవకన్యా స్తదా దృష్ట్వా వవృషుః పుష్పవృష్టిభిః, తస్యాః కాంచనమాలిన్యా మూర్ధ్ని హర్ష సమాకులాః ౨౪. తా మాలింగ్య తతః ప్రోచుః కన్యకా స్సుప్రియం వచః, కృతం భద్రే త్వయా చిత్రం రాక్షసస్య విమోక్షణం ౨౫. దుష్టస్యాస్య భయా ద్దేవా విశంత్యస్మి న్న కాననే, అధునా నిర్భయా దత్ర విచరామో యథాసుఖం ౨౬. * క్షేత్రపాలః * శ్రుత్వా తు వచనం తాసాం సాధ్వీ కాంచనమాలినీ, హృష్టా తేనైవ దానేన కృతకృత్యా బభూవ హా ౨౭. తం రాక్షసం కాంచనమాలినీ సా గంధర్వకన్యా పథి మోక్షయిత్వా, క్రీడంత్యమూభిః ప్రయయౌ హరాలయం ప్రీత్యైవ పూర్ణా హి పరోపకారాత్. ౨౮. సంవాద మేత ద్వరకన్యకేరితం భక్త్యా పఠే ద్యః శృణుయా ద్విమత్సరః, నో బాధ్యతే క్వాపి రాక్షసా [illegible] ౨౯. * [illegible] * [illegible]

ద్వయం కాంచనాఖ్యే తీర్థేస్నాత్వా ముహుర్ముహుః, క్షేత్రనాథం సమభ్యర్చ్య యాత్రాసిద్ధికరంప్రభుం ౩౦. లబ్ధ్వాసపూర్ణంకామాంశ్చ తస్మాద్యామః పరంసుఖం, ఆరాధితం జాంబవతా నత్వాభ్యర్చ్య మహేశ్వరం ౩౧. * సూతః * జాంబవతే శ్వరకృపయా లబ్ధ్వావరసంతతం ముదాయామః, ఏవంక్షేత్రపవచనం శ్రుత్వా హృష్టాబభూవుస్తే ౩౨. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే కాంచన
మాలినీ కృతతీర్థస్నానఫలదానేన రాక్షసస్య దేవత్వప్రాప్తికథనం
నామద్వావింశోఽధ్యాయః. ౨౨.

---

* ఋషయః * కస్యాశ్రమమిదం పుణ్యం వర్తతే పురతశ్శుభం, అత్రసంతి హితీర్థాని సద్యః పాపహరాణిచ ౧. తేషాంమాహాత్మ్యమమలం సఫలం వక్తుమర్హసి, * క్షేత్రపాలః * ఆవాస మకరోదత్ర పురామాండవ్యసత్తమః ౨. అస్య మాహాత్మ్యమతుల మస్తిసర్వాఘనాశనం, బహవస్సంతి క్షేత్రేస్మిన్ఋషయ స్సాధుసంమతాః ౩. మాంత్రికాయోగనిష్ఠాశ్చ తపశ్చర్యారతా స్సదా, దానవ్రతాదినిరతాః కర్మమార్గపరాయణాః ౪. తేషాంమధ్యే తపశ్శ్రేష్ఠో మాండవ్యో ఋషిసత్తమః, అస్యమాహాత్మ్యమతులంవచ్మ్యహం వో యథామతి ౫. * సూతః * శ్రుణుధ్వమృషయస్సర్వే మాండవ్యచరితం శుభం, శ్రవణాత్కీర్తనా ధ్యానాత్ ముచ్యతే సర్వపాతకైః ౬. * క్షేత్రపాలః * మాండవ్యస్యాశ్రమపదం తపస్సిద్ధికరం పరం, మాధవాఖ్య మిదంతీర్థం పతిసంజీవనం పరం ౭. దివ్యాఖ్యానమిదం వక్ష్యే శ్రవణానంద దాయకం, పురారాధంతరేకల్పే హ్యవంత్యధిపతిః కిల ౮. వసుదేవ ఇతిఖ్యాతో నామ్నా రాజా సుధార్మికః, ధర్మజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ ప్రియవాదీ దృఢవ్రతః ౯. సర్వభూతహితశ్శాంత స్సదాచారరతః పరః, సోఽనపత్యత్వదుఃఖేన రాజ్యసౌఖ్యం నచాప్తవాన్ ౧౦. తస్యదుఃఖవివృద్ధ్యర్థం కుపుత్ర స్సమజాయత, దుర్మేధాఇతినామ్నాసౌ వవృధేవాహ్నైరివత్ (?) ౧౧. సోపిదుష్టజనైస్సార్థం ద్యూత పానరతో హ్యభూత్, జారశ్చౌర్యరతోనిత్యం మాతాపితృవిహింసకః ౧౨. దృష్ట్వాతంవసుదేవస్తు చింతయామాస మానసే, దుష్టోఽసౌ పాపవాన్ కామీ వంశస్యైకః కుపుత్రకః ౧౩. సుతేనానేన మద్వంశో నాశమేతి నసంశయః, కింకరోమి క్వగచ్ఛామి కఃకన్యాందాస్యతీదృశే ౧౪. ఇతిచింతాతురంభూపం ప్రాహశాంతః పురోహితః, * శాంతః * త్యజచింతాం మహాభాగ దుర్మేధసి సుతే తవ ౧౫.

* క్షేత్రపాలః * శతర్చనఋషేర్దివ్య శ్చాశ్రమోస్తి తదంతికే, ధేనుకాం తస్య రాజ్ఞశ్శ్రీముక్తిదాయకపర మద్భుతం ౧. తీర్థమస్తి తదాఖ్యానం వక్ష్యేఽహం శృణుతాదరాత్, ధన్యం యశస్య మాయుష్యం సర్వసౌభాగ్యదాయకం ౨. అంగదేశే పురా కశ్చిత్ ప్రజాపాలన తత్పరః, కుశకేతురితి ఖ్యాతో రాజా శస్త్రభృతాంవరః ౩. ధర్మజ్ఞ స్సత్యసంధశ్చ సర్వభూతహితేరతః, తస్యపుత్రో ధేనుకాంత నామాఽఽసీదతికోపనః ౪. కదాచి న్మృగయాసక్తో దుర్గమం వనమావిశత్, తత్ర నానావిధాన్ హత్వా మృగాన్ వ్యాఘ్రాదిహింసకాన్ ౫. శ్రాంతో మధ్యాహ్న వేళాయాం పంపాక్షేత్రం దదర్శహ, శతర్చనఋషే ర్దివ్య మాశ్రమం సుమనోహరం ౬. తృషార్తో ధేనుకాంతస్తు ప్రయయావాప్రకాశయాత్, తస్మిన్ శతర్చనో నామ ఋషి స్తచ్ఛిష్యసంచయాః ౭. సమాధిస్థా నజానంతి బాహ్యకృత్యంహి కించన, తాన్ దృష్ట్వా నిశ్చలాన్ విప్రాన్ ప్రాణాయామ పరాయణాన్ ౮. తేషాం సమీపమాగత్య ధేనుకాంతస్తృషార్దితః, యయాచే సలిలం దివ్యం రాజా శుష్కోష్ఠతాలుకః ౯. తత్రస్థా ఋషిశిష్యాస్తే ప్రాహు ర్భూపం సమీపగం, * శిష్యాః * సమాధిస్థో ఋషిశ్రేష్ఠో నాభిజానాతికించన ౧౦. తిష్ఠసామ్య క్షణం తుభ్య మాతిథ్యంచ కరోతిసః, ఇతి తేషాం వచశ్శ్రుత్వా రాజా క్రోధసమన్వితః ౧౧. తాన్ దృష్ట్వా నిశ్చలాన్ విప్రాన్ సద్యోహంతుం మనోదధే, శిష్యాదృష్ట్వాతు రాజానం హాహతాస్మేతి వాదినః ౧౨. భూపం నివారయామాసుః శిష్యాణామయుతం తదా, దుర్వృత్తశ్శృణు మద్వాక్యం గురవస్తుసమాధిగాః ౧౩. నజానంతి బహిఃకృత్యం మాకార్షీః క్రోధ మద్భుతం, * రాజా * యూయంకురుధ్వమాతిథ్యమద్యశ్రాంతస్య మేద్విజాః ౧౪. ఏవముక్తా భూమిపేన శిష్యాఃప్రోచుస్తదానృపం * శిష్యాః * అనాజ్ఞప్తా హి గురుభిర్వయం భిక్షాశినః ప్రభో ౧౫. పరతంత్రా స్సదాశక్తా మాతిథ్యం నతుమాః ప్రభో, ప్రత్యాఖ్యాతో నృపశ్శిష్యైస్తాన్హంతుం ధనురాదధే ౧౬. మృగదస్యుభయాదిభ్యో బహుధా రక్షితామయా, తేమయైవోపజీవంతి నతే దత్తపరిగ్రహాః ౧౭. కృతఘ్నా మాంనజానంతి భయాత్త్రాతార మిష్టదం, ఘ్నతోఽపిమే నదోషస్స్యా త్తాపసా నాతతాయినః ౧౮. ఏవంవిచింత్య రోషేణ విముంచ న్మార్గణానపి, తాన్ విద్రుతా ననాదృత్య జఘాన ఋషిసంచయం ౧౯. దుద్రువు ర్భయతస్సర్వే విహాయాఽఽశ్రమ మంజసా, విద్రావితేషు శిష్యేషు బలా దాశ్రమసంశ్రితాన్ ౨౦. సంభారాన్ జగృహుశ్శీఘ్రం సైనికాః పాపబుద్ధయః, యథేచ్ఛం భోజనం చక్రు ర్నృపేణాజ్ఞాపితా భృశం ౨౧. తతస్సేనావృతో రాజా పురమాగా ద్దినాత్యయే, కుశకేతు స్తతశ్శ్రుత్వా తనయస్య

విచేష్టితం ౨౨. పురా న్నిస్సారయామాస తత్కృత్యం గర్హ్యార్యసుతం, రాజ్యా
నర్హ్యం క్షమాహీనం స్వదేశాదపి భూమిపః ౨౩. పిత్రాత్యక్త స్తదారాజా ధేను
కాంతోఽతివిహ్వలః, వనంవివేశ దుఃఖార్తో బ్రహ్మహత్యాతిపీడితః ౨౪. బహుకాల
మవాత్సీ త్సనిర్జనే క్షుత్తృడర్దితః, బ్రహ్మహత్యాశతేనాఽస్య సుఖం నాభూ త్కదా
చన ౨౫. అష్టాశీతిసమా స్తత్ర గతాస్తస్య దురాత్మనః, ఇత్థంకాలో వ్యతీయా
య శోకదావానలాత్మకః ౨౬. తీర్థయాత్రాప్రసంగేన శ్వేతోనామ ఋషేస్సుతః,
వైశాఖే పథిని(శ్రాంత స్తృషార్తోబాధితో భృశం ౨౭. క్షుధయాపీడిత శ్శ్రాంతః
ప్రయయౌ మార్గవిహ్వలః, ధేనుకాంతస్తు తందృష్ట్వా శ్వేతం క్షుత్పరిపీడితం ౨౮.
కృపయా ప్రాహ రాజాసౌ వినయేన సమన్వితః * ధేనుకాంతః * క్వగచ్ఛసి
మహాభాగకింనామతవ సువ్రత ౨౯. బ్రూహిసర్వం స్వవృత్తాంతం దుఃఖితోఽసి
కుతోధునా, ఇత్యుక్తో భూమిపందృష్ట్వా శ్వేతః ప్రాహాతిదుఃఖితః ౩౦. * శ్వేతః *
శునకస్య సుతశ్చాహం శ్వేతనామా బహుశ్రుతః, మయాకృతాని పుణ్యాని బహుధా
నృపనందన ౩౧. నిత్యాగ్నిహోత్రీధర్మజ్ఞః పంచయజ్ఞపరాయణః, ఏవంప్రవర్త
మానే మయ్యాశ్వలాయన తాపసః ౩౨. మమాశ్రమ మగా ద్దివ్యం మధ్యాహ్నే
మునిసత్తమః, తందృష్ట్వాఽకరవంహాస్యం కర్మభి ర్గర్వితాంతరః ౩౩. మాందృష్ట్వా
ఋషివర్యస్తు కోపేన స్ఫురితాధరః, దుర్బుద్ధే త్వందురాచారనిష్ఠాం దృష్ట్వా మయా
కృతాం ౩౪. హాస్యంచ కృతవానద్య శాపందాస్యామి తాపస, క్షుత్తృడ్భ్యాం
పీడితోభూత్వా సదానిర్జలకాననే ౩౫. సంచరస్వ బహువర్షాణి సాధూనా మవ
మానతః, ఆశ్వలాయనవాక్యంతు శ్రుత్వాహం చాబ్రవంవచః ౩౬. అనుగ్రహం
కురు మయి విద్యాగర్వేణ మోహితే, మత్సమో నాస్తి భూలోకే సదాచారక్రి
యాస్వితి ౩౭. తస్మా న్మయా దూషితస్త్వం కృపాంకురు సుతేమయి, క్షంతవ్య
శ్చాపరాధోమే త్రాయస్వ నిరయార్ణవాత్ ౩౮. ఇతి మద్వచనంశ్రుత్వా ప్రాహ
మాం మునిసత్తమః * ఆశ్వలాయనః * అత్రైవాస్తి మహాక్షేత్రం పంపానామక
మిష్టదం ౩౯. తత్ర జాంబవతేశోస్తి దక్షిణేఽఘోరసంజ్ఞకః, తస్మిన్వసతి ధర్మజ్ఞ
శ్శతర్చన ఋషీశ్వరః ౪౦. గచ్ఛ త్వం తంమహాప్రాజ్ఞం తేన ముక్తో భవిష్యసి,
ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ శీఘ్ర మాశ్వలాయనతాపసః ౪౧. తస్మా దహమిదం క్షేత్ర
మాగతోదుఃఖపీడితః, శ్రీమజ్జాంబవతేశాగ్రే శతర్చనఋషి స్సదా ౪౨. వసతీతి
మయారాజన్ శ్రుతం తేనర్షిణావిభో, తద్దర్శనార్థం గచ్ఛామి శాపదావానలార్దితః,
౪౩. శ్వేతస్య వచనంశ్రుత్వా ధేనుకాంత స్తమబ్రవీత్, * ధేనుకాంతః * శతర్చ
నస్య బహుధా దోషా నకథయంమునే ౪౪. తేనదోషేణ మత్తాతా దరణ్యం ప్రేషి

తోఽభవం, బ్రహ్మహత్యాయుతం మాంచ బాధతే మునిసత్తమ ౪౫. తస్మా దహం గమిష్యామి శతర్చనదిదృక్షయా, త్వత్ప్రష్ఠతోఽనుగచ్ఛామి దర్శనార్థం ఋషేర్విభో ౪౬. ఇత్యుక్త్వా ధేనుకాంతస్తు ప్రేతేన సహిత స్తదా, శతర్చనాశ్రమపదం యయౌ శాపనిపీడితః ౪౭. తత్రస్థం జటిలం శాంతం నియతేంద్రియమానసం, సాక్షా చ్ఛంభుమివ దృష్ట్వా వవందాతే మునింముదా ౪౮. క్షంతవ్య శ్చాపరాధోనౌ వదంతౌ పాలయేతిచ ౪౯. * సూతః * శతర్చనంజాంబవతేశ్వరస్య క్షేత్రేవసంతం వినయాన్వితాంతం, నత్వాస్థితౌ ప్రేతసుధేనుకాంతౌ శాపార్దితౌ దుఃఖసమన్వితౌచ ౫౦.   *   *   *

ఇతి స్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ప్రేత ధేనుకాంతయో శ్శతర్చన ఋషిసందర్శనంనామ చతుర్వింశోఽధ్యాయః. ౨౪.

---

* ఋషయః * శతర్చనః కిమకరో ద్ధేనుకాంతస్య భూపతేః, ప్రేతస్య ఋషివర్యస్యమాహాత్మ్యం వద నః ప్రభో ౧. * క్షేత్రపాలః * వందిత్వా ధేనుకాంతశ్చ ప్రేతశ్చఋషిసన్నిధౌ, చక్రతు స్తోత్ర మమల ముభౌ తాపసపుంగవం ౨. పాహిపాహి కృపాసింధో శరణాగత వత్సల, త్వయాఽఽవాం పరిపాల్యౌ స్వో మత్కృతేనాగసా మునే ౩. క్షమస్వ నౌచ దౌరాత్మ్యం రాజ్యవిద్యా మదార్జితం, ఇత్యుక్తయోస్తయోర్వాక్యం శ్రుత్వా నోవాచ తాపసః ౪. తత శ్చింతాతురౌ భూత్వా బహుదుఃఖేన కర్శితౌ, ముహుర్ముహు స్తమానమ్య నికటే సంస్థితౌమునేః ౫. తత్కృపార్థం సంస్థితౌ ద్వౌక్షుత్తృష్ణా పరిపీడితౌ, గతాదశసమాస్తత్ర శతర్చన సమీపతః ౬. బ్రహ్మహత్యాయుతం భూపం బాధయ త్యనిశం భృశం, క్షుత్తృష్ణాపీడిత స్తత్రో ఉతత్యత్ర మహాయశాః ౭. శతర్చనస్య పురత శ్శిష్యా స్నేవార్థ మాగతాః, ధేనుకాంతం తతోదృష్ట్వా నినిందుః పునరాగతం ౮. అయమాగతవాన్నత్ర బ్రహ్మహత్యాయుతాయుతః, ఏషద్రోహీ మహాత్మాపీ రాజలాంఛన సంయుతః ౯. అస్య దర్శనమాత్రేణ పాపాత్మానో వయంకిల, ఇతి దూషయత శ్శిష్యాక్ప్రణనామ సభూమిపః ౧౦. * ధేనుకాంతః * మయాకృతాని పాపాని బ్రహ్మహత్యా యుతానిచ, క్షమధ్వం మమదౌరాత్మ్యం యూయం మాదేశకారిణః ౧౧. ఇతిరాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వా శిష్యాః ప్రోచుర్నృపోత్తమం, ప్రార్థయాద్య ఋషిశ్రేష్ఠం శతర్చన మతంద్రితః ౧౨. ఇత్యుక్త్వా తేకరుణయా శతర్చన మృషింతదా, బోధయామాసురఖిలా ధ్యానై శ్శోత్రమనోహరైః ౧౩. ఉదతిష్ఠత్సమాధిస్థ శ్శతర్చన

ఋషీశ్వరః, శనై శ్నేత్రే సమున్మీల్య దదర్శ నృపసత్తమం ౧౪. త్రేతం నమంతం బహుశో బ్రువంతం పాలయేతిచ, చకార్త్రీతే స్తోత్ర మతులంరక్షరక్షేతి వాక్యతః, ౧౫. తయోర్వచన మాకర్ణ్య జ్ఞానదృష్ట్యా మహామునిః, తయోర్దోషం విదిత్వా గ్రే ప్రోవాచ ఋషిసత్తమః ౧౬. యువాం దోషాభిసంతప్తౌ స్వకృతేనహి పాప్మనా, యువయో ర్నిష్కృతిం వక్ష్యే యుష్మద్దోష విముక్తయే ౧౭. విమలాఖ్యం మహాతీర్థ మస్త్యత్ర సుమనోహరం, అత్రస్నానేన యువయో ర్ముక్తిర్భవతి నిశ్చలా ౧౮. ఇత్యాకర్ణ్య మునే ర్వాక్యం విమలాఖ్యే మహాజలే, కర్తుం తదాజ్ఞయా స్నానం యయతు శ్శాపపీడితౌ ౧౯. తీర్థస్నానేన పాపౌఘో నష్టోఽభూ దనయోః క్షణాత్, తత్రైవ చక్రతు ర్భూమిపాలత్రేతౌ స్థితింతదా ౨౦. తతఃకాలేన మహతా ధేనుకాంతో మమారహ, తత్యాజ గాత్రం త్రేతస్తు తస్మిన్నేవ దినేద్విజాః ౨౧. తదా యమభటాః క్షిప్ర మాగతాః పాశసంయుతాః, పాశేన బంధయిత్వా తౌ జగ్ముస్తేయమమందిరం ౨౨. తస్మిన్ మార్గేమహాదేవస్యాజ్ఞయా శివచారణాః, తావానేతుం భృశంజగ్ము ర్మార్గేసంఘర్షణోప్యభూత్ ౨౩. తయోర్వివాద మతుల మభూన్మార్గే సుదారుణం, తేభ్యోయమభటాః క్షిప్రం పలాయనపరాయణాః ౨౪. బభూవు స్తాన్నిరీక్ష్యాగ్రే శివదూతా స్తదాబ్రువన్, * శివదూతాః * కుశకేతో స్సుతశ్చాయం ధేనుకాంతఇతి శ్రుతః ౨౫. పంపాక్షేత్రేమహాపుణ్యే దక్షిణే లోకశర్మదే, విమలాఖ్యే ఉమలేస్నాత్వా మృతస్త్రేతస్తు తద్విధః ౨౬. తస్మాదిమౌ ధన్యతమౌ శివదర్శనకారిణౌ, యూయంకథ మధర్మేణపూతౌ నయథకింకరాః ౨౭. క్షేత్రేమృతాన్ శిక్షయంతి శివదూతాః కుమార్గగాన్, యూయం గచ్ఛతమద్వాక్యా ద్యమంబ్రూత మదీరితం ౨౮. శివదూతవచ శ్శ్రుత్వా యమదూతాభయాతురాః, యమమూచుర్మహాత్మానం భయవిస్మయశంకితాః ౨౯. * యమదూతాః * వయంత్వదాజ్ఞయా గత్వాధేనుకాంతం తథాఋషిం, గృహీత్వా త్వత్సమీపంచ నేతుకామా స్తదావయం ౩౦. శివదూతాస్తదాగత్య వారయిత్వా తయోస్తనుం, తిరస్కృత్యభవద్దూతాన్ ప్రేషయామాసు రంతక ౩౧. త్వమేవధర్మంజానాసి త్వమేవ ప్రభురస్యహై, వయంతద్గ్రహణేఽశక్తా స్త్వమేవ గచ్ఛ సువ్రత ౩౨. దూతానాంవచనం శ్రుత్వా యమఃకోపసమన్వితః, జ్వలన్నిః తదాగత్య శివదూతా నువాచహ ౩౩. పాపిష్ఠాంశ్చశివాగారం కథంనేష్యంత్యధర్మతః, బ్రహ్మహత్యాయుతో రాజా త్రేత శ్శాపనిపీడితః ౩౪. నేతుం కైలాస నగరం కథంసంఘటతేఽధునా, శివదూతా యమంకోపా జ్జఘ్నుశ్శూలేన తత్క్షణాత్ ౩౫. వైవస్వతో మూర్ఛితోభూత్ క్షణాత్సంజ్ఞామవాప్యచ, శతర్చనం సమాగ

మ్యా యమః ప్రోవాచ ధర్మతః ౩౬. * యమః * బ్రహ్మహత్యాయుత శ్చైసా
ధేనుకాంతో మహాఖలః, తేత్రస్తు గురుశాపేన పీడితఃపాపకృత్తమః ౩౭. ఏతయో
శ్శివసారూప్యంకథం తాపస మేవద, * శతర్చనః * ఇమౌపుణ్యతమౌ కాల విమలే
స్నానమాత్రతః ౩౮. పంపాక్షేత్రే పుణ్యతమా దేహంత్యక్త్వా విశేషతః, పంపా
క్షేత్రే పుణ్యతమే గాత్రంయస్త్యజతి క్షణాత్ ౩౯. సర్వపాపా ద్వినిర్ముక్త శ్శివసా
రూప్యమశ్నుతే, శతర్చనవచశ్శ్రుత్వా యమఃప్రాహాఽతివిస్మితః ౪౦. * యమః *
దశసాహస్రహత్యాభి ర్యుక్తో ఽసౌగురుశాపగః ౪౧. కథంయుక్తో భవత్యత్ర సంశ
యంఛేత్తుమర్హసి, విమలాఖ్యస్య తీర్థస్య మాహాత్మ్యం వదవిస్తరాత్ ౪౨.
తచ్ఛ్రుత్వా ప్రేతనాథాయ ఋషిః ప్రోవాచసాదరం, * శతర్చనః * పురానామ్నా
మాలినీతి బ్రాహ్మణీ చాంగనాహ్యభూత్ ౪౩. దైవాచ్చండాలసంగేన పతితా
బంధువర్జితా, మధుపానరతా జారక్రీడాసక్తా ఖలానుగా ౪౪. అంత్యజేనయుతా
ధేనుహననంచ కరోత్యసౌ, అసంఖ్యాకా మహాధేనూ ర్హత్వా చండాలవేశ్మని
౪౫. బహుపుత్రవతీ భూత్వాకుష్ఠరోగేన పీడితా, వార్ధకే సామహాఘోరై రోగై
స్సంపీడితాభృశం ౪౬. భర్తృపుత్రాదిభి స్త్యక్తా భిక్షాజీవవతీ హ్యభూత్, ఏవంకాలే
గతే దైవాత్ గతాభిక్షాశయా భృశం ౪౭. పంపాక్షేత్రస్య యాత్రార్థం కేచి
ద్గంతుం సముద్యతాః, తైస్సాకంప్రయయౌ పాపా తదుచ్ఛిష్టాన్నభోజనా ౪౮.
తే జనాః క్షేత్రయాత్రాం సద్భక్త్యా కృత్వాసుఖప్రదాం, శివంసంపూజ్యవిధివత్
ప్రయయు ర్నిజమందిరం ౪౯. మాలినీవాస మకరోత్ పంపాయాం భిక్షయాపరం,
జహౌకాలేనమహతాగాత్రంక్షేత్రేంత్యజానుగా ౫౦. మరణాత్ క్షేత్రరాజేఽస్మిన్ జాతా
విప్రకులేపునః, రూపయౌవనసంపన్నా పాతివ్రత్యపరాయణా ౫౧. పూర్వార్జితేన
పాపేన విధవాత్వ ముపాగతా, తదాప్రభృతి సానారీ తపశ్చక్రే సుదారుణం ౫౨.
బ్రహ్మచర్యవ్రతపరా శివభక్తి పరాయణా, నిత్యమారాధయన్తీశం హృదయే నియ
తేంద్రియా ౫౩. ఇత్థంసాకాల మత్యంతం యాపయామాస చాంతక, ప్రాణావసా
నసమయే మనసీత్థ మచింతయత్ ౫౪. అష్టవర్షాత్మకే బాల్యేపతిర్మమమృతోఽభ
వత్, తదాప్రభృతి వైధవ్యాత్తపసాతోషితా భవం ౫౫. విషయాణాంసుఖం
క్వాపి నభుక్తం దైవమీదృశం, ఇత్థంకాలోవ్యతీతోఽభూద్దుఃఖేన మమ హావిధే ౫౬.
ఇతిచింతాతురా సాధ్వీ ప్రాణాంస్త్యక్త్వాచ సంకటాత్, తేనదోషేణవేశ్యాభూ
ద్భవిష్యజ్జన్మని ద్విజాః ౫౭. సుందరీసుకుమారాంగీ మనసీత్థమచింతయత్, ప్రాగ్జ
న్మని మయాప్రాణత్యాగే చంచలతాకృతా ౫౮. తేనదోషేణ పుంశ్చల్యాః కులే
జాతాతిదుస్సహే, కులవృత్తిం పరిత్యజ్య కరోమితపఉత్తమం ౫౯. ఇత్యుక్త్వా

శ్రీవిరూపాక్షక్షేత్రేస్మిన్ ప్రదేశశుభే, తుంగభద్రాతీరకే నారీ పర్ణశాలాం విధాయచ ౬౦. తస్యాం స్నాత్వా మహానద్యాం శుద్ధవస్త్రాన్వితాఽబలా, జటావల్కలసంవీతా భస్మరుద్రాక్షభూషణా ౬౧. తపశ్చక్రేమహాప్రాజ్ఞా శివంసంపూజ్య భక్తితః, పూర్వజ్ఞానాన్వితా నారీ తపసా దివ్యవర్చసా ౬౨ అణిమాదిమహాసిద్ధి సంయుతాదృఢనిశ్చయా, తపస్వినీం నదీతీరకృతావాసాం నిరామయాం ౬౩ దృష్ట్వాతాం మానవాస్సర్వే స్వాభీష్ట ఫలవాంఛయా, సేవాంచక్రు ర్ముదా వామాం ఫలపుష్పాక్షతాదిభిః ౬౪. ఏవంజనాః ప్రాప్తసుఖా స్తయాఽభవన్ పుత్రార్థమిత్రాది యుతా విదేశగాః, తస్యాఃప్రభావం బహుపుణ్యకీర్తిదం శ్రుత్వాసమాజగ్మురఖండవైభవాః ౬౫.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే శతర్చనయమ సంవాదే విమలాతీర్థప్రశంసాయాం మాలినీచరితానువర్ణనంనామ పంచవింశోఽధ్యాయః. ౨౫.

---

* శతర్చనః * యోగిన్యా భక్తిమాలిన్యా వక్ష్యే తచ్చరితం శుభం, కులీనోవా జాతిహీనో విహీనః పతితోపివా ౧. నారీవా పురుషోవాపి శివేసద్భక్తిభావతః, పూతాఃపాపకదంబాచ్చ ప్రాప్నువంతి పరాంగతిం ౨. తస్యాస్సేవా మకుర్వన్ యే జనా భక్తిభరాన్వితాః, సంతానసంపదః ప్రాప్య భువితే రేమిరేముదా ౩. వరాన్ లబ్ధ్వా బహూనిష్టాన్ తస్యాదర్శనమాత్రతః, జనా స్సంపూజయామాసు ర్యోగినిం భక్తిసంయుతాః ౪. ఏవంకాలే గతే తుంగభద్రాతీరే ఋషీశ్వరః, స్నానార్థమాగత స్తూర్ణంశండిలోఽహార్మ్ముఖేముదా ౫. దదర్శ యోగినీంవేశ్యాం రుద్రాక్షాభరణై ర్యుతాం, శుభ్రాంశుకాన్వితాం సుభ్రూం భస్మచ్ఛన్నాం మనోహరాం ౬. సదాధ్యానరతా మక్షమాలాదిభి రలంకృతాం, మహాజనైః పరివృతాం సేవార్థంసముపాగతైః, చక్రే హాస్యం జనాన్ దృష్ట్వా వేశ్యాం దుష్కులజామితి ౭. కిమర్థమర్చయంతీమాం జనా నీచకులోద్భవాం, నిందన్మనసితత్రస్థో దృష్టవాన్ పరమాద్భుతం ౮. ఆగమిష్యంతితాం కేచి ద్గమిష్యంతి కృతార్థినః, శండిలస్య మనోభావం జ్ఞాత్వా జ్ఞానేనయోగినీ ౯. సమాసాద్య మునిశ్రేష్ఠం శండిలం శాంతవిగ్రహా, ప్రాహ తం వినయాత్కస్మా న్మాంనిందయసి తాపస ౧౦. కిమర్థం మామనాదృత్య భాషసే త్వమనర్గళం, వేశ్యాయా వచనంశ్రుత్వా శండిలోవాక్య మబ్రవీత్ ౧౧. * శండిలః * త్వంతు వేశ్యాకులోత్పన్నా పుంశ్చలీ సాధుగర్హితా, కుతస్తపః కుతోజ్ఞానం కుతోబ్రహ్మవిచారణా ౧౨ జనా మూఢధియస్సర్వే

సేవాంకుర్వంతి తేముధా, గతానుగతికో లోకో నలోకః పారమార్థికః ౧౩. ఇత్థం
విచార్యాకరవం హాస్యం త్వాం స్వైరచారిణీ, ఇత్యుక్త్వా శండిలం ప్రాహ వినయా
ద్యోగినీ ముదా ౧౪. * యోగినీ * ప్రాణినాం కర్మభోక్తౄణాం బ్రహ్మా కో వేత్తి
తద్గతిం, త్రికాలం యో విజానాతి సదూషయతి నోపరాన్ ౧౫. విప్రో భవతి
పూర్వస్మిన్నిదానీం పూర్వజన్మవాన్, శూద్రో విప్రత్వమాయాతి విప్రస్సంకరజన్మవాన్
౧౬. కో జానాతి నృణాం కర్మ సుఖం వా దుఃఖమేవ వా, బ్రాహ్మణః పండితోఽస్మీతి
గర్వం త్వం మా కృథా ద్విజ ౧౭. యోగిన్యా వచనం శ్రుత్వా తూష్ణీం ప్రాగాత్స్వ
మందిరం, కదాచిద్భూరినామాఽగాచ్చండాలః పుత్రకాముకః ౧౮. యోగినీం ధర్మ
నిరతాం దృష్ట్వా ప్రాహాతిభక్తితః, * భూరిః * పుత్రం దేహి మహాదేవి మద్వంశస్య
వివర్ధనం ౧౯. సేవాం కరోమి మచ్ఛక్త్యా వస్త్రాలంకరణాదిభిః, అనుగ్రహం కురు
మయి సుతార్థిని తపస్విని ౨౦. ఇతిచండాలవచనం శ్రుత్వా వేశ్యా తమబ్రవీత్,
* యోగినీ * అత్రాస్తి శండిలో నామ తాపసః పండితోత్తమః ౨౧. ప్రయచ్ఛ పా
దుకే తస్మై వైశాఖే చర్మనిర్మితే, తేన పుణ్యేన తే పుత్రో జాయతే సుగుణాకరః
౨౨. ఇత్యుక్తస్తాం ప్రణమ్యాసౌ చండాలో భూరినామకః, సుచర్మణాఽకరోద్దివ్య
మృదులోపానహౌ ముదా ౨౩. వైశాఖే మాసి సంప్రాప్తే సూర్యసంతప్త భూతలే,
ఆదాయోపానహౌ భూరి శ్శండిలస్యాశ్రమాద్బహిః ౨౪. నిధాయ ప్రయయౌ
శీఘ్రం యోగిన్యా వచనం స్మరన్, బహిస్స్నానార్థ మాగత్య పాదుకే సందదర్శ
హ ౨౫. మృదులే చర్మరచితే శండిలో మునిసత్తమః, ఉపానహౌ గృహీత్వా సౌ
సంతోషేణ బ్రవీదిదం ౨౬. కేనవా నిర్మితే హ్యేతే చార్మణే మృదుపాదుకే,
తస్య పుణ్యసమం నాస్తి స ఏవ సుకృతీ పుమాన్ ౨౭. సశ్లాఘం పాదుకే న్యస్య పాదౌ
సంతప్తవాలుకే, మార్గే సంచారమకరోత్తస్య పుణ్య మనుస్మరన్ ౨౮. ఇత్థం బ
హుతిథే కాలే గతే వత్సరమాత్రకే, తయోః పాదుకయోః ప్రీతి శ్శండిలస్య మహత్య
భూత్ ౨౯. ప్రాణావసానసమయే న్యస్య పాదుకయోర్మనః, దైవేన ప్రేరిత స్స
ద్యోజహౌ ప్రాణాంస్తదంతికే ౩౦. తేన దోషేణ చండాల వంశే జాత స్స శండిలః,
భూరినామ్న్యంత్యజే విప్రః పూర్వదోషేణ బాధితః ౩౧. చింతయామాస చండాల
గర్భే దుర్గంధదుస్సహే, * శండిలః * అహో చండాలతా మేఽభూ ద్విచిత్రా
కర్మణాంగతిః ౩౨. పూర్వేఽహం తపతాం శ్రేష్ఠో జ్ఞానీ వక్తా హితాహితం, యోగిని
దూషణా జ్ఞాతపాపా దంత్యజగర్భగః ౩౩. దుఃఖితోఽహం క్వ గచ్ఛామి హా కష్టం
మమ సంచితం, పాదుకే న్యస్య మే ప్రాణా గతా స్సర్వేపి బాధితాః ౩౪. అంత్యకాలే
తు యం భావం స్మరంతి విబుధా అపి, ప్రాప్నువంతి చ తద్భావ మితి వేదవిదో విదుః

౩౫. అనుభూతా మయానీచజన్మతా కింకరోమ్యహం, ఇతి సంచిత్యసంచిత్య బహిర్నిర్గమనే మతిః ౩౬. నాభూత్తస్య మహాక్లేస్తు జననీ భృశ దుఃఖితా, వేదనామాప గర్భస్థశిశునా ప్రాణఘాతినా ౩౭. తిర్యగ్గర్భనిపతితో వనిర్యాతోబహిశ్శిశుః, స్మృత్వాస్మృత్వా పురావృత్తం శండిలో బహుదుఃఖితః ౩౮. తిర్యగ్గతోభూత్తద్యోనిద్వారస్య కలుషాకృతేః, తద్దృష్ట్వాభూరినామాసా యోగినీంప్రాప దుఃఖితః ౩౯. సాష్టాంగంప్రణిపత్యాగ్రే రుదన్వాక్య మభాషత, * భూరిః * భార్యామేదుఃఖసంతప్తా ప్రాప్తాసాగర్భవేదనాం ౪౦. తస్యాఃపంచదినానీశేగతాని పరమార్థదే, ప్రాణదానంకురుశివే భార్యాయా నందనస్యచ, ౪౧ తేనసంతోషితశ్చాహం భూయాం దేవి తథాకురు, తచ్ఛ్రుత్వా యోగినీప్రేమ్ణా చండాలస్య గృహం యయా ౪౨. శండిలం గర్భగంస్మృత్వా ప్రోవాచ వినయాన్వితా, కిమర్థంవేదనామస్యాః కరోషి కులపాంసన ౪౩. యాహిగర్భాద్బహి స్త్వం చండాలస్యవశం గతః, పూర్వార్జితేన దోషేణ జాతోఽస్యంత్యజవేశ్మని ౪౪. పోషయిష్యామి పయసా గవాంత్వాం జన్మకశ్మలం, ఇత్యుక్త్వాయోగినీ ప్రాహ చండాలం భూరినామకం ౪౫. * యోగినీ * పోషయామ్యంశిశుం ధేనుపయసాఽ న్యగృహేంత్యజ, భవత్యయంగతప్రాణో హ్యేతస్యాః క్షీరసేచనాత్ ౪౬. ఇత్యాజ్ఞప్యాశ్రమంప్రాప యోగినీ దుఃఖహారిణీ, ఉదభూద్బాలకో గర్భా ద్దివ్యసుందరవిగ్రహః ౪౭. ముముదేఽసౌభూరినామా దృష్ట్వా నందనముత్తమం, నామకర్మాకరోత్తస్య నిత్యయోగీతి సజ్జనైః ౪౮. అన్యగేహేశిశుం భూరీ రరక్ష పయసాగవాం, వవృధేసౌ మహాబాలో శుక్లచంద్రఇవామలః ౪౯. తంయోగనిరతం దృష్ట్వా దంపతీ ముదమాపతుః, * సూతః * నిత్యం సదాచారరతశ్చయోగీ వేదార్థవాదీ ద్విజపుంగవోపి, పురాకృతేనాఘచయేన దుర్గతిం ప్రాప్నోత్యహంభావతయా మనుష్యః ౫౦. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే శతర్చనయమ
సంవాదే విమలాతీర్థప్రశంసాయాం యోగినీనియోగేన శండిలస్య
చండాలజన్మప్రాప్తి ర్నామషడ్వింశోఽధ్యాయః, ౨౬.

---

* శతర్చనః * కదాచి ద్భూరినామాసా కార్యాద్గ్రామాంతరం గతః, తమాహూయ చ్చిత్రసేనో రాత్రౌ జాగరణంప్రతి ౧. తచ్ఛ్రుత్వా భూరిభార్యాఽభూ చ్చింతాకులిత మానసా, అహోమేదుఃఖమాపన్నం కోజాగర్తి మమాజ్ఞయా ౨. మత్సుతోభూ న్నిత్యయోగీ జాతమాత్రో నకార్యకృత్, రాజాదండ

యతి క్షిప్రం యథాస్వాజ్ఞాం లంఘయేన్నరః ౩. ఇతి చింతాతురా దీనా స్వసుతం ప్రాహ
యోగినం, రాజాజ్ఞాకారిణ స్సర్వే వయం తదుపజీవినః ౪. యయా తే జనకః కా
ర్యాద్గ్రామాంతర మలంసుత, భటేనాన్వేషితో రాజ్ఞ స్సోఽపి నాస్తి హి మద్గృహే ౫.
కింకరోమి క్వగచ్ఛామి కదా పశ్యామి మత్ప్రియం, ఇత్థం తాం జననీం శోకసంతప్తాం
సాంత్వయన్ గిరా ౬. నిత్యయోగీ ప్రాహ ముదా దేహ్యాజ్ఞాం కార్యసాధనే, గమి
ష్యేఽహం మయా యద్యత్కార్యం తద్బ్రూహి మా చిరం ౭. సుతస్య వచనం శ్రుత్వా
జననీ ప్రాహ సుస్మితా, ఇదానీం జారచోరాశ్చ సంచరంతి నిశి ద్రుతం ౮. తద్వార
ణార్థం త్వం రాత్రౌ యామత్రయ మనన్యధీః, సంచరస్వ పురగ్రామవీథీషు కృతజాగరః
౯. ప్రభాతే నిలయం సమ్యగాగచ్ఛ ప్రియనందన, ఇత్యాజ్ఞప్తో నిత్యయోగీ జగామ
నగరం ప్రతి ౧౦. వీథీషు వీథీషు చరన్ స యోగీ రాత్రౌ సదానందరతః పరాత్మదృక్,
ఉచ్చైరిదం ప్రాహ జనాన్ శరీర ధర్మాశ్రితాన్ చోరవిటాభిధాన్ సుధీః ౧౧. యామే
ప్రాథమికే రాత్ర్యాః ప్రాహ వీథీషు సంచరన్, * నిత్యయోగీ * మాయయా మోహి
తా స్సర్వం మన్యంతే భావమాత్మనః ౧౨. విచారేణాస్తి కోఽప్యస్య తస్మాజ్జాగృత
జాగృత, మాతా నాస్తి పితా నాస్తి నాస్తి బంధుసహోదరాః ౧౩. అర్థో నాస్తి
గృహం నాస్తి తస్మాజ్జాగృత జాగృత, తృతీయే తు పునః ప్రాహ చరన్ వీథీషు నిర్భయః,
అజ్ఞానరూపతమసా హ్యావృతం భువనత్రయం ౧౪. జ్ఞానసూర్యోదయో నాభూత్
తస్మాజ్జాగృత జాగృత, ఇత్థం యామత్రయం యోగీ సంచరన్ స్వగృహం యయా
౧౫. తస్యాం రాత్ర్యాం చిత్రసేనో జాగ్రతో నిత్యయోగినః, యామత్రయోదితాం
వాణీం శ్రుత్వాశ్చర్య సమన్వితః ౧౬. చింతయామాస మనసా కోఽసా తాపసపుంగ
వః, నోచేదీదృగ్జ్ఞానధియా కో వదత్యర్ధరాత్రికే ౧౭. ఇత్థం రాత్ర్యాం వ్యతీతాయాం
చిత్రసేనో మహామతిః, పరేద్యుః ప్రాతరాగత్య సభాం మంత్రిణ మబ్రవీత్ ౧౮.
* చిత్రసేనః * పూర్వేద్యురర్ధరాత్ర్యాం తు పురే జాగర్తి యః పుమాన్, తమా
నయ మహాప్రాజ్ఞ తేన మే కార్యమస్తి హి ౧౯. రాజ్ఞో వచనమాకర్ణ్య మంత్రీ
చండాలసద్మని, భూరి విచారయామాస కోఽసా జాగరితో నిశి ౨౦. మంత్రిణో
వచనం శ్రుత్వా చండాలీ భయసంయుతా, ప్రాహ నమ్రధియా స్వామిన్ మత్పుత్ర
శ్చ మమాజ్ఞయా ౨౧. గ్రామసంచార మకరోద్రాత్ర్యాం యామత్రయం ప్రభో,
బాలోఽసావతినిద్రాళుః క్షంతవ్యం మమ సాహసం ౨౨. చండాలీవచనం శ్రుత్వా
మంత్రీ ప్రాహాతివిస్మితః, కుత్రాస్తి తే సుతో రాజా తమాహ్వయతి సత్వరం ౨౩.
శీఘ్రమానయ తే పుత్రం కార్యం తన్నికటేఽస్తి హి, ఇత్యుక్త్వా మంత్రిణా సాతు పుత్రమా
హూయ యత్నతః ౨౪. ప్రేషయామాస భవనం చిత్రసేనస్య భూపతేః, సభాయాం

దదృశే రాజా యువాన మతిసుందరం ౨౫. మీలితాక్షం మహానందమగ్నం నిశ్చలమానసం, తేజస్వినం మహాప్రాజ్ఞం దృష్ట్వానందపరిప్లుతః ౨౬. తపస్వినముదారాంగం బ్రహ్మతేజోమయం వరం, ఉవాచమధురాంవాణీం చిత్రసేనో నయాన్వితః ౨౭. కోభవాన్ దృష్టతత్త్వార్థః ప్రచ్ఛన్నఇవ పావకః, కాజాతిః కుత్రసంస్థానం కస్తాతోజననీచకా ౨౮. త్వద్రూపదర్శనా త్సద్య స్సంతోషోజాయతేధ్రువం, చిత్రసేనవచశ్శ్రుత్వా నిత్యయోగీతదాబ్రవీత్ ౨౯. మద్వృత్తం నైవజానామి జాతిగోత్రాదికంనహి, యోగినీవర్తతే తుంగభద్రాతీరే తపస్వినీ ౩౦. తామానయ మహారాజ త్వత్సందేహో వినశ్యతి, నిత్యయోగి వచశ్శ్రుత్వా రాజాఽమాత్యముఖ్యాబ్రవీత్ ౩౧. * రాజా * తుంగభద్రాతటేరమ్యే స్థితాంతాం యోగినీంశుభాం సత్వరం త్వంసమాహూయ సభాస్థానం ప్రవేశయ ౩౨. ఇతిరాజ్ఞోవచ శ్శ్రుత్వా వేశ్యాంమంత్రీ తపస్వినీం, ఆనయామాస సహసా చిత్రసేనాఽఽలయంముదా ౩౩. తాందృష్ట్వా నవహేమాభాం యోగినీంయోగసంస్థితాం, ప్రత్యుత్థానాదికంకృత్వా సాష్టాంగం ప్రణనామహ ౩౪. రాజాఽఽహ యోగినీంవేశ్యాం భక్తిభావేన సంయుతః * చిత్రసేనః * నిత్యయోగీ మహాప్రాజ్ఞః కఃపుమాన్ వదవిస్తరాత్ ౩౫. త్వంతుధర్మపరా నిత్యం త్రికాలజ్ఞాన సంయుతా, ఇతిరాజ్ఞోవచశ్శ్రుత్వా యోగినీ ప్రాహ విస్తరాత్ ౩౬. అయంశండిలనామాఽభూ త్పూర్వస్మిన్ జన్మనిప్రభో, ప్రాణావసానసమయే దోషేణాఽంత్యజతాం గతః ౩౭. అయంయోగీశ్వరో జ్ఞానీ శివధ్యానపరాయణః, విధిర్నానుసంహార్యః ప్రాణినాంపృథివీపతే ౩౮. యంయంస్మృత్వా త్యజత్యంతే కళేబర మనన్యధీః, తంతందేహం సమాప్నోతి పురుషో భావనాబలాత్ ౩౯. తస్యావచనమాకర్ణ్య రాజాఽభూ ద్విస్మయాన్వితః, దేహినాంకర్మజాతానాం గహనాకర్మణోగతిః ౪౦. అజ్ఞానాదనయాసద్య స్తరిష్యామ్యుత్కటంతమః, ఇతినిశ్చిత్యమనసా యోగినీంప్రాహ భూపతిః ౪౧. మాంపునీహి జగద్ధాత్రి రాజ్యభారేణగర్వితం, విషకల్పాన్హివిషయాన్ భుంజానం నిరయార్తిదాన్ ౪౨. త్వాంవినా నహిమేరక్షాకరణేజ్ఞానదేశివే, ఇతిస్తువంతం రాజానం యోగినీప్రాహ సాదరం ౪౩. * యోగిని * అత్రైవపంపాక్షేత్రే జాంబవతేశ్వరసన్నిధౌ, విమలాఖ్యం తీర్థమస్తి సర్వాఘసంహారమిష్టదం ౪౪. తస్మిన్ స్నానేన సర్వేషాంముక్తిర్భవతి శాశ్వతీ, అనుభూతం ప్రవక్ష్యామి తన్మాహాత్మ్యంప్రమాణతః ౪౫. మాతాపంపా పితాపంపా సర్వసంపత్ప్రదాయినీ, అత్రవాసేన మర్త్యానాం మూర్ఖాణామపిసద్గతిః, * శతర్చనః * ఇతితస్యావచ శ్శ్రుత్వా చిత్రసేన స్సవిస్మయః ౪౬. తయాసాకమగాత్తూర్ణం భక్తిభావసమన్వితః, నిత్యయోగీభూపాల [illegible] చండాలస్తస్యసుందరీ ౪౭.

ఏతేమదాశ్రమంభక్త్యా సమాజగ్ముః పరంతప, మాంప్రాప్య వినయాద్వేశ్యా యోగినీజ్ఞానసంయుతా ౪౮. యోగిన్యావచనం శ్రుత్వా అహమప్యబ్రవంయమ, రాజానం భూరిచండాలం చండాలీంనిత్యయోగినం ౪౯. ఏతాన్ పునీహివిప్రేంద్ర తీర్థస్యాస్య నిమజ్జనాత్, తారయస్వమహాభాగ నిరయాద్దుఃఖసాగరాత్ ౫౦. విమలాఖ్యేమహాతీర్థే కురుధ్వం స్నానముత్తమం, తేనవోవిమలాముక్తి ర్భవత్యేవ నసంశయః ౫౧. ఇతిమద్వచనాత్సన్నుస్తీర్థేవిమలసంజ్ఞకే, అమరత్వమభూత్తేషాం దేవసంఘైస్సుపూజితం ౫౨. తత్రభుక్త్వాఖిలాన్భోగాన్ అంతేతే శివమందిరే, ముక్తాఃక్రీడంతి సతతం నిరపేక్షంకరస్యచ ౫౩. తేత్రతస్యధేనుకాంతస్య తథాముక్తి రజాయత, * క్షేత్రపాలః * శతర్చనఋషేర్వాక్యం శ్రుత్వావైవస్వతస్తదా ౫౪. విచ్ఛిన్నసంశయో భూత్వాజగామ నిజమందిరం ౫౫. విమలాతీర్థమాహాత్మ్య మే వం సంప్రాప్తవానహం, అత్రస్నాత్వా ఋషింనత్వా గచ్ఛామి శివమందిరం ౫౬. * సూతః * యఇదంపుణ్యమాఖ్యానం శృణోతిశ్రావయత్యపి, తస్యముక్తిర్భవే త్సత్యంశివస్యవచనం యథా ౫౭. తేక్షేత్రపాలస్యగిరా సుభక్త్యా స్నాత్వామలే తాపస మర్చయిత్వా, పురోయయుర్జాంబవతేశ్వరస్య సేవాసమాకృష్టవి శుద్ధభావాః ౫౮.   *   *   *   *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే శతర్చనయమ సంవాదే విమలాతీర్థమాహాత్మ్యే చిత్రసేన, భూరి, చండాలాదీనాం శివ లోకప్రాప్తికథనంనామసప్తవింశోఽధ్యాయః. ౨౭.

---

* సూతః * తతోజాంబవతేశస్య క్షేత్రంప్రాప్యమహర్షయః, క్షేత్రపాలం సమావీక్ష్య భక్తినమ్రధియాబ్రువన్ ౧. * ఋషయః * కథంనామాభవజ్జాంబ వతేశ్వరఇతిప్రభో, విచిత్రమిద మాఖ్యానం బ్రూహిత్వం శిష్యవత్సల ౨. త్వత్త స్సర్వమిదంజ్ఞాత్వాతరిష్యామో ద్యసంసృతేః, ఇతితేషాంవచ స్సమ్యక్జ్ఞాత్వాలోచ్య యథామతి ౩. అఘోరాస్యస్య మాహాత్మ్యంవక్తుం సముపచక్రమే * క్షేత్రపాలః * పురాసీద్భువిపౌలస్త్యో రావణో లోకరావణః ౪. తప్యమానంచతేనేదం నలేభే నిర్వృతిం జగత్, జగత్క్షేమం చింతయతో బ్రహ్మణో నాసికాంతరాత్ ౫. ఋక్ష రూపధరఃకశ్చి ద్వ్రగత స్సమజాయత, తంద్రుష్ట్వా భీషణాకారం ఋక్షరూపధరంవిధిః ౬. విస్మయంపరమంలేభే తదుత్పత్తింవ్యచింతయత్, అయంజృంభారవాజ్జాత స్తస్మా జ్జాంబవ దాహ్వయః ౭. ఇత్యుక్త్వా పద్మజ స్తస్యబలంవీక్ష్య సవిస్మయః, పుత్రమా

లింగ్యహార్ణేణ ముమోచానందజం జలం ౮. జాంబవాన్ పితరందృష్ట్వా ప్రోవాచ
ప్రణిపత్యతం * జాంబవాన్ * సృష్టస్త్వయాకుతస్తాత పరమానందనిర్భర ౯.
అద్వితీయస్వరూపోఽహా మృక్షాకృతి రకల్మషః, మయికార్యంకిమస్తీశ దాతు మాజ్ఞా
మిహార్హసి ౧౦. ఉవాచేత్థంజాంబవంతం బ్రహ్మా కాలోచితంవచః, త్వజ్జన్మనా సుఖ
మభూల్లోకానాం వచ్మికారణం ౧౧. లంకాయాంరావణోనామ మద్దత్తవరదర్పితః,
తేనేదందుఃఖితం సర్వభువనం సచరాచరం ౧౨. మనుష్యేణ మృతిస్తస్య కల్పితా
పూర్వమేవహి, త్రేతాయాం తద్వధార్థం శ్రీ రామనామాజనిష్యతి ౧౩. సహాయా
ర్థం తస్యజాత స్త్వం భల్లూకస్వరూపతః, మహాబలయుతస్త్వంహి చిరాయుష్మాన్
భవిష్యసి ౧౪. హేమకూటాద్యామ్యదిశి వర్తతే దివ్యకాననం, తద్గత్వా శ్రీ విరూ
పాక్షధ్యానం కురు మహామతే ౧౫. తేనతేసిద్ధయస్సర్వా స్సమేష్యంతి గిరీశతః,
పితుర్వాక్యం సమాకర్ణ్యజాంబవాన్ ప్రయయౌముదా ౧౬. దదర్శపురతోదివ్యం
క్షేత్రరాజం మనోహరం, సాలతాలసమాకీర్ణం జంబూకుంజవిరాజితం ౧౭. మందా
రైఃపారిజాతైశ్చ బిల్వైరామ్లాతకైరపి, వ్యాప్తంక్రూరిరమ్యైర్వేణునాదభాసుర
మిష్టదం ౧౮. సర్వర్తుగుణసంపూర్ణం సర్వానందకరం వనం, తత్రజంబూనికుంజేషు
కృతావాసోజితేంద్రియః ౧౯. మౌనీజంబూఫలాహార స్తపఃకుర్వ న్నహర్నిశం,
అనుజ్ఞయాథ చండస్య గణపం వీరసంజ్ఞకం ౨౦. భద్రాం హైమవతీంకాళీం విరూ
పాక్షందయానిధిం, సమభ్యర్చ్యతదాదేవం ప్రదక్షిణ మథాకరోత్ ౨౧. సర్వేంద్రి
యాణిసంయమ్య నివేశ్యమనఆత్మని, భావయ న్పరమాత్మానం హేమకూటాధివాసి
నం ౨౨. నిత్యంప్రదక్షిణంచక్రే క్షేత్రం తత్పంచయోజనం, అదృష్టపూర్వంకే
నాపి క్షేత్రంతపసితిష్ఠతా ౨౩. ఋక్షరాజే తపస్తప్తే వర్షాణామయుతం గతం,
దృష్ట్వాతాం తపసోవృత్తిం తస్యజాంబవతో ద్విజాః ౨౪. భైరవో వీరగణపో విస్మ
యంపరమం గతౌ, జాంబవాన్యోగమాస్థాయ స్థాణువన్నిశ్చలోఽభవత్ ౨౫.
తత్రోత్థయా తపోవహ్నిజ్వాలయా త్రిజగత్తదా, బాధితంహ్యభవత్సద్యః ప్రాణిపీడ
నపూర్వకం ౨౬. తతఃప్రసన్నోభగవాన్ శంకరఃకరుణాకరః, ఆవిరాసీ జ్జగన్నాథ
స్త్రతముగ్ధేందుశేఖరః ౨౭. ప్రసన్నంతంవిరూపాక్షం కరుణాకర మవ్యయం, దృష్ట్వా
హర్షాశ్రునయన స్సాష్టాంగం ప్రణిపత్యచ ౨౮. హర్షగద్గదయావాచా స్తోతుం
సముపచక్రమే, నమస్తే హేమకూటేశ విశ్వేశ్వరనమోస్తుతే ౨౯. నతాఖిలసురా
ధీశ పరబ్రహ్మన్ నమోస్తుతే, నబ్రహ్మణా నశక్రేణ నాన్యైరపి దిగీశ్వరైః ౩౦.
యద్రూపంశక్యతే ద్రష్టుం తస్మైసర్వాత్మనేనమః, విరూపాక్షేతియన్మంత్రం చతు
రక్షర పూర్వకం ౩౧. యఃపఠేత్సతతంభక్త్యా సయాతిపరమాంగతిం, పంచాక్షరీస

మానాస్తి భూలోకేము క్తిదాయినీ ౩౨. గాయంతికిన్నరా యస్య దివ్యగాథాంస
నాతనీం, తస్మైనమోమహేశాయ సామగానప్రియాయచ ౩౩. అనాదిపరమం
తత్త్వమ వ్యక్తం పరమ స్స్వరాట్, యఏకస్సర్వభూతాత్మా పాహిమాం కృపయా
శివ ౩౪. త్వన్మయంచజగత్సర్వం దేహిమే విపులంబిలం, త్వద్ధ్యానంమోక్షదం
పుంసాంత్వమేవ పరమపదం ౩౫. స్తుతింజాంబవతశ్శ్రుత్వా విరూపాక్ష స్తమబ్రవీత్,
* విరూపాక్షః * వరంవరయభద్రంతే వాంఛితార్థం దదామితే ౩౬. త్వత్సమో
నాస్తిభూలోకే తేజసాతపసాపివా, భక్త్యార్తనాశనాయైవ విచరామి మహీతలే ౩౭.
శంభోర్వచనమాకర్ణ్య జాంబవాన్పునరబ్రవీత్, * జాంబవాన్ * యదితుష్టోసిదే
వత్వం కల్పాయు ర్దేహిమేశివ ౩౮. బలంతేజః క్షమాం ధైర్యం గాంభీర్యమతిసా
హసం, సర్వత్రజయశీలత్వం దేహిమేపరమేశ్వర ౩౯. జాంబవద్వచనం శ్రుత్వా
ప్రోవాచపరమేశ్వరః, * శ్రీవిరూపాక్షః * కృతేదేవహితార్థాయ విష్ణుర్వామన
రూపభృత్ ౪౦. త్రివిక్రమావతారేణ బలింనిర్బంధయత్యసౌ, త్రిభిః పదైర్జగత్సర్వ
మాక్రమిష్యతి తేజసా ౪౧ తస్యప్రదక్షిణం కర్తుం యత్నంకురుమహామతే, తేన
తే కీర్తిరమలా లోకేఖ్యాతిం గమిష్యతి ౪౨. బలంతేవిష్ణుకృపయా వర్ధతేభువి
విస్తృతం, త్రేతాయాంకోసలేంద్రస్య రామస్యాక్లిష్టకర్మణః ౪౩. దశగ్రీవవధో
ద్యోగే సాహాయ్యం చకరిష్యసి, తేనచక్రభృతాభూయ స్సంప్రాప్తేద్వాపరేయుగే
౪౪. ప్రీతోభవసియుద్ధేత్వం మణిహేతో శ్శివంకర, త్వంకలౌసుమహాకా
యో భగవద్భక్తి మావహన్ ౪౫. ఖ్యాతింగమిష్యతి భవాన్ యావ దాచంద్ర
తారకం, విరూపాక్షవచశ్శ్రుత్వా జాంబవా న్వాక్యమబ్రవీత్ ౪౬. బహుకాలమి
హావాసం కృత్వా సిద్ధింగతో హ్యహం, తస్మా న్మదాఖ్యయాక్షేత్రం భూయా
త్త్వత్కృపయావిభో ౪౭. త్వద్భక్తి మచలాందేహి యావజ్జన్మ మహాప్రభో, ఇత్యు
క్తస్సశివః ప్రాహ జాంబవంతం మహాబలం ౪౮. * శ్రీశివః * మత్తస్సర్వవరాన్
లబ్ధ్వా త్వదభీష్టార్థదాయకాన్, సుఖంతిష్ఠ మహాప్రాజ్ఞ సర్వబాధావివర్జితః ౪౯.
త్వన్నామభూయాత్ క్షేత్రస్య మదావాసహితస్యచ, ఇత్యుక్త్వావాస మకరోత్
సర్వదేవైర్నమస్కృతః ౫౦. తస్మాజ్జాంబవతక్షేత్ర మితిలోకేషుగీయతే, వర్తతేఽ
ద్యాపి గౌరీశః పరివారేణ సంయుతః ౫౧. * సూతః * దత్త్వావరాన్ జాంబవతో
మహేశః స్థితస్సతాం సద్గతిలబ్ధయేముదా, భక్త్యావిరక్త్యా భజతామభీష్టం దదాతి
భద్రావదనాబ్జభృంగః ౫౨. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే విరూపాక్షేణ
జాంబవతో వరప్రదానంనామ అష్టావింశోఽధ్యాయః. ౨౮.

---

* ఋషయః * తతః కిమకరోత్తస్మిన్ జాంబవాన్యోగ మాస్థితః, కృతవా న్యత్రవసతిం విరూపాక్షో దయానిధిః ౧. ఏతత్సర్వంవదాస్మాకం మాహాత్మ్యం శంకరస్యతత్, * క్షేత్రపాలః * వృత్వా వరాన్విరూపాక్షా జ్జాంబవాన్ బలసం యుతః ౨. చచారక్షేత్రరాజేఽసౌ పశ్యంస్తత్రస్థ యోగినః, సిద్ధా నృషిగణా నూర్ధ్వబాహూన్ పాదైకసంస్థితాన్ ౩. కృత్వాతేషాం నతింవీరః పునర్దర్శనకాంక్షయా, యయౌసుదూర మధ్వానం దదర్శ పురతోవనం ౪. సాలతాలసమాకీర్ణం వేణుగుల్మై ర్విభీషణం, వ్యాఘ్రోలూకరవై ర్భీష్మం సర్పవృశ్చికసంకులం ౫. తమసాచ్ఛన్న మత్యంత మరణ్యం కంటకావృతం, ప్రయయాధైర్యమాలంబ్య జాంబవాన్ దుర్గముద్భుతం ౬. అశృణోద్రోదనంతత్ర కన్యాయా దైన్యపూర్వకం, కేనాపిపురుషేణైవ తాడ్యమానా ముహుర్ముహుః ౭. రుదంతీప్రార్థయంతీసా వందయంతీ మహేశ్వరం, ఆశ్చర్యంమన్యమానోఽసౌ సమీపం జాంబవా న్యయౌ ౮. రాక్షసంభీషణాకారం దదర్శపురతోఽద్భుతం, కేశాన్ధృత్వాచ కన్యాయా శ్శిరశ్ఛేదోద్యతం క్రుధా ౯. ఉక్తవాన్రాక్షసః కన్యాంముగ్ధేలజ్జాం పరిత్యజ, రమస్వత్వం మయాసార్థం నోచేత్ప్రాణాన్ హరామ్యహం ౧౦. భద్రేభోగాన్ మనోజ్ఞాంస్తే దదామి బహుసౌఖ్యదాన్, భవామికామరూపోఽహం యస్మిన్ప్రీతి రభూత్తవ ౧౧. త్యజభద్రేమనోజాడ్యం స్త్రీణాం యౌవనమధ్రువం, కురుప్రీతింమయిసదా భుక్త్వాభోగాన్ యథేప్సితాన్ ౧౨ నోచేత్త్వాంతిలశశ్ఛిత్వా పాస్యామి రుధిరంబహు, ఇతిబ్రువాణం దైత్యేంద్ర మువాచ భృశదుఃఖితా ౧౩. * కన్యకా * రాక్షసాధమదుర్బుద్ధే వదసేత్థంసకల్మషం, దాస్యేప్రాణానపి క్రూర నస్పృశే యంనిశాచర ౧౪. పరస్త్రియం బలాద్భుక్తేయ స్తస్యనరకంధ్రువం, ఇత్థముక్తవతీంనారీం విలపంతీం ముహుర్ముహుః ౧౫ యాచమానాంరక్షితారం చతుర్దిక్షు ప్రధావతీం, విలోక్యజాంబవాన్ సాధ్వీం క్రూరంరాక్షసపుంగవం ౧౬. సంహారేయత్నమకరోత్ ఋక్షరాజః ఖలస్యసః, శనైస్సమీపమాగత్య ముష్టినైన మతాడయత్ ౧౭. తాడ్యమానఃఖలఃక్రోధా న్నారీంత్యక్త్వాఽబ్రవీదిదం, * రాక్షసః * రేరేవానరదుష్టాత్మన్ ప్రాణేష్వాశాపి తేనకిం ౧౮. ఆహరిష్యేశిరఃకాయా ద్వృక్షాత్ఫలమివక్షణాత్, ఇత్యుక్త్వాఖడ్గమాదాయ జాంబవంతంజఘానసః ౧౯. జాంబవాన్ముష్టిఘాతేన తాడయామాస తచ్ఛిరః, వమన్రుధిరమత్యంతం రాక్షసః పతితో భువి ౨౦. ఘోరాన్కృత్వాదీర్ఘనిశ్వాసః పీడితో మరణంగతః, తస్యకాయాత్సముద్భూత శ్శివవేషధరోఽమలః ౨౧ రుద్రాక్షమాలాభరణో భస్మరేఖాన్వితః పుమాన్, స్వర్ణకాంత్యాసముచి శ్శివదూతగణైర్వృతః ౨౨ దివ్యతేజోమయ శ్శ్రీమాన్ దివ్యసుం

దరవిగ్రహాః, దృష్ట్వావిస్మయమాపన్నో జాంబవానిదమబ్రవీత్ ౨౩. *జాంబవాన్* కస్త్వంరాక్షసరూపేణ స్థితోసి గహనేవనే, కస్మాన్ముక్తిరభూద్దేహాత్ అసురాద్వద పూరుష ౨౪. మోదమేష్యతిమే చేతః శివవేషస్యదర్శనాత్, * శివకింకరః * త్వయాఽహంతారితస్సద్యో దానవాజ్జన్మనః ప్రభో ౨౫. సాధూనాందర్శనాదేవ ముక్తిర్భవతి శాశ్వతీ, త్వయాతాడనమాత్రేణ సద్యోముక్తి రజాయత ౨౬. భవా దృశానాంసంగస్తు భవేజ్జన్మనిజన్మని, వక్ష్యేమద్వృత్తమఖిలం శ్రోత్రాణాం పరమా ద్భుతం ౨౭ పురాశివాలయేపార్థ్య సేవావృత్త్యాంనియోజితః, నిత్యోత్సవాదికృత్యేషు నైవేద్యాదిషు బుద్ధిమాన్ ౨౮. ఏవంకాలేగతే తత్ర కుటుంబభరణాయవై, దేవస్వంహృతవాన్ సార్థో ధనధాన్యాదికంబహు ౨౯. ధర్మాధికారీమాందృష్ట్వా చౌర్యవృత్తికరంనరం, కోపాచ్ఛాపమదాత్క్రూరో "రాక్షసోభవ దుర్మతే ౩౦. బహుకాలమరణ్యేషు సంచరన్ క్షున్నిపీడితః, పిశాచానువృతో నిత్యం బ్రాహ్మణాది విహింసకః" ౩౧. శాపవాక్యంసమాకర్ణ్య పతిత్వా పాదయోరహం, దయాంతస్య ప్రార్థితవాన్ దుఃఖదావాగ్నిపీడితః ౩౨. విశాపందేహిమేదేవ కృపయాపరిపాలయ, దీనవాక్యం సమాకర్ణ్య ధర్మకృత్ప్రాహ మాంవిభో ౩౩ సప్తకల్పావధితవ రాక్షసత్వం భవేదిహ, పంపాక్షేత్రేసంచరస్వ రాక్షసత్వేన దుర్మతే ౩౪. యదా త్వంబ్రాహ్మణీం కన్యాం హర్తుమిచ్ఛసివై ద్విజ, తదాజాంబవతో దివ్యదర్శనంచ భవిష్యతి ౩౫. హరిష్యతి శిరఃకాయా జ్జాంబవాన్ముష్టిఘాతతః, తదాముక్తిర్భవితా తవనాస్త్యత్ర సంశయః ౩౬. తావత్కాలంరాక్షసత్వం భుంక్ష్వ ఘోరాటవీతలే, ఇత్యుక్తోహం ధర్మకృతా రాక్షసత్వంచ ధారయన్ ౩౭. సంచరన్నటవీంసర్వాం మనుజాన్ భక్షయన్ క్షుధా, కృత్వావసతిమత్రైవ బలాదాహృత్యకన్యకాం ౩౮. ఏనాంబ్రహ్మకులే జాతాం పీడయన్నాస మత్రహి, దైవేనదర్శనంమేఽభూత్ తవ వానరసత్తమ ౩౯. ముక్తోఽహం రాక్షసాద్దేహాత్ తాడనేనైవవానర, అనుజ్ఞాందేహి గచ్ఛామి కృపయా శివమందిరం ౪౦. భక్తానాం దర్శనాచ్ఛంభోః పదంహిసులభం ప్రభో, *క్షేత్రపాలః*ఇతినత్వాజాంబవంతంశివదూతైస్సమన్వితః౪౧. యయౌకైలాస నగరంక్షేత్రస్యాస్య ప్రభావతః, క్షేత్రస్థసర్వజంతూనాం ముక్తిర్భవతి శాశ్వతీ ౪౨. తస్మాదస్యప్రభావంచ యుష్మభ్య మవదంద్విజాః, కిపునశ్శ్రోతుకామాశ్చ ప్రసన్నానంద నిర్భరాః ౪౩. * సూతః * యదార్క్షసో జాంబవతావిముక్తః శివంజగామామరతుల్య సుందరః, క్షేత్రస్యకింవచ్మి ఫలంవిశుద్ధం దదాత్యహోపాపకృతీనాంచ ముక్తిం ౪౪.　　*　　*　　*　　*

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే జాంబవతా శివసేవక ద్విజ రాక్షసత్వ మోచనంనామైకోనత్రింశోఽధ్యాయః. ౨౯.

* ఋషయః * రాక్షసేస్స్వర్గతే చైవ కన్యకాస్వగతావనే, జాంబవాన్
కృతవా న్కిం వా కార్యం దైవై స్సుదుర్లభం ౧. పూర్వంసాలలనాకాఽఽసీత్ కస్మా
దాహృతవాన్ఖలః, దుఃఖాంబుధౌ నిమగ్నా సా బాధితా హ్యసురేణహి ౨. విచి
త్రమిద మాఖ్యానం కృపయావదనఃప్రభో, శంభోః కథాసుధాపానా త్తృప్తిర్నాభూ
త్పునఃపునః ౩. * సూతః * తేషాంవచనమాకర్ణ్య క్షేత్రపాలో బ్రవీదిదం, * క్షేత్ర
పాలః * శృణుధ్వంవచనం సర్వే శంభోర్మాహాత్మ్య మిష్టదం ౪. కన్యాయాశ్చరితం
వక్ష్మి శృణ్వతాంసుఖదాయకం, పురాకైలాసనగరే పార్వతీపరమేశ్వరౌ ౫.
విహరంతౌ ముదోద్యానే సఖీభిఃపరివారితౌ, పుష్పాణిచవిచిన్వంతౌ నాదయంతౌ స్వ
గాయకైః ౬. వినోదయంతౌ సకలాన్మృగాంశ్చ శుకశారికాః, విచేరతుర్జగన్నాథౌ
సర్వమంగళవిగ్రహౌ ౭. శ్రాంతౌమధ్యాహ్నసమయే యయతుర్మానసంసరః,
శమాదికంజనిచయై ర్యమాదికుముదైర్వృతం ౮. చతుర్వర్గసమాక్రాంత సోపా
నైశ్చవిరాజితం, భక్తిజ్ఞానవిరాగాఖ్య తీర్థత్రయసమన్వితం ౯. నవభక్తికుజైస్తీరై
ర్భాసితంసుమనోహరం, షోడశార్చాదిభిర్దై ర్మత్స్యకచ్ఛపాదిభి రన్వితం ౧౦.
తస్మిన్కాలే దేవసంఘా హ్యుపచారార్థమాగతాః, శివస్యచశివాయాశ్చ పృథక్
సద్భక్తిసంయుతాః ౧౧. మానసేస్నానమకరో చ్ఛంకరఃప్రీతమానసః, స్నాతం
శివం సురాశ్చక్రుః సేవాంరాజోపచారగాం ౧౨. స్వీకృత్యదేవతాపూజాం కల్పవృ
క్షతరోస్తటే, సాంద్రచ్ఛాయాసు సంస్థాన మకరోచ్ఛ్రీమహేశ్వరః ౧౩. తథైవ
పార్వతీ దివ్యసఖీభిః పరివారితా, మానసేస్నానమకరోత్ శాంతాతస్మిన్శుభేజలే
౧౪. గంధర్వకన్యకాగార్వ్యా స్సేవాంచక్రు స్సఖీజనాః, కాశ్చిద్వస్త్రాణిసంజహ్రు
శ్చక్రు రుద్వర్తనంముదా ౧౫. తాసుభద్రాదుకూలాని సమాదాతుమనాయయా,
తత్రసంగీతరచనాం శ్రుత్వాసావిస్మృతాభవత్ ౧౬. ముహూర్తార్థం తత్రకాలం
నినాయసురకన్యకా, అన్యాస్సఖీదుకూలాని మహాదేవ్యాజ్ఞయా దదౌ ౧౭. తాస్స్వ
లంకృత్యవస్త్రాణి తరుమూలం యయౌసతీ, ధూపాదీనుపచారాంశ్చ కల్పయామాసు
రాదృతాః ౧౮. భద్రాస్మృతింప్రాప్యభయాత్ దేవ్యానికట మాయయౌ, సమాగ
తాంరుషాదృష్ట్వా సాపరాధాం మహర్షయః ౧౯. పార్వతీకోపపూర్ణాక్షీ భ్రుకుటీ
కుటిలాననా, ఉవాచభద్రాం కోపేన భద్రేలజ్జాననేనకిం ౨౦. త్వరాజ్ఞీ నతుసేవ్యా
శ్రీ పూర్ణామదిరలోచనా, యుక్తాయుక్తజ్ఞానశూన్యా స్వామిద్రోహకరీ ఖలా ౨౧.
త్వంసేవ్యా కింసఖీనాంహిమధ్యే మత్సదృశాపరా, ఇత్యుక్త్వా రోషతామ్రాక్షీ శశా
పయువతింశివా ౨౨ మానుష్యేబ్రాహ్మణీభూత్వా రక్షసా పీడితాభవ, అరణ్యే
విజనేఘోరే విచరస్వ మమాజ్ఞయా ౨౩. ఇతిశాపవచశ్శ్రుత్వా దుఃఖితాశ్రుముఖీ

తదా, పాదానత్వాస్విన్నముఖీ మనస్యేవమచింతయత్ ౨౪. కింకరోమిక్వగచ్ఛా
మి హాకష్ట మభవన్మమ, నిరాగసం జగద్ధాత్రీహ్యాశపత్సరుషాభృశం ౨౫. సేవ
యాతోషయామీతి హ్యాగతాంమాం ప్రవిష్టవాత్, విరోధస్సమభూదత్ర దైవ
మేవహి కారణం ౨౬. సర్వంకాలకృతంమన్యే నోల్లంఘ్యమితరైరఘం, సుఖంవా
యదివాదుఃఖ మనుభావ్యం మహాత్మభిః ౨౭. ప్రీతేహారేమహాత్సౌఖ్యం రుష్టేపీడా
భవేన్నృణాం, మమాపిదూయతేచిత్త మనయాకింభవేదితి ౨౮. తథాపిసా
ధయిష్యేహం శంభుంభావ్యగ్రజన్మని, ఇతిమత్వాసఖీభద్రా వినయేనాహ
పార్వతీం ౨౯. * భద్రా * నిరాగస్యప్రియాంబ్రూషే సృజన్మానుభవం శివే,
కురుష్వకరుణాందేవి మాతస్తుభ్యం నమామ్యహం 30. సాధూనాంసమచి
త్తానాం శ్రీశంభుచరణైషిణాం, సదాసంతుష్టచిత్తానాం రుడ్భవేన్నకదా
చన 3౧. జగద్ధాత్రీపాలయిత్రీ లీనాఽహం త్వత్పదేసదా, మాతాపితాత్వమేవాసి
సర్వేషాం సర్వమంగళే 3౨. త్వదధీనంజగత్సర్వం వర్తతేచత్వదాజ్ఞయా, త్వద
న్యానాస్తి జనని శరణంగతి రుత్తమా 33. విశాపాంకురుమాందేవి క్షమస్వైనాం
ప్రియాంసఖీం, ఏవంసంప్రార్థ్యమానాపి క్రోధంనత్యక్తవత్యుమా 3౪. రోషావిష్ట
మనా భద్రా తదాప్రాహాంబికాం సతీం, మానుషంజన్మమేభూయా దితియజ్జల్పితం
త్వయా 3౫. తేనైవసాధయిష్యేఽహం త్వత్పతింశంకరం ప్రియే, త్వత్కల్పాత్త్వమి
హామోదంప్రాప్స్యయా మమృతంపదం 3౬. ధైర్యేణైవంప్రతిజ్ఞాయ తత్సమీపే
పరంతప, తదాజ్ఞయాఽహంభూలోకే భద్రామానుషతాంగతా 3౭. ప్రారబ్ధంభోజ
నేనైవ సతాంనశ్యతి నేతరైః, స్థూలంసూక్ష్మంచయత్కర్మ కృత్స్నం భోగేననశ్యతి
3౮. దానవ్రత తపోభిర్వా నాశంనేష్యతి సంచితం, తతోమయాయథాప్రాప్తం
గృహీతం జన్మతచ్ఛృణు 3౯. సౌరాష్ట్రేముద్గలోనామ ద్విజఃపరమధార్మికః,
సోఽనపత్యత్వదుఃఖేన విష్ణుమారాధయత్సదా ౪0. తస్యానుగ్రహతశ్చాహ
మభవంతత్సుతా తదా, రూపసౌందర్యలావణ్య జితమన్మథభామినీ ౪౧. కస్మైదా
స్యామిమత్పుత్రీ మతులాం త్రిజగత్స్వపి, ఇతిచింతాకులేవిప్రే తారుణ్యం సమభూ
న్మమ ౪౨. వనసంచారధీర్జాతా మమాత్యంతసుఖావహా, ససఖీనిర్గతాగేహా ద్వ
సంతాలోకనాయవై ౪3. పంపాక్షేత్రస్య నికటే దక్షిణేగిరిమూర్ధని, అగమంసం
భ్రమాచ్ఛీఘ్ర మపశ్యం వృక్షసంచయాన్ ౪౪. పుణ్యాన్యమలతోయాని సరాంసివి
విధానిచ, సేవమానాఃకృతాతిథ్యా స్సిద్ధసంఘైశ్చతాపసైః ౪౫. మిథునైః కింన
రాణాంహి లతాగేహనివాసిభిః, గీయమానానిగీతాని ప్రాదుర్భావాత్మకానిచ ౪౬.
మంద్రమధ్యోచ్చమహిమ మాధురీ ధూర్వహాణిచ, శిలాతలేషుశృణ్వంత్య స్సర్వా

స్త్రీషు సమాశ్రితాః ౪౭. సప్తతంత్రీ నాదగర్భ సప్తస్వరవిభావనం, వేణువీణామృదంగాద్యం నవనాట్యరసాన్వితం ౪౮. ఆవిర్భావాత్మకం తాలశ్రుతిమూర్ఛనకల్పితం, అప్సరోగణసంప్రీతం శృణ్వంత్య శ్శుభదర్శనాః ౪౯. వీతక్లేశావీతమోహా విమలానందభావనాః, ఇతస్తతో భ్రమంత్యశ్చ కుసుమాపచయాయవై ౫౦. పరమానందనైర్భర్యం ప్రాప్యాఽవర్తిష్మతద్వనే, దృష్ట్వాఽస్మా ద్రాక్షసః క్రూరో నవరూపావనశాలినీః ౫౧. శనైశ్శనైస్సమీపంస దురాత్మోపజగామహ, మహాబలంసమాశ్రిత్య మాంజగ్రాహ భుజాంతరే ౫౨ హాహాకారో మహానాసీత్ సఖీనాంనిర్జనేవనే, ముంచముంచాఽధమ క్షిప్రం బ్రాహ్మణీం ధర్మచారిణీం ౫౩. ఇత్యుక్తస్సనరాందోఽసౌ సఖీనాం పురతో భృశం, సంగృహ్యమాంద్రుతంక్రూరో యయౌఘోరాటవీం ఖలః ౫౪. మాంయాహినాగనాసౌరు కామరూపధరంవరం, ఇతిజల్పతి దైత్యేంద్రే హ్యబ్రవం తంనిశాచరం ౫౫. నస్పృశేయం పామకేన రాక్షసాధమ దుర్మతే, త్వస్త్వేఽగ్రేఽసూన్సురద్రోహిన్ నభజేత్వాం నిశాచర ౫౬. ఇతిబ్రువంతీం మాంరోషాత్ ఖడ్గేనచ్ఛేత్తుముద్యతః, దైవేనభవతాముక్తా క్లేశాద్దుఃఖసంచయాత్ ౫౭. హత్వారాక్షసమత్యుగ్రం మాముద్దిశ్యపరంతప, సంతోషయసిమేచేతః శివశ్శాంతింకరిష్యతి ౫౮. పూర్వశాపప్రకారేణ హ్యనుభూతం భయంమహత్, దైవాత్త్వత్తాడనేనాసౌ ముక్తోఽగాచ్ఛివమందిరం ౫౯. త్వయైవరక్షితాచాహం కురుప్రీతింమయీశ్వర, కన్యకావచనంశ్రుత్వా విస్మయేనేదముక్తవాన్ ౬౦ *జాంబవాన్* మాభైషీఃకన్యకేతుభ్యం శ్రీశివశ్శంకరిష్యతి, తముద్దిశ్యతపఃకర్తు మారభస్వ సుమేధసా ౬౧ తపసాతోషితః కన్యేశంభుర్భర్తాభవిష్యతి, ఇత్యుదీర్యతతోబాలాం శరణ్య శ్శరణైషిణీం ౬౨. జాంబవాంశ్చయయౌ శీఘ్రం తపఃకర్తుం ఋషీశ్వరాః! * క్షేత్రపాలః * తద్వాక్యమాకర్ణ్య సుతుష్టమానసా క్షేత్రేవరేకాంచనతీర్థజీవనే, స్నాత్వాతపఃకర్తు మఖండభక్త్యా సమారభ చ్ఛంకరమిష్టదంప్రతి ౬౩. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే భద్రియా జాంబవంతంప్రతి స్వపురావృత్తకథనంనామ త్రింశోఽధ్యాయః. ౩౦.

---

* ఋషయః * తతః కిమకరోత్సాక్షీ తేనాదిష్టాతినిశ్చలా, తస్యావృత్తాంతమఖిలం వదాస్మాకం మహామతే ౧. * క్షేత్రపాలః * పర్ణాశనాహితాచార నియతిర్నియమస్థితా, మౌనవ్రతపరానిత్యం శాంతాదాంతా గురుప్రియా ౨. సాత్వికాసత్వసంపన్నా శంభుభక్తా బభూవహ, శ్రీశంకరమనారాధ్య కించిన్నాశ్నా

త్యహర్నిశం ౩ క్షుధాక్షామాప్యనైవేద్యం నోపజీవతి చైకదా, శివపాదోదకా
దన్యత్తృషార్తాపినచాపిబత్ ౪. నిర్ద్వంద్వా నిరహంకారా ధీరావిగతమత్సరా,
కుశేశయాసనాసీనా కుశాస్తరణ భూతలే ౫. నాసాగ్రన్యస్తనయనా ఋజూకృత
కళేబరా, దంతైరసంస్పృశ ద్దంతా జిహ్వాగూహితతాలుకా ౬. ధ్యానధారణ
సంపన్నా ప్రాణాయామ విశుద్ధధీః, ఉపాంశుమానసజప గూఢోష్ఠస్ఫురణాననా ౭,
అధ్యర్కద్రుక్సమద్వంద్వోపద్రవా వీతనిద్రకా, కాలానల ప్రతిభటకాయా కమల
లోచనా ౮. ఏవంప్రవృత్తా ఘోరంచ తపఃకర్తుం తపోధనా, తస్యాస్సుతపసాతప్తం
సచలాచలవిష్టపం ౯. మార్తాండశ్చండకిరణో నతతాప నభోంతరే, అబ్ధయఃక్షుభితా
స్సర్వే వవర్షున్నవలాహకాః ౧౦. జాతవేదా నజజ్వాల విమానాని దివౌకసాం,
నభోమధ్యే నచేరుశ్చ బభూవేంద్ర స్సుశంకితః ౧౧. మఘవాపిమహచ్చింతాం
ప్రాప్యసర్వై స్సమన్వితః, తపోవిఘ్నార్థమాలోచ్య దివ్య మప్సరసాంగణం ౧౨.
సమాహూయాఽఽహవచనం సాదరం సాంత్వపూర్వకం, విసృష్టా వేధసా యూయం
హితాయ జగతస్సదా ౧౩ రూపయౌవనలావణ్య శాలిన్యః పద్మలోచనాః, మత్త
మాతంగగామిన్యో మందమంథరగీతయః ౧౪. సుభ్రువశ్చసుకేశాంతాః ఘనపీన
పయోధరాః, శుచిస్మితాః పక్వబింబాధరోష్ఠా మదలాలసాః ౧౫. యుష్మాభిర్మో
హితంవిశ్వం ససురాసురమానుషం, వీక్షణాస్త్రైర్విలాసైశ్చ నిర్జితా మమశత్రవః
౧౬. కాముకఃకామినీర్దృష్ట్వా కస్సమాధౌప్రవర్తతే ? నిర్వ్యాతిమానసం తస్మా
త్కాముకాత్సాయకోయథా ౧౭. యూయమేవహిసర్వత్ర బలమస్మాక మాపది,
నాశక్యమస్తివఃకించిత్ సర్వేషు భువనేష్వపి ౧౮. ఉపస్థితమిదానీంన స్సకలానర్థకం
భువి, కర్తవ్యఃప్రశమస్తస్య భవతీభి ర్ఝటిత్యపి ౧౯. వాసవేనైవముక్తానాం ప్రధా
నాప్సరసాం వరా, ప్రణమ్యప్రాంజలిఃప్రాహ రంభా మధురభాషిణీ ౨౦. * రంభా *
త్వదాజ్ఞయాసురశ్రేష్ఠ తామవశ్యంవిదధ్మహే, భవత్కృతే జీవితంన స్త్రిదశాధ్యక్ష
కేవలం ౨౧. శ్వేతద్వీపం బ్రహ్మలోకం కైలాసంతపనార్జితం, ప్రవేక్ష్యామోవయం
దేశం వర్తంతే యత్రతేఽరయః ౨౨. మోహితాశ్చభవిష్యంతి హ్యస్మద్వీక్షణమా
త్రతః, ప్రణమంతిచనఃపాదాన్ శిరోభి ర్మోహితాశ్చతే ౨౩. ఏవముక్తస్తుదేవేశ
స్తయా మధురభాషయా, భూమౌకాచిన్మునిసుతా భద్రానామ తపస్వినీ ౨౪.
కాంచనాఖ్యసరస్తీరే తపశ్చరతి దుస్తరం, తత్రగత్వామునిసుతాం మోహయధ్వం
వరాంగనాః ౨౫. ఇత్యుక్తవంతం దేవేశం రంభాప్రోవాచ సాదరం * రంభా *
ప్రతిజజ్ఞేమునిసుతా పతిర్భూయా త్సదాశివః ౨౬. తస్యా స్తపస్సముద్వేగం కో ధర్ష
యతిమోహనాత్, వంచితాఃపురుషాస్సర్వే నశక్యం స్త్రీవిమోహనం ౨౭ పాపా

క్షేత్రే మహాత్మానః సంతివిజ్ఞానమూర్తయః, భైరవాస్సంచరిష్యంతి క్షేత్రేఽస్మిన్ శంభుచోదితాః ౨౮. తపస్వినీంసత్సమాధి నిర్జితాఖిలమోహనాం, ఆశక్తాస్తాం ధర్షయితు మాలోచయసురేశ్వర ౨౯. రంభావచన మాకర్ణ్య పునఃప్రోవాచ వాసవః, * ఇంద్రః * నారీవాపురుషోవాపి సదా యోగరతోపివా ౩౦. యుష్మద్దర్శనమాత్రేణ ధైర్యంత్యజతి సత్వరం, ఇతఃపరం నవక్తవ్యం రంభే మత్పురతఃఖలు ౩౧. గచ్ఛంతు తపసోవిఘ్నం కర్తుం లావణ్యపూరితాః, ఇత్యుక్తా దేవరాజేన ప్రేషితా స్సాదరంతదా ౩౨ ప్రణమ్యాప్సరసస్సర్వాః పురుషైః పరివారితాః, భద్రాసమీపమాగత్య తాఃస్త్రియోమధురం జగుః ౩౩. మదోద్ధతాశ్చ ననృతుః వేణువీణారవాన్వితాః, కందర్పదర్పకలితాః కథయంత్యః కథామిథః ౩౪. వదంతిస్మ హసంతిస్మ క్ష్వేళయంతి మదాలసాః, తస్యాః పురస్థితాశ్చైత్థం మదాంధాస్సుర యోషితః ౩౫. శృంగారచేష్టాశ్చక్రుస్తా వివిధాశ్చాటుపూర్వకం, ఇంద్రప్రచోదిత స్తత్ర తపనోనతతాపహ ౩౬. వాయుః కల్హారసురభి ర్వవౌమందంసుఖావహః, సుధానిధిశ్చ వవృధే మోదయన్ సురసుందరీః ౩౭. కాలస్సర్వర్తుకుసుమోపేత స్తత్రబభూవహ, ఏవంవిధేమదోద్వేగమహితేఽస్మిం స్తపోవనే ౩౮. ఇతస్తతశ్శంబరారి ర్విశంకో విచచారహ, అతశ్చానంగవివశా శ్చేష్టయంత్యో వరాంగనాః, ౩౯. తాన శేకుస్త్రియోనేత్రేఽప్యున్మీలయితు మగ్రతః, ధ్యాయంతీహృదయాబ్జేనా శంకరం లోకశంకరం ౪౦. సమాశ్రితార్తిహరణం సుహృదం సర్వదేహినాం, అంగుష్ఠమాత్రపురుషం యువాన మతిసుందరం ౪౧. శుద్ధజాంబూనదప్రఖ్యం శూలాద్యాయుధధారిణం, కిరీటాఽంగదహారాది శోభితం రత్నకుండలం ౪౨. నాలోకయ ద్ధ్యాననిష్ఠా పురస్తాదప్సరోగణం, సమీక్ష్యతాస్తాందుర్ధర్షా మాచురప్సరసస్తదా ౪౩. లజ్జాకోపధసమావిష్టా విఫలాశాః పరస్పరం, కావాహ్యస్త్రైత్రదుర్బుద్ధిః పూషిణానిక్షిప్తలోచనా ౪౪. ఉపస్థితముపేక్ష్యేమం జనమప్సరసాం స్వయం, సమీపస్థ మసంప్రేక్ష్యసర్వస్య తపసఃఫలం ౪౫ విచింత్యతే కిమధునాఽఽముష్మికం దుర్మనీషయా, దృష్ట్వాముఖాన్యప్సరసాం సహస్రాక్ష శ్శచీపతిః ౪౬. సురాధీశోపి సాఫల్యం సహస్రాణాం సమశ్నుతే, యోగాదికాఃక్రియా స్సర్వేకుర్వం త్యస్మత్కృతేనరాః ౪౭. యచ్ఛంతిధనధాన్యాని తప్యంతిస్మ తపాంసిచ, యా చాఽస్మాకంప్రియాలాపా న్నశృణోతిమనోహరాన్ ౪౮. అచేతనావృథాజీవా సానిరర్థక యౌవనా, స్తనాశ్లేషం నరోస్మాకం లభతే యస్సుదుర్లభం ౪౯. సధన్యఃపురుషోలోకే గణ్యతే పుణ్యకోవిదైః, విద్యానామార్జనం బాల్యే యౌవనే విషయైషితా ౫౦. వృద్ధత్వేతపసాం వృత్తి రిత్యూశంతి మనీషిణః, సుకుమారోయువాఽత్యంత సుభగో నికటేస్థితః ౫౧. శృంగారిణీనాం

శ్శృంగారస్సుందరీ జనసుందరః, ఏవగంధర్వరాట్ ధీమా నేషవిద్యాధర ప్రభుః ౫౨. ఏతాన్వరానతిక్రమ్య యత్కార్మకురుతేసఖీ, తత్త స్యాన్నిష్ఫలమితి ప్రవదంతి మనీషిణః ౫౩. శరస్థంరత్నముత్సృజ్య మూఢధీ రన్యదిచ్ఛతి, విద్యాధరాశ్చ గంధర్వాః పూజనీయా నృణాంసదా ౫౪. ఇయమస్మాననాదృత్య తిష్ఠత్యతసుదుర్మతిః, పూజ్యపూజావిపర్యాస శ్శ్రేయోహంతీత్యుశంతిహి ౫౫. తాస్విత్థంజల్పమానాసు సురయోషిత్సు సువ్రతా, తపఃకృశతరాకారా ముద్గలస్యాత్మజా సతీ ౫౬. నాచింతయత్స మస్తాస్తా ఘుష్యంతీరివ గర్దభీః, ఉపస్థితంతపోవిఘ్నం చింతయామాస భామినీ ౫౭. కేనేమాఃప్రేషితాహ్యస్మ త్తపోభంజన కాంక్షయా, అవ్యాజవైరిణాఽకస్మా ల్లోభోపహతచేతసా ౫౮. నిదానంపాపచేష్టానాం పాపీయస్యస్స్వతస్త్రియః, అనేకానర్థ సార్థాస్తా వ్యక్తముక్తా మనీషిభిః ౫౯. వ్రీడావిజ్ఞానమాస్తిక్యం పౌరుషం శ్రుతిరుస్మృతిః, స్త్రీణాంసందర్శనాదేవ మానంనశ్యతివైనృణాం ౬౦. ధైర్యపారంగతస్సర్వధర్మశాస్త్రవిశారదః, యోషిద్దర్శనమాత్రేణ ముహ్యతిక్షుభ్యతిస్వయం ౬౧. స్త్రీయోహి నరకద్వారం నిర్మితం పరమేష్ఠినా, విటస్త్రీయోహి తత్రాపి ఇహాచాముత్ర దుఃఖదాః ౬౨. తస్మాత్తద్దర్శనం పాపం నృణాంకిముతమౌనినాం, స్త్రీపుంవిభాగోజగతాం భూత్యై ధాత్రావినిర్మితః ౬౩. తేనప్రవర్తతేలోకః పురుషార్థాత్మకేనతు, అజ్ఞానినో నరా ముహ్యంత్యన్యోన్యప్రణయా దిహ ౬౪. పురుషాశ్చస్త్రీయో దృష్ట్వా తాంశ్చదృష్ట్వాచ తాస్తథా, తితీర్షుస్తపసా మోహమయం సంసారసాగరం ౬౫. నివృత్తవిషయాఽత్రైవ స్థితాఽస్మిన్విజనే వనే, విధినాపాదితాశ్చైవాంతరాయా స్తపసోమమ ౬౬. స్త్రీయస్తపోవిఘ్నకర్త్ర్యః పరిహార్యాఃప్రయత్నతః, తితీర్షుర్దుస్తరంఘోరం మహాసంసారసాగరం ౬౭. గృహ్ణాతి విషయగ్రాహా మధ్యే యువతి మిత్యుత, తపోభంగభయాదిత్థం చింతయంతీ సతీతదా ౬౮. తూష్ణీంస్థితాసా సుదతీ సమాధిస్థాబభూవహ, భయాద్ధర్షయితుం తస్యాన శేకుస్స్వఃస్త్రియ స్సతీం ౬౯. ఉద్విగ్నమనస స్సర్వాహ్యభవన్ స్వస్స్త్రియస్తదా, భగ్నాశాఃప్రయయు స్స్వర్గం శక్రంప్రాహు రనాదరాత్ ౭౦. నశక్నుమో వయంతస్యా నిగ్రహంత్వం విచింతయ, ఇతినత్వా యయుస్సర్వాః స్త్రీయస్స్వంస్వం గృహంద్విజాః ౭౧. అతపస్మనసీంద్రస్తు కాగతిః పురతోమమ, ఇతిచింతాకుల శ్శక్రో గీష్పతిం శరణంయయౌ ౭౨. * క్షేత్రపాలః * ఇత్థంవిచింత్యమనసా సురనాయకస్తు గురుంసమాగత్య ననామదుఃఖితః, సర్వజ్ఞలోకాఃక్షయితాంగతాఇతి త్రాయస్వలోకా నమరాంశ్చసర్వదా ౭౩.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే
భద్రాదేవ్యాస్తపోవిఘాతాయ ఇంద్రప్రేషితదేవస్త్రీణాం
విఫలాశాప్రశంసానామైక త్రింశోఽధ్యాయః ౩౧.

* క్షేత్రపాలః * భద్రాద్రియాస్తపసోజ్వాలా భువనాని దహాత్యుత, తేనభీతా స్సురాస్సర్వే సంత్యక్తాఖిలకామనాః ౧. అరణ్యం వివిశుస్త్యక్త దారపుత్ర గృహాదయః, నతతాప తదాసూర్య శ్చంద్రశ్చండకరాయతే ౨. పావకశ్శీతలశ్చాభూన్మనాంసి వికలానిచ, వినయావనతో జిష్ణుః పప్రచ్ఛ గురుమాదరాత్ ౩. భవిష్యద్వృత్తమఖిలంబ్రూహి సమ్యగ్విచార్యచ, త్వదన్యోనాస్తివక్తాస్మా నుద్ధరాశు దయానిధే ౪. తంభిన్నహృదయం శక్ర మువాచాలోచ్య గీష్పతిః, * గురుః * మాభైషీ ర్మఘవన్ దేవకార్యంతు సఫలంభవేత్ ౫. భక్తానాంసంభవే ద్దుఃఖంహృదయే నకదాచన, దుఃఖస్యమోచనం వక్ష్యేభావ్యం కార్యముపస్థితం ౬. కైలాసనిలయం గత్వా యాచధ్వం పర్వతాత్మజాం, తయేదంసుకరంభూయా దితిమే నిశ్చితామతిః ౭. వినాశివాయాః కృపయా నేతరైశ్శాంతిమేష్యతి, గురోర్వచనమాకర్ణ్య సురైర్యుక్తః పురందరః ౮. యయౌకైలాసమానంద నిలయం పూర్ణకామదం ౯. తస్మిన్ వీరాసనాసీన ముమయాసహితం శివం, సర్వశఃపరివార్యైనం భూతసంఘాస్సహస్రశః ౧౦. తన్నిదేశకరాహ్యాసన్ నానారూపాభయావహాః, కేచిన్నీలాచలప్రఖ్యాః కేచిద్బిసనిభా స్తథా ౧౧. సంధ్యామేఘనిభాః కేచిత్ కేచిదాదిత్యవర్చసః, కేచిత్కాలాగురునిభాః కేచి దగ్నిశిఖోపమాః ౧౨. కేచిద్దశభుజాహ్యాసన్ కేచిదేకభుజా స్తథా ౧౩. పాణిదేశశిరాఃకశ్చిత్ తత్రాసన్ శివమందిరే, తేషాంవర్ణంచ రూపంచ వక్తుంనామనశక్యతే ౧౪. కేచిద్ద్వీపముఖా స్తత్ర కేచిదశ్వముఖా స్తథా, కేచిత్ఖరాభవదనాః కేచిద్వ్యాఘ్రముఖాస్తథా ౧౫. భూతానాంతత్స్వరూపాణి వక్తుంనానాకృతీశ్చవై, నాలంకాలేనమహతా సహస్రవదనోపివా ౧౬. ఏవంవిధైరనేకైస్తు భూతసంఘై స్సమావృతం, త్రిపురాంతకరందేవం రజతాద్రినివాసినం ౧౭. దదృశుఃపురతోఽత్యంతం సుందరం స్మేరభాషిణం, స్తుతించక్రుస్తదాదేవా భక్త్యాగద్గదయాగిరా ౧౮. పినాకపాణిందేవేశం నతాఃస్మ గిరిజాపతిం, త్రిపురస్యనిహంతారం త్రినేత్రం శూలధారిణం ౧౯. దుష్టదైత్యనిహంతారం కైలాసనిలయం హరం, శివంశంకరమీశానం భూతేశం కామరూపిణం ౨౦. ఉగ్రరూపంమహాదేవ మప్రధృష్యందురాసదం, నీలకంఠంవిరూపాక్షం సర్వసంహారవిగ్రహం ౨౧. కపిలాక్షంవిశాలాక్షం జటాముకుటధారిణం, నతాస్స్మచర్మవసనం వయంత్వాం వృషభధ్వజం ౨౨. అస్మాన్పాహిసురశ్రేష్ఠ త్వామద్యశరణాగతాన్, త్వమేవగతిరస్మాకం దీనానాంపరిపాలక ౨౩. ఇత్యుక్త్వాంస్తానువాచేదంమందం మధురయాగిరా, * శ్రీశివః * కేనప్రాప్తమిదందుఃఖం యుష్మాకం నిర్జరోత్తమాః ౨౪. మదంతికమిహాయాతాః కస్మాద్భ్రాంతమనాజ్ఞయా, ఇత్యుక్త్వాశంకరంనత్వాప్రోచుస్సర్వేఽమరాద్విజాః ౨౫.

సర్వజ్ఞసర్వలోకేశ త్వదధీనం చరాచరం, జానాసిసర్వంమనసా తథాపీత్థం ప్రభాషసే ౨౬. భద్రానామ్నీ బ్రాహ్మణీసా త్వాముద్దిశ్యమహామతిః, తపఃకరోతి శ్రీపంపాక్షేత్రే కాంచనతీరగా ౨౭. తత్తపోజాతవేదోభి ర్వ్యాధితావయమీశ్వర, ప్రాణత్రాణార్థమాయాతా స్త్వామనంతగుణాకరం ౨౮. అస్మాన్పాహిత్రిలోకేశ శరణాగతవత్సల, ఇత్యుక్త్వానమరానూచే శ్రీశివఃప్రహసన్నివ ౨౯. ఆలోచ్యభావి కార్యంచ భద్రాయా ఇష్టసిద్ధిదం, తస్యాఃప్రభావమతులంజ్ఞాతంశక్రమయాధునా ౩౦. మమతత్రాభవజ్జాంబవతేశ్వర ఇతిప్రథా, వృణుయాంతేనరూపేణ క్వచిత్కాలేన తాంభువి ౩౧. తదాభవంతివైలోకా స్సుఖినస్సచరాచరాః, తావత్కాలంనిరీక్షధ్వం యావదాగమనంమమ ౩౨. ఇతిశంభుశ్శివాయాస్తు సమీపేప్రజగాదహ, దేవాయథాగతంజగ్ము స్స్మరంతశ్శాంకరంవచః ౩౩. పార్వతీరోషతామ్రాక్షీప్రాహ శంభుం సమీపగా, *పార్వతీ* భద్రాసామానుషీతస్యాః పాణిగ్రహణకర్మణి ౩౪. మతిస్తవ కథంజాతా కిమాశ్చర్యం పరంతప, త్వంహిదేవవరిష్ఠశ్చ జగతాం నాయకఃప్రభుః ౩౫. సర్వవంద్యశ్శరణ్యశ్చ సాకథంత్వాముపైష్యతి, త్వదుక్త్యా సమభూచ్చిత్రం క్వాసామర్త్యా క్వచప్రభుః ౩౬. కథంసఘటతేసంగో యువయో ర్మర్త్యదేవయోః, అహ్యత్తరంబ్రూహివిభోకింవంచయసి మామిహ ౩౭. గౌరీవాక్యంసమాకర్ణ్య శంకరఃప్రాహసుస్మితః * శ్రీశివః * పుంస్త్వేస్త్రీత్వేవిశేషోవా జాతినామాశ్రమాదయః ౩౮. నకారణంమద్భజనే భక్తిరేవహి కారణం, ప్రాణదాస్యేసదాదేవి భక్తేభ్యః కిమిహోచ్యతే ౩౯. త్యక్ష్యేకైలాసనిలయం భక్తార్థంబహుకామదం, త్యక్ష్యేత్వాంస్వప్రియాంముఖ్యాం నాసత్యంమమభాషితం ౪౦. భక్తాఏవబహిః ప్రాణాః ప్రాయోమే సర్వమంగళే, తస్మాత్సత్యమిదం భద్రా పాణిగ్రహణభాషితం ౪౧. ఇతిశంభోర్వచశ్శ్రుత్వా నోవాచ గిరిజాసతీ, అంతర్గృహమగాచ్ఛంభో ర్దేవానాం హితకారిణః ౪౨. అచింతయత్తదాదేవీ స్మరంతీభాషితంపునః, కరోమితస్యాస్తపసో విఘ్నమత్యంతదారుణం ౪౩. తపోభంగః ప్రజాయేత యదాభక్తిస్తదైవహి, వినశ్యతి తయాహీనాంశివస్తుష్యతినైవహి ౪౪. మమేష్టాపూరణంభూయా దితిమత్వా తదాంబికా, ప్రాహిణోద్దూతమస్యావై తపోవిఘ్నార్థమాదృతా ౪౫. బలేనతాం తపోనిష్ఠాం సంగృహ్య రభసేనచ, పంపాక్షేత్రం విహాయాశు వింధ్యాద్రౌస్థాపయాధునా ౪౬. తేనధ్వస్తాఖిలశుభా మర్త్యాభవతి దుఃఖితా, దేవదూతస్తదాప్రాహ జననీం వ్యాకులేంద్రియః ౪౭. * దేవదూతః * తపస్వినీసదా యోగనిష్ఠా నిశ్చలమానసా, కర్తుమస్యాస్తపోవిఘ్నం అసమర్థాఃపరాఙ్ముఖాః ౪౮. బభూవుర్గణాస్సర్వే సాప్సరోవనితాస్తదా, మయాసాధయితుంశక్యా యథాభవతి

పార్వతి ౪౯. తముపాయం మమబ్రూహి త్వదాజ్ఞాం ప్రకరోమ్యహం, దేవదూత వచశ్శ్రుత్వా దేవీతం ప్రత్యభాషత ౫౦. * పార్వతీ * మాయయాచ్ఛాదయిష్యే తాం త్వంగృహీత్వాచ సత్వరం, వింధ్యాద్రౌస్థాపయాశుత్వం తేననష్టా భవిష్యతి ౫౧. ఇతిగౌర్యావచశ్శ్రుత్వా సమాగాత్క్షేత్రముత్తమం, * క్షేత్రపాలః * వాక్యం స్మరన్నుమధియా భవాన్యాఃపంపాపతేః క్షేత్రమథాగమద్ద్రుతం, శ్రీసన్నిధౌజాంబవ తేశ్వరస్య దదర్శదూత శ్శుభలక్షణాంతాం ౫౨. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే
భద్రాయాస్తపోవిఘాతాయ పార్వత్యా దేవదూత
ప్రేషణంనామ ద్వాత్రింశోధ్యాయః. 32.

---

* క్షేత్రపాలః * తపశ్చరంతీం సుదృఢాం మౌనేనాత్మవినిశ్చయాం, శ్యామాంప్రసన్నవదనాం నాసాగ్రన్యస్త లోచనాం ౧. తాందృష్ట్వానవహేమాభాం భద్రాంభద్రప్రియాంసతీం, విస్మయావిష్టహృద్దూతో మనసీత్థమచింతయత్ ౨. క్వేయంకనకవర్ణాంగీ క్వతపోధ్యాననిష్ఠతా, త్యజేదియం కథంధ్యానం నారీలోకైక సుందరీ ౩. తపోఽగ్నినా సర్వలోకాన్ సందహత్యతిదారుణం, మమేదం గమనంవ్యర్థం భవిష్యతి నసంశయః ౪. ఇతిసంచింత్యదూతస్తు గౌరీవాక్య మనుస్మరన్, తాం గ్రహీతుంసమారేభే స్వబలేన భయాకులః ౫. తత్కాయోత్థాగ్నినా దగ్ధ సర్వాంగః కంపితోఽభవత్, మూర్ఛామవాపతేజస్వీ పున స్సంజ్ఞామవాప్యచ ౬. గౌరీం ధ్యాత్వాస్వహృదయే యతవాక్కాయమానసః, పునస్సమీపమేయాయ స్మరంతీ తద్గతింతదా ౭. చచ్ఛాదమాయయాగౌరీ భద్రాం మున్నిద్రమానసాం, తదాతత్తప సోజ్వాలా నబబాధపురస్థితం ౮. దేవదూతంమహాభీతం సమీపస్థంచభూసురాః, బలాదుద్ధృత్య తాందేవీమంతరిక్షపథేన వై ౯. జగామవింధ్యశైలేంద్రం యత్స్థలంగిరిజేరితం, తత్రసంస్థాప్య తాందేవీం ప్రహృష్టేనాంతరాత్మనా ౧౦. విచచారస మీపేఽసౌ నిర్భయేన గిరౌతదా, క్షణాత్సంజ్ఞామవాప్యాసౌ భద్రాహ్యస్మిల్యచాక్షిణీ ౧౧. ఇతస్తతోవిలోక్యాథ దదర్శపురతఃస్థితం, దేవదూతంమహాభీతం భిన్నసర్వాంగ బంధనం ౧౨. అహంకస్మాదిహాయాతా మాంకోవానయదత్రతు, క్వత్రపంపాపురీ రమ్యా క్వత్రకాంచనతీర్థకం ౧౩. క్వత్రజాంబవతేశశ్చ ఋషీణామాశ్రమాఃక్వవై, మమాఽపిభ్రంశితాబుద్ధి స్స్వప్నోవామతివిభ్రమః ౧౪. కింవారాక్షసమాయావా దేవకార్య విధాయినీ, నస్వప్నోనమతిభ్రంశో నమాయాచాఽసురైః కృతా ౧౫.

దేవ్యామాయైవనాన్యాభూం బాధయేదితరైఃకృతా, సహిష్యేఽహంమహద్దుఃఖ
గార్గ్యాయాః ప్రీతిదంత్విదం ౧౬. ఇతినిశ్చిత్యమనసా ప్రాహదూతం పురఃస్థితం,
* భద్రా * కోభవాన్కుత్రతేవాసః కేనవాప్రేషితో భృశం ౧౭. నిక్షిప్తాహం
త్వయాఽకస్మా ద్వదసత్య మిహాద్రిద, నోచేద్భస్మీకరిష్యామి తపోభంగకరం ఖలం
౧౮. స తద్వచనమాకర్ణ్య భయాదాహ మహీసురాః, * దేవదూతః * క్రోధం
మాకురు దూతేషు స్వామినిర్దేశకారిషు ౧౯ నాపరాధోస్తి మయ్యంబ కృతోమహా
దతిక్రమః, పార్వతీప్రాహమామంబ త్వత్తపోవిఘ్నహేతవే ౨౦. వింధ్యాద్రి
స్థాపయిత్వా త్వామాగచ్ఛేతిదయాన్వితే, తయోక్తోఽహంగృహీత్వా త్వామత్రస్థాపి
తవానహం ౨౧. గార్గ్యైవప్రేషితశ్చాహం మమదోషోనవిద్యతే, ఇత్యుక్తం
కుటిలంప్రాహ దేవదూతం రుషాన్వితా ౨౨ * భద్రా * కార్యంవిచార్యబహుశః
కుర్యాత్ప్రాజ్ఞ స్సదైవహి, తపస్వినీంసమాధిస్థా మనాదృత్యహిదుర్మతే ౨౩. బలా
దుద్ధృత్యమాంనీత్వా వింధ్యేసంస్థాప్య గచ్ఛసి, తేనదర్దురతాం యాహి వర్షాతప
హిమేషుచ ౨౪. శిలారూపో భవాశుత్వం యస్మాత్త్వంకఠినోసివై, త్వంనీచవద్బలా
ద్గృహ్యాశునేవ హావిరూర్జితం ౨౫ సప్తకల్పావధి త్వంహి శిలాత్వ మనుభూయసే,
ఇతిశాపాన్వితం తస్యాః వచశ్శ్రుత్వా సమూర్ఛితః ౨౬. కంపాయుతః పపాతోర్వ్యాం
నిస్సంజ్ఞో మృతకోయథా, క్షణాదుత్థాయసహసా వేపితాంగోఽబ్రవీదిదం ౨౭.
నమస్కరోమిమాతస్తే దయయా పరిపాలయ, నాపరాధోఽస్తి మేదేవి శాపోదత్త
స్త్వయాధునా ౨౮. కఃపాలయతిపాషాణజన్మనః పాపకశ్మలాత్, విశాపందేహిమే
దేవి యాచేత్వాం భక్తవత్సలే ౨౯. లోకమాతర్నమస్తేస్తు త్వదధీనం చరాచరం,
కార్యాకార్యావిహీనంమాం త్రాయస్వమహతో భయాత్ ౩౦. త్వత్కృపాదృష్టి
సుధయా నిపించ విగతత్రపం, రుష్టాయాంత్వయిలోకేశి కఃపాలయతి మాంఖలం
౩౧. పాహిపాహిజగన్మాత శ్శాపభీతం నిరాగసం, అస్యదుఃఖస్యపారంతునజానే
లోకసుందరి ౩౨. ఇత్యుక్త్వాదేవదూతంసా బభాషే కృపయాసతీ, * భద్రా *
యదుక్తమనుభావ్యంత న్నాసత్యం మమభాషితం ౩౩. తథాపివక్ష్యే తచ్ఛాపనిష్కృ
తించ విదూషక, పంపాభిధానేసుక్షేత్రే శిలారూపేణ సంస్థితం ౩౪. స్పృశతిత్వాం
యదాశంభుః పదాముక్తి స్తదాభవేత్, తస్మాచ్చసకలానిష్టా న్వరాన్ సంప్రాప్స్యసే
బహూన్ ౩౫. దేవస్యనికటేస్థానం తవతత్ర భవిష్యతి, ఇత్యుక్తో లోకజననీం
నత్వాదూతస్సవిహ్వలః ౩౬. దర్దురోఽభూ న్మహా క్షేత్రేసహన్ శీతాతపంసదా,
భద్రాఽచింతయదిత్థంవై తపసోవిఘ్నకారణం ౩౭. తపఃకరోమిచాత్రైవ తముద్దిశ్య
మహేశ్వరం, ఇతినిశ్చిత్యమనసా తపశ్చక్రే సుదారుణం ౩౮. పూజాంచక్రుర్మహా

త్మానో ఋషయస్సిద్ధచారణాః, ఇంద్రాద్య యోలోకపాలా వింధ్యాచల నివాసినీం ౩౯. స్తోత్రై ష్షోడశభిః పూజానిచయై స్సుమనోహరైః, గీతవాదిత్రసంఘైశ్చ సేవాం చక్రు రహర్నిశం ౪౦. పూజాంతేప్రార్థనాంచక్రు ర్నత్వా(శీచరణాంబుజే, *దేవాః* త్వమేవగతి రస్మాకం సర్వేష్టార్థప్రదాయినీ ౪౧. దేవిప్రసన్నార్తిహారిప్రసీద త్వత్తే జసా వ్యాప్తమిదం సమస్తం, త్వత్పాదపద్మానతమస్తకానో భద్రేఽధునాపాలయ సంస్తుతేశ్చ ౪౨. ప్రతపితమిదమార్యే త్వత్తపో రోహితాశ్వ ప్రఖరబహుళకీలై ర్విష్టపం నష్టమాసీత్, రచయసుఖమనంతం త్వత్కృపాదృష్టిసర్గై రఖిలమఘనిదాఘా పీడితంరక్షలోకం ౪౩ * క్షేత్రపాలః * ఇతినిగదితమేషాం దేవతానా మృషీణా మఖిలజనశరణ్యా ప్రాహచాకర్ణ్యభద్రా, యఇహశిఖరిసంస్థాం పూజయత్యంతికస్థ శ్శివఇవసకలార్థా తస్యదాస్యేసదాహం ౪౪. ఇతితేషాంవరాన్ దత్వాభద్రాత్రత్ర స్థితాసనా, తపస్తేపే మహాదేవ పదసంలగ్నమానసా ౪౫. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే పార్వతీప్రేషిత దేవదూతస్యశాపప్రదాన పూర్వకం భద్రాయావింధ్యాచలనివాస వర్ణనంనామ త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః. ౩౩

---

* క్షేత్రపాలః * తతఃకాలేనమహతా శివఃప్రత్యక్షతాంగతః, భద్రాయాః పురతోత్యంత కృపయా శంకరఃప్రభుః ౧. పినాకీజగతాంనాథో వందిత స్సర్వదైవ తైః, విశాలవక్షా విపులబాహ్వాంస లసిత శ్శుభః ౨. పద్మపత్రేక్షణ స్సుభ్రూః కపోలమణిదర్పణః, సుకుండలలసత్కర్ణయుగళ స్సుమనోహరః ౩. విశాలఫాలవి భ్రాజ ద్భసితామలవిగ్రహః, కిరీటాంగద హారాఢ్య స్సర్వలక్షణలక్షితః ౪. లసత్కం కణసన్నద్ధ కర స్సర్వాంగసుందరః, ఆతామ్రపాణిపాదాఢ్యః కరుణారసవిగ్రహః ౫. త్రిలోకపావనీం గంగా ముద్ధృత శ్శశిశేఖరః, తరుణాదిత్యవత్తేజో భాసమానః పరాత్పరః ౬. సులలాటజ్వలన్నేత్ర నిగూహితతటిత్ప్రభః, దృష్ట్వాతాం నవహే మాభాం సాంద్రస్నిగ్ధపయోధరాం ౭. శ్యామాంప్రసన్నవదనాం. తేజోరూప మివాపరం, సునాసాంసుభగాంసుభ్రూం భక్తిపూర్ణాం వరాననాం ౮. ప్రోవాచ మధురాంవాణీం భక్తానామిష్టదాయినీం, * శివః * లలనేబ్రూహ్యభీష్టంతే ప్రయ చ్ఛామి తవాధునా ౯. మాంద్రుష్ట్వా కింవరారోహే లజ్జసే నమితాననా, ఇతిబ్రు వంతమీశానం నిమీల్య పురతోక్షిణీ ౧౦. దదృశేశంకరం సర్వవశంకర మనా మయం, సుకుమారం సువదనం యువానమతిసుందరం ౧౧ మందస్మితప్రభాజాల

తిరస్కృతసుచంద్రికం, కుందకుట్మలదంతాళి మంబుజానన మీశ్వరం ౧౨. జ్ఞానిభి
శ్చింత్యతే తేజో యత్సత్యంయదుపాస్యతే, తదేవరూప మవ్యక్తం సకలానందదా
యకం ౧౩. తదేవపురతోదృష్ట్వా భద్రాప్రోవాచ నమ్రధీః, * భద్రా * యది
తుష్టోఽసిమే దేహి వరానిష్టార్థదాయకాన్ ౧౪. పతిర్మేభవకైలాస నివాస జగదీశ్వర,
త్వాముద్దిశ్యబహునద్భా నిహోవాసం ప్రకల్ప్యచ ౧౫. తపఃకృతంమయాశంభో
త్వత్సేవార్థం పరాత్పర, భక్తేష్టదాయిన్ శ్రీకంఠ మాంకురుష్వాత్ర సంశయం ౧౬.
ఇతిభద్రావచశ్శ్రుత్వా ప్రోవాచభగవాన్ హరః, * శంకరః * లలనేసంశయో
నాస్తి త్వయికారుణ్యమావహన్ ౧౭. ప్రత్యక్షమభవం భద్రే వృణేత్వాం హి తప
స్వినీం, తథాపివక్ష్యేమద్వాక్యం రహస్యం శృణుభామిని ౧౮. త్వత్పాణిగ్రహణం
కుర్యా మహంయదిశుభాననే, తదామేకలహోభూయా త్పార్వత్యాశ్శుభదర్శనే
౧౯. తస్మాత్త్వాంతపసాభక్త్యా తోషయాశు శుభోదయే, యదాప్రిసన్నాభవతి
యాచస్వేదంతవేప్సితం ౨౦. తదాభవతితేఽభీష్టసిద్ధి స్సర్వసుఖావహా, పార్వత్యా
సహితాసద్భిః కాంచనే తీర్థరాజకే, స్నానంకురుష్వ తేనైవధూతపాపా భవిష్యసి
౨౧. తదాత్వాంతపసాశుద్ధాం వృణోమి సురపూజితాం, అహంజాంబవతేశాఖ్యః
పంపాక్షేత్రే సునిర్మలే ౨౨. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధేశంభుః ప్రసన్నవదనోహరః, శంకర
స్యవచశ్శ్రుత్వా తపఃకర్తుంసమారభత్ ౨౩, పార్వతీంలోకజననీం మహదానంద
దాంప్రతి, సాదేవీతపసాతుష్టా ప్రత్యక్షమభవత్పురః ౨౪. తాంద్రృష్ట్వానవహేమా
భాం భద్రా ప్రోవాచభక్తితః, శివాజ్ఞయాశివాంనత్వా యయాచేపరమేశ్వరీం ౨౫.
త్వత్కృపాలోకనేనైవ సూయతే సచరాచరం, త్వయైవరక్ష్యతేదేవి త్వయిసర్వం
ప్రతిష్ఠితం ౨౬. త్వత్సమీపేకృతాపూర్వం ప్రతిజ్ఞా యా మయాధునా, తాం
పాలయమహాదేవి పతింకురు సదాశివం ౨౭. త్వదాజ్ఞయామమాభీష్టం భవత్యేవ నసం
శయః, కృపాంకురుమహాప్రాజ్ఞే దోషంమార్జయ హృద్గతం ౨౮. త్వద్భక్త్యాత్వాం
త్వత్పరాధీనాం మాంపాహికరుణానిధే, ఇతిస్తువంతీం సతతం ప్రార్థయంతీంపునఃపునః
౨౯. నిర్దోషాం యోగనిరతాం నిరహంకారిణీంవరాం, శాంతాంశర్వమనఃకాం
తాం అర్థయంతీం శివంపతిం ౩౦. ఆనందదాయినీంధీరాం ధీరాణామపి ధైర్యదాం,
నిశ్చలాం తపసఃపారంగతాం గీతానుగామినీం ౩౧. తేజసాప్రతపంతీంచ మార్తాండ
మివభాసురాం, తాంద్రృష్ట్వాగిరిజాప్రాహ సమాగత్య తదంతికం ౩౨. *పార్వతీ*
త్యజశోకంమహాదేవి త్వద్భక్త్యాతోషితా హ్యహం, పరీక్షాంతేహ్యకరవం త్వద్గుణా
నవలోక్యచ ౩౩. మాంకురుష్వాత్రసందేహం పతిర్భవతి శంకరః, మత్సమాభవభూ
లోకే యశస్తే వర్ధతాంసదా ౩౪. ఇత్యుక్త్వాగిరిజామూచే భద్రానమ్రముఖీ తదా,

* భద్రా * కథంవ్రజేమహాదేవం త్వాంవినాలోకసుందరి ౩౫. తస్మైవఘటయా
శుత్వం పరేశ కృపయాన్వితా, నమాంత్యజేర్జగన్నాథే త్వద్ధ్యాననిరతాంశివే ౩౬.
ఇత్యుక్తాస్వప్రియాంభద్రాం మూచేసాపార్వతీతదా, * పార్వతీ * ధైర్యమాలంబ్య
తిష్ఠత్వం క్వచిత్కాలేఽత్ర సుందరి ౩౭ సశంకరాఽఽగమిష్యేఽహం త్వత్సమీపం
ముదాన్వితా, వివాహంయువయోఃకృత్వా పశ్చాద్యుత్సవ మాదరాత్ ౩౮.
ఇత్యుక్త్వాంతర్దధేగౌరీ భద్రాయాః పురతస్తదా, కైలాసనిలయేశంభుం ప్రోవాచ
రహసి ప్రియా ౩౯. * పార్వతీ * మద్వాక్యాత్కురుకల్యాణం భద్రాయాముక్తి
హేతవే, బహుకాలం తపఃకృత్వా త్వాముద్దిశ్య వరాంగనా ౪౦. ప్రాప్తాసాబహు
కాయాసం కురుతన్మానసేప్సితం, అవిలంబంయథాభూయా త్తథాఽఽలోచయ శంకర
౪౧. ఇతిగౌర్యావచశ్శ్రుత్వా ప్రహస్య ప్రత్యభాషత, * శంకరః * క్వమర్త్యా
సాతవసమా కథంసంఘటతేఽనఘే ౪౨. త్వయోక్తంపూర్వమేవాసా మర్త్యా
దోషగుణాన్వితా, ఇదానీంతుగుణాఢ్యాసా భవిష్యతికథంశివే ౪౩. తద్బ్రూహ్యహం
విశ్వసిమి త్వయోక్తం లోకసుందరి, * పార్వతీ * సామాయా తామసీపూర్వా
విషయానుగతాసదా ౪౪. ఇదానీంనిర్జితాశేషగుణ కర్మౌఘసంతతిః, శుద్ధా పరా
మత్సమాచ తవభోగావహాశుభా ౪౫. అస్తివింధ్యాచలేరమ్యే నిర్జనే సంగవర్జితా,
ఇత్యుక్తస్స్వసతీంప్రాహ శంభు ర్విస్మితమానసః ౪౬. సత్యముక్తం త్వయాదేవి
వివాహంప్రకరోమ్యహం, త్వదాజ్ఞయామహాదేవి కించిద్వక్ష్యే రహఃపరం ౪౭.
తాముద్ధృత్యస్వతపసా కాంచనాఖ్యేసరస్తటే, పునర్జాంబవతేశాఖ్యే తత్రైవస్థాపయ
ప్రియే ౪౮. స్నానంకురు తయాసార్థం తేనశుద్ధా భవిష్యతి, వివాహకార్యంవిధినా
ప్రకరోమి తతశ్శివే ౪౯. * క్షేత్రపాలః * ఇత్యుక్తాశంభునాసుభ్రూ స్సమాగత్య
తదంతికం, స్వకలాంతత్రసంస్థాప్య వింధ్యాద్రౌ తత్రతుష్టయే ౫౦. శంభోర్వాక్యా
ద్ధిమగిరిసుతాక్షిప్రమాగత్య భద్రాంధ్యానోన్నిద్రాం హృదికరతలన్యస్తముద్రాం నిరీక్ష్య,
వింధ్యాద్రేస్స్వనిరగమదతః కాంచనంతత్సమేతా దత్వాస్వాంశం యమదిశిముదా
స్థాపయామాస భద్రాం ౫౧. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే భద్రాదేవ్యై
పార్వత్యావరదానపూర్వకం పునఃపంపాక్షేత్రానయనం నామ
చతుస్త్రింశోఽధ్యాయః. ౩౪.

* క్షేత్రపాలః * తచ్ఛ్రుత్వా శంకరః ప్రాగాత్ తతో జాంబవతేశ్వరం, తదా
తుష్టావ గిరిజా వివాహార్థం సదాశివం ౧. తపసా తోషయిత్వా త్వాం స్థితా భద్రాసర
స్తటే, తాముద్వోఢుం ప్రయత్నం హి కురు శీఘ్రం మమాగ్రతః ౨. పార్వత్యా స
హితశ్శంభుస్సుముహూర్తే సులక్షణే, సమాగత్య గిరిం ప్రాహ గిరిజాం ప్రీతమానసః ౩.
భద్రాముద్ధృత్య సహసా కాంచనాఖ్యసరస్తటే ౪. పూర్వమేవ స్థాపయిత్వా తాం
తక్షసి సదానఘే, గచ్ఛావ స్తస్య నికట మావాం సత్వర మద్య వై ౫. ఇత్యుక్త్వా
ప్రయయౌ శంభుశ్శివయా సహితః ప్రభుః, భక్తాభీష్టప్రదో దేవ స్సర్వత్ర విచచార సః ౬.
శిలాత్వమోచనార్థం వై దేవదూతం సమీపతః, శీతోష్ణద్వంద్వసహనం సదా శంకర
మానసం ౭ పదా పస్పర్శ భగవాన్ శరణాగతవత్సలః, తద్దైవధూతపాపస్సన్
పూర్వవత్సంస్థితః పురః ౮. స దదర్శ మహాదేవం సదాశివ మనామయం, శరణాగత
సంత్రాణం పురాణపురుషోత్తమం ౯. అవ్యాజకరుణామూర్తి మాద్యంతరహితం
పరం, సాష్టాంగం ప్రణిపత్యాగ్రే భక్త్యా తుష్టావ శంకరం ౧౦. * దేవదూతః *
నిటిలాక్ష నమోస్తు తేఽనిశం స్మరతాపార్తిహర ప్రసీద మే, చరణాంబుజదర్శనేన వై
పరిపూతోఽస్మి శిలాతనో రహం ౧౧. తవ పాదరజఃకణాశ్రయా విధిముఖ్యా స్సుఖినో
ఽభవన్ సురాః, పరిపాలయ మాం కృపానిధే తవ మూర్తే శ్శతశో నమోస్తు తే ౧౨.
శరణాగతవత్సల త్వయా పరిపూతః పరమాఘసంచయాత్, కరుణాంకిమువచ్మి
మాదృశాన్ భవలగ్నా నవసీశ సత్వరం ౧౩. సచరాచరలోకసంచయం స్వతనా
దేవ బిభర్షి లీలయా, పరమేశ్వర తే విరాట్తనో ర్నహి వక్తుం మహదద్భుతం క్షమాః
౧౪. హర బిల్వదళేన తోషిత స్సకలం తస్య సుఖం హి దాస్యసి, కిము తావహరహ
ర్భజంతి యే భువి తేషాం సుకృతం కథం బ్రువే ౧౫. పరదారపరాపవాదజం పరిహర్తుం త
దఘం సమాగతః, వరదాభయశూలపాణిభిర్వరదో మే భవ జన్మజన్మని ౧౬. మన
సా వచసా కరోమ్యహం స్మరణం వందనమీశ సంతతం, ప్రణతార్తిహర ప్రసీద మే త్వద
ధీనే శరణాగతే మయి ౧౭. క్రిమికీటశిలాదియోనిజే ష్వథ భక్తేషు దయా చ తే శివ,
స్తోత్రేణానేన సంతుష్టో దేవదూతమథాబ్రవీత్, కిమిచ్ఛసి వరాన్ దాస్యే వరదోఽహం
సమాగతః ౧౮. త్వదభీష్టం బ్రూహి సర్వం యత్తే మనసి వర్తతే, దేవదూతస్తదా
ప్రాహ శంకరం ప్రియభాషిణం ౧౯. * దేవదూతః * అనుభూతోఽస్మి భగవన్
శిలాత్వం బహువత్సరం, త్వత్పదా పావితశ్చాస్మి యాచే త్వాం త్వత్పదం శుభం ౨౦.
సంతు మే త్రిపద శ్శర్వ భక్తానా మిష్టదాయక, త్వత్సేవాం ప్రకరోమీశ నికటే తవ
సంతతం ౨౧. ఇదమేవ వరం దేహి నయాచేఽన్యం వరం విభో, * క్షేత్రపాలః *

దదౌతుష్టశ్శివస్తస్య వరంతేనోక్తమిష్టదం ౨౨. త్రిపదాభృంగినామ్నాఽసౌ సేవార్థం శ్రీశివస్యతు, స్థితోఽభూద్భక్తినమ్రాంగో మృదంగాదీన్ సముద్వహన్ ౨౩ నాట్యోత్సవేషు శ్రీశంభోః ప్రియంకుర్వ న్నహర్నిశం, కైలాసాగ్రేసదానందా ద్ధువాస హరభక్తితః ౨౪. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే దేవదూతస్య శ్రీశివానుగ్రహేణ భృంగిత్వప్రాప్తిర్నామ పంచత్రింశోఽధ్యాయః. ౩౫

---

* క్షేత్రపాలః * తతో దేవాస్సగంధర్వా స్సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః, జగ్ముర్యత్ర స్థితా భద్రా వివాహార్థం శివస్యవై ౧ బ్రహ్మాదయో లోకపాలా శ్చతురంగబలాన్వితాః, భేరీమృదంగపణవ ఢక్కాగోముఖ ఝర్ఝరైః ౨ తూర్యస్వనైః పూరయంతః కకుభః పరమోత్సవాః, జగుర్గంధర్వపతయో ననృతు శ్చాప్సరోగణాః ౩. పుష్పవృష్టిః పపాతోచ్చై ర్దేవనారీ కరచ్యుతా, గీతవాదిత్రనిచయై ర్వందిమాగధ గాయకైః ౪. తదద్భుతమభూత్తత్ర దేవానామపి పశ్యతాం, ఉపాయనానిసంగృహ్య వస్త్రాలంకారభూషణైః ౫. ఫలపుష్పాక్షతాదీంశ్చ వివాహార్థ ముమాపతేః, పరస్పరం భాషయంతః కథయంతః కథాశ్శుభాం ౬. శివస్యచరితందివ్యం పుణ్యదం కీర్తివర్ధనం, సదారాస్సహపుత్రాశ్చ సబాంధవసుహృజ్జనాః ౭. శివప్రశస్త్యాభియుతా మునయశ్శాంతమానసాః, క్షేత్రంజాంబవతేశస్య సమాజగ్మర్ముదాన్వితాః ౮. యత్ర స్థితో మహాదేవో యత్ర భద్రాస్థితాసతీ, తంద్రుష్ట్వాదైవతంసంఘం ససుహృజ్జన బాంధవం ౯. బ్రహ్మాదీంశ్చ మహేంద్రాది లోకపాలాంశ్చ భూరిశః, భైరవాః క్షేత్రపాలాశ్చ పురోగత్వాఽఽదరేణతు ౧౦. ఆసనాదీన్ప్రకల్ప్యాగ్రే తేషాంభక్తి పురస్సరాః, ఆనయామాసు రుత్సాహ ద్విగుణీకృతతేజసః ౧౧. దృష్ట్వాజాంబవతేశంచ పార్వత్యాసహితం శివం, ప్రణేము స్సహసాభూమౌ సాష్టాంగంసంభ్రమాద్ద్విజాః ౧౨. శివాజ్ఞయోపవిష్టా దివ్యసుందరవిగ్రహాః, బ్రహ్మాప్రోవాచ దేవేషు భక్త్యాశ్రీశంకరంతదా ౧౩. భద్రాముద్వహసద్వృత్తా మనన్యమనసంసతీం, ప్రార్థయంతీంచతే దివ్యచరణం శరణైషిణీం ౧౪. సుముహూర్త మభూదద్య వివాహార్థం సురాధిప, సత్వరంయత్నమాస్థాయ కార్యంసాధయ సువ్రత ౧౫. బ్రహ్మణోవచనంశ్రుత్వా శివఃప్రోవాచ సస్మితం, క్రవ్యాదబాధితాంకన్యాం కశ్మలాంమానుషీం సతీం ౧౬. ఉద్వహేయంకథంకన్యాం యుష్మాకం కీదృశంసుఖం, అపవాదఃప్రజాయేత నీతిజ్ఞానాం మహాత్మనాం ౧౭. సంశయోమే మహాన్జాతః కింకరోమి పితా

మహా, శివస్యవచనంశ్రుత్వా ధాతాప్రోవాచ సత్వరం ౧౮. సర్వజ్ఞోఽసిదయా
సాంద్ర వచ్మ్యహంకిం తవాగ్రతః, త్వదధీనంజగత్సర్వం త్వాంవినా నహికించన
౧౯. భక్తానాం హి హితార్థాయ ప్రసన్నోహ్యధునాభవ, తపోధ్వస్తాఘజాలాసా
తస్యాంనాస్త్యేనసాంచయం ౨౦. కోఽపవాదో భవేద్దేవ తవలోకైకనాయక,
త్రాహిమర్త్యనిలోకాంశ్చ దేవానస్మాంశ్చ శంకర ౨౧. ఇతితస్యవచశ్శ్రుత్వా
శంకరః కరుణాకరః, ప్రాగాత్కాంచనతీర్థస్య నికటం సుమనోహరం ౨౨. సాద
దర్శవిరూపాక్షం యువాన మతిసుందరం, శంభుంజాంబవతేశానం ప్రసన్నవదనం
శుభం ౨౩ నత్వాప్రోవాచమధురాం వాణీం హర్షాశ్రులోచనా, * భద్రా *
త్వత్కృపాలేశసిద్ధ్యర్థం బహుకాలం తపఃకృతం ౨౪. భక్తవత్సలతాం ప్రాప్యభర్తా
భవ మహేశ్వర, పార్వత్యాశ్చాజ్ఞయా శాపో హ్యనుభూతోమయాశివ ౨౫.
ఇదానీంతపసాయుష్మాన్ సంతోష్య పురతఃస్థితా, పాణింగృహాణవిధినా సర్వదేవ
నమస్కృత ౨౬. శ్రుత్వావాక్యం కన్యకాయాః ప్రాహకాలోచితం హరః, త్వదభీ
ష్టంపూరయితుం సంశయోనాస్తి కశ్చన ౨౭. తథాపిరాక్షసేనత్వం బాధితా బహు
వత్సరం, తస్మాదశుద్ధా భద్రేత్వం మమభోగ్యా కథంభవేః ౨౮. అయమేవకలం
కోహి వర్తతే త్వయిసుందరి, నోచేద్వివాహవిధినా స్వీకరిష్యే నసంశయః ౨౯.
ఇత్యాకర్ణ్యవచశ్శంభోః పాదయోః పతితాతదా, యయాచేదీనమనసా ప్రాణాం
స్త్యక్ష్యే తవాగ్రతః ౩౦ త్వద్ధ్యాననిరతా శుద్ధా మయిదోషో నవిద్యతే, తస్యాదీన
వచశ్శ్రుత్వా పునఃప్రోవాచ శంకరః ౩౧. * శ్రీశివః * అత్రైవకాంచనే తీర్థే
స్నానంకురు శివాయుతా, తేనశుద్ధాసమాదేవ్యా భవిష్యసి నసంశయః ౩౨.
తదాపాణింగ్రహీష్యేఽహం వివాహవిధినాంగనే, ఇత్యుక్త్వా సశివాభద్రా కాంచనే
తీర్థరాజకే ౩౩. స్నానంచకారవిధినా దేవానాంపశ్యతాం పురః, స్నానాత్కాంచ
నవర్ణాభా దివ్యసుందరవిగ్రహా ౩౪. శివధ్యానైకనిరతా సమాయాతా జలాంత
రాత్, పార్వత్యాసంమితారూపే తత్సమావరవర్ణినీ ౩౫. ముముహుర్దేవనిచయా
స్తాందృష్ట్వాశంకరప్రియాం, ఇయంత్రైలోక్యజననీ వశీకృతదిగంతరా ౩౬. అనయా
తారితాస్సర్వే కలిజాన్నరకార్ణవాత్, ఇతిసంభాషమాణాస్తే ముదమాపుస్తదీ
క్షణాత్ ౩౭. భద్రాంగృహీత్వాశర్వాణీ ప్రోవాచ శివసన్నిధౌ, * పార్వతీ *
ఏషామదాజ్ఞయా దుఃఖమనుభూతా త్వదాప్తయే ౩౮. భద్రాసావాగతా పాణిం
త్వంగృహాణ విధానతః, ఇతీరితోఽంబయా శంభు రంగీచక్రే సతీంశుభాం ౩౯

—♦ శ్రీభద్రాజాంబవతేశ్వరయోః పాణిగ్రహణ ఘట్టః. ♦—

తదాబ్రహ్మాదయస్సర్వే సిద్ధాశ్చ పరమర్షయః, భద్రాంజాంబవతేశానం నత్వాగౌరీం ముదాన్వితాః ౪౦. ప్రార్థయామాసురఖిలా వివాహార్థే శివంప్రతి, బహుధాప్రార్థితో దేవైరంగీచక్రే తతోవిభుః ౪౧. తదానీందేవవనితాః పార్వత్యాశ్చ తయాముదా, కారయిత్వాసుగంధాఢ్య మభ్యంగ ముభయోస్తదా ౪౨. అలంచక్రుర్వరారోహా దివ్యవస్త్రవిభూషణైః, శంభుంరత్నమయేపీఠే సంనివేశ్య తదంతికే ౪౩. భద్రాంసంస్థాప్య పురతో మంగళద్రవ్యసంచయాన్, నిక్షిప్యగీతవాదిత్ర నిస్వనేన మహీసురాః ౪౪. మంగళాష్టక ముచ్చార్య లాజాన్ మంత్రైరవాకిరన్, తదాశిషోగృహీత్వాగ్రే శంకరః కరుణాకరః ౪౫. దేవైర్యుతో ముదాయుక్త శ్శుభలగ్నే సుతారకే, పాణింజగ్రాహ కన్యాయాఃభద్రాయా స్సఫలాక్షతం ౪౬. దేవదుందుభయోనేదుః పుష్పవృష్టిశ్చ ఖాచ్చ్యుతా, కంఠేబబంధభద్రాయా మాంగళ్యం శ్రీకరంశివః ౪౭. సుముహూర్తే సముత్పన్నే సర్వదేవైర్నమస్కృతః, ఉత్సవం పరమంచక్రుః బ్రహ్మాద్యావీతకల్మషాః ౪౮. వస్త్రాన్నాద్యై ర్భూషణైశ్చ బ్రాహ్మణానఖిలాంస్తదా, తోషయామాసు రమరా స్తస్మిన్ వైవాహికేశుభే ౪౯. వైవాహికంప్రవర్త్యేత్థం ప్రభు ర్జాంబవతేశ్వరః, నివాసమకరోత్తస్మిన్ దేవప్రార్థనయా ముదా ౫౦. భద్రాదేవ్యా వీరనామ గణపేన సమన్వితాః, ఆగాయన్ దేవగంధర్వాననృతు శ్చాప్సరోగణాః ౫౧. గృహీత్వాశంకరస్యాజ్ఞాం దేవా బ్రహ్మపురోగమాః, స్వంస్వంధామ యయుస్సర్వే మహదానందనిర్భరాః ౫౨. యతో జాంబవతఃక్షేత్రే దేవప్రార్థనయా విభుః, వసతింకృతవానత్ర భద్రయా సహితశ్శివః ౫౩. తస్మాజ్జాంబవత క్షేత్రమితి లోకేషుగీయతే, య శ్శంకరస్యచరితం శుభదం శృణోతి భుక్త్వేహభోగమఖిలంపరమంప్రయాతి, ధన్యస్సఏవ పరమస్సచధర్మవక్తా ముక్తస్సఏవ పురుషో భువిజన్మలాభః ౫౪. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే భద్రాజాంబవతేశ్వరవివాహవర్ణనం నామషట్త్రింశోఽధ్యాయః. ౩౬.

---

* శ్రీసూతః * క్షేత్రయాత్రాం తదాకృత్వా ముదాసప్తర్షయోఽమలాః, నత్వాజాంబవతేశానం భద్రాంజాంబవతీం శుభాం ౧. యయుస్తేశంకరక్షేత్రం నైరృత్యాం సువిరాజతం, స్మరతాం సర్వపాపఘ్నం భుక్తిముక్తిఫలప్రదం ౨. క్రోధనామ్నా పాలితం తత్క్షేత్రపాలేన సంతతం, శూరనామకవిఘ్నేశః శౌర్యోదా

ర్యఫలప్రదః 3. కల్యాణదాయినీశక్తిః కాళీనామ్నా సవాహనా, పాలయంతిశివ
క్షేత్రం సదా సంతుష్టమానసాః ౪. తత్క్షేత్రమగమన్ విప్రాః క్షేత్రపాలసమన్వితాః,
దృష్ట్వాతే శంకరక్షేత్రం ముదాప్రోచుర్మునీశ్వరాః ౫. *ఋషయః* శంకరక్షేత్రనా
మాఽస్య కథమాసీద్వదాధునా, రహస్యంపావనం పుణ్యం గోపితం సర్వముక్తి
దం ౬. తేషాంవచనమాకర్ణ్య క్షేత్రపాలస్తదాబ్రవీత్, సాధుపృష్టం మహాభాగాః
శంకరస్యకథామృతం ౭. రహస్యమపి వక్ష్యామి యుష్మాకం ముక్తిసిద్ధయే, గంధర్వ
స్సుమహానాసీత్ గానవిద్యా విశారదః ౮. భద్రసేనఇతి ఖ్యాత స్తస్యాసన్కన్య
కాశ్శతం, పుత్రాశ్చ దశసంఖ్యాకా శ్చాభవన్ గానలోలుపాః ౯. తతోజాతా
స్సుపౌత్రాశ్చ పౌత్ర్యః కమలలోచనాః, సుశీలస్యసుశీలా భూత్సుస్వరాస్వరవే
దినః ౧౦. సుతారాచంద్రకాంతస్య చంద్రికా సుభగస్యచ, శోభంతేచ మిథస్తాశ్చ
భగిన్యఇవసర్వదా ౧౧. ఉద్భిన్నకుచపద్మిన్యః పద్మిన్యఇవమాధవే, ఉన్మీలద్యౌవనైః
కాంతా వల్లర్యఇవ పల్లవైః ౧౨. హేమగౌరాశ్చ హేమాభాః హేమాలంకార
భూషితాః, స్వరగ్రామావలీధాశ్చ దివ్యరాగ సమన్వితాః ౧౩. తాశ్చ గానవినో
దేషు వల్లకీవేణువాదనే, మృదంగవాదనే గీతే లాస్యమార్గలయేషుచ ౧౪. విచిత్ర
నాట్యరచనే సకలాసు విశారదాః, కౌతుకాదేకదా పంచ మిలిత్వామాసి మాధవే,
మల్లీమందారపుష్పాణివిచిన్వంత్యో వనాద్వనం ౧౫. గౌరీం సమారాధయితుం
వరాంగనాః కదాచిదచ్ఛోదసరోవరంయయుః, హేమాంబుజాని ప్రవరాణితాః
పునః తస్మాదుపాదాయ వరోత్పలానిచ ౧౬. వైదూర్యశుద్ధస్ఫటిక ప్రకుట్టిమేస్నా
త్వా సరస్యంబరమాశుధృత్వా, మౌనేనచ స్థండిల పిండికామయీం సుసైకతాం
హైమవతీంవినిర్మముః ౧౭. ఆవాహ్యతాం కుంకుమపంకచందనై రభ్యర్చ్యగౌరీం
వరపంకజాదిభిః, దివ్యోపచారైశ్చ సుభక్తిభావితా లాస్యప్రయోగై ర్ననృతుః
కుమారికాః ౧౮. గాంధర్వమాశ్రిత్య పరస్పరంతతో గీతంసుతారధ్వనిభి స్సుమూ
ర్ఛితం, ఏణీదృశస్తాః ప్రజగుః కలాక్షరం చారుప్రబంధం గతిభిశ్చసుస్వరం ౧౯.
తద్రమ్యతీరే సురచిత్తహర్షదే కన్యాస్వలం నిర్భరచిత్తవృత్తిషు, అచ్ఛోదతీర్థప్రవరే
తదాగతః స్నాతుంమునే ర్వేదనిధేస్సుతోగ్నిపః ౨౦. పూర్ణేందు బింబాననశోభ
మానః పయోజపత్రాయతలోచనో యువా, విస్తీర్ణవక్షాస్సుభుజోఽధసుందరః
కామచ్ఛవిఃకామఇవాపరోహిసః ౨౧. సబ్రహ్మచారీ సుశిఖోవిరాజతే దండేనయుక్తో
ధనుషేవమన్మథః, ఏణాజినప్రావరణాక్షసూత్రధృక్ కౌపీనమౌంజీకటిసూత్రమేఖలః
౨౨. తందృష్ట్వాబ్రాహ్మణం బాలా స్సుందరంసరసీతటే, జహర్షుఃకౌతుకావిష్టాః
కోఽయం నోనయనాతిథిః ౨౩. ఇతిసంత్యక్తగీతాస్తా స్తస్యాలోకనలాలసాః, హారి

ణ్యోలుబ్ధకేనేవ విద్ధాఃకామేన సాయకైః ౨౪. పశ్యపశ్యేతి జల్పంత్యో ముగ్ధాఃపంచ ససంభ్రమం, తస్మిన్విప్రవరే యూనికామదే విభ్రమంయయుః ౨౫. పునఃపునస్త మభ్యర్చ్య రమ్యైర్నయన పంకజైః, పశ్చాద్విచారయామాసుః కన్యాఃకామవిమో హితాః ౨౬ యద్యయంకామదేవ స్స్యాత్ రతిహీనఃకథంభవేత్, అహోస్విదశ్వినౌదేవౌ తౌదేవౌయుగ్మచారిణౌ ౨౭. గంధర్వఃకిన్నరో వాఽథ సిద్ధోవా కామరూపధృక్, ఋషిపుత్రోఽథవాకశ్చిత్ కశ్చిద్వా మానవోత్తమః ౨౮. అథ వాకశ్చిదేవాయం ధాత్రా సృష్టో హినఃకృతే, యథాభాగ్యవశాదర్థే నిధానం పూర్వకర్మభిః ౨౯. తథాస్మాకంకుమారీణాం గార్హ్యనీతో ద్విజోత్తమః, శ్రుత్వా తద్వచనం తాసాంకృత్వా మాధ్యాహ్నికీం క్రియాం ౩౦. ఆలోచ్య మానసేసోపి విఘ్నఏష ఉపస్థితః, సమీపేసంచరిష్యంతి స్త్రియశ్చాప్సరసో యథా ౩౧. బ్రహ్మ విష్ణుగిరిశాదయస్సురాఃయేఽపి సిద్ధమునయఃపురాతనాః, తేపియోగబలినో విమోహితా లీలయా తదబలాభిరద్భుతం ౩౨. యోషితాంనయనతీక్ష్ణసాయకై ర్భ్రూలతా సుదృఢచాపనిర్గతైః, ధన్వినామకరకేతునా హతః కస్యనోపతతి హామనోమృగః ౩౩. తావదేవ నయధీర్విరాజతే తావదేవ జనతాభయం భవేత్, తావదేవదృఢ చిత్తతా భృశం తావదేవగణనాకులస్యచ ౩౪. యావదేవ వనితేక్షణాశరై ర్నాద్యతి ప్రమత మద్దై ర్నపూరుషః, మోదయంతిమదయంతి రాగిణో యోషితస్సులలితై ర్విలాసకైః ౩౫. వంచయంతి మదయంతిమామిమా ధర్మరక్షణపరై ర్హితైర్గుణైః, మాంసరక్తమలమూత్రపూరితే యోషితాం వపుషినిర్గుణేధమే ౩౬. కామినస్తు పరికల్ప్యచారుతాం హారమంతి సువిమూఢచేతసః! యావదత్రహిసమీపగా ఇమా స్తావదాత్మనిలయం వ్రజామ్యహం ౩౭. సమీపంతస్యయావత్తా గచ్ఛంతి స వర స్త్రియః, శాంభవేనప్రభావేన తావదంతర్దధే ద్విజః ౩౮. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే గంధర్వకన్యకా దర్శనాదగ్నిపఋషేరంతర్ధానం నామసప్తత్రింశోఽధ్యాయః. ౩౭.

---

* సప్తర్షయః * కథంచత్రుకఃకన్యకాస్తాః కామార్తా స్తదనంతరం, సోఽపికుత్ర గత స్తత్ర తాసాంవృత్తం వదాధునా ౧. * క్షేత్రపాలః * అగ్నిపఃపితృగేహంచ సంప్రాప్తస్తపసా తదా, తస్యయోగబలా జ్జాతం ద్విజస్యాదర్శనంతదా ౨. దృష్ట్వాతదద్భుతం కర్మశాంభవం బ్రహ్మచారిణః, విత్రస్తమానసాబాలాః కురర్య ఇవ కాతరాః ౩. సంభ్రాన్తనయనా శ్శూన్యందదృశు స్తాదిశోదశ, ఇంద్రజాలం స్ఫుట... ...జానాతి ఘూర్ణితాః ౪. దృష్టోప్యదృష్టతాంపోఽభూ దిత్యూచుశ్చ

పరస్పరం, తప్తంచహృదయంతాసాం తస్యైవవిరహాగ్నినా ౫. త్యక్త్వైంద్రజాలికీం విద్యాం కాంతసాక్షాద్భవ స్వయం, త్వద్దర్శనంవినానూనం హృదయేశ్వర సాంప్రతం ౬. నజీవామోథజీవామః పున స్సందర్శనాయతే, నయాస్మానపివైతత్ర శీఘ్రం యత్రగతో భవాన్ ౭. ఇత్థంవిలప్యతాః కన్యాః ప్రతీక్ష్యచ ముహుర్ముహుః, పితు ర్భయాద్గృహంగంతుం ప్రతస్థుః కామమోహితాః ౮. తత్ప్రేమనిగళైర్బద్ధా భృశం విరహవిక్లబాః, కథంచిద్ధైర్యమాలంబ్యస్వ మందిర మథాఽఽయయుః ౯. అగత్యాదావ తాఃసర్వా జలయంత్రసమీపతః, కిమేతదితి పప్రచ్ఛు ర్మాతరస్తామృగేక్షణాః ౧౦ క్రీడంత్యఃకిన్నరీకన్యా గణై స్సంహృతకంచుకాః, సంస్థితాస్తన్నవిజ్ఞాతో దివసోంబుద రోధనాత్ ౧౧. పథిశ్రాంతా వయంమాత స్సంతాపస్తేన నస్తనౌ, ఇత్యుక్త్వా లులుఠు స్తత్రమణిభూమౌ కుమారికాః ౧౨. ఇత్థంయుగసమాంరాత్రి మనయ స్మన్మథార్దితాః, కథంచిద్ధైర్యమాలంబ్య సజ్వరావిజ్వరా ఇవ ౧౩. ప్రాతరోప్యేమ మణిందృష్ట్వామన్యమానా స్స్వజీవితం, విజ్ఞాప్యమాతరంస్వాంస్వాం గౌరీంపూజ యితుం గతాః ౧౪. స్నాత్వాతత్రవిధానేన పుష్పైర్ధూపై స్తథాపునః, విధాయ పూజనందేవ్యా గాయంత్య స్తస్థురంజసా ౧౫. ఏతస్మిన్నంతరే సోఽపి స్నాతుంవిప్ర స్సమాగతః, పితురాశ్రమతస్తస్మా దచ్ఛోదకసరోవరే ౧౬. ఉత్ఫుల్లనయనా జాతా స్తందృష్ట్వాబ్రహ్మచారిణం, గత్వాతత్రైవతాఃకన్యా స్సమీపం బ్రహ్మచారి ణః ౧౭. సవ్యాపసవ్యసంవీతం భుజపాశైశ్చ చక్రిరే, హేత్యాగతోసీహనస్త్యక్త్వా గంతు మద్యనలభ్యతే ౧౮. వ్రతంచర త్వమస్మాభి ర్నాత్రతేఽస్తి విచారణా, ఇత్యుక్త స్స ద్విజః ప్రాహ బద్ధ స్తద్బాహుపాశతః ౧౯. * అగ్నిపః * యుష్మాభిరుచ్యతే భద్రమనుకూలం ప్రియంవచః, ప్రథమాశ్రమనిష్ఠస్య కింతునాద్యాపిమేవ్రతం ౨౦. వేదాధ్యయనయుక్తస్య పారంనీతం గురోఃకులే, ఆశ్రమేయత్రయోధర్మో రక్షణీయ స్సపండితైః ౨౧. వివాహాయమతోమన్యే నధర్మఇతి కన్యకాః, ఆకర్ణ్యతస్య వాక్యాని తమూచుస్తావార స్త్రియః ౨౨ క్వవయంసురసుందర్యః క్వభవాన్ తాపసోవరః, దుర్ఘటస్యవిధానేన మన్యేధా తాఽపి పండితః ౨౩. తస్మాదిదానీంత్వంవిప్ర స్వీకురు ప్రకటేన నః, గాంధర్వేణవివాహేన నజీవామో ఽన్యథావయం ౨౪. తాః పరస్పర మాలోక్య జగృహుః పాదపంకజం, భుజౌజగృహతుస్తస్య సుశీలాను స్వరా తదా ౨౫. ఆలిలింగేసుతారాచ చుచుంబాస్యం చ చంద్రికా, తథాపినిర్వి కారోఽసౌ ప్రళయానలసన్నిభః ౨౬. శశాపబ్రహ్మచారీతాః కోపేనాత్యంత మూర్ఛితః, పిశాచ్యఇవమాంలగ్నా స్తస్మాత్ పిశాచ్యో భవథ ౨౭. ఏవం తేనానుశప్తా స్తం సంత్యజ్య

పురతోఽబ్రవత్, కిమేతచ్చేష్టితం పాప మనాగసి జనేత్వయా ౨౮. అనురక్తేషు భక్తేషు
మిత్రేషు ద్రోహకారిణః, పుంసాంలోకద్వయేసౌఖ్యం నభవేదితి నశ్శ్రుతం ౨౯.
తస్మాద్భవాంశ్చ నశ్యాపాత్పిశాచోభవతుత్వరాత్, ఇత్యుక్త్వోపరతాబాలానిశ్వ
సంత్యఃక్షుధాకులాః ౩౦. తథైవాన్యోన్యసంరంభా దరణ్యేత్యత్ర దుఃఖితాః, తాఃకన్యా
బ్రహ్మచారీచ సర్వేపైశాచకం గతాః ౩౧. పిశాచ్యశ్చపిశాచశ్చ క్రందమానా
స్సుదారుణం, క్షపయంతివిపాకంతం పూర్వోపాత్తస్యకర్మణః ౩౨ ఇతశ్చేతశ్చ
ధావంతో వసంతస్సరసస్తటే, ఏవంబహుతిథేకాలే గతేలోమశతాపసః ౩౩. యా
త్రార్థమాగతస్తత్ర శంకరక్షేత్రనామకే, తందృష్ట్వాబ్రాహ్మణంసర్వే పిశాచాఃక్షు
చ్ఛ్రమాకులాః ౩౪. ధావంతోహంతుకామాస్తే సమీపంప్రాపురంజసా, దహ్య
మానాశ్చతీక్ష్ణేన రోమశస్యాతితేజసా ౩౫. అసమర్థాఃపురఃస్థాతుం భీతాస్తే దూర
తఃస్థితాః, తత్రవేదనిధిర్విప్ర శ్శీఘ్రమేవ సమాగతః ౩౬. సమీక్ష్యరోమశం విప్ర
స్సాష్టాంగంప్రణిపత్యచ, ఉవాచమధురోక్త్యాతంకృత్వాశిరసిచాంజలిం ౩౭ *వేదనిధిః*
మహాభాగోదయేవిద్వన్ సాధూనాంసంగతిర్భవేత్, గంగాదిసర్వతీర్థేషు యోనర
స్స్నాతిసర్వదా ౩౮. యఃకరోతిసతాంసంగం తయోస్సత్సంగతిర్వరా, ఇత్యుక్త్వా
కథయామాస పూర్వవృత్తాంతమాదితః ౩౯. ఇమాగంధర్వకన్యాస్తా స్సోయం
మమతనూభవః, సర్వేపిశాచరూపేణ మిథశ్శాపవిమోహితాః ౪౦. దీనాననాశ్చ
తిష్ఠంతి తవాగ్రే మునిసత్తమ, త్వద్దర్శనాద్భవత్యేవ ముక్తి రన్యోన్యశాపతః ౪౧.
* రోమశః * మత్ప్రసాదాచ్చబాలానాం స్మృతి స్సపదిజాయతాం, హితంవచ్మి
తవేదానీం యేనశాపో లయంవ్రజేత్ ౪౨. * వేదనిధిః * మహర్షేకథ్యతాంధర్మో
ముచ్యేరన్యేనబాలకాః, నాయంకాలోవిలంబస్య శాపాగ్ని ర్దారుణోయతః ౪౩.
రోమశః మయాసార్థంవితన్వంతు తీర్థస్నానం విధానతః, స్నానాచ్ఛాపనివృత్తిస్స్యా
న్నాన్యథానిష్కృతిర్భవేత్ ౪౪. శంకరాఖ్యేతీర్థవరే స్నానంముక్తిప్రదం నృణాం,
బహుజన్మార్జితంపాపం దారుణంచోపపాతకం ౪౫. స్నానాన్నశ్యంతిసర్వాణి పాపాని
పరమాదరాత్, ప్రాయశ్చిత్తంయస్యనాస్తి ధర్మశాస్త్రేషు పాపినః ౪౬. సోపిశంకర
తీర్థేఽస్మిన్ స్నాత్వాముచ్యేతపాతకాత్, వాతాంబుపర్ణాశన దేహశోషణై స్తపోభి
రుగ్రై శ్చిరకాలసంచితైః, యోగైర్నసంయాంతి నరాస్తుయత్పదం స్నానాచ్చతీర్థేఽత్రతు
యాంతితత్పదం ౪౭. అధునాతుమయాసార్థ మిమాఃకన్యా స్సుతశ్చతే, త్వంచ
శంకరతీర్థేఽస్మిన్ స్నాత్వాసుఖ మవాప్స్యథ ౪౮. ఏవంరోమశవాక్యంతే శ్రుత్వా
స్నాతుం సమాగతాః, స్నానమాత్రేణతేసర్వే ముక్తాః పైశాచరూపతః ౪౯.
దృష్ట్వావేదనిధిస్తత్ర రోమశం మునిపుంగవం, సంతుష్టోవినయేనాహ బాలకానాం

హితేచ్ఛయా ౫౦. * వేదనిధిః * ఏతేషాముచితం బ్రూహిబాలకానాం మునీశ్వర, * రోమశః * కుమారోఽధీతవేదోఽసౌ సమాప్తనియమోయువా ౫౧. అసౌ తుసానురాగాణాం కరంగృహ్ణాతు సత్వరం, తతోరోమశవాక్యేన వివాహమకరోత్తదా ౫౨ పంచానామపికన్యానాం పాణీన్జగ్రాహ ధర్మతః, ఆనందిన్యస్తతస్సర్వాః కన్యాః పూర్ణమనోరథాః ౫౩. దత్వానుజ్ఞాంమునిస్సోఽపి రోమశస్తైర్నమస్కృతః, జగామపంపాయాత్రార్థం భక్త్యా సంతుష్టమానసః ౫౪. *క్షేత్రపాలః* అస్మింస్తీర్థేస్నానమాత్రేణ శాపా న్ముక్తాఃకన్యా స్సాగ్నిపా స్సౌఖ్యమాపుః, తస్మాదస్యపాహిపా రాఖ్యాస్తదాసీ మాఖ్యామేతాం శంకరేతిప్రియోక్త్యా ౫౫. తస్మాద్భూయఃశాంకరేస్మిన్ స్నాత్వా సుస్థిరమానసాః, శంకరేశ్వరమభ్యర్చ్య గచ్ఛతే శ్వరమానసాః ౫౬ * సూతః * తద్వాచామునయస్స్నాత్వా తీర్థే తంశంకరేశ్వరం, అభ్యర్చ్యయాత్రావిధినా పరివారేణసంయుతం ౫౭. అభవంస్తుష్టమనసః క్షేత్రేశార్చనపుణ్యతః, తతస్తే సప్తఋషయః క్షేత్రపాలసమన్వితాః, పురతోజగ్మురీశస్య క్షేత్రదర్శనలాలసాః ౫౮. యేశంకరేశ్వరం కాలీం క్రోధం శూరం షడాననం, స్మరంత్యత్ర నతే దుఃఖ ముపయాంతి కదాచన ౫౯. శంకాతంకవిహీన శ్శంకరపాదైకమానసస్సతతం, శంకరతీర్థచరిత్రం శ్రుత్వాముచ్యేత సర్వపాపేభ్యః ౬౦. శంకరస్యపరమస్య యదుత్పదం శంకరేశ్వరమిదం స్మరేత్సదా, యస్యసంస్మరణమాత్రతో నరా స్సంభవంతిభువి సంపదాశ్రయాః ౬౧ * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే పంపామాహాత్మ్యే హేమకూటఖండే శంకరక్షేత్రమహిమానువర్ణనేగంధర్వకన్యకానామగ్నిపస్యచపిశాచత్వనివృత్తిపూర్వకం తేషాంవివాహప్రశంసానామాష్టత్రింశోఽధ్యాయః. ౩౮.

---

* శౌనకాదయః * తేసప్తఋషయస్తస్మా చ్ఛాంకరాత్పుత్రచాగమన్, తేషాంవృత్తం సుబహుళం వదసూత ముదాధునా ౧. * సూతః * క్షేత్రపాలయుతాస్సర్వే తత్రదివ్యసరాంసిచ, గిరీన్పుణ్యాశ్రమాన్ దృష్ట్వా వనానిపరమోత్సుకాః ౨. సోమేశంప్రత్యయు స్సద్యోజాతం పశ్చిమదిఙ్ముఖం, తత్రస్థానివిశేషాణి దృష్ట్వా ప్రోచుర్మహర్షయః ౩. *ఋషయః* కింతీర్థంపర్వతఃకోఽసౌ వీశ్వరస్యాభిధాచకా, వసంతికేఽ మరాశ్చాత్ర శివపూజనలాలసాః ౪. సోమేశ్వరస్యనికటే కతితీర్థానిసంతిహి, యాత్రాఃకేముక్తిమమలాం తన్నోవద మహామతే ౫. ఋషీణాంవచనం శ్రుత్వా క్షేత్రపాల స్తదాబ్రవీత్, * క్షేత్రపాలః * సాధుపృష్టంమహాభాగా వక్ష్యే తచ్ఛృణుతాదరాత్ ౬. సోమతీర్థమిదం పుణ్యంగిరి స్సోమాభిధోమహాన్, సోమే

శ్వరఇతిఖ్యాతో భక్తాభీష్టప్రదాయకః ౭ ప్రఖ్యాతంపశ్చిమద్వారం సద్యోజాతాన
నస్యవై, క్షేత్రాణాముత్తమం క్షేత్రం సద్యోముక్తికరం నృణాం ౮. అత్రసాన్నిధ్య
మకరోద్దుర్మదోనామ భైరవః, సేవకానాంహితార్థాయసదైవార్తినివారకః ౯.
భైరవాజ్ఞాం వినాక్వాపి నాస్తిస్వాతంత్ర్యమత్రవై, దేవాసురమనుష్యాణాం సంచా
రోఽత్ర న విద్యతే ౧౦. భైరవోఽవతిత క్షేత్రం గదాపాణిః ప్రతాపవాన్, వరదో
నామవిఘ్నేశో విఘ్నాన్వారయితుంక్షమః ౧౧. చతుర్భుజస్త్రిణయన శ్చంద్ర
చూడఃపృథూదరః, యేపూజయంతివరదం తేవిందంతి మహాసుఖం ౧౨. సుభగా
నామ తత్రాస్తి దుర్గాదుర్గార్తిహారిణీ, సౌభాగ్యంమోహనంరూపం దదాతి సుభగా
పరా ౧౩. అగస్త్యాఖ్యంతీర్థ మత్ర వర్తతేలోకపావనం, సర్వసౌభాగ్యదంనృణాం
సర్వభూతసుఖప్రదం ౧౪. కోటిజన్మార్జితైః పుణ్యై ర్లభ్యతేక్షేత్ర ముత్తమం,
* సూతః * క్షేత్రపాలోదితంవాక్యంశ్రుత్వా తేతాపసోత్తమాః ౧౫. పప్రచ్ఛురి
త్థమత్యంతహితం శ్రోత్రమనోహరం, * ఋషయః * అగస్త్యాఖ్యంతీర్థమితి కథం
ఖ్యాత మభూద్వద ౧౬. * క్షేత్రపాలః * అస్యతీర్థస్యమాహాత్మ్యం బ్రహ్మాదిభి
రభిష్టుతం, అస్మింస్తీర్థాంభసి స్నాత్వా సోమేశంపూజయంతియే ౧౭. తేఽపినిర్ధూతపా
ప్మానో జీవన్ముక్తా భవంతిహి, వైశాఖే పౌర్ణమాస్యాంయే స్నాంతిచాగస్త్యతీర్థకే
౧౮. సోమేశ్వరంయేర్చయంతి తేయాంతి పరమాంగతిం, అత్రేతిహాసంవక్ష్యామి
స్మరతాం ముక్తిసాధనం ౧౯. ఆసీద్రాజాచిత్రసేనో ద్రావిడేవిషయే పురా, ధర్మ
జ్ఞస్సత్యసంధశ్చ ప్రియవాదీ బహుశ్రుతః ౨౦. పురోహితయుతశ్చాసౌ శ్రౌతస్మార్త
పరాయణః, బ్రహ్మావిష్ణుమహేశేషు సమబుద్ధి ర్గతస్పృహః ౨౧. తతఃకౌతూహలా
ద్రాజా కదాచి జ్జటిలాలయం, జటిలై ర్వేదబాహ్యై స్తైః పాషండై ర్భస్మపాండురైః
౨౨ సాకంతస్యకథా జాతా రాజ్ఞో దుర్దైవయోగతః, * పాషండాః * ప్రభావ
శ్శ్రూయతాం రాజన్ శైవధర్మసముద్భవః ౨౩. ఛిన్నపాశస్సముచ్యేత శ్వపాకోపి
సుదీక్షయా, దీక్షైవమోక్షణీ శైవీ సర్వేవర్ణాశ్రమామృషా ౨౪. నపాత్రమన్యం
మృగ్యంహి జటాధారీ విశిష్యతే, కించిద్వస్తుబ్రాహ్మణేభ్యో లోకేదాతా నరాధ
మః ౨౫. తఏవశివభక్తాహి యేనపశ్యంతి తాన్ద్విజాన్, సర్వధర్మేషు రాజేంద్ర
శ్రేష్ఠంహి శివదర్శనం ౨౬. విష్ణుదర్శనమాత్రేణ శివద్రోహీప్రజాయతే, తస్మా
న్నవిష్ణునామాపి శ్రోతవ్యంభవభీరుణా ౨౭. అతశ్చవైష్ణవోవధ్యః సర్వదేశేషు
ధర్మతః, ఇత్థంపాషండిభిఃప్రోక్తాన్ వర్ణయిత్వాతదాగమాన్ ౨౮. జటిలైర్ముముదే
ధూర్తైః స్వభూపాలఃప్రతారితః, క్వాసౌవిష్ణుః క్వదృష్టోఽసౌ క్వచకేనైవ కీర్త్యతే ౨౯.

ఇత్థంనసహతేవిష్ణుం సరాజా ధూర్తమోహితః, నారాయణంయేభజంతి తాంస్తాడ
యతి సర్వదా ౩౦. యఃపఠేద్విష్ణునామాని తం నిహంతిసపార్థివః, అవాదయదసౌ
నిత్యం డిండిమం స్వపురేతదా ౩౧. యోఽర్చయేద్దైవతం విష్ణుం సదండ్యో వధ్యఏవసః,
తతఃప్రభృత్యధర్మిష్ఠా స్తస్మిన్ దేశే ప్రజాస్తదా ౩౨. నచవర్షతిపర్జన్యో వర్ధతే న
గవాంకులం, వృక్షానారుహ్య జీవంతి బ్రాహ్మణా వృత్తికర్శితాః ౩౩. గతేబహు
తిథే కాలే సరాజా పంచతాంగతః, వైదికేనవిధానేన నలేభే చౌర్ధ్వదైహికం ౩౪.
దృఢంబద్ధ్వా యమభటైర్హన్యమానః పదేపదే, రౌరవాదిషుసర్వేషు నరకేషుప్ర
బాధితః ౩౫. భుక్త్వాతుయాతనాం యామ్యాం నిస్తీర్ణనరకోనృపః, సోమేశపర్వత
ప్రాంతే పిశాచోఽభూత్సకల్మషః ౩౬. ప్రధావతిదిశస్సర్వా వనేతస్మిన్ బుభుక్షితః,
కదాచిత్పర్యటన్ సోమతీర్థేఽస్మిన్సముపాగతః ౩౭. స్నానార్థమాగతాన్ విప్రాన్
భర్త్సయన్నాస్త దారుణః, కదాచిత్పర్యటన్క్షేత్ర మగస్త్యమునినాంవరః ౩౮.
తీర్థస్నానార్థ మాగత్య దృష్ట్వాపైశాచరూపిణం, కిమేతదితిమన్వానో బుబుధేచాఽప
రోక్షవాన్ ౩౯. తదామునేర్దర్శనేన హతోఽస్మీతి రురోదసః, అథాముంకౌతుకా
విష్టః పప్రచ్ఛ మునిపుంగవః ౪౦. కోఽసిత్వంభీషణాకార కుతో రోదిషిమత్పురః,
కస్మాద్భాయయసీత్థంమాంత్వద్వృత్తం వదదుర్మతే ౪౧. శ్రుత్వైతద్వచనం తుష్టః
పిశాచస్త్యక్తరోదనః, స్వముదంతంసమూలం త మువాచోద్విగ్నమానసః ౪౨.
తద్వృత్తాంతం సమాకర్ణ్యమునిః ప్రోవాచసస్మితః, మాభైషీర్దుష్పిశాచత్వం తవ
కళ్యాణమస్త్విహ ౪౩. తీర్థేస్మిన్స్నానమాత్రేణ నరానిర్ధూతకల్మషాః, దుర్భగోంధో
జడోరోగీ పరస్త్రీసంగపాతకీ ౪౪. బ్రహ్మఘ్నోపిసురాపాయీ ముచ్యతేసర్వపా
తకాత్, కింపునర్బ్రాహ్మణా నిత్యం సదాచారాస్సుమానసాః ౪౫. తస్మాదే
తత్సేవనీయం దైవైరపి సుదుర్లభం, త్వాంమజ్జయామిదుర్బుద్ధే ముచ్యసే సర్వపాత
కాత్ ౪౬. ఇత్యాజ్ఞప్తస్సభూపాలో మమజ్జాగస్త్యతీర్థకే, స్నానమాత్రేణ రాజాసౌ
ముక్తఃపైశాచరూపతః ౪౭. గాంధర్వేణస్వరూపేణ దేవసంఘైస్సమావృతః
అగస్త్యంచఋషింనత్వా యయౌదేవపురీం తదా ౪౮. తస్మాదగస్త్యతీర్థంహి
పుణ్యం లోకేషుగీయతే, అగస్త్యతీర్థరాజేఽస్మిన్ స్నాత్వా సోమమహీధరే ౪౯.
వసన్సోమేశమభ్యర్చ్య భక్త్యా నియతమానసః, జపన్పంచాక్షరీమంత్రం యశ్శృ
ణోతీశసత్కథాం ౫౦. సతుకైలాసనగరంసంప్రాప్నోతి నసంశయః, తస్మాదగస్త్య
తీర్థేఽస్య మాహాత్మ్యం ముక్తిసాధనం ౫౧. యశ్శృణోతి సదామర్త్యోముక్తిమేతి
నసంశయః, * సూతః * స్నానమంత్రవిధినాఋషీశ్వరాః క్షేత్రపాలసహితాస్సమా
హితాః, చక్రురిందుధరపూజనం తథా దేవమానిబుధ తర్పణంబుధాః ౫౨. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే అగస్త్యతీర్థప్రశం
సాయాం చిత్రసేనస్యరాజ్ఞఃపైశాచజన్మనివృత్తి పూర్వకందేవలోక
ప్రాప్తిర్నామ ఏకోనచత్వారింశోఽధ్యాయః. ౩౯.

* శ్రీసూతః * సోమతీర్థంసమాగచ్ఛ తస్మా త్తాపసపుంగవాః, తతస్సప్త ర్షయస్తత్ర సోమతీర్థేపునఃపునః, స్నాత్వాసోమగిరే ర్యాత్రాంచయు స్సర్వజనై ర్వృతాః ౧. క్షేత్రపాలేనసంయుక్తా స్తమూచు ర్భక్తిభావితాః, * ఋషయః * తీర్థంసోమాభిధంకేన హేతునా భువివిశ్రుతం ౨. కఃపూర్వోఽభవదేతస్మిన్ తీర్థే వద మహామతే, * క్షేత్రపాలః * పురాదక్షస్యతనయాః సంఖ్యయాసప్తవింశతిః ౩. ప్రవిశేసుందరంచంద్రం వివాహవిధినా మలాః, పితురాజ్ఞానుసారేణ తాశ్చజగ్రాహ చంద్రమాః ౪. స్వలోకంచయయౌ తాభి స్సాకంహర్ష సమావృతః, తాసాం మధ్యే తురోహిణ్యా మతిప్రేమాన్వితోభవత్ ౫. గర్వితాసాభవత్తేన సదాభర్తృ సుఖేప్సితా, ఇతరాఃపతిమిచ్ఛంత్యః పక్షపాతవివర్జితాః ౬. పితురంతికమాసాద్య పతివృత్తం వ్యజిజ్ఞపన్, తాతాస్మాకంతీవ్రచింతాం పతివ్యాపాదజాంశృణు ౭. చంద్రః కరోతి రోహిణ్యా మతిప్రీతింస్మరార్దితః, సంభాషయతి నాస్మాభి ర్నాగచ్ఛతి గృహా ణి నః ౮. కంయామశ్శరణందేవం కఃపాయా ద్దుఃఖసాగరాత్. శ్యామాఃకామా తురా స్స్నిగ్ధా ఋతుస్నాత దినేష్వపి ౯. స్వప్నేపినస్పృశత్యస్మాన్ పశ్యా స్మద్దై వమీదృశం, పుత్రీణాంవచనంశ్రుత్వా దక్షః క్రోధసమన్వితః ౧౦. జామాతరంస మాహూయ వచనంచేద మబ్రవీత్, * దక్షః * దురాత్మ న్విషమాబుద్ధి ర్జాతా జాయాసు తేనిశం ౧౧. త్వత్కృతేనైవ దోషేణ క్షీణోభవ మమాజ్ఞయా, ఇత్థం శప్తశశినం పుత్రికా దుఃఖకర్శితః ౧౨. నిస్సంజ్ఞఃపతితో భూమౌ చంద్రశ్శాపగిరా ముహుః, శ్వశురాంఘ్రిద్వయంధృత్వా శాపేనాత్యంత దుఃఖితః ౧౩. యయాచే నిష్కృతిం తస్య పాహీతిప్రలపన్ శుచా, తదానీంపుత్రికాఃపాహిపాహి జ్జనకం భయ విహ్వలాః ౧౪. పత్యౌజీవతి నారీణాం సుఖంభవతి సంతతం, క్లీబఃపతితమూర్ఖోవా పతిరేవగతిః స్త్రియాః ౧౫. నరకేనిపతత్యేషా పతిసంతాపకారిణీ, మాస్తుకోపోమ హాప్రాజ్ఞ నిష్కృతిం దేహిసత్వరం ౧౬. పుత్రీణాంతస్యచవచః శ్రుత్వాదక్షః కృపా న్వితః, దీనంజామాతరం ప్రాహ తనయానాం హితాయసః ౧౭. దుర్బుద్ధేగచ్ఛసో మాద్రిం విరూపాక్షం భజాధునా, తత్రశంభోఃకృపాదృష్ట్యా శుద్ధోభవసి కిల్బిషాత్ ౧౮. శాపస్యనిష్కృతింజ్ఞాత్వా శ్వశురా ద్భయవిహ్వలః, తేనాజ్ఞప్తస్తదా చంద్రో యయౌసోమగిరిం శ్వసన్ ౧౯. కఃకరోతి మయిప్రీతిం కోదేవ శ్శరణంభవేత్, ఇతిచింతాకులశ్చంద్ర స్సోమాద్రౌ శంకరంప్రతి ౨౦. తపస్తేపేదివ్యవర్షశతం భక్తి సమన్వితః, తస్యోగ్రతపస స్సారంజ్ఞాత్వా పంపాపతిర్ముదా ౨౧. ప్రత్యక్షస్సమ భూత్తత్ర విరూపాక్షఃపురోవిధోః, పురస్థంశంకరం దృష్ట్వా హర్షాదుత్ఫుల్లలోచనః ౨౨.

ససంభ్రమం సముత్థాయ ప్రాంజలిః ప్రణతోఽవదత్, జయ శంభో విరూపాక్ష
హేమకూటనికేతన ౨౩. జయ భక్తార్తిదక్ష దక్షాధ్వరహర ప్రభో, బ్రహ్మాది
స్థావరాంతానాం కల్పకః కాలసూత్రవిత్ ౨౪. సర్వదేవైరీడితాంఘ్రి సరోజ జగ
దార్తిహన్, మాముద్ధర కృపాసింధో దీనబంధో మహేశ్వర ౨౫. త్వదన్యః కోఽస్తి మే
లోకే శరణ్యః కరుణాకరః, త్వదాలోకనమాత్రేణ ధన్యోఽస్మి పరమేశ్వర ౨౬.
దయాళుతా తే దీనేషు కింవచ్మి జగతాంపతే, బహవస్తారితా దుఃఖసాగరాత్సాధవ
స్త్వయా ౨౭. దక్షశాపవిముక్త్యర్థం యాచే త్వాం కరుణాకరం, చంద్రస్య వచనం
శ్రుత్వా సస్మితః ప్రాహ శంకరః ౨౮. తుష్టోఽస్మి తపసా చంద్ర వరం దాస్యే తవాధునా,
వృద్ధిస్స్యాచ్ఛుక్లపక్షే తే కృష్ణే క్షీణో భవిష్యసి ౨౯. మన్మూర్ధ్నిభూషణం భూత్వా
స్థిరో భవ సదాఽమలః, మండనత్వాన్మమేదానీం దర్శనీయో భవిష్యసి ౩౦. కలాం
జ్ఞానమయీం న్యస్య మూర్ధ్ని మే భూషణాయ తే, సుకుమారో యువా భూత్వా రమ
స్వనిజమందిరే ౩౧. సమతాం ప్రాప్య పత్నీషు విహరస్వ యథాసుఖం, మన్నామ్నా
ఖ్యాతతీర్థేఽస్మిన్ స్నానం కురు మమాజ్ఞయా ౩౨. తేన తే సకలా దోషా నాశం యాంతి
న సంశయః, తీర్థే స్నాత్వా సోమకుండే సంపూజ్య విధినా హి మాం ౩౩. పత్నీభిస్సహి
తశ్చంద్రలోకం గచ్ఛ మహామతే, ఇత్యాజ్ఞాప్య విరూపాక్షస్తత్రైవాంతరధీయత ౩౪.
తదాజ్ఞయా సోమతీర్థే స్నానం కృత్వా కలానిధిః, సంపూజ్య భక్త్యా సోమేశం మాస
మేకమిహావసత్ ౩౫ తేన నిర్ధూతపాపస్తు శంభోర్భూషణతాం గతః, దధార శంకర
శ్శీర్షే జ్ఞానచంద్రకలాం ముదా ౩౬. దర్శయన్ భక్తవాత్సల్యం దేవానాం పశ్య
తాం శివః, దేవాస్సమాగతా శ్చంద్రభూషణం ద్రష్టుమానసాః ౩౭. దృష్ట్వేందు
మౌళిం సాష్టాంగం ప్రణిపత్య దివౌకసః, తుష్టువుః పరమేశానం బ్రహ్మవిష్ణుముఖామ
రాః ౩౮. చంద్రమౌళే నమస్తుభ్యం సుందరాకారశోభిత, సర్వదా త్వమనేనైవ
భూషితః పాహి నిర్జరాన్ ౩౯. చంద్ర స్తుష్టమనా భూత్వా శివం స్తుత్వా ముహుర్ము
హుః, సంపాద్యానుగ్రహం శంభోర్జగామ నిజమందిరం ౪౦. శశంసుర్దేవగంధర్వాః
చంద్రే శంభోః కృపాం పరాం, పత్నీభిస్సహితో రేమే స్వలోకే చంద్రమా ముదా ౪౧.
యత్ర సోమః క్షయాన్ముక్త స్తస్మాత్సోమగిరిః స్మృతః, సోమేశ్వరాభిధానం తు శంభో
శ్చంద్రవిభూషణాత్ ౪౨. *క్షేత్రపాలః* ఏతద్వః కథితం సర్వం మయా యద్యచ్ఛ్రు
తం పురా, కిం పునః శ్రోతుమిచ్ఛాస్తి యుష్మాకం తాపసోత్తమాః ౪౩. * సూతః *
పఠంతి యే నిత్య మనన్యచేతసః శృణ్వంతి సోమేశ్వర సత్కథాం సదా, శ్రీసోమతీర్థ
ప్రథితం చరిత్రం తే యాంతి శంభోః పదమవ్యయం బుధాః ౪౪. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే సోమతీర్థప్రశంసాయాం చంద్రస్య దక్షశాప
నివృత్తిద్వారా శివభూషణతాప్రాప్తిర్నామ చత్వారింశోఽధ్యాయః. ౪౦.

* శౌనకాదయః * తతఃకుత్రగతా స్సప్తఋషయో వీతకల్మషాః, తేషాం మహాత్మనాం వృత్తం సూత సర్వంవదాధునా ౧. * సూతః * స్నాత్వాతేసోమ తీర్థే సక్షేత్రపాలా స్సశిష్యకాః, తర్పయిత్వాపితౄ౯ దేవా౯ ఋషీంస్తస్మి న్మనోరమే ౨. తస్యప్రాచ్యాందేవతీర్థం వ్యాఘ్రప్లుత మితీరితం, తత్రగత్వాక్షేత్రపాలం ప్రాహుస్సప్తర్షయోఽమలాః ౩. *ఋషయః* క్షేత్రపాల వదాస్మాక మస్యతీర్థస్య వైభవం, కోముక్తోఽస్మింస్తీర్థవరే మహాపాతక మోక్షదే ౪. * క్షేత్రపాలః * శృణుధ్వంఋషయ స్సర్వే వ్యాఘ్రప్లుతకథాం శుభాం, సోమాద్రావసతించక్రే భృగుః క్షామాదిపీడితః ౫. ఏవంతత్రస్థితే విప్రే బహుకాలం తపోధనే, అవతీర్యాగతౌ స్వర్గా త్తువిద్యాధర దంపతీ ౬. సమాగత్యమునింనత్వా స్థితౌ తావతి దుఃఖితౌ, తథావిధౌతుతౌదృష్ట్వా భృగుఃప్రాహదయార్ద్రధీః ౭. * భృగుః * వద విద్యాధరశ్రేష్ఠ యువయో ర్దుఃఖకారణం, వ్యసనార్తావివభ్రాంతౌ భాతశ్చాత్ర గతౌ కుతః ౮. శ్రుత్వాతస్యమునేర్వాక్యం ప్రాహవిద్యాధరోమునిం, శ్రూయతాం భోద్విజశ్రేష్ఠ మమదుఃఖస్యకారణం ౯. సుకృతస్యఫలం ప్రాప్య లబ్ధ్వాపి త్రిదశాలయం, లబ్ధ్వాపిదేవతాదేహం ముఖంవ్యాఘ్రస్య మేఽభవత్ ౧౦. నజానేకర్మణః కస్య విపాకస్సముపస్థితః, ఇతిసంస్మృత్య సంస్మృత్య నలేభేశర్మమేమనః ౧౧. జాయేయంమమకళ్యాణీ మంజువాణీసురూపిణీ, నృత్తగీతకలాభిజ్ఞా సర్వసద్గుణ శాలినీ ౧౨ విపంచీవాదనేధీరా తంత్రీభిస్సప్తభి ర్భృశం, వీణావాదరసాభిజ్ఞ స్తోషితో నారదో మునిః ౧౩. ముగ్ధభావేపి గాయంత్యా రక్తకంఠ్యాఽనయాభృశం, విచిత్రస్వరగానజ్ఞో రాజరాజోఽపి తోషితః ౧౪. అస్యాఃకౌతుకభిన్నాయా నాదయంత్యావిపంచికాం, నానావక్రగతింకృత్వా మంద్రమధ్యమమంజులాం ౧౫. తుతోషోద్భిన్నరోమాంచో ధున్వన్మౌళిం మహేశ్వరః, శీలేనార్యగుణగ్రామరూప యౌవన సంపదా, నానయాసదృశీనాకే కాచిదస్తి నితంబినీ ౧౬. క్వేయంలోకోత్తరానారీ క్వాహం వ్యాఘ్రముఖః పుమా౯, ఇతిసంచింత్యబహుధా శోచామి హృదిసర్వదా ౧౭. తద్వాక్యానిసమాకర్ణ్య ధ్యాత్వా తస్యపురాకృతం, త్రికాలజ్ఞోభృగుః ప్రాహ ప్రహస౯ దివ్యలోచనః ౧౮. శృణువిద్యాధరశ్రేష్ఠ విచిత్రంకర్మణాం ఫలం, ప్రాప్య ప్రాజ్ఞా నముహ్యంతి ముహ్యంత్యజ్ఞానచేతసః ౧౯. మక్షికాపాదమాత్రంతు యథాహి విషమార్తిదం, క్రియాంతు విహితాఽల్పాపి విపాకే దారుణాభవేత్ ౨౦. అణుమాత్రంవిషం యత్త ద్దాహకాలేదవాగ్నివత్, తథానుభవకాలేతు మహత్పీడాం కరోతిసా ౨౧. తథైవపాతకం కర్మ క్రియాకాలేఽల్పమేవతత్, తద్భోగసమయే కర్తుర్విపాకే మేరుతాంవ్రజేత్ ౨౨. శివదేవాలయేఽఖండదీపస్తైలేనచైకదా,

ముఖమభ్యజ్య దృష్ట్వోఽప్సు తస్మాద్వ్యాఘ్రముఖోఽభవః ౨౩. ఏకాదశీదినే దీపతైలా భ్యంగ స్త్వయాకృతః, తత్పాపేనకురూపోసి స్వకర్మఫలమేవహి ౨౪. తత్త్వంపరి జిహీర్షు శ్చే దానసస్య విరూపతాం, ద్రుతంమద్వచనాదేవ తీర్థస్నానం సమాచర ౨౫. ప్రాగ్భాగే సోమకుండస్య వర్తతే తీర్థముత్తమం, ఋషిసిద్ధజనై ర్జుష్టం ముక్తిదం సర్వదేహినాం ౨౬. ధ్యాత్వా సోమేశ్వరం చిత్తే సంకల్ప్య విధినాసుర, సోమవారేమహాపుణ్యే శివయోగే విశేషతః ౨౭. స్నానమాత్రమహాపుణ్యాం మహాపాపనిబర్హణం, స్నానమాత్రేణతే వక్త్ర వైరూప్యంనశ్యతి ధ్రువం ౨౮. దేవతావదనో భూత్వా దివ్యభోగసమన్వితః, అనయావరవర్ణిన్యా విహరస్వ యథాసుఖం ౨౯. జ్ఞాతతీర్థప్రభావస్త్వం తీర్థస్నానం సదాకురు, ఇత్యుక్తోభృగుణాసోఽపి ధర్మజ్ఞేన మహాత్మనా ౩౦. విద్యాధరశ్చమునినా పునర్గాథా ప్రచోదితః, తీర్థస్నానాద్విపన్నాశః తీర్థస్నానా దఘక్షయః ౩౧. సర్వవ్రతాధికం తీర్థస్నానం కామఫలప్రదం, ఇతివాక్యంభృగోశ్శ్రుత్వా తస్మిన్నేవాశ్రమే సురః ౩౨. సహైవ మునినాతీర్థే గిరినిర్ఝరసంభవే, యథోక్తవిధినాస్నానమకరోత్సహభార్యయా ౩౩. భృగోరనుగ్రహాత్సోఽపి సంప్రాప్య మనసేప్సితం, దేవతావదనోభూత్వా ముముదే సోమపర్వతే ౩౪. ఆజగామభృగు ర్హేమకూటం శ్రీశంకరాలయం, విద్యాధరస్తు సోమేశంస్తుత్వా భక్తిసమన్వితః ౩౫. భార్యయాసహిత స్స్వర్గంయయౌ విద్యాధరైర్వృతః, స్నానాదస్మిన్మహాతీర్థే ముక్తోవ్యాఘ్రముఖస్సురః ౩౬. దివ్యరూపంచ సంప్రాప్య ముమోద సహభార్యయా, తస్మాద్వ్యాఘ్రప్లుతం తీర్థ మితిలోకేషుగీయతే, ౩౭. *సూతః* హిమకరగిరివర్యేస్నానమాత్రేణతీర్థేమదనసదృశవక్త్రస్త్యక్తవైయాఘ్రతుండః, నిరుపమసురదేహ స్సోమమౌళిప్రసాదా దమరవరసుపూజ్య స్స్వర్గసౌఖ్యం ప్రపేదే ౩౮. అథాసౌవ్యాఘ్రపాదోఽభూ ద్భవిష్యజ్జన్మనిద్విజః, తోషయిత్వాశివం భక్త్యా కైలాసంప్రాప శాశ్వతం ౩౯. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే వ్యాఘ్రప్లుతతీర్థప్రశంసాయాం విద్యాధరస్యవ్యాఘ్రముఖతానివృత్తిర్నామైకచత్వారింశోఽధ్యాయః. ౪౧.

శౌనకాదయః సూతసూతమహాప్రాజ్ఞ తతస్సప్తర్షయోఽమలాః, సర్వే కుత్రగతా జ్ఞానయుతావద హితాయనః ౧. *సూతః* తతశ్చర్మాభిధంతీర్థం గత్వా ప్రాహుర్మహర్షయః, కింతీర్థంవదదేవేశ కోముక్తోఽస్మిన్మనోరమే ౨. *క్షేత్రపాలః* ఏతచ్చర్మాభిధంతీర్థం సర్వదేవనమస్కృతం, పురా బ్రహ్మర్షయ శ్శ్రేష్ఠాః వేదాధ్యయనతత్పరాః ౩. తత్వజిజ్ఞాసవస్తేవై మిలిత్వా తీర్థసన్నిధౌ, అన్యోన్యంవివదంతేస్మ

వేదాంతార్థప్రకాశనే ౪. చర్చయాఽలభత త్వాస్తే తత్త్వం వేత్తుం తపోధనాః, విరూ
పాక్షం హృది ధ్యాత్వా తోషయామాసురీశ్వరం ౫. తతః ప్రసన్నో దేవేశ స్తాన్ ప్రతీత్థ
మువాచ హ, యూయ మస్మిన్ తీర్థవర్యే స్నాత్వా మత్తో నిబోధత ౬. ఇత్యుక్తాస్తే
తథైవాత్ర స్నాత్వా తద్బ్రహ్మశాశ్వతం, మాయాజాలవినిర్ముక్తం సచ్చిదానంద
మద్వయం ౭. నిరస్తనిఖిలద్వైతం సదాశివమనామయం, జ్ఞాతుకామా స్సమిద్ధస్తా
ఉపసేదుస్సదాశివం ౮. తతో మహేశ్వరః ప్రాహ విష్ణ్వాదీ న్నిఖిలాన్ సురాన్,
గుహ్యాద్గుహ్యతమం పుణ్యం వేదాంతార్థప్రకాశకం ౯. వక్ష్యామ్యాధ్యాత్మికం తత్త్వం
యుష్మాకం బ్రహ్మవాదినాం, ఆత్మాఽథ కేవలశ్శుద్ధో నిర్గుణః ప్రకృతేః పరః ౧౦. నామ
రూపవిహీనశ్చ వ్యోమవత్సర్వగోఽవ్యయః, న తస్య రూపం న జని ర్న జరా మరణం
న హి ౧౧. సత్యజ్ఞానమయః పూర్ణ స్స్వయం ప్రకృతిసంగతః, భవే దనేకధా హ్యేకో
ఘటాకాశాదివత్స్వయం ౧౨. తస్మాద్విజాయతే విశ్వ మత్రైవ ప్రవిలీయతే, మాయ
యా జీవభావోఽస్య కర్తృభోక్తృత్వమేవ చ ౧౩. మాయానాశే జీవభావో వినశ్యతి
న సంశయః, తత్త్వజ్ఞానాచ్చ సా మాయా నశ్యే న్నాన్యైః క్రియాశతైః ౧౪ న చాప్య
యం సంసరతి న చ సంసారయేత్ ప్రభుః, ప్రకృత్యా సూక్ష్మదేహేన యోజిత స్సంసృతో
భవేత్ ౧౫. యద్యాత్మా మలినస్స్వచ్ఛో వికారీ స్యాత్స్వభావతః, న హి తస్య భవే
న్ముక్తి ర్జన్మాంతరశతైరపి ౧౬. అహంకారావివేకేన కర్తాహమితి మన్యతే, యథా
హి ధూమసంపర్కా న్నాకాశో మలినో భవేత్ ౧౭ అంతఃకరణజై ర్భావై రాత్మా
తద్వన్న లిప్యతే, తస్మాదాత్మాఽక్షర శ్శుద్ధో నిత్య స్సర్వగతోఽవ్యయః ౧౮. శ్రోతవ్య
శ్చాపి మంతవ్యో ధ్యాతవ్యశ్చ ముముక్షుభిః, యదా సర్వాణి భూతాని ఆత్మన్యేవాను
పశ్యతి ౧౯. సర్వభూతేషు చాత్మానం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా, యదా సర్వాణి భూ
తాని సమాధిస్థో న పశ్యతి ౨౦ ఏకీభూతః పరేణాసౌ తదా భవతి కేవలః, యదా పశ్య
తి చాత్మానం కేవలం పరమార్థతః ౨౧. మాయామాత్రం జగత్సర్వం తదా భవతి
నిర్వృతః, మదుక్తమేతద్విజ్ఞానం పరమార్థప్రకాశకం ౨౨. నాభక్తాయ ప్రదాతవ్య
మేతద్వేదానుశాసనం, ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే శంభు ర్దేవానుగ్రహదీక్షితః ౨౩. ఇత్యు
క్తాస్తే తథైవాత్ర స్నాత్వా తద్బ్రహ్మశాశ్వతం, మాయాజాలవినిర్ముక్తం సచ్చిదా
నందమద్వయం ౨౪. జ్ఞాత్వా తు ముక్తిమాపన్నాః కృపయా శంకరస్య తు, తస్మా
చ్చర్చాతీర్థ మితి నామ్నా ఖ్యాత మభూద్భువి ౨౫. అత్ర స్నానేన మర్త్యానాం జ్ఞాన
వృద్ధిర్భవే దలం, శ్రావణ్యాం సోమయోగేఽత్ర స్నానం ముక్తిఫలప్రదం ౨౬. అత్ర
స్నాత్వాథ గచ్ఛామ స్తీర్థం నాభిమతీరితం ౨౭. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే
చర్చాతీర్థప్రశంసా నామ ద్విచత్వారింశోఽధ్యాయః. ౪౨.

* క్షేత్రపాలః, * శృణు తాత ప్రవక్ష్యామి సువ్రతాచరితం మహత్, శ్రుత్వా తం సర్వపాపఘ్నమాయుష్యం స్వర్గ్యముత్తమం ౧. రుద్రపాద ఇతి ఖ్యాతం పత్తనం పుణ్యవర్ధనం, తుంగభద్రాతటే రమ్యే పంపాయాశ్చావిదూరతః ౨. ఆసీత్తత్ర ద్విజశ్రేష్ఠః సువ్రతో నామ పండితః, అధీతవాన్ పురాణాని ధనార్జనధియా ముదా ౩. న శ్రుతాని హ్యధీతాని స్వాత్మార్థం తేన తాపస అసంఖ్య, ధనధాన్యాని తేన సంపాదితాని చ ౪. ధర్మశాస్త్రసుసంపన్నః పురాణేషు విచక్షణః, గజాశ్వశాస్త్రనిపుణస్సర్వవిద్యావిశారదః ౫. ధనార్జనార్థమేతాని తేనాధీతాని భక్తితః, తత్తద్గురుభ్యో స ప్రాదాద్దక్షిణాం లోభమోహితః ౬. అర్జయామాస బహుధా ధనధాన్యముపాయవిత్, అన్యాయేనాతిలుబ్ధాత్మా కరోతి స్మ ధనార్జనం ౭. ఏకోద్దిష్టం నవశ్రాద్ధం నగ్నప్రచ్ఛాదనం తథా, ఆర్ద్రకృష్ణాజినం చైవ మహిషీం చోభయాననాం ౮. యాని కానిచ లోకేషు దుర్దానాని వసంతి హి, గృహీత్వా యాని పురుషో న భూయః పురుషో భవేత్ ౯. తాని తాని గృహీత్వాసౌ ధనార్జనపరోఽభవత్, వాణిజ్యమల్పకం చక్రే తథా చారిణ్యవిక్రయం ? ౧౦. చండాలాద్యైరపి సదా ప్రతిగ్రహపరోఽభవత్, కన్యకావిక్రయం చక్రే తథా గోవిక్రయం యథా ౧౧. తిలసైంధవ తైలాజ్య కంబళాజిన విక్రయం, పరార్థం తీర్థగమన మన్యార్థే దేవతార్చనం ౧౨. భృతకాధ్యాపనం చైవ భోజనం పరవేశ్మని, ఇత్యాదిభిర్బహూపాయైర్ధనం సంపాద్య యత్నతః ౧౩. యాని విక్రీయ నరకం రౌరవం యాతి మానవః, విక్రీతాని చ తేనైవ తాని సర్వాణ్యభీరుణా ౧౪. నిత్యం నైమిత్తికం త్యక్త్వా దైవపైతృకవర్జితః, స్వాదున్నైవ పరాన్నేన నిత్యం స్వోదరపూరకః ౧౫. సక్తస్త్రీమైథునం నిత్యం కరోతీంద్రియలంపటః, ఏవమాసీద్దురాచార సువ్రతో బ్రాహ్మణాధమః ౧౬. పాపాని చ మయా క్తుం నాలం విప్రస్య దుష్కర్మణః, ఏవం ధనార్జనపరో జరయా జర్జరీకృతః ౧౭. తథాపి నాస్య మనసి జాతా భీర్నరకార్ణవాత్, లోభోపహతచిత్తస్య వ్యాధినా పీడితస్య చ ౧౮. చక్షుషీ పటలవ్యాప్తే కర్ణౌ చ బధిరీకృతౌ, ఏవం శిథిలగాత్రస్య వివేకః కశ్చిదుత్థితః ౧౯. అసత్ప్రతిగ్రహైశ్చైవ పణ్యానాం చైవ విక్రయైః, అనాచారవిశేషైశ్చ సర్వం ధనముపార్జితం ౨౦. ఏతాదృశస్య మే దేహో జరయా పీడితో భృశం, ఆధివ్యాధిసమాయుక్తో నిందితో బంధుభిస్సదా ౨౧. నాహం పుణ్యం చాకరవం ధర్మం చ న కృతం మయా, లోభోపహతచిత్తస్సన్ ధనార్జనపరోఽభవం ౨౨. అర్జితం ధనమత్రైవ వర్తతే న మయా సహ, పరలోకే పరిక్రాంతః కర్మణా కల్మషాత్మనా ౨౩ కృతాంతేన కృతప్రశ్నః కిం వక్ష్యామ్యుత్తరం తదా, పత్నీపుత్రాదయస్సర్వే విత్తమాత్రోపభోగినః ౨౪. కృతస్య కర్మణో భోక్తా హ్యహమేకోఽసహాయవాన్, పరోపకారం జానామి నైవ స్వప్నేఽపి దుర్భగః ౨౫.

ఆర్జితంధన మత్రైవ నపాత్రిదాం నోపభుక్తవాన్, వృథాజడమతిశ్చాహం యథాక్షేత్రే పిపీలికా ౨౬. పరలోకస్య పాథేయం మమపుణ్యం నవిద్యతే, కిం కరోమి క్వగచ్ఛామి హా కష్టం సముపస్థితం ౨౭. వైవస్వత పేరిణయా యమదూతైః ప్రకర్షితః, నరకే పాత్యమానోఽహం కంయామి శరణం సురం ౨౮. ఇత్యంతస్తాపయుక్తాత్మా శుష్కకంఠోష్ఠతాలుకః అతివ్యాకులచిత్తోఽసౌ, మనస్యేవ మచింతయత్ ౨౯. అహో బ్రాహ్మణతా కుత్ర పాపం మే కుత్ర చేదృశం, వృథాజాతో మాతృగర్భే జననీక్లేశకారకః ౩౦. నమయాచరితం పుణ్యం జన్మప్రభృతినిర్మలం, ఇతి సంచింత్య సంచింత్య మూర్ఛాం ప్రాప ద్విజస్తదా ౩౧. పంపాక్షేత్రస్య మాహాత్మ్యం శ్రుతవానేకదా ద్విజః, స్వప్నోఽభూత్తేన పుణ్యేన ద్విజస్య సుఖదర్శకః ౩౨. విస్మయేనోత్థితః ప్రాగాత్పంపాక్షేత్రం భయాకులః, ఆతపే తప్తసర్వాంగ స్తృష్ణయా పరిపీడితః ౩౩. హాహతోఽస్మీతి యోగీశమభ్యగాచ్చ్యవనం మునిం, దర్భదోర్నృత్తరే పుణ్యమాశ్రమస్థం మహామునిం ౩౪. పతిత్వా పాదయోస్తస్య ప్రాహ దుఃఖేన సువ్రతః, మాముద్ధర కృపాసింధో నిమగ్నం వృజినార్ణవే ౩౫. జన్మప్రభృతి పాపాని కృతాని బహుధా మయా, ప్రాయశ్చిత్తవిదూరశ్చ పాదమూల ముపాగతః ౩౬. స్వపూర్వార్జితపుణ్యేన దర్శనం భవతో మహాత్, దుఃఖాబ్ధేస్తారయాశు త్వం సర్వసాధుతిరస్కృతం ౩౭. కః పాలయతి దోషాఢ్యం సర్వకర్మబహిష్కృతం, త్వాం వినా గతిరన్యత్ర నాస్తి మే సద్గురో ధ్రువం ౩౮. దుర్మతిం సువ్రతం దృష్ట్వా చ్యవనః ప్రాహ సుస్మితః, తస్య ముక్తిం సమాలోచ్య జ్ఞానదృష్ట్వా మునీశ్వరః ౩౯. *చ్యవనః* దుర్మతే శృణు మద్వాక్యం మహాపాతకవానసి, పాపమార్గానుఖాభాసం విపాకే దారుణం భవేత్ ౪౦. సంప్రాప్య మానుషం జన్మ స్వాత్మహా యో భవిష్యతి, ధిక్తం నరం పశుసమం భూమిభారం గిరేరపి ౪౧. నకృతః పుణ్యలేశోఽపి త్వయా మోహాంధచేతసా, కుటుంబపోషణే సక్తః కులద్రోహకరః ఖలః ౪౨. భక్త్యా నాపూజయద్దేవం భవాన్ ధర్మోపినార్జితః, మాఖైపీః భూసురాధమ త్వం త్వద్దోష వినివృత్తయే ౪౩. క్షేత్రేఽస్మిన్ దివ్యసత్తీర్థమస్తి నాభిమతీరితమ్, తస్మిన్ స్నానేన తే ముక్తిః భవతీహ న సంశయః ౪౪. పురా కృతేతు రాజానా వాసతుః ఘూర్జరేచ తౌ, వసుమంత సుమంతౌ చ భ్రాతరావతినిర్మలౌ ౪౫ జ్యేష్ఠోఽభూద్వసుమంతస్తు సుమంతస్తు కనిష్ఠకః, వసుమంతస్య భార్యా చ నామ్నా చారుమతీ శుభా ౪౬. పతివ్రతా దివ్యరూపా సుందరీ స్మితభాషిణీ, వసుమంతశ్చ రాజ్యం వై నిష్కంటకమపాలయత్ ౪౭. శివధ్యానపరో నిత్యం శివపూజాపరాయణః, సోమవారవ్రతపరో భస్మరుద్రాక్షధారకః ౪౮ సకాలం యాపయామాస ధర్మేణ పరిపాలయన్, సోఽనపత్యత్వదుఃఖేన శివార్చనపరోభవత్ ౪౯. [illegible] భార్యా

గర్భవతీ హ్యభూత్, శివప్రసాదాన్మహత్యాం వై సంతోషమభజద్ద్విజాః ౫౦. హ
రౌ ప్రీతే కృతోపస్యాత్ సౌభాగ్యం దాస్యతీశ్వరః, శివభక్తివిహీనానాం దుఃఖ
మేవ సుఖంనహి ౫౧. ఏవంవిధస్సుమంతస్తు భార్యాముపదిశత్ప్రభుః, కురుత్వం
శాంకరీపూజాం శివేన సహితాముమాం ౫౨. ఇతితౌ దంపతీ పుణ్యావాసాతే నిజ
మందిరే, సుమంతస్తుమహాపాపీ కామలోభాదిభి ర్వృతః ౫౩. భ్రాతరిద్వేషనిరతః
రాజ్యలోభ పరాయణః, తర్జయన్నగ్రజంనిత్యమాస్తే సంభర్త్స్యయ న్గృహే ౫౪.
కదాచిత్పరరాజానః యుద్ధాయ హ్యగతాస్తదా, తాన్సంహర్తుంగతో రాజా
వసుమంతో మహాప్రభుః ౫౫. యుద్ధంసమారభత్తత్ర శత్రుభిస్సహ పార్థివః, పత్నీ
చారుమతీ పూర్ణగర్భిణీ సుకుమారికా ౫౬. సుమంతస్తుప్రకోపేన రాజ్యలోభేన
గర్వితః, ప్రేషయామాస చారణ్యంసతీం చారుమతీం రుషా ౫౭. తతోఽతిదుఃఖి
తానారీ దుర్గారణ్యం వివేశహ, అంతర్వత్నీ క్షుధార్తాసా విలలాపభృశం ద్విజాః ౫౮.
హాహాతాఽస్మి మహారాజ త్వద్వియోగేన కేవలం, శత్రుభిఃపీడితోఽసిత్వం మాంత్య
క్త్వోఽసిమహాప్రభో ౫౯. కాగతిర్మేమహారాజ అరణ్యేభృశ దుఃఖితా, ఇత్యేవంవిల
పంతీ సారురోద బహుధాభృశం ౬౦. సేవాంచక్రుర్వనమృగా దేవతాః పక్షిరాజ
యః, తద్దుఃఖశమనార్థంచ పైంగలోముని రభ్యగాత్ ౬౧. మునిందృష్ట్వా మహా
రణ్యే తదాచారుమతీ ముదా, వందయామాస దుఃఖార్తా స్వవృత్తంచ న్యవేద
యత్ ౬౨. తతోహృష్టమనా విప్రస్సముని స్తత్క్షణాత్తదా, తామాహూయ
స్వనిలయంరరక్ష పరమాదరాత్ ౬౩. పూర్ణేమాసేతు సాదేవీ సుషువే పుత్రము
త్తమం, శ్రీశంకరసమం దివ్యం మహాపురుషలక్షణం ౬౪. తందృష్ట్వా హర్ష
సంపూర్ణ నయనాఽఽనందకారిణం, శ్రీశంకరేత్యర్భకస్య నామకర్మాఽకరోన్మునిః ౬౫.
వవృధే శుక్లపక్షస్య హిమాంశురివ మూర్తిమాన్, ససూర్యఇవతేజస్వీ ప్రద్యుమ్న
ఇవ సుందరః ౬౬. శౌర్యేశివసమోబాల శ్శంకర శ్శంకరఃపరః, కదాచి న్మృగ
యాసక్త శ్చచారారణ్యముత్తమం ౬౭. తస్మిన్మృగాన్ సుసంహృత్య వనస్థాన్
వ్యాఘ్రభల్లుకాన్, వరాహాన్ శరభాన్ శల్యానేణా న్నాభిమృగాన్తదా ౬౮.
ఇత్థంచరిత్వా సోఽరణ్యం హ్రదేనాగఇవాబభౌ, కస్తూరీమృగసంఘాశ్చ చేరు
వ్రగేఽర్భకస్యవై ౬౯. తతోహృష్టమనా విప్రస్సంధాయేషూన్ స్వకార్ముకే,
తాన్ జఘానమహావీరః తీర్థే నాభిమతీతటే ౭౦. బాణపాతైశ్చ సందగ్ధాః న్యపతన్
తజ్జలే మృగాః, తతోతిసుందరా స్తస్మాదుత్థితా దేవసంజ్ఞకాః ౭౧. వసుమంతస్తు
స్వబలై రరీన్ జిత్వా మహాబలః, ఆజగామ స్వనగరం సుమంతంప్రాహ విస్మితః ౭౨.
క్వగతామమభార్యాఽసా వదవృత్తం సవిస్తరం, వసుమంతం తదాప్రాహు ర్జనాః

సదసి సంస్థితాః ౨౩. స్వభార్యాంచ సుమంతస్తే ప్రేషయామాస కాననం, కాంద
శాం సా ప్రపన్నాభూత్ క్వగతా కుత్ర సంస్థితా ౨౪ సజీవా గతజీవా వా నజానే
మోహవయం ప్రభో, జనవాక్యం తదా శ్రుత్వా స్వానుజేన్యస్య సంపదం ౨౫. వ్యసనా
ర్తో గతోఽరణ్యం భార్యాన్వేషణ తత్పరః, గత్వాగత్వా జనపదా నదృష్ట్వా స్వసతీం
ప్రభుః ౨౬. కాలేకాలే శమారాధ్య నియమేన సుసంయుతః, పైంగలాశ్రమను
త్యేత్య పృష్టవా౯ ఋషిసత్తమం ౨౭ రాజానం ప్రాహ సముని ర్వినయేన మహామతిః,
మాభైషీస్త్వం మహారాజ వదవ్యసనకారణం ౨౮. * వసుమంతః * మమభార్యా
గతా సాధ్వీ చారణ్యం కుత్ర సంస్థితా, తద్దుఃఖేనసుసంతప్తః చరామ్యస్మి న్నిమానే
౨౯. పత్యుర్ధ్వనింసమాకర్ణ్య గృహేచారుమతీ ముదా, పతింద్రృష్ట్వా పదా గేహే సా
పతిత్వా ప్రరురోదహ ౩౦. పూర్వపుణ్యావిపాకేన దృష్టోఽసి కరుణానిధే, ఋ మస్వ
మమ దౌరాత్మ్యం దైవజం దుఃఖకారణం ౩౧ పైంగలస్యాజ్ఞయా రాజా సద్యోపాం
స్వనితంబినీం, జగ్రాహ తస్యాశ్రమేఽసా వువాచ ఋషిసత్తమం ౩౨. క్వగతో
మమపుత్రోఽసౌ శంకరో లోకశంకరః, ఇతిబ్రువాణం రాజానం దృష్ట్వాహోఽపి
విస్మితః ౩౩. తతోతద్వృత్తమతులంజగాదమునిసత్తమః మృగయార్థంగతో బాలః
నాగతఃకుత్ర సంస్థితః, ఇత్యుక్తోభార్యయా సార్ధం శిశోరన్వేషణే యయౌ ౩౪. హంతా
న్మృగా౯ దృష్టవంతౌజగ్ముస్తౌ శిశుసన్నిధిం, శిశుం దృష్ట్వాఽఽనందజలం ముమోచతు
రలంముదా ౩౫. తత్రస్థా౯ దేవసంఘాంశ్చ సుస్నాతా౯ సర్వకాంతికే, స్థితా౯ దృష్ట్వా
విస్మితోఽభూ ద్వసుమంత స్సభార్యయా ౩౬. కేనపుణ్యావిపాకేన మయాదృష్టా
వనేష్విహ, కిమర్థమాగతా దేవా శ్శిశోరంతే సుసంస్థితాః ౩౭ ఇతిసంతోషచిత్తో
సౌ సమీప ఉపచక్రమే, శంకరోమాతరంనత్వా పైంగలంఋషిసత్తమం ౩౮.
పైంగలస్యాజ్ఞయాస్వస్య జనకంచ మహామతిః, వసుమంతస్సుతంద్రృష్ట్వా చాలిం
గ్యాంకే నివేశ్యచ ౩౯. మూర్ధానమప్యుపాఘ్రాయ ముమోచానందజం జలం ౪౦.
ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే నాభిమతీతీర్థప్రశంసాయాం
వసుమంతస్య రాజ్ఞఃపత్నీపుత్రసందర్శనంనామ త్రిచత్వారింశోఽధ్యాయః ౪౩.

---

* క్షేత్రపాలః * పృష్టవా౯ స్వసుతంరాజా పైంగలస్యాజ్ఞయా తదా, దేవాః
కిమర్థమాయాతాస్తదా గమనకారణం ౧. త్వద్వృత్త మఖిలంబ్రూహి మద్దుఃఖశమ
నాయభోః, పిత్రోర్వచన మాకర్ణ్య కథయామాస విస్తరాత్ ౨. మృగయార్థ మట
న్నత్ర దృష్ట్వా నాభిమృగా౯ వరా౯, హతవానస్మి బాణైశ్చ న్యపతంస్తే జలేమృ
గాః ౩. దేవాభూత్వా సమాయాతాః నికటం మమహేప్రభో, బాలస్యవచనం

శ్రుత్వా చాశ్చర్యంలేభిరే తదా ౪. దేవాన్ప్రాహ తతోరాజా వసుమంతో మహర్షయః! * రాజా * కేయూయంమృగతా కస్మాన్ముక్తాః కింకారణంహి వః ౫. ఏతత్సవిస్తరంబ్రూతరహస్యం మహ్యా ముత్తమం, * దేవాఊచుః * పూర్వంవయం మునీశానామపకారం కృతాః ప్రభో ౬. శివద్రవ్యాణిసర్వాణి హ్యాహృతాన్యజ్ఞతాబలాత్, కదాచిన్నృపయస్సర్వే శివభక్తిపరాయణాః ౭. మల్లికాగంధమాల్యాది నైవేద్యాదీనిచప్రభో, సమాహృత్యచతాన్సర్వాన్ స్నానార్థంతే యయుః ప్రభో ౮. దివ్యానికుసుమామాల్యాని గంధద్రవ్యాణి యానిచ, నైవేద్యఫలమూలాని చాఘ్రాయచ పునఃపునః ౯ స్వీకృతాన్యపి సర్వాణి తద్గంధ పరిలిప్సయా, స్నాత్వాస మాగమద్విప్రాః అస్మాన్దృష్ట్వా మహాద్రుషా ౧౦. శేపుఃపరస్పరం చాస్మాన్ దేవద్రవ్యాపహారకాన్, యూయంమృగాభవంత్వత్ర కాననే దుష్టచారిణః ౧౧. అవజ్ఞయాకృతిం దోషం నగచ్ఛతిచ బాలిశాః, వయంశాపంగృహీత్వాతాన్ ప్రార్థయంతి స్వనుగ్రహం ౧౨. క్షంతవ్యమపరాధోనో హిత కారుణ్యదృష్టినా, ఇత్యుక్తాన్ దోషిణోదృష్ట్వా ప్రోచుశ్శాపస్యనిష్కృతిం ౧౩. పంపాయాంనాభితీర్థేవై యదాస్నాతా దృఢేంగితాః, తదాయూయం దివ్యరూపం లబ్ధ్వా యాస్యంతిస్వఃపదం ౧౪. ఇత్యుక్త్వామునయస్సర్వే శివార్చనపరా యయుః ౧౫. * దేవాః * వయం మృగస్వరూపేణ సంచరంతో మహావనే, త్వత్పుత్రబాణసందగ్ధాః తీర్థే లగ్నాశ్శుభావహే ౧౬. తస్మాద్వయం దివ్యరూపా హ్యభవామ ముదాన్వితాః, బాలకస్యప్రసాదేన యాస్యామ స్స్వర్గమందిరం ౧౭. * క్షేత్రపాలః * ఇతిస్తుత్వా యయుస్సర్వే స్వర్గం ప్రత్యమరా స్తదా, తతోహృష్టమనారాజా ముమోచానందజం జలం ౧౮. తతశ్చారుమతీసాధ్వీ సపుత్రా స్నాతుముద్యతా, పైంగలస్యాజ్ఞయా నాభితీర్థం గత్వాస భర్తృకా ౧౯. స్నానంచక్రేవిధానేననాభిమత్యాంసభర్తృకా, పంపాంసంపూజ్య విధివత్ స్తుత్వానత్వాపునఃపునః ౨౦. తస్యాలబ్ధ్వా వరాన్సర్వాన్ పైంగలస్యఋషేః పురః, తదాశ్రమంసమాగత్య గృహీత్వా తదనుగ్రహం ౨౧. ఘూర్జరం సముపాజగ్ముః శివభక్తి పరాయణాః, భుంక్త్వేహభోగాన్సకలాన్ అంతేజాతా మునేఃకులే ౨౨. వసుమంతోమృకండోభూ న్మార్కండేయో ఽభవత్ శంకరః, మరుద్వతీచారుమతీ శివ పూజాధురంధరాః ౨౩. ఏతేశివపదం యాతాః భక్తిజ్ఞానవిశేషతః, తస్మాత్త్వంనాభితీర్థేతు స్నాత్వాత్యక్త్వా కళేబరం ౨౪. యాస్యసిత్వం శివపదం శివదూతానుమోదితః, చ్యవనస్యవచశ్శ్రుత్వాసువ్రతఃపరమార్థవిత్ ౨౫. తేనసాకం గతస్తీర్థం స్నానంచక్రే మహాజలే, తత్తీర్థస్యప్రభావేన గతపాపోఽభవత్కిల, శంభోఃపదంగతస్సోపి నాభితీర్థస్య దర్శనాత్ ౨౬. తస్మాద్వయం తత్రగత్వా స్నాత్వాయామో మహాద్విజాః,

యఇదంపుణ్యమాఖ్యానం శృణోతి వ్యాకరోతిచ ౨౮. పుత్రార్థీపుత్రమాప్నోతి ధనార్థీ ధనమాప్నుయాత్, స్త్రీకామోలభతే నారీం మోక్షార్థీ మోక్షమాప్నుయాత్ ౨౯.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే నాభిమతీతీర్థస్నానాత్ దేవానాంమృగత్వ నివృత్తిర్నామ చతుశ్చత్వారింశోఽధ్యాయః ౪౪.

---

* క్షేత్రపాలః * వ్యాఘ్రప్లుతసమీపేతు దేవీకుండ మితీరితం, అత్రస్నాంతి నరానిత్యం ముక్తింయాంతి నసంశయః ౧. పురా హయగ్రీవఋషి ర్దేవీంతప్తుం ప్రచక్రమే, నిత్యంసోమాభిధే తీర్థేస్నాత్వా నిర్మలచేతసా ౨. శతవర్షంగతం తస్మిన్ స్థితే యోగీశ్వరేద్విజాః, తస్యోగ్రతపసా తుష్టా పార్వతీప్రేమవిహ్వలా ౩. ప్రత్యక్షాఽభూద్ధయగ్రీవసమ్ముఖే పరమాదరాత్, తేజోమయీం శుభాందివ్యసుందరీం హంసగామినీం ౪. దృష్ట్వా ప్రేమార్ద్రచిత్తేన స్తోతుం సముపచక్రమే, *హయగ్రీవః* జయదేవి నమస్తుభ్యం సృష్టిస్థిత్యంతకారిణి ౫. జయశంకరవామాంగ మంగళే సర్వమంగళే, జయసర్వజనైరీడ్యే మాంపాహి జగదీశ్వరి ౬. శక్తిత్రయాత్మికే దేవి గుణత్రయవిభావిని, మూర్తిత్రయస్సృష్టికర్త్రి మాంపునీహి పరేశ్వరి ౭. బహుకాలం హ్యాకరవం తపఃపరమదారుణం, మదభీష్టందేహి శుభం సర్వేషాం సుఖదాయకం ౮. హయగ్రీవవచ శ్శ్రుత్వా దేవీప్రాహ సువిస్మితా, * శ్రీదేవీ * వరంవృణు మహాభాగ యదిచ్ఛసిచమత్ శుభం ౯. దదామిలోకరక్షాయై యుష్మచ్చిత్తప్రపూరణం, ఇత్యుక్తాంపార్వతీంనత్వాహయగ్రీవస్తదాబ్రవీత్ ౧౦. * హయగ్రీవః * విద్యయారహితాస్సర్వే బ్రహ్మాద్యా జడబుద్ధయః, విచారహీనా స్సతతం సంచరంతిహిదుష్కృతే ౧౧. తస్మాత్త్వంసర్వదేవానాం మనుష్యాణాం పరాత్పరే, స్మృతిందేహి మహత్పుణ్యదాయినీం శ్రుతిగోచరాం ౧౨. తేనదేవామనుష్యాశ్చ ముచ్యంతేఽజ్ఞానత శ్శివే, ఇత్యుక్తంతం హయగ్రీవంప్రాహ దేవీ సునిశ్చలా ౧౩. * దేవ్యువాచ * అస్మింస్తీర్థేస్నానమహం కరోమి తవచాగ్రతః, తదాదదామితేసర్వం యద్యత్ప్రశ్నః కృతస్త్వయా ౧౪. ఇత్యుక్త్వాచాంబికా తీర్థే సుస్నానమకరోద్ద్విజాః, స్నానమాత్రేణ సాదేవీచోమారూపా బభూవహ ౧౫. దివ్యరూపధరా నారీ సర్వేషా మిష్టదాయినీ, చతుష్షష్ట్యుపచారాఢ్యా సుస్థితా తీర్థఉత్తమే ౧౬. తదాబ్రహ్మాదయస్సర్వే దర్శనార్థం సమాగతాః, తేషాంమధ్యే హయగ్రీవః స్తోతుంసముపచక్రమే ౧౭. నమోదేవ్యైమహాదేవ్యై శివాయై సతతంనమః, చిద్రూపిణ్యైసుభాషాయై విద్యాయైసతతంనమః ౧౮. దేహివిద్యాం మహత్సౌఖ్యదాయినీం పరమేశ్వరి, ఇత్యుక్తంతంహయగ్రీవ మువా

ప్రోవాచ వత్సలా ౧౯. *ఉమా* తవవిద్యాంప్ర దాస్యామి చతుష్షష్టికళాత్మికాం, విపులీకురుభూలోకేయథా బుద్ధ్యనుసారతః ౨౦. త్వామేవోపాసక స్సర్వదేవానా మగ్రిణీఃప్రభుః, యేధ్యాయంతి సురాస్సమ్య గ్విద్యాదాతార మవ్యయం ౨౧. తేషాంసిద్ధిర్హి భవతి సర్వవిద్యాసు సర్వదా, త్వత్సహైనాస్తిభూలోకే విద్యానిధి రకల్మషః ౨౨ ఇత్యుక్త్వాంశాంభవీం ప్రాహ హయగ్రీవః ప్రభావవిత్ * హయగ్రీవఉవాచ * అత్రైవ వసతింకృత్వా సర్వేషాంసిద్ధిదాభవ ౨౩. నిర్గుణాంత్వాం ప్రసన్నాక్షీ మారాధయితుమాగతాః, బ్రహ్మాద్యాస్సతతం తేషాం విపులీకురు సన్మతిం ౨౪. సదాశివేన సంయుక్తా పర్వతేతీర్థసంయుతే, సంచరస్వమహాదేవి సర్వవిద్యాప్రదాయిని ౨౫. ప్రార్థయంతం హయగ్రీవం స్తుత్వాదేవీ సమాధినా, శంభు ధ్యానంకృతా సాధ్వీభక్తానా మిష్టసిద్ధయే ౨౬. తదాసదాశివ స్షష్మ్యగ్గుణావా న్త్రిశషడ్గుణః, స్వేచ్ఛయా త్తవపుస్స మ్యగావిరాసీన్మహేశ్వరః ౨౭. తదా బ్రహ్మాదయస్సర్వే సిద్ధగంధర్వకిన్నరాః, సమాజగ్ము ర్మహాదేవీ మహాదేవావలోకనే ౨౮. హయగ్రీవ ప్రార్థనయా ప్రాప్తాదేవా పురాతనా, సర్వవిద్యాప్రసిద్ధ్యర్థం వసతించక్రితు ర్ద్విజాః ౨౯.   *   *   *

—: ఉమాసదాశివయోరుద్వాహఘట్టః :—

తస్మిన్ముహూర్తే కల్యాణం చక్రుస్తేహ్యానయో ర్ద్విజాః, హయగ్రీవం పురస్కృత్య బ్రహ్మాద్యా దేవగుహ్యకాః ౩౦. విద్యానామ్నీమమాం కన్యాం మాంగల్యవిధినా శివః, జగ్రాహ పాణినాసర్వదేవైస్సంపూజితఃప్రభుః ౩౧. ముముచుఃపుష్పవర్షాణి పారిజాతాదికానిచ, ననృతుశ్చాప్సరస్సంఘా జగుర్గంధర్వకిన్నరాః ౩౨. తతోమహోత్సవే దేవాస్సర్వేషాం స్మృతిముత్తమాం, దాపయామాస దార్ఢైస్సర్వదుఃఖ నివారిణీం ౩౩. హయగ్రీవస్తువసతించక్రే తత్రశుభాస్తయే, నిత్యంప్రముదితాస్సర్వే హయగ్రీవముపాసిరే ౩౪. తస్మాత్సోమేశ్వరాఖ్యాతు శివస్య సముపాగతా, అత్రసన్నిహితో భూత్వా సర్వందాస్యతి శంకరః ౩౫. ఇదంపవిత్రం పాపఘ్నం ధన్యంపుణ్యం యశస్కరం, యశ్శృణోతి సదా మర్త్యో ముక్తిమేతినసంశయః ౩౬.   *   *   *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే సప్తర్షియాత్రాప్రకాశికాయాం సంహితాయాం శ్రీహయగ్రీవాయ విద్యాప్రదానం ఉమాసదాశివయోరుద్వాహ కథాప్రశంసానామ పంచచత్వారింశోఽధ్యాయః. ౪౫.

* ఋషయః * క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ వేదవేదాంగ పారగ, భవానమృత తీర్థస్య వైభవం వదతుప్రభో ౧. * క్షేత్రపాలః * సుధాతీర్థంప్రశంసంతి స్నాంతిత త్కథయంతి యే, అష్టావింశతిభేదాంశ్చ నరకాన్నో ప్రభుంజతి ౨. తామిస్ర మంధ తామిస్రం మహారౌరవరౌరవౌ, కుంభీపాకం కాలసూత్ర మసిపత్రవనంతథా ౩. అగ్నిభక్షోఽంధకూపశ్చ సదంశః శాల్మలీ తథా, లాలాభక్షో హ్యవీచిశ్చ సారమే యాదనంతథా ౪. తథైవవజ్రకణకః, క్షారకర్దమపాతనం, రక్షోగణాశనంచాపి శూలప్రోతనిరోధనం ౫. తిరోధానాభిధంవిప్రా స్తథా సూచీముఖాభిధం, పూయ శోణితభక్షంచ విషాగ్ని పరిపీడనం ౬. అష్టావింశతిసంఖ్యాక మేతన్నరక సంచయం, నయాతిమనుజోవిప్రా స్సుధాతీర్థ నిమజ్జనాత్ ౭. విత్తాపత్యకళత్రాణాం యోఽన్యేషామపహారకః, సకాలపాశబద్ధోయం యమదూతై ర్భయావహైః ౮. తామిస్రనరకేఘోరే పాత్యతే బహువత్సరం, స్నాతిచేదమృతేతీర్థే తస్మిన్నాసౌ నిపాత్యతే ౯. మాతరంపితరంపుత్రం యోద్వేష్టి పురుషాధమః, సకాలసూత్ర నరకే విస్తృతాయుతయోజనే ౧౦. అధస్తాదగ్నిసంతప్త ఉపర్యర్కమరీచిభిః, బిలేతామ్రమయే విప్రాః పాత్యతేక్షుధయార్దితః ౧౧. యోవేదమార్గ ముల్లంఘ్య వర్తతే కుపథేనరః, సోసిపత్రవనేఘోరే పాత్యతేయమకింకరైః ౧౨. యోఽశ్నాతి పంక్తిభేదేన పక్వసూపాదికంనరః, అకృత్వాపంచయజ్ఞంవా భుంక్తేమోహేనపీడితః ౧౩. పాత్యతేఽయంయమభటై ర్నరకేక్రిమిభోజనే, భక్ష్యమాణఃక్రిమిశతై ర్భక్షయన్క్రిమిసంచయం ౧౪. స్వయంచక్రిమిభూతస్సన్ తిష్ఠే ద్యావదఘక్షయం, యోహరేద్విప్రవిత్తాని స్నేహేన బలతోపివా ౧౫. అన్యేషామపివిత్తాని రాజా తత్పురుషోపివా, అయస్మయాఖ్యకుండేతుసదంశైస్సోతిపీడితః ౧౬. సదంశేనరకేఘోరే పాత్యతేయమకింకరైః, అగమ్యాం యోభిగచ్ఛేత స్త్రియంవై పురుషాధమః ౧౭. అగమ్యం పురుషంయోపి దభిగచ్ఛేత వాద్విజాః, తావయస్మయనారీంచ పురుషంచాప్యయస్మయం ౧౮. తప్తావాలింగ్యతిష్ఠంతౌ యావచ్చంద్రదివాకరౌ, సూచ్యాఖ్యేనరకే ఘోరే పాత్యేతే యమకింకరైః ౧౯. బాధతేసర్వజంతూన్యో నానోపాయైరుపద్రవైః, శాల్మలీనరకేఘోరే పాత్యతే బహుకంటకే ౨౦. రాజావారాజభృత్యోవా యఃపాషండ మనువ్రతః, భేదకోధర్మసేతూనాం వైతరణ్యాం నిపాత్యతే ౨౧. వృషలీసంగదోషేణ శౌచాద్యాచారవర్జితః, త్యక్తలజ్జస్త్యక్తవేదః పశుచర్యారతస్సదా ౨౨. సపూయవిణ్మూత్రాసృక్ శ్లేష్మవిత్తాది పూరితే, అతిభీభత్సనరకే పాత్యతేయమకింకరైః ౨౩. యశ్శ్వభిర్మృగయుర్వన్యాన్ బాణై ర్వాబాధతేమృగాన్, సహన్యమానో బాణౌఘైః పరత్రయమకింకరైః ౨౪. ప్రాణరోధాఖ్యనరకే పాత్యతేచముహుర్ముహుః,

దాంభికోయః పశూన్యజ్ఞే విధ్యనుష్ఠానవర్జితః ౨౫. హంత్యసౌపరలోకేషు వైశసే
పాత్యతేద్విజాః, కృంత్యఘానోయమభటైః పాత్యతే బహువత్సరం ౨౬. ఆత్మభార్యాం
సవర్ణాంయో రేతఃపాయయతేఖలః, పరత్రరేతఃపాయీస రేతఃకుండే నిపాత్యతే
౨౭. స్నాతిచేదమృతేతీర్థే తస్మిన్స్నానీ పాత్యతే, యోదస్యుమార్గమాశ్రిత్య
గరదో గ్రామదాహకః ౨౮. వణిగ్వృత్త్యాపహారీచ సపరత్ర ద్విజోత్తమాః, వజ్రదం
ష్ట్రాభిధే ఘోరేనరకే పాత్యతేచిరం ౨౯. విద్యంతేనరకాఘోరాః యేచాన్యే
బహుదుఃఖదాః, తాన్నపశ్యంతిమనుజాః సుధాతీర్థనిమజ్జనాత్ ౩౦. సుధాతీర్థేస
కృత్స్నానా దశ్వమేధఫలం లభేత్, ఆత్మవిద్యా భవేత్సాక్షాన్ముక్తిశ్చాపి
చతుర్విధా ౩౧. నపాపేరమతే బుద్ధిర్నభవేద్దుఃఖమేవవా, తులాపురుషదానేన
యత్ఫలంలభ్యతేపరైః ౩౨ తత్ఫలంలభ్యతే పుంభిః సుధాతీర్థనిమజ్జనాత్, గోసహ
స్రప్రదానేన యత్పుణ్యంవా భవేన్నృణాం ౩౩. తత్ఫలంలభతేమర్త్యః సుధా
తీర్థనిమజ్జనాత్, ధర్మార్థకామమోక్షాణాం యద్యదిచ్ఛతి పూరుషః ౩౪. తత్తత్స
ర్వమవాప్నోతి సుధాతీర్థ నిమజ్జనాత్, మహాపాతకయుక్తోవా యుక్తోవాప్యుపపా
తకైః ౩౫. సద్యఃపూతోభవేద్విప్రాః సుధాతీర్థనిషేవణాత్, ప్రజ్ఞాలక్ష్మీర్యశః
సంపత్ జ్ఞానంధర్మో విరక్తతా ౩౬. మనశ్శుద్ధిర్భవేన్నౄణాం సుధాతీర్థ నిషేవ
ణాత్, బ్రహ్మహత్యాయుతంచాపి సురాపానాయుతం తథా ౩౭. అయుతంగురు
దారాణాం గమనంపాపకారణం, స్తేయాయుతంసువర్ణానాం తత్సంసర్గాశ్చ కోటిశః
౩౮. శీఘ్రంవిలయమాయాంతి సుధాతీర్థనిమజ్జనాత్, ఉక్తేష్వేతేషు సందేహో
నకర్తవ్యః కదాచన ౩౯. జిహ్వాగ్రేపరశుంతప్తం క్షిపంతి యమకింకరాః, అర్థవాద
మిదంసర్వం బ్రువన్నైవనరకం వ్రజేత్ ౪౦. సూకరఃసహివిజ్ఞేయః సర్వకర్మబహిష్కృ
తః, అహోమాహాత్మ్యమహోమాహాత్మ్యమహోమాహాత్మ్యంద్విజోత్తమాః ౪౧. సుధా
తీర్థాభిధేపుణ్యే సర్వపాతకనాశనే, అద్వైతజ్ఞానదే పుంసాం భుక్తిముక్తిప్రదాయిని ౪౨.
ఇష్టకామప్రదేనిత్యం తథైవాజ్ఞాననాశనే, స్థితేపి తద్విహాయేదం రమతేన్యత్రవైజనః
౪౩. అహోమోహస్యమాహాత్మ్యం మయావక్తుం నశక్యతే, స్నాతస్యతుసుధాతీర్థే
నాంతకాద్భయమస్తిహి ౪౪. సుధాతీర్థంచపశ్యంతి స్పృశంతిప్రణమంతిచ, నపిబంతి
పునస్స్తన్యంమాతౄణాం భీతివర్జితాః ౪౫ ఏవంవఃకథితంవిప్రాః సుధాతీర్థస్యవైభవం,
భుక్తిముక్తిప్రదం నౄణాం సర్వపాపనిబర్హణం ౪౬. *సూతః* క్షేత్రపాలాజ్ఞయా
సర్వేమునయో పీతకల్మషాః, స్నాత్వాసుధాతీర్థజలే పిత్రౄన్సంతర్ప్యభక్తితః ౪౭.
తత్పూర్వేరాజితందివ్యం పాపనాశన సంజ్ఞకం, తీర్థంప్రతియయుఃసర్వే సపుత్రాశ్చ
సదారకాః ౪౮. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మాణిభద్రేశ్వర
మాహాత్మ్యే అమృతతీర్థప్రశంసానామ షట్చత్వారింశోఽధ్యాయః. ౪౬.

* ఋషయః * పాపనాశనతీర్థస్యమాహాత్మ్యం వదసువ్రత, యేముక్తస్నాన
మాత్రేణ పూర్వేస్మిన్ పుణ్యవర్ధన ౧. *క్షేత్రపాలః* పూర్వేస్మిన్ధర్మరాజోఽసౌ
రాజ్యాద్భ్రష్టస్సహానుజః, వనంవివేశసహసా ద్రౌపద్యాసహిత శ్శుచిః ౨. పుత్రా
ణాందుఃఖమత్యంతం దృష్ట్వాకుంతీ ముహుర్ముహుః, చింతయిత్వారమానాథం సస్మా
రమనసా సతీ ౩. తదాఽఽగతోఽరవిందాక్ష శ్శరణాగత వత్సలః, తందృష్ట్వామ్లా
నవదనా మందమాహ మనస్వినీ ౪. * కుంతీ * స్వామిన్సర్వజగన్నాథ పుత్రా
ణాం మమకాగతిః, అరణ్యేదుఃఖసంతప్తా రాజ్యహీనా మృతాఇవ ౫. త్వయితిష్ఠతి
మద్దేవే కుతోదుఃఖం వదాధునా, కేనోపాయేనపుత్రాణాం రాజ్యలాభో భవేద్ధరే
౬. తద్బ్రూహిమేరమాకాంత కృపాస్తి మయిచేదిహ, ఇత్యుక్తశ్శ్రీహరిః ప్రాహ
కుంతీంకరుణయాగిరా ౭. * శ్రీకృష్ణః * మాశోచయమహాభాగే హితంవచ్మి
తవాధునా, అస్తిపంపాక్షేత్రమితి సర్వేష్టార్థప్రదాయకం ౮. మాణిభద్రేశ్వర
స్యాగ్రే పాపనాశన సంజ్ఞకం, తీర్థమస్తిహి సర్వేష్టదాయకం పుణ్యవర్ధనం ౯.
స్నానంకురువిధానేన పుత్రాణాం హితకామ్యయా ౧౦. తేనతే తనయానాంచ
రాజ్యలాభో భవేదిహ, శ్రీకృష్ణవచనంశ్రుత్వా కుంతీప్రాహతి విస్మితా ౧౧.
* కుంతీ * పాపనాశనమాహాత్మ్యం వదమే పురుషోత్తమ, * శ్రీకృష్ణః * అతేఽతి
హాసంవక్ష్యామి సావధాన మనాఃశ్శృణు ౧౨. నందోనామమహారాజ స్సోమవంశ
సముద్భవః, ధర్మేణపాలయామాస సాగరాంతాం ధరామిమాం ౧౩. తస్యపుత్ర
స్సమభవ ద్ధర్మగుప్తఇతి శ్రుతః, ధర్మజ్ఞస్సత్యసంధశ్చ మాతాపితృహితే రతః ౧౪.
నందస్తునందనేన్యస్య రాజ్యం సర్వంముదాతదా, భార్యయాసహిత శ్శీఘ్రం తపోవన
మగాన్నృపః ౧౫. తాతేతపోవనంయాతే ధర్మగుప్తోమహామతిః, మేదినీంపాలయా
మాస ధర్మజ్ఞో నీతికోవిదః ౧౬. ఈజేబహువిధైర్యజ్ఞై ర్దేవానింద్ర పురోగమాన్,
బ్రాహ్మణానాందదౌవిత్తం క్షేత్రాణి వివిధానిచ ౧౭. సర్వేస్వధర్మనిరతా స్తస్మి
న్రాజని శాసతి, కదాచిన్నాభవత్పీడా స్తస్మింశ్చోరాదిసంభవాః ౧౮. కదాచిద్ధ
ర్మగుప్తోఽయ మారుహ్యాశ్వరగోత్తమం, వనంవివేశసహసా మృగయారస కౌతుకీ
౧౯. తస్మిన్వ్యాఘ్రముఖాన్క్రూరాన్ హత్వాక్షుత్తృట్ప్రపీడితః, దదర్శపురతో
దివ్యం సరఃకల్హారమండితం ౨౦. అభూద్విభావరీతత్ర తమసా వృతదిఙ్ముఖా, రాజా
పిపశ్చిమాంసంధ్యా ముపాస్య నియమాన్వితః ౨౧ జజాపపరమాంతత్ర గాయత్రీం
వేదమాతరం, ఉపోతస్మిన్సుపాసీయం రాజాహర్షేణసంయుతః ౨౨. సింహవ్యా
ఘ్రాదిభీత్యాస వృక్షమేకం సమాశ్రితః, రాజపుత్రస్తదభ్యాశం ఋక్షసింహభయా
ర్దితః ౨౩. అనుద్రుతస్సింహేన ఋక్షోవృక్ష మథారుహత్, ఆరుహ్యపాదపం

సోఽపి దదర్శ నృపనందనం ౨౪. వృక్షస్థితం నృపం దృష్ట్వా ఋక్షః ప్రాహ మృదూక్తిభిః,
మాభీతిం వహ రాజేంద్ర వత్స్యావో రజనీమిహ ౨౫. మహాభయంకర స్సింహో
వృక్షమూలముపాశ్రితః, తిష్ఠత్యావాం హంతుకామః కరాలవదనో హరిః ౨౬. నిశా
ర్ధమేహి నిద్రాం త్వం నిర్భయం రక్షితో మయా, తతః ప్రసుప్తం మాం రక్ష నిశార్ధం
త్వం మహామతే ౨౭. ఇతి తద్వాక్యమాకర్ణ్య సుప్తే నందసుతే హరిః, ఉవాచ ఋక్షం
సుప్తం మే పాతయాశు నరాధమం ౨౮. వయం వనచరా నిత్యం నరోయం మృగ
హింసకః, అనేన తవ యత్సఖ్యం తం తే దుఃఖప్రదం భవేత్ ౨౯. ఇతి సింహోక్తి
మాకర్ణ్య ఋక్షస్తం ప్రత్యువాచ హ, ధర్మాధర్మౌ న జానీషే మృగరాజ వనేచర ౩౦.
విశ్వాసఘాతుకస్యైవ నరకం భవతి ధ్రువం, నమిత్రద్రోహజం పాపం నశ్యేద్యజ్ఞ
యుతైరపి ౩౧. బ్రహ్మహత్యాదిపాపానాం కథంచిన్నిష్కృతిర్భవేత్, విశ్వాస
ఘాతజం పాపం న నశ్యే జ్జన్మకోటిభిః ౩౨. నాహం మేరుం మహాభారం మన్యే భూ
మ్యాం మృగాధిప, మహాభారమిమం మన్యే భూమ్యాం విశ్వాసఘాతుకం ౩౩. ఏవ
ముక్తస్స ఋక్షేణ సింహస్తూష్ణీం బభూవ హ, ధర్మగుప్తే ప్రబుద్ధేఽథ ఋక్షస్సుష్వాప
భూరుహే ౩౪. తతస్సింహోఽబ్రవీద్భూప మేతమృక్షం త్యజస్వ మే, ప్రభాతే త్వా
మసౌ హంతి తస్మాత్పాతయ భూతలే ౩౫. ఏవముక్తోథ సింహేన రాజాసుప్త మశం
కితః, స్వాంకన్యస్తశిరస్కం తం పాతయామాస కోటిలాత్ ౩౬. ఋక్షః పుణ్యవ
శాద్వృక్షాన్న పపాత మహీతలే, స ఋక్షో నృపమభ్యేత్య కోపాద్వాక్యమభాషత
౩౭. * ఋక్షః * కామరూపధరో రాజన్నహం భృగుకులోద్భవః, ధ్యానకాష్ఠ ఇతి
ఖ్యాతో ఋక్షరూపమధారయం ౩౮. కస్మాదనాగసం సుప్త మత్యాక్షీన్మాం
భవాన్నృప, మచ్ఛాపాదతిదుర్బుద్ధే హ్యున్మత్తో భవ సత్వరం ౩౯. ఇతి శప్త్వాము
నిర్భూపం తతస్సింహ మభాషత, న సింహస్త్వం మహాయక్షః కుబేరసచివః పురా
౪౦. హిమవద్గిరిమాసాద్య కదాచిత్త్వం వధూసఖః, అజ్ఞానాచ్ఛంకణాభ్యాసే
విహార మతనోర్మునేః ౪౧. శంఖణోప్యుటజాద్దైవా త్సమిదాహరణాయ చ, నిర్గత
స్త్వాం వివసనం దృష్ట్వా శాపమదాన్మునిః ౪౨. యస్మాన్మమాశ్రమేఽద్య త్వం వివస్త్రః
స్థితవానసి, అతః పంచాననో భూత్వా సంచరస్వ మహావనే ౪౩. ఇతి శంఖణశాపేన
మృగేంద్రస్త్వమభూః పురా, కుబేరసచివో యక్షో భద్రనామాఽభవః పురా ౪౪.
కుబేరో ధర్మశీలో హి తద్భృత్యాశ్చ తథావిధాః, అతః కిమర్థం మాం హంతు మిచ్ఛసి
త్వం వనేచర ౪౫. ఏతత్సర్వం జ్ఞానదృష్ట్యా జానామీహ మృగాధిప, ఇత్యుక్తో
ధ్యానకాష్ఠేన త్యక్త్వా సింహత్వమాశు సః ౪౬. యక్షరూపధరో భూత్వా దివ్యసుంద
రవిగ్రహః, సాష్టాంగం ప్రణిపత్యాహ ధ్యానకాష్ఠం స యక్షరాట్ ౪౭. అద్య సర్వం

మయాజ్ఞాతం పూర్వవృత్తంమహామునే, శాపందత్వాశంఖణోమే విశాపమపిచోక్త
వాన్ ౪౮. ఋక్షరూపేణసంవాదో ధ్యానకాష్ఠేనతే యదా, భవేత్తదావిశాప
స్సన్ పూర్వరూప మవాప్స్యసి ౪౯. ఇతిమామబ్రవీద్బ్రహ్మన్ శంఖణో లోకవి
శ్రుతః, తిర్యక్త్వాదద్యనిర్ముక్తో జానామిత్వాం తపోధనం ౫౦. ధ్యానకాష్ఠాభిధం
శుద్ధం కామరూపధరంమునే, ఇత్యుక్త్వాతంప్రణమ్యాసౌధ్యానకాష్ఠం సయక్ష
రాట్ ౫౧. విమానవరమారుహ్యాప్రయయావలకాపురీం, ఉన్మత్తరూపంతం
దృష్ట్వా మంత్రిణస్తు నృపోత్తమం ౫౨. పితుస్సకాశమానిన్యు రేవాతీరేస్థితస్యచ,
తస్మైన్యవేదయామాసుః స్వసుతంభ్రాంతమానసం ౫౩. (నాత్రగ్రంధపాతః) భగవన్
జైమినే పశ్యపుత్రమున్మత్తమాశుమే, అస్యోన్మాదవినాశాయబ్రూహ్యుపాయం మహా
మునే ౫౪. ఇతిపృష్టశ్చిరందధ్యౌ జైమిని ర్మునిపుంగవః, ఉన్మాదకారణంతస్యజ్ఞాత్వా
నృపమథాబ్రవీత్ ౫౫. *జైమినిః* ధ్యానకాష్ఠమునేశ్శాపా దున్మత్తోఽభూత్తవా
త్మజః, తస్యపాపవిశుద్ధ్యర్థ ముపాయంతే బ్రవీమ్యహం ౫౬. మాణిభద్రగిరౌరమ్యే
సుధాతీర్థసమీపతః, సర్వపాపహరంపుణ్యం దివ్యవృక్షసమన్వితం ౫౭. పాపనాశన
మిత్యేతత్తీర్థ మస్తిమహత్తరం, పవిత్రాణాంపవిత్రంహి మంగళానాంచమంగళం ౫౮.
శ్రుతిసిద్ధంమహాపుణ్యం పంపాక్షేత్రస్థ మవ్యయం, నీత్వాశీఘ్రంసుతంతస్మిన్ స్నాప
యాశుమహామతే ౫౯. ఉన్మాదస్తత్క్షణాదేవ తస్యనశ్యేన్నసంశయః, ఇత్యుక్తస్తం
ప్రణమ్యాసౌ జైమినింమునిపుంగవం ౬౦. నందఃపుత్రంసమాదాయ పాపనాశన
మాయయౌ, తత్రతంస్నాపయామాస పుత్రంనియమపూర్వకం ౬౧. తత్తీర్థస్నాన
మాత్రేణ నష్టోన్మాదోఽభవత్సుతః, నందోఽపితత్రచస్నాత్వా దత్వాదానాని
భక్తితః ౬౨. మాణిభద్రేశ్వరంభక్త్యా పూజయామాస పార్థివః, ఉషిత్వాదినమే
కంచ నందః పుత్రేణసంయుతః ౬౩. మాణిభద్రేశ్వరంనత్వా స్తుత్వా శ్రీసర్వ
మంగళాం, గత్వాస్వరాజ్యంతత్రాసౌ పుత్రంసంస్థాప్య హృష్టధీః ౬౪. తపసేప్రయ
యౌనందః పుత్రమాపృచ్ఛ్యకాననం, గతే పితరిపుత్రోఽపి ధర్మరాజ్యమపాలయత్
౬౫. (మాణిభద్రేశ్వరక్షేత్రే దత్వాదానానిభక్తితః, భోజనాద్యైస్తర్పయిత్వా
బ్రాహ్మణాన్ ప్రయయౌపురీం ౬౬. ధర్మేణపాలయామాస రాజ్యంనిహతకంటకం,)
వాపీకూపతటాకాని దేవతాయతనానిచ ౬౭. స్వరాజ్యేకారయామాస శివార్పణ
ధియా సుధీః, ఉన్మాదైరప్యపస్మారై ర్గ్రహైర్దుష్టైశ్చ యేనరాః ౬౮. ముక్తాభ
వంతితేఽప్యత్ర సకృన్మజ్జన మాత్రతః, స్నానమాత్రేణతీర్థేస్మి న్నరాయాంతి పరంపదం
౬౯. ఏతత్తీర్థవరం త్యక్త్వా యోన్యతీర్థంసమిచ్ఛతి, స్నిగ్ధంసగోపయ స్త్యక్త్వా
స్నుహీక్షీరంహి యాచతే ౭౦. పాపనాశనమిత్యేత త్త్రివారంయః పఠేన్నరః,

ముచ్యతేసర్వపాపేభ్యః కైవల్యంలభతేధ్రువం ౭౧. * శ్రీకృష్ణః * యస్యస్మరణ మాత్రేణ సర్వసిద్ధి మవాప్నుయాత్, ఏతత్తే కథితంసాధ్వి పుణ్యాత్పుణ్యతరం మహత్ ౭౨. త్వంతత్రగత్వాససుతా స్నానదానాదికంచర, రాజ్యంప్రాప్యసుతా శ్శీఘ్రం నిహతాఖిలశాత్రవాః ౭౩. సుఖంసంప్రాప్యసర్వత్ర ఖ్యాతిమంతోభవంతిహి, ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్యకృష్ణేనకరుణాత్మనా ౭౪. ససుతాఽఽగా న్మహాక్షేత్రం కుంతీభక్తి సమన్వితా, స్నానంకృత్వాపాపనాశతీర్థే వ్రతపరాయణా ౭౫. క్రమాద్యాత్రాం విధాయాసా మాణిభద్రేశ్వరంసతీ, సంపూజ్యవిధినాతస్య గృహీత్వాజ్ఞాం శివస్యసా ౭౬. రాజ్యం గత్వాథ సామ్రాజ్య మాపకుంతీ సపుత్రకా, * క్షేత్రపాలః * స్నానా న్నశ్యతిసకలా పీడాపాపౌఘనాశకే తీర్థే, నివసతిచాత్రమహేశ స్సర్వాభీష్టార్థ సిద్ధిదఃపుంసాం ౭౭. * * *

ఓమిత్యాది మహాపురాణేస్కాందే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మాణిభద్రే శ్వరమహిమానువర్ణనే పాపనాశనతీర్థప్రశంసాయాం ధర్మగుప్తస్యోన్మాదనివృత్తి ర్ధర్మరాజాదీనాం రాజ్యప్రాప్తిర్నామసప్తచత్వారింశోఽధ్యాయః. ౪౭.

---

* ఋషయః * పాశమోచనతీర్థస్య మాహాత్మ్యంవదనఃప్రభో, వర్ణయంత్య స్యసంతఃకిం ఫలంముక్తిసుఖావహం ౧. * క్షేత్రపాలః * శృణుధ్వమిద మాఖ్యాన ముత్తరద్వారసంభవం, శ్రోతౄణామపి వక్తౄణాం భుక్తిముక్తిప్రదాయకం ౨. పురాకృతయుగేదేవా రాక్షసా యుద్ధదుర్మదాః, అన్యోన్యంకలహంచక్రుః బద్ధ వైరా స్స్వభావతః ౩. తస్మిన్యుద్ధేజయంప్రాపు ర్దేవాదైవ ప్రచోదితాః, దేవైఃప రాజితాదైత్యా స్త్యక్త్వా రాజ్యంభయాతురాః ౪. అరణ్యంవివిశుర్దీనాః కేచిత్పా తాలమావిశన్, తదాశక్రాదిదేవానా మహంకారో మహానభూత్ ౫. తృణస్యాపి వినా యస్యత్వాజ్ఞయా చలనంనహి, ఆజ్ఞాం శ్రీదేవదేవస్య ల్లంఘితుంచ కఈశ్వరః ౬. సర్వభూతాంతరస్థోఽపి గూఢఃకాష్ఠాగ్నివచ్ఛివః, తేదేవాగర్వ సంపూర్ణాః పరస్పర జయైషిణః ౭ కాశీక్షేత్రముపాజగ్ముః బృహస్పతిముఖాస్తదా, వయమేవబలోదగ్రా వయమేవ బలోద్ధతాః ౮. వయమేవజయోపేతా ఇతితేజగ దుర్మదాః, ఆచ్ఛాదయతియన్మాయా యోగినామపి మానసం ౯. సాకింత్యజతి మోహాంధా న్నిత్యందేహాభి మానినః, తతోబృహస్పతిస్తేషాం గర్వమాలోక్య యుక్తధీః ౧౦. ఉచ్చైరువాచగీర్వాణా నుద్వీక్ష్యేంద్ర పురోగమాన్, * గురుః * అహోప్రకృతిబద్ధాశ్చ యూయం గర్వాంధలోచనాః ౧౧. స్వబలేనాద్యయుద్ధేన కింజితాద్విషత స్సురాః, కింవాచేష్టయతే దేవావినా ప్రాణైఃకళేబరం ౧౨.

కింవాచేష్టయతేదారు యంత్రం యంత్రకృతం వినా, తథైవపరమేశానం వినాకస్యాస్తి చేష్టితం ౧౩. ప్రాణప్రిదోహి భూతానాం యో జనానాంహృదిస్థితః, తస్యైవపరమేశస్య ప్రిభావా దంతరాత్మనః ౧౪. అసురాన్ జితవంతోహి యూయంనిజబలైర్నహి, మమాపినీతిసిద్ధార్థాః సిద్ధ్యంత్యాత్మేశ్వరాజ్ఞయా ౧౫. నిమిత్తమాత్రమేవాహం స్థితోస్మిహ శివాజ్ఞయా, తావద్దేవాశ్చిరంయూయం ముపాసత మహేశ్వరం ౧౬. స్మృతిర్యావన్మహేశస్య మహాదేవస్య శాశ్వతీ, తావజ్జ్యోతింషిసర్వాణి గణ్యంతే దివ్యధామసు ౧౭. ఉదేతియేనమార్తాండః శ్చంద్రోయేనవిరాజతే, సనఃపాతుశివోనిత్యం జాగ్రదాదిషు సర్వతః ౧౮. గర్వంత్యజతగీర్వాణా శ్శివాన్నాస్తి పరంసుఖం, తస్మాద్భజధ్వంశ్రీశంభుం భక్త్యావిమలయా బుధాః ౧౯. ఇతిబృహస్పతినాసముదీరితం వచనమీశ్వర వైభవలక్షణం, అపివిశమ్యనతేప్రజహుర్మదం ఖలజనస్స్వమతం నజహాతిహి ౨౦. గురోర్వాక్యంసమాకర్ణ్య దేవా శ్శక్రపురోగమాః, ప్రహసంతో మహాత్మానంగురు మూచు స్స్మయోద్ధతాః ౨౧. * అమరాః * వయంసమర్థాస్సమరే యోద్ధుం దైత్యైర్మహాబలైః, దైవమేవవదంత్యేనే బలం బుద్ధిజడాజనాః ౨౨. అస్మాకమర్థ ముద్దిశ్య ప్రోక్తవానసి గర్వితం, దైవంపురుషరూపేణ వర్తతే యన్నతస్సదా ౨౩. స్వబలేనవినా కార్యం నసిధ్యతి కదాపి హి, తస్మాత్తూష్ణీం భవార్యత్వం మాబోధయ హితంవచః ౨౪. ఛాందసానాంమతిఃకుత్ర వర్తతేపౌరుషే గురో, సురాణాంవచనంశ్రుత్వా గురుఃప్రాహ హితంవచః ౨౫. * గురుః * వదంతిదైవంపరమం జ్ఞానినస్సతతం సురాః, నఫలత్యేవయత్కార్యం దైవముల్లంఘ్య కుర్వతే ౨౬. యే దూషయేయుర్దేవంతే వృథానరకభాగినః, త్యజధ్వంబాలిశాయూయం గర్వందుఃఖస్య భాజనం ౨౭. ఇతిబ్రువాణమాలోక్య దేవాఊచుః పరస్పరం, కుక్షింభరాణాంవిప్రాణాం శాస్త్రాధ్యయనశాలినాం ౨౮. దీనాలాపమనుష్యాణాంభేదయంతిహిమానసం, తస్మాద్ద్విజమహాభాగ స్వర్గంహి నిజమందిరం ౨౯. తతోబృహస్పతిఃకాశ్యాం తపశ్చక్రే నదీతటే, గర్వితాస్తేసురాస్సర్వే మదేన సకలాగమాన్ ౩౦. తిరస్కృత్యతదా కాశ్యాం విచేరు స్స్మయదూషితాః, తేనజ్ఞానపదభ్రష్టాః కామక్రోధాది పీడితాః ౩౧. నినిందుర్దైవతం శంభుం సర్వేష్టార్థ ఫలప్రదం, తత్ జ్ఞాత్వా శంకరస్తేషాం దేవానాం గర్వప్రశాంతయే ౩౨. మాయయాచ్ఛాదయామాస జగన్నాటక సూత్రధృత్, బ్రహ్మణీనామకి పరా శివమాయా విమోహినీ ౩౩. శివస్తేషాంబలం జ్ఞాతుం మావిరాసీ న్మహోజ్జ్వలః, కోటిసూర్యప్రతీకాశః కోట్యగ్నిసదృశ ప్రభః ౩౪. దిశస్సర్వాః ప్రజ్వలయన్ ఆకర్షితదిగంతరః, దివం భువమభివ్యాప్య గిరీన్నవ

జగత్త్రియం ౩౫. మహాభుజశిరోగ్రీవో రక్తఫుల్లాంబుజేక్షణః, తటన్నిభజటాధారీ దీర్ఘదంష్ట్రాస్య గహ్వరః ౩౬. మహానాసో మహోష్ఠశ్చ జిహ్వాజ్వాలావిభీషణః, తదద్భుత మభూత్తత్రదేవానాంపశ్యతాంతదా ౩౭. ఊచుఃపరస్పరం దేవా మాయాకింవాసురీ పరా, అగ్నే స్తేజోథవా సూర్యాచంద్రయోః కాంతిరీదృశీ ౩౮. నూనంభగవతో మాయా దేవానామపి మోహినీ, ఇతిమీమాంసమానానాం దేవానా మగ్రతఃపునః ౩౯. తీక్ష్ణజ్వాలాస్సంబభూవు ర్దేవానాంభీతిదాయకాః, తత్ఖిన్నహృదయాస్సర్వే కేశవం శరణంయయుః ౪౦. త్వత్ప్రసాదేన దైత్యారే జితాఃస్మ దనుజానిహ, ఇదానీంగ్రసతే తేజ శ్చాస్మాంస్త్వం త్రాతుమర్హసి ౪౧. దేవానాంవచనం శ్రుత్వా విష్ణుస్సత్వర మభ్యగాత్, పరీక్షితుంమహత్తేజ స్సన్నిధిం శంకరస్యచ ౪౨ అగ్నిస్తత్తేజఉద్వీక్ష్య ప్రాహ గచ్ఛామ్యహంహరే, క్షణేన భస్మసాత్కృత్వా ఆగమిష్యే తవాంతికం ౪౩. ఇత్యుక్త్వాప్రయయౌ శీఘ్రం తేజసోఽంతిక ముస్మదః, తందృష్ట్వాభీషణాకారం యుగాంతాగ్నిమివ స్థితం ౪౪. అహోతైక్ష్ణ్యమహోధైర్యమహోభీమ మహోద్యుతిః, ఇత్యంతరంగేకలయ న్నపి ధైర్య సమన్వితః ౪౫. యావదాగత్య సప్తార్చి ర్వక్తుంసన్నహ్యతిస్మయః, తావత్తమేవ జ్వలనమువాచ త్వరమంమహః ౪౬. కస్త్వముద్భాసితోత్సాహ స్సంప్రాప్తోఽసి మమాంతికం, తేజసాపర మేణాప్తో దుర్నిరీక్ష్యస్వభావతః ౪౭. తస్యత ద్వచనంశ్రుత్వా స్థిత్వా గర్వేణభూయసా, ప్రసార్యపరితో జ్వాలాః పావకస్త ముదాచహ ౪౮. అహోపగిమితాబుద్ధి ర్యత్తేకిల నదృశ్యతే, కల్పకల్పాంత దుర్దాంతం నమాంవేత్సి మహానలం ౪౯. అహంహిముఖమాదిష్టో దేవానాం దివ్యతేజసాం, దహనోగ్ని శ్శిఖిత్యాద్యై ర్యుక్తోహ్యా న్వర్థనామభిః ౫౦. అంతర్బ హిశ్చ భూతానా మహమేవ వ్యవస్థితః, నిర్దహామ్యఖిలాన్లోకాన్ యుగాంతేహం ప్రజాంతకః ౫౧. బడబాగ్నిముఖాస్సర్వే మమజ్వాలాంశ జాస్సదా, మయ్యేవ స్ఫురతారుద్రో గీయతే ఫాలలోచనః ౫౨. నసృష్టిర్బ్రాంవినాకాచి న్నస్థితిర్వా మయావినా, మయ్యేవకల్పే సంహారఇతి మేశాశ్వతీస్థితిః ౫౩. మామప్యనాది మంతస్థం తస్థుషాంజగ్ముషా మపి, నజానాతిభవానద్య జ్ఞాతృత్వంతే ప్రశస్యతే ౫౪. అహమగ్నిస్త్వా కార మాకస్మిక మిమంకిల, జ్ఞాతుమాగతవాన్ కస్త్వం కింతేనామ చికీర్షితం ౫౫. * యక్షః * కథంత్వమగ్ని ర్హంతాసి శ్రుతతేజాః పురామయా, నిర్దహస్యఖిలాన్లోకాన్ఇతితద్ద్రష్టుముత్సహే ౫౬. ఇత్యుక్త్వా కించిదాదాయ తృణంలఘుతరం తదా, క్షిప్త్వాగ్నేఃపురత స్తస్య తంయక్షః పునరబ్రవీత్ ౫౭.

దృష్టంజ్యోతిరిహాపూర్వం నత్వం ద్రష్టుమిహార్హసి, సాఽబ్రవీద్విబుధాన్ పూర్వాన్
సుప్రసన్నాన్ మదోర్ఘుతాన్ ౩౩. స్మితప్రభాభి ర్దిగ్భాగాన్ ప్లావయంతీ సుధాత్మభిః,
సజ్యోతిఃపరమందివ్యంశివఃపరమకారణం ౩౪. హేమకూటేశ్వరో దేవో విరూ
పాక్షో జగత్పతిః, యదాజ్ఞాసూత్రసంస్యూతం జగదేతచ్చరాచరం ౩౫. విరూపా
క్షఃపరంజ్యోతి స్సహిపంపాపురేశ్వరః, అహంకారమహాక్రాంతా నవిజ్ఞాతబృహస్ప
తేః ౩౬. వినేతుంసశివో యుష్మాంస్తా దృగ్రూపోఽభవత్కిల, తస్యాహం పరమా
శక్తి రవినాభావలక్షణా ౩౭. నామ్నాహైమవతీత్యేషా యుష్మద్రక్షార్థ మాగతా,
యదేవంశక్యతేద్రష్టుం తథారూపేణతేజసా ౩౮. హేమకూటోత్తరద్వారి తత్రైవా
హం సనాతనీ, తత్రయూయంసమాగత్య దేవమభ్యర్చ్య భక్తితః ౩౯. మాంచ
సంపూజ్యవిధి వత్ప్రపద్యధ్వం సమీహితం, ఉత్తరేమాణిభద్రేశోవర్తతేఽమరపూ
జితః ౪౦. తముద్దిశ్యతపఃపుణ్యం కురుధ్వం విజితేంద్రియాః, తేనాదిత్యాస్సర్వసిద్ధి
ర్భవిష్యతి నసంశయః ౪౧. నోచేత్పశుత్వంసంప్రాప్య భవిష్యథసుదుఃఖితాః,
* క్షేత్రపాలః * ఇత్యుక్త్వాంతర్హితాయాంతు తస్యామింద్రాదయస్సురాః ౪౨
హేమకూటోత్తరందేశ మాగచ్ఛ న్కౌతుకాన్వితాః, యాత్రాంకృత్వా విధానేన
విరూపాక్షందయానిధిం ౪౩. సమభ్యర్చ్యాచ్యుతశ్శీఘ్రం మాణిభద్రేశ సన్నిధౌ,
తపశ్చక్రేసురై స్సార్థం శంభుదర్శనకాంక్షయా ౪౪. శంభుముద్దిశ్య తేదేవా శ్శ్రీ
గార్త్యాశ్చాజ్ఞయా భృశం, క్వచిత్పర్ణాశనావాయుభక్షకా స్తపఆచరన్ ౪౫.
ఏవంబహుగతేకాలే శివఃప్రత్యక్షతా మగాత్, తంద్రుష్ట్వాపరమోదార ముమాదే
హార్ధధారిణం ౪౬. స్తోత్రంచక్రుర్విష్ణుముఖా దేవాభక్తి సమన్వితాః, నమస్తేదేవ
దేవేశ విరూపాక్ష సదాశివ ౪౭. ప్రపన్నాన్పాహి విశ్వేశ త్వత్పాదశరణైషిణః,
త్వామృతే నహిపశ్యామ స్సంసారోత్తారణేప్రభుం ౪౮. త్వద్ధ్యానవిముఖా శ్శంభో
పశుతుల్యాశ్చరామహే, అస్మానుద్ధర మోహాబ్ధేఃస్వజ్ఞానందేహినఃప్రభో ౪౯.

ఇతివిష్ణ్వాదిదేవానాం వచశ్శ్రుత్వా మహేశ్వరః, ప్రావాచమధురాంవాణీం శరణా
గతవత్సలః ౫౦. * విరూపాక్షః * అత్రైవరాజతేతీర్థంపాపమోచన నామకం, స్నా
నాచ్చలభ్యతేజ్ఞానంయుష్మాభి ర్నిర్మలంసురాః ౫౧. ఆదౌహస్తిముఖం నత్వా తత
శ్శ్రీసర్వమంగళాం. ఆరాధయతమాం పశ్చా త్తదాసిద్ధిర్భవిష్యతి ౫౨. ఇత్యుక్త్వాం
తర్దధే శంభు ర్దేవానాంపశ్యతాం పురః, తదావాచాతోషితాస్సర్వే యాత్రాం
కృత్వా విధానతః ౫౩. పాపమోచనతీర్థేవై స్నాత్వాహస్తిముఖం ముదా, నత్వా
తేమంగళాందేవీం మాణిభద్రేశ్వరంతతః ౫౪. సమభ్యర్చ్యవరాన్ లబ్ధ్వా హ్యా

స్యసులభాన్సురాః, పశుపాశవిముక్తాస్తే శివజ్ఞానపరా ముదా ౫౫. స్వంస్వంధామ యయు స్సర్వే స్మృత్వా శ్రీశంకరం హృది, యస్మాత్పశుత్వంవిగతం స్నానాదస్మిన్ జలేశుభే ౫౬. పాపమోచనతీర్థాఖ్యం ప్రఖ్యాతం ముక్తిదాయకం, శ్రావణేకార్తికే మాఘే మఘానక్షత్రసంయుతే ౫౭. దినేస్నానం ప్రకుర్వంతి ఋషయ స్తీర్థవాసినః, తీర్థస్నానం మాణిభద్రేశ్వరసందర్శనం తథా ౫౮. పంపాక్షేత్రస్యసద్యాత్రా పురాణశ్రవణం తథా, పంచాక్షరీ మహామంత్రః ప్రాణినామిహ దుర్లభః ౫౯. శ్రీమాణిభద్రేశ్వరసత్కథాంయః శృణోతి భక్త్యాపఠతిస్వయం ముదా, ప్రాప్నోతిభోగానఖిలానిహామలాం శ్చాంతేపదం యాతిశివస్యతాపసాః ౬౦. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే పా(శ)పవిమోచన తీర్థప్రభావవర్ణనే దేవానాంపశుత్వనివృత్తిపూర్వక మీశ్వరానుగ్రహ లాభోనామైకోనపంచాశోఽధ్యాయః. ౪౯.

* సూతః * పా(శ)పమోచనతీర్థేఽస్మిన్స్నాత్వాతద్దక్షిణేస్థితం, ప్రసన్నతీర్థమాజగ్ముః కశ్యపాద్యామహర్షయః ౧. తందృష్ట్వాక్షేత్రపాలంతే పప్రచ్ఛుర్వినయాన్వితాః, అస్యతీర్థస్యమాహాత్మ్యం వదాస్మాకంమహామతే ౨. * క్షేత్రపాల ఉవాచ * శత్రుంజయోఽభవద్రాజా వంగదేశాధిపః పురా, ధర్మజ్ఞ స్సత్యసంధశ్చ సదాచారరత స్సదా ౩. కదాచిన్మృగయాసక్త స్సమత్యాసహిత శ్శుచిః, జగామగహనంఘోరం వ్యాఘ్రాద్యై రతిభీకరం ౪ తత్రతత్రమృగాన్ హత్వా పంపాక్షేత్రంక్రమాద్యయౌ, నత్వామునీన్సమాధిస్థా నట న్ క్షేత్రేవిశుద్ధధీః ౫. మాణిభద్రేశ్వరంప్రాప మంత్రిణాసహితోనృపః, అటమానఃపర్వతేస్మి న్స్నానావృక్షసమన్వితే ౬. పీత్వోదకం సుపానీయం తృషార్తో నృపసత్తమః, వృక్షమూలేఽవసత్ప్రీత్యా మమాత్యేనసహప్రభుః ౭. మార్గశ్రమాపనోదాయ విశ్రాంతః ప్రీతమానసః, ఓంకారశబ్ద మశ్రృణో త్కర్ణానంద రసాయనం ౮. కిమేతదితిచోత్థాయ దిశాంముఖమవేక్ష్యసః, స్వపురోభాగత స్సమ్యక్ దదర్శపరమం సరః ౯. కుముదోత్పలకల్హార మండితం సుమనోహరం, హంసకారండవాకీర్ణం చక్రవాకాది శోభితం ౧౦. భృంగసంగీత సన్నాదకిమ్మీరిత దిగంతరం, తన్మధ్యేనిస్వనందివ్యంశ్రుత్వా సప్రణవాత్మకం ౧౧. విస్మయేనాహ మంత్రీశం సంశయాన స్సభూపతిః, ఇహాజాతోధ్వనిః కస్మా త్కోఽస్త్యత్ర పురుషఃపరః ౧౨. ఇత్యాలోచన సక్తేఽస్మి న్మహాధ్వని రభూద్ద్విజాః, తత్రదృష్టింనిధాయాసౌ బాహ్యేంద్రియ వినిగ్రహః ౧౩. నాదానందరసాస్వాద తత్పరోభూ న్మహీపతిః, నిశ్చేష్టితో బభూవాథ స్థాణువ త్క్షణమాత్రతః ౧౪.

సుమతిస్తత్రైవాభూత్సరోవర విలోకనాత్, తస్మిన్పశ్యతి భూపాలే సరోమధ్యా
న్మహామునిః ౧౫. ఉత్థితో నైమిశ స్తత్రదండ కాషాయ సంవృతః, తందృష్ట్వాపర
మోదారం నైమిశం పురుషోత్తమం ౧౬. వవందే వినయాద్రాజా దండవద్భక్తి
సంయుతః, ఉవాచమధురాంవాణీం నైమిశంమునిసత్తమం ౧౭. * శత్రుంజయః *
భగవన్ భవతో దివ్యదర్శనం సుఖదంనృణాం, ధన్యోఽస్మికృతకృత్యోఽస్మి యుష్మద్దర్శన
మాత్రతః ౧౮. కస్త్వంపురుషరూపేణ తీర్థాదుత్థాయ భాసిభోః, కుతశ్చాగమనంతేద్య
కుతోఽస్మాన్నిర్గతోజలాత్ ౧౯. ఇతిరాజ్ఞో వచశ్శ్రుత్వానైమిశోముని రబ్రవీత్,
హేమకూటాదాగతోఽస్మిదర్శనార్థం మహేశితుః ౨౦. నైమిశోఽహం తపస్తప్తు
మత్రాగచ్ఛామి పార్థివ, అస్మాకందర్శనంపుంసాం భుక్తిముక్తిఫల ప్రదం ౨౧.
అత్రాస్తివిశ్వనాథాఖ్యో మునిర్దేవనిభః పరః, తంసేవస్వ మహీపాల తేనసౌఖ్యం
భవేత్తవ ౨౨. దర్శయామ్యహమత్రైవ యువయోస్తం మహామునిం, ఇత్యుక్త్వా
దర్శయిత్వాసా తంతయోస్తపసే యయౌ ౨౩. శత్రుంజయో విశ్వనాథం దృష్ట్వా
నత్వా ముహుర్ముహుః, ప్రార్థయామాసతంవిప్రః పాహిపాహీ త్యుదీరయన్ ౨౪.
ప్రబోధయన్మహారాజః స్తోత్రైశ్శ్రోత్రమనోహరైః, ఉపాయైర్బహుభి స్సోఽపి నాబు
ధ్యత మహామునిః ౨౫. పాదసంవాహనంచక్రే రాజా భక్తిసమన్వితః, తథాప్యంత
ర్ముఖో భూత్వా మునిఃస్థాణురివస్థితః ౨౬. తందృష్ట్వావిస్మితో భూత్వా రాజామం
త్రిసమన్వితః, జగామనగరం రమ్యంతదేకాగ్రధియానృపః ౨౭ సభాంజగామతేజస్వీ
సూతమాగధ సంయుతః, సుమతింప్రాహధర్మాత్మా దేశకాలోచితం వచః ౨౮.
విశ్వనాథోమునిశ్రేష్ఠః సమాధినిరత స్సదా, తత్సమోనాస్తిభూలోకే సచశ్రీశంక
రోమునిః. ౨౯. తేనేయంసస్యసంపన్నా సుప్రజాస్తుధరా సదా, ఇతిరాజ్ఞోవచశ్శ్రు
త్వా సుమంతిఃప్రాహ సాదరం ౩౦. ధర్మపాలస్త్వమేవాసి యథారాజా తథాప్ర
జాః, త్వయైవపోషితాస్సర్వే మునయస్తపసి స్థితాః ౩౧. జారచోరాదికాన్ హ
త్వామృగాన్ క్రూరాన్వనేచరాన్, త్వంపాలయసి ధర్మాత్మన్సదా భూమండలం
విభో ౩౨. త్వయిశాసతి పర్జన్యఃకాలే వర్షతిభూమిప, త్వయాసావిశ్వనాథస్తు
శ్రేష్ఠోఽభూ న్మునిమండలే ౩౩. అమాత్యవచనంశ్రుత్వా విస్మయేనాబ్రవీదిదం,
ఋషిభిఃపాలితాభూమి స్తపోనిష్ఠైర్జితేంద్రియైః ౩౪. కిమస్తిపుణ్యం ధర్మశ్చ మయి
మంత్రివరానన, మహాత్మనాంకరుణయా పాలయామి మహీమిమాం ౩౫. తస్మా
దయంధన్యతమో మహాశ్లాఘ్యోమునీశ్వరః, తద్దర్శనాదహంధన్య స్సకుల స్సపరి
చ్ఛదః ౩౬. ఇత్యుక్తఃపునరాహేదం మంత్రీరాజాన మాదరాత్, ఆనయిష్యామిస

హసా విశ్వనాథం మహామునిం ౩౭. త్వత్సమీపం మహాప్రాజ్ఞ మృగవత్పశ్య మే
బలం, సంవత్సరావధిం దేహి సాహసం దర్శయామ్యహం ౩౮. రాజానుజ్ఞాంగృహీ
త్వాసా మంత్రీ వేశ్యాంజగాదహ, త్వంగత్వా మాణిభద్రేశగిరిం తత్రస్థితంమునిం
౩౯. విశ్వనాథంహావభావ విలాసై ర్వంచయాశుతం, మోహయిత్వా మునిశ్రేష్ఠం
వశీకృత్యచనందిని ౪౦. ఆగచ్ఛసత్వరంభద్రే దాస్యే గ్రామం తవోత్తమం, సుమ
తేర్వచనం శ్రుత్వా నందినీవాక్యమబ్రవీత్ ౪౧. శక్తిర్నాస్తి మమప్రాజ్ఞ విశ్వనా
థో జితేంద్రియః, హావభావై ర్నమవశం కథంయాతి మహామునిః ౪౨. ఇత్యుక్తః
కుపితఃప్రాహ గచ్ఛత్వం మమశాసనాత్, యేనకేనాప్యుపాయేన సాధయస్వ
మహామునిం ౪౩. ఇత్యుక్తాసానందినీతు మాణిభద్రేశ్వరాంతికే, తపస్యంతం
విశ్వనాథం నందినీసందదర్శ తం ౪౪. బోధయామాస బహుభిరుపాయై ర్గణికాన్వ
హం, నోదతిష్ఠద్విశ్వనాథ స్సమాధిస్థో జితేంద్రియః ౪౫. చింతయామాస మనసా
తత్ప్రబోధాయ నందినీ, స్త్రీదర్శనేనసర్వేషాం మనశ్చంచలతాం వ్రజేత్ ౪౬.
నీత్వాబ్రహ్మణిచిత్తంస్వం స్థాణువ న్నిశ్చలస్థితః, కథమేనంసాధయామి బ్రహ్మజ్ఞం
శాంతవిగ్రహం ౪౭. ఇతిచింతాతురా నారీ భక్ష్యలేహ్యాన్బహూనపి, జిహ్వాగ్రేలే
పయామాస చందనాదివిలేపనం ౪౮. చక్రేషణ్మాసపర్యంత మిత్థంవేశ్యా మహర్ష
యే ౪౯. స్వాదూనిభక్షయామాస క్వచిత్కాలే స తాపసః, భక్ష్యాన్భోజ్యాంశ్చ
లేహ్యాంశ్చ రుచిరా న్మధురాన్బహూన్ ౫౦. తతఃక్రమేణగణికాం సుందరీం చాప్య
లోకయత్, ఉన్మీలితాక్షం సుభగం నిరీక్ష్య తరుణీభృశం ౫౧. పాదసంవాహ
నాద్యై రప్యుపచారం తదాకరోత్, తదాజగ్రాహ తత్సేవాం ప్రేమ్ణా బ్రహ్మర్షిస
త్తమః ౫౨. స్వచేష్టాందర్శయామాస నందినీ మోహినీతదా, తస్యావిలాసందృ
ష్ట్వాసా వరమత్కాముక స్తయా ౫౩. వశవర్తీమృగఇవ బభౌవిప్ర స్తపోధనః,
గర్భందధారసానారీ విశ్వనాథేనధీమతా ౫౪ దశమేమాసిసంప్రాప్తేసుషువేపుత్ర
ముత్తమం, తతఃక్రమేణతనయౌ జాతౌద్వౌ గణికామణేః ౫౫. తతఃప్రోవాచ
తమృషిం గ్రామమాగచ్ఛ సువ్రత, కార్యంకిమస్తిగహనే సుతానాం పోషణం
కథం ౫౬. సంరక్షస్వకుటుంబంతే భిక్షాటన విధానతః, తంవంచయిత్వా గణికా
ఋషిమాదాయసత్వరం ౫౭. స్కంధావారోప్య తనయౌ గ్రంథింహస్తే నిధాయచ,
పురంప్రతిసమాగచ్ఛ ద్విశ్వనాథేన ధీమతా ౫౮. మార్గేదదర్శ నృపతి ర్విశ్వనాథం
మహామునిం, శ్రాంతంభారేణతందృష్ట్వా సుమతిం ప్రాహవిస్మితః ౫౯. త్వయాసౌ
నిర్జితో విప్ర స్సదుపాయైశ్చ తాపసః, తమానయ మహాప్రాజ్ఞ తేనసంభాషయా
మ్యహం ౬౦. ఇత్యుక్తస్సుమతీశ్శీఘ్రం గణికాం తాపసోత్తమం, ఆనయామాస

భూమిపాళ సభాం సత్కారపూర్వకం ౬౧. నృపతిః ప్రాహవినయా ద్దృషిం సమ్యా
న్యభక్తితః, త్వదాశ్రమమహం పూర్వ మాగతశ్చైకదామునే ౬౨. ఇమౌసుతౌ
పుత్రజాతౌ స్థితౌ పుత్రమహామునే, ఇతిరాజ్ఞోవచశ్శ్రుత్వాముని: ప్రోవాచ ధర్మవిత్
౬౩. * విశ్వనాథః * అపారేఖలుసంసారే యోగినామపి మోహకే, సమర్థఃకోఽస్తి
భూలోకే పారంగంతుంమహీపతే ౬౪. స్త్రీప్రసంగేనతత్సర్వం నాశంయాతిమునే
వ్రతం, త్వదధీనం తపస్సర్వం త్వయాపృథ్వీ సుపాలితా ౬౫ ఇత్యుక్తస్సమునిం
ప్రాహ ముక్తిందేహి మమాధునా ౬౬. బ్రహ్మానందైకచిత్తస్య తేదోషః కుత్ర
సంస్కృతేః, తస్మాదుద్ధరమాం భద్ర సత్సంగో భువిముక్తిదః ౬౭ ఇత్యుక్తస్సఋషిః
ప్రాహ రాజానం భక్తిసంయుతం, అస్తిదక్షిణకాశీతి పంపానామ్నా విముక్తిదా ౬౮.
మాణిభద్రేశ్వరక్షేత్రంరాజతే తీర్థముత్తమం, ప్రసన్నాఖ్యం విరూపాక్ష ప్రసాద
కరమవ్యయం ౬౯. స్నాత్వాతస్మిన్మహాదేవం యోభక్త్యా ర్చయతేఽన్వహం,
తస్యముక్తిర్భవేన్నూనం యాత్రాహంనివసామిభోః ౭౦. * క్షేత్రపాలః * ఇత్యృషే.
ర్వాక్యమాకర్ణ్య సచివేనయుత స్తదా, అగత్యాత్ర నృపశ్చక్రే స్నానంభక్తి సమ
న్వితః ౭౧. మాణిభద్రేశ్వరం తత్రసంపూజ్యవిధి వత్తదా, క్షేత్రయాత్రాంక్రమా
త్కృత్వా రాజా భక్తిసమన్వితః ౭౨. విశ్వనాథోపదిష్టస్సన్ యయౌ కైలాస
మందిరం, తస్మాత్ప్రసన్ననామాస్య ప్రవదంతి మనీషిణః ౭౩. ప్రాతస్స్మరతి యో
నామ సయాతి పరమాంగతిం, ఇదంపవిత్రంపాపఘ్నం భుక్తిముక్తి ఫలప్రదం ౭౪.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ప్రసన్నతీర్థ
మహిమా నువర్ణనం నామపంచాశోఽధ్యాయః. ౫౦.

---

* సూతః * తస్మిన్స్నాత్వా విధానేన ప్రసన్నే తాపసోత్తమాః, ఋషభా
శ్రమమాగత్య క్షేత్రపాలం ముదాబ్రువన్ ౧. ఏతత్తీర్థస్య మాహాత్మ్యం ఋషభస్య
మహాత్మనః, వదపుణ్యంముదాస్మాకం శృణ్వతాంప్రీతిదాయకం ౨. *క్షేత్రపాలః*
సౌరాష్ట్రేఽభూన్మహారాజ స్సరలోనామ నామతః, ధర్మజ్ఞశ్శివపూజాయాం నిరతో
మానవాన్ ధనీ ౩. తస్యభార్యాబభూవాథ మానినీ ప్రియవత్సలా, ధర్మేణపాల
యామాస రాజ్యంనిహతకంటకం ౪. కదాచిద్దైవయోగేన దుర్వాసాస్తు సమాయ
యౌ, తంద్దృష్ట్వార్ఘ్యాదిభి స్సమ్యక్పూజయిత్వా సుభక్తితః ౫. కృతశ్చాగమనం
బ్రహ్మన్ దీనానాంముక్తి హేతవే, సంసారేఽస్మిన్ క్షణార్ధేపి సత్సంగశ్శైవధి ర్నృణాం
సత్కృతికింకార్యమస్తీహ తదద్య ప్రకరోమ్యహం, * దుర్వాసాః * యదృచ్ఛ

యాచాగతోఽస్మి హ్యుపదేశార్థ మద్యతే ౭. మతిర్మమాసీత్కల్యాణిశ్శృణు మద్వచనం శుభం, అసారేఖలుసంసారే సారంశంకరసేవనం ౮. దారాగారాదికంసర్వం నశ్వరం దుఃఖకారణం, భోక్తుమిచ్ఛతి యోమూఢః క్రిమివద్దుఃఖమేష్యతి ౯. మలభాండమివత్యక్త్వా రాజ్యభోగాదికం శుచిః, నిత్యానందం శంకరస్యపదం యాహి పరాత్పరం ౧౦. త్వమప్యంబమయోక్తేన మార్గేణ శివపూజనం, కురువైషయికం త్యక్త్వాపాతివ్రత్య పరాయణా ౧౧. తేనతేసకలాసిద్ధి ర్భవిష్యతి నసంశయః, ఇత్థం తాముపదిశ్యాసౌ యయౌ హర్ష సమన్వితః ౧౨. రాజాసావిస్మృతశ్చాసీ దుపదిష్టోఽపి సాధునా, మానినియోగనిరతా బభూవ మునివాక్యతః ౧౩. హృదబ్జపీఠే దేవేశం ధ్యాత్వా సుస్థిరమానసా, దుర్వాససఃప్రోక్తమార్గేణ పూజయామాస శంకరం ౧౪. ఏవంకతిపయేకాలే గతే సాసుషువే సుతం, నిర్మలంసుగుణంశాంతం వీక్ష్యరాజా తిహర్షితః ౧౫ తస్యనామచకారాసౌ దేవేంద్రఇతి భూమిపః, శుక్లపక్షశశీవాసౌ వవృధే పితృవేశ్మని ౧౬. పంచవర్షవయస్కంతం బాలకం వీక్ష్య మానినీ, బోధయామాసవైరాగ్యం శివపూజాత్మకంతదా ౧౭. బాలోఽసౌ సకలం జ్ఞాత్వా మాతరంప్రాహ హృష్టధీః, * దేవేంద్రః * దర్శయస్వాంబ యోగీంద్ర ముపదేష్టారమీశ్వరం ౧౮. సేవయేఽహం సదామాత గృహేవాసేన కింభవేత్, తద్వాచాశంకరపదం సాధయామి సుఖప్రదం ౧౯. ఇత్యుక్తాతనయం ప్రాహ మానినీ జ్ఞానవిగ్రహా, అస్తిదక్షిణకాశీతి పంపాక్షేత్రం విముక్తిదం ౨౦. తస్యోత్తరే మాణిభద్రక్షేత్రేఋషివరోమహాన్, ఋషభోనామ సద్ధర్మనిరతో వర్తతేసదా ౨౧. తేనోపదిష్టమార్గేణ సుఖీభవమహామతే, యాహిపంపాపురీం శీఘ్రం హీనరాజ్యేన కింతవ ౨౨. ఇత్యుక్తస్సయయౌ శీఘ్రం ఋషభంశాంతవిగ్రహం, తత్రైవవసతించక్రే సేవాతత్పరమానసః ౨౩. తత్సేవాపుణ్యపాకేన జ్ఞానీభూత్వా సబాలకః, స్వతేజసా విరూపాక్షం పూజయామాసభక్తితః ౨౪. తద్వృత్తమఖిలం శ్రుత్వా సుతస్య నృపసత్తమః, పరలశ్చింతయామాస మానసే తనయంప్రతి ౨౫. బాలఃకుత్ర తపఃకుత్ర ముక్తసంగోఽభవత్సుతః, రాజ్యార్హంబాలకం త్యక్త్వా కథంతిష్ఠామి మందిరే ౨౬. బహూపాయైస్సాధితోఽపి నాగచ్ఛతిగృహం సుతః, ఆశాంత త్యాజ తన్నిష్ఠాం కష్టేనాత్యంతదుఃఖితః ౨౭. తతఃకాలేన సాదేవీద్వితీయం తనయంశుభం, సుషువేభూపతి స్తస్యజననా న్మోదమాప సః ౨౮. మహేంద్రఇతితన్నామ చకారబ్రాహ్మణైర్యుతః, మానినీపూర్వవ త్తస్యహ్యుపదేశంచకార సా ౨౯. సోఽపిపంపాపురీం ప్రాప్తో మాత్రాసంప్రేషితస్స్వయం, ద్వితీయస్యస్థితింజ్ఞాత్వా రాజాచింతాపరోహ్యభూత్ ౩౦. చతుర స్తనయానిత్థం ప్రేషయామాసమానినీ, తస్యాఃకృత్యం ప్ర

మాద్ జ్ఞాత్వా సరలః కోపమావహత్ ౩౧. పంచమం తనయం రాజా రరక్ష స్వయ
మేవసః, బాలకస్యతురాజాసౌ నామధేయమథాకరోత్ ౩౨. అలర్క ఇతిభార్యా
యాః ప్రియోక్త్యా హర్షసంయుతః, క్రమేణవవృధేబాల స్తత్పాత్రే దత్తశాస్త్ర
వత్ ౩౩. గురుభిశ్శిక్షయామాస సరలో బాలకం తదా, అధీతవానలర్కోపి
విద్యాం విశ్వవిలాసినీం, నీతిశాస్త్రం ధర్మశాస్త్రం ధనుర్విద్యాదికాస్తదా ౩౪. అమా
త్యైనయుతశ్శ్రీమాన్ప్రజాపాలన తత్పరః, రాజ్యం బభార తేజస్వీ పిత్రాజ్ఞప్తో మహా
మనాః ౩౫. కాలేననిధనంయాత స్సరలో నందనాగ్రతః, అలర్కః పైతృకం సర్వం
పితృమేధవిధానతః ౩౬. కృత్వాస్వజనకం స్వర్గం నిన్యే మాత్రాజ్ఞయాన్నృపః, బ్రా
హ్మణాన్దక్షిణా న్నాద్యై స్తర్పయిత్వాతిభక్తితః ౩౭. పాలయిత్వా స్వరాజ్యం స
యథావిభవ విస్తరైః, గతేషుదశవర్షేషు మానినీచింతయాభృశం ౩౮. ఉవాచత
నయం మందం తస్యైవ హితకాంక్షిణీ, * మానినీ * ప్రోత్క్రమణకాలశ్చ
సంప్రాప్తో మే తనూభవ ౩౯. వివేకభవ జాతస్య ధ్రువో మృత్యుర్న సంశయః, సాధి
తవ్యామానవేన జన్మనైకాంతికీ గతిః ౪౦. పుత్రశ్శృణుష్వమద్వాక్యం భవేదుభ
యత స్సుఖం, దాస్యేపత్రం లిఖిత్వాహం తదక్షస్వ కరంటకే ౪౧ ఆపత్కాలే
వాచయిత్వా తస్యార్థం విద్ధి నందన, తేన తే సర్వసౌఖ్యాని సమాయాస్యంతి నిత్యశః ౪౨
ఇత్యుక్త్వా మానినీ పత్రే లిఖిత్వా శ్లోకముత్తమం, తద్బంధయిత్వాజతునా దదౌప
త్రం సుతాయ సా ౪౩. రరక్ష గోప్యంతత్పత్ర మలర్కో మాతృభక్తితః, క్వచిత్కా
లే మానినీసా మృతిమాప సుతాగ్రతః ౪౪. యోగినాం దుర్లభం దివ్యం ప్రవేదే పద
మైశ్వరం, యయా సత్సంగతిశ్శ్రద్ధా కృతా వయసి శైశవే ౪౫. అలర్కస్త్వష్టి
మకరోజ్జనన్యై చాంతిమాం ముదా, రాజ్యంచకార సహసా దారాగారాది మోహితః
౪౬. భ్రాతరస్తస్యచత్వారో యాతారః పదముత్తమం, చింతయామాసురత్యంత
మలర్కస్యవిముక్తయే ౪౭. అస్మద్వంశేదురాచారో రాజ్యలోభాది దూషితః,
మమతాబంధనేనాసౌ నిరయం యాస్యతి ధ్రువం ౪౮. కుపుత్రో యది జాయేత
కులక్షయకరో భవేత్, ఇత్యాలోచ్యతదాసర్వే వంగదేశాధిపం ప్రభుం ౪౯.
జయసేనంగతాఊచు రనుజస్యహితైషిణః, సరలస్యాత్మజా స్సర్వే వయం సౌరాష్ట్ర
భూపతేః ౫౦. అస్మద్భ్రాతాఽలర్కనామా రాజ్యంభోక్ష్యతి పైతృకం, భాగార్హా
న్నగ్రజా నస్మాన్ దూరీకృత్య బలాత్ప్రభో ౫౧. అస్మద్రాజ్యంత్వమేవాద్య సాధ
యాశు మహీపతే, దాస్యామస్తత్రతే భాగం కృపాంకురు నసంశయః ౫౨. ఇతితే
షాంవచశ్శ్రుత్వా జయసేనః ప్రహృష్టధీః, సౌరాష్ట్రేశం సాధయితు మలర్కం స్వబలై
ర్వృతః ౫౩ గత్వానిరోధయామాస పురీం సర్వసుఖాకరాం, చతురంగబలం దృష్ట్వా

జయసేనస్యసత్వరం ౫౪ యుద్ధంచక్రే మహాఘోర మలర్క స్సేనయాసహ.
జయసేనస్తదాలర్కం జిత్వాసమర మూర్ధని ౫౫ పురమాక్రమ్యసహసా సింహా
సన మథారురోహతత్, అలర్కస్తుపరాధీనో హృతరాజ్యోతిదుఃఖితః ౫౬. సస్మారమా
తరంస్వస్య వ్యసనాత్తోఽతిదుఃఖితః, తద్దత్తపత్రమాలోక్య పపాఠైవం సభూపతిః ౫౭.
వ్యసనేష్వపిసర్వేషు సత్సంగశ్శేననిర్ఘృణాం, సత్సంగేనైవసర్వేషాం వ్యసనం
నాశమేష్యతి ౫౮. తత్పత్రార్థంసమాలోచ్య సజ్జనఃకుత్రవర్తతే, పంపాదక్షిణ
కాశీతి ప్రసిద్ధా భూర్దిగంతరే ౫౯. నివసంతిసదాతత్రసాధవ స్సమదర్శినః, ఇత్యా
లోచ్యగృహంత్యదారాన్సంత్యజ్య నిర్యయౌ ౬౦. మాణిభద్రేశ్వరక్షేత్రే
దదర్శమునిపుంగవం, ఋషభంభద్రపీఠస్థం సమాధినిరతం సదా ౬౧. ప్రణామ
మకరోదగ్రే దండవద్భువి భక్తితః, ప్రణమంతంనృపం దృష్ట్వా తాపసఃప్రాహసాదరం
౬౨. కోసిత్వంరాజశార్దూల కుతస్తేదుఃఖ మద్భుతం, మునేర్వచనమాకర్ణ్య
పార్థివఃప్రాహతాపసం ౬౩ నమోనమ స్సదృషభేశ్వరాయ యోగీంద్రసేవ్యాయ
సుఖైకధామ్నే, త్వత్పాదసందర్శనముక్త కిల్బిషోధన్యోస్మితేవాక్యసుధాభిషేచ
నాత్ ౬౪. సంసారదావానలదహ్యమానం దారాదిచోరైర్బహుపీడ్యమానం,
మాయామయేఘోరవనేచరంతం దీనంసముత్తారయ దేవరూప ౬౫. మాతుఃప్ర
సాదాద్భవదీయదర్శనం మమాభవ న్ముక్తికరంమునీశ్వర, అనేకజన్మార్జితపుణ్య
సంచయైః ప్రపద్యతేసాధుజనస్య దర్శనం ౬౬. ఇతిస్తువంతంభవతాపభీతం వినీత
వేషం మతిమంతమాదరాత్, మునీశ్వరఃప్రాహమనోజ్ఞవాచా ఽలర్కంవిలోక్యాశు
దయార్ద్రదృష్ట్యా ౬౭ * ఋషభః * సంసారఃఖలుదుస్తర ష్షడరిభిర్వ్యాప్తోమహా
మోహాక్రాంతందూరీకురు నిర్మలేన మనసా నిస్సారమాపాదయన్, తేనానంద
ఘనేందుభూషణపదం ప్రాప్నోషినిత్యామలం సత్యంజ్ఞానమనంతదుఃఖశమనం సంతః
ప్రశంసంతియత్ ౬౮. ఇత్యుక్త్వాసమునిర్భూపం స్నాపయామాస తీర్థకే, ఖ్యాతే
స్వనామ్నాలర్కోపి ముక్తోఽజ్ఞానా దువాచతం ౬౯. * అలర్కః * ధన్యోస్మికృ
తకృత్యోఽస్మి దర్శనాత్తేమునీశ్వర, త్వంసాక్షాదీశ్వరోఽస్మాకం యస్మాత్ జ్ఞానప్రదో
గురుః ౭౦. అతస్త్వత్పాదకమలే భక్తిందేహ్యచలాం మునే, పునఃప్రాహనృప
శ్రేష్ఠ మృషభ స్సాధుపూజితః ౭౧. దత్త్వాతేసహజానాంస్వం రాజ్యమత్రస్థిరో
భవ, విరూపాక్షారాధనేన ముక్తింయాస్యసి శాశ్వతీం ౭౨. ఋషివాక్యాత్సమా
గత్య స్వపురీం రాజసత్తమః, నిర్మమోనిత్యతృప్తస్స జ్జయసేన మువాచహ ౭౩.
* అలర్కః * జయసేనమహాసేన త్వయాముక్తోభవం నృప, ఇదానీంతవకారుణ్యా
త్పరమంసుఖమాప్తవాన్ ౭౪. అస్మిన్నాశ్యేతుమేప్రీతి ర్నాస్తికాచిన్మహాప్రభో

తుభ్యందాస్యామిమద్రాజ్యం మంతే నిరయకారిణం ౭౫ తచ్ఛ్రుత్వావిస్మితః ప్రాహ జయసేనస్తదానృపః, రాజ్యేనకింమమప్రాజ్ఞ యతస్త్వం సాధుసత్తమః ౭౬. అజానతామయాయుష్మ ద్భ్రాతృభోధేనభూపతే, కృతంకిల్బిషమార్యాద్య క్షంతవ్యం మమసాహసం ౭౭. ఇతితస్మైదదౌరాజ్యం జయసేనోవిరాగతః, సర్వేరక్తాస్తదాజ్యే బభూవుస్తపసోత్తమాః, ౭౮. అలకాసహితాః సర్వే పంపాక్షేత్రంయయుస్తదా, ఋషభేనోపదిష్టాస్తే తీర్థేస్నాత్వా సుభక్తితః ౭౯. ముక్తింగతాః ప్రసాదేన శంభోః కారుణ్యభాగినః, తస్మాదృషభతీర్థస్య మాహాత్మ్యం సుప్రతిష్ఠితం ౮౦. అత్రస్నానేనసర్వేషాం ముక్తిర్భవతి శాశ్వతీ, ఇదంపుణ్యతమాఖ్యానం శ్రుత్వాముచ్యేత బంధనాత్ ౮౧. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఋషభతీర్థమహిమానువర్ణనంనామైక పంచాశోఽధ్యాయః ౫౧

* సూతః * స్నాత్వాతేమునయః సర్వే తీర్థేఋషభసంజ్ఞకే, రత్నతీర్థంసమాగత్య క్షేత్రపాలమథాబ్రువన్ ౧. ఏతత్తీర్థస్యమాహాత్మ్యం బ్రూహ్యస్మాకం మహామతే. * క్షేత్రపాలః * పురావిశ్రవసః పుత్రః కుబేరోధర్మవాన్ శుచిః, తపసాతోషయామాస విరూపాక్షం దయానిధిం ౨. తతః ప్రత్యక్షమభవ చ్ఛంకరః కరుణాకరః, తం దృష్ట్వా భక్తినమ్రాంగః ప్రాంజలిః ప్రత్యభాషత ౩. వరందేహిమమేశానవరద స్సర్వదేహినాం, ఇత్యుక్తశ్శంకరస్తస్మై ప్రాదాన్నవనిధీనపి ౪. అలకానగరంరమ్యం సర్వవస్తువిరాజితం, పునః ప్రోవాచధనదం మత్సఖోభవ సర్వదా ౫. మత్సన్నిధౌతిష్ఠసఖేమన్నామస్మరభక్తితః, ఇత్యుక్త్వాంతర్దధేశంభుః కరుణాసాగరోహరః ౬. తత్రైవ వసతించక్రే పూజయన్ధనదశ్శివం, కదాచిదటత స్తస్య సంముఖే దివ్యసుందరీ ౭. గానలోలాతిసూక్ష్మాంగీ న్యనృత్యత విలాసినీ, తాంవీక్ష్యనవశోభాంగీం సుభగాం భృంగకుంతలాం ౮. బింబోష్ఠీంచంద్రవదనాం మేరువత్స్నిగ్ధస్తనీం శుభాం, సుస్మేరాం సువృత్తాంసుభ్రూం సునాసాం సుభగాంసతీం ౯. దృష్ట్వాత్వాంకామసంతప్తః కుబేరోవాక్యమబ్రవీత్, కాత్వంకమలపత్రాక్షి కస్మాత్త్వమిహచాగతా ౧౦. పతిస్త్వదీయత స్సుభ్రుత్వాం దృష్ట్వామోహితోభవం, ఇత్యుక్తాకాముకందీనం కుబేరం ప్రాహ భామినీ ౧౧. * గంధర్వీ * మద్భర్తయాతే కింకార్యంగచ్ఛ సౌమ్యనిజాశ్రమం, స్త్రీపరసంగేమనుష్యాణాం యశోహాని ర్భవిష్యతి ౧౨. ప్రాణాపహారదక్షో మత్పతిః కాలకంటకః, * కుబేరః * కోపంమాకురుకల్యాణి నాపరాధోఽస్తి సుందరి ౧౩. త్వద్వృత్తమఖిలంబ్రూహి శ్రోతౄణాం సుఖదాయకం, ఇతితస్య

వచశ్శ్రుత్వా కోపేనోవాచకామినీ ౧౪. *గంధర్వీ* మత్పతిస్స్వామిసేవార్థమిహాయాతోమమప్రియః, తేనసాకమిహాయాతా దర్శనార్థం పినాకినః ౧౫. కేనచిద్దాతుసేనాసా యుద్ధార్థం ప్రయాతసౌపతిః, అద్యాపినాగతస్తస్మా న్నజానామికుతోగతః ౧౬. జితస్తమథవాతేన హతోవాప్రాణవల్లభః, *కుబేరః* త్వయికోపేనయాతోవా దృష్ట్వావాన్యాం విమోహితః ౧౭. హతోవారకుసాతేనతద్వార్తాం త్యజసుందరి, త్వయ్యతీవసమాసక్తం మాంభజస్వధనాధిపం ౧౮. తవసందర్శనాత్క్రుద్ధో మాంహనిష్యతిమన్మథః, భవసుందరిభార్యా మే సర్వస్వంమేదిశామితే ౧౯. క్రీడాంకురుమయాసాకం యథేచ్ఛంవైభవాన్వితా, ఇత్యుక్త్వాతాం బలాద్గృహ్యా రేమె కామాతురస్తదా ౨౦. ఏవంకతిపయేకాలే గతే౽సౌకాలకంటకః, సంప్రాప్య రాకుసంప్రాప్తక్షేత్రం పత్నిమనుస్మరన్ ౨౧. భార్యామన్వేషయన్ప్రాగాత్కుబేరనగరంతదా, ధనదస్యసమీపేస్వప్రియాం దృష్ట్వాతికోపితః ౨౨. కుబేరంయాచయామాస స్వభార్యామతికోపితః, కామాతురఃకుబేరో౽సౌ సంపద్యావనగర్వితః ౨౩. అంతఃపురేనిధాయైనాం నాస్తినాస్తీత్యువాచ తం, తచ్ఛ్రుత్వావచనం క్రోధాద్గంధర్వ స్స్వబలేనచ ౨౪. తేనసాకంమహాయుద్ధంచక్రే గంధర్వమాయయా, తయోర్యుద్ధమభూద్ఘోరం దేవదానవయోరివ ౨౫. జిత్వాకుబేరంజగ్రాహ స్వప్రియాం కాలకంటకః, హృత్వాననిధింస్తస్య పురాన్నిష్క్రస్య తంరుషా ౨౬. కోపాచ్ఛాపమదాత్తస్మై గణికాభవపుంశ్చలీ, మాణిభద్రస్యనికటే తపఃకురు జితేంద్రియా ౨౭. దశవర్షసహస్రాంతే మాంప్రాప్స్యసి విశుద్ధధీః, ఇత్యాజ్ఞప్తా ధవేనాసా గణికా౽భవదంజసా ౨౮. స్వవృత్తస్మరణాత్ఖిన్నా చచారపరమంతపః, నిత్యంస్నాత్వాపాపనాశతీర్థే భక్తియుతాసతీ ౨౯. నిత్యంధ్యానపరా శంభుచరణాసక్తమానసా, తేనధ్వస్తాఘనిచయా మహేశస్యప్రసాదతః ౩౦. పత్యాసహ సుఖంరేమే యథాపూర్వంశుచిస్మితా, కృష్ణాష్టమ్యాం నభోమాసే సోమయోగే విశేషతః ౩౧. పాపనాశనతీర్థేహి స్నానాత్పాపవినాశనం, కుబేరస్తునిధింస్త్యక్త్వా గతగర్వో౽తిదుఃఖితః ౩౨. విచచారవనేయక్షః పిశాచోన్మత్తవత్తదా, కింకరోమి క్వగచ్ఛామి త్రాతామేకోస్తి భూతలే ౩౩. ఇతిదుఃఖేనసంతప్తః పంపాక్షేత్రంజగామసః, ఉత్తరేమాణిభద్రేశ నికటే భక్తిసంయుతః ౩౪. గుహాయాంసతపశ్చక్రే తీర్థేస్నాత్వా త్రినిర్మలే, రత్నాక్ష్యేయక్షరాట్ధీమాన్ జజాపపరమం జపం ౩౫. దశవర్షసహస్రాంతే ప్రత్యక్షస్సమభూచ్ఛివః, తందృష్ట్వాప్రణనామాసౌ దండవద్భక్తిసంయుతః ౩౬. తుష్టావచక్రేవిరూపాక్షం దేవదేవం ధనాధిపః, జయశంభోమహాదేవ జయభక్తార్తినాశన ౩౭. జయవిశ్వైకవంద్యేశ పాహిమాం శరణాగతం,

పాపినామహమేకోఽగ్ర్యో ధియాలూనాంత్వ మగ్రణీః ౩౮. కృతంజుగుప్సితంకర్మ మయాకామాతురేణచ, క్షంతవ్యమపరాధంమే త్వమేవశరణంమమ ౩౯. హృత రాజ్యోహృతనిధి శ్శత్రుణాస్వేనపాప్మనా, కృపయాదేహిమేరాజ్యం యదితుష్టోఽసి శంకర ౪౦. శత్రూణాంశమనార్థంచ దత్వానవనిధీన్మమ, పుష్పకంచానస్నేహం దత్వామే పూర్వవచ్ఛివ ౪౧. పాహిమాంకింకరందేవ ప్రియశ్చిత్తమిదంమమ. ధనదస్యవచశ్శ్రుత్వాశివ స్సంతుష్టమానసః ౪౨. వాంఛితంపూరయిత్వాతం మహాదేవోఽబ్రవీదదం, సుఖంగచ్ఛమహాభాగ స్వపురీమలకావతీం ౪౩. మన్నామస్మరణేసక్తో విచరస్వ యథాసుఖం, మాభూయాత్పాపకార్యేషు మతి స్తవసదామలా ౪౪. ఇత్యాజ్ఞప్తశ్శంకరేణ ప్రయయావలకావతి, లబ్ధ్వానవనిధీన్సర్వాన్ జిత్వాశత్రుం మహాబలం ౪౫. ధర్మేణపాలయామాస రాజ్యంనిహతకంటకం, తస్మాద్రత్ననిధిర్నామతీర్థ మాసీన్మహోజ్జ్వలం ౪౬. కార్తిక్యాంకృత్తికాయుక్తే సోమవారయుతేదినే, స్నాత్వారత్ననిధావస్మిన్ స్థనీభూయా న్నసంశయః ౪౭. రత్నతీర్థస్యనికటే గుహాయాంయస్తపశ్చరేత్, సనరస్సుఖమాప్నోతి సర్వసిద్ధించ విందతే ౪౮. య ఇదంపుణ్యమాఖ్యానం శృణోతి శ్రావయేదలం, సయాతిశివసాయుజ్యం పరమంయోగిదుర్లభం ౪౯. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే రత్నతీర్థమహిమాను
వర్ణనే రాజ్యభ్రష్టకుబేరస్యరాజ్యప్రాప్తిర్నామ ద్విపంచాశోఽధ్యాయః ౫౨

---

* ఋషయః * ముక్తితీర్థస్యమాహాత్మ్యం వదాస్మాకం సుఖప్రదం, కోముక్తః స్నానమాత్రేణ హ్యస్మింస్తీర్థే నరోత్తమ ౧. * క్షేత్రపాలః * పురాకణ్వాఋషిః పంపాక్షేత్రే పరమశోభనే, తపస్సిద్ధ్యర్థమావాస మకరోద్దివ్య దర్శనః ౨. త్రికాలే శివపూజాయాం నిరతోయోగినాంవరః, ఏవంవసన్క్షేత్రవరే కదాచిత్పర్యటన్మహీం ౩. కించిద్దూరేదదర్శాద్రౌ దివ్యపుష్పఫలద్రుమాన్, కంటకైరావృతాంస్తత్ర కీటకాన్దుఃఖకర్శితాన్ ౪. రుదతోపస్వరేణాశు జర్జరీకృత విగ్రహాన్, దృష్ట్వావిస్మయమాపన్నః స్థితస్తత్ర క్షణంద్విజః ౫. కంటకైర్విద్ధగాత్రాశ్చ కీటకాదుఃఖకర్శితాః, అన్యోన్యంబాధయంతశ్చ గతప్రాణా స్తదాభవన్ ౬. ఉత్పద్యంతేక్షణేనైవ విలీయంతేపునఃక్షణాత్, తాన్దృష్ట్వాకరుణావిష్ట శ్చింతయామాస యోగిరాట్ ౭. కేనకర్మవిపాకేన పూర్వజన్మకృతేనతే, ఉత్పద్యంతేవిలీయంతే క్షణేనలఘుజీవినః ౮. ఏతేషాంకీటకానాంచ దుఃఖాన్ముక్తిః కథంభవేత్, ఏతాన్దృష్ట్వామమస్వాంతం దూయతేకింకరోమ్యహం ౯. ఇతిచింతాకులఃకణ్వ స్తేషాంగతి మనుస్మరన్, వృక్ష

మూలేస్థితస్సమ్యగ్దృష్ట్వాతా న్విహ్వాలోభవత్ ౧౦. స్థితేతస్మిన్సమాగచ్ఛన్మౌని
శ్శాతాతపోమలః, వృక్షచ్ఛాయాస్థితం కణ్వందీనందృష్ట్వావదత్తదా ౧౧. కస్మా
చ్చింతాముని శ్రేష్ఠసర్వసిద్ధిప్రదస్యతే, వదశీఘ్రమితిప్రోక్త మంతికంయాతిమబ్ర
వీత్ ౧౨ * కణ్వః * మునేపశ్యాత్రశాఖాసు క్షుత్క్షామాన్ఘటకాన్బహూన్,
ఉత్పద్యంతేవిలీయంతే క్షణేనభృశదుఃఖితాః ౧౩. ఏతేషాందుఃఖనాశస్య కారణం
వదతాపస, త్రికాలజ్ఞానసంపన్నో దైవాద్దృష్టోసితాపస ౧౪. * శాతాతపః *
జంతూనాంకర్మవైషమ్యం చిత్రంవర్ణయితుంబుధైః, ఏతేషాంకర్మవక్ష్యామి పూర్వా
ర్జితమతంద్రితః ౧౫. ఆసన్మనుష్యాఃపూర్వస్మి న్పాపిష్ఠా వైశ్యసంభవాః, రక్షణార్థం
కుటుంబస్య చింతయాకలుషీకృతాః ౧౬. దారిద్ర్యాంబుధిమగ్నాస్తే మనసీత్థమచిం
తయన్, పాలయామఃకథందారాన్ పుత్రపౌత్రాదికానిమాన్ ౧౭. వ్యాపారాదిక్రి
యానాస్తి జీవామఃకథమాపది, ఇత్యాలోచ్యవణిక్ఛ్రేష్ఠాః ప్రయాగక్షేత్రమాయ
యుః ౧౮. భాగీరథీతటేవైశ్యాః పుణ్యంవస్తునిధాయతే, విక్రయంచక్రిరేవైశ్యా
ధనలాభార్థమాదరాత్ ౧౯ శాల్యాదీనిచధాన్యాని ఫలానిమధురాణి చ, కంబ
లాదీనిచిత్రాణి నానాపక్వాన్నమేవచ ౨౦. విక్రీయవంచకత్వేన ధనంసంపాద్య
యత్నతః, పాపాచారరతాహ్యాసన్ స్నానదానాదివర్జితాః ౨౧. కదాచిద్దైవయోగే
నతాన్దృష్ట్వా ధనగర్వితాన్, రాత్రౌతేషాంమందిరాణి ప్రవిశ్యధనలోలుపాః,
౨౨. చోరాఃప్రసహ్యవస్తూని ధనధాన్యాదికానిచ, గృహీత్వాప్రయయుస్సర్వే
ద్రుతం కాలప్రచోదితాః ౨౩. తతోతిదుఃఖితావైశ్యా స్తాన్ద్రష్టుంవిపినేగతాః,
సంచరంతఃకాననాని ధనలోభేనదుఃఖితాః ౨౪. చోరాద్దూరాచ్చతాన్దృష్ట్వా భీతాః
క్షిప్త్వాధనంతదా, పలాయమానాఃప్రాణార్తా వివిశుస్త్వరితంగుహాం ౨౫ తదా
వైతీనసే శ్శిష్యాఃకుశార్థం వనమాగతాః, యదృచ్ఛయాధనంతత్ర దదృశుస్సన
మక్ష్యగం ౨౬. కస్యైతదితిచింతార్తాః స్థితాస్తత్ర క్షణాద్ద్విజాః, వైశ్యాస్తాన్మౌని
పుత్రాంశ్చ ధనంచపతితంవనే ౨౭. నిరీక్ష్యచోరాన్మత్వాతాన్ బంధయిత్వా
ధరజ్జుభిః, స్వధనంసముపాదాయ సంతాడ్యమునిబాలకాన్ ౨౮. బాధయామా
సురత్యంతం లోభోపహతచేతసః, తద్బాధామనుభూయాథ దుఃఖితా మునిబాలకాః
౨౯. స్వగురుంసముపాగమ్య తమూచుర్భృశదుఃఖితాః, అనుభూతంమహద్దుఃఖ
మస్మాభిఃకాననే గురో ౩౦. అస్మాన్నిష్కారణంవైశ్యా స్తాడయామాసురర్భకాన్,
జీవిత్వాకృపయాతే ద్యపాదమూలముపాగతాః ౩౧. శిష్యాణాంవచనంశ్రుత్వా
మునిఃప్రోవాచధర్మవిత్, అనుభూతింవినాకర్మ ననశ్యతిపురాకృతం ౩౨. అతశ్శు
భాశుభంకర్మ చానుభోక్తవ్యమేవతత్, దేహాభిమానంత్యక్త్వాత్రశ్రీశంభుంభజత

బాలకాః ౩౩. ఇత్థంధర్మోపదేశేన తేషాంశాంతి ముదాగ్నురుః, ఏనంకతిపయేకాలే
యాతేవైశ్యామృతిం యయుః ౩౪. పూర్వార్జితేనదోషేణ కీటకావ్యాథ స్నిహా,
ఏతేషాంకీటకానాంచ తీర్థస్నానేనపావన ౩౫. ముక్తిస్స్వత్కృపయాభూయా న్నా
త్రకార్యావిచారణా, ఇత్యుక్త్వాప్రియయాశీఘ్రం ముని శ్శాతాతపోవనం ౩౬.
కణ్వస్తీర్థోదకేనాశు ప్రోక్షయామాస కీటకాన్, తేనపాపవినిర్ముక్తా దివ్యరూపధ
రాశ్చతే ౩౭. నమస్కృత్యమునిం సర్వే ప్రార్థయామాసు రాదరాత్, కరుణావారి
ధేకణ్వ తారితాఃస్మ స్త్వయాపదః ౩౮. త్వమేవగురురస్మాకం పాపసింధౌనిమజ్జతాం,
అనుజ్ఞాందేహిమాంనీశ గచ్ఛామస్స్వర్గముత్తమం ౩౯. ఇత్యుక్త్వాతమృషి నత్వా
ప్రయయుస్తే త్రివిష్టపం, ఏతదద్భుతమాహాత్మ్యం ముక్తితీర్థస్య శాశ్వతం ౪౦
స్మృత్వాతత్రైవ వసతించక్రే కణ్వోతిహర్షితః, ముక్తితీర్థమితిఖ్యాత మభూద్దశది
గంతరే ౪౧. వైశాఖేపౌర్ణమాస్యాంహి స్నానంశంసంతి సాధవః, తదహ్నిస్నాన
మాత్రేణ ముక్తిమేతినసంశయః ౪౨. ఇదంపవిత్రంపాపఘ్నం ముక్తితీర్థస్యవైభవం,
శ్రుత్వాభక్తిసమాయుక్తో ముచ్యతేసర్వపాతకైః ౪౩ * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ముక్తితీర్థమహిమాను
వర్ణనేవైశ్యానాంకీటకయోని నివృత్త్యాముక్తికథనంనామ
త్రిపంచాశోఽధ్యాయః. ౫౩.

—♦ మాణిభద్రోపాఖ్యానం. ♦—

* ఋషయః * క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ మాణిభద్రకథానకం, శ్రీసర్వమంగ
ళాయాశ్చ వైవాహికమనోహరం ౧. శృణ్వతాంసర్వపాపఘ్నం మనశ్శుద్ధికరం
పరం, దారిద్ర్యమోచనంపుంసాం శ్రీణాంసౌభాగ్యదాయకం ౨. బ్రూహివిస్తర
తోస్మాకం త్వద్వాక్యామృతపాయినాం * క్షేత్రపాలః * సాధుసాధుమహాప్రాజ్ఞా
గరిష్ఠప్రశ్నఏషవః, మాణిభద్రస్యచరితం వక్ష్యామిశృణుతాదరాత్ ౩. కైలాసనగ
రే రమ్యేపార్వతీపరమేశ్వరౌ, అక్షక్రీడాసునిరతౌ బభూవతురనుత్తమౌ ౪.
పార్వతీప్రాహగిరిశం జితాస్మిత్వాం మహేశ్వర, పార్వతీంప్రాహగిరిశో జితోస్మ్యద్య
స్వలీలయా ౫ శ్రుత్వేశానవచోదేవీ ప్రేమకోపసమన్వితా, ఉవాచాహంశక్తిరస్మి
సృష్టిస్థిత్యంతకారిణీ ౬. కథంమాంజేష్యసీశత్వం మదధీనోసిసర్వదా, అసాధ్య
కార్యకరణే దక్షావిశ్వవిలాసినీ ౭. కరోమినిర్జలంసింధుం పాషాణమతికోమలం,
శీతమగ్నింహిమంవహ్నిం దీనంధనదపూజితం ౮. త్వంసాక్షీమద్విలాసానాం కార్య
కారణవర్జితః, అతస్త్వాహంజితాపూర్వం త్వామసత్యంప్రభాషసే ౯. గర్వితాంగిరి

జాంప్రాహ శంకరఃకరుణాకరః, మత్సాన్నిధ్యా చ్చిదాకారా శక్తిర్విశ్వవిలాసినీ
౧౦. త్వంమిథ్యా మత్వేతునేన చిద్రూపాత్వంనచేజ్జడా, బహ్వ్యస్త్వత్సదృశాజాతాః
మత్తస్సర్వధురంధరాః ౧౧. నిగ్రహానుగ్రహేశక్తాః కామరూపధరామలాః,
త్వనుష్యైశతమాతాసు వ్యాశక్త్యాప్రతిభాసిమే ౧౨. మదనుగ్రహమాత్రేణ సృజసీ
దంజగత్పృహు, సృజామిసకలాన్లోకా న్పాలయామిచరాచరాన్ ౧౩. ఘాతయా
మిప్రాణిసంఘా నహంలీలార్థ మీశ్వరః, వినాత్వాంజగతస్సృష్టిం కరోమి లఘులీల
యా ౧౪. ఏవముక్తే శివేప్రాహ శివాభక్తిసమన్వితా, హాస్యేనోక్తంమయాదేవ
క్షంతవ్యంమమసాహసం ౧౫. త్వయైవప్రేరితాచాస్మి త్వయైవ పరిరక్షితా,
త్రాహిమాంకృపయాదేవ తవదాసీభవామిభో ౧౬. తస్యాదుర్మదశాంత్యర్థం శర్వ
స్సర్వగుణాకరః, సతీంత్యక్త్వాయయౌహంపా క్షేత్రం విజ్ఞానవృద్ధిదం, ౧౭. తదుత్తరే
రమ్యదేశే తపసే కృతనిశ్చయః, ప్రశాంతధీస్స్ఫురద్దివ్య జపమాలావిరాజితః ౧౮.
భస్మచ్ఛన్నో భస్మశాయీ రుద్రాక్షాభరణైర్యుతః, జటామండలమధ్యస్థ గంగేందు
కృతభూషణః ౧౯. వ్యాఘ్రాజినాంబరధరో గజచర్మకృతాసనః, ధ్యేయస్సదాత్మభి
స్సాక్షాజ్జజాప పరమంజపం ౨౦. జగ్మురాశ్చర్యమతులం దేవాశ్చేంద్ర పురో
గమాః, కముద్దిశ్యకరోతీశ స్తపస్స్వాత్మ త్పరోనహి ౨౧. లీలయైవజగత్సృష్టి
స్థితిసంహారకారకః, ఏతత్క్షేత్రంశుభంన్యూనాం శివోయత్ర తపస్థితః ౨౨. అత్ర
సంతిహితీర్థాని విమలాని శుభానిచ, బహూనిసంతిశైవాని భుక్తిముక్తి ప్రదానిచ
౨౩. తపశ్చర్యాంవిభోర్ద్రష్టుం సమాజగ్ము రజాదయః, తత్రసంనిహితాభూత్వా
దదృశుస్తప ఉత్తమం ౨౪. సుమాన్యాదాయశూలంతు శంభోర్యచ్ఛతి భక్తితః,
ఫలాద్యదివ్యస్వరూపేణ ఫలాన్యాదాయ యచ్ఛతి ౨౫. వృషభశ్శివపూజాయాం
నిరతోభూ త్తదానఘః, సేవాంకరోతిచండీశ స్సంముఖే సమవస్థితః ౨౬. ధ్యాయం
తమర్చయంతంచ స్తువంతం బ్రహ్మశాశ్వతం, వదంతం శివనామానిభజంతం శివ
సద్గుణాన్ ౨౭. ఇత్థంధ్యానపరంశంభుం నత్వాస్తోతుం ప్రచక్రముః, జయదేవన
మస్తుభ్యం జయభక్తార్తినాశన ౨౮. జయసర్వగుణాతీత జయలోకైకవందిత,
జయవిశ్వంభరాధ్యక్ష విరూపాక్ష నమోస్తుతే ౨౯. తపఃఫలంత్వమేవాసి దేహినా
మంతరాత్మకః, త్వదీప్సితంపూరయితుం కస్సమర్థో జగత్త్రయే ౩౦. త్వయైవప్రేరితా
స్సర్వే విచరామో మహీతలే, త్వత్కృపాపాంగసంగేన సంజీవయ సురాన్విభో
౩౧. ఇతిస్తుతో దేవగణై రపినోవాచ శంకరః, జ్ఞాత్వానిశ్చలతాంశంభో ర్బ్రహ్మా
విష్ణుపురోగమాః ౩౨. కైలాసమగమస్తత్ర పార్వతీసంస్థితాతదా, దదృశుఃపర
మాందేవీముమాం పంకజలోచనాం ౩౩. శివధ్యానపరాం శంభుసందర్శన కుతూ

హాలాం, సమస్తదుఃఖౌఘవినాశకారిణీం సమస్తభక్తోద్ధరణే విచక్షణాం ౩౪. సమస్త సౌభాగ్యసమృద్ధిదాం శివాంస్తోతుం సముత్పన్నధియఃప్రచక్రుః ౩౫. త్వమేవ మాతాఖిలలోక వంద్యేత్వయైవ జీవంతిచరాచరాణి, త్వయిస్థితంసర్వమిద హి విశ్వంకురుత్వమస్మాసు కృపాంవిధిజ్ఞే ౩౬. రుష్టశ్శివస్త్వద్వచసాకరోత్య సౌమ్యాపురి స్యోత్తరత స్తపః పరం, అస్మాకమాకర్ణ్యవచోప్యనన్యధీస్సమాధినిష్ఠో నహివక్తుమీహతే ౩౭. అతస్త్వదాలోకనత స్సుఖంభవేద్ధ్రువంఇతిత్వాగిరిరాజపుత్రి, త్వాస్సంనిధానంసముపాగతాన్నో రక్షస్వశంభోస్తపస శ్శరణ్యే ౩౮. ఇత్యుక్తానమరాన్ప్రాహపార్వతీ భక్తవత్సలా, సాధయేమత్ప్రతిజ్ఞాంవఃపాలయామి సురర్షభాః ౩౯. గచ్ఛధ్వమమరాయూయం నిర్భయంతిష్ఠతాధునా, యూయం స్త్వద్వచసాహ్యాష్ట్వాస్వంస్వంధామదివౌకసః ౪౦. అపర్ణాచింతయామాససురాణాం హితకాంక్షిణీ, ససర్జాప్సరసఃకాశ్చిద్దివ్య సుందరవిగ్రహాః ౪౧. శ్యామాస్సురదనాః పక్వబింబోష్ఠ్య స్స్మితభాషణాః, మదఘూర్ణితరక్తాక్షీ శ్శృంగారజిత మన్మథాః ౪౨ తిష్ఠంత్వభాష మధురా దేవ్యా స్తన్నికటేద్విజాః, తాఃప్రాహగిరిజాయోషా గచ్ఛధ్వంక్షేత్రముత్తమం ౪౩. కరోతియత్ర సర్వేశ స్తపః పరమదారుణం, స్వవిలాసైస్తస్య విఘ్నం కురుధ్వంతపసః స్త్రియః ౪౪. యుష్మానహం పాలయిష్యామిదాస్యే యుష్మదభీప్సితం, ఇతితాఃప్రేషయామాస గిరిజాశివ సంనిధిం ౪౫. ఆగత్యతాఃస్త్రియః పంపాక్షేత్రం సర్వసుఖావహం, ఉత్తరస్యాందిశీశాన స్తపస్తిష్ఠతి యత్రహి ౪౬. తద్దేశంసహసాభ్యేత్య నార్యోదదృశు రీశ్వరం, ధ్యాయంతంబ్రహ్మపరమం మీలితాక్షం సుఖాసనం ౪౭. చేరుస్సంచారకుశలా స్సమీపేశంకరస్యతాః, గాయంత్యో నర్తయంత్యశ్చ హసంత్యః కామమోహితాః ౪౮. వీణాస్సంవాదయంత్యశ్చ కుర్వంత్యః కామహేతుకాన్, ప్రార్థయంత్యస్సమీపస్థం శంకరంకాముకా స్తథా ౪౯ తాదృష్ట్వాపరమోదారా లావణ్య పరిమోహితాః, నవయౌవనసర్వాంగా కామినీః కమలేక్షణాః ౫౦. తపోవిఘ్నార్థమాయాతా ఇతిమత్వా శశాపహ, పిశాచత్వం సమాసాద్య వికలాంగాశ్చ దుఃఖితాః ౫౧. సంచరధ్వంమహారణ్యే శ్మశానేజనవర్జితే, ఇతిశప్తాశ్శంకరేణతాః స్త్రియోభృశదుఃఖితాః ౫౨. దేవీంప్రతి సమాజగ్ముర్హ్వయాః సంతాపకర్శితాః, ఊచుఃపరస్పరంరుష్టాః స్మరంత్య శ్శాపకారణం ౫౩. కాగతిర్వదనోదేవి పిశాచత్వోపశాంతయే, సాకినీడాకినీచైవ యాకినీరాకినీతథా ౫౪. లాకినీతిశివేనైవ పంచధాప్రేరితంవచః, ఉపాయంవదమాతర్నో దయాంకురు వధూషుచ ౫౫. తాఉవాచశివాయూయంమదంశామత్పరాయణాః, నరాన్దాస్యే స్వశక్త్యైవ శృణుధ్వంవిగతజ్వరాః ౫౬ బహూనినామధేయాని దాస్యామిచహి

తాయవః, పూజితాసకలై ర్దేవమానుషై ర్మునిపుంగవైః ౫౭. మాణికాస్ఫాటికా
దుర్గారణదా భైరవీతిచ, పంచదామన్యా దేవ్యో మద్రూపా స్సంచరంత్విహ ౫౮.
తాడపామన్యాశ్చాన్యా గీపాశ్వతీనిత్యయౌవనా, రూపలావణ్యవిలస త్ప్రీతీకసమవి
గ్రహా ౫౯ మోహినీసర్వలోకానాం శివంమోహయితుంగతా, యత్రపంపాక్షేత్ర
మస్తి యత్ర శ్రీశంకరః స్థితః ౬౦ యయౌతద్దేశమమలం ఋషిసంఘవిరాజితం, వేద
ఘోషై ర్మునీనాంచ నిబిడీకృత దిఙ్ముఖం ౬౧. తత్రద్విజాన్యోగివర్యా న్పరమధ్యాన
తత్పరాన్, అణిమాద్యష్టసిద్ధీశ్చ కరస్థామలకీకృతాన్ ౬౨. యజ్ఞేషుసుఖమాసీనా
న్సామగాన పరాయణాన్, ప్రాణాయామపరాన్దృష్ట్వా గౌరీసంతుష్టమానసా ౬౩.
తత్రతత్రవిచిన్వంతీ దదర్శపురతో వనం, మాలూరతాలహింతాల తమాలాలంకృతం
మహత్ ౬౪ ఖర్జూరనీపజంబీర తక్కోలై స్సువిరాజితం, వకులాశోకపున్నాగ
నారంగామ్లకై ర్వృతం ౬౫. రంభాపూగలవంగేక్షు మాలతీచూతశోభితం,
కేతకీలుంగకల్హారబదరీషండమండితం ౬౬. జంబూనింబకపిత్థైశ్చకదంబోదుంబరై
ర్వృతం, దాడిమీపనసాశ్వత్థచందనాగరు శోభితం ౬౭. మధూకమాధవీబిల్వ
నారికేళవిరాజితం, మల్లికామాలతీజాతీ గోస్తనీ మల్లికాదిభిః ౬౮. ఏలాశ్యమంతికా
ద్యాభి ర్లతాభిఃపరిపూరితం, తత్రతత్రవిరాజద్భిః కుంజై స్సమ్యగలంకృతం ౬౯. తత్ర
గౌరీముదాఽద్రాక్షీ త్సరాంసి వివిధానిచ, కుముదోత్పలకల్హార శతపత్ర వృతానిచ
౭౦. సహస్రపత్రైఃకుసుమై ర్వ్యాపితాని సహస్రశః, సుధాసమానస్వచ్ఛాంబు ఖేల
న్మీనగణానిచ ౭౧ భ్రమద్భ్రమరఝంకార సన్నాదిత వనానిచ, మృణాలభక్షణా
సక్తై శ్చతురై రతిసుందరైః ౭౨. రాజహంసైర్బకై శ్చక్రవాకై స్సలిలకుక్కుటైః,
విరాజితానిదివ్యానిసోపానైః స్స్వర్ణనిర్మితైః ౭౩. మాణిక్యవజ్రవైడూర్య స్ఫటికై
ర్దీప్తిమచ్ఛుభైః, తత్రత్యవృక్షనిర్ముక్త కుసుమోత్కరభాసురే ౭౪. కోకిలారావసం
యుక్తే శుకవాణీమనోహరే, మందమారుతసంనాద వేణునాద సురంజితే ౭౫.
పుష్పైఃఫలైఃపల్లవైశ్చ యుతేసర్వసుఖాస్పదే, ఏవంవిధేవనేగౌరీ విచరంతీ యదృ
చ్ఛయా ౭౬. గౌర్యాగమనమాత్రేవ భవిష్యతి నసంశయః, ఇతిసంభ్రమచిత్త స్సర్వ
సంత స్త్వరయాన్వితః ౭౭. ఋతుభిష్షడ్భిరేకత్ర యుతస్సంస్థాంతదాకరోత్, దేవీం
షడృతుసంపూర్ణః పూజయామాసభక్తితః ౭౮. వాయుర్వవౌమందమంద ముమా
యాఃప్రీతిమావహన్, వృక్షసన్మానిశాఖాగ్ర కరపుష్పాక్షతైరివ ౭౯. తదాదేవీ
విలాసాద్యై ర్మునీంద్రా మోహమావిశన్, సంతోషంయయురత్యంతం దేవావిష్ణు
ముఖా స్తదా ౮౦. దేవీమాయాపరిక్రాంత మభూ ద్దశదిగంతరం, మహామాయా

పరిభ్రాంత చేతసోవాసవాదయః ౪౧ గీష్పతింశరణంజగ్ముస్త్రిదశాః ప్రేమవిహ్వ
లాః, రక్షరక్షదయాసింధో సురాచార్యనమోస్తుతే ౪౨ ఈదృశీ మోహావిభ్రాంతిః
కుతోస్మాకం వదప్రభో, ఇత్యుక్తానమరానూచే బృహస్పతిరుదారధీః ౪౩. వయ
మద్యసురజ్యేష్ఠ గృహంగచ్ఛామ హేసురాః, ఇత్యుక్త్వాదివిజైస్సార్ధం బృహస్పతిరు
దారధీః ౪౪. సత్యలోకంజగామాశు బ్రహ్మాణంశరణం యయౌ, * గురుః * దేవ
దేవదయాసార దివ్యతేజోమయావ్యయ ౪౫. దీనాన్పాహిజగద్వంద్య దేవా
నింద్రపురోగమాన్, స్మృతిభ్రష్టాస్సురాస్సర్వేతస్యత్వం కారణంవద ౪౬. త్వద
న్యోనాస్తిలోకేశ త్రాతాస్మాకం జగద్గురో, ప్రార్థయంత గురుందృష్ట్వా ప్రోవాచ
భగవానజః ౪౭. క్షణంవిచింత్యసహసా దేవీమాయాంయుతంజగత్, ఇంద్రాది
దేవతాస్సర్వా స్తన్మాయయాహృతచేతసః ౪౮. క్లిశ్యంతిప్రాణినస్సర్వేనష్టాత్మానో
మహామతే, ఇత్యుక్త్వాప్రాహు రింద్రాద్యా బ్రహ్మాణం పూర్ణమానసం ౪౯. దేవి
మాయాశాంతిరత్రకథం భూయా ద్వదప్రభో ౯౦. * బ్రహ్మా * అత్రక్రీడాసు
నిరతా వేకదాదంపతీ రహః, క్రీడతోః ప్రేమకలహా శ్శివయోరభవత్తదా ౯౧
అహంజితాహంజితవా నితివాదో మహానభూత్, తస్మాచ్ఛంభుస్తపస్తప్తుం యయౌ
పంపాపురీం ప్రభుః ౯౨ తంమోహాయితుమాయాతా భవానీలోకమోహినీ,
బ్రహ్మణోక్తంవచశ్శ్రుత్వా దేవాఃప్రోచు ర్భయాన్వితాః ౯౩. కాగతిఃపురతో
స్మాక మితిచింతా కులేంద్రియాః, ఉవాచపునరంభోజ జాతో ధాతాదితేయకాన్
౯౪. * బ్రహ్మ * వయంగచ్ఛామతాం దేవీంశరణంనాస్తిచాన్యథా, ఇత్యుక్త్వా
త్రైఃసమాయుక్తో దేవైరింద్రాదిభిర్విధిః ౯౫. గరుడైఃకిన్నరైర్యక్షై రప్సరోభిశ్చ
సంయుతః, ప్రయయౌమునిభిస్సార్ధం పంపాక్షేత్రం మనోహరం ౯౬. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మాణిభద్రోపాఖ్యానే
చతుఃపంచాశోఽధ్యాయః. ౫౪.

---

* క్షేత్రపాలః * యత్రాస్తిగిరిజాదేవీ తత్రాగచ్ఛత్పితామహః, ఇంద్రాది
భిర్యుతోదేవీం శంకరీం లోకశంకరీం ౧. దృష్ట్వావిస్మయమాపన్నః స్తోత్రంచక్రే
ముదావిధిః, నమస్తేత్రిజగద్వంద్యే త్రయీమూర్తిస్వరూపిణి ౨. భక్తానుగ్రహ
కర్త్రీత్వం భుక్తిముక్తిప్రదాయినీ, త్వన్మాయయాజగత్సర్వ మభూన్మోహితమీశ్వరి
౩. పరాశక్తిఃపుణ్యకర్త్రీ సర్వాపత్తివినాశినీ, సర్వైశ్వర్యప్రదేదేవి సర్వేష్టార్థప్రదా
యిని ౪. మాతర్నమస్తేఖిలలోకబంధో దీనార్తిహర్త్రీభవ నాశకర్త్రీ, శర్వాణి
సర్వమంగలదామునీత్వం ప్రసీదనిత్యేశ్వరి విశ్వసాక్షిణి ౫ భూయోభూయన్నింతిసి

యాత్వమేవ కాలేకాలే పూజనీయాత్వమేవ, త్వత్తోస్మాకంనాస్తిలోకేశరణ్యా నిత్యానందా నిర్వికారాత్వమేవ ౬. త్వత్పాదపంకజపరాగ విలోకనేన తావత్ర యాంబుధిమపీహ తరంతిసిద్ధాః, సాక్షాత్త్వమేవకరుణార్ద్రకటాక్షలేశై రస్మాన్విలోకయసి కింపునరస్తిభీతిః ౭. త్వన్మాయామోహితానస్మాం స్త్వామేవశరణంగతాన్, పాహిదీనాన్మహాదేవి పరమానందదేశివే ౮. ఇతిస్తుత్వామహాదేవీం బ్రహ్మాద్యాస్త్రిదివౌకసః, దండవత్ప్రణతాభూమౌ దేవీచరణమానసాః ౯. తానువాచతదాదేవీ ముదామాహేశ్వరీసురాన్, మాస్తువోభీతిరాదిత్యాః కృపయాపాలయామివః ౧౦. మన్మాయామోహితాత్మానో మామేవశరణంగతాః, భక్త్యాయూయంబహిఃప్రాణా యుష్మాకంవరముత్తమం ౧౧. దాస్యామిదుర్లభంలోకే వృణుధ్వం విగతజ్వరాః * దేవాః * త్వన్మాయామోహితానస్మాం స్త్వామేవశరణంగతాన్ ౧౨. అనన్యగతికాన్దేవాన్పాహి శర్వాణిసర్వదా, స్మృతిభ్రంశంవినిర్ధూయ త్వద్భక్తిందేహినశ్శుభే ౧౩. ఇత్యుక్తేభ్యోదదాదేవీ వరమిష్టార్థదాయినీ, తదాజగ్ముర్మహాభాగా మునయోద్రష్టుమీశ్వరీం ౧౪. తేవవ్రిరేవరాన్దివ్యా న్సిప్సితాన్ప్రదదాశివా, శచ్యాదికశుభేశ్త్రీ సముదాయస్సురేశ్వరీం, ౧౫. పూజాంకృత్వావరాన్లబ్ధ్వా సంతోషంప్రాపదుర్లభం * ఋషయః * కాఃకీదృశవరాన్లబ్ధ్వా ప్రీతావదమహామతే ౧౬. * క్షేత్రపాలః * సరస్వతీతదావవ్రే భర్తుస్సష్టృత్వమాత్మనః, సౌమంగల్యం సదారోగ్యం సర్వలోకసుపూజ్యతాం ౧౭. ఇంద్రాణీభోగమారోగ్యం సామ్రాజ్యం భర్తురాత్మనః, స్వాహాపతివ్రతాధర్మం మాంగల్యంశ్యామలాతదా ౧౮. సర్వజంతు నియంతృత్వం భర్తుర్ధర్మమతింసదా, అరుంధతీసతీత్వంచ హ్యప్సరస్త్రీ కదంబకం ౧౯. యశస్సౌందర్యగాంధర్వవిద్యా స్సంమోహనంసతాం, ద్రవ్యలాభందివ్యభోగం వవ్రేరతిసుకౌశలం ౨౦. అన్యాశ్చధనధాన్యాదీ న్వ్రతాన్వరమసుందరాన్, ఏవంతావవ్రిరేదివ్యా న్వరాన్సర్వసురస్త్రియః ౨౧. బ్రహ్మాద్యాఃపరమప్రీత్యా మహానంద పరిప్లుతాః, స్తోత్రంచక్రుస్సురేశాయా జగుర్గంధర్వకింనరాః ౨౨. తత్రచాప్సరసోహృష్టా ననృతుఃపరమాదరాః, దేవదుందుభయోనేదు ర్వవృష్టాస్తత్ర మహర్షయః ౨౩. తతోబ్రహ్మాదయోదేవా దేవీంప్రత్యూచురాదరాత్, సర్వమంగలనామ్నాత్వం భవశర్వసుఖప్రదా ౨౪. ఇతితైఃప్రార్థితాదేవీ సర్వమంగలనామచ, దధారహృష్టానిర్జగ్ముర్దేవాబ్రహ్మపురోగమాః ౨౫. దేవీతదామహేశానం స్వవశంకర్తుముద్యతా, యయౌతందేశమీశాన తపస్థానంయదీహయా ౨౬. క్వచిత్సామందగమనా క్వచిత్తీవ్రగతిర్ముదా, క్వచిద్గానంప్రకుర్వంతీ క్వచిద్వీణానువాదినీ ౨౭. క్వచిత్తిష్ఠతివిశ్రాంతా క్వచిత్సుహాసహాసినీ, క్వచిత్సఖీజనయుతా

క్వచిదేకాకినీహ్యాభూత్, క్వచిద్ధ్యానంప్రకుర్వంతీ చంద్రికాసదృశంశివా ౨౮. క్వచిత్సల్లాపరసికా శుకకోకిలవత్తదా ౨౯. ఇత్యాదిభిర్విలాసైస్తం సంమోహా యితుమాదరాత్, వవౌమందంమరుద్గంధయుత శ్చంద్రఃకలాన్వితః ౩౦. కందర్పఃకౌసుమాన్బాణా న్సందధేచశరాసనే, భృంగమాలామహానాద సన్నాదితదిగంతరః ౩౧. త్ర్యక్షంవాఙ్మనసాఽలక్ష్యంలక్ష్యంకృత్వాశివంతదా, చూతాశోకారవిందేందీవర నూతనమల్లికాః ౩౨. పంచబాణానసావీరః పూర్వవైరమనుస్మరన్, ఆర్యాసహాయశ్చాగ్రేణ ముమోచయుగపద్బలీ ౩౩. తతోదేవిదివ్యగాన రససేచనమాత్రతః, వృక్షాఃపల్లవితాశ్చాసన్ మోహితావనదేవతాః ౩౪. తదాశ్రీశంకర స్స్వాత్మా త్మసమాధినిరతఃప్రభుః, మందమారుతకందర్పవసంతాది విచేష్టితం ౩౫. తృణీకృత్యస్థితంశంభుం తదాగౌరీస్వమాయయా, తంసమావృత్యసహసా గానంచక్రేమనోహరం ౩౬. తద్గానామృతపానేన శివస్తుష్టాంతరంగకే, కిమేతదితిమన్వానః సమాధివిరతోభవత్ ౩౭. నేత్రేచోన్మీల్యగౌరీశః పురతోదివ్యసుందరీం, జగన్మోహనరూపాఢ్యాం జగదానందదాయినీం ౩౮. దృష్ట్వావిస్మయమాపన్న స్తాంముహుర్వీక్షితోభవత్, భ్రాజద్దివ్యసువర్ణనిర్మితమహా శింజానమంజీరక భ్రాజద్దివ్యపదాంబుజామనులభస్నిగ్ధప్రభాభాసురాం, శ్వేతైఃపాదనఖైస్తిరస్కృతమహాబుక్షప్రభాం భాస్వతీంప్రోద్గుల్ఫారిజితకూర్మరూప సుభగామంభోజపత్రేక్షణాం ౩౯. రంభాస్తంభవిజృంభభంజకనవానర్ఘోరుయుగ్మాన్వితాం దేవీంరమ్యనదీకనత్పులినవద్భాస్వన్నితంబాలసాం, శ్రీకందర్పవిలాసభూధరకుచా మానందరత్నాకరా మాకాశాయితమధ్యదేశవిలసత్కాంచీ సురత్నోజ్జ్వలాం ౪౦. నాభీనిమ్నసరోవరే మనసిజఃస్నాత్వాత్రిరేఖాత్మకంసోపానత్రితయం సువర్ణవిలసత్తస్యాస్సమారుహ్యచ, వక్షోజాతమహీధరే నివసతింకృత్వాజగన్మోహనం జప్త్వామంత్రమభీప్సితంగతఇతి భ్రాంతింప్రపేదేశివః ౪౧. నాభ్యాలవాలేనవరోమవల్లీ వివర్ధితావిశ్వసృజా ముదాస్యాః, తస్యాఇమేరమ్యఫలే విదిత్వా వక్షోరుహావ్యస్తవిలోచనోభూత్ ౪౨. హిమకరసమవక్త్రాం రమ్యపాథోజనేత్రా మసితభుజగవేణీం కామదాంకీరవాణీం, వనజసదృశకంఠీం పక్వబింబాధరోష్ఠీ మనిమిషనయనస్సన్ మోహినీంసందదర్శ ౪౩. మల్లీచంపకమాలతీపరిమల స్నిగ్ధాధికోద్యత్కచాం నానారత్నవిభూషణాం మనసిజోల్లాసప్రదాం మోహినీం, వీణావాదనతత్పరాం శ్రుతిసుఖంగానేరతా మీశ్వరీంపశ్య న్నిర్వికారోపి మోహామభజ చ్చిత్రంచరిత్రంప్రభోః ౪౪. వనప్రియస్వరేణసా వినోదగానతత్పరా విపంచికావినాదినీ ప్రపంచవంచనాదరా, కటాక్షతీక్ష్ణసాయకై ర్మహోక్షకేతనంశివం నిరీక్ష్యలక్ష్యభేదనే మతించకారపార్వతీ ౪౫. సర్వమంగలాకటాక్షవీక్షణేన శంకరః

పార్వతీవియోగజన్య కామదుఃఖమాపన్నః, పపాత మోహమాపన్నస్సారశక్తిరా
త్మవాన్ స్మృతింపునస్సమేత్యతాం ద్రుతంహిరంతుమైచ్ఛత ౪౬. స్రస్తోత్తరీయ
స్సరతాయశంకర స్సమేత్యతాందీనమయాచతేశ్వరీ, కాత్వంకలానాథముఖి ప్రసీద
త్వదంగసంగం విదధామ్యహంప్రియే ౪౭. సౌందర్యసారంతవనిర్వికారం మనోహరం
గాత్రమిదం పయస్యే, ససర్జయత్పంకజయోనిరాత్మవా న్నిస్సర్గకార్యైకుశలంహి
మన్యే ౪౮. దురంతదుఃఖౌఘహరం తవాహం శరీరమాలోక్యసుఖాబ్ధిమగ్నః,
అనంతజన్మార్జితపుణ్యసంచయై స్త్వదంగసంగం లభతాంమదంగం ౪౯. ఇతిప్రశస్య
న్నతిదీనవాచా రంతుంసమీపంసహసాజగామ, దిగంబరంశంభుమవేక్ష్య గౌరీహ్రియా
మయావంచితఇత్యమన్యత ౫౦. హర్షాదిదానీమపిసాధయామి ఛలంశివే మద్వశగే
మమైవ, ఇతీహాయాసాద్రుతమాపదూరం తదాశివస్తాంబహుధా యయాచే ౫౧.
ఏహ్యేహిమమకల్యాణి సుఖమాతిష్ఠసత్వరం, దీనంత్యక్త్వాదయావిష్టా మామాత్వం
గచ్ఛభామిని ౫౨. క్షణ స్థిత్వాగుణాన్పశ్య మయాసంభాష్య మోహిని, త్వత్సు
ధాసారగంభీర గీర్భిర్మాంతోషయప్రియే ౫౩. కామార్తమతిథీభూతం త్యక్త్వాతవ
సుఖం నహి, పరోపకారజంపుణ్యం వక్తుంనాలంసురైరపి ౫౪. ఫలంతిభూరుహాః
కాలే నఖాదంతిఫలానితే, పిబంతినిమ్నగానైవ నిర్మలోదకముత్తమం, ప్రాణినాముప
కారార్థం నిర్మమేవిషయాన్విధిః ౫౫. నారీరత్నంనృణాంకామ పూరణాయ చకా
రసః, హిత్వాసత్పాత్రమన్యస్మై దానంయద్దీయతేజనైః ౫౬. తన్నిష్ఫలంభవత్యేవ
యథావిపినకౌముదీ, తస్మాత్త్వమభికామంమాంపూర్ణకామం కురుప్రియే ౫౭.
తవాధరసుధాస్వాదకుశలం మాంవిలోకయ, ఇతితాంప్రార్థయచ్ఛంభు స్తదాగ
ర్వేణ పార్వతీ, మాయయావంచయామాస భగవంతం కృపానిధిం ౫౮. గాయంతీ
దివ్యగానంకలరవమధురం వల్లకీంవాదయంతీ నృత్యంతీమత్తకేకీఘనసమయఇవా మో
దమానావదంతీ, పశ్యంతీపాదపానాం కిసలయకుసుమాన్యాహరంతీ వినోదంకుర్వంతీ
కామచేష్టాంగిరిశమనుపదం మోహయంతీజగామ ౫౯. తదాభిదుద్రావవిహారి
తాశయః పదేపదేప్రేంఖిత కేశమండలః, నిదాఘతప్తశ్చపదారవిందయోర్మృదా
విలిప్తోమదనాతురశ్శివః ౬౦. క్వచిత్సమీపేపరిదృశ్యమానా క్వచిచ్చదూరే
పరివర్తమానా, ఇత్థంశివందూరతరంచనీత్వాహ్యంతర్హితాతత్రవిచిత్రమాయా ౬౧.
దూరాధ్వానందేవదేవోథగత్వా ఘోరాటవ్యాంతత్రదేవీమదృష్ట్వా, శ్రాంతః
స్థిత్వాభ్రాంతచిత్త స్తదానీ మంతస్తాపంమానసే తన్నసేహే ౬౨. భోరాజహంసా
భవతప్రసన్నా భయంపరిత్యజ్య భవద్భిరుచ్యతాం, నీతాధవానీరజషండగోపితాగతా
క్వయుష్మద్గమనానుకారిణీ ౬౩. మత్తకోకిలామంజులస్వనా చిత్తహారిణీకుత్రసాగతా,

సత్యముచ్యతాంమత్తకాశినీ నిత్యరహావనాం సత్వరంలభే ౬౪. సింహరాజతను
మధ్యశోభనా భక్షితాహ్యుత సురక్షితాత్వయా, పంకజాతమమశంకితంమనః కింక
రోమి కమలాననాంవద. ౬౫. రేరేమన్మథపూర్వవైరమనసా మాబాధయత్వంవృథా
తత్రాసౌతవచిత్తజన్యపదవీ దత్తామయాతాంస్మర, చంద్రత్వంమమభూషణం నకి
ముత న్మాంత్వంకుతస్తాపయ స్వార్తింమాకురుమందమారుత మహావ్యాలోహి మే
భూషణం ౬౬. చంద్రమండలసుందరానన చంద్రికాసమసుస్మితా మింద్రనీలమణిప్ర
భార్చిత సాంద్రకుంతలశోభినీం, మంద్రమధ్యమపంచమస్వన గానలోకవిమోహినీం
తామహంహృదిభావయే మదనేంద్రజాలవిలాసినీం ౬౭. సౌమ్యమూర్తితమశ్శిరోజ
గురు స్తనద్వయశోభితా మిందుబింబముఖీంకవిస్తుత లోహితాధరపల్లవాం, యావ
నధ్వజలాంఛనాం మదనాగమందసుగామినీం భాస్కరద్యుతిమాశ్రయే నవమన్మథ
గ్రహదేవతాం ౬౮. ఇత్థంవిచింత్యాఖిలలోకవంద్య స్స్వాంతేశివస్తాం మదనాతు
రస్తదా, చకారయత్నోపమజోపికామాత్రోధా దయస్తచ్ఛభవంతిజంతోః ౬౯.
నిర్దగ్ధ్వానిఖిలాటవీమపిగిరీనుత్పాటయామ్యర్ణవాన్పాస్యామ్యాశు పినాకముక్తవిశిఖై
స్సంఛాదయామ్యంబరం, భిత్త్వాబ్రహ్మకటాహమంబరమణిం సంప్రోథయామ్యాశు
తాం తత్రత్యాంమృగయామి చిత్తరమణీమిత్యూచివాన్ శంకరః ౭౦. ఇత్యాలోచ్య
శివేసమస్తజగతీ జాలంస్వఫాలాగ్నినా నిర్దగ్ధుంనిరతే సురాసురతతేఃప్రాప్తంమహాసా
ధ్వసం, హాహాకారగిర స్సమస్తఋషయః ప్రజ్వాలితాః పాదపాస్తారాఃఖాద్గలితాశ్చ
ఘూంమభరితాదిగ్దేవతా దుఃఖితాః ౭౧. బృందారకావిధిముఖాః పరమార్తరూపాః
ఫాలాక్షిపావకశిఖాలవమాత్రతప్తాః, నారాయణంనిగమసారమవాపురార్యాః కార్యా
ర్థినస్సురనుతంశరణంతదానీం ౭౨. స్తోత్రంప్రచక్రురమరాఃపరమాదరేణ సాష్టాంగమ
చ్యుతపది ప్రణిపత్యభక్త్యా, దామోదరాచ్యుతదయాకరదానవారే దీనానిమాన్స్మర
గణా న్పరిపాహిశౌరే ౭౩. ఆర్యావినోదకలహాత్కుపితఃపురారి ర్దగ్ధుంసమిచ్ఛతి
జగన్నిటిలేక్షణేన, తత్పావకేనపరితప్తవిశీర్ణదేహాః ప్రాప్తావయంతవపదం సుఖదంసు
రాణాం ౭౪. ఇత్థంతదాదివిజదీనవచాంసిశౌరి శ్శ్రుత్వాఽదితేయసహితఃప్రయ
యౌపురారిం, తత్రాద్రిరూపమతిభీషణ మప్రమేయం కాలానలప్రతిభటంగిరిశం
దదర్శ ౭౫. దృష్ట్వావిరూపనయనంభయకంపితాంగాః స్థిత్వాచదూరతరఏవ మురా
రిముఖ్యాః, అష్టాంగపూర్వకమపిప్రణిపత్యసర్వే స్తోత్రాణిచక్రురమరాః పరమేశ్వ
రస్య ౭౬. శశిభూషణతేనిశంవరస్తుతికార్యే మతిరస్తునస్సదా, పశుపాశవిమోచనా
యనఃకుశలం త్వత్పదదర్శనంవిభో ౭౭ వటబీజఖనాంకురఃప్రజాపటలం ప్రాక్ త్వయి
నిర్వికల్పకం, [illegible] పంచితం ౭౮.

వసుధాంబరశంబరానిలానల మార్తాండసుధాంశు పూరుషాః, జగదీశతవాష్టమూర్తి
రేవాజగదేతత్త్వయివర్తతే ధ్రువం ౪౯. నిరుపాధికచిన్మయాత్మక స్వదసల్లక్షణమా
యయా యుతః, జగదీశపదాంకితో భవానకరో ద్విశ్వవికాసనం బహు ౫౦.
శివశంకరశర్వసర్వగ ప్రణతార్తింహరణ ప్రసీదనః, శరణాగతవత్సలత్వయా పరిపా
ల్యా వయమార్తమానసాః ౫౧. అపరాజితశౌర్యదేహినా ముపకారార్థమిదం
ప్రపంచితం, ఉపసంహారకోపమీశ్వరే కుపితేకుత్ర జగత్స్థితిస్త్వయి ౫౨. అగజార
మణంగజాంతకం ఖగసాహస్రరుచిం కపర్దినం, నగవర్యనికేతనంశివం యుగపత్ప్రా
ర్థ్యసుఖంలభామహే ౫౩ తదానారాయణఃప్రాహ భక్తిభావ సమన్వితః, జయదే
వజగద్వంద్య పరమానందదాయక ౫౪. దీనార్తిత్రాణపారీణ దివ్యకాంత్యుజ్జ్వలా
కృతే, పాహ్యస్మాన్కృపయాశంభో నోచేన్నత్రాస్తినా తవ ౫౫. భస్మీకృతాథ
వామోఽద్య దేవాఃదుఃఖపరాయణాః, త్వందేవదేవోలోకానాం రక్షకఃపరమేశ్వరః
౫౬. త్వన్మాయయామోహితాస్సర్వే ప్రాణినః పురుషోత్తమ, ఈదృశీ మోహవిభ్రాంతి
స్తవకుత్రమహేశ్వర ౫౭ కామంసంహారకామేశ కామాక్షీ కామకాముక, తేకా
మబాధాకుతాస్తి లీలాలోకవిడంబనా ౫౮. కామాత్సంజాయతేక్రోధః క్రోధా
న్మోహోఽభిజాయతే, తస్మాత్కామాదిసంపర్క స్త్యాజ్యఃపూజ్యైర్మహాత్మభిః ౫౯.
త్వందేవదేవ స్సవితాసురాణాం త్వంసచ్చిదానందరసైకరూపః, త్వమేవసృష్టిస్థితినా
శకర్తా ధర్తాస్వతంత్రః పరిపాహినశ్శివ ౬౦. ఇతితేషాంనుతింశ్రుత్వా దేవానాం
శంకరస్తదా, కోపంత్యక్త్వాభవచ్ఛాంతః ప్రసన్నఃపరమేశ్వరః ౬౧. తదాసమీప
మాగత్య దేవాస్సంతుష్టమానసాః, సాష్టాంగంప్రణిపత్యాగ్రే బద్ధాంజలిపుటాఃస్థితాః
౬౨. ఉపసంహృత్యకోపాగ్ని మువాచవిబుధాన్శివః, ప్రసన్నోస్మిసురాయూయం నిర్భ
యంతిష్ఠతాధునా ౬౩. ఇతితేషాంవరందత్త్వా దేవానాంశంకరస్తదా, తపఃకర్తుం
సమారేభే దేవాఃస్వర్గంయయుర్ముదా ౬౪. * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మాణిభద్రేశ్వరస్య
తపఃప్రవృత్తిర్నామ పంచపంచాశోఽధ్యాయః. ౫౫.

శౌనకాదయఊచుః సూతసర్వార్థతత్త్వజ్ఞ శంకరస్యకథామిమాం, వదవిస్త
రతోఽస్మాకం శ్రద్ధావృద్ధిఃప్రజాయతే ౧. *సూతః* శాంతచిత్తేశివేతస్మి న్వనేతపసి
తిష్ఠతి, తదాతుతద్వనేరమ్యే మృగశ్చిత్రఃసమాగతః ౨. తస్తకాంచనవర్ణాభ
స్ఫురచ్ఛృంగవిరాజితః, పద్మనాలనిభగ్రీవో వజ్రసారంఖుర ౩. గోమేధికనిభా

త్యంత కుజ్జ్వాల విభూషితః, శరచ్చంద్రాభవిస్తార దివ్యోరఃస్థలమండితః ౪.
ఇందీవరాక్షఃసుభగః సుందరాననశోభితః, కటాక్షవీక్షణేనైవ మోహాయ న్నవ
దేవతాః ౫. తత్రతత్రచరన్సర్వ సమీపంసహాసాయయా, తతఃసమాధివిరతో
మహేశ స్తం మృగోత్తమం ౬. దృష్ట్వావిస్మయమాపన్నః కోయంచిత్రమృగ
స్త్విహ, ఏనంగృహ్ణామీతిమత్వా గత్వాతంజగృహేశివః ౭. ఆనీయనికటేస్థాప్య
ప్రీత్యాతంపర్యపాలయత్, తన్మృగస్యవిలాసైస్తై ర్వినోదమభజ త్ప్రభుః ౮.
తస్మిన్మాయామృగేబద్ధదృష్టిరాసీన్మహేశ్వరః, ఇత్యుక్తవంతంసూతర్షిం దృష్ట్వాప్రోచు
ర్మునీశ్వరాః ౯. కోసౌమృగఃకుతఃప్రాప్త స్సుందరాకారసంయుతః, తపస్యం
తంశివంకస్మా న్మోహయామాస సుందరః ౧౦. శంభుస్తస్మిన్మృగేబద్ధ బుద్ధిరాసీత్క
థంమునే, మోహయిత్వామహేశంసా పార్వతీక్వగతా తదా ౧౧. తతశ్చకార
కిందేవీచరిత్రం చిత్రరూపిణీ, ఏతత్సర్వంవదాస్మాక మీశమాహాత్మ్యముత్తమం ౧౨.
* సూతః * యుష్మత్కృతోతిసుభగః ప్రశ్నో వక్తృమనోహరః, వినాపశుఘ్నా
త్కోమర్త్యః శంభోర్దివ్యకథామృతం ౧౩. పాతుంవిరక్తోభవతి తస్మాద్వచ్మీశ
సత్కథాం, పార్వతీతంమహేశంస్వ మాయయావంచితాసతీ ౧౪. కామాతురా
తదాగౌరీ మనఃశంభౌనిధాయచ, కైలాసపర్వతంగత్వా మనస్యేవమచింతయత్ ౧౫.
మన్మథాస్త్రోభవశ్చేమామనుగచ్ఛ న్ననేకధా, ప్రార్థయామాసబహుధా తదాహ
మతిగర్వితా ౧౬. వంచయిత్వాహితందేవ మగమంరజతాచలం, కథంజీవామ్య
హంతేన వినాదుఃఖార్దితాభృశం ౧౭. స్వగృహేపాయసంత్యక్త్వా భిక్షాటనప
రాయథా, నవనీతంసమీపస్థం త్యక్త్వాతద్ఘృతకామనా ౧౮. తథైవాభూస్స్వయం
గర్వ యుక్తయానసమీకృతం, కింకరోమి క్వగచ్ఛామికథం విరహవేదనాం ౧౯.
సహేతస్యసమీపంతు కథంగచ్ఛామిసాంప్రతం, ప్రతిజ్ఞాతంమయేశస్య కథమత్ర
సమాగమః ౨౦. భవేదితిమహాచింతాతురా గౌరీబభూవసా, ఏతస్మిన్నంతరేకాలే
దివ్యభోగసమన్వితే ౨౧. మధురానగరే నవ్యనానారత్నసమన్వితే, స్వర్ణకుంభ
సహస్రాఢ్యై ర్గోపురైఃసువిరాజితే ౨౨. తస్మిన్పురేతినిపుణో నీతిమార్గవిశారదః,
పంచయజ్ఞపరోవాగ్మీ శ్రీమాన్సత్యధురంధరః ౨౩. దానధర్మరతోనిత్యం పితృశు
శ్రూషణేరతః, యజ్ఞకర్తాసుఖంభోక్తా ప్రియవక్తాతిభక్తిమాన్ ౨౪. ఏకపత్నీవ్రత
ధరో భస్మరుద్రాక్షభూషణః, వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞో బహుశాస్త్రవిశారదః ౨౫.
బ్రహ్మజ్ఞానరతోయోగీ శ్రీవిద్యోపాసకఃసదా, నామ్నాకుశికఇత్యార్యః ప్రసిద్ధఃపు
రుషర్షభః ౨౬ తస్యభార్యాతినిపుణా సుశీలా సుందరీపరా, పతివ్రతోభయకులా
నందదామందగామినీ ౨౭. శచీంద్ర మగ్నింస్వాహాచశ్యామలాశమనంయథా,

గౌరీశంభుం మహాలక్ష్మీర్విష్ణుం వైకుంఠవాసినం ౨౮. అరుంధతీవసిష్ఠంచ యథాభక్త్యానుచారిణీ, తథేయంస్వపతింమత్వా దైవతంపరివర్తతే ౨౯. నామ్నా సతీతి విఖ్యాతా తయాసాకంద్విజోత్తమః, అపుత్రత్వాద్ద్విజశ్రేష్ఠో మహాచింతాకులేంద్రియః ౩౦. త్రిభిర్ణైర్జాయతేమర్త్యో ద్వాభ్యాంముక్తోఽహమాదితః, అపరంత్వేకమేవాస్తి మహద్దుఃఖకరంమమ ౩౧. పితౄణాంఋణముక్త్యర్థం కముపాయం కరోమ్యహం, అపుత్రస్యగతిర్నాస్తీత్యాహుః శాస్త్రమనీషిణః ౩౨. ఇత్యాలోచ్యసవిప్రేంద్ర శ్చాత్మోపాసనదైవతం, రాజరాజేశ్వరీంనత్వా తస్యాఃసంపూర్ణదృష్టిభిః ౩౩. సంతానవాఞ్ఛవామ్యద్య నాత్రకార్యావిచారణా, ఇతిదేవీంసముద్దిశ్య తపః కర్తుం సముద్యతః ౩౪. తతోదేవీబ్రాహ్మణస్య తపసాతోషితాభవత్, తదిష్టార్థంపూరయితుం పార్వతీతస్య సన్నిధౌ ౩౫. ప్రత్యక్షతామగాత్తూర్ణం భక్తేష్టార్థప్రదాయినీ, తతస్తంప్రాహశర్వాణీ తుష్టాస్మి తపసాతవ ౩౬. త్వదభీష్టందదామ్యాశు వృణీష్వ వరముత్తమం, ఇతిబ్రువంతీంతాందేవీం దృష్ట్వావిస్మయమానసః ౩౭. స్తోత్రంచక్రేనమస్కృత్య శర్వాణీంసర్వమంగలాం, నమస్తేదేవదేవేశి నమోదీనార్తిహారిణి ౩౮. నమోనంతజగత్సృష్టి స్థితిసంహారకారిణి, నిర్లేపానిర్మలానిత్యా నిరాకారానిరాకులా ౩౯. నిష్కామామమతాహంత్రీ నిష్క్రోధాలోభనాశినీ, నిస్తులానీలచికురా మహాపాతకనాశినీ ౪౦. చరాచరజగన్నాథా పద్మరాగసమప్రభా, పంచబ్రహ్మాసనాసీనా విజ్ఞానఘనరూపిణీ ౪౧. ధ్యానధ్యాతృధ్యేయరూపా సర్వావస్థావిరాజితా, ఉన్మేషనిమిషోత్పన్నవిపన్న భువనాశివా ౪౨ ఆబ్రహ్మకీటజననీ క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞపాలినీ, క్షయవృద్ధివినిర్ముక్తా షాడ్గుణ్యపరిపూరితా ౪౩. మణిపూరాబ్జనిలయా సహస్రారవిహారిణీ, జయశంకరితేపదాంబుజం నిగమాంతార్థవిహారి మంగలే, శరణంమమసంతతంశివే పరమానందరసాయనం వరం ౪౪. ఇతి స్తుత్వామహేశానీం యయాచేవరముత్తమం, వంశవృద్ధికరంపుత్రం దేహిమేదీనవత్సలే ౪౫. పితౄణాంఋణముక్తోహం భూత్వాతవపదాంబుజే, నిశ్చలాంభక్తిమాధాయ ముక్తింయాస్యామి శాశ్వతీం ౪౬. ఇతిబ్రువంతంవిప్రేంద్రం ప్రాహసుస్మితభాషిణీ, తవస్తోత్రేణ సంతుష్టాదదామి వరముత్తమం ౪౭. తథాపితవగర్భేఽస్మిన్పుత్రస్తునహి జాయతే, సుపుత్రికామదంశేన జాయతేదివ్యసుందరీ ౪౮. సాపిశంకరసంలగ్నచిత్తా భూయాత్సదాద్విజ, తయాతేసద్గతిర్భూయా న్నాత్రసంశయితుంక్షమం ౪౯. ఇతి తస్యవరందత్త్వా తదాచాంతర్హితాశివా, తతోసావిప్రవర్యస్తు సంతుష్టమనసా స్థితః ౫౦. క్వచిత్కాలేబ్రాహ్మణస్య సతీగర్భవతీహ్యభూత్, పరాశక్త్యవతారేణాసా నవమాసపరిష్కృతా ౫౧. దశమేమాసితనయాం సుషువేసుముహూర్తకే, సుల

స్సుఖాతాసాకన్యా సౌందర్యజలధి స్తదా ౫౨. పరాశక్తివరేణాసా వవృధే పితృ
వేశ్మని; శుక్లపక్షేందులేఖేవ మాతాపితృ మనోహరా ౫౩. తాందృష్ట్వాపితరౌ
ప్రీత్యా నామకర్మాపి చక్రతుః, సర్వాంగైర్మంగళైర్యుక్తా తస్మాత్సాసర్వమంగలా
౫౪. పంచవర్షవయస్కా౽భూద్బాలలీలాభి రాత్మనః, పితరౌతోషయామాస
సదాసాసర్వమంగలా ౫౫. అష్టవర్షవయస్కాభూ త్తతఃకించిద్వయోయుతా,
కదాచిదాలీభి స్సార్థంక్రీడార్థం వనమాయయౌ ౫౬. విపినేవిహరంతీసాసఖీజన
సమావృతా, తత్రదివ్యసరస్తీర మాజగామశుచిస్మితా ౫౭. తస్మిన్కురంగనివహా
జలపానార్థమాగతాః, దృష్ట్వాయోషాఃసమీపస్థా దుద్రువుర్భయతోదిశం ౫౮.
తత్సమీపంగతానార్యో దదృశు ర్మృగసంకులం, ద్రుతేషుహరిణేష్వేకః స్థితస్తత్ర
శిశుః క్వచిత్ ౫౯. తందృష్ట్వావిస్మయావిష్ట మానసాస్తామృగేక్షణాః, గృహీత్వై
తన్మృగం దేవ్యై విలాసార్థందిశామహే ౬౦ ఇత్యాదాయమృగందేవ్యై దదిశుః
ప్రీతిపూర్వకం, దత్తంమృగశిశుంవీక్ష్య దేవీసంతుష్టమానసా ౬౧. మద్విలాసాయ
శక్యో౽సౌ మృగఃసర్వాంగసుందరః, ఇతిమత్వాతదాదేవీసఖీ జనసమావృతా ౬౨.
మృగంగృహీత్వాస్వగృహం యయౌసాసర్వమంగలా, దేవీపరమకల్యాణీ మృగేని
హితచేతనా ౬౩. స్వప్రాణేభ్యోప్యతిశయం మత్వాతం పర్యపాలయత్, మనుష్య
ఇవగైర్వాణ్యా వాచావదతి తన్మృగః ౬౪. తల్లీలావాక్యమాధుర్య లావణ్యానంద
పూరితా, ఇత్థంమృగవినోదేన యాపయామాస వత్సరం ౬౫. కదాచిత్స్వవివా
హార్థం మనసీత్థమచింతయత్, మయాశివఃకథంప్రాప్యః కథమాగచ్ఛతీశ్వరః ౬౬.
ఇతిచింతాన్వితాగారే వర్తతే పితృవేశ్మని, తదాతజ్జనకఃపుత్ర్యా వివాహార్థమచింత
యత్ ౬౭ దృష్ట్వాపుత్రీవిలాసంతం తదాచింతయదాత్మవాన్, అస్యాస్సురూపఃసు
గుణీ వరఃకుత్రాస్తివిష్టపే ౬౮. సుందరోయత్రతిష్ఠేత తత్రగచ్ఛామిసాంప్రతం,
ఇత్యాలోచ్యద్విజఃపుత్ర్యా వరాన్వేషణతత్పరః ౬౯. కుశికోగతవాన్దేశా న్తదా
చింతయదీశ్వరీ, మదభీప్సితమజ్ఞాత్వా గతవాన్కుత్రమేపితా ౭౦ కింవాదాస్యతి
కస్మైచి ద్వరాయప్రాకృతాయమాం, కథంకుర్యామహందేవః కథంవాలభ్యతేమ
యా ౭౧. తదర్థమవతారోమే౽ భవద్బ్రాహ్మణజన్మని, తస్మాచ్ఛంకరలాభార్థం
యతిష్యేమత్ప్రియఃశివః ౭౨. ఇత్థంవిచింత్యసాదేవీ మృగంప్రత్యవదత్తదా, త్వత్స
మోనాస్తిపుణ్యాత్మా ప్రాణదాతా త్వమేవమే ౭౩ శీఘ్రంగచ్ఛమహాపుణ్య పంపా
క్షేత్రంతదుత్తరే, రమ్యారామేపరశివః సదాతపసితిష్ఠతి ౭౪. తంగత్వాపరమో
దారం మత్ప్రీతోయథాభవేత్, తథాయతస్వమతిమ న్పతిమీశంకురుష్వమే ౭౫.
త్వమేవసంధికర్తాసి ఉభయోరావయో ర్మృగ, మచ్చిత్తమీశ్వరేన్యస్తం తస్మాద్గచ్ఛ

ప్రయత్నతః ౭౬. నో చేదసూనృత్యజామ్యద్య శీఘ్రంయాహిమమాజ్ఞయా *క్షేత్రపాలః*
ఇత్యాదిష్టః కురంగోసౌ జగామక్షేత్రనాయకం ౭౭. ఈశానసంనిధౌసంధిర్వివా
హవిషయేయథా, కృతోనేనకురంగేణ యథామతి వదామ్యహం ౭౮. ఏక
దాశంకరస్తత్ర కురంగమిథునంవనే, వీక్ష్యకామాతురంప్రాహ మృగపోతం వశా
నుగం ౭౯. పశ్యైతదాశ్రమేరమ్యా క్రీడంతౌమృగదంపతీ, యథాపరస్పరాంగేషు
లిహంతౌప్రీతిపూర్వకం ౮౦. సర్వప్రాణిషుదాంపత్యం పరమానందదాయకం,
దాంపత్యమేవసంసారే మన్యేశర్మప్రదాయకం ౮౧. ధిగ్దారరహితంమర్త్యం
నారీంచ పతివర్జితాం, తయోర్జన్మవృథాజాతం మృతస్యాభ్యంజనం యథా ౮౨.
విషయానందలేశోపి నతయోర్విద్యతే క్వచిత్, భార్యైవబంధుఃసంసారే నరాణాం
విషయైషిణాం ౮౩. అనుకూలంకలత్రంచేత్త్రిదివాదధికం సుఖం, వృథాజడమతి
శ్చాహ మభవంస్వల్పకారణాత్ ౮౪. క్రుద్ధోహంప్రేమకలహ మాతాత్యక్త్వా
మమప్రియాం, అత్రాగత్యస్థితోస్మ్యద్య కాగతిర్మమసాంప్రతం ౮౫. కాచిద్యోషా
దృష్టచరా పార్వతీవవిభాస్వతీ, జగన్మోహనసౌందర్యవతీ మమరతిప్రదా ౮౬.
హావభావవిలాసైర్మాం మోహయిత్వాజగామసా, తాంవినానహిజీవామి క్షణంవా
మృగశావక ౮౭. కథంవియోగజందుఃఖం సహిష్యే మోహినీంవినా కామజ్వరాతు
రేదీనే చికిత్సాంకురు శర్మదాం ౮౮. ఇతీశానవచఃశ్రుత్వా మృగఃపరమవిస్మితః,
ఉవాచమందమీశస్య మనోహారిహితంవచః ౮౯. కింమాంమోహయసేదేవ వాక్యై
ర్లోకానుసారిభిః, సదానందసముద్రస్య తవదుఃఖంనవిద్యతే ౯౦. మహామాయావిన
స్తేద్య మాయాజాలమిదంహి నః, జగన్నాటకసూత్రస్య కైర్మాయాజ్ఞాయతే తవ
౯౧. నిత్యానపాయినీశక్తి స్త్వాంవినాకుత్రవర్తతే, త్వయ్యేవవర్తతేనిత్యం యథా
చ్ఛాయా దివాకరే ౯౨. భక్తానాంముక్తిదానార్థ మిత్థంలోకవిడంబనా, తథాపిత
వపాదాబ్జం నత్వాకించిద్బ్రవీమ్యహం ౯౩. వంచితోసియయావిశ్వమోహిన్యా
జగదీశ్వర, సైవహైమవతీదేవీ త్వయివిన్యస్తచేతనా ౯౪. ఇదానీంమథురాపు
ర్యాం కుశికస్యకులేఽమలే, అవతారంచకారాసౌ నామ్నాస్యాఃసర్వమంగలా ౯౫.
త్రిలోకసుందరీగౌరీ సర్వసద్గుణశాలినీ, శివనామైకనిరతా శివభక్తిపరాయణా ౯౬.
శివానివేదితంమోఘ మన్నంభుక్తే నకన్యకా, శివపాదోదకాదన్య త్తృషార్తాపిన
చాపిబత్ ౯౭. శివఏవపతిర్మేస్తు తదన్యం నావలోకయే, ఇతిప్రతిజ్ఞామకరో త్త్వ
యిసంసక్తమానసా ౯౮. తస్యైవయోగ్యాసాదేవీ సర్వమంగలవిగ్రహా, తాము
ద్వహమహాదేవ జగతాంసౌఖ్యహేతవే ౯౯. * శివః * తామేవోద్వాహయే

వాచా తవనాన్యాం విలోకయే, పూర్వంత్వమేవగత్వాతాం బోధయాశు సుకన్యకాం ౧౦౦. పశ్చాదన్యంపేషయామి నిశ్చయార్థంమృగీదృశః, ఇత్యుక్తః సమృగో గచ్ఛ త్కృతకార్య స్త్వరాన్వితః ౧౦౧. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మాణిభద్రేశ్వరేణ సర్వమంగలాంప్రతి మృగపేషణంనామషట్పంచాశోఽధ్యాయః. ౫౬.

---

* సూతః * మధురాయాంతదాదేవీం విలోక్యేత్థముపాచహ, దేవిత్వయా మేయతోప్రోక్తం తత్కృతంసత్వరం మయా ౧. పూర్ణకామాభవేదానీం త్వాంవరిష్యతి శంకరః, కల్యాణంభవితాభద్రే తవనాస్త్యత్రసంశయః ౨. ఇత్యుక్తవంతం హారిణం స్తుత్వాసంమాన్య సాముదా, అవసత్స్వగృహే దేవీ పితాగ్రిమనకాంక్షిణీ ౩. కుశికఃసద్వరాలాభా ద్విలోక్యబహుధావరాన్, సమాగచ్ఛత్సుసర్గామం పుత్రీవైవాహచింతకః ౪. గృహేతిష్ఠతివిప్రేంద్రే తదాచింతయదీశ్వరః, కంప్రేషయామి కన్యార్థ మితిసంచిత్యసేవకం ౫. ఏకమాజ్ఞాపయామాస శీఘ్రంగచ్ఛధనాధిపం, బ్రూహిమద్దర్శనార్థంత మాగచ్ఛేతిమమాజ్ఞయా ౬ ఇతిసంప్రేషయామాస మనోజ్ఞా మలకావతీం, శివదూతఃసమాగత్య కుబేరమవద త్తదా ౭. త్వదాగమనమాకాంక్ష న్నివఃక్షేత్రేహివర్తతే, శీఘ్రమాగచ్ఛధనద విలంబోనాత్ర యుజ్యతే ౮. ఇతిదూతవచఃశ్రుత్వా పరమానందనిర్భరః, కుబేరఃప్రయయావంపాక్షేత్ర మీశనికేతనం ౯. దదర్శపరమానందసాగరం పరమేశ్వరం, సాష్టాంగంప్రణిపత్యాగ్రే వినయావనతో వదత్ ౧౦. దేవదేవజగద్వంద్య కరుణాకరశంకర, త్వదాజ్ఞయాఽఽగతోస్మిహ కిమహంకరవాణిభోః ౧౧. ఆజ్ఞాపయసురశ్రేష్ఠ శిరసాధారయామ్యహం, ఇత్థంశ్రీదవచఃశ్రుత్వా శంకరఃప్రాహ సుస్మితః ౧౨. త్వంసఖామమపౌలస్త్య త్వమాపద్బాంధవో హిమే, ఆవశ్యకమిదానీంమేకార్య మేకముపస్థితం ౧౩. తత్కృతాంకీర్తిమతులాం ప్రాప్నుహిత్వంధనాధిప, అస్తికశ్చిన్మహాప్రాజ్ఞో మధురాయాంద్విజోత్తమః ౧౪ కుశికోనామవిఖ్యాత స్తత్సుతాసర్వమంగలా, తత్రగత్వాఽఽశుతాంకన్యాం ఘటయత్వంమమామల ౧౫. ఇత్యుక్తఃశంకరేణాసౌ మధురాంగతవాంస్తదా, కుశికస్యగృహంగత్వా తందదర్శద్విజోత్తమం ౧౬. ఆగతంధనదందృష్ట్వా పూజయామాస తంద్విజః, మార్గాసనేసుఖాసీనం పప్రచ్ఛకుశలం తదా ౧౭. రాజరాజసురశ్రేష్ఠ ధన్యోహం దర్శనాత్తవ, ప్రియాతిథిర్మమప్రాప్తోఽస్యద్యమేసఫలం దినం ౧౮. కింకార్యమస్తిపౌలస్త్య మయిదీనేఽనుశాధి మాం, ఇత్యుక్తఃకుశికేనాసౌ

కుబేరఃప్రాహహృష్టధీః ౧౯. ధన్యోఽసివిప్రవర్యత్వంకృతకృత్యోఽసిసాంప్రతం,
యస్మాత్త్వసుతా సర్వమంగలానామతఃశివా ౨౦. అవతారంగతాతస్మాత్ పవిత్ర
మధునాజగత్, తాంసమిచ్ఛతిసర్వజ్ఞః శంకరఃకరుణాకరః ౨౧. తస్మైవసుతాం
దేహి శంకరాయ వరాయచ, తయోర్యాతనకల్యాణం లోకపిత్రోర్నిరీక్ష్యచ ౨౨.
ఆనందసాగరేమగ్నా భవామోఽద్యద్విజోత్తమ, ఇత్థంకుబేరవచనంశ్రుత్వా కుశిక
భూసురః ౨౩. ముదాప్రాహధనాధ్యక్షం త్వయోక్తం చిత్రకారకం, విభుఃసర్వజ
గద్వంద్యః ప్రధానపురుషేశ్వరః ౨౪. శివఃసర్వోత్తమఃసాక్షాద్దేవదేవోఽఖిలప్రభుః,
అహంమనుష్యమాత్రోఽపిహి దీనో దురితపీడితః ౨౫. మత్పుత్ర్యాఃశంకరః పాణిం
కథంగృహ్ణాతివిశ్వరాట్, ఏతదేవమమాశ్చర్యమభూత్తస్మాన్మయేరితం ౨౬. ఇతివి
ప్రవచఃశ్రుత్వాధనదఃప్రాహ సుస్మితః, కిముచ్యతేత్వయాబ్రహ్మన్ప్రాణినాంబ్రా
హ్మణో వరః ౨౭. భూసురైరేవభూలోకః పాల్యతేయజ్ఞముఖ్యకైః, శివోబ్రా
హ్మణవర్గస్య కీర్తితఃకులదైవతం ౨౮. మంత్రమూర్తింద్విజంసోఽపి మన్యతేకులదై
వతం, శివబ్రాహ్మణయోర్భేదో వర్తతేనైవకశ్చన ౨౯. తేషాంపూజ్యోఽసిధర్మజ్ఞ
త్వత్సుతాసర్వమంగలా, సాక్షాత్త్రిలోకజననీ శివైవాత్రనసంశయః ౩౦. తస్మా
దిమాంశంకరాయ దత్త్వా ధన్యతరోభవ, ఇతిశ్రీదవచఃశ్రుత్వాపరమానందనిర్భరః
౩౧. కుశికఃప్రాహధర్మాత్మా ద్విజానాహూయతాన్ప్రతి, శంకరాయప్రదాస్యామి
మత్పుత్రీం సర్వమంగలాం ౩౨. అనుమోదంతు దత్త్వాజ్ఞాం భవంతఃసారవేదినః,
ఇతిశ్రుత్వావచస్తస్య బ్రాహ్మణాఃప్రీతమానసాః ౩౩. ఓమిత్యూచుశ్చతాన్విప్రా
న్కుశికఃపరమాదరాత్, భక్ష్యభోజ్యైస్తర్పయిత్వా దక్షిణాభిస్తదాద్విజః ౩౪.
కుబేరంప్రాహవినయాత్కదాపశ్యామిశంకరం, సుముహూర్తంసమీక్ష్యాహం లిఖి
త్వాలగ్నపత్రికాం ౩౫. దదామితుభ్యంపౌలస్త్యయత్నమాశుకురుప్రభో, ఇత్యు
క్త్వాప్రదదౌలగ్నపత్రికా మీశ్వరాయసః ౩౬. తాందృష్ట్వాహృష్టమనసా శశిం
సైలబిలంశివఃస్థిత్వాత్వమంగకల్యాణం, కృత్వాకీర్తిమవాప్నుహి ౩౭. అరణ్యే
వర్తమానస్య దీనానాథస్యమేధునా, ఏకోఽపిబంధుర్నాస్తీహ కథంకార్యంభవిష్యతి
౩౮. బంధువర్గవిహీనస్య వైవాహం నైవశోభతే, విష్ణుబ్రహ్మాదయోదేవా వర్తంతే
బాంధవాహిమే ౩౯. తేషామాగమనార్థంతు ప్రేషయాహ్వానపత్రికాం, తదర్థం
యాతునందీశస్తానానయతుసత్వరం ౪౦. ఇతీశవచనంశ్రుత్వా లిఖిత్వాలగ్నప
త్రికాం, నందీశంప్రాహిణోద్యక్షః సోఽపిగత్వాత్రివిష్టపం ౪౧. వాసవాదిసురేభ్య
స్తాం పత్రికాం ప్రదదౌతదా, సర్వేభ్యఃకథయామాసవార్తాం వైవాహికీంవిభోః
౪౨. సమాసాద్యతతోనందీసత్యలోకంస్వయంభువే, పత్రికాంప్రదదౌతస్మా

ద్యయా వైకుంఠముత్తమం ४౩. అచ్యుతాయదదౌ లగ్నపత్రికాం పరమాదరాత్, ఉవాచ కేశవం నందీ శీఘ్రం యాహి శివాజ్ఞయా ४४. పంపాక్షేత్రం వివాహార్థం శివస్య సహబంధుభిః, ఇతితస్యవచః శ్రుత్వా విష్ణుః ఇందిరయాసహ ४౫. ఆజగామాశు విహగ మారుహ్య క్షేత్రముత్తమం, భారతీసహితో ధాతా సహస్రాక్షః శచీయుతః ४౬. స పటుంబాః సురాః సర్వే నిర్జగ్ముర్యత్ర శంకరః, ఆజగ్ముః పరమోదారం పంపాక్షేత్రం దివౌకసః ४౭. దేవదుందుభినిర్ఘోషైః వీణావేణుమహాస్వనైః నాదయంతో దిశః సర్వాః ప్రయయుః క్షేత్రముత్తమం ४౮. క్షేత్రస్థం శంకరం దృష్ట్వా సాష్టాంగం ప్రణిత్యచ, స్తోత్రం చక్రుస్తదా సర్వే ముదా విష్ణుముఖామరాః ४౯. జయ దేవ జగద్వంద్య జయ విశ్వంభరావ్యయ, జయ వేదాంతసంవేద్య నిరుపాధిక తే నమః ౫౦. నవీననాటకే సూత్రధారకస్య తవాధునా, ఆర్యయా భార్యయా నట్యా సర్వమంగలయా సహ ౫౧. నూతనోద్వాహనటనం దృష్ట్వా సర్వసుఖాస్పదం, యాస్యామో నిర్వృతిం దేవ పశ్యాస్మాన్ పరిచారకాన్ ౫౨ ఇతి శ్రుత్వా నుతిం ప్రీతః ప్రాహ దేవాంస్త్రిలోచనః, భో భో హరిముఖా దేవా యూయం మమహితే రతాః ౫౩. మద్వివాహార్థమాయాతాః సంతోషోఽభూన్మమాధునా, నివసంతు సుఖేనాత్ర భవంతః ప్రీతమానసాః ౫४. ఇతి శివవచనం శ్రుత్వా దేవాః సంతుష్టమానసాః, నివాసం చక్రిరే తత్ర శివార్చనరతాస్సదా ౫౫. శివః ప్రాహ స్మయన్ శౌరిం కుశలస్త్వం సుపర్వణాం, యుక్తాయుక్తం త్వమాలోచ్య వద వైవాహ కర్మణి ౫౬. యయోరేవ సమం విత్తం కులశీలాదికం చ యత్, వివాహశ్చ వివాదశ్చ తయోరేవ హి శోభతే ౫౭. రక్తః కుశిక విప్రో సౌ యామున్నై భవశాలినః, యువయోర్యుజ్యతే బ్రూహి సంబంధః కథమచ్యుత ౫౮. ఇత్థం శివవచః శ్రుత్వా హరిః ప్రోవాచ నమ్రమకీః, సమస్త జగదాధార స్త్వమేవ జగదీశ్వరః ౫౯. లీలాసృష్టమహాసృష్టే స్తవేదం మోహనం మమ, తవ స్మరణమాత్రేణ దీనో పి ధనదో భవేత్ ౬౦. శ్వపాకో పి విపాపస్సన్ భవేత్కైవల్యభాజనం, తస్మాత్త్వద్విజవర్యాయ దత్త్వా సాహాయ్యముత్తమం ౬౧. తం పాహి కుశికం దేవ సఏవాస్మద్వరో భవేత్, ఇతి శౌరివచః శ్రుత్వా శివః ప్రాహ స్మితం వచః ౬౨. పితామహం ప్రేషయాశు సహాయస్తస్య కో భవేత్, నూనం సర్వవిధిజ్ఞో యం తస్మాద్గచ్ఛతు తం ప్రతి ౬౩. ఇత్యాజ్ఞయా శివస్యాథ హరిః ప్రాహ పితామహం, కుశికస్య సహాయార్థం గచ్ఛ తాత సురైః సహ ౬४. అశక్తః సతు విప్రేంద్రః సర్వం సంపాదయాశు భోః, విశ్వకర్మాదిభిః సాకం యథాయోగ్యం ప్రకల్పయ ౬౫. ఇత్యాదిష్టో థ హరిణా నత్వా శంభుం పితామహః, విశ్వకర్మాదిభిర్యుక్తో జగామ మధురాం ప్రతి ౬౬. కుశికశ్చ శతానందం దృష్ట్వా హర్షసమన్వితః, సాష్టాంగం ప్రణిపత్యాగ్రే పూజయామాస భక్తితః ౬౭. స్వాగతం తేస్తు

కల్యాణ మరజ్యేష్ఠస్య తేధునా, కుత ఆగమనం బ్రూహి కింకరస్య తవాలయం ౬౮
* బ్రహ్మా * సాహాయ్యార్థంత వేదానీం ప్రేషయామాస మాంవిభుః, తస్మాదిహాగతో
స్మ్యద్య సర్వం సంపాదయామ్యహం ౬౯. మాకురుష్వాత్రసందేహం శివఃసర్వే
శ్వరః ప్రభుః, * కుశికః * సత్యముక్తంత్వయా దేవో భక్తవత్సలతాం వహ౯ ౭౦.
త్వామిహ ప్రేషయామాస మమకార్యార్థసిద్ధయే, ధన్యోహమస్మిలోకేశ త్వదధీనోస్మి
సాంప్రతం ౭౧. యద్యుక్తం కురుతత్సర్వం స్వతంత్రస్త్వం మమప్రభుః, కుశికస్యవచః
శ్రుత్వా విధిఃసంతుష్టమానసః ౭౨. విశ్వకర్మాణమాహూయ వచనంచేదమబ్ర
వీత్, విశ్వకర్మ౯ శివాయాద్య దివ్యసౌధం ప్రకల్పయ ౭౩. సురేభ్యఃసుఖవాసార్థం
మందిరాణి ప్రకల్పయ, ఇతరేభ్యస్తపస్విభ్యోఽనుష్ఠానసదనానిచ ౭౪. నానారత్నో
పశోభాఢ్యం కుర్యాః కల్యాణమంటపం, నగరంసమలంకృత్య తోరణాదీనిరంజయ
౭౫. ఉచ్ఛ్రీయంతాంపతాకాశ్చ స్వర్ణవస్త్రవిభాసురాః, నగరేయానితిష్ఠంతి దేవతా
యతనానిచ ౭౬. విలిప్యసుధయాతాని సర్వవీధీఃసురంజయ, మనోమునినివాసార్థం
మందిరాదీని కల్ప్యతాం ౭౭ సంభారాఃసంభ్రియంతాంచ తండులాజ్య గుడాదికాః,
త్వష్టఃశృంగాటకాదీని సమలంకురుశీఘ్రతః ౭౮. వాపీకూపతటాకాని సరాంసిమధు
రాణిచ, నగరంపరితఃశీఘ్రం ప్రకల్పయ మహామతే ౭౯. ఏవమాదీనికర్మాణి యూ
యంకురుతశీఘ్రతః, ఇత్యాదిష్టాశ్చవిధినా విశ్వకర్మముఖామరాః ౮౦. అకుర్వ౯
సర్వకార్యాణి సిద్ధాఃసంకల్పమాత్రతః, రరాజమధురా దివ్యనగరస్యశతాధికా ౮౧.
రత్నభిత్తిసువిస్తార ముక్తామణిమయానిచ, అనేకశతసాహస్ర మందిరాణిచకాశిరే
౮౨. మధ్యేపురంమహాలగ్న మంటపంచిత్రకారకం, అనేకజీవరత్నైశ్చ నిర్మితం విశ్వ
కర్మణా ౮౩. చిత్రంహివర్తతేయద్య త్ప్రపంచేచిత్రకర్షణం, తత్సర్వంచిత్రితంతత్ర
నిత్యానంద విధాయకం ౮౪. సహస్రసూర్యప్రతిమం సుధర్మాయాఃశతోత్తరం,
ఉద్వాహమంటపంతత్ర శుశుభే మేరుసన్నిభం ౮౫. ఇత్థంమనోహరాసంఖ్య వస్తుభి
ర్మత్తవారణైః, వాజిభిస్స్యందనైర్వాద్యై ర్గాయకై ర్నటనర్తకైః ౮౬. మధురా
యాంభూషితాయాం కుశికోబ్రహ్మబోధితః, లగ్నంసంనిహితందృష్ట్వా గార్గ్యంస్వస్య
పురోహితం ౮౭. తపస్వినంసమాహూయ సంపూజ్యవిధివత్తదా, ఉవాచపరమ
ప్రీతిం ముదా గార్గ్యంతపోధనః ౮౮. యూయంపంపాక్షేత్రవరే శివస్తిష్ఠతి సంప్రతి,
గత్వాతత్పత్రికాందత్వాఽఽహ్వాయధ్వంవినయాన్వితాః ౮౯. కుశికస్యసుతాతుభ్యం
దీయతేభక్తవత్సల, వివాహార్థంసమాగచ్ఛ సబంధుర్మధురామితి ౯౦. తతోగార్గ్యః
సమాయాతః పంపాక్షేత్రంపరంతపః, శివందృష్ట్వాహృష్టచేతా గార్గ్యోనత్వాఽవద
త్తదా ౯౧ వివాహార్థంతవేదానీ మాహ్వానార్థంచ మామిహ, ప్రేషయామాస

కుశికః ప్రతికాంపశ్యశంకర ౯౨. ఇతిబద్ధాంజలిఃప్రాదా త్ప్రతిప్రాకామిందుమౌలయే, తాంపపాతహరి స్సమ్యక్ప్రమేశాగ్రతఃస్వయం ౯౩. దేవదేవజగద్వంద్య దయాకర మహేశ్వర, దీనార్తత్రాణపారీణ బిరుదైకప్రకాశక ౯౪. తవభక్తేనకుశికనామ్నా సాష్టాంగపూర్వకం, సంప్రార్థ్యతేనమస్కృత్య మధురానిలయేనచ ౯౫. ప్రీత్యర్థంతవదేవేశ పావనార్థంకులస్యమే, సుతాంమమహితాయాశు తుభ్యందాస్యామి శంకర ౯౬. కన్యాదానవిధానేన స్వీకురుష్వాశుతాం విభో, మాముద్ధర దయాసింధో దీనబంధో మహేశ్వర ౯౭. మాఖశుక్లద్వితీయాయాం సుముహూర్తః ప్రతిష్ఠితః, సబంధుఃసగణస్తూర్ణ మాయాహిమధురాంప్రతి ౯౮. ఇతిపత్రార్థమాకర్ణ్య శివఃప్రాహప్రసన్నధీః, నిర్యాంతుదేవతాఃశీఘ్రం సుముహూర్తఃసమీపగః ౯౯. గురోకిమత్రకర్తవ్యం తత్కురుష్వావిలంబితం, విష్ణో సేనాప్రయాణాయ చోదయాశుపడాననం ౧౦౦. సర్వకార్యేషుకుశల స్త్వమేవగరుడధ్వజ, కిమత్రబహునోక్తేన కార్యేస్మిన్కర్తామాప్నుహి ౧౦౧. ఇత్యాజ్ఞప్తాః సురాఃసర్వే స్వస్వకార్యవిచక్షణాః, సన్నాహంచక్రిరేసర్వం ప్రయాణాంగం ముదాన్వితాః ౧౦౨. తదాబృహస్పతిఃప్రాహ ధూర్జటింధైర్యమావహన్, గంగాధర గిరీశ త్వంమంగలస్నానమాచర ౧౦౩. సువర్ణపీఠేశ్రీకంఠం సన్నివేశ్యమహాప్రభం, ముదాపద్మాలయాశచ్యౌచక్రతుర్మంగలార్తికం ౧౦౪. శివాపదానగీతాని జగుర్గంధర్వయోషితః, వ్యోమకేశాయవిధవే తైలాభ్యంగమథాచరన్ ౧౦౫. మంగలస్నానమీశస్య కారయామాసురాదరాత్, దేవదుందుభయోనేదు ర్ననృతుశ్చాప్సరోగణాః ౧౦౬. దివ్యాంబరాణిదేవాశ్చ దిదిశుఃకృత్తివాససే, స్వర్ణాంబరాణిధృత్వాసౌ రత్నాలంకారమండితః ౧౦౭. కోటిసూర్యప్రతీకాశః కోటిమన్మథవిగ్రహః, పుణ్యాహకర్మనిర్వర్త్య దేవతారాధనాదికం ౧౦౮. భక్ష్యభోజ్యైర్దక్షిణాభి స్తర్పయిత్వాద్విజాన్ముదా, శ్వఃప్రభాతేగమిష్యామ ఇతితదాత్రిమావసత్ ౧౦౯. తత్రతత్రద్విజాఃసర్వే ముదాస్తుత్వామహేశ్వరం, శయనంచక్రిరేరమ్యే పంపాక్షేత్రేవిముక్తిదే ౧౧౦. *సూతః* నిఖిలామరరాజిపూజితం నిగమాంతార్థరహస్యరూపిణం, నిరవద్యమమేయమీశ్వరం హృదినిత్యంభజతాదరా ద్ద్విజాః ౧౧౧. * * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మాణిభద్రేశ్వర వివాహ సన్నాహవర్ణనంనామ సప్తపంచాశో౽ధ్యాయః. ౫౭.

---

* సూతః * పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ స్నాత్వామృతసరోవరే, నిర్యయౌ
శంకరః క్షేత్రాత్సహ దేవైర్మహర్షిభిః ౧. రజతాచలసంకాశ మారుహ్యవృషభే
శ్వరం, శ్వేతచ్ఛత్త్రం దధారేంద్ర శ్చామరే శశిభాస్కరౌ ౨ వాయుర్వ్యవీజయ
న్మందం వాలవ్యజనముత్తమం, ధనంజయః శివస్యాగ్రే దధార కరదీపికాం ౩. ధనదో
నిధిభిర్యుక్తః కోశాధ్యక్షోభవత్తదా, నారాయణగణాధ్యక్షౌ పార్షదప్రవరౌ ముదా
౪. శ్రుతయశ్చతురాశ్చాసన్ చతస్రః స్తుతిపాఠకాః, మయూరమారుహ్య కుమార
శేవ శ్చమూపతిశ్చారువిభూషితాంగః, చచాలచిత్రాయుధపాణిభిస్తైర్మహాగణైర్దేవ
గణైశ్చ సంయుతః ౫. కేచిద్ద్విపాస్యాః కరజానుతుండాః కంఠీరవాస్యాః కరభాననాః
పరే, త్రిలోచనాః పంచవిలోచనాః పరే శతాననాశ్చ ప్రమథా వినిర్యయుః ౬.
కేచిద్విమానమారుహ్య కేచిదారుహ్య వాజినః, కేచిదైరావతారోహాః కేచిద్ర
థవరేస్థితాః ౭. నిర్జగ్ముర్దేవతాః సర్వాస్త్వదానంద పరిప్లుతాః, భేరీమృదంగపణవా
నక వల్లకీనాం నిస్వానతాలఘనతూర్య సుమర్దలానాం, అత్యద్భుతారవసుపూరిత
పద్మజాండం చండీశముఖ్య శివపారిషదాః ప్రతస్థుః ౮. ఇత్థం శివః సర్వగణైశ్చసం
యుతః సమాయయౌ తన్మధురాఖ్యపత్తనం, తస్యాప్యదూరోపవనే వసంస్తదా
సంప్రాహిణోద్దూతమసౌ పురస్తాత్ ౯. దూతోసౌ నగరం గత్వా వార్తాం ప్రాహ
ద్విజన్మనే, విప్రవర్య శివః సర్వైర్బంధుభిః సహితో వరః ౧౦ పురాభ్యర్ణవనే తిష్ఠ
త్యాహ్వానార్థం చ గచ్ఛతం, ఇతిదూతవచః శ్రుత్వా కుశికః ప్రాహ వేధసం ౧౧.
బ్రహ్మన్నగచ్ఛామహే శీఘ్ర మాహ్వానార్థం మహేశితుః, పురోపవనమాసాద్య వర్తతే
నిర్జరైః సహ ౧౨. కుశికస్యవచః శ్రుత్వా విధిస్తుష్టః సహామరైః, బ్రాహ్మణై
ర్బాంధవైర్యుక్తః కుశికానుగతో యయౌ ౧౩. కుశికస్తు సదారః సన్ సురగంధర్వ
కింనరైః, సువాసినీభిర్విప్రైశ్చ నిష్కశంతీభి రావృతః ౧౪. అనేకవాద్యనినదైః
సంభ్రమాదాయయౌ శివం, నారాయణాదిభిర్దేవై ర్మునిభిః సిద్ధచారణైః ౧౫. గంధ
ర్వయక్షగరుడ ప్రమథాదిభిరావృతం, కోటిసూర్యప్రతీకాశం కోటిచంద్రసుశీతలం
౧౬. కోటికందర్పలావణ్యం రత్నాలంకారమండితం, స్వర్ణాసనే సమాసీనం దదర్శ
శివ మవ్యయం, సాష్టాంగం ప్రణిపత్యేశం పాదయోః పరిరంభితః, తదామరాభూసు
రాశ్చ అన్యోన్యం పరిరంభితాః ౧౭. ద్విజః పూజాం వరస్యాథ కృత్వా భక్తి సమ
న్వితః, ప్రార్థయామాస విశ్వేశం గృహాగమన కాంక్షయా ౧౮. శివ శంభో దయా
సింధో ప్రవిశస్వ పురోత్తమం, ఇతి తద్వచనాచ్ఛంభు రుదతిష్ఠత్సహామరైః ౧౯.
రత్నాలంకారసంయుక్తో ఘంటాకింకిణి భూషితః, రజతాచలసంకాశః సమీపం వృష

ఆస్థితః ౨౦. తమారుహ్యామరైః సార్థం శంకరః పురమావిశత్, దేవదుందుభినిర్ఘోషై ర్గీతవాదిత్ర నిస్వనైః ౨౧. వ్యాప్తాస్తత్ర దిశః సర్వా మహోత్సవమయం జగత్, శ్వేతచ్ఛత్రసహస్రంచ ద్విసహస్రధ్వజానిచ ౨౨. చామరాణాం త్రిసాహస్రం దధుః సాహస్రసంఖ్యకాః, చంద్రమౌలిముదారాంగం కోటిమన్మథవిగ్రహం ౨౩. గవాక్షజాలరంధ్రేభ్యో దదృశుస్తత్ర యోషితః, ఏవం మహావిభవత స్సమనుప్రవిష్టే దేవే పురం పురవధూ నివహాస్తదానీం, నీరాజయన్నిఖిలవీథిషు చంద్రమౌలిం లాజాక్షతాది వినికీర్య ముదం ప్రపేదే ౨౪. ఇత్థం విశ్వపియ శ్శంభు ర్విష్ణ్వాదిదివిజైః సహ, సర్వవస్తుసమాకీర్ణం ప్రవివేశ సుమందిరం ౨౫. విష్ణ్వాదిదేవతాస్తత్ర దివ్యసౌధేషు సంస్థితాః, తద్దినే కుశిక స్తూర్ణం శతానందసహాయవాన్ ౨౬. తత్ప్రయామాస సమ్పృష్టాస్తైః దేవర్షిద్విజపుంగవాన్, పరేద్యుః ప్రాతరుత్థాయ ముహూర్తే సముపస్థితే ౨౭. బ్రహ్మణా సహితో విప్రః సర్వవాద్య సమన్వితః, ఐరావతమలంకృత్య శివాహ్వానార్థ మాయయౌ ౨౮. సర్వసౌభాగ్యసంయుక్తం శివమందిర ముత్తమం, ప్రవిశ్య సదదర్శాగ్రే సభాయాం సహదైవతైః ౨౯. దివ్యసింహాసనాసీన మిందుమౌలి మనామయం, పతిత్వా పాదయోస్తస్య వినయావనతో బ్రవీత్ ౩౦. సుముహూర్తః సమీపస్థ స్తస్మాత్కల్యాణ మంటపం, ఆయాహి బంధుభిః సార్థం వివాహార్థం తవేశ్వర ౩౧. ఇత్థం వచనమాకర్ణ్య శివస్తుష్టమనా స్తదా, విష్ణ్వాదిసహితస్తూష్ణీం ప్రతస్థే లగ్నమంటపం ౩౨ అనేకవాద్యనినదై ర్వేదఘోషై ర్ద్విజన్మనాం, సూతమాగధసందోహైర్గాయకై ర్నటనర్తకైః ౩౩. సమారుహ్య వృషం శంభు రాయయౌ లగ్నమంటపం, సువాసిన్యస్తదాచక్రు ర్నీరాజనమజాయుచ ౩౪. లాజాక్షతా వికీర్యాథ హ్యాశీర్వాదం ప్రచక్రిరే, వృషభాదవరుహ్యాశో వివేశోద్వాహమంటపం ౩౫. కరావలంబనంచక్రే హరిః పరమ హర్షితః, ప్రవిశ్య మంటపం దేవో దివ్యాసనముపావిశత్ ౩౬. బృహస్పతిస్తదా విప్రం త్వరయామాస మజ్జనే, ముహూర్తకాలః సంప్రాప్త స్త్వమత్తిష్ఠ మానద ౩౭. తదా సతీస్వర్ణపాత్రే తైల మాదాయ శంభవే, ఆశిషః ప్రయుంజానా తైలాభ్యంగం తదాకరోత్ ౩౮. సువాసిన్యస్తదా తప్త సలిలేనాభ్యషించయన్, అంగోద్వర్తనకంచక్రుః కస్తూరీయుతకర్దమైః ౩౯. మంగలస్నానమీశానః కృత్వా ధృత్వా వరాంబరం, స్వర్ణాసనే సమాసీనః సర్వాలంకారమండితః ౪౦. కస్తూరీతిలకం ధృత్వా నిత్యానుష్ఠానమాచరత్, కన్యాయా మంగలస్నానం కారయిత్వా ముదా సతీ ౪౧. రత్నాలంకారవస్త్రాద్యై ర్భూషయిత్వా శుభాననాం ౪౨. తౌదంతీముదాస్నాత్వా సర్వాలంకారమండితా ౪౩.

—♦ శ్రీసర్వమంగళా మాణిభద్రేశ్వరయోః పాణిగ్రహణఘట్టః ♦—

బ్రహ్మాణమగ్రతఃకృత్వా యయతుఃశివసన్నిధిం, కన్యాదానార్థమీశాయ సంకల్ప్య విధిపూర్వకం ౪౪. గంగాజలేనదేవస్య కృత్వా పాదావనేజనం, మధుపర్కం తదా విప్రశ్చకారసహ భార్యయా ౪౫. వధూవరౌముదా దేవౌ సంముఖే సమవస్థితౌ, తదాముహూర్తఘటికా ఘోషోఽభూ ద్గణకస్యచ ౪౬. అంతఃపటంతయోర్మధ్యే దధ్రతు ర్ద్విజపుంగవౌ, ఋషయోద్విజవర్యాశ్చ మంగళాష్టకమబ్రువన్ ౪౭. రత్నాలంకారవాసాంసి దదౌదేవాయ భక్తితః, కన్యాగోత్రసముచ్చారం చక్రేగార్గ్యః పరంతపః ౪౮. నారాయణప్రపౌత్రీంచ పౌత్రీందామోదరస్యచ, కుశికస్యచసత్పుత్రీం గోత్రేకౌశికనామకే ౪౯. జాతాంహైమవతీరూపా మేతాంశ్రీసర్వమంగలాం, * గురుః * సదాశివప్రపౌత్రాయ సత్యగోత్రోద్భవాయచ, ౫౦. మహేశ్వరస్యపౌత్రాయ రుద్రపుత్రాయశంభవే, మాణిభద్రేశ్వరాయైతాం గ్రహీష్యామః పరంతప ౫౧. ప్రదాస్యామీతికుశిక స్త్రివారం ప్రాహహృష్టధీః, ఆశిషశ్చప్రయుంజానా ఋషయో బ్రహ్మవిత్తమాః ౫౨. సుముహూర్తేసావధానాశ్చాక్షతాంస్తేహ్యవాకిరన్, వధూవరాభ్యామన్యోన్య మక్షతారోపణంకృతం ౫౩. దేవదుందుభయోనేదు ర్ననృతుశ్చాప్సరోగణాః, పుష్పవర్షంసురాశ్చక్రు ర్జగుర్గంధర్వకింనరాః ౫౪. మాంగల్యబంధనంచక్రే దేవ్యాఃశ్రీశంకరస్తదా, సావిత్రీ నామరూపాభ్యాం భవత్వంసర్వమంగలా ౫౫. సౌమంగల్యప్రదాత్రీచ సుపుత్రజననీభవ, మాంగల్యతంతునానేన జగజ్జీవనహేతునా, కంఠేబధ్నామిసుభగే చిరంజీవమయాసహ ౫౬ ఇత్యుచ్చరన్మహాదేవో దేవీకంఠేబబంధతత్, మధుపర్కాదికంకృత్వా ముదాగార్గ్యః పరంతపః ౫౭. పురోహితఃపరేశస్య కరేకంకణ మాదరాత్, దేవ్యాశ్చైవంబబంధాసౌ కంకణంకరపల్లవే ౫౮. లాజహోమాదికంసర్వం నిర్వర్త్య విధినా తదా, షడ్రసోపేతమృష్టాన్నై ర్భక్ష్యభోజ్యైరనేకశః ౫౯. నానావిధమహాదానై ర్దక్షిణాభిఃప్రియోక్తిభిః, దేవద్విజవరాంస్తత్ర తర్పయామాస వైద్విజః ౬౦. చతుర్థదినపర్యంతం కృత్వావై వాహికోత్సవం, విష్ణ్వాదిదేవతాభ్యశ్చ కృత్వాపూజాం సుభక్తితః ౬౧. ప్రార్థయామాసబహుధాకుశికః పరమాదరాత్, కింమయాచరితంపుణ్యం బహుజన్మ సుముక్తిదం ౬౨. తదద్యఫలితం యస్మాజ్జామాతామమశంకరః, సాక్షాన్మమసుతాదేవీ భవానీసర్వమంగలా ౬౩ నారాయణముఖాయయాయం బభూవుర్మమబాంధవాః, ధన్యోఽహంకృతకృత్యోఽహం పితరస్తారితా మయా ౬౪. కులంమేపావనంసద్యో దేశోఽయంబహుపుణ్యభాక్ ౬౫ ఇతిప్రశస్యన్కుశిక

స్తదానీం దదౌదుహిత్రే ధనపూర్ణకుంభాన్, దాసీశతం గోశతలక్షకంచ వాసాంసిర
త్నాభరణాని దేవ్యై ౧౬. కుశికవిహితపూజాభ్రాజమానః పరేశః పరమసుఖమనం
తం విప్రవర్యాయదత్త్వా, నిరవధికరుణాబ్ధిర్నీరజాక్షాదియుక్తః స్సురవినుతపదాబ్జః
క్షేత్రరాజం ప్రతస్థే ౧౭. పంపాపురం సర్వసుఖాస్పదం తత్సంప్రాప్య దేవ్యా సహితో
ధ్యువాస, తం పార్వతీశం శిరసా ప్రణమ్య ప్రస్థాతుమైచ్ఛన్ స్వపురాణి దేవాః ౧౮.
శివాజ్ఞయా వైశ్రవణో విధిజ్ఞః సర్వామరాన్విష్ణుముఖాన్ ద్విజాంశ్చ, స పూజయా
మాస యథాక్రమం తే సంతుష్టచిత్తా హ్యభవంస్తదానీం ౧౯. నారాయణముఖా
దేవా నమస్కృత్య మహేశ్వరం, బ్రాహ్మణాశ్చ యయుః సర్వే స్వస్వంధామ శివా
జ్ఞయా ౨౦. ధనదోఽపి శివాల్లబ్ధ్వా వరానిష్టానుసారతః, నమస్కృత్య సురేశానం
ప్రయయావలకావతీం ౨౧ సర్వమంగలయా యుక్తో భక్తానుగ్రహకామ్యయా, ఉవా
సరమణీయేఽస్మిన్ క్షేత్రే త్రిదశపూజితః ౨౨. ఏకదా సుఖమాసీనం సర్వమంగలయా యు
తం, సదాశివం నమస్కృత్య ముదా ప్రార్థయదీశ్వరీ ౨౩. దేవదేవ దయాసింధో దీన
బంధో మహేశ్వర, మృగోఽయం మమ కల్యాణ కార్యే ధారేయకోఽభవత్. ౨౪. తస్మా
దేనం దయాదృష్ట్యా పశ్య మే ప్రాణవల్లభ, * శ్రీశివః * మమాప్యయం మృగో దేవి
వనే సౌఖ్యం దదావిహ ౨౫. త్వదీయగుణలావణ్యకీర్తనేన మృదూక్తిభిః, అవయోర్ఘ
టనేయాత్నం మయమేవచకారయత్ ౨౬ అస్యోపకారం మన్యేహ మపారం సర్వమం
గలే, మమాయుధ మయంభూత్వా కరే తిష్ఠతు సర్వదా ౨౭. అప్రతిద్వంద్వతేజస్వీ
భవత్వరినిషూదనః * క్షేత్రపాలః * ఇతి తస్య వరం దత్త్వా ధృత్వా హస్తే మృగోత్తమం
౨౮. చకాస్తే చంద్రచూడోఽసౌ సర్వమంగలయా సహ, సుధాతీర్థోదకస్నానం మాణి
భద్రేశ్వరార్చనం ౨౯. శ్రీసర్వమంగలాదేవీపూజనం క్షేత్రదర్శనం, అనేకజన్మసంసిద్ధైః
పుణ్యైరేవ లభేన్నృణాం ౩౦. ఇదమతిరమణీయం యశ్చకల్యాణవృత్తం పఠతి
పరమభక్త్యా మాణిభద్రేశ్వరస్య, నిజసుఖదమమోఘం యశ్శృణోత్యాదరేణ ప్రకటి
తవిభవస్సన్ మోక్షమాప్నోతి మర్త్యః ౩౧. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే సర్వమంగలా
మాణిభద్రేశ్వరవివాహవర్ణనం నామ అష్టపంచాశోఽధ్యాయః ౫౮.

---

* సూతః * తతోజగ్ముర్మహాభాగాస్తీర్థం కకుభనామకం, పప్రచ్ఛుర్వైభ
వం తస్య క్షేత్రపాలం మునీశ్వరాః ౧. * ఋషయః * క్షేత్రపాల మహాప్రాజ్ఞ కిమిదం
తీర్థముత్తమం, వదవిస్తరతో విద్వన్ శ్రద్ధాస్మాకం హి జాయతే ౨. * క్షేత్రపాలః *

మహాతీర్థమిదంపుణ్యం వరంకకుభనామకం, పురాతనకథామస్య కథయామిహితా
యునః ౩. పురాకృతేయుగేమత్తౌ వానరౌబలగర్వితౌ, కకుభఃకాలజంఘశ్చ పరస్ప
రమమర్షిణౌ ౪. సుభగాయా మనోజ్ఞాయాం వానర్యాం సంగతావుభౌ, అమర్ష
యుక్తావన్యోన్యం హన్యమానావనోకహైః ౫. ముష్టిభిర్నఖదంతైశ్చ యుద్ధ్యంతౌ
చక్రతుర్భృశ , ఏవంశతసమాఃకీశౌనియుద్ధనిరతౌరుషా ౬. వనానినాశితాన్యా
భ్యామాశ్రమాశ్చ తపస్వినాం, ఏకదాయుద్ధ్యమానౌతౌ వాజగ్మతురమర్షిణౌ ౭.
వామదేవాశ్రమంరమ్యం బహుపుష్పఫలద్రుమం, భోజనాయోపవిష్టేషు బ్రాహ్మణే
షుతదాశ్రమే ౮. తావన్యోన్యంహన్యమానౌ మన్యునాపీడితౌభృశం, తరూను
త్పాట్యవిఘ్నంతౌ విప్రశ్రేణిషుజగ్మతుః ౯. స్రవచ్ఛోణితసర్వాంగా నగ్నౌభగ్నద్వి
జావుభౌ, తౌదృష్ట్వాభయసంత్రస్తా దుద్రువుర్ద్విజపుంగవాః ౧౦. తదాహీనబలః
కాలజంఘః కకుభతాడితః, శిథిలీభూతసర్వాంగః శరణంమునిమాయయౌ ౧౧.
మునేపాతుమహాభీతంకకుభేనహతంచమాం, శరణంత్వాంసమాపన్నం కరుణాసాగ
రోభవాన్ ౧౨. ఇత్యుక్తఃకాలజంఘేన వామదేవఃకృపార్ద్రధీః, కకుభంబోధయా
మాస గచ్ఛకీశాశ్రమాదితి ౧౩. తచ్ఛ్రుత్వాపిహరిఃక్రోధాదుత్పాట్యఫలభూరు
హాన్, ఆశ్రమంనాశయిత్వాసౌ భర్త్సయామాస తాపసం ౧౪. ప్లవంగచేష్టయా
తత్ర నృత్యంతంవికృతాననం, దృష్ట్వాతంవామదేవోఽథకోపాచ్ఛాపమదాన్మునిః
౧౫. అవమత్యవచస్త్వంమే యద్భర్త్సయసి మాంఖల, మదాంధబుద్ధ్యా తస్మాత్త్వ
మంధోభవ దురాశయ ౧౬. ఇతిశప్తస్తదాకీశ వరోఽంధో భూదతివ్యథః, ఉరస్పత
న్మహారణ్యే స్ఖలన్క్షుత్తృట్ప్రపీడితః ౧౭. దుఃఖేనవానరస్తత్ర సంచచార శతంసమాః,
కఃపాయాచ్ఛాపదగ్ధంమా మపరాధినమీశ్వరః ౧౮. ఇతిచింతాకృశాంగస్స న్నాజ
గామ యదృచ్ఛయా, గాలవాశ్రమమాసాద్య హ్యంధత్వాద్భ్రాంతమానసః ౧౯.
రురోదబహుధాదీనో మాంకోవా లాలయేదితి, తందీనంవానరందృష్ట్వా దయయా
గాలవస్తదా ౨౦. ఏనముత్తారయిష్యామి మునిశాపమహార్ణవాత్, ఇత్యుక్త్వాప్రోక్ష
యామాస వానరంతీర్థవారిణా ౨౧. తత్క్షణాచ్ఛాపనిర్ముక్తో దివ్యనేత్రోఽభవత్కపిః,
ప్రశాంతధీర్గతక్రోధ స్సాష్టాంగంప్రణిపత్యతం ౨౨. ప్రార్థయామాసబహుధా కృపా
లోసద్గురోఽవమాం, త్వదన్యోనాస్తిమేత్రాతా త్వంమాతా త్వంపితామునే ౨౩.
ఉద్ధరాఽజ్ఞాననిలయా దస్మాద్వానర జన్మనః, అలంకీశశరీరేణ దీనంపశ్యదయాఘన
౨౪. ఇతివానరవాణీంతాం సమాకర్ణ్యసయోగిరాట్, ఉవాచకరుణాదృష్ట్యా పశ్య
న్కకుభ మాదరాత్ ౨౫ మమాశ్రమసమీపేతు వర్తతే తీర్థముత్తమం, త్వంత
స్మిన్సంత్యజ న్దేహం మంతే కైలాసమాప్స్యసి ౨౬. ఇత్యాదిష్టోఽథమునినా తీర్థంప్రాప్య

దముత్తమం, భక్త్యాప్రదక్షిణీకృత్య సాష్టాంగం ప్రణిపత్య చ ౨౭. హరిర్నిశ్చలచిత్తః
సః తీర్థేత త్యాజ విగ్రహం, దివ్యదేహధరః సాక్షాత్ కోటిమన్మథవిగ్రహః ౨౮.
సురలోకే సుఖంభుక్త్వా చాంతే కైలాసమాపసః, తస్మాత్కకుభనామాస్య లోకే
ఖ్యాత మభూద్ద్విజాః ౨౯. మాఘవేమాసితీర్థేస్మిన్ యస్స్నాత్వాఽహర్ముఖేనరః,
జపేత్పంచాక్షరీమంత్రం సోఽనంతసుఖమశ్నుతే ౩౦ తీర్థస్యదర్శనాదస్య ముచ్యతే
సర్వపాతకైః, తస్మాదస్మింస్తీర్థవరే స్నాత్వాగచ్ఛామహే వయం ౩౧ ఇతిశ్రుత్వా
వచస్తస్య క్షేత్రపాలస్యతాపసాః, స్నానం చక్రుర్ముదాతస్మిన్ క్షేత్రపాలసమన్వితాః ౩౨.

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే కకుభతీర్థ
మహిమానువర్ణనంనామ ఏకోనషష్టితమోఽధ్యాయః. ౫౯.

సూతః నాగతీర్థంసమాసాద్య నత్వాభక్తి సమన్వితాః, పప్రచ్ఛుస్తే
భవంతస్య క్షేత్రపాలం మహర్షయః ౧. *ఋషయః* క్షేత్రపాలమహా
ప్రాజ్ఞ తీర్థస్యాస్యకథాంశుభాం, వదవిస్తరశోవిద్వన్ శ్రద్ధాస్మాకంప్రజాయతే ౨.
క్షేత్రపాలః శృణుతాస్యకథాంవక్ష్యే సర్వపాపప్రణాశనీం, నాగతీర్థమితిఖ్యా
తం నృణాంముక్తికరం శుభం ౩ మహర్షిఃకశ్యపశ్చాసీ ద్బ్రహ్మమానసనందనః,
తస్య ద్వేరూపసంపన్నే భార్యే బాలమృగేక్షణే ౪. జ్యేష్ఠాకద్రూఃకనిష్ఠాచ వినతా
సుపతివ్రతా, తయోర్ద్వితీయావినతా పత్యుఃప్రియతరాఽభవత్ ౫. కాలాంతరేచ
తేదేవ్యౌ చింతయంత్యౌ పతింసదా, వ్రతానిచక్రతుస్తేచ సుతార్థం భక్తిపూర్వకం
౬. ఇత్థంకాలేగతేకద్రూర్వవ్రే క్తగాహృదలక్షణా, నవమాసానతీత్యాసా వసూత
భుజగాన్బహూన్ ౭ తాన్దృష్ట్వాదుఃఖితాదేవీ సర్వాన్గ్రతనూన్ఖలాన్, ఏతేభ
యంకరాకారా గూఢపాదః ఫణాభృతః ౮. దుర్దైవాన్మేసుతాఃసర్వే జాతాలోకే
ష్వవిద్విషః, వినతాయాంపతిఃప్రీతిం సుప్రజాయాం కరిష్యతి ౯. కథంచిత్కైతవా
దేతాం వంచయామీత్యచింతయత్, ఏకదావినతాంప్రాహ కద్రూః కపటవా
సనా ౧౦. వదోచ్చైశ్శ్రవసఃపుచ్ఛ మసితంవాథవా సితం, ప్రతిజ్ఞాపూర్వకంబ్రూహి
యదిజానాసి భామిని ౧౧ తచ్ఛ్రుత్వావినతాప్రాహ కద్రూం కమలలోచనా,
వినతా దేవిజానీహిసురప వాజిపుచ్ఛం హిపాండురం ౧౨. శ్వేతఉచ్చైశ్శ్రవాః
సర్వగాత్రేష్వత్ర నసంశయః, *కద్రూః* అనభిజ్ఞాఽసిబాలేత్వమసత్యంభాషసే
వృథా ౧౩. సత్యముచ్చైశ్శ్రవఃపుచ్ఛ మసితంనతుపాండురం, ఇత్థమన్యోన్యమారబ్ధః
సంవాదోమున్యుగ్రకః ౧౪. తదానీం ప్రాహ వినతాం కద్రూః క్రోధసమన్వితా,

శృణు బాలే మయోక్తం తత్సత్యం జానీహి సాంప్రతం ౧౫. అన్యథా చేత్త్వదధీనా
భవామి పరిచారికా, తచ్ఛ్రుత్వా వినతా ప్రాహ శృణు మాతర్వచో మమ ౧౬.
యస్యోచ్చైశ్శ్రవసః పుచ్ఛ మాసితం న తు పాండురం, తదానీమవిలంబేన భవామి తవ
దాసికా ౧౭. త్వదాజ్ఞాకారిణీ నిత్యం సత్యం విద్ధి మయోదితం, ఇత్థం ప్రతిజ్ఞాం తే
దేవ్యౌ కృత్వా ప్రత్యక్షమీక్షితుం ౧౮. మనువద్వాజినం నాకే సంకల్పం చక్రతు
ర్భృశం, తదా రహసి సా కద్రూశ్చింతయామాస మానసే ౧౯. వినతాయామ్ప్ర
తోక్త్వాయా మద్బ్రవం వితథం కిల, సత్యముచ్చైశ్శ్రవాస్సర్వగాత్రేషు ధవలో హి సః
౨౦ కృష్ణః పుచ్ఛః కథం భూయాత్సత్యం మే భాషితం కథం, తథాపి సాధయిష్యామి
కైతవాత్కార్యమీదృశం ౨౧ ఆజ్ఞాపయామి మత్పుత్రాన్నీలవాలకలేబరాన్,
భవతోచ్చైశ్శ్రవః పుచ్ఛ మావృత్యాసితవాలవత్ ౨౨. ఇత్యాలోచ్య తదా కద్రూ
స్సుతానాహ భుజంగమాన్, భోస్సుతా వినతాం జేతుం కైతవాదీరితం మయా ౨౩.
మనువద్వాజిలాంగూలం నీలమేవ న సంశయః, ఇతి మద్వచనం శ్రుత్వా వినతా ప్రాహ
నిశ్చయాత్ ౨౪ శ్వేతమేవ హి తత్పుచ్ఛ మసితం న హి మద్వచః, అసత్యం చేద్భ
వామీహ తవ దాసీతి పన్నగాః ౨౫. సాక్షాత్త్వం ద్రష్టుమద్యైవ గంతాస్వః స్వర్గము
త్తమం, యావత్తస్యైవ గచ్ఛామి కృష్ణపుచ్ఛం హయోత్తమం ౨౬. తావత్తత్పు
చ్ఛమావృత్య తిష్ఠతాఽసితవిగ్రహాః, ఇత్థం మాతృవచశ్శ్రుత్వా మిథ్యానిరయకారకం
౨౭. వాసుకిప్రముఖా నాగాః ఖిన్నాస్తా మూచురర్థవత్, మాతః కుతోద్య సంకల్ప
స్తవ కైతవవర్త్మని ౨౮. ఆజన్మనానృతం ధర్మో లోకపూజ్యో మహాత్మనాం, కైత
వాద్వినతాం జిత్వా సుఖం కిం ప్రాప్స్యసేఽమలే ౨౯. మిథ్యావాదాదకీర్తిస్స్యా
ల్లోకే సాధువిగర్హితా, అసత్యాద్భీతిరధికా మహతాం నరకాదపి ౩౦. సత్యమేవవ
దేత్ప్రాజ్ఞః సంకటేఽపి కథంచన, లోకపూజ్యో మహాభాగః కశ్యపస్తాపసోత్తమః
౩౧. తస్య త్వం ధర్మభార్యాసి మాకుర్యాః కైతవే మతిం, సాఽపి పూజ్యా సదాస్మాకం
త్వత్కల్పా వినతా మతా ౩౨. ఇత్థం పుత్రవచః శ్రుత్వా కద్రూః క్రోధసమన్వితా,
శశాప సహసా పుత్రాన్వాసుకిప్రముఖాంస్తదా ౩౩. ధర్మజ్ఞానాం నృణాం లోకేఽస్తి న మా
తుః పరదైవతం, మాతృదేవా జగద్వంద్యాః ప్రాప్నువంతి పరం సుఖం ౩౪ సర్వార్థ
సాధకో దేహో జనితః పోషితో యతః, న తయోర్యాతి నిర్వేశం పిత్రోర్మర్త్యః
శతాయుషా ౩౫ యస్మదాజ్ఞాం సముల్లంఘ్య గురువద్బ్రూథ మాం పునః, తస్మా
ల్లోకద్విషంతోత్ర ఖగభక్ష్యా భవిష్యథ ౩౬. మాతృశాపం తదా శ్రుత్వా వాసుకి
ప్రముఖాఽహయః, ఖిన్నస్వాంతాస్తదా కేచిజ్జగ్ముర్ధర్మసంహితాం ౩౭. అస్మాక
మస్తు తే శాపో యదసత్యా [illegible] ధర్మ[illegible] ధర్మో [illegible]

తత్ ౩౮. అవిరోధాచ్చ యోధర్మః సధర్మోస్మాకముత్తమః, తవానుగ్రహతః శాపం
తరిష్యామః కథంచన ౩౯. ఇత్యుక్త్వా తాంనమస్కృత్య యయుః కేచి ద్భుజంగమాః,
కేచిత్తచ్ఛాపభీతాశ్చ తథాచక్రుర్యథాహ సా ౪౦. ఆవృతోఽచ్చైశ్శ్రవఃపుచ్ఛం నీల
వాలవదాస్థితాః, తదానీంవినతాయుక్తా కద్రూఃస్వర్గం యయౌముదా ౪౧.
దర్శయామాసదూరాత్తం వినతాయైహయోత్తమం, కృష్ణపుచ్ఛంతదాదృష్ట్వా తం
హయం వినతాబ్రవీత్ ౪౨. పరాజితాస్మి తే దేవి భవామి పరిచారికా, ఆజ్ఞాపయ
తవాధీనా తత్కరోమియదిచ్ఛసి ౪౩ ఇత్యుక్తా వినతామాహ కద్రూఃకలుషవా
సనా, ఏహిదాసిమమేదానీం గృహకర్మ కురుద్రుతం ౪౪. కరోషి చేత్ప్రమాదం
త్వం మమదండ్యాసి సాంప్రతం, ఇత్యుక్తా వినతా తస్యాగృహకర్మ రతాభవత్
౪౫. అహోరాత్రమవిశ్రమ్య కృతేపి గృహకర్మణి, భర్త్సయత్యతివక్రోక్త్యా
కద్రూఃక్రోధేన తాం సదా ౪౬. అంతర్వత్నీ తు సాహారా సదాకర్మరతాఽబలా,
కృశాతిదీనావినతా యాపయామాస వత్సరాన్ ౪౭. బహుకాలే గతే దేవీ సుషు
వేఽండానికాననే, రరక్షతానిరహసి స్నేహేనసుతకామనా ౪౮. ఇత్థంశతసమాస్తత్ర
గతాదేవి సుదుఃఖితా, చింతయామాసబహుధా తద్దాత్యం సోఢుమక్షమా ౪౯.
కింకరోమిక్వగచ్ఛామి కస్త్రాతా మమసాంప్రతం, గతాఃశతసమాఃపోతాః కోశేభ్యో
నహి నిర్గతాః ౫౦. నష్టసారాణివాఽండాని పశ్యామ్యద్యపరీక్షయా, ఇత్యశ్మనాకో
శమేకం స్ఫోటయామాస కౌతుకాత్ ౫౧ భిన్నకోశాన్మహానాదః పరిఘాతఇవో
దభూత్, తద్దృష్ట్వాభిన్నసంకల్పా ద్వితీయం నిజఘానసా ౫౨. తస్మాదనూరుస్తే
జస్వీ ద్వితీయఇవభాస్కరః, ఉదభూదరుణ స్సద్య స్తందృష్ట్వా దుఃఖితాభవత్
౫౩. అహోపాపాత్వహం లౌల్యాద్భ్రూణహత్యాం చకారయత్, అద్యాప్య
పూర్ణదేహోయం శిశురర్ధాంగసుందరః ౫౪ తావదప్యక్షమాసోఢుం యావ
త్పూర్ణోయ ముద్భవేత్, విలపంతీంశుచా దేవీ మబ్రవీదరుణస్తదా ౫౫. మాస్తుశో
కోఽధునా మాతర్మజ్జన్మవిషయే తవ, అంబనాస్త్యపరాధస్తే మమకర్మైవకారణం
౫౬. స్వపూర్వార్జితకర్మైవ కారణంసుఖదుఃఖయోః, లోకేదాతానకోప్యస్తి
ప్రాణినాంసుఖదుఃఖయోః ౫౭. యత్కర్మగ్రథితోలోకః స్వాతంత్ర్యంనాస్తి కస్య
చిత్, ప్రారబ్ధమనుభోక్తవ్యం నాన్యథాగతి రిష్యతే ౫౮. అలంహర్షవిషాదాభ్యాం
శుభాశుభ ఫలోదయే, విధాత్రావిహితం యద్యత్తదలంఘ్యం సురాసురైః ౫౯.
తస్మాదనుభవామ్యంబ భవేఽస్మిన్న ప్యనూరుతాం, మాశోకంకురుమాతస్త్వం రక్ష
కోశంతృతీయకం ౬౦. అస్మిన్మహాబలః పక్షీ సుఖదస్తేజనిష్యతి, ఏతస్మిన్నంతరే
సూర్యస్తత్రాగత్య బ్రవీచ్చతాం ౬౧. సారథ్యేమమయోగ్యోయం నేష్యామ్యా

జ్ఞాందిశాంగనే, ఇత్యుక్త్వాపుత్ర మాలింగ్యదత్త్వాజ్ఞాంవినతాతదా ౬౨. తృతీయాండ మత్రిప్రీత్యా రరక్షాద్రిగుహాంతరే, అథకాలేగతేకస్మి న్నిర్భిద్యాండం మహాప్రభః ౬౩. పాద్రిదుర్భభూవగరుడః పన్నగ ప్రలయాంతకః, సువర్ణపక్ష స్తేజస్వీ మేరుపర్వతసన్నిభః ౬౪. స్ఫులింగనేత్రోదీప్తాస్యః ప్రలయాంబుద గర్జనః, తందృష్ట్వావిస్మితాసాధ్వీ కోఽయముద్దీప్తవిగ్రహః ౬౫. భాస్కరోవాఽనలోవాయం ఖగరూపేణ సంస్థితః, ఇత్యాశ్చర్యయుతాంన త్వా గరుడఃపాహసన్సుధీః ౬౬. మాభైషీ ర్మాతరాలోక్య సుతంమాం విద్ధిసౌఖ్యదం, జానామిజ్ఞానదృష్ట్యాఽహం సపత్న్యాయత్కృతంతప ౬౭. ద్రుతంత్వాం మోచయిష్యామి దూత్యాదితిఖగేశ్వరః, తామాశ్వాస్యజగామాథ కద్రూంకైతవధారిణీం ౬౮. నమస్కృత్యాబ్రవీద్దేవి మాంవిద్ధి వినతాత్మజం, యది చ్ఛసిమహాభాగే పూరయామిమనోరథం ౬౯. త్యజమన్మాతరం దాత్యాదిత్యుక్తా సాబ్రవీదిదం, సుధామానీయమేదేహి త్యజామి తవమాతరం ౭౦. ఇత్యుక్తోసౌ జగామాశుగరుడస్త్రిదశాలయం, జిత్వామరాన్సుధాకుంభ మానయామాన తత్క్షణాత్ ౭౧. కద్రూర్దేవ్యైదదౌసాపి వినతామబ్రవీత్తదా, దాత్యాన్ముక్తాసికల్యాణి యథేష్టంగంతుమర్హసి ౭౨. ఇతితస్యా వచశ్శ్రుత్వా వినతాతిముదాన్వితా, పుత్రమాలింగ్యహర్షేణ హ్యుక్త్వాశీర్వచనం తథా ౭౩. హిమాలయమగాత్తూర్ణం పతిదర్శనకాంక్షిణీ, అథస్మృత్వా వైనతేయస్స్వమాతృవిషయే కృతం ౭౪. ఫణి నాందుర్నయంవీక్ష్య చకమేహంతు మాశుతాన్, చఖాదకాంశ్చిదురగాన్ కాంశ్చి దుత్యాప్య మహోదయత్ ౭౫. కాంశ్చిద్భ్రేపరిభ్రామ్య కాలయామాస పన్నగాన్, ఇత్థంసుపర్ణబాధాం తేఽసహమానా భయాతురాః ౭౬. పాతాలంవివిశుర్నాగాః ప్రాణరక్షణ తత్పరాః, తత్రస్థితంమహాత్మానం కపిలం తాపసోత్తమం ౭౭. తపస్యం తమబాధంతం ప్రణేము ర్భక్తిభావితాః, * నాగాః * నమఃకపిలరూపాయ జగదు ద్ధారహేతవే ౭౮. నారాయణాయ భక్తార్తిభంజనాయ నమోనమః, వైనతేయ భయార్తా నామనాథానాం జగద్విషాం ౭౯. త్వమేవరక్షకోఽస్మాకం పక్షిబాధాం నివారయ, ఇతిశ్రుత్వానుతింతేషా మబ్రవీత్ఫణినోమునిః ౮౦. యూయముర్వీతలే పంపాక్షేత్రం గత్వావిముక్తిదం, తపసాశ్రీవిరూపాక్షం మారాధయత శంకరం ౮౧ సఏవసర్వజంతూనా మంతర్యామీ జగత్ప్రభుః, మునివాక్యంసమాకర్ణ్యవైనతేయ భయాతురాః ౮౨. పంపాక్షేత్రంసమాసాద్య చింతయామాసు రాకులాః, సుపర్ణోఽ స్మాన్నిరీక్ష్యాశు భక్షయత్యతిదారుణః ౮౩. కుత్రస్థిత్వాతపఃకుర్మోఽలక్షితాస్తేన శ కరం, ఇత్థంసంచింతయంత స్తేమృగయంత స్తపస్థలం ౮౪. దృష్ట్వాతీర్థమిదంరమ్యా ననందు ర్భుజగోత్తమాః, అహోతీర్థమిదంరమ్యం తపస్సిద్ధికరం పరం ౮౫. అ

గుప్తాశ్చరిష్యామస్తపఃపంపాపతిం ప్రతి, ఇత్యాలోచ్య విలీనాస్తే తీర్థేఽస్మింస్తపసిస్థితాః
౮౬. నిరాహారా శ్శివధ్యాన తత్పరాస్తపఆచరన్, నాగకన్యానిరాహారా దివా
రాత్ర మతంద్రితాః ౮౭. పతిసేవారతాస్తేషాం హితాయేశార్చకాఃసదా, ఇత్థంశత
సమాయాతాః ఫణినాంతపసా తదా ౮౮. శక్రస్తేషాంతపోవిఘ్న నిమిత్తం యత్న
మాచరత్, రంభాద్యప్సరస స్సద్యః ప్రేషయామాస తత్రసః ౮౯. జితరత్యురు
సుందర్యః కామిన్యః పద్మలోచనాః, సంమోహాయితుమాయాతాస్సర్వాంస్తీర్థమిదం
ప్రతి ౯౦ గాయంత్యఃసుస్వరం తత్రనృత్యంత్యః కామచేష్టయా, కాశ్చిన్నగ్నాజల
క్రీడా రతాస్తీర్థే సురాంగనాః ౯౧ తాదృష్ట్వాప్సరసఃకామకలాభిజ్ఞామదోద్ధతాః,
పప్రచ్ఛుర్నాగకన్యాస్తాః కోపసంరక్త లోచనాః ౯౨. కిమర్థంయూయమత్రేత్థ
మనర్థంకురుథాంగనాః, కావాయూయంకుతః ప్రాప్తాః ప్రధర్షయథ నఃకుతః ౯౩.
నస్థాతవ్యంతపస్థానేచాస్మాకం యాస్యతాధునా, వయమప్సరసః స్వర్గాదాగతాః
క్షేత్రమీక్షితుం ౯౪. తీర్థేఽస్మిన్మజ్జనంకృత్వా క్రీడామాత్ర యదృచ్ఛయా,
కాయూయమస్మిన్కాసారే లీనాశ్చోరవదంగనాః ౯౫. స్నాంతీరస్మిన్స్తీర్థరాజే నిర్భ
ర్త్సయథదుర్భగాః, తూష్ణీంవాతిష్ఠతాత్రైవ నోచేదన్యత్ర గచ్ఛత ౯౬. ఇతితా
సాంవచశ్శ్రుత్వా మర్షితా నాగకన్యకాః, దదురప్సరసాంశాపం కపయో భవతే
తి తాః ౯౭. శాపవాక్యంసమాకర్ణ్య నాగకన్యా సమీరితం, పునరప్సరసఃశాపం
దదుస్తాసామమర్షితాః ౯౮. సదావక్రచరాయూయం సర్వప్రాణివిహింసకాః, స్వపు
త్రభక్షకాః ప్రాయో నష్టవంశా భవిష్యథ ౯౯. ఇత్థంపరస్పరంశప్తాః ప్రయయు
ర్దేవకన్యకాః, చక్రతీర్థంసమాసాద్య సమారాధ్య జగత్పతిం ౧౦౦. తోషయామా
సురీశానం భక్తిభావసమన్వితాః, ప్రసన్నమీశ్వరంనత్వా వవ్రిరేఽప్సరసోవరాన్
౧౦౧. శాపేననాగకన్యానాం కపిరూపేణకల్పితాః, పాహ్యస్మాన్కృపయాదేవ
పూర్వరూపం దిశాధునా ౧౦౨. ఇతిదీనవచశ్శ్రుత్వా తాసామీశస్తదాబ్రవీత్,
త్రేతాయుగేదాశరథిర్జనిష్యత్యసురాంతకః ౧౦౩. సాహాయ్యార్థంతస్యదేవాః సర్వే
వానరజన్మని, యుష్మద్గర్భేజనిష్యంతి తదాముక్తాభవిష్యథ ౧౦౪. ఇత్యుక్తాఃశంక
రేణాథ కాలవీక్షణ తత్పరాః, చక్రిగేప్సరసోవాసం కిష్కింధాయాం శివార్చకాః
౧౦౫ * ఋషయః * కిమకుర్వన్మహానాగాస్తద్వదాద్యసవిస్తరం, * క్షేత్రపాలః *
నాగానాందుస్తరంఘోరం తపోదృష్ట్వామహేశ్వరః ౧౦౬. ఆవిరాసీద్ధరస్తేషాం
పురతఃకరుణాకరః, పార్వత్యాసహితశ్శ్రీమా న్వృషభోపరి సంస్థితః ౧౦౭. జటా
మండలమధ్యస్థ గంగేందుకృత భూషణః, తానబ్రవీన్మహానాగాంస్తపసానిశ్చలాన్
శివః ౧౦౮. భోభోనాగాఃప్రసన్నోస్మి తపసానిశ్చలేనవః, దాస్యామిమర్లభంలోకే

వృణుధ్వం వరముత్తమం ౧౦౯. ఇతిదివ్యవచశ్శ్రుత్వా విరూపాక్షస్య పన్నగాః, తపసోవిరతాదృష్ట్వా పురస్థం పరమేశ్వరం ౧౧౦. ఉమాలింగితవామాంగం వృషభోపరిసంస్థితం, కోటిసూర్యప్రతీకాశం కోటిచంద్ర సుశీతలం ౧౧౧. దండవత్ప్రతితాభూమౌ భక్తినిర్భరమానసాః, చక్రిరేస్తోత్రమమలం విరూపాక్షస్యపన్నగాః ౧౧౨ *నాగాః* జయశంకరసర్వేశ జయభక్తార్తిభంజన, జయానంతగుణైశ్వర్య విరూపాక్ష నమోస్తుతే ౧౧౩. త్వాంస్తోతుమిహాకః శక్త స్త్రియావాచా మనోచరం, తథాపిప్రేరితాభక్త్యా మతిరాసీన్మతౌతవ ౧౧౪. నమామస్తవపాదాబ్జం భవభీతినివారకం, భక్తాభీష్టప్రదం నిత్యంశాశ్వతం శివమచ్యుతం ౧౧౫. వేదాంతవేద్య మతులంవిష్ణునేత్రాబ్జ పూజితం, అప్రతిద్వంద్వ మద్వంద్వమిందిరాభావితం శుభం ౧౧౬. సత్యంశుద్ధంపరం బ్రహ్మపురుషం కృష్ణపింగలం, ఊర్ధ్వరేతోవిరూపాక్షం భావయామః సదాహృది ౧౧౭. నిర్మలంనిష్కలంశాంతం నిరవద్యం నిరంజనం, అప్రమేయమనాద్యంతం సచ్చిదానంద మవ్యయం ౧౧౮. విశ్వపాదంవిశ్వబాహుం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువం, విశ్వతఃపరమంనిత్యం విశ్వస్యేశ మనామయం ౧౧౯. భావయామోనమామోఽద్య పూజయామస్సదాశివం, మాతృశాపవశాదస్మాన్పక్షిరాడ్భక్షయత్యహో ౧౨౦. తద్భయార్తాఃప్రపన్నాఃస్మః శరణంత్వాం మహేశ్వర, పాహినఃపరమోదార పక్షిబాధాంనివారయ ౧౨౧. ఇతినాగనుతిం శ్రుత్వా శివఃప్రాహప్రసన్నధీః, * శివః * వాసుకిప్రముఖా యూయమధర్మా ద్భీతమానసాః ౧౨౨. సత్యేప్రతిష్ఠితాస్తస్మా న్మమభక్తా నసంశయః, వాసుకిఃతక్షకః శంఖః కర్కోటకో గులికస్తథా ౧౨౩. ఏలాపత్రోమహాశూరకస్తథైరావతసంజ్ఞకః, పద్మోమహాపద్మసంజ్ఞః యూయమానందనిర్భరాః ౧౨౪. మమభూషణతాం ప్రాప్యమయితిష్ఠత నిర్భయం, యుష్మాకందశసంఖ్యానాం పక్షిబాధా నవిద్యతే ౧౨౫. యేషాంనాస్తిహిమద్భక్తిస్తార్క్ష్యస్తానేవబాధతే, ఇత్థంతేషాంవరందత్త్వా దధారాంగేభుజంగమాన్ ౧౨౬ తదాదేవా స్సమాయాతా స్సర్వభూషణమీక్షితుం, దృష్ట్వానందాబ్ధిమగ్నాస్తే బభూవుర్నాగభూషణం ౧౨౭. అత్రైవవసతించక్రుః సదా తన్నాగబంధవః, శివపూజారతాఃసర్వే గతాండజభయాహయః ౧౨౮. తస్మాదిదంనాగతీర్థ మితిఖ్యాత మభూద్భువి, విషదోషహరంపుణ్యం సద్యఃకైవల్యదాయకం ౧౨౯. వయంస్నాత్వా త్రగచ్ఛామో యాత్రార్థ మృషిపుంగవాః, * సూతః * క్షేత్రపాలవచనా దృషిపుంగవా స్తీర్థతోయమవగాహ్య సుభావితాః, నేత్రకౌతుకవనాని విలోక్యతే క్షేత్రదర్శనధియా పురతోయయుః ౧౩౦. *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే నాగతీర్థ మహిమానువర్ణనంనామ షష్టితమోఽధ్యాయః. ౬౦.

* సూతః * సస్తర్ష యశ్శుభాః క్షేత్రపాల యుక్తామహీధరం, మాల్యవంతం సమాసాద్య దృష్ట్వాతత్రత్యవైభవం ౧. ఆశ్చర్యేణయుతాః క్షేత్రపాలంపప్రచ్ఛురాదరాత్, * ఋషయః * క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ రాజతేఽయంమహాగిరిః ౨. భక్తిర్హిదర్శనా దస్యజాయతేఽస్మాసు సాత్త్వికీ, కింనామాస్యకథాం బ్రూహి గిరశ్చిత్తాపహారిణీం ౩. * క్షేత్రపాలః * శ్రీవిరూపాక్షపాదాబ్జం స్మృత్వావక్ష్యామి సాంప్రతం, మాల్యవద్గిరిమాహాత్మ్యం సుఖదంశృణుతాదరాత్ ౪. మాలాకారీపురాకశ్చిన్మాల్యవానితి కేరళే, జయసింహమహీపాల పురేవాసం చకారసః ౫. నిత్యంపార్థివపూజార్థం కృత్వాకుసుమమాలికాః, సంతోషార్థంమహీభర్తుర్దిశతిస్మ సుఖాశయః ౬. ఇత్థంబహుతిథే కాలేగతే పార్థివసత్తమః, ఏకదాసుమమాలాయాం వాలమేకం నిరీక్ష్యసః, ౭. రుషాపరిచరానూచే ప్రమాదోయం విభాతివః, పూజాకుసుమమాలాయాం కేశంపశ్యత దుర్భగాః ౮. ఇతిరాజ్ఞోవచశ్శ్రుత్వా భీతాస్తే పరిచారకాః, రాజానంప్రణిపత్యోచు ర్వ్యస్తా మధురవాదినః ౯. నజానీమోవయంరాజన్ మాల్యవత్కృతసాహసం, నిర్మాల్యమివనోభాతి యోషిత్కేశమిదంప్రభో ౧౦. ఇతితద్వచసారుష్టో మాల్యవంతం నృపస్తదా, భృత్యైరాయసంతర్జ్య జగాదపరుషాక్షరం ౧౧. కిమరేవిపరీతాతే బుద్ధిరద్య దురాశయ యోషిన్నిర్మాల్య మానీయ పూజార్థ మదిశఃఖల ౧౨. దోషీత్వంగచ్ఛకుత్రాపి దేశేమాతిష్ఠ మామకే, ఇతివాదినిరాజేంద్రే మాల్యవా న్బ్రవీద్భియా ౧౩. తిలమాత్రంనపశ్యామి దోషంమయినరాధిప, తథాపిమేఽపవాదో ద్యప్రాప్తః ప్రారబ్ధకర్మణా ౧౪. అనుజ్ఞాందేహిరాజేంద్ర తవరాజ్యా ద్వ్రజామ్యహం, ఇత్యుక్త్వానిర్జగామాసౌ మాల్యవానటవీంప్రతి ౧౫. దత్త్వాద్విజేభ్యఃసర్వస్వం శివార్పణధియామలః, విరక్తఃసంచచారాసౌ గిరికాననభూమిషు ౧౬. తత్రర్షివచనాచ్ఛీఘ్రం పంపాక్షేత్రమగాన్ముదా, స్థిత్వాస్మిన్భూధరేనిత్యం శివపూజార్థ మాదరాత్ ౧౭. ఋషిభ్యఃప్రదదౌ బిల్వ తులసీసుమమాలికాః, స్వధర్మేణసమారాధ్య తోషయామి మహేశ్వరం ౧౮. సాధుసంతోషఏవాత్ర శివానుగ్రహకారణం, ఇతినిశ్చిత్యమనసా సాధుసేవారతోభవత్ ౧౯. గతేకతిపయేకాలే తత్సేవాతుష్టమానసాః, ఋషయస్తంసమాలోక్య జగదుః ప్రీతిపూర్వకం ౨౦. భక్తోసిప్రియకారీత్వం సాధుసేవారతఃసదా, అతఃపంచాక్షరీమంత్ర ముపదేక్ష్యామహేతవ ౨౧. భక్త్యాజపిత్వాతన్మంత్రం ముక్తోభవ పునర్భవాత్, ఇత్యుదీర్యమనుంతస్మై మునయఃశంసితవ్రతాః ౨౨. ఉపాదిశన్స్వభక్తాయ విరక్తాయచధీమతే, ఉపదిష్టోథతైశ్చక్రే మాల్యవాంస్తపఉత్తమం ౨౩. ఫలాహారీక్వచిత్కాలే క్వచిత్పర్ణాశనోఽభవత్, జలమాత్రం

క్వచిత్కాలే శీర్త్వాపర్ణానీ జితేంద్రియః ౨౪. క్వచిన్నిరశనోభూత్వా తతాపపర మంతపః, హృత్పుండరీకమధ్యస్థం ధ్యాత్వాశివమనామయం ౨౫. ఊర్ధ్వబాహు ర్నిరాలంబః స్థాణువన్నిశ్చలస్థితః, ఏవంశతసమాయాతా స్తదాతుష్టో మహేశ్వరః ౨౬. ప్రత్యక్షః సమభూత్తస్మై విరూపాక్షో దయానిధిః, విరూపాక్షంతదాదృష్ట్వా సమాధివిరతో మునిః ౨౭. పతిత్వాపాదయోస్తస్య ముహూర్తం పునరుత్థితః, శ్రీ విరూపాక్షపాదాబ్జ మధుపోమాల్యవాంస్తదా ౨౮. విస్మృత్యాత్మానమానందా న్నన ర్తోన్మత్తవన్మునిః, ఆనందాశ్రూణిముంచ న్సభక్త్యుత్కంఠితమానసః ౨౯. పున శ్చిత్తంసమాధాయ స్తోతుంసముపచక్రమే, పరాత్పరంపావనమిందుశేఖరం పినాకినం పాపవిమోచనంనృణాం ౩౦ పితామహాది స్తుతపాదపంకజం పంపామనోనాథమహం సదాభజే, కపాలమాలాధర మాదిపూరుషంకృపాకరం కాలహరంకపర్దినం ౩౧. అపారసంసారసముద్రతారకం సమామిపంపాపతిమీశ్వరంసదా, ఇతిస్తుతోమాల్య వతామహేశ్వరో నితాంతభక్త్యా పరితుష్టమానసః ౩౨. పితేవపుత్రం కృపయాబ్ర వీదిదం సుతాఽద్యపూర్ణంతవదుశ్చరంతపః, వృణీష్వతేఽభీష్టమహం దిశేఽధునావరం సురాణామపి దుర్లభంమునే ౩౩. సురాధిపత్యంపరమేష్ఠిసంపదం బ్రహ్మర్షివర్యోసి తపఃప్రభావతః, ఇత్థంవిరూపాక్షవచాంసి మాల్యవాన్ శ్రుత్వాతిసంతుష్టమనా స్తదా బ్రవీత్ ౩౪. మిథ్యాభిలాషేణనమేప్రయోజనం సత్యేమనోమేస్తు సదామతేత్వయి, త్వయిస్థితేహృత్కమలే మమాధునా . కిమబ్జయోనిఃసమతాంవ్రజేత్పునః ౩౫. శిలాతలంతల్ప మరణ్యమాలయః ఫలంసుభోజ్యం జలమస్తుమేసుధా, ఇతిమాల్యవ తోవచోనిశమ్య శ్రుతిసౌఖ్యంపునరాహ తంమహేశః ౩౬. మతిమంస్త్వమిహైవ భక్తియోగా దతిమృత్యుర్భవతాపసైః సుపూజ్యః, అయమద్రివరోభవే న్నృలో కేతవనామ్నాప్రథితః సురాలిసేవ్యః ౩౭. అహమప్యనుకంపయాత్రనిత్యంత్వయితి ష్ఠామి సదార్చితఃప్రసన్నః, ఇత్థంలబ్ధవరోధీమాన్ సత్యవ్రతపరాయణః ౩౮. నిత్యం స్వనామ్నావిఖ్యాతే స్థిత్వాస్మి న్భూధరోత్తమే, శ్రీశంకరార్చనరతో బభూవానంద నిర్భరః ౩౯. త్రేతాయుగే దాశరథిర్లక్ష్మణేన సమన్వితః, సీతయాసహ తాతా జ్ఞావశా దాగత్యకాననం ౪౦. పంచవట్యామువాసాథ రావణోరాక్షసేశ్వరః, మాయయావంచయిత్వాతం చోరయామాస మైథిలీం ౪౧. సీతామదృష్ట్వాశోకార్తః కోసలేంద్రో వనాద్వనం, మార్గమాణోజగామాసౌ కిష్కింధానగరాంతికం ౪౨. హనూమద్వచనాత్సఖ్యం సుగ్రీవేణ చకారసః, వాలిసుగ్రీవయోఃసంఖ్యే వాలినం సుదురాసదం ౪౩. శరణైకేనహత్వాతం సుగ్రీవంరాజ్యనాయకం, కృత్వాత్రభూ ధరేరామో వర్షాకాలమనీనయత్ ౪౪. ఏకదాలక్ష్మణంప్రాహ సీతావిరహవిక్లవః,

శృణులక్ష్మణమద్వాక్యం మమానుజహితంతవ ౪౫ మయితేస్నేహమధికం పశ్య
న్నపి కరోమికిం, నిరుపాయాదిదంవచ్మి సీతావిరహకాతరః ౪౬. మదర్థంత్వంమహా
రణ్యేకుతోదుఃఖ మవాప్స్యసి, గచ్ఛాయోధ్యాపురంతాత సర్వసంప త్సమృద్ధి
మత్ ౪౭. సుఖీభూయాఃచిరంరాజ్యే భరతాదిభిరన్వితః, తత్రాపిస్మరమాంనిత్యం
తవప్రేమాస్పదం సదా ౪౮. సీతావిరహదావాగ్ని ర్మాందహ త్యతిదారుణః,
నసహేయ మసూన్ త్యక్ష్యామ్యద్య ప్రాయోపవేశతః ౪౯. అయోధ్యాంపునరా
గత్య నపశ్యామిజనానహం, ఇత్యుక్త్వాశ్రుముఖం దీనంపశ్యంతం లక్ష్మణంతదా
౫౦. గుహామావిశదార్తః సరామ స్తూష్ణీమధోముఖః, లక్ష్మణస్తద్వచఃశ్రుత్వా
వజ్రాహతఇవద్రుమః ౫౧. పపాతమూర్ఛితోభూమౌ పునరుత్థాయ దుఃఖితః,
చింతయామాసబహుధా గుహాద్వారి మహామతిః ౫౨. గచ్ఛేతిమామువాచా
హా త్యక్త్వావాంత్సల్య మగ్రజః, కింకరోమిక్వగచ్ఛామి త్యక్త్వారామం మమా
గ్రజం ౫౩. ప్రాణాత్ప్రియతరం హిత్వాజీవితేనాపి కింమమ, సీతావిరహసంతప్త
ఇతి మామబ్రవీద్వరః ౫౪. క్వగతావామహాభాగా సీతాపతిసుఖప్రదా, సీతా
వాభక్షితా కింవా కేనచి ద్రక్షసాసతీ ౫౫. సీతావిరహితంరామం బంధుహీనం
వనేచరం, కథంపశ్యామినేత్రాభ్యా మవాప్తంకరుణాందశాం ౫౬ ఆత్మానమహమ
ప్యాశు త్యక్త్వా ప్రాయోపవేశతః, రామపాదాంబుజంప్రాప్య మోదయామి సదా
మలం ౫౭ ఇతిచింతాతురేదీనేంలక్ష్మణే తాపసోత్తమః, మాల్యవా న్నాజగా
మాత్ర రామదర్శనకాంక్షయా ౫౮. చింతాతురంగుహాద్వారి స్థితంలక్ష్మణ మీ
క్ష్యసః, విస్మయావిష్టహృదయో రామానుజమపృచ్ఛత ౫౯. కింలక్ష్మణ మహా
బాహో దుఃఖార్త ఇవ లక్ష్యసే, కుతశ్చింతాధునాప్తాంగరామసేవారతస్యతే ౬౦.
* లక్ష్మణః * తాపసోత్తమ మచ్చింతాబీజం శృణువదామితే, సూర్యవంశమణిః
శ్రీమాన్వరః సద్గుణవారిధిః ౬౧. మమాగ్రజోఽపి దుఃఖాబ్ధామగ్నఃకింకరవాణ్య
హం, సీతావిరహసంతప్తః ప్రవివేశగుహామిమాం ౬౨. భార్యావిరహితందీనం
బంధుహీనంవనేచరం, దుఃఖితంరామమాలోక్య జీవితుంనోత్సహేమునే ౬౩. సర్వ
సంపత్సమృద్ధస్య సింహాసనగతస్యచ, సీతయాసహితస్యార్య కదాపశ్యేయ మాన
నం ౬౪. ఇత్యుక్త్వాలక్ష్మణోశ్రూణి ముంచంస్తూష్ణీ మభూత్తదా, తచ్ఛ్రుత్వామా
ల్యవా న్ప్రాహలక్ష్మణం శుభలక్షణం ౬౫. * మాల్యవాన్ * శృణులక్ష్మణ
మద్వాక్యంసర్వేశ్వర మనామయం, విరూపాక్షంసముద్దిశ్య తపఃకురుమహామతే
౬౬. ఇత్యుక్త్వోపదిదేశాస్మై విరూపాక్షమహామనుం, తత్రైవలక్ష్మణస్తీవ్రం తపశ్చ
క్రే ఘశంకరం ౬౭. తతోరామంసమాసాద్య మాల్యవాన్వీక్ష్యదుఃఖితం, గుహా

వాసం మహాచింతాసింధు మగ్నమవోచత ౬౮. రామరామమహాబాహో జగ
దార్తినివారక, త్వందుఃఖితఇతీదంమే చిత్రంభాతి సురార్చిత ౬౯. మాశోకంకురు
కల్యాణ మనఃస్థైర్యం వహప్రభో, *రామః* కింకరోమి మునేసీతాం వినాఽలంజీవి
తేనమే ౭౦. నసహివిరహంతస్యాః క్వవామమసుఖం భవేత్, నగచ్ఛేయం మతో
రాజ్యం బంధుదర్శనతోప్యలం ౭౧. గుహాయామేవతిష్ఠామి కృత్వాప్రాయోపవేశ
నం, ఏవంవదంతంశ్రీరామం సంమాన్యమునిరబ్రవీత్ ౭౨. రామరామమహాబా
హో జానేత్వాం పరమేశ్వరం, మాయాజాలవినిర్ముక్తం సచ్చిదానందవిగ్రహం
౭౩. పురాణపురుషం సాక్షాన్నారాయణ మనామయం, నిత్యానపాయినీ శక్తిస్త
వోర్వీతనయా మతా ౭౪. యువాంప్రధానపురుషౌ జగద్ధేతూజగన్మయౌ, భూభా
రహరణార్థాయ కుర్వాథేన్నృవిడంబనాం ౭౫. తథాపి లౌకికాచారమనుసృత్య వదా
మ్యహం, విరూపాక్షంసమారాధ్య తీర్త్వాఽఽపత్సింధు మావిలం ౭౬. సీతాం
ప్రాప్యసుఖేనైవ గంతాసి నిజపత్తనం, ఇత్యుక్త్వోపాదిశన్మంత్రం రామాయచతు
రక్షరం ౭౭. భక్త్యాజజాపతన్మంత్రం పావనం రఘుసత్తమః, తేనతుష్టోవిరూపాక్షః
ప్రత్యక్షోభూ దుమాయుతః ౭౮. కోటిసూర్యప్రతీకాశం శివందృష్ట్వా రఘూద్వ
హః, భక్త్యాపులకితాంగస్స న్ప్రణనామ సదండవత్ ౭౯. తదారామంసమా
లింగ్య ముదాప్రాహ మహేశ్వరః, రామజానామితేసర్వం భావ మాశరహారిణః
౮౦ సీతానిమిత్తమసురా న్హత్వా దశముఖాదికాన్, తయాసహముదాఽఽయో
ధ్యాం ప్రాప్యరాజ్య మకంటకం ౮౧. భర్తాసి పంక్తి(రుద్ర) సాహస్ర వర్ష పర్యంత
మాదరాత్, ఇత్యుక్త్వారామమీశాన స్తేనసంపూజితోముదా ౮౨. అత్రైవాస్తి
ప్రసన్నాఖ్యోభక్తాభీష్టప్రదాయకః, * ఋషయః * లబ్ధ్వామాల్యవతోమంత్రం కించ
కారాఽథలక్ష్మణః ౮౩. వదవిస్తరశోవిద్వన్ శ్రోతుంకౌతూహలంహినః, *శ్వేతపాలః*
అత్రైవలక్ష్మణస్తీవ్రం తపశ్చక్రేఽథశంకరం ౮౪. నిత్యంతీర్థోదకస్నాయీ నిరాహా
రోజితేంద్రియః, తపశ్చక్రేవిరూపాక్షం సర్వదాహృదిభావయన్ ౮౫. తేనతుష్టో
మహాదేవః ప్రత్యక్షోఽభూ త్సుఖప్రదః, స్వయంరామోబభూవాథ భవానీ జనకా
త్మజా ౮౬. స్కందోలక్ష్మణరూపోభూ ద్భరతోభూద్గణాధిపః, వీరభద్రశ్శత్రు
ఘ్నోఽయోధ్యాసీ న్మాల్యవదద్రిః ౮౭. చండీశాద్యాదండధరాః ప్రమథాఃపరిచా
రకాః, సనకాదియుతఃశంభుః సింహాసనమధిష్ఠితః ౮౮ ఆవిరాసీద్విరూపాక్షః సర్వ
సంపత్సమృద్ధిమాన్, సమాధివిరతోభూత్వా దృష్ట్వాతాన్లక్ష్మణస్తదా ౮౯.
విస్మృత్యాత్మాన మున్మత్తవదాసీనః క్షణంవిభుః, అథాశ్చర్యయుతఃస్వాంతే తర్క-
యామాస లక్ష్మణః ౯౦ ఇయంనూనమయోధ్యాసా రామఃసీతాసమన్వితః,

భ్రాతృభిఃసహితఃశ్రీమా నాననేహివిరాజతే ౯౧. కిమాశ్చర్యమిదంరామః సీతా విరహాతురః, మాల్యవద్గిరిమాసాద్య మామాజ్ఞాప్య విశద్గుహాం ౯౨. సదాశివం సముద్దిశ్య తపశ్చక్రే సుదుస్తరం, ఏతావత్కాలపర్యంత మావామత్రివ రేస్థితౌ ౯౩. స్వప్నోవామేమనోభ్రాంతిః కథంవేద్మి స్థితింనిజాం, తత్సత్యమేతత్సత్యంవా భ్రాంతో హంశైవమాయయా ౯౪. కృతార్థోహ మయోధ్యాయాం సింహాసనగతంవిభుం, సీతయాసహితం రామమపశ్యం భ్రాతృభిర్వృతం ౯౫. ఇత్యుక్త్వాదండవద్భూమౌ సాష్టాంగంప్రణనామసః, హృదిస్మరస్విరూపాక్షం భక్త్యానిశ్చం మా సః ౯౬. విరూపాక్షస్తముత్థాప్య పరిష్వజ్యభుజైస్తదా, సిషించానందజైర్బాష్పై ర్విభాషేలక్ష్మణం శివః ౯౭. భ్రాతృభక్తం నపశ్యామి త్వత్సమంవత్సవిష్టపే, త్వద్భక్తిమచలాం వీక్ష్య తుష్టోఽహంతవలక్ష్మణ ౯౮. సీతాకృత్యాఽఽర్యయా యుక్తో రామరూపమధారయం, అనేనతవసంకల్పసిద్ధి ర్భాయాన్నసంశయః ౯౯. మయిరామే భిదానాస్తి భేదకృన్నరకంవ్రజేత్, సురైఃసంప్రార్థితో విష్ణుర్భూభారహరణాయచ ౧౦౦. దశాననవధార్థాయ దేవానాం హితకామ్యయా, అవతారంచకారాసౌ రామరూపేణ మాధవః ౧౦౧. సీతానిమిత్తమసురా న్హత్వాదశముఖాదికాన్, యాతాఽయోధ్యాం ముదా రామః సీతాలక్ష్మణసంయుతః ౧౦౨. అవతారానుసారేణకురుతే నృవిడంబనాం, తత్రమోహంమాభజస్వ మాయాయాఃపరతోస్మిపః ౧౦౩. * క్షేత్రపాలః * ఇతి తద్వచనంశ్రుత్వా లక్ష్మణఃప్రాహ భక్తితః, అత్రైవరూపేణ స్థిరోభవ సురార్చిత ౧౦౪. రామరూపిణమీశంత్వాం పూజయామి దివానిశం, భ్రాతృభిఃసహితం సీతారూపిణ్యాశివయాసహ ౧౦౫. తచ్ఛ్రుత్వా భక్తిసంయుక్తం లక్ష్మణస్యవచః శివః, అత్రైవవసతించక్రే పరివార సమన్వితః ౧౦౬. యస్మిన్సరోవరేస్నాత్వా తపశ్చక్రే రఘూత్తమః, రామతీర్థమితిప్రాజ్ఞా స్తద్వదంతిహిభక్తితః ౧౦౭ యత్రస్నాత్వా లక్ష్మణోపి తతాప పరమంతపః, తన్నామ్నాప్రథితంతీర్థ మాసీల్లోకేఽతిపావనం ౧౦౮. స్నాత్వాఽఽవయో ర్నరోయాతిపరం కైలాసమందిరం ౧౦౯. *సూతః* ఇదమమలచరిత్రం మాల్యవద్భూధరస్య ప్రథితమమరసంఘైః పూజితంసాధుబృందైః, శివమహిమనుభావ్యం సమ్యగాకర్ణ్యధీరాః పరమసుఖమనంతం ప్రాప్నుయామో దంతుసంతః ౧౧౦.

* * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మాల్యవద్గిరిమహిమానువర్ణనావసరే శ్రీవిరూపాక్షస్య రామపంచాయతనరూపేణావిర్భావకథనం నామైకషష్టితమోఽధ్యాయః. ౬౧.

* సూతః * సప్తర్షయస్తదా క్షేత్రపాల యుక్తాదిదృక్షవః, ప్రాప్యబ్రహ్మశి
లాతీర్థం కౌతుకాదిత్థమబ్రువన్ ౧. క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ వదతీర్థస్య వైభవం,
శైవాఖ్యానసుధాపానే తృప్తిర్నో నహిజాయతే ౨. * క్షేత్రపాలః * పితామహ
స్తపశ్చక్రే సదాశివ మనామయం, సృష్టిశక్తిమవాప్యాసౌ తత్ప్రసాదాన్మహాద్యుతిః
౩. ఏకదాఽఽవిరభూత్తస్య ధ్యాయతో ముఖతః శుభా, శుద్ధస్ఫటికసంకాశా శర
చ్చంద్రనిభాననా ౪. సౌందర్యనిధిరంభోజ నేత్రా చంపకనాసికా, తాంసర్వసుందరీం
దృష్ట్వా ముమోహ కమలాసనః ౫. అహోరూపమహోభాగ్య మహోదే
హద్యుతిర్వరా, ఆశ్చర్యంజనయత్యస్యాః సౌందర్యంమమమానసే ౬. కథంచిదే
నాంరమయామి సుందరీంసుతామపిత్యక్త్వా భయోరహస్యహం, అథామరాః సాధువరాః
నిరీక్ష్యమాంనిందంతువందంతు హసంతువాపునః ౭. ఇత్థంవిచింత్యాంబుజయోని
రాశుతాం రేమేసుతాం మన్మథబాధితస్తదా, రతింసుతాయామతనోత్పితామహో
వృథామతిర్జ్ఞాఇతీరితంపద్యైః ౮. లోకేష్వకీర్తిః ప్రథితా పితామహః శోకేనసంతప్త
మనా వ్యచింతయత్, కృతోఽస్మియల్లోకవిగర్హితం ఖలం నకోపిమామర్చయతీహ
నిందితం, ౯. ఇత్థంవిధాతా బహుచింతయాన్వితః సంత్యజ్యసృష్ట్యాదికమార్తమా
నసః, ఏకాంతమాస్థాయ మునివ్రతో హ్రియాస్థితః సదానమ్రశిరాస్సుదుఃఖితః ౧౦.
విజ్ఞాయతద్విష్ణురగాత్పితామహం లజ్జావినమ్రాస్యమువాచ మాధవః, కింతేవదా
బ్జాసన దుఃఖకారణం క్రాంతోఽసి సృష్టేర్గతాం కుతోఽధునా ౧౧. ఇత్థంవదంతం
మధుసూదనంహ్రియా పితామహః ప్రాహకృతాపరాధః, మమాపరాధం కిము
వచ్మి సాంప్రతంరమాధవాత్మాన మపిత్యజామికిం ౧౨. సుతాసురూపంచ నిరీక్ష్య
మోహాదకార్షమస్యాం సురతంవిగర్హితం, నిందంతితన్మామమరాశ్చ పాపినంతన్ము
క్త్యుపాయం వదమేద్యమాధవ ౧౩. ఇతిపద్మభువోవచో నిశమ్యశ్రుతతేజాః పునర
చ్యుతోజగాద, మతిమంస్తవపాపమోచనం యద్ధితమీశో విదధాతిదీనబంధుః ౧౪.
గచ్ఛపంపాపతేః క్షేత్రం పవిత్రంపుణ్యవర్ధనం, తపశ్చరవిరూపాక్షం తత్రభక్తిసమన్వి
తః ౧౫. తేనతుష్టోమహాదేవ స్త్వాభీష్టం దదాతిహి, ఇత్యుక్తః కేశవేనాసౌ జగా
మక్షేత్రనాయకం ౧౬. ఏతత్తీర్థసమీపేతు కల్పయిత్వాశ్రమం శుభం, స్నాత్వా
త్రికాలంతీర్థేస్మిన్ తపశ్చక్రే సుదుశ్చరం ౧౭. హృదంబుజేముదాధ్యాయన్ చిదా
నందముమాధవం, పూజయామాసమనసా మహాధ్యానపరాయణః ౧౮. తపసాత
స్యతుష్టాత్మా ప్రసన్నః పరమేశ్వరః, ప్రత్యక్షః సమభూత్తస్య పురతో దివ్యదర్శనః
౧౯. * విరూపాక్షః * పరమేష్ఠిన్మహాప్రాజ్ఞ వరంవరయకాంక్షితం, తపసాత
వతుష్టోస్మి వృథాదైన్యంకుతోఽధునా ౨౦. అపితేకుశలం బ్రహ్మన్ కిన్నుసర్గేప్రవర్తసే,

అపిత్వాంపూజయిష్యంతి సర్వలోకే సురాసురాః ౨౧. ఇతిపంపాపతేర్వాచంస మాకర్ణ్యాంబుజాసనః, సాష్టాంగంప్రణిపత్యాహ శివపాదాంబుజద్వయే ౨౨. * బ్రహ్మ * కైలాసవాసదేవేశ కలానిధివిభూషణ, కింవదామిచరిత్రంమే దుర్వృత్తస్య దయాఘన ౨౩. మమాస్యాన్నిర్గతాంకన్యాం రూపలావణ్యశోభితాం, దృష్ట్వాకామవినష్టాత్మా రతింతస్యాంచకారయత్ ౨౪. సుతాసంగతమాలోక్య మాంనిందంతి మహాజనాః, సృష్టౌవినష్టధీ రస్మిధర్మభ్రష్టోస్మి శంకర ౨౫. మహాపాతకమగ్నంమా ముద్ధరాంధక సూదన, ఇతితస్యవచఃశ్రుత్వా విరూపాక్షోబ్రవీదిదం ౨౬. * దేవః * మావిషాదముపైహిత్వం మమమాయైవ కేవలం, నసుతాతవకల్యాణీ వాణీ వదనమందిరా ౨౭. ఇమాంతవసుతాంమత్వా మావిషాదమగా విధే, సృష్ట్యాదౌతవచిత్తేహం భారతీం ధ్యానమాస్థితాం ౨౮. తస్మిన్మకరవంతేఽద్య వదనాన్నిర్గతా భవత్, మదాజ్ఞయాపరాశక్తి ర్లోకా నుగ్రహకారిణీ ౨౯. చతుస్సృష్టైస్సా యమూనా శృంగారరూపాబభూవసా, అనయైవభవచ్ఛక్తి గనయాజ్ఞానవాన్భవాః ౩౦. సరస్వతీచసావిత్రీ గాయత్రీతిత్రిధామతా, తయైవశబ్దతేవిశ్వం జ్ఞానశక్త్యా మమాజ్ఞయా ౩౧. సందేహంత్యజపుత్రీతి మాస్తుశోకస్తవానఘ, నాస్తిపాపంత్వయీదానీం లోకమాన్యోభవామల ౩౨. ఇతిబ్రువాణమీశానం నత్వాప్రాహపితామహః, దేవమామపరాధీతి నిందంతి సకలామరాః ౩౩. తానాజ్ఞాపయనిష్పాపో విధాతేతిసదాశివ, ఇత్థంబ్రహ్మవచఃశ్రుత్వా విరూపాక్షో దయానిధిః ౩౪. దేవానాహూయశక్రాదీనువాచపరమాదరాత్, పురుహూతముఖాఃసర్వే శృణుధ్వం భాషితంమమ ౩౫. నిష్కల్మషోయమంభోజ సంభవఃశాసనాన్మమ, నసుతాభారతీశక్తి రాద్యాసర్గ విధాయినీ ౩౬. మమాజ్ఞయైవలోకేశ ముఖాత్సా నిరగాద్వరా, తయైవయుక్తోబహుధా సృజతీదం జగద్విధిః ౩౭. తస్మాత్పితామహం యూయంభజధ్వ మమలంసదా, ఇత్యాజ్ఞప్తాఃసురాఃసర్వే శంకరేణ మహాత్మనా ౩౮. పూజయామాసురంభోజ సంభవంభారతీయుతం, బ్రహ్మాపిశివమారాధ్య భక్త్యాస్తుత్వా ముదాన్వితః ౩౯. తదాజ్ఞయాయయౌ సత్యలోకం వాణీసమన్వితః, తీర్థస్యాస్యతటేరమ్యే శిలాయాం మాస్థితోవిధిః ౪౦. తపఃకృత్వావిరూపాక్షప్రసాదంప్రాప మద్భుతం, తస్మాద్బ్రహ్మశిలాతీర్థ మితిఖ్యాతమభూదిదం ౪౧. యఃస్నాతితీర్థేసర్వేఽస్మిన్నయాతి పరమంపదం, ఇత్థంశ్రుత్వాక్షేత్రపాలవచస్సప్తర్షయోమలాః ౪౨. తత్రస్నాత్వాపురోగత్వా పితృతీర్థంప్రపేదిరే, సర్వపాపహరంపుణ్యమారోగ్య కరమవ్యయం ౪౩. సదాదేవర్షిగంధర్వ యక్షకింనర సేవితం, తత్రిగత్వాక్షేత్రపాలః ప్రాహ తాపసపుంగవాన్ ౪౪. శృణుధ్వంమునయోయాయం తీర్థ

వైభవముత్తమం, పితృతీర్థమిదంపుణ్యం సద్యోముక్తిప్రదాయకం ౪౫. పురాభూ
మిసురాశ్చక్రుస్తీర్థేఽస్మిన్పితృతర్పణం, తేనతత్పితరస్సర్వే కైవల్యంప్రాపురుత్తమం
౪౬. అత్రస్నాత్వాశౌనకాద్యా మునయోపీతకల్మషాః, వేదశాస్త్రపురాణానాం
రహస్యంవివిదుఃపురా ౪౭ సత్రాణిచక్రుస్తత్రైవ వేదోక్తవిధినామలాః, పితౄ
ణాంముక్తిసిద్ధ్యర్థం నిర్మమేతీర్థమీశ్వరః ౪౮. స్నాత్వాత్రముక్తిమాప్నోతి నరఃకిల్బి
షవర్జితః, ఇతితద్వచనంచోక్త్వా క్షేత్రపస్తీర్థవైభవం ౪౯. అహంపురాతపశ్చక్రే
తీర్థేస్నాత్వాత్రనిత్యశః, తేనపుణ్యప్రభావేన హ్యభవంక్షేత్రపాలకః ౫౦. మన్నా
మ్నాతీర్థరాజోఽయం రాజతేలోకవిశ్రుతః, అత్రస్నాత్వాసరోయాతి సత్వరం పరమం
పదం ౫౧. ఇత్థంశ్రుత్వావచస్తస్య స్నాత్వాతస్మింస్తపోధనాః, వాసుకేస్తీర్థమాసాద్య
మాల్యవత్పశ్చిమేస్థితం ౫౨. పప్రచ్ఛుర్వైభవంతస్య క్షేత్రపాలంమహర్షయః,
* క్షేత్రపాలః * వాసుకేస్తీర్థమిత్యేతత్ ప్రవదంతిమనీషిణః ౫౩. అత్రస్నాత్వానర
స్త్వత్ర విషదోషాత్ప్రముచ్యతే, అస్యతీరేతపశ్చక్రే వాసుకిఃశంకరంప్రతి ౫౪.
విరూపాక్షవరేణాసౌసర్పరాజోఽభవద్వరః, * సూతః * తతో నలశిలాంప్రాప్య
క్షేత్రపఃప్రాహతాపసాన్, ఇదంనలశిలానామ తీర్థంపరమపావనం ౫౫. స్నానాదస్మిం
స్తీర్థరాజే శనిబాధానవిద్యతే, పురానలమహారాజో దమయంత్యాయుతోభృశం
౫౬. శనినాబాధితోఽరణ్యే సంచచారాతిదుఃఖితః, ఏకదానిశిసుప్తాయాం భార్యా
యాంవిధివంచితః ౫౭. త్యక్త్వాయయౌ మహారణ్యేచచారోన్మత్తవత్తతః, కర్కో
టకేనదష్టోఽసౌ విరూపోభూద్ధరాధిపః ౫౮. వనాద్వనంపరిభ్రమ్య పంపాక్షేత్రమగా
ద్వరం, తత్రవేదనిధేర్వాక్యాత్తీర్థేస్మిన్కృతమజ్జనః ౫౯. భక్త్వాశివంసమారాధ్య
తత్ప్రసాదాన్మహామతిః, శనిబాధావిముక్తఃస నోకసలాధిపమభ్యయా ౬౦.
ఋతుపర్ణంసమాశ్రిత్య ప్రాప్తరాజ్యోఽభవన్నృపః, తస్మాన్నలశిలాతీర్థమితిలోకేషు
గీయతే ౬౧. స్నాత్వాత్రశనిబాధాయా ముక్తోభవతిమానవః, ఇత్యుక్త్వాక్షేత్రపా
లస్తైర్యుక్తః ప్రాపసరిత్తటం ౬౨. గుంజాసంగమనామానం ప్రవాహంప్రాప్యపా
వనం, ఋషిభ్యఃకథయామాస తస్యవృత్తంమనోహరం ౬౩. * క్షేత్రపాలః *
శలభోనామదైతేయః చండాసురతనూభవః, దేవ్యాకృతంచండవధం శ్రుత్వాక్రో
ధసమన్వితః ౬౪. తపస్తప్త్వాపద్మభువం తద్దత్తవర గర్వితః, అతిదేవాసురబలః
సర్వలోకా నబాధయత్ ౬౫. అసంఖ్యశలభాకారః క్షేత్రాణ్యుపవనానిచ, ఆశ్ర
మాణిచరమ్యాణి నాశయామాసరాక్షసః ౬౬. సర్పవ్యాఘ్రవరాహాది రూపైర్లో
కానబాధయత్, తద్భయాత్తాఃసురా స్సర్వే మునయోదుఃఖకర్శితాః ౬౭. బ్రహ్మ

ణంశరణంజగ్ముః ప్రాహుఃపద్మభువంతదా, శలభాసురబాధాయా రక్షాస్మాన్కరు
ణానిధే ౬౮. విధేలోకశరణ్యోసి జహితందుష్టదానవం, * బ్రహ్మ * మద్దత్తవర
గర్వేణ బాధతేలోకకంటకః ౬౯. సురాసురై రవధ్యత్వం లబ్ధ్వావర మనుత్తమం,
దృష్ట్వాసా బాధతేలోకా న్నిరుపాయోస్మి నిర్జరాః ౭౦. తథాపివర్తతేత్ర రహస్యం
దైవచోదితం, పురుషైరేవమేమృత్యుర్మాభవత్విత్యయాచత ౭౧ నసస్మారవరంస్త్రీభి
ర్మరణంమాభవేదితి, తస్మాదస్యభవే న్మృత్యుర్యోషితాత్రనసంశయః ౭౨ యాం
స్యామశ్శరణందేవీంవిశ్వరక్షావిధాయినీం, సైవాస్మాన్రక్షతీశానా హత్వాదైత్య
యమాహవే ౭౩. ఇత్యుక్త్వానిర్జరై స్సార్థం పంపాక్షేత్రంజగామసః, తుంగభద్రాత
టేరమ్యే దధ్యౌహైమవతీంశివాం ౭౪. ఆవిరాసీజ్జగన్మాతా దేవానాంపురతోంబికా,
గుంజారక్తముఖీ దీప్తజ్వలనాక్షీ ధనుర్ధరా ౭౫. దృష్ట్వాతామమరాస్సర్వే సాష్టాం
గంప్రణిపత్యచ, స్తుత్వాబహువిధైస్స్తోత్రై స్తాంప్రతీత్యముదాబ్రువన్ ౭౬. శలభో
నామదైత్యేంద్రః సర్వాన్పీడయతీహనః, జగన్మాతస్త్వమేవాద్య హత్వారాక్షస
మాహవే ౭౭ పాహ్యస్మాన్కృపయాదేవి పరమానందదాయిని, ఇతినిర్జరవాణీం
తాం సమాకర్ణ్య ముదాన్వితా ౭౮ జగాదవచనం ప్రేమ్ణా పశ్యంతీనిర్జరాన్శివా,
మాభయంవోస్తు గీర్వాణాహనిష్యామ్యసురం క్షణాత్ ౭౯. ఇత్యుక్త్వానిర్జరాన్
దేవీశలభం సమరోద్ధతం, జఘాననిశితాస్త్రేణ రోషావేశాస్సురంరణే ౮౦. రణేమర
ణమాపన్నః శరణంప్రాపసూర్యగం, తతఃప్రహృష్టా స్త్రిదశాభక్త్యా సంపూజ్యభై
రవీం ౮౧. సాష్టాంగంప్రణిపత్యాథ జగ్ముస్సర్వేస్వమందిరం, అద్యాప్యత్రవర్తతేదేవీ
గుంజాసమముఖీశివా ౮౨. తస్మాద్గుంజాసంగమాఖ్యః ప్రవాహోయం విరాజతే,
అత్రస్నాత్వానరోయాతి పరమానందమైశ్వరం ౮౩ క్షేత్రపాలవచశ్శ్రుత్వా
తత్రసప్తర్షయోమలాః, స్నాత్వాతత్పురతోగచ్ఛన్ ఖర్జూరీసంగమాభిదం ౮౪.

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే వాసుకితీర్థ బ్రహ్మశిలా,
నలశిలాతీర్థ, గుంజాసంగమప్రవాహవర్ణనం నామద్విషష్టితమోధ్యాయః. ౬౨.

---

* ఋషయః * క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ తీర్థస్యాస్య కథాంశుభాం, వదవిస్తర
తోవిద్వన్ శ్రద్ధాస్మాకంప్రజాయతే ౧. * క్షేత్రపాలః * మహిషోనామదుర్వృత్తో
దైత్యోభూల్లోకకంటకః, తేనసంతాపితా దేవా విష్ణుబ్రహ్మముఖామరాః ౨.
భవానీంప్రార్థయామాసు స్తద్వధార్థం మహర్షయః, తదామరాణాంవక్త్రేభ్య స్తేజాం
సి స్ఫురితానిచ ౩. బహిర్నిర్గత్య మిలితాన్యేకత్రైవా భవంస్తదా, స్త్రీరూపమభవ

త్తస్మాన్మహాలక్ష్మీస్త్వభ్యభాననా ౪. ఆవిరాసీజ్జగన్మాతా సహస్రాయుధధారిణీ, మహి
షంహంతుముద్యుక్తా దేవప్రార్థనయాభవత్ ౫. తదాదేవాస్తుంగభద్రామారా
ధ్య సరిదంబుం, ఖర్జూరంమేలయిత్వాత్ర మధు చక్రుస్తపోబలాత్ ౬. దదుర్దేవ్యై
ముదాదేవా మధుపానార్థ మాదరాత్, తత్పీత్వారక్తలోలాక్షీ బద్ధభ్రుకుటి భీకరా
౭. సింహనాదంవినాద్యోచ్చైః సింహారూఢాఽస్త్రధారిణీ, రణేమహిషదైత్యేంద్రం కా
లయామాస దుర్ధరం ౮. హృష్టాస్తదామరాస్సర్వే ప్రార్థయామాసు రీశ్వరీం, జయ
దేవిజగద్వంద్యే జగదార్తినివారిణి ౯. దేవిత్వయావయందైత్య భయాత్సంరక్షి
తాఃశివే, తవోత్సాహావివృద్ధ్యర్థ మస్మాభిఃకల్పితంమధు ౧౦. మేలయిత్వాత్రఖర్జూ
రం జలేనద్యా స్తపోబలాత్, ఖర్జూరీసంగమోనామ ప్రవాహోఽయంవిరాజతాం
౧౧. అత్రైవసంస్థితాలోకా నవ మాహిషమర్దని, ఇతిస్తుతామరైరత్రసంస్థితా విశ్వ
పాలినీ ౧౨. ఖర్జూరీసంగమేస్నాత్వా దేవీంసంపూజ్య నిర్జరాః, స్మరంతఃప్రయయు
ర్దేవీ మహిమానం త్రివిష్టపం ౧౩. ఇత్థంశ్రుత్వా క్షేత్రపాలవచః సప్తర్షిపుంగవాః,
స్నాత్వాతత్రముదాజగ్ము రమరీసంగమంపరం ౧౪. క్షేత్రపాలోవదత్తేభ్య స్తీర్థమా
హాత్మ్య ముత్తమం, స్నాత్వామరీసంగమాఖ్యే తీర్థేస్మిన్భక్తిపూర్వకం ౧౫. జపే
త్పంచాక్షరీమంత్రం సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే, సర్వశాస్త్రపురాణానాం సారరూపి
ణసంస్థితః ౧౬. అమరీసంగమోనామ తీర్థరాజోవిరాజతే, అమరీసంగమస్నానం శ్రీ
విరూపాక్షదర్శనం ౧౭. పంచాక్షరీజపఃపుంసాం వినాపుణ్యై ర్నలభ్యతే, మహాపాత
కసంఘాశ్చ హ్యుపపాతకరాశయః ౧౮. భస్మీభవంతితీర్థస్య దర్శనాదస్యతత్క్షణాత్,
అస్యేతిహాసంవక్ష్యామి శృణుధ్వం తాపసోత్తమాః ౧౯. గోదావరీతటేరమ్యే నిర్మ
లాఖ్యపురేద్విజః, కుమారాఖ్యోతిదుర్వృత్తో మత్తోద్విరదవత్సదా ౨౦. ధనలోభేన
వాణిజ్యనిరతోజాతిదూషకః, తస్యభార్యామరీనామ భృగువంశసముద్భవా ౨౧.
పతివ్రతా దానశీలాధర్మజ్ఞా నీతికోవిదా, నిర్వ్యాజంపూజయంతీంతాం తాడయామాస
నిత్యశః ౨౨. కదాచిదపినోవాచ తయాసాకం హితంవచః, దుఃఖేనయాపయా
మాస బహుకాలం పతివ్రతా ౨౩. వ్యాపారార్థంగతే తస్మిన్కదాచిద్బాడబాధ
మే, యదృచ్ఛయాగతస్తస్య గేహం గాలవతాపసః ౨౪. మధ్యాహ్నమతిథిర్భూ
త్వా యయాచే వరభోజనం, తంద్రుష్ట్వాగాలవంసాధ్వీ భక్త్యా సంపూజ్యవిష్టరే
౨౫. ఉపవేశ్యపచామ్యన్నం విశ్రమస్వ క్షణంమునే, ఇత్యుక్త్వాంతర్గృహం గత్వా
చింతయామాస మానసే ౨౬. కథంకరోమిమద్భర్తా సర్వదాక్రోధసంయుతః, కిం
వాకరిష్యతిపతి ర్దృష్ట్వైనం మునిపుంగవం ౨౭. తాడయిష్యతిమాంకోపా త్కథంకు

ర్యాంహితాయమే, సదాపూజ్యోతిథిర్ధర్మరతానాంహితకాంక్షిణాం ౨౮. శతాత్రి
పిగాలవఃపూజ్య స్తపస్వీజ్ఞానవాంఛుచిః, యావదాగమనం భర్తుస్తావదేనం తప
స్వినం ౨౯. సంతర్పయిత్వామృష్టాన్నైః ప్రీణయామిద్రుతంరహః, ఇత్యాలోచ్యా
కరోద్దివ్య మృష్టాన్నమవిలంబితం ౩౦. నివేదయామాస తదాగాలవాయ పతివ్రతా,
భుంజానేతుమునిశ్రేష్ఠే కుమారోగృహమాయయౌ ౩౧. సూపవిష్టంమునిం దృ
ష్ట్వా కోపసంరక్తలోచనః, భర్త్సయిత్వామరీం ప్రాహబ్రూహికోయంనరాధమః
౩౨. ప్రవిశ్యాంతర్గృహం భుంక్తేచోరవ న్నిర్గతేమయి, కింతవాయంభుజంగోవా చో
రోవా వదదుర్భగే ౩౩. ఇత్యుక్త్వాతాడయామాస వేపంతీంభృశదుఃఖితాం, ఉవా
చగద్గదాలాపాబద్ధాం జలిపుటాసతీ ౩౪. నచోరోయం మహాభాగ నవిటోమమవా
నిరాట్, పూజ్యోతిథిర్గాలవోహి యయాచేఽన్నంక్షుధాతురః ౩౫ తస్మాదన్నంమ
యాదత్తం ధర్మమాశ్రిత్య కేవలం, అభ్యాగతఃశివఃసాక్షా ద్గృహిణాం ధర్మచారిణాం,
ఇతిశ్రుత్వా వచస్తస్యాః కోపేనస్ఫురితాధరః ౩౬. బబంధరజ్జునా పాణిపాదంనండే
నచావధీత్, తద్దృష్ట్వాగాలవఃకృద్ధః శశాపసహసాఖలం ౩౭ వరంగార్హస్థ్యమాశ్రి
త్య మోఘాళీ నిర్దయఃశఠః, అవమత్యాతిథింమాంత్వ మనయాద్ధర్మచారిణీం ౩౮.
సంతాడ్యరజ్జుభిః భార్యాందృఢంబధ్నాసికుర్మతే, ఏతావృశస్యతే దుష్టజీవితాన్మర
ణంవరం ౩౯. ఇత్యుక్త్వాభోజనంత్యక్త్వా నిర్జగామతపోధనః, గతేమునౌమృతః
శూలవ్యాధినా పీడితోభృశం ౪౦. కుమారోరారవేవాస మకరోద్దుఃఖకర్శితః, తదా
మరీమహాదుఃఖ మగ్నావైధవ్యయోగతః ౪౧ చింతయామాసబహుధా పతింసం
స్మృత్యమానసే, సాధుర్వాయదివాసాధుః పతిరేవగతిఃస్త్రియాః ౪౨. తంవినానిష్ఫ
లంజన్మ శ్మశానసుమ మాల్యవత్, ఇత్థంవిచింత్యవైరాగ్యా త్త్యక్త్వావిత్తాదివాసనాం
౪౩. దత్త్వాద్విజేభ్యఃసర్వస్వం యయావనముదారధీః, తీర్థయాత్రాంవిధాయాసా
శాంతి నప్రాప కుత్రచిత్ ౪౪. తత్రతత్రర్షివచనా త్పంపాక్షేత్రమవాపసా, దృష్ట్వా
క్షేత్రేమునీన్ సర్వాన్ తీర్థాని విమలానిచ ౪౫. అనేకదేవతాస్థానా న్యభజచ్ఛాం
తమానసా, అహోక్షేత్రమిదంరమ్యం దర్శనాత్పాతకాపహం ౪౬. పూతాహ
మభవం క్షేత్రదర్శనా త్పాతకవ్రజాత్, ఇత్థంస్తుత్వాజగామాసా తుంగభద్రానదీం
సతీ ౪౭. నిత్యంస్నాత్వాత్ర సంపూజ్యవిరూపాక్షం దయానిధిం, జతేంద్రియాజితా
హారా సత్యవాఙ్మితభాషిణీ ౪౮. కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రపారాక (?) వ్రతం చక్రేపతివ్రతా,
ఏవంకతిపయేకాలే గతే తత్యాజవిగ్రహం ౪౯. తుంగభద్రాతటేరమ్యే సర్వసంగ
వివర్జితా, సత్యలోకంజగామాసా దివ్యసుందరవిగ్రహా ౫౦. చతుర్యుగసహస్రంచ
వర్షాణాం సుఖమన్వభూత్, ఏతస్మిన్నంతరేకాలే ఽభవతాంభ్రాతరావుభౌ ౫౧.

సుందోపసుందనామానౌ రాక్షసౌ బలగర్వితౌ, త్రిలోకీం లోకపాలాంశ్చ బాధయామాసతుః ఖలౌ ౫౨. తయోర్వధార్థం లోకేశః సంచింత్యాహామరీంరహాః, శృణు మానిని మద్వాక్యం దేవకార్యార్థమాదరాత్ ౫౩. సుందోపసుందనాశాయ సుందరాకారశోభితా, తిలోత్తమేతి విఖ్యాతా స్వర్వేశ్యా సత్కృతా భవ ౫౪. తవేచ్ఛాగమనం కామితార్థసిద్ధిర్భవేత్సుఖం, జగన్మోహనరూపాఢ్యా జగదానందకారిణీ ౫౫. దుర్వృత్త దైత్యనాశార్థం గచ్ఛ భద్రే త్రివిష్టపం, ఇత్థం పద్మభువాఽఽజ్ఞప్తా యయౌ స్వర్గం తిలోత్తమా ౫౬. నందనే సుందరీ గానం కుర్వంతీ సంచచార సా, లీలాలోలవిశాలాక్షీ వీణావాదనతత్పరా ౫౭. లావణ్యనిధిరంభోజనేత్రా శశినిభాననా, తాం దృష్ట్వా విస్మితా దైత్యభటాః సుందోపసుందయోః ౫౮. సంనిధిం ప్రాప్య దైత్యేంద్రావబ్రువన్వినయాన్వితాః, శృణు తాం దైత్యరాజానౌ నందనే కాచిదంగనా ౫౯. గానలాస్యైకనిరతా విహరంతీ యదృచ్ఛయా, కిం కుర్మహే మహారాజౌ తస్యాః సౌందర్యవర్ణనం ౬౦. నైతాదృశీ వధూరత్నం విద్యతే భువనత్రయే, యోగ్యా సా యువయోరేవ నాన్యేషాం సుందరీమణిః ౬౧. యుష్మదైశ్వర్యమఖిలం తాం వినా నహి శోభతే, తత్ర గత్వా యువాం సాక్షాత్పశ్యతాం లోకమోహినీం ౬౨. ఇతి శ్రుత్వా వచస్తేషాం దైత్యానాం రాక్షసాధమౌ, నందనం వనమాసాద్య దృష్ట్వా తాం మోహితౌ ఖలౌ ౬౩. అహంపూర్వమహంపూర్వమితి గత్వా తిలోత్తమాం, అబ్రూతాం భవ భార్యా మే మమేత్య సురనాయకౌ ౬౪. ఇతి శ్రుత్వా తయోర్వాక్యం మందమాహాస్మితాననా, అహమేకాకినీ బాలా భవంతౌ ద్వౌ మహాబలౌ ౬౫. భార్యా కథం భవామి హా ద్వయోరేతదలౌకికం, వరిష్యామి తమేవాహం యో బలీ యువయోర్ద్వయోః ౬౬. ఇతి తస్యా వచః శ్రుత్వా సుందః ప్రాహానుజం ఖలః, మమేయమస్తు భార్యాహం బలవాన్ప్రభురస్మి తే ౬౭. నిర్జిత్య నిర్జరాన్సర్వాన్పాలయామి దివం బలాత్, *ఉపసుందః* త్రిలోకీం లోకపాలాంశ్చ క్షణం జిత్వా రణేహ్యాహం ౬౮. నిమిత్తమాత్రమేవ త్వాం రాజ్యపాలం చకారయత్, అహమేవ బలోదగ్రో హ్యహమేవ జగత్ప్రభుః ౬౯. మమైవేయం భవత్వార్యా భార్యా బాలమృగేక్షణా, సుందోపసుందయోరేవం వివాదోఽభూద్భయంకరః ౭౦. గదామాదాయ సుందోఽసౌ క్రుధాఽవరజమస్తకే, తాడయామాస సహసా సోఽపి కోపాజ్జ్వలన్నివ ౭౧. శతభారాయసీం ధృత్వా గదామగ్రజమస్తకే, పాతయామాస మఘవా దంభోళిమివ భూధరే ౭౨. అమర్షయుక్తావన్యోన్యం హన్యమానౌ గదాదిభిః, బద్ధవైరావుభావీరౌ యుద్ధం చక్రతురాశరౌ ౭౩. సహస్రవర్షపర్యంతమహోరాత్రం మహాఖలౌ, యుద్ధం కృత్వా గతప్రాణావమ్రియేతాం సురద్విషౌ ౭౪. మృతౌ సహోదరావీక్ష్య పతితౌ రణమూ

ర్థని, సైనికా భయసంత్రస్తా రురుదుఃపరివార్యతే ౨౫ రుషా కేచిద్భటాః పాశైర్హరి మాంబధ్నీత రజ్జుభిః, మృత్యుర్వాకాలరాత్రిర్వా సత్యంమాయాసుపర్వణాం ౨౬. వధ్యతాంబధ్యతాం బాలాభక్తై ర్నానాయుధైర్దృఢైః, ఇత్యాలపంతఃపరితః పరివార్య జఘ్నుస్తువః ౨౭. తిలోత్తమాఽసురాన్దృష్ట్వా చంచలేవ విభాస్వతీ, యయావుష్కరమార్గేణ బ్రహ్మలోకం ముదాన్వితా ౨౮. ఆగతాంతాంవిలోక్యాజః కృతకృత్యాంముదాబ్రవీత్, వత్సేగచ్ఛరవేర్లోకం స్థానంసూర్యరథేత్వవ ౨౯. సంతోషార్థం మయాదత్తం స్థిత్వాతత్రవిభాస్వతీ, భుంక్ష్వభోగాననేకాంశ్చ నిత్యానందయుతాతులా ౩౦. ఇత్యాజ్ఞప్తాముదాబాలా గత్వాసూర్యరథేఽవసత్, ఇత్థంతీర్థమహిమ్నాసా బ్రాహ్మణీముక్తకిల్బిషా ౩౧. భూత్వాచాప్సరసాంవర్యా సూర్యలోకే మహీయతే, తదాప్రభృతిలోకేయ మమరీసంగమాఖ్యయా ౩౨. ప్రసిద్ధోఽభూత్ప్రవాహోఽయం దర్శనాత్పాతకాపహః, ఆషాఢేకార్తికేమాఘే శ్రావణ్యాంచ విశేషతః ౩౩. స్నాత్వాత్రముక్తిమాప్నోతి నరఃకిల్బిషవర్జితః, వయస్నాత్వాత్రగచ్ఛామః పురతఃక్షేత్రముత్తమం ౩౪. ఇత్యుక్త్వామునిభి ర్యుక్తఃకృత్వాస్మిన్స్నానమాదరాత్, క్షేత్రందర్శయితుంతేభ్యః క్షేత్రపాలఃపురోయయౌ ౩౫. *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఖర్జూరీసంగమ,
అమరీసంగమాఖ్య ప్రవాహమహిమానువర్ణనంనామ
త్రిషష్టితమోఽధ్యాయః. ౬౩.

సూతః మానవాఖ్యంసరోగత్వా క్షేత్రపాలంప్రణమ్యతే, పప్రచ్ఛుస్తీర్థమాహాత్మ్యం మునయోపీతకల్మషాః ౧ *ఋషయః* అస్యతీర్థస్యమహాత్మ్య మిహాస్మాకంవదప్రభో, *క్షేత్రపాలః* మనుతీర్థస్య మాహాత్మ్యంవక్ష్యామి శృణుతాదరాత్ ౨. అత్రభక్త్యానరఃస్నాత్వా సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే, పురామనుర్మహాభాగస్తీర్థేస్నాత్వాత్రనిత్యశః ౩. శ్రీవిరూపాక్షముద్దిశ్య తపఃకృత్వాసుదారుణం, తేనలబ్ధవరః సర్వలోకమాన్యో భవద్వరః ౪. మనుతీర్థమితిఖ్యాత మిదంతస్మాన్మహర్షయః, అత్రైవోదాహరిష్యామి పురాతనకథాంశుభాం ౫. ఆసీత్కృతయుగే వైశ్యో మండనాఖ్యపురేఽమలః, శ్రీమాన్సత్యపరో వాగ్మీదాతా ధనదవద్వరః ౬. హేమకుండలనామాసౌ సదాచారోద్విజార్చకః, కృషిగోరక్షవాణిజ్య నిరతోనిర్మలాశయః ౭. అర్జయామాసరత్నాని ద్రవ్యాణిబహుశోవరః, షట్స్వేకభాగద్రవ్యేణ ధర్మకార్యంచకారసః ౮. వాపీకూపతటాకాని దేవతాయతనానిచ, కారయామాసబహుధా క్షేత్రయాత్రారతోఽభవత్ ౯. తస్యైవంవర్తమానస్య తనయౌద్వౌబభూవతుః,

శ్రీకుండలాఖ్యోజ్యేష్ఠస్తుయవీయాంశ్చ వికుండలః ౧౦. ఏతౌయువానౌ దుర్మార్గ
రతౌ వైశ్వర్యగర్వితౌ, తౌతేయాతేదివం వేశ్యారతౌనిత్యంబభూవతుః ౧౧.
అపాత్రేభ్యోధనం సర్వందత్త్వానిఃస్వౌ బభూవతుః, దారిద్ర్యాద్దుఃఖమాపన్నౌ దీనౌ
దురితకారిణౌ ౧౨. సర్వబంధుజనైస్త్యక్తౌ వస్త్రాన్నాదివివర్జితౌ, పశ్చాచ్చౌర్య
రతౌ మూర్ఖౌపురే సద్భిర్విగర్హితౌ ౧౩. రాజభీతౌ పురంత్యక్త్వాస్థితౌతౌవిపినేముదా,
వనాద్వనంపరిభ్రమ్య పాంథాన్సంతాడ్యచౌర్యతః ౧౪ అపహృత్యతదీయాని వస్త్రా
ణ్యుదరపోషణం, చక్రతుర్మృగయాసక్తౌ లోకానాం భీతిదాయకం ౧౫. విపినేస్థి
తయోరేవం తయోర్జ్యేష్ఠంమృగాదనః, చౌర్యార్థం సంచరంతంచ జఘానక్రోధమా
శ్రితః ౧౬. శ్రీకుండలేమృతే తస్మిన్దినఏవ వికుండలః, కాలేననోదితో౽రణ్యే సర్ప
దష్టో మమారసః ౧౭. యామ్యపాశైర్దృఢంబద్ధ్వా యమదూతైరుభావపి, నీతౌయ
మపురం వేగాదేకదైవ దురాశయౌ ౧౮. కృతాంతఃకర్మవైచిత్ర్యం విచార్యాహత
యోర్భటాన్, శ్రీకుండలోమహాపాపీ నీయతాంనరకం భటైః ౧౯. వికుండలఃపవి
త్రో౽సౌ స్వర్గంయాతు సుఖాస్పదం, సహస్రయుగపర్యంతం సుఖభోక్తాత్రివిష్టపే
౨౦. ఇతికాలవచఃశ్రుత్వా వినయేనవికుండలః, నమస్కృత్వాబ్రవీద్దేవ క్షమస్వమ
మసాహసం ౨౧. పృచ్ఛామివిస్మయేనాహం వీక్ష్యవైషమ్యమావయోః, ఆజన్మ
కృతపాప్మానౌ సమానవ్యవహారిణౌ ౨౨. ఆవయోరగ్రజఃపాపీ కథంపూతో భవా
మ్యహం, ఆబాల్యాన్మమపాపేషు నిరతం సతతంమనః ౨౩. మహాపాతకసాహస్ర
మకార్షంలోకగర్హితం, కథంమయాసుఖాగారః స్వర్గః సంప్రాప్యతేధునా ౨౪.
ఆశ్చర్యంజనయత్యేత ద్రహస్యంబ్రూహి వందిత, * యమః * వికుండలనజానాసి
కర్మణో గహనాంగతిం ౨౫. యువాంసమానకర్మాణా వాజన్మకృత కిల్బిషౌ,
తథాపిధర్మసూక్ష్మంతే వక్ష్యామిశృణుమానవ ౨౬. చౌర్యవృత్త్యాయువాం రాజ
భీతౌ త్యక్త్వాథతత్పురం, స్థిత్వావనేయదాలోకాన్బాధయామాసతుః సదా ౨౭.
యదృచ్ఛయాగతౌ పంపాక్షేత్రం చౌర్యాశయాయువాం, తస్మిన్క్షేత్రే౽భవద్విప్రో
హరమిత్రసుతోమునిః ౨౮. సుమిత్రోనామ ధర్మాత్మా తేనసఖ్య మభూత్తవ, ఏక
దావనుతీర్థేత్వం తత్సంగాత్పాపహారిణి ౨౯. యదృచ్ఛయాకరోస్స్నానం
సుమిత్రప్రేరితః సకృత్, పీత్వామృతంనరో౽జ్ఞానా దపిమృత్యువివర్జితః ౩౦. సాధు
సంగాద్భవత్యేవ మనుష్యాణాంసుఖంసదా, తేనపుణ్యేనమహతా త్వయాప్రాప్యం
త్రివిష్టపం ౩౧. ఆబాల్యాదగ్రజఃపాపీ తవపుణ్య వివర్జితః, తస్మాదస్యభవేన్స్థానం
నరకేవసతిఃస్థిరా ౩౨. గచ్ఛనాకంమహాభాగ సుఖంభుంక్ష్వయదృచ్ఛయా, ఏవం
వదంతంశమనం నత్వోవాచవికుండలః ౩౩. ధర్మరాజదయాసింధో దీనబంధోనమో

స్తుతే, పతంతంనరకేఘోరే కథంద్రష్టుమిహోత్సహే ౩౪. గచ్ఛామ్యహంత్రిదివంతత్ర కథంభూయా త్సుఖంమమ, సద్గతిర్భిర్భవేద్యేన మద్భ్రాతుస్తద్వదస్వ మే ౩౫. * యమః * కోయంతవానుబంధోయం కియజ్జన్మసు సోదరః, యువయోర్భ్రాతృభావోద్య కథంవద మహామతే ౩౬, దేహమాత్రిత్యతిమ్యంతి సంబంధాః ప్రాణినాం భవే, నష్టేదేహేనకోప్యస్తి భ్రాతామాతా పితాసుతః ౩౭. స్వకర్మవశతః సర్వ జంతూనాం గతిరిష్యతే, వృథాత్వంముహ్యాసే భ్రాతృవాత్సల్యంచింతయన్హృది ౩౮. తథాపితేబ్రవీమ్యద్య ముక్త్యుపాయంవికుండల, మనుతీర్థకృతస్నాన ఫలార్థం దేహి తత్కృతే ౩౯. తేనస్వర్గమవాప్యాసౌ మోదతేముక్తకిల్బిషః, ఇతికాలవచః శ్రుత్వా సంతోషేణ వికుండలః ౪౦. మనుతీర్థస్నానఫలే దదావర్ధాంశమాదరాత్, తదాశ్రీకుండలస్తేన పుణ్యేన త్రిదివంయయౌ ౪౧. అత్రభక్త్యానరఃస్నాత్వా సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే, తస్మాన్మానవతీర్థేస్మిన్ స్నానంకృత్వా విధానతః ౪౨. గచ్ఛామఃపురతఃక్షేత్ర దర్శనార్థం మహర్షయః ౪౩.　　*　　*

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మనుతీర్థ ప్రభావవర్ణనే శ్రీకుండల వికుండలయోః స్వర్గప్రాప్తిర్నామ చతుష్షష్టితమోఽధ్యాయః. ౬౪.

---

* శ్రీసూతః * మానవాఖ్యేమహాతీర్థే స్నాత్వాతస్యోత్తరేఽమలం, వ్యాధారణ్యంమహాపుణ్యం ప్రాణినాంప్రీతివర్ధనం ౧. దృష్ట్వాభక్త్యాబ్రువన్ క్షేత్రపాలకం ప్రతితాపసాః, క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ సేవ్యతత్త్వార్థ కోవిద, కింనామాస్యకథాం బ్రూహి రాజతేవన ముత్తమం ౨. * క్షేత్రపాలః * వ్యాధారణ్యమిదంపుణ్యం ప్రాణినాంశాంతిదాయకం, అత్రకశ్చిత్పురా వ్యాధో నిర్ముక్తోముక్తకిల్బిషః ౩. తస్యవృత్తాంతమమలంవక్ష్యామి శృణుతాదరాత్, ఆసీత్స్థాణుపురే కశ్చిత్కపాలో నామ లుబ్ధకః ౪. భార్యయాదశపుత్రైశ్చ యుక్తో దారిద్ర్యపీడితః, కుటుంబంపోషయామాస మృగయామాంసమాహరన్ ౫. నిత్యంవనమృగాన్ హత్వా దయాహీనోఽతిపాపధీః, మాంసమాహృత్యభార్యాయై దత్త్వాప్రీతిసమన్వితః ౬. పుత్రాదీన్పోషయామాస క్రూరస్స్వోదరపూరకః, ఏకదాప్రాతరుత్థాయ ధనుర్బాణధరఃఖలః ౭. జాలంధృత్వామహారణ్యే మృగయార్థం చచారసః, తత్రతత్రమృగాన్హంతుంమృగయున్మహావనే ౮. ఇతస్తతోధావమానోఽప్యలబ్ధమృగశావకః, శ్రాంతశ్చింతామవాప్యాసౌ దృష్ట్వా రాత్రింతమస్వినీం ౯. దుర్దైవాదేకమప్యత్ర మృగం

పశ్యామి నోవనే, కథంపశ్యామిమత్పుత్రాన్ క్షుత్క్షామాన్ గృహిణీమపి ౧౦.
కుటుంబపోషణేఽశక్తందరిద్రం వీక్ష్యమాంజనాః, నిందంతినాభినందంతి జాయాపుత్రా
దయఃకృధా ౧౧. క్షుద్బాధతే భృశంమాంచవనే ప్రాప్తావిభావరీ, రిక్తపాణిఃకథం
గేహం గచ్ఛామిభృశదుఃఖితః ౧౨. తదత్రైవపతిత్వాహం ప్రాణాంస్త్యక్ష్యామి
పీడితః, వరంమరణమేవాద్య దారిద్ర్యాద్దుఃఖసంచయాత్ ౧౩. ఇతిచింతాతురేదీనే
స్థితేఽరణ్యేఽత్రలుబ్ధకే, ప్రకంపనోవవౌతత్ర రజశ్శర్కరయాన్వితః ౧౪. తతోవృష్టిర
భూదంబుధారా స్తనితమఃసహ, ఝంఝావాతసముత్క్షిప్త మహాపాదపభీకరా ౧౫.
కరకాభిహతః శీతబాధితః క్షుచ్ఛ్రమాకులః, శిథిలీభూతసర్వాంగః పపాత భువిమూ
ర్ఛితః ౧౬. తత్సమీపే కపోతౌ ద్వౌ వృక్షోపరిబభూవతుః, తౌదృష్ట్వాపతితం
భూమౌ లుఠంతంలుబ్ధకంతదా ౧౭. దయార్ద్రహృదయౌ వ్యాధసమీపం జగ్మతుః
ఖగౌ, శీతాతిబాధితందీనం దృష్ట్వాతత్రఖగదంపతీ ౧౮. శాంత్యర్థంశీతబాధాయా
స్తస్యారణ్యంవివేశతుః, చంచ్వేంధనంచసంచయ్య గత్వావ్యాధస్య సన్నిధౌ ౧౯.
సంస్థాప్యసమ్యక్కాష్ఠాని దారుఘర్షణజానలం, ప్రజ్వాల్య సహసావ్యాధం తాప
యామాసతుఃఖగౌ ౨౦. తేనాసౌగతశీతోఽభూ చ్చేతనాం ప్రాపలుబ్ధకః, క్షుధా
సంపీడితోఽశక్త శ్చోత్థాతుమపి యత్నతః ౨౧. రురోదబహుధాదీన శ్చాశ్రుదిగ్ధ
కలేబరః, ఉవాచమందంసంవీక్ష్య కపోతవరదంపతీ ౨౨. దీనరక్షాకరౌ దేవౌ
సాక్షాన్మత్పితరౌయువాం, ఖగరూపేణసంప్రాప్య చక్రతుఃప్రాణరక్షణం ౨౩. యువ
యోరుపకారస్య సామ్యం నైవాస్తివిష్టపే, కింకరోమికపోతౌమే నిష్క్రామంత్య
సవః క్షుధా ౨౪. కోవారక్షేత్కృపావిష్టో భక్ష్యదానేన మాంఖగౌ, మన్యే
హం తస్యపుణ్యస్య పారంనైవాస్తికుత్రచిత్ ౨౫. ఇత్యశ్రునయనం దీనం క్షుధా
క్రాంతంచ లుబ్ధకం, వీక్ష్యానుకంపాకలితావబ్రువాతాంఖగోత్తమౌ ౨౬.
* కపోతౌ * మావిషాదముపైహిత్వం నిషాద క్షుచ్ఛ్రమాకులః ౨౭. హత్వా
వాంపావకే పక్త్వాభుక్త్వాత్వం తుష్టిమావహ, శరీరంజడ మత్యర్థమపవిత్రం వినశ్వ
రం ౨౮. పరిణామవికారంచ వ్యర్థంభవతు మాఽఽవయోః, త్యక్త్వాస్వదేహమపి
యఃపరసంతోష మృచ్ఛతి ౨౯. తస్యజన్మైవసఫలం తస్మాత్త్వాం ప్రార్థయా
వహే, నిశ్శంకమావయోర్దేహౌ ఛిత్వాభుంక్ష్వయా ముదా ౩౦. భుంక్ష్వేత్యుక్త్వా
ఖగౌతస్య సమీపంజగ్మతుస్తదా, తౌవీక్ష్యదంపతీవ్యాధో విస్మయోత్ఫుల్లలోచనః
౩౧. ముమోచానందజంతోయ మిదమాహచ పత్రిణౌ, భోఃకపోతౌభవద్వాచః
శ్రుత్వాఽనందోభవన్మమ ౩౨. పరోపకారిణోరద్య యువయోర్దేహ ముత్తమం,
హత్వాకథంభక్షయామి దగ్ధజాఠరపూర్తయే ౩౩. యుష్మాదృశాదినో మేద్య

కాగతిర్వదతంఖగౌ, హంతుంవాంమత్కరౌ క్రూరౌ బలాదపినశక్నుతః ౩౪. ఇతివ్యాధవచఃశ్రుత్వా కపోతః ప్రాహహృష్టధీః, అహమేవపతిత్వాగ్నౌ తనుంత్య క్ష్యామి సత్వరం ౩౫. మద్భార్యాపితథైవత్వం భుక్త్వాఽఽవాంతృప్తిమావహ, ఇత్యు క్త్వంవీక్ష్యభర్తారం సతోవాచకపోతికా ౩౬. ఆదాత్వయిమృతే మేస్యాద్వైధవ్య మతిదుఃసహం, నసహేక్షణమాత్రంత దహమాదాత్యజామ్యసూన్ ౩౭. భర్తుర గ్రేచయానారీ మ్రియతే తద్వశానుగా, సంప్రాప్యపతిసాలోక్యం శాశ్వతం సుఖమ శ్నుతే ౩౮. * కపోతః * త్వంత్విమ మతిథింప్రాజ్ఞ స్తర్పయే ద్భక్తిసంయుతిః, తత్పుణ్యంకోటిగుణితం సుఖదంచ భవిష్యతి ౩౯. యద్యదస్తీహ సద్వస్తు లభ్యతే హికదాచన, నలభ్యతేఽతిథిః పూర్వసుకృతేన వినానరైః ౪౦. త్వద్దేహభుక్తిమా త్రేణ తృప్తిరస్యభవే ద్యది, వ్యర్థోభవతి మత్కాయః క్రిమివిడ్భస్మభాజనః ౪౧ తస్మాత్సమర్ప్య మత్కాయమస్మై తృప్తింతనోమ్యహం, ఏవంసంవదతోర్వాచః శ్రుత్వా వ్యాధఃకపోతయోః ౪౨. విస్మయావిష్టహృదయ ఇద మాహ విహంగమౌ, భోభోఃకలరవౌవాచః శ్రుత్వాహం విస్మితోఽభవం ౪౩. మదర్థేయువయోర్దేహం జ్వలనేత్యక్తుమిచ్ఛథః, పరోపకారనిరతం మానసం యువయోఃసదా ౪౪. భవాదృ శౌమహాభాగౌ నస్తః సర్వజగత్స్వపి, సద్విభూతిఃసదా సర్వప్రాణినాం సుఖదాయికా ౪౫. యువాంసాధువరౌ శాంతౌ యువయోర్వీక్ష్యమానసం, ప్రశాంతమభవ న్మేద్యమానసం ఖగదంపతీ ౪౬. శకుంతావపిసారజ్ఞౌ పరోపకృతి శాలినౌ, త్యక్త్వాప్రియతమం కాయమపి మద్దుఃఖవారణే ౪౭. నిరతౌవాంనిరీక్ష్యాహం విర తోఽస్మి భవేఽధునా, మాస్తుమాస్తు మమేదానీం మహాపాతక జీవనం ౪౮. ఆజన్మ కృతపాపంతు మయావక్తుం నశక్యతే, హతాఃసహస్రశోవిప్రాః మయాకుత్సితచేతసా ౪౯. పాంథానాం ధనమత్యర్థం హృతంచౌర్యేణపాపినా, మృగయామాంసమా హృత్య కుటుంబభరణం కృతం ౫౦. దయాలేశవిహీనస్య దుర్బుద్ధే రకృతాత్మనః, పాపినోమేఽభవజ్జన్మ వృథానరకభాజనం ౫౧. యుష్మచ్చరణసంలగ్నం భయాన్మాం రక్షతాంఖగౌ, * కపోతౌ * భోనిషాదవరాద్యత్వం పూతోభవసి కిల్బిషాత్ ౫౨. ఏతద్విపినమాహాత్మ్య న్మతిర్జాతా హితే తవ, యోవసేదేకరాత్రం వావనేస్మి న్ప ణ్యపాదపే ౫౩. పాపినామగ్రగణ్యోపి ధర్మిష్ఠోభవతిధ్రువం, పూర్వపుణ్యా దరణ్య స్య తవాభూద్దర్శనంనర ౫౪. హితంవదామితేవ్యాధ ద్రుతం కైవల్యమాప్నుహి, అస్యాఽవిదూరే శబరీతీర్థ మస్తిమనోహరం ౫౫. పవిత్రంసర్వపాపఘ్నం తత్రత్వం స్నానమాచర, * వ్యాధః * కాసాయోషామహాభాగా శబరీధర్మవత్సలా ౫౬ తన్నామ్నాప్రథితంతీర్థం కథమాసీ ద్వదాండజ, * కపోతః * అసానిషాదయోషా

సీచ్ఛబరీ ధర్మచారిణీ ౫౭. త్రేతాయామత్ర శుశ్రూషా మకరోత్పారికాంక్షిణాం,
సంమార్జయంతీభక్త్యాసా నిత్య మాశ్రమచత్వరం ౫౮. మునిభ్యఃప్రదదౌ నిత్యా
వన్యవస్తూనియత్నతః, స్నేహేనబాలకాంస్తత్ర లాలయంతీ తపస్వినాం ౫౯.
ఇత్థంకతిపయేకాలే గతే తత్రత్యతాపసాః, దృష్ట్వాతాం భక్తిసంపన్నా మిదమా
హుర్దయాన్వితాః ౬౦. అయేభక్తాసివామేత్వం తవశ్రేయోభవిష్యతి, అత్రాశ్రమే
మహాతోయం వర్తతే తీర్థముత్తమం ౬౧. స్నాత్వాతత్రమితాహారా రామనామ
సదాజప, తద్దర్శనం యదాభూయా త్తదాముక్తాభవిష్యసి ౬౨. దశాననాదిదై
త్యానాం వినాశాయసలక్ష్మణః, సభార్యోరాఘవోభ్యేత్య వనమాశ్వాస్యతాప
సాన్ ౬౩. ఇదానీంచిత్రకూటాద్రావాశ్రమే వసతిప్రభుః, రావణేనహృతాం
భార్యాం విచిన్వన్దండకావనే ౬౪. ఆగమిష్యతి సోఽత్రైవ తావ ద్ధ్యానపరాభవ,
ఇత్యాదిష్టాతపోవృద్ధైః శబరీధర్మచారిణీ ౬౫. నిత్యంతీర్థోదకేస్నాత్వా రామనామ
జజాపసా, దశాననహృతాంభార్యా మథరామో మహావనే ౬౬. విచిన్వన్జానకీ
మేతదాజగామ తపోవనం, ధనుర్బాణధరం శాంతం లక్ష్మణేనసమన్వితం ౬౭.
రామమిందీవరశ్యామం దృష్ట్వానందాశ్రుపూరితా, ప్రణమ్యదండవద్భూమౌ స్తుతిం
చక్రేముదాన్వితా ౬౮. *శబరీ* రామరామనమామ్యద్య తవదివ్యాంఘ్రిపంకజం,
సమాశ్రితాఘహరణం మమతారకమాదిమం ౬౯. జానామిత్వాం పరాత్మానం
జగదానందకారణం, మాయాజాలవినిర్ముక్తం సచ్చిదానందవిగ్రహం ౭౦. ప్రధాన
పురుషంశాంతం యోగిధ్యేయం సనాతనం, త్వంవిష్ణు ర్జానకీలక్ష్మీః శేషోఽయం
లక్ష్మణోవరః ౭౧. తవావతారో భూభారహరణాయైవ రాఘవ, యత్పాదదర్శ
నంనాభూ ద్యోగినామపితేఽనఘ ౭౨. తదాసీద్భవమోక్షాయ మమకిం సుకృతం
భవేత్, క్షణంతిష్ఠమహాబాహో త్యక్త్వాతనుమతాత్త్వికం ౭౩. తవపాదాంబుజం
ప్రాప్య భవామ్యానందనిర్భరా, ఇత్యుక్త్వారాఘవం నత్వా కృత్వాప్రాణనిరోధనం
౭౪. దగ్ధ్వాతపోగ్నినా దేహం రామసాయుజ్యమాపసా, తస్మిన్తీర్థవరే స్నాత్వా
ధూతపాపోవిశుద్ధధీః ౭౫. విరూపాక్షమనుంజప్త్వా ముక్తోభవ మహామతే, ఇత్యాది
ష్టఃకపోతేన భక్తినిర్భరమానసః ౭౬. నిత్యంతీర్థోదకేస్నాత్వా సదాజపపరాయణః,
సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా ముక్తోభూద్వ్యాధసత్తమః ౭౭. తస్మాద్వనమిదంఖ్యాతం వ్యా
ధారణ్యంమహత్తరం, యోవసేదేకరాత్రంవా ఽనేఽస్మి న్పుణ్యపాదపే ౭౮. సర్వపా
పవిశుద్ధాత్మా సముక్తోనాత్రసంశయః, స్నాత్వాత్రశబరీతీర్థే వయమప్యమలాశయాః
౭౯. నిత్యకర్మాణినిర్వర్త్యగచ్ఛామఃపురతోఽమలాః, *సూతః* ఇత్యుక్తాః క్షేత్ర
పాలేన స్నాత్వాతస్మిన్మహర్షయః, ప్రయయుః పురతోదివ్యక్షేత్రదర్శనలాలసాః ౮౧.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే శబరీతీర్థ, వ్యాధా
రణ్యమహిమానువర్ణనంనామ పంచషష్టితమోఽధ్యాయః. ౬౫.

* సూతః * తతస్సప్తర్షయః ప్రాజ్ఞాః కిష్కింధాంసముపాగతాః, ఆమ్రకూ
టాహ్వయక్షేత్రం దదృశుః పుణ్యవర్ధనం ౧. తత్రపుష్పఫలోపేతా న్సువాసితదిగంత
రాన్, దృష్ట్వానానావిధాన్వృక్షాన్ సరాంసివివిధానిచ ౨. సంతుష్టమనసః సర్వే
పప్రచ్ఛుః క్షేత్రపాలకం, * ఋషయః * కిమిదంక్షేత్రమత్యంత రమణీయం సుఖా
స్పదం ౩. విరాజతేమహాలింగం పారమేశ్వర మవ్యయం, అస్యమాహాత్మ్యమ
తులం వదాస్మాకందయాకర ౪. * క్షేత్రపాలః * ఆమ్రకూటస్యమాహాత్మ్యం
సర్వాభీష్టప్రదాయకం, వక్ష్యామి యుష్మదానంద వృద్ధ్యర్థంమునిపుంగవాః ౫.
పురాశమనిధిర్నామా కాత్యాయనకులోద్భవః, మాతాపితృవిహీనోభూ జ్జాత్యంధో
బంధువర్జితః ౬. భూసురైరుపనీతఃస న్ప్రజ్ఞాచక్షు ర్జితేంద్రియః, శైవానుష్ఠానత
త్త్వజ్ఞః శివభక్తిపరాయణః ౭. సదాపంచాక్షరీమంత్రం జజాపపరమాదరాత్,
వినాలింగార్చనంకించి న్నాశ్నాతి క్షుధితోపిసః ౮. స్నానార్థమేకదాతుంగా మా
జగామ నభస్యసౌ, ప్రవాహేపతితోజ్ఞానా దగాధసలిలే క్షరన్ ౯. ఉచ్చైరు
వాచ సంత్రస్తశ్శివఏవగతిర్మమ, ఆప్లావ్యమానోవేగేన ప్రవాహేణ మహీయసా
౧౦. తతోవిదూరేపంపాయా స్తీరమాపవిధేర్బలాత్, కూలపాదపమూలాని
ధృత్వాప్రాప సరిత్తటం ౧౧. శ్రాంతస్తదాతటేస్థిత్వా సస్మార శివమవ్యయం, శివ
శంభోమహేశాన తవపాదాంబుజద్వయం ౧౨. భవతారకమేవాద్య శరణంనాన్య
దస్తిమే, ఇతిస్మరన్మహారణ్యే సంచచార సుదుఃఖితః ౧౩. మమాత్మలింగముదకే
ష్వగతంవా కరోమికిం, క్షుత్తృడ్భ్యాం బాధితోత్యంత మశక్తః ప్రాణధారణే ౧౪.
వినాలింగార్చనం కించి దశ్నామినకదాచన, తృషార్తోపినపాస్యామి శివపాదోదకం
వినా ౧౫. ఇత్థంవిలప్యమానంతం స్ఖలంతంవిషమస్థలే, చరంతంవిపినే దుఃఖాద్ద
దృశు ర్మునిబాలకాః ౧౬. కోయమంధోమహారణ్యే దుఃఖాదాయాతి పశ్యత,
ఇతితత్సన్నిధింప్రాప్య తేషామేకోబ్రవీదిదం ౧౭. కస్త్వమంధకుతః ప్రాప్తోదుఃఖితోసి
కుతోవద, * శమనిధిః * బ్రాహ్మణోతిదరిద్రోహం జాత్యంధో బంధువర్జితః ౧౮.
తుంగాతీరేసంగమాఖ్యే వసన్లింగార్చనే రతః, స్నానార్థమాగతోనద్యాం ప్రవా
హేపతితః క్షరన్ ౧౯. ప్లావ్యమానఃప్రవాహేణ దైవా త్తీరమగాంమునే, క్వగతం
వాత్మలింగంమే నజానామి సదార్చితం ౨౦ వినాతన్నహిజీవామి ప్రాణానద్య
త్యజామ్యహం, శివదేవమహాదేవ కరుణాకర శంకర ౨౧. శరణాగతమీశాన
క్వనుతిష్ఠసి రక్షమాం, ఏవంతద్దీనవచనం శ్రుత్వా కరుణయార్భకాః ౨౨. చింత
యామాసురన్యోన్యం తత్రక్షణ కుతూహలాః, అహోబతాయమాత్మానం త్యక్తు
ముత్సహతే బ్రువన్ ౨౩. స్వాత్మలింగంసముద్దిశ్య శివభక్తి పరాయణః, కేనోపా

యేనాత్మరక్షాం భవే త్తం బ్రూతబాలకాః ౨౪. ఏవంసంచింత్యమానానాం స్త్రీ నైవ లనామా బ్రవీదిదం, అంధోయంనహిజానాతి లింగరూపం కథంచన ౨౫. మాన జ్ఞానంభవేదస్య స్పర్శేనాపి మనీషయా, తదామ్రఫలమేతస్మై దత్త్వాలింగమితి బ్రువన్ ౨౬. మృతోర్చ్ని వారయామ్యేనం నిరయోనహి విద్యతే, యతఃసర్వగతం లింగంలింగాత్మకమిదం జగత్ ౨౭. అష్టమూర్తిరమేయాత్మా రసాలేవిద్యతే శివః, ప్రాణాత్యయేఽనృతేప్యుక్తే పాతకంనహివిద్యతే ౨౮. ఇత్యుక్త్వామ్రఫలంస్త్రైలో వర్తులాపక్వమాదదే, తస్మైదత్త్వాబ్రవీద్విప్ర మాత్మలింగమిదంతవ ౨౯. సత్య మర్చయవిప్రేంద్ర తవశ్రేయోభవిష్యతి, ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా గృహీత్వామ్రఫలం ద్విజః ౩౦. ఆత్మలింగమితిజ్ఞాత్వా స్పృష్ట్వానందపరిప్లుతః, పూజయామాసవిధివ ద్వామపాణితలే న్యసన్ ౩౧. అహిహానాదిమంత్రైశ్చ ప్రాణాయామ పుర స్సరైః, ఆసనాద్యుపచారైశ్చ గంధపుష్పాక్షతాదిభిః ౩౨. ఏవంపూజయతో హస్తాదశ క్తస్య క్షుధాత్మనః, ప్రచ్యుతంభూతలే చూతఫలం లింగాత్మనాలిదా ౩౩. భువో భాగమభివ్యాప్య స్థితంబృహదురుక్రమం, భూమిభాగేభయాత్సోపి మృగయామాస పాణినా ౩౪. కరలగ్నంమహాలింగం గ్రహీతుం యత్నమాచరత్, బలాత్తచ్చాల యామాస దృఢంధృత్వా కరేణసః ౩౫. నచచాలాచలం దృష్ట్వాదుఃఖితో భూ ద్భయాకులః, అహోబతమహత్కష్టం దుర్దైవంమేదురాత్మనః ౩౬. హస్తాత్ప్రస్ఖ లితం లింగంభువిస్థిర మభూత్కథం, కింవాస్తిదుష్కృతంమేద్య ప్రాప్నోత్యాపత్పరం పరా ౩౭. త్యక్త్వాత్మలింగ మన్యత్రకథంగచ్ఛామి జీవితః, అంధోబాంధవహీనోపి మమాపద్బాంధవఃశివః ౩౮. ఇదమేవవరంజన్మ యస్మిన్ శంకరపూజనం, కరో మీతి హృదాకృచ్ఛ్రంసహమానోపి జీవితః ౩౯. ఇత్థంరుష్టేమహాదేవే జీవితేనాపి కింమమ, ఇతిలింగంసమాలింగ్య రురోదస్వనవత్తదా ౪౦. ప్రాయోపవేశ మక రోత్సదాశివ మనుస్మరన్, ఉవాస మాసపర్యంతముపవాసేన కర్శితః ౪౧. నిర్విణ్ణో నిషసాదాసా వశక్తః ప్రాణధారణే, తదార్యాబోధయామాస సదాశివమనామ యం ౪౨. దేవదేవదయాసింధో దీనబంధో నమోస్తుతే, త్వమేకఃసర్వలోకేషు భక్తత్రాణ పరాయణః ౪౩. తపసాతవభక్తోంధః క్లిశ్యతేక్షేత్రకాననే, నిరాహారే ణనిర్విణ్ణో మరణేకృతనిశ్చయః ౪౪. తస్మాత్త్వంకృపయాదృష్ట్యా దృష్ట్వారక్షావిలం బితం, ఏవంవిజ్ఞాపితో దేవ్యా భక్తకారుణ్యవారిధిః ౪౫. ఆవిర్బభూవలింగేస్మిం స్తటిత్కోటి సమప్రభః, ఆనందాశ్రుభి రీశానఃసిషించ ద్విజపుంగవం ౪౬. దివ్య చక్షురభూదీశ ప్రసాదా ద్విజపుంగవః, గంగాధరం దశభుజం మంగలాంగమనామ యం ౪౭. లింగేప్రకాశితంసోమ మిందుశేఖర మవ్యయం, దృష్ట్వాహృష్టమనాదే

వం తుష్టావ ద్విజపుంగవః ౪౮. * శమనిధిః * భావయామి తవపాదపంకజం
దేవదేవసురపూజితంసదా, పావనంభవదవాకులాత్మనాం జీవనౌషధమనామయా
ద్వయం ౪౯. కేశవాక్షికమలార్చితామలం భాసురంభజనతాపవారణం,
కారణంకరుణయాఘసంతతే స్తారణాయ తదిదంభజామ్యహం ౫౦ వర్ణితుంతవమ
యాల్పమేధసా పూర్ణబోధమహిమా నశక్యతే, కర్ణధార పతితాన్భవార్ణవేతూర్ణ
ముద్ధరణ దీక్షితోహ్యాసి ౫౧. కాలకాలకిమువచ్మితేగుణాన్ లీలయైవవిరచయ్య
విష్టపం, పాలనాయజగతాంగలే ధృతంకాలకూటగరలం త్వయావిభో ౫౨. ఉక్ష
వాహన మధోక్షజార్చితందక్షయజ్ఞహరదీక్షితం శివం, రక్షకంభజకపక్షపాతినం
మోక్షదంసునిటలేక్షణం భజే ౫౩. పార్వతీశతవపాదదర్శనం పూర్వపుణ్యాసిచ
యేన లభ్యతే, గర్వితేతరసురైరలం సదా శర్వతేంఘ్రిశరణం వ్రజామ్యహం ౫౪.
ఇత్థంశమనిధిస్తోత్రంశ్రుత్వా భక్తిసమన్వితం, విరూపాక్షఃప్రసన్నాత్మా బభాషే భగ
వాన్ముదా ౫౫. అయిబ్రాహ్మణతుష్టోస్మి మయిభక్తిర్దృఢాతవ, యథేచ్ఛంతేప్ర
యచ్ఛామి వరంవరయ సువ్రత ౫౬. పురందరపదంవాపి పారమేష్ఠ్యపదం మునే,
ఆవిరాసంరసాలస్యఫలేస్మిం స్తవభక్తితః ౫౭. శైలనామ్నా బాలకేన దత్తేతత్త్వంగి
జానతా, అహంసర్వగతోఽనంతో విశ్వాత్మా విశ్వభావనః ౫౮. సర్వసాక్షీనియం
తాస్మి సచ్చిదానందవిగ్రహః, పాషాణేపాదపేవాపి భక్త్యామాంభావయేద్యధా ౫౯.
తథాహమావిర్భవామి తేషాంనిర్వాణ దిత్సయా, ఇత్థంశమనిధిర్వాచం శ్రుత్వా
దేవస్యమాధురీం, ఆనందసాగరేమజ్జన్నిదంవచన మబ్రవీత్ ౬౦. * శమనిధిః *
కిమనిత్యైససత్యాది సంపద్భిర్మేప్రయోజనం, నిత్యానందాబ్ధిమగ్నస్య త్వత్పాదశర
ణైషిణః ౬౧. వరందేహిమమేశాన యదితుష్టోసి కాంక్షితం, త్వత్పాదభక్తిస్స్వ
త్సేవా త్వద్భక్తానాం సమాగమః ౬౨. అనేనైవకృతార్థోస్మి తవారాధనతత్పరః,
స్వామిన్మమాత్మలింగేస్మి న్సన్నిధత్స్వ సురార్చితః ౬౩. భక్తానుద్ధరభవ్యాత్మన్ భవ
సింధౌనిమజ్జతః, * శివః * మత్వాత్మలింగంమాకంద మకార్షీఃపూజనంయతః ౬౪.
తదేతద్విహితంభూయా దామ్రకూటేశ్వరాఖ్యయా ౬౫. మాంనిత్యమర్చయిత్వాత్ర
ముక్తోభవమహామతే, ఇత్యుక్త్వాశ్రీవిరూపాక్షః స్తత్రైవాంతర్దధే శివః ౬౬.
నిత్యమారాధయామాస భక్త్యాలింగం ద్విజోత్తమః, పరమంసుదురావాపం సురాణా
మపి శాంకరం ౬౭. పురామహర్షయఃసర్వే స్వతపస్సిద్ధి కామనాః, క్షేత్రేష్వన్యే
ష్వనప్రాపు రపికృత్వా తపఃఫలం ౬౮. చింత్యమానాఃసమాగత్య పంపాక్షేత్రం
తపోధనాః, ప్రదక్షిణముపావృత్య దదృశుర్వనముత్తమం ౬౯. రసాలసాలహింతాల
తమాలాలంకృతం శుభం, తన్మధ్యేదదృశు ర్లింగ మామ్రకూటేశ్వరాభిధం ౭౦.

ప్రహృష్టమనసః సర్వే తపఃసిద్ధిప్రదాయకం, వనమేతదితిజ్ఞాత్వా తపస్తప్తుం సమా
రభన్ ౨౧. రుద్రాక్షమాలాభరణా భస్మలిప్తకళేబరాః, అతిరుద్రమహారుద్ర లఘు
రుద్రాదిభిఃక్రమైః ౨౨ త్రికాలమర్చయామాసురామ్రకూటేశ్వరంముదా, కేచి
త్ఫలాశనాః కేచిన్నిరాహారా జితేంద్రియాః ౨౩. దివానిశముమాకాంత స్మరణేన
కృతక్షణాః, ఏవంతపఃప్రవృత్తేషు మునీంద్రేషు మహాత్మసు ౨౪. దుర్ముఖోనామ
దైతేయో హంతుంతాన్యత్నమాచరత్, ప్రమాదాదవలోక్యాశు కదాచిదపి కాం
శ్చన ౨౫. సింహవ్యాఘ్రాదిరూపైస్తాన్ జఘానక్రోధమూర్ఛితః, ఏతద్దుశ్చరితం
జ్ఞాత్వా దుర్ముఖస్య తపోధనాః ౨౬. భయోద్విగ్నాతిదుఃఖార్తా శ్శరణంప్రాపు
రీశ్వరం, ఆమ్రకూటేశ్వరధ్యానం చక్రురేకాగ్రమానసాః ౨౭. ప్రత్యక్షోభూద్విరూ
పాక్షః శిక్షితాసురమండలః, కోటిసూర్యప్రతీకాశః కోట్యగ్నిసదృశప్రభః ౨౮. ఉవా
చతాపసానీశో నిర్భయంతిష్ఠతాధునా, హనిష్యామ్యసురం యుష్మద్ద్రోహిణంలవ
మాత్రతః ౨౯. ఇత్యుక్త్వాతాపసానీశః శూలముద్యమ్య రాక్షసం, జఘాన తచ్ఛి
రఃకాయా త్పాతయామాసభూతలే ౩౦. తతస్తేమునయఃసర్వే దండవద్భక్తిభా
వితాః, ప్రణమ్యపరమేశానం తుష్టువుర్దయితస్తవైః ౩౧. * ఋషయః * నమస్తే
మన్యవేరుద్ర హ్యుతోతఇషవేనమః, నమస్తేధన్వనేదేవ బాహుభ్యాముతతేనమః ౩౨.
శివస్త్వంనామరూపాభ్యాం భార్యాతవశివామలా, శరాఃశివతమా రుద్రశివంతవ
శరాసనం ౩౩. శరవ్యమపిదేవేశశివమస్మాకమీశతే, యదస్మాకమనాయాస
మభూత్త్వద్దర్శనంవిభో ౩౪ శరణంత్వాంప్రపన్నేషు భయాదస్మాసు రక్షసః, త్వాత్వా
దదర్శనేనాస్మ జ్జనురాసీచ్చపావనం ౩౫. వయంధన్యతమా లోకేసిద్ధార్థాః సఫలం
తపః, ఇత్థంమునీనామతిరమ్యవాచ శ్శ్రుత్వాశివః ప్రాహదయానిధిస్తాన్ ౩౬.
యూయంమమారాధన సక్తచిత్తాః సుఖేనముక్తాశ్చిర మత్రతిష్ఠత, భక్తేషుయే
ఽమర్ష యుతాశ్చపాపినోమత్ప్రీతిపాత్రేష్వపి దుఃఖదాయకాః ౩౭. నిహత్యతా
నత్ర పరేతనారకేనిపాతయామ్యారవిచంద్రతారకం, ఇతివాచముదీరయ న్పరేశో
వితతానాశు తపస్వినాంప్రసాదం ౩౮. నితరాంమునయోపిహృష్టచిత్తాః సతతంతద్భ
జనాదరా బభూవుః, * క్షేత్రపాలః * వయమప్యామ్రకూటేశ మర్చయిత్వాను
భక్తితః, దృష్ట్వామునీన్మహామాన్యాన్ గచ్ఛామః పురతోమలాః ౩౯. *సూతః*
క్షేత్రపాలవచనేనభావితా శ్చక్రురీశ్వరసమర్చనా మథ, తత్రతాపసవరా న్నిరీక్ష్యతే
సంప్రణమ్యపురతోయయుర్ముదా ౪౦. * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామహాత్మ్యే ఆమ్రకూటేశ్వర
మహిమానువర్ణనంనామ షట్షష్టితమోఽధ్యాయః. ౬౬.

* సూతః * అథతేసప్తమునయః కిష్కింధానగరాంతికం, సంప్రాప్యభక్తి యోగేన పప్రచ్ఛుఃక్షేత్రనాయకం ౧. సమీపేనగరంభాతి కస్యేదం కౌతుకాస్పదం, ప్రాకారగోపురస్ఫార పరిఖాభిరలంకృతం ౨. పురందరపురేణాపి స్పర్ధమానంసమృద్ధి మత్, ఆసన్నేసమ్యగాభాతి దేవతాయతనంశుభం ౩. ప్రాసాదఃకస్యదేవస్య వైజ యంతసమోవరః * క్షేత్రపాలః * సంప్రవక్ష్యామియుష్మాకం కిష్కింధాఖ్యాన ముత్తమం ౪. ఏకాగ్రమనసఃసర్వే శృణుధ్వంమునిసత్తమాః, అహల్యాతనయౌ తీర్థమహిమ్నాకీశరూపిణౌ ౫. వాలిసుగ్రీవనామానౌ మాత్రాఽఽజ్ఞప్తౌమహావనే, చరంతౌక్షుత్పిపాసాభ్యాం పీడితావతిబాలకౌ ౬. ఏకదాకాననేదృష్ట్వా నారదంసుర తాపసం, దండవత్పతితౌదీనౌ రక్షాఽఽవామితివాదినౌ ౭. నిరీక్ష్యనారదోప్యాహ వానరౌ కరుణాన్వితః, యువయోర్జ్ఞానదృష్ట్యాహం వేద్మిపూర్వాపరస్థితిం ౮. శక్ర సూర్యసుతౌ తీర్థమహిమ్నా కీశతాంగతౌ, తథాపియువయోరేక ముపాయం సుఖ దంబ్రువే ౮(క). ఇదానీంవాసవాదిత్యౌ హేమకూటే మహానగే, యువయోఃసుఖవృ ద్ధ్యర్థం కురుతస్తప ఉత్తమం ౯. తద్యువామపితత్రైవ గత్వాభక్తిసమన్వితౌ, శ్రీ విరూపాక్షముద్దిశ్య కురుతంతప ఉత్తమం ౧౦. శివప్రసాదాద్యువయోః శ్రేయోభ వతిశాశ్వతం, ఏవంనారదవాక్యంతౌ శ్రుత్వాఽబ్రూతాం కిశోరకౌ ౧౧. కథంక ర్తవ్యమావాభ్యా మీశ్వరార్థం తపఃపరం, కథమావాంమహాదేవో బిభర్తి కరుణాకరః ౧౨ త్వమావయోర్గురు ర్దుఃఖసాగరా త్తారయా శుఽఽనౌ, ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా నారదఃకరుణాన్వితః ౧౩. ఉపాదిదేశసర్వేశ విరూపాక్ష మహామనుం, ఉపదిష్టౌ నారదేన క్షేత్రేఽస్మి పుణ్యకాననే ౧౪. శ్రీవిరూపాక్షముద్దిశ్య తపశ్చక్రతు రాద రాత్, ఉపవాసకృశౌ దాంతౌ సదాధ్యానపరాయణౌ ౧౫ తేనతుష్టోమహాదేవః ప్రత్యక్షోఽభూదుమాధవః, ఉవాచచసుధాసారైః సేచయన్నివసూక్తిభిః ౧౬. భో వత్సౌభువనఖ్యాతవీర్యౌ వానరపార్థివౌ, యువామైశ్వర్యసంపన్నౌ భవతం బల శాలినౌ ౧౭. ఇత్థంతయోర్వరందత్వా విశ్వకర్మాణ మబ్రవీత్, అనయోఃసుఖ వాసార్థం పురంవానరయోర్వరం ౧౮. రచయేతిముదాఽఽజ్ఞాప్య ధ్యానగమ్యో ఽభవత్ప్రభుః, విశ్వకర్మాగిరీశాజ్ఞాం ధృత్వాశిరసి బుద్ధిమాన్ ౧౯. రచయామాస కిష్కింధాపురం దేవపురోపమం, రాజ్యేఽభిషిచ్యవిధివద్వాలినంబలశాలినం ౨౦. జగామవిశ్వకర్మాపి స్వర్గలోకంముదాన్వితః, కిష్కింధాంపాలయామాస వాలీబల సమన్వితః ౨౧. హనూమన్నలనీలాది కపివర్యైర్మహాత్మభిః, సుగ్రీవోయువరాజోభూ దగ్రజస్యమతేస్థితః ౨౨. ఏవంవాలినికిష్కింధాం పాల్యమానేమహాబలే, ఏకదా రాక్షసోఽభ్యేత్య దుందుభిర్నామ దుర్మదః ౨౩. వాలినాయుద్ధమాకాంక్షన్ జగర్జ

నగరాంతికం, తచ్ఛ్రుత్వాఽసహమానోఽసౌ వాలీబలవతాంబలీ ౨౪. యుద్ధాయ
నిర్యయౌతూర్ణం సుగ్రీవసహితఃపురాత్, ప్రవృత్తఃసమరోభీమో దైత్యవానరయో
ర్మహాన్ ౨౫ ముష్టిభిర్నఖదంతైశ్చపర్వతానోకహైరపి, తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం
వృత్రవాసవయోరివ ౨౬. వాలినోబలవేగం సదుందుభిఃసోఢుమక్షమః, పలాయ
మానఃసంత్రస్తః ప్రవివేశ గిరేర్గుహాం ౨౭. ప్రవిశన్తంతు సుగ్రీవ మాహావీరోతి
ధైర్యవాన్, అసహాయోఽసురం యావదహంహత్వా బిలాద్బహిః ౨౮. ఆగమి
ష్యామితావత్త్వం ద్వారితిష్ఠసురక్షకః, ఇత్యుక్త్వాఽవరజం వాలీ ప్రవిశ్యబిలమాత్మ
వాన్ ౨౯. ఆమాస మసురేణాసౌయుద్ధంచక్రేఽతిభైరవం, మాసాత్పరంగుహా
ద్వారా న్నిర్గతం రుధిరంబహు ౩౦. సుగ్రీవఃశోణితందృష్ట్వా గుహాయాం భయవి
హ్వలః, అసురేణహతోవాలీ మృతస్తచ్ఛోణితం ఖలు ౩౧. ఇతిమత్వాతిదుః
ఖార్తః శిలయాగహ్వరాననం, పిధాయపురమాగత్యచక్రే తస్యౌర్ధ్వదైహికం
౩౨. ఆలోచ్యమంత్రిణః సర్వేజాంబవత్ప్రముఖాస్తదా, అనిచ్ఛంతంచ సుగ్రీవం
చక్రుః సామ్రాజ్యనాయకం ౩౩. నిహత్యతరసావాలీ దైత్యంనిర్గంతు మాయయా,
గుహాపినద్ధపాషాణం దృష్ట్వాక్రోధసమన్వితః ౩౪. పదానిహత్యనిస్సార్య తచ్ఛిలాం
ప్రాప పత్తనం, రాజ్యాభిషిక్తమనుజం దృష్ట్వారుష్టః కపీశ్వరః ౩౫. ఉవాచభర్త్సయ
న్నార్తరేరేవానర దుర్మతే, అంతర్మయిప్రవిష్టేత్వం పిధాయశిలయా గుహాం ౩౬.
ఆతతాయీపురంప్రాప్య సుహృజ్జాయాసమన్వితః, నిష్కంటకమిదంరాజ్యం ప్రాప్య
తుష్యసి యత్ఖల ౩౭. తన్నిహన్మిదురాత్మాన మిత్యుక్త్వా నిజఘానతం, ప్రార్థయం
తమపిక్రోధా త్సుగ్రీవంపర్వతాదిభిః ౩౮. నిర్గత్యనగరాత్సోఽపి ఋష్యమూక ముపా
వసత్, దైత్యదేహస్యవిక్షేపా త్క్రుద్ధతాపసశాపతః ౩౯. అత్రనాయాతివాలీతి
నిర్భయంస్థితవాన్కపిః, అథాసురహృతాంభార్యాం మార్గమాణోరఘూద్వహః ౪౦.
ఆజగామాథసుగ్రీవ స్తేనసఖ్యం చకారసః, రామోఽపివాలినం హత్వాసుగ్రీవం
రాజ్యపాలకం ౪౧. కృత్వాతేనసమాయుక్తో హత్వారావణ మాహవే, సీతయా
సహితోఽభ్యాగా దయోధ్యాం సైన్యసంయుతః ౪౨. రాజ్యేభిషిక్తఃసుగ్రీవం ముదా
ప్రాహరఘూద్వహః, గచ్ఛసౌమ్యసుఖేనత్వంకిష్కింధాంపాలయాఽధునా ౪౩.
ఇతిరామవచఃశ్రుత్వా సుగ్రీవఃప్రాహ నమ్రధీః, అసహాయఃకథంరాజ్యం పాలయామి
సకంటకం ౪౪. అసురాఃసంచరిష్యంతి దండకేపాపినఃఖలాః, ఈతిబాధాశ్చబహ్వ్య
స్తత్కథంమమసుఖం భవేత్ ౪౫. ఏవంసుగ్రీవవచనంశ్రుత్వారామః ప్రహృష్టధీః,
రహసిప్రాహధర్మాత్మా సుగ్రీవంవినయాన్వితం ౪౬. సుగ్రీవశృణుమద్వాక్యం
తవాభ్యుదయకారణం, పంపాపతిర్విరూపాక్షః సమస్తజగతాంప్రభుః ౪౭. సఏవస్య

జతేవిశ్వం సపవాపఽతిహంతిచ, తద్భయాత్పవతే వాత ఉదయంయాతిభాస్కరః
౪౮. పర్జన్యోఽగ్నిఃప్రచేతాశ్చ స్వస్వకార్యవిచక్షణాః, సర్వస్వతంత్రో భగవాన్ సర్వే
శః సర్వగోఽచ్యుతః ౪౯. తదంశజావయం సర్వే విశ్వకార్యవిచక్షణాః, సంగతంచ
ప్రజావత్యాం స్వభక్తమపి వాలినం ౫౦. దుర్మార్గనిరతం హత్వామద్రూపేణామృ
తందదా, ఏవమేవాసురపతింపరస్త్రీకాముకంఖలం ౫౧. ఘాతయిత్వాతుమ
ద్ద్వారా దదానిర్వాణమీశ్వరః, యదాదుష్టస్స్వభక్తో భూదన్యరూపై స్తదైవఽతం
౫౨. శిక్షయిత్వాప్యసౌ మోక్షం పక్షపాతాద్దదాతిహి, విరూపాక్షసమోదేవో
దయాళుర్నాస్తి కశ్చన ౫౩. అనుగ్రహంస్వభక్తానాం దుష్టానాంనిగ్రహంతథా,
రక్షణంసర్వలోకానాం కరోతి కరుణాకరః ౫౪. యేయథాభావయంతీశం తాంస్తథైవ
భజత్యసౌ, స్వయంభక్తపరాధీనః శంకరో లోకశంకరః ౫౫. కృపయారక్షతీ
శస్త్వాం భజస్వత ముమాధవం, ఇతిరామవచఃశ్రుత్వా సుగ్రీవఃశాంతమానసః ౫౬.
ప్రణమ్యరాఘవంభక్త్యా కిష్కింధానగరం యయౌ, నిత్యమారాధయన్భక్త్యా విరూ
పాక్షందయాకరం ౫౭. దశవర్షసహస్రాణి సర్వైశ్వర్య యుతోహరిః, ధర్మేణపా
లయామాస రాజ్యంనిహతకంటకం ౫౮. అథదాశరథిఃప్రాప వైకుంఠంనిజమందిరం,
ఇతివృత్తాంతమాకర్ణ్య దుఃఖితోఽభూత్కపీశ్వరః ౫౯. రామమిందీవరశ్యామ ముదా
రాంగ మతిప్రియం, కథంపశ్యామినేత్రాభ్యాం త్రాతారం మమసంకటే ౬౦.
కింమేరాజ్యేనశూన్యేన కింభోగైర్జీవితేనవా, గతస్స్వధామ శ్రీరామస్త్యక్త్వామాం
వృజినార్ణవే ౬౧. ఇతిచింతాతురో భూత్వాత్యక్త్వా రాజ్యసుఖానిచ, వైరాగ్యా
దనిశంధ్యాయ న్నవాసపరమేశ్వరం ౬౨. తదంతరేఽసురఃకుంభకర్ణపుత్రో మహా
బలః, మహోగ్రోవివరంజ్ఞాత్వా పూర్వవైర మనుస్మరన్ ౬౩. ససైన్యఃసమా
సాగత్య కాలయామాస వానరాన్, తదాంగదముఖావీరా ధృతపర్వతపాదపాః
౬౪. పరివార్యాసురా న్జఘ్నుర్నదంతః పర్వతాదిభిః, నానావిధప్రహారస్తై ర్జఘ్నుస్తా
నపి రాక్షసాః ౬౫. ససంప్రహారస్తుములః సంజజ్ఞేహరిరక్షసాం, ఉగ్రధన్వామహో
గ్రశ్చ శరాసారైఃకపీశ్వరాన్ ౬౬ నివార్యతరసోత్ప్లుత్య సుగ్రీవం శిథిలేంద్రియం,
రామచింతాతురందీనం హంతుముద్యుక్తవాన్ఖలః ౬౭. అంగదప్రముఖావీరా సన్న
హ్యపున రుద్యతాః, పాషాణైఃపాదపైర్దైత్యం మర్దయామాసు రాయుధైః ౬౮.
తదామహోగ్రఃకుపితో గదామాదాయ వీర్యవాన్, నిపాత్యతరసాకీశా న్ననర్దద
నుజాధిపః ౬౯. తద్దృష్ట్వాచింతయామాస సుగ్రీవః శాంతమానసః, త్రాతోగ్రజ
భయాత్పూర్వం రామేణ కరుణాత్మనా ౭౦. సోపిస్వధామసంప్రాప త్యక్త్వామాం
వృజినార్ణవే, తచ్చింతయాంతరంగం మే దూయతే దీనచేతసః ౭౧. యాతునాసహ

ఛేతో యోద్ధుం నోత్సహేఽధునా, కింకరోమ్యసురాదస్మా త్త్రాతా మే కోఽస్తి భూతలే
౨౨ ఏతావత్కాలపర్యంతం రామవాక్యాదహర్నిశం, ఈశ్వరారాధనంచక్రే భక్తి
భావ సమన్వితః ౨౩. అసురాదంతకాలో మే ప్రాప్తో నిరయకారకః, వరదోపీశ్వరో
బాల్యే నమాం పశ్యతి సోఽధునా ౨౪. తథాపి శరణం యామి తమేవ కరుణానిధిం, ఏవం
నిశ్చిత్య సుగ్రీవే శివధ్యానపరాయణే ౨౫. మహోగ్రః ఖడ్గముద్యమ్య హంతుమభ్య
ద్రవద్రుషా, తదా శ్రీరామరూపేణ శంకరః కరుణాకరః ౨౬. ఆవిరాసీద్ధనుర్బాణధరః
కమలలోచనః, సహస్రార్కప్రతీకాశః పూర్ణచంద్రనిభాననః ౨౭ కిరీటహారకేయూర
కుండలాదివిభూషితః, మేఘశ్యామః ప్రసన్నాత్మా పీతాంబరధరో వరః ౨౮. ధను
ష్టంకారమకరో ద్బ్రహ్మాండం స్ఫోటయన్నివ, గర్జయిత్వాఽఽహ దైత్యేంద్రం రే రే రాక్షస
దుర్మతే ౨౯. నిహన్మి త్వాం దురాత్మానం మద్భక్తార్తికరం ఖలం, ఇతి రామవచః
శ్రుత్వా పితుర్వాక్య మనుస్మరన్ ౩౦. ప్రణమ్య దండవద్భూమౌ మహోగ్రః
ప్రాహ నమ్రధీః, రామ రామ రమాకాంతం జానే త్వాం జగదీశ్వరం ౩౧. మాయా
మానుషవేషేణ భూభారోత్తారకం పరం, దశాననాదిదైత్యానాం ముక్తిదాతార
మీశ్వరం ౩౨. త్వద్దర్శనార్థమేవైతే వానరాస్త్రాసితా మయా, కరేగృహీతే
కాయోపి సాధ్యశ్చేతి మనీషయా ౩౩ అసురత్వాద్రణేనైవ ముక్తిమిచ్ఛామ్యహం
త్వయా, ఇత్యుక్త్వా తం ప్రణమ్యాశు ధనురాదాయ వీర్యవాన్ ౩౪. జ్యాఘోషమా
రచయ్యాథ శరాసారైరవాకిరత్, స్మితాననస్తదా దేవః శరైరాశీవిషోపమైః ౩౫.
జఘాన రాక్షసం కోపాత్సోపి దేవంతథైవచ, తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం లోకానాం భీతిదా
యకం ౩౬. దివ్యశస్త్రాస్త్రనిచయై రన్యోన్యం జఘ్నతుర్భృశం, ముహూర్తమా
త్రమీశానః సహదైత్యేన సంయుగే ౩౭. చకార సమరక్రీడాం వినోదాయ వనౌ
కసాం, అథోగ్రవేగాద్గిరిశః కోదండే చండసాయకాన్ ౩౮. భీమం బ్రహ్మశిరోనామ
సందధే దనుజాంతకం, తజ్జ్వాలామాలయా లీఢమభూద్దశదిగంతరం ౩౯. తదామ
హోగ్రస్తద్దృష్ట్వా ప్రణమ్య మనసాఽబ్రవీత్, జహి రామ శరేణాశు హతోయా
స్యామి తే పదం ౪౦. అలంతమోభిభూతేన మమ రాక్షసజన్మనా, ఇత్యుక్త్వా నిశ్చితై
ర్బాణై ర్జఘాన శివమవ్యయం ౪౧. ప్రశస్య రాక్షసం దేవో ముమోచ విశిఖోత్తమం,
తేన విద్ధః పపాతోర్వ్యాం గతాసుర్భ్రమివేగతః ౪౨. తద్దేహాదుత్థితం తేజ స్తటిత్కో
టిసమప్రభం, శివపాదాంబుజే లీన మభూత్సుగ్రీవసన్నిధౌ ౪౩. ఏతదద్భుతమీ
శాన కర్మదృష్ట్వా కపీశ్వరః, అత్యాశ్చర్యం మన్యమాన స్తర్కయామాస మానసే
౪౪. కిమిదం మహదాశ్చర్యం మయాధ్యాతః సదాశివః, ప్రత్యక్షోభూత్కథం రామః
కరుణాసాగరోధునా ౪౫. యథార్థం రాఘవోవాయ మథవా చంద్రశేఖరః, మామ

ద్ధారభగవా నయం దైత్యమహాంబుధేః ౯౬. అయమేవపరో దేవ స్త్రాతామాతా
పితామహ, అస్యైవచరణాంభోజం భక్త్యానిత్యంభజామ్యహం ౯౭. ఇత్యాలోచ్యా
థసుగ్రీవః శివపాదాంబుజద్వయే, దండవత్పతితో భక్త్యాపరమానందనిర్భరః ౯౮.
ఉవాచదేవ త్రాతోస్మిత్వయా కారుణ్యసింధునా, అనిర్ణయాత్త్వద్భ్రాంతోస్మి త్వం
హిరామోఘవా శివః ౯౯. త్రాతుంమాంయుద్ధరంగేస్మి న్నావిర్భూతోసియద్భృశం,
తత్త్వాంరంగేశనామ్నాహం భజామికరుణాకరం ౧౦౦. ఇత్థంభాషితమాకర్ణ్య శివః
సుగ్రీవమబ్రవీత్, వత్సతావకభక్త్యాహం ప్రత్యక్షో౽భవమీశ్వరః ౧౦౧. సదామ
మమతోసిత్వం మదారాధనతత్పరః, కృతజ్ఞేనత్వయారామః స్మృతఃస్నేహనయద్భ
యాత్ ౧౦౨. తదహంరామరూపేణ ప్రత్యక్షోభవమంజసా, భక్తచిత్తానుసారేణ
వర్తేహంప్రీతిపూర్వకం ౧౦౩. రణరంగేవతీర్ణత్వా ద్రంగేశఇతినామవాన్, యదా
త్థమాంతదేవాస్తు నామధేయంమమప్రియం ౧౦౪. మదంశజాతంశ్రీరామం మత్స్వ
రూపమ్వై హితం, దశాననవధార్థాయ దేవతానాంహితయాచ ౧౦౫. మచ్ఛక్తిరేవ
మానుష్య రూపమాపమదాజ్ఞయా, అహంసర్వేశ్వరఃసాక్షీ సచ్చిదానందవిగ్రహః
౧౦౬. మదంశజాఃసురాఃసర్వే విశ్వకార్యవిచక్షణాః, తన్మామనన్యభక్త్యాత్వం నిత్య
మర్చయసువ్రత ౧౦౭. తవరాజ్యంచరక్షామి మోక్షదో౽స్మికపీశ్వర, ఇతిదేవవచః
శ్రుత్వా సుగ్రీవఃప్రాహనమ్రధీః ౧౦౮. నకాంక్షేరాజ్యమీశాన నచసంసారబంధనం,
భక్తిమేవసదాకాంక్షే ముక్తిదాంత్వత్పదాంబుజే ౧౦౯. * క్షేత్రపాలః * ఇత్యు
క్త్వావాలిపుత్రాయ దత్త్వారాజ్యమకంటకం, వైరాగ్యాద్రంగనాథస్య సదార్చనర
తోభవత్ ౧౧౦. తస్యప్రసాదాత్సుగ్రీవః కైవల్యంప్రాపదుర్లభం, తస్మాద్రంగేశ
నామానం శివంసంపూజ్యభక్తితః ౧౧౧ కిష్కింధానగరందృష్ట్వా గచ్ఛామఃపుర
తోవయం, * సూతః * ఇత్యాకర్ణ్యక్షేత్రపాలస్యవాక్యం కృత్వాపూజాం రంగనా
థస్యభక్త్యా ౧౧౨. తస్యాఽవాచ్యాంతీర్థరాజంమనోజ్ఞం, దృష్ట్వాహృష్టా వ్యబ్రువం
స్తాపసేంద్రాః ౧౧౩.   *   *   *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే సుగ్రీవానుగ
హాయ రం(గేశ)గనాథనామక శివప్రాదుర్భావాదివర్ణనంనామ
సప్తషష్టితమో౽ధ్యాయః. ౬౭.

* ఋషయః * క్షేత్రపాల మహాప్రాజ్ఞ రాజతే తీర్థముత్తమం, అస్యేతిహాస
మస్మభ్యం విస్తరాద్బ్రూహి మోక్షదం ౧. * క్షేత్రపాలః * శృణుతేదం పురా
వృత్త ముత్తమం మునిపుంగవాః, పురాతు దేవలో నామ బాహుజః శాంతిపత్తనే ౨.
మాతాపితృవిహీనోఽసావనాథః శైశవేఽభవత్, తం దృష్ట్వా బాలకం స్నేహాత్పాల
యామాస భాస్కరః ౩. శుక్లపక్షశశీవాసౌ వవృధే విప్రపాలితః, ప్రత్యహం బాల
కైః సాకం వనాత్కాష్ఠకుశాదికాన్ ౪. యథాశక్తి గృహీత్వాఽథాఽగచ్ఛతిస్మ స్వ
మందిరం, పాలయామాస ధేనూశ్చ సంతోషార్థం ద్విజన్మనః ౫. అష్టవర్షవయ
స్కోఽభూ ద్విప్రసద్మని బాలకః, కదాచిద్దేవలో బాలక్రీడాసక్తోఽభవద్వనే ౬.
నానాక్రీడనకైశ్చిత్రం బాలకామైః సమన్వితః, హాస్యేన దేవలం ప్రాహ తేషాం కశ్చన
బాలకః ౭. అయి దేవల రాజన్యకులే తవ జనిర్వృథా, త్వయా న దత్తం పాత్రేభ్యో
న ద్విషః సమరే హతాః ౮. న భుక్తం రాజ్యభోగాది న కృతం పౌరుషం తథా, కుశలోఽసి
సదా బాలక్రీడాయాం ధేనుపాలనే ౯. శార్దూలోఽయం సమాయాతి పశ్యాస్మన్నికటే మ
హాన్, యది త్వం క్షత్రియకులే జాతోఽసి బలవిశ్రుతే ౧౦. జహి తం శ్వాపదం దుష్టం
న చేదస్మాన్స నిష్యతి, ఏవం తద్వచనం శ్రుత్వా దేవలః కుపితస్తదా ౧౧. ఏకాకీ శ్వాప
దం హంతుం జగామ ధృతశంకులః, తదా తే బాలకాః సర్వే దుద్రువుర్భయశంకితాః
౧౨. దేవలం హంతి రౌద్రోఽస్య వ్యాఘ్రోఽయమితి నిశ్చయాత్, గత్వా తు దేవలః
శౌర్యాన్మృగం శంకులయా భృశం ౧౩. చిచ్ఛేద కంఠదేశే తం క్షాత్రవీర్యేణ దుర్ధరః,
పాండ్యదేశాధిపః శ్రీమాన్సువీరాఖ్యో నృపస్తదా ౧౪. అపుత్రః స్థావిరం ప్రాప్య చింతా
సంతానకర్శితః, ఏకదా మృగయార్థం స జగామ విపినం మహత్ ౧౫. తత్రానేక
మృగాన్హత్వా సంచచార వనాద్వనం, స తత్ర దృష్ట్వా శార్దూలం హంతుమభ్యద్రవ
న్నృపః ౧౬. తదంతరే హతం దృష్ట్వా తం మృగం దేవలేన సః, విస్మయోత్ఫుల్లనయనః
సమీపం ప్రాప పార్థివః ౧౭ పప్రచ్ఛ దేవలం హర్షాత్కోఽసి త్వం వీరసంమతః, కోఽన్యః
కుర్యాన్మహత్కర్మ త్వద్వినైతద్ధి శైశవే ౧౮. ఈదృగ్వీరో న విప్రస్త్వం బహుశః క్షత్రి
యార్భకః, * దేవలః * అహం క్షత్రకులోత్పన్నో దేవలాఖ్యోఽతి శైశవే ౧౯.
మృతౌ మత్పితరౌ స్నేహాత్పాలితోఽస్మి ద్విజన్మనా, ఇతి తద్గిరమాకర్ణ్య ప్రహృష్టః పార్థి
వోఽబ్రవీత్ ౨౦. మమాపి సంతతిర్నాస్తి సాధుజాతం విధేర్బలాత్, రాజ్యైశ్వర్యా
దికం సర్వ మపుత్రస్య నిరర్థకం ౨౧. ధర్మపుత్రో భవ త్వాస్య భవాన్మమ సుఖప్రదః,
ఇతి తం సాంత్వయిత్వాఽథ నినాయ స్వపురం నృపః ౨౨. కృత్వోపనయనం తస్య వివా
హమపి పార్థివః, సర్వాణ్యధ్యాపయామాస శాస్త్రాణి గురుభిర్ముదా ౨౩. సర్వశాస్త్రే
షు నిపుణః సర్వాగమవిశారదః, రాజ్యేఽభిషిచ్య తనయం దేవలం నిర్వృతో నృపః ౨౪.

వనంవివేశవైరాగ్యా త్తపసేకృతనిశ్చయః, బభారదేవలఃప్రీత్యా స్వరాజ్యంచసమృ
ద్ధిమత్ ౨౫. బలాజ్జహారనిర్జిత్య పరరాష్ట్రాణివైరిణః, సర్వసౌభాగ్యసహితః
సర్వవిద్యావిశారదః ౨౬. మహానందాబ్ధిమగ్నోభూ ద్యుక్తఃసుందరభార్యయా,
ఏవంసర్వసమృద్ధస్య సుఖినస్తస్యయావనే ౨౭ జాతో మహానహంకారః సర్వసన్మా
ర్గభేదకః, ఔదార్యశౌర్యధైర్యేషు మత్సమోనాస్తిసంపదా ౨౮. అహంసర్వకలా
భిజ్ఞః సార్వభౌమపదేస్థితః, విద్యాధికోస్మివిప్రేభ్యః క్షత్రియేభ్యోబలాధికః ౨౯.
అధికోస్మిమనుష్యేభ్యః సంపద్రూపగుణేష్వహం, ఏవమాత్మనినిశ్చిత్య దేవలస్స్మయ
దూషితః ౩౦. ఆజన్మదీనఃసామ్రాజ్య మకస్మాత్ప్రాప్యయావనే, నిరహంకారిణో
లోకే విరలాఃసంతిసాధవః ౩౧. స్మయేనదేవలఃసాధూ నర్చయామాస నాప్యసౌ,
సభాయాంబహుమానార్హా నవమత్యమనీషిణః ౩౨ మదాంధఃపాలయామాస
రాజ్యంసర్వసమృద్ధిమత్, కదాచిదాగతో మార్గవశాత్ప్రజ్ఞానిధిర్వరః ౩౩. వివేశ
కౌతుకాద్దృష్ట్వా దేవలస్యసభాంమునిః, దృష్ట్వాపిమునిమాయాంతం నోదతిష్ఠన్నృ
పాసనాత్ ౩౪. ప్రణనామ న తందర్పాత్కుశలంనాప్యపృచ్ఛత, సింహాసనే
సమాసీనం ప్రసార్యచరణౌమదాత్ ౩౫. మదాంధందేవలందృష్ట్వా చుకోపముని
పుంగవః, రేరేదేవలదుష్టాత్మన్ రాజ్యాన్సర్వాత్స్వముద్ధతః ౩౬. ఆజన్మదుర్గతోదైవా
త్సంపత్ప్రాప్త్వావిముహ్యసి, అవమత్యద్విజా న్ప్రాజ్ఞాన్మత్తోద్విపఇవాసియత్ ౩౭.
తత్కుంజరోవనేభూత్వా సంచరస్వ నృపాధమ, ఇత్థంప్రజ్ఞానిధేఃశాపా ద్ద్విపోభూ
త్వాన్నృపోవనే ౩౮. సంచచారబహూనబ్దా న్భంజయన్నాశ్రమద్రుమాన్, కాలేన
మహతా పంపాక్షేత్రం ప్రాపవిధేర్బలాత్ ౩౯, అంజనాద్రిప్రతీకాశః సర్వలోక
భయంకరః, ఆజగామగజో మార్గవశాద్రంగేశ మందిరం ౪౦. తత్రపూజార్థమా
గత్య సనకాదిమునీశ్వరాః, పూజాద్రవ్యాణిసంపాద్య గంధపుష్పముఖానిచ ౪౧.
పూజారంభపరాః సర్వేబభూవు ర్మనసోముదా, తదాదదర్శమానీశాన్ద్విరదో
భీషణాకృతిః ౪౨ ప్రవిశ్యాంతర్మదాంధోసౌ హంతుంతాన్యత్నమాచరత్, ప్రవే
ష్టుంస్థూలకాయత్వా న్నశశాక గజోగుహం ౪౩. తదాకరంప్రసార్యాంత ర్మృగ
యామాసతాపసాన్, తత్రస్థపూజాద్రవ్యాణి నాశయిత్వాఽతికోపనః ౪౪. కమండ
లుగతంతోయం శుండాగ్రేణాఽస్పృశద్వరం, తదంభఃస్పర్శమాత్రేణ గతక్రోధో
భవద్గజః ౪౫. ప్రశాంతధీర్నమస్కృత్య ప్రవన్నేత్రజలాకులః, బహిరేవస్థితస్తేపి
పూజాంనిర్వర్త్య కౌతుకాత్ ౪౬. దృష్ట్వాతద్విస్మితాస్తీర్థం ప్రశశంసు ర్మునీశ్వరాః,
అహోతీర్థమిదంపుణ్యం లోకానాం హితకారకం ౪౭. కమండలుగతంతీర్థం పుష్క
రేణ యదాస్పృశత్, తదాక్రూరమతింత్యక్త్వా గతక్రోధోభవద్గజః ౪౮. తదిదం

పరమం తీర్థం పుష్కరాఖ్యమకల్మషం, ఏవం వదంత స్సనకాదితాపసాః ప్రణమ్యారంగే
శ్వర మదిరాన్ముదా ౪౯ నిర్గత్యమార్గే ప్రణమంతమాదరాద్దృష్ట్వా గజం ప్రా
హురిదం పరస్పరం, పశ్యత ప్రణమత్యస్మాన్గజోఽయం విగతస్మయః ౫౦. దర్శ
యత్యాత్మనో దైన్యం తిర్యక్త్వాద్దుఃఖతోఽభృశం, తస్మాత్తస్యైవ తీర్థస్య తోయదానేన
కుంజరం ౫౧ ఏనముత్తారయిష్యామ స్తిర్యక్త్వాద్దుఃఖసాగరాత్, ఇత్యాలోచ్య
మునిశ్రేష్ఠాః ప్రాపయ్యైతత్తీర్థముత్తమం ౫౨. ప్రోక్షయామాసురేతస్య పయసా గజమ
స్తకే, తేన శాపవినిర్ముక్తో దేవత్వం ప్రాప్య దేవలః ౫౩. తాన్ప్రణమ్య స్వవృత్తాంత
ముక్త్వా భక్తిసమన్వితం, యయౌ విమానమారుహ్య గంధర్వైః సేవితో దివం ౫౪
* సూతః * దృష్ట్వా తత్తీర్థమాహాత్మ్యం హృష్టాస్తే మునిపుంగవాః, ప్రశశంసుర్న
మస్కృత్య పుష్కరం తీర్థముత్తమం ౫౫. యోఽత్ర శ్రావణికే మాసే స్నానం కుర్యా
త్ప్రయత్నతః, సర్వపాపవిశుద్ధాత్మా ప్రాప్నోత్యమృతమానుషః ౫౬. వయం స్నా
త్వాథ గచ్ఛామః పురతః క్షేత్రముత్తమం, ఏవం క్షేత్రప్రవచనం శ్రుత్వా సప్తర్షయో
మహాప్రాజ్ఞాః, తస్మిన్పుష్కరతీర్థే స్నాత్వా జగ్ముర్మనోహరం గోత్రం ౫౭.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే పుష్కరతీర్థ
మహిమానువర్ణనంనామ అష్టషష్టితమోఽధ్యాయః. ౬౮.

* సూతః * తతస్తారామహీధ్రం తే దృష్ట్వా తాపసపుంగవాః, ప్రహృష్టమనసః
సర్వే పప్రచ్ఛుః క్షేత్రపాలకం ౧. క్షేత్రపాల మహీధ్రోఽయం రాజతే రమ్యపాదపః,
అస్య నామ కిమస్మాకముదంతం విస్తరాద్వద ౨. * క్షేత్రపాలః * తారా నామ్నా
గురోర్భార్యా చంద్రసౌందర్యమోహితా, వ్యభిచారం చకారాసౌ కామినీ సాక
మిందునా ౩. విధోర్గర్భం దధారాథ బుధం ప్రాసూత సుందరం, జ్ఞాత్వా దుశ్చరితం
తస్యా గురుః క్రోధసమన్వితః ౪. పురుహూతస్య సాహాయ్యాత్ యుయుధే విధునా సహ,
జిత్వా గురుముఖాన్దేవా నిందుర్బల సమన్వితః ౫. జహార కామినీం తారాం ససుతాం
కామమోహితః, నినిందుర్దేవగంధర్వా దృష్ట్వా తాం పాంసులేతి చ ౬. తిరస్కృతా
ఽప్సరోభిశ్చ పశ్చాత్తాపయుతా భవత్, బహుధా చింతయామాస సంతప్తహృద
యాఽబలా ౭. అహో బత మహత్పాపం కృతం కామాంధయా మయా, వ్యభిచారః
కులస్త్రీణాం నింద్యో నిరయకారకః ౮. తత్రాపి మత్పతిర్దేవగురుః పూజ్యః సుపర్వణాం,
తచ్ఛాత్ర కాముకీ లోకనిందితా నాభవం కథం ౯. కేనోపాయేన మే భూయో దేత
త్పాతకవారణం, భర్త్రా సాకం పునర్లోకే భవేయం పూజితా కథం ౧౦. ఇతి సంచిం
త్య విధవే బుధం దత్త్వాతిదుఃఖితా, బ్రహ్మాణం శరణం గత్వా ప్రార్థయామాస భామినీ

౧౧. *తారా* చతురాననపశ్యపశ్యమాం కృపయా కిల్బిషసాగరే నిమగ్నాం, చతురంతవపాదపంకజం నితరాంస్పృష్టినిధా నమామినద్యః ౧౨ వ్యభిచారమనంగమోహితా విధునాసాక మకార్షమబ్జయోనే, అమరానిరయాస్పదేతి మా మతినిందంతి కథంకరోమివాసం ౧౩. శరణంసురపూజ్యతావకం చరణాబ్జంమనుతారకం భవాబ్ధేః, కరుణార్ద్రకటాక్షవీక్షితాం కురుమాంభర్తృసుఖాస్పదా మపింద్యాం ౧౪. *బ్రహ్మ* పంపాక్షేత్రంగచ్ఛభద్రే పావనంమోక్షదాయకం, భజస్వశ్రీవిరూపాక్షం శివశ్శం తేకరిష్యతి ౧౫. ఇత్యాదిష్టావిధాత్రాసా ప్రణమ్యక్షేత్రమాయయా, పర్వతేస్మింస్తపశ్చక్రే శర్వముద్దిశ్యమానినీ ౧౬. నిరాహారావిరూపాక్షమహోరాత్రం ముదాభజత్, పూజయామాసవిధివద్భక్తిభావసమన్వితా ౧౭. ఏవంచక్రేతపస్తీవ్రం శతసంవత్సరావధి, తద్భక్తిమచలాంద్రృష్ట్వా ప్రహృష్టఃపరమేశ్వరః ౧౮. ప్రత్యక్షోభూద్విరూపాక్షః కోటిసూర్యసమప్రభః, ప్రమథాదిగణైర్యుక్తః పార్వత్యాసహితఃప్రభుః ౧౯. దృష్ట్వాతమీశ్వరంభక్త్యా దండవత్పతితాభువి ప్రణమ్యపరమేశాన మస్తౌషీద్గిరిజాయుతం ౨౦. *తారా* ఉమాసమాలింగితవామవిగ్రహం రమాధవాదిస్తుతపాదపంకజం, హిమాంశుచూడామణిమాదికారణం నమామిసర్వేశ మనంగవైరిణం ౨౧. ప్రశస్తభోగీశకరోటభూషణం నిరస్తమాయాగుణ మార్తిహారిణం, సమస్తలోకోత్తరవైభవంసురైః కృతస్తవంశాశ్వతమీశ్వరంభజే ౨౨. ప్రణమామిపార్వతీశం ప్రణతమనోభీష్టదాన సురధేనుం, ప్రాణాధారమనంతం ప్రణవోద్భాసంప్రశస్తగిరివాసం ౨౩. నమస్తే దేవదేవేశ నమస్తేకరుణాకర, నమఃపరమకల్యాణ విరూపాక్షనమోస్తుతే ౨౪. వ్యభిచారఃకృతోఽజ్ఞానాన్మయాకామాంధయావిధౌ, నిందంతినిర్జరాఃసర్వే జారిణీతిసదాహిమాం ౨౫. పతింవినాకథందేవ వసామిస్వైరకర్మణా, మహాపాపాంబుధౌమగ్నా ముద్ధరాఽంధకసూదన ౨౬. పతివ్రతాయథాదేవ భవేయంలోకవందితా, తథామాంపశ్యదేవేశ కృపయాభక్తవత్సల ౨౭. ధృత్వాకలానిగర్భం సుషువేఽహంసుతంవరం, అనుగ్రహాంసుచేతస్మిన్ మమానోభవేద్యథా ౨౮. ఏవంతారావచఃశ్రుత్వా విరూపాక్షోదయాసిధిః, ఉవాచపరమప్రీతో రహస్యంనైవచోదితం ౨౯. శృణుమద్వచనంభద్రే గుహ్యాత్గుహ్యతరమాదరాత్, ప్రేరణాన్మమసుశ్రోణి విధాకామాతురాహ్యభూః ౩౦. దేవకార్యార్థమిందోస్త్వ మసూధావరపుత్రకం, నవిద్యతేఽపరాధస్తే వరందాస్యామి శాశ్వతం ౩౧. కన్యకాభవకల్యాణి హ్యధాపిత్వ మకల్మషా, మేప్రత్యుషసికన్యాంత్వాం స్మరంతివిగతజ్వరాః ౩౨. తేసర్వపాపనిర్ముక్తాః ప్రాప్నువంతిపరాంగతిం, సోహిణ్యావర్ధితఃశ్రీమాన్ స్తవపుత్రో గుణాకరః ౩౩. గ్రహేషు

సప్తమోభూత్వా మత్ప్రీతింజనయిష్యతి, ఇతిదత్త్వావరంతస్మై దేవానాంపురతః శివః ౩౪. గురుమాజ్ఞాపయామాస భార్యేయంతవనిర్మలా, ధర్మేణబిభృయాస్తారాం మదారాధననిర్మలాం ౩౫. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధేదేవో నమత్సుమనసాంపురః, ప్రశంసంతఃసురాఃసర్వే తారాంప్రాపుర్దివంముదా ౩౬. గురుస్తారాయుతఃప్రీత్యాఽవసదస్మిన్మహీధరే, సహస్రవర్షపర్యంతం శివపూజాధురంధరః ౩౭. తస్మాదయంగిరిస్తారానామ్నా ఖ్యాతోమనోహరః, స్నాత్వాయస్మింస్తపశ్చక్రే తారాసరసిశంకరం ౩౮. తన్నామ్నాప్రథితంతీర్థ మస్తిసర్వాఘనాశనం, తత్రస్నాత్వామహాలింగం తారకేశ్వరనామకం ౩౯. భవానీంచసమభ్యర్చ్య గచ్ఛామఃపురతోవయం, ఇతిశ్రుత్వా క్షేత్రపాలవచః సప్తర్షయోమలాః ౪౦. తీర్థేస్నాత్వాసమభ్యర్చ్య భవానీతారకేశ్వరౌ, కపిలాశ్రమమాసాద్య పప్రచ్ఛుఃక్షేత్రపాలకం ౪౧. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే తారాపర్వతమహిమానువర్ణనంనామ ఏకోనసప్తతితమోఽధ్యాయః. ౬౯.

---

* ఋషయః * కస్యాశ్రమమిదంపుణ్య రాజతేనందనోపమం, కోయంతపస్వీభవ్యాత్మా భాసతే శివసన్నిభః ౧. * క్షేత్రపాలః * ఆశ్రమోయంమహాభాగాః కపిలస్యతపస్వినః, వాసుదేవాంశసంభూతః కర్దమస్య సుతోమునిః ౨. దేవహూత్యామయంజాతో లోకానుగ్రహకారణాత్, కపిలాఖ్యోమహామాన్య స్తపస్వీజ్ఞానవాన్శుచిః ౩. ఆరాధ్యశ్రీవిరూపాక్షం ప్రసాదాత్తస్యతాపసః, బ్రహ్మైకజ్ఞానమాసాద్య లోకానాముపదేశకృత్ ౪. ప్రసిద్ధంతీర్థమస్తీహ తన్నామ్నా లోకపావనం, నిత్యంస్నాత్వామునిస్తత్ర పూజయత్యాత్మదైవతం ౫. తస్మింతీర్థే నరః స్నాత్వా యోఽర్చయేత్కపిలేశ్వరం, సమాయాపాశనిర్ముక్తో బ్రహ్మైకజ్ఞానవాన్భవేత్ ౬. సాంఖ్యయోగాదిశాస్త్రాణి విస్తార్యోపదిశత్యసౌ, కపిలర్షిర్మహాప్రాజ్ఞః శిష్యేభ్యఃపశ్యతాధునా ౭. తీర్థేస్నాత్వాసమభ్యర్చ్య కపిలేశ్వరమవ్యయం, కపిలర్షింనమస్కృత్య యాస్యామఃపురతోవయం ౮. ఏవంశ్రుత్వాక్షేత్రపాలవచః సప్తర్షయోమలాః, తత్తీర్థేవిధివత్స్నాత్వా సంపూజ్యకపిలేశ్వరం ౯. ప్రణమ్యకపిలంహృష్టా జగ్ముఃక్షేత్రదిదృక్షవః, గాలవాశ్రమమాసాద్య నమస్కృత్యమునీశ్వరాన్ ౧౦. సంమానితాస్తైర్మునిభిః సమామంత్ర్యమహాత్మనః, సుతీక్ష్ణస్యాశ్రమంప్రాప్య లేభిరేహర్షముత్తమం ౧౧. సాలతాలసమాకీర్ణ మచ్ఛాంబుసరసీయుతం, ఆమ్నాయోద్ఘోషితందివ్య మృషిసంఘవిరాజితం ౧౨. తదాశ్రమపదంప్రాప్య సంతోషేణ

మహర్షయః, తత్రత్యతాపసాన్నత్వా శ్రుత్వా తద్వృత్తమాదరాత్ ౧౩. మలప్రహారిణీనామతీర్థం తస్యోత్తరేస్థితం, నానావృక్షసమాకీర్ణం పక్షిసంఘోపశోభితం ౧౪. కుముదోత్పలకల్హార భాసితం షట్పదైర్వృతం, సరిత్పార్వతటాసన్నే జగత్పావనముత్తమం ౧౫. సంప్రాప్య క్షేత్రపాలం తే పప్రచ్ఛుస్తస్యవైభవం, నామకింకథ మార్యాఽస్యతీర్థస్య మలవారిణః ౧౬. కీదృశోవిధిరేతస్మిన్కర్తవ్యోముక్తిదాయకః, * క్షేత్రపాలః * మలప్రహారిణీనామతీర్థమేత స్మహోత్తరం ౧౭. సర్వపాపహరం శ్రేష్ఠం సరిత్ప్రిక్కూలశోభితం, స్నాత్వామలప్రహారిణ్యాం దత్త్వాదానానిభక్తితః ౧౮. ఉపోష్యతద్దినేభక్త్యా పరేద్యుఃశ్రాద్ధకర్మకృత్, పిండంపిత్రేభ్యస్తీర్థేఽస్మిన్భక్త్యా దాస్యతియఃపుమాన్ ౧౯. తుష్టాస్తస్యపితరఃసర్వే మోదంతే శివసద్మని, ఏవంశ్రుత్వావచస్తస్య స్నాత్వాతత్ర తపస్వినః ౨౦. విధిన్నిర్వర్త్యజగ్ముస్తే పునఃక్షేత్రదిదృక్షవః * క్షేత్రపాలః * ఇదంసత్యవ్రతక్షేత్ర మాసన్నేఽమృతదాయకం ౨౧. యోవసేదేకరాత్రంవా సయాతిపరమాంగతిం, పుణ్యకోటిరితిఖ్యాత మిదంతీర్థంతపస్వినః ౨౨. కించిదత్రకృతంపుణ్యం శతకోటిగుణంభవేత్, అస్యదక్షిణదిగ్భాగే కలికల్మషనాశినీ ౨౩. విరజేతిసమాఖ్యాతాపరమానందదాయినీ, అత్రస్నానేనదానేన నరాయాంతి పరాంగతిం ౨౪. అయంగిరిఃకాలనామా ప్రసిద్ధఃపుణ్యవర్ధనః, కాలకంఠేశ్వరోలింగరూపేణాస్మిన్విరాజతే ౨౫. పురాదేవాసురాశ్చక్రుః సముద్రమథనంబలాత్, మంథానంమందరంకృత్వా రజ్జుంకృత్వాతువాసుకిం ౨౬. కౌస్తుభామృతకల్పాది వస్తూన్యాలోచ్యలోభతః, అహంపూర్వికయాతత్ర వివదత్సుసురేషుచ ౨౭. నిర్గత్యకాలకూటాఖ్యవిషమత్యుల్బణం, సురాసురాన్జగత్కృత్స్నం దుఃసహందగ్ధుమారభత్ ౨౮. కాందిశీకాస్సుపర్వాణో బ్రహ్మవిష్ణుపురోగమాః, సంప్రాప్యసకలాన్లోకా నపిశాంతిం నలేభిరే ౨౯. తదామరాభయత్రస్తాః శరణంజగ్మురీశ్వరం, ధ్యాయంతస్స్వాంతరంగేశం శంకరం లోకశంకరం ౩౦. దేవదేవమహాదేవ దయాకరమహేశ్వర, పాలయాస్మాన్కాలకూట భయార్తాంస్తవసేవకాన్ ౩౧. ఏవంతైఃస్తుతఏవాఽఽవిరాస దేవస్తదగ్రతః, మాభైష్టనిర్జరాయుష్మా న్పాలయామి విషాదహం ౩౨. ఏవమాశ్వాస్యగౌరీశః ప్రజ్వలంతంమహాద్భుతం, కాలకూటంపపౌదేవో నిఃశంకముదకంయథా ౩౩. ఆలోచయామాసతదా విభుర్లోకహితేరతః ౩౪. గిలితేగరలేమమోదరస్థాఖిలలోకావిలయం ప్రయాంతి నోచేత్, దహతీదమనంతబాహ్యలోకా నితిమత్వాగరళం గలేదధార ౩౫. పురుహూతముఖైశ్చసేవ్యమానోఽమరవారైరుమయా నుతఃపరేశః, గిరిమేనముపేత్యమూర్ధభాగే జరయామాసగలేహి కాలకూటం ౩౬. మునయోదితి

వందనాశ్చితంమహిమానం పురవైరిణోనిరీక్ష్య, ముదితాజగదుఃప్రణమ్యసర్వే శితి
కంఠాయనమోస్తు సర్వదేతి ౩౭ పీత్వాస్మిన్జరయామాస కాలకూటంయదీశ్వరః,
తత్కాలనామ్నాప్రఖ్యాతః పర్వతోఽయంవరద్రుమః ౩౮. అస్యోత్తరేగిరేర్దివ్యా
పంపాఖ్యాతటినీశుభా, పంపానామపురీతస్యా దక్షిణంకూలమాస్థితా ౩౯. ఊర్జ
మాసేపురేతస్మిన్స్నాత్వా సంస్కృత్వా విశుద్ధధీః, పంపానద్యాముపస్నాతో గచ్ఛేద్బ్రహ్మ
సలోకతాం ౪౦. అగ్నిహోత్రముపాస్తేయ స్తస్మిన్భక్త్యాపురేద్విజః, సయాతిశివ
సాయుజ్యం తథైవాతిథిపూజకః ౪౧ సర్వక్షేత్రాణితత్రైవ నిత్యంసన్నిహితానిహి,
వసంతిసర్వతీర్థాని పంపానద్యాంవిశేషతః ౪౨. తత్రస్నాత్వానరోయాతి కైవల్యం
కార్తికేధ్రువం, ఇతిశ్రుత్వాక్షేత్రపాలవచః సప్తర్షయోముదా ౪౩. దృష్ట్వాపంపా
పురంప్రీతాః స్నాత్వానద్యాంచపశ్చిమే, కలితారకతీర్థంతే సంప్రాప్యమునయోఽ
బ్రువన్ ౪౪ * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే కపిలతీర్థ,
మలప్రహారిణీతీర్థ, కాల(కూట) పర్వతమహిమానువర్ణనం
నామసప్తతితమోఽధ్యాయః. ౭౦.

* ఋషయః * క్షేత్రపాలవదాస్మాకమిదంతీర్థం కిమాహ్వయం, కిమత్రల
భ్యతేపుణ్యం స్నానేనానందవర్ధన ౧. * క్షేత్రపాలః * కలితారకనామాస్య తీర్థ
స్యామలవారిణః, పురాశ్రీధరనామాస్మిన్ స్నాత్వాముక్తఃకలేరభూత్ ౨. తస్మా
త్తీర్థమిదంఖ్యాతం కలితారకమిత్యభూత్, పాంచాలాధిపతిఃశ్రీమాన్ శ్రీధరోనామ
పార్థివః ౩. సదాచారరతోధీమాన్ సత్యవాగనసూయకః, బహుప్రదోమహా
మాన్యో బ్రహ్మవిద్బ్రాహ్మణప్రియః ౪. పుత్రవత్పాలయామాస ప్రజాఃసాధువ్ర
తేస్థితః, కలింజేష్యామ్యహం సాధువ్రతేనైవేతి చింతయన్ ౫. దేవాగ్నిద్విజపూ
జాయాం నిరతోనియమాన్వితః, కలిరాలోచయామాస మామయంజేతుమిచ్ఛతి
౬. తస్మాదేనంవంచయామి కథంచిదపిపార్థివం, ఇత్యాలోచ్యకలిస్తస్య ప్రమాదా
న్వేషణేరతః ౭. అరణ్యాశ్రమదేశేషు ససర్జబహుశోమృగాన్, క్షేత్రాణినాశయాం
మాసు ర్వరాహాహరిణాదయః ౮. తద్వృత్తాంతంసమాకర్ణ్య మృగయేచ్ఛురభూ
న్నృపః, ధనుర్బాణధరోఽరణ్యే హయారూఢోమృగాన్వహూన్ ౯. కాలయామా
సకోపేన శ్రీధరఃశ్వాపదాన్బహూన్, శ్రాంతఃసరోవరందృష్ట్వా పాతుంపానీయమా
పసః ౧౦. నికటేతస్యమాకందవృక్షమూలేతిసుందరీ, కిరాతకన్యకాకాంతా కామ

దాఖ్యానితంబినీ ౧౧. గాయంతీమంజులంకేకా మాకల్యేష్వశ్రుతిం ముదా, తాం
దదర్శవరారోహా మింద్రనీలసమప్రభాం ౧౨. తద్దైవకలినావిష్టః కామార్తోభూ
న్మహీపతిః, మామాస్పృశమహీపాల మామిత్యుక్తస్తయాపిసః ౧౩. బలాత్తాంర
మయామాస కామార్తోఽధర్మతత్పరః, ఉవాచసామహారాజపతిస్త్వంమమ సంమ
తః ౧౪. భార్యాతవాహమధునా భుంక్ష్వభోగాన్మయాసహ, ఇతితద్వచసాహృ
ష్టో విహాయాత్మకుటుంబినీం ౧౫ త్యక్త్వస్వజాతిమర్యాదో మద్యమాంసనిషేవకః,
తయాసాకంవనేవాస మకరోజ్జాతిదూషకః ౧౬. ఆలోచ్యమంత్రిణఃసర్వే తత్పుత్రం
శూరశేఖరం, రాజ్యేభిషేచయామాసుః ప్రజానాంప్రీతిదాయకం ౧౭. ఉవాసకా
మదాయుక్తః కాననేదశవత్సరాన్, సుషువేసాసుతానష్టౌ శ్రీధరాద్దుర్విధాశ
యాన్ ౧౮. మృగయామాంసపుంజేన కాష్ఠానాంవిక్రయేణచ, కుటుంబపోషణం
కృత్వా గృహకర్మరతోఽభవత్ ౧౯. అహోరాత్రమవిశ్రాంతో నిద్రాహారాది
వర్జితః, కృత్వాతిశక్తికర్మాణి యత్నగాఽమాంసతాంగతః ౨౦. తయాతిరస్కృ
తఃపుత్రైః పీడితోభృశదుఃఖితః, చితయామాసబహుధా స్వదిష్టమనుచింతయన్
౨౧. అహోహ్యైవగతిశ్చిత్రా మనోవాచామగోచరా, సాగరంశోషయేదాశు
కుర్యాత్పర్వత మర్ణవం ౨౨. ధనదందుర్విధంకుర్యా త్పాతయేదిందుభాస్కరౌ,
అహమేవాత్రదృష్టాంతో బలీయాన్ జగతోవిధిః ౨౩. సూర్యవంశసముత్పన్నో
ధర్మాధర్మవిచక్షణః, సదాచారరతఃసాధువ్రతీ వేదవిదుత్తమః ౨౪. విధినాప్రే
రితస్త్యక్త్వా రాజ్యంవ్యాధస్త్రియాయుతః, కామాంధఃకులమర్యాదా మపనీయాఖిలోఽ
భవం ౨౫. గృహాదుచ్చాటయామాస రత్యశక్తంఖలాఇమే, కింకరోమిక్వగచ్ఛా
మి కాగతిఃపురతోమమ ౨౬. ఏవందుఃఖాతురోరణ్యే శ్రీధరఃసహసా యయౌ,
శాండిల్యాశ్రమమాసాద్య బహిరేవస్థితోభయాత్ ౨౭ సాష్టాంగంప్రణిపత్యాసౌ
స్వవృత్తాంతంవ్యజిజ్ఞపత్, మాముద్ధరమహాయోగిన్ త్వమేవశరణం మమ ౨౮.
* శాండిల్యః * అస్యావిదూరేశ్రీపంపా క్షేత్రమస్తి మనోహరం, గత్వాతత్రమను
ష్యేంద్ర ముక్తోభవకలేస్త్రితం ౨౯. ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా ప్రాప్యైతత్క్షేత్రముత్త
మం, దృష్ట్వాతీర్థమిదంపుణ్యం భక్త్యాత్రస్నాన మాచరత్ ౩౦. తేనపుణ్యప్రభా
వేన ముక్తోభూత్కలినానృపః, శుద్ధాంతఃకరణోభూత్వా విరక్తోవిషయేషు సః
౩౧ విరూపాక్షంసమారాధ్య పరంధామ జగామహ, తత్ప్రఖ్యాతమిదంతీర్థం కలి
తారకమిత్యభూత్ ౩౨. క్షేత్రపాలవచఃశ్రుత్వా స్నాత్వాతస్మింస్తపస్వినః, సీతాస
రోవరంప్రాప్య దదృశుస్తస్యవైభవం ౩౩. అత్యాశ్చర్యయుతాః ప్రాహుఃక్షేత్రపాలం
మహర్షయః. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే కలితారకతీర్థ
మహిమావర్ణనంనామైకసప్తతితమోఽధ్యాయః. ౭౧.

* ఋషయః * మనోహరమిదంభాతి సరఃకల్హారమండితం, వదాస్యవృత్తమ
స్మాకం విస్తరాత్ క్షేత్రపాలక ౧. * క్షేత్రపాలః * సీతాసరోవరమిదం పాతకాద్రి
పవిర్వరం, శాతకుంభమయైశ్చిత్రైః సోపానైః సేవితంమహత్ ౨. పుష్కరిణ్యాది
తీర్థాని గంగాదిసరితస్తథా, ఆదరాదాత్మశుద్ధ్యర్థం నిత్యమేతదుపాసతే ౩. బ్రహ్మ
హత్యాదిపాపాని విద్యంతేయానిభూతలే, తాన్యత్రస్నానమాత్రేణ నశ్యంత్యేవన
సంశయః ౪. స్నానార్థమమరానిత్య మాగచ్ఛంత్యుషసిద్రుతం, గాయంత్యస్యచరి
త్రాణి గంధర్వాఃకిన్నరాదయః ౫. పంచాస్యఃపార్వతీయుక్తః క్రీడతేత్రకుతూహ
లాత్, పురందరఃపురాస్నాత్వా ముక్తోభూద్బ్రహ్మహత్యయా ౬. * ఋషయః *
బ్రహ్మహత్యాకథంప్రాప్తా వాసవస్యమహామతే, సీతాసరోవరస్నానా త్కథం
ముక్తోభవత్తయా ౭. * క్షేత్రపాలః * కపాలాభరణోనామ రాక్షసోభూత్కృతే
ఖలః, శుచేరనుగ్రహాత్శూరః సురాసురబలాధికః ౮. భయానకోనామతస్య
మంత్రీలోకభయంకరః, తస్యసేనాపతిఃశూరః శవభక్షాహ్వయోఽసురః ౯.
పరార్థశతదైతేయ మహాబలసమన్వితం, మయేననిర్మితందివ్యం విజయాఖ్యపురం
మహత్ ౧౦. పాలయామాసశౌర్యేణ శతయోజనవిస్తృతం, విజిత్యవిష్టపేరాజ్ఞో
నాశయామాసభూసురాన్ ౧౧. చకంపేభువనంతస్య భయాద్దురితచేతసః, ఏక
దామంత్రిణంప్రాహ కపాలాభరణఃఖలం ౧౨. ఏహివీరమహాబాహో మాయా
విస్మయసంమత, జితోమయాయంభూలోకో హ్యర్థోలోకావశీకృతాః ౧౩. సమృ
ద్ధానిగృహేసంతి సర్వైశ్వర్యాణి మేధునా, పురుహూతపురైశ్వర్య మైరావతము
ఖంబలాత్ ౧౪. జితంచేద్భువనాధీశః కృతకృత్యోభవామ్యహం, తస్మాదద్యైవ
గచ్ఛామి యుద్ధాయామరపత్తనం ౧౫. సేనాపతింసమాజ్ఞాప్య చోదయాసురవా
హినీం, ఇత్థంరాజ్ఞాసమాదిష్టః సభాంప్రాప్యభయానకః ౧౬. సేనాపతింసమాహూ
య బభాషేశవభక్షకం, శవభక్షమహావీర మాయాశాస్త్రవిశారద ౧౭. అద్యై
వత్రిదివంగత్వా యోద్ధుమిచ్ఛతిదైత్యరాట్, ఇంద్రాదినిర్జరైస్సాకం తదైశ్వర్య
జిహీర్షయా ౧౮. చతురంగబలంశీఘ్రం ప్రస్థాపయదివంమహత్, ఏవంతద్వచనం
శ్రుత్వా సేనానీఃశవభక్షకః ౧౯. సైన్యమాజ్ఞాపయామాస ప్రస్థానాయత్రివిష్టపం,
సన్నహ్యదైత్యయోద్ధారో రథానారుహ్యనిర్యయుః ౨౦. కేచిన్మతంగజారూఢాః
కేచిదారుహ్యవాజినః, నానాశస్త్రప్రహరణా మాయాయుద్ధవిశారదాః ౨౧. తదా
దుర్మేధసంరాజ్యే స్థాపయిత్వాత్మజంఖలం, నిర్యయాసహిసాస్వర్గం మహాబలసమ
న్వితః ౨౨. యుయుత్సురమరైఃసాక ముత్సాహాదసురాధిపః, నానావాద్యనినా
దైశ్చ రథనేమిస్వనైస్తథా ౨౩. హేషితైర్బృంహితైర్ఘోషైః పూరయామాస

దిఙ్ముఖం, రథాశ్వగజపాదాతి సంకులంబలమద్భుతం ౨౪. మహతాసైన్యభారేణ
సమకంపత మేదినీ, చతురంగపదోద్భూత రజఃశోషితసాగరం ౨౫. నిర్యయా
దైత్యరాజస్య సైన్యమాహవదుర్ధరం, ఆగత్యసహసాస్వర్గం పరివార్యామరావతీం
౨౬. సురాణాంభయముత్పాద్య శరాసారైరవాకిరన్, శ్రుత్వాపురందరః క్రోధా
దసురాణాంవ్యతిక్రమం ౨౭. లోకపాలగణైఃసార్థం నిర్జగామపురాద్బహిః, దివ్యా
స్త్రధారిణోదేవాః సర్వేయుద్ధవిశారదాః ౨౮. నానాశస్త్రాస్త్రనిచయై ర్నిర్జఘ్ను ర్దైత్య
వాహినీః, రాక్షసానిర్జరాన్ జఘ్ను స్తేపిరాక్షససైనికాన్ ౨౯. ఏవమన్యోన్య
మభవ దభ్యామర్దోతిభీషణః, బభూవామరదైత్యానాం ద్వంద్వయుద్ధంమహత్తరం
౩౦. కపాలాభరణేనాశు యుయుధేవాసవస్తదా, భయానకేనయుయుధే కుబేరః
పరవీరహా ౩౧. కృతాంతఃశవభక్షేణ కృశానుఃక్రూరదృష్టినా, మద్యప్రియమహా
కాయ మదిరాక్షాతిదూషణైః ౩౨. సమంయుయుధిరేశౌర్యా దాశుగాశ్చప్రచేతసః,
తద్యుద్ధమభవద్ఘోరం తుములంలోమహర్షణం ౩౩. అన్యోన్యానీకసంమర్దః కల్పాం
తాంబుభృతామివ, అభూదన్వప్నదైత్యానా మాహవేవైశసంమహత్ ౩౪.
ఇంద్రఃకర్బురరాజంతం జఘాననిశితైఃశరైః, తాంశ్చనిష్పేషయామాస కరేణైవా
సురాధిపః ౩౫. దివ్యాస్త్రాణికుబేరస్య గిలితానిచమంత్రిణా, తథైవాంతకశస్త్రాణి
చిచ్ఛిదుర్దితినందనాః ౩౬. ఏవమన్యేఽసురాబాణాం శ్చిచ్ఛిదుస్త్రిదివౌకసాం,
అర్దయిత్వాసురాదేవా న్దివ్యాస్త్రైర్జఘ్నురోజసా ౩౭. నిర్విణ్ణానిర్జరాదైత్యహతా
శ్చింతాతురాస్తదా, గురుంశరణమాసాద్య వినయేనవ్యజిజ్ఞపన్ ౩౮. వయందై
త్యహతాఃసర్వే నిర్వీర్యాశ్చబభూవిమ, జిత్వాహరతిసర్వస్వ మస్మాక మసురాధిపః
౩౯. యేనతస్యభవేన్మృత్యు స్తముపాయంవదప్రభో, * గురుః * కాలరుద్రమనుం
దివ్య ముపదేక్ష్యామిజిష్ణవే ౪౦. తన్మహిమ్నాసురాన్హంతి మఘవాబలవాన్భవేత్,
ఇత్యుక్త్వోపాదిదేశాథ మనుమింద్రాయగీష్పతిః ౪౧. తేనోపదిష్టఃసురరాట్
కరేకులిశమాదదే, ఐరావతంసమారుహ్య కాలరుద్రమనుంస్మరన్ ౪౨. ససురో
గురుమామంత్ర్య చకారాభిక్రమం వృషా, దృష్ట్వాతానమరాన్దైత్యా రోషేణా
త్యంతభీషణాః ౪౩. నానాప్రహరణైర్దేవాన్ జఘ్నుః సంరంభశాలినః, గర్జంతోనిర్జ
రాన్సర్వే తర్జయామాసురాశరాః ౪౪. తదామరాఃక్రుధాదైత్యా న్నివ్యఘ్నుర్నిశి
తైఃశరైః, ససంప్రహారస్తుములః సంజజ్ఞేఽమరరక్షసాం ౪౫. భయానకశిరః కోపా
చ్చకర్తధనదోసినా, అంతకఃకాలదండేన మహిషోపరిసంస్థితః ౪౬. స్వపురంప్రేష
యామాస హత్వాతంశవభక్షకం, క్రూరదృష్టిశిరఃకాయా త్పాతయామాసపావకః
౪౭ మద్యప్రియమహాకాయ మదిరాక్షాతిదూషణాన్, వైశ్వానరాశ్చవరుణాః

ప్రాపయామాసు రంతకం ౪౮. క్షణాన్నిః శేషయామాసు రసుఖాన్నిర్జరారణే,
స్వసైన్యంనిహతం దృష్ట్వా కపాలాభరణః క్రుధా ౪౯. కృత్వాతిభైరవారావం సం
ధాయేషూన్ శరాసనే, కృతహస్తః సురానీకం జఘానవిశితాశుగైః ౫౦. దృష్ట్వా
పురందరః క్రోధాత్తిష్ఠతిష్ఠేతితంబ్రువన్, వివ్యాధదశభిర్బాణై ర్భయముత్పాద్య
రక్షసాం ౫౧. తానప్రాప్తాన్ శరైశ్ఛిత్వా జఘానేంద్రం శరైః ఖలః, నివార్యతాని
ఘూనింద్రోపి దర్శయన్కృతహస్తతాం ౫౨. జఘానాసురకోదండం పంచబాణై
శ్చ కేతనం, క్రోధేన శూలముద్ధృత్య భ్రామయిత్వాసురాధిపః ౫౩. చిక్షేపదేవ
రాజాయ జ్వలత్ప్రళయసన్నిభం, శక్త్యామరపతిశ్ఛిత్వా పాతయామాసతద్భువి ౫౪.
శతవ్యామమితాం గుర్వీమాయసీ మచలోపమాం, సహస్రదశభారాఢ్యాం గదా
మాదాయ వేగవాన్ ౫౫. రథాదుత్ప్లుత్య దేవేంద్ర వధోద్యుక్తోఽసురాధిపః, తదా
పురందరః స్మృత్వా కాలరుద్రమనుం హృది ౫౬. నివార్యతాంగదామింద్రోఽవధీద్వ
జ్రేణదానవం, విదార్యోరస్థలం యాతూః పాతయామాసభూతలే ౫౭. నిహతేజిష్ణు
నా తస్మి న్కపాలాభరణే పురాత్, ప్రశాంతమభవ త్సర్వంలోకాః సంతోషనిర్భరాః
౫౮. తదాసురవధోత్పన్నా బ్రహ్మహత్యాపురందరం, బబాధేబహుధాభీమా దుఃఖి
తోభూత్తయాస్పృహ ౫౯. * శౌనకాద్యా ఋషయః * నవిహోరాక్షసః సూత కపా
లాభరణః ఖలః, తద్వధేన కథంప్రాప్తా బ్రహ్మహత్యాపురందరం ౬౦. * సూతః *
వదామితస్యవృత్తాంతంశ్రోతృణాంసుఖదాయకం, సాధుపృష్టంచయుష్మాభి రసు
రబ్రహ్మకారణం ౬౧. వింధ్యపాదవనేదైత్య స్త్రివక్రాఖ్యోఽభవత్పురా, అవసత్కం
దరేభీతో వివిక్తే వాసవాత్ఖలః ౬౨. భార్యాగుణవతీతస్య సుశీలానామరాక్షసీ,
కామరూపధరా కాంతా భర్తృచిత్తానుసారిణీ ౬౩. ఏకదారహసిప్రాహ స్వభార్యా
మసురాధిపః, పురుహూతభయాద్భద్రే వసామిచ్ఛన్నకందరే ౬౪. స్థితిర్మమకథం
భూయా దశక్తస్యచదుర్విధేః ౬౫. చిత్తేఽనాథస్య మేశర్మ నకించిదపివిద్యతే, బలవా
నపిపుత్రోమే సుఖదాతాస్తినప్రియే ౬౬. తముపాయం నపశ్యామి యేనపుత్రో
భవేన్మమ, ఇత్థంభర్తృవచః శ్రుత్వా సుశీలాప్రాహసుస్మితా ౬౭. సన్నికృష్టేశుచి
ర్నామ మునిః పరమధార్మికః, తపః సమాధినిరతోవర్తతే విజనేవరః ౬౮. భవేత్త
వాజ్ఞాయదిమే తంప్రాప్యసుతమాప్నుయాం, ఇతితద్గిరమాకర్ణ్య సుతేప్సురసుర
స్తదా ౬౯. దదావాజ్ఞాంశుచేఃపుత్రప్రసవార్థంస్వయోషితే, భర్తురాజ్ఞాంపుర
స్కృత్య యయాసాపుత్రకాంక్షిణీ ౭౦. సకదాచిన్మనోజ్ఞాంగీ సువేషాచారుహాసినీ,
వింధ్యపాదవనేరామావిచచారవిలాసినీ ౭౧. శుచేరాశ్రమమాసాద్య దదర్శముని
శేఖరం, తపః సమాధినిరతం మనస్సీత్థమచింతయత్ ౭౨. జితేంద్రియః సత్యవాదీ

తపస్విజ్ఞానవాన్ శుచిః, అకల్మషోయం బ్రహ్మర్షి రహమాసురభామినీ ౭౩. కథం
మమాయంవశగో భవేద్భద్రాకృతిర్మునిః, శక్తిర్నాస్త్యాశ్రమంతస్య ప్రవేష్టుమపిర
క్షసాం ౭౪. యత్నంకరోమివశ్యత్వే దయాలుర్దిశతీప్సితం, లబ్ధ్వాపరిచయంస్వల్ప
మపికామవశోభవేత్ ౭౫. ఆశ్రిత్యాసురమర్యాదాం సాధయామ్యపిమాయయా,
ఇత్యాలోచ్యాశ్రమాసన్న హ్రదేనిమ్నాజలేఽబలా ౭౬. స్తంభమేకంసమాలంబ్య
మగ్నాఽఽకంధరమంబుని ౭౭. ప్రాణత్రాణంనాథమానా మాంనీవరురోదసా, నిర్జనే
స్మిన్హ్రదేబాలా పతితాహంమ్రియేఽధునా ౭౮. అస్తిచేద్విపినేకోపి దయాలుర్మాం హి
రక్షతు, ఇత్యేతద్రోదనారావం శ్రుత్వాకరుణయాశుచిః ౭౯. హ్రదంప్రాప్యదద
ర్శాప్సు మజ్జంతీమబలాంమునిః, కేయంపద్మపలాశాక్షీ పూర్ణచంద్రనిభాననా ౮౦.
మ్రియతేప్సునిమగ్నాసా తదేనాముద్ధరామ్యహం, ఇతిసంచింత్యసహసా జగృహే
తత్కరంశుచిః ౮౧. బహిరానీయలజ్జంతీం దదర్శాసౌనిరంశుకాం, తప్తసావర్ణ
వర్ణాంతాం దృష్ట్వాకామవశోఽభవత్ ౮౨. ప్రార్థయామాసబహుధా వినయేనాసు
రాంగనాం, * శుచిః * కాసిసుందరిసౌభాగ్యదేవతేవ విరాజసే ౮౩ కుతోఽత్ర
నిర్జనేఘోరే పతితాఽసిహ్రదేశుభా, * సుశీలా * శుశీలస్యచభార్యాహం సుశీలా
ఖ్యానితంబినీ ౮౪. అపుత్రాస్మింస్తపఃకర్తు మాగతావిజనేవనే, హ్రదేస్నానార్థ
మాగత్య స్ఖలంతీన్యపతంజలే ౮౫ దయాలునాత్వయాకృత్యే రక్షితాస్మి తపస్వినా,
భద్రమస్తుతవాయుష్మంస్తపసాహంవ్రజామ్యహం ౮౬ ఇతితద్గిరమాకర్ణ్య శుచిఃకా
మాతురోఽబ్రవీత్, శ్రాంతాసిత్వం వరారోహేనివసస్వాశ్రమేమమ ౯౦. దృష్ట్వాత
వాతిసౌందర్యం కామాగ్నిర్వర్ధతేమయి, కామంపూరయకల్యాణి తవశ్రేయోభవి
ష్యతి ౯౧. సాపితద్వచసాహృష్టా సురతాంగీకృతాభవత్, మునిఃసురతమాసాద్య
తస్యాంప్రీతోఽబభూవసః ౯౨. అమోఘతేజసాయోగా దంతర్వత్నీబభూవసా,
కాలమేఘనిభాత్యంతభీషణం సుషువేసుతం ౯౩. చకంపేభువనంతస్య జననాదేవ
రక్షసః, శైశవేమానుషాన్హత్వా ధృత్వాతన్మస్తకస్రజం ౯౪. అస్థిమండనమా
కల్ప్య చచారయదసౌఖలః, తదభూల్లోకవిఖ్యాతః కపాలాభరణాఖ్యయా ౯౫.
శుచేరనుగ్రహోద్దృష్టో లబ్ధ్వాలోకోత్తరంబలం, విజిత్యసహసాలోకా న్సార్వభౌమప
దేస్థితః ౯౬. సహస్రవర్షపర్యంతం శశాసాఖిలవిష్టపం, మారణాత్తస్యసంప్రాప్తా
బ్రహ్మహత్యాశతక్రతుం ౯౭. బబాధబహుధాసాపి శతమన్యుంభయానకా, ఉన్మ
త్తవత్తయాగ్రస్తో సంచచారశతంసమాః ౯౮. లోకాన్సర్వాన్పరిక్రమ్యనలేభే నిర్వృ
తింవృషా, సత్యలోకంసమాసాద్య నమస్కృత్యపితామహం ౯౯. కథయామాస
వృత్తాంతం దైత్యసంహారసంభవం, జగత్కంటకదైతేయః కపాలాభరణాహ్వయః

౧౦౦. హతోమయాతతఃప్రాప్తా బ్రహ్మహత్యామమావిలా, తస్యాఃకథంభవేన్ముక్తి ర్మమబ్రూహిదయాకర ౧౦౧ * బ్రహ్మ * బ్రహ్మబీజాదసౌజాతో యాతుధానోమహాఖలః, తస్మాత్త్వద్వధసంప్రాప్తా బ్రహ్మహత్యాప్రబాధతే ౧౦౨. సంప్రాప్య సత్వరంభూమ్యాం పంపాక్షేత్రంమనోహరం, సీతాసరోవరస్నానా దఘాన్ముక్తోభవాధునా ౧౦౩. విరూపాక్షంసమారాధ్య లబ్ధ్వాతద్వరముత్తమం, సురలోకంపునర్యాహి శివఃశంకరిష్యతి ౧౦౪. ఇత్థంబ్రహ్మవచఃశ్రుత్వా ప్రాప్యైతత్క్షేత్రముత్తమం, సీతాసరోవరస్నానా దఘాన్ముక్తోభవద్వృషా ౧౦౫. విరూపాక్షంసమారాధ్య కృత్వాపాశుపతాధ్వరం, ఈశప్రసాదసంపన్నః ప్రాపనాకంశచీపతిః ౧౦౬. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే సీతాసరోవరవర్ణనం నామద్విసప్తతితమోఽధ్యాయః. ౭౨.

---

* క్షేత్రపాలః * రామోదాశరథిఃశూరో లక్ష్మణేనసమన్వితః, వానరానీకపైఃసార్ధ మసురాధిఃమాహవే ౧. భార్యాపహారిణంహత్వా రావణంబంధుతాయుతం, లంకాధిపత్యేసంస్థాప్య విభీషణమకల్మషం ౨. కృతార్థఃసీతయాసార్థం వానరానీకసంయుతః, ప్రతస్థేస్వపురంగంతుం పుష్పకేణాంబరాయణం ౩. నానాదేశాన్వినిష్క్రమ్య హ్యయోధ్యామాప్యరాఘవః, స్వరాజ్యంపాలయామాస భరతేనసమర్పితం ౪ కాలేవవర్షపర్జన్యః పృథివీసస్యశాలినీ, జనానిరాపదఃసర్వే రామేరాజ్యంప్రశాసతి ౫. తదానీంపిశునోనామదైత్యః శూర్పణఖాసుతః, స్వమాతాక్రథితంశ్రుత్వా రామవృత్తాంతమాదితః ౬. స్వమాతృనాసికాచ్ఛేద దశాననవధాదికం, ప్రతీకారసమాకాంక్షీ మనసీత్థమచింతయత్ ౭. యదికుర్యామహం యుద్ధం రాఘవేణాసురద్విషా, తదామాంసత్వరంహన్యా ద్విక్రాంతోయంధనుష్మతాం ౮. సీతాంప్రాణప్రియాంత్యక్త్వా సోపితిష్ఠతి నక్షణం, తత్తయోర్వైరముత్పాద్య కైతవేనవియోజ్యతే ౯. హత్వావా మజ్జనన్యాశ్చ వైరశుద్ధిం కరోమ్యహం, ఏవమాలోచ్యపిశునః సభార్యఃప్రాప్యకోసలాం ౧౦. మాయారజకరూపోసా వయోధ్యామావసత్ఖలః, ప్రజానాంప్రత్యయార్థంస రజకోహమితిబ్రువన్ ౧౧. ఆసీయథా తవస్త్రాణి దదాతిస్మనిరంతరం, అవకాశంసమాకాంక్షన్ రాఘవాహితకర్మణి ౧౨. ఏకదానిశిలోకానాం మతంజ్ఞాతుంరఘూత్తమః, ఏకఏవరహస్యేన సంచచారపురే ప్రభుః ౧౩. జ్ఞాత్వాతమాగతందైత్యశ్ఛద్మనాభార్యయాసహ, వివాదమతనోద్దుష్ట స్తాడయామాసతాంరుషా ౧౪. ఉవాచతాంపునర్దుష్టే నిహన్మిస్వైరచారిణీం, త్యక్తభార్యాంపునఃప్రాప్తుం నరామోనిరపత్రపః ౧౫. అహంపీరోస్మినిర్యాహి నోచే

త్వ్యాంహన్మిపాంసులాం, ఇత్థంతద్గిరమాకర్ణ్య రామశ్చింతాతురోభృశం ౧౬ ప్రా
ప్యమందిరమేకాంతే మనసీత్థ మచింతయత్, అహోబాధిజ్మానుషంజన్మ వృథాదుఃఖై
కభాజనం ౧౭. అజ్ఞానసాగరేమగ్న మహంకారశిరస్కృతం, ధర్మమేవపరంమత్వా
విషయాశావివర్జితః ౧౮ ధర్మేణవర్తమానోపి సంసారేనిందితోభవం, సత్కీర్తిర్నా
స్తిసంసారస్థితానాం యత్నకోటిభిః ౧౯. యస్యాఃకృతేయశోమేద్య త్యజామ్యేవచ
తామహం, ఇతినిశ్చిత్యసౌమిత్రి మాహూయేద మభాషత ౨౦ గచ్ఛలక్ష్మణ
వైదేహీం త్యక్త్వాఽఽగచ్ఛవనేద్రుతం, మాపునర్వద సౌమిత్రే ఘోరవాన్మమసువ్రత
౨౧. రామాజ్ఞయాఃపరాధీనః సౌమిత్రిర్దుఃఖితోవనం, నీత్వావాల్మీకినికటే సీతాం
తత్యాజగుర్విణీం ౨౨. ప్రణమ్యజానకీ శోకసంతప్తా మునిమబ్రవీత్, మత్వాతాప
సశ్రేష్ఠ వాల్మీకేదీనవత్సల ౨౩. రామస్త్యాజమాంభార్యా మరణ్యేగుర్విణీ
మహో, నిరాగసాంకుతస్తాత నజానామ్యస్య కారణం ౨౪. దుఃఖైనైవసదానేన
మమాసీజ్జీవనంవృథా, పతింవినాకథంతాత వనేఽనాథావసామ్యహం ౨౫. మా
తాత్వమేవవాల్మీకే హ్యనాథాయాఃపితామమ, తముపాయముపాఖ్యాహి యేన
ప్రీణాతిమత్పతిః ౨౬. * వాల్మీకిః * దేవిజానకిమాశోకం కురూపాయంవదామితే,
దక్షిణేలోకవిఖ్యాతం పంపాక్షేత్రంసుఖప్రదం ౨౭. తీర్థానితత్రదివ్యాంతే మజ్జనాన్ము
క్తిదానిహి, తత్రగత్వాసమారాధ్య గౌరీంస్వాభీష్టమాప్నుహి ౨౮. అహమప్యా
గమిష్యామి గచ్ఛావఃక్షేత్రనాయకం, ఇత్యుక్త్వాసీతయాసాకం ప్రతస్థేమునిశేఖరః
౨౯. పంపాక్షేత్రం సమాసాద్య జానకీమాహతాపసః, పశ్యమాతఃపరంతీర్థ మిదం
భాతిమనోహరం 30. స్నాత్వాత్రైవసమారాధ్య గౌరీంతోషయసువ్రతే, వాల్మీకి
వచనంశ్రుత్వా సీతాభక్తిసమన్వితా 3౧. స్నాత్వాత్రికాలంతీర్థేస్మి న్గౌరీపూజార
తాభవత్, విధినాపూజయామాస మాసపర్యంతమీశ్వరీం 3౨. నిరాహారాదివా
రాత్రంగౌరీ ధ్యానసమన్వితా, ప్రత్యక్షాభూత్తదాగౌరీ మాసాంతే శివసంయుతా
33. తటిత్కోటిప్రభాందృష్ట్వా శ్రీగౌరీంజానకీముదా, స్తుత్వాప్రణమ్యతాంభక్త్యా
బద్ధాంజలిపుటాబ్రవీత్ 3౪. మాతర్మమాసీజ్జనకగృహే జనిర్లోకైకవీరఃపతిరేవ
రాఘవః, తథాపిమాందుఃఖపరంపరా పతివ్రతామనాథాం నజహాతిదుర్విధేః 3౫.
వనేపలాశాద్యశనేన కేవలం త్రయోదశాబ్దానుషితాస్మికర్శితా, దశాననేనాపహృ
తాతిదుఃఖితాఽవశాద్రిమూలేప్యుషితాస్మివత్సరం 3౬. హత్వాదశాస్యంహరి
భిర్యుతోవిభుః కృత్వామయిప్రీతిమవాప్యవైభవం, మిథ్యాపవాదేనమనోవిభంగత
స్త్యక్త్వావనేమాం విరహేణదూయతే 3౭. పురాకృతందుష్కృతమేవకేవలం చిరా
యదుఃఖానుభవేహికారణం, సురార్చితంమత్ప్రియమాప్నుయాంయథా వరార్థినీం

పాలయ దేవి మాంతథా ౩౮. ఇతిసీతావచః శ్రుత్వా స్మితాననసరోరుహా, కృపార్ద్ర
దృష్ట్యా పశ్యంతీ జానకీమాహ శాంకరీ ౩౯. శృణు జానకి మద్వాక్యం రహస్యమిదమ
ద్భుతం, ఏకదా జగ్మురాదిత్యాః పురుహూతపురోగమాః ౪౦. వైకుంఠలోకం
కుతుకా ద్విష్ణుదర్శనలాలసాః, రత్నప్రాకారశోభాఢ్యే పురే తస్మిన్మనోహరే ౪౧.
సభాయాం మాధవే దివ్య సింహాసనమధిష్ఠితే, ప్రవిశంతః సభాద్వారం ప్రతీహారనివా
రితాః ౪౨. తత్రైవ తస్థురమరాః పశ్యంతో దూరతో హరిం, అహమంతశ్చనిఃశంకం
ప్రవిశామీతి నారదః ౪౩. పశ్చాత్కృత్యామరాన్ద్వారప్రవేశార్థం పురో యయౌ,
ద్వారపాలనిరుద్ధోపి తత్రైవావస్థితో హ్రియా ౪౪. హరిర్దృష్టిపథం యాతే మయి ప్రే
మం కరోతి సః, ఏవం మనసి నిశ్చిత్య తస్థావిస్మృత్య విగ్రహం ౪౫. సభాయాం తుంబు
రుర్గాతు మాజ్ఞయా కమలాపతేః, ప్రవృత్తోభూత్తదా సభ్యాః సర్వే కుతుకినోఽభవన్
౪౬. శ్రోతుం తదాఽహ్వాయామాస దూతైర్నారాయణః శ్రియం, మాతృకాగణ
సంవీతా సభాం ప్రాప హరిప్రియా ౪౭. వారాహీ నారసింహీ చ భృశుండీ భీమకామ
దా, చండఘంటా మహానాదా బ్రహ్మాణీ బాహుదా ధ్రువా ౪౮. అన్యాః సహస్ర
శః సర్వా మాతరో వేత్రపాణయః, అపసార్య సురాన్పార్శ్వే మార్గస్థానాయయుర్ద్రు
తం ౪౯. మధ్యే తాసాం మహాభాగా భృశుండీనామ మాతృకా, నారదం ద్వారమధ్య
స్థం పశ్యంతం పురతః సభాం ౫౦. పార్శ్వేపసారయామాస సంతాడ్య కశయా భృశం,
విలోక్యాపి మహాలక్ష్మీః స్మయమానా తదాభవత్ ౫౧. నకించిత్స్వసఖీమాచే
తాం దృష్ట్వా నారదః క్రుధా, దంతాన్ పటపటాకృత్య శశాపైవం హరిప్రియాం ౫౨.
యతో మామవజానంతీం సఖీం సంశ్లాఘ్య వర్తసే, తామసీం ప్రకృతిం శ్రిత్వా వినింద
సి చ మాం ఖలే ౫౩. అతస్త్వం భువి దైత్యానాం కులేజని మవాప్స్యసి, ఇతి శ్రుత్వా
వచస్తస్య లక్ష్మీరప్యతి దుఃఖితా ౫౪. విష్ణురప్యవకర్ణ్యేమం చింతాకులితమానసః,
తదా లక్ష్మీర్నమస్కృత్య ప్రార్థయామాస నారదం ౫౫. విశాపం దేహి మే బ్రహ్మన్
మహదాగః కృతం మయా, ఇతి శ్రుత్వా నారదస్తు దయయా సమవోచత ౫౬.
త్రేతాయాం దైత్యనాశాయ జనిష్యతి భవత్పతిః, దైత్యవంశభవాపిత్వం తేన సాకంచ
యుజ్యసే ౫౭. దేవకార్యం సాధయిత్వా వైకుంఠం ప్రాప్స్యసే పునః, ఇత్యుక్త్వా
నారదో మాని రగచ్ఛచ్చయథాగతం ౫౮. లంకాయాం రావణో నామ దైత్యో
దోర్బలవాన్ భృశం, జనాన్విక్షోభయామాస సాధువృత్తాంశ్చ గర్హయన్ ౫౯.
సచనానారాజపుత్రీర్హృత్వా తద్రక్తమాదరాత్, పాతుం కనకకుంభే చ పూరయిత్వా
నిచిక్షిపే ౬౦. తద్దృష్ట్వా మునయస్తస్మిన్ భవిష్యజ్జ్ఞాననిర్భరాః, ప్రావేశయన్

దివ్యతేజః తదామండోదరీసతీ ౬౧. భర్తుర్విచింత్యదుర్మార్గం విషపానాన్మృతీప్స
యా, రాత్రౌగత్వాపవరకంపపాతచ్ఛోణితంతదా ౬౨. తత్తేజసాగర్భిణీత్వ మాప్తా
భీతాపతివ్రతా, మరణార్థంమయాపీతం విషభ్రాంత్యాహిశోణితం ౬౩. తేనాహం
గుర్విణీజాతా సర్వేనిందంతి మాంకిల, ఇత్థంమ దోదరీభీతా త్యక్త్వాతద్గర్భముత్తమం
౬౪. చిక్షేపాంబునిధౌ సోపిప్లవమాన స్తటంయయౌ, నిగూహితోబభూవాథ భూ
మ్యాం గర్భస్థకర్దమైః ౬౫. కన్యారూపేణతత్రైవ బహుకాలమభూద్భువి, కాలాం
తరేసుతాకాంక్షీ జనకోయజ్ఞముత్తమం ౬౬. కర్తుమ భోనిధేస్తీర మాపవిప్రగణై
ర్యుతః, యజ్ఞభూమివిశుద్ధ్యర్థం లాంగలేన నృపోత్తమే ౬౭. భూమింకర్షతిసీతాగ్రా
దుత్పన్నాకన్యకాశుభా, సైవత్వందేవితద్యోగా త్త్వాంసీతేతివిదుర్బుధాః ౬౮.
త్వత్సహాయేనరామోఽపి విద్యాధాసురమండలం, అవతారాంతరేణైవ యువాభ్యా
మీశ్వరాజ్ఞయా ౬౯. దేవకార్యంకృతంసత్యం నారదస్యవచస్తథా, అస్మాద్దివ్య
సరఃస్నానా చ్ఛాపముక్తాసిజానకి ౭౦. ఉత్పద్యేతేసుతౌవీరౌ త్వయిశ్రీరామవిక్ర
మౌ, పతింప్రాప్యసుఖేనైవ నిజరూపమవాప్స్యసి ౭౧. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధేదేవీ
జానకీ పురతఃశివా, ధ్యాయంతీహృదితాంసీతా వాల్మీకేరాశ్రమంయయౌ ౭౨.
తత్రసాసుషువేపుత్రౌ ఖ్యాతౌకుశలవావితి, తదిదంలోక విఖ్యాత మభూత్సీతా
సరోవరం ౭౩. సీతాసరస్యాంకురుతేఽఘమర్షణస్నానం మహాదానమపీహ యః
పుమాన్, ససర్వకామానపి సర్వసంపదః సంప్రాప్యచాంతేపరమంపదంవ్రజేత్ ౭౪.
యుష్మాకమేతత్కథితం మునీంద్రాః సీతాసరోవృత్త మతిప్రశస్తం, శృణ్వన్పఠన్నేతిన
రోఖిలార్థా న్పరత్రసాయుజ్య ముపైతిసద్యః ౭౫. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందమహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే సీతాసరోవర
మహిమానువర్ణనం నామత్రిసప్తతితమోధ్యాయః. ౭౩.

---

* సూతః * మాల్యవంతగిరే ర్మధ్యే రామతీర్థం విరాజతే, సర్వపాతక
విధ్వంసి నిర్వాణైకప్రబోధకం ౧ తత్రగత్వాక్షేత్రపాలం పప్రచ్ఛుర్మునిపుంగవాః,
క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ సర్వ సద్వృత్తకోవిద ౨ అస్యతీర్థస్యకింనామ భాసతేహి
మనోహరం * క్షేత్రపాలః * రామతీర్థమిదంపుణ్యం కామితార్థప్రదంమహత్ ౩.
సోమశేఖరపాదాబ్జ ప్రాపకంభవతారకం, రత్నసోపానసౌవర్ణ వేదికాభి రలంకృతం
౪. ఆవిర్బభూవతీర్థేఽస్మి న్పురారామో ధనుర్ధరః, కరభూపతిరత్నార్థం తదమాత్య
సహాయచ ౫. తత్ప్రఖ్యాతమభూత్తీర్థ మిదంశ్రీరాఘవాఖ్యయా * ఋషయః *
[illegible] చరిత్ర మిదముత్తమం ౬. కోసౌకరాఖ్య స్తన్మాత్రేకుతో

రామేణ వై హతః * క్షేత్రపాలః * తదహం వః ప్రవక్ష్యామి పురావృత్తం యథా శ్రుతం ౭. శివపూజారతః శాంతః సర్వధర్మవిచక్షణః, మంత్రిణా విజయాఖ్యేన మంత్రజ్ఞేన సమన్వితః ౮. ధర్మేణ పాలయామాస రాజ్యం సర్వసమృద్ధిమత్, కదాచిద్వైరిణస్తస్య మహాబలసమన్వితాః ౯. పురం సంక్షోభయామాసుః కరరాజ్యజిహీర్షయా, తేషాం మహాబలం దృష్ట్వా కరశ్చింతాతురో భృశం ౧౦. విజయం ప్రాహ మంత్రజ్ఞ ప్రాప్తమత్యాహితం మమ, వైరిణః పురమాసాద్య నాశయంతి మమాధునా ౧౧. కథం జేష్యామ్యహం శత్రూన్ స్వబలహీనో బలాన్వితాన్, కథం మమ సుఖం భూయాద్రాజ్యం నిహతకంటకం ౧౨. ఉపాయం వద మంత్రజ్ఞ త్వమేవ గతిరద్య మే * విజయః * శ్రీవీరరాఘవం మంత్రమస్తి శత్రునిబర్హణం ౧౩. తన్మంత్రజపతో వీరరామః శత్రూన్ హనిష్యతి, తత్ప్రసాదాద్భవేద్రాజ న్తవ సౌఖ్యం మహత్తరం ౧౪. ఇత్థం తేన సమాశ్వస్తో నిర్యయౌ నగరాత్కరః, సమరం ప్రాప్య ధైర్యేణ శూరసేనా సమన్వితః ౧౫. శత్రూన్నివారయామాస కృతహస్తః శిలీముఖైః, రిపవస్తే సమాయత్తా వివిధాయుధపాణయః ౧౬. పరివార్య కరం జఘ్నుః కోపసంరక్తలోచనాః, సూతో మృతో ధనుశ్ఛిన్నం రథో భగ్నః కరస్య తైః ౧౭. విరథో భూత్ గతత్రాణః శత్రుభిః పీడితో భృశం, విజయస్తం నిశమ్యాశు నృపం శత్రువశం వదం ౧౮. వీరరామమనుం భక్త్యా జజాప రివధాయ సః, ఆవిరాసీత్తదా రామస్తటత్కోటిసమప్రభః ౧౯. నీలమేఘనిభః కాలరుద్రాటోప భయంకరః, కృత్వాట్టహాసం సంధాయ కోదండే చండసాయకాన్ ౨౦. చకర్త రిపుశీర్షాణి శరైరాశీవిషోపమైః, విజయాభిమతే నైవ మహాతాండవలీలయా ౨౧. క్షణాన్నిః శేషయామాస వైరిణో బలసంయుతాన్, సమాశ్వాస్య కరం రామో విజయం చ హితోక్తిభిః ౨౨. అంతర్దధే మహాబాహు స్తాభ్యాం సంప్రార్థితో ముదా, కరరాజోథ సంతుష్టో విజయేన సహ ప్రభుః ౨౩. పురమాగత్య ధర్మాత్మా బహుమేనే స్వమంత్రిణం, దత్వాధికారం సర్వస్వం తస్మై ప్రీతోఽభవన్నృపః ౨౪. సర్వాధికారమాసాద్య గర్వితో విజయః ప్రభోః, అవమత్యనృపం రాజ్యే తతానాసౌ వ్యతిక్రమం ౨౫. జహార ద్విజవృత్తీశ్చ బలాదర్థధనాని సః, దూరీచకార సన్మాన్యా న్బహూన్ జానధికారతః ౨౬. ప్రజాః సంక్షోభయామాస ఉత్కోచాదిభిరార్తిదః, అసమంజసచారిత్ర స్తత్పుత్రః శూరనామకః ౨౭. యోనిలంపటదుష్టాత్మా కులస్త్రీవ్రతదూషకః, తత్పితుః పాతాదన్యాయం చకార విజయః సదా ౨౮. దురాచారరతో నిత్యం హీనజాతి సుహృద్వృతః, చచార నగరే శూరః కదాచిత్కామలంపటః ౨౯. ధర్మస్య భార్యాం దృష్ట్వా సా వృతు స్నాతాం ... , ... దానామి ... కామాక్షోభాల్ ఖలా

గ్రణీః ౩౦. ప్రవిశ్యతద్గృహంశూరో ధర్మేణ రహితంబలాత్, అపభ్రంశంబభాషే తాం రంతుకామఃప్రియంవదాం ౩౧ అయేసుందరిపూర్ణేందు ద్రుష్ట్వాస్యంతవలజ్జితః, ఆశ్రితోంబరమంభోజ మపిమగ్నం జలాశయే ౩౨. విద్యున్మినార్చితేఽనంగ శరావివతవాక్షిణీ, తాభ్యాంమాంద్రుష్టమాత్రేణ హృదయంమే విదీర్యతే ౩౩. అద్వితీయాసిసౌందర్యే ద్వితీయాభవ మేమతా, ఏవంశూరదురుక్తింసా శ్రుత్వోవాచకుపాన్వితా ౩౪. అమాత్యసుత మా నీతిం త్యజతేనసుఖం నతే, తుచ్ఛంవైషయికం సౌఖ్యం నేచ్ఛంతిహిభవాదృశాః ౩౫. నరకేనియతంవాసః సతీషురతిమిచ్ఛతాం, విష్టపేబహవోనష్టాః కులస్త్రీకాముకాఃఖలాః ౩౬. కామవహ్నౌపతంత్యేతే పతంగాఇవపావకే, మలమూత్రాకరంకాయం ద్రుష్ట్వాముహ్యంతి కాముకాః ౩౭. మలభాండముపాఘ్రాయ ముహ్యంతిమహిషాయథా, సుఖంనాస్తి తిలప్రాయమపితేవిషయాశయా ౩౮. విషంపీత్వాఽమృతభ్రాంత్యా మావినాశముపైహిభోః, గచ్ఛగేహాన్మహాభాగ పతిరాగచ్ఛతిద్రుతం ౩౯. ఇత్థంతద్వచనంశ్రుత్వా కామాంధోవిజయాత్మజః, బలాదియేషతాంరంతుం బభాషేనిష్ఠురం వచః ౪౦. పత్యుస్తే పతితాదద్య కథయస్యతిసాధ్వసం, బలాద్రమంతంమాంభర్తా కింకరోతి తవాల్పకః ౪౧. హత్వాతందుర్గతంవిప్రం స్వర్గసౌఖ్యం తనోమితే, ఇతితాంభర్త్సయిత్వాస జగ్రాహ వసనాంచలం ౪౨. బలాదాచ్ఛిద్యతద్ధస్తా దబ్రవీత్సా పతివ్రతా, కాముకోఽయందురారాధ్యో మత్తో ద్విరదవత్ఖలః ౪౩. హితోక్తింనశృణోత్యేష నజహాతి పతివ్రతాం, సతీత్వరక్షణాయాహం జహ్యాప్రాణానపిద్రుతం ౪౪. నతేనదుష్కృతం దేహం త్యాత్పాతివ్రత్యంవరంమమ, ఇత్యాలోచ్యాస్మభర్తారం సంచింత్యమనసాసతి ౪౫. శిర్షమాస్ఫాల్య దేహల్యాంభగ్నశీర్షా మమారసా, ఆగత్యస్వగృహంధర్మో ద్రుష్ట్వాతత్క్రూరకర్మసః ౪౬. ఉవాచకుపితోమూర్ఖ కిమిదందుష్కృతంకృతం, ప్రవిశ్యచోరవద్గేహం దుర్మతేరహితంమయా ౪౭. యద్భార్యామవధిష్ఠామే తత్త్వం దండ్యోసి భూభృతా, ఇత్థంవదంతంధర్మంతం శూరఃసంతాడ్యదుర్మతిః ౪౮. జహారతద్గృహస్థాని వస్తూనికుపితో భృశం, గతేశూరేగృహాద్ధర్మో భయేనపరికంపితః ౪౯. రాజ్ఞేవిజ్ఞాపయామాస రుదన్వృత్తాంత మాత్మనః, రాజన్విజయపుత్రోమే జాయాంహత్వాపతివ్రతాం ౫౦. సర్వస్వమపహృత్యార్తం హత్వామాంచ పదాయయౌ, ప్రాసాదాఃనాశితాఃశైవా దేశేతాభ్యాంతవోత్తమాః ౫౧. అన్యాయే నప్రజాఃసర్వాః పీడితాఃభృశదుఃఖితాః, త్వమంధఇవతత్పాప వద్రుష్ట్వానిర్వృతోస్యహో ౫౨. ఇత్థంతద్గిరమాకర్ణ్య కుపితఃకరభూమిపః, ఆహూయవిజయందూతైస్తత్సుతంచాప్యపృచ్ఛత ౫౩. అమాత్యతవపుత్రోయం కుర్వన్త్రోధర్మమందిరం,

గత్వాహత్వాచతద్భ్రాత్రా మపహృత్యబలాద్ధనం ౫౪ సంతాడ్యతంమదాంధో౽స్మా
యయావితిమయాశ్రుత , తదేనంశిక్షయాశుత్వం పక్షపాతవివర్జితః ౫౫. ఇతిరాజ
వచఃశ్రుత్వా విజయఃస్మయమాపితః, తిరస్కృత్యకరంకోపాదువాచ పరుషంవచః
౫౬. బ్రాహ్మణాంశవస్యాద్యవచః శ్రుత్వాహితాహితం, అవిచార్యబ్రవీష్యేవ
మజ్ఞానీవప్రలాపకం ౫౭ శూరో౽భిధానకర్మభ్యాం మత్పుత్రఃసుందరో౽యువా,
కామిన్యఃకామయంత్యేనం కామాత్సుందరమాదరాత్ ౫౮. తాదృశంసాతిరస్కృ
త్య హతా౽నేనాపరాధినీ, మదీయరాజ్యేస్థిత్వామ త్సుతంనిందంతి బాడబః ౫౯.
తదేనంశిక్షయిత్వామే సపాపమపరాధినం, తస్యగర్వోక్తిమాకర్ణ్య రాజా౽మర్షయు
తో౽బ్రవీత్ ౬౦. పూర్వోపకారంస్మృత్వాగః క్షమ్యతేతావకంమయా, నిర్గచ్ఛస్వ
పురాద్యవ నచేద్దండ్యో౽సిమందధీః ౬౧. ఏవంభూపవచఃశ్రుత్వా ప్రహస్యవిజయో౽బ్రవీత్,
మయైవరక్షితో౽సిత్వం బహుధారిపుసాధ్వసాత్ ౬౩. దత్తాధికారో౽నత్వంమా మనర్హః
శిక్షితుంక్షమః, ఏవంవదంతమున్మత్త మివదూతైర్నృపోత్తమః ౬౪. పురాన్నిఃసార
యామాససపుత్రంవిజయం బలాత్, తదానృపవధాయాశుజపతో౽మనుముత్తమం ౬౫.
మంత్రాధిదేవతాసిద్ధిర్న బభూవమహాత్మనః, దూతైఃప్రస్థాపితో౽రణ్యే నిరుపాయాదు
రాసదః ౬౬. ద్విషన్రాజ్ఞో౽వధప్రేప్సుః ఛద్మనాసాహసేనవా, ససుతో౽న్వేషయా
మాస ప్రమాదంభూపతేఃసదా ౬౭. ఏకదాపర్వణిస్నాతు మేకఏవపురాద్బహిః,
సరఃప్రాప వినాదూతై ర్నిర్భయంనృపశేఖరః ౬౮. జ్ఞాత్వాతమాగతంశీఘ్ర మాగత్య
సరసీముఖౌ, నిహత్యతరసాదూతం జగ్మతుర్భూపసంనిధిం ౬౯. ఉభౌఖడ్గధరౌదృ
ష్ట్వా కాలదూతావివాగతౌ, భీతో౽నృపతిరేతౌస్వ వధాయైవాగతా వితి ౭౦. శివం
సస్మారసో౽ప్యాత్మరక్షణాశావివర్జితః, శివశంభోమహాదేవ కరుణాకరశంకర ౭౧.
త్వత్ప్రసాదాత్పురారామో రరక్షారిభయాద్ధిమాం, మామిదానీంహాతః శూరవిజ
యాదుర్జయావితి ౭౨. రక్షమాంత్రీవిరూపాక్ష పక్షపాతేనశంకర, ఏవంస్మరంతం
రాజానం విజయోహంతుమిచ్ఛతి ౭౩. మధ్యేతీర్థంమహాతేజా ఉదభూత్తటిదుజ్జ్వలః,
ఆవిరాసీత్తతో వీరరాఘవ శ్చండవిక్రమః ౭౪. నీలోత్పలదలశ్యామః పీతవాసాః
సుగార్చితః, కృపాణపాణి రత్యంతభీషణ భ్రుకుటీతటః ౭౫. త్వ్యోడయన్నసినాశీర్ష
ముత్కృత్యవిజయస్యసః, తత్పుత్రస్యాపిమూర్ధానం పాతయామాసభూతలే ౭౬.
దృష్ట్వాతదద్భుతంకర్మ రామస్యకరరాణ్ముదా, ప్రణమ్యదండవత్ప్రాహ భక్తినిర్భర
మానసః ౭౭. దయాకరమయాపురా నియమపూర్వకారాధనా కియత్కృతమితి
ప్రభో౽తవమయైవనజ్ఞాయతే, యదాహమతిసంకటే హ్యదిభజామిభర్గంభయా త్తదై
వసముపేత్య మామవసిపక్షపాతాస్పదం ౭౮. తవప్రియతమఃశివః శివసఖస్త్వమేవా

సిభోః శివస్యభవతోఽప్యభూద్భ్రితమభేదబుద్ధి ర్భ్రమ, స్వభక్తవిజయంజవాదపి నిహత్యమద్రక్షణం యతస్త్వమకరోస్తత స్త్వమసిశివారాధకః ౭౯. దశానన వధాయ యస్త్రిదశసంఘసంప్రార్థిత స్స్వభక్తవశగోహరి స్త్వవతతార సూర్యాన్వయే, సఏవకరుణాకర స్త్వమిహ రామనామ్నాజగద్వరోసి మమమానసంవసతు పాదపద్మేతవ ౮౦. ఇతితద్గిరమాకర్ణ్య హృష్టోరామ స్తమబ్రవీత్, * శ్రీరామః * శృణు రాజన్ప్రవక్ష్యామి సర్వలోకహితంవచః ౮౧ గోపనీయమిదంవాచ్యం పాపినోనకదాచన, పరమాత్మాఽచ్యుతోనంతః సచ్చిదానందవిగ్రహః ౮౨. పశ్యంతిజ్ఞానినోయచ్చ పరంబ్రహ్మేతిసంజ్ఞితం, శుద్ధంసూక్ష్మంమహత్తేజః సదాశివపదంహితత్ ౮౩. ప్రోచ్యతేహ్యుపచారేణ పరంబ్రహ్మేతియన్మహః, సదామలమసిప్రాజ్ఞైర్ధ్యానగమ్యః సఈశ్వరః ౮౪. అక్షరఃపరమోనంతః కాలరూపీమహేశ్వరః, నిర్గుణోపి గుణాధారో జగత్కారణమిష్యతే ౮౫. స్వమాయయాయుతః శంభుర్గుణమయ్యాఖిలంజగత్, రచయామాసలీలార్థం సచరాచరమవ్యయః ౮౬. పునర్మాయాగుణైరీశో మూర్తిత్రితయమవాప్తవాన్, రజోగుణయుతః స్రష్టాబభూవజగతాంప్రభుః ౮౭. పాలయామాసస త్త్వేన యుక్తోనారాయణాఖ్యయా, తమసాకాలరుద్రాఖ్యః స్వయమేవజగత్ప్రభుః ౮౮. సంహృత్యసకలాన్లోకాన్ స్వేచ్ఛయాక్రీడతేహరః, పునః కార్యవిశేషేణ స్వాంశతోఖిలనిర్జరాన్ ౮౯. నిర్మాయవిశ్వకార్యేషు యోజయామాస తాన్విభుః, తదాజ్ఞయామరాఃసర్వే స్వస్వకార్యవిచక్షణాః ౯౦. నిర్మమో నిరహంకారో నిత్యతృప్తోనిరంజనః, సఏవపరమోనంతః సర్వేషామాదికృద్విభుః ౯౧. భూవార్యగ్న్యనిలాకాశాః పుష్పవంతౌపుమానితి, యస్యమూర్త్యష్టకంభాతి జంగమస్థావరాత్మకం ౯౨. తస్మిన్సర్వేశ్వరేశుద్ధే భక్తిరవ్యభిచారిణీ, ముక్తిప్రదామనుష్యాణాం మాయాజాల నివారిణీ ౯౩. అనన్యసులభాభక్తి ర్విద్యతే యస్యశంకరే, తస్యపాదరజస్స్పర్శా త్పునీతేఖిలంజగత్ ౯౪. శివేభగవతిశ్రద్ధాభక్తిభ్యాంయే సమన్వితాః, తఏవలోకపూజ్యాహి శివభాగవతోత్తమాః ౯౫. శివపూజారతో నిత్యం సర్వభూతహితేరతః, శివధ్యానపరోయోగీ శివభాగవతఃస్మృతః ౯౬. కదా పశ్యేయమీశాన మితిచింతాతురస్సదా, విషయేషువిరక్తోసౌ శివభాగవతోత్తమః ౯౭. శివశంకరశర్వేతి నీలకంఠేతి యోబ్రువన్, దయావాన్సర్వభూతేషు శివభాగవతోహిసః ౯౮. హితకర్తాబ్రాహ్మణానా మతిథీనాంచపూజకః, అనసూయః సదాశాంతః శివభాగవతోహిసః ౯౯. వాపీకూపతటాకాది నిర్మాతాదీనవత్సలః, యఃసదాచారనిరతః శివభాగవతోహిసః ౧౦౦. కృతజ్ఞఃసత్యసంధశ్చ ధర్మాత్మా

విగతస్పృహః, ప్రాణినాంసమబుద్ధిర్య శ్శివభాగవతోహిసః ౧౦౧. అభేదభావనా యస్య శివకేశవధాతృషు, శివభక్తిపరోయోగీ శివభాగవతోహిసః ౧౦౨. శివాదన్యతరన్నాస్తి జగదేత చ్చరాచరం, తన్మాయాకల్పితంభాతి శుక్తికారజతం యథా ౧౦౩. ఏవంజ్ఞాత్వాకృతార్థోయః శివభాగవతోహిసః, శ్రుతిప్రచోదితా న్దేవా న్శివరూపేణ భావయన్ ౧౦౪. తారతమ్యవిహీనోయః శివభాగవతోహిసః, సర్వశైవగుణాఃసామ్య త్వయితిష్ఠంతి భూమిప ౧౦౫. తస్మాత్ప్రియతమోసిత్వం హితంతవకరోమ్యహం, సర్వదేవప్రియాశ్శైవాః సర్వలోకహితేరతాః ౧౦౬. సర్వే షాంప్రాణినాంపూజ్యాః పరనిందా పరాఙ్ముఖాః, నిందంతిపాపినోయేచ శైవాన్మా ధుజనప్రియాన్ ౧౦౭ తేహిదేవద్విషోఘోరే క్లిశ్యంతి నిరయేఖిలాః, మద్భక్తః శంకరద్వేషీ మద్వేషీశంకరప్రియః ౧౦౮. తావుభౌనరకం యాతో యావచ్చంద్ర దివాకరౌ, భక్తోపివిజయోమేద్య ద్విషన్త్వయిమయాహతః ౧౦౯. తత్పుత్రశ్చ దురాత్మాసౌ హాశోసినయభాగభూత్, సుఖేనకరభూపాల శివాంఘ్రి గతమానసః ౧౧౦ పాలయిత్వాచిరంరాజ్యం తతోఽమృతమవాప్నుహి, ఆవిరాసమహంతీర్థా ద్యస్మాదమలవారిణః ౧౧౧ మన్నామ్నాప్రథితంతీర్థ మిదంలోకే భవిష్యతి, అజ్ఞ యామమ యస్తీర్థే భక్త్యాస్మిన్నియమాన్వితః ౧౧౨. ఉషఃస్నానంకరోత్యూర్జే సముక్తోనాత్రసంశయః, ఇత్యుక్త్వానృపతిం రామ స్తత్రైవాంతర్దధేవరః ౧౧౩. తస్మాదిదంరామతీర్థ మితిలోకేప్రథామగాత్, అత్రస్నాత్వా భగచ్ఛామః క్షేత్రరాజ దిదృక్షయా ౧౧౪.　*　*　*

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే రామతీర్థమహి మానువర్ణనం నామ చతుస్సప్తతితమోఽధ్యాయః. ౭౪.

---

* సూతః * తతఃపరంమహాతీర్థం త్రిదశైరభివందితం, కోటితీర్థమితిఖ్యాత మనంతసుఖదంనృణాం ౧. ఆసమంతాత్కోటిలింగైః శోభితంసురసేవితం, తత్రగ త్వాక్షేత్రపాల మబ్రువన్మునిపుంగవాః ౨ క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ కిమిదంతీర్థమద్భుతం, శైవలింగసమాకీర్ణ మచ్ఛాంబుపరిశోభితం ౩. * క్షేత్రపాలః * కోటితీర్థమిదం పుణ్యం కోటిలింగవిరాజితం, అనేకకోటిపాపానాం వారకంభవతారకం ౪ కోటి తీర్థమితిఖ్యాత మిదంకథమభూద్వద, ప్రతిష్ఠితానిలింగాని కేనభాంతి మహాత్మనా ౫. కస్మైముక్తిమదాచ్ఛంభు ర్లోకానుగ్రహకారకః, ఏతత్సర్వంవదాస్మాకం సర్వజ్ఞ స్స్కందయాకర ౬. * క్షేత్రపాలః * పురాకైలాసనగరే సదానందైకసద్మని,

హేమప్రాకారశోభాఢ్యే రత్నతోరణమండితే ౭. అగాధామృతపూర్ణాచ్ఛ సరో
వరపరిష్కృతే, సహస్రార్కప్రతీకాశ శతగోపురభాసురే ౮. తేజోమయమహా
సౌధ ప్రకాశితదిగంతరే, సంతానసత్కృతానేక నిగమానోకతేహైర్వృ ౯.
నిత్యతృప్తద్విజాకీర్ణ నందనార్చితనిష్కుటే, పురుహూతముఖాదిత్య నిత్యసేవితచత్వ
రే ౧౦. స్మృతమాత్రాఖిలాభీష్ట విశ్రాణనసురద్రుమే, సింహాసనేసమాసీనః సభా
యాంశ్రీమహేశ్వరః ౧౧. ఉమాలింగితవామాంగః సురార్చితపదాంబుజః, శ్వేతచ్ఛ
త్రధరో విష్ణుర్విధాతా స్తుతిపాఠకః ౧౨. శ్వేతచామరధారిణ్యౌ శ్రీవాణీ లోక
మాతరౌ, వామభాగేసమాసీనా శ్రీగౌరీశంకరప్రియా ౧౩ ఈశానవదనాంభోజ
న్యస్తదృష్టి ర్నిరామయా, శాంకరజ్ఞాననిష్ఠాశ్చ సనకాదిమహర్షయః ౧౪. పశ్యంతః
శివపాదాబ్జం సంముఖే సమవస్థితాః, ఏవమైశ్వర్యసంపన్నే సభాయాంశ్రీమహేశ్వరే
౧౫. విరాజమానేదుర్వాసాః ప్రాపతత్సమితింవరాం, కోటిసూర్యప్రతీకాశం కోటి
చంద్ర మనోహరం ౧౬. దృష్ట్వాదేవంప్రణమ్యాగ్రే స్తోతుంసముపచక్రమే, అగణి
తమహిమాన మప్రమేయం నిగమశిరోరణ్యకేలికలకంఠం, త్రిభువనరచనాదికార
ణంత్వాం శరణమహంకరుణానిధే ప్రపద్యే ౧౭. తవచరణసరోజమర్చయంతో
భవభయమాశు తరంతినిర్వృతాస్తే, తదహమపిసుఖాప్తయే వరంత్వాంశరణ
మహంకరుణానిధేప్రపద్యే ౧౮. వరగురుకరుణాత్మతత్వభాజాం నిరతిశయామృతద
స్త్వమేవసద్యః, కలుషితమనసాంత్వమేవశాస్తా శరణమహంకరుణానిధేప్రపద్యే ౧౯.
ఇతిస్తువంతందేవేశోదృష్ట్వా దుర్వాససంముదా ౨౦. ఆలింగ్యమూర్ధ్న్యవఘ్రాయ
ఉవాచమధురంవచః, త్వమేవనిజభక్తోసి మమాత్యంతహితేరతః ౨౧. దుర్వాసః
పరమోదార శైవజ్ఞాన సుధాకర, బహవఃసంతి మద్భక్తా మత్పాదన్యస్తమానసాః
౨౨. మమప్రాణప్రియాఃశ్రేష్ఠాః సర్వభూతహితేరతాః, ఆదౌశివాతథావిష్ణు ర్విధా
తానందికేశ్వరః ౨౩. ఉపమన్యురగస్త్యశ్చ భృగుస్త్వం బాణరావణౌ, మదానం
దాబ్ధిమగ్నస్త్వం సర్వసంగవివర్జితః ౨౪. ప్రియోసిమమదుర్వాసః ప్రాణేభ్యోపిత
పోనిధే, సంమాన్యమునిమీశానః పూజయామాససంసది, దృష్ట్వాదుర్వాససంప్రేమ్ణా
పార్వతీభక్తవత్సలా ౨౫. దదౌమాల్యంముదాతస్మై సౌవర్ణామ్లాన పంకజం,
అర్చనావసరేభక్త్యా విష్ణునావిభవేర్పితం ౨౬. సర్వసిద్ధికరంహృద్యం సదానంద
ప్రదాయకం, ప్రేమ్ణాసమర్పితం మహ్యం నిర్మాల్యంశంభునా వరం ౨౭. భక్తాయ
తేప్రయచ్ఛామి గృహాణమునినాయక, ఇత్యుక్తఃశివయామాల్యం గృహీత్వా
భక్తిపూర్వకం ౨౮. నమస్కృత్యమునిస్తాభ్యాం శివాభ్యాంనిర్యయౌ ముదా,
యయౌమార్గవశాత్ స్వర్గం దుర్వాసానిర్మలాశయః ౨౯ ఇత్థంవిచారయామాస

మానసే సంగవర్జితః, సర్వసంగవిహీనస్య సౌభాగ్యేనాపికింమమ ౩౦. కస్మైచిద
హమేతద్ధి దాస్యామి విషయేచ్ఛవే, తేనతస్యసుఖంభూయాత్ప్రీతోభవతిశంకరః
౩౧. యేనకేనప్రకారేణ యస్యకస్యాపి దేహినః సంతోషంజనయేత్ప్రాజ్ఞ స్తద్దే
వేశ్వరపూజనం ౩౨. ఇత్యాలోచ్య స్రజ మూర్ధ్ని ధృత్వాఘ్రాయపునఃపునః,
భక్త్యాసంపూజ్యనిర్మాల్యం ప్రవివేశామరావతీం ౩౩. ఐరావతంసమారుహ్య రాజ
వీథ్యాంపురందరః, శచీయుక్తఃసురైః సార్ధమాయయౌ వైభవాన్వితః ౩౪. త్రిలో
కనాథమైశ్వర్య యుతం దృష్ట్వాపురందరం, దదావనుగ్రహాత్తస్మై దుర్వాసా మా
ల్యముత్తమం ౩౫. అవజ్ఞయా తదింద్రోపి గృహీత్వా వామపాణినా, చిక్షేపస్వాహి
తాజ్ఞానా న్మత్తోద్విరదమస్తకే ౩౬. తన్నిరీక్ష్యశచీశక్రం బభాషేభయవిహ్వలా,
మామామాకురుమహాభాగ శివనిర్మాల్యదూషణం ౩౭. అర్చ్యామచ్యుతేనైత
చ్ఛంకరాయసమర్పితాం, కంఠేసమర్పిత ప్రీత్యా పార్వత్యాఃకృత్తివాససా ౩౮.
తయాదేవ్యాస్వభక్తాయ దత్తందుర్వాససేద్భుతం, సర్వసిద్ధికరంహృద్యం శివనిర్మా
ల్యముత్తమం ౩౯. సర్వథాసర్వయత్నేన పూజనీయమిదంత్వయా, నిందంతియే
నరాఃపాపాః శివనిర్మాల్యముత్తమం ౪౦. కులత్రయకరాస్తేహినియతంనిరయాల
యాః, నిర్మాల్యమవమన్యంతే యేసురాశాఃపినాకినః ౪౧. నరకేనియతంవాస
స్తేషాంసర్వాసినామపి, ధృత్వాస్వకంఠేనిర్మాల్యమేత త్సుఖమవాప్నుహి ౪౨.
ఇదంశ్రుత్వాశచీవాచమపి నోవాచకించన, ఐరావతస్తదాకృష్య కరేణశిరసిస్థితం
౪౩. పాదాభ్యాంపేషయామాస శివనిర్మాల్యమద్భుతం, దృష్ట్వాపరాధంశక్రస్య
దుర్వాసాఃకుపితోభృశం ౪౪. శశాపసహసాశక్రం కోపసంరక్తలోచనః, యదై
శ్వర్యమదాదీశనిర్మాల్య మవమన్యసే ౪౫. తేనత్వంసర్వసామ్రాజ్య భ్రష్టోభవ
పురందర, ఇతిశప్త్వాయయౌక్రుద్ధో దుర్వాసాఃపురతోద్రుతం ౪౬. తదాహాహా
కృతాఃసర్వే గీర్వాణాభృశదుఃఖితాః, భీతఃపురందరోవేగా దవరుహ్యగజాన్మునిం
౪౭. ప్రాప్యప్రణమ్యవిమదో బభాషేవినయాన్వితః, మమాపరాధందుర్వాసః క్షమ
స్వకరుణానిధే ౪౮. త్వమేవహిశరణ్యోసి మునిశేఖరపాహిమాం, మయాజ్ఞాన
కృతంపాపం త్వమేవక్షంతుమర్హసి ౪౯. పతిత్వాపాదయోస్తస్య మునేరాహ
పులోమజా, దుర్వాసఃపరమోదార దయాకరతపోనిధే ౫౧. క్షమస్వపతిదౌరాత్మ్యం
క్షమాసారాహిసాధవః, తదాదేవాఃసగంధర్వాః సిద్ధాశ్చపరమర్షయః ౫౧. వ్యజి
జ్ఞపన్విప్రమాస్తే దుర్వాససమమర్షిణం, ఉపసంహారకోపంత్వాం ప్రణమామస్తపోనిధే
౫౨. అనుగ్రహంకురుప్రాజ్ఞ తవశిష్యేపురందరే, లోకానుగ్రహకర్తారః సాధవః
సమదర్శినః ౫౩. త్వయిక్రుద్ధే కథంలోకస్థితి ర్భాయాత్తపోఘన, ఏవంతేషాంవచః

శ్రుత్వా మునిః శాంతోఽబ్రవీదిదం ౫౪. వినానుగ్రహముగ్రస్యపాపాది ద్రోనము
చ్యతే, తస్మాదయముమాకాంతం శరణంయాతుశంకరం ౫౫. తేనాయంసుఖమా
ప్స్యతి నాసత్యం మమభాషితం, ఇత్యాజ్ఞాప్యసురానాశు జగామత్రిదివాన్మునిః ౫౬.
ఏతద్వృత్తాంతమాకర్ణ్య బలిర్దైత్యోబలోన్నతః, అసురానీకపైఃసార్థం సహసాస్వర్గ
మాయయౌ ౫౭. కలహంనిర్జరైఃసాకం కృత్వావాసవమాహవే, నిర్జిత్యస్వర్గసా
మ్రాజ్యం జహారప్రసభంబలీ ౫౮. శునాసీరఃసురైఃసాకం త్యక్త్వాత్రిదివముత్తమం,
దుఃఖార్తఃకాననేఘోరే సంచచారశతంసమాః ౫౯. బలిర్దైవాధికారేపి విరోచన
ముఖాసురాన్, నియోజ్యనాకలోకస్య చక్రవర్తీబభూవసః ౬౦. బలాదాహృత్య
దత్తాని సురేభ్యోబ్రాహ్మణైర్మఖే, హవీంషిసురశత్రుభ్యో విభజ్యప్రదదౌబలీ ౬౧.
క్షుత్క్షామానిర్జరాఃసర్వే న్యామమాత్రామృతాంధసః, ఉపాసుర్బలిభీతాస్తే ఘోరే
మందరకందరే ౬౨. గురుర్జ్ఞాత్వాథదేవానాం దుస్థితింద్రష్టుమాయయౌ, దృష్ట్వా
తమింద్రఃశోకార్తః సాష్టాంగంప్రణిపత్యసః ౬౩. బద్ధాంజలిపుటోభూత్వా బభాషే
వినయాన్వితః, గురోఽస్మద్దుర్దశాంపశ్య కృపాంకురుమయిప్రభో ౬౪. త్వదన్యోనాస్తి
మత్రాతా బుద్ధిదాతాత్వమేవమే, * గురుః * తిరస్కృతంత్వయాజ్ఞానా చ్ఛివ
నిర్మాల్యముత్తమం ౬౫. తత్పాపపరితప్తస్త్వం శప్తోసిమునినావృషన్, ప్రసన్నేనాథ
తేనత్వం ముక్తఃశంకరసేవయా ౬౬. ముక్తోభవసిమచ్ఛాపా దితివిస్మృత్యతద్వచః
వృథాత్వంముహ్యసేఽజ్ఞానా న్మదస్యేదంఫలంతవ ౬౭. * ఇంద్రః * క్వమదఃక్లిశ్య
తోమేద్య కందరేక్షుధయాగురో, జ్ఞానలేశవిహీనస్య అశక్తస్యాకృతాత్మనః ౬౮.
కథమీశప్రసాదోమే భవేత్కల్యాణదాయకః, * గురుః * పంచాక్షరమహామంత్ర
ముపదేక్ష్యామిజిష్ణవే ౬౯. శివమర్చయభక్త్యాత్వం శైవదీక్షాసమన్వితః, తేనసర్వ
సుఖంభూయా త్తవనిర్జరనాయక ౭౦. ఇత్యుక్త్వోపదిదేశాథ మంత్రమింద్రాయ
గీష్పతిః, దర్శయిత్వాయథాయోగ్యం శైవానుష్ఠానపద్ధతిం ౭౧. గురోరాజ్ఞాం
సమాదాయ పంపాక్షేత్రేసరిత్తటే, అస్మింస్తీర్థోదకేస్నాత్వా సదాజపపరాయణః ౭౨.
ఆగమోక్తేనవిధినా శివార్చనరతోభవత్, కృత్వాసైకతలింగాని లక్షసంఖ్యాయు
తానిసః ౭౩. సంకల్పమాత్రసంసిద్ధై రుపచారైరమానుషైః, ప్రత్యహంపూజయా
మాస శివానుగ్రహకామ్యయా ౭౪. ఏవమాత్మవతా భక్తియోగేన శతవాస
రాన్, జిష్ణునాలక్షలింగానాం శైవానాంశతమర్చితం ౭౫. దృష్ట్వాజిష్ణోర్మహాభక్తిం
ప్రసన్నఃపార్వతీపతిః, భూత్వాప్రత్యక్షమాశ్వాస్యబభాషేజిష్ణుమీశ్వరః ౭౬.

అయివత్సనురాధీశ మయిభక్తిర్దృఢాతవ, ముక్తో౽సిమమనిర్మాల్య రీధాజనితకిల్బిషాత్ ౭౭. ప్రసన్నో౽స్మితవాభీష్టమహంజానామిసువ్రత, వదామితదుపాయంతే యేనసౌఖ్య మవాప్స్యసి ౭౮. సముద్రమథనంకృత్వా లబ్ధ్వామృతమసాధ్వసం, మత్ప్రసాదాద్బలింజిత్వా పునఃస్వర్గమవాప్స్యసి ౭౯. ఇతీశ్వరవరంలబ్ధ్వా గురుమామంత్ర్యవాసవః, సురాసురసహాయేన చక్రే౽బ్ధిమథనంబలాత్ ౮౦. తేనామృతాదివస్తూని లబ్ధ్వాబలసమన్వితః, ఆససాదపునఃస్వర్గంజిత్వా బలిముఖాసురాన్ ౮౧. స్నాత్వైతస్మింస్తటే కోటిలింగాని త్రిదశాధిపః, సంపూజ్యప్రాపసామ్రాజ్య మీశ్వరానుగ్రహేణసః ౮౨. తస్మాదిదంకోటితీర్థ మితిలోకేప్రథామగాత్, లోకేయావంతితీర్థాని సద్యోముక్తిప్రదానిచ ౮౩ కోటిశస్తానిసంత్యస్మి న్కోటితీర్థంతతో౽భవత్, స్నాత్వాత్రకోటిలింగాని సమభ్యర్చ్యతపోధనాః! ౮౪. యాస్యామఃపురతఃక్షేత్రదర్శనార్థంమహర్షయః, క్షేత్రపాలవచఃశ్రుత్వా సంతుష్టాఃపరమర్షయః ౮౫. తత్రసాత్వాథలింగాని సమాసర్చ్యుర్ముదాన్వితాః. ౮౬.   *   *   *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే కోటిలింగతీర్థ ప్రశంసాయాం దుర్వాసశ్శాపేనరాజ్యభ్రష్టపురందరస్యశివప్రసాదాత్పునః స్వర్గాధిపత్యప్రాప్తిర్నామ పంచసప్తతితమో౽ధ్యాయః. ౭౫.

---

* సూతః * కృత్వాస్నానంకోటితీర్థే క్షేత్రపాలసమన్వితాః, సంపూజ్య కోటిలింగాని చక్రతీర్థంతతో౽యయుః ౧. దృష్ట్వాసప్తర్షయోహృష్టా శ్చక్రతీర్థముత్తమం, పప్రచ్ఛుర్వైభవంతస్య క్షేత్రపాలంముదాన్వితాః ౨. * ఋషయః * క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ సర్వవిద్యావిశారద, మధ్యేసరిన్మహాతీర్థం చక్రభ్రమణశోభితం ౩. సావర్ణసికతాకాంతం కిమస్మభ్యంవదామల, * క్షేత్రపాలః * చక్రతీర్థమిదం పుణ్యం సర్వతీర్థసుపూజితం ౪. నిర్వాణదాయకంపుంసాం గీర్వాణగణసేవితం, దర్శనాదస్యతీర్థస్య నశ్యంతి పిశితాశనాః ౫. అస్యస్మరణమాత్రేణ కామితార్థమవాప్నుయాత్, ఛిన్నపాణిఃపురా౽౽దిత్యః స్నాత్వాస్మింస్తీర్థపూజితే ౬. సావర్ణపాణిమీశాన ప్రసాదాత్ప్రాపభాస్వరం * ఋషయః * ఛిన్నపాణిఃకథమభూ త్కర్మసాక్షీదివాకరః ౭. చక్రతీర్థమితి ప్రాజ్ఞప్రఖ్యాతమభవత్కథం, కౌతుకంజాయతే ౽స్మాక మస్యవృత్తంవదాధునా ౮. * క్షేత్రపాలః * మురోనామమహాదైత్యః పురాభూజ్జగదార్తిదః, తేనదేవర్షయఃసర్వేపీడితాఃభృశదుఃఖితాః ౯. మంత్రయామాసురన్యోన్యం కింకుర్మఇతి వాదినః, బృహస్పతింపురస్కృత్య బ్రహ్మాణంశరణం

యయుః ౧౦. సింహాసనేసమాసీనం శారదాసహితం విభుం, వినయేనామరాః
ప్రాహుః ప్రణమ్యపరమేష్ఠినం ౧౧. పితామహ మహాదైత్యపీడితాన్దుఃఖకర్శి
తాన్, దయార్ద్రదృష్ట్యాపశ్యాస్మాన్ త్వత్పాదశరణాగతాన్ ౧౨ మురోనామ
మహాదైత్యో బలవానతిభీషణః, బాధతేస్మాన్యథాహన్యా త్తదుపాయంవదాబ్జజ
౧౩. * బ్రహ్మ * అజయ్యస్సమరే౽స్మాభి ర్బలవానయమాసురః, కేశవంశరణం
యామః సఏవాస్మాకమీశ్వరః ౧౪. ఇత్యుక్త్వాతైఃపరిక్రమ్య యయౌవైకుంఠ
మాత్మభూః, శ్రియాభూమ్యాసేవ్యమానం శేషశాయినమచ్యుతం ౧౫. దృష్ట్వా
హృష్టేనమనసా సాష్టాంగంప్రణిపత్యసః, తుష్టావకమలానాథం విమలస్తోత్రవాచకైః
౧౬. నమామినారాయణపాదపంకజం నిరామయం నిర్జరబృందపూజితం, యదగ్రసం
జాతజలేనమానవా ముక్తాభవంత్యాశు నిరస్తకిల్బిషాః ౧౭. అనార్యరాత్రించర
బాధితావయం సమాగతా స్త్వచ్ఛరణంచతుర్భుజ, నిహత్యతందుర్జయదానవాధ
మం నిరాపదంలోకతతింకురుష్వభో ౧౮. త్వమేవలోకావనతత్పరో విభుస్త్వమేవ
పూజ్యో జగదాదికారణం, త్వమేవసర్వస్వమచింత్యవైభవ స్త్వమేవబంధుర్భరతా
పవారణే ౧౯. హరిస్తదాకర్ణ్యవిరించిభారతీ మతీవసంతుష్టమనా స్తదాబ్రవీత్,
ప్రసాద్యభూతేశమవాప్యతద్వరం నిహన్మిదైత్యాధమ మస్తుమాభయం ౨౦.
అహంగమిష్యామితపఃకృతేసురా మఖంచయూయం కురుతాశుశాంకరం, ఉమాపతి
స్తేన సుహృష్టమానసో మనోరథంపూరయతీశ్వరోమమ ౨౧. పంపాక్షేత్రే సర్వ
లోకేపవిత్రం సంప్రాప్యా౽౽ద్యంశర్వ మారాధయామః, దేవోస్మాకం దుఃఖమున్మూ
లయిత్వా నిత్యానందోలోకవృందంబిభర్తి ౨౨. ఇతిగిరమమలాంహరేర్నిశమ్య
త్రిదశయుతోత్రవిరించిరాశుయాగం, శ్రుతివిధివిహితంమహర్షిసంఘై ర్ధిషణమతేస
సమారభద్విధాతుం ౨౩. తదానారాయణఃప్రాప్య పంపాక్షేత్రంసుభక్తిమాన్,
యాగశాలాసమీపేచ దుస్తరంతపఆచరత్ ౨౪. దానవానాంవినాశార్థ మాదితే
యహితాయచ, దధ్యౌహృదివిరూపాక్ష మబ్జాక్షో౽నిశమవ్యయం ౨౫. స్నాత్వా
పగాయామాహృత్య పూజాసంభారముత్తమం, కృత్వాథపార్థివంలింగం కృతాసన
పరిగ్రహః ౨౬. ఆగమోక్తప్రకారేణ మహాన్యాసపురఃసరం, పంచబ్రహ్మమహా
మంత్రైః ప్రాణాయామపరోహరిః ౨౭. సహస్రకమలైర్దివ్యైః శివసాహస్రనామభిః,
ప్రత్యహంపూజయామాస శివానుగ్రహకామ్యయా ౨౮. ఏవంకతిపయేకాలే
గతేదితిసుతాధిపః, శ్రుత్వామురస్సవోదంతం దేవానాంవైరవర్ధనః ౨౯. అసురై
రన్వితఃప్రాప నిర్జరాధ్వరమంటపం, సంతాడ్యతాపసానాశు హత్వా నిర్జరనాయ
కాన్ 30. అచ్ఛిద్యాధ్వరసంభారా న్పీడయామాసభూసురాన్, యజ్ఞవాటీమ

సృజ్యుమ్మత్రైః ప్లావయామాసురాశరాః ౩౧. హాహాకారో మహానాసీ ద్దేవర్షి ద్విజ నంచయే, భ్రష్టక్రియాస్తదా దేవా హరేరాసన్నమాయయుః ౩౨. యజ్ఞాంతరా యవృత్తాంతం కథయామాసురాతురాః, నమస్తే కమలానాథ దీనాన్పాహిదయా కర ౩౩. త్వదాజ్ఞయావయంకర్తుం మఖంమాహేశ్వరాభిధం, ఉద్యుక్తాస్మస్తదా దైత్యా విఘ్నంచక్రుర్మహోఖలాః ౩౪. నిహత్యనిర్జరాన్క్రుద్ధాః సంతాడ్యముని భూసురాన్, ఆచ్ఛిద్యసర్వసంభారా న్నాశయామాసురధ్వరం ౩౫. జహితానాశు దేవేశ పాలయాస్మాన్దయాకర, ఇత్థందీనవచఃశ్రుత్వా సురాణామభయప్రదః ౩౬. సంపాద్యపూజాసంభారాన్ సంకల్ప్యవిధిపూర్వకం, సమారభదుమాకాంతం భక్త్యా పూజయితుంహరిః ౩౭ అర్చనావసరే విష్ణుః సహస్రకమలైశ్శుభైః, శివమర్చ యితుంభక్త్యా ప్రవృత్తశ్శివనామభిః ౩౮. తదాభక్తిపరీక్షార్థ మచ్యుతస్యేందుశే ఖరః, న్యూనమేకంచకారేశః సహస్రాబ్జేషుమాయయా ౩౯. దృష్ట్వాతదచ్యుత శ్చింతా మాపమాయావిమోహితః, సహస్రాబ్జేషుపూజార్థం మయాసంపాదితేషుచ ౪౦. దుర్దైవాదద్య పాథోజ మేకంన్యూనమభూత్కథం, పద్మాక్షఇతిమేనామ ఖ్యాతమస్తిహిభూతలే ౪౧. ఉద్ధృత్యమమనేత్రాబ్జం పూరయామిసమర్చనాం, ఇత్యాలోచ్యాత్మనేత్రాబ్జం నఖేనోత్కృత్యభక్తిమాన్ ౪౨. అర్చయామాస సంక ల్పసిద్ధ్యై శర్వపదాంబుజే, భక్త్యుద్రేకంసమాలోక్య భగవానబ్ధిశాయినః ౪౩. ప్రత్యక్షోఽభూద్విరూపాక్షః పరమానందవిగ్రహః, దృష్ట్వాతమీశ్వరంశౌరిః కోటి సూర్యసమప్రభం ౪౪. తుష్టావదివ్యస్తుతిభిర్దేవదేవంజగద్గురుం, నమోవాఙ్మనసాతీత సచ్చిదానందరూపిణే ౪౫. ఉమాలింగితగాత్రాయ నిర్గుణాయగుణాత్మనే, జగతా మాదిభూతాయ జగదాధారతేనమః ౪౬. వేదవేద్యాయవైద్యాయ సద్యోజాతా యశంభవే, భవాయభవ్యరూపాయ భవరోగహరాయచ ౪౭. వామదేవాయ దివ్యాయ దేవానాంప్రభవేనమః, అఘోరాయ మహాఘోరరూపాయాంధకవైరిణే ౪౮. నమఃసర్వహితార్థాయ రుద్రాయానంతశక్తయే, నమస్తత్పురుషాయాస్తు మహాదేవాయధీమహి ౪౯. యేనబ్రహ్మామయోభూయాం తన్నోరుద్రఃప్రచోద యాత్, ఈశానఃసర్వవిద్యానా మీశ్వరఃసర్వదేహినాం ౫౦. సదాశివస్తుమచ్చిత్తే శివోహమితిభావనా, మాధవస్తుతిమాకర్ణ్య శివఃసంతుష్టమానసః ౫౧. పాదాం గుష్ఠేనపస్పర్శ తుంగభద్రాసరిజ్జలం, తత్రైవావిరభూచ్చక్ర మనేకాదిత్యభాస్వరం ౫౨. సంవర్తజ్వలనజ్వాలా కీలితాంబరమండలం, అసురాంతకరంఘోర మమరా ణాంసుదర్శనం ౫౩. సంస్పృశ్యాభయహస్తేన విష్ణోర్మస్తకమాదరాత్, ఉవాచగిరి

జానాథః కృపయాభక్తవత్సలః ౫౪. హాగేసహస్రధారాఢ్య మేతచ్చక్రం సుదర్శనం, ధృత్వాఽసురగణంహత్వా భువనంపాలయాచ్యుత ౫౫. సమస్తలోకపూజ్యోఽసి మద్భక్తానాంత్వమగ్రణీః, ఇత్యుక్త్వాంతర్దధేశంభుః సురాణాం సుఖవర్ధనః ౫౬. గృహీత్వాచక్రమత్యుగ్రం గీర్వాణగణపూజితం, మురాసురశిరః కోపాచ్చకర్త దనుజాంతకః ౫౭. హత్వానిఃశేషమసురా నమరానిద మబ్రవీత్, యూయంకురుత గీర్వాణాః క్రతుంపాశుపతోత్తమం ౫౮. పరితుష్యాహకారిణో దైత్యా నష్టానిర్భయా మస్తువః, నద్యామత్రైవరక్షార్థం స్థాపయామిసుదర్శనం ౫౯. కురుతాధ్వరమీశాన తుష్ట్యైమునిజనైఃసహ, ఏవముక్త్వామరాన్శౌరి ర్జగామాత్మస్థలం ముదా ౬౦. సంతుష్టమనసఃసర్వే నిర్జరాశ్చక్రురధ్వరం, విభజ్యవిధినాదేవాః పురోడాశంపినాకినే ౬౧. దాతుమైచ్ఛంస్తదాదిత్య స్తజ్జహారహవిర్బలాత్, ఛిన్నపాణిరభూత్తేన దోషే ణవిగతప్రభః ౬౨. చింతాతురస్తదాదిత్యో బ్రహ్మాణంశరణంయయౌ, నమస్తు భ్యంశతానంద శరణాగతవత్సల ౬౩. ఆగఃకృతంమయాదేవ శివద్రవ్యాపహారిణా, యేనాహ్యతంహవిఃశైవం కరశ్ఛిన్నోమమాద్యసః ౬౪. నష్టభానుఃకథంలోకే శిష్టా నాంసంమతేఽస్మిభో, పాహిమాంకృపయాదేవపాపాదస్మాత్పితామహ ౬౫. *బ్రహ్మా* చక్రతీర్థేకురుస్నాన మఘాన్ముక్తోభవిష్యసి, యస్మిన్నివాంఘ్రిసంస్పర్శా దభూచ్చక్రం సుదర్శనం ౬౬. వర్తతేద్యాపితస్మిన్త ద్భక్తరక్షణహేతవే, తత్రస్నాత్వాసకృన్మ ర్త్యః సర్వాభీష్టమవాప్నుయాత్ ౬౭. యాతుభూతాదిభీః సద్యోదర్శనాత్తస్య నశ్యతి, తస్మాత్త్వమపికల్యాణ తత్తీర్థేస్నానమాచర ౬౮. లబ్ధ్వాదివ్యకరంతేన విశ్వవంద్యోభవిష్యసి, ఏవంబ్రహ్మోపదిష్టోఽర్కః స్నాత్వాతస్మిన్శుభేజలే ౬౯. చామీకరకరంప్రాప్య ప్రభావానభవద్రవిః, పురాహ్యహిర్బుధ్న్యనామా మహర్షిః సంశితవ్రతః ౭౦. క్షేత్రేష్వన్యేషుశుద్ధాత్మా తతాపసుమహత్తపః, తపస్యంతమహిర్బు ధ్న్యం రాక్షసాఃక్రూరకర్మణః ౭౧. సదాతంబాధయామాసు స్తపోవిఘ్నకతత్ప రాః, చింతార్తఃకపిలంప్రాప్య పప్రచ్ఛవినయాన్వితః ౭౨. మునేమమతపోవిఘ్నం కుర్వంతిపిశితాశనాః, బాధంతేచసదాక్రూరాః స్థితిర్మమకథంభవేత్ ౭౩. కుత్రా హంతపసఃపారం గమిష్యామివదాధునా, *కపిలః* పంపాక్షేత్రేజగత్పూజ్యం చక్రతీర్థం విరాజతే ౭౪. తత్రస్నాత్వాతటేతస్య తపశ్చరమహామతే, నశ్యంతిసకలాబాధా దర్శనాత్తస్యరక్షసాం ౭౫. ఇతితద్వచసాహృష్టః ప్రాప్యపంపాపురంమునిః, స్నాత్వా స్మిన్పావనేతీర్థే సుదేశేతపఆచరత్ ౭౬. తపోవిఘ్నార్థమాయాతా న్యాతుధానాన్స దర్శసః, హత్వాతత్పరితోరక్షాం చక్రేచక్రమతిప్రభం ౭౭ అహిర్బుధ్న్యస్తపః

పారం ప్రాప్యసంతుష్టమానసః, నమస్కృత్వాథతచ్చక్ర ముఖానకతిచిత్సమాః ౭౮. అద్యాపివర్తతేచక్ర మస్మిన్దైత్యనిబర్హణం, సర్వోత్తమమిదంపుణ్యం తీర్థమిష్టార్థదాయకం ౭౯. బ్రహ్మాదిభిఃసేవ్యమాన ముషస్విప్రత్యహంసురైః, దర్శనాదేవమర్త్యానాం ముక్తిదాయకముత్తమం ౮౦. * సూతః * క్షేత్రపాలవచఃశ్రుత్వా ముదా సప్తర్షయోమలాః, స్నాత్వాతత్ర్వనేతీర్థే పిత్రూణాంముక్తిహేతవే ౮౧. కృత్వా శ్రాద్ధంవిధానేన తర్పయిత్వాగ్రజన్మనః, కృతనిత్యక్రియాఃక్షేత్ర దర్శనార్థంపురోయయుః ౮౨ చక్రతీర్థవరవృత్తమాదరాత్ ప్రత్యహంపఠతియఃశృణోతిచ, సర్వవైభవమవాప్యసంసృతౌ శర్వలోకసుఖమాప్నుయాత్తతః ౮౩. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే చక్రతీర్థప్రశంసాయాం

శివప్రసాదలబ్ధసుదర్శనేన విష్ణునా మురాసురవధపూర్వకంతీర్థే చక్రస్థాపనం, తత్రస్నానేన సూర్యస్య సౌవర్ణకర ప్రాప్తికథనంనామ షట్సప్తతితమోఽధ్యాయః. ౭౬.

* సూతః * తతోగౌరీముఖంతీర్థం దృష్ట్వాసంతుష్టమానసాః, పప్రచ్ఛుస్తస్య వృత్తాంతం క్షేత్రపాలందయానిధిం ౧. * ఋషయః * ఇదంహితనుతేస్మాకం ముదం తీర్థవరంమహత్, వృత్తమస్యమనోహారి వదాస్మాకందయాకర ౨. త్వన్ముఖాబ్జచ్యుతం దివ్యంవిరూపాక్షకథామృతం, పిబతాంముహురస్మాకం నతృప్తిర్జాయతేధునా ౩. తస్మాదేతస్యమాహాత్మ్య ముక్త్వాఽస్మానవసువ్రత, * క్షేత్రపాలః * యుష్మత్ప్రశ్నానుసారేణ పురావృత్తంవదామ్యహం ౪. గౌరీముఖమిదంతీర్థం పంపాయాఃప్రీతివర్ధనం, పంపాదేవీవసత్యత్ర గౌరీముఖజలేశుభే ౫. పురాఽస్మిన్వనితాబహ్వ్యో వైముక్తాఃకిల్బిషసంచయాత్, అత్రస్నానేననారీణాం సౌభాగ్యంవర్ధతేధ్రువం ౬. గౌరీప్రసన్నాభవతి తాసాంహృత్కమలాలయా, ఇతితస్యవచఃశ్రుత్వా మునయస్తమథాబ్రువన్ ౭. * ఋషయః * గౌరీకస్మాద్వసత్యత్ర కానార్యఃకేనహేతునా, శాపదోషేణసంయుక్తాః ప్రాపురేత త్కథంవద ౮. పాపముక్తాఃకథంనార్య స్సామంగల్య మభూత్కథం, ఇతితేషాంవచఃశ్రుత్వా క్షేత్రపాలోఽబ్రవీన్ముదా ౯. * క్షేత్రపాలః * అత్రైవోదాహరంతీమ మితిహాసంపురాతనం, సాధవఃసత్త్వసంపన్నా నానాశాస్త్రవిశారదాః ౧౦. పురాగ్రహారేవేలాఖ్యే కరభోనామభూసురః, వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞః సదాచారపరాయణః ౧౧. శ్రౌతాగ్నిసత్క్రియాయుక్తో

దేవబ్రాహ్మణపూజకః, చత్వారస్తనయాస్తస్య సర్వశాస్త్రార్థకోవిదాః ౧౨. ప్రబు
ద్ధస్సర్వసిద్ధశ్చమహాత్రశ్రీః మహాత్మనామకః, విద్యావినయసంపన్నాః సర్వాగమ
విచక్షణాః ౧౩. గార్హస్థ్యధర్మమాశ్రిత్య కృతదారపరిగ్రహాః, ఏకైకస్యసుతా
శ్చాసన్ దశ షహ్వాశినోర్భకాః ౧౪. తేషాంపుత్రాశ్చపౌత్రాశ్చ జజ్ఞిరే బహుశో
ర్భకాః, ఏవంకుటుంబవృద్ధించ దృష్ట్వా శరభభూసురః ౧౫. పాలయామికథం
దీనఃకుటుంబ మతివిస్తరం, ఇతిచింతాతురోవిప్రో జగృహే దేవతాక్రియాం ౧౬.
నిరుపాయాదసౌచక్రే శివస్యభృతకార్చనం, సర్వేవేతనయాచక్రుః శివసేవాం నిరం
తరం ౧౭. కేచిద్దేవస్యాభిషేకం బిల్వార్చనరతాఃపరే, గంధకర్మణినిర్దిష్టాః కేచి
న్మార్జనకర్మణి ౧౮. దీపారాధనసేవాయాం కేచిన్నైవేద్యకర్మణి, ఇత్థంవేతనసే
వాయాం నిరతా నిరుపాయతః ౧౯. తేసర్వేస్వస్వకార్యేషు దక్షానార్యస్తథా
విధాః, ఏవంప్రవర్తమానాస్తే దారిద్ర్యేణప్రపీడితాః ౨౦. శివస్వాహరణాసక్తా
బభూవు రజితేంద్రియాః, తైలాజ్యమధుపుష్పాణి గంధపంచామృతానిచ ౨౧.
శివనైవేద్యభక్ష్యాణి ధాన్యాని వివిధానిచ, అన్యానిశివవస్తూని యానిసంతిశివా
లయే ౨౨. తానిసర్వాణిలోభేన ముముషుర్దీనచేతసః, ఇత్థంకతిపయేకాలే గతే
ఽజ్ఞానవిమోహితాః ౨౩. తేపరస్పరదాయాదా నిత్యంకలహతత్పరాః, అన్యోన్య
చౌర్యవృత్తాని వివదంతః పరస్పరం ౨౪. అన్యోన్యకలహంచక్రు స్త్రియశ్చపురు
షాశ్చతే, అన్యోన్యచౌర్యకథనాత్ క్రోధేనకలుషీకృతాః ౨౫. రుష్టాఃపరస్పరం
శాపం దదుఃస్త్రీపురుషాశ్చతే, లోభాజ్జహారయస్తైలం శివప్రాసాదసంస్థితం ౨౬.
కుష్ఠరోగీభవేన్మందః శివతైలాపహారకః, గంధద్రవ్యాపహారేణ దుర్భగోమలదేహ
వాన్ ౨౭. శివనైవేద్యచౌర్యేణ క్షయరోగీ రుజాతురః, దీపాల్పీకరణాదాశు
అంధోనిరయభాగ్భవేత్ ౨౮. ఫలచౌర్యేణవంధ్యాత్వం ప్రాప్యరోగాతురానిశం,
పంచామృతహరామందా కాకవంధ్యాభవేదిహ ౨౯. మృతప్రజాఽఽజ్యచౌర్యేణ
గృహిణీ రోగపీడితా, సుగంధసుమచౌర్యేణ దుర్గంధాంగీ విపుష్పికా ౩౦. ధాన్య
హర్త్రీభవేద్దీనా వికలాంగీజడోదరీ, వస్త్రాపహరణాన్నారీ వైధవ్యంప్రాప్స్య తేధ్రువం
౩౧. తదాతచ్చౌర్యవృత్తాంతం శ్రుత్వాకోపేన భూపతిః, పురాన్నిఃసారయామాస
సకుటుంబంకరద్విజం ౩౨. అరణ్యేసంచచారాసౌసకుటుంబోఽతిదుఃఖితః, అభవ
న్దోషసంయుక్తా నానావిధరుజాతురాః ౩౩. దుర్భగాఃకాకవంధ్యాశ్చ మృతపుత్రాః
ప్రవాహికాః, క్షయరోగాతురాః కుష్ఠరోగావిష్టాతికర్శితాః ౩౪ దారిద్ర్యాగ్ని
శ్చశాపాగ్ని రంతరాగ్నిశ్చ దారుణః, అదహత్తచ్ఛరీరాణి శుష్కైధాంసి యథా

నలః ౩౫. దుర్ధరేణచదుఃఖేన బాధితాఃక్షుధితాభృశం, శివాలయస్థపుణ్యేన తేషాం
సత్సంగమోభవత్ ౩౬. కదాచిద్దైవయోగేన నారదో దివ్యదర్శనః, తేషాందృష్టి
పథంప్రాప విపినేమునిశేఖరః ౩౭. తమాగతంమునిందృష్ట్వా బ్రాహ్మణాస్తేచతాః
స్త్రియః, భక్త్యాసంపూజ్యతస్యాంతేసాష్టాంగంప్రణిపత్యచ ౩౮. బద్ధాంజలిపుటా
స్తేచవినయేనవ్యజిజ్ఞపన్, మునేఽస్మద్దుఃఖనాశార్థ ముపాయం బ్రూహిపూజిత ౩౯.
శివద్రవ్యాపహారేణ పాపిష్ఠాఃస్మోవయంమునే, నాస్త్యస్మాకంశరణ్యోఽన్య స్త్వాంవినా
కరుణాకర ౪౦. లోకత్రయేగతిర్నాస్తి శివద్రవ్యాపహారిణాం, కథంతరేమనిరయా
ద్దుస్తరాత్పీడితావయం ౪౧. త్వమేవరక్షకోఽస్మాకం పాహ్యస్మాన్మునిశేఖర, ఇతి
తేషాంవచఃశ్రుత్వా నారదోవాక్యమబ్రవీత్ ౪౨. * నారదః * నాశంయాతిన
భూతేశ ద్రవ్యచౌర్యజకిల్బిషం, మన్యేమేరుసమానంత ద్వినాభోగం ననశ్యతి ౪౩.
కోటిజన్మసు భుక్త్వాపి ముచ్యతేనకదాచన, తథాపివక్ష్యేయుష్మాక ముపాయంశృణు
తాదరాత్ ౪౪. పంపాక్షేత్రంమహాపుణ్యం సర్వపాపహరం శుభం, తత్రగత్వా
విరూపాక్ష ధ్యానసంబద్ధమానసాః ౪౫. నివసధ్వంభవేత్తత్ర యుష్మాకంగతిరుత్త
మా, యూయమద్యైవగచ్ఛధ్వం పంపాయాస్తీరముత్తమం ౪౬. ఇత్యుక్త్వాప్రయ
యౌ దేవముని ర్లోకాంతరంముదా, భక్త్యాతేబ్రాహ్మణాఃసర్వే ప్రాపుఃపంపాపురం
తతః ౪౭. అంధాశ్చపంగవోఽన్యేచ బధిరాబహురోగిణః, వంధ్యాదిదోషసంయుక్తాః
సంఘశఃక్షేత్రమాయయుః ౪౮. తత్రస్థిత్వాఽతిదుఃఖార్తాఃక్షుత్తృష్ణాపరిపీడితాః,
అత్రాప్యస్మాకమార్తానాం దుఃఖమేవభవత్యహో ౪౯. క్షేత్రస్థితానా మస్మాక
మపి సౌఖ్యంనజాతుచిత్, ఇతిచింతయతాంతేషాం సుఖలేశోఽపి నాభవత్ ౫౦.
యస్యస్మరణమాత్రేణ మర్త్యానాంముక్తిరవ్యయా, తస్మిన్క్షేత్రే నివసతామపి
దుఃఖంజహానకిం ౫౧. పంపాక్షేత్రేద్విజాతీనాం ముక్తిరేవధ్రువంభవేత్, ఇతివేద
విదాంవాచా హ్యర్థవాదోభవేదిహ ౫౨. * క్షేత్రపాలః * క్షేత్రస్థితానాంసర్వేషా
మపి ముక్తిర్నసిధ్యతి, భక్తిజ్ఞానవతామేవ ముక్తిస్తత్రాపిసిధ్యతి ౫౩. బహుప్రదః
సదాచారో వ్రతీక్షేత్రస్థితోపివా, జ్ఞానంవినానముచ్యేత జ్ఞానేసర్వం ప్రతిష్ఠితం ౫౪.
నహిజ్ఞానేనసదృశం పవిత్రమిహవిద్యతే, ఆజన్మమరణాంతంచ గంగాదితటనీస్థితాః
౫౫. మత్స్యకచ్ఛపమండూకా ముక్తాస్తత్రభవంతికిం, యద్యత్కృతానికర్మాణి
జ్ఞానయుక్తాని మానవైః ౫౬. తానిముక్తిప్రదానీహ నేతరాణికదాచన, క్షేత్ర
వాసేనమర్త్యానాం తీర్థస్నానాదిభిర్ద్రుతం ౫౭. మనఃశుద్ధిర్భవేద్భక్తి స్తయాసంపద్య
తేఽమలా, సద్భక్త్యాలభ్యతే జ్ఞానం తేనకైవల్య మాప్నుయాత్ ౫౮. తస్మాత్తేషాం

దరిద్రాణాం జ్ఞానలేశోఽపినాభవత్, అతోదుఃఖాంబుధౌమగ్నాః శుష్కకంఠోష్ఠ తాలుకాః ౫౯. క్షుధాతురామహారోగ పీడితా భృశదుఃఖితాః, దారిద్ర్యదుఃఖితాః క్షేత్రఉవాసు ర్బహువాసరాన్ ౬౦. కదాచిద్దైవయోగేన సువాసిన్యో మహీసురాః, క్షత్రియాశ్చతథావైశ్యా యేచాన్యే భక్తసత్తమాః ౬౧. వివిధైర్వస్త్రమాల్యాద్యై ర్గంధధూపాది వస్తుభిః, వంశపాత్రైశ్చ తాంబూలైర్దక్షిణాభిశ్చ సంయుతాః ౬౨. గౌరీముఖాహ్వయంతీర్థం గౌర్యాఃప్రీతికరంపరం, యయుస్తేక్షేత్రనిలయై ర్యుక్తాభక్తిభరా న్వితాః ౬౩. దృష్ట్వాతాన్దక్షిణాశాస్తే యయురన్నార్థినస్తదా, తాఃస్త్రియోపి మహాపాపా అనుజగ్ము ర్మహాజనాన్ ౬౪. తీర్థేస్మిన్సజ్జనాః సర్వే సదారాః స్నానమాచరన్, బ్రాహ్మణేభ్యోదదుర్దానం వాయనానిచదక్షిణాః ౬౫. పరివార్యదరిద్రాస్తే శతశః సంస్థితాస్తకే, అహంపూర్వికయాలుబ్ధా దక్షిణాస్తాన్యయాచిరే ౬౬. మహ్యమన్నమరందేహి త్యూచుస్తేకేచిత్ క్షుధాతురాః, తేషామార్తధ్వనిం కోపినాశృణో జ్జనసంచయే ౬౭. నిందంతి కేచిత్తాన్విప్రాన్ తర్జయంతిశపంతిచ, నతేభ్యోన్నందదుః స్వల్పమపి దుర్విధిచోదితాః ౬౮. పూర్వార్జితేన దోషేణ దీనా జనతిరస్కృతాః, క్షుధార్తాబహురోగార్తా దుఃఖార్తా భూసురాశ్చతే ౬౯. ప్రాణత్యాగేమతించక్రు స్తీర్థేగౌరీముఖాహ్వయే, మరణంవరమస్మాకం దారిద్ర్యా ద్దుఃఖసంచయాత్ ౭౦. నిశామేతామసూస్తీర్థేత్యక్ష్యామోఽస్మిన్మనోహరే, ఏవంనిశ్చిత్యతేసర్వే తీర్థసన్నిధి మాయయుః ౭౧. తతశ్చాస్తంగతేభానౌ మరణేకృతనిశ్చయాః, ఏతత్తీర్థంనమస్కృత్య పరస్పరమథాబ్రువన్ ౭౨. పూర్వార్జితేనదోషేణ శివస్వహరణే మతిః, తద్యోగాదియమస్మాకం దుర్దశాదుఃఖదాయినీ ౭౩. ఇదంశరణమస్మాకం తీర్థమాప న్నివారణం, గౌరీసాలోకమాతాభూ దస్మాకం జననీపరా ౭౪. తామేవశరణంయామ స్తీర్థేత్యక్త్వా కలేబరం, ఇతినిశ్చిత్యతేసర్వే నిమగ్నాస్తీర్థవారిణి ౭౫. ప్రాణత్యాగధియా యస్మిన్పతితా నిర్మలోదకే, తత్తీర్థస్పర్శమాత్రేణ మజ్జనేనచ తజ్జలే ౭౬. సర్వపాపవినిర్ముక్తా స్తీరంప్రాప్య ప్రభాన్వితాః, దృష్ట్వాత్మదివ్యగాత్రాణి పరమానందనిర్భరాః ౭౭ గౌరీమారాధయామాసు ర్భక్తిభావసమన్వితాః, సైకతైఃప్రతిమాం కృత్వా గౌరీంసౌభాగ్యదాయినీం ౭౮. సుఖప్రదాముమాం భక్త్యా పృథక్పృథగుపాసిరే, తదాభక్తపరాధీనా భక్తిజ్ఞానయుతాంశ్చ తాన్ ౭౯. వీక్ష్యప్రత్యక్ష మభవదువాచాథ మహీసురాన్, మాభైష్ట భూసురాయూయం సుఖందాస్యామివోఽధునా ౮౦. గతాని యుష్మత్పాపాని బహుజన్మార్జితాన్యపి, మత్తీర్థస్పర్శమాత్రేణ శుద్ధాయూయం మదాజ్ఞయా

౭౧. ఇహలోకేమహాసౌఖ్య మనుభూయాథ మత్పురే, స్త్రియశ్చాప్సరసో భూత్వా మదగ్రేనర్తయిష్యథ ౭౨. మత్సంనిధౌసదాగాన నిరతా స్త్రిష్ఠతాధునా, సదాసంగీతనిరతా మదారాధనతత్పరాః ౭౩. మమాపదానంగాయంతో నరస్తిష్ఠంతు సన్నిధౌ, అథకాలాంతరేయూయం ముక్తింప్రాప్స్యథ భూసురాః ౭౪. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే దేవీ సర్వేషాంపశ్యతాంపురః, విప్రాముక్తమనస్తాపాః సుందరాకార సంయుతాః ౭౫. పంపాక్షేత్రేఽవసన్ దివ్యభోగాన్ భుక్త్వేహ జన్మని, స్త్రియోఽంతేప్సరసోభూత్వా ననృతుర్గిరిజాగ్రతః ౭౬. గానేన పురుషా దేవీం తోషయామాసురీశ్వరీం, తదంతేశివసాయుజ్యం ప్రాపురానందనిర్భరాః ౭౭. తస్మాద్గౌరీముఖం తీర్థం సర్వేష్టార్థఫలప్రదం, సువాసినీనాంసర్వాసాం భుక్తిముక్తిప్రదాయకం ౭౮. ఇత్యాఖ్యానంసమాకర్ణ్య మునయః పరమాదరాత్, అరుంధత్యాదిభిర్యుక్తాః స్నాత్వా తత్తీర్థవారిణి ౭౯. శ్రీగౌరీంసికతాకారాం కృత్వా భక్తిభరాన్వితాః, పూజయిత్వావిధానేన శూర్పదానాదిభి ర్ముదా ౮౦. సంతర్ప్య బ్రాహ్మణాన్భక్త్యా దత్త్వా దానాని తాపసాః, శ్రీగౌరీంప్రార్థయంతస్తే జగ్ముః క్షేత్రదిదృక్షవః ౮౧. సకలతీర్థగణేష్విద మర్చితంప్రథితమీశ్వరయోః ప్రియముత్తమం, సుఖముపేత్య నిమజ్జనమాత్రతః శివపదంలభతేమనుజోధ్రువం ౮౨. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే గౌరీముఖతీర్థ మహిమానువర్ణనంనామ సప్తసప్తతితమోఽధ్యాయః. ౭౭.

---

* శ్రీసూతః * దృష్ట్వామతంగశైలంతే హృష్టా స్తాపసపుంగవాః, క్షేత్రపాలంసమభ్యర్చ్య వినయేన వ్యజిజ్ఞపన్ ౧. కోయమద్రిర్మహాభాగ కమనీయతరుప్రజః, ధరణీవరవక్షోజ ఇవాస్మాకం విభాత్యసౌ ౨ అస్యాభిధానమస్మాకం విస్తరాద్బ్రూహి మానద, * క్షేత్రపాలః * మతంగాద్రిరయందివ్యో నితాంతసురపాదపః ౩. అస్యవృత్తముదారంవః సంప్రవక్ష్యామి సౌఖ్యదం, శ్రీకరంశ్రుణుతైకాగ్ర మనసా తాపసోత్తమాః ౪. పురావసుప్రదోనామ ద్విజోఽభూ త్కాంచనాహ్వయే, సదాచారరతఃశాంతః సర్వధర్మరతోఽనఘః ౫. తద్భార్యాసుప్రభానామ్నా సాధ్వీసాధుపథే స్థితా, తౌదంపతీ మహాప్రాజ్ఞౌ ధర్మమార్గవిశారదౌ ౬. తయోఃసమజని ప్రాజ్ఞః సుతఃసత్యవసు ర్వరః, పితృపూజారతో నిత్యం సర్వశాస్త్రవిశారదః ౭. ఆహితాగ్నిరభూద్ధీమా న్కృతదార పరిగ్రహః, శుశ్రూషాయాం జరత్పిత్రో ర్నిరతో ధర్మవత్సలః ౮. సాయంప్రాతర్జుహోతిస్మ సప్తార్చిష

మకల్మషః, ప్రవృద్ధాస్తస్యధర్మేణ దేవతాహృష్టమానసాః ౯. ఇత్థంసత్యవసోధర్మ మనుతిష్ఠతి సాదరం, కదాచిదాగతస్సిద్ధ స్తద్గృహం బ్రహ్మవిద్వరః ౧౦. జటావల్కలసంవీతో భస్మభూషితవిగ్రహః, రుద్రాక్షమాలాభరణో భద్రాకృతి రనుత్తమః ౧౧. తంసత్యవసురాలోక్య సమస్కృత్యనిరాశయం, పూజయామాస విధివదాసనాదిభి రుత్తమం ౧౨. ప్రాంజలిఃప్రణతోభూత్వా బభాషేభూసురోత్తమః, భగవన్నవ్యయరూపస్య కుతఆగమనం తవ ౧౩. పూర్వపుణ్యవశాన్మేఽద్య ప్రాప్తోఽసి సదనంవిభో, త్వత్పాదదర్శనేనాహం ధన్యోస్మి పితృభిఃసహ ౧౪. యానిక్షేత్రాణి లోకేస్మిన్ముక్తిదానిత్వయానఘ, తానితీర్థానిబహుశో దృష్టానీతి మతిర్మమ ౧౫. గృహాంధకూపమగ్నానా మశక్తాల్పాయుషామిహ, భవేయుః కథమస్మాకం తానిలక్ష్యాని తాపస ౧౬. యాయంధన్యతమాః సిద్ధాః సంచరంతోయదృచ్ఛయా, * సిద్ధః * మయాదృష్టానితీర్థాని క్షేత్రాణి వివిధానిచ ౧౭. తేషాంశ్రేష్ఠతమంమన్యే పంపాక్షేత్ర మనుత్తమం, విద్యంతేయత్రతీర్థాని సద్యోముక్తి ప్రదానిచ ౧౮. హేమకూటగిరిః సర్వపర్వతానాం వరోత్తమః, ఋష్యశృంగఇతిఖ్యాత స్తపస్విజనసేవితః ౧౯. పంపాఖ్యానగరీఖ్యాతా సర్వసంప త్ప్రదాయినీ, క్షేత్రాణిరమ్యవృత్తాని తుంగభద్రానదీ శుభా ౨౦. వనానిరమ్యరూపాణి సంతితత్ర సహస్రశః, ఇతిసిద్ధవచఃశ్రుత్వా క్షేత్రదర్శన లాలసః ౨౧. ప్రణమ్యప్రార్థయామాససిద్ధంసత్యవసుర్వరం, కథంద్రక్ష్యామ్యహం పంపాక్షేత్రం కైవల్యదాయకం ౨౨. యత్రసాక్షా ద్విరూపాక్షో వర్తతేదేవదుర్లభః, గృహాంధకూపే మగ్నోహం మశక్తోదుర్గతాగ్రణీః ౨౩. పితరావతిజీర్ణౌమే శిథిలేంద్రియ విగ్రహౌ, విహాయైతౌకథం దూరపథంద్రక్ష్యామి తత్పదం ౨౪. తద్దర్శనంవినా జన్మమన్యే నిష్ఫలమాత్మనః, జలబుద్బుదవద్దేహమల్పాయుః క్షణభంగురం ౨౫. అల్పకాలమనాయాసం యథాతద్దర్శనం భవేత్, కృపాంకురు దయాసార తవభక్తేతథామయి ౨౬. * సిద్ధః * అస్తిసిద్ధౌషధం ప్రాజ్ఞమయి తేఽద్య దదామ్యహం, క్షణమాత్రేణగంతాసి క్షేత్రం తత్పాదలేపనాత్ ౨౭. ఇత్యుక్త్వాపాదయో స్తస్యలిలేప రసముద్భుతం, తద్బలేనయయౌక్షేత్ర మంతరిక్షాధ్వనా ద్విజః ౨౮. క్షణమాత్రేణతత్క్షేత్రం దదర్శపరమాద్భుతం, పుణ్యపర్వతసంయుక్తం పరమానందదాయకం ౨౯. సురపాదపసంబాధం దివ్యతీర్థ విరాజితం, అప్రమేయ మనిర్వాచ్యం దృష్ట్వానందపరిప్లుతః ౩౦. విస్మృత్యచస్వమాత్మానం చచారోన్మత్తవ ద్ద్విజః, తదాపంపాంబికా క్షేత్రే విహరంతీయదృచ్ఛయా ౩౧. దివ్యకన్యాసహస్రేణ సేవ్యమానాఽఽగతాముదా, కాశ్చిద్వీణావాదయంత్యో నృత్యంత్య స్తుష్టిహేతవే ౩౨. పంపాంబికావినోదార్థం గాయంత్యోమధురస్వరాః, ఇతశ్చే

తశ్చధావంత్యః పుష్పాపచయనాదృతాః, తదాసత్యవసుం దేవీసంచరంతం కుతూహలాత్ ౩౩. క్షేత్రదర్శనజానంద సింధుమగ్నం దదర్శసా, వ్యంజయంతంపరాం భక్తి ముచ్చరంతంశివేతితం ౩౪. సర్వజ్ఞాపిసమాలోచ్య సమాహూయసఖీజనాన్, రహస్యువాచ సుందర్యః సమీపే సంచరత్యసౌ ౩౫. నిజభక్తోథవాఽపక్వకషాయః సపరీక్ష్యతాం. ఏవంశివాజ్ఞయాసర్వాః సమాసాద్య ద్విజాంతికం ౩౬. సంమోహయితుముద్యుక్తా విలాసైః కామసూచకైః, తత్రైకావినయేనాహ ద్విజంకన్యామనోరమా ౩౭ దైవాత్ప్రాప్తోసి భవ్యాత్మ న్దర్శనీయస్త్వమద్యమే, కామంపూరయ కల్యాణ కామబాధాంనివారయ ౩౮. * సత్యవసుః * మాస్త్వధర్మే మతిస్తేద్య మాతస్త్వాం ప్రణమామ్యహం, విషయాహివిషంహంతి మనుష్యాన్ కాపథాశ్రితాన్ ౩౯. మమైకపత్నీవ్రతమస్తి కేవలం భార్యాలయే ధర్మపరాచవర్తతే, పరస్త్రియో మాతృసమాః సదామమప్రియః స్వధర్మోనిజవిగ్రహాదిహ ౪౦. * సురస్త్రీ * గంధర్వకన్యాస్మి గిరీంద్రజాసఖీ త్వాంభర్తృకామా శరణంసమాగతా, కరగ్రహస్వీకారయకామనాంమమ ప్రసీదభర్తా భవధర్మతోమునే ౪౧. కామార్తా మర్థయంతీంచగమ్యాం రహసియాచితః, నోపైతిసచధర్మేషు భూరిణహేత్యుచ్యతే బుధైః ౪౨ తస్మాన్మాముంచ మాంవిప్ర సురతేనాశు తోషయ, ఏవమేవద్విజం సర్వాః పరివవ్రుః సురస్త్రియః ౪౩. తాఃసత్యవసురాలోక్య వినయాత్ప్రాహ విహ్వలః, దీనంమాందయయా నాగ్యస్త్యజతాశు నమోస్తువః ౪౪. సాయంసంధ్యాసమీపస్థా స్వనిశాంతం వ్రజామ్యహం, స్థవిరౌపితరా వాధిబాధితౌ నిలయే మమ ౪౫ తాభ్యామహమనాజ్ఞప్తః క్షేత్రదర్శనలాలసః, ఆగమంపునరద్యైవ గమిష్యామీతి వాంఛయా ౪౬. శీఘ్రంగచ్ఛామిపితరౌ భవేతాందుఃఖితౌ నచేత్, ఏవంవదంతమేకాంత ఆలిలింగే బలాద్వధూః ౪౭. జగ్రాహ చరణావన్యా జగృహే న్యాఽంశుకాచలం, బబంధభూసురందోర్భ్యా మన్యాస్విన్నకలేబరం ౪౮. ఇత్థంసత్యవసుర్మత్తకాశినీభిః పరివృతః, ఉవాచదుఃఖితోవ్యక్త మీశ్వరౌ మనసాస్మరన్ ౪౯. యువయోఃశివయో రంఘ్రిదర్శనార్థం కుతూహలాత్, ఏతత్క్షేత్ర మహంప్రాప్తస్త్యక్త్వామత్పితరౌ గృహే ౫౦. మామేతామత్తకాశిన్య శ్చిత్తజోద్రిక్త మానసాః, బాధంతేయువయోర్భృత్యం భవభీరుమనేకధా ౫౧. శాపానర్హాః శివాసఖ్యో మాతృతుల్యాదివౌకసః, నిగృహ్యమాంబలాదేతా నత్యజంతి బహిఃస్త్రియః ౫౨. పితరౌమామపశ్యంతౌ భవేతాం దుఃఖితౌభృశం, పంపాంబికే విరూపాక్షపితరౌవాం నమామ్యహం ౫౩. క్షిప్రంమోచయతం స్త్రీభ్యఃకృపయాఽఽభ్యోతిదుర్గతం, విలపంతంద్విజందృష్ట్వా సత్వరం భక్తవత్సలా ౫౪. ప్రత్యక్షాభూత్పురస్తస్య

మందస్మితముఖాంబుజా, దుకూలపరిసంవీత వస్త్రాంతర్వ్యంజితస్తనీ ౫౫ హారనూపురకేయూర కంకణాది విభూషితా, దాడిమీబీజసచ్ఛాయ దంతావలి విరాజితా ౫౬. ఆకర్ణాయతనేత్రాంతా పూర్ణచంద్ర నిభాననా, మధ్యయష్టిస్మేహాభాగా సద్యోముక్తిప్రదాయినీ ౫౭. దృష్ట్వాహృష్టమనా దేవీం తుష్టావ నుతిభిర్ద్విజః ౫౮. * సత్యవసుః * మాతస్త్వచ్చరణం మమాస్తుహృదయే మీనాక్షిముక్తిప్రదం చేతస్త్వత్పదతత్పరసక్త మనిశంవైరాగ్యయుక్తం భవే, తేనానందమయస్వమేస్తి నభయం మృత్యోర్వరాకస్యచ ప్రత్యాఖ్యాతభవాభవేయు రమలాయ ద్ధస్యనాత్పాపినః ౫౯. నౌమిత్వాం నిజశక్తి నిర్మితమహావిశ్వప్రపంచాశ్రయాం నిత్యానందమయీం మజాదివినుతా మత్యర్థభక్తప్రియాం, భృత్యేమయ్యనుకంపయాభయహారేసత్యం సురాధీశ్వరిప్రత్యక్షాసి పరంవరోస్మి విభవే పంపాంబికే దేహినాం ౬౦. ముక్తిం దేహిమహాదేవి సత్యం ప్రాప్స్యామి తేపదం, భక్తాభీష్టప్రదాత్రింత్వాం స్తువంతి శ్రుతయో యతః ౬౧. * పంపా * భవిష్యజ్జన్మనిప్రాజ్ఞ భవిత్రీముక్తి రుత్తమా, తదామత్పదమాస్థాయ నిజానందేనిమజ్జసి ౬౨ *ద్విజః* యదిభావిజని ర్మేస్తి తదామజ్జననీ భవ, దుహితావాభవార్యేత్వం పితృముక్త్యర్థ మీశ్వరి ౬౩. *పంపాంబికా* భవిష్యజ్జన్మనిప్రాజ్ఞ భవిష్యామి సుతాతవ, గత్వేదానీంగృహే తేద్య పితరౌపాలయామల ౬౪. ఇత్థంపంపావచఃశ్రుత్వా పరమానందనిర్భరః, జగామస్వగృహం సత్యవసుర్దేవీం హృదిస్మరన్ ౬౫. గృహేతత్పితరౌ పుత్రమదృష్ట్వా దుఃఖితౌభృశం, పుత్రస్యగుణకర్మాణి స్మరంతౌతౌ విలేపతుః ౬౬. త్యక్త్వావాంస్థవిరౌ పుత్రక్వగతోసి ఘృణాకర, కించిరాయసిదేహ్యన్న మరంపానీయమావయోః ౬౭ క్షుధయాబాధితౌ జీర్ణౌత్వద్దర్శన కుతూహలౌ, యత్కించిదావయో రాగస్త్వత్క్షమస్వ ఘృణాకర ౬౮. ఇత్థంరుదంతౌ దృష్ట్వాతౌ ప్రార్థయామాస నమ్రధీః, ఏషోస్మిపితరౌపుత్రప్రణమామియువామహం ౬౯. యువయోరాజ్ఞయా మనాజ్ఞప్తో గతోస్మి క్షేత్రముత్తమం, సమేపరాధఃక్షంతవ్యో యువాభ్యాంకరుణాకరౌ ౭౦. ఏవంవదంతంపుత్రంతౌ వాలింగ్యాఘ్రాయ మస్తకే, ప్రేమ్ణాపప్రచ్ఛతుః పుత్రగతోసి త్వంతుతోధునా ౭౧. ఆవాభ్యాంత్వమనాజ్ఞప్తో కదాపిచనజగ్మిషే, అనుక్త్వాఽఽవామిదానీంత్వం కుత్రత్వం గతవానసి ౭౨. * సత్యవసుః * హ్యఆగతోమహాతేజా అతిథిర్యోఽస్మదాలయం, పంపాక్షేత్రస్యమాహాత్మ్యం శ్రుత్వా తన్ముఖతో వరం ౭౩. సిద్ధావధబలేనాహం దృష్ట్వా తత్క్షణమాత్రతః, ఆగచ్ఛామీతిసహసాజగ్మేక్షేత్రమనుత్తమం ౭౪. దేవాలయానిదివ్యాని తీర్థానివిమలానిచ, దివ్యాశ్రమాణితత్రాహం దృష్ట్వా సంతుష్టమానసః ౭౫. పంపాంబికావరంలబ్ధ్వా పునర్వాం పదమా

గమ్, నాహంశక్నోమి తత్క్షేత్రమాహాత్మ్యం వక్తుమద్భుతం ౭౬. ఏవంపుత్రవచః
శ్రుత్వా తత్క్షేత్రన్యస్తమానసా, దేహంతత్యజతుర్దీనా శక్తిహీనా విధేర్వశాత్ ౭౭.
తేనపుణ్యవిపాకేన పంపాక్షేత్రే మనోహరే, ద్వితీయజన్మనిప్రాజ్ఞో భృగునామ్నా
ప్రథామగాత్ ౭౮. తద్భార్యాశర్మదానామ్నీసుప్రభాఽభూత్పతివ్రతా, భృగు
స్సర్వమునిశ్రేష్ఠ శ్శివధ్యాన పరాయణః ౭౯. త్రికాలజ్ఞోమహాప్రాజ్ఞ స్సర్వభూతహి
తేరతః, త్యక్త్వాకళేబరం సత్యవసుర్ద్వైతీయజన్మని ౮౦. తయోఃసమజనిప్రాజ్ఞో
మతంగాఖ్యోమహాతపాః, సర్వశాస్త్రార్థతత్వజ్ఞః సర్వాగమవిశారదః ౮౧. పిత్రాజ్ఞ
యావిరూపాక్షం తోషయామీతివాంఛయా, తపశ్చక్రేగిరావస్మి న్విరూపాక్షం
హృదిస్మరన్ ౮౨. ప్రాణాయామపరోయోగీ గుహాయామత్రసంస్థితః, జితేంద్రి
యోనిరాహార స్తతాప పరమంతపః ౮౩. ఆసహస్రాబ్దమత్యుగ్రం మతంగేతపసిస్థితే,
ప్రత్యక్షోభూద్విరూపాక్షః సత్వరంభక్తవత్సలః ౮౪. ఉవాచపరమోదారో మేఘ
గంభీరయాగిరా, వరంవృణీష్వభద్రంతే యత్తేమనసికాంక్షితం ౮౫. దాస్యామి
యత్తదమలం దేవానామపిదుర్లభం, * మతంగః * అంభోజమధుమత్తస్య కుటజే
కింభవేత్స్పృహా ౮౬. తథాత్వత్పాదభక్తస్య నమేఽన్యవిషయేస్పృహా, యదితే
దాతుమిచ్ఛాస్తి భక్తకల్పద్రుమాధునా ౮౭ భక్తిం తవపదాంభోజే నిశ్చలాందేహి
మేప్రభో *విరూపాక్షః* మతంగమమభక్తోసి తపఃసిద్ధోసినిర్మల ౮౮. దుహితాతవ
కల్యాణభవితాసర్వమంగలా, ఇహలోకేసుఖంభుక్త్వాపరతోముక్తిమాప్నుహి ౮౯.
ఏవందివ్యవరంలబ్ధ్వా మతంగోమునిశేఖరః, ఉద్వాహ్యవిధినా చారుమతీం ధర్మపరో
భవత్ ౯౦. తస్యామావిరభూద్దేవి మాతంగీనామకన్యకా, సుందరీసుకుమారాంగీ
పూర్ణచంద్రనిభాననా ౯౧. సంమోహితసురవ్రాత నుతసౌందర్యభూమికా, కిన్న
రేశ్వరభార్యాఽభూ త్త్రిలోకజననీపరా ౯౨. యదస్మిన్తపసఃసిద్ధిం మతంగఃప్రాప
పర్వతే, మతంగగిరి రిత్యేషఃప్రసిద్ధోభూద్దిగంతరే ౯౩. యత్రస్నాత్వాతపశ్చక్రే
ప్రత్యహం మునిశేఖరః, మాతంగతీర్థమిత్యేత దభూల్లోకేషువిశ్రుతం ౯౪. స్థిత్వా
స్మిన్దినమేకంవా తీర్థస్నాయీ జితేంద్రియః, పంచాక్షరీమనుంజప్త్వా ముక్తోభవతి
మానవః ౯౫. తస్మాద్వయంగిరావస్మి న్తీర్థాంబుకృతమజ్జనాః, మాతంగేశ్వరమ
భ్యర్చ్య స్థిత్వాహ్యానందనిర్భరాః ౯౬. పురతఃశ్వోగమిష్యామః క్షేత్రదర్శనలాల
సాః, * సూతః * క్షేత్రపాలవచఃశ్రుత్వా ముదాసప్తర్షయోమలాః ౯౭.
స్థిత్వామతంగశైలేంద్రే శివంసంపూజ్య భక్తితః, పరేద్యుఃపురతోజగ్ముః
క్షేత్రదర్శనలాలసాః ౯౮. * * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే మతంగగిరిమాహాత్మ్యవర్ణనం
నామఅష్టసప్తతితమోఽధ్యాయః. ౭౮.

* క్షేత్రపాలః * మతంగగిరిమహాత్మ్యం కథయామిశుభప్రదం, సంతితీర్థాన్యనేకాని పర్వతేఽస్మిన్మనోహరే ౧. పాపహారీణిలోకానాం పావనానిసహస్రశః, మనోహరాణ్యాశ్రమాణి మునీనామూర్ధ్వరేతసాం ౨ అగ్నితీర్థమిదంపుణ్యం సర్వాపయనిబర్హణం, పురాగ్నిరామయగ్రస్తో తీర్థమేత త్సమాశ్రితః ౩. తపస్తప్త్వావిరుపాక్షం వరాదగ్నిర్నిరామయః, పునఃస్వతేజసాలోకే రరాజహుతభుక్ శుచిః ౪. * ఋషయః * వచసాతేమహాభాగ విస్మయోఽస్మాసు జాయతే, కస్మాదగ్నిర్గద్యోనిః సర్వభూతహితేరతః ౫. బృహద్భానురభూద్వ్యాధి గ్రస్తో యజ్ఞపతిఃప్రభుః, ఏతద్వృత్తాంతమఖిల మస్మాకంవద విస్తరాత్ ౬. * క్షేత్రపాలః * సూర్యవంశే మహాప్రాజ్ఞో మరుత్తోనామ భూమిపః, ఆవత్సరశతంచక్రే మహాయజ్ఞ మనుత్తమం ౭. సహదేవర్షిపితృభిః సర్వసంభారసంయుతః, కరిశుండాజ్యధారాభి రేధోభిః పర్వతోపమైః ౮. హవిర్భిరద్రిసీకాశై ర్జుహావాగ్నౌ మహీపతిః, తదజీర్ణామయగ్రస్తో వహ్నిరేధాంసి నాదహత్ ౯. దినేదినేక్షయీభూత్వా కృశానుర్దుఃఖితోభృశం, లీనోశ్వత్థతరావత్ర చచార తపఉత్తమం ౧౦. స్నాత్వాప్రత్యహమేతస్మిన్ తీర్థేభక్తిసమన్వితః, ధ్యాత్వావ్యాదివిరూపాక్షం మనలో మౌనమాస్థితః ౧౧. తేనోదరాగ్నిర్లోకేషు భూతానాం తనుతాంగతః, బ్రహ్మకర్మాణినష్టాని సవాదీని ద్విజన్మనాం ౧౨. హాహాకారో మహానాసీ దమర్త్యా భృశదుఃఖితాః, తదాసురపతిశ్చింతాతురః సస్మార గీష్పతిం ౧౩. ఆగతంగురుమభ్యర్చ్య నమస్కృత్వాఽబ్రవీద్వచః, బృహస్పతేత్వమాచార్యో గతిరస్మాక మాపది ౧౪. కింకర్తవ్యమితోస్మాభి ర్మహద్భయముపస్థితం, జ్వలనోఽజీర్ణరోగార్తో లీనోభూద్విశ్వజీవనః ౧౫. అచలానిష్ఫలాః జాతా నష్టాఃమఖముఖాఃక్రియాః, నిరాహారావయంవిద్వ న్నష్టాత్మానో విచేతసః ౧౬. అస్మాకమగ్నిరాస్యంహివినా తేనాస్తి నోగతిః, ఆధారంసర్వభూతానా ముజ్జీవయ హుతాశనం ౧౭. ఇత్థమింద్రవచఃశ్రుత్వా విచార్యోవాచ గీష్పతిః, శునాసీర విరూపాక్షం మరంశరణమాప్నుహి ౧౮. సఏవజగతామీశః శివఃశంతేకరిష్యతి, ఏవముక్తోథగురుణా సహదేవై ర్మహర్షిభిః ౧౯. శరణ్యంశరణంప్రాప విరూపాక్షం దయాఘనం, ఉద్విగ్నమనసఃసర్వే ప్రార్థయామాసురీశ్వరం ౨౦. * దేవాః * దేవదేవదయాసింధో దీనబంధోమహేశ్వర, పాహ్యస్మాన్కృపయాశంభో త్వత్పాదాంబుజ సేవకాన్ ౨౧. వహ్నింవినావయందేవ నజీవామఃకథంచన, సచాజీర్ణామయగ్రస్తో లీనోశ్వత్థ మహీరుహే ౨౨. తద్వయందుఃఖితాశ్శర్వ నిరాహారాః క్షుధాతురాః, త్వమేవగతిరస్మాకం పాహిసర్వేశ్వరప్రభో ౨౩. ఇత్థందేవవచః శ్రుత్వా ప్రసన్నః ప్రాహశంకరః, తపస్తపతిరోగార్తో మాముద్దిశ్యహుతాశనః ౨౪.

పాలయామి శతమాదిత్యా నిర్భయం తిష్ఠతాధునా, ఇతి దేవాన్సమాశ్వాస్య ప్రత్య
క్షోఽగ్ని మభాషత ౨౫. అగ్నే తవరుజః శాంతి స్తీర్థమజ్జనతో భవేత్, తథాపి కశ్చి
దంశోఽస్తి వచ్మి తచ్ఛాంతికారణం ౨౬. పురందరసుతో ధీమా న్మద్భక్తో ద్వాపరేఽ
ర్జునః, లోకైకవీరో ధర్మాత్మా జనిష్యతి విధోఃకులే ౨౭. తం ప్రాప్య ఖాండవారణ్యం
మహ్యం దేహీతి యాచయ, తత్సహాయేన భుక్త్వా తద్భవిష్యసి నిరామయః ౨౮.
సర్వభూతహితే రక్తా మద్భక్తాః సారవేదినః, తేషామనుగ్రహాదగ్నే శర్మవిందంతి
మానవాః ౨౯. నాస్తి కాలభయం తేషాం యే తేషాం పాదకింకరాః, తస్మాత్త్వమ
ర్జునం యాహి తేన సౌఖ్యం భవేత్తవ, ఏవమగ్నేర్వరం దత్త్వా తత్రైవాంతర్దధే హరః
౩౦. ఏవం విరూపాక్షవచో నిశమ్య వైశ్వానరో భూసురవేషధారీ, ధనంజయం
ధీరముదారవిక్రమం ధనంజయో దీనమనా యయాచే ౩౧. * అగ్నిః * భోజనమ్
దేహి రాజేంద్ర క్షుద్వ్యాధి ర్బాధతే హి మాం, ఇష్టమన్నం ప్రదేహి త్వం యది లోకే
బహుప్రదః ౩౨. దేయమన్నం క్షుధార్తేభ్యో గృహిణా ధర్మవర్తినా, తేన పుణ్యేన
మహతా సత్యలోకే మహీయతే ౩౩. ఏవమగ్నివచః శ్రుత్వా సంతుష్టో జిష్ణురబ్ర
వీత్, * అర్జునః * మహీసుర మహాప్రాజ్ఞ మహేశ్వరనిభామల ౩౪. మత్పూర్వ
కృతపుణ్యౌఘైః ప్రాప్తోఽస్యద్య తపోధన, తవేష్టభోజనం దద్యాం యదిచ్ఛసి వదా
ధునా ౩౫. మహదాగమనం న్యూనాం గృహిణాం దీనచేతసాం, నిఃశ్రేయసాయ
భగవ న్కల్ప్యతే నాన్యథా క్వచిత్ ౩౬. * అగ్నిః * అహమగ్నిరజీర్ణేన బాధితో
భృశదుఃఖితః, తద్రోగపరిహారార్థం దేహి మే ఖాండవం వనం ౩౭. దివ్యౌషధిసమా
యుక్తం భుక్త్వా వనమనుత్తమం, నిరామయో భవిష్యామి తేన త్వం శ్రేయ ఆప్నుహి
౩౮. ఇత్థమగ్నివచః శ్రుత్వా నరః ప్రీతస్తమబ్రవీత్, వైశ్వానర త్వమస్మాకం దైవా
త్సత్పాత్ర ముత్తమః ౩౯. ప్రాప్తోఽస్యద్య మయా దత్తం యథేచ్ఛం భుంక్ష్వ ఖాండవం,
నివారయామ్యహం తత్ర నిర్భయం విఘ్నకారిణః ౪౦. ఏవముక్త్వార్జునస్తీవ్రం ధను
ష్పాణి ర్యయౌ వనం, ఆరేభే దగ్ధుమగ్ని స్తద్వనమోషధిసంకులం ౪౧. ధనుర్బాణ
ధరో జిష్ణు ర్యత్తోఽభూద్భూరివిక్రమః, శ్రుత్వా తదప్రియం వృత్త మింద్రోఽమర్ష సమ
న్వితః ౪౨. ఏకదైవాదిదేశాథ నవమేఘా న్మహాబలాన్, * వాసవః * భవంతో
దుఃసహం తత్ర వనే వర్షంతు వారిదాః ౪౩. శమయిత్వా ద్రుతం దావమాగచ్ఛంతు
మమాంతికం, తటిత్వంతస్తదాజ్ఞప్తాః సమావృత్య నభోంతరం ౪౪. వవర్షుర్జలవర్షాణి
కుంభద్రోణమితాని చ, గర్జంతః సహసా తత్ర మహాలయ ఇవాద్భుతం ౪౫. వర్షంత
దద్భుతం దృష్ట్వా నిరంతరమజిహ్మగైః, గగనం ఛాదయామాస పాండవః పరవీరహా
౪౬. శరపంజరసంఛన్న మభూద్వ్యోమ నిరంతరం, నపపాత నభోదేశాద్వారి బిందు

ష్టాశాశనే ౪౭. తచ్ఛ్రుత్వా వాసవః క్రోధా దమర్త్య బలసంయుతః, ద్రుతమైరా
వతారూఢో వజ్రపాణిర్యయౌవనం ౪౮. దేవాః సర్వేసమావృత్య ఖాండవంవివిధా
యుధైః, హన్తుమారేభిరేఽమర్షదుస్సహా స్తాధనంజయా ౪౯. తదార్జునః క్రుధా
బాణ శస్త్రైరాదిత్య సన్నిభైః, ఛిత్వాతేషామాయుధాని జఘానచ దివౌకసః ౫౦.
దృష్ట్వానిరాకృతానింద్రః సురవీరాన్కిరీటినా, క్రోధమాహారయామాస కాలరుద్ర
ఇవాపరః ౫౧. తయోఃసమభవద్యుద్ధం తుములం లోమహర్షణం, మహాత్మనః
ఫల్గునస్య శూరస్యబలవైరిణః ౫౨. దృష్ట్వాతదద్భుతంయుద్ధం భీతాః సురమహ
ర్షయః, ఉద్విగ్నమనసఃసర్వే ప్రార్థయామాసు రీశ్వరం ౫౩ నమస్తేగిరిజానాథ
నమఃపరమపావన, నివారయానయోఃసంఖ్యం సత్వరం పితృపుత్రయోః ౫౪. శ్రుత్వా
మరనుతిందేవః ప్రత్యక్షః ప్రాహ వాసవం, కిమేతద్యుద్ధమింద్రాఽద్య సూనునా తేకిరీ
టినా ౫౫ త్యజవైరంభజస్వార్య మద్భక్తంతేహితేరతం, అగ్నినాయాచితోఽ
జీర్ణరోగ శాంత్యర్థమర్జునః ౫౬. దదౌవనమిదంతస్మై తదయం పరిరక్షత, అనేన
సర్వలోకానా ముపకారో మహానభూత్ ౫౭. యదగ్నిః సర్వలోకానా మమర్త్యా
నాంచజీవనం, తస్మిన్నిరామయేసర్వే సుఖంజీవంతి వాసవ ౫౮. అనేనైవాగ్ని
హోత్రాణి బ్రహ్మకర్మాణి సర్వశః, సిద్ధ్యంతి సర్వకార్యాణిదేవానా మమృతం
యతః ౫౯. ఏవముక్తః శంకరేణ సంతుష్టః సురనాయకః, ప్రణమ్యభక్త్యాసర్వజ్ఞం
పూజయామాసవత్రమధీః ౬౦ ప్రశంస్యఫల్గుణం ప్రీత్యా పూజయామాసపావకం,
కిరీటినేదదావగ్నిః కపిధ్వజమనుత్తమం ౬౧. రథంశ్వేతహయైర్యుక్తం గాండీవంధను
రుత్తమం, తూణీరావక్షయ శరావభేద్యం కవచంముదా ౬౨. యదభూత్ప్రీత్య
హంస్నాత్వా వహ్నిరస్మిన్నిరామయః, తదగ్నితీర్థమిత్యేత ద్విఖ్యాతంభువనత్రయే
౬౩. తపశ్చచారసప్తార్చి ర్వలీయాస్మి న్నగోత్తమే, తదభూల్లోకవిఖ్యాత మశ్వత్థ
ద్వీపమిత్యసౌ ౬౪. స్నాత్వాప్రత్యహమేతస్మి న్తీర్థేఽశ్వత్థ ముపాశ్రితః, తపశ్చ
రతియోభక్త్యా ప్రాప్నోతిపరమం పదం ౬౫. నశ్యంతివ్యాధయస్తస్య తీర్థదర్శన
మాత్రతః, యఇదంశృణుయాన్నిత్యం పఠేద్భక్తి సమన్వితః, సర్వపాపవినిర్ముక్తో
సయాంతి పరమాంగతిం ౬౬. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే అగ్నితీర్థ
ప్రభావవర్ణనంనామ ఏకోనాశీతితమోధ్యాయః. ౭౯.

---

* సూతః * భక్త్యాగ్నితీర్థే స్నాత్వాతే క్షేత్రపాలసమన్వితాః, సప్తర్షయః
సాంబతీర్థం సమాసాద్యముదాబ్రువన్ ౧. * ఋషయః * భగవన్నిదమిదంతీర్థం

భాతినిర్మలజీవనం, మనాంసిర్శనాదేవ హరత్యస్మాక ముత్తమం ౨. *క్షేత్రపాలః*
సాంబతీర్థమిదంపుణ్యం దర్శనాత్పాతకాపహం, సకృదస్మిన్నరః స్నాత్వా సర్వపాపైః
ప్రముచ్యతే ౩. వసుదేవసుతోధీమా న్కృష్ణోఽభూల్లోకవిశ్రుతః, సకలైశ్వర్య
సంపన్నః సర్వలోకహితేరతః ౪. సమారాధ్యశివంభక్త్యా తస్యానుగ్రహతఃసుతం,
సాంబాఖ్యంజనయామాస జాంబవత్యామధోక్షజః ౫. సుందరఃసుకుమారాంగః
సాంబోజాంబవతీసుతః, పితరౌతోషయామాస బాలలీలాభి రుత్తమః ౬. క్రీడార్థ
మేకదాసాంబః పిండారకవనంమహత్, నానాక్రీడనకైర్యుక్తో యయౌయాదవబా
లకైః ౭. క్ష్వేడంతఃపరిగర్జంతః క్రీడంతః పరితోర్భకాః, ఇతస్తతోధావమానాః
సుమపల్లవ భూషితాః ౮. దదృశుస్తత్రరమ్యాణి మునీనామాశ్రమాణి తే, నిరీక్ష్య
బాలిశా స్తత్ర మునీన్కేచి త్తపస్యతః ౯. తేషాంజ్ఞానపరీక్షార్థం దత్త్వాసాంబాయ
భూమికాం, అంతర్వత్న్యామునీన్ప్రాప్య కైతవేనవ్యజిజ్ఞపన్ ౧౦. * బాలకాః *
ఋతంబ్రూతమునిశ్రేష్ఠా గర్భిణీవారిజాననా, పుమపత్యమియంసూతే స్త్ర్యపత్యం వా
థవాంగనా ౧౧. ఇత్థంయాదవబాలానాం శ్రుత్వావాచ స్తపోధనాః, జ్ఞాత్వాతత్కై
తవంకోపా ద్దదుఃశాపమనుష్ఠితాః ౧౨. యూయమైశ్వర్యమత్తానాం యాదవా
నాంచ బాలకాః, యుక్తాయుక్తంనజానీథ బాలిశాః పశుబుద్ధయః ౧౩. ఛద్మనా
స్మత్పరీక్షార్థం యుష్మాభిరిహ చేష్టితం, దుష్కర్మణోఽస్య భుంజంతు భవంతఃఫలము
ద్ధతాః ౧౪. సూతేఽసౌకులనాశార్థ మయోముసల మద్భుతం, తేనయుష్మత్కులం
సర్వం నాశమేష్యతి బాలిశాః ౧౫. ఇత్థంతపస్వినస్తేభ్యో దత్త్వాశాపం భయం
కరం, సాంబందృష్ట్వాభయోద్విగ్న మూచుఃక్రోధసమన్వితాః ౧౬. గర్వితోసిమ
దాంధత్వం కృష్ణసూనురితి స్ఫుటం, అనేనయోషిద్రూపేణ కుష్ఠీభవ కురూపవాన్
౧౭ దుఃఖంత్వయానుభోక్తవ్యం స్వకృతేనైవ పాప్మనా, శాపవాక్యంసమాకర్ణ్య
మునీనా మూర్ధ్వరేతసాం ౧౮. మూర్ఛితోనిపపాతోర్వ్యాం హాహతోఽస్మీత్యుదీర
యన్, తదంతేపునరుత్థాయ రుదన్ప్రాంజలిరబ్రవీత్ ౧౯. యన్దుష్కృతంభవత్పాదే
మయాకృతమజానతా, క్షంతవ్యమపరాధంమే సాధవో దీనవత్సలాః ౨౦. సంతా
రయతశాపాబ్ధే ర్భవత్పాదోడుపాశ్రితం, ఏవంబహువిధంస్తుత్వా సాంబస్తుష్టావ
తాపసాన్ ౨౧ తదాకించిద్దయావిష్టాః ప్రాహుః సాంబమకల్మషాః, పంపాక్షేత్రం
మహాపుణ్యం దర్శనాత్పాతకాపహం ౨౨. తత్రగత్వామతగాద్రౌ వసన్భక్తి సమ
న్వితః, విరూపాక్షంసమారాధ్య శాపముక్తో భవిష్యసి ౨౩. ఏవంమునీనామభ
యోక్తిమాదరాచ్ఛ్రుత్వా యయౌరోగపరీతమూర్తిః, పంపాపురంపావన మీశ్వ
రాలయం సాంబస్స్వకీయాఘ మనుస్మరన్మహుః ౨౪. క్షుత్తృడ్భ్యాం వ్యాకులో

భూత్వా రుదన్మార్గేలురన్వతక, క్షేత్రసన్నిధిమాసాద్య నిర్విణ్ణోనిషసాదసః ౨౫.
శివనామాద్విజఃసాంబం దృష్ట్వాసుప్తం పథిశ్రమాత్, తంప్రబోధ్యాథపప్రచ్ఛ కస్త్వ
మిత్యాది విస్తరాత్ ౨౬. అథదుఃఖేనసంతప్తః సాంబస్తం విప్రమబ్రవీత్, కథయా
మిస్వవృత్తాంతం శృణుబ్రాహ్మణసత్తమ ౨౭. అహంశ్రీకృష్ణతనయః సాంబోద్వాద
శవార్షికః, ఏకదాదురదృష్టేన సహయాదవబాలకైః ౨౮. పిండారకవనంగత్వా
తత్రత్యాన్తాపసోత్తమాన్, గర్భిణీవేషమాసాద్య వంచయామాస దుష్టధీః ౨౯.
జ్ఞాత్వామత్కైతవంకోపా ద్దదుః శాపంతపస్వినః, స్త్రీత్వమాసాద్యతచ్చాపా త్కుష్ఠ
రోగేణపీడితః ౩౦. తదాజ్ఞయా విరూపాక్షక్షేత్రదర్శన లాలసః, దూరాదాగత్య
నిర్విణ్ణశ్శాంతోస్మ్యత్ర తృషార్దితః ౩౧. సలిలందేహివిప్రేంద్ర నచేత్త్యక్ష్యామిజీవితం,
ఇత్థంసాంబవచఃశ్రుత్వా ద్విజఃకరుణయాద్రుతం ౩౨. ఆనీయప్రదదౌవారి సాంబః
పీత్వాసచేతనః, తమబ్రవీన్నమస్కృత్య తీర్థందర్శయమేద్విజ ౩౩. మత్కిల్బిషప్ర
శమనం సర్వోపద్రవ నాశనం, తపఃసిద్ధికరందివ్యం త్వమేవశరణం మమ ౩౪. ఇతి
తద్వచనంశ్రుత్వా సాంబాయకృపయా ద్విజః, ఆగత్యదర్శయామాస తీర్థమేత
న్మనోహరం ౩౫. * విప్రః * స్నాత్వాస్మిన్సర్వపాపేభ్యో ముచ్యసేత్వం తపశ్చర,
విరూపాక్షప్రసాదేన భవితాతేసుఖంమహత్ ౩౬. ఇత్థంవిప్రవచఃశ్రుత్వా కృత్వా
తీర్థావగాహనం, తపశ్చక్రేవిరూపాక్షం హృదిధ్యాయన్సబాలకః ౩౭. తీర్థేమజ్జన
మాత్రేణ స్వరూపంప్రాప్యభాస్వరం, మాసమాత్రంతపశ్చక్రే నిశ్చలోనియత
వ్రతః ౩౮. ప్రత్యక్షఃశ్రీవిరూపాక్షః సాంబమాహకృపాన్వితః, వరంవరయభ
ద్రంతే యదిచ్ఛసిదదామితత్ ౩౯. సర్వసౌభాగ్యసంపన్నః సర్వలోకహితేరతః,
మద్భక్తోదేవకార్యార్థం సహాయస్త్వం భవిష్యసి ౪౦. * సాంబః * దేహిమే
నిశ్చలాంభక్తిం తవపాదాంబుజేసదా, త్వయైవాహంకృతార్థోస్మి నాన్యమిచ్ఛామి
శంకర ౪౧. * శివః * తథాస్తుగచ్ఛభద్రంతే ద్వారకాయాంస్థితోనిశం, మత్పూ
జానిరతఃశాంతో యాదవానాంప్రియంకరః ౪౨. ఏవంలబ్ధ్వా విరూపాక్షవరం
కిల్బిషవర్జితః, సంతుష్టఃప్రయయౌసాంబః స్వపురీందివ్యవిగ్రహః ౪౩. తత్ప్రఖ్యా
తమభూల్లోకే సాంబతీర్థమితి స్ఫుటం, ఇదంపవిత్రంపాపఘ్నం భుక్తిముక్తిప్రదాయకం
౪౪. స్నాత్వాస్మిన్నరతఃసర్వే గచ్ఛామోవయమాదృతాః, ఇతినిగదితమీశదూ
తవాక్యం శ్రుతిమధురం మునయోనిశమ్యభక్త్యా, అపగతకలుషా నిమజ్జ్యతీర్థే విధి
విహితంచ విధాయకర్మ జగ్ముః ౪౫. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే సాంబతీర్థ
వర్ణనంనామ అశీతితమోఽధ్యాయః. ౮౦.

* శ్రీసూతః * కుమారతీర్థమాసాద్య మునయఃకౌతుకాన్వితాః, క్షేత్రపా లంమహాప్రాజ్ఞ మేవంపప్రచ్ఛురాదరాత్ ౧. * ఋషయః * భాతీదంనిర్మలంతీర్థం భవదుఃఖనివారణం, అస్యమాహాత్మ్యమస్మాకం వదవిస్తరతః ప్రభో ౨. *క్షేత్రపాలః* కుమారతీర్థమాహాత్మ్యం వక్ష్యామిశృణుతాదరాత్, యస్యశ్రవణమాత్రేణ నరా యాంతిపరాంగతిం ౩. పురాసునందనామాఽఽసీత్కశ్చిద్వేదపరో ద్విజః, తత్పుత్రో నాగనాథాఖ్యో విద్యామదవిమోహితః ౪. అధ్యాత్మవిద్యా మల్పజ్ఞైశ్శ్రుత్వాఽహం కారదూషితః, దేహేఽహంభావమాపన్నః సర్వజ్ఞోస్మీత్యమన్యత ౫. నష్టధీరన్యథా జ్ఞానా త్త్యక్త్వాసత్కర్మవైదికం, విసృజ్యపితరౌవృద్ధౌగృహాద్గంతు మియేషసః ౬. గచ్ఛంతమాత్మజందృష్ట్వా సునందః స్నేహవర్జితం, దుఃఖగద్గదయావాచా పండితం మన్య మబ్రవీత్ ౭. అతివృద్ధావంధదృశౌ పితరౌతవమానద, ఆవామనన్యగతికౌ త్యక్త్వాత్వంయదిగచ్ఛసి ౮. శీఘ్రంమ్రియావహేతాత క్షుత్తృడ్భ్యాం బాధితౌ భృశం, అహోకష్టమహోకష్టం వార్ధకేఽస్మద్విసర్జనం ౯. యోగక్షేమంవ హత్యద్య కోస్మాకం త్వద్వినాసుత, పితృశుశ్రూషణాదన్యోధర్మోలోకే నవిద్యతే ౧౦. సర్వార్థసాధకోదేహో జనితఃపోషితో యతః, నతయోర్యాతినిర్వేశం పితోర్మర్త్యః శతాయుషా ౧౧. నృణాంపితృసమఃపూజ్యః దేవోలోకేనవిద్యతే, పుత్రస్యపితరావేవ పూజ్యౌశివసమావిహ ౧౨. తౌతిరస్కృత్య యోన్యస్మై ధర్మా యయతతే పుమాన్, కరస్థమమృతంత్యక్త్వా స్నుహీక్షీరం సయాచతే ౧౩. శృణు పుత్రప్రవక్ష్యామి పితృశుశ్రూషణే ఫలం, పురాకశ్చిద్ద్విజోరణ్యే తపస్తప్త్వా శతం సమాః ౧౪. దృష్టింప్రవాహయామాస సమాధివిరమేబహిః, తదూష్మణాఽపత న్నాకా మృతావృక్షాన్మహీతలే ౧౫. దృష్ట్వాతద్విస్మితోవిప్ర స్తపస్సిద్ధి రభూన్మమ, ఇతఃపరమహంపూజ్యో నాస్తిమత్సదృశో భువి ౧౬. ఇతిమత్వాతిగర్వేణ భిక్షార్థ మగమత్పురం, కస్యచిద్బ్రాహ్మణస్యాథ గృహే భిక్షామయాచత ౧౭ పతిసేవారతా ప్రాహసతీ తిష్ఠేతితంద్విజం, శ్రుత్వాతద్భాషితంతస్థౌ క్షణంతత్ర సభూసురః ౧౮. పాదసంవహనాసక్తాం పతిర్గచ్ఛేతి నాబ్రవీత్, అథానుజ్ఞాంప్రతీక్షంతీం పతిర్గచ్ఛేత్యు వాచ తాం ౧౯. భర్త్రాజ్ఞప్తాథసానారీ భిక్షాందాతుం బహిర్యయౌ, తామాగ తాంవిలంబేన దృష్ట్వాక్రోధేన భూసురః ౨౦. శోణితాక్షఃసహుంకారో దదర్శ క్షణమాత్రతః, పశ్యంతంప్రాహతంవిప్రం జ్ఞాత్వా తద్భావమంగనా ౨౧. నాహం వనగతఃకాకో మర్తుంత్వద్దృష్టిమాత్రతః, త్యక్త్వాగర్వంగృహాణ త్వంభిక్షామేతాం వ్రజాధునా ౨౨. ఇతితస్యాఃవచఃశ్రుత్వా విస్మయోత్ఫుల్ల లోచనః, బద్ధాంజలి

పుటో విప్రోనమస్కృత్వా౽బ్రవీ దిదం ౨౩. కథంజ్ఞాతంత్వయాభద్రే ప్రవృత్తంవిజ
సేవనే, బ్రూహిమామనుగృహ్ణీష్వ గతగర్వంకృపాన్వితా ౨౪. * సతీ * పాతి
వ్రత్యప్రభావేన త్రికాలజ్ఞాస్మిభూసుర, పతిరేవపరోవిష్ణుః పతిరేవపరఃశివః ౨౫.
పత్యురన్యంనపశ్యామి పతిర్మే భగవాన్గురుః, * విప్రః * దేవ్యపకస్యకపాయోస్మి
మయిజ్ఞానం నవిద్యతే ౨౬. అనుగృహ్ణీష్వమామంబ శాధిమా మపరాధినం,
* సతీ * స్త్రీత్వాదహమసర్వాస్మి స్వభర్తృవశవర్తినీ ౨౭ ధర్మవ్యాధఇతిఖ్యాతో
వారాణస్యాం తమాప్నుహి, తేనోపదిష్టస్త్వంజ్ఞానీ భవిష్యసి నసంశయః ౨౮.
ఇత్థముక్తస్తయావిప్రో గత్వా వారాణసీంద్రుతం, విచార్యలోకాన్తత్రస్థా న్నిరపాయా
న్మహీసురః ౨౯. నానాసూనా౽౽కరంప్రాప ధర్మవ్యాధనికేతనం, విజ్ఞాయతత్స్థా
ద్ధర్మాణి కౌతుకాదిత్థ మబ్రవీత్ ౩౦. వ్యాధోసిత్వం కులేనార్య సర్వదాపశుహింస
కః, కథంత్వమీదృశంజ్ఞానం ప్రాప్తవా న్బ్రహ్మసాధనం ౩౧. * వ్యాధః * పితృ
శుశ్రూషయైవాహం జ్ఞానవానభవం బుధ, తయోరనుగ్రహాదేవ బ్రహ్మప్రాప్స్యామి
నిశ్చయాత్ ౩౨. పశ్యైతౌ పితరౌవృద్ధౌ మమసద్భాగ్య జీవితౌ, పిత్రోరాజ్ఞాను
సారేణ వర్తేహం సర్వకర్మసు ౩౩. అహమన్యంనజానామి పితృశుశ్రూషణాత్పరం,
ఏవంవ్యాధవచఃశ్రుత్వా ద్విజః సంతుష్టమానసః ౩౪. వైరాగ్యభాగ్యసంపన్నో
యయౌ స్వనిలయంపునః, తస్మాత్పుత్రనగంతవ్య మావయో రవనంతపః ౩౫.
సత్కర్మణా మనుష్యాణాం భక్తిరుత్పద్యతేగురౌ, గురోరనుగ్రహాదేవ తత్వజ్ఞానంచ
లభ్యతే ౩౬. బ్రహ్మజ్ఞానంనమర్త్యానాం శ్రుతమాత్రేణ జాయతే, యేనాప్నువంతి
కైవల్యం తద్జ్ఞానం భక్తిసాధనం ౩౭. భక్తిరుత్పద్యతేపుంసాం కర్మానుష్ఠానతః
సుత, సత్కర్మాణిఫలాపేక్షాం త్యక్త్వానుష్ఠాతు బుద్ధిమాన్ ౩౮. ఆత్మతత్త్వం
విచార్యాథ యోగాభ్యాసేన నిశ్చను, కర్మత్యాగేనసన్యాసః కర్మణాంచ ఫలోద
యే ౩౯. నిరపేక్షైవసంన్యాసః సంమతో జ్ఞానినామయం, నత్యజంతిహికర్మాణి
జ్ఞానినోపి నిరీచ్ఛయా ౪౦. తిష్ఠంతిలోకశిక్షార్థం తస్మిన్పద్మ మివాంభసి, తావత్త్వం
తిష్ఠగార్హస్థ్యే యావన్నిధన మావయోః ౪౧. భక్త్యాస్మదంత్యకర్మాణి నిర్వర్త్య
త్వంసుఖీభవ, * నాగనాథః * కఃకస్యబంధుర్మాతాచ పితాసూనుః సహోదరః
౪౨. ప్రపాయామివజంతూనాం సంబంధోదేహినా మిహ, స్వకర్మవశతః సర్వజం
తూనాం ప్రభవాప్యయా ౪౩. నిమిత్తమాత్రంమేబంధః పిత్రాదీనామిహ స్మృతః,
సంసారకూపేనిఃసారే అజ్ఞానధ్వాంత భీకరే ౪౪. కఃపుమాన్నిపతేత్తత్ర జ్ఞాత్వా
మాయామయే ముధా, మిథ్యామాయాప్రపంచే౽స్మి న్వృథా ముహ్యంత్యసూరయః
౪౫. నాహమిచ్ఛామిసంసారే స్థాతుం నిరయసంనిభే, స్వచ్ఛందమహముద్యైవ

గచ్ఛామి తపసేవనం ౪౬. ఇత్యుక్త్వాపితరౌత్యక్త్వా నాగనాథోయయౌ వనం, తపస్తేపేమహాతేజా గ్రీష్మే పంచాగ్నిమధ్యగః ౪౭. వర్షాకాలేతపస్తేపే కంఠదఘ్నజలే వసన్, పరిధాయార్ద్రవస్త్రాణి హేమంతే వనమధ్యగః ౪౮. ఫలాహారఃక్వచిత్కాలే క్వచిత్పర్ణాశనో ద్విజః, అబ్భక్షో వాయుభక్షశ్చ దుశ్చరంతప ఆచరత్ ౪౯. ఏవం దశసమాస్తత్ర వసన్ధ్యానపరో ద్విజః, అధ్యాత్మవిద్యానిపుణోఽప్యాత్మతత్త్వంన వేదసః ౫౦. స్నాతుంగతేనాగనాథే కదాచి ద్దైవయోగతః, నేత్రాతిథిరభూత్తత్ర కాచి చ్చండాలకన్యకా ౫౧. ఇందీవరాక్షీసుభగా శ్యామా సుందరవిగ్రహా, ఇంద్రనీలప్రతీకాశా సాంద్రస్నిగ్ధ పయోధరా ౫౨. స్థిత్వా రసాలమూలేసాగాయంతీమంజులస్వనా, కామబాణహతోవిప్రో దృష్ట్వా మాతంగకన్యకాం ౫౩. శనైః సమీపమాసాద్య తాముపాచాదరాద్ద్విజః, కాత్వంకమలపత్రాక్షి కుతఏకాకినీ వనే ౫౪. రతివద్భాసికల్యాణి చేతోహరసి మేధునా, కఃపితాతేవరారోహే మాతావా కుత్రవిద్యతే ౫౫. దుర్వారాజాయతేవాంఛా త్వయిమే ప్రేమలక్షణా, కామాగ్నినాదహ్యమానో నజీవామికథంచన ౫౬. సంజీవయ వరారోహేదత్త్వా సురతమాశుమాం, * కన్యకా * పితామేధేనుకోనామ మాతామే కామదామతా ౫౭. అహంచండాలజాతీయా మామాస్పృశమహీసుర, త్వంవిప్రకులజాతోసి వర్ణానాంబ్రాహ్మణోగురుః ౫౮. మంత్రపూతమిదంగాత్రం తపసాతవసువ్రత, అసంభాష్యాస్మిపాపిష్ఠా సాధుదూష్యకులోద్భవా ౫౯. నూనాస్మాకంపరోధర్మో మద్యమాంసనిషేవణం, సదాజీవనమస్మాకం చోర్యవృత్త్యా తిగర్హితం ౬౦. నిందామేతాదృశీంమాంత్వం కథమిచ్ఛసి పండిత, విషయోవిషమేవేహ నవిషంవిషముచ్యతే ౬౧. యదీచ్ఛసితమానంద భ్రాంత్యాఽఽత్మఘ్నోసినిశ్చయాత్, *విప్రః* ఆత్మాతుకేవలఃశుద్ధోఽవ్యతిరిక్తోహ్యలేపకః ౬౨. బుద్ధ్యాదిసాక్షిణ స్తస్యకర్మలేపో నవిద్యతే, మనఏవహృషీకాణాం సర్వకర్మప్రవర్తకం ౬౩. తన్మనఃసంస్పృతేర్హేతు రవిద్యాకార్య ముచ్యతే, ఆనందఉచ్యతేప్రాజ్ఞై ర్బ్రహ్మేతి బ్రహ్మవాదిభిః ౬౪. తమానందంప్రాపయస్వ ముక్తిదాత్రీ త్వమేవమే, ఏవముక్త్వానాగనాథః కామార్తః కుటిలాంబలాత్ ౬౫. రమయామాసమృష్టాత్మా బభూవ కులపాంసనః, రతాంతే కుటిలాప్రాహ నాగనాథంశుచిస్మితా ౬౬. అద్యప్రభృతిభార్యాహం భర్తాత్వంమే విధేర్బలాత్, మత్కులోచితవృత్త్యామాం త్వంపాలయితుమర్హసి ౬౭. బ్రహ్మసూత్రశిఖేత్యక్త్వా చర్మపాత్రాణిధారయ, ఇత్థంతస్యాఃవచఃశ్రుత్వా త్యక్త్వాబ్రాహ్మణలక్ష్మసః ౬౮. తథైవాంత్యజవృత్త్యాసౌ తయాసాకమువాసనః, కదాచిదంత్య

జాస్తేన సహ ధ్యాంతేన్నపాలయం ౬౯. గత్వాతత్రసువర్ణాని గృహీత్వా నిశి
నిర్యయుః, దృష్ట్వాపలాయతశ్చోరా ననుదుద్రువురుద్భటాః ౭౦. రాజదూతాః
సవిక్రాంతా వివిధాయుధపాణయః, జగృహుర్నాగనాథంతే అన్యేదుద్రువురంత్యజాః
౭౧. తంబద్ధ్వాతాడయంతస్తే దూతానిన్యుర్నృపాంతికం, ఊచుఃప్రాంజలయో
దూతా శ్చోరోయం కులపాంసనః ౭౨. అస్యాపరాధంవిజ్ఞాయ దండనంచవిధీయ
తాం, తచ్ఛ్రుత్వాపార్థివఃక్రోధా ద్రాజదూతా నువాచసః ౭౩ నీత్వైనంపాపినం
బద్ధ్వా దూరతోవిజనేవనే, ఛిత్వాస్యపాదౌమద్దేశా త్త్యజధ్వం తస్కరాధమం
౭౪. ఇత్థంభూపవచోనిశమ్య సహసాబద్ధ్వాద్రుతం రజ్జుభిర్నీత్వానిర్జనకాననం నృపభ
టాఃసంతాడ్యతం బాలిశం, ఛిత్వాతచ్చరణౌ రుదంతమనిశంత్యక్త్వా స్వదేశాద్బహి
స్తద్వృత్తంపునరేత్యభూమిపతయే నత్వాబ్రువన్సేవకాః ౭౫. నాగనాథోవనేతస్మి
న్పతన్పాదవివర్జితః, స్మృత్వాస్మృత్వా స్వదుష్కర్మరురోద భృశదుఃఖితః ౭౬.
హాదుర్బుద్ధేరహంభ్రాంత స్త్యక్త్వామత్పితరౌ గృహే, జగామస్థవిరౌదుష్టో నిర్ఘృణ
స్తపసేవనం ౭౭. అనాథాపితరౌ దుఃఖాద్బహుశస్తే మృతౌగృహే, తేనపాపేనమే
ప్రాప్త మిదంకష్టం భయంకరం ౭౮. శ్రుత్వైకదేశంశాస్త్రాణాం సర్వజ్ఞోస్మీత్యహం
ధియా, బ్రహ్మతత్వమవిజ్ఞాయ త్యక్త్వాసత్కర్మవైదికం ౭౯. భ్రష్టశ్చోభయలో
కాభ్యాం వృథానష్టోఽభవంఖలః, ఇత్థంరుదంతంగహనే నాగనాథంచరోమశః ౮౦.
నికృత్తపాదందృష్ట్వాథ సప్రచ్ఛకరుణానిధిః, నికృత్తపాదకోఽసిత్వం కుతోరోదిషి
కాననే ౮౧. మహాపాపీవభాసీహ త్వద్వార్తాంవదవిస్తరాత్, ఏవంమునివచః
శ్రుత్వా నాగనాథఃశుచార్దితః ౮౨. స్వోదంతంకథయిత్వాసౌ నమస్కృత్వా
మునేఃపురః, ప్రార్థయామాసబహుధా రుదన్పాహీతి విహ్వలః ౮౩. లోమశశ్చింత
యామాస తముద్ధర్తుం కృపాన్వితః, * లోమశః * దుష్కర్మణామయంశ్రేష్ఠో
జాతిభ్రష్టోతినిష్ఠురః ౮౪. తథాపిపశ్చాత్తాపేన యుక్తోమాం శరణంగతః, అద్యైవన
ముద్ధరిష్యామి పాపాబ్ధౌమగ్నమాదరాత్ ౮౫. ఇత్యాలోచ్యమునిర్విప్రం ప్రోక్ష
యామాసవారిణా, కుమారతీర్థానీతేన కమండలుగతేనసః ౮౬. తత్తీర్థస్పర్శమా
త్రేణ గతపాపోఽభవద్ద్విజః, నూతనౌపునరుత్పన్నౌ పాదౌతస్య మనోహరౌ ౮౭.
సాష్టాంగంప్రణిపత్యాగ్రే శాంతచిత్తో బ్రవీన్మునిం, *నాగనాథః* నమస్తే తాపసశ్రేష్ఠ
నమస్తేకరుణాకర౮౮.నమోలోమశసర్వజ్ఞలోకప్రియనమోనమః,త్వంమేమాతాపితా
బంధుర్మోక్షదాతా త్వమేవమే ౮౯. ఉద్ధృతోస్మి త్వయాబ్రహ్మన్ దురంతాద్దుఃఖ
సాగరాత్, వైరాగ్యాద్బ్రహ్మజిజ్ఞాసోః సదాతపసితిష్ఠతః ౯౦. కథంపాపేమతి
ర్జాతా నిరాహారస్య మేప్రభో, నాత్మజ్ఞానంసముత్పన్నం నకృతోధర్మసంగ్రహః ౯౧.

నిర్జితానిహృషీకాణి నమయా చపలచేతసా, ఇతఃపరంకథంకుర్యాం శాధిమామపరా
ధినం ౯౨. *లోమశః* శ్రుత్వామూర్ఖ జనై రాత్మవిద్యాలేశ మహాంధియా, అన్య
థాజ్ఞానమాసాద్య త్యక్త్వా సత్కర్మవైదికం ౯౩. విసృజ్యపితరౌవృద్ధౌ గతోఽసిత్వం
యదావనం, అనాథాభృశదుఃఖేన తదైవ మరణంగతౌ ౯౪. తద్దోషేణమహా
త్కష్ట మిదంప్రాప్తం తవాధునా, క్రమేణసాధనంకుర్యా త్తస్మాన్మోక్షేచ్ఛు రాదితః
౯౫. త్యక్త్వాఫలేచ్ఛాం సత్కర్మ భక్త్యానుష్ఠీయబుద్ధిమాన్, వైరాగ్యాదరిషడ్వర్గం
జిత్వాయోగబలాన్వితః ౯౬. చతుస్సాధనసంపన్నః సద్గురుంశరణంవ్రజేత్, అభ్య
సేత్క్రమశో విద్యానాత్మవిద్యాంచ సద్గురోః ౯౭. శ్రవణంమననంవత్స నిదిధ్యాసన
మభ్యసేత్, సద్యోఽసంభావనాదోషా నశ్యంత్యేభి రనుక్రమాత్ ౯౮. యావన్న
జ్ఞాయతే బ్రహ్మ తావత్తిష్ఠేచ్చకర్మసు, ఆత్మనో ర్జీవపరయో రైక్యజ్ఞానం యదా
భవేత్ ౯౯. తదామాయాస్వకార్యైశ్చ నశ్యత్యేవనసంశయః, తావత్కర్మాణి
తిష్ఠేత ధృతకంచుక సర్పవత్ ౧౦౦. తస్మాదాత్మవిశుద్ధ్యర్థం మతంగాద్రౌసదావ
సన్, కుమారతీర్థస్నానేన శుద్ధస్త్వం తపఆచర ౧౦౧. సర్వదాహృదయేధ్యాయ
న్పరమాత్మానమీశ్వరం, బహిఃప్రవృత్తాక్షగణం శనైఃప్రత్యక్ప్రవాహయ ౧౦౨.
నిశ్చలంమనఆధాయ చిదానందేస్థిరోభవ, తపసాశ్రీవిరూపాక్షః ప్రసీదతి తవానఘ
౧౦౩. అద్వయంబ్రహ్మవిజ్ఞాయ కర్మబంధాద్విముచ్యసే, గచ్ఛసౌమ్యమతంగాద్రౌ
తపశ్చర మహామతే ౧౦౪. ఏవంలోమశవాక్యేన నాగనాథో ముదాన్వితః, య
యౌమతంగశైలేంద్రం తపసేకృతనిశ్చయః ౧౦౫. అత్రాగత్యకుమారాఖ్య తీర్థే
ప్రత్యహమాదరాత్, స్నాత్వాహృదివిరూపాక్షం ధ్యాత్వా నిశ్చలమానసః ౧౦౬.
శతవత్సరపర్యంతం తతాప పరమంతపః, తేనతుష్టోవిరూపాక్షః ప్రత్యక్షోభూద్ద్వి
జన్మనః ౧౦౭. *శ్రీశివః* ఉత్తిష్ఠతపసాబ్రహ్మ న్ఫలితస్తే మనోరథః, మత్ప్రసా
దాత్తవస్వాంతే కాలేఫలమివద్రుమే ౧౦౮. ఉదేష్యత్యాత్మనో రైక్య జ్ఞానంతేనా
మృతీ భవ, తమేవముక్త్వాభగవాన్ శంకరోఽంతర్హితస్తదా ౧౦౯. నాగనాథః
ప్రహృష్టాత్మా విరూపాక్షైకభావనః, మోక్షంప్రాపమునావాపం స్థిత్వాస్మి న్భూధ
రోత్తమే ౧౧౦. నిర్మమేలోకరక్షార్థమిదం తీర్థం షడాననః, స్నాత్వాత్రబహవో
ముక్తా మిథ్యాసంసారబంధనాత్ ౧౧౧. తస్మాదత్రవయంస్నాత్వా గచ్ఛామః
క్షేత్రమీక్షితుం, *సూతః* కుమారతీర్థస్య చరిత్రమేతచ్ఛ్రుత్వా సకృన్ముక్తిముపై
తిసిద్ధః, అహంకృతార్థోస్మిభవత్ప్రసంగా చ్చిరాత్స్మృతం దివ్యచరిత్రమన్య ౧౧౨.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే కుమారతీర్థ
మహిమానువర్ణనం నామైకాశీతితమోఽధ్యాయః. ౮౧.

* సూతః * మునయఃక్షేత్రపాలేన సహితాఃపర్వతోత్తమే, వ్యాసాశ్రమం మనోహారి దృష్ట్వాశ్చర్యసమన్వితాః ౧. పప్రచ్ఛుఃపరమానందాః క్షేత్రపాలం కుతూహలాత్, *ఋషయః* కస్యాశ్రమమిదపుణ్యం కమనీయతరువ్రజం ౨. వైరభావవినిర్ముక్తం మృగపక్షిగణాన్వితం, * క్షేత్రపాలః * వ్యాసాశ్రమమిదంపుణ్యం తపస్సిద్ధికరం మహత్ ౩. భుక్తిముక్తిప్రదంనౄణాం భవతాపహరం శుభం, కలికల్మషచిత్తానా మవిద్యాబ్ధౌ నిమజ్జతాం ౪. ప్రాణినాముపకారార్థం పురానారాయణఃస్వయం, అష్టాదశపురాణాని వ్యాసరూపేణ నిర్మమే ౫. తేషాంముఖ్యతమం పంపామాహాత్మ్యం లోకపావనం, ఉపాదిదేశభగవాన్ శిష్యేభ్యఃప్రీతిపూర్వకం ౬. వ్యాసోపదిష్టమతులం సర్వపాపప్రణాశనం, భవాబ్ధితారకందివ్యం భక్తాభీష్టప్రదాయకం ౭. సారంసర్వపురాణానాం పంపామాహాత్మ్య ముత్తమం, సదాశాలాదయః సమ్యక్పఠంతిస్మ కుతూహలాత్ ౮. తేషాంభక్తిర్విరూపాక్షే వవృధేతేననిశ్చలా, ఋష్యమూకనగే వ్యాసస్తాపసైః పూజితోఽరహః ౯. తపశ్చచారధర్మాత్మా విరూపాక్షైకభావనః, కదాచిత్తుంగభద్రాయాం స్నాత్వాద్వైపాయనోమునిః ౧౦ శివప్రసాదమాసాద్య పూజార్థంతాపసోత్తమః, తులసీబిల్వమందార పాటలాంబురుహాదిభిః ౧౧. కల్పోక్తవిధినాదేవం పూజయామాసతాపసః, వ్యాసస్యశిష్యాశ్శాలాద్యాః పంపామాహాత్మ్యమాదరాత్ ౧౨ భక్త్యాపఠంతఃశృణ్వంత ఆశ్రమేసంస్థితాస్తదా, ఆజగామమహాతేజా జాబాలిఃశిష్యసంయుతః ౧౩. ఋష్యమూకనగేవ్యాసశిష్యాశ్రమ మనుత్తమం, దృష్ట్వామునింవ్యాసశిష్యాః ప్రత్యుత్థానార్హణాదిభిః ౧౪. తోషయామాసు రీశానపదాబ్జగత మానసాః, ఉపవిశ్యాసనేమార్గే జాబాలిః పూజితోఽబ్రవీత్ ౧౫. గతఃకుత్రగురుర్వ్యాసో యుష్మాకం తాపసోత్తమః, కిమిదంపఠ్యతేభక్త్యా భవద్భిఃపుస్తకం మహత్ ౧౬. * శాలాదయః * శ్రీవిరూపాక్ష పూజార్థం గతోఽస్మద్గురురద్యభోః, అస్మాభిఃపఠ్యతే పంపామాహాత్మ్యమిద మద్భుతం ౧౭. లోకోద్ధారార్థమస్మాకం గురుప్రోక్తమిదంశుభం, అజ్ఞానధ్వాంతచిత్తానాం పాపవార్ధౌనిమజ్జతాం ౧౮. ఉద్ధారార్థమిదం సర్వజంతూనాం నిర్మమేగురుః, అత్ర ధర్మాణ్యనేకాని విద్యంతేవిమలానిచ ౧౯. తేషాంశ్రవణమాత్రేణ ప్రాప్నువంతి పరాంగతిం, ఇత్థంతేషాంవచశ్శ్రుత్వా జాబాలిః ప్రాహసుస్మితం ౨౦. *జాబాలిః* అనుపూర్వ్యేణమేబ్రూత పురాణం వ్యాసనిర్మితం, యానిధర్మాణివిద్యంతే క్షణం తాని శృణోమ్యహం ౨౧. జాబాలివచనంశ్రుత్వా తస్మైమాహాత్మ్యమాదరాత్, సాద్యంతంకథయామాసుః శంభోఃశాలాదయస్తదా ౨౨. శ్రుత్వాతత్క్షేత్రమాహాత్మ్యం విహస్యమునిరబ్రవీత్, అహోద్వైపాయనాచార్యజ్ఞానం విజ్ఞాతమద్యమే ౨౩.

ముధా మోహాంధచిత్తానాం వంచనార్థమజానతాం, వ్యాసోక్తమితి మే భాతి సం
మతం నసతామిదం ౨౪. యదా హి సాధురేకాంతే నస్త్రీభిః సహసంవసేత్,
బలవానింద్రియగ్రామో విద్వాంసమపి కర్షతి ౨౫. ఇత్యాదిమోహవాక్యాని
వ్యాసఃకథ మువాచహ, నసతామింద్రియగ్రామో విషయేషుచలంతియత్ ౨౬.
సాధవ స్సమచిత్తాయే నిస్పృహా విగతేషణాః, తిష్ఠంతుకుత్రవా తేషాం కామబాధా
నవిద్యతే ౨౭. చిత్తవృత్తిర్మనుష్యాణాం సర్వేషాం నైవతాదృశీ, సాధూనాంము
క్తసంగానాం స్త్రీషుచిత్తంచలేత్కథం ౨౮. అయుక్తమిదమత్యంతం శ్రవణాయో
గ్య మన్వహం, ఏవంతానవమన్యాథ నిర్జగామాశ్రమాన్మునిః ౨౯. అశక్తాస్తత్ప
రోవక్తుం తూష్ణీంశాలాదయః స్థితాః, జాబాలిఃస్వాశ్రమంగంతుం ప్రతస్థే శిష్యసం
యుతః ౩౦. మధ్యేమార్గంమహాపాంసు ర్వవౌఘోరతరోనిలః, మేఘైర్మేదురమా
కాశం దిశోఽంధతమసావృతాః ౩౧. ఆసీత్తదద్భుతంవర్షం మహాకరక దుఃసహం,
శిష్యైస్తదావియుక్తోసౌ దిగ్భ్రాంత శ్శీతకర్శితః ౩౨. మార్గమాణోయయౌదుఃఖా
జ్జాబాలి రయనంపురః, దదర్శాదూరతోరమ్య మాశ్రమేగృహముత్తమం ౩౩.
కించిద్ధైర్యంసమాలంబ్య ప్రవిశ్య మునిరాశ్రమం, దదర్శసుందరీంతత్ర ఏకామేవాల
యేస్థితాం ౩౪. గత్వాసమీపంతస్యాథ యయాచే వినయాన్వితః, కించిద్దేహిస్థలం
మేఽద్య వరారోహేతవాలయే ౩౫. స్థవిరఃశీతవాతార్తో మ్రియేహ ముదకప్లుతః,
శ్వఃప్రభాతేగమిష్యామి స్థిత్వాద్య నిశిభామిని ౩౬. నశక్నోమిబహిర్జీర్ణో జీవితుంవృ
ష్టిబాధితః, ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా మునిమాహాయకామినీ ౩౭. బహిర్గృహేస్థలం
తస్మై దర్శయామాససుస్మితా, శయనార్థందదౌ దివ్యరల్లకం మునయేముదా
౩౮. * సతీ * నివసస్వసుఖేనాత్ర గచ్ఛామ్యంత ర్గృహంమునే, ఇత్థంతస్యావచః
శ్రుత్వా జాబాలిఃప్రాహ కౌతుకాత్ ౩౯. కాసికల్యాణితేభర్తా గతఃకుత్రవదా
ధునా, * సతీ * అహమేకాకినీబాలా వనపాలప్రియాసతీ ౪౦. మాసద్వయాన్మ
మప్రాణ వల్లభః కుత్రవాగతః, కుత్రాస్తివానజానామి దూయేహం విరహాతురా
౪౧. నివసస్వసుఖేనాత్ర స్వప్స్యామ్యంతర్గృహం మునే, ఇత్యుక్త్వాంతర్గృహంగత్వా
మోహయంతీ మునింవధూః ౪౨. కవాటంసార్గలంబధ్వా సుష్వాపశయనేగృహే,
స్థిత్వాబాహ్యగృహే మునిఃశీతార్తః కామబాధితః ౪౩. త్యక్త్వావివేకముద్భ్రాంతో
మనసీత్థ మచింతయత్, శీతాత్ప్రాణాగమిష్యంతి హేమంతే కింకరోమ్యహం ౪౪.
కామినీమనవద్యాంగీం శ్యామాం సురతవిభ్రమాం, హేమంతేయేనసేవంతే తేనరాః
పురుషాధమాః ౪౫. అనాయాసమరణ్యేస్మి న్దృష్టా యోషిదియంవిధేః, బలాదే
కాకినీమేనాం నిర్జనే రమయామ్యహం ౪౬. అంతర్గృహంప్రవేక్ష్యామి నసహే

కామవేదనాం, ఇత్యాలోచ్యమునిర్గేహ మధిరుహ్య గవాక్షతః ౪౭. నిశ్శంకమా లయే సుప్తాందదర్శాంత ర్మనోరమాం, నష్టబుద్ధిరనంగార్తో జాబాలి ర్జాలమార్గతః ౪౮. సంకోచయిత్వా స్వతనుం బిలేకృచ్ఛ్రాద్వివేశసః, సంనిరుద్ధగలో జాలదా రుభి ర్లజ్జితోభవత్ ౪౯. రుకోదబహుధాదీనో వేదనాంసోధుమక్షమః, లంబ మానంమునిందృష్ట్వా కిమేతదితి సావధూః ౫౦. ఉవాచదూయమానంత ము ద్భ్రాంతం కరుణాన్వితా, వాతాయనేమునిశ్రేష్ఠ లంబితోసికుతోధునా ౫౧. నిశీ థేంతర్గృహే కార్యంస్థితం తాపసకింతవ, జితేంద్రియోసిజాబాలే తాపసానాం త్వము త్తమః ౫౨. యుష్మాదృశేషుపూజ్యేషు కామచేష్టా కుతస్త్వియం, అహోతవ మహాత్పాపం కర్తుంవ్యవసితామతిః ౫౩. నచేత్ప్రవేష్టుమంతస్త్వ మాగతశ్చో రవ త్కుతః, జితేంద్రియంజితక్రోధం జితాహార మపిద్రుతం ౫౪. బలవానింద్రియ గ్రామో విద్వాంసమపికర్షతి, గర్వాజ్జితేంద్రియోస్మీతి త్వమన్యానవమన్యసే ౫౫. ఈదృశీకిమవస్థాతే జాబాలేజనగర్హితా, ఇత్థంనారీవచశ్శ్రుత్వా జాబాలిర్లజ్జితో భృశం ౫౬. కష్టేనోవాచదుఃఖార్తః ప్రాణత్రాణపరీప్సయా, యాస్యంతిహిబిలే ప్రాణాదారుసంఘర్షణేనమే ౫౭. ద్రుతమాగత్యభద్రంతే బలాదుద్ధరమానదే, గల చ్ఛేదోభవత్యద్య నాహంశక్నోమి జీవితుం ౫౮. రక్షమేవిపదిప్రాణాన్తవ శ్రేయో భవిష్యతి, ఏవంమునివచశ్శ్రుత్వా భయాదివ సుమధ్యమా ౫౯. ఉవాచమునిమ స్వీక్ష్య కథంత్వాముద్ధరామ్యహం, అహందీనాఽబలాబాలా తన్వంగీ తనుమధ్యమా ౬౦. త్వాముద్ధర్తుమశక్తాస్మి కింకరోమి మునేఽధునా, అవశ్యమనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభం ౬౧. భోగాదేవక్షయంయాంతి కర్మాణి విదుషామపి, కృతంశు భాశుభంకర్మ భోజ్యం తన్నాన్యథాభవేత్ ౬౨. అలంహర్ష విషాదాభ్యాం శుభా శుభఫలోదయే, విధినావిహితం యద్యత్తదలంఘ్యం సురాసురైః ౬౩. జ్ఞానినో ధర్మనిష్ఠస్య జితేంద్రియగణస్య వా, ఏకాంతేకామినీందృష్ట్వా మనోధావతి కీశవత్ ౬౪. మ్రియమాణమశక్తాఽస్మిత్వాముద్ధర్తుమపి శ్రమాత్, దుఃఖితంద్రష్టుమప్యత్ర గచ్ఛామ్యన్యత్ర నక్షమా ౬౫. ఇత్యుక్త్వాప్రయయౌ నారీ త్యక్త్వా తద్గృహమా శుసా, జాబాలిశ్చింతయామాస జాలరుద్ధగలో భృశం ౬౬. దూయమానేనమ నసా స్మరన్స్వకృత కిల్బిషం, అద్యద్వైపాయనప్రోక్తం పంపామాహాత్మ్య ముత్తమం ౬౭. మయాఽసహిష్ణునా తస్యదూషితం శిష్యసన్నిధౌ, సర్వతంత్రస్వతంత్రస్య వ్యా సస్యామితతేజసః ౬౮. వాణీరసవతీదివ్యా సర్వసౌఖ్య ప్రదాయినీ, తత్రాపిశివ మాహాత్మ్య యుక్తాచే త్కింవిచార్యతే ౬౯. మయాద్యశివమాహాత్మ్యం నిందితం మందబుద్ధినా, తత్పాపమనుభోక్ష్యామి వృథామద విమోహితః ౭౦. విదుషాంవద

నాద్వ్యాచో నమిథ్యాయాతి కర్హిచిత్, వృథాతద్దూషణా దద్యదుఃఖంప్రాప్త
మిదంమమ ౨౧. అప్యసంభావనాదోషై ర్మోహంవిందంతి సాధవః, ప్రాయశ్చిత్తమ
భూన్మేఽద్య మదాంధస్య దురాత్మనః ౨౨. ఇతిచింతాతురోవ్యాసంసస్మారమునిశే
ఖరం, పశ్చాత్తాపయుతో భక్త్యాజాబాలి ర్జనపావనం ౨౩. నమోనమస్తే సతలోక
బంధో కారుణ్యసింధో మునిబృంద సేవిత, ధర్మస్యగోప్తాదురితస్యశాస్తా ద్వైపాయ
న త్వం శరణం మమైవ ౨౪. వేదాయనే జైనముఖైర్నిరస్తే సూత్రాణినిర్మాయ
సమస్తధర్మాన్, విస్తారయామాసజగత్సుఖాయ తస్మైనమోవ్యాసమహర్షయేఽస్తు
౨౫. అవిద్యయాసంవృతమానసేన శ్రుత్వా మయాశైవచరిత్రమార్య, వినిందితం
వేదవచఃసమర్థితం తదర్థమేతన్మయిదండనం ఖలు ౨౬. కాయేనవాచామనసేంద్రియైర్
ర్వాబుద్ధ్యాత్మనా వాప్రకృతిస్వభావాత్, యద్యత్కృతంబ్రహ్మవిదాంవరిష్ఠ మమా
పరాధం సకలంక్షమస్వ ౨౭ నసంతిమిత్రాణి నవైరిణస్తవ బ్రహ్మాత్మనఃసర్వసమా
నదృష్టేః, ద్రుతం సమాగత్య దయాసముద్రమగ్నం సముద్ధర సంకటేఽస్మిన్ ౨౮.
విరూపాక్ష నమస్తేస్తు కరుణాకర శంకర, మృత్యువక్త్రే నిమజ్జంతం త్రాహి మామప
రాధినం ౨౯. కదాపిన స్యాజ్జననీ హ్యపరాధినమాత్మజం, క్షమస్వ మమ దౌ
రాత్మ్యం త్వం హి మే మాతాపితా గురుః ౩౦. విశ్వేశ్వర విరూపాక్ష పంపానాథ జగద్గు
రో, చంద్రశేఖరభూతేశ దీనం మాం పాహి శంకర ౩౧. ఏవంస్తువంతం జాబాలి
మాప ద్వైపాయనో మునిః, జటావల్కలసంవీతో భస్మరుద్రాక్ష భూషితః ౩౨.
శిష్యైఃపరివృతోవ్యాసో దదర్శాంతర్గృహే మునిం, వ్యాసదర్శనమాత్రేణ జాబాలి
ర్జాలమార్గతః ౩౩ పపాతభువిచాస్వస్థః క్షణంపశ్చాత్సముత్థితః, సాష్టాంగంప్రణి
పత్యాగ్రే తుష్టావ మునిపుంగవం ౩౪. మయాకృతం మహత్పాపం పంపామాహా
త్మ్యదూషణం, తముపాయముపాఖ్యాహి యేనముక్తో భవామ్యఘాత్ ౩౫.
పంపామాహాత్మ్యనిందాయాః ప్రాయశ్చిత్తమభూన్మమ, ఈదృశంవృజినంకుర్యాం
నకదాచిదితఃపరం ౩౬. ఏవంవదంతంజాబాలి మువాచ మునిశేఖరః * వ్యాసః *
మాభైషీర్మంగలంధామ ప్రాప్స్యసే ముక్తకిల్బిషః ౩౭. పంపామాహాత్మ్య మతులం
పఠత్వం సర్వదామునే, విరూపాక్షంసమభ్యర్చ్య భక్త్యాముక్తో భవిష్యసి ౩౮.
క్షణంవాస్మిన్వసన్ క్షేత్రే దురితాన్ముచ్యతేనరః, వినాదానం వినాధ్యానం వినాతీర్థ
వగాహనం ౩౯. క్షేత్రేస్మిన్వాసమాత్రేణ ముక్తోభవతి మానవః, తస్మాత్త్వమత్ర
శిష్యేభ్యః పంపామాహాత్మ్య ముత్తమం ౪౦. అధ్యాపయ స్సదానందా దృష్య
శృంగేసదావస, ఇత్యాజ్ఞప్తోఽథజాబాలిఃస్వశిష్యైః పరివారితః ౪౧. ఆశ్రమంరచ
యామాసఋష్యశృంగేమనోహరం, వసంస్తత్రసదాష్టాంగ యోగానుష్ఠానతత్పరః ౪౨.

శిష్యానధ్యాపయామాస పంపామాహాత్మ్య మాదరాత్, తదారభ్యమతంగాద్రౌ వ్యాసాశ్రమ మభూదిహ ౯౩. వసన్వ్యాస స్సదాత్రైవ శిష్యేభ్యః ప్రీతిపూర్వకం, బోధయామాస భవ్యాత్మా పంపామాహాత్మ్యమాదరాత్ ౯౪. వసన్వ్యాసాశ్రమేపుణ్యే దినమేకంజితేంద్రియః, జపన్పంచాక్షరీమంత్రంనరో మోక్ష మవాప్నుయాత్ ౯౫. నిర్మలీకృతజాబాలి వ్యాసమాహాత్మ్య ముత్తమం, యః శ్రద్ధయాశృణోతీదం ససర్వేప్సితభాగ్భవేత్ ౯౬. రహస్యమిదమత్యంతం స్నేహేనకథితం మయా, శ్రుత్వాధన్యతమాయాయాం ముక్తాఏవనసంశయః ౯౭. * సూతః * ఇతినిగదితమార్యాః క్షేత్రపాలేన వాక్యంశ్రుతిసుఖ మనునీయ శ్రీవిరూపాక్ష భక్త్యా, విహితసకలధర్మాస్తాపసాస్తద్దినేఽద్రౌపరమసుఖముషిత్వాఽహర్ముఖేఽన్యత్రజగ్ముః ౯౮.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే
వ్యాసాశ్రమవర్ణనం నామ ద్వ్యశీతితమోఽధ్యాయః ౮౨.

క్షేత్రపాలః హరిణప్లుతనామ్నాఽస్య తీర్థస్యామితతేజసః, అస్యస్మరణమాత్రేణ ముచ్యతే పాతకాన్నరః ౧. యజ్ఞకుండేపురాన్యంకూ ముక్తిముత్ప్రేత్య జగ్మతుః, మృగప్లుతద్వీపమితి ప్రఖ్యాతమభవత్తదా ౨. *ఋషయః* యజ్ఞకుండే కథంన్యంకూ ముక్తిముత్ప్రేత్యజగ్మతుః, హరిణప్లుతమాహాత్మ్యం వదాస్మాకం మహామతే ౩. ఇతిహాసమిమం ప్రాజ్ఞ విస్తరాద్వదసువ్రత, *క్షేత్రపాలః* సూర్యవంశే మహారాజో యుధాజిన్నామ భూమిపః ౪. ధర్మేణపాలయామాస సప్తద్వీప వసుంధరాం, దేవబ్రాహ్మణభక్తోఽసౌ సర్వదాఽతిథిపూజకః ౫. తస్యభార్యా విశాలాక్షీ చంద్రరేఖేతివిశ్రుతా, సాధ్వీసద్గుణసంపన్నా సదాపతిహితే రతా ౬. కదాచిత్సరయూనద్యాం స్నాత్వా తౌ రాజదంపతీ, పూజయామాసతు ర్భక్త్యాపార్థివం లింగమాదరాత్ ౭. వామహస్తతలన్యస్త దివ్యలింగంయథావిధి, సర్వోపచారై రభ్యర్చ్యభక్త్యాస్తోత్రం ప్రచక్రతుః ౮. తదంతరేమృగాస్తత్ర జలపానార్థ మాగతాః, పీత్వాజలంనదీతీరే నిర్భయంసికతామయే ౯. స్వచ్ఛందంక్రీడయామాసుర్మిథునీకృత్య కాముకాః, క్రీడాందృష్ట్వా కురంగాణా మసమాప్య శివార్చనాం ౧౦. విస్మృత్యైకాగ్రదృష్ట్యాతౌ మృగక్రీడాందదర్శతుః, (మాయయా మోహితాత్మానౌ లింగంసవ్యకరస్థితం ౧౧. క్రీడాసక్తదృశౌ కామాన్నష్టాత్మానౌ విచేతనౌ, పశ్యంతౌహరిణౌమోహాద్ధృత్వా లింగంకరస్థితం ౧౨.) ఏవంముహూర్తపర్యంతం తత్రైవ జడవత్స్థితౌ, ఏతస్మిన్నంతరే తత్రనారదో దివ్యదర్శనః ౧౩. పర్యటన్సకలాన్

లోకానాజగామ యదృచ్ఛయా, వీణాపాణిరమేయాత్మా గాయన్శివమనామయం
౧౪ ఆగత్య రాజదంపత్యోః సమీపం తావవైక్షత, వామహస్తతలన్యస్త శివలింగం
సుపూజితం ౧౫. విస్మృత్య హరిణక్రీడా విశేషాలోకనే రతౌ, మౌనేన జడవత్త్ర
స్థితౌ మునిరవైక్షత ౧౬. పశ్యంతావప్యపశ్యంతౌ పురఃస్థం మునినాయకం, నచక్రా
తే పురస్థస్య ప్రత్యుత్థానాదికం మునేః ౧౭. నోచతుశ్చ మునేః సాకం జడీభూతహృదా
తదా, దృష్ట్వా తౌ చింతయామాస నారదః కరుణాన్వితః ౧౮. అహో భగవతీ
మాయా మహతామపి మోహినీ, అయం ధర్మపరో రాజా నీతిజ్ఞో జ్ఞానవాన్ శుచిః ౧౯.
తపస్వీ శివపూజాయాం నిరతో నిర్మలవ్రతీ, ఇయం సద్గుణసంపన్నా చంద్రరేఖా పతివ్ర
తా ౨౦. ఏతయోర్మతి రుత్పన్నా మృగక్రీడావిలోకనే, సమీపం ప్రాప్తమప్యద్య మా
మప్యేతౌ నపశ్యతః ౨౧. సమస్యావసరే భ్రష్టవ్రతయోరేతయోర్మతిః, ప్రసక్తా విషయే
మాయావశాత్తస్మాన్మదాంధయోః ౨౨. అనయోర్నృపదంపత్యోర్దోర్మోహం
హన్మి చ సాంప్రతం, దండనం దుర్ధియాం యుక్తం పశూనాం లగుడో యథా ౨౩.
శాపం దాస్యామ్యేతయోస్తు త్వశ్వత్థావేన శుష్యతః, వ్యర్థం కదాపి మా భూయా
న్నరాణాం సాధు దర్శనం ౨౪. ఇత్యాలోచ్య మునిశ్శ్రీమాన్నారదో భక్తవత్సలః,
తయోః శశాప దంపత్యోర్భక్తిం ప్రదర్శయితుం శివే ౨౫. దీక్షాకాలేషుతోన్యం
ఖక్రీడాసక్త దృశౌ యువాం, హారిణత్వం సమాసాద్య వసతం నిర్జనే వనే ౨౬.
ఏవం సురమునిస్తాభ్యాం శశాప కరుణాన్వితః, తచ్ఛ్రుత్వా దంపతీ దేవ మునిశాపవచో
భృశం ౨౭. ద్రుతముత్థాయ తౌ భీతౌ దృష్ట్వా సురమునిం తదా, సాష్టాంగం ప్రణి
పత్యాగ్రే చక్రతుర్నారదార్చనం ౨౮. ప్రార్థయామాసతుర్భక్త్యా మునిముద్విగ్న
మానసౌ, * దంపతీ * సురపూజిత దివ్యదర్శన శ్రితతాపాపహ సిద్ధవందిత, గిరిశ
ప్రియ భక్తనిర్మల దురితమావాం పరిపాహి నారద ౨౯. భవవారినిధౌ నిమజ్జతాం
విషయాభ్యాసజడీకృతాత్మనాం, కరుణాకర ముక్తిదిత్సయా భువనే సంచరసీహ
నిర్మల ౩౦. పరమేశమనంతమాయయా వివశీభూయ వివేకవర్జితౌ, విషయేషు విలీ
నచేతసౌ పరమావాం దురితాస్పదావిహ ౩౧. కలుషాబ్ధినిమజ్జతోర్భృశం తవ శా
పోడుప మావయోరభూత్, పరిపాలయ నాథితః పరం శరణం త్వచ్చరణాంబుజం సదా
౩౨. నమస్తుభ్యం భగవతే విశుద్ధజ్ఞాన మూర్తయే, ఆత్మారామాయ శాంతాయ
యోగినాం ప్రభవే నమః ౩౩. కృత్వా త్వం పాపినోర్దండమావయోః శాపరూపిణం,
అకరోస్త్వం నిశ్చలాం భక్తిం ముక్తిదాత్రీముమాధవే ౩౪. విచరంతిహి పాపిష్ఠాన్ ద్రష్టుం
సాధవోఽనిశం, నతుస్వార్థపరా లోకరక్షణైక విచక్షణాః ౩౫. ఆవాం పాలయ దు
ర్వృత్తౌ విశాపిన మునేఽనఘ, పతితౌ పాదయోరేవం ప్రార్థయామాసతుర్మునిం ౩౬.

* నారదః * అనుగ్రహార్థమేవేదం యువయోః శాపదండనం, అస్మాన్మదీయ శాపాబ్ధే ర్ముక్త్యుపాయం బ్రవీమ్యహం ౩౭. పంపాక్షేత్రేమహాపుణ్యే శౌనకాదిమహర్షయః, మహాధ్వరంకరిష్యంతి చాగమిష్యంతిదేవతాః ౩౮. బ్రహ్మావిష్ణుమహేశాద్యాశ్చతత్రసశ్శ్రితయోమలాః, దేవర్షయోమహాప్రాజ్ఞా స్తథాబ్రహ్మర్షయోవరాః ౩౯. తస్మిన్యజ్ఞే హవిర్గంధసువాసిత దిగంతరే, యువయో శ్శాపనిర్ముక్తి ర్భవిష్యతి నసంశయః ౪౦. ఏవముక్త్వామునిస్తస్మా ద్యయాలోకాంతరం ముదా, రాజానౌహరిణంరూపం ప్రాప్యదుఃఖేన పీడితౌ ౪౧. సంచేరతుర్వనాహార్యధరోద్యానోర్వరాసుతౌ, మహత్పదమవస్థాయ కఇచ్ఛే ద్దుర్గతింభువి ౪౨. ఏవందుఃఖేనసంతప్తౌ స్థితౌతౌ విజనేవనే, తదావ్యాఘ్రాసురోనామ ప్రఖ్యాతోరాక్షసేశ్వరః ౪౩. బబాధసకలాన్ లోకాన్ దేవానింద్రపురోగమాన్, లోకపాలాంశ్చదిక్పాలానర్దయిత్వా మహాబలః ౪౪. ఆశాపాలాధికారేషు యోజయామాస రాక్షసాన్, స్వయంస్వర్గాధిపోభూత్వా శశాసాఖిలవిష్టపం ౪౫. తపోవనానిదివ్యాని నాశయామాస రాక్షసః, బ్రహ్మదత్తవరాన్మత్తో బబాధ సకలంజగత్ ౪౬. చకంపిరే భయాత్తస్య సురాసురనరోరగాః, లీనోభూదంబుజేధాతా భీతోవిష్ణు ర్మహోదధౌ ౪౭. పురందరముఖాదేవా లీనామందరకందరే, సఏవమప్రతిద్వంద్వః శశాససకలం జగత్ ౪౮. ఏకదానారదోవ్యాఘ్రాసురమందిర మభ్యగాత్, హితేప్సుస్సర్వలోకానాం సురాసురనమస్కృతః ౪౯. దృష్ట్వాతమాగతందైత్యో నారదం భక్తిభావితః, సమభ్యర్చ్యయథాన్యాయం పప్రచ్ఛమునిమాదరాత్ ౫౦. * రాక్షసః * కస్మాద్దేశాదిహాయాతః కింకార్యంమయి విద్యతే, కావార్తాసర్వలోకేషు బ్రూహిసర్వజ్ఞ నారద ౫౧. ఇత్థంవ్యాఘ్రవచశ్శ్రుత్వా స్మయమానముఖాంబుజః, ఉవాచనారదోధీమా న్హితార్థం జగతాంముదా ౫౨. త్వమేవజగతాంనాథః సురాసురబలాధికః, అఖండైశ్వర్యసంపన్నః సర్వలోకే నమస్కృతః ౫౩. తథాపితవసామ్రాజ్యే కించిన్న్యూన మిహాస్తియత్, తదహంతేప్రవక్ష్యామి హితార్థం సురమర్దన ౫౪. మర్త్యలోకేమనుష్యాణాం ముక్తిదంపరమాద్భుతం, పంపాక్షేత్రమితిఖ్యాతం సర్వసంపత్సమృద్ధిమత్ ౫౫. తంసాధయమహాబాహో క్షేత్ర రాజంభువిశ్రుతం తేనతేసంపదధికా భవిష్యతి నసంశయః ౫౬. యేవనేపాదపాస్తత్రకల్పవృక్షాస్త ఏవహి, వసంతిధేనురూపేణ హ్యసంఖ్యాః కామధేనవః ౫౭. యద్దర్శనంవినాజన్మ నిష్ఫలం ప్రాణినామిహ, తత్సాధయమహాపుణ్యం పంపాక్షేత్రమనుత్తమం ౫౮. ఇత్యాదిశ్యమునిస్తేన పూజితః ప్రయయౌతతః, అథాఽసురపతిఃక్రూరోరక్షోబల సమన్వితః ౫౯. అపస్మారాదిభిఃసార్థం క్షేత్రరాజ జిగీషయా, సర్వశస్త్రాస్త్రసహితో

నిర్జగామ మహాబలః ౬౦ మంత్రీభాండీరకోనామ మత్తవారణసంనిభః, నిర్యయా
దశసాహస్ర రక్షోబల సమన్వితః ౬౧. తదానీంనారదః ప్రాప్య మైత్రావరుణి మాద
రాత్, దుష్టదైత్యవినాశార్థ మువాచమునిశేఖరం ౬౨. ఆత్మజ్ఞానవతాం విద్వన్శ్రే
ష్ఠోఽసి కరుణాకర, శివజ్ఞానేతపోవీర్యే త్వత్సమోనాస్తి కశ్చన ౬౩. మాఘమాససి
తేపక్షే పూర్ణిమాయాం విశేషతః, మిలంతిదేవతాః సర్వే పంపాక్షేత్రేమనోహరే
౬౪. మహాధ్వరంకరిష్యంతి తదానీం శౌనకాదయః, ఆగచ్ఛంత్యధ్వరేసాక్షా
ద్బ్రహ్మ విష్ణుశివాదయః ౬౫. మూర్తిమంతశ్చతుర్వేదాః శాస్త్రాణివివిధానిచ,
సురర్షయోమహాప్రాజ్ఞా స్తథాబ్రహ్మర్షయోఽమలాః ౬౬. దేవకార్యం భవేత్తత్ర
యాహి శ్రేయోభవిష్యతి, ఏవముక్త్వామునిశ్రేష్ఠో యయౌ వన్యత్ర నారదః ౬౭.
అథాగస్త్య మునిఃశ్రీమా న్స్వశిష్యైఃపరివారితః, నారదానుజ్ఞయా పంపా క్షేత్ర
రాజం జగామసః ౬౮. ప్రస్థితే నారదస్తస్మా న్నైమిశారణ్య ముత్తమం, ప్రాప తద్య
త్రతిష్ఠంతి ఋషయః శౌనకాదయః ౬౯. ఆగతంనారదందృష్ట్వా నైమిశారణ్య
వాసినః, దివ్యాసనేసమావేశ్య పూజయామాసురాదరాత్ ౭౦. ఊచుఃప్రాంజ
లయో నత్వానారదంభక్తిపూర్వకం, కుతఆగమనంతేఽద్య సర్వలోకసుపూజిత ౭౧.
సంచారస్తవ దివ్యాస్మి న్జగద్రక్షార్థమేవహి, * నారదః * కురుధ్వమధ్వరంయూ
యం పంపాక్షేత్రే మనోహరే ౭౨. తేనయూయంతప స్సిద్ధా భవిష్యథనసంశయః,
వసంతిదేవతా స్తత్రసదా హరిహరాదయః ౭౩. కృతాదన్యత్రతత్క్షేత్రే కృతంకోటి
గుణోత్తరం, తద్యూయమధ్వరంతత్ర కురుతాఽవశ్య ముత్తమం ౭౪. క్షేత్రదర్శన
మాత్రేణ జ్ఞానసిద్ధి ర్భవిష్యతి, ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే దేవముని ర్లోకహితేరతః ౭౫.
నారదస్యవచఃశ్రుత్వా ప్రహృష్టాః శౌనకాదయః, మత్వాత్మనాంమహాలాభ ఇతి
పంపాపురం యయుః ౭౬. మనోహరాణితీర్థాని తత్రతత్ర విలోక్య తే, ఆశ్రమాణి
చరమ్యాణి మహదానందనిర్భరాః ౭౭. పంపాక్షేత్రంప్రవిశ్యాథ విరూపాక్షం విలో
క్య తే, విధివత్పూజయామాసు ర్భక్తి నిర్భరమానసాః ౭౮. క్రతుమారేభిరే కర్తుం
హేమకూటస్య సంనిధౌ, విశాలంస్థల మాలోక్య దేవర్షిగణసంయుతాః ౭౯.
తతోనిర్గత్యదేవర్షి ర్దుగ్ధసింధుమగా ద్ద్రుతం, తత్రదృష్ట్వారమానాథం శేషపర్యంక
శాయినం ౮౦. సాష్టాంగంప్రణిపత్యాగ్రే తుష్టావ మధుసూదనం, * నారదః *
దేవదేవదయాసింధో దీనబంధోరమాధవ ౮౧. త్వమేవసర్వలోకానాం పాలకోఽసి
జగత్పతే, ఆధారఃసర్వభూతానాంవేదానా మాదిరవ్యయః ౮౨. గోప్తాత్వంసర్వ
ధర్మాణాం సృణానేకాండసంహృదే, నిశ్చింతేత్వయిదైత్యాశే సుప్తేక్షీరమహా
దధౌ ౮౩. కథంలోకస్థితిర్భూయా త్త్వమేవగతిరవ్యయః, వ్యాఘ్రాసురోమహా

క్రూరో నాశయత్యఖిలం జగత్ ౮౪. వధార్థం తస్య దైత్యస్య రే దురితముత్తిష్ఠ కేశవ,
ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠ గోవింద ఉత్తిష్ఠ గరుడధ్వజ, ఉత్తిష్ఠ కమలాకాంత త్రైలోక్యే మంగళం
కురు ౮౫. ఏవం మునివచః శ్రుత్వా బభాషే భగవాన్హరిః, శృణు నారద మద్వాక్యం
సర్వలోకహితాస్పద ౮౬. బ్రహ్మదత్తవరాన్మత్తః సురాసురబలాధికః, వ్యాఘ్రా
సురో మహాక్రూరో బాధతే లోకకంటకః ౮౭. తస్య సంహాననే శక్తిర్మయి నాస్తి సుర
ద్విషః, గత్వా కైలాసమీశాయ సర్వమేతన్నివేదయ ౮౮. స ఏవ జగతామీశః
శివః శం వః కరిష్యతి, దుష్టాసురవినాశాయ శరణం యాహి శంకరం ౮౯. *నారదః*
అహం గచ్ఛామి కైలాసం త్వం శ్రియా సహ సత్వరం, యాహి పంపాపురం తత్ర భవిష్యతి
మహాధ్వరః ౯౦. ఇత్యుక్త్వా తం నమస్కృత్య కైలాసం ప్రాప నారదః, దివ్యతేజో
మయం సాక్షాద్బ్రహ్మస్థానమకల్మషం ౯౧. తత్ర ప్రత్యుప్తరత్నాఢ్య సభాముద్దీప్త
లక్షణాం, ప్రవిశ్య నారదస్తత్ర దివ్యసింహాసనస్థితం ౯౨. ఆనందం నిర్మలం శాంతం దదర్శ
పరమేశ్వరం, చంద్రచూడముదారాంగం భస్మభూషిత విగ్రహం ౯౩. ఉమా
లింగితవామాంగం ఇందుకాంత సమప్రభం, కోటిసూర్యప్రతీకాశం కోటిచంద్రసుశీ
తలం ౯౪. దృష్ట్వా ననామ సహసా సాష్టాంగమతిభక్తితః, * నారదః * వ్యక్తా
వ్యక్తస్వరూపాయ సృష్టిస్థిత్యంతకారిణే ౯౫. దివ్యాపవర్గదాత్రే తే శంకరాయ నమో
నమః, సురాసురశిరోరత్న నీరాజిత పదాంబుజ ౯౬. నమస్తే పార్వతీనాథ జగ
న్నాథ నమో నమః, కైలాసవాస గౌరీశ గిరీశ పురసూదన ౯౭. విశ్వేశ్వర విరూ
పాక్ష విశ్వప్రియ నమో నమః, ఏవం స్తువంతం గిరిశో బభాషే మునిమాదరాత్ ౯౮.
* శ్రీశివః * అయి నారద వత్సాద్య కుత ఆగమనం తవ, చింతాతుర ఇవాభాసి
కుతో మ్లానం తవాననం ౯౯. జగతాముపకర్తా త్వం సదా సురహితే రతః, భక్తోసి
మునిశార్దూల వద కిం కార్యమస్తి తే ౧౦౦. * నారదః * శివ సర్వజ్ఞ సర్వేశ విశ్వా
త్మక విశ్వభావన, న త్వయావిదితం కించిదస్తి లోకే పరాత్పర ౧౦౧. తథాపి పృచ్ఛసే
యస్మాం తదనుగ్రహ ఏవ మే, వ్యాఘ్రాసురో మహాక్రూరో నాశయత్యఖిలం జగత్ ౧౦౨.
బ్రహ్మదత్తవరాన్మత్తో దేవాసుర బలాధికః, తేన భీతాః సురాస్సర్వే త్యక్త్వా నాకం
వనం గతాః ౧౦౩. తస్మాద్భీతో హరిః శేతే మధ్యే క్షీరమహోదధేః, భయాత్త్వాత్మ
భూర్లీనః కమలే బహువత్సరాత్ ౧౦౪. మునీనామాశ్రమాన్ దివ్యాన్ నాశ
యామాస రాక్షసః, హత్వా తమాశరం క్రూర మవ లోకానుమాధవ ౧౦౫. నో చే
త్సర్వే వినశ్యంతి లోకాస్తేన సురద్విషా, * శివః * మాం వినాఽయమవధ్యోఽన్యై
రసురో వరగర్వితః ౧౦౬. తస్య సంహాననోపాయః పూర్వమేవ త్వయా కృతః, త్వదా్వ

చామోహితో దైత్యః పంపాపురజిగీషయా ౧౦౭. ప్రాప్యతే హేమకూటాద్రిం తత్ర మాన్మనిశాచరం, గచ్ఛావతిష్ఠమాతిష్ఠ యత్నమధ్వరకర్మణి, ఇతీశ్వరవచః శ్రుత్వా నారదఃప్రాహ కౌతుకాత్ ౧౦౮. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే వ్యాఘ్రాసుర కథావర్ణనంనామ త్ర్యశీతితమోఽధ్యాయః. ౮౩.

---

* శ్రీనారదః * కోసౌ వ్యాఘ్రాసురఃపూర్వం సురాసురబలాధికః, తత్సర్వం వదమే శంభో రహస్యంభక్తవత్సల ౧. * శ్రీశివః * శృణునారదవక్ష్యామి వ్యాఘ్రవృత్తం పురాతనం, మద్ద్వారపాలౌ తౌ నందసునందౌ బలశాలినౌ ౨. ప్రాగ్ద్వారపాలనే దక్షౌ సురాసురబలాధికౌ, కదాచిన్నందినందృష్ట్వా నికటే సంస్థితంబహిః ౩. ఏకాగ్రదృష్ట్యాపశ్యంతం మామేతౌ బలగర్వితౌ, ఊచతుస్తంతిరస్కృత్య హాస్యాస్పద మిదంవచః ౪. * నందః * నిష్ఫలంజన్మతేనంది న్యహీరేవ స్థితిస్సదా, దూరాదేవశివంపశ్యన్ జడవన్మౌన మాస్థితః ౫. తిష్ఠసిత్వంబహిర్ద్వార మవమత్య గణేషుహి, ఆవాంసర్వగణాధ్యక్షౌ సదాశివ సమీపగౌ ౬. విశ్వాసపాత్రౌగిరీశస్య సదాంతఃపురచారిణౌ, సంమతౌ దేవదేవస్య భక్తిజ్ఞాన బలాన్వితౌ ౭. ఆవాభ్యామవరోఽసిత్వం తిష్ఠాత్రబహిః స్థితః, * నందీ * గర్వంమాకురుతాం ద్వారపాలౌ నాస్తిఫలంతతః ౮ సాకల్యేనశివజ్ఞానం శివోవేత్తినచాపరః, ఉమయాచాపితత్త్వం మృగ్యతేఽన్యస్యకాకథా ౯. దశావతారైః శౌరిర్న తత్త్వంనజ్ఞాతవాన్హరిః, కాకథా యువయోరీశద్వారపాలాధికారిణోః ౧౦. సదామేహృదయేదేవో బహిష్ఠస్యాపి వర్తతే, తేనైవాహంకృతార్థోస్మి గర్వంమావహతం ముధా ౧౧. నసన్మానోవిడాలస్య సదాంతఃపురచారిణః, బహిఃస్థితస్యనాగస్య మండనశ్రీర్మహోత్సవే ౧౨. ఇత్థంనందివచఃశ్రుత్వా కోపసంరక్తలోచనౌ, హంతుంఖడ్గేనతౌనందసునందౌ జగ్మతుర్భృశం ౧౩. దృష్ట్వానందీప్రసర్పంతౌ వసిహస్తౌ సమీప్యసః, శశాపసహసాక్రూరౌ భవతంకోణపావితి ౧౪. శాపవాక్యంసమాకర్ణ్య ప్రమథా భృశదుఃఖితాః, కోలాహలస్తదాజాతో గణేషుభయవర్ధనః ౧౫. తతస్తౌశాపసందగ్ధ దుఃఖసంతప్తచేతనౌ, గతగర్వౌ ద్రుతంప్రాప్య మత్సమీపం భయాకులౌ ౧౬. ప్రార్థయామాసతుర్దీనౌనిపత్య మమపాదయోః, వదంతౌపాహిపాహీతి ప్రలపంతౌ వనాథవత్ ౧౭. దీనవాక్యంసమాకర్ణ్య తావపృచ్ఛంకృపాన్వితః, కింతాదృశమభూత్ కష్టం యువయోర్ద్వారపాలయోః ౧౮. బ్రూతమేతాదృశం దుఃఖమదాత్కఃసాధు

తర్యయోః, * ద్వారపాలౌ * త్వన్మాయామోహితధియో ర్దృప్తయో రధి
కారతః ౧౯. నందీశదత్తశాపేన మహద్దుఃఖ ముపస్థితం, గర్వితాభ్యామజానద్భ్యాం
మూఢాభ్యా మవమానితః ౨౦. నందీశ్వరోదదౌశాపం భవతం కోణపావితి, తస్మాత్స
న్నిధిమాపన్నౌ త్వత్పాదశరణైషిణౌ ౨౧. ఆవాముద్ధరశాపాబ్ధేః కృపయా భక్త
వత్సల, ఏవంతయోర్వచఃశ్రుత్వా బ్రువంతౌ వనుకంపయా ౨౨. నమిథ్యానంది
నోవాచో మద్భక్తస్య కదాచన, భవద్భ్యామనభోక్తవ్య స్తచ్ఛాపోనాన్యథా
భవేత్ ౨౩. యువయోర్నందిశాపాగ్ని ర్భోగేనైవో పశామ్యతి, *ద్వారపాలౌ*
దయ్యాబ్ధేపార్వతీనాథ శాపసందగ్ధయోఃపురః ౨౪. కాగతిర్వద దేవేశ శాపముక్తిః
కథంభవేత్, *శివః* భవితాస్థోమహాక్రూరౌ రాక్షసౌబలశాలినౌ ౨౫. బాధకౌ
సర్వలోకానాం సురాణాం మూర్తిదాయకౌ, యువామహంహనిష్యామి మత్క్షేత్రే
కాలఆగతే ౨౬. అసురీంతనుముత్సృజ్య శాపముక్తౌ భవిష్యథః, ముదామద్ద్వార
పాలత్వే పూర్వవద్వసతం పునః ౨౭. మద్భక్తానాంసుశాంతానాం సాధూనాం
వీతరాగిణాం, రీథాంకరోతి యోమూఢః ప్రాప్నోత్యాపద మాశుసః ౨౮. సర్వథా
నావమంతవ్యాః సాధవఃసమదర్శినః, ఏవంతౌమద్వచఃశ్రుత్వా నందిశాపవశాత్
ఖలౌ ౨౯. బభూవతుర్మహాదైత్యౌ వ్యాఘ్రాసురగజాసురౌ, దుర్మదావుగర్వా
భ్యాం బాధేతేసజ్జనాన్బహూన్ ౩౦. హనిష్యామ్యసురౌ శీఘ్రమహమేవ మహా
మతే, కంచిత్కాలంప్రతీక్షస్వ హత్వాతౌపాలయామివః ౩౧. గచ్ఛావశిష్టంయ
త్కార్యం తత్సాధయ మునీశ్వర, అసురైరన్వితోనీచై ర్వ్యాఘ్రోబలవతాంబలీ
౩౨. మఖవిఘ్నార్థమాగంతా హేమకూటాద్రిమున్మదః, తద్వినాశేత్వమేవాదా
వకరోర్యుక్తి ముత్తమాం ౩౩. గచ్ఛావశిష్టంయత్కార్యం తత్కురుష్వ మహా
మతే, దేవతాకార్యసిద్ధ్యర్థం సర్వలోకహితాయచ ౩౪. జాతోసిమనసాధాతు
ర్మమభక్తోసి నారద, ఇతిశంభువచః శ్రుత్వా ప్రహృష్టోనారద స్తదా ౩౫. ప్రణ
మ్యపరమేశానం ప్రతస్థే స్వాశ్రమంమునిః, తదాసంకల్పమకరో ద్వ్యాఘ్రాసురవధే
శివః ౩౬. మహీమాగత్యకైలాసా న్మధ్యేమార్గం మనోహరం, అపశ్యద్రేగిలంధ్యా
ద్రింనానాపాదపసంకులం ౩౭. తస్మిన్నిరుదకేకూపేపాతాలతలసన్నిభే, రోదనధ్వనిమా
కర్ణ్య నారదో విస్మయాకులః ౩౮. కిమేతదితి కూపాంత ర్దదర్శమునిపుంగవః, దూ
ర్వాస్తంబేలంబమానాన్ క్షుత్తృష్ణాపరిపీడితాన్ ౩౯. పితౄన్సదర్శరుదతో మధ్యే
కూపం మహామునిః, * మునిః * అహోకష్టమహోకష్టం కఏతేదుఃఖితా
భృశం ౪౦. ఏతేషాంకేనదోషేణ కష్టమేత ముపస్థితం, ఇత్యాలోచ్యముని ర్దీనాన్పి
తౄన్సప్రచ్ఛసాదరం ౪౧ * నారదః * కేయూయం విమాదృశంకష్టం కుతోబ్రూ

తాఽతిదుఃసహం, కేనకర్మవిపాకేన కష్టమేత దుపస్థితం ౪౨. దూయతే మేమనో
యుష్మాన్దృష్ట్వా దుఃఖాబ్ధిమజ్జతః, ఏవంమునివచఃశ్రుత్వా దీనాస్తే పితరోఽబ్రువన్
౪౩. అయినారద దుఃఖాబ్ధే స్తారయాస్మాన్నిమజ్జతః, త్వమేవగతిరస్మాక మనా
థానాం దయాఘన ౪౪. అస్మాకంమనునామాస్తి పుత్రః పరమధార్మికః, గార్హస్థ్య
ధర్మముత్సృజ్య వనేవసతితాపసః ౪౫. నాస్తిసంతతిరస్మాక మపుత్రస్యగతి ర్నహి,
విచ్ఛిన్నవంశతంతూనాం రౌరవేపతతామధః ౪౬. తృణగుల్మమిదం లగ్నమస్మాకం
నైవయోగతః, ధృత్వాలంబామహేతచ్చఅధఃపతనశంకితాః ౪౭. సంతతిర్యదిజా
యేత ముక్తిర్భవతి శాశ్వతీ, నోచేద్దుర్గతిరస్మాకం నజహాతికదాపిహి ౪౮. నదా
నైర్నతపోభిశ్చ నయజ్ఞైర్వ్రతకోటిభిః, పితౄణాంసద్గతిర్లోకే పుత్రేణైవ భవిష్యతి
౪౯. పున్నామ్నోనరకాద్యస్మాత్పితరంత్రాయతే సుతః, తస్మాత్పుత్రఇతిఖ్యాతః
మునిభి స్తత్త్వదర్శిభిః ౫౦. తస్మన్మనుంబ్రూహి గార్హస్థ్యగ్రహణాయ మునేఽధునా,
త్రాతాస్మాకంత్వమేవాద్యనిరయే పతతాంమునే ౫౧. ఇత్థంతేషాంవచఃశ్రుత్వానారదః
కరుణార్ద్రధీః, *నారదః* మాభైష్ట యుష్మానుద్ధర్తుం యతిష్యేనిరయాదహం ౫౨.
తావద్ధైర్యాత్ప్రతీక్షధ్వం యావన్ముక్తా భవిష్యథ, ఇత్యుక్త్వానైషధంగత్వా మనుం
దృష్ట్వాథ నారదః ౫౩. పూజితస్తేనసంతుష్టః ప్రాహతం పరమార్థవిత్, పితరస్తేఽ
ద్య కల్యాణ పతంతో నిరయేష్వధః ౫౪. దూర్వాస్తంబే లంబమానామధ్యకూపం
నిరీక్ష్యమాం, ఇదమాహుర్మహాభాగ రుదంతో దుఃఖగద్గదం ౫౫. *పితరః*
కృపయాస్మత్సుతంబ్రూహి పితౄణాం ముక్తిహేతవే, భార్యాముద్వాహ్యధర్మేణ
సుత ముత్పాదయేతి తం ౫౬. తస్మాత్త్వమధునాభార్యాం పితృముక్త్యర్థ మాద
రాత్, ఉద్వాహ్యోత్పాదయాశుత్వం సుతం గార్హస్థ్యధర్మవాన్ ౫౭. నాస్త్య
స్మాకమపుత్రాణాం గతిః క్వాపీతితేఽబ్రువన్, ఇతఃపరంవిముక్త్యర్థం పితౄణాం
యత్నవాన్భవ ౫౮. ఏవంమునివచఃశ్రుత్వా విమనా మనురబ్రవీత్, కథంమా
యామయేఘోరే సంసారే దుఃఖసాగరే ౫౯. జ్ఞాత్వాపినిపతిష్యామి బ్రహ్మానంద
కుతూహలీ, పితౄణవాన్భవత్యేవ సూనుర్జనన మాత్రతః ౬౦. ఉద్ధృత్యతా నృణా
న్మర్త్యో భవేత్పున్నామనారకాత్, తథాపిమన్మనోభీతం భవాబ్ధే ర్దుఃఖశాలినః ౬౧.
ఉత్తమంపదమాస్థాయ కఇచ్ఛే ద్దుర్గతింపునః, బ్రహ్మానందనిమగ్నస్య కథంయుజ్యేత
సంసృతిః ౬౨. వివాహితస్యమేపుత్రః ప్రమాణం కింభవేదితి, బకబంధప్రయాసో
యం పితృముక్త్యర్థ మేవమే ౬౩. పితృభ్యోముక్తిదానార్థ ముపాయాంతర మస్తి
చేత్, బ్రూహినారదసర్వజ్ఞ కృపాంకురు మయిద్రుతం ౬౪. ఏవంమనువచః

శుశ్రుత్వా నారదః ప్రాహ సస్మితం, ఉపాయంతేప్రవక్ష్యామి సులభం ముక్తిసాధనం ౬౫. విద్యతే భువనఖ్యాతం పంపాక్షేత్ర మనుత్తమం, తీర్థానిసంత్యనేకాని తత్రముక్తి ప్రదానిచ ౬౬. ఇదానీమధ్వరం తత్ర కుర్వతే శౌనకాదయః, ఆగచ్ఛంత్యమరాః సర్వే తన్మఖార్థం హవిర్భుజః ౬౭. సాక్షాత్తత్రవిరూపాక్షః ప్రసన్నో భవతీష్టదః, తత్రగచ్ఛావహేవత్స సర్వం సంపద్యతేత్వయా ౬౮. ఇత్యుక్తోమునినా సాకం నిర్జగామ మనుర్ముదా, క్షేత్రమాసాద్యాశ్రమాణి దృష్ట్వారమ్యాణి కౌతుకాత్ ౬౯. మఖమంటపమాసాద్య శౌనకాదిమునీన్మనుః, దృష్ట్వాహృష్టమనాస్తస్మిన్నివేశముని సాసహ ౭౦. అధాజగామతద్యజ్ఞదిదృక్షుః కుంభసంభవః, శిష్యైఃపరివృతఃశ్రీమాన్తపోమూర్తిః కృపానిధిః ౭౧. ఆసనాదిభిరభ్యర్చ్య మైత్రావరుణిమాదరాత్, తదాజ్ఞయామఖంకర్తు మారభంత మునీశ్వరాః ౭౨. ఋత్విజాంవేదఘోషేణ హోమధూమభరేణచ, దిశశ్చవిదిశోవ్యాప్తా హవిర్గంధాప్లుతంనభః ౭౩. మఖప్రవృత్తిమాకర్ణ్య చారైర్వ్యాఘ్రాసురోరుషా, భాండీరంప్రేషయామాస మఖనాశాయదుర్ముఖం ౭౪. వ్యాఘ్రాసురాజ్ఞయాక్రూరో భాండీరోబలగర్వితః, మాతంగాద్రిం సమాసాద్యదదర్శ మఖమంటపం ౭౫. తత్రత్యభూసురాన్క్రూరో మునీన్విద్రావ్యతర్జయన్, రక్తధూళిశిలావర్షైః ప్లావయామాసమంటపం ౭౬. ఋత్విజస్తాడయామాస మంత్రశాస్త్రవిశారదాన్, ససర్జమాంసఖండానిక్షిప్య మఖమంటపే ౭౭. ఏవందారుణకర్మాణంభాండీరంప్రేక్ష్యశౌనకః, విదదారశిరస్తస్య స్రుచాపర్వత సంనిభం ౭౮. పపాతమస్తకంఛిన్నం గుహాయాంభూభృతోమహత్, తద్భాండీర గుహానామ ప్రఖ్యాతాభూన్మహీతలే ౭౯. తత్క్షేత్రమరణాద్రక్షః స్రుచస్స్పర్శాత్కళేవరే, సద్యోదేవత్వమాసాద్య జగామత్రిదశాలయం ౮౦. భాండీరవధవృత్తాంతం శ్రుత్వావ్యాఘ్రాసురోరుషా, వాతాపీల్వలనామానౌ ప్రేషయామాసదుర్మదౌ ౮౧. మాయావినౌమహాక్రూరౌ దేవబ్రాహ్మణహింసకౌ, మునివేషంసమాస్థాయ భస్మరుద్రాక్షభూషితౌ ౮౨. మాయయామౌనమాస్థాయ తపస్యంతౌ నిశాచరౌ, ఛద్మనాకందరేస్థిత్వా మఖమంటపసన్నిధౌ ౮౩. మృతసంజీవినీవిద్యా మధీత్యోశనసః ఖలౌ, పక్త్వామాంసౌదనందివ్యం హత్వావాతాపిమిల్వలః ౮౪. భూసురాన్భోజయిత్వాధ ఆహ్వయత్యనుజం ఖలః, సోఽపివాతాపిరుత్పాట్య భూసురోదర మాశరః ౮౫. ఆయాతిస్మయథాపూర్వం బహిర్విద్యాబలాత్ఖలః, ఉభావథమృతాంగానిభుంజాతేస్మ యదృచ్ఛయా ౮౬. ఏవంతౌమాయయావిప్రాన్ నాశయామాసతుర్బహూన్, ఏకస్మిన్దివసే కుంభసంభవాయ నిమంత్రణం ౮౭. దత్త్వానిహ

త్వవాతాపిం చక్రేతత్పాకమిల్వలః, ఆసనాదిభిరభ్యర్చ్య మాయయామునిశేఖరం
౮౮. భోజయామాసవాతాపిమాంసాన్నేనాసురాధమః, భోజనానంతరంపత్త్వా
తస్మైతాంబూలవీటికాం ౮౯. వాతాపేభ్రాతరేహీతి ఆహ్వాయామాసరాక్షసః,
దుర్భావమిల్వలస్యాసౌ జ్ఞాత్వాదివ్యదృశామునిః ౯౦. సంజీవయంతంక్రవ్యాదం
దదర్శాస్వాదరేఖలం, ఇతఃపరమయంక్రూరః కుక్షిముత్పాట్య సత్వరం ౯౧.
నిర్యాస్యతీతినిశ్చిత్య స్వోదరం వామపాణినా, జీర్ణోభవ త్వంవాతాపే పస్పృశ్యేత్యు
చ్చరన్మునిః ౯౨. అజ్ఞానాదాజుహావాసౌపునర్వాతాపి మిల్వలః, తదాప్రాహ
మునిర్దైత్యంజీర్ణోఽభూ దనుజస్తవ ౯౩. కుత్రాస్తిఖలవాతాపి రంతంప్రాప మహో
దరే, ఇత్యగస్త్యవచఃశ్రుత్వా క్రోధసంరక్తలోచనః ౯౪. ఖడ్గముద్యమ్య తంహంతు
ముత్పపాతాసురాధమః, కుశమేకముపాదాయ బ్రహ్మాస్త్రేణాభియోజ్యతత్ ౯౫.
మైత్రావరుణిరుద్దీప్తం చిక్షేపాసురమృత్యవే, జ్వలత్పావకసంకాశం కుశబ్రహ్మాస్త్ర
ముద్భటం ౯౬. ఇల్వలస్యశిరఃకాయా త్పాతయామాస భూతలే, అగస్త్యేనహ
తౌదృష్ట్వా వాతాపీల్వల రాక్షసౌ ౯౭. దేవర్షిపితరోహృష్టాః ప్రశశంసుర్మునీశ్వరం,
శౌనకాదిమునిశ్రేష్ఠా శ్చక్రుర్నిర్భయమధ్వరం ౯౮. దేవర్షయోబ్రహ్మర్షయోభూ
సురాబ్రహ్మవాదినః, శంసంతోఽగస్త్యమాహాత్మ్యం సంచేరుర్నిర్భయంమఖే ౯౯.
ఏవంహతావగస్త్యేన గుహాయాంరాక్షసాధమౌ, దృశ్యతేఽద్యాపిమాతంగే తన్నా
మ్నాప్రథితాగుహా ౧౦౦.　　*　　*　　*

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే హరిణప్లుతతీర్థ
మాహాత్మ్యే వాతాపీల్వలవధోనామ చతురశీతితమోఽధ్యాయః. ౮౪.

---

* శ్రీక్షేత్రపాలః * శౌనకాదిమహాయజ్ఞవార్తాఽభూల్లోకవిశ్రుతా, దిగ్భ్యో
మహీసురాఃప్రాప్తా స్సకుటుంబాఃకుతూహలాత్ ౧. విరేజురమరాఃసర్వే తృప్తాస్త
త్రమహావిర్భుజః, శ్రుత్వామరణవృత్తాంతం వాతాపీల్వలయోఃక్రుధా ౨. చకమేఽధ్వ
రనాశాయ వ్యాఘ్రోదనుజనాయకః, ఆహూయమంత్రిణఃసర్వా నాదిదేశ బలో
ద్ధతాన్ ౩. అద్యైవవిధమిష్యామః పంపాక్షేత్రం సురాలయం, అధ్వరంనాశయి
ష్యామో హనిష్యామో వయంసురాన్ ౪. నిర్యాంతుసైనికాఃసర్వే రక్షోబల
సమన్వితాః, సర్వశస్త్రాన్వితాఃశూరాః సర్వోపస్కరసంయుతాః ౫. ఏవంతదా
జ్ఞయాదైత్యా శ్చతురంగబలాన్వితాః, వ్యాఘ్రస్యపురతోజగ్ము ర్మహాకల్పాంత
కోపనాః ౬. సహస్రనాగసంయుక్తం సర్వోపస్కరసంయుతం, మహారథంసమా

స్థాయ నిర్జగామాగ్రసపాగ్రణీః ౭. నిరుధ్య పరితఃక్షేత్రం ప్రాప్యమాతంగభూధరం, తత్సమీపేసురశ్రేష్ఠో దదర్శాధ్వరమంటపం ౮. రోషేణమహతావిష్టో దైత్యానాహూయ గర్జయన్, ఆదిదేశసవంసర్వే నాశయంత్వితిదుర్మదః ౯. తదాజ్ఞయా సురశ్రేష్ఠా విధ్వస్యహవనస్థలం, తత్రత్యాన్తాడయామాసు ర్భూసురా నమితౌజసః ౧౦. కేచిత్క్రేసరితుండాశ్చ కేచిద్భల్లూకసన్నిభాః, కేచిద్వ్యాఘ్రముఖాః కేచిద్వరాహవదనాఃఖలాః ౧౧. క్ష్వేడంతఃపరిగర్జంత స్తాడయంతోమహీసురాన్, మాయావినోమహాదైత్యాః సంఘశోమదమోహితాః ౧౨. నాశయామాసురుస్మత్తా మృగానివతరక్షవః, తద్భీతాభూసురాః సర్వే మునయఃసంశితవ్రతాః ౧౩. పురుహూతముఖాదేవాః దుద్రువుఃసర్వతోదిశః, కేచిత్కందరసంలీనాః ప్రచ్ఛన్నాః కేచిదద్రిషు ౧౪. కేచిత్తీర్థోదకేమగ్నా ఏవంసర్వేవిలిల్యిరే, ఆదిదేశాసురాన్వ్యఘ్రో రోషేణాహూయభీషణాన్ ౧౫. నిహత్యదీక్షితానాదా వృత్విజఃశ్రుతికోవిదాన్, హరంతుయజ్ఞసంభారాన్ విధ్వస్యమఖమంటపం ౧౬. ఇత్థంతదాజ్ఞయా దైత్యా వివిధాయుధపాణయః, తోమరాసిగదాశూల ప్రాసముద్గరపట్టసైః ౧౭. శౌనకాదిమునీన్జఘ్ను రితరాన్భూసురానపి, తథాపినజహుర్ధ్యానం మునయఃసంశితవ్రతాః ౧౮. ఏకాగ్రమనసాదేవం ధ్యాయంతః పరమేశ్వరం, పూర్ణాహుతింవదుర్వహ్నౌ విధినామంత్రకోవిదాః ౧౯. నిశ్చలంమనఆధాయ మత్యుంజయపదాంబుజే, విస్మృత్యలోకతంత్రాణి జడవన్నిశ్చలాస్థితాః ౨౦ అథాదిదేశగిరిశః ప్రమథానుత్తమౌజస, యజ్ఞకుండాత్సముత్థాయ తేసర్వేశంకరాజ్ఞయా ౨౧. గర్జంతః పరివవ్రుస్తా నసురాన్ శూలపాణయః, అన్యోన్యమభవద్యుద్ధం తుములంలోమహర్షణం ౨౨. ప్రమథానాంచశూరాణాం దైత్యానాం బలశాలినాం, ప్రమథానసురాజఘ్ను స్తేపిరాక్షస యూథపాన్ ౨౩. ముహూర్తమభవద్యుద్ధ మద్భుతంలోమహర్షణం, గదాసితోమరప్రాస శూలపట్టసముద్గరైః ౨౪. బాణైఃపరశుభిర్దైత్యాః ప్రమథాన్జఘ్నురోజసా, దృష్ట్వాదైత్యబలోద్రేకం రుష్టాఃప్రమథయూథపాః ౨౫. కాలానలసమస్పర్శాః కోపసంరక్తలోచనాః, చిచ్ఛిదుర్దైత్యశీర్షాణి శూలైరద్రినిభానితే ౨౬. రక్తప్రవాహా సాహస్ర మభవన్మాంసకర్దమం, మృతయాతుశరీరాణాం రేజురద్రిశతానిచ ౨౭. హత్వాసమస్తదైతేయాన్ ప్రమథాబలశాలినః, జయశబ్దం ప్రకుర్వంతో ననృతుస్తద్రణాంగణే ౨౮. రక్షోవిశసనందృష్ట్వా రోషేణదనుజాధిపః, సింహనాదంవినాద్యోచ్చై రుత్పాతహారివ్యథా ౨౯. భ్రామయన్శతభారాఢ్యాం గదాముద్వేజయన్సురాన్, యాతుభిర్యుద్ధ్యతఃశూరాన్ ప్రమథాన్

వ్యహానద్బలీ ౩౦. భీతాస్తద్బల్బణం దృష్ట్వా దద్రువుర్భూసురా మరాః, ఆయుధై
ర్నఖదంతైశ్చ కాలయామాస తాపసాన్ ౩౧. హన్యమానాః సురాస్తేన భూసురా
మునయో భయాత్, ఏకాగ్రమనసా దేవం దధ్యుర్దీన సురద్రుమం ౩౨. దీనాన్
దృష్ట్వా దయాసింధు రావిరాసీ త్తపస్వినః, కోటిసూర్యప్రతీకాశో భస్మరుద్రాక్ష
భూషితః ౩౩ జటామండలవిభ్రాజ ద్బాలచంద్రవిభూషణః, కాలానలప్రతీకాశో విలస
ద్భోగిభూషణః ౩౪. కపాలమాలాభరణః శూలహస్తోజ్వలత్సృభః, త్రిలోచనశ్చ
తుర్బాహుః సర్వాభరణభూషితః ౩౫ అట్టహాసేన మహతా తాండవోత్సవతత్పరః,
తదాఽసురభయం త్యక్త్వా సురాః సర్వేశసంనిధిం ౩౬. స్థిత్వాగత్య విరూపాక్షం
భక్త్యా స్తోతుం ప్రచక్రముః, జయ విశ్వేశ్వరానంత విధాతృముఖవందిత ౩౭. జహి
దేవ ద్విజం వ్యాఘ్ర మవ లోకానుమాధవ, ఏవం సురోక్తిమాకర్ణ్య కోపేన కలుషీ
కృతః ౩౮. జఘాన నిర్జరాన్ దైత్యో మశకానివ యూథపః, భూసురాన్ కాలయా
మాస లీలయా తిలశః క్షణాత్ ౩౯. ప్రమథాన్ వారయామాస శరై రాశీవిషో
పమైః, దిశః సంఛాదయామాస బాణవర్షైర్నభోంతరం ౪౦. ఏవం వ్యాఘ్రమదో
ద్రేకం దృష్ట్వా శీఘ్రం త్రిలోచనః, పినాకే విశిఖాన్ క్రుద్ధః సంధాయ నికషాత్మజం ౪౧.
జఘాన మఘవా గోత్రమివ వజ్రేణ పత్రిభిః, తచ్ఛరైస్తాడితో దైత్యో మూర్ఛితః పున
రుత్థితః ౪౨. క్రోధమాహారయామాస కాలరుద్ర ఇవాపరః, దివ్యం ధనుషి సంధాయ
పావకాస్త్రం పినాకినే ౪౩. ప్రజ్వలంతమివాకాశం ముమోచాసురశేఖరః, తమాప
తంత ముద్దీప్తం జ్వలంతం దశదిక్పురః ౪౪. వారుణాస్త్రేణ గౌరీశః శమయామాస తత్క్ష
ణాత్, తస్మాత్ క్రుద్ధోఽసురశ్రేష్ఠః సందశ్య దశనచ్ఛదం ౪౫. మయాదత్తాం మహా
శక్తిం చిక్షేప గిరిశోపరి, తామాపతంతీం చిచ్ఛేద స్వశక్త్యా శంకరో రుషా ౪౬.
ఏవం రాక్షసరాజస్య మంత్రాస్త్రాణి విభాగశః, ప్రత్యస్త్రైర్లీలయా దేవ శ్చిచ్ఛేద తిలశః
క్షణాత్ ౪౭. భ్రామయన్ శతభారాఢ్యాం గదాముత్ప్లుత్య దైత్యరాట్, జఘాన భీష
ణం లోకానాం చంద్రశేఖరమస్తకే ౪౮. తదాసురగదాం దేవ స్త్రిదశై రభివందితః,
క్షురధారాఖడ్గేన చిచ్ఛేద లీలయా తిలశో హరః ౪౯. దేవం ప్రోత్సాహయామాసు రేవం
దేవర్షి భూసురాః, జయ శంభో విరూపాక్ష భక్తత్రాణపరాయణ ౫౦. జహి దైత్యం
దురాధర్షం విలంబం మా కురు ప్రభో, ఏవం స్తువత్సు దేవేషు శంకరో భీమవిక్రమః ౫౧.
రరాజ రౌద్రాకారేణ వీరాణాం భయవర్ధనః, శూలహస్తః కపాలీ చ మహాతాండవ
నర్తనః ౫౨. పారిప్లవజటాజూట విభ్రమద్విధుమండలః, తామ్యత్ఫణిఫణారత్న
ప్రకాశితదిగంతరః ౫౩. రౌద్రాటోపం తమాలోక్య హతదర్పోఽసురాధిపః, జ్ఞాత్వా

తంబ్రహ్మపరమ మీశ్వరంసర్వకారణం ౫౪. ముక్తింతేనాత్మనఃశాపా న్నిశ్చిత్య
ముదమావహత్, * వ్యాఘ్రః * జానామిత్వాం పరాత్మానం సచ్చిదానందవిగ్ర
హం ౫౫. సర్వేశ్వరమజంనిత్యం సృష్టిస్థిత్యంతకారిణం, మాముద్ధర్తుమిహాయాతః
స్వభక్తవశగోసియత్ ౫౬. తదరంజహిమామీశ శాపముక్తోభవామ్యహం,
ఆసురత్వాదిదానీంమే మనస్తామసకశ్మలం ౫౭. సమేపరాధఃక్షంతవ్యః క్రియతేదేవ
యాస్త్వయి, ఏవముక్త్వాసురశ్రేష్ఠ స్తమసామర్షదుఃసహః ౫౮. గర్జయన్జగతీశాన
మసినాసంజఘానసః, తదాభూతేశ నేత్రేభ్యో నిఃసృతాఃక్రోధవహ్నయః ౫౯. అట్ట
హాసేనమహతా గర్జయన్భైరవస్వనః, త్రిశూలాయుధముద్యమ్య జఘానదనుజో
రసి ౬౦. త్రిశూలాయుధఘాతేన విదారితవపుర్భృశం, గతాసుర్భ్రమివేగేన పపా
తభువిఘూర్ణితః ౬౧. జగుర్గంధర్వపతయో ననృతుశ్చాప్సరోగణాః, వవర్షుఃపుష్ప
వర్షాణి సురాఃసంతోషనిర్భరాః ౬౨. దుర్మదోనామదైతేయో వ్యాఘ్రాసురసఖో
బలీ, నిహతంమిత్రమాలోక్య జజ్వాలక్రోధమూర్ఛితః ౬౩. గదామాదాయతత్రస్థా
న్సంహర్తుముపచక్రమే, విష్ణుస్సహస్రధారేణ చక్రేణామోఘతేజసా ౬౪. చకర్త
రక్షసోదీప్తం శీర్షంపక్వఫలంయథా, మృతేవ్యాఘ్రాసురేతస్య మాతులోదుఃఖ
కర్శితః ౬౫. అపస్మారాసురఃశీఘ్రం గజాసురగృహంయయౌ, రుదంత మాతులం
దృష్ట్వా కిమేతదితివిహ్వలః ౬౬. పప్రచ్ఛగజదైతేయ స్తముద్విగ్నమనాభృశం,
కస్మాత్ప్రాప్తమిదందుఃఖం కేనవాగఃకృతంత్వయి ౬౭. మాతులస్యమమేదానీం
కష్టందాతుంకఈశ్వరః, కఃస్పృశేదగ్నిమాత్తస్స న్కఃపిబేద్విషముల్బణం ౬౮.
తంహన్మినిర్ఘృణం బద్ధ్వా సహాయస్తస్యకోభవేత్, ఇత్థంగజవచఃశ్రుత్వా ప్రాహా
పస్మారరాక్షసః ౬౯. వ్యాఘ్రాసురస్తవభ్రాతా గిరిశేన హతోధునా, మమార
తేనదుఃఖేన ప్రాపాఽహంతవసంనిధిం ౭౦. దుర్మదోయంమహావీరః సఖాతే విష్ణునా
హతః, తేనదుఃఖేనసంతప్త స్త్వదంతిక ముపాగమం ౭౧. అపస్మారవచఃశ్రుత్వా
దుఃఖేనమహతాగజః, హాహతోస్మీతిపతితో వజ్రాహతఇవద్రుమః ౭౨. సంజ్ఞామ
వాప్యదైతేయః పునరుత్థాయవిహ్వలః, భ్రాతుర్గుణగణా న్స్మృత్వారురోద కరు
ణస్వనః ౭౩. అయివ్యాఘ్రమహాబాహో త్యక్త్వామాం క్వగతోసిభోః, వినా
త్వామసురశ్రేష్ఠ కథమిచ్ఛామిజీవితుం ౭౪. యన్నామస్మరణాదేవ సుపర్వాణశ్చ
కంపిరే, లోకోత్తరబలోవ్యాఘ్రః సకథంనిధనంగతః ౭౫. దివ్యంతేదేవతాఃసర్వే
స్వచ్ఛందంగతసాధ్వసాః, అనాథారాక్షసాజాతా దేవతాభయశంకితాః ౭౬. కింక
రోమిక్వగచ్ఛామి కథంజీవామ్యనాథవత్, గజాసురస్యబహుశః శ్రుత్వా తత్ప
రిదేవితం ౭౭. అపస్మారస్తదాప్రాహ కాలోచితమిదంవచః, శోకంమాకురులోకేషు

త్వమేవైకోసి జిత్వరః ౭౮. శక్తిసాహసధైర్యాద్యా త్వత్సమోనాస్తి విష్టపే, ఉత్తి
ష్ఠశూరం శార్దూల జహి దేవర్షి భూసురాన్ ౭౯. అలంత్వమేకో లోకానాం శాసనేఽసా
వ్యధాకుతః, మాతులోక్తింసమాకర్ణ్య దుఃఖంత్యక్త్వాగజాసురః ౮౦. చకమే లోక
నాశాయ కోపసంరక్తలోచనః, ఉగ్రాసురబలోపేతో భద్రస్యందనమాస్థితః ౮౧.
ధనుర్బాణధరః శౌర్యాన్మతంగాద్రిముపాగమత్, నీలాచలనిభః క్రూరః కాలజీమూ
తగర్జనః ౮౨. ఉత్పాట్య నాశయామాస తాపసాశ్రమపాదపాన్, దేవర్షి భూసురా
న్క్రూరో జఘాన క్రోధమూర్ఛితః ౮౩. భయముత్పాదయామాస భక్షయన్మను
జాన్గజః, హాహాకారో మహానాసీల్లోకానాం భయవర్ధనః ౮౪. క్రుద్ధకేసరిసంకాశాః
ప్రమథాః శూలపాణయః, జఘ్నుర్దైత్యబలంశూరాః కణశః క్షణమాత్రతః ౮౫.
మాయావినో మహాక్రూరా స్తేఽపిప్రమథయామధవాన్, నానాప్రహరణైర్జఘ్నుః శల
భానివకుంజరాః ౮౬. దృష్ట్వాన్యోన్యమహాయుద్ధం ప్రహృష్టః కలహప్రియః, వీణా
పాణిర్మేయాత్మా ననర్తవ్యోమమండలే ౮౭. రణేక్షణపశైలానాం సహస్రాణి
చకాశిరే, తస్మాచ్ఛ్రావహాన్తామ్రమసిఃతః పరితోభృశం ౮౮. గజాసురస్యగానిర్
దృష్ట్వాద్భుతపరాక్రమం, చకమేతస్యనాశాయ భక్తత్రాణపరాయణః ౮౯.
అట్టహాసేనమహతా రుష్టస్త్రిపురమర్దనః, గజాసురశిరోదేశే శూలేనవ్యహనద్బలీ ౯౦.
సింహరూపంతదాధృత్వా గర్జయన్దైత్యమాయయా, వ్యాదాయవదనందైత్య ఉత్ప
పాతశివోపరి ౯౧. తమాపతంతమాలోక్య సర్వజ్ఞఃశరభాకృతిః, చకర్తాఽసురమూ
ర్ధానం నఖైర్దంష్ట్రైర్భయానకః ౯౨. స్వస్వరూపేణసంస్థాయ పునఃశూరోగజాసురః,
భయముత్పాదయామాస సురాణాంవర్షయన్శరాన్ ౯౩. ప్రత్యస్త్రైరసురాస్త్రాణి
నివార్యపరమేశ్వరః, బభంజకార్ముకంతస్య లీలయాతిలశః క్షణాత్ ౯౪. ధృత్వాఽ
సురఃకృధాశూలం భ్రామయన్శతయోజనః, హంతుమభ్యద్రవద్భర్గం ప్రలయాంబు
దగర్జనః ౯౫. ఆగచ్ఛతోమహాదేవః శూలంవిచ్ఛిద్యరక్షసః, వికృష్యవామహ
స్తేన శుండాంపాదేనవక్షసి ౯౬. తాడయన్శూలముద్యమ్య తచ్ఛిరశ్ఛేత్తుమారభత్,
గజాసురస్తదాశంభో ర్దృష్ట్వారూపమనామయం ౯౭. జ్ఞాత్వాతమీశ్వరంబ్రహ్మ
సచ్చిదానందమద్వయం, భక్త్యానందభరో దైత్యో యయాచే భక్తవత్సలం ౯౮.
విశ్వేశ్వరవిరూపాక్ష విష్ణుబ్రహ్మాదివందిత, భక్తంమామాశుదేవేశ పాపా దుద్ధర
శంకర ౯౯. నందిశాపాదిదానీం మాముద్ధర్తుం త్వమిహాగతః, ధన్యోహంతవపా
దాబ్జ దర్శనాదభవం శివ ౧౦౦. కృత్తిమాసాధవేశాన పరిధాయ మమాజనం,

సంహృత్యశీఘ్రం మామీశత్వదంఘ్రింప్రాపయస్వభో ౧౦౧. ఏవంగజాసురవచో గిరిశోనిశమ్య నందీశశాపభవతాప నివారణాయ, అచ్ఛిద్యతాసురశిరో నిశితత్రిశూల ఘాతేనతద్గిరినిభంనిపపాత భూమ్యాం ౧౦౨. తత్కాయనిఃసృతముమాధవ పాద పద్మే చిజ్జ్యోతిరైక్య మభజద్విపత్సమక్షం, దృష్ట్వాతదద్భుతమహేశ్వరకర్మవృత్తం పుష్పాణినిర్జరవరా ముదితావవర్షుః ౧౦౩. తస్యాజినంసకలనిర్జరపూజితాంఘ్రి ర్దధ్రేం స్వభక్తవశగః కరుణాసముద్రః, దేవర్షిభూసురముఖాః ప్రజగుర్గిరీశ వృత్తం ప్రణమ్య గజచర్మవిరాజమానం ౧౦౪. పతితంయత్రతచ్ఛీర్షం తీర్థం తత్రస్థితంమహత్, స్పర్శాత్తస్యమహేశస్య శీర్షమాసీత్సురార్చితం ౧౦౫. గజాస్యతీర్థమిత్యేతత్ప్రఖ్యాత మభవద్భువి, సకృన్మజ్జనమాత్రేణనరాయాంతి పరాంగతిం ౧౦౬. ప్రీత్యాసురార్చితః శర్వః పరిధాయగజాజినం, తాండవేశ్వరనామ్నాత్ర లింగరూపేణసంస్థితః ౧౦౭ *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే వ్యాఘ్రాసుర, గజాసురవధోనామపంచాశీతితమోఽధ్యాయః. ౮౫.

౧౮

---

* క్షేత్రపాలః * అపస్మారస్తదాదృష్ట్వా రణేనష్టం గజాసురం, శక్తిహీనః సురైర్యోద్ధుం చింతయామాస మానసే ౧. కథంకరోమివైరస్య ప్రతీకారంసుపర్వణాం, బలినాభాగినేయామే హతౌశర్వేణ సంగరే ౨. అనాథోహమిదానీం తత్కథంకుర్యాం హతాశ్రయః, వ్యాఘ్రాసురోమహావీరో గజోఽపి బలినాంబలీ ౩. వాతాపిల్వలదైతేయా దైత్యమాయా విశారదా, ఏతేమహాబలాశ్శూరాః కాలస్య వశమాగతాః ౪. కథంకరోమివైరస్య ప్రతీకారం సుపర్వణాం, శక్త్యాయోద్ధుమశక్తోస్మి సురైఃసంగరకోవిదైః ౫. మోహనాకార మాలంబ్యమోహయామి దివౌకసః, భ్రంశయామికులస్త్రీణాం పాతివ్రత్యంచ మాయయా ౬. నిశ్చిత్యైవమపస్మారో మోహనాకారదేహవాన్, మోహయామాసమాయావీ దేవాదీనాంకులస్త్రియః ౭. నిరీక్ష్యమోహనంరూప మపస్మారస్యయోషితః, సర్వాఃస్మరపరాధీనా బభూవుర్దూషితవ్రతాః ౮. సర్వదాతస్యసౌందర్యం స్మరంత్యః స్మరపీడితాః, త్యక్త్వా స్వగృహకర్మాణి విభ్రాంతా స్తేనరేమిరే ౯. యోషిద్రూపేణపురుషా న్మోహయామాస మాయయా, ఏవంలోకానపస్మారో మోహయిత్వా మహాఖలః ౧౦. నారీజనానధర్మాత్మా స్వవశేస్థాప్య గర్వితః, నాశయామాసకర్మాణి వైదికాన్యమలానిసః ౧౧. స్వభర్తౄంస్తత్యజుర్నార్యో ధర్మభార్యాశ్చ పూరుషాః, అపస్మారపరాధీనాః పశువృత్తి మగుర్జనాః ౧౨. * ఋషయః * కేనదత్తవరోదైత్యః

కోయం పూర్వభవేఽధమః, ఈదృశందుష్కరంకర్మ నకేనాపి కృతంపురా ౧౩.
* క్షేత్రపాలః * సంసాశాపవశాత్సోపి ఖేటకోఽసురతాంగతః, శుక్రసంనిధిమా
సాద్య శిష్యత్వం స్వీచకారసః ౧౪. సేవాభిర్బహుభిఃశుక్రం తోషయామాస
సత్రమధీః, పాదసంవహనాసక్తమేకదా రాత్రుసంముదా ౧౫. శుక్రఃప్రాహవరంవత్స
వరయాశుభదాస్యహం, తుష్టోఽస్మితవసేవాభిః ప్రీతిపాత్రం త్వమేవమే ౧౬.
ఇత్థమాత్మగురోర్వాక్యం శ్రుత్వాఽపస్మారరాక్షసః, కామరూపోభవామీతి య
యాచే వరముత్తమం ౧౭. తచ్ఛ్రుత్వాదానవాచార్యో వరంతస్మై దదౌముదా,
తద్బలాదఖిలాన్లోకా న్వంచయామాస తామసః ౧౮. స్త్రియశ్చపురుషాస్సర్వే
భ్రాంతాస్తద్వశవర్తినః. సదాలింగనసల్లాప సురతాదిభి రన్వహం ౧౯. యాప
యంతిశ్చదివసా నపస్మారవశానుగాః, త్యక్త్వా స్వకర్మ శాస్త్రాణి తిరస్కృత్య గతత్ర
పాః ౨౦. మునయోమునిదారాశ్చ మోహితాః పశుబుద్ధయః, అజ్ఞానధ్వస్తతద్
జ్ఞానాః శిశ్నోదరపరాయణాః ౨౧. మధుపానరతాభూయో నిషిద్ధాహార తత్పరాః,
నిత్యజ్ఞానవిహీనాశ్చ భ్రష్టాచార పరిగ్రహాః ౨౨. రతమేవపరో ధర్మోరతమేవ
పరోగతిః, రతమానందసందోహ ఇతి తస్మేనిరేబుధాః ౨౩. తస్మాన్నష్టమభూత్
కృత్స్నం కులశీలాదికం భువి, ధర్మస్థానంవిగలితం శర్మనాసీ త్కదంచన ౨౪.
నష్టాఃపంచమహాయజ్ఞాః శిష్టాచారా లయంగతాః, దృష్ట్వాఽధర్మప్రచారం తంజగ
తామాత్మభూ ర్భియా ౨౫. ద్రుతమాసాద్యవైకుంఠం కథయామాస విష్ణవే,
బ్రహ్మణాసహవైకుంఠః కైలాసంప్రాప్య భాస్వరం ౨౬. దివ్యసింహాసనేశర్వ ముమ
యాసహ సంస్థితం, నిరీక్ష్యనమ్రధీర్భక్త్యా ప్రణమ్యస్తోతుమారభత్ ౨౭ *విష్ణుః*
జయవిశ్వేశ్వరానంత జయవిశ్వంభరావ్యయ, కాలకాలమహాకాల కపాలిన్జగ
దీశ్వర ౨౮. శరణాగతసంత్రాణ కరుణాకరశంకర, నమస్తేపార్వతీనాథ నమో
భక్తార్తి భంజన ౨౯. నిత్యాయనిర్వికారాయ నిర్గుణాయ గుణాత్మనే, నమస్తే
జగదాధార మూర్తయే పరమాత్మనే ౩౦. నాశయత్యఖిలాన్లోకా నపస్మారోఽసు
రాధమః, మోహయామాసదుష్టాత్మా కామరూపధరో జనాన్ ౩౧. యోషిద్రూ
పేణపురుషా న్పుంరూపేణ కులాంగనాః, వంచయిత్వాజనాన్సర్వా న్నాశయత్య
ఖిలం జగత్ ౩౨. తస్మాత్తంనాశయిత్వేశ పాలయాస్మా న్కృపాకర, నారాయణ
వచఃశ్రుత్వా కరుణాసాగరోహరః ౩౩. దక్షిణామూర్తిరూపేణ ప్రత్యక్షోభూత్సు
పర్వణాం, వటవృక్షసమీపేఽసౌ సువర్ణాసనసంస్థితః ౩౪. శ్రుత్వాతద్వృత్తమా
నందా దాజగ్ముఃసనకాదయః, ప్రణమ్యదక్షిణామూర్తింపప్రచ్ఛుర్బ్రహ్మసాధనం ౩౫.
తేభ్యోవేదాంతమాద్యంతం కథయామాసతత్వతః, నిత్యానిత్యవివేకంచ ఫలద్వయ

విరాగతాం ౩౬. శమాదిషట్కసంపత్తిం ముముక్షుత్వ మతఃపరం, ఏవంసాధన సంపత్తింబోధయామాస శంకరః ౩౭. శ్రవణంమననంచైవ నిధిధ్యాసనమేవచ, సోహంభావంతమమలం బోధయామాసధూర్జటిః ౩౮. తత్త్వమస్యాదివాక్యానాం తత్త్వంవ్యాఖ్యాతవాన్శివః, ఏవంవేదాంతమాద్యంతం కథయామాసతత్వతః ౩౯. తథాపితన్మనోగ్రంథిర్నాచ్ఛిన్నాగురువాక్యతః, తత్తేసాందక్షిణామూర్తిర్బోధాయ బుధపూజితః ౪౦. మౌనేనదర్శయామాస చిన్ముద్రాం శాంతవిగ్రహః, తథైవనిర్వికల్పేన మనసా సనకాదయః ౪౧. సచ్చిదానందసంలీనచిత్తాః శాంతాత్మవృత్తయః, దృష్ట్వాతదద్భుతంకర్మ దేవదేవస్య నిర్జరాః ౪౨. సాష్టాంగం ప్రణిపత్యాగ్రే చక్రుః స్తోత్ర మనుత్తమం ౪౩. *దేవాః* మౌనవ్యాఖ్యా ప్రకటితపరబ్రహ్మతత్వం యువానంవర్షిష్ఠాంతేవసదృషిగణైరావృతంబ్రహ్మనిష్ఠైః, ఆచార్యేంద్రం కరకలితచిన్ముద్రమానందరూపం స్వాత్మారామంముదితవదనం భావయామఃపరేశం ౪౪. చిత్రంవటతరోర్మూలే వృద్ధాఃశిష్యాఃగురుర్యువా, గురోస్తుమౌనవ్యాఖ్యానంశిష్యాస్తుచ్ఛిన్నసంశయాః ౪౫. ఓంనమఃప్రణవార్థాయ శుద్ధజ్ఞానైకమూర్తయే, ఆత్మారామాయరామాయ దక్షిణామూర్తయేనమః ౪౬. అజ్ఞానతిమిరాంధానాం జ్ఞానాంజనశలాకయా, చక్షురున్మీలితంయేన తస్మైశ్రీగురవేనమః ౪౭. ఏవంస్తుత్వాఽమరాః సర్వే దివ్యజ్ఞానసమన్వితాః, స్వకర్మనిరతాహ్యాసన్ శివభక్తిపరాయణాః ౪౮. జగత్యాంనష్టమజ్ఞానం శివభక్తిరతాజనాః, సర్వేధర్మపరాశ్శాంతా బభూవుః సత్యవాదినః ౪౯. ఏవంస్థితిమపస్మారో జ్ఞాత్వా నిర్విణ్ణమానసః, నాపశ్యదాత్మసంస్థానం సురోరగనరాదిషు ౫౦. చింతయామాసదైతేయో దుఃఖేనమహతావృతః, దక్షిణామూర్తిరూపేణ బోధితాః శంభునాజనాః ౫౧. మామవజ్ఞాయభూతేశ భజనే నిరతాఃసదా, కథంనివారయామ్యేన మస్మద్ద్వేషిణ మీశ్వరం ౫౨. ప్రకాశతేన లోకేషు మత్సామర్థ్య మితఃపరం, తదేనంసంహరిష్యామి దక్షిణామూర్తినామకం ౫౩. ఇత్యాలోచ్యసురద్వేషీ రుషాతంహంతు మాపతత్, వీక్ష్యతంభీషణాకారమపస్మారం సదాశివః ౫౪. వామపాదనఖేనాశు దారయిత్వా స్వలీలయా, పాతయామాసభూతాత్మా దైతేయం భువి ధూర్జటిః ౫౫. హతసత్వోఽసురః శర్వంయయాచేదీననిస్వనః, మమక్షమస్వదౌరాత్మ్యం క్షమాసారోసిశంకర ౫౬. అజ్ఞానతామయాకించిత్కృతం తామసజన్మనా, గతసత్వోభవం దేవహతః పాదేనతేధునా ౫౭. ఇతఃపరమహంత్యక్తు మాసురందేహముత్సహే, ఇతితద్వచనంశ్రుత్వా శివః సస్మిత మబ్రవీత్ ౫౮. జనిష్యంతికలౌఘోరే తామసా వేదగర్హితాః, తవాంశభూ

తాఽక్రోధేన కర్తారో మమదూషణం ౫౯. ఉక్త్వైవమసురస్త్యాసూన్ జహారప్రమ
థాధిపః, బ్రహ్మజ్ఞానంస్వశిష్యేభ్యో బోధయన్ కరుణాకరః ౬౦. ఉవాసదక్షిణా
మూర్తిః సుఖేన వటమూలగః, తదేతదభవత్ఖ్యాతం వటక్షేత్ర మనుత్తమం ౬౧.
తిష్ఠంత్యత్రమహాభాగా భైరవా బలశాలినః, వటక్షేత్రేవసంతో యేవిద్యార్థిర్థే విశే
షతః ౬౨. స్నాత్వాశ్రీదక్షిణామూర్తి పూజాంకుర్వంతి భావుకాః, సంప్రాప్ను
వంతి తేశీఘ్రం శివసాయుజ్య ముత్తమం ౬౩. యజ్ఞశేషసమాప్త్యర్థ మారభన్ శౌన
కాదయః, తద్యజ్ఞసాంగతాసిద్ధ్యై తుష్టువు ర్గిరిజాధవం ౬౪. * ఋషయః *
శివశంభోమహేశాన విశ్వేశామర వల్లభ, మఖప్రత్యూహనాశార్థం కృపాంకురు
దయాఘన ౬౫. ఏవంస్తుత్వావిరూపాక్షం మధ్వరంకర్తు మారభన్, తస్మిన్కాలే
కురంగౌద్వౌ మునిశాపేన పీడితౌ ౬౬. మృగాదనమహాభీతౌ ధావంతావాగతౌ
జవాత్, మధ్యేమునీనాముద్భ్రాంతౌ ప్రవిశ్యాధ్వర మంటపం ౬౭. దృష్ట్వాతౌతా
పసాఃసర్వే కౌతుకాదిద మబ్రువన్, అహోచిత్రమ్మృగావేతౌ భీతావత్రాగతౌ
కుతః ౬౮. సంచరంతిమృగాయత్ర తద్దేశం పుణ్యసాధనం, హరిణాగమనేనాద్య
పుణ్యస్థలమభూదిదం ౬౯. మఖోఽన్యత్రకృతాదత్రకృతః శతగుణో భవేత్, ఏవం
ప్రశంసమానేషు తాపసేషు తదామృగౌ ౭౦. యజ్ఞకుండేసముత్ప్లుత్య జనభీతౌని
పేతతుః, పావకస్పర్శమాత్రేణ శాపముక్తి రభూత్తయోః ౭౧. పూర్వరూపం
సమాసాద్యరేజతుర్నృపదంపతీ, యజ్ఞేశ్వరంప్రణమ్యాదౌ తతస్తాపసపుంగవాన్
౭౨. బద్ధాంజలిపుటౌభక్త్యా మగ్నావానందసాగరే, దృష్ట్వాతౌ విస్మయావిష్టాః
పప్రచ్ఛుః శౌనకాదయః ౭౩. కౌయువాంమానవశ్రేష్ఠౌ రతికందర్పసంనిభౌ,
కథంప్రాప్తమిదం కష్టంమృగత్వం దివ్యదంపతీ ౭౪. * రాజా * సూర్యవంశసము
త్పన్నో యుధాజిన్నామరాడహం, భార్యేయంమమకల్యాణీ చంద్రరేఖేతివిశ్రుతా
౭౫. దేవర్షిశాపాదేణత్వ మావయోఃప్రాప్త మీదృశం, అద్యదైవవశాదావాం
ముక్తౌశాపాత్తపస్వినః ౭౬. సాక్షాదత్రవిరూపాక్షః ప్రత్యక్షో భూత్పరాత్పరః,
దృష్ట్వాధ్వరమముందివ్యం కృతకృత్యౌ బభూవివ ౭౭. సురాణాంభూసురాణాంచ
మునీనా మూర్ధ్వరేతసాం, నిరాయాసమభూద్దివ్య దర్శనంముక్తిసాధనం ౭౮.
సంపన్నమావయోఃశర్మ నారదేనైనశాశ్వతం, సోఽదంతమేవంసాద్యంతం కథయా
మాస భూపతిః ౭౯. యుధాజిద్రాజవృత్తాంతం శ్రుత్వైవంశౌనకాదయః, సంతో
షోద్రిక్త మవసోమఖంకర్తుం సమారభన్ ౮౦. దత్వాపూర్ణాహుతిం వహ్నౌవిధినా
మంత్రకోవిదాః, సురర్షిభూసురైఃసాక మిందుశేఖరమస్తువన్ ౮౧. నమస్తేపార్వతీ
నాథ నమోవృషభవాహన, నమోఽనంతాయశాంతాయ శివాయపరమాత్మనే ౮౨.

త్వమేవక్రతుకర్తాసి క్రతుభోక్తా త్వమేవహి, త్వమధ్వరపతిర్దేవ స్వతంత్రః ప్రేరకః
ప్రభుః ౮౩. చరాచరాణాంభూతానా మంతరాత్మా చ్యుతో౽వ్యయః, త్వంసర్వజగ
దాధారః సృష్టిస్థిత్యంతకారణం ౮౪. పరిత్రాణాయభక్తానాం మత్స్యాద్యాప్రము
ఖానిహా, లోకానామకృథాఃసౌఖ్యం జగన్నాథస్త్వమేవహి ౮౫ విద్యంతేయాని
లోకేస్మిన్ క్షేత్రాణి విమలానిచ, తేషాంమధ్యేశ్రేష్ఠతమం పంపాక్షేత్ర మనుత్తమం
౮౬. కృతాదన్యత్రసత్కర్మ స్వల్పమప్యత్రసాధితం, శర్మప్రదంభవేన్నౄణాం
శతకోటిగుణోత్తరం ౮౭. ఉత్ప్లుత్యహరిణావేతన్ముఖకుండే నిపత్యతౌ, శాపముక్తా
వభూతాం తద్ధరిణప్లుతమిత్యదః ౮౮. తీర్థంభవతికల్యాణం మజ్జనాన్ముక్తిదాయకం,
యఃస్నాయాత్సకృదేతస్మి న్సముక్తో నాత్రసంశయః ౮౯. తదాజగామసమను
ర్నారదః శివసంనిధిం, సాష్టాంగంప్రణిపత్యాహ మనోరమ్యతదిత్సయా ౯౦.
నారదః సర్వజ్ఞసకలాధార శరణాగతవత్సల, వైరాగ్యాన్మనురుద్వాహం
నేచ్ఛతి బ్రహ్మచార్యసౌ ౯౧. పితరో౽స్యపరంయాంతి హ్యపుత్రత్వాదధోగతిం,
యథాతేనిరయాన్ముక్తాః ప్రాప్నువంతి పరాంగతిం ౯౨ ముచ్యేద్యథాయంపిత్రర్ణా
న్మనుర్దేవ మహామునిః, తథానుగ్రహమేతస్మి న్కురుకారుణ్యవారిధే ౯౩. ఉద్ధరా
శు భవాబ్ధేస్త్వం మనుమేనంవృషధ్వజ, *శివః* పరోపకారశీలస్య శ్రుత్వావాక్యం
తవాధునా ౯౪. సంతుష్టో౽స్మిమనోరద్య ముక్త్యుపాయంబ్రవీమితే, ఏతత్తీర్థేమనుః
స్నాత్వా ఋణాన్ముక్తోభవిష్యతి ౯౫ పితరో౽స్యప్రయాస్యంతి మత్పదంతత్క్షణాన్మునే,
ఏవమీశవచఃశ్రుత్వా మనుర్దేవర్షిసంనిధౌ ౯౬. తీర్థే శంకరనిర్దిష్టే స్నాత్వాశివ
మపూజయత్, తదైవపితరస్తస్య విమానస్థాఃప్రభాస్వితాః ౯౭. మనుమేత్యమునా
ప్రాహు రనృణీత్వంసుతాధునా, వయమీశపదంప్రాప్తా నరకాదుద్ధృతాస్త్వయా
౯౮. ఏవముక్త్వామనుంప్రాపుః పితరఃశాంకరంపదం, నిరీక్ష్యతన్మహాశ్చర్యం ప్రశశం
సుర్మునీశ్వరాః ౯౯. తత్తీర్థేవభృథస్నానం చక్రిరేశౌనకాదయః, ధ్యాయంతః
శ్రీవిరూపాక్షం సుఖేనాత్రైవసంస్థితాః ౧౦౦. సనందనాదయఃప్రాపు ర్యత్రజ్ఞానం
నిమజ్జనాత్, విద్యాతీర్థమితిఖ్యాత మభూదేతన్మనోహరం ౧౦౧. వయమేతేషు
తీర్థేషు స్నాత్వాసంపూజ్య దేవతాః, గచ్ఛామఃపురతఃక్షేత్ర దర్శనార్థం మునీశ్వ
రాః ౧౦౨. క్షేత్రపాలవచనంనిశమ్యతే తీర్థమజ్జనవిశుద్ధవిగ్రహాః, నేత్రరమ్యపద
మీక్ష్య తత్పురఃక్షేత్రదర్శనకుతూహలా యయుః ౧౦౩. హరిణప్లుతమాహాత్మ్యం
పరమానందదాయకం, శ్రుత్వాభక్తిభరాక్రాంతా ముచ్యంతేపాతకవ్రజాత్ ౧౦౪.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే హరిణప్లుత
తీర్థమహిమానువర్ణనం నామషడశీతితమో౽ధ్యాయః. ౮౬.

* శ్రీసూతః * శ్రీవిష్ణుతీర్థమాసాద్య పురత స్తస్య తాపసాః, క్షేత్రపాలం
పురస్కృత్య యయుః క్షేత్రదిదృక్షవః ౧. దదృశుః పురతో దేవం వీరభద్రం మహా
ప్రభం, * ఋషయః * కి మేతదాశ్రమపదం కో౽యం దేవో మహాతనుః ౨. ఏతత్స
మస్తం నో బ్రూహి కృపయా జ్ఞానసాగర, * క్షేత్రపాలః * ఇదం హి పరమం క్షేత్రం
నృణామిష్టార్థదాయకం ౩. అత్ర శ్రీవీరభద్రో౽స్తి దక్షాధ్వర నిబర్హణః, దేవీచాడే
శ్వరీ మాయా భక్తానుగ్రహకారిణీ ౪. లంబోదరాహ్వయో౽స్త్యత్ర సర్వవిఘ్ననివా
రకః, అన్యే గణాధిపా స్సంతి శివధ్యానపరాయణాః ౫. బహూని సంతి తీర్థాని దక్ష
తీర్థముఖానిహి, తేషాం కృత్స్నం ఫలం వక్తుం బ్రహ్మణా౽పి న శక్యతే ౬. బ్రహ్మహ
త్యాదిపాపాని బహుజన్మార్జితాన్యపి, నశ్యంత్యాశు న సందేహః క్షేత్రదర్శనమాత్రతః
౭. యమబాధావినాశార్థం దుష్టనిగ్రహతత్పరః, అవాచీం దిశమత్యర్థం వీరభద్రో హి ర
క్షతి ౮. సంఛిన్నమస్తకో ప్యస్మి న్సనర్బస్తముఖః శివం, తీర్థే స్నాత్వా విరూపాక్షం
దధ్యౌ దక్షః పరాత్పరం ౯. తపసా తోషయిత్వా తం తే నేష్టార్థమవాపసః, తస్మాదిదం
దక్షతీర్థ మితి లోకే ప్రథామగాత్ ౧౦. క్షేత్రపాలస్య వచన మాకర్ణ్య మునిసత్తమాః,
ఊచుః కౌతుకచిత్తాస్తం క్షేత్రవృత్తాంతకోవిదం ౧౧. * ఋషయః * కస్తం చరాచ
రగురుం నిర్వైరం శాంతవిగ్రహం, ఆత్మారామం కథం ద్వేష్టి జగద్దైవత మీశ్వరం
౧౨. కస్మాచ్ఛిచ్ఛేద దక్షస్య కంఠం శ్రీపరమేశ్వరః, అత్రో వాస కుతో వీరభద్రో
భీమపరాక్రమః ౧౩. కిన్నిమిత్తమిదం క్షేత్రముత్తమం గీయతే సురైః, ఏతత్సవిస్తరం
బ్రూహి త్వమేవ జ్ఞానదో గురుః ౧౪. * క్షేత్రపాలః * శృణుధ్వం మునయో దక్షమ
ఖవిధ్వంసకారణం, వీరభద్రచరిత్రం తద్గిరీశ మహిమాస్పదం ౧౫. కైలాసశిఖరే
రమ్యే సిద్ధగంధర్వసేవితే, హేమప్రాకారసంయుక్తే చామీకరనికేతనే ౧౬.
ఉత్తుంగరత్నసౌధాగ్ర్య మణితోరణభాసురే, మనోహరసరోవాపీ వరోద్యానవిరాజితే
౧౭. హంససారసకోకాది నాదపూరితదిఙ్ముఖే, భ్రమద్భ్రమరసంగీత మంగలాకార
శోభితే ౧౮. అనేకప్రమథైర్యుక్తే గీర్వాణగణసేవితే, సనకాదిసమాకీర్ణే సదా
నందపరిప్లుతే ౧౯. తస్మిన్సింహాసనే రమ్యే సూర్యకోటిసమప్రభే, ఆసీన మీశ్వరం
దేవం దివ్యసుందరవిగ్రహం ౨౦. సర్వసాక్షిణమీశానం సర్వభూతహితేరతం,
ఆనందం నిర్మలం శాంతం నిర్వికారం నిరంజనం ౨౧. వామభాగే సమాసీనా సుందరా
కారశోభితా, ఉవాచ గర్వితం వాక్యం కాలికాలోకమోహినీ ౨౨. మయా సృష్ట
మిదం సర్వం విష్టపం సచరాచరం, సృజామి పాలయామ్యేత న్నాశయామి స్వశక్తితః
౨౩. నిమిత్తమాత్రమేవ త్వం జగత్కారణమిష్యసే, కుత్రాస్తి శక్తిరీశాన వినా మాం

త్వయిశంకర ౨౪. ఆదిశక్తిమయంబీజం శివశక్తిమయంజగత్, ఇతిలోకేప్రసిద్ధోస్తి
ప్రభావోయం మమాధునా ౨౫. సాక్షిభూతఃసుఖేనత్వం తిష్ఠలోకాన్సృజామ్య
హం, కాళికావచనంశ్రుత్వా విరూపాక్షఃసవిస్మయః ౨౬. వాచమూచేమహా
దేవః కించిత్కోపం విడంబయన్, * శివః * మాగర్వంవహముగ్ధేత్వం మత్సాన్ని
ధ్యాద్బలంతవ ౨౭. సృష్ట్వాదౌజగతాంభాసి మాంవినానప్రకాశసే, స్వతంత్రః
శక్తిసంయుక్తో జగజ్జాలం సృజామ్యహం ౨౮. వినాత్వామఖిలంవిశ్వం పశ్యాహం
పాలయామిచ, ఇత్యుక్త్వాకుపితఃశంభుః స్వతంత్రః స్రష్టుమారభత్ ౨౯. స్వశక్త్యా
భువనంచిత్రం బహుధానచరాచరం, అండజస్వేదజోద్భిజ్జ జరాయుజముఖానిచ ౩౦.
ససర్జసత్వరంచిత్రం జగన్నాటకసూత్రవిత్, శివసృష్టజగజ్జాలం దృష్ట్వాహంకారవర్జి
తా ౩౧. తుష్టావశంకరందేవీ ప్రాంజలిర్దీనభాషిణీ, భగవన్పరమోదార క్షంతవ్యం
మమసాహసం ౩౨. త్వత్పాదపరిచర్యాయా మయోగ్యాహం మదావిలా, అప
రాధోమమేశాన క్షంతవ్యఃకరుణానిధే ౩౩. ఉపసంహారతేఽమర్షం శైవమాయా
దురత్యయా, మమాహంకారనాశార్థ మిదంచిత్రంత్వయాకృతం ౩౪. క్షమస్వమ
మదౌరాత్మ్యం కింకర్యాస్తవశంకర, కాళీవాక్యంసమాకర్ణ్య శంభుఃప్రోవాచస
త్వరం ౩౫. యేమామనింద్యమీశాన మవజ్ఞాస్యంతిదూషితాః, హరిష్యేసకలం
తేషాం గర్వమాయుర్బలంసుఖం ౩౬. మదంగసంగయోగ్యాసి నాద్యత్వం స్మయ
దూషితా, గచ్ఛవారణ్యమన్యత్ర తిష్ఠవాన్యగృహేబలే ౩౭. శంభోర్వచనమా
కర్ణ్య దుఃఖితాకాళికాభియా, సాష్టాంగంప్రణిపత్యాహ దుఃఖగద్గదయా గిరా ౩౮.
* కాళీ * కాగతిఃపురతఃస్వామిన్ దయాంకురుమయిప్రభో, తవాంగసంగరహితా
కథంతిష్ఠామి సద్మని ౩౯. మమోపాయంవదార్య త్వం తరిష్యామి యథాపదం,
పాదయోఃపతితాకాళీ విలలాపాతిదుఃఖితా ౪౦. తదాబ్రవీన్మహాదేవీం దేవదేవో
దయానిధిః, * విరూపాక్షః * యమునాతీరమాసాద్య తపశ్చర శివేధునా ౪౧.
తస్యాంకమలషండేషు గూఢరూపాసుభక్తితః, అథకాలాంతరేకశ్చి ద్దక్షోధర్మవిదాం
వరః ౪౨. వేదవల్ల్యాయుతస్తత్ర బ్రాహ్మణైఃపరివారితః, మాఘస్నానార్థమాసాద్య
యమునాతీర ముత్తమం ౪౩. స్నాత్వాపగాయాంపూజార్థం కమలాన్యాహరిష్యతి,
దృష్ట్వాత్వాంకన్యకాం దివ్యాంమత్వాపత్యంముదాన్వితః ౪౪. దక్షస్త్వాందివ్య
భావేన రక్షిష్యతిమనోహరాం, దాక్షాయణీతిలోకేత్వం గీయసేసజ్జనైస్సదా ౪౫.
భక్త్యాప్రసన్నస్త్వాందేవి వరిష్యేబహుసంమతః, ఇతీశ్వరాజ్ఞయాదేవీ సంప్రాప్య
యమునాతటం ౪౬. స్థిత్వాకమలషండేషు చచార తపఉత్తమం, ప్రాణాపానౌ
సమేకృత్వా నిధాయ హృదిశంకరం ౪౭. బాహ్యేంద్రియాణి సంయమ్య కృతాస

సపరిగ్రహా, శివధ్యానరతా నిత్యం జజాప పరమం జపం ౪౮. కదాచిన్మాఘమాసేతు
దక్షః స్నాతు ముపాయయౌ, వేదవల్ల్యాయుతః శ్రీమాన్యమునాతీర ముత్తమం ౪౯.
తత్రస్నాత్వా విరూపాక్షం ధ్యాత్వా తద్గతమానసః, దేవపూజార్థమమలా న్యాహర
త్కమలానిసః ౫౦. తన్మధ్యే భాసురాం కన్యాం దదర్శ వరవర్ణినీం, ఇంద్రనీలమయీ
సాలభంజికేవ విభాస్వతీం ౫౧. కాంతాం కమలపత్రాక్షీం నీలాలకవిభూషితాం,
మహానందభరాక్రాంతో దక్షః ప్రాహ సవిస్మయః ౫౨. అహో రూపమహో
భాగ్య మహో కన్యా మనోరమా, పూర్వపుణ్యవశాదద్య మయాలబ్ధా మనో
రమా ౫౩. బహుశః శివపూజాయాః ఫలమేవ చ నాన్యథా, ఇత్యానందయుతో దక్షః
కన్యాం జగ్రాహ సాదరం ౫౪. లోకమాతరమభ్యర్చ్య వేదవల్ల్యాయుతో వరః,
ఔరసీమివ మన్వానః పుపోష కమలేక్షణాం, నిర్వర్త్య సర్వకర్మాణి సభార్యో
నిలయం యయౌ ౫౫. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే దాక్షాయణీ
జననం నామ సప్తాశీతితమోఽధ్యాయః. ౮౭.

---

* సూతః * శుక్లపక్షశశీవాసౌ వవృధే లోకసుందరీ, పంచవర్షయుతా
బాలా సాక్షాత్సౌభాగ్యదేవతా ౧. దాక్షాయణీ లోకమాతా కదాచిత్పితురం
తికం, గత్వా ప్రాహ ముదా దక్షం శుకమంజులభాషిణీ ౨. తపశ్చరామ్యహం
శంభోః ప్రీత్యర్థం పరమాదరాత్, దర్శయార్య తపో గేహమేకాంత స్థానముత్తమం
౩. పుత్ర్యావచనమాకర్ణ్య దక్షః పరమధార్మికః, తనయాయై తపో గేహం దర్శయా
మాస హృష్టధీః ౪. సేవార్థమనుకూలాశ్చ సఖీస్తస్యై దదౌ ముదా, దదౌ సర్వాను వ
స్తూని నియోజ్య గృహరక్షకాన్ ౫. దాక్షాయణీ గృహం గత్వా సఖీభిస్తన్ముదాన్వి
తా, శివమూర్తిం హృది ధ్యాత్వా పూజాకల్ప విధానతః ౬. శివం సంపూజ్య విధివ
త్ప్రణనామ పునః పునః, చకార శివముద్దిశ్య తపః పరమదారుణం ౭. గతాః సమాః
పంచషా వై నిశ్చలా తపసి స్థితా, దృష్ట్వాత్మజా తపో వృత్తిం వేదవల్లీ సవిస్మయా ౮
పతిం ప్రాహ సుతాం పశ్య తపసాత్యంత కర్శితాం, క్వ బాలా లాలితా ప్రీత్యా క్వ తపో
వృత్తిరీదృశీ ౯. క్వ వైరాగ్యమసామాన్యం క్వ భక్తిర్యోగిదుర్లభా, ఈదృగ్గుణాఢ్యా
లోకేస్మిన్నాస్తి వాస్తి త్రిదివేవరా ౧౦. అనురూపో వరః పుత్ర్యాః క్వ భవేద్గుణవారిధిః,
రూపలావణ్యసంపూర్ణా శివధ్యానపరాయణా ౧౧. బహుశ్లాఘ్యగుణాఢ్యేయ
మస్మాకం కులపావనీ, అస్యాః సమానరూపాఢ్యో భవేద్భర్తా క ఈశ్వరః ౧౨.

ఏవంభార్యావచఃశ్రుత్వా దక్షోధర్మవిదబ్రవీత్, నేయంమనుసుతాసాధ్వీ లోకమా
తా యశస్వినీ ౧౩. మద్వంశపావనార్థాయ మయాలబ్ధాశివాపరా, ఏతాంతవాత్మ
జాంబాలాం మత్వాతుష్యసిమానిని ౧౪. క్రీడాసల్లాపజానంద్యై ర్మోహితాదేవమా
యయా, తదేతస్యాఃపతిఃశంభు ర్భవిష్యతి నసంశయః ౧౫. మమపూర్వార్జితం
పుణ్యం మహదస్తివరాననే, మాకురుష్వాత్రసందేహం తస్యైవఫలముత్తమం ౧౬.
స్వభర్తృవచసా వేదవల్లీహృష్టా బభూవసా, ప్రసన్నస్తపసాశంభు ర్దాక్షాయణ్యా
స్వయంప్రభుః ౧౭. ఆవిరాసీన్మహాదేవో విప్రవేషేణశోభితః, ఏకాంతేనుస్థిరాసీనాం
కన్యాం దృష్ట్వాతుశంకరః ౧౮. ప్రాహప్రసన్నవదనో మామితఃపశ్యసుందరి,
వృణీష్వమాంమహాభాగే విభుంత్రైలోక్యసుందరం ౧౯. తవానుగుణరూపంవా సర్వ
తత్త్వార్థకోవిదం, తపస్వినంకీర్తియుతం తపేష్టార్థప్రదంవరం ౨౦. భవభామిని
భార్యామే కుతోహిత్వస్తవసుందరి, మయాసహాసుఖంభుక్త్వా కైలాసంప్రాప్స్యసే
చిరాత్ ౨౧. ఏవంవదంతంవిప్రేంద్రం దృష్ట్వాదాక్షాయణీరుషా, ఉవాచకోభవా
న్ధూర్త రహస్యాగతవానిహ ౨౨. అంతఃపురేస్థితాంకన్యాం కుతోజల్పసి నిస్త్రపః,
శివాదన్యంనస్పృశామి బ్రహ్మాణంవాథవాహరిం ౨౩. నపశ్యామ్యమరానింద్ర
ముఖాన్ దృష్ట్యాపిభూసుర, గచ్ఛశీఘ్రంగృహాన్నోచే త్పిత్రాదండ్యోసి దుర్గతః ౨౪.
కామాతురంత్రపాహీనం చోరవృత్తికరంనరం, కఃసహిష్యతిలోకేస్మిన్బ్రాహ్మణం
వాపితామహం ౨౫. శీఘ్రంగచ్ఛగృహా ద్ధూర్తమానేతవ యదిస్పృహా, ఆగమి
ష్యతిమత్తాతో దక్షోత్యంతరుషాన్వితః ౨౬. ఇతితస్యావచఃశ్రుత్వా భగవా
న్భూతభావనః, స్వరూపందర్శయామాస జటామండలమండితం ౨౭. వ్యాఘ్రచ
ర్మోత్తరీయంచ సోమార్ధధర ముత్తమం, స్మితవక్త్రంత్రినేత్రంచ మహాబాహుం
మహోరసం ౨౮. భస్మరేఖాంకితలస త్ఫాలస్థల విరాజితం, ఫణిభూషితసర్వాం
గం తటిత్కోటిసమప్రభం ౨౯. రుద్రాక్షమాలాభరణం దిగ్వస్త్రమహికుండలం,
దృష్ట్వాసావిస్మయావిష్టా లజ్జానతసుకంధరా ౩౦. మందంమందమువాచాథ శివందా
క్షాయణీ ముదా, కస్మాన్మోహయసీశత్వం మాయేయంతేదురత్యయా ౩౧. సమా
గఃక్షమ్యతాంనాథ మయాత్వంహిప్రతారితః, అకార్షమహమజ్ఞానా త్తవావజ్ఞామచే
తనా ౩౨. ప్రాకృతంమన్యమానాత్వాం మాయయామోహితాభవం, అవోచ
మహమజ్ఞానా దసంగతవచాంసిహి ౩౩. ఇత్యుక్త్వా హ్రీమతీబాలా వివేశాంతర్గృ
హంశివా, అంతర్దధేమహాదేవో మాయయాసూత్రానుమోదకః ౩౪. దాక్షాయణీ
మహాప్రాజ్ఞీ ప్రాహమాతరమాత్మనః, అయమేవపతిఃశర్వో మమాస్తుపురుషోత్తమః
౩౫. దశవత్సరపర్యంత మహంసంవర్ధితాత్వయా, వివాహోచితకాలోద్య కన్య

క్షాయామతో మమ ౩౬. విప్రవేషేణ సర్వేశో మోహయిత్వా జగాద మాం, వృణీష్వ మాం మహాభాగే పతిస్తవ హితోఽస్మ్యహం ౩౭. ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే శంభుః స ఏవాస్తు పతిర్మమ, నాన్యం పశ్యామి దేవేశం విరూపాక్షం వినాఽనఘ ౩౮. పుత్ర్యా వచన మాకర్ణ్య వేదవల్లీ స్వవల్లభం, దక్షం ప్రాప్య సుతావృత్తం తస్మై సమ్యఙ్న్యవేదయత్ ౩౯.

—♦ శ్రీదాక్షాయణీ విరూపాక్షయో రుద్వాహఘట్టః. ♦—

తద్వాక్యామృతమాకర్ణ్య దక్షో ధర్మవిదాం వరః, శివాయ విధివత్కన్యాం దాతుమైచ్ఛత్సుతాం వరః ౪౦. ఉద్వాహయత్న మకరో ద్దార్యా శంకరయో ర్ముదా, సంపాద్య వస్తుజాలాని సంగృహ్య బహుసంపదః ౪౧. నగరం సమలంకృత్య నానావస్తువిరాజితం, మృగనాభిసుపంకైశ్చ వీథీః సంప్రోక్ష్య భాస్వరాః ౪౨. అలంచకార విపణీః రంభాస్తంభైశ్చ తోరణైః, ప్రతిద్వార మలంకృత్య స్వర్ణకుంభై ర్మనోహరైః ౪౩. నానాకుసుమమాలాభిర్నారికేళేక్షుచందనైః, ధూపైర్దీపాలిభిః సమ్యక్ సమలంకృత్య పట్టణం ౪౪. చతుర్ముఖముఖాః సర్వే పురాలంకార ముత్తమం, సభాం చక్రుర్మహాత్మానః శివానందప్రదాం శుభాం ౪౫. తస్యా ముద్వాహవేదిం తే రచయిత్వాష్టకోణగాం, నవరత్నైశ్చ ఖచితా మష్టాపదవినిర్మితాం ౪౬. తోరణాదిభి రత్యంతభాసురాం లోకమోహినీం, ఏవమారచయ ద్దక్షో దాక్షాయణ్యా మహోత్సవం ౪౭. రాజ్ఞా సంప్రేషయామాస స తాముద్వాహపత్రికాం, భూసురా న్తాపసశ్రేష్ఠా నానయామాస ధర్మవిత్ ౪౮. శంకరస్య జగద్యోనే ర్దాక్షాయణ్యాశ్చ సాంప్రతం, సుముహూర్తే కరిష్యామి పుత్ర్యా వైవాహికోత్సవం ౪౯. ఆహూయ శ్రీవిరూపాక్షం బ్రాహ్మణై ర్భక్తిభావితైః, తమాగతం మహాదేవం విరూపాక్షం దయానిధిం ౫౦. అనేకమునిభిర్యుక్తం సనకాదిభిరీడితం, కోటిసూర్యప్రతీకాశం కోటిచంద్ర మనోహరం ౫౧. తం దృష్ట్వా సహసోత్థాయ దక్షః ప్రోవాచ ధర్మవిత్, స్వామిన్మమాత్మజాం బాలాం తుభ్యం దాస్యామి శంకర ౫౨. గృహాణాస్మిన్ముహూర్తే త్వం కృపయా మత్సుతాకరం, ఇత్యుక్త్వోద్వాహసంభారా నానయామాస మంటపం ౫౩. తదా దేవాః సగంధర్వా బ్రహ్మవిష్ణుపురోగమాః, వివాహార్థం సమాజగ్ముః శివయో ర్భక్తిసంయుతాః ౫౪. శుభే ముహూర్తే సంప్రాప్తే దక్షః సంపూర్ణభక్తిమాన్, దదౌ శివాయ విధివత్కన్యాం దాక్షాయణీం ముదా ౫౫. అయోనిజా మిమాం దేవ పుత్రవత్పాలితాం మయా ౫౬. దాస్యామి తుభ్యమీశాన ప్రీతో భవ మహేశ్వర, ఇత్యుక్త్వా భార్యయా యుక్తః సాక్షతోదక పూర్వకం ౫౭. దత్త్వా సంతుష్టమనసా ధన్యోఽస్మీత్యబ్రవీత్పునః, మహేశ్వరస్తు మాంగల్యం మంగలాకార

ముత్తమం ౫౮. బద్ధ్వాదాక్షాయణీకంఠే చక్రే తత్పాణిపీడనం, తుష్టువుర్దేవగంధర్వాః సిద్ధచారణకింనరాః ౫౯. ముముచుఃపుష్పవర్షాణి దేవకన్యాః సమంతతః, దేవదుందుభయోనేదుః శివస్యై వాహికోత్సవే ౬౦. సర్వేజనాశ్చసంహృష్టాః సర్వే ప్రార్థఫలాన్వితాః, దక్షేణమానితాఃసర్వే యయుఃస్వంస్వం పదంముదా ౬౧. దాక్షాయణ్యాయుతఃశ్రీమా న్శంకరఃకరుణాకరః, శ్వశురేణార్చితః ప్రీత్యాయయౌ కైలాసమందిరం ౬౨ పుత్ర్యైప్రీత్యాదదౌ దక్షఃసర్వాభరణ సంచయాన్, దాసీదాసజనా న్దివ్యచతురంగ బలాన్వితాన్ ౬౩. నేదుర్మంగలవాద్యాని గీతవాదిత్రనిస్వనైః, కైలాసంప్రాపదేవేశో దివ్యోత్సవసమావృతః ౬౪. దాక్షాయణ్యాయుతః శ్రీమాన్రేమే దేవనమస్కృతః, ఇదంతుశివకల్యాణ వృత్తం కల్యాణవర్ధనం ౬౫. యఃపఠేత్సతతంభక్త్యా సముక్తోనాత్రసంశయః, సఏవశివసాయుజ్య మాప్నోత్యమరవందితః ౬౬. క్షేత్రపాలోక్తమాకర్ణ్య శివకల్యాణకీర్తనం, సంతోషంలేభిరేసప్త మునయఃపారమార్థికాః ౬౭.　*　*　*

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే దాక్షాయణీ
వివాహకథనంనామాష్టాశీతితమోఽధ్యాయః. ౮౮.

---

* ఋషయః * తతఃకిమకరోద్దక్షః శ్లాఘీదుహితృవత్సలః, ఏతన్నోబ్రూహి సర్వజ్ఞ పరంకౌతూహలంహినః ౧. * క్షేత్రపాలః * కదాచిద్దుహితుఃప్రీత్యా జగామశివమందిరం, తత్రదృష్ట్వామూర్తిమద్భిః ఛందోభిఃపరివేష్టితం ౨. బాలార్కప్రభయా సమ్యక్భాసయంతం సభాగృహం, మార్కండేయాదిమునిభిః స్తూయమానమహర్నిశం ౩. తస్మిన్సింహాసనాసీనం సతీసహిత మీశ్వరం, ఉమాలింగిత వామాంగంచంద్రార్ధ కృతశేఖరం ౪. భాసయంతంసభాస్థానం దృష్ట్వాహంకారదూషితః, మత్తానామగ్రగణ్యోఽయం నిస్త్రపో విటపుంగవః ౫. గత్వాసమీపంపశ్యామీ త్యాసన్న ముపచక్రమే, దృష్ట్వాపిశ్వశురంశంభుః స్వనిందానిరతంఖలం ౬. నాకరోత్తస్యమర్యాదా మువాచ నచకించన, తూష్ణీంస్థితంనిరీక్ష్యాథ దక్షోఽవష్టంభ దూషితః ౭. ఉవాచపరుషంవాక్యం కోపేనాత్యంతకశ్మలం, దృష్ట్వాసభాస్థితా న్సర్వానిదం వచన మబ్రవీత్ ౮. దుర్వృత్తోయంమరాచారః కామినీలంపటఃసదా, నిర్లజ్జమేనమాద్యానముత్కటం పశ్యతామరాః ౯. నిరర్థక మదాంబాలా మాత్మజాంకృత్తివాససే, వచాంసిమమగీర్వాణాః సత్యానిశృణుతాదరాత్ ౧౦. అసాధో ర్భ్రువతోవృత్తం నాజ్ఞానా న్నచమత్సరాత్, అయంతులోకపాలానాం యశోఘ్నోనిర

పత్రపః ౧౧. సద్భిరాచరితః పంథా యేన స్తబ్ధేన దూషితః, ఏష మే శిష్యసంఘానా
మేకో దుహితృవంచకః ౧౨. యన్మోహయిత్వా తాం బాలాముపయేమే పిశాచ
వత్, ఆలింగ్యమృగశాబాక్షీం మాస్థానే కీశలోచనః ౧౩. పూజ్యం దృష్ట్వాపి మా
మద్య మానేనాఽఽస్తే సురాధమః, నిరీక్ష్య లోకకర్తారమపి మాం మద్యపో యథా ౧౪.
ప్రత్యుత్థానాదిభిః పూజా మకరోన్నైన మందధీః, విజానన్నప్యదాం బాలాం శూద్రా
యేవోశతీం గిరం ౧౫. శ్మశానే గర్హితైః ఘోరైర్భూతప్రేతగణైర్యుతః, అటత్యు
న్మత్తవన్నగ్నో వ్యుప్తకేశో హసన్నదన్ ౧౬. చితాభస్మవిలిప్తాంగః కరోటకృత
భూషణః, శివాపదేశో హ్యశివో మత్తోమత్తజనప్రియః ౧౭. పతిః ప్రమథభూతా
నాం తమోమాత్రాత్మమానసః, కష్టమున్మత్తనాథాయ నష్టాచారాయ దుర్హృదే
౧౮ దత్తా బత మయా కన్యా నిర్బంధాత్పరమేష్ఠినః, నినింద బహుధా రుష్టః పురతో గిరి
జాపతేః ౧౯. అహో దర్పమహో దర్పం దరిద్రస్య కృతాత్మనః, యస్య విత్తం
చితాభస్మ భూషణాని భుజంగమాః ౨౦. సోఽయం శవకపాలాస్థిధరః పాషండగో
చరః, వృథాఽహంకారదుష్టోఽసౌ కుతో యాస్యతి మంగలం ౨౧. అస్య నిందితకర్మాణి
శుభానీతి విదుర్బుధాః, ధత్తే దరిద్రః శీతార్తో హ్యపవిత్రం గజాజినం ౨౨. శ్మశానం
మందిరం యస్య కరోటః కిల భూషణం, నజ్ఞానం నాపి విజ్ఞానం హాస్యంతే యేన జంతవః
౨౩. భూతప్రేతపిశాచైశ్చ దుర్వృత్తైః సంగతోఽనిశం, వర్ణాశ్రమవిహీనస్య పూజ్య
బుద్ధిః కుతో భవేత్ ౨౪. వృథా విశ్రంభితః పూర్వం నారదేన దురాత్మనా, యేనా
హం చోదితః ప్రాదాం కన్యామస్మై కపర్దినే ౨౫. పృథక్కర్మగతా చైషా సుఖం
వసతు మద్గృహే, నాస్మాభిః శ్లాఘనీయోఽసౌ అనుతాపీ కథంచన ౨౬. సుతాఽపి బత
యత్పాపాదస్మాద్బహ్యాభవద్వరా, పంకజైర్గ్రథితా మాలా యథా శూద్రధృతా
తథా ౨౭. ఏవం దక్షో విమూఢాత్మా తిరస్కృత్య సుతామపి, బహుధాతం వినిర్భర్త్స్య
హుంకారేణాపి శంకరం ౨౮. సభాయామబ్రవీద్దక్షః క్రోధసంరక్తలోచనః, అయం
నమాన్యో లోకానాం యజ్ఞభాగం నచార్హతి ౨౯. ధిగ్గుణానస్య దుర్బుద్ధేర్గచ్ఛా
మీతి ప్రజాపతిః, రోషేణ మహతా యుక్తో నివృత్య స్వగృహం యయౌ ౩౦. అరు
ద్రమధ్వరం కర్తుం చకమేఽసూయయా ద్విజః, తదానీమాత్మభూః సత్రం కర్తుముద్యు
క్తవాన్స్వయం ౩౧ అనేకవస్తుసంపూర్ణం శివప్రీతికరం శుభం, దక్షో వృత్తాంత
మాకర్ణ్య జగామ పితు రంతికం ౩౨ పుత్రం సమాగతం వీక్ష్య ప్రోవాచ విధిరాద
రాత్, * బహ్మ * అనాహూతస్త్వమేవాద్య కుతః ప్రాప్తోసి మానద ౩౩. బ్రూ
హి బ్రహ్మవిదాం శ్రేష్ఠ తవాగమన కారణం, పితుర్వచనమాకర్ణ్య దక్షః ప్రోవాచ

సత్వరం ౩౪. * దక్షః * త్వయాద్య క్రియతే యజ్ఞ ఇతివార్తా శ్రుతామయా, తస్మాదహంవదామీహ మమాభిప్రాయ ముత్తమం ౩౫. వేదేషు చ పురాణేషు శాస్త్రేషు వివిధేషుచ, శివఃసర్వోత్తమఇతి గీయతే బహుభిర్బుధా ౩౬. గుణలేశః శివేనాస్తి పితఃసత్యంవచో మమ, తంవిహాయమహాయజ్ఞం కురుసాంగంసురైః సహ ౩౭. కురుయజ్ఞంపురస్కృత్యయజ్ఞభోక్తార మచ్యుతం, ఏవందక్షవచఃశ్రుత్వా బ్రహ్మో విస్మయమానసః ౩౮. జగాదమధురంవాక్యం ధర్మకామార్థ మోక్షదం, కస్మాద్ద్వేక్షి శివంపుత్ర సర్వేషా ముత్తమోత్తమం ౩౯. తేన తేఽత్యాహితం కష్టం భవిష్యతి సంశయః, ఇతితంసాంత్వయామాస వచనై ర్ధర్మసంమితైః ౪౦. శుశ్రావనపితుర్వాక్యం దక్షోగర్వభరాన్వితః, నిర్జగామతతస్తూర్ణం స్వాశ్రమంకోపమూర్ఛితః ౪౧. తతశ్చ తద్ద్విభో బ్రహ్మా కైలాసంప్రాప్య మోక్షదం, ద్వారపాలాజ్ఞయాభక్త్యా వివేశశివ మందిరం ౪౨. దృష్ట్వాసభాస్థితందేవం దాక్షాయణ్యాసమన్వితం, విరూపాక్షందయాసింధుం సాష్టాంగంప్రణిపత్యసః ౪౩. ఉవాచపరమేశానం భక్త్యా పూర్ణమనోరథః, *బ్రహ్మ* యజ్ఞంకరోమిదేవేశ తవప్రీత్యర్థమాదరాత్ ౪౪. అనుజ్ఞాందేహిమేదేవ యజ్ఞభోక్తాత్వమేవహి, త్వమేవక్రతుకర్తాసి త్వమేవ క్రతుపాలకః ౪౫. ప్రీతేత్వయిజగత్ కృత్స్న మానందాబ్ధౌ నిమజ్జతి, ఆగచ్ఛత్వంమహాదేవ సాంగంకురు మమాధ్వరం ౪౬. ఇతిధాతృవచఃశ్రుత్వా సంతుష్టః శ్రీమహేశ్వరః, మందస్మితముపాచాథ మేఘగంభీరయాగిరా ౪౭. ప్రేషయామిమహానందిముఖా న్ప్రమథనాయకాన్, తేషాంప్రీత్యైమహాసత్రం కురుపూర్ణ ఫలాప్తయే ౪౮. మద్భక్తాయత్రతిష్ఠంతి తత్ర తిష్ఠామ్యహంసదా, స్రష్టాశివవచఃశ్రుత్వా సంతోషేణసమన్వితః ౪౯. శివాజ్ఞయాయయౌ సత్యలోకం సర్వమహాహ్లాదయం, అథయజ్ఞంసమారేభే కర్తుంభక్త్యా పితామహః ౫౦. విష్ణ్వాదీన్సకలాన్దేవాన్ సమాహూయమునీశ్వరాన్, దక్షం స్వతనయం లక్ష్మీవాగ్దేవీప్రముఖాంగనాః ౫౧. సర్వవస్తుభిరాకీర్ణ మృత్విగ్భిర్వేదపారగైః, ప్రారంభమకరోద్ధీమాన్ యజ్ఞంకర్తుంముదావిధిః ౫౨. సర్వేసభాస్థితాః సర్వమంత్రతంత్ర విశారదాః, తస్మిన్కాలేసమాయాతో నందీప్రమథసంయుతః ౫౩. దృష్ట్వాతాన్పురతోగత్వా విచార్యకుశలంవిధిః, పూజాంకృత్వావిధానేన భూషణాంబర వస్తుభిః ౫౪. సింహాసనేస్వర్ణమయే సంస్థాప్య వృషభేశ్వరం, తదాజ్ఞయాసమాయుక్తః సర్వంకర్తుంసమారభత్ ౫౫. నందీశ్వరాజ్ఞయాధాత్రా క్రియమాణంమహామఖం, దృష్ట్వాతిదుర్మనాదక్ష స్సభాయాంరోషముద్వమన్ ౫౬. బభాషేపరుషంవాక్యంశృణ్వతాం నిరయాస్పదం, * దక్షః * అహోబతాహం జాతోఽజేవృథాన్యాయ విదూషకే ౫౭. పాదుకాంపూజయామాస ఛాందసోయం

సదస్యహో, ఉత్తమా నీచతాంప్రాప్తా నీచాశ్చోత్తమతాంగతాః ౫౮. వివేకో నాస్తివృద్ధస్య జడస్య బహుభాషిణః, ఇతరోయదిదుష్కార్యమేవంకుర్యాద్ద్విజో హితః ౫౯. నిర్దాక్షిణ్యేన తంహన్యాం క్రియాశూన్యం సురాధమం, భృత్యాధమో నందికేశః ప్రమథాశ్చహితాదృశాః ౬౦ యేషాంనాథఃశివఃసోఽపి పిశాచానుచరో జడ, తిష్ఠంత్యేతేసదస్యార్యా బ్రహ్మావిష్ణుపురోగమాః ౬౧ ఇంద్రాద్యాలోకపాలాశ్చ మునయఃసంశితవ్రతాః, ఏతేషాంపురతోనీచం నందీశం కనకాసనే ౬౨. సంస్థాప్యచక్రేషేపూజాం దాసవృత్తిం స్తువన్ముదా, కించిత్రమత్రభోబ్రహ్మన్నుపవిష్టస్తదాజ్ఞయా ౬౩. నసభాంప్రవిశేత్ప్రాజ్ఞః సభ్యదోషా ననుస్మరన్, అబ్రువన్విబ్రువన్నజ్ఞోనరః కిల్బిషమశ్నుతే ౬౪. ననిరీక్షేత్సభాంప్రాజ్ఞో విచారరహితాం సదా, యదీక్షేదఘమాప్నోతి నిరయః ప్రాప్యతే ధ్రువం ౬౫. ఏషసర్వోత్తమో విష్ణుర్దేవ శక్రోఽమరప్రభుః, లోకపాలేషు సర్వేషు సభాయామాస్థితేషుచ ౬౬. తేషామగ్రేసరో నందీ ఇతిమత్వాపితామహః, నమస్యామకరోన్మందః కిమధ్యాపక చేష్టితం ౬౭. ఏవందక్షోదితంశ్రుత్వా సభాయాం నందికేశ్వరః, దక్షిణంబాహుముద్ధృత్య ప్రోవాచాద్భుతవిక్రమః ౬౮. ఇదానీమేవదుర్వృత్త మేనంహన్మి ద్విజాధమం, కింతుశైవభయాదస్మి పరాధీనఃకరోమికిం ౬౯. అయంఖలోదురాచారశ్శివద్వేషీ మదావిలః, సంఛిన్నమస్తకః శీఘ్రంభూమౌపతతి కిల్బిషాత్ ౭౦. శివద్వేషకగోయస్తు శీఘ్రంమృత్యుముఖేపతన్, ఏకవింశతిభిన్నేషు నరకేషునిమజ్జతి ౭౧. దక్షంప్రత్యుక్తవాన్నందీ శృణుదుర్గత మద్వచః, అకరోర్యత్పరేశాన నిందామాత్మఘ్నవత్ఖల ౭౨. సంఛిన్నమస్తక స్తస్మాత్త్వంసర్బస్తముఖో భవ, నిందంతుప్రాణినఃసర్వే దుర్వృత్తంత్వా మచేతనం ౭౩. ద్విషంతియేమహాదేవం ద్రుతంనశ్యంతితే ధ్రువం, ఏవంనందివచఃశ్రుత్వా భయోద్విగ్నాస్సురర్షయః ౭౪. హాహాకారేణ నందీశం వారయామాసురాదరాత్, సమాప్యవిధివద్యజ్ఞం శివార్పణధియాత్మభూః ౭౫. భావికష్టంసమాలోచ్య సూనోశ్చింతాతురోభవత్. ＊ ＊ ＊

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే నందీశ్వరాత్ దక్షస్య శాపప్రాప్తిర్నామైకోనవతితమోఽధ్యాయః. ౮౯.

＊ క్షేత్రపాలః ＊ వసన్ కైలాసశైలేంద్రే సదారశ్చంద్రశేఖరః, వినాయకముఖైర్యుక్తః ప్రమథాదిగణస్తుతః ౧. కదాచిద్దుఃఖితైఃప్రోక్తం పంపాక్షేత్రనివాసిభిః, విజ్ఞాయబహుధాక్షేత్రే దైత్యాదీనాం వ్యతిక్రమం ౨. వీరభద్రంసమాహూయ

బభాషేభక్తవత్సలః, వీరభద్రమనుక్షేత్రే భద్రకాళీయుతోఽధునా ౩. శాధిన్యైత్యాపి
శాచాదీ నార్తిదా నసురద్విషః, పంపాక్షేత్రేనివసతాం మద్భక్తానాం విశేషతః ౪.
యమబాధానివృత్త్యర్థం తద్దక్షిణదిశిస్థితః, పాపినోయే సమాయాంతి శాధితాన్
క్షేత్రదూషకాన్ ౫. ఏవమాజ్ఞాంగిరీశస్య వహన్మూర్ధ్నాప్రణమ్యతౌ, భద్రకాళీ
యుతో వీరభద్రో రౌద్రగణాన్వితః ౬. నివాసమకరోదత్ర శాసయన్పాపకర్మిణః,
సంత్యనేకానితీర్థాని ముక్తిదానీహదర్శనాత్ ౭. తద్వృత్తమఖిలం వక్తుంకస్సమ
ర్థోజగత్త్రయే, దేవీకుండమిదంఖ్యాతం సర్వపాపనిబర్హణం ౮ స్నానేనజలపానేన
నరాయాంతిపరాంగతిం, సంత్యత్రభైరవాశ్చాష్టౌ సర్వపాపనిబర్హణాః ౯.
తేషాందర్శనమాత్రేణ నశ్యంతిపిశితాశనాః, యస్మాత్కాలే దక్షిణామూర్తిఃస్థిత స్తత్త్వ
ముపాదిశత్ ౧౦. సనకాదిమునిభ్యస్తం వటవృక్షంచపశ్యత, ఛాయాయాంజపతా
మస్య జ్ఞానసిద్ధిర్భవిష్యతి ౧౧. *సూతః* మునిభ్యఃకథయిత్వైవం దర్శయిత్వాతు
తత్స్థలం, సమునిఃపురతోగత్వా దదర్శాశ్రమముత్తమం ౧౨. తత్రస్థితంసువృత్తాఖ్య
తీర్థందృష్ట్వాచతాపసం, కౌతూహలేనపప్రచ్ఛుః క్షేత్రపాలంమహర్షయః ౧౩.
* ఋషయః * కస్యాశ్రమమిదంభాతి తీర్థంనిర్మలజీవనం, కోయంతపోనిధి ర్దేవ రాజ
తేసూర్యసన్నిభః ౧౪. * క్షేత్రపాలః * శృణుధ్వమస్యవృత్తాంతం తీర్థస్యచత
పోనిధేః, పురావారుణినామాఽఽసీ న్నిషధేనీతికోవిదః ౧౫. సదాచారరతః
శాంతః పంచయజ్ఞపరోవశీ, ప్రారబ్ధకర్మణాతస్య పుత్రోఽభూత్కృపణాగ్రణీః ౧౬.
నిరాకృత్యాతిథీంస్త్యక్త్వా కులధర్మాన్సనాతనాన్, నపిత్రోర్జీవనోపాయ మపిసేహే
ల్పమప్యసౌ ౧౭. నదాతుమీహతేకించి ద్వసనంవాశనంఖలః, ఆహారమపిభార్యా
యాః సహతేనకదాచన ౧౮. నమిష్టాన్నంక్వచిద్భుంక్తే ఇతరేషాంచకాకథా,
ఏవంవారుణిపుత్రోభూ త్కృపణోధనలోలుపః ౧౯. బహుధాబాధితస్తేన వారుణి
ర్భృశదుఃఖితః, జగామసహసారణ్య మాత్మత్యాగపరీప్సయా ౨౦. దుఃఖేనగచ్ఛ
తారణ్యే దృష్టమాశ్రమముత్తమం, నిరీక్ష్యోద్దాలకంతత్ర తపస్యంతంప్రణమ్యసః ౨౧.
స్వవృత్తంకథయామాస తస్మైదూనమనా భృశం, * వారుణిః * మునేమత్తన
యోలోభా త్త్యక్తధర్మపరిగ్రహః ౨౨ నదిశత్యన్నమస్మభ్యం నచభార్యాంబి
భర్త్యసౌ, త్యక్తపంచమహాయజ్ఞో నిత్యాద్రవ్యార్జనేరతః ౨౩. పితృపుత్రకళత్రేషు
నితరాంత్యక్తసౌహృదః, పుత్రేణసద్గతిర్భూయా త్పితౄణామితిమేశ్రుతం ౨౪.
శ్రేయోఽస్మాకంకథంభూయా దీదృశఃపాపిన స్సుతాత్, సుపుత్రాదమృతప్రాప్తిః
కుపుత్రాన్నిరయోభవేత్ ౨౫. భీతస్తస్మాత్త్వాయాత శ్శరణంశరణంమునే,
సయథాసుకృతీభూయా దస్మాకంచయథాసుఖం ౨౬. తముపాయంమమాఖ్యాహి

సర్వజ్ఞస్త్వందయాఘున, శ్రుత్వావారుణివాక్యాని క్షణంధ్యాత్వాసతాపసః ౨౭. విజ్ఞాయప్రాహధర్మాత్మా వారుణింకరుణాన్వితః * ఉద్దాలకః * పూర్వజన్మని భోవిప్రబుణదాతాతవాత్మజః ౨౮. మమర్థత్వమ్మణీద్దైవా దదత్వా తదృణంబహు, మమారతేనదుఃఖేన సధనన్యస్తమానసః ౨౯. తత్కర్మణానులిత్వం తే ప్రాప్యైతజ్జన్మ నివ్యథాం, కరోతికృపణోభూత్వా పితృవాత్సల్యవర్జితః ౩౦. తస్మాత్తన్మానసే శాంతి ర్భవిష్యతియథామలా, తముపాయంప్రవక్ష్యామి యేనసౌఖ్యంభవేత్తవ ౩౧. మృత్యుంజయప్రియస్థానం మహాపాపనిబర్హణం, ప్రఖ్యాతంవర్తతే పంపాక్షేత్రం సర్వత్రమోక్షదం ౩౨. తస్మిన్సువృత్తినామాస్తి తీర్థంశర్మప్రదాయకం, యేనకేనాప్యుపాయేన తస్మిన్మజ్జయతేసుతం ౩౩. తత్తీర్థస్పర్శమాత్రేణ సాధువృత్తి ర్భవిష్యతి, తవాపిచసుఖంభూయాత్తత్సమీపేతపస్యతః ౩౪. ఇత్థంమునివచశ్శ్రుత్వా చింతాసంతప్తమానసః, పునస్స్వగేహమాసాద్య పుత్రమాహూయ వారుణిః ౩౫. భీతభీతమిదంవాక్య మువాచకరుణాస్పదం, నిస్సారేమోహనాకారే ఘోరే సంసారసాగరే ౩౬. మాపాతయవృథాస్వాంతం సుఖంతస్మి న్నవిద్యతే, యథాస్వప్నగతం వస్తు సత్యవద్భాతి మాయయా ౩౭. తథామిథ్యాప్రపంచోయం ససత్యః పరమార్థతః, యావద్దేహగతో జీవస్తావ ద్విశ్వప్రపంచవాన్ ౩౮. విముంచత్యంతకాలేతం దేహాపిబహులాలితః, జాయాగేహే ధనంభూమౌ గోష్ఠేతిష్ఠంతిధేనవః ౩౯. ఆశ్మశానంజనః కాయశ్చితాయాం శిష్యతేఽవశః, యాతికర్మానుగోజీవ ఏకఏవపరత్రహి ౪౦. మిథ్యాగోపితసంసారే త్యక్త్వాహంకార మాత్మజ, ఆత్మజ్ఞానసమాయుక్తో నిర్మమోభవసువ్రత ౪౧. త్యక్త్వాసర్వస్వమధునా తీర్త్వాసంసారసాగరం, గత్వాఽవామీశ్వరక్షేత్రం జేష్యావఃకాలమాత్మజ ౪౨. ఏవంపితృవచశ్శ్రుత్వా కృపణఃక్రోధమూర్ఛితః, తాడయామాసతంవృద్ధం గచ్ఛగచ్ఛేతిభర్త్సయన్ ౪౩. అసూయయాపునర్గేహం ప్రాప్యమాంకైతవాశయః, కింవంచయితుముద్యుక్తో ఽస్యధునానిరపత్రప ౪౪. సర్వార్థసాధనం లోకేధనం సర్వసుఖాస్పదం, ధనేనైవజనాస్సర్వే దాసవద్వశవర్తినః ౪౫. నకోపినిర్ధనంలోకః సత్కరోతిశవంయథా, సర్వాస్సమృద్ధయోభూమ్యాం హిరణ్యేనేతివైశ్రుతిః ౪౬. ధనంవిహాయకోమూఢో భిక్షాశీపీభవేదిహ, సఏవంతర్జితస్తేన వారుణిర్భృశదుఃఖితః ౪౭. విచింత్యబహుధా విప్రశ్చక్రే నిశ్చయమాత్మని, ఉపదేశేనమార్గోయం నశాంతిమధిగచ్ఛతి ౪౮. ధనాసక్తమనాధర్మం నాభిజానాతికించన, బలాద్యుక్తిభిరేవైనం ధర్మమార్గేనయామ్యహం ౪౯ ఏవమాత్మనినిశ్చిత్య వారుణిర్ధర్మవత్సలః, అవకాశపరిప్రేప్సు రువాససమయోచితః ౫౦. కదాచిన్నిర్గతేగేహా త్కార్యార్థంబహిరాత్మజే, ఆదాయతద్ధనం

నర్వ మరంపంపాపురంయయా ౫౧. నిషసాదసువృత్త్యాఖ్య తీర్థతీరేసవారుణిః,
తస్యాత్మజేగృహంప్రాప్య పశ్యత్యాత్మధనాదికం ౫౨. నష్టంబభూవసర్వస్వం శిష్టం
కించిన్నవిద్యతే, ఆలోచ్యదుఃఖితోఽత్యంతం చక్రేనిశ్చయమాత్మని ౫౩. ముషితంత
ద్ధనంనాన్యై ర్వినాపిత్రాఽసహిష్ణునా, ఏతత్పూర్వమహం తేన బహుధాబోధితో
స్మిచ ౫౪. దత్త్వాసర్వస్వమస్మైవ యాహిక్షేత్రంమయాసహ, పంపాక్షేత్రేతపః
కృత్వా లప్స్యావోముక్తిమాత్మజ ౫౫. ఇత్థంతత్క్షేత్రమేవాయం గతవాన్నాత్ర
సంశయః, గత్వాతత్రైవతంవృద్ధం శిక్షయామీతి చింతయన్ ౫౬. శోధయంస్తత్ర
తత్రాసౌ ప్రాపపంపాపురంద్విజః, పితరంతీర్థతీరస్థం దృష్ట్వారోషపరిప్లుతః ౫౭.
జగామసవిధంతస్య పరముద్భ్రాంతమానసః, ఆగచ్ఛంతంసుతందృష్ట్వా దండపాణిం
భయాద్ద్విజః ౫౮. నిపాత్యతద్ధనంతీర్థే పపాతస్వయమంబుని, మగ్నంస్వపితరం
దృష్ట్వా తీర్థేతద్ధనవాంఛయా ౫౯. స్వయంపపాత తత్తోయే పూర్వపుణ్యవశాదసౌ,
తత్తీర్థస్పర్శమాత్రేణ నిర్మోహక్రోధలోభవత్ ౬౦. ప్రశాంతధీర్గతక్రోధ స్సర్వ
సంగవివర్జితః, ప్రణమ్యపితరంభక్త్యా తుష్టావ వినయోక్తిభిః ౬౧. అజానతామ
యాతాత ధనలోభవతా త్వయి, కృతాధునావృథా మోహా దపరాధపరంపరా ౬౨.
క్షమస్వమమదౌరాత్మ్యం కృపయాపుత్రవత్సల, మాయామయమహాగర్తే దుర్మో
హధ్వాంతభీకరే ౬౩. మగ్నంమా ముద్ధరాశు భవానేవగురుర్మమ, నష్టాత్వ
త్కృపయాఽవిద్యా యయాసత్యమిదంజగత్ ౬౪. మాయాపాశాద్విముక్తోస్మి
విరక్తోభవవారిధేః, అత్రైవాహంతపస్తప్త్వా శివముద్దిశ్యదుష్కరం ౬౫. విరూ
పాక్షప్రసాదేన శ్రేయఃప్రాప్స్యామి శాశ్వతం, ఇత్యుక్త్వాపితరంభక్త్యా సాష్టాంగం
ప్రణిపత్యసః ౬౬. తదాజ్ఞయాతపశ్చక్రే శివముద్దిశ్యకోహలః, నిర్మమోనిరహం
కారః సర్వసంగవివర్జితః ౬౭. హృదిధ్యాయన్విరూపాక్షం నిరాహారీజితేంద్రియః,
శతవత్సరపర్యంతం తపస్తేపేవిరాగవాన్ ౬౮. ప్రసన్నస్తపసా తస్యవిరూపాక్ష
స్సహేలామయా, ప్రత్యక్షఅబ్రవీద్విప్రం వృణీష్వేతివరంశివః ౬౯. శ్రుత్వాశివోక్తి
మానందా త్ప్రణిపత్యకృతాంజలిః, యయాచేనిశ్చలాంభక్తిం త్వయిదేహీతి
కోహలః ౭౦. ఓమిత్యుక్త్వాముదావిప్ర మంతర్ధానంగతేశివే, హృదిధ్యాయన్
విరూపాక్షం తపసాత్యక్తకిల్బిషః ౭౧. విసృజ్యస్వశరీరంత దభూద్గంధర్వనాయకః,
తపశ్చకారతత్తీర్థ తీరేవారుణిరుత్తమం ౭౨. ఆసహస్రాబ్దమున్మన్యా సమాధిస్థోబ
భూవసః, బకాస్తత్కాయమాంసాని చఖదుర్బహుకాలతః ౭౩. అస్థిమాత్రావ
శిష్టోపి నచచాలసమాధినా, తత్తపోగ్నిసముద్భూత సంతాపాత్యంతకాతరాః ౭౪.
అమరాశ్శరణంప్రాప్య ప్రార్థయామాసురీశ్వరం * సురాః * భూమహావారుణినా

మాద్య తపస్తపతిదుస్సహం ౭౫. తత్పోఽగ్నిర్దహత్యస్మా న్నిఃశంకరానవశంకర,
ఏవందేవవచఃశ్రుత్వా దత్త్వాభయముమాపతిః ౭౬. ఆవిర్బభూవతస్యాగ్రే తటి
త్కోటిసమప్రభః, బకభక్షితమాంసాది మస్థిమాత్రావశేషితం ౭౭. వారుణింకరు
ణాదృష్ట్వా నిరీక్ష్యపరమేశ్వరః, సిషించాఽఽత్మశిరోగాంగ వారిణాకరుణాకరః ౭౮.
తతస్సమాధివిరతో రాహుముక్తఇవోడురాట్, దదర్శపురతోదేవం దివ్యసుందర
విగ్రహః ౭౯. ప్రణమ్యదండవద్భూమ్యాం పులకాంకితవిగ్రహః, విరాజమాన
దేహేన సురానానందయన్ద్విజః ౮౦. ఉవాచపాహిపాహీతి తత్పాదన్యస్తమస్తకః,
* శివః * ఉత్తిష్ఠోత్తిష్ఠవత్సాద్య ఫలితస్తేమనోరథః ౮౧. భక్తోసిప్రీతిపాత్రంమే
జ్ఞానీతాపసపుంగవః, తపస్యతస్తవాయుష్మన్ బకోదేహంచఖాదయత్ ౮౨. బక
దాల్భ్యఇతిఖ్యాతో జగన్మాన్యోభవిష్యసి, మమమాహాత్మ్యమతులం శిష్యానధ్యా
పయన్సదా ౮౩. ఆత్మానందాబ్ధిమగ్న స్త్వంచిరంజీవీభవామల, ఇత్యుక్త్వాం
తర్హితోదేవః మోదయన్గిరిజాధవః ౮౪ తదారభ్యాభవత్ఖ్యాతో బకదాల్భ్యాఖ్య
యామునిః, ఆశ్రమంరచయిత్వాత్ర శివధ్యానపరాయణః ౮౫. పంపామాహాత్మ్య
మనిశం శిష్యేభ్యఃకథయన్సదా, వసత్యయంచయుష్మాభి ర్దర్శనీయో దయానిధిః
౮౬. సాధువృత్తిరభూద్యస్మా ద్విప్రోత్రస్నానమాత్రతః, సువృత్తిరితితత్తీర్థం ముని
భిర్గీయతేధునా ౮౭. స్నాత్వాస్మింస్తీర్థవర్యే తు నిరీక్ష్యమునిపుంగవం, గమిష్యా
మఃపురః క్షేత్రదర్శనార్థ మృషీశ్వరాః ౮౮. క్షేత్రపాలవచఃశ్రుత్వా మునయఃపర
మాదరాత్, స్నాత్వాసువృత్తితీర్థే తందదృశు ర్మునిపుంగవం ౮౯. తానాగతాన్ని
రీక్ష్యాథ బకదాల్భ్యముదాన్వితః, సర్వా నుపచచారాసా వాసనాద్యైరనేకశః
౯౦. దత్త్వామూలఫలాదీని భక్త్యాసంపూజ్యతాపసాన్, సత్కారేణాథసంతుష్టా
న్స్ప్రీత్యాతానబ్రవీన్మునిః ౯౧. సప్తర్షయఃసుదైవాన్మే యత్ప్రియాతిథయోమమ,
అకస్మాదాశ్రమంప్రాప్తా స్తదేత త్సుదినంమమ ౯౨. కృతార్థోహమ్మృషీన్దృష్ట్వా
పూజ్యాన్పరమపావనాన్, మమాశ్రమమభూదద్య పవిత్రమృషిసంగమాత్ ౯౩.
ఏతత్తీర్థైకయోగేన ముక్తోహంభవసాగరాత్, అనేకపుణ్యతీర్థానాం యోగోపి
భవతామభూత్ ౯౪. తస్మాత్పుణ్యతమాయూయం పంపాక్షేత్రదిదృక్షవః, ఏవంతే
నార్చితా స్సప్తమునయః ప్రీతమానసాః, క్షేత్రపాలేనసహితాః పురోజగ్ముః
కుతూహలాత్ ౯౫. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే దేవీకుండ, సువృత్తితీర్థ,
బకదాల్భ్యాశ్రమ మహిమానువర్ణనంనామ నవతితమోఽధ్యాయః ౯౦.

—♦ ముక్తినృసింహమాహాత్మ్యం. ♦—

* శ్రీసూతః * ఏవంవిఘ్నేశమభ్యర్చ్య కుమారంసముపాయయుః, కుమారంశక్తిసంయుక్తం జ్ఞానదాతారమీశ్వరం ౧. క్షేత్రపాలాజ్ఞయాసర్వే పూజాం చక్రు ర్విధానతః, సాష్టాంగప్రణిపత్యాగ్రే సమకుర్వన్ద్విజోత్తమాః ౨. జయ షణ్ముఖవిశ్వాత్మన్ జయజ్ఞానైకవిగ్రహ, శివతత్త్వైకనిష్ఠ స్త్వం శివజ్ఞానైకసాధనః ౩. అనుజ్ఞాందేహినస్స్కంద విరూపాక్షస్యదర్శనే, త్వదాజ్ఞయాఽఽశుసిద్ధ్యంతి సిద్ధయ స్సకలాఃశుభాః ౪. ఇత్యుక్త్వామునయఃసర్వే సంతోషాద్యయురగ్రతః, ద్వారపాలౌతువందిత్వా సారూప్యపదవీంగతౌ ౫. ముక్తిదంశ్రీనృసింహంతే ప్రణేముశ్శిరసాసకృత్, తైరకారిసుసంప్రశ్నః పరమార్థవిధాయకః ౬. * ఋషయః * నృసింహస్యకథాంపుణ్యాం బ్రూహినోవిస్తరంమునే, కస్మాదిహాగతఃశ్రీశో ముక్తిం కస్మైప్రదత్తవాన్ ౭. * క్షేత్రపాలకః * నరకేసరిమాహాత్మ్యం వక్ష్యామిచ యథామతి, అవంతీనగరీరమ్యా ముక్తిదాసర్వదేహినాం ౮. క్షిప్రాచైవనదీరమ్యా వర్తతేలోకపావనీ, తస్యామాసీద్ద్విజశ్రేష్ఠః సర్వధర్మవిశారదః ౯. వేదాధ్యయనసంపన్నః సత్యవాదీజితేంద్రియః, సోమయాజీమధురవాక్ సర్వవేదాంతతత్త్వవిత్ ౧౦. నృసింహపూజానిరత స్తన్మంత్రోపాసకఃసదా, సతాంగతింసమాసాద్య సమ్యక్జ్ఞానపరోభవత్ ౧౧. వేదగుప్తోయమితిచ ప్రవదంతిహిసజ్జనాః, తస్యభార్యా బహుమతీ పాతివ్రత్యపరాయణా ౧౨. శ్రీదేవీంపూజయామాస పత్యురాజ్ఞామవాప్యసా, తత్పుత్రాస్తాదృశాహ్యాసం శ్చత్వారస్తాపసోత్తమాః ౧౩. వేదప్రియః ప్రాథమికః ప్రియమేధో ద్వితీయకః, గుణవ్రతస్తృతీయస్తు ధర్మవాదీచతుర్థకః ౧౪. పిత్రాజ్ఞయానుతా స్సర్వే సదాచారరతాఃసదా, అభవన్పితృతుల్యాస్తే బ్రహ్మచర్యాదిభిస్సుతాః ౧౫. అశృణోద్వేదగుప్తస్తు పంపాక్షేత్రస్య వైభవం, బహవః సత్పదంప్రాప్తాః పంపాక్షేత్రస్య దర్శనాత్ ౧౬. పత్నీపుత్రసమాయుక్తః క్షేత్రదర్శనకౌతుకాత్, అగాదానందినీంపంపాం సుఖైకనిలయాం ద్విజః ౧౭. తత్రస్థాన్మునివర్యాంశ్చ దృష్ట్వాస్తుత్వాపునఃపునః, స్నాత్వాసర్వేషుతీర్థేషు తుంగభద్రాదిషు క్రమాత్ ౧౮. దేవాన్సంపూజ్యవిధివ త్తత్రస్థాన్మునిపుంగవః, యాత్రావిధానేన ముని ర్విరూపాక్షందదర్శహ ౧౯. తమద్భుతంమహాదేవం లింగరూపమరూపకం, రుద్రాభిషేకవిధినా పూజాద్రవ్యైఃపృథక్పృథక్ ౨౦. పుత్రైర్యుక్తో వేదగుప్తో బహుమత్యాయుతోహరం, సంపూజయామాసముదా వేదఘోషైఃసుభక్తితః ౨౧. ధ్యానాదిభిఃషోడశోపచారైః శంభుమతోషయత్, పూజాంతేశంకరంనత్వా స్తుతించ

క్రేవినమ్రధీః ౨౨. * వేదగుప్తః * శ్రీహేమకూటాధిపతే త్వదీయసందర్శనాద్ధన్యతమః సదాహం, అహోకృతార్థోస్మి యదంఘ్రిపద్మం విమృగ్యతే బ్రహ్మముఖైస్సదాశివ ౨౩. స్వామిన్విచిత్రంతవదేవచేష్టితం యల్లింగరూపేణ విమోహితంజగత్, సాక్షాచ్చిదానందమయోతిమాయికః స్వరూపతస్తే చలనాదికంనహి ౨౪. విశ్వోద్భవస్థితిలయేష్వపిచైకఏవ మాయాగుణాననుసరన్బహుధావిభాసి, ధత్తే విభుఃసర్వమయోవికారాన్ విరించివిష్ణ్వీశ్వరనామభేదాన్ ౨౫. యన్నామసారరసికా హరిపద్మజాద్యా ముక్తింగతా హ్యాదిశివంప్రయతాఃస్మరంతః, తంప్రార్థయామి భవసాగరతారణాయ దేవేశమయ్యనుదినంకరుణాంవిధేహి ౨౬. నమోస్తుతేశంకరవిశ్వరూపిణే విద్యావినోదాయ వివస్వతేనమః, మయ్యస్తుతేభక్తిరనాథబంధో మద్వంశజాతేష్విదమేవ యాచే ౨౭. ఇతిస్తుత్వామహేశానం పూజాంనిర్వర్త్యభక్తితః, నంద్యాదిప్రమథాన్నత్వా ప్రాదక్షిణ్యేనతాపసాః ౨౮. ఇత్థంయాత్రాకృతాతేన విప్రేణమునిపుంగవాః, విరూపాక్షేతు సంజాతభక్తియోగేన సద్విజః ౨౯. సమీపేతుంగభద్రాయాస్తీరేమునినిషేవితే, ఆవాసమకరోత్తత్ర శిష్యబృందైః సమావృతః ౩౦. అగ్రహారంప్రకల్ప్యాసౌ శ్రౌతస్మార్తాదికర్మకృత్, నిత్యంసంపూజయామాస నృసింహంవిధివద్ద్విజాః ౩౧ వేదప్రియాదికాఃపుత్రాః పితృతోమంత్రముత్తమం, స్వీకృత్యక్షేత్రేపంపాయాః పురశ్చరణపూర్వకం ౩౨. అజపన్నృహరేర్మంత్రం భక్త్యానియతమానసాః, తేషాంపుణ్యవ్రతానాంచ పుణ్యం నృహరిమంత్రజం ౩౩. శుక్లపక్షేయథాచంద్రో వర్ధతేచనిరంతరం, తథాతేషాంపుణ్యచయో వ్యవర్ధంతదినేదినే ౩౪. బ్రహ్మతేజోమయీసాభూదగ్రహారపురీసదా, నశ్యంతిదస్యవస్తత్ర ప్రవేశాజ్జారసంచయాః ౩౫. కాలేవర్షతిపర్జన్యః సర్వధర్మరతానరాః, వేదగుప్తయశః సర్వంవ్యాప్తముర్వీంత్రివిష్టపం ౩౬. కాలేకాలేవిరూపాక్షం సంపూజ్యవిధివన్మునిః, యాతిస్వనిలయంభక్త్యా నృసింహోపాసకఃశుచిః ౩౭. సాలగ్రామంనృసింహాఖ్య మసంపూజ్యనతిష్ఠతి, నాశ్నాత్యసావన్నైవేద్యం నోభాషయతి చాన్యథా ౩౮. దినేదినేవృద్ధిరభూద్భక్తిర్జ్ఞానం మహాధియః, ఇత్థంకాలోవ్యతీయాయ చత్వారింశచ్ఛతాధికః ౩౯. అంగదేశేమహానాసీద్రాజా విద్వేషణాహ్వయః, బలవాన్రాజరాజైశ్చ పూజితఃసర్వవందితః ౪౦. శివపూజారతోనిత్యం శివమంత్రప్రభావవిత్, శివాదన్యన్నాస్తిదైవ మితిమత్వామహీపతిః ౪౧. పథికైః క్షేత్రవృత్తాంతం జ్ఞాత్వాశంభోః ససంభ్రమః, అమాత్యైఃకతిభిఃసార్ధ మాయయౌ భక్తిసంయుతః ౪౨. క్షేత్రయాత్రాం ముదాకృత్వా విరూపాక్షందయానిధిం, సంపూజ్యవిధివద్రాజా ప్రతస్థేస్వపురంప్రతి ౪౩. తస్మిన్కాలేసమాయాతః శరభో

మునిపుంగవః, రాజానంప్రాహధర్మజ్ఞం శృణుమద్వచనం మమ ౪౪. అత్రాస్తిసు మహాతేజా వేదగుప్త ఇతి ద్విజః, చత్వారస్తస్యపుత్రాశ్చ సంతిపుణ్యతమా నృప ౪౫. అగ్రహారపురీరమ్యా తేజసాతస్యవర్ధితా, తేషాందర్శనమాత్రేణ ప్రీతోభవతిశంకరః ౪౬. తద్దర్శనాదఘచయాః క్షయంయాంతిత్రిజన్మజాః, దర్శనార్థంయాహివిభో స్వసైన్యేన మహీపతే ౪౭. ఇత్యుక్తఃసమహీపాలో ధర్మగుప్తస్యధీమతః, దర్శనార్థంయయౌతూర్ణ మమాత్యైఃసహితోద్విజాః ౪౮. అగ్రహారేస్థితా న్దివ్యతపసాతుష్టమానసాన్, ద్యోతయంతోదిశఃసర్వాః స్వభాసా తాపసోత్తమాః ౪౯. ప్రణవార్థవిచారజ్ఞా నమలాన్పుణ్యసంచయాన్, దృష్ట్వాసవిస్మయావిష్టో బభూవ పృథివీపతిః ౫౦. ధన్యోఽస్మి మద్వంశపురా తనాస్తే ముక్తింగతా ఇత్యనఘానవోచత్, సంప్రాప్తకామో మునిదర్శనేన ననామపాదావనత స్సభూపతిః ౫౧.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ముక్తినృసింహ
మాహాత్మ్యే విద్వేషణరాజస్య వేదగుప్తాదితాపససందర్శనంనామైక
నవతితమోఽధ్యాయః ౯౧.

---

* ఋషయః * తతఃకిమకరోద్రాజా సమీపేమహతాంముదా, నృసింహచరితంబ్రూహి శ్రవణాత్ప్రీతివర్ధనం ౧. * సూతః * తమాగతంనృపందృష్ట్వా హర్షాత్తాపసపుంగవాః! ప్రాహప్రసన్నవదనో మునిర్వేదనిధిస్తదా ౨. *వేదనిధిః* స్వాగతంతేమహీపాల కుశలంభవతాం కిల, త్వదాగమనమాత్రేణ తుష్టోస్మిససుతః ప్రభో ౩. బ్రాహ్మణ్యోయదివర్తేత రాజాపరమధార్మికః, తేనైవపృథివీసర్వా కామదోగ్ధ్రీభవిష్యతి ౪. దస్యవోపివినశ్యంతి జారచోరాదయోనృప, వృద్ధిమేష్యంతి మునయ స్తపాంసినిఖిలాగమాః ౫. త్వమేవమూలంధర్మాణాం యథా రాజా తథాప్రజాః, ఆతిథ్యంమద్గృహేరాజన్ స్వీకురుష్వదయానిధే ౬. తేనపంపాపతిఃసాక్షా త్ప్రీతోభవతి భూపతే, ఫలంశాకాదికంవాపి యత్కించిన్మయివర్తతే ౭. తద్దాస్యేభగవత్ప్రీత్యై రాజావిష్ణుసమఃపరః, అతిథేఃపూజనంముఖ్యం గృహిణాం గృహవర్తినాం ౮. తేషాంతృప్తేస్తపస్సిద్ధిం ప్రవదంతిమనీషిణః, అన్నందద్యాదాగతాయాఽతిథయేభక్తిపూర్వకం ౯. సనందతిస్వపితృభి ర్విష్ణులోకేముదానృప, తస్మాత్పూజాంగృహాణాద్య ససైన్యస్త్వంమమాజ్ఞయా ౧౦. ఇత్యుక్తఃసమహీపాలో బభాషేమధురంవచః, * విద్వేషణః * అమాత్యాద్యాఃసంతి మునే బహవఃపాదచారిణః ౧౧. దర్శనార్థంసమాయాతాః సంతోషోభూదిహాధునా, అనుజ్ఞాం దేహి మేబ్రహ్మ న్కార్యమస్తి మహత్తరం ౧౨. ఇత్యుక్తవంతం రాజానం వేద

గుప్తస్తదాబ్రవీత్, * వేదగుప్తః * సైన్యంచ సకలామాత్యా భృత్యమిత్రాదయః
ప్రభో ౧౩. సంభుజ్యనిలయే మేఽద్య స్వల్పమన్నంయథోచితం, గచ్ఛంతుసైనికా
స్సర్వే నవక్తవ్య మతఃపరం ౧౪. ఇత్యాజ్ఞప్తోమునీంద్రేణ రాజామాత్యసుహృ
ద్వృతః, జగామభోజనగృహం నిర్మలం పాకవర్జితం ౧౫. తాన్ప్రేషయిత్వాస
ముని ర్దేవాలయమథాగమత్, సాలగ్రామం నారసింహంయయాచే ఽతిథిభోజనే
౧౬. నృసింహాఽహంనమామిత్వాం శృణుచాపివచోమమ, సబలస్యనృపస్యాహం
కర్తుంవ్యవసితోస్మ్యలం ౧౭. సంవిధత్స్వసుభోజ్యాని సత్కారంభక్తవత్సల, యస్య
యస్యయథాకామం షడ్రసేష్వభిపూజితం ౧౮. తత్సర్వంనృహరే క్షిప్ర మభివర్ష
యమేనఘ, ఏవముక్తో హరిఃక్షిప్రం విదధేషడ్రసాన్బహూన్ ౧౯. మృష్టాన్నానిచ
సూపాంశ్చ దధికుల్యాస్తథైవచ, ససర్జభగవా న్సర్వాన్యథాకామంముదాద్విజాః
౨౦. తేనసర్వజనానాంచ తుష్టిరాసీత్సుఖావహా, విద్వేషణస్తు సంతుష్టో హృష్ట
సర్వజనావృతః ౨౧. భృత్యామాత్యసుహృద్యుక్తః పూజితస్తేనభూపతిః, యుక్తః
పరమహర్షేణ వేదగుప్తమథాబ్రవీత్ ౨౨. త్వయాహంపూజితోవిప్ర మృష్టాన్నా
ద్యైస్సుసత్కృతః, అభిధాస్యామి మద్వాక్యంశ్రూయతాం తాపసోత్తమ ౨౩.
ధనధాన్యాదిభిరియం దీయతాంనృహరేఃశిలా, మమాస్తిప్రీతిరస్యాంవై శిలాసర్వే
ష్టదాయినీ ౨౪. ఏవముక్తఃపార్థివేన వేదగుప్తోఽబ్రవీదిదం, * వేదగుప్తః *
నాహంశతసహస్రేణధనేన బహులేనచ ౨౫. దాస్యామినారసింహాఖ్యాం సాల
గ్రామశిలాంనృప, నపరిత్యాగయోగ్యేయం మమాభీష్టప్రదోహరిః ౨౬. అస్యా
యత్తాబలి ర్హోమ శ్చాగ్నిహోత్రం తపస్తథా, సర్వస్వమేతత్సత్యేన మమతుష్టి
కరోహరిః ౨౭. నదాస్యే బహుభిర్ద్రవ్యైః సాలగ్రామశిలాంనృప, వేదగుప్తేనైవ
ముక్తః ప్రాహవిద్వేషణోమునిం ౨౮. యావదిచ్ఛసిరత్నంవా హిరణ్యంవస్తుసంచయం,
సర్వందదామినృహరి ర్దీయతాంతాపసోత్తమ ౨౯. ఏవముక్తో వేదగుప్తః ప్రభు
ణాప్రాహతంనృపం, * వేదగుప్తః * అయమేవహి సంసారతారకః సకలార్థదః
౩౦. అయమేవపరోధర్మో ఽముత్రసత్ఫలదాయకః, అస్యానుగ్రహతఃసర్వం తపః
సంపాదితంమయా ౩౧. నదాస్యామిహరిందేవం కథంచన మహీపతే, ఇత్యుక్తః
క్రోధతామ్రాక్షో వేదగుప్త మభాషత ౩౨. రాజాహంసర్వలోకానాం శాస్తారాజభి
రర్చితః, మయాసురక్షితస్త్వంహి మామనాదృత్యభాషసే ౩౩. బలాత్తమాన
యిష్యామి నృహరింపశ్యమేబలం, ఇత్యుక్త్వానిలయేసుస్థాం సాలగ్రామశిలాంనృపః
౩౪. జగ్రాహసాధనైర్యుక్తో మునింనిర్జిత్యయత్నతః, తత్ప్రియత్నమథోవీక్ష్య దీనా
లాపేన కేశవం ౩౫. సంప్రార్థయామాసశుచా గతింమేబ్రూహి మాధవ, త్వదా

ధారతయా దేవరక్షితః సతతంగృహే ౩౬. ఇదానీంత్వద్వియోగేన కింకర్తవ్యమితః
పరం, రక్ష రక్షజగన్నాథ నృహరేభక్తవత్సల ౩౭ తదాదీనధ్వనిం శ్రుత్వా
శరణాగతవత్సలః, ప్రత్యక్షఃసమభూదస్యాం శిలాయాంనరకేసరీ ౩౮. తంహాంతు
మాగతస్త్రీవ్రంరాజానం క్రోధదుర్మదం, తందృష్ట్వానృహరింభూపః కంపయామాస
చింతయా ౩౯. అనన్యగతికః శంభుం యయాచేదుఃఖపీడితః, భృత్యంరక్షయ
కైలాసనివాస జగదీశ్వర ౪౦. ఆగతోఽనృహరిర్హంతుం మామమాత్యయుతం శివ,
త్వాంవినాదైవమన్యత్ర మత్వానాస్తీతిసంతతం ౪౧ ఆరాధయామిశక్త్యాత్వాం
సర్వేష్టార్థఫలప్రదం, శివశంభోఽవిరూపాక్ష భక్తానా మభయప్రద ౪౨ భృత్యం
పాలయగౌరీశ త్వదధీనంజగత్పతే, నృపవాక్యంసమాకర్ణ్య నృహరిః శంకరోఽభవత్
౪౩. వృషారూఢఃప్రసన్నాత్మా చంద్రార్ధకృతశేఖరః, త్రిశూలవరదాభీతి మృగ
హస్తచతుష్టయః ౪౪. నసర్తాండవేనాగ్రే భూపతే స్తాపసోత్తమాః, తందృష్ట్వా
శంకరంభక్త్యా హర్షాదుత్ఫుల్లలోచనాః ౪౫. సాష్టాంగంప్రణిపత్యాసౌ స్తోత్రం
చక్రేతిభక్తితః, వేదగుప్తస్తుతిందృష్ట్వా విరూపాక్షందయానిధిం ౪౬. సమారేభే
స్తుతింకర్తుమద్వితీయం పరాత్పరం, ౪౭. * వేదగుప్తవిద్వేషణౌ * శ్రీశంకరం
మాధవమంబుజాక్షం శ్రీహేమకూటాధిపమచ్యుతంహరిం, భజామ్యహం దేవగ
ణాభివందితం త్వామద్వయం శంకరకేశవాత్మకం ౪౮. పీతాంబరంశ్రీధనమంబి
కాధవం బాలేందుచూడం గలశోభికౌస్తుభం, లక్ష్మీపతింహైమవతీమనోజ్ఞం నౌమ్య
ద్వయం శంకరకేశవాత్మకం ౪౯. వైకుంఠవాసంరజతాద్రివాసం గజేంద్రవంద్యం
గజసూదనంచ, ఫణీశభూషం ఫణిరాజతల్పం నౌమ్యద్వయంశంకరమద్వితీయం
౫౦. ఇతిస్తుత్వామహేశానం కేశవంనృహరింనృపః, యయాచేభీష్టమతులం నిఃసంశ
యపరస్తదా ౫౧. క్షంతవ్యశ్చాపరాధోమే విరూపాక్షదయానిధే, నృహరప్రతి
మాచౌర్యా త్తాపసస్యావమానతః ౫౨. యువయోరర్చితోఽశంభో ర్భేద
మత్వా సమాహితం, దుష్కృతంమేరుసదృశ మిహ నాశయ శంకర ౫౩. త్రాహి
త్రాహికృపాసింధో మజ్జంతంనిరయార్ణవే, ఇత్యుక్తఃశంకరఃప్రాహ మహీశం కృప
యాద్విజాః ౫౪. అవయోరంతరంనాస్తి శివకేశవయోస్సదా, మత్సన్నిధానే
ముక్త్యర్థం నృసింహంప్రార్థయాధునా ౫౫ తద్రూపేణైవదాస్యామి తవముక్తిం
మహీపతే, ఇహలోకేఖిలాన్భుక్త్వా చాంతేమత్పదమాప్నుహి ౫౬. వేదగుప్తంశివః
ప్రాహ భక్తవాత్సల్యముద్వహన్, * శ్రీశివః * సపుత్రశ్చసభార్యస్త్వం సన్నిధౌ
మమభక్తితః ౫౭ తపఃకురుమహాప్రాజ్ఞ మాముద్దిశ్య మహీసుర, మత్తోవరా
న్ప్రాప్యబహూన్ జీవన్ముక్తో భవిష్యసి ౫౮. ఇత్యుక్త్వా తర్దధేశంభుః కరుణాసాగరో

హారః, సనామశిరసాభూమా తద్దిశంభక్తిపూర్వకం ౫౯. * సూతః * శ్రీశంక రాజ్ఞామనుస్మృత్యభూపతి ర్నృసింహమూర్తింహృదిభావయన్ సదా, ముక్తింప్రపేదే నృపతిస్తదాజ్ఞయా తేనార్చితోభూన్నృహరిస్తదాముదా ౬౦. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ముక్తినృసింహ ప్రశంసాయాంవిద్వేషణస్యరాజ్ఞఃముక్తి కథనంనామద్వినవతితమోధ్యాయః. ౯౨.

---

* ఋషయః * శ్రుతంత్వత్తోనృసింహస్య చరితంపుణ్యవర్ధనం, వేదగుప్తస్య వృత్తాంతం వదసూతమహామతే ౧. * సూతః * విరూపాక్షాజ్ఞయావిప్ర స్సపుత్ర స్సహభార్యయా, తత్రైవవసతింకృత్వా తపశ్చక్రే సుదారుణం ౨. వేదప్రియాద యఃసర్వే పుత్రాఈశస్యసంనిధౌ, శివముద్దిశ్య సంధ్యానమకుర్వన్పృథనిష్ఠయా ౩. పత్యూరాజ్ఞామవాప్యాసా సతీబహుమతీముదా, గౌరీమారాధయద్దేవీం శక్తిత్రయ మయీంశుభాం ౪. ఇత్థంధ్యానరతాస్సర్వే శివస్యనికటేఽనిశం, ఏవంబహుతిథే కాలే గతేతేషాంతపస్యతాం, ౫. మహావిష్ణు స్సమజని మహాసురవినిర్మితః, నికుంభోనామదైత్యోభూ త్పాతాలేమరకంటకః ౬. తత్పుత్రా శ్శతసంఖ్యాకాః పితృతుల్యపరాక్రమాః, బ్రహ్మణఃప్రాప్యసకలా న్వరాన్దానవపుంగవాః ౭. సాధూ న్సంక్షోభయామాసు రాశ్రమస్థాన్మహామునీన్, పాతాలంతేపరిత్యజ్య భూలోకం ప్రాపురాసురాః ౮. తత్రతత్రస్థితాన్సర్వాన్ నిర్జిత్యస్వబలేనహి, పుత్రైస్సాకం మహాదైత్యో రాజ్యక్షోభంప్రచక్రమే ౯. తేనసంపీడితాస్సర్వే త్యక్తదారసు తాదయః, గుహామావివిశుర్భీత్యా నికుంభస్యతపస్వినః ౧౦. తమేవశరణంజగ్ముః భగ్నాశాః కేచిదంజసా, అనుస్మృత్యయయుః కేచి ద్దైత్యారా ద్భయశంకితాః ౧౧. అహోమృత్యుఃసమజని లోకానాందానవోత్థితః, కస్త్రాతాస్మానదానవా న్వై కంయామశ్శరణంభృశం ౧౨. ఇతిచింతాతురా స్సర్వేత్యక్తాన్నా స్త్యక్తనిద్రకాః, భ్రమంతఃపృథివీంసర్వాం రక్షాహీనామహీసురాః ౧౩. యదృచ్ఛయానారదస్తు భూలోకంపర్యటన్మహీం, దృష్ట్వారాక్షసబాధాయాః పీడితాన్సకలాన్నరాన్ ౧౪. కృపయాపాలయామ్యేనా నితినిశ్చిత్యనారదః, అగాన్నికుంభదైత్యేంద్ర నిలయం మహతీంక్వణన్ ౧౫. తేనదృష్టోమహామౌని ర్నారాయణపరాయణః, తందృష్ట్వా సహసోత్థాయ నికుంభోరాక్షసైర్వృతః ౧౬. విదధేఽతిథిపూజాంస భక్త్యాప్రాహ సురోమునిం, * నికుంభః * స్వాగతంతేమునిశ్రేష్ఠ కుతోగమనమద్యభో ౧౭.

త్వద్విధా యద్గృహంయాంతి తత్రైవాయాంతిసంపదః, మత్తఃకింకార్యమస్తీశ
తేబ్రూహి కృపయామునే ౧౮. ఇతిపృష్టోసురేణాసౌ నారదఃప్రాహసుస్మితః,
* నారదః * శ్రుతంతేవీర్యమఖిలం మయాత్రైలోక్యవందితం ౧౯. హితంవచ్మిత
వాత్యంతం శృణుసామోక్తిమంజసా, సర్వంసుసాధితంవస్తు భవతాపౌరుషేణచ
౨౦. త్వద్గృహేకామధేన్వాద్యాః సంతి రత్నధనాదయః, సర్వేపరాజితాయుద్ధే దేవ
ర్షిపితృమానవాః ౨౧. పంపాక్షేత్రేపుణ్యతమాః సంతితాపసపుంగవాః, తత్తేజసావిన
శ్యంతి దైత్యాగతబలాఃప్రభో ౨౨. నతిష్ఠంత్యంతికేతేషాం యేకేచిత్ప్రబలాఅపి,
కింకరిష్యతితేవీర్యం మహతాం నికటేసుర ౨౩. తేషాంజయోజ్జయఃప్రాప్తస్త్వయా
నోచేజ్జయఃకుతః, వేదప్రియోవేదగుప్తః ప్రియమేధో మహామునిః ౨౪. గుణవ్ర
తోధర్మరత స్సాధ్వీబహుమతీ స్థితా, తేషాంసందర్శనాత్క్షిప్ర మఘాన్ముక్తోభవిష్యతి
౨౫. అనుగ్రహాన్మహేశస్య తైఃసర్వంసాధితంతపః, త్వద్విధానాంతు కావార్తా
తదగ్రే దైత్యపుంగవ ౨౬. ఇత్యుక్త్వాసయయౌ వీణాం వాదయన్నత్యముత్తమం,
నికుంభస్తుసుసంక్రుద్ధో మునివాక్యేనదైత్యరాట్ ౨౭. జ్వలదగ్నిరివాత్యంత ముజ్జ్వ
లత్రోషమాస్థితః, ఆదిదేశమహాదైత్యాన్ తేషాంసంహారణేసురః ౨౮. పంపా
క్షేత్రమితోగత్వా దగ్ధ్వాయాంతు మమాజ్ఞయా, ఇత్యాజ్ఞప్తాదైత్యవర్యాః సరథాః
సపరిచ్ఛదాః ౨౯. తోమరైర్భిందిపాలైశ్చ ముసలైర్ముద్గరైఃశరైః, శస్త్రాస్త్రైరన్వి
తాదైత్యాః సభటాఃసంప్రతస్థిరే ౩౦. తేషాంమధ్యేనికుంభస్తు బాణపాణిర్మయా
రుషా, తత్రతత్రస్థితాన్ వాచంయమాన్ సంహృత్యభూరిశః ౩౧. ఆగతఃసహసా
పంపా మప్రధృష్యాంసురాసురైః, ఉపద్రవేణదైత్యానాం మునయోభయకంపితాః
౩౨. కందరేషుచశైలేషు లతాకుంజేషు దుఃఖితాః, విలీనానియమైర్హీనా ఘనావా
తేరితాయథా ౩౩. భిత్త్వాగోపురవప్రాణి ప్రాసాదాంశ్చగృహాణిచ, సందహ్యనిలయా
న్పర్ణశాలాశ్చ వివిధాఅపి ౩౪. ఇతస్తతోధావమానా గదాశూలాద్యుదాయుధాః,
ప్రాకారంవిశుఃసర్వే మహాద్వారసమీపతః ౩౫. తత్రస్థాన్వేదగుప్తాదీ న్దదృశుర్దై
త్యపుంగవాః, త్రితారంసంజప న్యోగసమాధిస్థో బభూవహ ౩౬. వేదగుప్తోముక్తి
దస్య నృసింహస్య సమీపతః, వేదప్రియఃస్థితోగర్తే జజాప పరమంజపం ౩౭. ప్రియ
మేధఃకుంభసంస్థః శివమారాధయత్సదా, రుద్రాక్షనిచయైశ్ఛన్నః పూజాంచక్రే
గుణవ్రతః ౩౮. భస్మనాచ్ఛాదిత స్స్వస్యగాత్రంవస్త్రవివర్జితం, ధర్మవాదీజజాపా
గ్ర్యం శివమంత్రమదారధీః ౩౯. తదాబహుమతీశుద్ధా పాతివ్రత్యపరాయణా,
అంబికాంపూజయామాస నవభక్తిసమన్వితా ౪౦. ఇత్థంతేఋషివర్యాశ్చ పూజాం

చక్రుర్మహేశ్వరం, ఏతాన్సంక్షోభయామాసు రసురాస్తాపసాన్భృశం ౪౧. దగ్ధా
స్తే తేజసా దైత్యా నికుంభప్రేషితా స్తదా, దుద్రువుర్హతశేషాస్తే రాక్షసాఃపిశితా
శనాః ౪౨. ప్రణేముర్దైత్యరాజానం రోదమానామహీసురాః, తేషాంవాక్యాంత
దాశ్రుత్వా ప్రజజ్వాలదహన్నివ ౪౩. అమాత్యాన్ప్రేషయామాసము ద్గరాద్యైర్మ
హాబలాన్, తేగత్వాముద్గరైర్భిందిపాలై ర్జఘ్నుర్మునీన్భృశం ౪౪. తిరోభావంగ
తాస్తేషాం ప్రభావేణాసురా స్తదా, తేగత్వాకంపితాంగాశ్చ తత్ప్రభావంవ్యజిజ్ఞపన్
౪౫. తద్వాక్యాత్కుపితో దైత్యోనేత్రాభ్యాం రుధిరంవహన్, స్వయంజగామ
సహసా నికుంభఃకంపయన్మహీం ౪౬. ద్రష్టుంతదద్భుతంయుద్ధం సమాజగ్ముస్తదా
మరాః విమానేనాంతరిక్షే తే ప్రయుంజానామునేఃశివం ౪౭ నికుంభ స్సహసా
బాణా న్ముమోచమునిమూర్ధని, ఆశీవిషోపమాన్శీఘ్రం జ్వలంతఃపావకోపమాన్
౪౮. బాణాఃసమీపమాగత్య మునీనామూర్ధ్వరేతసాం, దగ్ధాస్తేజసాహ్యాసన్
భస్మీభూతాఃక్షణాదహో ౪౯. తద్దృష్ట్వాక్రోధతామ్రాక్షః స్స్వయంహంతుం
సమాయయౌ, తదాజ్ఞయాసైనికాస్తే సంముఖేభాణపాణయః ౫౦. చక్రుస్తేషాం
తపోవిఘ్నం బాణజాలై స్సమంతతః, ఏవంకోలాహలస్తత్ర మహానాసీ ద్రణాంగణే
౫౧. తదావిరాసీత్పరమేశ్వరోముదా స్వభక్తసంరక్షణదీక్షితో భృశం, యాం
మూర్తిమారాధయతీప్సితాం మునిస్తన్నామత స్తాపసతుష్టయేప్రభుః ౫౨. వేద
గుప్తస్యనికటే తారకేశ స్సమభ్యగాత్, వేదప్రియస్యతుష్ట్యర్థం పాతాలేశ్వర
సంజ్ఞకః, ౫౩. ప్రియమేధస్యరక్షార్థం కుంభేశఃసంముఖేస్థితః, గుణవ్రతారాధనేన
రుద్రాక్షేశ స్సమాయయౌ ౫౪. ధర్మవ్రతాయభస్మేశః సమభూదగ్నిలోచనః,
బహుమత్యాఃపూజయాంబా తుష్టాత్రక్షణాయవై ౫౫. శక్తిత్రియాత్మికాసాభూ
న్నవదుర్గాస్వరూపిణీ, ససర్జుఃప్రమథానుగ్రాన్ క్షేత్రపాలాంశ్చభైరవాన్ ౫౬.
తేగదాభిర్విచిత్రాభిః పరమేశ్వరమన్వయుః, ఈశ్వర స్సర్వరూపేణ త్రిశూలాదివ
రాయుధః ౫౭. నసర్తమధ్యే సైన్యస్య ప్రమథాదిగణై ర్వృతః, నవదుర్గారక్షణార్థం
భక్తానాంరక్షణే యుతా ౫౮. నవసంఖ్యాబభూవాసా రక్షఃసంహారణాయవై,
బ్రాహ్మీహంససమారూఢా బ్రహ్మాస్త్రేణసమన్వితా ౫౯. వైష్ణవీగరుడారూఢా
శంఖచక్రాదిసాధనా, మాహేశ్వరీవృషారూఢా త్రిశూలాదివరాయుధా ౬౦,
కౌమారీశక్తిహస్తాభూత్ మయూరవరవాహనా, ఐరావతాధిరూఢాఽఽగా
దింద్రాణీశక్తిసంయుతా ౬౧. వారాహీ దంష్ట్రనిర్భిన్నపవీ పరమకోపనా, చాముం
డాభక్షయంతీసా లోకాన్జిహ్వాగ్రతో యయా ౬౨. తదద్భుతమభూత్తత్ర దేవా

నాంపశ్యతామపి, తతఃప్రవృత్తంసుమహ త్తద్యుద్ధం రోమహర్షణం ౬౩. ఆపృత్య సహసాసర్వే యోద్ధుకామా వ్యవస్థితాః, ప్రమథానాంరాక్షసైశ్చ దేవానాందానవైరివ ౬౪. వృక్షశూలనిపాతైశ్చ శిలాపరిఘపాతనైః, అన్యోన్యమర్దయంతిస్మ ప్రమథారాక్షసాభృశం ౬౫. శక్తిఖడ్గధరాఃకుంతై స్తోమరైశ్చ నిశాచరాః, పట్టసైర్భిందిపాలైశ్చ బాణపాతైశ్చకోపతః ౬౬. పాశముద్గరదండైశ్చ నిర్ఘాతైశ్చాపరైస్తదా, రణంప్రమథవర్యైశ్చచక్రుస్తే దైత్యపుంగవాః ౬౭. బాణౌఘైరర్దితాః కోపా త్ప్రమథైరతిభీషణైః, సంభ్రాంతమనసఃసర్వే దుద్రువుర్భయపీడితాః ౬౮. తాన్దృష్ట్వాప్రమథాన్సర్వే ధావమానాంశ్చదానవాన్, నేదుస్తేసింహావ ద్ధృష్టప్రమథాజితకాశినః ౬౯. విద్రవత్సుతదాతేషు రాక్షసేషుసమంతతః, నికుంభోవారయామాస శరవర్షేణతాన్గణాన్ ౭౦. వారితానీశ్వరోదృష్ట్వా తారకాఖ్యోదితస్స్వయం, తిష్ఠాసురమయాసార్థం ద్వంద్వయుద్ధంకురుష్వభో ౭౧. హరిష్యామిచతేప్రాణాన్ ధనుర్ముక్తైః శితైఃశరైః, యత్తథాక్షేత్రరాజేస్మి న్మమభక్తా న్హనిష్యసి ౭౨. మదగ్రతశ్చతాన్దృష్ట్వా మమకోపోభివర్ధతే, దహ్యంతేభృశమంగాని దురాత్మ న్మమరాక్షస ౭౩. కాలంనిరీక్ష్యతిష్ఠామి యదాపాపంసమేధతే, దిష్ట్యాసందర్శనంరక్షో మమత్వం ప్రాప్తవానిహ ౭౪. కాంక్షితోసిక్షుదార్తస్య సింహస్యేవే తరోమృగః, యేత్వయానిహతావీరాఃతైఃసాకంహన్మిత్వాంఖలం ౭౫. తారకేశవచశ్శ్రుత్వా నికుంభో యోద్ధుమాయయౌ, తద్యుద్ధమభవత్తత్ర సమేత్యాన్యోన్యమోజసా ౭౬. నవదుర్గామహాబాణాన్ ముమోచభృశమాగతా, నికుంభపుత్రశతకం జఘాన కరవాలతః ౭౭ ఛేదయామాసతిలశః పాయయంతీముహుర్ముహుః, తద్రక్తమతులంశంభోర్నర్తనికటేముదా ౭౮. నికుంభస్తారకేశేన పాతితోభూన్మహీతలే, కుంభేశాద్యా అమాత్యానాం హన్యుస్తేషాం శిరాంసిచ ౭౯. ప్రమథారాక్షసాన్ఘోరా న్సంహృత్యాగ్రేస్థితా ముదా, తదాదేవాస్సగంధర్వాః సిద్ధాశ్చపరమర్షయః ౮౦. సమాజగ్ముర్ముదాద్రష్టుం శంభోర్యుద్ధం సుకౌశలం, ప్రణేముర్భక్తినమ్రాంగా స్తారకేశాదిరూపిణం ౮౧. స్తుతిమారేభిరేకర్తుం కృతకృత్యా స్తపోధనాః, వేదగుప్తముఖాస్సర్వే భక్తిభావసమన్వితాః ౮౨. * వేదగుప్తః * భుక్తిముక్తివిధాయకం కలధౌతభూధరనాయకం, సత్యచిత్సుఖరూప మానతదేవతాసుఖదాయకం మృత్యుభీతినివారకం మదనాఘజాలవిదాహకం తంభజామిహృదంతరేమమ తారకం భవతారకం ౮౩. * వేదప్రియః * కుంభసంభవమంబికాధవ మచ్యుతంహరిదంబరం శంభురూపమఘౌఘసాగర కుంభసంభవడంబరం, శంబరాంతకమంబుజోద్భవసన్నుతాంఘ్రిసరోరుహం తంభజామిహృదంతరే మమతారకంభవతారకం ౮౪.

* ప్రియమేధః * ఉక్తవాహ మఖండబోధసుమోక్షసిద్ధిద మాదిమం యక్షకింనర పూజితాంఘ్రి మధోక్షజాదిసుసేవితం, దక్షగర్వనివారకం ప్రమథశిక్షితాసుర నాయకం తంభజామిహృదంబుజేమమతారకం భవతారకం ౮౫. * గుణవ్రతః * భూతిభూషితవిగ్రహం భుజగాధిరాజవిభూషణం భైక్షకృత్యరతంశివం భువనత్రయోల్ల సితంభవం, భీషయంతమరీన్ భృశం భ్రుకుటీతటేక్షణమవ్యయం తంభజామిహృదంబు జేమమతారకంభవతారకం ౮౬. *ధర్మవ్రతః* పాతకాలయఘాతుకాదినిపాతనం వృషకేతనం మాతృకాక్షరమాలికా పరిపూతషట్సునికేతనం, కీర్తనేనసుతోషితంపా తాలసంజ్ఞకమీశ్వరం తంభజామిహృదంబుజేమమతారకంభవతారకం ౮౭. * బహుమతీ * కుందసుకుట్మలరదనాం చంద్రసువదనాంసుమందగజగమనాం, వందారుదేవసదనాం వందేదుర్గాం నవాక్షరసువర్గాం ౮౮. * క్షేత్రపాలః * తేషాంకీర్తనమాకర్ణ్య శివోవచనమబ్రవీత్, * తారకేశ్వరః * ఏకఏవహిరూపాణి బహుధాధారయామ్యహం ౮౯. భక్తాభీష్టార్థసిద్ధ్యర్థం తత్తద్రూపేణతాపసాః, వరాన్దాస్యామిబహులాన్ వృణుధ్వంవరముత్తమం ౯౦. శంభోర్వాక్యంసమాకర్ణ్య యయాచుఃస్వమనోగతం, * వేదగుప్తాదయః * త్వాముద్దిశ్యతపఃకృత్వా కృత మస్మాభిరూర్జితం ౯౧. నివాసందేహి తేపాదసన్నిధానే మనోహరే, త్వత్పాదే హ్యచలాంభక్తిం వైరాగ్యంజన్మజన్మని ౯౨. తథైవాదాద్వరంతేషాం భక్తానామ భయప్రదః, తేపిభోగానిహాత్యంతం భుక్త్వాచాంతే శివంయయుః ౯౩. తస్మాద యంతారకేశో భవభీతినివారకః, తమర్చయిత్వాదేవేశం పాతాళేశ్వరసంజ్ఞకం ౯౪. నత్వాదుర్గాంమహాదేవీం నవసంఖ్యాత్మికాంముదా, పృథక్పూజాంతదాచక్రుః స్తాప సాహర్ష సంయుతాః ౯౫. * సూతః * నిగదితమఖిలార్థదం మయా శ్రీశివచరితం భవవారిరాశిపోతం, ప్రపఠతిసతతంహి యఃప్రయత్నా త్సశివపదంప్రతియాతితా పసేంద్రాః ౯౬.

* * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే వేదగుప్తఋషిమాహాత్మ్యే తారకేశ్వర, పాతాళేశ్వర, భస్మేశ్వర, రుద్రాక్షేశ్వర, కుంభేశ్వర,నవదుర్గా దేవీనాం అవతారకకథనంనామత్రినవతితమోఽధ్యాయః ౯౩.

—♦ వ్యోమకేశ్వరమాహాత్మ్యం. ♦—

క్షేత్రపాలః అతఃపరంవ్యోమకేశమాహాత్మ్యం వచ్మితాపసాః, శృణ్వంతు
శివచారిత్రం సావధానేనచేతసా ౧ దక్షిణస్యాందిశిశ్రేష్ఠో గిరిర్దైవతసంజ్ఞితః, తస్మి
హిధ్రాంతికే కశ్చిద్భారద్వాజకులోద్భవః ౨. సుధర్మానామవిప్రేంద్ర శ్చకాస్తి
బ్రహ్మవిత్తమః, తస్యప్రియాసుదేహాభూ త్సాధ్వీధర్మపరాయణా౩.సుధర్మస్తుసదాచారో
దేవతాతిథిపూజకః, వేదాధ్యయనసంపన్నః పంచయజ్ఞపరాయణః ౪. త్రికాలేశివ
పూజాయాం నిరత స్సంగవర్జితః, ధనవాన్గుణవాన్ జ్ఞానీసాధూనాముపకారకః ౫.
శివాలయప్రతిష్ఠాతా శివపంచాక్షరీరతః, భస్మరుద్రాక్షసంఛన్నః శాంకరేషుప్రియం
వదః ౬. కుమారోనాభవత్తస్య సుధర్మస్యమహీసురాః, ఆయుర్బహువ్యతీ
యాయతు తస్యవృద్ధత్వమాగతం ౭. పుత్రహీనస్యవిప్రస్య సుఖంనాభూత్కదాచన,
వైరాగ్యమావహన్ చిత్తే చింతయామాసశంకరం ౮ సుదేహాయాదుఃఖమభూ
త్సంతతిర్నాస్తివైమమ, నిద్రాహారాదికంత్యక్త్వా పుత్రార్థంసావ్యచింతయత్ ౯.
కదాచిత్సాపృథుశ్రోణీ పతిశుశ్రూషణేపరా, పాదసంవహనంకృత్వా పతింప్రాహస
యాన్వితా ౧౦ *సుదేహా* పుత్రాపేక్షాస్తిమేదేవ తపసాసాధయస్వభో,
పుత్రంవినానజీవామి క్షణమాత్రంతవాగ్రతః ౧౧. సపుత్రాబాంధవాఃసర్వే వంధ్యా
హంవిగతత్రపా, మదిచ్ఛాపూరణందేవ కురుతీవ్రంసుఖాప్తయే ౧౨ తయేత్థం
ప్రార్థితఃప్రాహ మునిఃపరమధార్మికః, *సుధర్మః* శోకంమాకురుకల్యాణి పుత్రా
ర్థంహృదిసంతతం ౧౩. పుత్రస్యజన్మనానైవ సుఖంసర్వత్రసుందరి, స్వధర్మేణతరి
ష్యంతి భవాబ్ధిం జ్ఞానినఃసదా ౧౪. దుఃఖరూపాభవంత్యేతే దారాగారసుతాదయః,
తేషుప్రీతింనకుర్వంతి విరక్తాఃసారవేదినః ౧౫. విశ్వంయద్దృశ్యతేదేవి ధనందేహాది
కంసదా, అసత్యంభాతిసతతం సత్యత్వేనగుణౌఘకం ౧౬. విద్యున్నిభాదేహభోగా
ఆయుష్యంగ్రస్యతేనిశం, మృత్యునారోగనిచయై రాదిత్యస్యగతాగతైః ౧౭. దుఃఖేన
కర్మసతతం కరోతిమదమోహితః, శరీరభోగసిద్ధ్యర్థం అజ్ఞాత్వాచంచలంత్వితి ౧౮.
శతభ్రాతృసుహృత్సంగః ప్రవాహయాంప్రాణినోయథా, మరీచికాసమాసంప ద్వ్యావనంర
విరశ్మివత్ ౧౯. స్త్రీసుఖంస్వప్నసదృశం మూఢస్తత్రభ్రమత్యలం, సుఖదుఃఖేపరే
షాంచ పశ్యన్నపివిముహ్యతి ౨౦. నైవపశ్యతిమృత్యుంహి కాలవేగేనమూఢధీః,
బాల్యేపిపారతంత్ర్యేణ క్షుత్తృష్ణాపరిపీడితః ౨౧. మలసంఛన్నగాత్రస్సన్ రోదనాది
ప్రపీడితః, యౌవనేస్త్రీప్రసంగేన కాముకశ్చపలేంద్రియః ౨౨. నిర్భర్త్సయన్సదా
సాధూ నాత్మానంనైవపశ్యతి, వార్ధక్యేతుజరావ్యాఘ్రీ పురుషంతర్జయత్యహో ౨౩.

రమతేస్మి న్మాంసరక్తపూయాస్థిమలదూషితే, క్రిమి విడ్భస్మ భూతేస్మిన్దేహేఽ
హంతాంప్రపద్యతే ౨౪. దేహేఽహంభావమాపన్నో మత్సమోనాస్తిభూతలే,
ఇతిమత్వాగతేప్రాణే కింకరిష్యతిసాధనం ౨౫ అవిద్యయామమేత్యేత ద్దేహాదిక
మితీర్యతే, నాహందేహశ్చిదాత్మేతి బుద్ధిర్విద్యేతిభణ్యతే ౨౬. తస్మాద్విదిత్వా
మత్ప్రోక్తం విజ్ఞానేనహిభామిని, దుఃఖాస్పదంపుత్రశోకం త్యజమూత్రపురీషవత్
౨౭. వైరాగ్యంభజసర్వత్ర తేనసౌఖ్యంభవేత్తవ, ఇతఃపరంనవక్తవ్యం నిత్యంపుత్ర
నిమిత్తకం ౨౮. సామవాక్యైర్మునిర్భార్యా ముపశామ్యసపండితః, శివమారా
ధయ ద్భక్త్యా సర్వభూతాంతరాత్మకం ౨౯. కదాచిత్తద్గృహం సఖ్యఃసమాజగ్ము
ర్గిదృక్షయా, సుదేహాంసర్వసౌభాగ్యనిలయాం స్వర్ణభూషణాం ౩౦ తాభిస్సహ
కథాజాతా పౌరుషోద్దీపనేస్త్రియః, కస్మాద్గర్భాయసేసుభ్రు సంతతిర్నాస్తి తేఽధునా
౩౧ కోభక్షయతియుష్మాకం ధనధాన్యాదికంసదా, కఃపాలయతి రాజాగ్నిచోరైః
సర్వంహి భుజ్యతే ౩౨. సుతోనాస్తిగృహేయస్య శ్మశానసదృశంభవేత్,
ఏవంనిర్భర్త్సితాసాధ్వీసుదేహాలజ్జయాభృశం ౩౩. తద్గృహంప్రేషయామాస తాఃస
ఖీఃస్మితభాషయా, పత్యుఃసమీపమాగత్య పునరాచేసుదుఃఖితా ౩౪. *సుదేహా*
శృణుమద్వచనంస్వామిన్ సఖీభిరవమానితా, త్వదంతికముపాగత్య యాచేహంత్వ
ద్దయాంవిభో ౩౫. అన్యాంవృణుష్వభార్యార్థం తస్యాంవాసంతతిర్భవేత్, మమాగ్ర
జస్యతనయా వర్తతేతీవసుందరీ ౩౬. తవానురూపాసుభగా ఘ్యోమానామమహా
మునే, తాముద్వహవిధానేన సంతానార్థంసుఖాయమే ౩౭. తస్యానిర్బంధనాద్విప్రః
ప్రాహభావ్యనుచింతయన్, * సుధర్మః * నతేసుఖంసతీపుత్రా ద్దుఃఖమేవభవిష్యతి
౩౮. తథాస్తుసాధ్వితేబుద్ధి ర్యద్యసూయావివర్జితా, ఇత్యుక్త్వాంగీచకారాసౌ
ఘ్యోమాఖ్యాంకన్యకాంవరాం ౩౯. తయాసబుభుజేసౌఖ్యం గార్హస్థ్యంధర్మతఃసుధీః,
అనుసృత్యసుదేహా తాంఘ్యోమాసేవాం కరోతిసా ౪౦. ఘ్యోమాలింగానిచమృదా
చాష్టోత్తరశతానిచ, కృత్వాసాశ్రద్ధయానిత్యం పూజయామాస హృష్టధీః ౪౧.
త్రికాలమేకకాలంవా షట్కాలంవామహేశ్వరం, అర్చయిత్వాస్వభర్తారం సమర్చ
యతిభక్తితః ౪౨. భక్తిందృష్ట్వాద్వితీయాయాస్తుతోష మునిపుంగవః, కదాచి
చ్ఛయనేఘ్యోమా సేవయంతీపతింముదా ౪౩. ప్రాహప్రసన్నయావాచా లోక
యంతీభువంతదా, * ఘ్యోమా * అత్రాస్తిహివిరూపాక్షక్షేత్రం సర్వేష్టదాయకం
౪౪. పంపాకాశీతివిఖ్యాతా విశ్వనాథోవిరూపదృక్, తుంగభద్రాత్రిపథగా ఇత్యు
శంతిమనీషిణః ౪౫. గంతవ్యంశంకరక్షేత్రం అస్మాభిస్సహసత్వరం, తేనలబ్ధవరః
సౌఖ్యం యాస్యస్యద్యనసంశయః ౪౬. భార్యయాప్రార్థితఃప్రీత్యా యాత్రార్థం

స్వమతింవ్యధాత్, మాఘమాసేతుగమనం చక్రేభార్యాద్వయాన్వితః ౪౭.
* క్షేత్రపాలః * క్షేత్రంసమాగత్యమహేశ్వరస్య భక్త్యేశ్వరంపూజ్య సుధర్మ
నామా, తత్రైవవాసంప్రకరోత్సుతార్థీ జాయాయుతః శంకరసంనిధౌద్విజః ౪౮.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే వ్యోమేశ్వరమాహాత్మ్యే
సుధర్మాదీనాంపంపా క్షేత్రంప్రత్యాగమనంనామచతుర్నవతితమోఽధ్యాయః. ౯౪.

---

* శ్రీఋషయః * తతఃకిమకరోద్విప్రః క్షేత్రేభార్యాయుతోమునే, వ్యో
మేశ్వరస్యచరితం బ్రూహిసర్వంసవిస్తరం ౧. * క్షేత్రపాలః * విరూపాక్షస్యని
కటే వాసంకృత్వా సతాపసః, నిత్యమారాధయద్దేవం చతుర్వర్గఫలప్రదం ౨.
వ్యోమాసంపూజయామాస త్రికాలే శంకరంముదా, వల్మీకమృదమాదాయ
కృత్వాలింగాని సాఽన్వహం ౩. అష్టోత్తరశతంపీఠే సంస్థాప్య నియతేంద్రియా,
ధ్యానాసనాదిభిర్దివ్యైః సకలైరుపచారకైః ౪. ధూపదీపైశ్చనైవేద్యైః క్షీరాజన
ముఖైః శుభైః, ఏవమాదిభిరన్యాభిః సేవాభిః పరమేశ్వరం ౫. తోషయామాస
నుతిభిః సాధ్వీనిత్యమతంద్రితా, తాందృష్ట్వాభక్తినిలయాం సుదేహాప్రాహసుస్మితా
౬. మృల్లింగానిముదాకృత్వాకుతః పూజయసీశ్వరం, సమీపేనవిరూపాక్షః ప్రత్యక్షః
సర్వకామదః ౭. తద్దర్శనేనధ్యానేన సర్వసంపత్సమీహతే, పృథక్పూజాకుతః
కార్యా త్వయాబ్రూహివిధేఃఫలం ౮. అస్మిన్మేసంశయోజాతో మహాంస్త్వం
ఛింధివాక్యతః, మేబుద్ధిర్విపరీతావా పృథక్పూజావిధాయికా ౯. సపత్న్యావచనం
శ్రుత్వా వ్యోమాప్రాహార్చనావిధిం * వ్యోమా * హృదయేసంస్థితేపీశే క్రమా
ద్వర్ణస్య సజ్జనాః ౧౦. బహిఃపూజాంప్రకుర్వంతి వ్రతభంగభయాత్సదా, స్వధర్మః
శ్రేయసామాద్యః త్యాగఏవభయావహః ౧౧. సర్వసాక్షీసభగవాన్ గృహ్ణాత్యు
పచితిం పృథక్ ౧౨. యంయంభావముపాశ్రిత్య సంప్రార్థయతిభక్తితః, తత్తద్రూ
పేణసర్వేషామీప్సితం ప్రదదాతిహి ౧౩. బాల్యేహంమునినాజ్ఞప్తా నందినానంద
దాయినా, తచ్చరిత్రంవచ్మిశుభం శ్రవణాదఘశోషణం ౧౪. కదాచిద్దైవయోగేన
నందీతాపసపుంగవః, పితృగేహంసమాయాతో భస్మరుద్రాక్షభూషణః ౧౫.
విధివత్పూజయామాస వామదేవఃపితామమ, తంబభాషేవామదేవం నందీక్షేమ
మున్నీరయన్ ౧౬. * నందీ * దదామితేమంత్రరాజం పంచాక్షరమఖండితం,
సర్వేషాంపరనీయంచ చతుర్వర్గఫలప్రదం ౧౭. లింగానిమృణ్మయాన్యాదౌ కృత్వా
చాష్టోత్తరంశతం, సంపూజయమహాప్రాజ్ఞ శివస్తేనైవతుష్యతి ౧౮. ఇత్యుక్త్వా

స్వతనౌ యోగీ దర్శయామాస వై పితుః, పాదాదిమస్తకాంతేషు ప్రతీకేషు చ సర్వశః ౧౯. లింగాన్యనంతరూపాణి హేమరౌప్యమయానిచ, అర్చితానిసుగంధాద్యైస్తథైవామోదవంతిచ ౨౦. మాంసమేదోస్థిచర్మాణి సర్వాణ్యంగానితన్మనేః, తానిలింగానిసర్వాణి సర్వావయవసంధిషు ౨౧. నుత్వితావిస్మితౌదృష్ట్వా ప్రణమ్యచముహుర్ముహుః, గురవోబహవఃసంతి విత్తదారసుతైషిణః ౨౨. నజానంతి మహేశస్య రహస్యం వాగగోచరం, త్వమేవశివరూపోసి త్వయాహం తారితోభయాత్ ౨౩. ఇత్యుక్త్వాప్రణనామాగ్రే వామదేవస్తునందినం, పితరంప్రాహనందీశో వినయాద్భక్తవత్సలః ౨౪ ఏవంకురుసదాభూయాత కల్యాణం తేమహత్ఫలం, సర్వైఃకార్యంగృహస్థైశ్చ నత్యాజ్యంపరమాపది ౨౫. యదిత్యజతిమోహేనానాదరేణవిమూఢధీః, నిహంత్యేవస్వమాత్మానం లింగరూపంమహేశ్వరం ౨౬. లింగైర్మూర్తింకల్పయిత్వా పురుషాకృతినాసుధీః, సోహంభావతయాపూజ్యాసామూర్తిస్సిద్ధిదాభవేత్ ౨౭. ఏవముక్త్వాయయౌనందీ పరోపకృతిమావహన్, గతేమునౌమనుపితా మామాహూయముదాన్వితాః ౨౮. పుత్రి మంత్రందదామిహ యదిష్టంతత్ప్రియచ్ఛతి, త్రికాలమేకకాలంవా శివేభక్తిసమన్వితా ౨౯. మృదాలింగానికృత్వాత్వం పురుషాకృతినార్చయ, తేనసర్వందదాతీశ స్త్వాజ్యంనైవకదాచన ౩౦. ఇత్యుక్త్వా చతదాపిత్రా కరోమిశివపూజనం, సమీపస్థాపి దూరస్థా వ్రతభంగభయాదయం ౩౧. ఏవముక్త్వాసపత్నీంతాం విరరామశివాజ్ఞయా, తస్యాఃసేవాంముదాచక్రే సుదేహాపుత్రకాంక్షిణీ ౩౨. ఏవంకాలేగతేదైవాదంతర్వత్నీబభూవసా, సుధర్మస్తు మహానందాత్సీమంతం కృతవాన్ద్విజః ౩౩. పూర్ణేతునవమాసేసా సుషువేపుత్రముత్తమం, ఈశ్వరారాధనాజ్జాతం సుందరం జనమోహనం ౩౪. సుతేసంజాతమాత్రేతు పితాస్నానంచకారహ, బ్రాహ్మణేభ్యోదదాదానం గోభూతిలహిరణ్యకం ౩౫. జాతకర్మతదాకృత్వా బ్రాహ్మణాశీఃప్రగృహ్యచ, దినేద్వాదశకేసమ్యక్ నామకర్మాకరోన్మునిః ౩౬. ధర్మేణవర్ధతే యస్మాద్ధర్మవర్ధనఇత్యసౌ, నామ్నాభివర్ధతేనిత్యం మహదాశిషముద్వహన్ ౩౭. ధర్మవర్ధనబాలోసౌ వవృధేశుక్లచంద్రవత్, తందృష్ట్వాసుకుమారాంగం కుమారం పితరౌముదా ౩౮. వినోదయంతౌసతతం లాలయంతౌపృథక్పృథక్, ఆభాషయం తావన్యోన్య మితఏహీతిబాలకం ౩౯. ధర్మవర్ధనమత్రాత మత్కులస్యసుఖప్రద, నృత్యంతిపితరఃసర్వే సత్యే త్వజ్జన్మమాత్రతః ౪౦ పితామహాఃప్రహృష్యంతి నందంతి ప్రపితామహాః, అద్యమేసఫలంజాతం జీవితంచసుజీవితం ౪౧ త్వన్ముఖాలోకమాత్రేణ సుదేహానందనిర్భరా, ఏవంజహర్షతుస్తౌతు నర్ధయంతౌ ముదాశిషః ౪౨.

ఉత్సంగేతుసుదేహాయా బాలకంప్రసమర్ప్య సా, ఉవాచనమ్రవదనా మాతస్త్వ
త్పుత్రఏవహి ౪౩. త్వత్కృపావశతః పుణ్యోజాతోవంశవివర్ధనః, త్వదీయాశ్చ
ప్రకుర్వంతు తేనాయంవృద్ధిమేష్యతి ౪౪. ఇతివ్యోమావచఃశ్రుత్వా స్త్రీలౌల్యాన్మ
హీపతిదా, వినోదయంతీతంమిథ్యా బాలకంప్రీతిదాయకం ౪౫ అసూయయాంత
ర్దజ్వాలసుదేహాచింతయాభృశం, వ్యోమాతామనుసృత్యైవ యాపయామాసవాస
రాన్ ౪౬. * సూతః * పుత్రేణవిప్రోముముదేసుధర్మః కుటుంబినీభ్యాం విహితా
ర్థసంపత్, యేశంకరాత్ప్రాప్తసుతంలభంతే తేసర్వధన్యాభువితాపసోత్తమాః ౪౭.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే సుధర్మస్యద్వితీయ
భార్యాతపసా పుత్రోత్పత్తిర్నామ పంచనవతితమోఽధ్యాయః. ౯౫.

---

* క్షేత్రపాలః * అనాసక్తఃసుఖంభేజే సుధర్మోజ్ఞానవాన్సుధీః, పుత్రేణా
థస్వభార్యాభ్యాం సద్ధర్మనిరతోభవత్ ౧. పుత్రందృష్ట్వాకనిష్ఠాయా జ్యేష్ఠాదుఃఖ
ముపాగతా, సర్వేపుత్రంప్రశంసంతి జననీంపుత్రవర్ధినీం ౨. ససహ్యాతేతయా పుత్ర
రూపం శ్రీకలభాషణం, సుప్రియంతనయందృష్ట్వా హృదయంవహ్నిసంయుతం ౩.
అభూత్తస్యామహాచింతా నిద్రాహారవివర్జితా, అనేనగర్వితావ్యోమా మత్సమా
భూన్మహీతలే ౪. సుధర్మస్తుసుతందృష్ట్వా తస్యాంప్రీతిం కరోత్యయం, వృథామే
జన్మ శోకస్యకారణంవిధినాకృతం ౫ ఇతిచింతాతురాసాస్త్రీ సుఖంలేభేనజాతు
చిత్, గృహేఖేలంతమాలోక్య బాలకంపితృలాలితం ౬. అత్యంతదుఃఖమాపన్నా
హాహతాస్మీతిసావదత్, చింతాంవిదిత్వాజ్యేష్ఠాయా వ్యోమాప్రాహమృదూక్తిభిః ౭.
* వ్యోమా * త్వదుత్సంగేస్థాపయామి పుత్రంసత్యంత్వదీయకం, భవామిదాస్య
హంమాతర్మాభిద్యస్వ దయాంకురు ౮. సుధర్మస్తుసుదేహాయా మకరోత్ప్రీతిముత్త
మాం, తథాపిపాపలవతీహ్యాభూ దజ్ఞానసంయుతా ౯. బోధితాపిధవేనాసా సంతతం
సుతపస్వినా, నాత్యజత్కశ్మలంతీవ్రం దుఃఖదంవిధిమోహితా ౧౦. ఏవంసాచింతయా
మాస మానసేదుష్టచారిణీ, మదీయోహృదయాగ్నిస్తు వ్యోమానేత్రజలైర్వినా
౧౧. నశాంతిమేతి తత్పుత్రంమారయేహంరహఃకృథా, అగ్రేభావ్యంభవేదేవ
నోల్లంఘ్యంసురదానవైః ౧౨. కిమకార్యంకదర్యాణాం కృత్యాకృత్యమజానతాం,
ఏకస్మిన్దివసేజ్యేష్ఠా సుప్తంతంధర్మవర్ధనం ౧౩. ఛేదయామాసచాంగాని శిశోఃఖడ్గేన
పాశిరః, సర్వాంగఖండాన్యాదాయ మన్మఖేప్రాక్షిపద్రహః ౧౪. కతిచిత్తండనిచ
యాన్ బ్రహ్మకుండేనిధాయచ, యత్రక్షిప్తానిలింగానివ్యోమయా నిత్యమేవహి ౧౫.

తత్రక్షిప్త్వాసమాయాతా గృహంరాత్రౌసుదేహికా, సుప్వాపశయనేతూష్ణీం నిద్రా ముపగతేపసా ౧౬. ప్రాతరుత్థాయసాఘ్యోమా ధ్యాయంతీశివమవ్యయం, పతిం ప్రణమ్యపశ్చాత్సా గృహదేవాన్ గురూన్ముదా ౧౭ గృహకార్యంవినిర్వర్త్య ప్రాతఃస్నానమథాకరోత్, మృదమాదాయ లింగాని కృత్వా భక్త్యైవసాముదా ౧౮.

పూజయిత్వాయథాన్యాయ మష్టోత్తరశతానిచ, ప్రదక్షిణనమస్కారస్యాంతే శంక రమవ్యయం ౧౯. ప్రార్థయామాసబహుధా శివపాదైకమానసా, జయశంకర దేవేశ మాముద్ధరజగత్పతే ౨౦. సంప్రాప్త్యైవంశివం ఘ్యోమాఫలంతస్మైన్యవేద యత్, ఏతస్మిన్నంతరేకాలే దూతికాసముపాగతా ౨౧. హాహాకారేణక్రోశంతీ రుదంతీవిస్వరంబహు, కిమేతదితిసర్వాస్తాః పరివవ్రుఃసఖీజనాః ౨౨. సుదేహాహర్షి తాతత్ర గృహకార్యంకరోతిహి, దూతికాసహసాగత్య ఘ్యోమాంప్రాహాతిదుఃఖితా ౨౩. కేనవాచరితంపాపం హతోభూద్ధర్మవర్ధనః, శయ్యాతేరుధిరక్లిన్నా బాలకో నాస్తితత్రహి ౨౪. హాహతాస్మిమహాదేవి కాగతిఃపురతోమమ, జ్యేష్ఠాతిదుఃఖితై వాభూజ్జనానాంపురతస్తదా ౨౫. ఘ్యోమాస్వతనయస్థానం రక్తాక్తంమాంసఖండకం, దృష్ట్వాసాదుఃఖమాపన్నా మత్వాపూర్వకృతంకృతం ౨౬. ధ్యాత్వాపతిం సతీ దధ్యౌ చిరంస్వేనైవకర్మణా, పత్యుఃసమీపమాగత్య వినయాత్ప్రాహభక్తితః ౨౭. విదుషాంయాగతిఃప్రోక్తా తాంగతింగతవాన్సుతః, రుధిరాక్తాశిశోఃశయ్యా ఛత్రయా తోనవేద్మ్యహం ౨౮. ఇత్యుక్తఃస్వసతీంప్రాహ సుధర్మోధర్మమావహన్, *సుధర్మః* క్వపుత్రః క్వసతీ గేహంక్వ మిత్రంబాంధవాదయః ౨౯. జాయంతేచమ్రియంతేచ ఘనేబ్రహ్మాండకోటయః, అస్మాకమస్యసంబంధో నాస్తికశ్చిద్పృథగ్వ్రతే ౩౦. శరణంవ్రజదేవేశం శరణాగతవత్సలం, తేనత్వంసఫలాభూయా స్తత్కృపాంయాచ యాన్వహం ౩౧. ఇత్యుక్త్వాస్వప్రియాంఘ్యోమాం శివపూజారతోభవత్, పత్యు ర్వచనతస్తస్యా దుఃఖంనాభూన్మనాగపి ౩౨. యేనాసౌపాలితః పూర్వం సతద్రక్షాం కరిష్యతి, మాలాకారఇవేశస్తు యునక్తివియునక్తిచ ౩౩. విషయేస్మిశ్చింతయామే కింఫలం భ్రాంతిదాయకే, పరతంత్రంజగత్సర్వం శివఏవస్వతంత్రవాన్ ౩౪. కర్తా భోక్తాస్వతంత్రశ్చ సృష్టిస్థితిలయేష్వసః, ఏవంవైరాగ్యమాపన్నా ఘ్యోమానిశ్చిత మానసా ౩౫. నచకారమృతిందృష్ట్వా శిశోర్దుఃఖంధృతవ్రతా, పార్థివానితులింగా నిగృహీత్వా పూజితానిసా ౩౬. మన్మఖాఖ్యసరస్తీర మగాద్భక్తిసమన్వితా, క్షిప్త్వాతత్రైవలింగాని ప్రీయతాంశంకరఃసదా ౩౭. ఇత్యుక్త్వాప్రణతింతత్ర కుర్వంతీసా పునఃపునః, గృహంగంతుంసముద్యుక్తా యదాభూత్తాంసీత్తదా ౩౮. అస్మిన్నోద్వ

స్మితాంవాణీం జలాంతే స్వసుతస్యసా, మాతరేహిమమాంగాని సమానికురుశీ
ఘ్రతః ౩౯. జీవామితేకరస్పర్శా ద్ధతోపిస్వేనకర్మణా, ఇతితద్వచనాద్వ్యోమా
గత్వాతత్తీర్థరాజకే ౪౦. తజ్జలస్థశిశోః ఖండితాంగానిసకలాన్యపి, సమంచకారస
హసా ధ్యాయంతీశకృపాంసతీ ౪౧ మన్ముఖంతీర్థరాజంచ స్మరంతీతత్రదేవతాః,
* క్షేత్రపాలః * తదావిరాసీద్భగవాన్ చతుర్ముఖః స్మితానన శ్చంద్రకలావతంసః,
జ్యోతిర్మయోవ్యోమనిభఃపరాత్మా భక్తార్తినాశైకనిదానదక్షః ౪౨. తందృష్ట్వా
పరమేశాన మరూపరూపసంయుతం, భక్తిగద్గదయావాచా స్తోతుంవ్యోమాప్రచ
క్రమే ౪౩. * వ్యోమా * గౌరీనాథంవిశ్వనాథంశరణ్యం భూతావాసంవాసుకి
కంఠచ్ఛన్నం, పంపాక్షేత్రస్యాధిదైవం మహేశంమచ్చేతోబ్జే భావయేవ్యోమకేశం
౪౪. యోగాధీశంయోగిగమ్యంపురాణం యోగాసక్తంభోగిభూషం విశేషం,
భూతాఢ్యాసంభానుకోటిప్రకాశం మచ్చేతోబ్జే భావయేవ్యోమకేశం ౪౫. వ్యక్తా
వ్యక్తం భక్తిభావైకగమ్యం సత్యజ్ఞానానందరూపంసుధీపం, ముక్తిస్థానంశక్తిలీలా
వినోదం మచ్చేతోబ్జే భావయేవ్యోమకేశం ౪౬. త్ర్యక్షందేవంశిక్షితాశేషజీవం
ఉక్షారూఢం శిక్షితాదిత్యగర్వం, యక్షాధీశస్తుత్యమక్షీణరూపం మచ్చేతోబ్జే భావ
యేవ్యోమకేశం ౪౭. స్తోత్రేణానేనసంతుష్టః శంకరఃకరుణాకరః, ప్రాహప్రసన్న
హృదయో వ్యోమాంసంతోషయ న్గిరా ౪౮. * శ్రీశివః * వరంవరయభద్రేత్వం
దదామితవసౌఖ్యదం, త్వత్పుత్రఘాతినీందుష్టాం హనిష్యామిత్రిశూలతః ౪౯.
ఇత్యుక్తాశంకరేణాసా వరంవవ్రేముదాసతీ, * వ్యోమా * దోషోనాస్తిసుదేహా
యాం కర్మాధీనంజగత్ప్రభో ౫౦ స్వేనైవహన్యతేజంతుః కర్మణానాన్యతఃసదా,
తవదర్శనమాత్రేణ పాతకంనైతదస్తిహి ౫౧. ఆదావస్యాఃసుదేహాయా ముక్తిం
యాచేమహేశ్వర, నాన్యంవృణేమహేశాన త్వద్భక్తిరచలాస్తుమే ౫౨. తస్యా
భక్తింపరీక్ష్యాసౌ విరూపాక్షో దయానిధిః, సుతంసందర్శయామాస సుందరంధర్మ
వర్ధనం ౫౩ వవందేమాతరంపుత్రః సుదేహామగ్రతస్సుధీః, శివస్యానికటేసంస్థం
పుత్రమానందదాయకం ౫౪. దృష్ట్వామోదమవాపాసా సంస్మరంతీశివంముహుః,
వవ్రేవ్యోమావరందివ్యం భువనానందదాయకం ౫౫. మాముద్దిశ్య మహాదేవ
యస్మాద్దృష్టిపథంగతః, అనేనైవస్వరూపేణ మన్నామ్నాత్రస్థిరోభవ ౫౬. త్వద్దర్శ
నాత్తరిష్యంతి కలిజాదపితత్క్షణాత్, ఇతి తస్యామనోభీష్ట సిద్ధ్యర్థం పరమేశ్వరః ౫౭.
తుష్టఃసన్ప్రాహ తాంవాచా భక్తవాత్సల్యమావహన్, త్వన్నామ్నాక్షేత్రరాజేస్మి
న్వసామిసురపూజితః ౫౮. త్వత్పుత్రగాత్రఖండాని కతిసంఖ్యానిసంతిహి, తత్సం
ఖ్యలింగరూపాణి ధృత్వావాసంకరోమ్యహం ౫౯. ఏకోత్తరశతంవంశ ముద్ధృతా

భవతీసతీ, పత్యాసహాఖిలా౯ భోగా౯ భుక్త్వాపరమదుర్లభా౯ ౬౦. తదంతే మత్పదంయాహి పునరావృత్తివర్జితం, ఇతితస్యావరందత్త్వా శివస్త్వంతర్ధిమాయయా ౬౧. తదాదివ్యోమకేశస్తు రాజతేశివమందిరే, మన్మఖేమాంసఖండాని కత్వాన న్తత్స్వరూపతః ౬౨. తత్రైవలింగరూపాణి తేజోరూపాణిసందధే, తత్రైవవసతించక్రే లింగరూపేణశంకరః ౬౩. అష్టోత్తరశతాన్యత్ర సంతిలింగాని తాపసాః, పుత్రేణ పత్న్యాసహితా వ్యోమానిత్యానుమోదితా ౬౪. ఇహలోకేసుఖంభుంక్త్వా చాంతే శంభుపదంయయౌ, విరూపాక్షస్యసుభగా దర్శనాన్ముక్తిమాపసా ౬౫. *సూతః* కలికలుషవినాశం వ్యోమకేశప్రభావం పఠతినియమతోఽఘా న్ముచ్యతేసర్వజంతుః, ధ్రువపదమపియాతి శ్రీకరస్యప్రసాదాద్వరఋషిభిరలభ్యం శాంకరంతాపసేంద్రాః ౬౬.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మన్మఖతీర్థో పరివ్యోమకేశప్రభావవర్ణనంనామషణ్ణవతితమోఽధ్యాయః ౯౬.

---

* శ్రీసూతః * స్నాత్వామన్మఖతీర్థేవై జితేంద్రియమనాస్తదా, క్షేత్ర పాలోద్విజైర్యుక్తోబ్రహ్మకుండంగతస్తదా ౧. క్షేత్రమధ్యేమహాతీర్థం హేమకూటా ఖ్యపర్వతే, బ్రహ్మకుండమితిఖ్యాతం సర్వదారిద్ర్యభేషజం ౨. విద్యతేబ్రహ్మ హత్యానా మయుతానాంవినాశనం, దర్శనంబ్రహ్మకుండస్య సర్వపాపౌఘనాశనం ౩. కింతస్యబహుభిస్తీర్థైః కింతపోభిః కిమధ్వరైః, మహాదానైశ్చకింతస్య బ్రహ్మకుండ విలోకినః ౪. బ్రహ్మకుండేసకృత్స్నానం కైలాసప్రాప్తికారణం, బ్రహ్మకుండ సముద్భూతం భస్మయేనధృతంద్విజాః ౫. తస్యానుగాస్త్రయోదేవాః బ్రహ్మవిష్ణు మహేశ్వరాః, బ్రహ్మకుండసముద్భూతభస్మనా యస్త్రిపుండ్రకం ౬. కరోతి తస్యకైవల్యం కరస్థంనాత్రసంశయః, తద్భస్మపరమాణుంవా యోలలాటేధరేద్ద్వి జాః ౭. తావదేవాస్య ముక్తిస్స్యా న్నాత్రకార్యావిచారణా, తత్కుండభస్మ నామర్త్యః కుర్యాదుద్ధూళనంతుయః ౮. బ్రహ్మకుండసముద్భూతం భస్మయోనైవ ధారయేత్, రౌరవేనరకేసోఽయం పతత్యాచంద్రతారకం ౯. తస్యపుణ్యఫలం వక్తుం శంకరోవేత్తివానవా, బ్రహ్మకుండసముద్భూత భస్మనిందారతస్తుయః ౧౦. ఉద్ధూళనం త్రిపుండ్రంవాబ్రహ్మకుండస్యభస్మనా, నరాధమో నకుర్యాద్యః సుఖం నాస్యకదాచన ౧౧. ఉత్పత్తౌతస్యసాంకర్య మనుమేయంవిపశ్చితా, బ్రహ్మకుండ సముద్భూతం భస్మైతల్లోకపావనం ౧౨. యస్యభస్మసమం వస్తు న్యూనంహిపరి మాణతః, ఉత్పత్తౌతస్యసాకర్య మనుమేయంవిపశ్చితా ౧౩. బ్రహ్మకుండసము

ద్భూతేప్యస్మిన్భస్మని జాగ్రతి, భస్మాంతరేణసంయోజ్య ధారయేద్యస్త్రిపుండ్రకం
౧౪. ఉత్పత్తౌతస్యసాంకర్య మనుమేయంవిపశ్చితా, బ్రహ్మాకుండసముద్భూతం
భస్మైతత్తునధారయేత్ ౧౫. ఉత్పత్తౌతస్యసాంకర్య మనుమేయంవిపశ్చితా
బ్రహ్మకుండసముద్భూతం భస్మ దద్యాద్ద్విజాతయే ౧౬. చతురర్ణవపర్యంతా
తేనదత్తావసుంధరా, సందేహానాత్రకర్తవ్య స్త్రిస్వశ్శపథయామ్యహం ౧౭.
సత్యాసత్యం పునస్సత్య ముద్ధృత్యభుజముచ్యతే, బ్రహ్మకుండోద్భవం భస్మ
ధారయధ్వంద్విజోత్తమాః ౧౮. ఏతద్ధిపావనంభస్మ బ్రహ్మయజ్ఞసముద్భవం,
పురాహిభగవాన్బ్రహ్మ సర్వలోకపితామహః ౧౯. సన్నిధౌ సర్వదేవానాం
పర్వతేహేమకూటకే, ఈశశాపనివృత్త్యర్థం క్రతూన్సర్వాన్సమాతనోత్ ౨౦.
విధాయవిధివత్సర్వాన్ యజ్ఞాంశ్చబహుదక్షిణాన్, ముముచేసహసా బ్రహ్మ
శంభుశాపా ద్ద్విజోత్తమాః ౨౧. తదేతత్తీర్థమాసాద్య స్నానంకుర్వంతియేనరాః,
తేమహాదేవసాయుజ్యం ప్రాప్నువంతినసంశయః ౨౨. *ఋషయః* వ్యాసశిష్య
మహాప్రాజ్ఞ పురాణార్థవిశారద, చతుర్దశానాంలోకానాం స్రష్టారం చతురాననం
౨౩. శంభుఃకేనాపరాధేన శప్తవాన్భారతీపతిం, శాపశ్చకీదృశస్తస్య పురాదత్తోహ
రేణవై ౨౪. ఏతత్సర్వంమునేబ్రూహి తత్త్వతోఽస్మాకమాదరాత్, *సూతః* పురాబ
భూవ కలహో బ్రహ్మవిష్ణ్వోఃపరస్పరం ౨౫. కంచిద్ధేతుంసముద్దిశ్యస్పర్ధయా
శ్లాఘ్యమానయోః, అహంకర్తా సమత్తోన్యః కర్తాత్రిజగతీతలే ౨౬. ఏవమాహ
హరింబ్రహ్మా బ్రహ్మాణం చ హరిస్తథా, ఏవంవివాదస్సుమహాన్ ప్రావర్తతపురాతయోః
౨౭.ఏతస్మిన్నంతరేవిప్రాఃకుర్వతోఃకలహంమిథః, తయోర్గర్వవినాశాయప్రమోదార్థంచ
దేవయోః ౨౮. మధ్యేప్రాదురభూల్లింగం స్వయంజ్యోతి స్సనాతనం, తౌదృష్ట్వా
విస్మితౌలింగం బ్రహ్మవిష్ణూ పరస్పరం ౨౯. సమయంచక్రతు ర్విప్రాఃదేవానాం
సన్నిధౌపురా, అనాద్యంతంమహాలింగం యదేతద్దృశ్యతేపురః 30. అనంతాదిత్య
సంకాశ మనంతాగ్నిసమప్రభవం, ఆవయోరస్యలింగస్య యోంతమాదించపశ్యతి
3౧. సోన్యస్మాదధికోలోకే లోకకర్తాచ సప్రభుః, అహ మూర్ధ్వంగమిష్యామి
లింగస్యాంతంగవేషయన్ 3౨. గవేషణాయమూలస్య త్వమదస్తాద్ధరేవ్రజ, ఇతితస్య
వచశ్శ్రుత్వా తథేత్యాహరమాపతిః 33. ఎవంతుసమయంకృత్వా మార్గణాయవి
నిర్గతౌ, విష్ణుర్వరాహరూపేణ గతోధస్తా ద్గవేషితుం 3౪. హంసతాంభారతీజానిః
స్వీకృత్యోపరి నిర్యయౌ, అధోలోకాద్వివిచ్యాథో విష్ణుర్వర్షగణాన్ బహూన్
3౫ యథాస్థానంసమాగత్య బభాషేదేవసన్నిధౌ, *శ్రీవిష్ణుః* అహంలింగస్య
నాప్రాప్త మాదిమన్వేతి సత్యవాక్ 3౬. ఊర్ధ్వంగవేషయిత్వాథ బ్రహ్మాప్యాగచ్ఛ

జత్రసః, అగస్త్యచవచః ప్రాహ ధర్మనా చతురాననః, * బ్రహ్మ * అహమద్రాక్షము
స్యాంతం లింగస్యేతిమృషావదత్ ౩౭. తయోస్తద్వచనంశ్రుత్వా బ్రహ్మవిష్ణ్వో
ర్మహేశ్వరః, మిథ్యావాదినమాహేదం ప్రహస్య చతురాననం ౩౮. * ఈశ్వరః *
అసత్యంయదవోచస్త్వం చతురానన మత్పురః, తస్మాత్త్వాం పూజనతే భూయో లోకే
సర్వత్రసర్వదా ౩౯. తస్మాత్పూజాం నార్హసిత్వమితి శంభుశ్శశాపతం, అథోద్వి
గ్నమనా బ్రహ్మ ప్రార్థయామాస శంకరం ౪౦. ఏకోపరాధః క్షంతవ్య స్స్వామిభిర్జగ
దీశ్వరైః, స్వామిన్మమాపరాధం త్వం క్షమస్వ కరుణాలయ ౪౧ తతోమహేశ్వ
రోవాదీత్ బ్రహ్మాణం పంచనాంత్వయోః, * ఈశ్వరః * నమిథ్యావచనంమేస్యాత్
బ్రహ్మన్ వక్ష్యామితేశృణు ౪౨. గచ్ఛత్వంసహసావత్స హేమకూటాఖ్య పర్వతం,
తత్రక్రతూన్ కురుష్వత్వం మిథ్యాదోషప్రశాంతయే ౪౩. తతోవిధూతపాపస్త్వం
భవిష్యసి నసంశయః, తేన శ్రౌతేషు తే బ్రహ్మన్ స్మార్తేష్వపిచ కర్మసు ౪౪.
పూజాభవిష్యతిసదా నపూజా ప్రతిమాసుతే, అథవిష్ణుం పునః ప్రాహ భగవాన్ పర
మేశ్వరః ౪౫. యస్మాత్సత్యమవోచస్త్వం కమలాయాఃపతే హరే, తస్మాత్తేమత్స
మాపూజా భవిష్యతినసంశయః ౪౬. ఇత్యుక్త్వా భగవానీశః తత్రైవాంతరధీయత,
తతో బ్రహ్మాయయౌ విప్రాః హేమకూటాలయంప్రతి ౪౭ దిదీక్షేఽత్రతుకర్తారం
క్రతుభిః పార్వతీపతిం, అష్టాశీతిసహస్రాణివర్షాణి మునిపుంగవాః, పౌండరీకాదిభిర్యజ్ఞై
రయజచ్ఛంకరంముదా ౪౮. తేనతుష్టోఽభవచ్ఛంభు ర్వరమస్మై ప్రదత్తవాన్,
* ఈశ్వరః * మిథ్యోక్తదోష స్తేనష్టః త్వత్కృతై ర్బహుభిర్మఖైః ౪౯. చతు
రానన తేపూజా శ్రౌతస్మార్తేషు కర్మసు, భవిష్యత్యమలా బ్రహ్మన్ నపూజా ప్రతి
మాసుతే ౫౦. యాగస్థలమిదం తేఽద్య బ్రహ్మకుండమితి ప్రథాం, గమిష్యతి త్రిలో
క్యాంచ సర్వపాపప్రణాశనం ౫౧. బ్రహ్మకుండాభిధే తీర్థే సకృద్యస్స్నానమాచ
రేత్, ముక్తిరస్తంగతాతస్య భవిష్యతి నసంశయః ౫౨. బ్రహ్మకుండసము
ద్భూతం లలాటే భస్మ ధారయేత్, మాయామూలం సముత్పాట్య ముక్తిమేతి
నసంశయః ౫౩. బ్రహ్మకుండోత్థితం భస్మ లలాటేయో నధారయేత్, స్వపితుర్బీ
జసంభూతో నభవేదితి శంకయేత్ ౫౪. బ్రహ్మకుండసముద్భూతం భస్మ ధారయ
తోవిధే, బ్రహ్మహత్యాయుతంనశ్యే త్సత్యమేవ నసంశయః ౫౫. బ్రహ్మకుండ
సముద్భూత భస్మధారణ వైభవాత్, భూతప్రేతపిశాచాద్యాః నశ్యంతి క్షణమా
త్రతః ౫౬. ఇత్యుక్త్వా భగవానీశ స్తత్రైవాంతరధీయత, యజ్ఞేష్వథ సమాప్తేషు
మునయో విజితేంద్రియాః ౫౭ ఇంద్రాదిదేవతాశ్చైవ సిద్ధచారణ కిన్నరాః,
అన్యేచదేవనివహాః హేమకూటాఖ్య పర్వతే ౫౮. తాం యజ్ఞభూమిమాశ్రిత్య

స్వయంరుద్రేణ సేవితాం, అధితీర మవర్తంత విదిత్వాతస్య వైభవం ౫౯. యథా విధి తపోయజ్ఞాన్ సమాప్యబహుదక్షిణాన్, సత్యలోకమగా ద్బ్రహ్మా శివాల్లబ్ధ మనోరథః ౬౦. తదాప్రభృతి దేవాశ్చమునయో బ్రహ్మవాదినః, బ్రహ్మకుండం సమాసాద్య చక్రుర్యాగాన్ విధానతః ౬౧. తస్మాన్మముక్షవో మర్త్యాఃకుర్వంత్యస్మిన్మఖాన్బహూన్, తేయాంతిపరమాంముక్తిం యేస్నాంత్యస్మిన్ సుభక్తితః ౬౨. * సూతః * మనుజదేవమునీశ్వరవందితం సకలసంసృతి నాశకరంద్విజాః, జలజ సంభవకుండమిదం పరన్ శివసమీపముపైతి సురార్చితం ౬౩. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే పూర్వభాగే బ్రహ్మ కుండతీర్థమహిమానువర్ణనం నామసప్తనవతితమోఽధ్యాయః. ౯౭.

శౌనకాదయః కిమకుర్వన్ తతస్సప్త ఋషయశ్చతపోధనాః, తద్బ్రూహి సూతవిదుషాం త్వమేవజ్ఞానవానిహ ౧. * సూతః * మన్మఖాత్పశ్చిమాశాంతే ప్రాప్తా స్సంతుష్టమానసాః, దదృశుర్భువనేశానీం పార్వతీం భువనేశ్వరీం ౨ దివ్య నారీవలయితాం దివ్యసుందరవిగ్రహాం, తపస్విభి స్సదా దేవీంప్రార్థితాం నిత్యమంగళాం ౩. అనేక యోగినీబృంద సేవితాంనిత్యయౌవనాం, నృత్యదప్సరసాంసంఘైః గంధర్వైర్గాయకైర్యుతైః ౪. అద్భుతాంపరమోదారాం పరమానందనిర్భరాః, ప్రోచుస్తేక్షేత్రపాలంతం సత్కథాయాం విశేషతః ౫. ఉత్కంఠహృదయా విప్రా భక్తిభావేన సంయుతాః, * ఋషయః * క్షేత్రపాలమహాప్రాజ్ఞ సర్వేషాముత్తమోత్తమ ౬. శంభోఃకథాంసమీచీనాం బ్రూహిసర్వాం విశేషతః, అత్రదేవీ స్థితాశంభో రుత్తరే దివ్యదర్శనా ౭. సేయం పరమకల్యాణీ సర్వేష్టార్థప్రదాయినీ, కస్మాదిహసమాయాతా పూర్వంకుత్రస్థితా సతీ ౮. చతుర్భుజా త్రిణయనా రూపేణాప్రతిమాభువి, ఏతన్నస్సంశయంఛింధి త్వత్తోనాన్యోస్తి భూతలే ౯. ఋషీణాంవచనంశ్రుత్వా క్షేత్రపాలస్తదాబ్రవీత్, * క్షేత్రపాలః * సాధుపృష్టం మహాభాగా యత్పృష్టాశివసత్కథా ౧౦. సావధానహృద స్సర్వేశృణుధ్వం పరమాదరాత్, పురాకైలాసశిఖరే పార్వతీనతకంధరా ౧౧. అపృచ్ఛదనవద్యాంగీ శంకరం లోకశంకరం, * పార్వతీ * దేవదేవమహాదేవ కరుణాకర శంకర ౧౨. మమహృత్సంశయంఛింధి దయాంకురు మహాప్రభో, త్వద్రూపా బహవస్సంతి లీలాభిఃపరికల్పితాః ౧౩. త్వదుద్భవాశ్శక్తయశ్చ సమృద్ధా లోకవిశ్రుతాః, తావీక్షితుం మనోభీష్టం వర్తతేఽద్యమహాప్రభో ౧౪. చరాచరప్రపంచస్య త్వైకఏవ త్వమేవహి, ఏకోసిబహుధాకస్మా ద్భాసిలీలాస్వరూపతః ౧౫. తస్మాదద్భుతమహాత్మ్యం

ద్రష్టుముత్సహతే మనః, అతస్త్వత్పాదయుగళం భజేహం పరమేశ్వర ౧౬. ఇత్యుక్తాం స్వప్రియాంవాణీం శ్రుత్వాశ్రీశంకరస్తదా, అనుగ్రహాయభార్యాయా వాచమూచే మహేశ్వరః ౧౭. * ఈశ్వరః * శృణుదేవిప్రవక్ష్యామి దివ్యాహ్యాత్మవిభూతయః, బహూనిసంతిరూపాణి మామకా న్యద్భుతానిచ ౧౮. అనేనైవ హిరూపేణ ద్రష్టుంశక్తిర్నచేశ్వరి, దివ్యంచక్షుఃప్రదాస్యామి తవజ్ఞానవివృద్ధయే ౧౯. అనయా జ్ఞానదృష్ట్యాత్వం నిరీక్షస్వ మహత్తరం, మమరూపం జ్ఞానఘనం సర్వేషాం ముక్తిదాయకం ౨౦. ఇత్యుక్త్వాశంకర స్సాక్షాద్దయయా పార్వతీంప్రతి, దివ్యంచక్షుర్దదౌ తస్యైలోకానుగ్రహకామ్యయా ౨౧. తదాజగ్రాహగిరిజా జ్ఞానచక్షు ర్మహేశ్వరాత్, యదాజగ్రాహ సుజ్ఞానచక్షురీశ్వరతస్సతీ ౨౨ తదా గచ్ఛత్తమోరూప మజ్ఞానంజలదోయథా, దదర్శస్వపురస్థంచ శంకరం లోకశంకరం ౨౩ సుజ్ఞానచక్షుషా సాధ్వీస్వపతింపరమాదరాత్, సహస్రాదిత్యసంకాశం బ్రహ్మాండంవ్యాప్య సంస్థితం ౨౪ అనేకవక్త్రనయన మనేకాద్భుతదర్శనం, దృష్ట్వా విస్మయభీతిభ్యా మాక్రాన్తా తుష్టువేహరం ౨౫. నమోమహాదేవ జగన్నిదాన విశుద్ధచిద్రూప వివేకగమ్య, రజ్జ్వాంయథా సర్పవికల్పరూపం తథైవవిశ్వం త్వయి నీలకంఠ ౨౬. విచార్యమాణే తవయచ్ఛరీర మాధారభావంజగతా ముపైతి, తద ప్యవశ్యం మదవిద్యయైవ పూర్ణశ్చిదానందమయో మతస్త్వం ౨౭. పూర్తేష్ట పూర్తాదిఫలం క్రియాణాం భోక్తుఃఫలంయచ్ఛసి శస్తమేవ, మృషాతదేవంవచనం పురాణే త్వత్తోஉస్తిభిన్నం నచకించిదేవ ౨౮. అజ్ఞానమూఢా మునయోవదంతి పూజోపచారాదిబహిఃక్రియాభిః, తేషాంగిరీశోభజతీతి మిథ్యాకుతస్త్వమూర్తస్య తుభోగలిప్సా ౨౯. కించిద్దళంవా చులుకోదకంవా యత్త్వంమహేశప్రతిగృహ్య ధత్సే, త్రైలోక్యలక్ష్మీమపి యజ్జనేభ్య స్సర్వంత్వవిద్యాకృతమేవమన్యే ౩౦. వ్యాప్నోషిసర్వా విదిశోదిశశ్చ త్వంవిశ్వమేకఃపురుషః పురాణః, నష్టేపితస్మిం స్తవ నాస్తిహానిః ఘటేవినష్టేనభసో యథైవ ౩౧. యథైకమాకాశగ మర్కబింబం క్షుద్రేషుపాత్రేషు జలాన్వితేషు, భజత్యనేకప్రతిబింబభావం తథాత్వమంతఃకరణేషు దేవ ౩౨. సుసర్జనేవాప్యవనే వినాశే విశ్వస్యకించిత్తవనాస్తి కార్యం, అనాదిభిర్దేహభృతామదృష్టైస్తథాపి తత్స్వప్నవదాతనోషి ౩౩. స్థూలస్యసూక్ష్మస్య జడా జడస్య దేహస్యశంభో నచితంవినాస్తి, అతస్త్వదారోపణమాతనోతి శ్రుతిఃపురారే సుఖదుఃఖయోస్సదా ౩౪. నమస్సచ్చిదంభోధిహంసాయతుభ్యంనమఃకాలకంఠాయ కాలాత్మకాయ, నమస్తేసమస్తాద్యసంసారకర్త్రేనమస్తే మృషాచిత్తవృత్త్యేకభోక్త్రే ౩౫. ఏవంప్రణమ్యవిశ్వేశం పురతఃప్రాంజలిః స్థితా, విస్మితాపరమేశానం జగదేపార్వతీ

పునః ౩౬. ఉపసంహారవిశ్వాత్మన్ విశ్వరూపమిదంతవ, ప్రతీతంజగదైకాత్మ్యం శంభోభవదనుగ్రహాత్ ౩౭. పార్వత్యైస్వస్వరూపంతు ప్రదర్శ్య పరమేశ్వరః, సంతోషేణతదాప్రాహ మేఘగంభీరయా గిరా ౩౮. *శ్రీశివః* పశ్య దేవిహిమద్రూపం మత్తోనాన్యోస్తికశ్చన, ఇత్యుక్త్వోపసంజహ్రే స్వదేహే దేవతాదికాన్ ౩౯. మీలితాక్షీ పునర్భూత్వా ద్యావద్దేవీప్రపశ్యతి, తావదేవ గిరేశృంగే వ్యాఘ్రచర్మోపరిస్థితం ౪౦. దదర్శపంచవదనం నీలకంఠంత్రిలోచనం, వ్యాఘ్రచర్మాంబరధరం భూతిభూషితవిగ్రహం ౪౧. ఫణికంకణభూషాఢ్యం నాగయజ్ఞోపవీతినం, వ్యాఘ్రచర్మోత్తరీయంచ విద్యుత్పింగజటాధరం ౪౨. ఏకాకినంచంద్రమౌళిం వరేణ్యమభయప్రదం, చతుర్భుజం ఖండపరశుం మృగహస్తంజగత్పతిం ౪౩. అథాజ్ఞయా పురస్తస్య ప్రణమ్యోపవివేశ సా, అథాహ దేవీందేవేశో యద్యత్ప్రిష్టు మభీప్ససి ౪౪. తత్సర్వంపృచ్ఛ దేవిత్వం మత్తఃకోఽస్తి మహేశ్వరి, ఇతిశంభోర్వచశ్శ్రుత్వా పార్వతీప్రాహ విస్మితా ౪౫. * పార్వతీ * అనుగ్రహంకురుమయి సదాత్వద్భక్తయే ప్రభో, యదిమయ్యస్తి తేప్రీతి స్త్వద్భక్తిందేహి ముక్తిదాం ౪౬. పార్వత్యావచనంశ్రుత్వా దేవఃప్రోవాచ భక్తితః, పంపాక్షేత్రమితిహ్యస్తి సర్వజ్ఞానవివర్ధనః ౪౭. తత్సన్నిధౌ తీర్థరాజో మహాజ్ఞానవివర్ధనః, అస్తి తస్మిన్మహాతీర్థే స్నానంకృత్వా నిరంతరం ౪౮. తపఃకురుమహాదేవి తేనతేమహిమాద్భుతః, భవిష్యతి నసందేహ శ్శివస్యవచనం యథా ౪౯. ఇత్యాజ్ఞప్తా మహాదేవి పంపాక్షేత్రం సమాగమత్, తత్రతీర్థేమహావిప్రాః మున్ముఖేస్నానమాదరాత్ ౫౦. కృత్వా శివస్యోత్తరేపై తపశ్చక్రేమహత్తరం, తస్యావై తపసాదేవ శ్శంభుఃప్రత్యక్షతామగాత్ ౫౧. తంధృష్ట్వా మహదానంద చేతసాప్రాహశాంభవీ, వరాన్ప్రదేహిమే శంభో యద్యదిచ్ఛామిశంకర ౫౨. సర్వలోకాధిపత్యంచ సర్వైస్సేవ్యత్వమగ్రతః, త్వత్సన్నిధౌచిరంస్థిత్వా సర్వేషాందుఃఖనాశనే ౫౩. నిఖిలానధికారాన్తు దేహిప్రేమ్ణా మహేశ్వర, ఇతి దేవ్యావచశ్శ్రుత్వా విరూపాక్షస్తదాబ్రవీత్ ౫౪. మత్సన్నిధౌతిష్ఠ భద్రే సర్వేషాంవరదాయినీ, త్వయాసాక్షేత్రరాజస్తు పాల్యతేపక్షవత్సదా ౫౫. ఆరాధయంతిసర్వేవై త్వామేవ స్వార్థసిద్ధయే, కలౌయుగే మదంశేన జనిష్యతిహికశ్చన ౫౬. ఆగత్యక్షేత్రరాజం స త్వదేకాగ్రమనాభవేత్, అమానుషప్రభావంచ దత్త్వాతం వర్ధయాశిషా ౫౭. సహ్యుద్ధరిష్యతి క్షేత్రం కలికల్మషసంచయాత్, స్థిరాభవమహాదేవి యావదత్రవ సామ్యహం ౫౮. * క్షేత్రపాలః * ఇత్యుక్త్వాప్రయయౌశీఘ్రం విరూపాక్షః ప్రభావవిత్, తతస్సాపార్వతీక్షేత్రే విరూపాక్షస్య వామతః ౫౯. స్థిత్వాజజాపపరమం శివమంత్రంహృదీశ్వరీ, క్షేత్రరాజం

సదా దేవీ పాలయామాసనిత్యశః ౬౦. తదా దేవాస్సగంధర్వా స్సిద్ధాశ్చ పరమర్ష యః, దేవీముపాస్య స్వేష్టార్థాలబ్ధ్వా దేవ్యామహాద్విజాః ౬౧. తత్ర సేవాం ప్రకుర్వంతి చాద్యా పిస్వసతీయుతాః, తదారభ్యమహా దేవీ నామ్నా సా భువనేశ్వరీ ౬౨. ఖ్యాతాలోకేమహావిప్రాః చతుర్భుజయుతాసతీ, త్రిణేత్రాసుందరీ జాలా సర్వేషాంముక్తిదాయినీ ౬౩. అత్రదేవీందర్శయిత్వా స్తుత్వాదేవీం ముహుర్ము హుః, తదాజ్ఞయాథగచ్ఛామో విరూపాక్షస్యదర్శనే ౬౪. అథతేసప్తఋషయః దేవంద్రుష్ట్వా తిభక్తితః, పూజయిత్వాభవానీంతేవివిధై రుపచారకైః ౬౫. వస్త్రైః ఫలైస్సురుచిరై ర్ధూపదీపై రనేకధా, ప్రదక్షిణనమస్కారై ర్దేవీంసంతోష్య యత్నతః ౬౬. ప్రార్థయామాసురత్యంతం భక్తిభావేనసద్ద్విజాః, విరూపాక్షస్య దేవస్య కటాక్షో ముక్తిదాయకః ౬౭. అస్మాసుచస్థిరోభూయా ద్యథాకురుతథా ధునా, తస్మాస్సకాశా దమలా స్వేష్టార్థ ప్రాప్య సత్వరం ౬౮. విరూపాక్షస్య నిలయం దదృశుఃపురతో ద్విజాః ౬౯. యఇదంపుణ్య మాఖ్యానం సంశ్రావయతి నిత్యశః, తస్యదేవప్రసాదేన సర్వసిద్ధిర్భవిష్యతి ౭౦. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే పూర్వభాగే భువనేశ్వరీ మహిమానువర్ణనంనామ అష్టనవతితమోఽధ్యాయః. ౯౮.

శ్రీవిరూపాక్షేశ్వరార్పితమస్తు.

ఓం

శ్రీపంపాంబాసమేత విరూపాక్షేశ్వర పరబ్రహ్మణేనమః.

అథ శ్రీస్కాంద పురాణాన్తర్గత పంపామాహాత్మ్యే

మ ధ్య మ భా గ ప్రా రం భః.

శౌనకాద్యా ఋషయఊచుః సూతసూతమహాప్రాజ్ఞ స్వాత్మజ్ఞాన
వతాంవర, త్వద్వాక్యామృతనిష్యందై స్సర్వే సంజీవితావయం ౧. నానావిధానిదే
వస్య విరూపాక్షస్య శృణ్వతాం, చరితానిత్వదుక్తాని చరితార్థామతిర్హినః ౨.
సంత్యన్యేపి మహాప్రాజ్ఞా స్సంత స్స్వతర్ష యోమతాః, మహాదేవంవిరూపాక్షం దృష్ట
వంతోహి యాదృశాః ౩. తేషాంయోగ స్తపస్తేషాం తేషాంయాగాదికాః క్రియాః,
యేతు శృణ్వంతితేవాక్యం శివమాహాత్మ్యసిద్ధిదం ౪. సుధానిష్యందసారాణాం సారా
త్సారతరంతవ, సూక్తంశ్రుత్వావరంసూత స్వాత్మానందమయాః స్థితాః ౫. రస
వద్ద్రివ్యశక్తీనాం సుధైవోపరి పర్వణి, సాప్యహో బాధ్యతహ్యాసీ త్త్వద్వాక్య
రసచర్వణే ౬. మానుషానందమారభ్య బ్రహ్మానంద శ్శతోత్తరః, త్వద్వాచా
వయమానందే తస్మాదపిశతోత్తరే ౭. అహోభాగ్యమిదం నామ నైమిశారణ్య
వాసినాం, ఏతావద్వచసా సద్య శ్శివభావతయోన్నతాః ౮. విద్యుచ్చపలమా
శాంతం నియంతుంయన్నశక్యతే, యదుక్తంలగ్నమస్మాక మనాయాసేన తన్మ
నః ౯. తేసప్తఋషయః పశ్చా త్కుమురుర్వృత తద్వద *సూతఉవాచ* సాధు
సాధుమునిశ్రేష్ఠా గరిష్ఠఃప్రశ్నఏషవః ౧౦. వాక్యంశృణుత సర్వేషాం కల్యాణ ఫల
దాం కథాం,ఏకచిత్తాయదివరం శ్రోతారః శ్రుతిసమ్మతాః ౧౧. వస్తుస్వఫలతాంయాతి
వాణీవై సత్యశోభినీ, సనత్కుమారఏవార్థ మిమమర్థవిదాం వరః ౧౨. పప్రచ్ఛ
స్కందమానమ్య పరంకౌతూహలాన్వితః, *సనత్కుమారః* స్కందతత్త్వజ్ఞ

సద్భావ ప్రభావపరమోదయ ౧౩. భగవన్ భవ్యచిత్తానాం దివ్యాశ్చర్యప్రకాశకం,
సప్తర్షి ధ్యాననిర్వ్యూఢం విరూపాక్షస్య వైభవం ౧౪. దేవస్యతత్తదాకర్ణ్య మమ
ప్రోల్లసితంమనః, ఉపర్యపిచకింవృత్తం తేషామాసీన్మహాత్మనాం ౧౫. * స్కందః *
సాధ్వీతేబుద్ధిరుత్పన్నా భూయ స్తదనుబంధినీ, సనత్కుమార వక్ష్యామి శృణు
సర్వోత్తరాశయ ౧౬. ఏవంహిమవతఃప్రాంతే క్షేత్రేభద్రశిలాహ్వయే, సప్తర్షయో
మహాభాగాః శ్రద్ధాభక్తిసమన్వితాః ౧౭. ఏవంప్రత్యక్షితాత్మేశా స్సర్వే సంయమి
నాంవరాః, ఆత్మానురూపై స్సంకల్పై రాసన్నాత్రైజితాశయాః ౧౮. ప్రత్యక్షిత
నిధానస్తుయథాభూయ స్తదాప్తయే, ప్రపద్యతేసముత్కంఠా త్తథాతేఽప్య భవన్
శివే ౧౯. అంతరంవిప్రకూటంహి హిమవద్ధేమకూటయోః, తత్ప్రాంగణ మమ
న్యంత తపసావరయాపితే ౨౦. స్నాత్వా భద్రశిలాతీర్థే సర్వేచ ప్రయతాశయాః,
సద్యోద్రష్టుంసమాజగ్ముర్యతిభి ర్ధ్యేయ మీశ్వరం ౨౧. కృతస్నానాఃకృతజపాః కృత
స్తోత్రా హుతాగ్నయః, భరద్వాజంపురస్కృత్య ప్రాపుర్భద్రశిలాంతు తే ౨౨.
నమోభద్రశిలేతుభ్యం త్వత్ప్రసాదా దమీవయం, అభ్యామేవహి చక్షుర్భ్యాం
దృష్టవంతో మహేశ్వరం ౨౩. క్షంతవ్యంహిత్వయా నిత్య మస్మదాస్కందనాదికం,
త్వయిసర్వే సమాయాంతు సర్వేదృష్టశివా వయం ౨౪. పరతోఽపి త్వయిప్రీతి
రస్మాక మనపాయినీ, నదీంస్మరామస్త్వాంభద్రే యామోభద్రశిలేవయం ౨౫.
అన్యేపి యేతపస్యంతి పరం సాంత్వకృతాశయాః, తేషాంభద్రప్రదా భూయాస్సర్వ
లోకేషు విశ్రుతా ౨౬. త్వయాప్రత్యక్షితందేవం మన్వానామనసైవహి, గచ్ఛామ
స్తత్రసిద్ధ్యంతు సంకల్పాన స్సదాత్మనాం ౨౭. నదీనదేషుత్రిస్రోతా యథాధర్మేషు
వైదికః, తథాభద్రశిలే ఖ్యాతాక్షేత్రేషుత్వం మహత్తరా ౨౮. అహోబాజితాశ
యానాంనో వాసనా మహతీ[illegible], యత్త్వామద్య పరిత్యక్తుం వాత్సల్యేన నశక్ను
మః ౨౯. త్వాంప్రాప్యతపసస్సిద్ధిః త్వాంప్రాప్య తపసస్థితిః, త్వాంప్రాప్య తపసః
ప్రాణాః సత్యసిద్ధాత్మనాంపునః ౩౦. ఇత్యుక్త్వాభిప్రణమ్యైనాం ఏకాత్మానోముని
శ్వరాః, ఉత్పేతుర్వ్యోమ తేజోభి రుద్యోతిత దిశాముఖాః ౩౧. తేషూచ్చలితమా
త్రేషు పర్యంతాశ్రమవాసినః, సర్వేభద్రశిలాం ప్రాపు స్తపోనిష్ఠా స్స్వసిద్ధయే ౩౨.
అహంప్రథమికోపేతై రాత్మసిద్ధి మభీప్సుభిః, అభూద్భద్రశిలాస్థానే ద్వ్యంగులంచ
నిరంతరం ౩౩. తేపివ్యోమాధ్వన స్సప్తమునయ శ్శంసితవ్రతాః, రంహసాబహునా
యుక్తా మిథోజగ్ముర్గి పురఃపురః ౩౪. ఆదాయాదాయ సౌరభ్యం సువర్ణసరసీరు
హం, సిషేవిరేతాన్యాకాశే సపారాం ? సౌరసైంధవాః ౩౫. సంఘశ స్సంఘశ స్తచ్చ
దృష్ట్వా సప్తమునీశ్వరాన్, ప్రణేముఃఖేచరానమ్రైః శిరోభి స్స్మరచేతసః ౩౬.
సప్తస్కంధవతీం వ్యోమవీథీ[illegible]ప్య తేక్షణాత్, సర్వోన్నతేనమార్గేణ యయు
రుత్కూలవాహితాః ౩౭ తేషాం సుస్థిరచిత్తానాం మహర్షీణాం మనోరథాః, మధ్యే

మర్త్యాశ్చబహవో బభూవు స్సమయోచితాః ౩౮. అద్యామీ నిరవద్యాశా స్సద్య
స్తీర్త్వానభ స్తలం, ద్రక్ష్యామో హేమకూటాద్రిం క్షేత్రాణా మధిదైవతం ౩౯.
ప్రవిశ్యపరమంక్షేత్రం తత్రతత్రతపస్యతః,దృష్ట్వామునీశ్వరాన్ సిద్ధాన్యాస్యామోని
ర్వృతింస్థిరాం ౪౦. సర్వతేజోమయం తత్ర సర్వదైవతదైవతం, ద్రక్ష్యామఃకరుణా
సింధుం విరూపాక్షం పరంశివం ౪౧. ఆత్మభాజామదూరంచ బహిరాత్మాన మాత్మ
నాం, పదమాలోకయిష్యామః పరేశస్య పరాత్పరం ౪౨. ఆనమ్రశిరస స్సర్వే
స్వామిన్ రక్షేతివాదినః, అపాంగై రాదిమ శ్శంభురస్మా నాలోకయిష్యతి ౪౩.
తస్యాంగరాగభస్మాని వికిరన్దిక్షుసర్వతః, తత్కృపార్ద్రిసరిద్వాయు రస్మానా
శ్వాసయిష్యతి ౪౪. నీలలోహిత మైశ్వర్యమాలోక్యాలోక్య శాశ్వతం,తత్తాదృశా
భవిష్యామశ్చరితార్థా ఇమేవయం ౪౫. అస్మాకంతత్రనమ్రాణా మబహిస్స్ఫురదాత్మ
నాం, శ్రోష్యత్యవ్యాహతైశ్వర్యః స్తోత్రంస్తోత్రప్రియశ్శివః ౪౬. పశ్యతాంప్రమథే
శానాం భక్తానాంచ తపస్వినాం, అస్మాన్దృష్ట్వాఽఖిలేశానః సర్వసిద్ధీఃప్రదాస్య
తి ౪౭. * స్కందః * ఏవమన్యాంశ్చ సంకల్పా న్కలయంత స్తథాతథా, పరీవాహ
మప్యై ర్భావై ర్వాచయంత శ్శివేధృతిం ౪౮. పంథానం తేదవీయాంసం ముహూర్తా
దత్యలంఘయన్, తేషాంమనాంసి యుక్తాని యయుఃస్వాభిమతంపదం ౪౯. పూర్వ
మేవాభిజగ్ముస్తే తానిదేవైస్తుకేవలైః, యథైవతానిసర్వాణి సమతీత్య శనైశ్శ
నైః౫౦. పరంతత్వంప్రపద్యంతేతథా తేపిజితాశయాః,సర్వాణ్యేవాన్యభూమానిధామా
న్యేకమనోరథాః ౫౧.అతిలంఘ్యాతిలంఘ్యాపుః హేమకూటం గిరీశ్వరం, దదృశు ర్దీప్త
మనస స్సర్వే సప్తర్షయోఽనఘాః ౫౨. హేమకూటంమహాశృంగై రాక్రాంతహరి
దంతరం, వంద్యమానంసురైః సిద్ధైః గంధర్వైశ్చారణైరపి ౫౩. ప్రశస్యమానం
బహుభిః ప్రత్యక్చిత్రైస్తపస్విభిః, అంభోదనీలకుంభాంభ స్సలిలైస్స్వగసోదితైః ౫౪.
ఆసిచ్యమాన మాకాశం దేవతాభి రహర్నిశం, జ్యోతిశ్చక్రసముద్గచ్ఛత్ ద్వీపచక్ర
మనోరమైః ౫౫. దిగ్దేవతాగణైర్నిత్యం నీరాజిత శిలోచ్చయం, మహానిర్ఝర
నిర్హ్రాదైః కందరాంతః ప్రసర్పితైః ౫౬. ఔపవాహ్యాం వృషంశంభో ర్గర్జయంతం
దివానిశం, మేదినీ కాంచనాంభోజకర్ణికాకారతాం గతం ౫౭. అంతర్బంధితభావౌఘం
త్రైలోక్యస్యాపిదర్పణం, ప్రభవంసర్వసిద్ధీనాం సేవ్యాష్టకసమన్వితం ౫౮. ఔన్న
త్యేనమహత్త్వేన సారవత్త్వేన భూయసా, సర్వేషామపిశైలానా మాధిపత్యేవ్యవస్థి
తం ౫౯. అర్చితంమేరుణానిత్యం ఆదృతంతుహిమాద్రిణా, వందితంవింధ్యశైలేన
నిషధేనాపిపూజితం ౬౦. అభ్యర్చితంమహేంద్రేణ మానితం మలయాద్రిణా,
సంస్తుతంపారియాత్రేణ సుపార్శ్వేనసభాజితం ౬౧. భావితంచిత్రకూటేన త్రికూటే
నాభిసేవితం, ఆలోచితంసువేలేన మందరేణాత్మనాఽఽదృతం ౬౨. గంధమాదనశై

తేనవిఖ్యాతంనియతాత్మనా, అభినందితమాహాత్మ్యం సహ్యేనాపి మహీభృతా ౧౩.
అన్యైశ్చమాల్యవన్నీల మతంగప్రముఖైర్నగైః, ఋష్యమూకమహాసాను నానుమ
త్ప్రిముఖై రపి ౧౪. సంసేవ్యమానమైకాత్మ్యా త్సర్వసార సముచ్చయం, వర్ణనానా
మవిషయ మాశ్చర్యాణాం పరంపదం ౧౫. రామణీయకసర్వస్వం స్థాస్నుకల్పాంత
రేష్వపి, మహాప్రలయపాథోధి వీచీగర్వనివారణం ౧౬. మహాకల్పాగ్నిసంరంభ
గాంభీర్యగ్రంథిమోచనం, మోచనంసర్వపాపానాం మోహానల నలాహకం ౧౭.
కాలస్యగర్వహరణం కామస్య మదభంజనం, కర్మణ స్సిద్ధిజననంకాంక్షితస్య విధా
యకం ౧౮. ఆరక్ష్యమాణమేకాగ్రైఃసమంతా ద్రుద్రకింకరైః ఉత్తుంగశిఖరోత్తీర్ణ
శాద్వలధ్వజలాంఛనం ౧౯. గగనక్ష్మారుహచ్ఛాయా గర్హితాదిత్యమండలం, యదీ
యపరమాణూనాం పరమాణుకణైఃపురా ౨౦. నిర్మితాస్త్రిదివోద్యానవిశేషా స్సర్వ
సైర్వృతం, పంచైవకల్పతరవః ప్రఖ్యాతానందనేవనే ౨౧. సంవృతంకల్పతరుభి స్సహ
స్రశతకోటిభిః, చింతారత్నందివిఖ్యాత మద్యాప్యేకం నచాపరం ౨౨. చింతారత్నై
రనద్యూతై రనంతైః పరిమండితం, కామధేనుర్హి గోలోకే కాచిద్దైవైరభిష్టుతా ౨౩.
కామధేనుసహస్రేణ కాంక్షణీయంసదామరైః, మాణిక్యతటసోపాన మయూఖోత్ఫు
ల్లపంకజైః ౨౪. సంతాపహారిభిర్హ్రాదైస్సరోభిశ్శిశిరైర్వృతం, ఏవంసర్వగుణోదార
మేవంసర్వాద్భుతోదయం ౨౫. ఏవంసర్వతపోరూపం హేమకూటమవేక్ష్యతే,
లబ్ధాశా లబ్ధసద్భావా లబ్ధబోధాః క్షణేక్షణే ౨౬. నృత్యంతఇవ సంకల్పైః క్షేత్రో
పాంత ముపాయయుః ౨౭. తే హేమకూటంసమవేక్ష్యసర్వే స్థానంమహీయ శ్శశిఖండ
మౌళేః, సిద్ధంతప శ్శాశ్వతమిత్యవాపు ర్వినిశ్చయం నిశ్చయగాఢచిత్తాః ౨౮.

ఓంతత్స దిత్యాది మహాపురాణే శ్రీస్కాందే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే
సప్తర్షియాత్రా ప్రకాశికాయాం సంహితాయాం మధ్యమభాగే సప్తర్షిభిః
హేమకూట దర్శనంనామ ప్రథమోఽధ్యాయః. ౧.

* స్కందఉవాచ * తేసమీక్ష్యమహాక్షేత్రం విరూపాక్షస్య విశ్రుతం,
అవతేరుర్మహీంపుణ్యా మాకాశా దాత్మవేదినః ౧. అవతీర్యముదాయుక్తాః క్షేత్రం
తత్ప్రివివిక్షవః, ఆశ్చర్యలబ్ధగతయః క్షణంతస్థు స్తపోధనాః ౨. ఉపేతంపంచభిః
క్రోశైః ముఖ్యద్వారచతుష్టయం, చతుర్భిరప్యుపద్వారైః శోభితంపరమోత్సవైః ౩.
ఇదమాకృష్టకైలాసం సద్యస్సిద్ధివిధాయకం, పంపాక్షేత్రమితిప్రాజ్ఞాః ప్రోచ్యాఽన్వై
క్షంతసర్వశః ౪. తావత్సహ్యాచలోదీర్ణా విష్ణుదేహసముద్భవా, సరిన్మహాప్రభావేన
తుంగభద్రా సమాగతా ౫. తాందృష్ట్వాదివ్యతత్త్వజ్ఞాం తుంగకల్లోలమాలినీం,
ఆప్లావయంత కిష్కింధాపర్వతాగ్రశిలోచ్చయాత్ ౬. ప్రహర్షమతులం జగ్ముస్తస్య

మాహాత్మ్యవేదినః, యత్రభాగీరథీపుణ్యా నర్మదాచసరస్వతీ ౭. నిమ్నావతీగోమతీచ వసిష్ఠప్రపదాశివా, విశోకాచవితస్తాచ చైకాకీగండకీతథా ౮. యమునాకౌశ్యపీ చిత్రా సరయూస్సర్వపాపహా, నేత్రావతీవేదవతీ శీఘ్రగా శీఘ్రవర్తినీ ౯. కుశావతీ కుశోద్వర్తా ఫల్గునీపాపహారిణీ, శతద్రుశ్చశతద్రుశ్చ వేదికాసైతవాహినీ ౧౦. బాహుదా కృష్ణవేణీచ సరయూఃపాపనాశినీ, ప్రభాసా శారదాచంద్రభాగా కుటిల గామినీ ౧౧. వారణాసీ విశాలాచ పుణ్యదా పూర్ణిమాహ్వయా, మలప్రహారీ కావేరీ వరదాబ్రహ్మనిర్మితా౧౨. తాపీపయోష్ణీ శిశిరాప్రణీతాపాపనాశనీ, గోదావరీ భీమరథీ వేగాపుష్కరమండనీ ౧౩. వటేశ్వరీత్రిమూర్తీచ సుగంధాలలితాతథా, ఇరావతీ వేత్రవతీ శోణా పంచనదాజసా ౧౪. శీతాచాలకనందాచ చక్షుర్భద్రా తథాపరా, భంగోద్భవాసరిద్వర్యా కాశీత్వన్యాతథావరా౧౫. ఏవమన్యానితీర్థాని యానిసంతి సరిద్వరాః, దృష్టానిచావగాఢాని యానిరాత్ర్యుషితానిచ ౧౬. తుంగ భద్రాత్విదంతీర్థం తేభ్యోప్యన్మేషదం హినః, అస్యాంస్నాత్వాయథాకామం సర్వే పూతాశయావయం ౧౭. దేవమాలోకయిష్యామ ఇత్యేతంనిశ్చయందధుః అవా పుస్తుంగభద్రాంతా మాప్యాయనకరీం భువః ౧౮. తాపత్రయంచసర్వేషాం హరంతీ మూర్మిమారుతైః, తుంగభద్రాతటోపాంతే దదృశుస్తీవ్రనిశ్చయాః ౧౯. లక్షణాని మహేశానసాన్నిధ్యం యైర్నవిద్యతే, మహాదేవా పవాహ్యస్య వృషభస్య మహౌజసః ౨౦. పదానిసైకతస్థానిదర్శయంత స్తపస్వినః, అవరుహ్య వృషాచ్ఛం భు ర్యత్రస్థిత్వావరందదౌ ౨౧. తపస్యతేపురాతత్రతత్పదా న్యప్యభావయన్, దేవ స్యవామపార్శ్వేతు దేవ్యాస్స్థితిజుషఃకిల ౨౨. దదృశుఃపులినోద్భిన్నం పదన్యాస మనాదిమం, ప్రమథానాంగణానాంచ వికటోత్కటచారిణాం ౨౩. సర్వత్రోద్గాఢసం లగ్నాని పదపఙ్క్తీరలక్షయన్, తత్రతత్రపరంశీర్ణా భూషణోరగఫూత్కృతైః ౨౪. అజానన్‌చేతసాశంభో ర్భస్మోద్ధూలపరంపరాః, కందర్పబంధాద్విస్రస్త చూడాంభః పూరచోదితాః ౨౫. దదృశుస్తటసీమాంతే సబిల్వదలమాలికాః, తేఽపశ్యన్ సికతారూపాన్యాద్యైః సంపాదితాన్యపి ౨౬. అనాదిశివలింగాని తుంగభద్రానదీ తటే, ఆయాతయోస్సమంతత్ర శివాభ్యాం దదృశుస్తటే ౨౭. గణేశస్కందయో రేకా మయూరపదమండలీః, ఆత్మావలోకమాత్రేణ నదీంసప్తముఖీంచ తాం ౨౮. ప్రవాహవినయోపేతా మగాహంత తపస్వినః, అఘమర్షణసూక్తాని జపంత స్తత్రతేఽనఘాః ౨౯. సస్నుర్విధివదేకాగ్రా స్తర్పయిత్వాసురాన్ పితౄన్, తేషాంశిష్యాఃప్రశిష్యాశ్చ తచ్ఛిష్యాశ్చపరశ్శతం ౩౦. తుంగభద్రాంభసిస్నాత్వా సర్వేపూర్ణమనోరథాః, అరుంధతీచతద్వారి స్న్యాప్లుతా విమలాశయా ౩౧. సత్వరం సరిద్వరేత్యేసా తుంగభద్రేత్యభాషత, కింతద్వర్ణ్యమరుంధత్యాః ప్రాశస్త్యేనపరాజి తా ౩౨. తుంగభద్రాపితద్యోగా దాత్మానం బహ్వమన్యత, కృతస్నానాదికర్తవ్యా

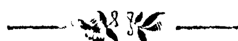
ధన్యాస్సప్తర్షయ స్తథా ౩౩. సంపూజ్య పావనీం దేవీం బద్ధాంజలిపుటస్థితాః, ప్రవి
శామః పరం క్షేత్రం కేనద్వారేణ సువ్రతాః ౩౪. * ఇత్యన్యోన్యం విచారం తే చక్రుర్యా
థార్థవేదినః, తత్రోవాచ భరద్వాజః క్షేత్రమేతన్మహత్తరం ౩౫. పంచబ్ర
హ్మమయం శంభో రపరం రూపమాస్తికాః, సద్యోజాతాది దేవత్యం ముఖ్యేనాద్య తపో
ధనాః ౩౬. ద్వారేణైవ ప్రవేక్ష్యామః క్షేత్రం పశుపతేః ప్రియం * సూతః * తస్యత
ద్వచనం శ్రుత్వా తథేత్యాహు రథాపరే ౩౭. ప్రణమ్యాత్మకామినీం భూమిం
పశ్చిమద్వారదేవతాం, వివిశుః క్షేత్రరాజం తే విశ్వసిద్ధివిభూషణం ౩౮. ప్రవిశంతో
యతాత్మానః తత్రతత్రక్వచిత్క్వచిత్, సర్వపుణ్యైకసంలక్ష్యం దదృశుః క్షేత్రవాసి
నః ౩౯. ఏకపాదస్థితా నూర్ధ్వబాహూ నంగుష్ఠతస్థితాన్, నానావిధాసనాన్దివ్యా
న్నానాయోగ ప్రతిక్రమాన్ ౪౦. మరీచిపాన్ జలాహారా న్మాలాహారా ననాహ
తాన్, వాయ్వాహారాం స్తథా కందమూలపత్ర ఫలాశనాన్ ౪౧. త్రిజటానద్వయ
జటాన్ జటాభిః పంచభిర్యుతాన్, నానావిధజటాబద్ధాన్ భస్మోద్ధూళనధూస
రాన్ ౪౨. రుద్రాక్షధారిణశ్శుద్ధా న్మముక్షూంచ్ఛివయోగినః, మహామాహేశ్వ
రాన్ శైవాం స్తథాపాశుపతా న్మునీన్ ౪౩. కలాముఖాన్ సుతపస స్సుదీప్తాంశ్చ
మహావ్రతాన్, శివదీక్షాన్వితాంశ్చైతా న్నైష్ఠికా న్వ్రతచారిణః ౪౪. కరస్థలింగా
నారూఢా నవస్థాపంచకోష్ఠితాన్, ఊర్ధ్వైకపాదా న్యమినో ఘోరే తపసితిష్ఠతః ౪౫.
తీవ్రాభిర్వ్రతచర్యాభి స్తిష్ఠత శ్చాప్యధోముఖాన్, ధ్యాయతశ్చ పరం తత్త్వం పఠ
తశ్చ శివాగమాన్ ౪౬. పంచాక్షరీం ప్రజపతో రుద్రసూక్తపరాయణాన్, రుద్రో
పనిషదాసక్తా న్మునీన్నగ్నవ్రతానపి ౪౭. తథాపంచాగ్నిమధ్యస్థాన్ క్షేత్రపీఠముఖా
నపి, నిర్వికారపదప్రేప్సూ ననన్యానేకచేతసః ౪౮. దృష్ట్వావిస్మయమాజగ్ము
ర్మునయస్తే పదేపదే, ఆద్యేన బ్రహ్మణాపూర్వ మాత్మబ్రహ్మత్వసిద్ధయే ౪౯.
తప్తం యత్ర తపోఘోరం స్థానం తత్రాప్యలోకయన్, యత్రవిష్ణుత్వసిద్ధ్యర్థం చక్రే
విష్ణుః పరంతపః ౫౦. మరుతామాధిపత్యాయ తపస్తప్తం మరుత్వతా, యత్రతత్ర
పరం స్థానం దృష్టవంత స్తపోధనాః ౫౧. యత్రవేదాశ్శివం ద్రష్టుం స్థిత్వా స్తోత్రమకు
ర్వత, సాంగోపాంగా స్తదప్యేతే స్థానమాలోక్యవిస్మితాః ౫౨. గాయత్ర్యాశ్చసరస్వ
త్యా మంత్రాణాంచ పృథక్పృథక్, తపస్సిద్ధికరం స్థానం వీక్ష్యతేవిస్మయంగ
తాః ౫౩. శేషస్సహస్రవదనః సర్వోపవహనక్షమః, తపస్సుదారుణం కృత్వా యత్ర
వర్షాయుతై రపి ౫౪. భూషణత్వమగాచ్ఛంభోః స్థానం తత్రవ్యలోకయన్, మేరో

---

* ఇతిపప్రచ్ఛురఖిలాః క్షేత్రపాలం మహామతిం, తదోవాచ క్షేత్రపాలః
క్షేత్రమేత న్మహత్తరం ఇతిపాఠాన్తరం.

హిమవతః పశ్చా ద్విన్ధ్యస్య నిషధస్యచ ౫౫. అన్యేషాంచకులాద్రీణాం తపస్థా
నం వ్యలోకయన్, ఐరావతముఖానాంచ దివ్యభావ ధృతాత్మనాం ౫౬. దిగ్దంతినాం
పరస్థానా న్యాలోక్యాశ్చర్య మాయయుః, పితౄణాంచమునీనాంచ పూర్వేషాం
స్వస్వసిద్ధయే ౫౭. తపస్థానానిపుణ్యాని దదృశు ర్దివ్యచక్షుషః, మనూనాంసుబహూ
నాంచ మర్యాదాస్థాపితాత్మనాం ౫౮. స్థానాన్యాలోకయామాసు స్తపస్సిద్ధికరా
ణితే, సప్తానాంచసముద్రాణా మగాధత్వాదిసిద్ధిదం ౫౯. తపస్థానంసమైక్షంత
విశ్వాసంపరమంయయుః, తత్రైవాశ్చర్యజాలాని సుబహూన్యపరాణిచ ౬౦. దృష్ట్వా
దృష్ట్వామహానంద మధ్యమగ్నా ఇవాభవన్, ప్రత్యుద్గతాశ్చతత్రజ్ఞైః కైశ్చిత్ క్షేత్రా
ధివాసిభిః ౬౧. ప్రశంస స్తాశ్చతాన్సర్వాన్ యూయంధన్యాఇతి ద్విజాః. యుష్మా
స్వత్రప్రవిష్టేషు వయమిత్యనులాపినః ౬౨. తత్రైకాదశరుద్రాణాం స్వరూపం దదృ
శుశ్చతే, తథారుద్రాంశ్చపంచాశ చ్ఛతరుద్రాం స్తథాపరాన్ ౬౩. తథావికృతిరు
ద్రాంశ్చ భస్మరుద్రాన్సహస్రశః, భీమరుద్రాన్మహారుద్రా న్నీలరుద్రాన్పరశ్శ
తాన్ ౬౪. శ్మశానరుద్రాన్ సంకల్పరుద్రాన్ సంకల్పసిద్ధిదాన్, జ్ఞానరుద్రాన్నిశారుద్రాం
స్తత్త్వరుద్రాం స్తథాపరాన్ ౬౫. జీమూతరుద్రాన్ స్వచ్ఛందరుద్రాన్ స్వచ్ఛందవిగ్ర
హాన్, కల్పరుద్రాన్ క్షమారుద్రా న్నేవరుద్రాన్ ప్రియంకరాన్ ౬౬. విజ్ఞానరుద్రాన్
కల్పాంతరుద్రాన్ కల్పాంతచారిణః, శివారుద్రాన్నిశారుద్రా న్జలరుద్రాన్పరశ్శతం ౬౭.
తుషారుద్రాంశ్చ పవన రుద్రాన్సర్వార్థసిద్ధిదాన్, భూతరుద్రా న్మహారుద్రాం స్తన్మా
త్రేశాన్మహాబలాన్ ౬౮. మూర్తిపాన్భువనేశాంశ్చ విదిశేశాన్ దిగీశ్వరాన్, ఏతేషా
మపివాన్యేషాం రుద్రాణా మూర్జితౌజసాం ౬౯. స్థానానిసుబహూన్యత్ర దదృశుస్తే
తపస్వినః, గణాంశ్చగణనాథాంశ్చ క్షేత్రాధీశాంశ్చ భైరవాన్ ౭౦. భూతేశాన్సప్త
మథేశాంశ్చ వందమానా స్తతస్తతః, సర్వోత్సవమయాకారా న్సర్వోత్సవమయా
శయాః ౭౧. సర్వోత్సవమయాలోకా స్సర్వోత్సవమయక్రియాః, ఉపాస్యమానాఇవసో
ద్వేలై ర్భక్తిపూర్ణై రితస్తతః ౭౨. తస్మిన్నేవక్షణేపార్శ్వై స్సంస్కారాత్మభిరుచ్ఛ
తాః, ధ్వనంతో వాసనానాగాన మాతత్లీనంమలత్రయం ౭౩. శబ్దమాత్రధ్వ నాకారాన్
పదార్థాంశ్చవిశన్వాసః, విశన్త్యస్పరిస్యక్తాః క్షేత్రమాహాత్మ్యవేషితైః ౭౪ (ఏకాగ్రా
వస్థిరోన్మేషా స్త్వద్విశేషాంశ్చతిష్ఠ న్నాత్,?) ప్రాదక్షిణ్యేన తత్క్షేత్ర మవగాహ్యసము
త్సుకాః ౭౫. ఆజగ్ముర్గోపురద్వార మూర్ధ్వస్యాపరమేశితుః, తేగోపురద్వారముపేత్య
తత్ర క్షణస్థితా స్సప్తమునిప్రవీరాః, క్షేత్రానుభావేనానుమతప్రవేశా బభూవు రుద్రా
సిత హర్ష సారాః ౭౬. * * *

ఇతి శ్రీస్కాంద మహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
సప్తర్షీణాం పంపాక్షేత్రప్రవేశో నామ ద్వితీయోఽధ్యాయః. ౨.

* స్కందఉవాచ * ప్రవిశంతశ్చ తేసర్వే భావయంతః పరంశివం, దదృశుర్ది
వ్యవిభవాన్ కక్ష్యాభేదాన్ సహస్రశః ౧. తత్రప్రథమకక్ష్యాయాం శివదేవస్య
సంమతాన్, సహస్రానలసంకాశాన్ స్సహస్రాక్షాదిభిఃస్తుతాన్ ౨. సదాసర్గస్థితి
ధ్వంస వినోదనవిశృంఖలాన్, బహుపాదాన్బహుభుజా న్బహునేత్రా న్బహూద
రాన్ ౩. బహుశీర్షాన్ బహుగుణా న్బహుదీప్తాయుధాంస్తథా, అక్షపాదాన్లలా
టాక్షా న్కపోలాక్షాననీక్షణాన్ ౪. బాహునేత్రానురోనేత్రాన్కరోదరవిలోచనాన్,
లంబోదరా న్నేత్రకర్ణా న్బహుకర్ణా న్జ్వలచ్ఛిఖాన్ ౫. తిర్యక్చరానూర్ధ్వచరా
నధోముఖచరా నపి, సర్వతోభరణా నంగకుండలా న్ఫణిమేఖలాన్ ౬. స్థూల
నాసా న్మహాకాయాం స్తీక్ష్ణదంష్ట్రాతిభీషణాన్, అగ్నిజిహ్వాన్మహానాసా నుత్కట
భ్రుకుటీ తటాన్ ౭. గణాననంతసంఖ్యాతా న్దదృశుః పరమాద్భుతాన్, దృష్ట్వాతా
న్దివ్యసన్నాహా న్సర్వత్రాప్రతిమౌజసః ౮. నిర్గచ్ఛతఃప్రవిశత శ్శివాజ్ఞా పరిపాలకాన్
ప్రహృష్టాస్తైరపిప్రహ్వై ర్గ్యాభయోబహుమతాగమాః ౯. సర్వాస్వపిచకక్ష్యాసు
తాసుతాసు మహేశితుః, విభవానపరిచ్ఛేద్యా న్వీక్షమాణా ముదాన్వితాః ౧౦.
దేవసంకల్పసిద్ధాభి ర్దివ్యతారుణ్యసిద్ధిభిః, అభిరమ్యవిలాసానా మహంప్రథమికాత్మ
భిః ౧౧. అనంతపున రున్మేష సారసంజీవనౌషధైః, మాధుర్యరసనిష్యంద చాతు
ర్యాలాపవృత్తిభిః ౧౨. కటకగ్రైవకేయూర పరిహాసాంగులీయకైః, భూషితా
కృతిభి ర్భవ్యై ర్భూషణై ర్భోగసిద్ధిభిః ౧౩. మృదంగశంఖపణవ వీణావేణువినోద
నైః, దేవమానందయంతీభిర్నృత్యై ర్మధురవాదిభిః ౧౪. దివ్యాంగనాభిర్దివ్యాభి
రభిజుష్ట మహాంగణం, నమస్తేశివపుత్రాయ నందీశాయనమోనమః ౧౫. నమస్తేదశ
హస్తాయ నమస్తేనీలచక్షుషే, నమస్సారూప్యసిద్ధాయ నమస్సాలోక్యదాయినే ౧౬.
నమోదేవీకృతారూప నమస్సామీప్యదాయినే, నమస్సర్వార్థవిజ్ఞాన నమస్తే సర్వ
శక్తయే ౧౭. నమ స్సర్వాగమాధ్యాయ నమస్తే సర్వమూర్తయే, నమో లోకాధినా
థాయ నమోద్వైతవిధాయినే ౧౮. నమోగణాధినాథాయ నమస్తే విశ్వసిద్ధయే,
చండాయుధాయ చండాయ ఖండితామరవైరిణే ౧౯. ముండమాలాధరాయాస్తు
దండమౌంజీయుజేనమః, శివదాయశివాంగాయ శివజ్ఞాయ శివాత్మనే ౨౦. శివాయ
శివభావాయ శివస్పందాయతేనమః, మౌంజీధరాయ జటినే శుచయే బ్రహ్మచా
రిణే ౨౧. కృష్ణాజినధరాయాస్తు తపోరూపాయతే నమః, అయోనిజాయదివ్యాయ
లాంగూలాగ్రోషితాయచ ౨౨. క్షేత్రజ్ఞాయైకచిత్తాయ గణానాం ప్రభవేనమః,
ప్రాసాసిపట్టసేమ్యాస శూలవహ్నిధరాయచ ౨౩. నమస్సర్వాయుధేశాయ శ్రీనంది
శాయతేనమః, సేనానిస్త్వంగణేంద్రాణాం గోప్తాత్వం సర్వకర్మణాం ౨౪. వరద
స్త్వంవిధేయానాం శుభలక్షణాత్మనేనమః, నమోస్తు దుర్మదవ్యాల మహాజాంగలికా
యతే ౨౫. నమోజన్మభిహీనాయ నమస్తేజన్మహారిణే, నమశ్శైలారయేతుభ్యం నమ

స్తైపాపహారిణే ౨౬. కాలంకాయనదృశ్యాయ సర్వేశాయనమోనమః, నమ స్సు
హృద్విధేయాయ నమ స్సద్భక్తసంపదే ౨౭. నమస్తపస్వీగమ్యాయ నందికేశ్వర
తేనమః, పాహివిశ్వమిదం దేవ పాహిన శ్శరణాగతాన్ ౨౮. నమోనందీశ నందీశ
శ్రీనందీశనమోనమః, నందికేశ నమస్తుభ్యం మహానందీశతేనమః ౨౯. ఏవంస్తోత్రేణ
తుష్టేన నందీశేనానుమోదితాః, తేతస్యపరమేశస్య మశృతానాం మాహాత్మ్య
వం ౩౦. ధర్మస్యపరమంస్థానం మంత్రాణాం పరమాంస్థితిం, ప్రావిశన్పరమంధామ
సత్క్రియాణాం సముచ్చయం ౩౧. దేవస్యపురతోలక్ష్యం వేదపాదచతుష్టయం,
సత్యధర్మమయాకారం మహాప్రణవరూపిణం ౩౨. మంత్రసిద్ధిపదం పుంసాం దేవేం
ద్రాది సుపూజితం, జ్యోతిర్మయ మహాశృంగం జ్యోతిర్మయవిలోచనం ౩౩. శరచ్చం
ద్ర సహస్రాభం దివ్యమాల్యై రలంకృతం, సౌవర్ణకక్ష్యా లంకారం హేమఘంటా
విరాజితం ౩౪. వంద్యమానంగణై స్సిద్ధై ర్భక్తై ర్వేనైర్మునిభిః, భావవాహ్యం
మహేశస్య మాహాత్మ్యంతేవవందిరే ౩౫. సర్వభాగ్యమయాదర్శ ప్రవిష్టా ఇవ
తత్క్షణాత్, స్వయంకృతానేకతపశ్శ్రితలక్ష్మభి రాదరాత్ ౩౬. ప్రత్యక్షమేవ పశ్యం
తో మోక్షస్యాకార మాదిమం, అగ్రేసాలోక్యసారూప్య సామీప్యం పరమేశ్వ
రాత్ ౩౭. పరమేశ్వరకైంకర్య వ్యాపృతాంగానివృణ్వతః, కించిదంతర్ముల్లంఘ్య
కైవల్యేన విశోధితాః ౩౮. అప్రాకృతమవైకుంఠ దేవసాన్నిధ్య మంటపం, దేవే
శస్య మహాశ్వేణసంకల్పేనైవ నిర్మితం ౩౯. హేమాంబుజనిభాకారం వ్యూహైస్త్రై
రభిరక్షితం, దివ్యరత్నమయస్తంభ శతసాహస్ర శోభితం ౪౦. ప్రవాలమణిసోపా
నం వైడూర్యమణి వేదికం, స్థలవంద్యేనమహతా స్ఫటికేన విభూషితం ౪౧. ముక్తా
మయమహాభిత్తిం గవాక్షైశ్శాంచనైర్యుతం. పద్మరాగవినిర్వ్యూహ మహాశిలాది టంకి
తం ౪౨. రత్నదీపసహస్రాఢ్యం రత్నమాలాభి రంచితం, అంతర్వీథిభి రగ్ర్యాభిర్బహి
ర్వీథి రభిరంజితం ౪౩. సహస్రేణాయుతేనాపి సువర్ణకలశై ర్యుతం, ఆవర్తగర్భక
స్తూరీ గోపురాదిభి రర్చితం ౪౪. మహామరకతోత్కీర్ణ సత్క్రియాసాలభంజికం,
గోమేధికపరిష్కార చారుసోపాన శీతలం ౪౫. పునరుక్తమహామేరు శివాటోపరిని
ర్మితం, వర్ణకౌశేయరూపేణ వితానేనవిరాజితం ౪౬. పుష్పవృష్టిప్రవాహేణ సర్వత
స్సమలంకృతం, బిల్వాగరగ్వథకర్పూర దూర్వాచందనమాలికం ౪౭. త్రికూటశిఖరో
దార మహాకాంచనతోరణం, చతుర్భిర్వ్యక్తసత్కార ద్వారైరపిపరిష్కృతం ౪౮.
ఉచితాయామవిస్తారం వర్ధితం వాస్తుదైవతైః సాంద్రచందనకస్తూరీ సారకర్దమితస్థ
లం ౪౯. మహార్హరూపసౌరభ్య సంవేష్టితదిశాముఖం, కుముదోత్పలకల్హార మల్లి
కామాలతీభవైః ౫౦. ఉల్లోలషట్పదైర్మాల్యై రుపాంతేషూపశోభితం, మంత్రాధి
దైవతై స్తంత్రదైవతై ర్యంత్రదైవతైః ౫౧. క్రియాధిదైవతై స్సిద్ధిదైవతై స్సర్వ

తోవృతం, అంతర్గర్భితవిశ్వార్థై రభిజుష్టం సమంతతః ॥౨౨. అనాదికాలసంసిద్ధై రనంతై ర్వేదవాదిభిః, వ్యంజయద్భిః పరంవస్తు విష్వక్ప్రీత్యాయ గోచరైః ॥౨౩. నిరంతర మనర్ఘ్యార్థై రంతరంగై శ్శివాగమైః, అంతశ్శ్రీతిసముత్సేకై రామ్నాయవ్యాఖ్యానయా యిభిః ॥౨౪. పురాణై శ్శైవసిద్ధాంత సిద్ధై రుద్ఘోషితాంతరం, ప్రతిష్ఠితమహాతంత్రైః పరస్పరమవిక్లవైః ॥౨౫. షట్కర్మశివిశ్రాంతం పంచాశ స్వస్తిదేవతైః, అనేకకల్పక ల్పాంత దృష్టపూర్వక్రతుక్రమైః ॥౨౬. విద్యాభి ర్నవవద్యాభి రఖిలాభి రలంకృతం, తదా లోక్య తపస్సిద్ధా స్సర్వాశ్చర్యమనోహరం ॥౨౭. సాన్నిధ్యమంటపం శంభో స్సర్వే సాంజలయోఽభవన్, తత్రరుద్రాన్మహాభాగాన్ సస్పృహస్సర్వదిక్పతీన్ ॥౨౮. శంభుర్విభు ర్గణాధ్యక్షః స్థాపితస్స్వీయశాసనైః, పంపాపాహశ్చవివాహశ్చనభోదృష్ట విచక్షణాః ॥౨౯. రుద్రశ్చవిస్థితిస్థాప్యాఖ్యా ం సర్వేభవపదే స్థితా, అఘోబుద్ధః కపాలీశో వజ్రదేహః ప్రమ ర్దనః ౩౦. విభూతి రవ్యయశ్శాస్తా పినాకీ ప్రమథాధిపః, ఏతేరుద్రాదిశిప్రాచ్యాం భవోద్భవపదేస్థితాః ౩౧. అగ్నిరుద్రోహుతాశశ్చపింగలః కాలకోహరః, జ్వలనోదహ నోబభ్రు ర్భస్మాంతశ్చక్షయాంతకః ౩౨. ఆగ్నేయ్యాందిశిసంస్థాస్తే సర్వభూతసహా పదే, మృత్యుర్ధాతా విధాతాచ సంయోక్తాచవియోజకః ౩౩. ధర్మాధర్మాహరః కాలః కర్తా త్వేతే సదాస్థితాః, దక్షిణస్యాందిశిపదం సర్వేసాన్నిధ్య మాస్థితాః ౩౪ నైరృత్యాంమారణోహంతా క్రూరదృష్టి ర్భయానకః, ఊర్ధ్వకేశోవిరూపాక్షో ధూమ్రపృష్ఠశ్చ లోహితః ౩౫. ఏతేరక్షోదిశిబ్రహ్మ విష్ణురుద్రపదే స్థితాః, బల వాంశ్చాతిలోకేమ్యః పాశహస్తో మహాబలః ౩౬. జయభద్రోదీర్ఘబాహు శ్శ్వేతశ్చైవ జలాంతకః, బడబాస్యప్రతీచ్యాంస్యు రర్చితానర్చితేపదే ౩౭. శీఘ్రోలఘుర్వాయు వేగః కపర్దో లఘువాహనః, పంచాంతకఃపంచశిఖః తీక్ష్ణస్సూక్ష్మః క్షయాంత కః ౩౮. సంస్తుతః స్తుతపదే వాయవ్యాందిశి సంస్థితాః, జటామకుటధారీచ లక్ష్మీ వాన్నామరూపధృత్ ౩౯. నానారత్నధరోధన్యో నిధీశశ్చప్రసాదధృత్, ప్రకాశ స్సౌమ్యదేహశ్చ రూపవానస్యుదిగ్గతాః ౪౦. పూర్వస్థితిద్వంద్వపదే రుద్రాస్సై తేమహరాజసః, విద్యాధరోజ్ఞానధర స్సర్వజ్ఞోవేదపారగః ౪౧. మాతృభూతశ్చ పింగా క్షో భూతపాలో బలిప్రియః, సర్వవిద్యావిధాతాచ సుఖదుఃఖసహ స్తథా ౪౨. ఏతేచేశానదిగ్భాగే సర్వసాక్షిపదే స్థితాః, అనంత పాలకోధీరః పాతాలాధిపతి ర్వృషః ౪౩. గ్రసనోవిషదృగ్వీరో లోహిత స్సర్వతోముఖః, ఏతేత్వధఃస్థితా రుద్రా ఊరుద్వంద్వపదాధిపాః ౪౪. తాన్ దృష్ట్వాచ ప్రశంసంతో బభూవుస్తే ము దాన్వితాః ౪౫. ఏవంవిధానాతు విభావలక్ష్మీ విజృంభణాన్యద్భుతదర్శనాని, ఆలో క్యచాలోక్యచ తత్రసర్వే తదేకచిత్తామునయోబభూవుః ౪౬.

ఇతి శ్రీస్కాంధమహాపురాణే హేమకూటఖండే మధ్యమభాగే పంపామాహాత్మ్యే సప్తర్షిభిర్దేవమంటప సాన్నిధ్యప్రవేశో నామ తృతీయోఽధ్యాయః. ౩.

* స్కందఉవాచ * స్థితాస్తత్రచసోల్లాస, మంతఃప్రహితచక్షుషః, దదృశుః పరమాశ్చర్యం దివ్యరూపమనామయం ౧. మహాప్రకాశవిన్యాసం మహాజ్యోతిర్విజృంభణం, మహాతేజఃపరీపాకం మహాధామసముచ్చయం ౨. మహానందపరీణామం మహాకాశవికస్వరం, మహాబాధాసముద్ద్యోతంమహాశబ్దైకలక్షణం ౩. మహేశానపదామ్నాతం మహాదేవాభిశబ్దితం, మహామంత్రసముచ్చారం మహాసంసారమోచనం ౪. చంద్రకోటిసహస్రాభం శతకోటిరవిప్రభం, అనంతకోటిసప్తార్చిరర్చిర్మండలభాస్కరం ౫. అసంఖ్యాతసమున్మేష విద్యుత్కోటినిభప్రభం, ఉపధేః పరమంఘోరం ఉపాధేగవ్యగోచరం ౬. ఇంద్రియాణామవిషయ మియత్తాస్పృగనాశ్రయం, అనేకజీవరాశీనా మనుగ్రహపరిగ్రహం ౭. నిరస్తార్ణవనిర్ఘోషం గ్రస్తకామకథోదయం, అపహాసితమాయాద్య మపామాన్యపథప్రదం ౮. అశేషజగదాధారమశేషజగదుద్భవం, అశేషజగదాత్మానమశేషజగదాశ్రయం ౯. ఆనాహ్యాకరణస్యాంతైరాత్మారామైరపరోక్షితం, ప్రమాణోపనిషత్ప్రాణ ప్రతిష్ఠాపరమేష్ఠినం ౧౦. నిరాయాసముద్భాత నిత్యాకంచుకపంకజం, ఈక్షణాధిపృథివ్యంత దీక్షాతంత్రదృఢాచలం ౧౧. సదానవనవోన్మేష సచ్చిత్స్వాతంత్ర్యలక్షణం, భావనానుగుణోద్బోధ భావకాంతః ప్రతిష్ఠితం ౧౨. శంకాతంకకలంకాది ప్రక్రియాపశ్యతోహారం, దుర్మోహదురవస్థాన మహాప్రలయపావకం ౧౩. నిర్వికల్పద్రుమవ్రాత నిశ్శాంకాశనినిర్గమం, కల్పనాశిల్పసందోహకల్పకల్పాంతవాసరం ౧౪. అహంకారమహావ్యాధేరగదంకారకౌశలం, తపస్సాధకసంకల్ప సత్క్రియాకల్పపాదపం ౧౫. ఉపాసకగుణోదన్వదుజ్జృంభణసుధాకరం, అన్విష్టంపరమామ్నాయైరనాప్తంశాస్త్రవిప్లవైః ౧౬. అదృష్టం తంత్రపాండిత్యైరతర్క్యం తర్కకౌశలైః, ఆత్మాగమ్యమనోవమ్యమసాధారణ సంకరం ౧౭. అనిర్దేశ్యంతథాప్యేవం భక్తానా మగ్రతఃస్థితం, కృతాదియుగవిన్యాస వాసనాకృత సంస్తవం ౧౮. సమ్యగర్చక సద్భావసంధుక్షిత సదోదయం, కాలకాలోరగగ్రస్త జగత్సంజీవనౌషధం ౧౯. స్వభిత్తిదర్శితానేక చిదచిచ్చిత్రవిభ్రమం, భిత్తిప్రత్యుప్త రత్నాంతర్బింబితాత్మతయాముహుః ౨౦. నిశ్చితంజ్యోతిషాంచక్రైర్ధ్యాయమానమివాత్మనా, జాంబూనదమహాపద్మం దివ్యరత్నప్రభామయం ౨౧. రత్నసానుధియానిత్యం జాంబూనదోపరంజితం, మణిప్రదీపసాహస్రమధ్యనిర్ధారితోద్గమం ౨౨. రత్నాకరాంతస్సంలగ్నచ్ఛాయామేరు మివోన్నతం,

ద్వేధావిభక్తప్రాలంబ నవబిల్వస్రగంచలం ౨౩. గిరిజాబాహు పాశాభ్యాం గాఢ
మున్ముద్రితం కిల. నిర్మమేష్వాత్మదర్శేషు స్థిరేష్వంతః ప్రకాశితః ౨౪. ప్రత్యక్షమివ
కుర్వాణం ప్రత్యగ్బుద్ధేః ప్రభాతనుం, పూజాచంద్రవిన్యస్త పుండరీకసహస్రకం ౨౫.
గంగయాముఖసాహస్ర శోభిన్యేవ సమావృతం, ధూపధూమవితానేన ప్రోచ్ఛ్రసం
లంబితాత్మనా ౨౬ స్వయముత్తంభితేనేవ శోభితం కరిచర్మణా, తామసీప్రకృతి
ర్వ్యాస్తు న త్యాజామ్యశుభాం క్వచిత్ ౨౭. ఇతికంఠోక్తసాలక్ష్య మర్చానీలాబ్జ ధార
ణాత్, భోగదం భోగమిచ్ఛూనాం ముముక్షూణాంచ మోక్షదం ౨౮. యోగదం
యోగనిష్ఠానాం తాపసానాం తపఃఫలం, పూజితంబ్రహ్మణాపూర్వ మపూర్వమభ
యప్రదం ౨౯. ఏకవ్యాపిన మద్వంద్వ మద్వితీయమనావృతం, అసంగమధనంలిం
గం విరూపాక్షంపరంశివం ౩౦. తేవిలోక్యతదాలింగం జ్యోతిర్మయ మనావృతం,
అంగైరష్టభిరానేము రానందభరితాశయాః ౩౧. ఉత్థాయప్రాంజలిపుటాః బాష్పై
రానందజైర్యుతం, రోమాంచభూషణాస్తస్థు రనిమేషై ర్విలోచనైః ౩౨. లింగా
త్మస్రగతామీశ విరూపాక్ష సదాశివ, పశ్యప్రసీదపాహీతి పునస్తంశరణంయయుః ౩౩.
తస్మైప్రణమ్యభూయోఽపి పంచైత్రి భక్తిసాత్కృతాః, సమర్పితాబభూవుస్తే మ
నాంస్యేవ మహాత్మయః ౩౪. మనసిప్రతిలగ్నేతు లింగేమహతి శాంకరే, తస్మిన్ననుల
గంతేష్వ తద్వృత్తేనింద్రియాణ్యపి ౩౫. తాంస్తథానిశ్చలాకారా న్సర్వాత్మనిభృతాశ
యాన్, ఆలోక్యతాపసాన్సప్త మేనిరే పారిపార్శ్వకాః ౩౬. అనిర్వాచ్య మనాసం
గ మాలోచ్యమనసేశ్వరం, ఆత్మానుభవసంసిద్ధ మాజగ్ముస్తే రసాంతరం ౩౭. లింగం
తత్పరమంత్వేవ మభంగాత్మ స్వశక్తిభిః, ధ్యాయద్భ్యః స్పృహయామాసు స్తేభ్యః పారి
షదేశ్వరాః ౩౮. తేచిరంధ్యానయోగేన బహిరప్యబహి స్తథా, కృత్వాన్యాప్రకృతా
స్థిత్వా శివమాలోకయన్ పునః ౩౯. సంపూజ్య దేవదేవేశం ప్రోస్యామ స్తుత్య
మీశ్వరం, ఇతిసంకల్ప్య తేసర్వే పూజాంకర్తుం మతిందధుః ౪౦. పవిత్రీకృత్యగా
త్రాణి భస్మభిః పావనైఃపునః, పూజాద్రవ్యై స్తమానర్చు స్సన్యస్సంకల్పదర్శి
తైః ౪౧. పృథక్పృథక్పరాస్థ్యాని విష్టరాణి సమాస్థితాః, తమేవాభిముఖీకృత్య
లింగరూపం మహేశ్వరం ౪౨. దోషాదిత్రితయంకృత్వా పాణినాయమ్యమాత్రయా
వేదవిన్యాసజాలాని విధాయైకాగ్రమానసాః ౪౩. ప్రత్యూహజాల ముత్సార్య సా
క్షిఘాతపురస్సరం, శుద్ధిపంచకమాకల్ప్య శుద్ధాత్మానో యథావిధి ౪౪. ఆరంభం
చతతఃపూజాం క్రమైరేవాగమోదితైః, దత్త్వాసనార్ఘపాద్యకృతః కౢప్త్వాచమన
క్రియాః ౪౫. స్నానోపచారనిరతాః పరిధాపితవాససః, ఉపవీతానురోధజ్ఞా దివ్య
గంధవిధాయకాః ౪౬. పుష్పారోపణవేత్తారో ధూపదీపప్రదర్శకాః, తస్మైతపఃప్ర
భావాప్త నైవేద్యం తే న్యవేదయన్ ౪౭. సంగచ్ఛంతేపరంయేన సర్వదేవనమస్కృ

యాః, నమస్కారేణలింగంతం నమస్కార్య మతోషయన్ ౪౮. ఆకాశాదాస్వదే
హాంతే వస్తు న్యమితవైభవం, తందేవంభక్తములభం ప్రాదక్షిణ్యాదహర్షయన్ ౪౯.
స్వతపవార్పితంభక్త్యా తస్మైసర్వాంతరాత్మనే, అర్పయామానురాత్మాన మాచార
ఇతితద్విదః ౫౦. తేషాంభక్తిపురస్కారం పూజాతంత్ర మహాంభులం, ప్రత్యగ్రహీ
ద్విరూపాక్షో భక్తానాంపరమాగతిః ౫౧. అకృత్రిమస్వభావానాం తేషామభ్యర్చ
నాచ్ఛివః, అకృత్రిమగిరాంభూమి రాసీదవ్యాహతోత్సవః ౫౨. ఆనందేనైవనిర్వ్యా
ఘం వాత్సల్యేనైవ నిర్భరం, సాన్నిధ్యేనైవసంవృత్తం లింగంతత్ప్రిబభౌ తథా ౫౩.
అభ్యర్చితంపరంలింగ మాలోక్యాగ్రేతపస్వినః, అమన్యంతచిరేణైవ తపాంసిసఫలా
నితే ౫౪.ఇయంభక్తిరియంపూజాధ్యానమేతత్తపస్త్విదం, ఋషయోఽమీసదేత్యా
హు స్తత్రైకే శివయోగినః ౫౫. అంతరంగచరాయేతు శివశాసనధారిణః, తేపి
సప్తర్షయోదేవం ధన్యాఇత్యబ్రువన్గిరా ౫౬. ఇతిసమ్యక్తమారాధ్య శివసిద్ధాంత
దర్పణాః, దేవంస్తోతుంసమశ్చక్రుః పూజాస్తోత్రఫలాయతే ౫౭. తుష్టువుర్నియతా
త్మానో విశ్వేశంవైదికైః పదైః ౫౮. * *

సప్తర్షికృత విరూపాక్ష వేదపాదస్తవః.

* సప్తర్షయః * విద్యానామాదివక్తాయో వీశరాద్యైరుపాస్యతే, సనఃపాతు
మహాదేవ ఈశానోజగతఃపతిః ౫౯. యస్యాజ్ఞయాజగత్సర్వం విష్వగ్విపరివర్తతే,
నుమస్తమేకమవ్యక్తం శాశ్వతంశివమచ్యుతం ౬౦. సఏవనస్సదాశంభు శ్శర్మభూమా
ప్రయచ్ఛతు, యోఽధితిష్ఠతి తంత్రాణాం సహస్రేణాయుతేనచ ౬౧. ఉమాలింగిత
దేహార్ధ శ్చంద్రార్ధకృతశేఖరః, ఉగ్రోతితశివాత్రోణి రుతబభ్రుస్సుమంగలః ౬౨. సుర
స్రవంతీసోత్తంసా సంసారోత్తారిణీసతాం, శివమూర్తి శ్శ్రియైభూయా దఘోరా
పాపకాశినీ ౬౩. సఏవరుద్రోనస్సర్వాన్ రక్షత్వక్షర విగ్రహః, యఏవశాస్తారుద్రా
విశిఖాసశ్చకపర్దినః ౬౪. వయమాస్మనసీమాంతం బంధమైకాత్మ్యగోచరం, ప్రపృత్యా
మహపశుపతిం వశ్యంతోజ్యోతిరుత్తమం ౬౫. తస్థుషోజగ్మషోధామ విశ్వస్యాస్య
విభేదతః, తంప్రపద్యామహేరుద్రం విశ్వాత్మానంపరాయణం ౬౬. దదాతుపరమాం
సిద్ధిం సఈశానశ్శివరశ్శివః, జ్యోతిర్యైద్రీయికీయత్తా తస్మిన్సర్వంప్రతిష్ఠితం ౬౭. తమే
వచింతయామస్తు చిత్తేకించింతయాన్యయా, యస్మిన్న్యమిజనఃస్థాయీ యుంజానః
ప్రథమంమనః ౬౮. అపారకరుణాసింధు రభూమిర్బహిరాత్మనాం,అవికాంతఃస్వనిష్ఠా
నా మాయురన్నంప్రదీయతాం ౬౯. స్వశక్తిప్రసరైర్వ్యాప్య త్రికర్ణైరరుణై
శ్శివః,వేధయంతంసరోజిన్యా స్తత్వాయసవితాధియః ౭౦. యుక్తేనవిధినాశంభుంప్రప
న్నాఃస్మపరేశ్వరం,యుక్తేనవాఙ్మయేనాపి యుక్తేనమనసావయం ౭౧. ప్రపన్నాఃస్మపరం
ధామ ప్రపన్నార్తిహరం గతాః, తత్త్వస్యమనసోవాపి కృతస్య జ్యోతిషస్పతిం ౭౨.

ఆత్మేశజగతామీశ నాగేశగిరిజేశ్వర, అనన్యాధీనసంకల్పాః ప్రతినస్స్వమనాథ
వ ౨౩. కిమన్యైర్దైవతైరేభిః పరిచ్ఛిన్నఫలప్రదైః, అనంతానాంఫలానాంత్వాం ప్రదా
తారంభజామహే ౨౪. ఏకంసూక్ష్మంపరంస్థూల మణీయాంసం గుణాధికం, విశ్వేశ
మేవపశ్యామోవిశ్వస్యాయతనంమహత్ ౨౫. స్పృష్ట్వైవభోర్ధరూపాణి అఫేత్యన్స్వత
మఃపరం, స్థాణుస్సకలావిద్యా నామాస్యతిష్ఠదశాంగులం ౨౬. యత్రయత్రహి పశ్యామ
స్తత్రతత్రైశ్వరాణ్యహో, పరోరజాంసితేజాంసి సహస్రాణిసహస్రశః ౨౭. యత్ర
యత్రహిపశ్యామ స్తత్రతత్రాగలోహితః, తేజోవిశేషా దృశ్యంతే నీలగ్రీవావిలో
హితాః ౨౮. త్వదంఘ్రిధ్యాన నిరతాః త్వద్భక్తా స్నీలలోహిత, దుర్గోమహోద్యాం
స్త్వదేకాశా నస్మాకం పాపంనరాతయః ౨౯. కలాభిరకలాభిస్త్వం జగదాప్యాయన
స్యచ, మహానిధిశ్చ నిష్కర్ష స్త్వందోషున్నానుషస్వసః ౩౦. నిర్విఘ్నాసుక్రియా
స్వేశ ప్రత్యూహాసుచతాసుచ, ఋషీణాముగ్రమేనత్వాం వినాయ్యోశాణవానుత ౩౧.
త్వస్మిన్నముఃపరేశాయ వినాయస్త్వజ్ఞతాః సమాత్, దివిభూమౌచసర్వత్ర దృశ్యతే
శ్రూయతేపివా ౩౨. అహోహోనయామనిరాధనాయ్యా మైశ్వర్యో వర్ధితౌజసా, తవప్రత్రి
యాఃపతిర్ద్రష్టా కపిస్త్రీహపతిర్యవా ౩౩. త్వస్మిన్నవోస్తు యస్త్వైవం నామానిగుణ
ఘోషయః, జానవేదాప్రియస్త్వంభో ప్రియస్తోత్రోపనస్సతి ౩౪. తపోమయంమహా
నాస ధ్యానాదిపరిశోధితం, ఆత్మరూపైర్గృహాణత్వం సహదేవైరిమంహవం ౩౫.
అస్నువానాదికస్సర్వా పిశ్వాధికధృతాకయా, హిరణ్యాయేనఘాయాంనో విరాట్
దేవీప్రనోహితా ౩౬. నకించిదపిజానీమ స్సర్వవేత్తా త్వమేవహి, *స్కాందః* ఇత్యే
వంసముచిత్పుష్టి సన్నిపాతైఃపష్టి స్తవమమలం నిశమ్య దేవదేవః, భక్తానాంప్రయత
ధియాం శివస్స తేషాంస్వంరూపం ప్రకటయతిస్మ దేవదేవః ౩౭. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
సప్తర్షిభిర్విరూపాక్షపూజనంనామ చతుర్థోఽధ్యాయః. ౪.

స్కాందః అఖండమివపుణ్యానాంఫలమాకారతాంగతం, అవిర్భూతంపరంశం
భుమద్రాక్షుః పరమర్షయః ౧. ఆలోక్యానందవివశా దేవమానందకాననం, విరూ
పాక్షం మహాదేవం దయావిగ్రహగోచరం ౨. యథాభద్రశిలాస్థానే దృష్టమాశ్చర్య
దాయకం, నమ్రతున్సాంజలిపుటాః పరివేల్లజ్జటాధరాః ౩. ప్రజాతానందబాష్పాస్తే
ప్రచలద్వల్కలాంబరాః, ఆహ్లాదవిషమన్యాసై రంతస్సంభ్రమనిర్భరైః ౪. అభివర్ధి
తహైర్ధైర్య రభియుక్తాగమాగతైః, విరూపాక్షమహాదేవ పంపాక్షేత్రాధినాయక ౫.
హేమకూటేశ విశ్వేశ స్వాత్మేశేత్యున్మిషద్గిరైః, ప్రణమంతోఽఖిలై రంగై రుత్థి

ష్ఠంతశ్చ సంభ్రమాత్ ౬. ప్రదక్షిణంప్రయాన్తశ్చ తిష్ఠంతస్తిమితాః క్షణం, నేత్రే అపివినిందంతో నిమేషోన్మేషవంచనాత్, నిశ్శ్వాసోచ్ఛ్వాసయోర్వృత్తిం దీక్షా విఘ్నకరీమపి, నిర్భర్త్సయంతశ్చేతాంసి స్థాపయంతిస్వకేపదే ౭. కింవీక్షణీయం కిం కార్యం కింవాచ్యం భావ్యతాంనుకిం, ధ్యాతవ్యంకిమితివ్యక్తం నజానంత స్తదాశయాః ౮. గతో మోహమయః పాశో విశ్లథ్య విలయం గతాః, ఇత్యంతరోట్టంగాః సంహృష్టా భస్త్యున్మేషవశీకృతాః ౯. అజటాజూటలయుక్తంభో స్తానకేం శేఖరాయితాం, తామిందురేఖాం తత్ఫాలనయనం చేస్థపాటకం ౧౦. తేదక్షిణే వామకాణ్డే కుండలేశేషభూషితా, తన్మందహాసితాం వీక్ష్యా కరుణారసపూర్ణితం ౧౧. పంచతాన్యపి వక్త్రాణి కాలిమానంగళేచతాం, లిప్తశాయుధినో బాహూన్ తాన్ హస్త్ర. బ్రహ్మకపాలికాః, కర్ణిచర్మచ తద్వాసస్తేచతే ఫణినూపురే, ౧౨. భస్మోద్ధూళంచ తద్గాత్రం తంచవాహనశాడ్వలం ౧౩. సౌలభ్యం దేవదేవస్య సర్వమాత్మైకగోచరం, దర్శందర్శనయా సింధో స్తత్ర తత్ర వ్యాతాశయా ౧౪. విరూపాక్షప్రసీదేతి శరణం తం పునర్యయుః, సప్తర్షయో మహాత్మాన స్తస్మిన్కాలే కిమార్యతే ౧౫. తేజానంతిశివో వేత్తి బ్రహ్మాహామపి వేత్స్యతి, తతస్తే భక్తివివశాః స్తోత్రంచక్రుః పృథక్ పృథక్ ౧౬. పూజయిత్వాశివం భూయః పరమార్థవిదాంవరః, అంతర్బహిరుపచారై స్తత్పూజామితికథ్యోయం ౧౭.

* * *

భరద్వాజః— కృతశ్రీవిరూపాక్షమానస పూజా:

భరద్వాజః అనాద్యంతమనౌపమ్య మవాఙ్మనసగోచరం, అప్రమేయమనాకార మజమక్షరమవ్యయం ౧౮. వ్యక్తావ్యక్తంవిరూపాక్షంపంచబ్రహ్మస్వరూపిణం, శాశ్వతంసర్వభూతస్థం నిత్యతృప్తంనిరంజనం ౧౯. యతో వాచో నివర్తంతే అప్రాప్యమనసా సహ, కథం త్వామీశ దేవేశ ముపచారార్హమీశ్వరం ౨౦. పూజయామిజగన్నాథ మాత్రకాయుక్తిః కరవాణికిం, త్వదృతేపంచకృత్యేషు కఃపరో జగదీశ్వరః ౨౧. తథాపిత్వాం గతేస్సర్వే నాగమైరినకథ్యసే, పూజాచ్ఛలాత్కరిచ్ఛేత్తుర్క్షిందత స్తవ నచ్ఛలాత్ ౨౨. ధ్యానచ్ఛలాత్తు విస్మర్తు రహోహా దేవప్రసీదసి, తస్మాత్త్వాంసర్వగం ధ్యాత్వైః పూజయామ్యుపచారతః ౨౩. రాజరాజసఖో రాజశేఖరో రాజసేవ్యయం, రాజోపచారైస్తుభ్య ముపచారాన్ సదామ్యహం ౨౪. ధ్యేయస్త్వం తత్రనిస్సర్గం ధ్యానంశక్తంతదాత్మనః, త్వామేవాశేషరూపత్వాద్ధ్యాయామి ప్రతిసంభృతే ౨౫. సచమన్వ్యతిరిక్తోసి సిద్ధాంత్వావాహితోనుహూ, పంచకృత్యప్రధానాయాగ్యస్వ మిచ్ఛాశక్తి సంగతః ౨౬. ఆధారాధేయరూపస్త్వం ప్రభాదీప ప్రకాశవత్, తత్కారోమిమనోబుద్ధి స్థూలసూక్ష్మతయాసనం ౨౭. సంముఖీకరణం యస్త్తే స్సర్వగస్యకథంతవ, తసాపాస్తిక్యయోగ్యంత్వాం సంముఖీకర్తు ముత్సహే ౨౮. అగ్న్యా

బుమరుకాంసోమ హవ్యార్ఘ్యార్థస్తీర్థగాత్మతా, కథవిశోధనం స్యాత్తేప్రయుక్తం త్వ
న్నిశోధనం ౩౦. అపరిచ్ఛిన్నధామ్నస్తే కథంస్యాదవకుంఠనం, అద్యాప్యనంత చిద్రూ
ప కల్పయామ్యేవతత్ప్రభో ౩౧. పాద్యంకింపర్యతః పాదే తవాద్యాప్యప్పిరంబు
తత్, ప్రవిష్టోసితథాయుక్తం తథాప్యర్ఘ్యం దదామితే ౩౨. కథమాచమనంనిత్యం
శుద్ధవుంస స్వద్వైక్యతః, ఆత్మశుద్ధిర్భవేదేవ ప్రీత్యైతత్క్రియతేమయా ౩౩. దశో
త్తరాంగైర్బ్రహ్మాండైః స్థిరమానిర్విగాహ్యతే, మలత్రయస్సతాం త్వద్భిః వ్యాజాది
త్యభిషిచ్యతే౩౪. నిర్ద్వంద్వరూపనిర్లక్ష్య దిగ్వాసాస్త్వంకరోమ్యహం, వాససీతత్ప్ర
భో తుభ్యం మయాతచ్చాత్రదీయతే ౩౫. నిర్గుణోసిగుణస్తద్వా న్నాగయజ్ఞో పవీత
వాన్, తుభ్యంవిశ్వాసరూపం తముపవీతం కరోమ్యహం ౩౬. ఆత్మైదా త్వద్విభూ
షాత్వం ద్యుమణిస్తద్విభూషణః, నిర్దిశామిప్రభోతుభ్యం నిశ్చయాఖ్యం విభూష
ణం ౩౭. గంధవత్యాత్మరూపస్త్వం గంధానాం పతిరీడ్యసే, తథాభక్తిమయం గంధ
మహమాపాదయామితే ౩౮. మాలాదిషువిభాగేషు పూజాంగ ముపరిస్థితం,
సుమనఃప్రీతయే తుభ్యంసామనస్యం దదామ్యహం. ౩౯ జ్ఞానాగ్నిసంస్కృతాజ్జ్ఞాత
మవిద్యాఖ్యాద్వనస్పతేః, క్షుద్రాభిలాపసంధూప మధివాసి కరోమితే ౪౦. భాస
మానంస్వయంధామ్నా భాసయత్యఖిలంజగత్ ౩౭. తదప్యంతఃప్రకాశంతే దీపమా
కల్పయామ్యహం ౪౧. అన్నంబ్రహ్మేతియద్రూపం తత్త్వం తత్త్వైపరాత్పరం, యద
నాదితవాహ్యేత త్కర్మజాతంనివేదయే౪౨. ప్రకృత్యాత్రిగుణాత్మాత్వం చంద్రభూష
ణవానహో, తథాపిఘనసారేష్టం రాగతాంబూల మర్ప్యతే ౪౩. ప్రాంశుమి
త్యాహసూక్తం త్వా మత్యతిష్ఠద్దశాంగులం, సూత్రాంతశాయినే చ్ఛందోదదా
మ్యుపనిషన్మయం ౪౪. గోరూపోగోవృతోగోపో గోవృషేశ స్త్వమేవహి, తథాపి
మమగోజాలం చామరంచ దదామ్యహం ౪౫. సప్తస్కంధజగత్ప్రాణ త్రిగుణాద్యా
విలాత్మనే, నిత్యాదిశ్చక్రియారూపం తాలవృంతం దదామితే ౪౬. బింబాద్బింబస్త
దాధారరూపస్త్వం తదపిప్రభో, ఆత్మవిజ్ఞానరూపస్య దర్పణం ప్రదదామ్యహం ౪౭.
బ్రహ్మాండంతత్ప్రవిశ్యాంతః చేష్టసేతదహంకృతః, యథాచేష్టయసేమాయిన్ తథానృ
త్యామిశంకర ౪౮. అనాహ్లాతమనాకృష్ట మభిన్నంశ్రుతిసమ్మతం, స్వానుభూతం
శివంవేద్యం గేయంత్వన్మయమర్ప్యతే ౪౯. పుష్పవంతౌయదానద్యశ్చ రాభిశ్చక్రస
మ్మతం, సమానాహతనిర్ఘోష పుష్కరంవా దదామ్యహం ౫౦. అవిశ్రాంతైరనా
క్రాంతై రమేయత్వాదకర్తృకైః అపిస్తుతోహ్యనాలస్యై స్తథాత్వాంస్తౌమి
భూయసా ౫౧. అఖండమహిమానంద కథంస్యాత్త్వత్ప్రదక్షిణం, మాయాదిని
యమావృత్తం తత్తథాపి కరోమితే ౫౨. అచింత్యమహిమానంద మవాఙ్మనసగోచ
రం, నమామిత్వాంసదా చిత్తేభక్తానాం కల్పభూరుహం ౫౩. పురుషప్రకృతివ్యక్తాత్వాన్మ
హైన్నాఖిలంజగత్, త్వద్రూపముపచారార్థం తత్తన్మ్నాదా ప్రదీయతే ౫౪. స్వయం

ఫలంతికర్మాణి సాక్షిత్వ ముపచారతః, ఫలంతితానిత్వామేవ ప్రార్థనేయం మమ ప్రభో ౫౫. వ్యాపారాసక్తపవాసం భవద్విస్మరణా త్ప్రభో, అద్యత్వాం వేత్స్యతో భావైర్యుక్త మాత్మానమర్పయే ౫౬. సర్వాశ్రమస్సర్వగతో మదభిన్న స్త్వమేవహి నోద్వాస్య తేతథాప్యంత స్సంకల్పైస్సుస్థిరోభవ ౫౭. * *

—♦ జమదగ్నిః. ♦—

నమస్సర్వగుహేశాయనమస్సర్వార్థదాయినే, నమస్సర్వార్థయోగాయ నమస్తే సర్వతేజసే ౫౮. నమఃపరాయ యోగీంద్ర నమశ్శివపరమదైవత, నమఃపరమ కల్యాణ నమఃపరమసిద్ధిద ౫౯. వాఙ్మనఃకర్మభిః పుణ్యైర్యాభవ్యంతే భాస్వరాః క్రియాః, యాయాస్తాస్తా నమస్తుభ్యం విషయీకురుతాశ్శివ ౬౦. త్వమాకాశ స్త్వమనిలస్త్వమగ్నిస్త్వం రసాశయః, త్వంమహీపుష్పవంతౌ త్వం పుంసేతుభ్యం నమోనమః ౬౧. గరిష్ఠాయవరిష్ఠాయ శరణ్యాయ శరీరిణాం, వరేణ్యాయనమస్తుభ్యం త్రైగుణ్యాతీతమూర్తయే ౬౨. స్వతంత్రఃపరతంత్రస్త్వం గోచరస్త్వమగోచరః, అక్రియశ్చక్రియావాంస్త్వ మచింత్యమహసే నమః ౬౩. కరణాయనమః కర్త్రే వచసేవదతేనమః, నమోజ్ఞానాయవిజ్ఞాత్రే స్వపతే జాగ్రతేనమః ౬౪. సర్వాశ్రమవిధేయాయ సర్వవర్ణానువృత్తయే, సర్వవిద్యాధిగమ్యాయ సర్వనిత్యాయతేనమః ౬౫. నమస్స్వాత్మానుసంధాన స్వాధిష్ఠచరణాంబుజ, నమస్స్వభావగంభీర మహాపౌరుషభూషణ ౬౬. నమ స్స్వకల్పనోల్లేఖ్య జగదాలేఖ్యకౌశల, నమోగౌరీపరిష్వంగ యోగ్యసౌభాగ్యభూషణ ౬౭. నమస్స్వతంత్రకర్తృత్వ స్వాభావికవిజృంభణ, నమః ప్రణతసంకల్ప కల్పనాకల్పపాదప ౬౮. నమస్త్రిశూలదంతాగ్ర నిర్భిన్నాశేష దానవ, నమః కపాలమాలాభి రలంకృత కళేబర ౬౯. నమోమందాకినీస్రోత స్స్వనోన్మిషిత జటాధర, నమశ్చంద్రకలాసాంద్ర స్యందమాన సుధారస ౭౦. నమోభక్తజనాధీశ నమోభక్తజనప్రియ, నమోనమ్రజనైశ్వర్య నమోభక్తజనేశ్వర ౭౧. బ్రహ్మాండానిగుణాస్సర్వే తత్త్వదావరణాన్యపి, ప్రధానంపరమంబ్రహ్మ యత్రస్యుస్తస్మై నమోనమః ౭౨. యథామతియథాశక్తి స్తోతుస్తోత్రంత్వయి ప్రభో, అర్పయంతిగుణాహిత్వాం స్వేచ్ఛయా భవతేనమః ౭౩. నమోనమోమహాదేవ నమోదేవాధిదైవత, నమశ్శంకర సర్వేశ నమశ్శివ సదాశివ ౭౪. భూతానామంతరాత్మాత్వం భూతేశ ఇతి గీయసే, అంతస్సర్వే ప్సితంవేత్సి వేదితాత్వం ఫలప్రదః ౭౫. జాయంతేచమ్రియంతేచ చరాణిస్థావరాణిచ, తత్రసాక్షీత్వమేవైక స్సర్వకర్తా నియామకః ౭౬. అద్యాపివేదాస్త్వాంద్రష్టుం క్లిశ్యంతి బహువిస్తరం, కింపున స్తన్మనుష్యాస్సంతః త్వాంతథా దివ్యదర్శనాః ౭౭. తపసాకిన్నుగమ్యోసి ధ్యానకింత్వాం నలక్షయేత్, సమాధేఃకింనశం యాసివ్రతానాం త్వమగోచరః ౭౮. ఉపవాసాదిభిః కింత్వాం క్లేశైర్న్యమిత దైర్ఘ్యయః, అపరోక్షఇతివ్యక్త స్సాక్షిత్వం

తమసఃపరః ౭౯. తేజసామపిభూతేశ ప్రవిశ్యాంతః స్వమాత్మనా, తైజసం తత్త్వమ న్యేషాం స్థాపయస్య ర్థసిద్ధయే ౮౦. వాఙ్మనఃకర్మభిస్సమ్యక్ త్వాముద్దిశ్య కృతం తపః, ప్రసూతేపరమాం సిద్ధిమభవానుగుణాత్మనాం ౮౧. పరమాణుర్మహీయాం స్త్వ మంతస్సిష్టః ప్రకాశసే, మహతాంభూయసీం బిభ్ర స్మహతాంచ త్వమాత్మని ౮౨. అణుత్వంచమహత్త్వంచ విభోః కాల్పనికంతవ, ప్రకృత్యా నిర్వికార స్త్వం త్వదా నందాది లక్షణం ౮౩. యాదృశీభావనా యస్య సిద్ధిస్తస్యహి తాదృశీ, మద్భావనా నురూపేణ మూర్తాత్వం సిద్ధిదాయక ౮౪. త్వమింద్రియాణి త్వంశుద్ధిస్త్వం మన స్త్వం సమృద్ధయః, త్వంతప స్త్వం మహాయోగ స్త్వ మర్థాస్సకలాఅపి ౮౫. నిరాకా రస్య తేశంభో జ్యోతీరూపస్య మూర్తయః, లోకానుగ్రహణార్థాయ నచే ద్భక్తేష్ట సిద్ధయః ౮౬. స్పృశ్యతేశ్రూయతే యత్ర దృశ్యతేశ్రూయతేపి వా, రస్యతేచ విభోసర్వం భావజాతం త్వదాత్మకం ౮౭. తీర్థేషుపుణ్యరూపేషు సరస్స్వపిగిరిష్వపి, ఫలందదాసి భక్తేభ్య స్త్వమేక స్తత్తదాత్మనా ౮౮. నహికాశ్యాదిషు స్థానే ష్వ వ్యాజకృతసన్నిధిః, విశేషాదాగమోచాస్య భక్తానాంసిద్ధిదో హ్యసి ౮౯. అంత గ్మాలకరండాది పర్వంతాంబుజ ధామసు, దదాసిదివ్యయోగిభ్యః స్థితస్తత్రసమీ హితం ౯౦. నాస్తికిం భవతో రూపం సర్వత్రాపి మహేశ్వర, తథాపికాంశ్చిన్నిశ్చిత్య యజంతే త్వాంస్వసిద్ధయే ౯౧. యత్రయన్నిశ్చితా బుద్ధి శ్శివోస్మీత్యేక చేతసి, తత్రసన్నిదధాసి త్వమేవందేవ్యాదయానిధే ౯౨. శ్లాఘ్యోస్మి పుణ్యజన్మాస్మి ధన్యో స్మి జగతీతలే, అహోహో భక్తసముస్మేనో విరూపాక్ష నమోనమః ౯౩. *

—♦ అత్రిః ♦—

అగ్రత శ్శివపాహి త్వంపశ్చాత్పాహిమహేశ్వర, ఊర్ధ్వంపాహిమహేశ, త్వ మధస్తాత్పాహి శంకర ౯౪. పృథివ్యాంపాహి గిరిశపాహ్యప్స్వర్థ్వం సదాశివ. వహ్నౌపాహిమహాదేవ వాయౌపాహి త్రియంబక ౯౫. ఆకాశేపాహిభూతేశ పాహీశ శశిసూర్యయోః, ఆత్మానంపాహి నాగేశ మనఃపాహి త్వమీశ్వర ౯౬. బుద్ధింపాహి జగన్నాథ సంకల్పంపాహి సర్వగ, శ్రోత్రంపాహిపరేశాన త్వచంపాహి జగద్గురో ౯౭. చక్షుషీచసదాధార జిహ్వాంపాహీందుశేఖర, ఘ్రాణంపాహి విరూ ప్రూప పాహివాగాదికం ప్రభో ౯౮. విచారంపాహివిశ్వేశ పాహి విశ్వాధికోద్భవ, శూలహస్తధియంపాహి ధృతింపాహి పినాకధృత్ ౯౯. వృషవాహనపాహిత్వం ధర్మంమే శాశ్వతంహృదః, ఆచారంపాహిసర్వజ్ఞ విద్యాంపాహికలానిధే ౧౦౦ మృత్యుంజయ క్రియాంపాహి పాహిభక్తిం పరాత్పర, ఉన్మఖంపాహిరుద్రత్వం పాహ్యలంభవనాశన ౧౦౧ ప్రమథేశగతిం పాహి పాహిచింతాంగణేశ్వర, పురస్తా దూర్ధ్వగేపాహి విజ్ఞానం పాహి భూతప ౧౦౨. ప్రజ్ఞాంపశుపతే పాహి పాహిభావం

కపాలభృత్, పాదంపాహిపరంజ్యోతీ రూపంపాహి పరోరజః ౧౦౩. వక్షఃపాహిగణేశస్త్వం శూలహస్తా స్తనాంతక, కటింపాహిమహాకాల ముఖంపాహ్యంబికాపతే ౧౦౪. మూర్ధానంపాహి భీమస్త్వం సర్వాంగంపాహి కాలజిత్, పాహిమాం మేరుధన్వాత్వం పాహిమాంనీలలోహిత ౧౦౫. పాహిమాంపరమైశ్వర్య పాహి శ్రీకంఠ పాహిమాం. * * *

—ః సోత్రమ్ ః—

ఆత్మానం పరమాత్మాన మంతరాత్మానమీశ్వరం ౧౦౬. నతోస్మిత్వాం మహాదేవ ప్రణతానాం శుభంకర, శివత్వంయస్యనిస్సీమం నిస్సామాన్యస్య లక్షణం ౧౦౭. తంత్వాంశివప్రపద్యేహం తత్త్వాతీతం పరాత్పరం. సంభవత్యఖిలం యస్మాజ్జగద్యద్భవనం మతం ౧౦౮. తారతమ్యాపరిచ్ఛేద్యం అనంతంత్వాం నతోస్మ్యహం, అవిధేయేషుజీవేషు యత్సామ్యంసుప్రతిష్ఠితం ౧౦౯. అనుగ్రాహకమాప్తానాం త్వాముగ్రం శరణంభజే, సూక్ష్మస్థూలాదిభేదేన పరిచ్ఛేత్తుం నశక్యతే౧౧౦. సర్వాపియత్రజ్ఞానంతం సర్వగంత్వాం శ్రయామ్యహం, దేవానామపియోదేవః తేషాంచ త్వంమహానసి ౧౧౧. క్రీడాదిలక్షణోపేతం త్వాం మహాదేవభావయే, నిలంవామేస్వభావేన లోహితందక్షిణంగకే౧౧౨. శక్తిశక్తిమదాఖ్యయంత్వాశ్రయే స్త్రీలలోహితం,అంతకస్సర్వభూతానాంహర్తాత్వంతస్య చాంతకః౧౧౩. తంత్వాంభక్తకలాగమ్య మంతకాంతక మాశ్రయే, అణవఃపశవస్సర్వే పతిస్తేషాం త్వమాదిమః ౧౧౪. తంత్వాంపశుపతింవందే పశుభావజిహాసయా, షడ్వింశత్తత్త్వనిర్వాహ్యం విశ్వమర్వాక్చ పర్వణి ౧౧౫. త్వమేవతద్గుణాతీతం త్వాంవిశ్వాధిక మాశ్రయే.

—ః రహస్యమ్ ః—

అనాదిమాదిమందేవ మిష్టమీశ్వర ముత్తమం ౧౧౬. ఊహాబుద్ధిప్రదాతార మకారంప్రణమామ్యహం, ఆద్యంతకైరప్రతర్క్యంత్వాంత్రయీశ్రమగోచరం ౧౧౭. ఏకమైకాంతికైర్ధ్యేయ మనన్యాపమ్య వివర్జితం, అంబికాపతిమస్తోకంమహాంతంత్వాంనమామ్యహం ౧౧౮. కల్యాణం సాత్వకంగంగాధరంఘు టితసత్ఫలం, ఏతంనమస్కృతోనామ్నా చరిష్ణుంచాష్టరూపకం ౧౧౯. జగత్స్వరూపరహితం జ్ఞాతారం టంకితంకరే,ఆత్మానందమరుంఘోషంవి నోద్యత్పాణికుంటికం ౧౨౦. తత్త్వార్థంస్వపతిందాంతం ధనదం నాదరూపిణం, పరిస్ఫుటక్రియారూపం బర్బరం భవభర్జనం ౧౨౧. మంత్రేశంయంత్రకర్తారం లమేశంలాకినీశ్వరం, వంద్యంసర్వషడంగేశం సర్వకారణ కారణం ౧౨౨. హారంలక్ష్యద్వీపశ్రేశం త్వాంనతోఽస్మి మహే

శ్వరం, ప్రాప్తోఽస్మి త్వాం శ్రితోఽస్మి త్వాం నతోఽస్మి త్వాం సదాశివ ౧౨౩. ప్రసీద దేవ కారుణ్యాత్ కరుణాకర తే నమః. * * *

—: వసిష్ఠః :—

నమస్తే జగతాంనాథ నమస్తే విశ్వతోముఖ ౧౨౪. పంచవక్త్ర నమస్తేఽస్తు పరమేశ నమోస్తుతే, పర్యంతతః ఫలం దేవ క్రియాణాం తవదర్శనం ౧౨౫. దృష్టేపి త్వయి కింనామ కాంక్షణీయం ఫలాంతరం, నచాదృష్టే కిమస్త్యన్య ద్దర్శనీయం తథాత్మనః ౧౨౬. చక్రవాకస్య కిం ప్రార్థ్యం సద్య స్సన్నిహితే రవౌ, చాతకస్య కిం కరోత్యన్యై స్థితే ప్రాణప్రదేఘనే ౧౨౭. చంద్రాలోకనముత్సృజ్య చకోరః కిమపేక్షతే, మహాప్లవముపాసాద్య మజ్జన్ కిం యాచతే పరం ౧౨౮. ఛాయా తప్తస్య ఛాయాచ్ఛేత్తస్య కిం భవనాంతరైః, పిపాసిత స్సరో లబ్ధ్వా తత్రైవ రమతే కిల ౧౨౯. అమృతం ప్రాప్య యః కశ్చి త్కిమన్య ద్ధృదయో భవేత్, ప్రాణాన్ లబ్ధ్వా కిమస్యాఽ న్యత్కిం వా ప్రార్థయతే క్వచిత్ ౧౩౦. ఏవం ప్రాకృత రూపేషు ఫలేష్వాత్మ కినోనరాః, నాన్యత్ర క్వచిదప్యాత్మ వాంఛితం స్థాపయంత్యలం ౧౩౧. ఏవమప్రాకృతాకారే దేవే సాన్నిధ్యశోభిని, ప్రాప్య సర్వాః క్రియాస్తం త్రై ర్మహాఫలతయా శ్రుతే ౧౩౨. ప్రార్థనాంతరమస్మాకం నకించిదపి విద్యతే, ఈశ బింబస్య తస్యాపి నయనోన్మీలనాత్పరం ౧౩౩. నకృత్యం నిర్మిమాణస్య ఫలం తత్తత్ఫల ప్రదం, యథాహం చిత్రరూపస్య త్వద్దయా భిత్తిభాగినః ౧౩౪. నయనోన్మీలనం దేవ తథామేత్వన్నిరీక్షణం, జగతోపి తమోరోధే హ్యావృణో న్ననిరాకృతే ౧౩౫. వివస్వాన్పునరుక్తోపి విష్వగేవ ప్రకాశతే, తథా తే భావనాదృష్ట్యా గతవ్యామోహవిప్లవః ౧౩౬. పర్యాప్త సిద్ధిరద్యాహం విశేషాత్తు త్వదీక్షణాత్, * స్కందః * ఇతి తే మునయ స్సర్వే స్తోత్రం కృత్వా పృథక్ పృథక్ ౧౩౭. వ్యజ్ఞాపయన్ విరూపాక్షం చంద్రార్ధకృత శేఖరం, వయం హి సిద్ధసంకల్పా వయం సిద్ధసమాధయః ౧౩౮. వయం సిద్ధఫలా దేవ త్వదాలోక మహాత్మనాత్ ౧౩౯. ఇతి సత్యజన స్తస్మై ర్వాశ్ద్ధైః సహసా స్మేర ముఖో బభూవ శంభుః, య ఇమాన్ పఠతే విశుద్ధచేతాః శివసాలోక్యమవాప్య మోదతే సః ౧౪౦. * *

ఇతి శ్రీస్కాందమహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే సప్తర్షిస్తవోనామ పంచమోఽధ్యాయః. ౫.

* సూతః * ఇతి తేషాం స్తవం శ్రుత్వా స్మయమాననముఖ శ్శివః, మహాకారుణ్యాజలధిః పునరాహమహామునీన్ ౧. * ఈశ్వర ఉవాచ * ప్రసన్నోఽస్మి మహాభాగాః

శ్రూయతాం క్రమయోగతః, మమాజ్ఞాపాలితా యూయం భవద్భిర్దృష్టసిద్ధిభిః ౨. స్తోత్రైరపి ద్రుతం చిత్తమాగమాభ్యర్చితశ్చ వః, తథామద్దర్శనాదేవ యూయంసిద్ధఫలోదయాః ౩. తథాపి మయివో భక్తిర్న్యాచాలయతిమామితి, యత్రయత్రభవంతో మాం ధ్యాయన్త్యేకాగ్రచేతసః ౪. ప్రత్యక్షోఽహంభవిష్యామి తత్రతత్రైవమేవచ, జపతాంపఠతాం విప్రా జాగ్రతాంస్వపతామపి ౫. అనేనాఽహం స్వరూపేణ సదా సన్నిదధామివః, మమసాలోక్యసారూప్యసామీప్యాది పదంపయత్ ౬. తదిదం ధ్యాయినాంయుష్మాంస్తేషామపిసదాభవేత్. యేభక్తిమంతోయుష్మాసుమద్భక్తేషువిశేషతః౭. ఆత్మార్పితాన్స్వాన్నిత్యం తేభ్యోఽప్యేషదదామ్యహం,అద్యప్రభృతివిప్రేంద్రాః కల్పేకల్పే మమాజ్ఞయా ౮. సప్తస్వయస్సదాచారాయూయమేవ భవిష్యథ, వరాన్వ రయతాభీష్టాన్ దదామ్యేతత్పదంమమ ౯. * ఋషయఊచుః * దేవ దర్శనమాత్రేణ దత్తాత్మాభిమతోభవాన్, రూపేణైవామునాభూయః కింనాన్యన్నః ప్రపశ్యతి ౧౦. *స్కందఉవాచ* అథదేవంవిరూపాక్షం భరద్వాజోమహామునిః, ప్రసాద్యప్రాహ సర్వేషా మనుమత్యాపురఃస్థితః ౧౧. * భరద్వాజః* బ్రహ్మత్వాంస్తుతవాన్నామ్నా మయుతేనాగమాత్మనా, బ్రహ్మత్వం సృష్టికర్తృత్వం సర్వజ్ఞత్వంచ లబ్ధవాన్ ౧౨. విష్ణుర్నామ్నాంసహస్రేణ స్తుత్వాత్వాం సమపూజయత్ ,విష్ణుత్వంపాలకత్వంచ లబ్ధవాంశ్చసుదర్శనం ౧౩. దక్షోనామ్నాంసహస్రేణ త్వాంస్తుత్వా పరమాత్మనా(?)యత్, సర్వక్రతుఫలంలేభే తచ్చపాశుపతవ్రతం౧౪. తంమశ్చపరయా భక్త్యా స్తుత్వానామ సహస్రతః,అనన్యసులభంలేభేగాణాపత్యమనశ్వరం౧౫.అశేషనామరూపంత్వాంసహస్రవదనఃపురా, స్తుత్వాస్తుత్వాచవిశ్రాంతశ్శేషోఽభూచ్ఛేషనామభాక్౧౬. కిమన్యై రపిభూతేశ పశుపాశనియంత్రితైః, అలింగోలింగభావేన వేదైరద్యాపి మృగ్యసే ౧౭. అప్రమేయ మనౌపమ్య మవాఙ్మనసగోచరం, కస్త్వాంజానాతి భూతేశ భక్త్యాత్వాం జ్ఞాయసేపరం ౧౮. అగ్నిష్టోమాశ్వమేధాదీ నతప్త్వాపి మహత్తపః, అచరిత్వాబహూన్ క్లేశైః కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాదికం ౧౯. అక్లేశేన రిపూన్ జేతు మవాప్తుం యస్యచేప్సితం, అచిరేణైవకాలేన కేనోపాయేన శక్యతే ౨౦. తద్బ్రూహిరక్షసస్సర్వాన్ శరణ్యోఽసి శరీరిణాం. * * *

శ్రీవిరూపాక్షాష్టోత్తరశతనామస్తోత్రం.

* దేవదేవఉవాచ * మునేబహూనినామాని మమరూపానురూపతః ౨౧ తేషాంసర్వాగమైర్వ్యక్తం నామ్నామష్టోత్తరంశతం, శృణుతత్కథయామ్యద్యస్తోత్రం సర్వార్థసాధకం ౨౨. * * *

అస్య శ్రీవిరూపాక్షాష్టోత్తర శతనామామృతస్తోత్రమహామంత్రస్య: దేవదేవ ఋషిః, అనుష్టుప్ ఛందః, శ్రీపంపావిరూపాక్షేశ్వరో దేవతా, శ్రీవిరూపాక్షప్రీత్యర్థే జపేవిని యోగః. అథధ్యానం. అనాద్యంతమనౌపమ్యమవాఙ్మనసగోచరం, అప్రమేయమనా కారమజమక్షరమవ్యయం. వ్యక్తావ్యక్తం విరూపాక్షం పంచబ్రహ్మ స్వరూపిణం, ధ్యాయే హం సర్వభూతస్థం నిత్యతృప్తం నిరంజనం. * *

అథస్తోత్రం భవశ్శర్వో మహాదేవ ఈశానశ్శంకరశ్శివః, ఉగ్రః పశుపతీరుద్రో విరూపాక్షః పినాకభృత్ ౨౩. భీమః కపర్దీ శ్రీకంఠః ఖట్వాంగీ నీలలోహితః, శూలపాణి స్స్మర శ్శంభు ర్మేరుధన్వా మృగాయుధః ౨౪. గంగాధరశ్చంద్రమౌళిర్నీలకంఠః కపాలభృత్, కృశానురేతా స్సర్వజ్ఞో వామదేవో వృషధ్వజః ౨౫. వ్యోమకేశో మృడః స్థాణుః కామజి త్త్రిపురాంతకః, మృత్యుంజయః కృత్తివాసా శ్చిద్రూపః ప్రమథాధిపః ౨౬. అంధ కారిః పరంజ్యోతి ర్దేవదేవోఽస్థిభూషణః, తత్త్వాతీతః పరంబ్రహ్మ పరమాత్మా సదా శివః, ౨౭. స్మశాననిలయో భర్గః పార్వతీపతి రీశ్వరః విశ్వేశ్వరస్స్కందగురు శ్చంద్ర సూర్యాగ్నిలోచనః ౨౮. వేదాశ్వః ఖండపరశుః పంచవక్త్రో మహీధరః, విష్ణుబాణో విశ్వగర్భో నిషాదో విధిసారథిః ౨౯. అష్టమూర్తి ర్విశ్వమూర్తి ర్గిరిశో వృషవాహనః, నాదప్రియో నాగహార స్త్ర్యంబకః పూషదంతభిత్ ౩౦. మహేశ్వరో మహాకాలో దిగ్వాసా భస్మలోచనః, వసురేతా ఆదినటోఽఘోర స్తత్పురుషోఽవ్యయః ౩౧. సద్యోజాతో యక్షబంధు ర్వేదాశ్వః పరమాత్మకః ౩౨. కాలరూపీ క్రతుధ్వంసీ కైలాసాద్రినికేతనః, అవ్యక్తలింగో లింగాత్మా మహాయోగీ మహావ్రతీ ౩౩. అజైకపా దాదిభిక్షు ర్ధ్యాతే శో లకులేశ్వరః, కాలాగ్నిరుద్రో నిర్మాయో నరనారాయణ ప్రియః ౩౪. ఊర్ధ్వరేతా లోకకర్తా సర్వేశో మల్లికార్జునః, అహిర్బుధ్న్యోఽర్ధనారీశో గజాసురనిషూదనః ౩౫. సర్వజ్ఞో దక్షిణామూర్తి ర్జ్ఞానాత్మా హాటకేశ్వరః, ఆద్యంత రహితశ్చేతి నామ్నా మష్టోత్తరంశతం ౩౬ ప్రణవాదినమోంతైర్మా మేతై ర్మా మభి రర్చయేత్, సర్వసిద్ధిమవాప్నోతి నిరాయాసేనసన్మతే ౩౭. యఃపఠేచ్ఛృణుయా ద్వాపి సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే, సంగ్రామేవిజయీభూత్వా రాజ్యంప్రాప్నోత్యకంట కం ౩౮. ధర్మార్థకామా న్సంప్రాప్తో మమసాయుజ్యమాప్నుయాత్. *

సర్వయోగఫలం సర్వతపఃఫల మనశ్వరం ౩౯. సర్వక్షేత్రఫలం సర్వతీర్థస్నానఫలం తథా, సర్వస్తోత్రఫలం సర్వధ్యాన హోమఫలంచ యత్ ౪౦. సర్వపూజాఫలం సర్వ జపజ్ఞానఫలం మహత్, సర్వవేదఫలం సర్వయోగకర్మఫలం వరం ౪౧. అన్య చ్చయత్తి త్కార్మార్థం తత్తద్జ్ఞానోదితం తథా, ఫలమప్యఖిలంవిప్రాః యుష్మాస్వేవ ప్రసిధ్యతు ౪౨. బ్రహ్మాద్యం స్థావరాంతంచ జగదేతచ్చరాచరం, యుష్మదాజ్ఞావశో

భూయాదేతద్ధి మమశాసనం ౪౩. భవంతోపి విహాయాన్య క్షేత్రతీర్థాదివాసనం, క్షేత్రరాజేవసన్తోఽత్ర కృతకృత్యత్వమాప్నుథ ౪౪. పూజయంతో మహాల్లింగ మిదం మమజగన్మయం, అవాప్తసకలాభీష్టా యూయంభవత యోగినః ౪౫. ఇదంహిపరమం లింగం మమరూపం సుపూజితం, కామదాహే పురావిప్రా మయైవాత్రతపస్యతా ౪౬. తతో మమనియోగేన బ్రహ్మణాత్రనిర్మితం, శైవాఃపాశుపతాః కాలముఖా శ్చాపిమహావ్రతాః ౪౭. అర్చయంత్యఖిలా లింగమిదం పరమభాస్వరం, కేచిదీశానవక్త్రాది సమర్చంతి శివాత్మకాః ౪౮. సద్యోజాతముఖాన్యన్యే భక్త్యాః పశుపతౌ మయి, భావనానుగుణంసర్వే పూజయంతి సదామమ ౪౯. ఇదంలింగంమహాభాగాః ప్రాప్నువంతిఫలం తథా, సదామామత్రపశ్యంత స్సర్వాత్మానం పరంశివం ౫౦. కల్పకల్పాంతజేతారః కాలేసాయుజ్యమాప్స్యథ, * స్కాందః * ఇతిదత్త్వా వరంతేభ్యో హేమకూటేశ్వర శ్శివః ౫౧. ప్రత్యక్షఏవసర్వేషాం తేషామద్యాపి వర్తతే, తేపిలబ్ధవరా శ్శంభోస్సకాశా దేకచేతసః ౫౨. తదేకాశా స్తదేకాగ్రా స్తత్రైవన్యవసన్ సుఖం. త్యక్త్వాక్షేత్రాణి సర్వాణి తీర్థాన్యన్యానిభూతలే ౫౩. దేవాంశ్చాన్యా న్పరందేవం విరూపాక్షమమన్వత, పూజయాధ్యానయోగేన భక్త్యా స్తోత్రేణ చానఘాః ౫౪. కాలంక్షిపంత స్తే తస్మిన్కాలేకాలే ధృతింయయుః, సేవార్థమాగతానాంతే బ్రహ్మాదీనాంచ యోగినః ౫౫. శివప్రదర్శకాస్సంతః పంపాయాం న్యవసన్ సుఖం, ఇతితత్రవిశుద్ధభావభాజో మునయస్సప్త విధూతమోహబంధాః, శివమేవ పరంవిభావయంతో న్యవసన్ క్షేత్రవరేచ హేమకూటే ౫౬. *

ఇతి శ్రీస్కాందమహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే సప్తర్షివరప్రసాదోనామ షష్ఠోఽధ్యాయః. ౬.

* స్కాందః * తేహిసప్తర్షయస్సర్వే క్షేత్రరాజే కృతాదరాః, అసేవంత విరూపాక్ష మహర్నిశ మభీష్టదం ౧. శ్లాఘమానామహేశస్య కృపాంస్వాత్మసుసాత్త్వికీం, అత్రాగతావయంధన్యా ఇతిహృష్టగిరోమిథః ౨. ప్రాతఃప్రాతస్సముత్థాయ స్నాత్వాతీర్థేషు తేషు తే, ఆమోదమేదురైః పుష్పైరానర్చుః పరమేశ్వరం ౩. స్తోత్రేణ దేవం సంతోష్య జపంత స్సిద్ధిదాన్మనూన్, హుతాగ్నయ స్సుతపసస్సాయంతనయతాస్తథా ౪. నిద్రాతంద్రివినిర్ముక్తా నిశీథేషుచ తద్ధృదః, ఆహుస్మయద్యదఖిలం సర్వం తః సత్క్రియాత్మకం ౫. కలాస్వథచకాష్ఠాసు నిమేషేషు క్షణేష్వపి, యామేషు చసదాయుక్తా శ్శివేపంపాధిదైవతే ౬. హేమకూటేశపాదాబ్జరసనిఃష్యందరూపిణీం, తుంగభద్రాంప్రశంసంత స్తస్యామేవసదాప్లుతాః ౭. గాహమానావిష్టపాని కాలేకాలే

సమాహితాః, తానితాన్యపితీర్థాని తదేశంహ్యాదిబిభ్రతః ౮. అనుతీరంచ తీర్థానా
మాత్మానుధ్యాన తత్పరాః, పూజయంతో విరూపాక్షం పుష్పైస్తత్ర సుసంభృతైః ౯.
పల్వలేషుచ కుల్యాసు నిర్ఝరేషు హ్రదేషుచ, కుర్వంతః పరయాభక్త్యా స్నానమోజ
స్కరం స్వకైః ౧౦. తత్రతత్రచదివ్యాని శుభదాని మనీషిణాం, పశ్యంతః క్షేత్రరా
జాంతః క్షేత్రాణి సుబహూన్యపి ౧౧. ఏకరాత్రంత్రిరాత్రంచ పంచరాత్రం క్రియా
విదః, వసంతో విధివత్తేషు పూజాధ్యానాదిభి ర్యుతాః ౧౨ శృంగేషుతరుమూలేషు
శిలాసుచ గుహాసుచ, బిలేషుచప్రసిద్ధేషు వనేషు గహనేషుచ ౧౩. శైలసంధిషు
శస్తేషున్యస్తచిత్తా స్సకృత్సకృత్, తేషుతీర్థాదిషుస్థానే ష్వేకచిత్తాం స్తపస్వి
తాన్ ౧౪. శివలాంఛనసంయుక్తాన్ శివదర్శన తత్పరాన్, శివప్రశంసానిరతాన్
శివయో స్తత్త్వవేదినః ౧౫. మహాజటానేకజటా స్సబధ్యమానజటాం స్తథా, సమా
కీర్ణజటాన్కాంశ్చి జ్జటామకుటధారిణః ౧౬. మహాకల్పాంతసంసిద్ధ తపఃఫల పరం
పరాన్, భస్మలిప్తాకృతీన్భస్మ పరిక్లృప్త త్రిపుండ్రకాన్ ౧౭. భస్మోన్మృష్టజటా
జూటా న్భస్మమాహాత్మ్యభాషిణః, విరూపాక్షవిభూతీనాం వేదినశ్చ యుగేయు
గే ౧౮. స్థిరాయుషః స్థిరధ్యానాన్ స్థిరభక్తాన్ స్థిరాశ్రమాన్, ఆలోకయంత స్సా
నంద మాదిసిద్ధాం స్తపస్వినః ౧౯. తేసల్లపంత స్తైస్సార్ధం కుర్వంతో వాసముత్తమం,
తాంశ్చప్రశంసంతఏవాంతః తేషువిన్యస్తబుద్ధయః ౨౦. ప్రశస్యమానా స్తైర్భూయో
యూయం ప్రత్యఙ్ముఖా ఇతి, అనాదిసిద్ధాన్ శృణ్వంతః తేభ్యః పంపేశితుః కథాః ౨౧.
ధారయంతశ్చ తేసర్వే వదంతస్తాశ్చ సర్వదా, వివిక్తేషుప్రదేశేషు వీతరాగా ననా
కులాన్ ౨౨. విశేషాదుపసీదంతో యతీన్ బ్రహ్మవాదినః, తథాచభైరవాం స్తేషు
తేషుస్థానేష్వవస్థితాన్ ౨౩. క్షేత్రపాలాంశ్చవిఖ్యాతాన్ క్షేత్రరాజాధి రక్షకాన్
యక్షిణీస్థానవిర్దిష్టా యోగినీస్సిద్ధియోగినీః ౨౪. సదాపర్యటనోదారాన్ భూతా
న్భూతాధిపానపి, ప్రమథాన్ప్రమథాధీశా న్గణాధీశా న్గణానపి ౨౫. అన్యానపి
చతుర్దిక్షు క్షేత్రరాజాధికాంక్షిణః, ప్రత్యక్షయంతో లోకేషు ప్రఖ్యాతాన్ రుద్రకింక
రాన్ ౨౬. అహోభాస స్తప్సయో మాన్యాఇతి స్తైరపిసాదరం, ప్రవేశ్యస్వస్వధా
మాని పూజ్యమానాః పృథక్పృథక్ ౨౭. నానాభీష్టప్రదా న్పుంసాం నానావికృత
దర్శనాన్, దేవవత్సిద్ధసంకల్పా న్దైవై రాదృతశాసనాన్ ౨౮. రుద్రాననంతసం
ఖ్యాకా నాలోక్యాలోక్య సర్వతః, తేషుబుద్ధాశయా స్తైశ్చ మానితా స్తై స్సమన్వి
తాః ౨౯. స్వతపస్సిద్ధిభిస్తేషాం ప్రాప్యాంతర్విస్మయానహో, ఇదమంకణకస్యాద్యం
తపస్థానంస్వసిద్ధిదం ౩౦. అత్రతప్తంతపోఘోర మష్టవక్రేణ ధీమతా, జైగీషవ్యోత్ర
యోగేన సాన్నిధ్యమభజత్ప్రభోః ౩౧. ఇదంహిపంచకూటస్య స్థానంయత్రతపోఽ
తపత్, తప్తంతపోఽజపాదేన పురాహ్యత్ర పురావిదా ౩౨. ఉగ్రగ్రీవోఽత్రసర్వా
సాం సిద్ధీనా మభవన్నిధిః, అత్ర దేవలకో లేభే పరమాంసిద్ధిమీశ్వరాత్ ౩౩. లోకా

క్షిరత్రలోకేశం ప్రీణయిత్వాఽఽత్మయోగతః, అలభత్పరమంజ్ఞాన మసాధ్యమితరైః క్వచిత్ ౩౮. ఇత్యేవమే వేతరేషాం మహర్షీణాంచ సత్ఫలం, తపస్థానంవిజానంతి స్తేషుచాబద్ధసంస్తవాః ౩౫. స్థావరాణాంచధన్యత్వ మేషామత్రోదితాత్మనాం, ఇతి వృక్షాప్ర్రశంసంతో మహావిద్రుమ శోభితాః ౩౬. ఫలపల్లవపుష్పాఢ్యాం శ్ఛాయాభి శ్శాంతిహారిణః, సదోపయుజ్యమానానాం మృగైరారణ్యకై రపి ౩౭. వివిధంజన్మ శంసంత శ్శంసంతస్తాం స్తత స్తతః, మృగాఃసరీసృపాఃకీటాశ్చ పక్షిణఃపామరా స్తథా ౩౮. అత్రస్థితాజగద్వంద్యా ఇతి తేషు కృతాదరాః, నిర్వికల్పధియస్సర్వే నిరస్తాన్యకుతూహలాః ౩౯. నిరామయానిరాశంకా నిస్సామాన్య తపోబలాః, వి రూ పా క్ష వి రూ పా క్ష వి రూ పా క్షే తి వాదినః ౪౦. విశ్వోత్తర మహానందై స్తదాలోకాస్తదాశయాః, అపర్యంత సుఖాధారా వ్యస్మిన్షు ర్దివసాన్బహూన్ ౪౧. ఇతిసప్త మహామునిప్రవీరా దధతశ్చేతసి హేమకూటనాథం, అవధూయ సమస్తమన్యభావం తదుపాస్తిప్రవణా స్సదాబభూవుః ౪౨. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే సప్తర్షిజన నివాసకథనం నామసప్తమోఽధ్యాయః. ౭.

* స్కందః * ఏవంసర్వేషుతే తత్రహేమకూటేసుఖాత్స్థితాః, మునీశ్వరా విరూపాక్షంసేవాయోగ్యై రతోషయన్ ౧. ఏకస్మిన్దివసేసర్వేకృతపూర్వాహ్ణికక్రియాః ఆసత్ప్రీతమనస స్తేగాయత్రీశతోపరి ౨. తచ్ఛిష్యాశ్చ ప్రశిష్యాశ్చ నానాదేశాగతా అపి, ప్రశ స్తతేజసస్సంతః పరివవ్రుస్సమంతతః౩. శివసంబంధవ్యాద్యాసు శివవిజ్ఞానవృత్తిషు, కథాసువర్తమానాసు శ్రోతౄణాంముఖసిద్ధిషు ౪. తత్రతంత్రార్థవి న్నామ్నా విష్ణువృద్ధోమహాతపాః, ప్రణిపత్య భరద్వాజం పర్యపృచ్ఛ త్కృతాంజలిః ౫. * విష్ణువృద్ధః * భగవన్ శుద్ధబుద్ధీనాం పరమార్థప్రకాశక, ప్రమాణరూపయాబుద్ధ్యా ప్రత్యక్షితపరాత్పరః ౬. త్వమేకస్సర్వవిద్యానాం ద్రష్టా దర్శితలక్షణః, తాసాం యఃపరమోహ్యర్థః తస్యాప్యేకాంతవేదితా ౭. వాచ్యవాచకయో స్తత్త్వ మాత్మవిద్భి ర్నిరూపితం, ప్రకాశయసి భక్తేషు త్వమేవాంతః ప్రసాదనం ౮. అవిచ్ఛిన్నప్రభావస్యగోత్రస్యత్వం ప్రవర్తకః, విశ్వాంధకారంనిర్భేత్తుం విద్యోతఇవ భానుమాన్ ౯. జమదగ్నిశ్చ కశ్యపశ్చ భృగుర్గౌతమ కౌశికౌ,వసిష్ఠశ్చమహాతేజా స్సర్వేప్యేతే తపోఽధికాః ౧౦. తేయూయంవిశ్వవృత్తజ్ఞా విశ్వాశ్చర్యప్రదర్శకాః, విశ్వేషామభిభావానాం వికారప్రతిఘాతకాః ౧౧. ఉచ్చైఃఫలంసమాశ్రిత్య నిఖిలాశాప్రసాధకాః, అప్యాయంతే జగత్క్షిప్రం కస్సైరంభోధరాఇవ ౧౨. ఉత్తరా గన్వభావేషు సుధాశీతల వారిషు, చతుష్షులోనరస్యాస్తి ప్రీతి రిందుకరేష్వివ ౧౩. కదాచిద్యావికారాయ సాగరా

ణాం రసోచ్ఛ్రయః, నోత్సేకః ఖలుయుష్మాకం ఉచ్చైర్జ్ఞానామృతోచ్ఛ్రయైః ౧౪.
గత్వారిణామభావానాం భవతాంమధుతామివ, అవ్యాగతాగతిర్నిత్య మాశాసు
సకలాస్వపి ౧౫. అమానుషంచరిత్రం వః తేజోదివ్య మనావృతం, విష్ప్రీత్యూహా
గుణావృష్టి ర్యుష్మాస్వేవ ప్రతిష్ఠితా ౧౬. సర్వవేదార్థకుశలాః సర్వాగమవిశారదాః,
సర్వశాస్త్రేషునిపుణాః సర్వతర్కకృతశ్రమాః ౧౭. సర్వేతిహాస తత్త్వజ్ఞా స్సర్వ
ధర్మ ప్రతిష్ఠితాః, ఇచ్ఛాశక్తిక్రియాచర్యా యోగచర్యా స్తపస్వినః ౧౮. శివయోగ
విశేషేషు నిత్యమాన్మఖ్యభాగినః, తథా పాశుపతజ్ఞానసంశోధితో సదాశయాః ౧౯.
ప్రభావంచ స్వభావంచ విమృశంతో మహేశితుః, తేయూయమమితాత్మానః క్షేత్ర
వైశిష్ట్య యోగినః ౨౦. త్యక్త్వాక్షేత్రాణి చాన్యాని దేవానపిథాపరాన్, తీర్థాన్యపి
విశిష్టాని బహుమానా దిహస్థితాః ౨౧. ఇదంహిపావనం క్షేత్రం క్షేత్రరాజఇతి
స్మృతం, జానామ్యేవయతో యూయం మత్రైవైకాంతవాసినః ౨౨. దేశానాందివ్య
రూపాణా మన్యేషామపి భావుకాః, భవంతోఽత్రైవతిష్ఠంతి తస్మాత్ క్షేత్రమిదం
పరం ౨౩. తత్ క్షేత్రంతత్పరంతీర్థం సదైవాభీష్టదాయకం, యేషుయుష్మాదృశ స్సంతః
సదాబధ్నంతిభావనాం ౨౪. తస్మాదనన్యసామాన్య క్షేత్రస్యాస్య మహీయసః,
తీర్థానాంచాత్రసిద్ధానాం విరూపాక్షస్యచ ప్రభో ౨౫. మాహాత్మ్యంశ్రోతుమిచ్ఛామి
మతంచైత చ్ఛుభాత్మనాం, సర్వత్ర హేమకూటోఽయం ప్రసిద్ధః కృతినాం పదం ౨౬.
ప్రశస్తింశ్రోతుమిచ్ఛామి సోహ మస్యైవవిస్తరం, విరూపాక్షస్య దేవస్య యా యా
స్సంతివిభూతయః ౨౭. త్వన్ముఖాచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి తాసాంతాసాంతు విస్తరం,
స త్వంకులగురుస్సాక్షాదస్మాకం భావితాత్మనాం ౨౮. త్వయైవపాల్యమానాశ్చ
వయం త్వయి కృతాశ్రయాః, త్వాంవినా నైవజానీమః యత స్త్వం తపసాంనిధిః ౨౯.
తతస్త్వాంచ ప్రపన్నోఽస్మి ప్రసాదంకర్తు మర్హసి, * స్కందః * విష్ణువృద్ధస్య తద్వా
క్యం, శ్రుత్వాకశ్యోపకారకం ౩౦. దామకుక్షిముఖా స్సర్వే భారద్వాజాముదం
యయుః, తతోఽత్రి ర్జమదగ్నిశ్చవసిష్ఠః కశ్యపోభృగుః ౩౧. కౌశిక స్తపసాంశ్రేష్ఠో
విష్ణువృద్ధంప్రశస్యతే, భరద్వాజ మవోచంత ప్రశంసాత్మికయాగిరా ౩౨ *ఋషయః
యదుక్తం విష్ణువృద్ధేన తన్నస్సర్వం ప్రియంమునే, యూయంగోత్రసముద్భూ
తాః తపనిర్ధూతపాప్మనః,౩౩అస్మాస్వపిచసర్వేషు తత్వమస్తిసనాతనం,వ్యంజకో యదితే
నైవ వ్యజ్యతే తన్మహామునే౩౪. అనభివ్యక్తమప్యంభః పులినాంతః ప్రతిష్ఠితం,యథా
ఖననకృద్దృష్టం యుక్తధీః క్రియయాతయా ౩౫. ఆదాయాదాయతద్భూయో జీవ
నం క్రమయోగతః, విస్పృణోతివిధేయేషు విశ్వాప్యాయనకారణం ౩౬. యథార్థం
విష్ణువృద్ధోపి త్వన్ముఖేన పరంశుభం, అథవ్యంజయితుంధీమా న్నేకచేతా స్సదాహి
తే ౩౭. ఏతేత్వద్గోత్రజా స్సర్వే తథాస్మద్గోత్రజాః పరే, విష్ణువృద్ధోముఖం యేషాం
విష్ణోర్లబ్ధవరః పురా ౩౮. వసిష్ఠోఽసిభరద్వాజ త్వమస్మాకం తపస్వినాం, త్వమేవ

తత్త్వంజానాసి క్షేత్రస్యాస్య యథాస్థితం ౩౯. వేదపారంపురాద్రష్టుం లబ్ధ్వా త్రిపురుషాయుషం, వేదాదేవస్థితో విప్రవేదేషు వ్యాపృతాశయః ౪౦. ఇయత్తాంఖిలు వేదానా మదృష్ట్వా త్వంజరన్నపి, పునస్తేషుప్రవృత్తోఽభూ రకుంఠిత మనోరథః ౪౧. తతస్త్వామింద్రరూపేణ సమాగత్యాహశంకరః,జీర్ణస్యాపితవైషాఽస్పృహా వేదేష్వేవచధీరియం ౪౨. వేదానాంఖల్వనంతానాం పారంద్రష్టుం నశక్యతే, పురుషాయుషమప్యన్య ద్దదామి తవసువ్రత ౪౩. సాకల్యేన నతేద్రష్టుం పురుషాయుష కోటిభిః, శక్యంతేభవతావేదా స్తత్రో పాయంవదామితే ౪౪. ఇత్యుక్త్వాభగవాం స్తుభ్యం ప్రాకాశయ దనశ్వరాన్, వేదానమూంతోయేలోకే ష్వేకరాశితయా స్థితాః ౪౫. తాన్దృష్ట్వా పర్వతాకారాన్ పృథక్పృథగసంఖ్యయా, విస్మయావేశ విద్యాత్మా త్వమాసీఃపురతః ప్రభోః ౪౬. తతస్తేషుసమాహృత్య త్రిసోముష్టీదదౌ శివః, తుభ్యం వేదేష్వనంతేషు మైరిదం సకలంతతం ౪౭. ఋచోయజూంషి సామాని ఋషయస్తే త్రయః క్రమాత్, త్వంతు తేష్వభియుక్తాత్మా సాంగోపాంగేషు తత్వతః ౪౮. శివాల్లబ్ధ్వావరాం శ్చాన్యా న్విశ్రాంతోఽభూ స్త్వయంతథా, త్వయైవాస్మాసు వేదాస్తు పృథగేవం ప్రకాశితాః ౪౯. తాదృశోహిమహాభాగ త్వంహి సర్వవిదాం వరః తతస్త్వాం కథయేదానీం లోకానాం హితకామ్యయా ౫౦. విష్ణువృద్ధేన యుత్పృష్టం త్వమగ్ర్యం ముఖమేవనః, ఇత్యాత్మభావై ర్జమదగ్నిముఖ్యై రభిష్టుత స్సంయమినాంపురోగః, కృతీభరద్వాజముని ర్బభాషే పునస్సమాభాష్యచ విష్ణువృద్ధం ౫౧.

ఇతి శ్రీస్కాందమహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే భరద్వాజం ప్రతివిష్ణువృద్ధ ప్రశ్నోనామ అష్టమోఽధ్యాయః. ౮.

* భరద్వాజః * పరాపరజగత్తంత్ర ప్రత్యగ్జీవనకర్మణే, ప్రకాశితస్వభావాయ పరస్మై శంభవేనమః ౧. నమఃపరస్మై దేవాయ నానావిధగుణాత్మనే, విచిత్రమహిమాయాస్యా విభూతేః పరివిస్తరః ౨. భువనత్రయవైచిత్ర్యై భూయఃస్ఫురణకారణ, ఋతాయతస్మై దేవాయ విరూపాక్షాయ తేనమః ౩. నమస్సిద్ధాన్తసిద్ధాయ మహాపాశుపతాత్మనే, శివాలింగితగాత్రాయ శివాయపరమాత్మనే ౪, అత్రేయం స్థేయసీ సృష్టి స్తారతమ్యేన వర్తతే, నమోస్తుబ్రహ్మణేతస్మై నిత్యప్రకృతిరూపిణే ౫. యస్యా శ్చరాచరంవిశ్వం లీలాయిత పరంపరా, హంతానస్వస్వరూపిణ్యై ప్రభుశక్త్యై నమోనమః ౬. నమోస్తువిఘ్నరాజాయ షణ్ముఖాయ నమోనమః, నమోగణేభ్య స్సర్వేభ్యో భూతేభ్యోపి నమోనమః ౭. అయంహి హేమకూటస్య స్థానంయత్పరమంప్రభోః, మనసశ్చపరాంవృత్తి మతిశేతే స్వవైభవాత్ ౮. విభూతయోయథారంభో వాగ్వృత్తేరపి భూతయః, తథాఽయమపితత్ క్షేత్రంహేమకూటోమహా

మతే ౯. అసాధారణదేవోహి యథా దేవేషు శంకరః, హేమకూటోపి శైలేంద్రో
హ్యసాధారణవైభవః ౧౦. స్థావరఃఖలుయః కశ్చిదయ మిత్యవమత్యయః, హేమ
కూటంనజానాతి సవై నిరయభాగ్భవేత్ ౧౧. ఆదావత్రైవమాహాత్మ్య ద్దేవదే
వోఽభ్యభాషత, తథాస్కందాయ సద్బుద్ధే నందినేచ మహాత్మనే ౧౨. స్వరూపం
దేవదేవస్య శంభో రయమితి స్ఫుటం, పంపాక్షేత్రేధృతిర్యస్య తస్మాత్ తత్త్వంప్రతి
ష్ఠితం ౧౩. పునాతిసర్వక్షేత్రంహి దర్శనాదభిషేచనాత్, పునాతిస్మరణాదేవ సర్వా
న్పంపాపురీసదా ౧౪. శతయోజనమాత్రేపి యఃస్థిత్వా హేమకూటధీః, తస్యసిద్ధ్యం
తికర్మాణీ త్యాహుః పూర్వవిదోబుధాః ౧౫. హేమకూటంగమిష్యామీ త్యేకం
వా యః పదంక్షి పేత్, దశాశ్వమేధాధిఫలం సోపిప్రాప్నోతి సన్మతే ౧౬. నమశ్శివా
య లోకేశ మహానసి నతోఽస్మ్యహం, అమేయం హేమకూటస్య యత్తత్త్వం
వక్తుముత్సహే ౧౭. బుద్ధిఃసద్విషయాయోగే నిష్ప్రత్యూహాయ కల్పతే, నిహంతి
ప్రతిబన్ధంచ సాధీయాం స్తస్మనోయమః ౧౮. యథాదృష్టం యథాశక్తియథామతి
యథాశ్రుతం, హేమకూటస్య మాహాత్మ్యమబ్రవీచ్ఛృణుసాదరం ౧౯. నచక్షేత్రస్య
వైశిష్ట్యం క్షేత్రేభ్యోపి జగత్రయే, కిమేతేసకృదప్యత్ర తిష్ఠంత్యఖిలవేదినః ౨౦.
కైలాసాద్రౌజగద్వంద్యే నహిస్థానానికింవిభోః, జ్ఞాతవ్యో హేమకూటస్య ప్రభావో
హ్యేషయత్సదా ౨౧. ఏషకిష్కింధనామాహిదృశ్యతేధరణీధరః ౨౨. అస్యైవహృ
దయస్థాయీ హేమకూటోఽయమద్రిరాట్ ౨౩. మధ్యేకిష్కింధశైలస్యమహాతోఽ
స్య మహానయం, దృశ్యతే హేమకూటోయః పరితః పంచయోజనః ౨౪. అత్ర
ద్వారాణి చత్వారిముఖ్యాన్యాహు ర్మనీషిణః, ఉపద్వారాణి చత్వారి యేషు
సిద్ధ్యంతిసత్క్రియాః ౨౫. అత్రపూర్వంమహాదేవః చచారతపఉత్తమం, యోగస్థాన
మిదంశంభో రాదిసిద్ధస్యయోగినః ౨౬. తపశ్చర్యాప్రవృత్తే త్రదేవదేవం న్యషేవత,
కులాచలగణా స్సప్తసూక్ష్మరూపా మరుద్గణాః ౨౭. స్మారితోఽస్మి మహాకాలా
ద్విష్ణువృద్ధ త్వయాధునా, హేమకూటప్రసంగేతు ప్రహర్షభరితం మనః ౨౮. కల్పకోటి
శతై నాపి ప్రభావోస్య మయానఘ, వక్తుంనశక్యతేనామ సత్యంజానాతి శంకరః ౨౯.
తథాపి భవ్యయాబుద్ధ్యా త్వదభిప్రార్థితోద్యఽతే, వక్ష్యేప్రభావం క్షేత్రస్య పూర్వాది
ద్వారపూర్వకం ౩౦. విరూపాక్షస్యదేవస్య దివ్యాద్దేవాలయాత్పురా, బ్రహ్మకుండ
మిదం పుణ్యం బ్రహ్మాద్యై రభివందితం ౩౧. అస్యయోజనమాత్రేతు సర్వత్రభువి
విస్తృతం, కిన్నరేశ్వరనామాస్తి ద్వారంకిన్నరసేవితం ౩౨. సమస్తఫలదంపుంసాం
సంసారభయభంజనం, పుణ్యాత్మనోహి విప్రేంద్ర పూర్వద్వారముపాస్మహే ౩౩.
అజ్ఞానవారితాశేష ప్రవేశే తపసిస్థితే, శంకరోఽత్రసమాగచ్ఛత్ సేవితుం కిన్నరాణ్
పురా౩౪. తదాయోజనమాత్రేఽమీ స్థానేతస్థుః శివాజ్ఞయా, తత్రస్థిత్వా నతధియః
చతుర్గీతం స్తవాత్మకం ౩౫. ద్రష్టుంతస్యపరారూపం మిథఃకౌతూహలాన్వితాః,

* కిన్నరా ఊచుః * నమోఽంబూనలప్రఖ్య చతుర్దలనివాసినే ౩౬. ప్రాణానిలస్వ
రూపాయనాద రూపాయశంభవే, సూక్ష్మాదికృత్రిమాంతేషు తపస్యపి విహారిణే ౩౭.
పునస్థానత్రయస్థాయ ధ్వనిరూపాయ తేనమః, కాలాయానుభవాఖ్యాయ దీప్తాయ
స్థానభేదతః ౩౮. త్రైలోక్యవ్యాపినే తుభ్యం, విరూపాక్ష నమోనమః, శ్రవణశ్రుతి
రూపత్వం ప్రాప్తాయ పరమాజసే ౩౯. ద్వావింశతిప్రభేదాయ శ్రుత్యర్థాయనమో
స్తుతే, శ్రుత్యనంతరభావాయ సిద్ధాయసగుణాత్మనే ౪౦. స్వతోరంజనరూపాయ నమ
స్తుభ్యం సువర్చసే, సప్తలోకైకనిత్యాయ సప్తసాగరవాసినే ౪౧. సప్తసామోప
గీతాయ నమ స్సప్తస్వరాయతే, గ్రామత్రయవిభాగేన గృహ్ణంతి పరమస్థితిం ౪౨.
బహుక్రియావిశేషాయ సద్వర్ణవపుషే నమః, ఆరోహణావరోహణ వర్ణానాం
క్రమవృత్తిభిః ౪౩. విశ్వంమూర్ఛయతేతుభ్యం మహానాదాత్మనే నమః, ఆరోహణా
వరోహణ వర్ణానాం క్రమవృత్తిభిః ౪౪. శుద్ధకూటప్రభిన్నేన తానకారణవర్త్మ
నా, తన్వతేప్రాణవైచిత్రీం నాదప్రాణాయ తేనమః ౪౫. అలంకరోతి యోనాద
మాత్మోద్భావనశక్తిభిః, ఔజ్వల్యదాయగాత్రాణా మలంకారాయ తేనమః ౪౬.
వాదానువాదసంవాద వివాదాత్మ ధృతాత్మనే, వ్యంజితానేకచాతుర్యా రక్త
యేభవతేనమః ౪౭. అర్చితస్త్వమశేషాత్మన్ స్వామిన్ త్వమసిగాధిపః, స్వామికస్త్వ
భవత్తేషాం స్వాత్మేశ త్వంస్వరాంతరః, స్వరేష్వవికృతేషుత్వం వికృతేషు తథాస్థి
తః ౪౮. వశీకరోషివిశ్వాంతఃకరణంభవతేనమః, గ్రహన్యాసపదంశాయ సత్పదన్యాస
శోభినే ౪౯. ఆనందలక్షణాయాస్తునమస్తే రాగసంపదే, రక్తిభిస్తువిచిత్రాభిః సదారం
జయతే జగత్ ౫౦. అపర్యంతపరానంద పరిపాకాయతే నమః, చతుశ్శతవికాసాయ
పంచగీతస్వరూపిణే ౫౧. సప్తగీతిప్రకాశాయ సర్వాశ్చర్యాయతేనమః, జాతిభిర్వివిధా
భిస్త్వం తారతమ్యాత్మవర్తిషు ౫౨. రాగేష్వాత్మనిధిర్భాసి సత్వం తుభ్యంనమోనమః,
సదసన్మార్గవృత్తాయ తత్తద్దేశీయ వృత్తయే ౫౩. అనురంజనశీలాయ నమస్సర్వాం
తరాత్మనే, సుగాత్రాయ సుయంత్రాయ వాద్యప్రభవాయతే ౫౪. భువనత్రయ
జీవాయ భూయోభూయోనమోనమః, సాంగోపాంగనిగూఢాయ భాషాభిర్భావితా
త్మనే ౫౫. షడ్వింశత్ప్రవిభాగాయ ప్రబంధేగాయతే నమః, అంతేనాపి మహత్త్వేన
పరిచ్ఛేదేన వర్త్మనా ౫౬. రాగరూపమవాప్తాయ వీతరాగాయతే నమః, ధ్రువామ
పిచిరంవృత్తిం విశ్వస్య గుణభేదతః ౫౭. సదాయంత్రయతేతుభ్యం సర్వశిల్పవిదే
నమః, స్వతఃకాలక్రియామాన స్వతోవాదన కౌశల ౫౮. స్వతస్సంజీవనాకార సుధా
కారాయ తేనమః, చతుర్విధానిజ్ఞానాని బహిరంతరితం జగత్ ౫౯. సదాభినయతేం
తస్థస్సూత్రధారాయ తే నమః, అప్రయాసేన సర్వేషాం మోక్షమార్గం నియచ్ఛసి ౬౦.
గాంధర్వేణైవముఖ్యేన నమస్తుభ్యం దయామతే, నజానీమోవయం తత్త్వం నాద్వై
కశరణావయం ౬౧. యస్యసాక్షాత్రైవతత్త్వంసన్నిధేహి సదాశివ, నాదప్రియోహిభూ

తేశ నాథస్త్వం మూర్తిరుత్తమా ౨౨. నాగోపజీవినాం సద్యఃకృపాం నః కర్తుమర్హసి, వయంనివారితా దేవాగరీయస్త్వాత్త్వదాజ్ఞయా ౨౩. త్వామేవశరణంప్రాప్తాఃతిష్ఠామో త్ర కృపాంకురు. ఇతికిన్నర స్తవనగీతదర్శిత ప్రమదోద్గమశ్శశికళాధరశ్శివః, తపసిస్థితోఽపి కృపయావశీకృత స్సహిసన్నిధిం వితనుతేస్మ తత్పరః ౨౪. *

ఇతిశ్రీస్కాందమహాపురాణే హేమకూటఖండేపంపామాహాత్మ్యేమధ్యమభాగే
భరద్వాజవిష్ణువృద్ధసంవాదేపూర్వద్వారేకిన్నరేశ్వరస్తవోనామ
నవమోఽధ్యాయః ౯.

* భరద్వాజః * తతస్తేషాంపురఃస్థిత్వా విరూపాక్షః స్తుతిప్రియః, అహోచన్న మతాం భూయ స్సమవేక్ష్య కృపాదృశా ౧. దేవదేవః * స్తోత్రేణానేన తుష్టోఽస్మి కిన్నరామధురేణవః, వరందదామి యుష్మాకం ప్రార్థయధ్వం యథేప్సితం ౨ *కిన్నరా ఊచుః *స్వామిన్ దేవవిరూపాక్ష హేమకూటేశశంకర, పంపాపురీశ కింవాన్యత్ఫలందృష్టే త్వయిప్రభో ౩. అహోఽస్మాలభ్యమిదృక్షేయద్వయంపరమాణవః,పశవఃస్తోత్రగానేన త్వమస్మాకం పురస్థితః ౪. సదాత్వామిహపశ్యంతః సేవమానాశ్చశంకర, తిష్ఠామోవయమేషోఽస్తు వ్రతోఽస్మాకం శుభప్రదః ౫ * దేవదేవఉవాచ*తథైవాహం కరిష్యామి యుష్మాభిర్యదిహోదితం, సదాతిష్ఠామిరూపేణ సద్యోజాతేనకిన్నరాః ౬. యూయంశ్రుతిముఖైర్గీతైః ప్రీణయంతస్సదాఽత్రమాం, వీణావేణువిశేషైశ్చ హృష్టాస్తిష్ఠతసేవయా ౭. కిన్నరేశ్వరనామాఽహమత్రసర్వేష్టదాయకః, పూర్వద్వారేతుతిష్ఠామి శృణ్వన్ గీతం సుఖేనవః ౮. హేమకూటేన కేనాపి ప్రవేష్టుమిహ శక్యతే, అద్యప్రభృతిసర్వేషాం ప్రవేశసులభో భవేత్ ౯. యుష్మాభి ర్విహితం స్తోత్రంయేగాయంతి నరాభువి, నిత్యసన్నిధి రస్త్యేషాంతేషాంచిత్తేషుకిన్నరాః,గాంధర్వవేదతత్వజ్ఞాః శ్రుతిమండలవేదినః, సుశారీరాః సుభోదారాః మద్భావం పరమాప్స్యథ ౧౧. పూర్వద్వారంమహాపుణ్యం యుష్మాభి రభిసేవితం, కిన్నరేశ్వరనామాత్ర లోకేఖ్యాతిం ప్రయాతుచ ౧౨. ఇతిదత్వావరందేవః కిన్నరేభ్యః కృపానిధిః, సంపూజ్యమానస్తైర్భక్త్యా తత్రాఽస్తేసుఖాత్మనా ౧౩. ఏవంసంభావసారంహితదిదం కిన్నరేశ్వరం, పూర్వద్వారంమహేశస్య సుఖసాన్నిధ్య శోభితం ౧౪. నివసంత్యత్రసుఖినః కిన్నరేంద్రాస్సహస్రశః, గీతిభిర్మృదుబద్ధాభిర్భజంతః కిన్నరేశ్వరం ౧౫. తత్రసర్వాభిలాషాణాం పూరయంతీ దివానిశం, దృశ్యతేకిన్నరశిలానామ స్థాన మనుత్తమం ౧౬. యేకిన్నరశిలోద్దేశే స్థిత్వాధ్యాయంతి శంకరం, నిష్పత్యూహా సమారంభా స్తేషాంభూరిఫల క్రియాః ౧౭. వర్షత్రయంతపస్యంతి యేకిన్నరశిలా శ్రయాః, తేషాంభవతిశారీర మతితుంబురునారదం ౧౮. గాంధర్వవేదస్సాంగోఽయ స్తేషాంచిత్తేప్రకాశతే, వర్ణాణి

పంచతిష్ఠంతి తస్మిన్నేవ జితేంద్రియాః ౧౯. తత్రతప్త్వంతపస్తీవ్రం స్థిరచిత్తేతు, సాధకే, ఆవిర్భవంతితస్యాగ్రే సుకట్యః కిన్నరాంగనాః ౨౦. రాగహాసురికాంతాసాం రమ్యాం జయతిచేత్తదా, వదంతికిన్నరావేవతస్యసిద్ధిమనశ్వరాం ౨౧. తపాంసివ్రత చర్యాశ్చ దాన మింద్రియనిగ్రహః, హోమోజపస్తథాధ్యానం కిన్నరేంద్రశిలాశ్రితం ౨౨. తత్తత్కర్మకరోత్యేకం సహస్రగుణితంఫలం, అసితాంగఇతిఖ్యాతస్తత్రక్షేత్రా ధిరక్షకః ౨౩. ఘుర్ఘరీభైరవోనామ్నాదృశ్యతే సిద్ధిదాయకః, విఘ్నహర్తాప్రపన్నానాం విద్యానుగ్రహకారకః ౨౪. ఆస్తేతత్రసదాదేవైరర్చ్యమాన స్స్వసిద్ధయే, ఆర్యేతి భువి విఖ్యాతా తత్రాస్తే సర్వభోగదా ౨౫. నానోపహారసంతుష్టా దుర్గాదార్గత్య నాశినీ, సంతితీర్థాని పుణ్యాని తత్రయేషు సుఖాప్లుతాః ౨౬. ఔజ్వల్యం పరమం యాంతి బహిరంతశ్చ సర్వదా, భైరవాజ్ఞాంసంలబ్ధ్వా విఘ్నేశ ముఖివంద్యచ ౨౭. ఆర్యాంసంపూజ్య విధివత్ కిన్నరేశంభజంతియే, జితకామాజితక్రోధాస్తేభవంతి జితేం ద్రియాః ౨౮. కిన్నరేశ్వరమభ్యర్చ్యతత్ర దేవీసరస్వతీ, రంజయంతిచతుర్వక్త్రింతథా శ్రీర్బ్రహ్మణఃప్రియా ౨౯. నారదస్సర్వయోగీంద్రః కృత్వాపి సుమహత్తపః, సిద్ధో౽ భూన్నాదవిద్యాయాం కిన్నరేశ్వరపూజయా ౩౦. ఉపలేభేచమహతీం మహతీంచ సులక్షణాం, సంగీతదేవతా తస్మాత్సమునిఃకిన్నరేశ్వరాత్ ౩౧. తుంబురుస్సకలాన్ కామాన్ లబ్ధేశస్యప్రసాదతః, పూర్వద్వారే౽త్రదేవస్య తపఃకృత్వా౽ భవత్కృ తీ ౩౨. విశ్వావసుశ్చక్షేత్రేస్మిన్ పరంవిశ్వాసమాశ్రితః, అవాప్యమహతీంవీణాం సదాభూద్దేవగాయనః ౩౩. భావనా విదితస్తస్మాద్భగవాన్ పరశో మునిః,మతంగో పిమహాయోగీ కిన్నరేశ్వరసేవయా ౩౪. పితాభవత్సిరస్వత్యాఃనాదసిద్ధాన్తపారగః, అత్రైవసుచిరంకాలం తపఃకృత్వా శివాజ్ఞయా ౩౫. ఆంజనేయశ్చ వేణుశ్చ యా ష్టికోదుగ్ధకోహలః, ఏవమన్యేచ గాంధర్వవేదాధ్యాయార్థవేదినః ౩౬. ఋషయో త్రైవవాసేన ప్రయాతాః పరమాంగతిం, స్థానంతత్పరమం శంభో స్సదాహ్లాదవిధా యకం ౩౭ సమున్మిషిత సారస్యం సదాకిన్నరగీతిభిః, గాయంతికిన్నరాస్తత్రసుస్వరం హృష్టచేతసః ౩౮. కిన్నరేశ్వరమాహాత్మ్యంయద్ధ్యానాదేవముక్తిదం, ధ్యానాదపిస మాధేశ్చ తపసోపివ్రతాదపి ౩౯. నాదేనైవసదాతత్ర ప్రీణాతి పరమేశ్వరః, నార దోపిసుఖోపాయాత్సమావర్జయితుం శివం ౪౦. యేనరాత్రీణాయంత్యేనం నాదేన కృతినస్తుతే, పూజాయాధ్యానముత్కృష్టం ధ్యానాదప్యుత్తమో లయః ౪౧. సహి నాదానపాయాత్ తస్మాన్నాదఃపుమర్థదః, అనేకాఖ్యానసంయుక్తం పూర్వద్వా రం మహామతే ౪౨ నశక్యంవిస్తరాద్వక్తుం ప్రోక్తముద్దేశమాత్రతః,అచిరేణైవకా లేనయోయద్యదిహ వాంఛతి ౪౨. తత్రసిధ్యంతిపూర్వస్మిన్ ద్వారేస్మిం స్తస్యసన్మతే, ౪౩. ఇతితేగదితం మహాప్రభావం ప్రథమద్వారమభీష్టదంజనానాం, అధితిష్ఠతికిన్నరే శ్వరాఖ్యో యదయం శంభురకృత్రిమత్రికూటః ౪౪.

ఇతిశ్రీస్కాంద మహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
పూర్వద్వారే కిన్నరేశ్వర మహిమావర్ణనంనామ
దశమోఽధ్యాయః ౧౦.

* భరద్వాజః * ఏవంతేకథితంసౌమ్య పూర్వద్వారంప్రభావతః, వక్ష్యామి
దక్షిణంద్వారం శ్రోతౄణాం పరమంశృణు ౧. యదేతద్దక్షిణ ద్వారం నా
మ్నా జాంబవతేశ్వరః, సద్యః ఫలాయసంక్లృప్తంయత్రసన్నిహితంఫలం ౨. చతుఃక్రోశ
ప్రదేశేతు బ్రహ్మకుండాత్తదీరితం, తత్రసిద్ధాశ్చయేసాధ్యా విశ్వేదేవాస్తథామరాః ౩.
కుర్వంతినియతంవాసం ముక్తిస్థానోత్తరాణితే, తపస్వినాం తపస్సిద్ధిః జపతామపిత
త్ఫలం ౪. వ్రతినాంవ్రతసాఫల్యం దక్షిణద్వారి నిశ్చితం, ద్వారస్యరక్షితానిత్యం త
త్రాస్తే చండభైరవః ౫. గదాపాణిఃప్రపన్నానాం భావనాసిద్ధిమావహన్, అననుజ్ఞా
ప్యతంచండం ఖండితారిం జితాత్మభిః ౬. దేవేనాపిపదాస్థానం ప్రవేష్టుం తన్నశక్య
తే,తత్రతీర్థేనగస్నాత్వాచండభైరవమర్చయన్ ౭. భూతప్రేతపిశాచేభ్యోనబిభేతికదా
చన, తత్రవీరఇతిఖ్యాతో విఘ్నేశోవిశ్వవందితః ౮. తిష్ఠత్యభీష్టదానేషు దత్తచేతా
దివానిశం, సృణిపాశధరంవీరం వరాభయసమన్వితం ౯. తత్రధ్యాయంతిసర్వేషాం
నిర్విఘ్నత్వాయ మభీప్సితం, సిద్ధాన్నపాయసాపూపకపిత్థగుడలడ్డుకైః౧౦. భక్త్యైఃప్రసా
దితో వీర స్తత్ర భక్తవశంవదః, భద్రానామపరాశక్తి ర్దుర్గాదురితహారిణీ. ౧౧. దృ
శ్యతేజలదశ్యామా తత్రసుత్రామపూజితా, భద్రాకారావిధేయానా మితిభద్రాప్రకీ
ర్త్యతే. ౧౨. సోద్ధరంతిభవాంభోధౌ మానవానాంనిమజ్జతాం, రాత్రౌరాత్రౌసమా
గత్య నానాభరణభూషితాః. ౧౩.ఉపాసన్తేతాంయోగిన్యో వివిధామాచయాస్థితాః
నృత్యంగీతంచవాద్యంచ దేవకన్యాభిరాదృతం. ౧౪. కృతిభిస్సాధకవరైః శ్రూయతే
తత్రరాత్రిషు, యస్తుదేవ్యాఃపురఃస్థిత్వా తన్మంత్రం ప్రయతోజపేత్. ౧౫. తస్యప్ర
త్యక్షతాంయాంతి సమ్మోహిన్యస్సురాంగనాః, భోగాంశ్చదదతేతస్మైతుష్టాయేభువి
దుర్లభాః. ౧౬. రమయంతిచయేరాగారమ్యైఃశృంగారచేష్టితైః, పురాసీద్భువిపౌలస్త్యో
రావణోలోకరావణః. ౧౭. తప్యమానంచతేనేదంనలేభే నిర్వృతింజగత్,తతశ్చింతా
భరాక్రాంతో బ్రహ్మణోనాభికాంతరాత్. ౧౮. రుద్రయాపోఽభవత్సద్యోజాంబవా
న్నామ నామతః, ఆజ్ఞయాబ్రహ్మణస్సోయ మవాప్తుం బలముత్తమం. ౧౯. అద్వితీ
యంతపస్తప్తుంభూష్ణు ర్భవ మతారయత్, తత్రకామాద్బహూన్దేశాంశ్చరిత్వా
నారదోక్తితః ౨౦. అవాపదక్షిణంభాగం హేమకూటస్యవిశ్రుతం, అనుజ్ఞాప్యవిభుంచం
డంభైరవం భావశుద్ధికృత్ ౨౧. ఆజ్ఞయాతతఏవాత్రశంభోశ్చక్రేపరంతపః, సర్వేంద్రి
యాణిస్తృతిమాన్నివేశ్యాచలవర్త్మని౨౨. భావయన్పరమంశంభుం హేమకూటేశ్వ

రం శివం, అశక్యత్వాత్ప్రవేశస్య క్షేత్రస్యవ్రతనిశ్చయః. ౨౩. నిత్యంప్రదక్షిణంచక్రే క్షేత్రంతత్పంచయోజనం, అదృష్టపూర్వంకేనాపి క్షేత్రేతపసి తిష్ఠతః. ౨౪. ఋక్షరాజస్యతస్యాంతం వర్షాణామయుతంయయౌ, దృష్ట్వాతాంతపసోవృత్తింతస్యేతరసుదుస్తరాం ౨౫. భైరవశ్చగణేశశ్చ శక్తిశ్చాసన్నవిస్మయాః, కారుణ్యాద్భైరవాదీనాం యద్భూమ్నా రక్షితంపదం ౨౬. తపసోపిచనైశ్చల్యాత్తస్మైతుష్టోఽభవచ్ఛివః, తస్మైదదావరాన్దేవ స్సాంబఃపంపాపురేశ్వరః ౨౭. ప్రహర్షభరసంయుక్తః ప్రణిపత్యకృతాంజలిః, స్తోత్రాణాం సులభంభక్త్యాస్తోతుంసముపచక్రమే ౨౮. ఆగత్యపురతశ్చాస్య తస్మైచాపీందుశేఖరః, తంద్రుష్ట్వా హేమకూటేశం జాంబవాన్బ్రహ్మనందనః ౨౯. * జాంబవానువాచ * నమస్తే హేమకూటేశ పంపాపురపతే నమః, నతాఖిలసురాధీశ విశ్వేశ్వరనమోస్తుతే ౩౦. నబ్రహ్మణానశక్రేణ నాన్యైరపి దిగీశ్వరైః, యద్రూపంశక్యతేద్రష్టుం తస్మైసర్వాత్మనేనమః ౩౧. హేమకూటశఇత్యేషా కాచిత్పంచాక్షరీశుభా, యత్సన్నిధానిధిస్తస్మై మహామాత్రాయ తేనమః ౩౨. విరూపాక్షేతియస్యాస్తి మంత్రోయం చతురక్షరః, ప్రసూతేభవతోస్యాస్య స్సన్నిధ వేభవతే
గాయంతికిన్నరాయస్య దివ్యగాథాం పురాతనీం, తస్మైనమోమహే
శ్వరప్రియకిన్నరేశే ౩౪. అనాదినిధనంతత్త్వం యత్సర్వప్రకృతిః స్వరాట్
భూతాత్మా సత్వంపంపేశపాహిమాం ౩౫. త్వామాశ్రిత్యబలం వాయు,
వర్ధతే, త్వన్మయంచజగత్సర్వం దేహినాం బలముత్తమం ౩౬. త్వద్ధ్యా
నంపుంసాం త్వమేవ పరమం పదం, యఃకశ్చిదపిభూతేశ త్వాంప్రపన్నో నహి
ఱ. ...స్థితేత్వయిపరంయాచేనాహం దేహేఽస్థిరార్ణవే, సరసీనాభిదఘ్నా చేన్నకశ్చిద్యాతిపల్వలం ౩౭. క్షీణాని కిల్బిషాణ్యద్యతపశ్చాద్య స్ఫురత్యలం, యదేవంకరుణాసింధు రాసీః త్వంహి దృశోఽభూః ౩౮. అహో ధన్యస్త్వమేవమ్మే యోగ్యత్వమపి సమ్మతం, యోగిధ్యేయోపిమద్దేవః పురస్తాత్త్వం ప్రకాశసే ౪౦. నతోస్మిత్వాంమహాదేవ పరాంతర్విహారంసదా, వైఖర్యాఃపదమాప్తోసి త్వాషుణోవ్య మతఃపరం ౪౧. అనుగ్రహాస్తే తత్త్వాద్య స్మయాపేక్షా నచక్వచిత్, అకారణమహాబంధు రాత్మనాత్వాం ప్రసీదమే ౪౨. * భరద్వాజః * ఇతిస్తోత్రేణసంతుష్టః తస్మైదివ్యబలం వరం, కల్పాయుఃప్రదదౌ తస్మై నితరాంభక్తవత్సలః ౪౩. కృపాశక్తిర్యదాదృష్టా సత్యం తిహి శంకరః, ఏవంతస్మిన్కృపాంకృత్వా శృణ్వతాంచ తపస్వినాం ౪౪. ఉవాచపరమోర్ణక్రమం జాంబవంతంకృతాంజలిం, భరతేష్వకృతే భద్ర యుగేప్రాప్తే సుకర్మణి ౪౫. దేవతానాంహితార్థాయ విష్ణుఃప్రాదుర్భవిష్యతి, త్రివిక్రమాభిధానోఽసౌ బలిబంధననామకృత్ ౪౬. త్రిభిఃపదైర్జగత్సర్వం సమహాకాయమాప్స్యతి, తత్రత్వద్విక్రమోద్ఘోషం కుర్వన్విజయడిండిమాన్ ౪౭. సప్తకృత్వోమహామేనాం పంచాశత్కోటివిస్తరాం, పర్యటిష్యసివేగేనతస్మిన్నేత్రే ప్రదక్షిణాత్ ౪౮. ప్రేతాయుగాంకోపలేంద్రస

రామస్యాక్లిష్టకర్మణః, దశగ్రీవవధార్థాయ సహాయస్త్వం భవిష్యసి ౪౯. తేనచక్రభృతా భూయః సంప్రాప్తే ద్వాపరేయుగే, సమంస్యమంతకకృతే ద్వంద్వయుద్ధే కృతేభవాన్ ౫౦. కలాధాప్రతిమోజాస్త్వం నిత్యోఽప్రతిహతఃక్వచిత్, చరిష్యసి ప్రభావేన భువనానిచతుర్దశ ౫౧. సర్వదాస్థితిరత్రైవమద్భక్త్యాత్వంమహాంతికే,ఇదం హిదక్షిణద్వారం సుప్రవేశం భవిష్యతి ౫౨. అద్యప్రభృతిసర్వేషాం హేమకూటస్థితే మయి, సర్వేప్యనేనద్వారేణ సమాగత్య యతాశయాః ౫౩. ద్రక్ష్యంతిహేమకూటస్థా భైరవాజ్ఞానుమోదితాః, త్వద్భక్త్యాదర్శితాత్మాహం నామ్నా జాంబవతేశ్వరః ౫౪. స్థాస్యామిలింగరూపేణ భక్త్యామాం పూజయానిశం, త్వత్కృతంయే పఠంత్యేత త్స్తోత్రం మద్భావభావితాః ౫౫. తేషామభ్యాయురారోగ్య మైశ్వర్యంచ దదామ్యహం * భరద్వాజః * ఇదంపత్వావరం తస్మైతేన తత్రాపి పూజితః ౫౬. వరదఃసర్వభూతానాం హేమకూటేఽత్రదృశ్యతే, సకృద్వాకురుతే వాసం యత్రజాంబవతేశ్వరే ౫౭. దేవస్యదక్షిణద్వారే యాంతిసర్వాధికాం స్థితిం, శమోదమశ్చ వైరాగ్యం బుద్ధిశ్చవరశోభినీ ౫౮. వనతాందక్షిణద్వారే దేహినజాగుణాః, యోగధ్యానేవహాయామేన యాద్రష్టుం నహిశక్యతే ౫౯. తత్రేశ్యంతి వాసా జ్జాంబవతేశ్వరే, అస్యాప్యేకముపాఖ్యానం ద్వారస్యాపియం ౬౦. ఉపాఖ్యానసహస్రాణి సంతికస్తానవేక్ష్యతి,* భరద్వాజః *ఇతి సమన్వితం తేద్వారం మయాదక్షిణ మేతదుక్తం, త్వమత్రకృత్వా ధృతిమేభక్తిం విరూపాక్షపదేనిధేహి. ౬౧.

* *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
దక్షిణద్వారే జాంబవతేశ్వరమాహాత్మ్య నిరూపణంనామ
ఏకాదశోఽధ్యాయః. ౧౧.

* భరద్వాజః * ఇతితద్దక్షిణద్వారం ప్రోక్తంసుమతయేమయా, వక్ష్యామి పశ్చిమద్వారం వర్ణనీయం యథాశ్రుతం ౧. బ్రహ్మకుండాద్దిశోభాగే పశ్చిమే క్రోశపంచకే, అస్తిసోమగిరిర్నామ దర్శనాదేవ సిద్ధిదః ౨. తత్రాభ్యర్చ్యపురాదేవం సోమఃసోమంమహేశ్వరం, విరూపాక్షంసమాపేదేజగదాప్యాయనీఃకలాః ౩. యదాయం సమసోమేశః సన్నిధిం విదధేశివః, తదాప్రభృతితద్ద్వారం సుప్రవేశ మభూత్సతాం ౪. సోమాధిష్ఠిత శృంగత్వాచ్ఛైలః సోమగిరిః స్మృతః, సోమస్యపరమేశస్య సాన్నిధ్యాచ్చ తథామతః ౫. తత్రసోమార్చితో నిత్యం నామ్నా సోమేశ్వరశ్శివః, విరూపాక్షః శిలామూలే నివసత్యుమయా సహ ౬. సతుసోమగిరిశ్శంభోః సర్వానందవిధాయిభూః, ద్వితీయోహేమకూటాద్రిః కైలాసాద్రి స్తథాపరః ౭. దృష్ట్వాసో

మగిరే ర్దూరాత్ శిఖరాగ్రం యదృచ్ఛయా, కర్మిణోపి ప్రపద్యంతే ముక్తిం బంధ
వివర్జితాః ౮. ప్రఖ్యాతం పశ్చిమద్వారం సోఽయం సోమగిరి ర్మహాన్, క్షేత్రస్య హేమ
కూటస్య క్షేత్రాణాం పరమం హితత్ ౯. తత్రాదధాతి సాన్నిధ్యం సన్మతో నామ
భైరవః, సాధకానాం హితార్థాయ సదైవా భిముఖాశయః ౧౦. భైరవాజ్ఞాం వినా
క్వాపి తత్ర స్వాతంత్ర్య రూపతః, దేవేనమానవేనాపి సంచారో నవిభావ్యతే ౧౧.
భైరవాజ్ఞాం విధాయాదౌ భక్తికల్పాదితైః క్రమైః, ప్రవేష్టుం పశ్చిమద్వారం
శక్నోమీత్యాహ శంకరః ౧౨. సాధకం సధియం జ్ఞాత్వా తమాలంబ్య కరే స్వయం,
దర్శయత్యఖిలం దేశం తస్మై క్షేత్రాధిపో ఘృణీ ౧౩. విఘ్నాన్ప్రశమయ న్సర్వా
న్భక్తానాం భవశోషిణాం, వరదో నామ విఘ్నేశ స్తం దేశమభిరక్షతి ౧౪. చతుర్భు
జం త్రినయనం చంద్రచూడం పృథూదరం, యే పూజయంతి వరదం తఏవ వరదాః
క్షితౌ ౧౫. సంహారంతి క్రియాయోగా న్సద్యః సాధకవైరిణాం, సుభగానామ తత్రా
స్తి దుర్గా గర్గేణ పూజితా ౧౬. సౌభాగ్యం మోహనం రూపం విలాసా న్విశ్వరం
జనాన్, దదాతి సుభగాదేవీ దయయా ప్రఖ్యతేజసే ౧౭. అవాప్తుం సరసా న్కామా
నుపహారై ర్యథోదితైః, ఆగత్యాగత్య తాం శక్తి మర్చయంతి సురాంగనాః ౧౮.
సోమతీర్థమితి ఖ్యాతః హ్రదస్తత్రాస్తి పావనః, నిర్మలేన విశిష్టేన సమః సోమగిరే
రివ ౧౯. నతాదృగస్తి ప్రాశస్త్య మపి తైర్థ స్రోతసే రసే, ప్రశస్త సోమతీర్థస్య యథా
ప్రధ్వస్తకల్మషాః ౨౦. ఉన్మత్తభైరవసా ముపలభ్య యథావిధి, సోమతీర్థాంభసి
స్నాత్వా సోమేశం పూజయంతి యే. తేపి నిర్ధూతపాప్మానో జీవన్ముక్తాహితే
స్మృతాః, వైశాఖశుద్ధపూర్ణాయ కుండే సదాశయాః ౨౨. స్నాత్వా సోమే
శ్వరం నత్వా పూజయిత్వాతు బ్రాహ్మణాన్పూజయిత్వాథ మంత్రమిష్టం
జపంతి యే ౨౩. తే మంత్రసిద్ధిమ ంతి దేవానా మపిదుర్లభాం, ఆశ్చర్యాణి
హూన్యత్ర సోమకుండే ప్రచక్షు ౪. అద్యాపి దృష్టవత్వాని యే సోమగిరివాసినః
వైశాఖే శుక్లపక్షేతు పౌర్ణమాస ప్రచక్షతే ౨౫. ప్రాచ్యాశ్చ దాక్షిణాత్యాశ్చ
పాశ్చాత్యాశ్చ పరశ్శతం, మద యాత్రోత్సవస్తత్ర సోమకుండే మహామతే ౨౬.
ఉదీచ్యాశ్చ తథా యాంతి తీరం తీర్థ స్తుతాః, త్రిదివాదపి పాతాలాత్త్రిదశాః పన్నగా
స్తథా ౨౭. యాత్రోత్సవే ప్రపద్య సోమతీర్థం ముదాన్వితాః, సిద్ధచారణగంధర్వా
యక్షవిద్యాధరా అపి ౨౮. ఆ ంతి సోమతీర్థం తదనురూపపరిచ్ఛదాః, స్నానం
కుర్వంతి యే తత్ర భైరవాజ్ఞా పు స్కృతాః ౨౯. అర్చయంతి చ సోమేశం ప్రాప్ను
వంతి క్రియాఫలం, అత్రైకమపి దానం తీర్థకూలే సదాదృతం ౩౦ వాజిమేధఫలం
దత్తే పూరయత్యపి వాంఛితం, స్నాతస్య సోమతీర్థాంతః పుంసః సోమేశ సన్నిధౌ ౩౧.
ప్రదక్షిణనమస్కారా విశేషా త్ఫలదాయినః, అత్రైవోదాహరంత్యేత దుపా
ఖ్యానం పురావిదః ౩౨. సోమ తీర్థప్రభావానాం యథార్థ ప్రతిపాదకం, వైశాఖే

మాసి సంప్రాప్తేసితేపక్షే కదాచన ౩౩. పౌర్ణమాస్యామభూత్సోమతీర్థే యాత్రో త్సవోమహాన్, తదాదిగ్భ్యోవిదిగ్భ్యశ్చ విభవైః స్వైస్సమన్వితాః ౩౪. మునీవర మధర్మజ్ఞ స్తదాగంతుం మనోదధౌ, అత్యంతశైశవౌపుత్రౌ స్కంధయో రుభయో ర్వహన్ ౩౫. కరేణాలంబ్య సయయౌ పాదచారాం సుతామపి, సగత్వాదూరమ ధ్వానం శనైస్సోమగిరిం యయౌ ౩౬. లలాటంతపఘర్మాంశౌ సమయేశ్రమ కర్శితః, ససోమగిరిమారుహ్య బహుసంఘుజనై ర్వృతం ౩౭. సోమతీర్థాంతికంప్రాప్య అధ్వ నాతప్తపాంసునా, శైలారోహణతః శ్రాంతః మధ్యాహ్నేచన్ సుతా పితా ౩౮. రురోదపులినస్యాగ్రే తప్తపాదాచ పాంసుభిః, ఉవాచపరుషాం వాచంవ్యథయంతీ పితుర్మనః ౩౯. స్కంధాభ్యాంవహసే స్నేహా దన్యగోత్రౌ సుతావితి, సంచారయసి పద్భ్యాం త్వంసుతాంమా మౌరసీమపి ౪౦. ఇతివాక్యేనతేనైవ నిర్ఘాతే నేవతా డితః, ద్వేధావిభిన్న చిత్తోఽభూ ద్దుఃఖేనచ రుషామునిః ౪౧. ఈర్ష్యయైవత్వమా ఖ్యాసి ప్రామాణ్యం త్వద్గిరఃకథం, అనార్యచరితేవర్త్మ న్యాహోసాపే తవాశ యః ౪౨. ఇత్యుక్త్వాధృతింకృత్వా ప్రోవాచ పితరంతదా, సోమకుండమిదం తీర్థం బహ్వాశ్చర్య సమన్వితం ౪౩. అత్రైవశక్యతేకర్తుం ధర్మాధర్మవినిర్ణయః, యథాత్రపుణ్యాశీలాత్మా నిమజ్యనిష్పాపయః ౪౪. సకృత్తిష్ఠే త్పాపిశస్తేన రూపే ణైవ యథాపురా, నిమజ్జే ప్రపాపాత్మాదితీర్థజలే నఘే ౪౫. ఉత్తిష్ఠేద్విష్కృతా కారః ఇతిబహ్వోజన శ్రుతిః, తథాత్వత్పు ... లతీర్థవారిణి ౪౬. అహ మప్యత్ర మజ్జామి త్వాంస్మృత్వాపితరంపు ... చేద్యథాకారా వేతౌ త్వత్పుత్ర కౌమతౌ ౪౭. తథాహమపిచేత్తాత వికృత ... తా మతా, వికృతిశ్చేదిమౌ విధి పుత్రకావన్యరేతసౌ ౪౮. మమాప్యేవః ... చ్య పరమంనిశ్చయంయయౌ, తద్వాక్యగౌరవా త్తీర్థేన్యమజ్జయ దిమౌము ... పుత్రౌ తావుత్థితౌ సద్యః సమం భూత్వాహివానరౌ, గౌతమస్యగిరాతీర్థే స్నా ... సముత్థితా ౫౦ నజహౌప్రకృ తిం పూర్వాం తేనాసౌవిస్మయంగతః, తీర్థేస్థితా వద్యగౌతమస్య సుతావు భౌ ౫౧. అభూతాంవానరాకారావితి యాత్ర ... వదత్, దృష్ట్వాతదద్భుతం వృత్తం గౌతమోంతఃశుచాకులః ౫౨. సోమతీర్థేస్వయం ... త్వాఉమేశమభిపూజ్యచ, యా త్రోత్సవంచ సంప్రేక్ష్య పునరాయాత్స్వమా ... ౦ ౫౩ తౌపుత్రౌమాతరంస్నేహా దహల్యావానరాకృతీ, అవాప్తౌతౌసమీక్ష్యైన ... వేతావితిదుస్సతీ ౫౪. విదితాం ఘ్రాకృతిః పశ్చా న్మునినాప్రీడితాభవత్, గౌతమ ... విచార్యార్థం తపోదృష్ట్యామహా త్తిపా ౫౫. తౌపుభౌతనయౌ తత్వా జ్ఞాతవా ... క్రసూర్యజౌ, జ్ఞాతార్థేగౌతమే ధ్యానా దహల్యాభయమాగమత్ ౫౬. శశ్వా ... చ మోహఘూశే శిలారూపా భవేత్యసౌ, అనునీతస్తయా భూయ స్తథా ప్రా ... త్మనా ౫౭. తస్యాఃప్రాక్త వశుశ్రూషా స్తాస్తాః సంచింత్యభావతః, ... రోత్తస్యాంభూయఃశాపాయుథో

మునిః ౫౮. త్రేతాయాంరామపాదాబ్జ పాంసుభి ర్ధూతకిల్బిషే, ప్రకృతిం యాస్య సీత్యుక్త్వా ప్రయయౌ తపసేపునః ౫౯. యస్తయోఃపుత్రయో స్తస్యాః కేశవాలంత వా స్పృశేత్, ప్లవంగచేష్టయా స్నేహా త్సవాలీత్యాఖ్యయా బభౌ ౬౦. గ్రీవాంసుజా తో యస్తస్యా వాత్సల్యాన్నస్పృశే త్తయః, ససుగ్రీవ ఇతిఖ్యాతో నామ్నా లోకే బభూవహ ౬౧. వానరౌతను యావీక్ష్య వాత్సల్యేన ధృతాశయా, అహల్యాశోక సంతప్తా శశాప స్వసుతాంచతాం ౬౨. అజ్ఞానాద్విహితంకర్మ యథాయత్త్వమస మ్మతే, ప్రకాశితవతీ నాత్వంభవ వానరసాత్వికా ౬౩. స్వయంచభర్తుఃశాపేన శిలాభూత్వా చిరేణసా, రామపాదరజ స్స్పృష్ట్వాధూతపాపా భవత్పునః ౬౪. ఇత్యే వం సోమ తీర్థేఽస్తి సద్యఃప్రత్యయకారిణీ, శక్తిర్మాహాత్మ్య సంయుక్తా యాంశ్రుత్వా ముచ్యతేభయాత్ ౬౫. నాతిదూరేచతీర్థస్య తతాప పరమంతపః, అగస్త్య స్తత్ర తన్నామ్నా తీర్థమాసీచ్ఛుభంకరం ౬౬. అగస్త్యతీర్థస్నానంచహయమేధశతానిచ, తులాయాందేవతాః కృత్వా ప్రాహుస్తీర్థేతిగౌరవం ౬౭. అగ్నివేశ్యఇతిఖ్యాతో రాజా పరపురంజయః, సోమేశ్వరంహృదిధ్యాత్వా సుచిరంతపసిస్థితః ౬౮. సారవ ద్ధను రాదాయయుక్తేనాపి దురానమం, ఆత్మసిద్ధికరంచాపి తస్యాసీన్నిశ్చయో హృది ౬౯. తతస్సోమేశ్వరాద్దేవా త్తపసైవ ప్రతోషితాత్, అతిశార్ఙ్గపినాకంయః ధనుస్లేభే సుసారవత్ ౭౦. తేనలబ్ధంధనుర్యత్ర ధనుస్తీర్థం బభూవహ, స్నానాదపిచ యత్రానా స్సద్యః పాపవినాశనం ౭౧. తర్పయంతిపిత్రౄం స్తత్ర స్నాత్వాయే నిర్మలాశయాః, ప్రత్యక్షాః పితర స్తేషాం భవంతి ఫలదాయకాః ౭౨. తపస్సిద్ధికరా ణ్యత్ర స్థానాని సుబహూన్యపి, తీర్థానిచమహాభాగ యేషాంసంఖ్యా నవిద్యతే ౭౩. సత్యంహి పరమోపాయః పుంసాం సోమగిరిర్భువి, ఇత్యుక్తం సకలజగ త్పవిత్రమే తద్ద్వారం యత్పుచరితధామ పశ్చిమంతే, ఉద్దేశాదిహఖలు హేమకూటనాథో వ్యాధత్తేవిస్మృతి మమోఘగోచరాత్మా ౭౪. * *

ఇతి స్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే

పశ్చిమద్వారే సోమగిరి మాహాత్మ్య కథనంనామ

ద్వాదశోఽధ్యాయః ౧౨.

---

* భరద్వాజః * ఇతిప్రోక్తం మయాపుణ్యం ద్వారంపశ్చిమ మాదిమం, ఉత్త రద్వార మప్యద్యకథయామి శ్రుతంయథా ౧. బ్రహ్మకుండాదితశ్చాస్తికౌబేర్యాందిశి విశ్రుతం, చతుఃక్రోశమితే దేశే మాణిభద్రేశ్వరాభిధం ౨. మాణిభద్రేశ్వరగః ఖ్యాత ఉత్తరద్వార మీశితుః, ఫలంతిసర్వకర్మాణి యత్రస్ఫూర్తిమతాం నృణాం ౩. ద్వారేష్వపిచసర్వేషు ప్రభావవిభవోత్తరం, ఇదంనామోత్తరద్వార మింద్రాద్యై ర్రభివందితం ౪. మాణిభద్రేశ్వరంనామ లింగం లోకైకకారణం, జపతాంధ్యా యతా మంతఃభజతాంచ ఫలప్రదం ౫. హేమకూటేశ్వర శ్శంభుః మాణిభద్రేశ్వ

రాఖ్యయా, ఉగ్రోత్పలిసాన్నిధ్య ముత్తరద్వారి సర్వదా ౬. పురస్కృత్యక్రియా
యోగ పుణ్యైర్వైశత్యదర్శనః, మాణిభద్రేశ్వరం యస్తాః పూజయంతిదివాని
శం ౭. లభంతేచతలఃకామా న్యగాంతేప్వపి సుస్థిరాః, మునయశ్చతపఃసిద్ధిం తత్రై
వానిశ మాస్థితాః ౮. స్తువంతిచారణానిత్యం గుహ్యకైఃసహాసన్నతాః, దేవమన్యే
పిగంధర్వాః సార్థంవిద్యాధరైఃచరైః ౯. అత్రపుణ్యాజనాకీర్ణం ద్వార మైశ్వర్యదా
యకం, రమణీయగ్రశస్త్రై ర్యఃసార్థై రుస్మిషితోదయః ౧౦. సన్నిధత్తేసదాతత్ర
సతాంశుపితకిల్బిషః, భీషణోబాహ్యదృష్టీనాం భీషణోనామభైరవః ౧౧. నీలకంచుక
సంఛన్నం నీలజీమూతసన్నిభం, ద్వారస్యరక్షితారంతం దురితఘ్న ముపాసతే ౧౨.
ఓంకారమగ్రతఃకృత్వా వదేద్భీషణభైరవం, చతుర్థ్యంతంతతఃప్రోచ్య నమఃపద
మనన్యధీః ౧౩. యోజయేన్మంత్రమవ్యగ్ర స్తస్యైవపురతస్థితః, ఇష్టాన్వరాన్దదాత్యస్మై
నిత్యంభీషణభైరవః ౧౪. మార్గంపరిహరంత్యస్య భూతప్రేతాదయోగణాః, భీషణం
సముపాస్తేయో భైరవంక్షేత్రపాలకం ౧౫. తత్రైవవిఘ్నరాజోఽపిఖ్యాతో హస్తిము
ఖాఖ్యయా, విహంతివిఘ్నజాలాని నితరాంనియతాత్మనాం ౧౬ వప్రక్రీడానిరూ
పస్య తత్రహస్తిముఖస్యహి, దంతోల్లిఖితసంస్థానా దృశ్యంతేదివ్యభూమయః ౧౭.
శీర్ణైర్హస్తిముఖస్యోచ్చైః శీతలైః కరశీకరైః, తత్రవ్యోమతమాలస్య వ్యక్తకోరక
విభ్రమాః ౧౮. కర్ణతాళానిలోద్భూతై స్తత్కుంభారుణ రేణుభిః, అకాలసంధ్యా
సన్నద్ధ మశ్రాంతం తత్రదిఙ్ముఖం ౧౯. నివేదితానియత్తేంద్రై ర్భక్ష్యాణి సుబహూ
న్యయం, ఆత్మీకృత్యతతస్తేభ్యః సిద్ధింధత్తే గజాననః ౨౦. ఆద్యాశక్తిర్మహేశస్య
నామ్నాహైమవతీతి యా, సాన్నిధ్యంతత్రకురుతే సర్వదైవతపూజితా ౨౧. ప్రత
ప్తకనకచ్ఛాయాం నీలకుంచితమూర్ధజాం రక్తాంబరాం త్రినయనాం రక్తమాల్య
విభూషణాం ౨౨. దివ్యాయుధధరాం దేవీం పూజయంతిహితత్రయే, తేసద్య
స్తీర్ణదౌర్గత్యాః పరిపూర్ణసమృద్ధయః ౨౩. ఆజ్ఞాసిద్ధ్యామహాభాగాః ప్రథంతే సర్వసి
ద్ధిభిః, ఉత్తంసయంతిచరణౌ తస్యాజితకుశేశయా ౨౪. అగ్న్యోపహార వేదిన్యః
ప్రత్యహం యుతసుభ్రువః. పూజయంతిచ తల్లింగం యస్తాఃశ్లక్ష్ణకుతూహలాః ౨౮.
మాణిభద్రేశ్వరంతస్మా త్ప్రాప్నువం త్యచలాంశ్రియం, దత్తంహృతంచజప్తంచ తత్ర
భక్తైః సహాశయైః, అమోఘఫలదం నిత్యమిత్యేతచ్ఛినసంశయం ౨౯. ఇత్యేవంతే
సర్వసిద్ధిప్రదం యత్స్థానం భూమ్నా ముత్తరద్వారముక్తం, అత్రైవత్వం బుద్ధిమా
దాయ సాధ్వీం చిత్తేకుర్యాః శ్రీవిరూపాక్షదేవం ౩౦. * *

, ఇతి స్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
ఉత్తరద్వారే మాణిభద్రేశ్వరమాహాత్మ్యకథనంనామ
త్రయోదశోఽధ్యాయః. ౧౩.

---

* భరద్వాజః * ఏవం ద్వారాణి ముఖ్యాని కథితాని మయానఘ, ఉపద్వా
రాణి వక్ష్యామి శృణు శుద్ధేన చేతసా ౧. అస్యైవ బ్రహ్మాండస్య వహ్నికోణే శుభ
ప్రదే, నామ్నా ద్రౌపదీ క్షేత్రం నానాసిద్ధిఫలప్రదం ౨. తత్రాస్తి భైరవో నామ్నా
రురుః క్షేత్రాధిపాలకః, సిద్ధగంధర్వగీర్వాణ యక్షకిన్నర పూజితః ౩. పాల్యతే తత్ప్ర
గం క్షేత్రం రురుణా భైరవేణ హి, వినా తదాజ్ఞాం కేనాపి ప్రవేష్టుం తన్న శక్యతే ౪ వినా
యక ఇతి ఖ్యాతో విఘ్నేశో విఘ్నహృత్సతాం, అద్యాపి ద్రౌపదీక్షేత్ర మమర్త్యా
భివందితం ౫. మహామాయేతి విఖ్యాతా వహ్నిద్వారాధిదేవతా, ప్రపంచయతి భక్తానాం
ప్రభావమనుయాయినాం ౬. భైరవా ఏవ సర్వా హి ముఖ్యద్వారాధిదేవతాః,
శక్తయః సిద్ధిదాః పుంసాముపద్వారాధిదేవతాః ౭. సా శక్తిశ్చ పరా పూర్ణా సర్వ
సంపత్కరీ సితా, మహామాయా మహానాదా మహాభోగా మహోదయా ౮. తత్రా
స్తి సద్యః ఫలదం రామతీర్థమితి శ్రుతం, యత్ర స్నాత్వా నరో యాతి సర్వాన్ కామాన
నశ్వరాన్ ౯. పురా రామో దశగ్రీవం జేతుకామస్సురద్విషం, సర్వక్షేత్రోత్తమే
తత్ర స్థిత్వా యుక్తస్తపస్యభూత్ ౧౦. ఏకాంతయోగసిద్ధస్య దేవదేవస్య తేజసా,
విరూపాక్షస్య సంరుద్ధసమాహితమనాశ్చిరం ౧౧. విరూపాక్షం హృది ధ్యాత్వా
హేమకూటాధిదైవతం, తపసి స్థిరచిత్తోభూద్రామస్సౌమిత్రిణా సహ ౧౨. తపసా త
స్య సంతుష్టో విరూపాక్షో మహేశ్వరః, దశగ్రీవజయే సిద్ధిం దదౌ తస్మై స్తుతిప్రియః ౧౩.
దేవస్యాజ్ఞాం సమభ్యేత్య తేన ధీరేణ రాఘవః, హేమకూటేశమభ్యర్చ్య సిద్ధిమిష్టామ
వాప్తవాన్ ౧౪. రామేశ్వరాఖ్యం లింగం చ ప్రతిష్ఠాపితవానిహ, తన్నామ్నా తత్పరం
తీర్థం సర్వపాపప్రణాశనం ౧౫. ఉపద్వారేణ తేనైవ తదాప్రభృతి దేవతాః, మర్త్యా
శ్చ ప్రవిశంత్యో వై తత్క్షేత్రం యాంతి సంపదః ౧౬. ద్వాపరే పాండవాస్తత్ర దృష్ట్వా దేవం
ప్రసాద్య తం, అవాప్తాః పరమాం లక్ష్మీం శక్తిమప్యాత్మనా సతాః ౧౭. తత్ర శక్తిం మహా
మాయాం సమారాధ్య యశస్వినీం, సౌభాగ్యం ద్రౌపదీ లేభే పాండవానాంచ వల్ల
భా ౧౮. ఉపహారైర్యథాప్రోక్తైః శక్తిం సంపూజ్య తాం పరాం, స్వనామ్నా క్షేత్ర
మేతత్స్యాదితి ప్రార్థయదీశ్వరీం ౧౯. మహామాయాపి తద్భక్త్యా ప్రసన్నా పరమేశ్వరీ,
ద్రౌపదీక్షేత్రమేతత్స్యాదిత్యువాచ వరప్రదా ౨౦. పురా వినేతుకామోఽర్కం హేమ
కూటోర్ధ్వచారిణం, మణికుండలమాసత్తే రుషా గేరురుభైరవః ౨౧. తత్ప్రికాశజితో
భాన్వా న్వ్రిణతో భైరవాజ్ఞయా, అశక్తశ్చ తథా గంతుం ప్రాదక్షిణ్యేన వర్తతే ౨౨.
ఆదదే యస్య విన్యస్య భైరవో మణికుండలం, తత్రాసీదుత్తమం తీర్థం మణికుండల
నామతః ౨౩. ఇత్యాగ్నేయమిదం ద్వారం ద్రౌపదీక్షేత్రసంజ్ఞితం, తత్రైవ వసతాం దే
వీ మహామాయా ప్రసీదతి ౨౪. అథ వక్ష్యామి తే విద్వాన్ ఉపద్వారం పరం శుభం, యమ
చ్ఛ్రిత్వైవ నరో యాతి యదిచ్ఛతి తదవ్యయం ౨౫. బ్రహ్మాండస్య నిరృతౌ దిగ

గేభువివిశ్రుతం, శంకరేశ్వరమిత్యస్తి క్షేత్రంతాపత్రయాపహం ౨౬. ప్రశస్తంభావనం భవ్యం తుష్టిపుష్టిప్రదంనృణాం, క్షేత్రంతత్క్షేత్రపాలేన క్రోధనామ్నాభిపాలితం ౨౭. శూరశ్చతత్రవిఘ్నేశోసురాణాంబలదాయకః, ప్రత్యూహభేత్త్రీభక్తానాం ఈప్సితార్థప్రదాయినీ ౨౮. కల్యాణదాయినీశక్తిః కాళీతివ్యాఘ్రవాహినీ, అనుపాలయతిక్షేత్రమపర్యంతశుభప్రదా ౨౯. సాశక్తిః సర్వదేవానాం సర్వానందవిధాయినీ, కాళీ కరాళీ దుర్గేహా కాళరాత్రినిషూదనీ ౩౦. వహంత్యాంతుంగభద్రాయాం కదాచిత్సలిలోద్గమైః, విజహారగుహస్తస్యాం షణ్ముఖఃశైశవేనహి. ౩౧. బాలక్రీడాం సమాలోక్య స్థితస్తత్రహిశంకరః, స్మయమానముఖోదేవ్యా సార్థమాత్మజవత్సలః ౩౨. క్రీడిత్వాసుచిరంస్కంద స్తుంగభద్రాంబుసంచయే, పితరంవత్సలంసాంబం నత్వాశంకరమీశ్వరం ౩౩. అర్చయామాసషడ్వక్త్రస్తన్నామ్నా శంకరేశ్వరం, శంకరేశ్వరమభ్యర్చ్యతద్ధ్యానం సముపావహన్ ౩౪. శంభుంప్రాప్నోతిసర్వత్ర జయేత్ మృత్యుంస్వతేజసా, యత్రస్కందఃసమీశస్యాగ్రే స్థితోరుద్రస్సశంకరః ౩౫. రుద్రపాదోమహాంస్తత్ర రుద్రైరేవాభిపూజ్యతే, రుద్రపాదేపితౄన్ స్మృత్వాయేచపిండప్రదానరః ౩౬. దదతేపితరస్తేభ్యః పుత్రాన్దీర్ఘాయుషశ్శుభాన్, స్కందేనభక్తిగమ్యేన తదాజ్ఞానుమతేనతత్ ౩౭. హేమకూటప్రవేశాయం ఉపద్వారంహికల్పితం, ద్వారేణానేనగీర్వాణా మర్త్యాశ్చాన్యేపితద్విదః ౩౮. ప్రవిశ్యహేమకూటేశమర్చయంత్యాత్మభావతః, శంకరేశ్వరనామ్న్యస్మి న్నుపద్వారేదృఢాస్థితాః ౩౯. ప్రాప్నువంత్యఖిలాన్భోగా నతిశక్రధనేశ్వరాన్, బ్రాహ్మణాన్భోజయంత్యత్ర యేనిత్యంభక్తసంయుతాః ౪౦. లక్ష్మీశ్చాహరహస్తేషాం వర్ధతేహ్యనపాయినీ, శంకరేశ్వరతీర్థేయః స్నానంకృత్వాదదాతిగాం ౪౧. ఆభూతసంప్లవంధన్యో గవాంల్లోకేమహీయతే, శక్తిమద్దృఢచిత్తానాం శంకరేశ్వరవాసినాం ౪౨. ఫలంతిసర్వకార్యాణి సర్వత్ర వసుధాతలే, ఏవమేతన్మయాప్రోక్తం శంకరేశ్వరనామకం ౪౩. ఉపద్వారంమహాభాగ యచ్ఛృణ్వన్ శుభమాప్నుయాత్, యేశంకరేశ్వరంకాళీం క్రోధంశూరంషడాననం ౪౪. స్మరంత్యత్రనతేదుఃఖ ముపయాంతికదాచన, శంకరస్యపదమస్య యత్పదంశంకరేశ్వరమిదంముదోదితం, యత్రసంశ్రవణమాత్రతోనరాః సంభవంతిభువిసంపదాశ్రయాః. ౪౫.

* * *

ఇతిశ్రీస్కాందమహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే ఆగ్నేయనైరృత్యోపద్వార ప్రశంసానామచతుర్దశోఽధ్యాయః. ౧౪.

* భరద్వాజః * బ్రహ్మకుండస్యవాయవ్యాందిశి సర్వశుభప్రదం, మహాకాలా
హ్వయంక్షేత్రం మంత్రసిద్ధి ప్రదాయకం ౧. అభిరక్షతితత్క్షేత్ర మాత్మసిద్ధైర్నమ
స్కృతం, కల్పకల్పాంతసంసిద్ధః కపాలీనామభైరవః ౨. మహాకాళీతివిఖ్యాతా మహా
తంత్రేశ్వరీశివా, శక్తిరస్తిప్రపన్నానామాత్మశక్తిం వివృణ్వతీ ౩. మోహకత్వాం
వినిర్ధూయ మోదమానస్తపోబలాత్, మహాంతః కేచిదంతఃస్థామహాకాళీముపాసతే ౪.
నమృత్యోర్నతథాకాలాన్నయమాచ్చ భయంక్వచిత్, తస్యయస్యస్థితాచిత్తే మ
హాకాళీ మహేశ్వరీ ౫. తాంతంత్రసాధకాయాంతి తతోఽన్యే యంత్రసాధకాః,
యేమంత్రసాధకాస్సర్వే సిద్ధిమంతోభవంతితే ౬ అర్చ్యతేసర్వదాభక్తై స్తత్ర
లంబోదరాహ్వయః, గణేశోమదధారాభి రభివాసిత దిఙ్ముఖః ౭. యేషాంగణేశ
సిద్ధాంత ।సిద్ధమవ్యాకులంమనః, లంబోదరంతేజానంతి గణేశం గుణదాయకం ౮.
మహాకాలాహ్వయః కశ్చిద్గణనాథః పురాకిల, నమస్కర్తుంవిరూపాక్షం మందరాద్రే
రుపాగమత్ ౯. సతత్రతత్రితేజోభి రనివార్యై ర్నివారితః, తపోనిధాయతుష్టావ దేవ
మేకాగ్రమానసః౧౦. భూతేశస్సంస్తుతస్తేన ప్రత్యక్షోఽభూత్తదగ్రతః, సంహర్షజన్మ
నస్తస్య మహాకాలస్యధీమతః ౧౧. తటిత్పుంజనిభో యత్రస్థానేప్రత్యక్షతామగాత్,
తటిచ్ఛలేతి తన్నామ్నా విశ్రుతావిశ్వపావనీ ౧౨. సతంసంపూజ్యతత్రేశం స్వనా
మ్నా ప్రథితంశివం, భైరవాద్యైరనుజ్ఞాతో దేవానామపి పాలకైః ౧౩. హేమకూ
టేశమానర్చ విరూపాక్షంముదాన్వితః, తదాప్రభృతితత్క్షేత్రం మహాకాలాఖ్యయా
శ్రుతం ౧౪. మహాకాలేశ్వరో యత్ర మహాకాలేనపూజితః, అర్చయంతినరానిత్య
ముపద్వారేణ తేనహి ౧౫. ప్రవిశ్య హేమకూటేశం ప్రాప్నువంత్యఖిలంశుభం,
మహాకాలస్యపురతః తీర్థేతన్నామ్ని యేనరాః ౧౬. స్నాంతితేధూతపాప్మానః ప్రాప్ను
వంతి పరాంగతిం, బిలానిసంతిదివ్యాని గహ్వరాణి శుభానిచ ౧౭ తత్రయేతునరా
స్స్థిత్వా సాధయంతి సమీహితం, ఘుటికాఖడ్గసిద్ధాశ్చ।పారసిద్ధాశ్చ యేతథా ౧౮.
నివసంతిబిలేష్వత్ర మహాకాలశివాజ్ఞయా, ఉపద్వారమిదంపుణ్యం ప్రోక్తంతవ మహా
మతే ౧౯. శృణుత్వ ముచ్యతేనద్యోయఃకశ్చిదపి పాతకైః, * భరద్వాజః *ఐశా
న్యాంబ్రహ్మకుండస్య దేవఖాతఇతి స్మృతః ౨౦. క్షేత్రంపవిత్రంపాపఘ్నం భుక్తిముక్తి
ప్రదంనృణాం, యోవసేదేకరాత్రంవా దేవఖాతే మహామతే ౨౧. యేకేచిత్ప్రాణి
నస్తత్ర మృతాశ్చేన్ముక్తిభాగినః, నతేషాంక్రిమికీటాద్యా దూషయంతికళేబరం ౨౨.
అశ్వమేధాయుతఫల మయత్నాత్సహిగచ్ఛతి, గోప్తాక్షేత్రస్యతస్యాస్తి నామ్నా
సంహారభైరవః ౨౩. యోహ్యాప్యతే స్వతస్సిద్ధో నిత్యసంహారరావిషు, సంహారభై
రవస్యాజ్ఞాం వినా తత్రమృగాఅపి ౨౪. ఖగావానచరంత్యేవ యేచాన్యే దేవయో
నయః, అస్తేతత్రైవహి మహాభైరవీతి భువిశ్రుతా ౨౫ దం--దుర్గోమహాశమని

దుష్టదైత్య వినాశనీ, మహాభైరవిపాహీతి సకృద్వాయేవదంతిహి ౨౬. పూరయత్యా ఖిలాన్కామాంస్తేషాందేవీ సనాతనీ, మహాశబ్దంసముచ్చార్య భైరవీతిసముచ్చరణ ౨౭. నమఃపదంవదేదేష మంత్ర స్తావత్ప్రముచ్యతే, మంత్రేణానేన యేదేవీం భైరవీంపూజయన్త్యమీ ౨౮. విజిత్యసకలాన్లోకా న్ప్రదుష్యంతిస్థిరాయుషః, భైరవీమంత్రసిద్ధానాం తిష్ఠంతి నపురఃక్వచిత్ ౨౯. భేతాళాఅపికూశ్మాండా స్తథాన్యే దారుణా గ్రహాః, తత్రభక్త్యప్రియోనామా మహిమ్నాంధామవిఘ్నరాట్ ౩౦. ప్రదదాత్యుపసన్నేభ్యోవిశ్వార్థంపరమిాప్సితాన్, ప్రలంబోదరమర్ధేందుస్వవతంసం త్రిలోచనం ౩౧. భక్త్యప్రియం యేధ్యాయంతితేహి నిర్విఘ్నసిద్ధయః, పురాదుందుభినామాఽఽసీ ద్దానవోదేవకంటకః౩౨. విజేతుమమరాన్సర్వేమంత్రంచక్రుఃసరస్పరం, వయంతపోభి స్సంతోష్య హేమకూటేశ్వరంశివం ౩౩. జేష్యామోదుందుభిందైత్యం ఇతితే నిశ్చయందధుః, తే సరిత్తీరమాసాద్య తపశ్చక్రు రనిందితం ౩౪. తేభ్యస్తపోభిస్సంతుష్టస్సాన్నిధ్య మకరో చ్ఛివః, కృతసాన్నిధ్యమాత్మానం తుష్టువు స్తేదివౌకసః ౩౫. దేవస్తత్స్తోత్రసంతుష్టః ప్రోవాచప్రహస న్సురాన్, * దేవః * జానామి జనతాభావం యూయందుందుభినాజితాః ౩౬. ఆగతాశ్చమమోపాంతం తద్వధోపాయ మిాప్సవః,గుహాయామత్రదుర్గాయాంకిష్కింధాయాంభవిష్యతి౩౭. అతిదైవాసురబలోవాలినామామహీశ్వరః, వానరాణామధిపతిః సహనిష్యతిదుందుభిం ౩౮. ప్రశాంతోపప్లవంసర్వం భవిష్యతి జగత్త్రయం,స్థిత్వాత్రపరయాభక్త్యా మామర్చయతిశంకరం ౩౯. ఉన్మిషత్సకలాశ్చర్య ముపద్వారమిదం మమ, ద్వారేణానేనమాం దృష్ట్వా హేమకూటాచలేశ్వరం౪౦. వసంతుకృతిన స్సర్వేభయశోక వివర్జితాః, సిద్ధిర్వఃశాశ్వతీకాలే స్థితానా మిహ దేవతాః ౪౧. ఇత్యుక్త్వాస్థితిమాధత్తే తత్రేశ, శ్శంకరాజ్ఞయా, దేవదేవస్యకారుణ్యాం బిభ్రతః పరమోదయం ౪౨. పూజయంతశ్చ సంసిద్ధ్యై తత్రసానందమాసత, వసంత స్తత్రతేదేవాగ కిష్కింధోపాంతచారిణః౪౩. భీతాశ్చదుందుభే ర్దైత్యా ద్గూఢచారాః క్వచిత్క్వచిత్, దేవఖాతముపాగచ్ఛన్ స్నానార్థం తే కదాచన ౪౪. ఋషయఃపితరశ్చాన్యే తీర్థ్యమాహాత్మ్యశంసినః, భక్త్యప్రియం తంవిఘ్నేశం ప్రసాద్యోచు స్తథాకిల ౪౫. * దేవాః * వయంహిదుందుభేర్భీతా తావత్కాలప్రతీక్షయా, యావత్స్నాతా భవామోఽత్ర తావత్త్వంప్రేక్షకో భవ ౪౬. సర్వసిద్ధికర స్త్వంహికురుస స్సిద్ధిభాగినః, ఇతిభక్త్యప్రియఃప్రోక్తః తథేతిప్రతిపన్నధీః ౪౭. దుందుభేరాగమంవేత్తుం తస్థౌ పార్శ్వాద్రిశృంగభాక్, తావద్దేవాశ్చ పితరో ఋషయశ్చ సమాహితాః ౪౮. పృథక్పృథక్తుంగభద్రా పూరేతు స్నాతుముద్యతాః, క్షణేచాస్మిన్మహాకాయే దుందుభిర్యుద్ధదుర్మదః ౪౯. చరైర్విదిత్వాదేవానామవస్థానం వినిర్యయౌ,మహాసారంహాసాసైత్యో నిర్గచ్ఛన్నతిభీషణః ౫౦. చకార

భైరవంనాదంకల్పాంతాచలసన్నిభం, భక్త్యాప్రియస్తదాకర్ణ్య ప్రేక్షకో గిరిశృంగగః ౪౧.
దైత్యందృష్ట్వావినిర్యాంత ముచ్చైరాఖ్యాత సంభ్రమం, ఏషదుందుభినామాఽద్య
నిర్యాతో భవతాం రిపుః ౪౨. రాయతేతస్యనాదోఽయం యేన తత్పూర్యతేజగత్,
ఆకర్ణ్యతస్యవచనం దేవాశ్చపితర స్తదా ౪౩. ఋషయశ్చమహాత్మాన స్తత్రతత్రస్థి
తా జలే, ఇతికర్తవ్యతామూఢా ఘోరేణతమసా వృతాః ౪౪. ఆత్మసంరక్షణపరాః
స్మరంతోదైత్యవైకృతం, మమజ్జు స్తుంగభద్రాయాం పరిత్యక్తపరిచ్ఛదాః ౪౫.
దుందుభిస్తావదాగత్య నాఽపశ్యత్తత్ర దేవతాః, అభూత్కోపో దుర్దాంతః ప్రహసంశ్చ
పునర్యయౌ ౪౬. యత్ర దేవా స్తదామగ్నాః దేవఖాతస్సహిస్మృతః, ఋషయోయ
త్రమగ్నాస్స ఋషిఖాతోఽయమీరితః ౪౭. మమజ్జుః పితరో యత్ర పితృఖాతస్సహి
స్మృతః, తేషు స్వతః పరీతేషు స్నానంకుర్వంతి యేనరాః ౪౮. దేవాశ్చపితరస్తేభ్యో
ఋషయశ్చ శుభప్రదాః, తేఽపిప్రహదాంతర్మార్గేణ తేన తేనక్వచిత్క్వచిత్ ౪౯.
ఉన్మానసాః పురోజగ్ము ర్యత్రాస్తే శంకరశ్శివః, వ్యతీతేగణరాత్రే తు వాలీనామ
మహీశ్వరః ౫౦. కిష్కింధాయాః పతిర్యుద్ధే జఘానకిల దుందుభిం, విజ్వరాశ్చతతో
దేవాః శంకాహీనంజగత్త్రియం ౫౧. సర్వత్రాపి క్రియాస్సర్వాః భూయోవృద్ధికరైః
ఫలైః, తస్యక్షేత్రస్యమహాత్మ్యం శ్రుత్వాసోమస్సమాగతః ౫౨. స్వనామ్నాసోమ
నాథాఖ్యం శివంప్రాతిష్ఠిపత్కృతీ, దేవఖాతేకృతస్నానాః సోమనాథసమర్చకాః ౫౩.
నరాస్తే పుణ్యకర్మాణో జీవన్ముక్తాభవంతిహి, త్రేతాయాంరావణంహత్వా రామః
పరపురంజయః ౫౪. ప్రతిష్ఠాపితవా న్శంభుం బ్రహ్మహత్యాప్రశాంతయే, రామేశ్వ
రాఖ్యం తల్లింగం నమస్కుర్వంతి భక్తితః ౫౫. శత్రూన్జయంతితే భూమౌ
శ్రియంచప్రాప్నుయుఃస్థిరాం, యద్యత్సమీహితంకర్మ కరణైరనుపాధిభిః ౫౬. ఐశా
న్యాంద్వారి వసతాం తత్రసిద్ధిస్తుసర్వదా, ఏవమన్యాన్యుపద్వారా ణ్యుక్తాని భవ
తోఽనఘ ౫౭. యేషాంశ్రవణమాత్రేణ జనఃసర్వాధికోభవేత్, ఏవమేతన్మహాభాగ
ద్వారోపద్వారసంమితం ౫౮. హేమకూటాహ్వయంక్షేత్రం హృదయం పరమే
శితుః, ఇదంపుణ్యమిదంసేవ్య మిదంధ్యేయ మిదంశుభం ౫౯. ఇదంశ్రేయఃప్రదం
పుంసాం పంపాక్షేత్ర మనాదిమం, ఇదంసమస్తాభిమత ప్రదాయి సమస్తలోకప్రథితా
నుభావం, క్షేత్రంపవిత్రం కృతిభిర్నిషేవ్యం శంభోఃపరంధామ సమస్తశక్తేః ౬౦. *

ఇతిస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
వాయువ్యైశానోపద్వారప్రశంసానామ
పంచదశోఽధ్యాయః. ౧౫.

* విష్ణువృద్ధః * శ్రుతాని హేమకూటస్య ముఖ్యద్వారాణిసద్గురో, ఉపద్వా
రాణిచాగ్న్యాదీని చరితార్థోఽస్మి సాంప్రతం ౧. స్థానానియానిచాన్యాని హేమకూ

టాంతరే మునే, తీర్థానిచప్రశస్తాని శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహంవద ౨. * భరద్వాజః *
అత్రపుణ్యోత్తరే క్షేత్రే తైస్తైర్మునివరైఃపురా, ప్రకాశితాని ద్వీపాని సప్తసంశ్రుత
కర్మభిః ౩. తత్రరంభాశిలానామ ద్వీపంజగతి విశ్రుతం, తస్యాఃస్మరణమాత్రేణ సర్వం
శ్రేయః ప్రసిధ్యతి ౪. తపోవిఘ్నకరీంరంభా మశపత్కౌశికఃపురా, దశవర్షసహస్రాణి
శిలారూపాభవేతితాం ౫. యత్రరంభాశిలాచక్రే స్నానం రంభాశిలాత్విదం, దానంధ్యా
నంతపోహోమా స్తత్రసిధ్యంతి దేహినాం ౬. తతఃకుంతీనివాసాఖ్యం స్యాద్ద్వీపం
యత్రసాతపత్, పుత్రాణాంరాజ్యలాభాయకుంతీభాగ్యవతీశివే ౭. కుంతీక్షేత్రేతపస్తప్త
మేకకోటిగుణం భవేత్, ద్విజేభ్యస్తత్రయద్దత్తం తద్భవేదక్షయంఫలం ౮. తతో
శ్వత్థభిదానామ ద్వీపమస్తిపావనం, యత్రవాసజుషాంపుంసాం సమింధేబ్రహ్మవ
ర్చసం ౯. పురాదేవైర్ద్విమంథ్యాగ్నిః హవిరుద్వహనాక్షమః, తత్రాశ్వత్థే విలీనోభూ
త్సుచిరం ద్రుమసమ్ముఖం ౧౦. భిత్త్వాశ్వత్థం బభావగ్నిఃదేవప్రార్థనయా పునః,
తతోశ్వత్థభిదాఖ్యంతత్ క్షేత్రం సర్వార్థదాయకం ౧౧. తతస్తద్విశ్వవిఖ్యాతం
ద్వీపంచంద్రశిలాహ్వయం, కాంతిఃస్వాభావికీ తత్ర వసతాంవిభవోత్తరా ౧౨. పురా
చంద్రస్తపస్తప్త్వాపూర్ణకామో నవాప్తవాన్, తదాఖ్యయా చంద్రశిలా స్నానం
చైవప్రశస్యతే ౧౩. హరిణప్లుత మిత్యన్య ద్ద్వీపం జగతివిశ్రుతం, యాగోహరిణరూ
పేణ పురాయత్రహి పుప్లువే ౧౪. హరిణప్లుతవాస్తవ్యా యేనరాః పుణ్యదర్శనాః,
తద్దర్శనాత్పరం పుంసా మశ్వమేధఫలం భవేత్ ౧౫. తతోఽన్యద్భువివిఖ్యాతం
ద్వీపం వ్యాఘ్రప్లుతాహ్వయం, యత్రదేవైర్దృశాపూర్వం సోమనందీతివిశ్రుతం ౧౬.
వ్యాఘ్రోహిమాద్రేరాయాతో హేమకూట దిదృక్షయా, స్థానేఽత్రతుంగభద్రా
యాం ప్రవాహం పుప్లువేతదా ౧౭. వ్యాఘ్రప్లుతమితిఖ్యాతం స్థానంతత్సర్వసిద్ధిదం†
వ్యాఘ్రప్లుతనివాసా యే తే సర్వోత్తర సద్గుణాః ౧౮. ఋషిభిః పితృభిః దేవైః
పూజ్యంతేవినయాన్వితైః, దర్భద్రోణీతివిఖ్యాతం ద్వీపమన్య చ్ఛుభప్రదం ౧౯.
యజ్ఞార్థమాగతాస్సంతః దర్భాహ్యమృతబిందవః. విజయాఖ్యానరూపాయాం భద్ర
ద్రోణ్యాం వసంతియే ౨౦. తేషాందీర్ఘాయుషఃపుత్రాజాయంతే విశ్వసిద్ధయః
* భరద్వాజః * ఏవంసప్తర్షిగుప్తాని ఆఖ్యాతానిమయానఘ ౨౧. ద్వీపానిక్షేత్రవ
ర్యాణి యానిశ్రుత్వాసుఖీ జనః, అతఃపరంప్రవక్ష్యామి క్షేత్రాణాం సిద్ధిదాయినాం ౨౨.
మాహాత్మ్యంయానియుక్తాని రుద్రైకాదశకేనహి, బదరీక్షేత్రమిత్యాఖ్యం క్షేత్రాణా
ముత్తమం స్మృతం ౨౩. ఉదయోయత్ర విఖ్యాతో వ్యాసస్యపరమాజసః, భోజ
యంతి ద్విజాన్భక్త్యా బదర్యాంయేవిధానతః ౨౪. తుష్యంతిపితరస్తేభ్యః ప్రయ
చ్ఛంతిచయన్మతం, మహాశాఖాహ్వయంక్షేత్రం జ్ఞాతవ్యంపావనంతతః ౨౫. శాఖా
హారీపురాయత్ర ఋషిర్మంకణకాహ్వయః, తత్స్వంవైనాశికంలేభే తపసా గతకల్మ
షః ౨౬. మహాశాకేనివసతాం క్షేత్రేక్షేత్రవిదాంనృణాం, ఆయురారోగ్యమైశ్వర్యం

† పూర్వభాగేత్విదంతీర్థం విధాస్తరోణోపాఖ్యాతం. (౪౧. అధ్యాయే.)

భవేదవ్యాహతోదయం ౨౭. తతోఽన్యత్కర్ణికారాఖ్యం క్షేత్రమిష్టార్థసిద్ధిదం,
యత్రాస్తే సహితో దేవ్యా కర్ణికారప్రియశ్శివః ౨౮. కర్ణికారప్రసూనై ర్యేతస్మిన్
క్షేత్రే పరం శివం, పూజయంతి నరాస్తేషాం దర్శనం సిద్ధదర్శనం ౨౯. తతోఽస్తి శరపుంఖా
ఖ్యం క్షేత్రం యత్ర పురాభవత్, కుమారక్రీడనే లోలస్స్కంద శ్శరవణోద్భవః ౩౦. తస్య
స్మరణమాత్రేణ వాజిమేధఫలం లభేత్, తతో ద్రోణవనం నామ స్థానం సర్వార్థసిద్ధి
దం ౩౧. యత్ర ధ్యాత్వా పరం శంభుం ద్రోణాచార్య స్తపోఽతపత్, అజితాత్మాపి యః
కశ్చిత్ కుర్వన్ ద్రోణవనే శివః ౩౨. సుసిద్ధిం భజతే సద్య స్సుఖసామ్రాజ్యరూపిణీం,
తతశ్శుభప్రదం స్థానం బిల్వారణ్యమితి శ్రుతం ౩౩. యత్ర వ్యాధోపి సిద్ధోఽభూ చ్ఛివ
భక్తి ప్రసిద్ధితః, హనూమద్ద్వీపనామాస్తి పవిత్రం క్షేత్రముత్తమం ౩౪. అవ్యాహత
బలో యత్ర హనూమా న్విజహారహ, ధ్యానం హోమో జపో దానం యత్ర కౢ
ప్తం మనీషిభిః ౩౫. దదాత్యపి తథాసిద్ధిం దేవై రపి పురస్కృతాం, క్షేత్రమన్యద్భువి
ఖ్యాతం దివ్యం వటుకసంజ్ఞితం ౩౬. వసంతి భైరవా యత్ర హైతుక స్త్రిపురాంతకః,
అగ్నివేతాళకోప్యస్తి జిహ్వ శ్చైవ కరాళకః ౩౭. వికరాళ శ్చైకపాదో భీమాఖ్యో వ్య
చల స్తథా, హాటకేశ్వర ఇత్యేతే పూర్వాది క్రమతో దశ ౩౮. యత్ర స్థితవతాం పుంసా
మాజ్ఞాసిద్ధి రనశ్వరా, క్షేత్రం తతస్సమా మ్నాతం కాలసేతురితి క్షితౌ ౩౯. కాలో నామ
గణాధ్యక్షో యత్ర తప్త్వా తపః కృతీ, ఆమ్రకూటాహ్వయం క్షేత్రం తతస్సర్వ సుఖా
వహం ౪౦. అత్రామ్రమూలనిలయశ్శివశ్శ్రేయః ప్రదో భవేత్, ఆమ్రకూటే హుతం జప్తం
భవేదక్షయ సిద్ధిదం ౪౧. అవ్యాహతా చ సంపత్స్యా దామ్రకూటనివాసినాం,
మధూకవనమిత్యన్యత్ స్థానం సిద్ధికరం సతాం ౪౨. యత్ర కర్మాణి సిద్ధ్యంతి నిరాయా
సేన దేహినాం, తతశ్చ త్రింత్రిణీద్వీపం యత్ర తప్తం తపః పురా ౪౩. అశ్విభ్యాముప
లబ్ధంచ సారం సంజీవనౌషధం, మనసా కర్మణా వాచా యత్కృతం పుణ్యలక్షణం ౪౪.
ద్వీపేఽస్మిన్యేన కేనాపి తత్కోటి ఫలమిష్యతే, ఏవమేకాదశద్వీపా *న్యుక్తానితవసు
వ్రత ౪౫. పాలితాని ప్రసిద్ధాన్యై రుద్రై రేకాదశాత్మభిః, తతో నామ్నాస్తి విఖ్యాతం కు
బేరనిధి గహ్వరం. ౪౬. యత్ర వైశ్రవణస్తప్త్వా తపశ్శివసఖోఽభవత్, అగ్రద్రోణీతి
తత్రాస్తి తీర్థం కల్మషనాశనం ౪౭. తతో దౌర్వాసనం క్షేత్రం సర్వపుణ్యప్రదం
సతాం, దుర్వాసా స్స్వాత్మసిద్ధ్యర్థం తత్ర తేపే పరంతపః ౪౮. ఆజ్ఞాసిద్ధిః కృతౌదా
ర్థ్యం శాస్త్రేదృష్టి శ్శమే మనః, అవాప్యతే సుఖోద్బోధై స్సద్భి ర్దౌర్వాసనాశ్రమే ౪౯.
తతో వేణ్వాశ్రమో నామ వేణుర్యత్ర మహామునిః, స్వదేహోద్భూతవల్మీకగాఢ
వేణుస్తపోఽతపత్ ౫౦. తతస్తుష్టాద్విరూపాక్షా త్తత్రాసౌ సర్వరంజనం, మార్గదేశ(?)మ
యం దివ్యం గాంధర్వం వేదమాప్తవాన్. ౫౧ శ్రుతిస్వరవిభాగజ్ఞాః కాలజ్ఞానితివేది
నః, గ్రామావబోధకాస్సంతి తత్ర నాదాత్మకా నరాః ౫౨. కోకిలానందజనకై స్సం

* ఏకాదశేత్యుక్తం. గణనేతు ద్వాదశోపలభ్యంతే.

హృష్ట వనదైవతైః, కీచకధ్వనిభి ర్యత్రతుష్యంతి ద్వీపవాసినః ౫౩. కుశారావర్తమి
త్యన్యత్తీర్థం ధృతికరం నృణాం, ప్రియంపరశురామస్య క్షత్రియాంతకరస్య యత్ ౫౪.
క్షత్రరక్తహ్రిదావర్తైః కుశారం న్యస్తవాన్కిల, రామస్తదాశ్రమపదం కుశారావర్తసం
జ్ఞితం ౫౫. కశాశ్రమంవిజానీహి సర్వజ్ఞాఖ్యం తతఃపరం, కశేనహికృతం యత్రతపః
కృష్ణశిలోపరి ౫౬. తపసాతోషితాద్దేవా ల్లబ్ధవా న్విశ్వవేదితాం, కశోమునీశ్వరస్త
త్ర యజూంష్యవ్యాహతానిహి ౫౭. అష్టవక్త్రాహ్వయం తీర్థంతతః కణ్వాశ్రమఃపు
నః, పిత్ౄణాంతర్పణం కుర్యా న్నరస్తదుభయోరపి ౫౮. జటాయుస్తీర్థమస్త్యస్య
త్స్నానాత్సర్వాఘనాశనం, గాలవాఖ్యం మహాతీర్థం మనుతీర్థమతఃపరం ౫౯. గౌ
తమాఖ్యం మహాతీర్థం యత్ప్రశంసంతి యోగినః, భరద్వాజాశ్రమం తీర్థంతతః కల్మ
షనాశనం ౬౦. తతోభాతినదీమధ్యే భృగుతీర్థమనుత్తమం, క్రతుతీర్థంతతశ్చాస్తంతీర్థమా
త్రేయసంజ్ఞితం ౬౧. తతోఽన్యత్కాశ్యపాఖ్యంచ అమృతాఖ్యంతతఃపరం, తీర్థంతద్దా
మకుక్షే ర్యత్సర్వపాపప్రణాశనం౬౨. సాంబతీర్థం తతస్సాంబో యత్రస్నాత్వా తపో
బలాత్, సర్వతేజోమయీంనిత్యాం శారీరీంసిద్ధిమాప్తవాన్ ౬౩. సాంబతీర్థకృతస్నానా
స్సాంబంశివముపాసతే, యేతేషామాయురారోగ్యం కాంతిశ్చాపి ప్రవర్ధతే ౬౪.
అగస్త్యతీర్థమస్త్యస్య త్స్నానమాత్రేణయత్రహి, ధూతపాప్మాపునాత్యేవ దశపూ
ర్వాన్దశాపరాన్ ౬౫. మందిస్తపసిస్థిత్వా సూర్యవిన్యస్తలోచనః, స్థానంతదపిత
త్రైవ సర్వతీర్థఫలప్రదం ౬౬. సర్వోత్కృష్టతరార్థం చవాసిష్ఠం ప్రథితంతతః,
స్నానంజపశ్చహోమశ్చ తత్రసిధ్యంతి దేహినాం ౬౭. తత్రస్థితంమునీంద్రేణ వసి
ష్ఠేన మహాత్మనా, తత్రాస్తిదక్షిణేకూలే క్షేత్రంత్వమృతసంజ్ఞితం ౬౮. క్షీరగం
ధ్యుదకం యత్రదృశ్యతేఽద్యాపి శాశ్వతం, హరిశ్చంద్రస్యరత్నార్థం భాస్వద్వా
శశిఖామణేః ౬౯. స్వమాశ్రమమనుప్రాప్తం హరిశ్చంద్రంపురాకిల, అనుగృహ్యా
పచారాద్యైః వసిష్ఠోవాక్య మబ్రవీత్ ౭౦. నగంతవ్యంత్వయారాజ న్విశ్వామిత్రా
శ్రమం ప్రతి, ఇతిసోఽపివచస్తస్య జగ్రాహ శిరసానృపః ౭౧. వసిష్ఠవాచాతత్తీర్థమా
హాత్మ్యా త్తత్ప్రసాదతః, సమృద్ధిం పరమామిష్టాం సలేభే తీర్ణదుష్కృతః ౭౨.
సంతితీర్థానిశస్తాని బహూని మతిమద్వర, వసిష్ఠతీర్థసదృశం నతీర్థం భువివిద్యతే ౭౩.
ఇత్యేవమేతానిశుభప్రదాని క్షేత్రాణి తీర్థాన్యపి శుద్ధబుద్ధే, నిరూఢవర్ణాణి వసంతి
యేషు గంధర్వవిద్యాధర యక్షసిద్ధాః ౭౪. ఉద్దేశతస్తేకథితాని చైతత్ స్థానాని
తీర్థాని శుభప్రదాని, మహాప్రభావై ర్మునిసేవితానాం తేషాంహి సంఖ్యాంనవ
యంప్రతీమః ౭౫. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
రంభాశిలాదితీర్థ ప్రశంసానామ షోడశోఽధ్యాయః. ౧౬.

హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం.

* విష్ణువృద్ధః * కిన్నిమిత్తం హారిశ్చంద్రం వసిష్ఠోవిశ్వతత్త్వవిత్, విశ్వామిత్రాశ్రమపదం మాగచ్ఛేత్యబ్రవీ త్తదా ౧. * భరద్వాజః * అస్త్యేవకారణం కించిత్తతోవక్ష్యామ్యహం శృణు, కారణేనవినా నాహ వసిష్ఠో వేదవిత్తమః ౨. ఇదం మహాదుపాఖ్యానం హారిశ్చంద్రస్య భూభృతః, సత్యవాదితయాఖ్యాతం సర్వలోకహితావహం ౩. హరిశ్చంద్రస్యరాజర్షే ర్వశినస్సత్యవాదినః, ఉపాఖ్యానమహం వక్ష్యే సత్యవాదిత్వకారణం ౪. పుణ్యశ్లోకస్యరాజర్షేః హరిశ్చంద్రస్యధీమతః, శ్రూయతాంయదుపాఖ్యానం శృణ్వతాం పాపనాశనం ౫. పురాపుణ్యాత్మభిర్జుష్టాం సర్వతేజోమయీం శుభాం, సభాంప్రభావమహతీ మధ్యాస్తేహి శచీపతిః ౬. దివ్యసింహాసనాసీనం దివ్యాభరణభూషితం, ఉపాస్యచక్రిరేశక్ర మున్మిషద్విషయాః స్సురాః ౭. బ్రహ్మర్షయో విభూతిజ్ఞా స్తథాదేవర్షయోఽనఘాః, రాజర్షయశ్చవిఖ్యాతావృత్రారిం పర్యుపాసత ౮. వసవోఽష్టౌతథాదిత్యారుద్రాశ్చైకాదశాత్మకాః, విశ్వేదేవాశ్చమరుతః సాధ్యాశ్చాన్యే సభాసదః ౯. యక్షా విద్యాధరాస్సిద్ధాః గంధర్వాగుహ్యకాః పరే, చారణాఃకిన్నరా నాగా గరుడాశ్చ వినాయకాః ౧౦. గ్రహాశ్చమాతరో యుక్తా స్తథాన్యే దైత్యయోనయః, నారదస్తుంబరు ర్హృష్టి శ్చిత్రసేనశ్చ పర్వతః ౧౧. హాహాహూహూస్తూలశిరా యేచాన్యేదేవగాయనాః, ఊర్వశీమేనకా రంభా మృగీరామా తిలోత్తమా ౧౨. విశ్వాచీచ ఘృతాచీచ సహజన్యా కృతస్థలా, రాగిణీపూర్వచిత్తాచ మోహినీ పుంజికస్థలీ ౧౩. అన్యాశ్చాప్సరసఃఖ్యాతా రూపయౌవన భూషితాః, అసేవంతశచీకాంత మభిజాతై ర్విలాసనైః ౧౪. చతురప్సరసస్తత్ర నృత్తంరేఖామనోహరం, అగాయన్నైవగాయిన్యో విభక్తశ్రుతిమూర్ఛనైః ౧౫. దేవదుందుభయోనేదుః శంఖకాహళ మూర్ధలాః, ఋచోయజూంషి సామాని తథాథర్వశిరాంసిచ ౧౬. ఘోషయామాసు రవ్యగ్రవాగ్భి ర్వైబ్రహ్మవాదినః, ఇతిహాసపురాణాని శాస్త్రాణిస్మృతయ స్తథా ౧౭. ఆగమాబహుభేదాయే న్యాయాశ్చ ప్రవిభాగశః, అన్యానివిద్యాస్థానాని యానిశ్రుత్యంగరూపతః ౧౮. తానిప్రత్తితాన్యాసం స్తత్రతద్వర్త్మజాంఘికైః, యద్యద్బహుమతంయస్యవిద్యాశిల్ప విజృంభితం ౧౯. తత్తత్సంపాదితంతేన తత్రతీర్ణబుణాత్మనా, విదధుస్ప్రతిభాదార్ఢ్యంతత్రైకే ప్రతిభాపుకాః ౨౦. ఆత్మావలోకినః కేచి దాత్మతత్త్వ మహోష యః. ధర్మంచార్థంచ కామంచ మోక్షంచోదాహరన్పరే ౨౧. దర్శనానాంవ్యవస్థానం షణ్ణామేకే వ్యచీచరన్, దేవానాం దానవానాంచ మానవానాంచ వృత్తి

భిః ౨౨. తైస్తైర్గుణవిశిష్టాభిః కేచి చ్చక్రమతోషయన్, మన్వంతరసహస్రాణి తథా
కల్పశతాన్యపి ౨౩. ఏకేప్రస్తావయామాసు రేవంరూప కథాధ్వభిః, భూతానాంవర్త
మానానాం తథైవ ప్రభవిష్యతాం ౨౪. పరితోషిప్రశస్తాని ప్రశశంసుః కలావిదః,
జ్ఞానంకేచిత్ క్షేమంకేచిత్ ధర్మమేకేశమంపరే ౨౫. అస్త్రావిషురహింసాశ్చ కేచిత్కేచి
జ్జితాత్మతాం, బ్రహ్మర్షీన్కేచి దపరేదేవర్షీన్దివ్యభావనాన్ ౨౬. రాజర్షీంశ్చగుణో
దారా నభ్యనన్ద న్పృథక్పృథక్, ఏవంప్రవర్తమానేషు విశేషేషు కథాత్మసు ౨౭.
అగాయతాంశచీభర్తు రగ్రేనిర్జరగాయకౌ, సంతశ్శతంసహస్రంహ సంతుకింత్వై
శ్చలాత్మభిః ౨౮. స్థిరశ్చసత్యవాదీచహరిశ్చంద్రో మహీపతిః, గ్రహాణాంచసహస్రా
ణి దివిదీవ్యంతు కింతతః ౨౯. గ్రహాణామధిపస్త్వేకో భాస్వా న్విశ్వప్రకాశకః,
తథాభూపాశ్శతంసంతు తత్తత్ప్రకృతి దర్శనాః ౩౦. భూపతిస్తు హరిశ్చంద్రో
యస్మిన్సత్యం ప్రతిష్ఠితం, జ్ఞానాదయోగుణాయస్య కళాంనార్హంతిషోడశీం ౩౧.
ఆధార స్తస్యసత్యస్య హరిశ్చంద్ర ఇతిస్థితః, వశిత్వంవాగ్మితా దార్ఢ్యంసంతోషస్స
త్యమార్దవం ౩౨. పుణ్యశ్లోకే హరిశ్చంద్రే సర్వమేత త్సనాతనం, యథాప్రతాప
స్సూర్యస్యప్రసాదశ్శశినోయథా ౩౩. సర్వమేతన్మహాభాగే హరిశ్చంద్రే వ్యవస్థితం,
సత్యంసర్వజ్ఞతా దార్ఢ్యం సద్వృత్తిర్విజయస్సుఖం ౩౪. పుణ్యశ్లోకే హరిశ్చంద్రే
సర్వమేతత్సనాతనం, యథాప్రతాపస్సూర్యస్య ప్రసాదశ్శశినో యథా ౩౫. యథో
ర్ధ్వజ్వలనంవహ్నేః యథాశిశిరతాంభసః, పవనస్య యథాతిర్యక్ప్లవనం విశ్వసమ్మ
తం ౩౬. ఆకాశస్య యథాశబ్దోలక్షణత్వేన సూచితః, యథాత్మనశ్చైతన్య మసా
ధారణ సంస్తవం ౩౭. హరిశ్చంద్రస్యచతథా సత్యం స్వాభావికోగుణః, ఇతిచక్రతు
రప్యగ్రే గీతిం నిర్జరగాయకౌ ౩౮. సదానందమయీందివ్యాం యదాకర్ణ్యసత
స్సభా, సభాసదశ్చ యేసంతస్సంతృప్తి మధికాంయయుః ౩౯. శ్రావ్యంతద్గీతమా
కర్ణ్య శక్రోదేవో దిగీశ్వరాః, యయుర్బ్రహ్మర్షి దేవర్షి రాజర్షీణాం గణాముదం ౪౦.
సత్యవాదీహరిశ్చంద్ర ఇతిసాముముదేసభా, తతఃప్రోవాచ భగవా న్వసిష్ఠోముని
పుంగవః ౪౧. ఖ్యాపయ న్సత్యవాదిత్వం హరిశ్చంద్రస్య భూభృతః * వసిష్ఠః *
సత్యంరాజాహరిశ్చంద్రః సత్యవాదీ జితేంద్రియః ౪౨ భూతానాం హితకృత్ప్రా
జ్ఞో భువనత్రయవిశ్రుతః, జానామికల్పసాహస్రం జానామిచ మహీభృతః ౪౩.
తత్రతాన్నహిపశ్యామి యేనిత్యం సత్యవాదినః, సత్యప్రతిజ్ఞంపశ్యామి హరిశ్చంద్ర
మిహక్షితౌ ౪౪. హరిశ్చంద్రస్యహిప్రాణాఃసత్యంసత్యం వదామ్యహం, వసిష్ఠస్య
వచశ్శ్రుత్వా సంహృష్టే సుమనోగణే ౪౫. జానన్నపిస్వయం తథ్యం వసిష్ఠస్పర్ధయా
కిల, తద్వాక్యవైపరీత్యాయ రాజర్షిః కృతనిశ్చయః ౪౬. విశ్వామిత్ర స్తపోరాశిర్హ
సన్ వచన మబ్రవీత్, * విశ్వామిత్రః * పురాతప స్సువిస్తీర్ణం పంచకోట్యబ్దమస్యమే
౪౭. సపశ్యామిమహీభాగే రాజానంసత్యవాదినం, సూర్యవంశప్రసూతానాంరాజ్ఞామే

సపురోహితః ౪౮. తతస్తౌతిహరిశ్చంద్ర మాత్మశిష్యం యథేచ్ఛయా, గుణేష్వ్యగు ణేష్వాఽస్తు శిష్యంస్తౌతి హితంగురుః ౪౯. పరస్మైనావకాశస్స్యాం సోఽపివ్యక్తసమా పుభౌ, సమస్తదోషసామగ్రీ భాజనంహి విశాంపతిః ౫౦. తస్య కింనామసత్యంస్యా త్కథ్యతేఽనృతమద్భుతం, నిర్వికల్పసముద్బోధే మహాయోగీశ్వరేపి యత్ ౫౧. మృగ్యంతత్పరమం సత్యంరాజ్ఞీత్యాలాపసాహసం, యదిస్యాద్విద్యుతస్థైర్యంనిష్క లంకశ్శశీయది ౫౨. శీతలోయదితిగ్మాంశు ర్హరిశ్చంద్రోఽపిసత్యవాక్, హరిశ్చంద్ర మహంజానే రాజానం రంజితప్రజం ౫౩. సత్యవాదిత్వమిత్యస్య నజానే గుణమూర్తి తం, జ్ఞాత్రధర్మస్యసత్యస్య ద్వయోరేకత్రహి స్థితిః ౫౪. స్థితిర్హి తేజస్తమసోస్సహా వస్థాన దూరయోః, ఏకాంతపురుషేతస్మి న్నితివాదిని కౌశికే ౫౫. వసిష్ఠఃప్రత్యువా చైనం సప్రత్యయ మమోఘధీః, * వసిష్ఠః * చలేద్యదిమహీసర్వా పతేద్ద్యౌఃయదివా ఖిలా ౫౬. శుష్యేద్యదిమహాంభోధిర్హరిశ్చంద్రోఽప్యసత్యవాక్, మమశిష్యఇతి స్వై రం నబ్రవీమ్యహ మాత్మనా ౫౭. సత్యంవదతిరాజేంద్రో హరిశ్చంద్రో మహీపతిః, అనుపాధికమాహాత్మ్య మైకరత్యమతిస్థిరం ౫౮. ఐకమత్యమనాతంకం హరిశ్చం ద్రే తథాస్థితం, ఇత్యేవంవవృధే తత్ర ప్రసక్తానుప్రసక్తిభిః ౫౯. తయోర్వివాద స్సుమహాం స్తరంగిత సభాశయః, తతశ్శక్ర స్సభానాథః తావుభౌ మునిసత్తమౌ ౬౦. ప్రసాద్యసాంత్వవచనై రుదతిష్ఠద్వరాసనాత్, ఉత్థితేతువిషణ్ణాస్తు సుధర్మాపతితా స్తథా ౬౧. అనుతస్థుస్సభాస్తారా హరిశ్చంద్ర ప్రశంసకాః, అహంప్రథమి కానందా నభినంద్య సభాసదః ౬౨. అంతఃపురం శచీకాంతః ప్రావిశత్ప్రమదో త్తరః, ప్రవిష్టేఽంతఃపురం శక్రే సర్వేపి స్థిరచేతసః ౬౩. స్వంస్వంధామ సమాజ గ్ముః సత్యగాథా వబోధకాః, వసిష్ఠపూర్వామునయశ్చ సర్వే స్వంస్వంపరంధామ సమాయయుస్తే, ఉచ్ఛృంఖలాత్మా కుశికాత్మజోపితపోవనంస్వంపరమంప్రపేదే ౬౪.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే వసిష్ఠవిశ్వామిత్రసంవాదో
సప్తదశోఽధ్యాయః. ౧౭.

* భరద్వాజః * వసిష్ఠస్తపసాం శ్రేష్ఠో హరిశ్చంద్రార్థమాత్మవాన్, జాన న్కౌశికకౌటిల్య మనుదధ్యౌ పరంశివం ౧ తంసత్యవాదినం కుర్యాద్ధరిశ్చంద్రం క్రమాంతరైః, ఇత్యంత ర్నిశ్చయం చక్రే విశ్వామిత్రోఽ ప్యనన్యధీః ౨. ఏతస్మిన్నం తరే రాజా హరిశ్చంద్రస్స్వసిద్ధయే, వసిష్ఠస్యాజ్ఞయాచక్రే యాగం బహుసువర్ణ కం ౩. ప్రవర్తమానే విధివ త్తస్మిన్యజ్ఞే మహీయసి, ఆహూతాః మునయస్సర్వే సమా

జగ్ము రిత స్తతః ౪. తాఽఽతపశ్శాలినఃఖ్యాతా నాత్మానుగుణ మాత్మవిత్, ఉపచారంయథాచారంయజమానోయతాశయః ౫. సమృద్ధిరివ సత్వస్య ధర్మస్యేవ విజృంభితం, ప్రబోధస్యేవవిన్యాసః సతస్య వవృధేమఖః ౬. స్రగ్విణశ్చందనైర్లిప్తాః సుమృష్ట మణికుండలాః, ద్విజాస్ససంభ్రమం చేరు స్తత్రతత్ర క్రియావిదః ౭. స్వస్వభాగాభిసంతుష్టాః క్రియాసు వ్యక్తమూర్తయః,ప్రశస్యయజమానంచ ప్రాశంసం స్తత్ర దేవతాః ౮. ప్రదక్షిణాభిర్జ్వాలాభి రపధూమో హుతాశనః, అపవిద్ధ్యాంగవైకల్యమాచఖ్యౌ తత్రసత్క్రియాం ౯. సురకిన్నరగంధర్వ యక్షచారణ గుహ్యకాః, విస్మయంపరమంజగ్ము ర్దృష్ట్వా యాగస్యవైభవం ౧౦. బ్రహ్మర్షీణాంవిశిష్టానాం దేవర్షీణాం కృతాత్మనాం, రాజర్షీణాంప్రశస్తానాం దదృశే తత్రసత్క్రియా ౧౧. గవాం కోటిసహస్రాణి గ్రామాస్సుబహులక్షణాః, అసంఖ్యాతాని హేమాని కీర్ణాన్యత్రభూభృతాం ౧౨. దక్షిణాభి స్సమృద్ధాభి రనురూపాభి రాత్మనః, పూజయామాసహృష్టాత్మా ఋత్విజ స్సుమనోరథాన్ ౧౩. బ్రాహ్మణేభ్యోవితీర్ణాయే కర్త్రా సౌవర్ణపర్వతాః, మేరుబుద్ధ్యాతదంతేషు మార్తాండః పర్యవర్తత ౧౪, గావస్సదక్షిణా వాసాం స్వగ్ర్యాణికనకంబహు, గ్రామాఃపూర్ణామమేత్యాస న్బ్రాహ్మణానాం పృథగ్గిరః ౧౫. అన్నస్రగ్భూషణాలేప వాసఃకనకభూమిభిః, తుష్టాస్సర్వేజనాస్తత్ర తుష్టువుఃపౌరుషం విభోః ౧౬. తతఃపుణ్యాహవిర్గంధి హోమధూమాగ్రమంబరే, ఘ్రాత్వావైమానికగణా రజోముక్తా స్తదాభవన్ ౧౭. తైస్తైస్తత్రసమాదిష్టై ర్వేదిభేదై రలంకృతా, దేవబంధేవధర్మశ్రీ ర్యాగశాలావ్యరాజత ౧౮.

యద్యదుక్తంవసిష్ఠేన గురుణా తత్రవేదినా, యష్టాఽపిత త్తదకరో త్తేనసాంగోఽభవన్మఖః ౧౯. తస్మిన్కాలే సమాగచ్ఛ ద్విశ్వామిత్ర స్తపోధనః. క్షత్రబ్రహ్మాభివ్యాప్తేన ప్రజ్వలన్నివ తేజసా ౨౦ అద్యయాగస్యసాఫల్యం మమజాతఇతి స్ఫురన్, వసిష్ఠశాసనా ద్రాజా తంమునీంద్ర ముపాచరత్ ౨౧. రాజ న్బహుసువర్ణాఖ్యా సేయమన్వర్థ రూపిణీ, యాగస్యేతిప్రశస్యాగ్రే రాజానంకౌశికోఽబ్రవీత్ ౨౨. ప్రవిష్టైఃభ్యస్త్వయాదత్తా యథాప్రాజ్ఞంచదక్షిణాః, తద్యథోక్తక్రమోయాగఇతిమేనిశ్చితం మనః ౨౩. అధ్వరాబహవోదృష్టాః ప్రాచాంభువి మహీభృతాం, అధ్వరేతేయశోరాశౌ వైలక్షణ్యమిహాస్తివై ౨౪. యథాబహుసువర్ణోయం శ్రేష్ఠ స్సత్కర్మణామిహ, తథాత్వమపిరాజేంద్రః శ్రేష్ఠస్సర్వ మహీభృతాం ౨౫. ఇతివాదినమానమ్య విశ్వామిత్రం మహీపతిః, తస్మైచదక్షిణాంహేమ ప్రదదా వతిసంఖ్యయా ౨౬. ధనంనిక్షేపరూపంమే తిష్ఠే త్త్వత్యవ్రతే త్వయి, తావద్యావ న్మయామ్యేతదిత్యగృహ్ణాన్నిశుద్ధధీః, అభ్యవర్ధయ దాశీర్భిః కౌశికోఽప్యభినంద్యతం ౨౭. సత్రాంతేతుప్రయాతేషు సర్వేష్వపిజనాత్మసు, కౌశికోఽప్యర్చితోరాజా

స్వమాశ్రమ ముపాగమత్ ౨౯. భావితాత్మా వసిష్ఠోఽపి పుణ్యశ్లోకేన పూజితః,
కృత్వారక్షాంస్థిరాం తస్మై కృతధీ రాశ్రమంయయౌ ౩౦. హరిశ్చంద్రోఽపిరా
జేంద్రః వర్ణానాం ధర్మమాస్థితః, శశాససత్త్వయోగేన భువం సాగరమేఖలాం ౩౧.
తస్మిన్శాసతిధర్మేణ పృథ్వీం పృథ్వీభృతాంవరే, అకుతోభయసంకల్పాస్సుఖం వవృధి
రేప్రజాః ౩౨. అకృష్టపచ్యాపృథ్వీచ ప్రశాంతోపప్లవాః ప్రజాః, కాలేవర్షీ చపర్జన్యః
తస్మిన్రాజ్యంప్రశాసతి ౩౩. నహింసా నానృతకథా నవ్యాధి ర్నాధివిప్లవః, నాభ్య
సూయా నసమ్మోహః ప్రజాసు వవృధేపరం ౩౪. సర్వేధర్మపథారూఢాః సర్వే
సత్యపరాయణాః, అనుజగ్ముర్హరిశ్చంద్ర మనురూపై ర్గుణైర్జనాః ౩౫. ఏవంరక్షతి
ధర్మేణ ప్రజాః సూర్యకులోద్భవే, తత్రోభార్థం ససర్జోర్వ్యాం మీతిముగ్రాంసకౌశి
కః ౩౬. ఈతిభిర్బాధ్యమానాశ్చ విశ్వామిత్రస్య మాయయా, ప్రత్యపద్యంతనక్వాపి
నిర్వృతిం నిఖిలాఃప్రజాః ౩౭. తత స్తంనిశ్చయంకృత్వా మిథః సంభూయభూయసా,
హరిశ్చంద్రముపాగచ్ఛన్ పౌరజాస్సింహాసనేస్థితం ౩౮. ప్రణిపత్యప్రజాస్తస్మై స్థితాయ
ధురిధన్వినాం, ఉచ్చై ర్నివేదయామాసు ర్భయ మీతిసముద్భవం ౩౯. *పౌరజాః*
స్వామిన్పుణ్యాశిషాంభూమిః ప్రజానాంత్వంహి రక్షితా; సర్వసంపజ్జనయితా సర్వా
పద్భయభంజనః ౪౦. రాజ్ఞస్స్వధర్మనిరతే భువం సర్వత్రరక్షతి, ప్రజానాంవిపదఃక్వాపి
నోభవంతి కదాచన ౪౧. ఏవంస్థితేఽపిభూభాగే సర్వత్రాప్యద్య భూభృతి, ఈతిబా
ధానవేత్యస్తి హ్యావాఙ్మనస హేతునా ౪౨. సస్యేషునస్యసంపత్తిః ప్రజానా ముప
పద్యతే, ప్రజాసుచాభివృద్ధాసు రాజ్ఞః ప్రాజ్యాస్సమృద్ధయః ౪౩. అకస్మాదుదితై
రద్య శలభైః మూషకైఃవృకైః, మయూరకీటగవయై ర్వరాహై రురువానరైః ౪౪.
బాధ్యంతేతాని సస్యాని మృగై రన్యైశ్చ పక్షిభిః, పల్వలాస్సరితఃకుల్యాః కూపా స్తీ
ర్థాని నిర్ఝరాః ౪౫. స్పృష్టైశ్చలచిమైర్గ్రాహై రన్యైశ్చ జలజంతుభిః, అజస్ర మభి
భూయంతే నసేవ్యంతే క్వచిజ్జనైః ౪౬. శార్దూలైశ్శరభై స్సింహైర్భల్లూకై శ్శ్వప
దైరపి, వన్యైరన్యై స్తథాహింస్రైః బాధ్యంతేసకలాఃప్రజాః ౪౭. నకేవలంజనపదా
బాధ్యంతేశశ్వదాధయః, ఋషీణామాశ్రమపదాన్యపి క్లిశ్యంతిసర్వదా ౪౮.
జగతస్త్వంహి గోప్తాఽసి వయంశరణ మాగతాః, అద్యప్రశమయాత్యుగ్రా మీతి
బాధాం ప్రసీదనః ౪౯. *భరద్వాజః* ఇతితేషాంవచ శ్శ్రుత్వా కింరాజ్యేపి మమే
తయః!! ఇత్యుక్త్వాకిమసిధ్యాత్వాసకృత్వా కార్యనిశ్చయం ౫౦. యూయంగచ్ఛ
తసర్వత్ర బాధాం ప్రశమయా మ్యహం, ఇత్యాశ్వాసితవాంస్తాస్తా వచోభిరమృతో
పమైః ౫౧. సుఖీభవచిరంజీవే త్యభినమ్య మహీపతిం, సౌముఖ్యంస్వాత్మనో వీక్ష్య
స్వాన్స్వాన్దేశాన్యయుః ప్రజాః ౫౨. తతః స్సరాజాసం మంత్ర్య మంత్రిణా సత్య
కీర్తినా, మృగయాంవనరక్షార్థం ధర్మ్యామేవాఽభ్యపద్యత ౫౩ ఆహూయాటవికా
న్ముఖ్యాన్మృగ జీవాంశ్చిరావిదః, ఉవాచేదంవచస్తత్రమృగయార్థంచ కోవి

దాన్ ౫౪. మృగయాయ త్తముద్యాస్తిచిత్తంమే జగతఃకృతే, తతస్తదంగసామగ్రీం సజ్జీకురుతమాచిరం ౫౫. సద్యశ్శమితదావాగ్నిః సమృగాహిత వాగురా, నిపాన వద్వనం సర్వం క్రియతాం హాతదస్యుకం ౫౬. వాయుషుప్రౌఢదర్శిత్వం వాయు భూమిషు సుస్థతా, దృఢాచవాగురాతస్మి న్నేకచిత్తం విధీయతాం ౫౭. బహుశో దృష్టకర్మాణః సుబాధాస్స్వైర రంహసః, తీక్ష్ణకౌలేయకవరా గృహ్యంతాం మృగ వైరిణః ౫౮. కల్పం చోపచయస్థానం నిరాబాధం తతస్తతః, మృగావఘాతభూ మిశ్చ కల్పనీయా పృథక్పృథక్ ౫౯. కమలోత్పలకల్హారకైరవామోదితాం తరాః, ఉపత్యకాసు శైలాసు కార్యాఃకృత్రిమ పల్వలాః ౬౦. కల్పనీయావనోద్దేశే మృగా హరణ వేదిభిః, గహనాఃక్షేత్రఖండాశ్చ నీవార కమలాన్వితాః ౬౧. ఆస్థాపనీయా స్సర్వత్ర మృగాకృష్టి విధాయినః, మృగావిశ్వస్త కర్మాణఃపురస్కృత మృగీకు లాః ౬౨. విముక్తాయతసూత్రాగ్ర సూక్ష్మబద్ధాంఘ్రిసంతయః, పరిభ్రమితకల్పాంతా విహంగాఃశికితస్వనాః ౬౩. సేనాయాస్సన్నివేశార్హం స్థానంయత్రవిశంకటం, అన్వే షణీయమభ్యర్ణ సులభం సుమహీరుహం ౬౪. ఆక్రామంతి మృగాహింస్రా జనాం స్తత్ర స్థితాంశ్చయే, స్యాద్దారుభిశ్చయః కార్యోవృక్షాణా ముపరిస్థిరః ౬౫. అనేక మృగయాతత్త్వప్రవిభక్త క్రియావిదః, అత్రకృత్యానియుక్తాని యూయం జానీతగ చ్ఛత ౬౬. * భరద్వాజః * ఇత్యాదిశన్ప్రజా స్సర్వా బహుమానా ద్వనేచ రాన్, స్వయంచనిశ్చయంకృత్వా నిర్యయౌ నగరాత్కృతీ ౬౭. నిర్గతేరాజ్ఞి తద్వా చా నిర్యయావఖిలంబలం, రజోభిస్తురగోత్కీర్ణైః ఛాదితాఖిలదిఙ్ముఖం ౬౮. ప్రణేదు ర్మృగయాభేర్యః స్ఫారకాహల నిస్వనాః, ఉద్దీపయంతస్సర్వేషాం ఉద్యమం పార్శ్వ చారిణాం ౬౯. చంద్రవత్యాసమందేవ్యా రోహితాశ్వేన సూనునా, మంత్రిణాచ సమాయుక్తః సయయా సత్యకీర్తినా ౭౦. అశ్వాంగంసజ్జమారుహ్య ప్రయాతం పృథి వీపతిం, అకంపయంతీ భూభాగ మన్వియాయ వరూథినీ ౭౧. సతేనోత్సాహరూ పేణ బలేన మహతావృతః, వివేశమృగయాదిష్టా న్వనోద్దేశాం స్త్వరాన్వితః ౭౨. తేషుతేషుహయారూఢః పరివేల్లిత కుండలః, కుండలీకృతకోదండ శ్చచార వనభూ మిషు ౭౩. తత్రత్యాశ్చపురోరాజ్ఞః శబరా దర్శితోద్యమాః, ఇతస్తతః ససంరంభా శ్చేరు ర్మృగగతోన్ముఖాః ౭౪. అయంమార్గోమృగేంద్రాణా మయంపథాహిదంతి నాం, ఇయంసరణిరేణీనా మితిశాబరవాగభూత్ ౭౫. నిరుద్ధమార్గః సేనాభి ర్విష్వగ్గాత్రసురక్షిషు, స్థానేషు స్థానవిత్ స్థిత్వాసజఘానబహూన్మృగాన్, హరిణాన్ శిథిలాంశ్చక్రే వరాహానహన ద్బహూన్ ౭౬. భిన్నశృంగా న్వ్యధాత్ఖడ్గాంశ్ఛిన్నదం తాం శ్చకుంజరాన్, శరభాంశ్చనికృత్తాంఘ్రీం శ్చామరా న్కృత్తవాలధీన్ ౭౭. భల్లూకాన్నిశితై ర్భల్లై క్షురప్రైర్నృప్తకాసరాన్, శ్వాపదానర్ధచంద్రైశ్ఛితథాశీర్షాం

శ్చకారసః ౨౯. స్వతఃస్వభావతః క్రూరా యేచాన్యే సత్త్వజాతయః, నిహత్య తా న్నిజంకర్మ ధర్మ్యంమేనే జగత్పతిః ౩౦. చరిత్వా వనవాసాయ నిహత్య వివిధాన్మృగాన్, రాత్రౌ పల్లవశయ్యాసు సుష్వాప సపరిచ్ఛదః ౩౧. ప్రాతఃప్రబుద్ధకరిణాం కర్ణతాళై ర్మహారవైః, మంగళంమాగధోద్గీతం శుశ్రావ శ్రోత్రహారియత్ ౩౨. దిశాపి దర్శితోద్యోగ స్తేషుతేషు వనేషుసః, దుర్గమేష్వపి బభ్రామ దూరం మృగయయాహృతః ౩౩. ప్రవిశ్యచాశ్రమపదా న్యబాధా న్యాదృతాశయః, ప్రహ్వం పత్యగ్రహీత్తేషాం భవ్యార్థాః పరమాశిషః ౩౪. తీర్థైరకల్మషాంభోభి ర్వ్యాప్తైర్వ్యపథయోజ్ఝితైః, అశూన్యపాకై ర్నీవారై రాశ్రమేషు ముదంయయౌ ౩౫. ఏవంవనానిసర్వాణి తానితాని దినేదినే, విచరన్వీతబాధాని చక్రే సన్నద్ధకార్ముకః ౩౬. విలుప్తహింస్రసన్నాహం వ్యాస్యస్తం వనదేవతాః, ఉద్దైత్యంతభువః కాంత ముల్లోలైర్భ్రిమరేతస్తైః ౩౭. ఇతిక్రమాద్దిశస్తాస్తా స్సుహృణీయపరిచ్ఛదః, విశోధ్య మృగయావృత్త్యా దక్షిణాందిశ మాయయౌ ౩౮. తత్రాపి విపినోద్దేశా న్సబరైస్థలవేదిభిః, నిర్దిష్టానవగాహ్యాప్యచ్చ ర్వీతహింస్రభయా న్వ్యధాత్ ౩౯. సమర్మః దృష్ట్వా మృగయా వినోదంసమర్థయంశ్చాపభృతాం పురోగః, స్వభావతఃశాంత మృగప్రచారం వశీవసిష్ఠాశ్రమమాససాద ౪౦. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే హరిశ్చంద్రస్య మృగయా వర్ణనంనామ
అష్టాదశోఽధ్యాయః. ౧౮.

* భరద్వాజః * సగురోరాశ్రమపదం ప్రశస్తైర్లక్షణై ర్యుతం, ఉపేత్యస్వాత్మవి చ్చక్రే దూరా త్సేనానివేశనం ౧. ధర్మపత్న్యాకుమారేణ మంత్రిణా స్వైర్జనైరపి, ఉపాస్యమానశ్శుద్ధాత్మా ప్రవివేశాశ్రమం కృతీ ౨. సదదర్శతపోరాశిం దీప్యమానం స్వతేజసా, అన్వాసీన మరుంధత్యా ఛాయయైవ తమోనుదం ౩. ప్రకాశయన్పరాంభక్తిం ప్రకృష్టేనాం తరాత్మనా, జగ్రాహసగురోః పాదా వష్టాంగస్పృష్ట భూతలః ౪. ఉత్తుంగముకుటేనాథ శిరసా భావితాశయః, అరుంధత్యాశ్చ చరణావవందే విశ్వభావితౌ ౫. తథాచంద్రమతీ రాజ్ఞీ సపుత్రా భక్తిశోభితా, తయోర్జగ్రాహచరణా న్ప్రణతానాం శుభంకరాన్ ౬. సత్యకీర్తిముఖా రాజ్ఞః సర్వకార్యేషు సమ్మతాః, శిరాంసి పావనీచక్రుశ్శస్తైస్తత్పదపాంసుభిః ౭. గురుశ్చ గురుపత్నీచ రాజానంచ వధూమపి, కుమారంచతదాశీర్భి ర్వర్ధయిత్వా ననందతుః ౮. తయోరనుగ్రహాపాంగసుధా పూర్ణ మనోరథాః, సర్వేబభూవుః సంహృష్టాః పుణ్యా

శ్లోకానుయాయినః ౯. సతంసువిహితాతిథ్య సత్క్రియం తపసాంనిధిః, అత్రై
స్స్వభావసంసిద్ధైః సస్నైనిక ముపాచరత్ ౧౦. రాజముఖ్యోగురోస్స్వస్మి న్ననుచింత్య
నిరత్యయం, చరితార్థంస్వమాత్మానం నమేనే కోసలేశ్వరః ౧౧. వధూంచంద్రవతీం
సాధ్వీం భర్తృభక్తామరుంధతీ, సుప్రీతిస్నిగ్ధయా దృష్ట్యా ముహురన్వగ్రహీ
న్ముదా ౧౨. పుణ్యశ్లోకోహరిశ్చంద్రోదిష్ట్యాఽఽశ్రమమవాప్తవాన్, ఇతిసర్వేఽపిహృ
ష్టాశ్చ వసిష్ఠాశ్రమవాసినః ౧౩. తతోఽగ్రజాభిముఖ్యేన ప్రశాంతాధ్వపరిశ్రమం, సపృ
ష్ట్వాకుశలం రాజ్యే రాజానంమునిరబ్రవీత్ ౧౪. * వసిష్ఠః * ఆగతోఽసిమహారాజ
మృగయావ్యపదేశతః, ఉద్దేశమిమ మూర్వ్యాం యచ్ఛ్రేయసా మేకసంచయః ౧౫.
అశేషహేమకూటాఖ్యో గిరిః కిష్కింధమధ్యగః, అత్రాస్తేహి విరూపాక్షః సాంబో
విశ్వాధికశ్శివః ౧౬. ఇదంక్షేత్రంమహాభాగ భుక్తిముక్తిప్రదం నృణాం అతఏవాత్ర
మేవాసః ప్రియస్థానేషు సత్స్వపి ౧౭. పుణ్యైఃపురాకృతైరేవ క్షేత్రం త్వయాదృష్టవాని
దం, అత్రపుణ్యానితీర్థాని క్షేత్రాణి శుభదాన్యపి ౧౮. ఆశ్చర్యసిద్ధయ శ్చాత్ర
సిద్ధాశ్చాత్ర తపస్వినః, భృగురత్రిర్భరద్వాజో దుర్వాసావ్యాసగౌతమాః ౧౯.
కణాదః కపిలోఽగస్త్యో దధీచిర్భటదేవతాః, వాల్మీకి రుషమన్యశ్చ విశ్వామిత్రశ్చ
కశ్యపః ౨౦. క్రతు ర్మరీచిరన్యేపి మునయో వీతకల్మషాః, నివసంత్యత్ర రాజేంద్ర
విరూపాక్ష దిదృక్షయా ౨౧. స్కందోనందీ మహాకాలోవీరభద్రశ్చ భైరవః,
భృంగీఘిష్ణురజశ్చాత్ర స్తథైవాన్యాశ్చ దేవతాః ౨౨. ఉపాసంతేవిరూపాక్షం భక్త్యా
యుక్తాస్సదాముదా, ఏకకాలంద్వికాలంవా త్రికాలం నిత్యమేవవా ౨౩. యేఽర్చ
యంతి విరూపాక్షం విజ్ఞేయాస్తే గణేశ్వరాః, ప్రసంగాచ్ఛృణురాజేంద్ర వక్ష్యమా
ణమిదం మయా ౨౪. విరూపాక్షస్య మాహాత్మ్యం సర్వధర్మసముచ్చయం, స్నాన
శీలోభవేచ్ఛుద్ధో నరకంనైవ పశ్యతి ౨౫. దానశీలోభవే ద్భోగీ దేవేభ్యోలభతే
వరాన్, జపాత్కామా నవాప్నోతి సత్యేన పరమాంగతిం ౨౬. బ్రాహ్మణ్యసంత
తిం శ్లాఘ్యాం లభతే హరసేవయా, ప్రతిష్ఠాంజ్ఞానమైశ్వర్యం లభంతే విష్ణుతత్ప
రాః ౨౭. భోగంవిజ్ఞానమైశ్వర్యం మోదంచ లభతేచిరాత్, స్థిరవిద్యాంచ సౌభా
గ్యం వాణీంశ్రీగిరిశార్చనాత్ ౨౮. ఆరోగ్యంలభతే సూర్యా చ్ఛ్రియంవహ్నేశ్చ
శాశ్వతీం, ఆయూంషిలభతే చంద్రాద్బ్రాహ్మణ్యంస్కందసేవయా ౨౯. సర్వా
న్కామానవాప్నోతి గ్రహారాధనతత్పరః, సంగ్రామే విజయీవీరో భవే ద్భైరవ
పూజకః ౩౦. దుర్గాంసంపూజయే ద్భక్త్యా దుర్గత్యంతరతి ధ్రువం, యాన్యాన్దేవాన్
సమారాధ్య యద్యదిష్టం వ్రజేన్నరః ౩౧. తత్తత్సర్వ మవాప్నోతి విఘ్నరాజస్య
సేవయా, ఇహలోకేనిరాతంకా స్సభక్త్యాభోగా న్యథేప్సితాన్ ౩౨. తత్తల్లోకేషు
మోదంతేత ద్దైవత పూజకాః, పితరంమాతరంజ్యేష్ఠం భ్రాతరం స్వామిసంగు

తుం ౩౩. గామశ్వత్థం ద్విజాన్వృద్ధా న్వ్రతినం శివయోగినం, పూజ్యాంశ్చ పూజ
యన్వందే దాయుఃసౌఖ్యం బలంయశః ౩౪. పృథివీశత్వమాయాతి విశేషాన్మాతృ
వందనాత్, ద్విజశుశ్రూషయారాజ్యం బ్రాహ్మణ్యంచ సమశ్నుతే ౩౫. బ్రహ్మత్వం
లభతే నిత్య ముపాధ్యాయానువర్తనాత్' విదుషాంసేవయాప్రాజ్ఞో విపాప స్తీర్థసేవ
నాత్ ౩౬. వేదాధ్యాయీనదుఃఖీస్యా న్నిత్యాధ్యాయీతు మేధగః, ఇష్టాన్లోకాన
వాప్నోతి యజ్ఞైస్సంపూర్ణదక్షిణైః ౩౭. నిత్యహోమీ విపాపస్స్యా త్స్వర్గంయాత్య
భయప్రదః, నిత్యశ్రాద్ధేనతుష్యంతిపితరఃసంతతిప్రదాః ౩౮. పాద్యాసనాభ్యా
మన్నేన దీపేనాపి ప్రతిశ్రయాత్, అతిథీన్పూజయ న్సమ్య క్పంచయజ్ఞఫలం లభే
త్ ౩౯. చక్షుర్దద్యన్మనోదద్యా ద్వాచందద్యా దనువ్రజేత్, దాతారందర్శయే
త్తస్య సాతిథిఃసర్గసంక్రమః? ౪౦. అన్నాంబుకన్యా విద్యాభూ గోవాసస్తిల హేమదః,
బ్రహ్మలోకే సుఖీతిష్ఠే ద్యావదాభూత సంప్లవం ౪౧. ప్రతిగ్రహనివృత్తస్తు వసూ
నాంలోక మాప్నుయాత్, దాంతశ్శాంత స్తపశ్శీలః ప్రాణాయామీ కృపాపరః ౪౨.
భోగోపభోగమాహాత్మ్యత్సూర్యలోకంచ విందతి, ఆజ్ఞాసిద్ధించలభతేసదామౌనవ్రతీ
నరః ౪౩. సర్వతీర్థాభిషిక్తస్స్యా త్స్నానేమౌనవ్రతీ యది, సదోపవాసఫలభా
గ్భోజనే మౌనతత్పరః ౪౪. దేవతార్చనవేళాయాం నియమా న్మౌనతత్పరః, నిరం
తరార్చనఫలం లభతే సర్వసిద్ధిదం ౪౫. ఏకభుక్తవ్రతం కుర్వ న్స్వర్గలోకే మహీ
యతే, ఫలంసదోపవాసస్య నక్తాశీలభతేమహత్ ౪౬. అయాచితవ్రతేనైవ ఫలమిష్ట
మవాప్నుయాత్, త్రీణివర్షాణియకుర్యా త్సంతతం చైకభోజనం ౪౭. ధర్మపత్నీ
రతోనిత్య మగ్నిష్టోమఫలం లభేత్, దివసేయశ్చతుర్థేతుప్రాశ్నీయా దేకభోజనం ౪౮.
సదాద్వాదశమాసాన్ బ్రాహ్మణో జాతవేదసం, అనసూయుర్వైశ్యభోక్తా ద్వాదశా
హఫలం లభేత్ ౪౯. నియమాదుదకాహారః శాశ్వతంగతి మాప్నుయాత్, వాయు
భక్షశ్చిరంలోకే సార్వభౌమ పదంశ్రయేత్ ౫౦, సమిత్రగతిమాప్నోతికుర్వన్ననశన
వ్రతం, కపోతవృత్త్యా యస్తిష్ఠే దభీష్టా మాప్నుయాద్గతిం ౫౧. అవాప్నోత్యఖిలా
న్కామా నుపవాసవ్రతంచరన్, యఏకాంతరితం కుర్యా దుపవాసం నరోత్తమః,
౫౨. శివమందిరమాసాద్య శివేన సహమోదతే. ప్రాయోపవేశనపరో రాష్ట్రమిష్ట
మలంవ్రజేత్ ౫౩, గ్రీష్మేపంచాగ్నిమధ్యస్థో హ్యార్ద్రవస్త్రస్తు శైశిరే, తావుభావ
ప్యర్కరశ్మినో సామ్రాజ్య మధిగచ్ఛతః ౫౪ వ్రతమాకాశవాసిత్వం చర న్ద్వాదశ
వార్షికం, మహాన్హేమప్రాసాద యానశయ్యాసనో భవేత్ ౫౫. ఏవం దేవయథా
తంత్రం యావజ్జీవం చరన్వ్రతం, బ్రహ్మలోకం గతస్తత్ర బ్రహ్మణాసహమోదతే
౫౬. సదాస్థండిలశాయీయో వీరలోక మవాప్నుయాత్, మండూకయోగశాయీ
తు దేవత్వ మధిగచ్ఛతి ౫౭. ఉపవాసవ్రతీ స్వర్గే సురపూజ్యో వసేచ్చిరం, వీరాస
నేనయస్తిష్ఠే త్సూర్యమండల భేదకృత్ ౫౮. అవాక్ఛిరా స్తపోనిష్ఠో లభేతా

భిమితంఫలం, గంధమాల్యప్రతీకాంశం పుష్కలం సమావాప్నుయాత్ ౫౯. కేశ శ్మశ్రుధరో విప్రః శ్రేష్ఠాంసంతతి మాప్నుయాత్, సత్యంప్రయాతి శౌచేననిర్మాల్యా పనయాదపి ౬౦. మహత్సౌఖ్యమవాప్నోతి శివక్షేత్రేవసన్యథా, శ్రీపర్వతగయాకాశీ హిమవ త్పుష్కరాదిషు ౬౧. యాత్రాంకుర్వ న్విశుద్ధాత్మా ముచ్యతేసర్వపాతకైః, తేష్వేవనివసన్భక్త్యా శివసాయుజ్య మాప్నుయాత్ ౬౨. దివసేయస్తు షష్ఠేవా మునిఃప్రాశ్నీత భోజనం, సదాత్రిషవణస్నాయీ బ్రహ్మచార్య నసూయకః ౬౩. గవామయనయజ్ఞస్య ఫలంప్రాప్నోతి మానవః, దివసేసప్తమే యస్తుప్రాశ్నీయా దేక భోజనం ౬౪. సదాద్వాదశమాసాన్వైజుహ్వనో జాతవేదసం, పురుషోమరుతాంలోక మింద్రలోకంచ గచ్ఛతి ౬౫. యస్తుసంవత్సరం క్షాంతో భుక్త్వాఽహన్యష్టమే నరః, దేవకార్యపరో నిత్యం జుహ్వాద్వైజాతవేదసం ౬౬ పౌండరీకస్యయజ్ఞస్య ఫలం ప్రా ప్నోత్యనుత్తమం, యస్తుసంవత్సరంభుక్త్వా నవాహేవాఽఽగతేగతే ౬౭. సదాద్వాద శమాసాన్వైజుహ్యాత్ సన్ జాతవేదసం ౬౮. అశ్వమేధస్యయజ్ఞస్య ఫలంప్రాప్నోతి మానవః, ఏకాదశేతు దివసే యఃప్రాప్తేఽశ్నాతివైహవిః ౭౦. సదాద్వాదశమాసా న్వై జుహ్వనో జాతవేదసం, స్వయంప్రభంప్రపద్యేత విమానం సముపస్థితం ౭౧. యస్తుపక్షేగతే భుక్త్వాఏకభుక్తం జితేంద్రియః, సదాద్వాదశమాసాన్వై జుహ్వ నోజాతవేదసం ౭౨. రాజసూయసహస్రస్య ఫలంప్రాప్నోత్యనుత్తమం, పుత్రవా న్సుఖవంద్యో భవేత్సిద్ధమనోరథః ౭౩. మధుమాంసపరిత్యాగా త్సుభగో రసవర్జ నాత్, శాకాహారేణధనవా న్గోలోకం చాభిగచ్ఛతి ౭౪. పర్ణాశీ స్వర్గమాప్నోతి పుష్పాహార స్సమృద్ధిమాన్, ఫలమూలతృణాహారాద్రాజ్యంచ స్వర్గ మాప్నుయాత్ ౭౫. క్షత్రియోముంచతిప్రాణా న్సంగ్రామేష్వ పలాయితః, సోఽశ్వమేధఫలంప్రాప్య శక్రేణ దివిదీవ్యతి ౭౬. యోవాదీర్ఘామయుగ్రస్తః పరిత్యక్తో భిషగ్వరైః, అనిష్టద ర్శనోవా స్యా న్మృత్యుకాల ఉపాగతే ౭౭. మహాపాతకకృత్సోఽపి ప్రాణత్యాగా న్న దోషభాక్, ఏతద్యోగానుసారేణ సర్వంసన్యస్య నిర్మమః ౭౮. ప్రఖ్యాప్యచనిమిత్తం స్వం విధివన్మోహవర్జితః, జలేవాగ్నౌభృగౌ సిద్ధక్షేత్రేవాపి త్యజత్యసూన్ ౭౯. సప్త కోట్యశ్చవర్షాణి వసేత్స్వర్గేజలే మృతః, చతుర్వింశత్సహస్రాణి దేవ్యఃస్పృష్టాః పురా వఘూః ౮౦. తారతమ్యేనసేవంతే దేవకన్యాస్తమన్వహం, అగ్నౌప్రాణపరి త్యాగీ విపాపః స్వర్గమాస్థితః ౮౧. తత్రైకాదశకోట్యస్తు వర్షాణి త్రిదశార్చితః, షట్పంచాదసహస్రేణ రుద్రకన్యాభిరర్చితః ౮౨. స్థానానాం భృగువాచ్యానాం అశీతి శ్చతురుత్తరా, శ్రీశైలనీలహిమవ న్మహేంద్ర మలయాచలాః ౮౩. హేమకూటః కుమారాఖ్యః సప్తముఖ్యతమాః స్మృతాః, తేషుపాతాత్త జన్ప్రాణా న్సద్యోనిర్ధూతకల్మషః ౮౪. వర్షాణిదశకోట్యస్తు వాసవేనసమార్చితః, దివ్యస్త్రీదశ సాహస్రసేవితో దివిమోదతే ౮౫. ఖ్యాతేషుసిద్ధక్షేత్రేషు ప్రాణాన్ముంచ

న్యథావిధి, వింశత్కోటీస్తు వర్షాణి నయేత్స్వర్గే ముదాన్వితః ౮౬. సుశీలావాపి
దుఃశీలా యాపతింసమనువ్రజేత్, నరకాదపి తంసద్యః సముద్ధృత్యస్వతేజసా ౮౭.
సార్ధత్రికోటివర్షాణి పత్యాసహదివిస్థితా, భోగినీస్త్రీత్వముత్సృజ్య పుమాన్భవతి ధా
ర్మికః ౮౮. ఋతుకాలేస్త్రియంగచ్ఛన్ బ్రహ్మచర్యఫలం శ్రయేత్, నైష్ఠికబ్రహ్మ
చారీతు బ్రహ్మలోకంసవిందతి ౮౯. అరోగీచ చిరాయుః స్యాద్వ్యాధిత స్స్వపచా
రతః, గోచారీమృగచారీచ గతిమిష్టాం శ్రయేద్బుధః ౯౦. మహాప్రస్థానకృత్కాలే
ససుఖీ మోదతేభువి, అహింసయాహ్యరోగీస్యా ద్దీర్ఘమాయుశ్చ విందతే ౯౧.
రూపలావణ్యసౌభాగ్యం సర్వక్రతుఫలం లభేత్, దేశకాల క్రియాజ్ఞాత్వా యఃకర్మ
కురుతేనరః ౯౨. సబ్రహ్మలోకమాప్నోతి కామచారో భవేన్ముదా, ఏవముక్తేషు
ధర్మేషు స్నానదానవ్రతాదిషు ౯౩ యత్ఫలంతత్ఫలంవిందే చ్ఛివలాంఛన ధారకః,
శైవంపాశుపతంచేతి ద్వివిధం శివలాంఛనం ౯౪. శివప్రధానాశ్శైవాస్స్యుఃభోగమో
క్ష ఫలార్పకాః, శైవంమహావ్రతజ్ఞానం శివతత్త్వైకభావతః ౯౫. కాలాముఖాంస్తు
సంభూతా న్విద్ధి పాశుపతాన్నృప, ఏవంశైవాః పాశుపతాస్తథైవాన్యే మహావ్రతాః
౯౬. అథకాలాముఖాశ్చేతి చత్వార శ్శివమార్గగాః, తేషాంభేదాస్త్వనంతాస్స్యుః
స్వేచ్ఛయా శివనిర్మితాః, ౯౭. సామర్థ్యాని నశక్యంతే వక్తుం కల్పశతైరపి, ఏతేషాం
నృపతే భేదా న్సంక్షిప్య కథయామితే ౯౮. ఆదిశైవామహాశైవా హ్యనుశైవా
గుణాహ్వయాః, వీరశైవామహాశైవా ఇంద్రశైవా స్తథాపరే ౯౯. అనాదిశైవా
భేదాఖ్యాస్స్వహాశైవా స్తథోర్ధ్వగాః, తథావతారశైవాశ్చే త్యేవం ద్వాదశకీర్తి
తాః, ౧౦౦. శుద్ధశైవా మహాభాగా స్తేతుసిద్ధాంత సమ్మతాః, కాకూలాశ్శైవసకా
భావా జాతాశ్చ కృతినాంవర ౧౦౧. ఇతిపాశుపతాఃప్రోక్తా శ్చత్వార స్సర్వసిద్ధిదాః,
కాపాలికాజంగమా శ్చధ్వనిజాశ్చ కరంకిణః ౧౦౨. మహావ్రతా శ్చతుర్భేదా దు
ష్కరవ్రతనిష్ఠితాః, మహాకాలాశ్చ కాలాశ్చ కాలవక్త్రాశ్చ కేవలాః ౧౦౩. కాలా
ముఖాస్తు విజ్ఞేయా శ్చత్వార శ్శివసమ్మతాః, జ్ఞానయోగక్రియా చర్యా భేదేనేతి
శివాధ్వగాః ౧౦౪. ఏతేయోగా నసాధ్యాహి నరైస్సంస్కారవర్జితైః, అజానన్న
పి యత్కించి త్తత్వం వాసనయోజ్ఝితః ౧౦౫. ఔదాసీన్యేన దంభేనచ్ఛలేన స్వేచ్ఛ
యాపివా, లింగమాత్రంసకృత్స్పృశ్య స్సర్వవ్రతఫలం శ్రియేత్ ౧౦౬. లింగస్య
దర్శనం ప్రాతః నైశంపాపం వ్యపోహతి, అహర్భవంతు మధ్యాహ్నే
సాయాహ్నే సప్తజన్మజం ౧౦౭. ఏకం పూజయతేలింగం భక్త్యా చాన్య
నుమన్యతే, తయోస్సమంఫలం జ్ఞేయం భక్తిరేవాత్రకారణం ౧౦౮. స్నా
ప్యమానం శివందృష్ట్వా సర్వపాపైఃప్రముచ్యతే, వస్త్రైరాచ్ఛాద్యమానంతు దృ
ష్ట్వా సౌమ్యంపదంవ్రజేత్ ౧౦౯. ఆలిప్యమానంగంధేన యఃపశ్యేల్లింగ మైశ్వరం,
సహి పృథ్వీపతిర్భూత్వా భుక్తభోగా న్యథేప్సితాన్ ౧౧౦. అర్చ్యమానంశివం

దృష్ట్వావిచిత్రం కుసుమోత్కరైః, స్వర్గస్త్రీసహితస్స్వైరం కల్పవాటీషుమోదతే
౧౧౧. ధూపైరుద్ధూపితంలింగం పశ్యే ద్దివ్యసుగంధిభిః, విపాపోవిందతిస్వర్గం
దివ్యైర్భోగై స్సమన్వితః ౧౧౨. ప్రకాశ్యమానంయఃపశ్యే ల్లింగందీపైర్ఘృతప్లుతైః,
సశ్రీకభవనంప్రాప్య తేజోభి ర్భాసయేద్దివం ౧౧౩. నివేద్యమానం నైవేద్యైర్లింగం
భక్త్యావలోకయన్, సర్వపాపవినిర్ముక్త స్సయాతి పరమాంగతిం ౧౧౪. భూషణై
ర్భూష్యమాణంయః పశ్యే ల్లింగ మనాకులః, సుఖిసుస్థిరపుణ్యాత్మా సభవే త్స్వర్గ
భూషణం ౧౧౫. పూజితం శంకరందృష్ట్వా వాజిమేధ ఫలంవ్రజేత్, మాంగంగాం
గచ్ఛ రాజేంద్ర మాగయాం మాచపుష్కరం ౧౧౬. సోపహారంశివందృష్ట్వా కృతా
ర్థోఽత్ర భవిష్యసి, ఏవమేవ ఫలంరాజ న్లింగమాత్రస్య దర్శనే ౧౧౭. దర్శనేదివ్య
లింగస్య కోటికోటి గుణోత్తరం, బహూనిదివ్యలింగాని సంతి సర్వార్థదాన్యపి ౧౧౮.
హేమకూటే విరూపాక్షస్తే భ్యస్సర్వోత్తమశ్శివః, తమేవపశ్యభక్త్యాత్వం తమేవపరి
పూజయ ౧౧౯. గ్రహణాత్తత్ప్రసాదస్య కాలేశ్రేయో భవిష్యతి, దేవభుక్తంచ నై
వేద్యం పాదాంబు కుసుమంఫలం ౧౨౦. ధర్మమర్థంచ కామంచ మోక్షంచదదతేఫ
లం, నమస్కారోవిశేషేణ సిద్ధిదః శ్రద్ధయాన్వితః ౧౨౧. తస్మాద్దేవం విరూపాక్షం
నమస్కారేణ తోషయ, సాత్త్వికో రాజసశ్చైవ తామసశ్చత్రిధామతః౧౨౨. ఆద్య
శ్చతుర్విధో ద్వేధామధ్యశ్చైకశ్చ తామసః, ఏకాంగస్త్ర్యంగ పంచాగా వష్టాంగ
శ్చేతి సాత్త్వికః ౧౨౩. దండవత్ప్రాంజలి ర్భూమా నమేదేకాంగ ఇష్యతే, తథాన
మస్యతో లగ్నా దేహే యావద్రజఃకణాః ౧౨౪. తావత్సంఖ్యాని వర్షాణి శివలోకే
మహీయతే, త్ర్యంగస్తు ద్వివిధ స్తత్ర కర్ణాభ్యాంశిరసాసహ ౧౨౫. నమేదేక శ్శిరో
వక్షో జానుభిఃప్రణమే త్పరః, దశోత్తరఫలఃప్రోక్తః సోఽయమేకాంగ వంద
నాత్ ౧౨౬. పంచాంగోపి త్రిధాప్రోక్తో మూర్ధ్నాకర్ణద్వయేనచ, జానుభ్యాంవిహి
తోఽన్యైకః శిరసాహస్తయుగ్మతః ౧౨౭. జానుభ్యాంచాపరశ్శీర్ష లలాటకరజానుభిః,
ధియాచవచసా యుక్త స్తృతీయః పరికీర్తితః ౨౨౮. త్ర్యంగాద్దశోత్తరగుణం ఫలం
పంచాంగవందనే, అష్టాంగస్తు త్రిధాతత్ర శిరసా కర్ణయుగ్మతః ౧౨౯. అంసద్వ
యేన చరణ జాన్వంజలిభి రాహితః, ఏకోఽన్యస్తులలాటేనచుబుకేనకరద్వయా
త్ ౧౩౦. జానుభ్యా మంసమూలాభ్యాం విహితః శ్రద్ధయాన్వితః, శిరోదృగ్భుజ
మధ్యాంస కరపాదై ర్గిరాధియా ౧౩౧. జ్ఞేయ స్తృతీయః పంచాంగా ద్దశోత్తరఫ
లోహ్యయం, ఏవంతేసాత్త్వికః ప్రోక్తో నమస్కారః ప్రియఃశివే ౧౩౨. లింగాకార
స్య దేహస్యమూర్ధ్నిక్లిప్తాతుయాంజలిః, అథవాహృదయే న్యస్తాంజలిర్వా రాజ
సీమతా ౧౩౩. అర్ధచంద్రకృతాంగేన నమస్కారస్తు తామసః, అనాదరేణశాఠ్యేన
పరిహాసేన మాయయా ౧౩౪. నమస్కారేకృతే లింగే సర్వపాపహరోహరః, విఘ్నే
శార్క శివంవిష్ణుంగురుం గాంపిప్పలీన్(?)పిత్రౄన్ ౧౩౫. ఏకద్విత్రిచతుఃపంచ

షట్సప్తాష్టక మానమేత్, అపిభక్త్యా యథాశక్తి ప్రణమేచ్ఛ్రద్ధయాన్వితః ౧౩౬. ప్రాదక్షిణ్యేన యుక్తశ్చ నమస్కారః ఫలాధికః, తస్మాత్ప్రదక్షిణం కార్యం యథోక్తం శివతుష్టయే ౧౩౭. సోమసూత్రం సమారభ్య సోమసూత్రావధి క్రమాత్, అనులోమవిలోమాభ్యాం ప్రదక్షిణ ముదాహృతం ౧౩౮. చత్వారస్తస్య భేదాస్స్యుః పాద దండాంగ మిశ్రకైః, వాఙ్మనః కర్మభి స్సమ్య గ్ధ్యాయతాం పరమేశ్వరం ౧౩౯. పాదాభ్యామేవ విహితం ప్రోక్తం పాదప్రదక్షిణం, ఉత్థాయోత్థాయ భక్త్యైవ నమతానమతా పునః ౧౪౦. కృత మవ్యగ్రచిత్తేన స్మృతం దండప్రదక్షిణం, పూర్వోక్తైస్సాత్వికై రంగై ర్వ్యాపృతై ర్భూతలే క్రమాత్ ౧౪౧. ప్రదక్షిణం సువిహితమంగాఖ్యం శివతుష్టయే, పదాని కాని చిద్గత్వా దండవన్నమతా పునః ౧౪౨. తతో వ్యావర్తమానేన కృతం మిశ్రప్రదక్షిణం, ప్రదక్షిణేషు సర్వేషు సోమసూత్రం న లంఘయేత్ ౧౪౩. ప్రదక్షిణం హి బల్యర్థే ద్వారమారభ్య కల్పితం, ప్రదక్షిణం న దోషాయ సోమసూత్ర విలంఘనే ౧౪౪. అధస్తాత్ సోమసూత్రస్య సీమాంతం హస్తమాత్రతః, ముక్త్వానులోమే విహితం అంగాఖ్యం శివతుష్టయే ౧౪౫. రత్నాదిచరలింగేషు భావయన్ శక్తిమాత్మనః. సోమం వితస్తిమాత్రేణ ముక్త్వా కుర్యాత్ప్రదక్షిణం ౧౪౬. ప్రదక్షిణక్రమో హ్యేష భుక్తిముక్తిప్రదో నృణాం, ముక్తిదం హ్యపసవ్యం తత్ ఖ్యాతం పాశుపతే మతే ౧౪౭. ప్రదక్షిణస్య మాహాత్మ్యం శృణు భూయోపి సన్మతే, సర్వైశ్వర్యప్రదం లోకే తపస్సిద్ధిః ప్రదక్షిణం ౧౪౮. స్వస్వవర్ణేషు యో జ్యేష్ఠః తస్య కుర్యాత్ప్రదక్షిణం, దశజన్మకృతం పాపం సవ్యపోహత్యయత్నతః ౧౪౯. ఉత్తమం జన్మ లభతే తపసాపి సుదుర్లభం, దశప్రదక్షిణఫలా న్యేకస్య బ్రాహ్మణస్య తు ౧౫౦. ఏక ప్రదక్షిణేనైవ యజ్వనః ప్రాప్నుయాన్నరః, ఆత్మనః శ్రేష్ఠముద్దిశ్య కుర్వన్నేకం ప్రదక్షిణం ౧౫౧. ప్రాప్నోతి తద్దశగుణం ఫలం కల్పాంత సుస్థిరం, ఫలం స్యాత్తద్దశగుణమశ్వస్యైకప్రదక్షిణాత్ ౧౫౨. తద్దశోత్తరమాఖ్యాతం గోప్రదక్షిణతః ఫలం, భూమిప్రదక్షిణకృతం స్యాత్ఫలం తద్దశోత్తరం ౧౫౩. తద్దశోత్తరమాఖ్యాతం కులశైల ప్రదక్షిణం, శ్రీశైలం హేమకూటం చ పశ్యన్యస్తత్ప్రదక్షిణం ౧౫౪. ఫలం స లభతే ధన్యస్తద్దశోత్తర సమ్మితం, పితృప్రదక్షిణాకర స్తద్దశోత్తరమాప్నుయాత్ ౧౫౫. గురు ప్రదక్షిణం కుర్వం స్తద్దశోత్తర సిద్ధిభాక్, మాతుః ప్రదక్షిణా ద్యాతి తత్ఫలం తద్దశోత్తరం ౧౫౬. తద్దశోత్తరసిద్ధిస్స్యా ద్విష్ణోరేక ప్రదక్షిణే, తద్దశోత్తరసంసిద్ధి రంబికాయాః ప్రదక్షిణే ౧౫౭. తద్దశోత్తర భద్రం స్యా చ్ఛివలింగప్రదక్షిణాత్, దశోత్తర ఫలం తస్మా ద్దివ్యలింగ ప్రదక్షిణే ౧౫౮. దివ్యలింగేషు సర్వేషు సర్వాభీష్టప్రదాయిషు, సద్యస్సర్వేష్వ లోకే విరూపాక్ష స్సదాశివః ౧౫౯. తస్మాత్ప్రదక్షిణీకుర్యాత్తమేవ జగతాం [illegible], బ్రాహ్మణేభ్యో యథాశక్తి దత్త్వా చ సుమహద్ధనం ౧౬. ఆశ్చర్యాణి విలోక్యాత్ర దేవతానుగ్రహోత్తరః, పురస్తపోవనాన్యత్ర వీతబాధా

నిపాలయన్ ౧౬౧. అయోధ్యాంగచ్ఛ రాజేంద్ర వరం శ్రేయో భవిష్యతి, ఇదం తే
కథయామ్యద్య హితార్థం శృణు సాదరం ౧౬౨. విశ్వామిత్రాశ్రమం రాజన్ గంతవ్యం
త్వయాపరం, స్వతంత్రస్తపసా దీప్తస్తేజస్వీ సదురాసదః ౧౬౨. మృగయావ్యాపృతోఽ
ప్యత్ర త్వం తత్రైవావహితో భవ, సర్వం జానాసి యత్ప్రోక్తం త్వం హి భద్ర తథాప్య
హం ౧౬౩. వాత్సల్యాత్కథయామ్యేవం గత్వా మహితధీర్భవ, ఇత్యుదీర్య స గురు
స్స్ఫురన్మానాస్స్వ మనుగ్రహకలాం ప్రకాశయన్, ఆశిషః ప్రయుయుజే మహీపతే
రాత్మవిత్ప్రవర రగుంధతీసఖః ౧౬౪. * *

ఇతి స్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే వసిష్ఠధర్మోపదేశో నామ
ఏకోనవింశోఽధ్యాయః ౧౯.

* భరద్వాజః * హరిశ్చంద్రోఽపి శిరసా గురోరాజ్ఞాం సముద్వహన్, పంపా
క్షేత్ర ముపాగచ్ఛ ద్విరూపాక్షాధిదైవతం ౧. తత్రఖ్యాతేషు తీర్థేషు స్నాత్వా నిత్యు
త మానసః, యథాశాస్త్రం మహాదానైః ప్రీణయామాస భూసురాన్ ౨. శక్తిం
విష్ణుం చ విఘ్నేశం భ్యర్చ్యాథ సుయుక్తధీః, తేజసా యశసా చాపి భక్తేరపి ధృతే
రపి ౩. ఆత్మనశ్చ [illegible] రూపార్థాం పూజాం చక్రే నృపః ప్రభోః, తద్భక్త్యుపహృతాం
పూజాం స్వీకృత్య [illegible]రమేశ్వరః ౪. అన్వగృహ్ణాదమేయాత్మా తం దయాపూర్ణయా
దృశా, స్తోత్రైర్విజ్ఞాప్య దేవాయ సద్యో వాంఛితసిద్ధిదం ౫. పంపాక్షేత్రేశ్వరం భక్త్యా
పంపాదేవీ మపూజయత్, సువర్ణకలశానీతైః విచిత్రమణిభూషణైః ౬. రత్నదీపైర్మ
హార్ఘ్యైస్తైః భూ[illegible] దేవీ మతోషయత్, అంతఃప్రత్యుప్తరత్నాఢ్యైరంగైర్హేమేష్టకా
చిత్రైః ౭. సుధీర్దే[illegible]యస్యాంతే స్థలబంధం చకార సః, రత్నభిత్తిమనోహారి రత్నస్తంభై
రలంకృతం ౮. దే[illegible]స్య పురతశ్చక్రే భూమ్నా రాశ్చర్యమంటపం, దేవాలయస్య పురతః
ప్రకాశితదిశాముఖం ౯. ప్రాకారం స్ఫాటికం చక్రే ప్రత్యుప్త నవమౌక్తికం, దేవాగా
రాణి చాన్యాని [illegible]జ్ఞాం పరిపాలయన్ ౧౦. [illegible]రప్రతిమోద్యోతైః మహార్హై రుద
తేజయత్, త[illegible] ప్రశస్తానాం తీర్థానాం తీర్థసేవకః ౧౧. సోపానబంధ మకరోత్
పిరసౌవర్ణశాలికః [illegible] పురతో దేవదేవస్య పుణ్యశ్లోకః స్వభక్తితః ౧౨. భూయః ప్ర
కాశయామా[illegible] రోహ మహోత్సవం, తులారోహమహోత్సవే తస్య హేమ
కూటాది [illegible]. ర[illegible] సహస్రాణి దృశ్యం తేస్మ విభాగశః, గవాంకోటి
సహస్రాణి [illegible] ప్రయయౌ [illegible] ఖ్యాతాని హేమాని బ్రాహ్మణే
భ్యో దదా[illegible], [illegible]గ్రవత్యపి [illegible]స్నాతా [illegible]ముఖాంతః ప్రకాశితే ౧౫. సౌభాగ్య

తీర్థే సంపూజ్య దేవీం పంపాపురేశ్వరీం, ప్రదదౌ మునిపత్నీభ్యో వాసాంస్యాభరణా
నిచ ౧౬. మునీంద్రకన్యకాభ్యశ్చ మోదమానాభినంద్యతు, కుమారో రోహితాశ్వోఽపి
విఘ్నేశం విఘ్నహారిణం ౧౭. సంతోష్య వివిధైర్భక్ష్యైస్తథా స్కందం ప్రసాద్య చ,
ఇష్టైస్సంతోషయామాస ద్రవ్యైర్మునికుమారకాన్ ౧౮. మహాశబ్దాజుభిష్టాని
యానిదానాని సంతిహి, నిర్వర్త్యతానిదేవేశే విరూపాక్షే సమార్పయత్ ౧౯.
ఆత్మానుకూలైర్విభవైరశేషాశ్చర్యదాయకైః, జ్ఞాతార్థస్తోషయామాస ద్వారో
పద్వారదేవతాః ౨౦. * భరద్వాజః * ఏవం దేవం సమారాధ్య హరిశ్చంద్రో మహా
మనాః, క్షేత్రప్రదక్షిణం కృత్వా నిర్యయావియతాత్మవాన్ ౨౧. తతస్సేనానివే
శం స ప్రాప్య కర్తవ్యవిప్లుతః, మృగయాయాం మనశ్చక్రే ప్రజానాం హితకామ్య
యా ౨౨. పంచయోజనమాత్రం హి క్షేత్రమేతత్తతో బహిః, వనేష్వేవ మృగాన్
రుంధేత్యాది శత్సవనేచరాన్ ౨౩. యదాజ్ఞాపయతి స్వామీ త్యుక్త్వా మృగయు
వస్తదా, తేషు తేషు వనోద్దేశేష్వఘ్నంస్తే దారుణాన్మృగాన్ ౨౪. మహావిభవసంయు
క్తో మహాబలసమన్వితః, చచార మృగయాసక్తో గహనాని వనాని సః ౨౫. తస్య తీక్ష్ణైః
శరైర్భిన్నా విపినేషు తతస్తతః, భిన్నాంఘ్రిసంధికంఠోరు శిరసోన్యపతన్మృగాః ౨౬.
శరప్రోతశరీరాణాం పతతాం పరితస్తతః. వ్యాఘ్రాణాం దారుణో నాదః శుశ్రువే
భయదాయకః ౨౭. ఆభీరాభిముఖోద్గీర్ణాన్ భిందన్కేసరిణశ్శరైః, తస్తారస భువం
తేషాం నఖాంతః కరిమౌక్తికైః ౨౮. రోషాద్వ్యాప్తేషు దృప్తానాం భల్లూకానాం
భయంకరాన్, సాయకాన్పూరయామాస శితాగ్రాన్నతపర్వణః ౨౯. వితీర్ణానాం
శరైర్ఘోరైః ఘూదారాణాం ధరాపతిః, ఘుర్ఘురైః పూరయామాస ధ్వనిభిర్హరితాం
ముఖం ౩౦. శరాత్కృత్తాంగసంధీనాం పతతాం చ పదే పదే, గవయానాం శరీరేభ్య
స్స్రావ రుధిరం బహు ౩౧ ఏణానాం మృగయూన్వీక్ష్య చకితానాం క్షణే క్షణే,
భియాధావత్సు యూథేషు ధన్వీ భేజే దయాళుతాం ౩౨. హతకేసరి నిర్వ్యాఘ్రమున్మ
క్షం శ్వాపదోజ్ఝితం, ప్రనష్టగవయం జజ్ఞే సర్వమేకపదే వనం ౩౩. హతహింస్రో వనో
ద్దేశే కస్మింశ్చిదథ భూపతిః, అన్యద్వం మథాన్యచ్చ చచార మృగయోన్ముఖః ౩౪.
అష్టాదశప్రభేదేన స్మృతాం మృగయుభిర్వనే, గతభావవదేకాత్మా మృగయా
ముదదీపయత్ ౩౫. భూచరీ ఖేచరీ వాపి తథా జలచరీత్యపి, మృగయా త్రివిధా ప్రోక్తా
పురుషార్థోపపాదికా ౩౬. వాగురోపశయోద్గీతి పటపుష్ప మృగైరపి, వ్యక్తఘాత
బలీవర్గ సాదాఖ్యిష విమిశ్రితైః ౩౭. స్వస్వభేదసమాయుక్తై రాద్యా నవవిధా స్మృ
తా, వ్యక్తాభిఘాతనిర్యాస ప్రలోభనవిహంగమైః ౩౮. వాగురా చిత్రభేదైస్తు ఖేచరీ
పంచధా స్మృతా, అనయోర్నదిశేశ్చిన్నైః స్మదామిషవికల్పనైః(?)౩౯. చతుర్ధా జలచ
ర్యేవం మృగయాష్టాదశాత్మికా, ఏవం తత్ర హరిశ్చంద్రే మృగయావ్యాప్తచేతసి ౪౦. క.

జ్ఞాత్వాతదాగమం యోగా ద్విశ్వామిత్రో వ్యచింతయత్. అపరాధంకమప్యస్మి న్ని
ధాయమృగరూపత్సుకే ౪౦. సోఽహం లఘూకరిష్యామిగాంభీర్యం సత్యవాదినః, ఇతి
నిశ్చిత్యమనసా మాయయా మాయినాం వరః ౪౧. ససర్జసహసాకంచిద్వ
రాహం ఘోరదర్శనం, వపుషా భూభృతాంభేదే ససంభావ్య పరాక్రమః ౪౨.
ఖురనిర్భిన్నభూచక్రో దంష్ట్రానిర్భిన్న పాదపః, సటానిర్భిన్నమేఘోఽసౌ సబభూవ
దురుద్వహః ౪౩. దంష్ట్రాభ్యాంతీక్ష్ణధారాభ్యా మాలోకై రనలప్రభైః పృథుపో
త్రేణవక్త్రేణ ఖురై ర్నఖరదారుణైః ౪౪. సటాభిర్వికటాగ్రాభిః స్కంధేనాపి మహీ
యసా, శిరోనాసాపుటేనాపి జఘనేన ఘనేనచ ౪౫. పాదేనాప్యాయతోద్వృత్తై
స్సంశ్లిష్టై రంగసంధిభిః, దురాలోకో భయకరః సచచారమునేః పురః ౪౬. తతఃస
మునినాజ్ఞప్తో విశ్వామిత్రేణ పోత్రిరాట్, సమాక్రష్టుంహరిశ్చంద్రం యయౌయత్రస
తిష్ఠతి ౪౭. తావద్రాజాపిమృగయా శ్రాంతో విశ్రాంత కార్ముకః, నియోజ్యమృగ
యూన్విష్వక్ తస్థౌక్షణ మనాకులః ౪౮. తస్యగాఢప్రచారాత్తమానేన స్వేదజా
లకం, అధున్వన్నల్లహాభారా నాజహార వనానిలః ౪౯, సమయేచోపచర్యాభిః
సేవాభి ర్మృదుపర్వభిః, జహారమృగయాశ్రాంతిం తస్యచంద్రవతీ ప్రియా ౫౦. తత
స్ససంభ్రమా భూరిభయభ్రాంతవిలోచనాః, శబరాఃప్రత్యదృశ్యంత త్రస్తకౌలేయకా
న్వితాః ౫౧. ప్రణిపత్యైమూచుస్తే వచోభి ర్గద్గదాక్షరైః, శిరస్యంజలిమాధాయ
కంపమానాంగసంతతయః ౫౨. *శబరాః* స్వామిన్నవశ్యానినాదేతే వయంప్రాప్తా
వనాద్వనం, ఆక్షోభయామఃసర్వత్ర మృగాన్దృష్ట్వా యష్టైః శ్వభిః ౫౩. తస్మిన్వనేమహా
నీల శైలసంకాశ విగ్రహః, అసహ్యోదగ్రసన్నాహో వరాహః ప్రత్యదృ
శ్యత ౫౪. సపృథుస్కంధఫలక ప్రతిక్షణసముత్ప్లవః, దృగ్భ్యాంతీర్ణమహావప్ర స్తూర్ణ
మప్యున్ముఖోఽభవత్ ౫౫. నిబద్ధవాగురా సూత్రాణ్యవముచ్య శునాంగణం, అవ
ధీచ్ఛసఘోద్ఘోష మభియాతిమహామదః ౫౬. అద్యశ్వోపివరాహస్యనై వంరూపంవిశ
శ్రుమః, కల్పాంతనీలమేఘానాం నైతదస్తి విజృంభితం ౫౭. అత్రాపిశ్రూయతే తస్య
ఘుర ఘోరోద్ఘోషడంబరః, విద్రవంతిదిశస్సర్వా భయత్రస్తామృగా అపి ౫౮. తందృష్ట్వా
నిర్గతోత్సాహాః పారుష్యం తీక్ష్ణరోషతా, నిశ్శంకత్వంచ తత్సర్వం దృశ్యతే తత్రపో
త్రిణి ౫౯. నవయంపురతఃస్థాతుం పారీణాస్సర్వపోత్రిణః, అభియాత్యత్రవీక్షస్వ
ప్రమాణం దేవపవస ౬౦. ఇతిశ్రుత్వావచస్తేషా మాకృష్య సశరంధనుః, క్వాసౌ
వరాహఇత్యుక్త్వా రుదతిష్ఠ న్మహాబలః ౬౧. పదానిపంచషాణ్యేవ యావద్గంతుం
సమీహతే, తావత్కంపయన్పృథ్వీం వరాహః ప్రత్యదృశ్యత ౬౨. ఖురతత్తరఖు
దాల నిర్దయోద్దలితా ... గా.. బభూవు ... పాషాణా రజఃకణమయాః క్షణాత్ ౬౩.
సాలద్రుమాణాం మూలాని పోత్రిణా కృష్యమాణాని, సబలోత్ఖాతసర్వాంగాః
పసంరంభంపరిపాతితాః ౬౪. త్వరితైశ్శబరైః కైశ్చి న్ముక్తకౌలేయకాగ్రకాః

అభిపయత్సమోషేణ తేనివృత్త్యాపి దుద్రువుః ౬౫. రోషేణసోథచాసాద్య పోత్రీ
నేత్రేఽతిఘూర్ణయన్, దంష్ట్రాభ్యాం దారయామాస గండశైలానసేకశః ౬౬.
ఉత్కీర్ణసంభ్రమోదీర్ణ సేనానిస్సీర నిస్వనాన్, ఉద్వృత్తనయనస్తిష్ఠ న్నశ్వ
చ్ఛాశావదుర్మదః ౬౭. ఆరక్తాభ్యాంచ నేత్రాభ్యాం తస్యకోపానలోద్భవః.
పుష్పాభర్ణ్యతరువాతాః స్ఫులింగాః ప్రతిపుస్ఫురుః ౬౮. తత్సటాసహసోదగ్రాః సంప
తాఃపరితోరుషాః, అపపాతాగ్రతోవేగాన్నాదృత్య బలంవిభోః ౬౯. తత స్తమన్యతో
దృష్ట్వాదృష్టమాత్రా ద్భయప్రదం, అహోవరాహప్రాచండ్య మితివిస్మయతా సత్య
త్ ౭౦. అవమత్యేతరాన్సర్వా నభియాత్యేష మామితి, కోపాశ్చర్యపరీతాత్మా
ప్రతీయాయ మహీపతిః ౭౧. సతమాకృష్టధన్వానం భీషణ భృకుటీ ముఖం, దృష్ట్వా
ప్రతినివృత్తోఽ భూద్భయ ముత్తంభయన్నిల ౭౨. అనుదుద్రావతంరాజా మోక్తుకా
మః శితంశరం, సోప్యనైష్టతమేకాగ్రం విహానాద్విపినం జవాత్ ౭౩. శరంముమో
చ ముంచామీత్యేవ మాశావశంవదం, జహారదూరం సమృగః సన్నికర్షేచరన్నివ
౭౪. సగత్వాదూరమధ్వానం తస్మిన్నేదీయసి క్షణాత్, శిఖాయుతశిఖాఘోరం ము
మోచనిశితంశరం ౭౫. సశరేణానువిద్ధాంగప్రాకర త్థతజేక్షితః, దుద్రావధైర్యమా
లంబ్య ధ్వనినా రుద్ధది ఙ్ముఖః ౭౬. రాజాపిరుధిరాకీర్ణాం వరాహపద పద్ధతిం, అను
సృత్యజవాద్దూరం కిష్కింధాం పునరభ్యగాత్ ౭౭. వనేవనే తమన్విష్యబభ్రముః
ఖలుసైనికాః, అపశ్యంతస్యక్వచిదపిశ్రాతా స్తస్థు స్తతస్తతః ౭౮. సాచ చంద్రవతీరాజ్ఞీ
కుమారశ్చ కులోద్భవః, సత్యకీర్తిశ్చ తేశ్రాంతా రాజానం దదృశుర్వనే ౭౯. సమే
త్యతాన్భూమిపతి ర్జితాత్మా తేభ్య స్స్వవృత్తం సకలంవిభావ్య, తైరార్ద్రచిత్తైస్స
ముపాస్యమానో మాలేతరోఃక్వాపి నృపోన్యషీదత్ ౮౦. * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే మాయావరాహ ప్రభావోనామ
వింశోఽధ్యాయః. ౨౦.

* భరద్వాజః * తతస్సంభ్రాయ సంభ్రాయ శ్రాంతాస్స ర్వేపిసైనికాః, ఆగ
త్యదృష్ట్వా రాజానం తత్రతత్ర విశశ్రముః ౧. రాజాపి మృగయాశ్రాంతిం వినినీషురు
దంచితాం, చంద్రవత్యాస్సముత్సంగే శిశ్యే సువిహితాశ్రయః ౨. నిర్ఝరాంబుకణైః
సిక్తై రామ్లానైః పల్లవాంచితైః, వీజయంతీప్రియం రాజ్ఞీతస్మిన్నవహితాభవత్ ౩.
నాతిదూరేతరోర్మూలే సత్యకీర్తిశ్శుభాశయః, ఆసేవమానఃశిశిరా నతిష్ఠ ద్వనమారు
తాన్ ౪. తతస్తతః సముద్భూతా న్పథియుక్తాన్సమ్య గార్భకాన్, సంజిఘృక్షుఃకుమారో
పి విజహారస్వ లీలయా ౫. తతఃసుప్తోత్థితం రాజాత్రస్తో దర్శితసంభ్రమః, సవేగే

దీనవదనః సహసోదపతత్క్షితౌ ౬. ఉత్థాయ కంపమానేన శరీరేణ మహీపతిః, వ్యంజయన్నాంతరం ఖేదం క్షణమాసీత్సమాకులం ౭. తంవ్యాకులాశయం దృష్ట్వాసుప్తోత్థిత మధీశ్వరం, కిమేతదితిసంభ్రాంతం జజ్ఞే చంద్రవతీ తదా ౮. నిగృహ్యాచకితంభావం రాజాగాంభీర్యవారిధిః, అభాష్యదేవీమాచఖ్యౌ దృష్టంస్వప్నం భయావహం ౯. * రాజా * దేవిత్వదంకపర్యంకే శ్రమాదశయిషి క్షణం, అంతరేస్మిన్ కిలాద్రాక్షం స్వప్నేకంచి త్తపోధనం ౧౦. తేజసా తేజసాంరాశి మపిభాస్వంతమాత్మనః, తిరస్కుర్వంత ముద్గచ్ఛత్ప్రభయా నలరోచిషా ౧౧. అగ్రేతం మునిమాలోక్య తద్వందన సముత్సుకః, ఉత్థాతు మిచ్ఛన్ముద్భిన్న సంభ్రమావేశ నిర్భరః ౧౨. సర్వమంగళ మాంగల్యం తావత్సింహాసనంమమ, నిరస్తమివ కేనాపి నిపపాత మహీతలే ౧౩. నకేవలమహంత్రస్త స్తవేక్ష్యమ వరాననే, పార్శ్వప్రకృతయో ప్యాస న్భాయగపారిప్లవాశయాః ౧౪. త్వంచరోమాంచవత్యాసీః భూయో భిన్నాంగసంభృతా, హాహాకిమేతదిత్యంగా న్యహాలోకిషిచాత్మనః ౧౫. ఉదరేవా మబాహౌవాచస్వాభావ్యా చ్ఛ భలక్షణే, అకస్మాదేవ సంరూఢం కాలిమాన మ్వైక్షిషి ౧౬. అవదాతేపిమే దేహే కాళిమ్నః కథముద్గమః, ఇత్యాకులస్య మేమూర్ధ్ని కాకః కశ్చిత్ స్థితః కిల ౧౭. తతః కేనాపిభావేన యుక్తోహంవిహాస న్నివ, అభ్రంలిహ మహాశృంగ మారుతంపర్వతోత్తమం ౧౮. ఆరోహతో స్యమేమే దేవిమాలిన్యంచశరీరగం, మూర్ధ్నిస్థితంచతద్ధ్వాంక్షం నాద్రాక్షం ఝుడతి హ్యహం ౨౦. ఆరుహ్యశైలముత్తుంగం తత్ప్రదేశా న్విలోకయన్, ఆలోకయన్మహాసౌధం తత్రరత్నమయం శుభం ౨౧ తన్మధ్యేభద్రపీఠేమాం స్థితం దేవి త్వయాసహ, రోహితాశ్వేనచానేన సర్వైశ్చాప్యనుజీవిభిః ౨౨. సద్యస్స్ఫురిత సౌందర్యాః సర్వాభరణ భూషితాః, కాశ్చిన్నీరాజయామాసుః స్త్రియః శింజితకంకణాః ౨౩. వాద్యాని వాదయంతీభిర్నృత్యంతీభి రనేకశః, గాయంతీభిశ్చ తన్వీభి రన్యాభిరహమాగతః ౨౪. ఛత్రేణ చామరాభ్యాంచ భృంగారేణా ద్ధ్రివాససా, కాలేచ తాలవృంతేన తన్వంగ్యో మాంసిషేవిరే ౨౫. అపిదీనకథాగర్జైః జయఘోషైర్విశేషతః, పరితో మామసేవంత సూతమాగధవందినః ౨౬. స్ఫూర్జద్విజృంభిత సన్నాహా కూలంకష మదోద్గమాః ౨౭. కుముదోత్పలకల్హార భ్రమద్భ్రమర మాలికాః, పురఃపురస్సమైక్షంత పుష్కరిణ్యః పరిష్కృతం ౨౮. ఏవంసర్వాక్రమంపశ్యన్ స్వప్నరూపం శుచిస్మితే, అథాంతరే ప్రవృద్ధో హ మపర్యాప్త మనోరథః ౨౯. సింహాసనస్యపతనం మాలిన్యస్యచ దర్శనం, స్థితిమూర్ధ్నిచకాకస్య స్మృత్వాద్యోత్కంపతేమనః ౩౦. * భరద్వాజః * ఇతివాదినిరాజేంద్రే సత్యకీర్తిశ్చ తత్ క్షణాత్, శుశ్రావస్వప్నవృత్తాంతం సర్వమభ్యేత్య తత్వతః ౩౧. తతశ్చంద్రవతీశ్రుత్వాస్వప్నం రాజ్ఞాసమీరితం, ఉవాచవచనంబుద్ధ్వా నిశ్చిత్యస్థిరనిశ్చయా ౩౨. * చంద్రవతీ * సత్క్రియాయుక్తచిత్తస్య రక్షితు ర్జగతాంతవ, దుఃఖప్రదర్శనం నామ కింకరోతి

కృతాత్మనః 33. ఆయాంతినీతేర్ని ర్యోగా ద్యాపదఃకృతినామపి,యాంతిప్రతిహతిం భూయః సర్వకేషామహి తాదృశః 3౪. కాలస్య వైపరీత్యేన కర్మణాం తారతమ్యతః, దోషాణామపి వైషమ్యా ద్దుస్స్వప్నోత్పత్తి రిష్యతే 3౫. అపితావన్మహారాజ త్రయం నఘటతేత్వయి, కాలవి త్కర్మవి త్కర్మదోషాణాం త్వంనియామకః 3౬. అథాపి స్వప్నసంకల్పః ప్రతిభాతిమమేదృశః,ఇదంచాపినిదానంస్యాదశుభస్యశుభస్యచ3౭. శృణుత్వం కృతినాంవర్యప్రతిభాతం మమాత్మని, శ్రుత్వాయద్యర్థవదితం వచస్త్వంహృదయే కురు 3౮. యస్త్వయాతేజసాతీక్ష్ణఃస్వప్నే దృష్టస్తపోధనః, సహిసర్వతపః శ్రేష్ఠో విశ్వామిత్రోఽపి గణ్యతాం 3౯. మన్యే తదాశ్రమపదం నాతిదూరే తతోగురుః విశ్వామిత్రాశ్రమో రాజ న్నప్రాప్యఇతిసోఽభ్యధాత్ ౪౦. త్వంచ తేనవరాహేణ సమాకృష్టోఽసి దూరతః, ఇమంప్రదేశమాప్తోఽద్యసోయంకౌశికసత్తమః ౪౧. పరితస్సైన్యవిక్షోభం సమీక్ష్యోగ్రస్వభావతః, ఆగమిష్యతి గాధేయఇతిమేద్యోతతేహృది ౪౨. ప్రకృత్యా తపసాభ్యగ్రే తస్మిన్రుష్టేఽతికోపనే, సింహాసనంహిపతితంతద్వాదనపరస్యతే ౪3. అస్యసామ్రాజ్యరూపస్యపద స్యైవాధికారణం,సింహాసనంతత్పతనాచ్ఛంకే రాజ్యచ్యుతిర్భవేత్ ౪౪. మునీంద్రదృష్ట్వానిపతితం భద్రపీఠం యతస్తతః, తదధీనమిదంరాజ్యం స్యాదిత్యాత్మాహి శంకతే ౪౫. యద్వామబాహావామాలిన్యం తేనాప తత్కాలమేవతా, ఉదరేయచ్చతేనాస్య కుమారస్యారసన్యతే ౪౬. స్థిత్యా శిరసికాశస్య వర్ణాంతర పరిగ్రహః, భవితాతేమహాభాగ యోఽసౌసద్భిర్విగర్హితః ౪౭. తతఃపర్వతమారూఢః తుంగం సితముఖోభవాన్, భవిష్యతిమహచ్ఛ్రేయ స్తేన పుణ్యాశిష స్తవ ౪౮. ఆరోహసమయే చిహ్నాద్వితయం మలినంనహి, తేనతే పుత్రకస్యాపి పరిణామ శ్శుభోదయః ౪౯. ఆరుహ్యారత్నసాధేత్వం స్థితః ఖలుమయానహ, కుమారేణాపిసంయుక్తః సవాహన పరిచ్ఛదః ౫౦. అనేనరాజ్యలాభస్స్యా త్పునస్సర్వాధికస్యతే, కీర్తిశ్చమహతీ పుణ్యా భవిష్యతి తవానఘ ౫౧. అంభోధిమేఖలాం పృథ్వీంనుచిరం జితశాత్రవః, పాలయిష్యతి ధర్మేణ వసిష్ఠస్య ప్రభావతః ౫౨. ఇతిమే భవ్యయాబుద్ధ్యా స్వప్నార్థః స్ఫురితోహృది, సమ్మతశ్చేత్తవాప్యేష ప్రమాణం త్వ మతఃపరం ౫3. *భరద్వాజః* చంద్రవత్యావచశ్శ్రుత్వా సత్యకీర్తిస్సుసూక్ష్మధీః, ప్రశస్య తన్మహారాజ మిదం వచన మబ్రవీత్ ౫౪. *సత్యకీర్తిః* అత్రదేవ్యాత్వయాఖ్యాతం తత్తథేతి మతిశ్చమే, స్వప్ననిర్భేదనే హ్యాన్యా నైవంసూక్ష్మార్థదర్శినీ ౫౫. సదాసద్గురుయుక్తస్య సత్క్రియా స్వేకచేతసః, అశుభం నాస్తి తేకించిన్నహిపంథా స్తదాగమే ౫౬. పంపాపతి ర్విరూపాక్షః సర్వసాక్షీ సదాశివః, ఆగతాశ్చాపదస్సర్వాః సద్యఃప్రశమయిష్యతి ౫౭. విరూపాక్షైకచిత్తానాం విశ్వరక్షావిధాయినాం, విశిష్టానుగ్రహార్ద్రాణాంవశ్యాః సర్వత్రసిద్ధయః ౫౮. ఇతిశ్రుత్వావచో దేవ్యా స్సత్యకీర్తేశ్చభూపతిః,స్వయంచాలోచ్యమతిమానాత్మనస్తు భుకరోన్మనః౫౯

కాలేనతావతా తత్ర మేఖలాజినధారిణః, ఆషాఢిన స్సమాయాతాగ్కేచిన్ముని
కుమారకాః౬౦. తేవిలోక్యవనంసర్వందూషితం నృపసేనయా, నృపంచవీక్ష్యజగదుః
పరస్పరమమర్షిణః౬౧. కోవారాజాభిమానీయస్సేనయా దూషయత్యలం, నియంతు
రవిధేయానా మవిచార్యా శ్రమంగురోః౬౨. ఇమాంజ్ఞాస్యతి చేన్నిందాం క్రియాం
మునికులేశ్వరః,అవిషహ్యాముని స్తస్యకథంస్యాదిహసాగసి ౬౩. ఇత్యన్యోన్యకృతా
లాపా నాహూయ బ్రహ్మచారిణః, కస్యైతదాశ్రమపదం బ్రూతేత్యాహ మహీ
పతిః ౬౪. రాజ్ఞోవచనమాకర్ణ్య ప్రోచు ర్మునికుమారకాః, ప్రాచ్యవాచీప్రతీచీషు
తథోదీచ్యాంచ యఃపురా ౬౫. తతాపపంచకోట్యబ్దం తపఃపరమ భాస్వరం, త్రిశం
కుంసశరీరం యోవసిష్ఠస్యవచస్యతః ౬౬. స్వర్గంమర్త్యైరనాసాద్యం తపసాఽగమయ
త్కృతీ, పురాస్వపుత్రరక్షార్థం హరిశ్చంద్రేణ కల్పితం ౬౭. పశుకంతపసోయోగా
దజీగర్తం రరక్షయః, ఆత్మానమవమత్యాప్తా మమరైః ప్రేరితాం పురా ౬౮. రం
భాంగంభీరసంకల్పః శిలారూపాం చకారయః, అనాదిసుకృతావాప్య మసాధారణ
లక్షణం ౬౯. అనేనైవశరీరేణ బ్రాహ్మణ్యంప్రాప్తవానయం, నకథంతస్యనోజ్ఞానం
తపోవనమిదం గురోః ౭౦. విశ్వామిత్రస్య హీత్యుక్త్వా ప్రయయు స్తత్క్రియోన్ము
ఖాః, గతేషుతేషు రాజాపి నిర్ఘాతేనేవ తాడితః ౭౧. అఃప్రమాదోయమిత్యుక్త్వా
దైవ్యాముఖ మవైక్షత, అహోదయార్ద్రచిత్తస్య గురోరాజ్ఞా విలంఘితా౭౨. యద
యంమృగయాలౌల్యా ద్విశ్వామిత్రాశ్రమంశ్రితః, అతిక్రామే ద్గురోరాజ్ఞాం యో
మోహేన సమావృతః ౭౩. నాసౌపశ్యతిభద్రాణీ త్యార్యాణా మనుశాసనం, అతః
పరంచ మేగోప్తా సఏవ గురుసత్తమః ౭౪. క్షమతాంస్వవిధేయస్య సత్వ్యరేకం
వ్యతిక్రమం, ఇతిధైర్యం సమాలంబ్య ధ్యాత్వాచ చరణౌగురోః ౭౫. విరూపాక్ష
విరూపాక్షేత్యుక్త్వా మూర్ధ్ని కృతాంజలిః, పురోగతా న్నియమ్యైవ స్వసైన్యా
న్వనచారిణః ౭౬. సత్యకీర్తిముఖాచేదం హరిశ్చంద్ర స్తదోచితం, అమాత్యవర సం
ప్రాప్తా విశ్వామిత్రాశ్రమం వయం ౭౭. మృగయారూషితాత్మానో గుర్వాజ్ఞా మతి
లంఘ్యహి, అదృష్ట్వాయది యాస్యామో విశ్వామిత్రం మునీశ్వరం ౭౮. పాతయి
ష్యత్యయంతీక్ష్ణం శాప మస్మాసుకోపతః, తత్ప్రవిశ్యాశ్రమపదం ప్రణమ్యాచ మునీ
శ్వరం ౭౯. ప్రతిగృహ్యాశిష స్తస్యయాస్యామ ఇతిమేమతిః, సత్యకీర్తిగ్గిరంరాజ్ఞః శ్రు
త్వా జ్ఞాతాపితన్మతే ౮౦. తస్మింశ్చంద్రవతీ చాసీద్భర్తృచిత్తానుగామినీ, రాజాపివిని
వర్త్యైవం కంపితోర్వీతలంబలం ౮౧. విశ్వామిత్రాశ్రమంగంతు ముద్యుక్తస్థితవా
న్క్షణం, క్షణేస్మిన్వరాహోపి పరిభ్రమ్యవనాద్వనం ౮౨. ప్రవివేశసుభిన్నాంగో
విశ్వామిత్రాశ్రమం పరం, తత్రరక్తాంబుపూరేణ గాఢంకర్దమయ న్మహీం ౮౩. నిప
తన్నుత్పతన్ఘూర్ణన్ వేపమానస్ఖలన్స్ఖలన్, పపాత సూకరోముహ్యన్ విశ్వామిత్ర
స్యపశ్యతః౮౪. సదృష్ట్వా బాణనిర్భిన్నంవరాహంపతితంపురా, ఆకృష్టోద్యహరిశ్చంద్ర

త్స్వయమే త్యభినందతం ౮౫. * విశ్వామిత్రఉవాచ * అద్యమే కృతకార్య
స్త్వం శిలారూపీ భవన్నృణాం, గురుశుశ్రూషణఫలం దదస్వ సత్కృదీక్షణాత్ ౮౬.
ఇతిదత్త్వావరంతస్మై హరిశ్చంద్రనృపంప్రతి, క్రోధమాహారయత్తీవ్రం కల్పాంతానల
దుస్సహం ౮౭. అస్యక్రోధాంశసంభూత స్వేదబిందో ర్ముఖాత్తతః, ప్రాదుర్భూతఉభే
దివ్యరూపే మాతంగకన్యకే ౮౮. వీణాహస్తేమునేర్నత్వా పాదాసంగృహ్య
దేవతే, ఆజ్ఞాపయాద్య కర్తవ్యమితి తేసాంజలీస్థితే ౮౯. ప్రలోభయత మవ్యగ్రే
హరిశ్చంద్రంతువిభ్రమైః, గీతేనచాతిరిక్తేనే త్యాజ్ఞాపయ దుభేమునిః ౯౦. యథాస్య
హృదయం యాయాత్స్వతో ధర్మపదచ్యుతిం, తథాయతేథా మేకాగ్రం తైస్తై ర్విభ్ర
మచేష్టితైః ౯౧. ఇత్యేవమాదిశ్య మునిప్రవీర స్తేకన్యకేదివ్యవిలాస రూపే, క్రియా
స్వతిష్ఠ త్పరమం విముచ్య కోపంనరేంద్రే కుటిలస్వభావః ౯౨. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే హరిశ్చంద్రస్య స్వప్నదర్శన, విశ్వామిత్ర
రోషావిర్భావాదికథనంనామైకవింశోఽధ్యాయః. ౨౧.

* భరద్వాజః * ప్రణమ్య తేమునీంద్రంత ముభేమాతంగ కన్యకే, రుచాశ
ద్యోతితారణ్యే నిరగాతాం తపోవనాత్ ౧. పదేపదేచగాయంత్యౌ సుస్వరం శ్రు
సంమతం, అపాంగావర్తనాద్వన్యా న్మోహయంత్యౌ మృగాన్మహుః ౨. దిశశ్చవి
శశ్చాపి నాదామృతభరై రుభే, ఆపూరయంత్యౌరాజేంద్రం హరిశ్చంద్ర ముః
పతుః ౩. సదదర్శసమాయాంత్యౌ దూరాదేవ మహీపతిః, చరంత్యావివనీలా
నిర్మలే సాలభంజికే ౪. అహోరూప మహోకాంతి రహోసౌభాగ్యవైభ
ఇతితేవీక్ష్య వీక్ష్యాంతః సర్వేప్యాసన్నవిస్మయాః ౫. వేషేణవిగ్రహేణాపి విలా
శ్చ మదాలసైః, నిశ్చితోయంనృపః ప్రాజ్ఞః కన్యే మాతంగకన్యకే ౬. తేసమే
మహీపాలం నాతిదూరే స్థితేతదా, ఆలోకయ మహారాజేత్యుక్త్వా మూర్ధ్నాప్ర
మ్యచ ౭. గంధర్వవేదితాస్వామిన్ త్వమేవాన్యో నవిద్యతే, అవధారయగీతం
యథావదనుశీలితం ౮. ఇత్యుక్త్వావల్లకీం పాణౌ గృహీత్వా రచితాంజలీ, ఆలో
వేలాముచితాం పూర్వరాగ మగాయతాం ౯. మహీపఃకన్యకాలాపం మూర్ఛ
విశేషితం, విభక్తశ్రుతివిన్యాసం విశేషోర్జిత మూర్ఛనం ౧౦. స్థానత్రయస
యుక్తం తానీకరణ బంధురం, యుక్తాలంకారసౌభాగ్యం యథోక్తగమక
మం ౧౧. సుజాతవర్ణసంస్థానం సుగ్రామగ్రామ సౌష్ఠవం, సువ్యక్తజాత్యవయ
జాతిభేదై రలంకృతం ౧౨. గ్రామరాగకృతాసంగం తత్తద్గీతి మనోహరం, ఆక్షిప్త
సౌరభ్య మున్మిష ద్రాగసక్రియం ౧౩. వాద్యాదినియమోన్నిద్రం యథ

వికృతిస్వరం, శాఖభిర్ధ్వని తోత్కర్షం తంత్రీలయ సమన్వితం ౧౪. యథార్థ శాకలీ భేదం వ్యక్తభాషాది భాషితం, స్ఫురత్క్రియాంగరాగాంగ భాషాంగోపాంగ విస్తరం ౧౫. మాలిన్యకాలదష్టాది దోషగంధ వివర్జితం: ఆరంజనం త్రిజగతః తయోర్గీత మవర్ధత ౧౬. ప్రబంధా యేతుభేదాశ్చ షడంగపరిశోభితాః, భరతస్యస్మృతిం సాధ్వీంకోహలస్యతు నైపుణీం ౧౭. ధృతిలస్యధృతింసూక్ష్మాం శక్తి రున్మేషచాతురీం, యాష్టికస్యైకదర్శిత్వం వేణోః శారీరవేదితాం ౧౮. మతంగస్యాత్మవేదిత్వం కలావత్యాశ్చ కౌశలం, నారదస్యరసోద్బోధం తుంబరోరాప్త దర్శనం ౧౯. విశ్వావసో ర్విశిష్టత్వ మన్యేషామపి ధీమతాం, రమ్యశారీరరేఖాణాం రాగతంత్రాధికారిణాం ౨౦. మతంతత్తదభూద్వ్యక్తం తయోర్గీతే సులక్షణే, గానం తయోస్సమాకర్ణ్య దర్భాంకురపరాఙ్ముఖాః ౨౧. తస్థుఃస్ఫురితరోమంథాః సమాకృష్టశయా మృగాః, ప్రసర్పతి సుధాసారే గానే మాతంగకన్యయోః ౨౨. ఆసన్నుద్భిన్నకుసుమాః పరిత స్తిలకద్రుమాః, పీత్వాతద్గీతమాధుర్యం వల్మీకేభ్యః సముద్గతాః ౨౩. విస్మృతాన్యభయాస్సర్వే తత్రతత్రావతస్థిరే, మండలీకృత్య బర్హాణి తాండవాయః శిఖండినః, ౨౪. తయోర్గీతంసమాకర్ణ్య తస్థుశ్చిత్రార్పితాఇవ, తద్గీతరసవీచీభి స్తరంగిత కుతూహలాః ౨౫. స్తబ్ధప్రచారాస్సుచిర మాసన్న్యైమానికాగణాః, మరుత్పూరితరంధ్రాణాం కీచకానాం ధ్వని స్తయోః ౨౬. గీతేసుశోభే సుస్నిగ్ధం వరీకృత మకల్పయత్, మకరందేషు నిర్ధూయ బహుమానం మధువ్రతాః ౨౭. ఉత్ప్లుత్యోత్ప్లుత్య పుష్పేభ్యో బభ్రము స్తత్స్వరానుగాః, తద్గీతశ్రవణైకాగ్రాః కోకిలాశ్చ్యుతచారిణః ౨౮. ఆత్మనః స్ఫురితాంకాలే తత్యజుః స్వరమానితాం, నచచాల తదావాయుః తయోర్గీతరసప్లుతః ౨౯. ఆసీత్తేనవనం సర్వం స్వతో నిష్కంపశాఖికం, ద్గీతహృతభావానాం వీరుధాంపుష్పజో రసః ౩౦. అంతరానంద పూరస్య పరీవాహ ఇవోదితః, గాంధర్వాణాం వసువ్యక్తంమథితం నిశ్చయాద్రిణా ౩౧. ఆప్యాయం యత్సర్వేషాం తద్గీతామృత ముద్బభౌ, రాగవ్యక్తి రుదారత్వం సౌష్ఠవం ారభోదయః ౩౨. రక్తిమాస్ఫురణం శుద్ధిః సర్వాంగీతే తయోఃస్థితం, సచశృణ్వాం యో గ్గీతం రంజనంజగతాం నృపః ౩౩. ఆశ్చర్యచింతాం మహతీ మకరోదంతరే రాం, అహోహాగీతస్యమాధుర్య మనయోరార్ద్రచిత్తయోః ౩౪. అస్యజానాతియత్వం నాదాత్మా పరమేశ్వరః, గాయంత్యస్సంతి లోకేఽస్మి న్విశ్వమోహన గీత ః ౩౫. తాసుస్వరస్యశారీరే చైతే మాతంగకన్యకే, ననావహ్నాస్వర్థతో వ్యర్థతాస్యాత్పరివాదినీ ౩౬. కిన్నరావివజాతాఃస్యు రయంప్రభృతికిన్నరాః, కచ్ఛపీమహాపి బృహతీచ కలావతీ ౩౭. తాన్యప్యనుభవంత్యద్య యంత్రాణ్యాత్మనియంత్ర , అంతఃకరణచైతన్య మింద్రియాణాం రసాయనం ౩౮. బుద్ధేఃప్రసాదనం శ్రేయః పాదనకారణం, పరిశ్రమవిషాదార్తి మోహక్షోభ నిబర్హణం ౩౯, ఉన్మీలనస

మాధిశ్చ చిత్తస్యాయాస వర్జితం, శ్రోత్రోపభోగ్య మమృత ముపలబ్ధ మయత్న
తః ౮౦. ధర్మార్థకామమోక్షాణా ముపాయం పరమోదయం, గీతమేతత్పరం శ్రుత్వా
కన్యయో రుభయోరిహ ౮౧. అప్రాకృతం రసంకించి దంతరాత్మా మమాశ్నుతే,
ఇతిసంచిత్యసంచింత్య తయోర్గీతప్రియో నృపః ౮౨. ఉపర్యుపరిశుశ్రావ గీత ముద్దీప్తి
లక్షణం, అద్యనాదప్రియోదేవో హ్యాత్పద్మేయోవ్యవసితః ౮౩. సంతుష్టోహ్యానయో
ర్గీతేనేత్యనందమ్ముహుర్ముహుః, తేచభావేనగాయంత్యౌ శ్లాఘమానే నరాధిపే ౮౪.
అభూతాంముదితేహ్యస్య నేదీయస్యౌ శనైశ్శనైః, సతాభ్యాం రాగవిద్భ్యాత్మా
విశ్రాణన సురద్రుమః ౮౫. సముమ్ముచ్య స్వగాత్రేభ్యో భూషణాని దదాతదా, మ
హార్హాణ్యపి వాసాంసి హేమాని సుబహూన్యపి ౮౬, అనేకరత్నఖచితాం దివ్యామే
కావలీ మపి, తేచతేనానుశిష్టాని ప్రతిదానాని తాన్యపి ౮౭. మహావిభవయుక్తాని
నాంగీచక్రతు రాదరాత్, సూర్యవంశప్రసూతానాం పూర్వేషామపి భూభృ
తాం ౮౮. త్వమేవభీష్టదాతేతి తంశ్లాఘేతేముహుర్ముహుః, దత్తందత్తం యథాతత్ర
నాంగీచక్రతు రప్యథే ౮౯. తదాన్వయుంక్తరాజేంద్రః కింమతం యువయోరితి,
రాజ్ఞోవచనమాకర్ణ్య కన్యేజగదతు ర్ముదా ౯౦. స్మితప్రభాభిః కుర్వంత్యావకాలో
ద్వేల చంద్రికాం, స్వామిఞ్శృణు మహారాజయదితుష్టోఽసి విద్యయా ౯౧. దద్యా
స్తేమౌక్తికం ఛత్ర మావయో రత్ర చాదరః, ఇతివాచం తయోశ్శ్రుత్వా విముఖో
విహసన్నివ ౯౨. అనయోః కీదృశోభావ ఇతిజ్ఞాత్వాగిరం దదౌ, దదామి కనకా
న్యద్య బహూనిచ యథేచ్ఛయా ౯౩. సామ్రాజ్యలక్షణం ఛత్రం తదేతన్నహిదీ
యతే, * మాతంగకన్యకేఊచుః * ద్రవ్యైఃకిమన్యైర్దేహిత్వంఛత్రం ప్రీతోసి తేనృ
ప ౯౪. అనేనహి కళాయోగ్యందత్తంస్యాత్పారితోషికం,గాంధర్వరసవేదిత్వం కిం
సనీయుంచతేవిభో ౯౫. యద్యేతదంతరాత్మానం సదా దాస్యస్యి కింపునః,
హరిశ్చంద్రో మహారాజః త్యాగీతిహి జనశ్రుతిః ౯౬, అరణ్యాదుదితం తత్స్య న్నచే
చ్ఛత్రం దదాసిభో * రాజోవాచ * యువాంమైవం హ్యావాదిష్టం మతం సద్భిర్వి
గర్హితం ౯౭. రాజచిహ్నమసామాన్యం ఛత్రంనైతద్దదామ్యహం, ఇదంపరంపరా
యాతం నిదానం రాజసంపదాం ౯౮. యశోభి రవినాభూతమమోచ్యంహి విజా
నతా, విద్యావైభవ సంపన్నే వివేకిన్యావిశేషతః ౯౯. యువాభ్యామనురూపార్థ
మర్థమేతం దదామ్యహం * మాతంగకన్యకే * నచేద్దదాసిరాజేంద్ర ఛత్ర మేతద్ధి
మౌక్తికం ౬౦. ఆగ్రహోఽతివచేద్భ్యాపతిష్ఠస్వేతదిదం కురు, ఆవయోర్హి మనో
లగ్నం త్వయి ప్రత్యక్షమన్మథే ౬౧. నశక్య మన్యథాకర్తు మావాం విధివ దుద్వ
హ, * రాజోవాచ * అనార్యజుష్ట మస్వర్గ్య మగమ్యం లోకగర్హితం ౬౨. ఇదం
వచశ్శ్రుతంనామ మహాత్పాప ముపశ్రితం, ఇతికర్ణే పిధాయార్యా క్షివఇత్యుద దీర
యత్ ౬౩. వసిష్ఠస్యగురోశ్శ్రుత్వా నకించి దవదత్తదా, అనఘేసూర్యవంశేఽహ

జాతః సత్కర్మపౌరుషః ౬౪. మయాద్యాశ్రుత పూర్వం యదశ్రావ్యంహి వచఃశ్రు
తం, నస్పృశేత్ క్షుద్రకర్మాపి కదాచి త్క్వచిదంత్యజాం ౬౫. సోహంనపరిగృహ్ణీ
యాం జానన్ చండాలకన్యకే, తయోఃసువిదితం పాపం వీక్షణాదపి భాషణాత్ ౬౬.
తయోఃపాణింగ్రహీష్యామి కిమయం కృత్యవిద్వరః, అయుక్తమిదముక్తంమాం సు
దూరమపి సర్వతాం ౬౭. నియంత్రాదండ్యవవస్థా న్యాయ్యమార్గా చ్చ్యుతోజనః,
పాషండినశ్చచండాలీందృష్ట్వాపశ్యే త్ప్రభాకరం ౬౮. శుద్ధ్యత్యద్యాపి వానాద మహి
మ్నాపురతస్సహి, అహమేవహ్యధర్మాణాం సద్యఃశమయితా భువి ౬౯. అధర్మ
స్త్వయ ముద్బుద్ధ్యేకింవా సంత్యజతం భ్రమం *చండాలకన్యకే* ఆలోకయసి నేత్రా
భ్యాం రూపమీదృశమావయోః ౭౦. శృణోషిగీతంశ్రోత్రాభ్యాంనామగృహ్ణాసిజిహ్వ
యా, స్తనచందనసౌరభ్యం కరోషి ఘ్రాణసాదపి ౭౧. చతుర్ణా మింద్రియాణాంచ
యోగోఽభ్యుపగత స్త్వయా, స్పర్శనేంద్రియయోగేతు దోషంక మభిపశ్యసి ౭౨.
వాచాస్మితేన వీక్షాభి ర్విలాసై రపరై రపి, అవాంహృతాశయే దోర్భ్యా మంగీకురు
మహీపతే ౭౩. * రాజా * ఆలోక్యతే పరంరూపం శ్రూయతే కటునిస్వనః, ఆఘ్రా
యతేవ సౌగంధో జిహ్వయా నామ కీర్త్యతే ౭౪. చితాగ్ని ర్హితథాప్యేష స్పృశ్యతే
కింశుభావహః, ఇంద్రియాణాం తథాతేషాం దోషోస్తి సుమహానపి ౭౫.
ప్రాయశ్చిత్తేన శుద్ధిస్స్యాదితి ధర్మ స్సనాతనః, తథావిగర్హితై స్సార్థ మభద్రాపప
కల్పయేత్ ౭౬. తదలంవచసా యాతం నయుక్తా పురతఃస్థితిః, ఇత్యుక్తేపియదాదృష్టే
నతే ముముచతుర్మతం ౭౭. తదాపార్శ్వచరం ప్రాహ రాజా ధర్మవిదాంవరః, సద్ధ
ర్మమపమత్యేతే వదంత్యో గర్హితంవచః ౭౮. కశాభి రభిహత్యైతే దూరీకురు
మమాజ్ఞయా, శాసనాద్ధరణీభర్తుః కృద్ధః పార్శ్వచర స్తదా ౭౯. అవిషహ్యైః కశా
ఘాతై రంగాన్య వ్యథయత్తయోః, తేకఠోరకశాఘాతై ర్గాఢం జర్జరితాంగకే ౮౦
ఉభే తుములమాక్రోశం ముక్తకంఠం వితేనతుః, విశ్వామిత్రస్యహి యథాశ్రోత్రయో
ర్నిపతేద్ధ్వనిః ౮౧. తథాచక్రందతుః ప్రోచ్చై రార్తే చండాలకన్యకే, హాకౌశికమ
హాశక్త కథంత్వత్సృష్టయో రిహ ౮౨. ఆవయోర్వేదనేత్యేవంభయోద్వేగా దధా
వతం,హరిశ్చంద్రోపితాంవాచంశ్రుత్వా సద్యోభయాకులః ౮౩. స్మృత్వాచ స్వగురో
ర్వాక్యం విచింత్యాగమయత్తదా, తదుత్ప్రేక్ష్య పటూనాంచ వాచాచింతాన్వితో
భవత్ ౮౪. కింస్వితాత్కాలకృతోహ్యేషః కింస్విద్దేశేన భావితః, భవితవ్యతయా
కింస్వి దేవంధర్మవిపర్యయః ౮౫. ఇతిచింతాపరే రాజ్ఞి చంద్రవత్యాం తథాత్మని
వ్యాకులే సత్యకీర్త్యాచ వ్యాముగ్ధేష్వనుజీవిషు ౮౬. శ్రుత్వాతయోర్దీనతరంచదూ
రా దాక్రందితం సయమినాం పురోగః, జ్ఞాత్వా ప్రభావేనగతిం సరోషః సకౌశిక
స్తత్ర సమాజగామ ౮౭.

* *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే హరిశ్చంద్రస్య చండాలకన్యకాదర్శనం నామ ద్వావింశోఽధ్యాయః. ౨౨.

* భరద్వాజః * తయోరాక్రందితం శ్రుత్వా దూరాదేవ సకౌశికః, జ్ఞాత్వాచ యోగతోవృత్తం క్రుద్ధస్తత్రాగమత్తదా ౧. తేసమేత్యమునేస్తస్య నిపత్య పదయోస్తదా, ప్రదర్శ్యచ కశాఘాత మరోధిష్టాం ససాధ్వసే ౨. సవిలోక్య తయోరంగే కశాఘాత వ్రణంబహు, కేనేదం కృతమిత్యాహ తేహరిశ్చంద్ర మాహతుః ౩. తయోర్వాగాజ్యధారాభి రవిచ్ఛిన్నానువృత్తిభిః, మునేః కోపానలోభూయా నుద్దదీపే పునఃపునః ౪. సతయోర్గిరమాకర్ణ్య తాభ్యాం సహ నృపాంతికే, ఆగచ్ఛద్విషవల్లీభ్యాం మహాద్రుమ ఇవోచ్చలన్ ౫. తస్యకోపేన పరితఃశిథిలాగ్ర జటాభరః, అగ్నేరివశిఖావ్రాతో మహాద్భూత ఇవైక్ష్యత ౬. సంరంభాగ్నిశిఖోద్భూతే ఘూర్ణతీ తస్య లోచనే, రోషశ్రియైవ నిర్దిష్టే రత్నారార్తిక పాత్రికే ౭. సర్వేభ్యోరోమకూపేభ్యస్తస్య రోషాకులాత్మనః. ఉద్బభూవుర్నిరాఘాటాః సోష్మాణః స్వేదబిందవః ౮. భిందన్నివ పదాఘాతైః సపర్వతవనాంభువం, సరోషవికటస్స్వైకం పరిక్రామన్నితస్తతః ౯. ఆఘూర్ణమానతారేణ శరేణ క్రోధమూర్ఛితః, ఆలోకయన్ద్రుమాన్ శైలాన్ నిర్దహన్నివ చక్షుషా ౧౦. రూపేణమహతావిష్టః స్థిత్వాస్థిత్వా పదేపదే, హస్తేనహస్తమాస్ఫాల్య జహాసచ ముహుర్ముహుః ౧౧. కోపాన్మూర్ధ్ని పరాఘాతే శ్రవణాద్గలితామపి, అక్షమాలాంచ వామాస్ఫీదసకృత్ స్ఫురితాధరః ౧౨. ఆజ్ఞాం దండమివోదగ్ర మన్యాస్సాతం తపఃశ్రియః, బ్రహ్మదండంచహస్తాభ్యాం వహన్నుగ్రాయతో రుషా ౧౩. దష్టోష్ఠ భృకుటీరూక్షం ముఖమూర్ధ్వేక్షణం వహన్, అభ్యావృత్త్యైవహస్తేన బ్రహ్మసూత్ర మచాలయత్ ౧౪. బ్రహ్మస్వైవ విపర్యస్తం సంరంభేణ గరీయసా, అధ్యారోపితమస్థానే మృగసంయమవల్కలం ౧౫. తమేవ క్రుద్ధమాయాంతం వీక్ష్యత్రస్తో నరాధిపః, ఉదీరయన్ శుభాంవాచ మ్లుధదివ కృతాంజలిః ౧౬. ఉదీర్యాత్మాన మాత్మజ్ఞ ప్రత్యుత్థమ్యాసనాకృతిః, ప్రణతోభూన్నృపో మూర్ధ్నా మహామకుటశోభినా ౧౭. కింబ్రూమః పౌరుషంతస్యస యాప్ర్య ణామతీవ్రస్సే, తాడయామాసపాదాభ్యాం తన్మౌళిం సతతోన్నతం ౧౮. పాదయోరరిణేమూర్ధ్న తాడనేన వ్యథానకిం, ఇతినమ్రో మునేస్తస్యపాదౌ జగ్రాహ భూపతిః ౧౯. పద్మలోపాదిహాయాతః సైన్యాక్రాంతే తపోవనే, ఇత్యభూవ స్వయోరూపా నూరాః ప్రకృతయః ప్రభో ౨౦. ఉత్ప్రేక్ష్యపురతో దేవీరాజ్ఞీతత్రోపసాహసం, ఉద్భ్రాంతాననా తస్థౌ పురస్కృత్య కుమారకం ౨౧. మహాన్తైరపి సంరంభః కింనిమిత్తమితి

శ్వసన్, వికార మకరోన్మంత్రి సత్యకీర్తిర్భయాకులః ౨౨. జ్వలంతమివకోపేన దు
ర్నిరీక్ష్యేణకౌశికం, క్షణంద్రష్టుమపిక్ష్మాపోనశక్తః స్థిరధీరపి ౨౩. తతస్తంప్రహ్వాశిరసం
ప్రసీదేత్యనులాపినం, పాదాభ్యాం మునిరుద్ధూయ నిర్దయోవాక్యమబ్రవీత్ ౨౪.
విశ్వామిత్రః అవేహిత్వ మవేహిత్వం సాధుసాధు త్వయాకృతం, అమిత్రభయ
దాతారం విశ్వామిత్రం నవేత్సిమాం ౨౫. ఆశ్రమంచనజానీషేమదీయమితిదుర్మతే,
మృగయా పర్వసంరంభం యత్రత్వం కృతవానితి ౨౬. దూర్వాదర్భాంకురాహారా
మమైవాంకోపలాలితాః, శాంతామృగాః కతికతిక్షుద్రేణనిహతాస్త్వయా ౨౭. ముక్తా
భిర్మునికన్యాభిర్ఘటీయాద్భిర్వివర్ధితాః, ఉపప్లుతాస్త్వయామూఢ ససైన్యేనాశ్రమద్రు
మాః, ౨౮. దేవానాంచ పితౄణాంచ యేషు సంతర్పణక్రియాః, స్వచ్ఛానితానితీర్థా
ని త్వయాకలుషితాన్యహో ౨౯. యేషుమేనియమస్నానం యేషు తీర్థాన్యనేక
శః, త్వత్సైన్యక్షుభితాన్యేవం తుంగభద్రాజలాన్యపి ౩౦. పర్యంకపర్ణశాలానాం
ధ్యానారూఢ తపస్వినాం, వ్యాధైరనర్యైరాభోగాః సహసోపహతాః కృతాః ౩౧.
కోలాహలేన ఘోరేణ మృగయూనాం వనేవనే, వ్యాకీర్ణదండకా జాలా వివిగ్నా
హోమధేనవః ౩౨. హతా దపహృతాషాఢ వల్కలాజిన మేఖలాః, పులిందైశ్చప
లైర్హంత క్లిశ్యంతేస్మ వటువ్రజాః ౩౩. వాగురాయంత్రపతితా వ్యాలూనగరుతః
క్షణాత్, రాజ్ఞాలూనభుజానీతా విహంగాః కరుణాందశాం ౩౪. ఏణానాంబాణభిన్నా
నాం సాంద్రైశ్శోణితబిందుభిః, కింబ్రూమహే సుకర్మార్హాః ప్రాగ్వంశాహి ప్రదూ
షితాః ౩౫. రంహస్వినాంతురంగాణాం చరతాం నిశితైఃఖురైః, ఉన్మూలితాఃకుశస్త
భాః క్రియానిర్వాహ్యతేతు యైః ౩౬. పరిపాకోన్ముఖాఃకాలే హ్యతిథీనాం ప్రియావహాః,
విధూయంతేస్మసర్వత్రసైన్యైర్నీవారసంపదః ౩౭. అన్యచ్చపక్షపాతేన సుచిరాదేష
వర్ధితః, విహార న్నాశ్రమపదే వరాహోఽపి హతస్త్వయా ౩౮. అద్యదేవం విరూ
పాక్ష ముపాసితు మహర్నిశం, హేమకూటం గతస్తావ దేవంక్షోభ స్త్వయాకృ
తః ౩౯. స్యాదేతదథతే వ్యక్తం నైష్ఠుర్యమవివేకినః, మమైతే కన్యకే యస్మాత్క
శాభిస్తాడితే త్వయా ౪౦. ఆశ్లిష్టపేశలంరూపం సుజాతం త్వక్శుభానయోః, క్వచేదృ
శాః క్వచాఘాతా నకిమత్రనియామకః ౪౧. అసామాన్యరసైర్గీతైః క్షిప్తత్వచ్చిత్త
సాఖ్యయోః, అనయోర్హ్రీమహారాజ సాధ్వేతత్ప్రీతితోషకం ౪౨. కుర్వంతంకించి
దపాగః సంహరామి జనంరుషా, సర్వాంగీణాపరాధంత్వాం కింనుకుర్యా మనైహిత
త్ ౪౩. మమక్రోధంహిజానంతి దేవాః శక్రపురోగమాః, అన్యేపియక్షగంధర్వ
విద్యాధర మహర్షయః ౪౪. పృథ్వీంపాలయితుం కృత్స్నాం సంశోషయితు మర్ణ
వాన్, తుంగాన్పాతయితుం శైలా నలం మమరుషీక్షణం ౪౫. నదండార్హాణితే
మూఢ కిమన్యానివనాన్యపి, దృష్టవానసిసేవ్యంకిం ఇదమేవ తపోవనం ౪౬. స్వధర్మే
ష్వేకచిత్తాహి ప్రకృత్యా సూర్యవంశజాః, త్వమతిక్రాంతమర్యాదో జాత స్తేషాం

కథం ౪౭. యస్త్వాంస్వతేజసా రక్షేన్మయ్యేవం దర్శితాగసం, నతంపశ్యామిలోకేఽస్మిన్సదేవాసుర మానుషే. ౪౮. కిమత్రబహునోక్తేనక్రోధనిర్దిష్టవర్త్మనా, ఫలమస్యాపరాధస్య ద్రక్ష్యసిక్షిప్రమాత్మనా ౪౯. * భరద్వాజః *ఇత్యేవముద్భటక్రోధభ్రుకుటీ భంగభీషణే, విశ్వామిత్రే నృపస్త్రస్తః సోత్కంపః స్విన్నవిగ్రహః ౫౦. సంరంభప్రతికారోహి ప్రణిపాతో మహాత్మనాం, ఇతిరాజామునేః కుర్వన్ప్రణిపాతం పునః పునః ౫౧. * హరిశ్చంద్రఉవాచ * త్వద్భక్తశ్చ విశేషేణత్వద్విధేయశ్చ సాంప్రతం, త్వయాముసీంద్ర రక్ష్యోఽహం త్యజమయ్యధికాం రుషం ౫౨. విద్వన్నవహితస్యాపి స్ఖాలిత్యంచ గతేఽస్తిహి, ఆధారస్ఖలితస్యాపి నాన్యాహి ధరణీంవినా ౫౩. త్వమేవాలంబనం నాన్య స్త్వయ్యాగఃకారిణో మమ, భవ్యేసముచితఃక్రోధః కారణేన మహీయసా ౫౪. సేయాన్యద్యేష కానామ గతిస్తస్యానపాయినీ, చంద్రాతపేనకోదగ్ధః కోమృతోమృతసేవయా౫౫. ఆప్తవాక్యేనకోనష్టోగురోఃకోపేనకోహతః,వృష్టింవినాంబువాహశ్చేదు ద్గిరేద్విద్యుతానలం ౫౬. లోకేస్తికింకథానాహంత్వత్కోపే నిరనుగ్రహే, త్వంగురుస్త్వముపేయశ్చ త్వంధ్యేయోహి మనీషిణాం ౫౭. ప్రసాదంకురు విప్రేంద్ర నాన్యోహి శరణంమమ, త్వద్వందనధృడానందం త్వత్సేవావిహితాశయం ౫౮. త్వదేకశరణంకోపా న్నాన్యథాకర్తు మర్హసి, మయాపరాధోనకృతఇతిత్వాంనబ్రవీమ్యహం ౫౯. సర్వాత్మనాపిక్షంతవ్యం పిత్రోఃప్రీత్యా హితంశిశోః, * భరద్వాజః * ఇత్యామ్రేడయతా రాజ్ఞా సదైన్యమభియాచనం ౬౦. శాపభీతేన సోత్కంప మగృహ్యాతాంమునేఃపదే, సహసాతూర్ణ మాక్షిప్య సాధుసాధ్వీతి రూక్షవాక్ ౬౧. అవిశ్రాంతేనరూపేణ విహసన్ వ్యాజహారహ, అధర్మాచరణం సర్వం కృత్వాఽ ద్యోపనతేభయే ౬౨. ప్రణమస్యేతదాయత్తం పరే సోఽహంతు కౌశికః, ప్రణామేనాపివా సోథ యత్నాత్త్వత్కర్మణా మహం ౬౩. కరోషిచేద్విధేయస్త్వం మయోక్త మవలంబ్యతం, సర్వలక్షణసంయుక్తే రామేహి మమకన్యకే ౬౪. గృహాణపాణిమనయో స్తతఃకోపేనశామ్యతి, తస్యతద్వచనం ఘోరమనర్ఘాక్షర సంయుతం ౬౫. శ్రుత్వాభూమిపతి ర్గాఢంబాణాహతఇవా భవత్, సహుంకారేణ తమసా సంమూఢఇవ తత్క్షణాత్ ౬౬. నకించిదుత్తరం తస్మై ప్రదదావశినాంవరః, శోకమోహవిషాదానా మాక్రాంత కరణాత్మనాం ౬౭. సభాజనంవికారాణా మభూదేకపదంనృపః, భాస్వత్కులప్రసూతానాం మధ్యే సోఽహం మహీభుజాం ౬౮. ఉద్ధృద్ధుర్విమయోఽస్మీతి నినింద్యాత్మాన మాత్మవాక్, భూచ్ఛాయావేశమాత్రేణ కళంకీతి స్మృతశ్శశీ ౬౯. తథైవాధర్మ్యయావాచా మర్దితోస్మి హతోస్మ్యహం, ఇతివ్యథితచిత్తస్సన్ శాపాద్భీతో మునేరపి ౭౦. కృతాంజలిరువాచేదం దీనోగద్గదయా గిరా *రాజా* అహోకథంచిదర్థానాంశ్రేష్ఠస్యాపితపస్వినాం ౭౧. ఇయంతేనిర్గతావాచా వదనా ద్ధర్మవాదినః, విభావ్యాకుపితస్యాపి తవ

ధర్మైశ్చైవవాఙ్ముఖాత్ ౨౨. ఆసీద్రోషోపియుక్తస్యనింబాన్నిష్యందతేసుధా,(?) సద్భిర
భ్యర్చితేజాత మనఘే సవితుఃకులే ౨౩. కర్మణ్యాయుక్తే నత్వంమా మాజ్ఞాపయితు
మర్హసి, సదాచారస్య ,సత్కర్తా త్వమేవచ మహామునే ౨౪. ఆచారేష్వంతరా
యశ్చ చ్యుతంసత్కర్మగౌరవం, జానన్నపిమహాప్రాజ్ఞ సాక్షాచ్చండాలకన్యకే ౨౫.
నాహంపాణింగ్రహీష్యామి హ్యానయోః క్షాత్రమేగతిః, * విశ్వామిత్రః * ప్రియ
పుత్ర్యౌ తథైవేమే కథంచండాలకన్యకే ౨౬. ఇయంచత్వత్కృతాగర్హా త్యతో
భూయ శ్చుకోపసః, పునరభ్యర్థితో రాజ్ఞా మునిఃప్రాహ పునఃపునః ౨౭. ఉద్వాహైతే
మహాక్రోధో నాన్యథా విరమేదితి, * హరిశ్చంద్రః * త్యజామిసకలంరాజ్యం సకో
శం సపరిచ్ఛదం ౨౮. ఇమేసర్వాత్మనానాహ ముద్వహామి కదాచన, రాజ్యంసర్వం
త్యజామీతి తేనరాజ్ఞా హ్యుదీరితం ౨౯. తాంవాక్యధారా మాలంబ్య క్రూరాత్మా
మునిరబ్రవీత్, * విశ్వామిత్రః * రాజన్ త్వంసత్యవాదీతి ప్రఖ్యాతోఽసి మహీ
తలే ౩౦. త్యజామిరాజ్యమిత్యుక్తం దేహిమే తదసంశయం, * హరిశ్చంద్రః *
సర్వథానోద్వహామ్యేతే రాజ్యంవాపి త్యజామ్యహం ౩౧. ఇత్యేతావదిహోక్తంమే
భావస్తేకీదృశో మునే, * విశ్వామిత్రః * త్వయారాజ్యం త్యజామీతి యదుక్తమిహ
దేహితత్, ౩౨. నచేత్త్వం సత్యవాదీతిప్రతిజ్ఞాం ముంచశాశ్వతీం, * రాజా * జుగు
ప్సితస్యకార్యస్య కారణంఖలు దృశ్యతే ౩౩. అసత్యవాదితాదోషో నింద్యోలోక
ద్వయేతథా, ఉక్తంరాజ్యంత్యజామీతి మయాచోద్విగ్నచేతసా ౩౪. తస్మాద్రాజ్యం
దదామ్యస్మై సత్యమేవ ధనంమమ, ఇతినిశ్చిత్యమనసా త్వంహి పాత్రమితిబ్రు
వన్ ౩౫. తస్మైశుద్ధేనభావేనదదౌరాజ్యం మహీపతిః, స్థిరంహిసత్యవాదిత్వం
విభవేనా స్థిరేణకిం ౩౬. ఇతిరాజానమాలోక్య హృష్టా చంద్రవతీ ప్రియా,
మునేఃతీక్ష్ణస్వభావత్వంవీక్ష్యవిష్యానుయాయినః ౩౭. సత్యకీర్తిముఖా స్సర్వే
పుత్రసు స్తత్రతత్ర తే, ప్రతిగృహ్యాతతస్సర్వం రాజ్యం శాఠ్యేనకౌశికః ౩౮. మమ
రాజ్యేఋణంహిత్వం నతిష్ఠేత్యాహ నిర్దయః, తథేతిప్రాంజలౌరాజ్ఞియాతు
మభ్యుదితే మునిః ౩౯. తమాహరాయాబ్రవీ ద్భూయః పరుషోత్సేకయోగినా,
నచాహంప్రకృతీర్వేద్మి నచరాజ్యం పరిచ్ఛదం ౪౦. అయోధ్యామేవ తత్స
ర్వం దర్శయస్వ యథేచ్ఛయా, ఇత్యుక్త్వా సజ్జమారుహ్య స్వయంరాజ్ఞోరథం
మునిః ౪౧. బలమాజ్ఞాపయత్సర్వం అయోధ్యాభిముఖో యయౌ, చంద్రవత్యా
కుమారేణ మంత్రిణాపి సమన్వితః ౪౨. వినీతఃపాదచారేణ రాజాప్యనుజగామతం,
స్థాపయిత్వా రథంగత్వామధ్యేమధ్యే త్వరన్మునిః ౪౩. అవిలంబిత మాగచ్ఛేత్యా
జ్ఞాపయ దధీశ్వరం, సగత్వానగరీం రాజ్ఞః తత్రసింహాసనే స్థితః ౪౪. ఆత్మసాదక
రోదేత ద్దర్శితంవిభవం మునిః, ఇతిస్వభావాత్కుటిల స్సకౌశికః సమస్తరాజ్యైకధు
రంధరోఽభవత్. నిరస్తదాక్షిణ్యకథః క్షమాపతిం పురాత్పరాధ్యా న్నిరకాసయ
త్తదా ౪౫.

* * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే కౌశికే సహరిశ్చంద్రరాజ్యాప
హరణంనామ త్రయోవింశోఽధ్యాయః. ౨౩.

* భరద్వాజః * సనిష్క్రమ్య మునేస్తస్య పురఃస్థిత్వా కృతాంజలిః, అభి
వంద్యచ తత్పాదౌ ఇదంవచన మబ్రవీత్ ౧ * రాజా * మయాద్యవిభవ స్సర్వో
మునే తుభ్యంప్రదర్శితః, అవధారయయుక్తాత్మ న్నకించి త్పరిశిష్యతే ౨. పశ్యతాం
పదయోర్న్యస్తం పావనై రవలోకనైః, తావతాచరితార్థస్య తిష్ఠన్సర్వత్ర సర్వదా
౩, అథవానరభావేన విహస్యాభూ న్నవీక్షణం, నముంచన్నాసనంప్రాహ మునిః
కోపోచితం వచః ౪. క్షణంవాతిష్ఠసికథం మద్రాజ్యేభాషణచ్ఛలాత్, నముంచతిస్పృ
హాంకింత్వాం యాహియాహ్యావిలంబితం ౫. కింకథ్యతేత్వయారాజ న్త్వయిసానుగ్ర
హోఽహం స్త్వహం, ఉపాలభ్యవదేవాహంకర్షయామ్యేతదుద్యమే ౬. ఏకాకీ
త్వమితోగచ్ఛ యత్రకుత్రాపివానృప, నతావద్రాజ్యసీమాసు మమతిష్ఠ కదా
చన ౭. ఇతితద్వచసా ప్రహృష్టః ప్రసన్నవదనో నృపః, నిరగాన్నగరాత్తూర్ణం పౌరై
స్సాశ్రుభిరీక్షితః ౮. తతశ్చంద్రవతీరాజ్ఞీ రోహితాస్యేన సంయుతా, అన్వియాయన్నృ
పంభానుం ఛాయేవ దివసాన్వితా ౯. సత్యకీర్తిశ్చరాజాన మన్వగచ్ఛ త్తదేకధీః,
అగ్రేయాంతంజగత్ప్రాణ మంభోద ఇవవార్షికః ౧౦. హరిశ్చంద్రానురక్తేన కిమనే
నాద్య మేఫలం, ఇత్యుత్సేకాదృషిర్జ్ఞానవ న్సత్యకీర్తిం ముదాస్థితః ౧౧. స్వయంసిం
హాసనారూఢః స్వయంమంత్రీనస్వయంప్రభుః, నియోగేషునియుంజానః ప్రకృతీ రాస్త
కౌశికః ౧౨. సర్వోత్కృష్టతపస్సిద్ధే ర్బ్రహ్మర్షేరపి తస్యహి, దదృశేపూర్వరూపస్య
క్షత్రధర్మస్య వాసనా ౧౩. ఉద్భావ్యచమునేశ్శాపం హరిశ్చంద్రస్య చాజ్ఞయా,
నాతిహృష్టాః ప్రజాస్తస్య బభూవుశ్శాసనోన్ముఖాః ౧౪. సనిర్గచ్ఛన్ప్రజానాథ స్సం
హృష్టేనైవ చేతసా, అయోధ్యాదేవతాస్సర్వా వవందే బహుమానతః ౧౫. అచిం
తితోపగమనం దృష్ట్వారాజ్ఞో వివాసనం, స్త్రియోవృద్ధాశ్చబాలాశ్చ పౌరాస్సాశ్రు
శుచోఽభవన్ ౧౬. యదిశ్రోష్యతివాచంనః శాపందాస్యతి కౌశికః, నాలంనియం
తుంశోకశ్చే త్యవశాదూచిరేప్రజాః౧౭.*ప్రజాఊచుః*సవిష్ణునదాతాచ సత్యవాదీ
జితేంద్రియః, ప్రియవాదీచరాజేంద్రో హరిశ్చంద్రోజహాతి నః ౧౮. యేనాపయాత
లోభేన మహార్థా జీవితావయం,ప్రత్యూహోనాశితాస్తేన నిత్యంసర్వక్రియాసునః ౧౯.
ప్రవర్తయంశ్చసన్మార్గే యేన మత్పితరస్సదా, యేనభవ్యోపదేశేన దశాంప్రాప్తాః
సుహృద్గతిం ౨౦. నివేదయశ్చసంన్మిత్రాన్యస్సద్గురువరఃపరం, యేనచింతితమాత్రేణ
ప్రాదుర్భూతేన చాగ్రతః౨౧. బిభ్రతాసశరంచాపంససహాయాస్సమంతతః,సుఖేష్వే

కస్వరూపేణదుఃఖేషుచతథాత్మనా ౨౨. యేనసర్వేషుకార్యేషుసమృద్ధస్నిగ్ధబాంధవః,
సఏష సర్వభూతానాం సర్వాతిశయపౌరుషః ౨౩. అనిమిత్త మహాబంధు ర్హరి
శ్చంద్రః ప్రయాతిసః సుముఖశ్చవివేక్తాచ క్రియాసుప్రస్తుతాసుయః ౨౪. శృణో
త్యస్మిన్నియోగార్థం వక్ష్యామ స్తంకథంవయం, స్వభావేనానుసారేణ చింతితార్థ
విధాయినా ౨౫. అస్మానానాథాన్దీనాశా న్కస్త్రాతా పాలయిష్యతి, ఏషతీక్ష్ణస్స్వతం
త్రాత్మా నిర్దాక్షిణ్యో హికౌశికః ౨౬. ఆశ్రిత్యైనంకథం నిత్యంజీవామ స్సాధ్వసా
న్వితాః, యోऽస్మాత్రివర్ష దేశీయం హరిశ్చంద్రమిమం పురా ౨౭. అంకమారోప్య
వాత్సల్యాత్ స్వయమేవకృతక్రియః, అభిషిచ్యచిరం పృథ్వీంపాలయామాస
ధర్మతః ౨౮. సగురుర్భావితాత్మాపి వసిష్ఠోవశినాంవరః, ఇమామవస్థాందృష్ట్వాచ
శ్రుత్వావా కీదృశోభవేత్ ౨౯. ఏతావంతమిమంకాలం నిక్షిప్యజఠరేసుఖం, కథం
వ్యాఘ్రముఖేక్షిప్త్వా ప్రయాస్యస్మా న్మహీపతే ౩౦. అభీష్టదేవతానాం యత్కృతం
సమ్యగుపాసనం, తద్వాతేశ్రేయసేభూయా త్తత్తత్ఫలయుతంవిభో ౩౧. అశ్రాంత
కరుణాసింధు మకృత్రిమఫలప్రదం, వయంత్వా మనుయాస్యామః కింకరిష్యతికౌశి
కః ౩౨. ఇత్యంతశోకసంతప్తా దీనవాచఃపదేపదే, అనుజగ్ముర్హరిశ్చంద్రం అశ్రుధా
రాకులేక్షణాః ౩౩. రాజానంవ్యథితాఃపౌరా రాజ్ఞీం పౌరస్త్రియోఽఖిలాః, అనుజగ్ముః
కుమారంచ స్నేహాత్పౌరకుమారకాః ౩౪. సర్వేనివర్త్యమానాశ్చ జనాస్స్నిగ్ధేనభూ
భుజా, వదతంకౌశికంతీక్ష్ణం నతస్థుఃప్రేమలాలసాః ౩౫. సగత్వాసరయూతీరం స్థిత్వా
తత్రకృతాంజలిః, నివర్తధ్వంజనాస్సర్వే ఇత్యవోచత్పునఃపునః ౩౬. రాజ్యస్యాస్యసమ
స్తస్య ప్రజానాంచమునిః పతిః, విశ్వామిత్రస్తతస్తస్య శాసనం పరికల్ప్యతాం ౩౭.
ఇత్యుదీర్యకృపాలుస్తా న్యాచమానః పునఃపునః, క్షణంతస్థౌప్రజామధ్యే సాశంసశ్చ
మునింప్రతి ౩౮. తావచ్ఛ్రుత్వాప్రజాపాలం ప్రజానుగమనంచతత్, విశ్వామిత్రః
పరంక్రుద్ధః సరయూతీర మాయయౌ ౩౯. తంద్రృష్ట్వాక్రుద్ధమాయాంతం నోవాచ
ధరణీపతిః, * విశ్వామిత్రః * పురేప్రజాసుచాద్యాపి రాగంత్వం నజహాసికిం ౪౦.
గచ్ఛత్వమవిలంబేనే త్యాజ్ఞాం లంఘయసేనను, అద్యప్రజానామేతాసాం కస్త్వం
నామ దురాశయః ౪౧. అహోహోహివర్తతేనుత్వాం విభవాసక్తివాసనా, ఇత్యు
క్త్వాసాంజలౌరాజ్ఞి పునరాహ జనాన్మునిః ౪౨. మామనాదృత్యకింనామ కిమేనమను
గచ్ఛథ, అహంగోప్తానియంతాచ కిమనేన లఘీయసా ౪౩. పురంప్రవిశతక్షిప్రం
నచేద్దండో మహాన్భవేత్, ఇత్యుదగ్రాక్షరైర్భీతాః ప్రస్ఖలద్గతయోముహుః ౪౪.
దేహైరేవనివృత్తాస్తే హరిశ్చంద్రహృతాశయాః, తతోరాజామునింనత్వా గచ్ఛ
గచ్ఛేతి వాదినం ౪౫. దూరాజ్జనేషుపశ్యత్సు చచాల త్వరితైఃపదైః, ప్రకృత్యా
మందగమనా భయేన చకితాకులా ౪౬. అన్వితాచకుమారేణ తద్భార్యానుజగామ
తం, తాంచతత్ర తథాయాంతం పౌరస్త్రీన్యస్తలోచనాం ౪౭. తూర్ణంగచ్ఛేతిసతః ని

ర్వేత్రవంశా దతాడయత్, దండేనతాడ్యమానాంతాం కౌశికేనోగ్రకర్మణా ౪౮.
దృష్ట్వాప్రయాంతీం వివశాం హాహేత్యూచిరే ప్రజాః, తాడ్యమానాపిమునినా దేవీ
భర్తృపదానుగా ౪౯. భవితవ్యంభవత్యేవ మంతః కించిన్న చుక్షుభే, ప్రేక్షకా
ణాంతదాశోకః కియానితికినిర్ణ్యతే ౫౦. తాంవీక్ష్య రోహితాస్యోపి బాలశ్చలశి
ఖండకః, అంబేత్యంబేతిచ రుదన్లీనస్తదుదరేభవత్ ౫౧. దేవీందండేననిఘ్నంతం
దృష్ట్వా తంకౌశికంమునిం, విశ్వేదేవాస్తదాయాతా దివివాచముదీరయన్ ౫౨.
* విశ్వేదేవాః * వక్తాత్వంసర్వధర్మాణాం జ్ఞాతాచత్వం మహామునే, ఏవంవ్యథయి
తుంరాజ్ఞీం దండఘాతైర్నచార్హసి * ౫౩. కథమేవంవిధంధర్మ మధర్మేపి ప్రవర్తసే,
రాజానమితితేహంత శ్రుతవంతోహికర్హిచిత్ ౫౪. ఇతితేషాంవచశ్శ్రుత్వా
దృశావృత్తిష్య కౌశికః, కఏతదితి నిర్ధార్య జ్ఞాత్వాక్రుద్ధస్తదాబ్రవీత్ ౫౫. * విశ్వా
మిత్రః * కేనామయూయం వ్యామూఢా ధర్మాధర్మవిచారణే, విశ్వైర్దేవైర్క్రియా
మ్యఃకిం విశ్వామిత్రోపి కింపరం ౫౬. మత్క్రియామవమత్యైవం బుద్ధ్యాదైవత
మానినః, మనుష్యయోనౌభవతేత్యథతానశపత్క్రుధా, ౫౭. ఏకస్మిన్నేవహిక్షేత్రే
పితృభిఃపంచభిఃపృథక్, ఉత్పాదితాఃప్రభవతేత్యుగ్రకోపోభవత్పునః ౫౮. శ్రుత్వాతం
దారుణంశాపం విశ్వామిత్రేణపాతితం ౫౯. తేఽవతీర్యదివస్త్రస్తాః కృతాంజలిపుటాః
స్థితాః ౬౦. అజ్ఞానభాషితంవిద్వన్ క్షమస్వ త్యవదంస్తుతం * విశ్వామిత్రః * అనుసీతి
శతేనాపి నాన్యథా భాషితంమమ ౬౧. కమప్యనుగ్రహం తత్ర కుర్యాంశ్శృణుత సంగ
తాః, ద్వాపరాంతేభవిష్యంతి పాండవాఃపంచవిశ్రుతాః ౬౨. ద్రౌపద్యాంధర్మచా
రిణ్యాం తేషాంభూత్వా సుతాః క్రమాత్, అకృతోద్వహనా యూయం సుసంతతి
పరాఙ్ముఖాః ౬౩. ద్రోణినా నిహతాఃకాలే ప్రాప్స్యథ స్వంపదంపునః, ఇతితేషాంస
మాదిశ్య శాపాంతం గాంధినందనః ౬౪. త్వరితంయాహియాహీతి నృపంరోషా
దతర్జయత్, సంభ్రాంతమనసస్తేపి విశ్వామిత్రం ప్రణమ్యతం ౬౫. జగ్ముర్వ్యోమయసా
తూర్ణంవిశ్వేదేవా యథాగతం, తథాదృష్ట్వాచతం దేవీం పరివృత్యమహీపతిః ౬౬.
నవికారందధౌ కించి న్నిస్తరంగఇవార్ణవః, రాజాదేవీకుమారశ్చ సత్యకీర్తిశ్చ సన్మతిః
౬౭. తేజగ్ముస్సరయూంతీర్త్వా క్షిప్తాఇవ మునేర్గిరా, పౌరాఅపిమునేర్వాచా భీతాః
ప్రస్ఫురితైఃపదైః ౬౮. నివర్తమానాశ్శోకేన రుదంతోజగదుర్మిథః, విహారే తేనగేం
ద్రాణాం మణిమాలిషుయే సదా ౬౯. నిషీదతఃపదేరాజ్ఞః కథంతేబర్హిషాం వనే,
నచోపహారపుష్పేషు చరంతీభిద్యతే హ్రియా ౭౦. కఠినగ్రావకాంతారే కథందేవీ
చరిష్యతి, ధాత్రేయికాణాంస్నిగ్ధానా మంకాదంకం చరన్నపి ౭౧. రోహితాస్యః
కథంనామ పాదచారంసహిష్యతే, కదాపునఃసమాయాంతం తస్మిన్నత్యాంతే స్థితం
౭౨. ద్రక్ష్యామస్తంమహాభాగం సద్యశ్శోకవినాశనం, తీక్ష్ణకృచ్ఛ్రైఃసదాప్యాప్యక్ష
సాంజలీన్ప్రగతస్థితాన్ ౭౩. అపాంగైరార్ద్రకారుణ్యైస్స్మరన్నాలోకయిష్యతి, ప్రవిశ్యన

గరీం హృష్టాం బలై రాపూర్ణ వీథికాం ౨౪. అలంకరిష్యతి కదాభద్రపీఠం కులోచి తం, కదాప్రకృతి భిర్యుక్తో విశ్వామిత్ర కృపాన్వితః ౨౫. పాలయిష్యతి ధర్మేణ ప యోధివసనాం భువం, కదాచిరే ణనఃశంకాః కాలేకాలే శుభోజ్జ్వలాః ౨౬. సుఖం గృహేషువత్స్యామ స్తస్మిన్న్యస్తభరావయం, ఇతిశోకాకులగిరః స్థిత్వాస్థిత్వాభివీక్ష్య చ ౨౭. ప్రావిశన్నగరంపౌరా విశ్వామిత్రాజ్ఞయాద్రుతం, రాజాపియుక్త స్సత్యేన సాహాయ్యక ముపేయుషా ౨౮. జగామదేవ్యాపుత్రేణ మంత్రిణాచా ప్యుపాసితః, తస్మిన్విత్రశరక్షేప మాత్రం యాతేసకౌశికః ౨౯. తత్రాజుహావభూయస్త ముచ్చైర్వి హితయాగిరా, రోషేణచసమాహూతో మునినా స్సపతిఃపునః ౩౦. కించికీర్షితమ స్యేతినివృత్తోభూత్త్వరాన్వితః, ఆగచ్ఛేతిమయాప్యుక్తేకిమర్థంత్వంవిలంబసే, ౩౧. ఇతి నిర్భర్త్స్యరాజానంక్రుద్ధఃప్రోవాచకౌశికః, *విశ్వామిత్రః* యద్ధనందక్షిణార్థంమేదత్తం బహు సువర్ణకం ౩౨. నిక్షిప్తంత్వయి తన్మహ్యం దత్త్వాగచ్ఛ యథేచ్ఛయా, * రాజా * దక్షిణాధనసంయుక్తం సర్వంరాజ్యం నివేదితం ౩౩. కిమన్యదస్తి మేహ స్తే భగవన్వేత్త్వతఃపరం * విశ్వామిత్రః, * స్వామ్యమాత్య సుహృత్కోశ రాష్ట్ర దుర్గబలానిచ ౩౪. రాజ్యాంగాన్యేవ తత్సర్వం త్వయాదత్తం నసంశయః,నిక్షిప్తంచ ధనం యత్తత్సర్వం కోశగృహేషుయత్ ౩౫. మదధీనేషు తేష్వేత త్కింపృథ గ్భాగ మర్హసి, లోభాత్కామాచ్చ మోహాద్వాయత్కించి ద్భాషసేయది ౩౬. తవయత్సత్యవాదిత్వం తస్మిన్నుతవహాహా భవేత్, దదస్వవిత్తం నిక్షిప్తంఖ్యాతం యత్పద్మసంఖ్యయా ౩౭. నవరంసత్యలోపశ్చేత్త్వయిదండశ్చపాత్యతే*రాజోవాచ* న్యాయ్యంచేన్మతమేవంత్వేదదామ్యుక్తం ధనంమునే ౩౮. త్వమేవోపాయ మాచ క్ష్వ యేనస్యాద్ధనసంభవః, * విశ్వామిత్రః * నజానాసి పరంకించిత్త్వం ముగ్ధఇవ భాషసే ౩౯. ఉపాయా బహవస్సంతి శృణువక్ష్యామి సాంప్రతం, త్వంచచంద్రవతీ సేయంపుత్రశ్చైతేత్రసంతిహి ౪౦. త్వాంచస్త్రియంచపుత్రంచవిక్రీణీష్వధనంభవేత్ ౪౧ సూర్యవంశప్రభూతేషు మహానితిహి భాష్యసే ౪౨. క్రీణాతిఖ్యాతిమాకాంక్షంస్త్వాం దృష్ట్వా యోపికోపివా, హరిశ్చంద్రస్యపత్నీతి యఃకశ్చిదపి వాజనః౪౩.అర్థవాంశ్చంద్రవత్యర్థందద్యాదర్థంయథోచితం,ఏథాంసితృణభారాంశ్చసమాహర్తుమయంవటుః౪౪ అపుత్రోపిచ పుత్రంతే కశ్చిద్వాక్రేష్యతి క్వచిత్, క్రేతారమపిరాజ్యే మే నసహేస్మి న్కదాచన ౪౫. ధనంతచ్చ మహీయంహిదద్యాహిత్వం సుదూరతః * రాజా * దయాలున్నైవంవిధోఽయ ముపాయో మేప్రదర్శితః ౪౬. సమాంక్రీణాతుచమునే యేనదద్యాన్మహద్ధనం * విశ్వామిత్రః * ఏకేనమండలేనైవ యేనకేనాపి వర్త్మనా ౪౭. దదస్వార్థంప్రతిజ్ఞాతం నచేత్సత్యాచ్చ్యుతోభవేః, దినసంఖ్యామిమాంరాజ త్వత్కృతే మర్షయామ్యహం ౪౮. అన్యథాద్యైవ తద్దత్వా ధనం యాహీతివాగ్భవేత్, ఇత్యుక్త్వా స్మృతిమాత్రేణ సహసైవాగతః స్థితం ౪౯. శిష్యానక్షత్రనామాన

మాదిదేశ ధనాహృతౌ, ఋణరూపంధనం రాజ్ఞిత్వయితిష్ఠతి యన్మమ ౧౦౦. తదర్థం యాస్యహాస్తేత్వం ఇత్యువాచోగ్ర వాఙ్మయః, రాజాపితస్యవచసా శిష్యంనక్షత్రకం మునేః ౧౦౧. గృహీత్వా ప్రయయా తూర్ణంఉత్తరాశా ముఖస్తదా, తస్మిన్ నక్షత్రయమూర్ధన్యే నక్షత్రకయుతే గతే ౧౦౨. విశ్వామిత్రః ప్రహృష్టాత్మా స్వాభీష్టం దేశమాగమత్, యథాసంకల్పితేష్వంత ర్దివసేషు మహీపతేః ౧౦౩. ప్రత్యాహాశీ తదాశంకా మకరోత్తత్ర కౌశికః, నిఘ్నాతాదివ నిఘ్నాతో యథాఽసహ్యాస్సముత్థితః. ౧౦౪. తథానక్షత్ర కోరాజ్ఞ విశ్వామిత్రాచ్చ తీక్ష్ణధీః, వనాద్వనంన్నృపో గచ్ఛ న్మార్గాన్మార్గ చ్యుతోముహుః ౧౦౫. తత్రతత్రైవబభ్రామ విశ్వామిత్రస్యమాయయా, క్షణంతిరోహితోభూత్వా స్థిత్వాభూయస్తదాగతః ౧౦౬. దదస్వధన మిత్యాఖ్యన్ నృపం నక్షత్రకో రుషా, యేనకేనాప్యుపాయేన కాలేతద్దీయతేధనం ౧౦౭. తథాగచ్ఛతిభూపాలే క్షమయామాస తంమునిః, తస్మిన్నంతర్హితేధీరః చింతయామాస భూపతిః ౧౦౮. ఋణాన్ముక్తస్స్యర్యథాముక్తిర్యథాస్యాం సత్యభాషణః, తథాకోత్రాభ్యుపాయోమే జానాతిపరమః శివః ౧౦౯. ఏతేప్రదేశా స్సర్వేపి రాజ్యంరోషాత్మనోమునేః, నాత్రక్షణమపిస్థాతుం యుక్తంయుక్తిం విజానతా ౧౧౦. ఋణదానవినిర్దిష్టా న్యతియంతిదినాన్యపి, అతిక్రాంతేషుచైతేషు చ్యుతస్సత్యా ద్భవామ్యహం ౧౧౧. పృథివ్యాంసంతిహి రాజానః సార్వభౌమపదోన్నతాః, నతేస్వత్వం తాస్సర్వాసుదేవబ్రాహ్మణభూమిషు౧౧౨. విరూపాక్షేణగుప్తశ్చ గోప్త్రా విశ్వేశ్వరేణచ, హేమకూటశ్చకాశీచ క్షేత్రేద్వే జగతిస్ఫుటే ౧౧౩. సర్వసాధారణోవాసః క్షేత్రయోరుభయోరపి, ఈశ్వరాజ్ఞైవ జాగర్తి నాన్యాజ్ఞా కాచిదేతయోః ౧౧౪. తదయంహేమకూటపంపాయాంతివారాణసీంపురీం, అనేనాథ్యేత్యతాంతత్రయతిష్యేఋణమోచనం ౧౧౫. ధనాఢ్యాబహవ స్సంతి తస్యాంసిద్ధ్యతి మేధనం, అన్యథానహ్యుపాయోమే సర్వంరాజ్యమిదంమునేః ౧౧౬. వారాణస్యాంయతిష్యేహంయథాస్యాంసత్యభాషణః. ఇత్యంతరాకల్ప్యవినిశ్చితార్థాం ధియంస్థిరాం మధ్యమలోకపాలః. ధీరస్వభావేన బహిస్స్థితస్సన్ కాశీపథంప్రాప్య యయావదేన ౧౧౭. * * *

ఇతిశ్రీస్కాంద మహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యభాగే హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే హరిశ్చంద్రస్య రాజ్యాన్నిర్గమనం నామ చతుర్వింశోఽధ్యాయః. ౨౪.

* భరద్వాజః* అసత్యవాదినంతుర్యాం రాజానంవిక్రతేరితి, కౌశికో... యా తస్మాన్మార్గాచ్చ్యావయతిస్మతం ౧. తస్మిన్నేవక్షణే రాజా దిఙ్మోహే... ం

వృతః, అజానన్మార్గమేకంవా విచచార వనేవనే ౨. ఏషమార్గ ఇతివ్యక్తం గృహ్యాతే యో మహీంభుజా, సతంప్రవేశ్య కాంతారం మహాశూన్యం వనాశవా ౩. కదాచిత్సం యుతో దేవ్యాపుత్రేణాపిచ మంత్రిణా, కదాచిచ్ఛవియుక్తస్సన్నభిద్యతేస్మ క్ష్మాపా లః ౪. మునేర్మాయావిశేషేణ పురతఃపురతః ప్రభోః, ఆవిర్బభూవుర్లుంటాకాః కూట ముద్గరపాణయః౫. వధ్యతాంవధ్యతాం(?) క్షిప్రంహన్యతాంహన్యతామితి, తస్థురా వృత్యపంథానం దర్శనాద్భయదాయినః ౬. ధీరోధాత్తస్య తస్యైవం రాజ్ఞఃపర్యంత వర్తినః, దేవీకుమారోమంత్రీచ నకించిత్తేభయందధుః ౭. ఏతేమహాపిపురతః క్షుద్రా హంతవనేదృశః, ఇతిస్మరన్గురువరంనాదృశ్యంతతతశ్చతే ౮. క్రోశమాత్రంగతే భూయఃక్రూరసత్త్వ విభీషణః, అభవత్పురతస్తేషాం హింస్రైఃకౌశిక మాయయా ౯. వ్యాత్తోద్ధతముఖావ్యాఘ్రాః సింహాఃప్రోద్ధూతకేసరాః, భయంకరాశ్చభల్లూకా దారుణాశ్చాపదా అపి ౧౦. శరభాశ్చరణోత్క్షాల భ్రమణోల్లంఘితాంబుదాః, పోత్రిణః పృథుపోత్రాశ్చ దంష్ట్రోద్దీర్ణవనద్రుమాః ౧౧. పర్వతాఇవనీరంధ్ర నిర్ఝరాః సమదాద్విపాః, వ్యాలాశ్చదుస్సహాక్ష్వేల జ్వాలనోత్ప్లుష్ట వీరుధః ౧౨. అన్యేపి బహవోహింస్రా యేస్యుఃకాననగోచరాః, తాన్సంప్రేక్ష్యచ తతోధీరః స్మరన్నాత్మా ధిదేవతాం ౧౩. ప్రతీపం విదధేతేషాం తచ్ఛక్త్యాతేపిదుద్రువుః, మునిస్తేషు ప్రణష్టేషు ప్రాణినాం భయదేష్వపి ౧౪. ససర్జచమహామేఘా న్పుష్కలావర్త సన్నిభాన్, తేచసంతోఘనావ్యోమ్ని కుర్వంతఃస్తనితం మహత్ ౧౫. దిశశ్చవిదిశశ్చాపి రురుధుర్ఘోరవిద్యుతః, అనిలైరనుకూలైస్తై శ్చాలితాశ్చ తతస్తతః ౧౬. ముముచుః స్వైరమంభాంసి కల్పాంత దివసేష్వివ, అభివృష్టైర్జలైస్తైస్తై ర్నీరంధ్రోభయరోధసః ౨౦. గ్రాహావర్తదురాలోకాః ప్రావహన్వననిమ్నగాః, అనుల్లంఘ్యపయః పూరాస్తా శ్చతాశ్చవనేవనే౨౧.సధైర్యంనావమారుహ్య జగాహేధృతనిశ్చయః, తస్యసత్యాత్మ నఃపాద స్పర్శాదేవ వనాపగాః ౨౨. జజ్ఞిరేజానుదఘ్నాప స్తిమితగ్రాహ చేష్టితాః, తస్మిన్నపివినిర్ధూతే ప్రత్యూహేధరణీ భృతః ౨౩. అథాంధతమసంగాఢం అస్రాక్షీ త్సర్వతోమునిః, ఆచ్ఛాద్యదివితిగ్మాంశుం నిరుధ్య సకలాదిశః ౨౪. ఏకీకృత్యచ భూభాగా నుజ్జజృంభే మహత్తమః, జృంభమాణేమహీంధ్వాంతే కృతాంత సమలీల యా ౨౫. ప్రాచ్యాదివ్యవహారాణాం కథాపి ఖలునాభవత్, పంకేమగ్నాఇవోద్గాఢే పాతాళే పతితాఇవ ౨౬. లీనాఇవమహామోహే బభూవు స్సహసైవతే, నిరర్గళేత మస్యేవం నిమేషోన్మేషయోరపి ౨౭. అగృహీతవిశేషార్థం తేషామాసీత్ఫలం దృశోః, సర్వేతేపాణినాపాణిం అవలంబ్య జలేక్షణాత్ ౨౮. స్వల్పేఽపి విపినోద్దేశే భూయోభూయో విబభ్రముః, తతఃస్థిత్వాక్వచిత్తత్ర జ్యోతిర్లింగమయం శివం ౨౯.

అనుదధ్యౌన్నృపః స్మృత్వా గురోర్గౌరవదాయినః, తస్మిన్ధ్యానపరే రాజ్ఞి తేజసా
కేనచి త్తతః ౨౭. సర్వతఃప్రశాంత మభవద్ధ్వాంతంతత్సర్వతస్తతం, ఘనాన్ముక్త ఇవా
దిత్యో రాహుముక్త ఇవోడురాట్ ౨౮. ఆత్మేవాజ్ఞాననిర్ముక్తః తమోముక్తోభవ
న్నృపః, తతఃప్రకాశమానాసు దిక్షుదృష్ట్వా నరాధిపః ౨౯. దేవీమాహ్లాదయ న్వాచా
కుమార ముపలాలయన్, చిత్తానురోధినా సార్ధం సల్లప న్సత్యకీర్తినా ౩౦. సత్యధర్మ
దృఢాదర్శః క్రోశమాత్రంజగామసః, తతోవతీర్య గగనాత్తూర్ణం నక్షత్రకో మునిః
౩౧. దదస్వధనమిత్యగ్రే స్థిత్వా ధనమయాచత, భూమిష్ఠం ఘోరభావంత మతిని
ష్ఠుర భాషిణం ౩౨. అనునీయప్రసన్నాత్మా రాజావచన మబ్రవీత్, ఋణందదామి
సకలం సమయోనహి లంఘ్యతే ౩౩. పంచపాణిదినాన్యేవం సహస్వాత్మవతాం వర
* నక్షత్రకః * దదానఇవసర్వంమే ఋణంధృష్టః ప్రభాషసే ౩౪. ఋణాగమన
మార్గంతే నపశ్యామి కథంచన, అద్యమాసోవ్యతీతస్తే శిష్టంహి దినసప్తకం ౩౫.
అనృణఃకథమేతస్మి న్భవిష్యసి వనాశ్రయః * రాజా * దినాని సప్తహా కింతేమునే
భావ్యదినానిహి ౩౬. సమయేత్వం సగచ్ఛ సూసిద్ధకార్యః ప్రయాస్యసి, అస్తువారి
చ్చపశ్యామి ఖ్యాతంతే సత్యభాషణం ౩౭ ఇత్యుదీర్యోత్థితః క్రోధా త్సజగామ
యథాగతం, తస్మిన్గతేపునశ్చింతాం ప్రపేదే ధరణీపతిః ౩౮. వాచంసంచిత్య సంచిత్య
నక్షత్రక సమీరితం, ఆపత్పరంపరాభిఘ్నే మధ్యేమధ్యే విధాత్రిభిః ౩౯. మహానంత
రితఃకాలో నవిజ్ఞాతఃకథంచన, పర్యటన్నిర్ఘృణిమూర్ఘోరా దదావపిచ వనాద్వనం ౪౦.
కస్మిన్ప్రదేశే కాశీతి నజానామి కరోమికిం, అలంవాచింతయా దేవఃశివో మేహృది
భాసతే ౪౧. తస్యైవరూపం సత్యంయ త్తదేవోత్తారకం మను, ఇతినిశ్చిత్యచోదీచీం
దిశంనిర్ణీయ యత్నతః ౪౨. యయావ్యస్తమనా దేవే పురీంవారాణసీం ప్రతి, విశ్వా
మిత్రస్తతస్తస్మిన్నో[illegible]షోద్భేద మమోఘయన్ ౪౩. ప్రతిబంధకరంరాజ్ఞో మహావా
యుంససర్జహ, ఊర్ధ్వంతిర్యగధశ్చాపి పరితశ్చ క్షణేక్షణే ౪౪. ప్రవర్ధమానో దదృశే
మహావాయు ర్భయంకరః, తృణవత్సర్వతః సర్వఃప్రోన్మూలిత మహాద్రుమాః ౪౫.
ప్రాదురాసన్మహావాత్యాః ప్రారంభా ఘూర్ణితాచలాః, భిన్నమూలాహతదలాః శాఖా
ప్రోతాండజప్రజాః ౪౬. వింధ్యాఇవర వేర్మార్గం రోద్ధుముత్ప్లుతా ఇవ, విశీర్ణనిర్ఝరా
శ్శీర్ణశిఖరాః క్షతసానవః ౪౭. పర్యంతగహ్వరా స్సర్వేబభూవు ర్ధరణీధరాః, మహాం
తశ్శరభా స్సింహా నాగాఃఖడ్గమృగాదనాః ౪౮. ఇమేహతాస్తథాన్యేషాం మృగా
ణాం తత్రకాఃకథా, ప్రభంజనసముత్క్షిప్తాః సముద్రాణాం[illegible]యః ౪౯. ఉత్థా
పైస్సలిలాపూరై ర్భువమేకోదకాంవ్యధుః, యాదోభి[illegible]గుకదుద్ధూత సాగరోర్మిభి
రచ్యుతైః ౫౦. అపవిద్ధ్యశ్చైవ ర్భువోభాగా బభూవుర్నిబిడాంబరాః, తదాచంద్రవతీ
దృష్ట్వా వాతోద్ధూతాం వనస్థలీం ౫౧. సహపుత్రేణరాజేంద్రమాలిలింగ భయాకులా
తస్మిన్కాలేపిభూతేశం పవనాహార భూషణం ౫౨. ధ్యాయన్గురుపదస్మృత్వా నచ

చాల మహీపతిః, సర్వైర్ప్యుర్వీభృతో యేనక్షణేనైవ లఘూకృతాః ౫౩. సతముర్వీ భృతాంధుర్యం నాలంలంఘయితుం మరుత్, తస్మిన్ప్రశాంత సంరంభే నైశ్చల్యాత్సత్య వాదినః ౫౪. ఆశ్చర్యమిద మిత్యాస న్దివిదేవగిర స్తదా, సర్వాపద్బహులాన్దేశా నిమానుల్లంఘ్య వేగతః ౫౫. గమిష్యామీతి నిశ్చిత్యరాజాథ త్వరితం యయౌ, తతోదిష్ట్యామహాబాహుః ప్రహతం విపులాంతరం ౫౬. నృపోదదర్శపంథాన ముదీచీం దిశమాస్థితం, అన్యోన్యంభావమాలంబ్య స్వత స్సుస్థిరనిశ్చయాః ౫౭. ప్రకృతిం స్వామవష్టభ్య తేనతేత్వరితం యయుః, ఆతపగ్లాపితా శ్శ్రాంతాః క్షుధితాశ్చ పిపాసితాః ౫౮. నచతస్థుస్సక్వచిన్మధ్యే విపదుద్గమ శంకయా, సుకుమారంపథాక్రాంతం శుష్యత్కంఠ ముదన్యయా ౫౯. స్ఫుటితాంఘ్రికలంరాజ్ఞీకుమారంవీక్ష్య విహ్వలే, ఆత్మానురోధాత్త్వరితా మాయస్తచరణామపి ౬౦. రాజ్ఞీమనునయ'న్వాచా యయౌరాజా త్వరాన్వితః, తతస్తేనైవమార్గేణ గత్వాదూరం మహీపతిః ౬౧. దస్యుహింస్రమృగాకీర్ణం ప్రవివేశ మహద్వనం, తస్యక్షణేనసర్వత్ర విశ్వామిత్రస్య మాయయా ౬౨. ప్రదహన్నఖిలాన్వృక్షా న్ప్రాదురాసీ ద్దవానలః, ఏకోద్యోగేనసర్వాసు దిక్షువ్యాప్తిం ప్రదర్శయన్ ౬౩. మార్గమావృత్య జజ్వాల జ్వాలామాలోద్ధతోఽనలః, జ్వాలాక్రాంతదిశాభాగో ధూమాక్రాంత నభఃస్థలః ౬౪. ఊష్మాక్రాంతశశోరాంశుః సబభూవ దురుత్సహః, కోటరాంతఃప్రవిష్టాభి ర్జ్వాలాభిః ప్లుష్టశాఖికాః ౬౫. పరమాణుభిరజ్ఞైమై ర్ద్రుమాః స్పృష్టాఇవోజ్జ్వలాః, అథిత్యకాసుశృంగేషు కందరేషుచ సానుషు ౬౬. జ్వాలాలీఢామహాశైలా నిపేతుఃశీర్ణసంధయః, అశ్యంఖలమహాధూమస్తోమగాఢమలీమసైః ౬౭. ఆలీఢాస్తచ్ఛిఖాజ్వాలై రపాక్రామన్విమానగాః, వాలేషుజానుషు పదేష్వంగసంధిషు మూర్ధసు ౬౮. గ్రస్తాదవానలజ్వాలై ర్వినేశుర్వ్యాకులా మృగాః, పుప్లుషుఃపరతోలోలై ర్జ్వాలాగ్రై ర్దష్టచంచవః ౬౯. నిపేతుర్ద్రుమనీడేభ్యో విహంగా దావపావకే, నిర్ఝరాన్పరితసర్వా న్పల్వలాని సరాంసిచ ౭౦. అగ్రేసరాభిర్జ్వాలాభిః సనిశ్శేష మశోషయత్, జ్వలతాబర్హజాలేనవిభ్రమన్ బర్హిణాం గణః ౭౧. దదాహదూరతోవృక్షా నస్పృష్టాంశ్చ దవాగ్నినా, లంఘితేభ్యోగ్నినాసద్యో వల్మీకేభ్యోథనిఃసృతాః ౭౨. ధూమ్రామాదాస్తావ దభ్యర్ణాదదహు ర్దహనార్దితాః, ప్రస్ఫుటద్భిః ఫణారత్నైః స్ఫులింగనికర ప్రభం ౭౩. కుర్వంతోబహుళ క్ష్వేళముద్గిరంతః పునః, ఆస్ఫాల్యాస్ఫాల్య భూభాగం ముఖైః ఫూత్కారగర్భితైః ౭౪. ఆవాలమాఫణాభిత్తి ప్రస్ఫురద్భిః క్షణేక్షణే, వాతానీతైః శిఖాజ్వాలై ర్వ్యాలీఢాంగాః ఫణాభృతః ౭౫. నిశ్చేష్టా న్యపతంస్తత్ర శీర్యమానా మహీతలే, అగ్రేధూమా స్తతోజ్వాలాశ్చటాత్కార రవస్తతః ౭౬. ప్రససర్పతతోవహ్నిః చతుస్సంధా త్మవత్తదా, కాలిమానం శ్రియన్ పశ్చాద్వహ్నిఃజ్వాలాం పురోవహన్ ౭౭. పరిస్ఫురన్ఫణారత్నైః కృష్ణసర్పఇవాబభౌ, నాత్యాథూమా గ్రఫలకోజ్వాలా ఖడ్గం ప్రచాలయన్ ౭౮. చచారోత్ప్లుత్య చోత్ప్లుత్య వాయువేగా ద్దవానలః, శరభాహరయస్తేచ గజవ్యాఘ్రామృగాఅపి ౭౯.

క్రౌంచేయాః పక్షిణశ్చాన్యే మార్జాలా మూషకా అపి, భల్లూకా వానరక్రోడా బర్హి
ణః పన్నగా అపి ౮౦. ఉపర్యుపరి చాన్యోన్యం పతంతో వైరవర్జితాః, కాంతారాద
గమన్నర్చిరంకురాన్గుల్మకాంస్తతః ౮౧. గుల్మేభ్యో వీరుధస్తాభ్యో ద్రుమాంస్తేభ్య
శ్చపర్వతాన్ తేభ్యో మేఘపటం వహ్నిః క్రమాత్క్రమదుచ్ఛిఖః ౮౨. స సర్వతః సమాక్రా
మన్ దవాగ్ని ర్విపినస్థలీం, హరిశ్చంద్రాభిముఖ్యేన వితస్తార మహాశిఖః ౮౩. తమా
యాంతం సమాలోక్య దావాగ్నిం తేజసాంనిధిః ౮౪. మార్గానన్వేషయామాస నిర్గ
త్యగమనే వనాత్, యద్యేషు యేషు మార్గేషు వినిర్గంతు మవైక్షత ౮౫. తేషు తేషు
ప్రజ్వాలప్రవృద్ధార్చిర్ద వానలః, అగ్రే శుష్కముఖీం దేవీం రోహితాస్యం భయాకు
లం ౮౬. వ్యథితం సత్యకీర్తించ విలోక్యాచింతయన్నృపః, అహో దావో దురంతో
యం యన్మామభిభవత్యలం ౮౭. దవాగ్నేః క్వాగతం తేజస్తస్మై తేజస్వి దుఃసహం,
కథంద్రక్ష్యామి పురతో దహ్యమానాం దవాగ్నినా ౮౮. ప్రియామిమాం చంద్రముఖీం
ప్రియం పుత్రం యశస్వినం, వినీతం గుణినం స్నిగ్ధం కుమారం కులవర్ధనం ౮౯ ద్రక్ష్యామి
గ్రస్యమానాంగ మాశుశుక్షణినా కథం, మంత్రిణాం ధురి నిష్ణాతం మయా స్నేహేన
పాలితం ౯౦. ద్రక్ష్యామి సత్యకీర్తించ వనానలశిఖావృతం, కస్మిన్కాలే కథం కిం వా
కేనాతీతాభవేదియం ౯౧. దవాగ్నేర్వశమాయాతి దైవస్య కుటిలాగతిః, న ద్రష్టుము
త్సహే దేవ్యాః పుత్రస్యాప్యాపదం పునః ౯౨. ప్రతీపమేవ యాస్యామి ప్రవేక్ష్యామి
దవానలం, దావానలాభిషంగోత్థవ్యథా వ్యథయతి స్ఫుటం ౯౩. యథా తథా దురుత్సే
కమృణిత్వం కౌశికం ప్రతి, ప్రతిజ్ఞాతం ధనం దాతుమశక్తో దావపావకే ౯౪. హరి
శ్చంద్రః పపాతేతి లోకో మాం కథయిష్యతి, ఋణిత్వం సత్యవిభ్రంశః సంశ్రితానా
మపాలనం ౯౫. అగ్నౌ మృతిర్మమేత్యేవ మేకైకమపి పాతకం, ఇతి చింతాకులో రాజా
సమాశ్వాస్య భయాకులాం ౯౬. ఉవాచ నృపతిర్ధీమాన్కాలోచిత మిదం వచః,
* రాజా * మార్గే మార్గే మయా దేవి తీర్ణాః సర్వే ప్యుపప్లవాః ౯౭. దవాగ్ని ర్దుస్తరో
ప్యేష ఇతి మే ప్రతిభాతి ధీః, ఏష నిర్విఘ్న సంరంభో భూతానాం భయదాయకః
౯౮. ప్రధక్ష్యత్యనలో హ్యస్మాన్నప్రతీకార దుస్సహః, తదహం నిధనాత్పూర్వం
సపుత్రాయా స్తవానఘే ౯౯. దావానలం ప్రవేక్ష్యామి సత్యకీర్తేశ్చ పశ్యతః, ఆహు
త్యైవం మహావహ్నిః ప్రీతః శాంతిం ప్రయచ్ఛతి ౧౦౦. శంభోర్జ్యోతిర్మయస్యాగ్నిః స్మృ
తంయూ తనురేష హి, వీక్ష్య వ్యాప్తం తమేవం మాం మా త్వం శోకే మనః కృథాః ౧౦౧.
దైవేన మానుషేణాపి నియతిర్నహి లంఘ్యతే, ఇతి వాదిని రాజేంద్రే నేదీయస్యనలే
తథా ౧౦౨. ప్రకంపమానా ప్రోవాచ తథ్యం చంద్రవతీ వచః *చంద్రవతీ* నిశీథిన్యా
గతిశ్చంద్ర స్సరితాం గతి రర్ణవః, సూర్యో గతిస్సరోజిన్యా స్తథా భర్తా స్త్రియో
గతిః ౧౦౩. త్వయైవ పాలితా నిత్యం త్వామేవ శరణం గతా, త్వయాహమవినాభూతా
వమాం త్యక్తు మిహార్హసి ౧౦౪. స్థితే భర్తరి యా నారీ కాలస్య వశ మాశ్రయేత్,

విశుద్ధభావాయానారీ భర్తారమనుగచ్ఛతి౧౦౫. కులద్వయంసముద్ధృత్యప్రయాతిపర మాంగతిం, పత్యౌమృతేపి యామోహా జ్జీవితాశాంనముంచతి ౧౦౬. సానవిందే చ్ఛుభం కించిదిహలోకే పరత్రచ, మితందదాతింహిపితా మితంభ్రాతా మితంసుతః, అమితస్యహిదాతారం భర్తారంకా నపూజయేత్ ౧౦౭. దీర్ఘాయుషా కుమారేణ త్వంజీవ శరదశ్శతం, త్వయిపశ్యతిమాంనాథ ప్రవేక్ష్యామి దవాన లం ౧౦౮. ప్రసీదయాచేరాజేంద్ర ప్రార్థనాం మమపూరయ, నశక్తుమర్హసి స్వామి న్ప్రతిషేధేనవైశసం ౧౦౯. ఇతిగద్గదయావాచా వ్యథయంతీ విభోర్మనః, పపాతపాదయో స్తస్యభావేనాకృత్రిమేనసా ౧౧౦. పితరంచతథోద్యోగంమాతరంచ తథాశయాం, రోహితాస్యస్సమాలోక్య రురోద కరుణస్వనం ౧౧౧. స్వామినస్త ద్దశాం వీక్ష్యసత్యకీర్తి శ్శుభాశయః, బద్ధాంజలిరువాచేదం వచనం సమయోచి తం ౧౧౨. స్వామినోరవలోక్యమాంవిపత్తింనహిజీవతి, సత్యకీర్తి స్తతఃకార్యాదృష్టి స్సానుగ్రహా మయి ౧౧౩. ఏతావంతమిమం కాలం స్వామినాపరిపాలితం, శరీరం మేకరోమ్యద్య త్వయిపశ్యతి వహ్నిసాత్ ౧౧౪. శరీరమర్థంప్రాణంచ యస్స్వామిని నివేదయేత్, ఆజీవవిధురంయాతి సఏవాన్యస్తు కృత్రిమః ౧౧౫. ప్రాప్తాయామాపది ప్రాణాన్నోముంచే త్స్వామినఃపురః. నవైశ్రేయ స్సమాప్నోతి ప్రేత్యాపి దివిశా శ్వతం ౧౧౬. *భరద్వాజః* ఇతితేషుమిథఃస్నేహా ద్గచ్ఛత్సు విపినానలః, ద్వ్యాంగా మపి దహంస్తేషా మాసన్నోభూద్దురుత్సహః ౧౧౭. తతః చంద్రవతీదేవీ పశ్యత్యా త్మేశ్వరే ప్రియే, సన్నాహమకరోద్వహ్నౌ ప్రవేష్టుం సాంజలిర్జవాత్ ౧౧౮. మైవం ప్రియేత్వయా కార్యం మయిజీవతి భామిని, నాతిలంఘ్యంమమవచః సాహసా ద్విరమాధునా౧౧౯. ఇత్యువాచనృపస్సాంత్వయిత్వా దేవీంగిరాగ్ర్యయా, యావదు ద్యోగినీ తావత్పురస్తా దనలోభవత్ ౧౨౦. జిహ్వాభి రివలోలాభి ర్జ్వాలామా లాభి రంబరం, లేలిహానంమహాదావం రాజ్ఞీనాగణయత్తదా ౧౨౧. సర్వేషామపిచ క్షూంషిధూమేనాంధ్యానితత్క్షణాత్, వ్యామోహాస్తిమితాన్యాసన్ వ్యాకులానిమ నాంస్యపి ౧౨౨. కింకార్యవిముఖేరాజ్ఞి ప్రవల్గతిచ పావకే, నిమీలితేకుమారేపి సత్యకీర్తౌచ ముహ్యతి ౧౨౩. దేవీకృతాంజలిర్భూత్వా పరంధైర్య ముపాగతా, చింతయంతీచ భర్తారమంతఃకరణ దైవతం ౧౨౪. ప్రవేష్టుకామా దహనమిమాం వాచ ముదీరయత్, వాఙ్మనఃకర్మభిఃపత్యౌ యదభావ శ్శుభేమమ ౧౨౫. అను రక్తశ్శుచిర్దక్షో ధర్మజ్ఞః సత్యవాగయం, హరిశ్చంద్రపతిర్భూయాన్మమజన్మనిజన్మని ౧౨౬. ఇత్యుక్త్వాపాదయో స్తస్యనిపత్య స్థిరనిశ్చయా, సపాతజ్వలనేతస్మిం స్తృణీ కృత్యచతచ్ఛిఖాః ౧౨౭. తస్యామపాంసులా రత్నేనిపతంత్యాం దవానలః, తత్ప్ర భావసమాక్రాంతః ప్రశశామ తదద్భుతం ౧౨౮. కిమత్రకించిదాశ్చర్యం నాగ్నిర శ్నౌ ప్రవర్తతే, పాతివ్రత్యంమహత్తేజ శ్చంద్రవత్యాంప్రతిష్ఠితం ౧౨౯. తథైవమ

గే విపినానలేస్మిన్నపరాహతే చంద్రవతీప్రభావాత్, పృథక్ప్రశంసావచనాని హ
ర్షా త్ప్రాదుర్బభూవు ర్దివిదేవతానాం ౧౩౦. * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే మాయావహ్నినివృత్తిర్నామ
పంచ వింశోఽధ్యాయః. ౨౫.

* భరద్వాజః * తతఃప్రకృతిమాపన్నః ప్రశాంతే జ్వలనేనృపః, మహాప్రభా
వాన్ముముదే దృష్ట్వాక్షేమవతీం ప్రియాం ౧. ఉన్మీల్యనయనంసద్యో దృష్ట్వామాతర
మగ్రతః, వీక్ష్యతాంరోహితాస్యోపి తదుత్సంగే పపాతహ ౨. మహత్తత్తేజసోగ్రేపి
తేజాంస్యపితమాంసిహి, దేవ్యాఃపురస్తథైవాగ్ని రిత్యాసీ త్సత్యకీర్తివాక్ ౩. దేవీ
చదహనాతంకం నిర్ధూయ స్వేనతేజసా, ప్రణిపత్యచభర్తారం కుమారం పరిషస్వ
జే ౪. శాంతానలాసుసర్వాసు దిక్షుదేవీ ప్రసాదతః, యథాస్థితవిభాగేషు వనేష్వపి
సమంతతః ౫. వ్యక్తస్వభావసంస్థానే భూభాగే హర్షదాయిని, తేషుతేషుచమా
ర్గేషు వ్యజ్యమానేషుసర్వతః ౬. రాజాసంమోదమానోపి ఆపద్విగమనాత్తదా,
ఋణాన్మునేఃపరిత్రస్తో దినసంఖ్యాంవిచింత్యచ ౭. మార్గేణమహతాతూర్ణం యయా
వారాణసీం ప్రతి, గచ్ఛన్సదర్శగగనా దవతీర్ణం పురఃస్థితం ౮. నక్షత్రకంమహా
ఘోరం రోషాచ్ఛోణితలోచనం, దృష్టమాత్రే నృపస్తస్మి న్దృగ్గాహేనేవపీడితః ౯.
ఏషకింవక్ష్యతీత్యంత శ్చింతాక్రాంతాశయో భవత్, * నక్షత్రకః * తిష్ఠత్వయాసి
భోరాజ న్నిష్యతేదినయోర్ద్వయం ౧౦. నసహేమాంవిజానాసి దదస్వ సకలంధనం,
* రాజా * దినద్వయాంతరే విద్వన్నపిష్యామ్య నృణస్తవ ౧౧. త్యజకోపమిమం
విప్రయేనతేక్లిశ్యతే మనః * నక్షత్రకః * యత్రయత్రప్రయాసిత్వం తత్రతత్ర ధృతా
శయః ౧౨. అనుగచ్ఛామిచైవంత్వాం కిమహం తవకింకరః, ఋణేకిం జీవికాంకిం వా
త్వత్తోహ ముపలబ్ధవాన్ ౧౩. నిత్యంవన్యఫలాహారః కింత్వా మనుసరామ్యహం,
అద్యైవతద్ధనంరాజ న్దత్తంచే దఖిలంత్వయా ౧౪. దినద్వయేననేష్యామిగురోఃపా
ర్శ్వంత్వయాన్వితః, ప్రతిజ్ఞాతదినాంతేతు దత్తంనేతుం నశక్యతే ౧౫. గణ్యంతేదివ
సాస్తేన మునినా త్వన్ముఖోదితాః, * హరిశ్చంద్రః * ఇయంవారాణసీపుణ్యా నాతి
దూరే ప్రకాశతే ౧౬. వసంతిధనినోయత్ర శక్రవైశ్రవణోపమాః, తేభ్యోధన
ముపాహృత్య యేనకేనాపి కర్మణా ౧౭. ఋణందదామితేసర్వం నవేలాం లంఘ
యామ్యహం, ఇతిసాంత్వాత్మభి ర్వాక్యై స్తంప్రసాద్య పునఃపునః ౧౮. త్వయాత
ప్రయయౌ రాజా కాశ్యాంవిన్యస్తమానసః, వినున్నఇవవేగేన ఋణిత్వేనేవవ ద్వి
జ

తః ౧౯. చింతయేవపరంక్షిప్తో హ్యేశంసాభి రివేరితః, ఛాయాద్రుమానపిక్వాపి నపశ్యన్ శ్రాంతిహారిణః ౨౦. సద్యస్సంతాపహారిణి మార్గమాణ స్సరాంసిచ, తథా స్పృహయమాణశ్చ శీతలాయ నభస్వతే ౨౧. కియత్యధ్వనికాశీతి పృచ్ఛ న్నాద రమధ్వగాన్, ప్రతప్తాంగః కఠోరాభిర్మధ్యాహ్నార్క మరీచిభిః ౨౨. లంఘయన్ని పినోద్దేశా నుత్తరంగమరీచికాన్, ననిషీద క్వచిదపిశ్రాంతోపి క్షుధితోపిసన్ ౨౩. గత్వాసుదూరమధ్వానం త్వరయైవోపబృంహితః, అపరాహ్ణేసమాపేదే రాజా వారాణసీ పురీం ౨౪. పరిఖాభిరగాధాభిః ప్రాకారేణ గరీయసా, గోపురేణోన్న తే నాపి వీథీభిర్విపులాత్మభిః ౨౫. భవనైర్విభవోదారైః ప్రాసాదైశ్చ మహోన్నతైః, ప్రపాభిర్మహితైస్సెసైశ్చత్వరైశ్చ సుపూజితైః ౨౬. మందిరైర్దేవతాగారైర్మహావి భవశోభిభిః, త్యాగభోగదయా దాక్ష్యధనసంప ద్యుతైర్జనైః ౨౭. రూపసౌందర్య సౌభాగ్య లీలావ్యాదైశ్చ పావనైః, రమణీయైర్మహోద్యానైః సరోభిశ్శిశిరాంబు భిః ౨౮. రథైర్గజేంద్రైస్తురగైః పదాతిభిరలంకృతైః, నానాదేశాగతైర్నానాభా షారూపై ర్జనైరపి ౨౯. యతిభిర్వ్రతిభిస్సిద్ధైః వణిగ్భిశ్చ ముముక్షుభిః, తీరదర్శిభి రాత్మజ్ఞై ర్మునిభిశ్చ దిగంబరైః ౩౦. ఆకాశవాసిభి ర్బ్రహ్మలింగిభి ర్వేదవాదిభిః, ద్విజైరపి క్రియాదక్షై స్సర్వదా పరిశోభితాం ౩౧. కైలాసాదపి దేవస్య బహుమా నైక భూమికాం, భోగదాం మోక్షదాం పుంసాం సర్వాభీష్టఫలప్రదాం ౩౨. అనా దిపాపసంహర్త్రీ మాపన్నానాం పరాంగతిం, అభ్యేత్యతాం పురీంరాజా హరిశ్చం ద్రోమహామనాః ౩౩. వవందేభ క్తినమ్రేణ శిరసా ప్రయతాశయః, రాజ్ఞోనియోగా త్పుత్రేణ సహరాజ్ఞీ యశస్వినీ ౩౪. అవందతరుజాంహంత్రీం రాజధానీం మహే శితుః, అచిరాదనృణోభూయాత్వామీతిరచితాంజలిః, ౩౫.కృతప్రణామా స్తేయావ త్ప్రవేష్టుం విదధుర్మనః, ఆగచ్ఛ న్పురతస్తేషాం తావన్నక్షత్రకోమునిః ౩౬. దర్శ యన్ రోషసంరంభం భ్రువోర్భంగంవిభావయన్, ఉన్మార్జయ న్ముహుస్స్వేదలవా న్ఫాలతలోత్థితాన్ ౩౭. ఆగత్యపురతఃస్థిత్వా రుషాప్రస్ఖలితాక్షరః, ధనందేహీత్యు వాచోచ్చై ర్హరిశ్చంద్ర ముదీక్ష్యసః ౩౮. *రాజా* ప్రసీద యమినాంశ్రేష్ఠ ప్రాప్తో స్మ్యద్య పురీమిమాం, ప్రావిశంసచ తావత్త్వ మాగతోసి మహామునే ౩౯. ప్రవి శామిత్వయైవాద్య సహవారాణసీ మిమాం, ఋణాదపివినిర్ముక్తో భవేయం త్వత్ప్ర సాదతః ౪౦. *నక్షత్రక* మాధుర్యంవాచి హస్తేతు నకించిత్పరిశిష్యతే, ఏకమే వదినంశిష్టం క్వతేస్యా ద్ధనసంభవః ౪౧. ఆగత్యాగత్య తేపార్శ్వం దీనోచ చరణే మమ, శ్రాంతాన్యతీవగాత్రాణి శౌర్యంనాద్యాపి ముంచసి ౪౨. జానన్నపి పరం భావం మునేర్నఖలు తేభయం, నక్షత్రకంచమాం భూయ స్తచ్ఛిష్య మవమన్య సే ౪౩. అతఃపరంనముంచామి త్వామహం స్మృతివర్జితం, స్థితేమయిత్వరా భీతి

యుక్తో దాస్యసిమేధనం ౪౫. ఆగచ్ఛప్రవిశామ్యేవ ఇత్యుక్త్వాప్రవివేశతాం ౪౪. అ
గ్రతః తాంపురీంరాజా ప్రవివేశాథ వేపితః, విశ్వేశ్వరంమహాదేవ మవిముక్తేశ మీశ్వ
రం మనసాచింతయన్రాజా నక్షత్రకమువాచహ ౪౬. *రాజా* స్రష్టా
త్రాతాచహర్తాయో జగతోఽస్య జగన్మయః, తతోఽత్తీర్ణశ్చ తత్వాత్మా ప్రకృతే
త్యః పరస్స్మృతః ౪౭. అద్యాపిమృగయంతేయం జ్ఞానగమ్యం మహర్షయః,
తమేకంచిద్ఘనం నిత్యం సతతోదిత మీశ్వరం ౪౮. విశ్వేశ్వరమహం ద్రష్టుం
వాంఛామి యదితేకృపా, అయోధ్యాయాశ్చకాశ్యాశ్చ విప్రకృష్టం తథాంతరం ౪౯.
అత్రాగతోఽపివిశ్వేశం నవీక్షేయది కోఽస్మ్యహం, సిద్ధ్యేచ్ఛచింతితార్థోమే విశ్వేశ
స్యాద్య దర్శనాత్ ౫౦. క్షణంసహస్వ తిష్ఠాద్య సమాగచ్ఛ సహాథవా, *నక్ష
త్రకః* అహోనిర్లజ్జతా తేఽద్య భక్తిందర్శయసీశ్వరే ౫౧. ఋణీతుపాతకీయో
గ్యో నహిద్రష్టుం మహేశ్వరం, విముక్తిఃపాతకా దస్మా త్త్వాజయేశం దివాని
శం౫౨. గ్రీవామాస్కంద్య తిష్ఠంతం నవేత్సిత్వంఋణగ్రహం, అహర్నిద్యసప్తమో
భాగో వర్తతేఽద్య దురాశయ ౫౩. వీథ్యాంవీథ్యాంచ యాచస్వ ధనార్థంధనినో
జనాః, అవశిష్టందినంహ్యేకం ప్రతిజ్ఞాత దినేషుతే ౫౪. తస్మిన్విగలితేచ త్వంసత్యా
ద్భ్రష్టోభవిష్యసి, ఉగ్రశాపస్యచమునే స్తథానుభవితాఋషిః ౫౫. ఆగచ్ఛాన్నృణ
తాంగచ్ఛ పశ్చాద్భక్తో భవేశ్వరే, ఋణీతుపాతకీయోగ్యోనహిద్రష్టుంమహే
శ్వరం ౫౬. విముక్తఃపాతకా దస్మాత్త్వాజయేశం దివానిశం, *రాజోవాచ* పర
వానస్మికింకుర్యాం యథార్థంహి తథామునే ౫౭. ఆనృశంస్యపరోధర్మ ఇతిధర్మాను
శాసనం, నాహంకమపి జానామి నజ్ఞాతోఽస్మిచ కేనచిత్ ౫౮. భ్రామ్యన్వీథీషు
వీథీషు యాచేనామాభిక్షుమ్యచ, లబ్ధంలబ్ధంచ తద్దద్యాం ధనం సత్కర్మణాంని
ధే ౫౯. *నక్షత్రకః* సౌభాగ్యంచప్రభుత్వంచ దృష్ట్వాతే ధనినోజనాః, దాస్యం
త్యర్థితమాత్రంతే ధనమస్మా ద్దురత్యయాత్ ౬౦. అహంతామియతీం ముంచ విక్రీణీ
ష్వస్త్రియం సుతం, ఆత్మానంవాథనార్థం తత్కిం నస్మరసిభాషితం ౬౧. అనురథ్యాం
నచాహంత్వా మనుయామి పదేపదే, సంభూతేపిధనే పశ్చా దాయాస్యామిదదస్వ
తత్ ౬౨. ఇతినక్షత్రకగిరా భీతభీతఃస్థితో నృపః, కర్తవ్యమిదమేవేతి సోథబభ్రామ
వీథిషు ౬౩. శృణుతాత్ర ధనాఢ్యాయే హరిశ్చంద్రోహ మస్మిమే, దదధ్వంపద్మసం
ఖ్యాకం ధనం కౌశికతుష్టయే ౬౪. అద్యపశ్చాదశేషంత ద్దద్యాం సర్వాత్మనాపివః,
ఇత్యుదీర్యముహుస్సర్వాః ప్రతోలీర్వ్యచచారసః ౬౫. రాజ్ఞోవచనమాకర్ణ్య రథ్యాసు
పర్యటత స్తథా, వీక్ష్యవీక్ష్యచరాజానం అవోచ న్ధనినోజనాః ౬౬. *ధనినః*
రాజ్యాత్ భ్రష్టోమునేర్భీతః సంప్రాప్తః కరుణాందశాం, త్వంహితేభ్యఃకయాయుక్త్యా
పరిదాస్యసిధనంబహు ౬౭. శ్లాఘ్యఃసర్వోహి సంపన్నో విపన్నఃకేన ధార్యతే, సంప్రా
ప్తఃపశ్చిమా మాశా మత్రోదాహరణం రవిః ౬౮. కింహరిశ్చంద్రనామ్నాసః

ప్రదదేశిమిదం ధనం, ప్రదత్తంధనమస్మాభి ర్యస్యధర్మోహి సీదతి ౬౯. ప్రత్యాహృతో ధనంయస్య సంభవేద్వాప్రయత్నతః, తస్మైదేయం సుబహువా స్వల్పం వాపి విజానతా ౭౦. ఉద్దైతిచపునర్దైవా ద్భాస్వా నస్తంగతోపిసన్, ఋణీదురంతామాపన్నో దశాంస్నైవ ప్రరోహతి ౭౧. ఇత్యుక్త్వాప్రయయు స్సర్వేరాజానమవమత్యచ, తేషాంవచనమాకర్ణ్య వ్యథితో దశయాతయా ౭౨ శ్రాంతశ్చతుష్పథేస్థిత్వా త్రస్తోనక్షత్రకం ప్రతి, సత్యకీర్తిమువాచేదం సత్యవా గ్ధైర్యమాస్థితః ౭౩.

* రాజా * నగర్యాం ధర్మపూర్ణాయా మస్యామేవం ధనార్థ్యహం, అవధూతశ్చ ధనిభి ర్నామ శృణ్వద్భిరాత్మనః ౭౪. ద్వాచశూన్యాతథాప్యేవం దరిద్రస్తు మృతాధికః, దరిద్రోయాచతేహ్యర్థ్యా న్మృతస్తాన్నహి యాచతే ౭౫ అనయాచింతయాకింమేదినేయాక్రియతేజన్నైః, అక్షయ్యంధనమస్త్యేవ సత్యం మాహాత్మ్య దాయియత్ ౭౬. నభశ్చైత్సత్యమూర్ణాద్య స్తస్య హాన్నేసమృద్ధయః. తాభిర్లోకద్వయం జిత్వా తత్త్వేనిత్యంప్రమోదతే ౭౭. శృణుమేవాచమునర్జ మాకృథా హృదిసంశయం, నాస్త్యాత్మవిక్రయాత్కించి దుపాయో న్యోధనప్రదః ౭౮ తత్త్వంమాం మన్నియోగేన విక్రీణీష్వావిలంబితం, విక్రేతుర్నోన్యహేతావ ద్దేవీమపి కుమారకం ౭౯.

* సత్యకీర్తిః * స్వామిన్మయిస్థితే భృత్యే నైవంత్వంకర్తు మర్హసి, విక్రేతవ్యస్త్వమెవాహం మితంవాత్తధనంభవేత్ ౮౦. * రాజా * అసురక్తశ్చదాంతశ్చ జ్ఞాతాచ త్వం మహామతే, ఏవంవదసివాక్యంతే నైతదభ్యుపగమ్యతే ౮౧. విక్రీణీతేతథాత్మాయ సుస్నిగ్ధ మనుజీవినం, అయశస్తస్యలోకే స్మిన్ప్రేత్యాపి శుభాగతిః ౮౨. తస్మాత్త్వయాద్యవిక్రీతే మయి మద్వాచితిష్ఠతా, ధనంసుబహులభ్యంస్యా ద్యేన తుష్యతికౌశికః ౮౩. ఇత్యుక్తింభర్తురాకర్ణ్య తస్మిన్ శోకా దనుత్తరే, ప్రాహపుత్రం పురస్కృత్య దేవీ చంద్రవతీగిరం ౮౪. * చంద్రవతీ * నచాహంహృదయేకించిన్నాధ కృత్వాబ్రవీమితే, యతస్త్వంవేత్సిచాంతస్థం త్వంహిమే హృదివర్తసే ౮౫. విక్రేతవ్యాత్వయైవాహం ప్రవిష్టేన దశామిమాం, సపుత్రాచ తతోలబ్ధం దదస్వ మునయేధనం ౮౬. ఋణేమహతిఘోరేపి దత్తాచేద్ధనకారణాత్, ఋణీనస్తావతాప్యస్తి మనసస్తుష్టి రూర్జితా ౮౭. మాస్తుతేశోకలేశోఽపివిక్రేతాస్మి ప్రియామితి, కాలోహిసామ్యావైషమ్య కర్తాతద్ధృతిం కురు ౮౮. కాలప్రభావాద్రాజేంద్ర కస్య వా నప్రదాపయేత్, సుఖినందుఃఖినం సద్య స్సంతుష్టంచ విషాదినం ౮౯ ఉత్సిక్తం భగ్నశృంగంచ తథాఢ్యమపి దుస్సహం దాతారం యాచితారంచ ధీరోదాత్తంచ విక్లబం ౯౦. ఉత్కృష్టమపకృష్టంచ శూర మప్యాజకాతరం, విశ్రబ్ధంవాప్యవిశ్రబ్ధం ప్రభూష్ణు మవిషంగిణం ౯౧. కృతార్థమకృతార్థంచ సంతుష్టంచ విషాదినం, శాంతంక్రోధసమాయుక్తంశరణ్యం శరణార్థినం ౯౨. విజ్ఞానినంచమోహాంధం

వీతరాగం స్మరాలసం, అహంయుమపక్వ ద్యైవం అనాతంకం సద్ధాతురం ౯౩. సదా

చారమనాచార మప్రమత్తం ప్రమాదినం, భాగ్యవంతమభాగ్యం చ [illegible]

[illegible] వాతస్య నియామకః [illegible]

దినః కాలవిపర్యయాత్ ౯౪. [illegible]

[illegible] నిజశక్తిః ౯౫. [illegible]

[illegible] స్వంహాత్ తదిదితి ౯౬ [illegible] కాలస్య

[illegible] నిపతత్యధః, [illegible] కాలాచక్ర సంపుటః [illegible]

రః ౯౭. [illegible] దివి [illegible]

[illegible] ౯౮. [illegible]

[illegible] ఏవం దేవేశ్వరం [illegible] ౧౦౦. సహ

[illegible] శ్రుతం, [illegible] రాజేంద్ర [illegible]

[illegible] సంయోగ వియోగాం [illegible] ప్రసన్నః కాల

[illegible] ౧౦౨. [illegible] సంయుక్త వేద [illegible] వసునా

[illegible] ౧౦౩. [illegible] దుర

[illegible] పరమేశానా ౧౦౪. సరస

[illegible] పుణ్యేన [illegible]

[illegible] ౧౦౫. [illegible] సోమం, [illegible]

దివి [illegible] సువ్రతా ౧౦౬. [illegible] దివాకరం, [illegible]

[illegible] పరమేశ్వరః ౧౦౭ [illegible] విముక్తా [illegible]

[illegible] సద్యః [illegible] ౧౦౮. [illegible]

[illegible] సరసం [illegible] వదినా ౧౦౯.

[illegible] విక్రమవ్యా [illegible]

[illegible] ౧౧౦. [illegible] దివాకరః, [illegible]

[illegible] మహాపత్రి ౧౧౧. [illegible]

[illegible] మహాగచ్ఛ [illegible] ౧౧౨.

[illegible] మహారాజా [illegible]

[illegible] ౧౧౩. [illegible] సాంప్రతం [illegible]

[illegible] ౧౧౪. [illegible]

[illegible] ౧౧౫. [illegible]

[illegible] ౧౧౬. [illegible]

[illegible] ౧౧౭. [illegible] సర్వం [illegible]

సమాఖ్యాతం ౧౧౮. [illegible] ప్రాక్తనే [illegible]

[illegible] ౧౧౯. [illegible]

[illegible] ౧౨౦ [illegible]

ప్రమ్నాహావర్జితః, వీథీంవీథీంపర్యక్రామ దిమాం వాచముదీరయన్ ౧౧౮. హరి
శ్చంద్రస్యభూభర్తుః పత్నీసేయ మహాంసులా, నామ్నాచంద్రవతీహ్యాద్య దైవా
ద్విక్రీయతేఖలు ౧౧౯, మూల్యమస్యాస్సపుత్రాయాః హేమ్నాం శతసహస్రకం,
ఇతివాదినిరాజేంద్రే రథ్యాంపర్యటతిద్రుతం ౧౨౦. అగత్యాగత్య ధనికాస్తాము పశ్య
స్సపుత్రకాం, శాఖ్యేనవర్ధితాసేయ మేతావంతి దినాన్యపి ౧౨౧. గృహేసముచితం
కించిత్కార్యం కర్తుంనహిక్షమా, అయంచబాలకఃకింవా క్రీడాలీలో విముగ్ధ
ధీః ౧౨౨. కార్యంకర్తుంనభవతీ త్యగచ్ఛ న్ధనినోగృహాన్, విహస్యతేషుయా
తేషు నృపఃశుష్య న్ముఖస్తదా ౧౨౩. దేవ్యాంవిషణ్ణ చిత్తాయాం సత్యకీర్తౌసమా
కులే, ధనందేహిధనందేహీ త్యతిదారుణ భాషణే ౧౨౪. అగచ్ఛద్బ్రాహ్మణః
కశ్చిదాఖ్యయాకాలకౌశికః, వహ్నినేవసముత్కీర్ణో నైష్ఠుర్యేణేవ నిర్మితః ౧౨౫.
స్థూలోధనమదేనేవ మౌర్ఖ్యేణేవోపబృంహితః, సచప్రాప్యహరిశ్చంద్ర మువాచ వద
తాంవరః ౧౨౬. ధనోపచయసంభూతం వ్యంజయ న్గర్వమాంతరం *కాలకౌశిక
ఉవాచ* భోభోత్వద్వాచ మాకర్ణ్య సంప్రాప్తోస్మితవాంతికం ౧౨౭, కింత్వంవిక్రేతు
కామోసి స్త్రియమేనాం సపుత్రకాం, కియద్వా తేప్రదాతవ్యం శంస తత్ప్రదదామి
తే ౧౨౮. బహ్వ్యశ్చసంతిమేదాస్యః తిష్ఠత్వేషాపి కుత్రచిత్, ఉక్తకార్యాణికుర్వా
ణా గేహినీ మనురుంధతీ ౧౨౯. బాలోప్యేషసమిత్కాష్ఠ పుష్పాణ్యాహర్తు ముత్త
మః, తథాపిమాత్రాయుక్తస్సన్ గృహేస్వాస్తాం నిదేశకృత్ ౧౩౦. *రాజోవాచ*
బ్రహ్మన్నస్యా స్సపుత్రాయాః మూల్యం శతసహస్రకం, హేమ్నాందత్త్వా
తదేనాంతు సపుత్రాం నయతేగృహం ౧౩౧. *బ్రాహ్మణఉవాచ* హరిశ్చంద్రస్య
పత్నీతు దాసీభూత్వైవ వర్తతే, కాలకౌశికధామ్నీతి ఖ్యాతి ర్వాభువనేభవేత్
౧౩౨. నియుజ్యమానా కార్యేషు తేషుతేష్వపి తర్జనైః, సాధయేత్తానితాన్యేషాం
సపుత్రాదివసక్రమాత్ ౧౩౩. ఇత్యుదీర్యోద్యతాపాంగః స్వవిత్త మదడంబరః,
పదదౌశతసాహస్రం రాజ్ఞే హేమ్నామయత్నతః ౧౩౪. ధనంతత్తిష్ఠత స్తస్య విప్ర
స్యైవాభి పశ్యతః, నక్షత్రకాయ ప్రదదౌ వినీతఃక్రూరభాషిణే ౧౩౫. గృహీత్వాత
ద్ధనం సర్వం వదౌనక్షత్రకోగిరం, *నక్షత్రకః* ఇయంతిదివసాన్యేవం మమత్వద
నుగామినః ౧౩౬. పారితోషికమేవైత ద్ధనం న్యాయ్యత్ర మోహ్యాయం, తండులప్రస్థ
మాత్రేణ నచవా హేమకారణం ౧౩౭. త్వత్తోహం లబ్ధవానస్మి త్వద్భాదేశ కరో
నహి, ఇత్యుదీర్యసమస్తం తద్ధనం జగ్రాహ తీక్ష్ణధీః ౧౩౮. అతఃపరంబుణాన్ముక్తో
భవేత్యాహ నృపంపునః, అనుల్లంఘ్యత్వమాలోచ్య భూపతి ర్నియతేస్తదా ౧౩౯.
అనుమేనే మతంతస్య నచైతద్విక్రియాందధౌ, అవిషహ్యాధనోత్సేకః సతావ త్కా
లకౌశికః ౧౪౦. కింతేదాసివిలంబేనే త్యాహ చంద్రవతీంరుషా, రంజయంతిస్మసీమం
త సీమాంసిందూర రేణుభిః ౧౪౧. దిగ్దేవతాఃపదేయస్యాః సేహిదాసీతిసాగిరం,

నిధాయహృదయే సాధ్వీ భర్తారం స్వాత్మదైవతం ౧౪౨. సపుత్రాతత్పదేనత్వా
వాచం యుక్తామభాషత * చంద్రవతీ * వాఙ్మనఃకర్మభిః పత్యౌ నిత్యాయుక్తాస్మి
తత్వతః ౧౪౩. ఇత్యేవంవాదినీం రాజ్ఞీం పరుషానిర్దహన్నివ, అహంస్వామీతిక్షే
త్రేణ త్వాచకర్ష సపుత్రకాం ౧౪౪. తదాకర్షణవిత్రస్తః కుమారో జాతసాధ్వసః,
అంబతాతేతి కరుణామవాదీ ద్దగద్దాక్షరం ౧౪౫. అచింతితేన విరహేణాకులాయాం
మహీపతేః, సాశ్రునేత్రముఖం దేవ్యాహిమక్లిష్టాంబుజోపమం ౧౪౬. వత్సాస్యశ్చాత్ర
నయస్యాపి దుఃసహాం విరహవ్యథాం, నియతేరీదృశీశక్తిరితి సేహేనరాధిపః ౧౪౭.
స్వామీగురుఃపితామాతా దైవతం చైవతేద్విజః, యాహితద్వారి తిష్ఠత్వం ఇత్యా
హనృపతిః ప్రియాం ౧౪౮. వేలాంచాసహమానేన తర్జ్యమానాద్విజేనసా, యయౌ
పుత్రం పురస్కృత్య పథాయేనద్విజోగతః ౧౪౯. పత్న్యాపితనయేనాపి వియుక్తో
నబభౌనృపః, శశాంకఇవరోహిణ్యా బుధేనచ వియోజితః ౧౫౦. నృపోమహిమ్నా
నియతేః శ్లథాత్మాతదాపిసత్యే పథిసావధానః, ప్రియావియోగప్రభవం మహాంతం
నిగృహ్యశోకం సబభూవధీరః ౧౫౧. * * *

ఇతి శ్రీస్కాంద మహాపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే
మధ్యమభాగే హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే హరిశ్చంద్రేణ చంద్రవతీ
విక్రయోనామ షడ్వింశోఽధ్యాయః. ౨౬.

* భరద్వాజః * తాంనీత్వాస్వగృహంవిప్రః సపుత్రాంకాలకౌశికః, ఆహూ
యగేహినీం మాహ వహ్నేరాత్మశిఖామివ ౧. హరిశ్చంద్రస్య గృహిణీ నామ్నాచం
ద్రవతీతియా, ఇయందాసీసపుత్రాతే నియుంక్ష్వైనాంహి కర్మసు ౨. ఇతిభర్తుర్గిరా
సాపి ధనగర్వేణమూర్ఛితా, సదాక్రూరస్వభావాచ తిష్ఠత్వత్రేత్యభాషత ౩. రాజా
పిపత్న్యావియుతో దేహశ్చేతనయైవ సః, అజానంస్తత్రకర్తవ్య మతిష్ఠదవశః క్షణం
౪. సత్యకీర్తి ర్మహాశోకగర్తేసంపూర్ణ మగ్నధీః, ఆవిష్టఇవనిశ్చేష్టో నచాత్మాన మబు
ధ్యత ౫. తతోనక్షత్రకః క్రూరో రాజానంప్రాహ నిర్దయః, అస్తంప్రయాతి తిగ్మాం
శుః క్రియాకాలో మృషైవహి ౬. శ్వఃప్రభాతేసమేష్యామి దదస్వ సకలంధనం,
ఇత్యుక్త్వాదర్శితక్రోధః సజగామ యథాగతం ౭. తదాప్రకాశ్యదిగ్భాగా న్శశ్వత్
స్వేనైవ తేజసా, హరిశ్చంద్రఇవోష్ణాంశుః ప్రయాసీ త్పశ్చిమాందిశం ౮. తేజస్వీ
నోపికాలేన సంకుచంతి సమృద్ధయః, ఇతీవోద్ఘోషయామాసుః సంకుచంతో రవేస్త్వి
షః ౯. నాలంప్రకృతిమార్గోపి విపన్న మభిరక్షితుం, కరాఃసహస్రసంయద్భానుం
పతంతమపి నోద్దధుః ౧౦. తేజస్స్వభావసంసిద్ధ మముంచ న్మండలాశ్రితం, మమజ్జా
ర్కహరిశ్చంద్రో వార్ధౌకౌశికవైకృతే ౧౧. విశేషాదావిలముఖ విప్రయుక్తా విపన్న

[illegible] సమయోత్తరవిశ్వగా [illegible] చరాచరమ్ [illegible] జగత్ [illegible]
[illegible] వియుక్తేషు [illegible] ధన్యాః [illegible]
సమీచితేః ౧౮. [illegible] విలాసేషు [illegible]
[illegible] ౧౯. [illegible]
[illegible]
[illegible] బలిన్యాప్రతపిత్తేషు [illegible] సమంతాః [illegible]
[illegible] సమంతాత్ [illegible] పరిపూజితే ౧౯. [illegible]
[illegible] భూతానాం [illegible]
[illegible] ౨౦. [illegible]
[illegible] ౨౦. ఉదయాచలమారూఢే [illegible] మండలే, [illegible]
ఙ్గారసారాణాం ధనినాం కామినాం కులం ౨౧. శరవ్యాత్తు [illegible]
శరాసనే(?), స ప్రదోషసమయే రాజాపత్యవతాం వరః ౨౨. సత్యకీర్తి [illegible]
దం వచ్మి సమయోచితం * రాజా * నాహం దేవా న్నవే మాహే [illegible]
సుమహామతే ౨౩. నేయం త్వత్సుత్యయుక్తాయాః [illegible] బలవత్తరం, సర్వాను
భావవ్యాద్యాయా చోయేహం [illegible] సదా ౨౪. సేయం చంద్రవతీ దేవీ ద్వైవాద్విర
హితా మయా, భేజేయా స్వామినీశబ్ద [illegible] రాజ్యసంపదాం ౨౫. తస్యాంతః
పాతినీ జాతా మయి జీవతి మే ప్రియా, భాగ్యచిహ్నాంకితా దేవ్యాః కథం పద్మారుణా
[illegible] ప్రియాసక్తేః, వియుక్తా [illegible]
[illegible] ౨౭. [illegible]
[illegible]
[illegible] బాధతే [illegible]
[illegible] పరిత్యక్త [illegible] పురమమారో [illegible]
[illegible]
[illegible] ౨౮. [illegible] రాజస్య [illegible]
[illegible] ౨౯. అవిజ్ఞాత [illegible]
[illegible] ౩౦. [illegible]
[illegible] నగర [illegible]
[illegible] ఇతి రాజానమాకర్ణ్య వదంతం [illegible] సత్యకీర్తిః
[illegible] ౩౧. [illegible] సత్యకీర్తి [illegible]
[illegible] ౩౨. [illegible]
[illegible] ౩౪. అలంబ్య [illegible]

[illegible]

స్తునః, భావమేతదయుక్తం తే వాక్యే మా శావశేంవదం ౬౩. ధనంయత్పద్మసంఖ్యా

కం మూల్యంతన్నాయ మర్హతి, స్వాదేవహి హరిశ్చంద్రో విష్ణు ర్వాశక్ర ఏవవా ౧౪. ఇతివీక్ష్య మదోద్రిక్తాః విహస్యచ పరస్పరం, హాస్యైరస్తాన్నమాస్ఫాల్య సర్వే ప్రవివిశుర్గృహాన్ ౧౫. పురస్కృత్యచరాజనం సత్యకీర్తిః సమాకులః, విప్రాణాం క్షత్రియాణాంచ వైశ్యానాం ధనశోభినాం ౧౬. అమాత్యానాం ధనవతాం రాజోపసేవినాం, కరణాధికృతానాంచ కనకోత్సిక్త చేతసాం ౧౭. సేనాపతీనాం దృప్తానాంసామంతానాం సుసంపదాం, ధర్మాధికారిణాంచాపి యోధానాంచాపి ధన్వినాం ౧౮. రథినాంహయవీరాణాం ప్రకృష్టధనసంపదాం, ఆధోరణానాంఖ్యాతానాం తత్తత్కర్మకృతా మపి ౧౯. గణికానాం ప్రభూతార్థప్రఖ్యాతానాం సుచేతసాం, శిల్పినాంచ ధనాఢ్యానాం భటానాం దృష్టకర్మణాం ౨౦. కృషీవలానాం సంపన్నధనధాన్యోపభోగినాం. అన్యేషాంచానురూపాణాం ధనసంపత్తిశాలినాం ౨౧. తాసుతాసుచవీథీషు బభ్రామ ధనలిప్సయా, సర్వేనిర్గత్యనిర్గత్య ధనినోపి గృహాద్గృహాత్ ౨౨. దృష్ట్వాదృష్ట్వాచ రాజానం బహువిత్తేష్టవాలుకం, ఉద్ఘోషణంసత్యకీర్తేః సంత స్తదుదాసితాః ౨౩. రాజావిశీర్ణచరణో రథ్యాశత పరిభ్రమాత్, లలాటం తప ఘర్మాంశోః కాలేతస్మా సమాకులః ౨౪. భాస్వత్కిరణసంతప్తైః పాంసుభిః పావకోత్కటైః, జనసంచార నిర్ముక్తా జజ్ఞిరే పురవీథికాః ౨౫. ధనినాంహేమకలశా స్సౌధేష్వర్కకరాహతాః, అనుచేలాదుర్గాలోకాః ప్రభాభిఃపరిపుస్ఫురుః ౨౬. ధారాయంత్ర గృహేష్వంతః పద్మినీదల సంస్తరైః, అత్యుష్ణైషుః కఠోరార్కం ధన్యాః కాలం సుఖాసనైః ౨౭. తస్మిన్కాలేహరిశ్చంద్రః క్షుత్పిపాసార్దితోపి సన్, అముంచన్ధృతి మాత్మీయాం గుప్తః సత్యేనతేజసా ౨౮. విక్రయస్యాప్యనర్హోస్మి త్యంత స్తాపాకులో భృశం, అనాదృతే స్థలేతిష్ఠన్తప్తః సూర్యస్యరశ్మిభిః ౨౯. వేలాతిక్రమణేనాపి విత్తస్యానుదయేన చ, నక్షత్రకస్యచోగ్రేణ స్మృత్వేమం తత్సమంమునేః ౩౦. క్రీతో భవేయం కేనాహంధనదాక్రేతిక్లిష్టధీః, పరిక్రమ్యపురీం సర్వాం మహాధనిక సంయుతాం ౩౧. బహిర్గత్యచ కుత్రాపి ప్రదేశే మంత్రిణాన్వితః, శుష్యత్కంఠోష్ఠరదనః పాంసువాతేన ధూసరః ౩౨. అత్యవాహయ దుద్దామాంవేలాంమాధ్యాహ్నికీం నృపః, అథాపరాహ్ణేసంప్రాప్తే జనేషూచ్ఛ్వసితాత్మసు ౩౩. శాంతరశ్మియుతే పూష్ణోవిక్రమేలోకసంచయే, ప్రాణిషుశ్రమనిర్ముక్తేష్వనురక్తంచరిష్ణుషు ౩౪. నాత్యుష్ణశీతేపవనే సహ్యాపాంసుషువీథిషు, ఋణాత్కథంవినిర్ముక్తో భవేయమితిశంకితం ౩౫. దృష్ట్వాసంచారిణో దూరాజ్జనాంస్తత్రచ తత్రచ, గృహాంశ్చతేషాంయానాంశ్చ రాజామంత్రిణమబ్రవీత్ ౩౬. అత్రదూరాచ్చరంత్యేతే జనాఃకేచిత్క్రియాపరాః, గృహాశ్చకేచిదత్రైవ సత్యముద్ఘోషయత్రమాం ౩౭. అనధూతోస్మిధనికైః నగరాంతశ్చరై రహం, బహిరప్యేషయః కశ్చిద్ధనికస్స్యా దుదారధీః ౩౮. అగ్రేకేనాపివాపుంసా క్రీతశ్చేదహ మీదృశః తస్మాల్లబ్ధేనవిత్తేన భవేయమనృణఃక్షణాత్

౮౯. ఇతితద్వాచమాకర్ణ్య సత్యకీర్తి స్తదైవచ, పూర్వవద్ఘోషయామాస భూభర్తు
ర్విక్రయంపునః ౯౦. ప్రసర్పద్దిక్షుతద్ఘోషః సత్యకీర్తిముఖోద్గతః, వ్యశ్నువానోభవ
త్సర్వం తం దేశమభిలక్షితం ౯౧. సహిచండాలభూయిష్ఠో దేశస్సద్భి ర్వివర్జితః,
నివిష్టఃక్రూరకర్మాఢ్యో బహిఃదూరే పురస్యయః ౯౨. తత్రచండాలవంశ్యా
నా మగ్రణీఃపాపకర్మధీః, రక్షితాచశ్మశానానాం వీరబాహురితిస్మృతః ౯౩. గృ
హాంతేస్థితవ్యోచ్చైశ్చరశృణో ద్విక్రయధ్వనిం, శ్రుత్వామధుమదక్షీబః కంచిన్మాతంగ
దారకం ౯౪. తదర్థావగమార్థాయ ప్రేషయామాస తాంభువం, సచగత్వాతదా
జ్ఞాయవృత్తాంతం సర్వమాత్మనా ౯౫. ప్రత్యేత్యకథయామాస సువ్యక్తం వీరబా
హవే, విక్రీయతేహరిశ్చంద్రో నామరాజా స్వమంత్రిణా ౯౬. దేయంచపద్మసంఖ్యా
తం స్వామిన్నస్మైధనంకిల, సతస్యవచనంశ్రుత్వా మూల్యంసుబహుయత్నతః ౯౭.
విక్రయార్థంచసుమహ త్తథాప్యస్యే త్యచింతయత్, గచ్ఛామితత్రపశ్యామి వస్తు
తద్యది రోచతే ౯౮. క్రేష్యామీతిసముత్తస్థౌ మదస్రస్తోత్తరాంశుకః, అగ్రభాగ
దృఢాబద్ధ పరిలంబి పటచ్చరః ౯౯. స్వజాత్యుద్ఘోషికాందక్షేపాణౌ వేణుతలాంవ
హన్, వామేతుఖాద్యమానంచ మాంసఖండమపోద్ధతః ౧౦౦. నిర్గత్యాంతర్గృ
హాత్తూర్ణంప్రస్ఖలంశ్చ పదేపదే, సోభ్యాగమత్తముద్దేశం యత్రరాజాహి తిష్ఠతి ౧౦౧.
తందర్పేణసమాయాంతం దూరాదేవమహీపతిః, కాఠిన్యేనచకాళిమ్నాఘోరేణైవా
భిరక్షితం ౧౦౨. సాంద్రైఃకాలాయసైరేవ నిష్పన్నంపరమాణుభిః, ఆకారేణసదా
బద్ధ భృకుటీభీషణాననం ౧౦౩. క్షణితాస్తమితాపాంగే ఘోరారక్తకనీనికే,
నేత్రేవ్యాఘూర్ణయంతంచ శశలోచనలోహితే ౧౦౪. అనిమిత్తైఃప్రహసితైః స్థూ
లైర్నిశ్వాస మారుతైః, గతిభిర్విషమాభిశ్చ మందంశంసంత ముల్బణం ౧౦౫. అస్ని
గ్ధమాశయేకేశేష్వపిసంస్కారవర్జితం, పరుషంవచనేగాత్రేష్వపిశస్త్రార్థసత్క్రియం
౧౦౬. నకేవలం ముఖేజ్ఞానేష్వంధకారిణ మన్వహం, అపిదర్శితమాలిన్యం వసనేపిచ
కర్మసు ౧౦౭. అదృష్టచర మప్యంగైర్వ్యక్తం చండాలలక్షణం, విపక్షమివపుణ్యస్య
బీభత్సస్యైవసత్క్రియాం ౧౦౮. నరకసేవ్యతాత్పర్యం పాపస్యేవపరాంగతిం, దౌరా
త్మ్యస్యేవసంఘాతమశుభస్యేవదర్శనం ౧౦౯. అనాభాష్యమనాలోక్యమవాచ్యంహి
మనీషిభిః, అసకృద్దృష్టహింసార్థం ఆనృశంస్య వివర్జితం ౧౧౦. అపాస్తకరుణాలేశ
మహంయుగభిమానినం, విశేషమదనిర్వ్యూఢైః వ్యాయామై రనువందిభిః ౧౧౧.
అంగేష్వముక్తకాఠిన్యం వయస్యపిచ పశ్చిమే, క్రౌర్యాత్స్వభావసంసిద్ధ కృతాంతమి
వగాంగతం ౧౧౨. దర్శనేనాపిభయదం వీరబాహుం దదర్శహ, తమాలోక్యహరి
శ్చంద్ర స్తైస్తైరాకార చేష్టితైః ౧౧౩. చండాలఇతినిశ్చిత్యతస్థౌ ధైర్యం సమాశ్రితః,
వీరబాహుశ్చనిశ్శంకం తంప్రాప్య మదఘూర్ణితః ౧౧౪. అతిష్ఠత్ప్రీత్యారాజానం
సత్యకీర్తించ పార్శ్వతః, పర్యంకస్థిత్వా క్షణందృష్టః చండాలోనృపమబ్రవీత్ ౧౧౫.

ఈ దేశజయన్మనస్తస్య నిందై్యఃఫూ తా్కారశీకైరైః, వీరబాహురితి ఖ్యాతో మహాచం

[illegible]

ప్రతిభాత్యయం ౧౮. యుక్తంచవక్తుంనోవేత్తి దర్పంనాద్యాపి ముంచతి, నమేప్రవదమో
జనంతావదనేన ధనదానతః ౧౯. క్రేయోఽపికిం తథాకేతుః చక్షురగ్రే ఫలాయ
హి, ఇత్యుక్త్వాగర్వితం యాంతం సత్యకీర్తిర్న్యయాద్గిరా ౨౦. నిరుధ్యప్రస్థలంతంచ
భావంజ్ఞాత్వాతథేశితుః, నిగృహ్యశోకంమోహంచ విషాదంచ వ్యథామపి ౨౧.
విధేర్బలంసమాలోక్య మంత్రీవాచ మహోచత *సత్యకీర్తిః* తావత్స్వతంత్రాప్ర
కృతిః తావద్దర్పశ్చ నిర్భరః ౨౨. ప్రభోస్తావత్ప్రభావశ్చ యావద్దాస్యమధిశ్రి
యేత్, వక్తుంచవేత్తిప్రోక్తేషు నవ్యాముహ్యతి కర్మసు ౨౩. సభినత్తిరహస్యాని
క్రేతవ్యోయంత్వయానృప, నవ్యాజభాషీనక్రోధీ నదురాత్మానవాశఠః ౨౪. నభీత్యా
పాత్రయేణాపి మానీదాసోర్థసంగమః, ఏషరాజాగుణీ సర్వకార్యదక్షో విశుద్ధ
ధీః ౨౫. నోపేక్షణీయోభవ్యాత్మ న్నైవంసిద్ధ్యేత్తతఃపరం, సద్రత్నస్యనమూల్యంహి
తథాపి ప్రవదామితే ౨౬. దేయంచపద్మసంఖ్యాకం ధనమస్యక్రీతేత్వయా, ఋణాచ్చ
తావతాముక్తోభవేదేషధనేశ్వర ౨౭ సర్వైరసదృశఃశ్లాఘ్యో భవేత్సద్భృత్యవా
న్భవాన్, *వీరబాహుః* యోవాకోవాభవేదేష దాసకార్యంకరిష్యతి ౨౮. నియా
మకస్యహస్తేతు నియమ్యస్య గుణాగుణాః దదామిభవతాప్రోక్తంధనంస్వం శ్లాఘ్య
కర్మకృత్ ౨౯. ఇత్యుక్త్వాపార్శ్వగాన్ప్రాహ ధనోపాహరణాయసః, తేతస్యశాసనా
త్క్షిప్రం ఆనీయసుమహద్ధనం ౩౦ యద్రత్నకిరణాలోకైః ప్రోతపద్మమభూన్నతః,
సగృహీత్వామహత్పద్మం రత్నముక్తాశతోపమం ౩౧. పూరయామాసతేనైవ
పురోభాగంమహీపతేః, *వీరబాహుః* ఇదంతత్పద్మసంఖ్యాకం ధనంతేసచివో
చితం ౩౨. మయాదత్తమయందాసో హరిశ్చంద్రోపి మేమతః, *సత్యకీర్తిః* యథా
ర్థంతేతథాధీర, శ్రేష్ఠోసి ధనసంపదా ౩౩. స్వామీమయాయంక్రీతశ్చ త్వమేనం
స్వగృహాన్నయ, ఇత్యుదీర్యోచితాంవాచం దూరాన్నక్షత్రకం స్థితం ౩౪. ఆహూ
యానునయాద్విత్తం దదౌరాజ్ఞానుమోదితః, నక్షత్రకోపిహృష్టాత్మా జగ్రాహసకలం
ధనం ౩౫. అనృణోఽసీతిరాజేంద్ర ముక్త్వైనంప్రహసన్ముఖః, ఉపనిన్యేవిధేయైశ్చ
విశ్వామిత్రాయ తద్ధనం ౩౬. తస్మిన్యాతేమహారాద్రే ముక్తస్తస్మాదృణాన్నృపః,
గతభారమివాత్మాన మమన్యతచిరాయహి ౩౭. ఉవాచసత్యకీర్తించ సమాశ్వాస్య
గిరాప్రియా, మాకృథాఃశోక మత్యర్థం ఋణాన్ముక్తోఽస్మిసువ్రత ౩౮. శరీరిణాం
స్వకర్మేదందాస్యం యల్లోకసంమతం, అద్యప్రభృత్యయంస్వామీ ప్రభుర్గోప్తాని
యామకః ౩౯. శాసనేచాస్యతిష్ఠామి యాహిత్వం యత్రతేమతిః, ఇతిరాజ్ఞోగిరా
తస్మిన్విషణ్ణవదనేతదా ౪౦. శోకాంధకారపతితే శుష్కాశనిహతేకిల, సగర్వంవీర
బాహుశ్చ రాజానం సమభాషత ౪౧. ఆగచ్ఛదాస గచ్ఛావోగృహాన్క్రందీవయా
గిరా, కస్త్వమేతస్యసోయంతే కోవాభ్రమ మిమంత్యజ ౪౨ [illegible]దాసోచితం
కర్మ క్రీతస్త్వం యత్కృతేమయా, ఇత్యుక్త్వాముదతాప్ర[illegible]

ణేనా ౪౩. ఆగచ్ఛతుప్పరత స్తస్య తేనాప్యనుగత శ్శనైః, సగచ్ఛన్నేవ శైరంగై ర్మదా
క్షిప్తేన వర్త్మనా ౪౪. చతుష్పాద్గరపర్యంత భూచక్రవహనో చితే, మాంసలేంసే
మహీభర్తు ర్జరతాజగరోపమం ౪౫. ప్రకృత్యాకఠినంనింద్యం మాంసఖండసమస్థి
తం, వీరబాహుర్వా స స్థర్పాద్వామబాహుంన్యవేశయత్ ౪౬. ఉద్ఘూర్ణయన్వేణుల
గ్నాం పదప్రేరితయే చ్ఛయా, స నివేశంసమాపేదే సత్యకీర్తేశ్చపశ్యతః ౪౭. సత్య
కీర్తిశ్చరాజానం నత్వాసత్యవ్రతే స్థితం, అనుల్లంఘ్యాంచనియతిం ధ్యాయన్నో
కాగ్ని మగ్నధీః ౪౮. నిందన్ శోచ్యంస్వమాత్మానం ప్రవివేశపురీంరుదన్, రాజా
పిధైర్యసంపన్నో వినీతో విదితాశయః ౪౯. నీయమానోంత్యజేనైవ నియతేశ్చైవ
కర్మణా, స్థితేతిష్ఠన్నిషణ్ణేతు నిషణ్ణోయాతిచ వ్రజన్ ౫౦. మదోద్ధతస్యతస్యాజ్ఞాం
కుర్వన్నృపపదేపదే, కించిదంతరముల్లంఘ్య పురస్తా ద్దత్తలోచనః ౫౧. పశూపహార
సంతుష్ట చండాలాలయ దైవతం, గమ్యాగమ్యక్రియాశూన్య మపాకృతహితాహి
తం ౫౨. అవిశేషనిజాచారక్రియువసవిరాకులం, శ్రుతేపిపాపజనకం స్మృతేపి
భయదాయకం ౫౩. సదోద్వేగకరం దృష్టే నరకస్యనిదర్శనం, ఏకాపణామృణ్యా
నాంమలినానాంసదాశ్రయం౫౪.దదర్శవీరబాహోస్తంనివేశమతిగర్హితం,దృష్ట్వాపి
తకిగామంత రప్యుద్వేగకరం సదా ౫౫. నవిక్రియాందధౌచిత్తే నరనాథోధృతేర్నిధిః,
వీరబాహుఃప్రవిశ్యాథ భవనం సముదాధిక ౫౬. సద్యఃపరిజనానీతే గాఢగోచర్మ
ణిస్థితే, ఆ స్తదారుమయేపీఠేశ్వపన్స్మాప్రింత శ్చతావతా ౫౭. కీర్ణకేశరజోలోమ్నేవవాస్య
ష్వనకర్దమే. స్థండిలేనృపమాస్వేతి వీరబాహుర్యభాషత ౫౮. దాసోసిస్వామినాక్రీతో
దిష్ట్యాకార్యతమాకృతిః, ఇతిరాజానమాశస్య చాపల్యస్పృహచారిణః ౫౯. రాజాపి
వచనా త్తస్యదాసభావం ప్రదర్శయన్, న్యసీదదాపనస్యాధస్తదీయస్య కృతాంజలిః
౬౦. ఆసీనస్యమహీభర్తురంకేమదవిమోహితః, పాదౌప్రసారయామాసశ్మశానస్థాణు
సన్నిభౌ ౬౧. సతావక్లిష్టరేఖాభ్యాం పాణిభ్యాం ధరణీపతిః, భక్త్యాసంవాహయన్నాస
దర్శయంశ్చముఖేముదం ౬౨. తథాపినిష్ఠురమనా మదాంధఃక్రోధమూర్ఛితః, స్వస్థానోపి
కారీచండాలో నినిందనృపతేః క్రియాం ౬౩. *వీరబాహురువాచ* సామర్థ్యేనామునా
మూఢదాసత్వంమమవేశ్మని, వర్తితుంకిమవాప్తోసి దృష్టంతే కరయోర్బలం ౬౪. నాప
యాతి రుజాలేశో వ్యద్యసంచారణాత్పదే, కథంమేపాదసంవాహం కరోషి కుహ
నాత్మక ౬౫. *రాజోవాచ* నచాస్తికుహనామాత్రం స్వామిన్మమ హృదంతరే,
సంవాహయామితే పాదౌదృఢంమయి దయాంకురు, ౬౬. *వీరబాహుః* ప్రలప
స్యతివాచైవరేరేపాదౌ త్యజత్యజ, సోన్యూహంవీరబాహుర్హి త్వత్కృతే బహువి
త్తదః ౬౭. మదజీవం విజానన్మాం తతస్త్వ మవమన్యసే. ఉత్తిష్ఠకురుమేకార్యం గృ
హేయద్యదు దీక్షితం ౬౮. దాసాధమనయోగ్యోసి పాదసంవాహనస్యమే, ఇత్యాక్షి
ప్యరుషాపాదౌ సంత్యజన్నచ నృపంపదాత్ ౬౯. ప్రావిశదంతర్భవనం ప్రస్తప్రాలం

బకంబలః, తత్కారేణ వక్రాకృత్యేణ చండాలస్యహి తాదృశా ౨౦. జాతత్రాసోపి నృపతి
ర్నముమోచ ధృతిం నిజాం, అత్రాంతరే హరిశ్చంద్రం చండాలభవనే స్థితం ౨౧. అపార
యన్నివరవి ర్ద్రష్టుమస్తగిరిం యయౌ, జజృంభే వారుణీమాశా మాలంబ్య పరుషం
తమః ౨౨. సతాంమార్గం సమాక్రామ ద్వీరబాహూర్మనోరథః, రాజాపి చేతసా
సంధ్యా ముపాస్యచ మహీపతిః ౨౩. వీరబాహూర్బహిర్ద్వార వేద్యామేవ క్వచి
త్ స్థితః, వీరబాహూర్నియోగేన తద్భృత్యైరాహృతం స్వపః ౨౪. మాంసోదనం
తత్పురతో గృహీత్వావిజహా క్వచిత్, యామేయామే సమాహూతః స్వపతా
వీరబాహునా ౨౫. తదుక్తంకర్మకుర్వాణః స్వామిన్నితి గిరం వదన్, మధ్యేమధ్యే
చ తద్భృత్యై ర్భర్త్సితః పూర్వసమ్మతైః ౨౬. విజితక్షుత్పిపాసార్తి ర్వేపితస్తుహినా
నిలైః, అనావృతో నిశాంనిన్యే సత్యకీర్తే ర్గుణాన్స్మరన్ ౨౭. ప్రాతస్సముత్థితస్సై
రనుక్తోప్యంత్యజై ర్గృహే, తత్తత్కార్యాణి సర్వాణి కర్మాణ్యవ్యాకరో న్నృపః ౨౮.
ఏకవాసాశ్చమలినో జటిలః శౌచవాన్కృశః, కుర్వన్నపి స్వకం కార్యం గర్హితో
గృహవర్తిభిః ౨౯. మత్తాభిర్నిద్యమానాంగ శ్చండాలస్త్రీభి రప్యలం, ఆహూయమా
నోమాతంగై ర్మదాంధైశ్చ కదాచన ౩౦. నింద్యకర్మసునిర్దిష్టః సక్రోధం వీరబా
హునా, చిరాయితే తు తేనాపి దండై రప్యభి తాడితః ౩౧. తదుక్తేషు ప్రదేశేషు వహ
న్మూర్ధ్నా మృతాశ్చగాః, అశ్వాంశ్చ మహిషానుష్ట్రా న్ఖరానపి మృతాన్పురే ౩౨.
చర్మభస్త్రీకయాదూరా త్కృతాంబుభర మానయన్, వాగ్భిః కర్మభి రప్యేతాన్ప్రీ
ణయంశ్చ పృథక్పృథక్ ౩౩. నిందంత్యాకృతకర్మాణి నిర్ఘాతిన్యైకసారయా,
తర్జ్యమానశ్చ భవనస్వామిన్యాఽపి దివానిశం ౩౪. సారమేయశిశూంస్తాంస్తాన్ పోష
యన్స్వామినో గిరా, ఉపచారై ర్బహువిధైః ఖగాన్నానావిధై రపి ౩౫. అన్యాన్య
పిచ కర్మాణి కాలే కుర్వ న్సమాహితః, వీరబాహోర్గృహద్వారం నతత్యాజ దివాని
శం ౩౬. స్థితిర్మమేయం సత్యార్థం నకామాదితి భూపతిః, నిందేపి వాసే స్వాత్మానం
పుపోషాంబుఫలాదిభిః ౩౭. క్రియమాణేషు కార్యేషు తేషు తేష్వపి సాదరం, వీరబాహు
రసంతుష్టః క్రుద్ధో రాజాన మబ్రవీత్ ౩౮. *వీరబాహుః* అలసః శూన్యహృదయః
సమ్యక్త్వంనహి కర్మకృత్, అతఃత్వదుచితంకర్మ వక్ష్యే తత్కురు సాంప్రతం ౩౯.
ఇతో నిర్గత్య భవనా న్నరోగ్యోస్యాఽత్ర మేమతః, గోప్తాభవ శ్మశానానా మహో
రాత్రమనన్యధీః ౪౦. మృతానాందాహనే తత్ర పురాదృష్టంహి వేతనం, దినేదినే
సమాగత్య తత్తన్మహ్యం సమర్పయ ౪౧. మృతానాంపాలవిన్యస్తై స్తత్రతత్రచ
సంభృతైః, విధేహి తండులై ర్గ్రాస శరీరస్థితి మాత్మనః ౪౨. శవోపరివృతైర్వస్త్రైః
ఖండై రాచ్ఛాదితాకృతిః, శ్మశానేష్వేవ నివసన్ శాసనంమమ పాలయ ౪౩. మృత
స్యకస్యచిద్వాపి దాహనే వేతనంయది, నదదాసి గృహీత్వా మే యదివా వంచయి
ష్యసి ౪౪. అనాదరాచ్చలోభాద్వా తదాదండ్యో భవిష్యసి *రాజోవాచ* స్వా

ర్జితస్త్వైవ దాసోస్మి యదుక్తం తన్నలంఘ్యతే ౯౫. త్వాంతుప్రసాదయిష్యామి తేవతేనైవ కర్మణా, ఇత్యుక్త్వాస్వామినంనత్వా తదాజ్ఞాంపరిగృహ్యచ ౯౬. సహా యంసత్య మాలంబ్యస్మశానాభిముఖో యయౌ, తత్రసంస్థాప్యచతురః స్తంభాగ్ర దారూణి తేష్వపి ౯౭. నిధాయసిరబంధాని తత్రవాస మరోచయత్, అహో రాత్రంస్థిత స్తత్ర వీరబాహుగిరం స్మరన్ ౯౮. దూరాదాలోకయన్నక్తః శ్మశానాని సమంతతః, శవేషుదహ్యమానేషుతస్మాత్తస్మాజ్జనాదపి ౯౯. సంగృహ్ణాంస్తారతమ్యేన వేతనం పురతఃస్థితః, స్వైరందగ్ధుంప్రవృత్తాని ప్రేతానిబలిభి ర్జనైః ౧౦౦. చితాంత రాత్సమాకృష్య క్షిపతేహి రుషాన్వితః, అభ్యేత్యస్వామినేదత్త్వా లబ్ధంలబ్ధంచ వేత నం ౧౦౧. తర్జితోవ్యమునాభూయః ప్రసీదేతి గిరంవదన్, చితాగ్నిధూమసంవీత గాత్రోనిత్యం మలీమసః ౧౦౨. సదాస్థికూటసంచార దీర్ణాంగులి తలాంఘ్రికః, అసంస్కారపరిస్రస్తపరితో బభ్రుమూర్ధజః ౧౦౩. వసానోజీర్ణజీర్ణంచ బహుచ్ఛిద్ర శతార్పితం, వాసఃఖండంతదలిక న్యస్తతండులజీవనః ౧౦౪. తప్త శ్చితాగ్నిజ్వాలాభి ర్దివాప్రౌఢాతపేనచ,వకోవ్యపనయన్నక్తం తాభిర్ఘోరాభిరవ్యథః ౧౦౫. దుర్దర్శేనాత్మ వపుషాతుణపానభీషయన్, చతుస్తంభోపరి తలేనయన్యామినీం నిశాం ౧౦౬. ఏవంశ్మశానంనియతోభిరక్షన్ వాచాంస్థితోవర్త్మని వీరబాహోః, అనన్యవృత్తిర్వి భు రప్యనైషీ ద్వ్యక్తాశయఃకాన్యపి వాసరాణి ౧౦౭. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే హేమకూటఖండే మధ్యమభాగే హారిశ్చంద్రోపాఖ్యానే హరిశ్చంద్రేణశ్మశానరక్షణంనామ అష్టావింశోఽధ్యాయః ౨౮.

* భరద్వాజః * సాపిచంద్రవతీరాజ్ఞీ కాలకౌశిక వేశ్మని, వర్తమానాబహు ముఖై రాదిష్టాగృహకర్మసు ౧. అనభ్యాసేననీచానాం కర్మణాంక్లేశకారిణాం, విలం బకారిణీరోషా ద్గృహదాసీభిరాహతా ౨. కదాచిద్గృహనాథేన గృహిణ్యాచకదా చన, సత్వంకరోషికర్మాణీత్యుగ్ర వాక్యాన్నిపీడితా ౩. అనుద్బుద్ధేపరిజనే ప్రత్యూషా యానుదితే రవౌ, సంమార్జయంతీమార్జన్యా దేహల్యంగణవేదికాః ౪. ద్వారవే దీంసమారభ్య నిష్కుటాంచత్వరావతీం, గృహాన్విశోధయంతీచ గోమయోదకసే చనైః ౫. హూయమానలకణోద్దీప్తి కరణాయార్ద్రగోమయం, తుషైర్వ్యామిశ్రమాక ల్ప్య శోషయంతీనవాతపే ౬. వస్త్రఖండకృతాధారే మూర్ధ్నికుంభం నిధాయచ, వారంవారంసరిద్వారి ణ్యాహరంతీత్వరాన్వితా ౭. కరాభ్యాంసుకుమారాభ్యాం గృహీత్వాముసలం ఖరం, స్వేదాన్నిశ్శ్వస్యనిశ్శ్వస్య సదావ్రీహీనవఘ్నతీ ౮. కడం గీరయజాతీయాం హాయనధేనుంగృహీత్వాఘ్ని తాం,అన్వేషయంతీసన్యేషుహన్యమా

నా కృపీవలైః ౯. నిషణ్ణా దోగ్ధుమేకాగ్ర్యా దపిరోషా త్కలాత్మనాం, గృష్టీనాంతీ
క్ష్ణశృంగాణాం పదాఘాతైర్విమోహితా ౧౦. ప్రమాదాద్భూయసాపీతవత్సానామేక
దా గవాం, స్తనేషు దుగ్ధశూన్యేషు స్వామిన్యా దండితా భృశం ౧౧. ప్రతివేశ్య
గృహిణ్యాశాం మత్వా ప్రాప్తా తదంతికం, అశ్రుమాత్రర్జనం సోఢుం హంత తాభిశ్చ
తర్జితా ౧౨. కాలకౌశికవృత్తైశ్చ బహుభి ర్దర్పశాలిభిః, వ్రణితాంగీ లతాఘాతై
రంతరేణాపి కారణం ౧౩. అపశ్యంతీ సుసౌహార్దం జనం కుత్రాపి వేశ్మని, శయానా
స్థండిలే క్షుద్రధాన్యాశనకృశాకృతిః ౧౪. వాసోవసానా మలినం గ్రావక్షతపదాం
గులిః, కేశైరఘటితైశ్శ్లిష్టైస్స్నానశూన్యై రనావృతైః ౧౫. దినేదినే ప్రవిరలై ర్నింద
నీయదశాం గతా, తర్జనేష్వర్థనిర్యాతై రంతఃసంస్తంభితై ర్భయాత్ ౧౬. పర్యస్త
తారకోన్మేషై ర్బాష్పై రాకులలోచనా, సర్వేభ్యో గృహవర్తిభ్యః క్రూరేభ్య
స్సర్వకర్మసు ౧౭. బిభ్యతీ హరిణీ వైకా వ్యాఘ్రేభ్యో యూథవిచ్యుతా, అగ్నిక్రియా
ప్రబంధేన రాత్రౌ చింతాశయేన చ ౧౮. అనాప్తనిద్రాహారత్వాత్ క్షీయమాణా దినేదినే,
ఆకాంక్షంతీ దినం రాత్రౌ రాత్రించ వ్యథితా దినే ౧౯. నలినీవ నిరాలంబా తథా కుము
దినీవ సా, భయాద్బహిరనుద్భిన్న మంతర్గూఢవ్యథావహం ౨౦. పుటపాకప్రతీకా
శం బిభ్రతీ కరుణారసం, మమ భర్తా మహాబాహు ర్జీవం స్తిష్ఠతి వా న వా ౨౧. ఇతి తన్న్య
స్తహృదయా వ్యాపృతాపి క్రియాంతరే, అనన్యైః కర్మభి స్తైస్తైః ఖిద్యమానా కుమార
కం ౨౨. రోహితాస్యం విలోక్యాంత ర్దూయమానా క్షణే క్షణే, కృతం భర్త్స్నమ
న్యేన శంసంతి శోచ్యదర్శనా ౨౩. స్వామినై తేన భూయోపి నైష్ఠుర్యేణైవ భర్త్సితా
ఏవం స్థితా గృహే తస్య ద్విజస్య క్రూరచేతసః ౨౪. దినాని దుఃఖరూపాణి గమయా
మాస కాని చిత్, లోహితాస్యోపి విప్రస్య విప్రపత్న్యాశ్చ శాసనే ౨౫. తిష్ఠంస్తే
భ్యో హితశ్చక్రే కార్యాణ్యావేదితాన్యపి, స్వయం ప్రాతః సముత్థాయ సదాశుద్ధే సరి
జ్జలే ౨౬. చకార ధౌతే వసనే గృహేశస్య తదాజ్ఞయా, స్వప్రమాణానురూపేణ ఘ
టేనాహ్యోదకం శుభం ౨౭. అప్రమత్తో వహన్మూర్ధ్నా తీరేభ్యస్సముపావహత్, స్వా
మిన్యాః క్రూరభాషిణ్యా స్తతః ప్రాప్య వనం మహత్ ౨౮. సవయోభిరసిర్వ్యాహ్యాం
కాష్ఠభారముపానయత్, పుష్పాణి దేవతార్హాణి సమిధస్తత్ర సమ్మతాః ౨౯. దర్భా
నపి క్రియాయోగ్యా నానినాయ వనాంతరాత్, చిరాయితం త్వయేత్యుగ్ర గృహిణ్యా
భిహతో భృశం ౩౦. అంబేతి ప్రరుదన్ముగ్ధో జననీమప్యరోదయత్, విప్రాజ్ఞయా
గవాం చక్రం చాలయ న్వనవీథిషు ౩౧. అసహాయః సమాగచ్ఛత్ సాయం హేతు
ధీతో గృహం, కదాచిచ్చ కదాచిచ్చ క్షుత్తామోపి కృతక్రియః ౩౨ ద్విజసంతర్జనా
త్త్రస్తో రాత్రౌ జోషమశేత హి, దివాకర్మకరై స్తైస్తైః పాపసంనహనాన్నిశి ౩౩. ఆరా
ధయన్ ద్విజం తేన సకృద్వా నాభ్యపద్యత, ప్రఖ్యాపితసభృత్యోక్తిం గృహేశేనా

చ్ఛన్నసద్రుపా ౩౪. దాసీపుత్రేతి వదతా రాజపుత్రోప్యతర్జ్యత, నాన్నం దదా
త్యథ బ్రూతే బహ్వాశీతి గృహేశ్వరీ ౩౫. నియుక్తో గృహకార్యేషు తామస్యారా
ధయన్ వసన్, శీతవాతాతపక్లేశాన్ సహమానః క్రమోన్ముఖః ౩౬. కౌపీనమాత్రం
ధృత్వాపి నజహౌ మానసే ధృతిం, జ్ఞాతో రేణాపి సిద్ధేన దురాపాతపసాపి యా ౩౭.
సాపి కాలస్య మహాత్మ్యాదాసీత్తస్మిన్ సహిష్ణుతా, సకదాచిద్గృహేశిన్యాః వాచా ప్రాత
స్సముత్థితః ౩౮. ఏధోఽర్థమగమన్మిత్రైః సహితో గహనం వనం, తత్రైధాంసి సమా
హర్తుం తత్ర తత్ర చరన్ శ్వసన్ ౩౯. సమగ్రహీదబధ్నాచ్చ ద్రుతం వ్రతతిభిర్దృఢం, ద్వి
జం సంతోషయిష్యామి సమ్యగద్యేతి సాదరః ౪౦. పుష్పాణ్యపాచినోత్తస్మాత్పూజా
యోగ్యాని తస్యహి, సపత్రపుటికాం కృత్వా తస్యాం నిక్షిప్య తాన్యపి ౪౧. అమ్లా
నసన్నివేశాని కాష్ఠభారోపరి న్యధాత్, సమిధాన్యాజ్యపాత్రార్థం బ్రాహ్మణస్యాస్య
తుష్టయే ౪౨. బ్రహ్మవృక్షపలాశాని సంభృతాని భరే న్యధాత్, యాని వా కర్మయో
గ్యాని విదితాన్యాత్మనా పురా ౪౩. వన్యాని తాని ద్రవ్యాణి నినీషుః సమభావయత్,
అన్యేసవయసస్సర్వే స్వాత్మరూపోచితక్రియాః ౪౪. తత్ర తత్ర చ కాష్ఠాని బబంధుః
సంభృతాని తే, సంస్థాప్య కాష్ఠభారాంస్తే శాఖాసు వనశాఖినాం ౪౫. మధ్యాహ్నే క్షుధి
తాశ్చేరుః కందమూల ఫలార్థినః, గోప్తాయః కాష్ఠభారాణాం మయమస్మీతి వాగయం
౪౬. తత్రాస్తే తే మధుదాత్తస్మై ఫలమాజహ్రురాదరాత్, తాన్యపి బ్రాహ్మణార్థాయ
నిక్షిప్య క్షుధితోఽపి సన్ ౪౭. దయనీయోఽభవత్తేషాం సుహృదామపి బాలకః, కించి
ద్వ్యతీతే మధ్యాహ్నే తేషామగ్రే సరోజవాత్ ౪౮. కాష్ఠభారం వహన్మూర్ధ్నా స్వగృ
హాభిముఖోఽభవత్, గురుత్వాత్కాష్ఠభారస్య విప్రకర్షేణ చాధ్వనః ౪౯. కాలస్యా
పి కఠోరత్వాత్ దౌర్భర్యాత్ క్షుత్పిపాసయోః, అవరోప్యావరోప్యైవ కాష్ఠభారం
క్వచిత్ క్వచిత్ ౫౦. అనిరుద్ధశ్చ సుహృదా స్నిగ్ధ్యాత్తైరప్యనుజ్ఝితః, ఆశ్వాస్యమా
నశ్శనైస్తైః గచ్ఛన్నేవ పథాని తైః ౫౧. నేదీయస్త్వం సమాకాంక్షన్ భవనస్య ముహు
ర్ముహుః, స్థిత్వా స్థిత్వా రుదన్నాప్యపి శ్రాంతః శ్రాంతశ్చ సాధ్వసాత్ ౫౨. భారస్విన్నో
జవాద్యాతి పురతస్సవయోగణే, ఘోరభల్లూకహుంకార శ్రవణా దస్ఖలత్క్వచిత్
౫౩. విలంబ్య చ పరిభ్రష్టః సుహృద్బృందాత్ క్వచిత్ వనే, ఆరోపితభరః పాంథై
రావేదిత మహాపథః ౫౪. స్వతస్సిద్ధ మవష్టభ్య భారఖిన్నో ద్రుతం వ్రజన్, సుహృ
ద్భిస్సంగత స్సర్వైః ప్రత్యాశ్వస్త స్తథా పునః ౫౫. నిర్యన్నేత్రః క్షతశిరా భుగ్నగ్రీ
వః శ్లథాతురః, సోఽభూత్కాష్ఠాతిభారేణ సవ్యథ శ్చాంగసంధిషు ౫౬. ఏవం సుదూర
మధ్వానముల్లంఘ్య శ్రమపీడితః, గచ్ఛన్నధ్వని వల్మీకం దదర్శ కుశసంవృతం ౫౭.
ప్రసూనాద్యఖిలం సర్వం కర్మయోగ్య ముపాహృతం, నకుశాః సంభృతా స్తావది తితే
షు మనో దధే ౫౮. అవరోప్యాత్ర భారాంస్తా న్ప్రీతిపాలయత క్షణం, ఆగచ్ఛామి
కుశానాగ్యాన్ సంగృహ్యేత్యాహ తాన్వటూన్ ౫౯. తస్మిన్ప్రణయినస్సర్వే భారేణా

వృద్ధతశ్రమాః, తతీతతరుమూలేషు తస్థుఃన్యస్యభారాంస్తదా ౬౦. లోహితాస్యోఽపి
విప్రస్య సంతోషార్థం క్రియావతః, నిక్షిప్యాత్మభరంప్రాగాద్వల్మీక మధులోభయం
౬౧. వల్మీకోపరిసంరూఢా స్తతః పరిహృతా జ్జనైః, కుశాన్స్రాగా నవేక్ష్యాంతరస్మి
ముదే భువివర్ధితాః ౬౨. అస్మిన్దినేసుతోఽపి మే భవిష్యతి కుశైర్ద్విజః, ఇతిబ్రువన్క
సపర్వాంస్తా న్కుశాన్సంకులధియా బిలాత్ ౬౩. సంగృహ్యాసుదృఢంబద్ధ్వా కుశైరేవ
కుశాన్పృథక్, కృష్యకాజిగమిషు ర్యాబయో వల్మీకచ్ఛిద్రసంభవం ౬౪. భస్మాగ్ర
దావమద్రాక్షీ త్కుశస్తంభం నృపాత్మజః, దృష్ట్వాతదపిహస్తేన వల్మీకాభ్యంతరే స్థి
తః ౬౫. న్యవేశయత్కరంగాఢ మజానన్స్వైరశసం విధేః, తావత్తదంతర్నివస న్కృ
ష్ణసర్పో మహావిషః ౬౬. మధ్యమాంగుష్ఠతర్జన్యో రదశత్తస్య రోషణః, సతేనవి
షరౌక్ష్యేణ సద్యోవైవర్ణ్య మాస్థితః ౬౭. హాహాదష్టోస్మి సర్పేణేత్యాక్రోశ న్నిప
పాతహ, శ్రుత్వాప్యాక్రోశ మభ్యర్ణే సర్వేసర్పభయాకులాః ౬౮. ఉన్ముచ్యకాష్ఠ
భారాంస్తా న్స్వహృదోపి ప్రదుద్రువుః, ఆక్రామతివిషేగాత్ర మారక్తా ఘూర్ణితేక్షణః
౬౯. మూర్ఛాంజగామ సోప్యంత స్త్రుట్యద్భిఃప్రాణసంధిభిః, నాడీచక్రాణిసర్వాణి
సమాక్రమ్య తతస్తతః ౭౦. తస్యతన్నిష్ప్రతీకార మున్మస్తక మభూద్విషం, తతస్త
స్యముఖాదక్ష్ణోః ఘ్రాణాచ్ఛ్రోత్ర ముఖాదపి ౭౧. రుధిరంబహుసుస్రావ ప్రాణనిర్గమ
సంధియత్, తతస్సహాలకేవక్త్రే గాత్రేషు శ్యామికాం వహన్ ౭౨. పర్యస్తకరణగ్రా
మః ప్రాణానాత్మధృతాన్జహౌ, చిరాద్విలంబితేతస్మి న్స్వహృది ప్రేమకాతరః ౭౩.
ఆగచ్ఛత్వనరైకాత్స్య ద్ధైర్యాత్స్వవయసాం గణః, అతిదూరేస్థితాః సర్వేతదాన
ర్వాచ్ఛశంకితాః ౭౪. విముక్తగాత్రం దదృశు ర్ముక్తప్రాణం సుహృద్వరం, అధ్య
న్వాన్వాచమానాశ్చ మంత్రజ్ఞాఇతి తేష్వపి ౭౫. కాలోత్యేతి తిగచ్ఛత్సుసత్వ్యః
సర్వేవిషాదినః, తేనిరాశాశ్చిరేణైవ లంబమానే దివాకరే ౭౬. తమేవంచిరసాహా
ర్దంముక్త్వాగంతుంచ విక్లవాః, లతాగుచ్ఛైశ్చిత్రపర్ణా న్యాస్తీర్య భూయసా
౭౭. తత్రైనంశాయయిత్వాతే శాఖాఃప్రక్షిప్యచోపరి, స్థాతుంబాల్యేనసంత్రస్తాః సా
యాహ్నే గహనేవనే ౭౮. కాష్ఠభారాన్సమాదాయస్వస్వధామోన్ముఖాయయుః,
స్వగృహంప్రాప్యకాష్ఠాని నిక్షిప్యద్వారి రంహసా ౭౯. కౌశ్యేషువాశ్యప్ర
తాంప్రాప్య ప్రాహుశ్చంద్రవతీం శుచా * బాలకాః * అద్యాపికింనజానాసి ము
చకార్యాణ్య మూన్యపి ౮౦. పుత్రస్తేసర్పదష్టోభూ న్మృతఃశేతే వనాంతరే, దుఃఖ
వద్వచనంతేషాం కల్పాంతాశని దుఃసహం ౮౧. శ్రుత్వాశూన్యమనాస్సద్యో నవి
వేదహికించన, అంతఃశూన్యాత్మరూపేషు కరణేషుస్థిరేష్వపి ౮౨. అర్ధక్రియావ్యా
వృత్తైవస్థితాదారుమయీవ సా, కఃప్రదేశఃకథంచాహం కిముక్తంప్రస్తుతంచకిం ౮౩.
ఇతిసర్వత్రసాజజ్ఞే భావేష్వంత ర్విచేతనా, తథానుభావితంభూయః తచ్ఛతద్విధివైశ
సం ౮౪. మోహాంధకారా ద్గహనా దావృతాభూచ్చిరేణసా, జ్ఞాత్వాత్మానంతతో

రాజ్ఞీ దుఃఖానామేకభాజనం ౮౫. అపృచ్ఛద్బాలకా నగ్రేస్థితా న్సానునయంప్రతి,
* చంద్రవతీ * కియత్యధ్వని పుత్రో మే మృతః శేతే విషావిలః ౮౬. తదాప్తయే కథం
మార్గో వాచ్యోథ భద్రముఖై రిహ * బాలకా ఊచుః * నిర్గత్య దక్షిణేనాద్య పు
రద్వారేణ చామునా ౮౭. యాత్వా త్వం క్రోశమాత్రేణ మార్గేణ వనగామినా, తత్రా
స్తిచాయత తరుర్మహానుచ్ఛ్రాయ సంయుతః ౮౮. ఉత్తరేణాస్య మార్గాంతే వల్మీకం
సుమహత్కిల, స్థలీకృతం తదస్మాభిః కాష్ఠలోష్టాదిభిస్తతః, ౮౯. తస్యోపాంత
లతాకుంజే క్వచిత్పర్ణోత్తరా స్తృతే ౯౦. శాఖావృంతాంగః శేతేద్య పుత్రస్తే త్యక్త
జీవితః, గచ్ఛ వా తిష్ఠ వాస్మాభిః సుహృత్త్వేనైవ మీరితం ౯౧. బాలకేష్వేవము
క్తేషు శుష్యత్కర్ణమనాః పునః, గాఢమంతర్నిఖాతేన శోకశల్యేన వేపితా ౯౨. నిం
దంతీ స్వీయమాత్మానం పరాధీనతయా తయా, స్వామిన్యై కథయిత్వాహం గచ్ఛా
మీత్యాశయాత్తతః ౯౩. సర్పదష్టం సుతం తస్యై మృతం చాపి న్యవేదయత్. సా ఘో
రభ్రుకుటిం బద్ధ్వా ఘూర్ణయంతీ రుషా దృశౌ ౯౪. దాసి దృష్టాసి ధృష్టాసి భర్త్సయామాస
తాం గిరా, యదివా పుత్రవాత్సల్యం కృత్స్నాం నిర్వర్త్స్యతే క్రియాం ౯౫. ఆనిశీథం త
తో గత్వా ద్రుతమేహి తథాబ్రవీత్, తాం తథా నిష్ఠురాం నత్వా యాస్యాజ్ఞాపయసీతి
చ ౯౬. ఉక్త్వా గృహేషు కార్యాణి సా చకారాఖిలాన్యపి, కృతకార్యా నిశీథాంతే
గృహేశీం సంప్రసాద్య తాం ౯౭. నిర్జగామ గృహాత్తూర్ణం భుక్తసుప్తజనే పురే, వీథీం
వీథీం సముల్లంఘ్య ప్రాప్య దక్షిణగోపురం ౯౮. ద్వారపాలాన్ప్రబోధ్యైవ జ్ఞాతార్థాంస్తాన్వి
ధాయ చ, ఉద్ఘాటితకవాటైస్తైః స్వదైన్యేన దయాలుభిః ౯౯, పురాన్నిర్యాపితా మా
ర్గం ప్రపేదే వనగామినం, తం గృహీత్వా ఘనైర్ధ్వాంతై ర్దిక్షు ద్యోషు చ సర్వతః ౧౦౦.
పాదాభ్యామేవ పశ్యంతీ ప్రదేశాన్ప్రియయా వనం, ఉత్పతంతీ పతంతీ చ ప్రస్ఖలంత్యపి
రంహసా ౧౦౧. నిమ్నోన్నతసమానాదేశానవిభేదాన్న వేద హి, ౧౦౨. కంటకైః ప్రప
దోద్భిన్నైరపి గాఢార్పితా సతీ ౧౦౩. ఋజుమగణయంతీ చ యయౌ వేగాద్వనాద్వనం,
దిశాముద్దేశమాత్రేణ బాలకోద్దిష్టలక్షణా ౧౦౪. సా జగామ హృది ధ్యాత్వా భర్తా
రమపి దైవతం, స తదా వార్షికః కాలః తతో మేఘాకులం నభః ౧౦౫. సజ్ఞాయంతే
దిశస్తాసా మహానిర్ఘాత ఘర్ఘరాః, వర్షత్సు వారివాహేషు రుద్ధాశావ్యోమవీథిషు
౧౦౬. అహో తాప్యంబుధారాభి ర్నవిఘ్నితగతిర్హి సా, తమోంధైర్వర్షధారార్తైః
క్షుద్రైరాహారకాంక్షిభిః ౧౦౭. నబిభేతి స్మ సా వ్యాఘ్రై ర్మిలితాపి క్వచిత్ క్వచిత్
అన్యైరపి హింస్రాస్తాం దృష్ట్వా ముక్తకేశీం భయావహాం ౧౦౮. నిశ్శంకాః త్వరితం దూ
రతస్తే ప్రదుద్రువుః, మార్గచ్యుతా తథా వేగాత్ప్రవిష్టం గహ్వరం వనం
స్థిత్వాతిచటదాలోకాత్ జ్ఞాత్వా భూయశ్చ పథాం యయౌ, చాకిత్వాన
వైక్లవ్యం భీరుతాపి ౧౦౯. శాంకితాం చ సిర్ధ్యాయ సా యయౌ ప్రేరి

దురంతపరీణామేన దుఃఖేన మహతాన్వితా ౧౧౧. ప్రయాంతీత్వరయారాజ్ఞీ చక్రే తాంస్తాన్మనోరథాన్, అపినామమహా పుత్రోమే దైవేనైవదయాలునా ౧౧౨. పునరుద్ధారితప్రాణో భవేత్సుస్త్యాశివాంపదం, విషఘ్నాః సంతిపల్లర్యస్తాభిర్వ్యాజీవ మేలనా ౧౧౩. ఉజ్జీవయేయుర్మేపుత్రం కింవా కాంతారమారుతాః అంభోనవర్షైరన్యైస్తైరంగేష్వాప్యాయిత స్సుఖీ ౧౧౪. ఉత్తిష్ఠేద్విషముత్థాయః కింనామేక్షేశ నాశనః, అవ్యాహత ఫలాశంసినోప్యపివా వనదేవతాః ౧౧౫ కుర్వీరన్నద్యసౌభాగ్యసం హరిశ్చంద్ర కులాంకురం, అపిస్వభాగధేయాన్మేదాయుశ్శేషా స్సమున్థితాః ౧౧౬. అద్యాపిసుఖ మాగచ్ఛేచ్చంద్ర నత్యాస్తప ఫలం, ఆగచ్ఛంతంపిలోక్యాగ్రే మామంకేత్యనువాదినం ౧౧౭. ఆలోకయేయదీర్ఘాక్షం ఆసేచనకదర్శనం, పప్సలేషు మమాంగేషు నిషించద్భిరివామృతం ౧౧౮. తత్త్వాద్భుతైస్త్వత్పాశైః స్తాపంనిర్వాపయేదపి, దీర్ఘాయుషంత మాలోక్య మూర్ధ్న్యాఘ్రాయ ముహుర్ముహుః ౧౨౦. కిమన్యోయంశుచంకావా ఘోరశాఖోపశాఖికాం, ఏతాననన్యాంశ్చసంకల్పాన్ కల్పయంతీపరశ్శతం ౧౨౧. ఉహ్యమానైవప్రైః శర్వ దబుద్ధ్వాచ పరిశ్రమం, సాగత్వా ప్రోక్తమభ్యాస పుత్రధ్వాంతాదిసంవృతం ౧౨౨. విద్యుత్ప్రభాంతరే పశ్య న్మహాశాఖంచ వా... ... శ్రో వల్మీకం ...గ్న భగ్న వృత్తం ౧౨౩. ఉల్లంఘనం చ విజ్ఞాయ ప్రత్యగ్రయాగతచేతనా, వల్మీకోపాంత నిర్దిష్టం లతాకుంజ మశిశ్రియత్ ౧౨౪. ప్రవిశ్యాతన్మోహామయేచ గర్తే పదేపదేనా శ్రుకణైః పతంతీ, పపశ్య పర్యస్తసమస్తగాత్రం వీరుత్ప్రతానేన తదాస్యపుత్రం ౧౨౫. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే చంద్రవత్యా సర్పదష్టలోహితాశ్వదర్శనంనామ ఏకోనత్రింశోఽధ్యాయః. ౨౯.

భరద్వాజః తతః స్సంభ్రాయ సంభ్రాంయ భ్రమద్భిరీపితాకృతిం, ఖద్యోతైః కేవలినయం దదర్శోత్క్రాంతచేతనం ౧. బాలార్కమివకాలేన గగనాత్పతితంభువి, వ్యావిద్ధమివ ముగ్ధేందుం వ్యాకీర్ణమివ పావకం ౨. అనాథమశరణ్యంచ శయానంభువి కేవలం, శిథిలీకృత సర్వాంగందుస్సహైర్విషమారుతైః, కేశైస్త్రస్తసమత్క్రాన్తై రంతర్మీలిత తారకం ౩. అన్యాదృశమివాపూర్వ మివవర్ణాంతరాన్వితం, తందృష్ట్వా శోకవేగేన తాడితాహృదయేభృశం ౪. హాహంతహంతపుత్రేతి పపాతో

పరీతస్యసా, గాఢమాలింగ్య బాహుభ్యాంశిరఆఘ్రాయవత్సలా ౫. విలుఠం
తీతదంగేషు విష్వక్కీర్ణశిరోరుహా, త్రాతారమస్య పశ్యంతీమాకోదీరితి వాదినం ౬.
అంకేకృత్వాకుమారంత ముపవిశ్య సువేపథుః, బధ్నంతీశిథిలాన్కేశా న్స్పృశ్యంతీవ
ముఖం ముహుః, ఆమృశంతీచ బాహుభ్యా మంగాన్యస్యవ్యథామయీ ౭. విలలాపచ
శోకార్తా రోదయంతీవనంచ తత్, హాహతాస్మిహతాస్మ్యేవా శరణ్యాస్మిహసాం
ప్రతం ౮. క్వగచ్ఛామిచ కింయుంచేకింకుర్వేంద్రమేగతిః, సహాయోధిః స
మంపుత్ర వనంయాతోసిముద్గిరా ౯. అవన్నతాంగతాః సర్వేకింత్వంపిత్రపనోన్ము
ఖః, హరిశ్చంద్రస్యసుకృతం కోసలానాంత్వయేత్సన ౧౦. హోహితాశ్వకథాస్త్వ
మవస్థావిధిరీదృశ, అనేకాయాససంసిద్ధై ర్వ్రతాద్యై స్తుష్టచేతసా ౧౧. వరుణేనైవ
దత్తోసి యజ్ఞేత్వాంవరదక్షిణే, దీర్ఘాయురేషపుత్రోమే భువోగోప్తేతి కల్పితః, సంక
ల్పోపిమయాహంత స్వప్నకల్పోభవత్కిల ౧౨. ఆజగర్తిః పశుత్వేపి తత్పుత్రాన్త్వ
త్కృతేకృతః, తన్మాతుస్తాదృశశ్శోకః కిమాక్రామతిమామితి ౧౩. రక్షితా
త్వంచగాధేయోయస్మాతన్మాతృహార్త్తతః, తథాత్వాంచసముజ్జీవ్య సమేశోకం వినా
శయేత్ ౧౪. మమదాస్యంక్వచిద్గేహే భర్తుర్విరహసైశసం, తవాప్యేవమనస్థాతే
నియతిర్నియతేరహో ౧౫. ఇత్యేవంప్రలపంతీసా మూర్ఛావేగైర్విశృంఖలైః,
ఆక్రాంతాపతితాభూమా నకించి త్ప్రత్యబుధ్యత ౧౬. తాంవీక్ష్యవివ్యదాంశకా
కీర్ణమేషు శిరోరుహా, వ్యారంత స్తనితా కాచిద్ధారాబాష్పముఖోల ౧౭. పిధనై
వసమాపన్న చేతనాచంద్రవత్యథ, కాలకౌశికగేహేన్యై శంకమానా పునః
పునః ౧౮. అంతర్నవనవేనైవ శోకభారేణ శోషితా, ఆఘ్రాతకరుణేయాపి
ఉత్క్రంచేత్కురుతేకిల, తమాందాయుస్పృశంద్యోర్వ్యాప్యయత్నాత్సంహితాకృతి ౧౯
నిర్జగామలతాగేహా చ్ఛన్నైర్వేన మనోరథైః, నిర్గత్య పూర్వసిద్ధేప థధ్యాంతే
పి దుర్గమే ౨౦. కించిదంతర ముల్లంఘ్య చింతయామాస తత్రసా, కుమారంకుత్ర
నేష్యామి కోవాబంధురిహాంతరే ౨౧. అతిక్రామతివేలామే స్వామికికిను వక్ష్యతి,
అత్రకుత్రశ్మశానం స్యాదితి సంజ్ఞాయతేమయా ౨౨. గహనేనాంధకారేణ గర్భి
తాశ్చదిశోదిశః, అస్యచోత్క్రాంతజీవస్య గాత్రంయాతిత్రుకోశతే ౨౩. అంగ ఘ
షుశైథిల్యం మందభాగ్యాకరోమికిం, ఇత్యేవం చింతయంత్యార్వేపమానా పదే
పదే ౨౪. సర్వతోదత్తనయనా దూరాజ్జ్వాలాం దదర్శసా, పురస్యోత్తరదిగ్భాగే
జ్వాలాజాలామహైత్రుతి ౨౫. శ్మశానభూమిరేషేతి తత్రతూర్ణం జగామసా, మధ్యే
తద్విక్రియాంకర్తుం విశ్వామిత్రస్తు మాయయా, భూతాన్ప్రేతపిశాచాంశ్చ క్రూరాన్క్రూరం
డాకోణపానపి ౨౬. వేతాలానగ్నివేతాలా న్రాక్షసాన్పిశితాశనాన్, అసృజ
ద్ఘోరరూపాంస్తాం స్తాంచతేరురుధుః పథి, వ్యక్తాననాన్ జ్వలత్కేశాన్ తీక్ష్ణదంష్ట్రాన్

మహారవాన్ ౨౭. నానావికృతవక్త్రాంస్తాన్ దృష్టమాత్రేణభీతిదాన్, దృష్ట్వాచ
పుత్రశోకాంధా నశకించి త్త్రాసజీగణత్ ౨౮. స్థిత్వాస్థిత్వా పురస్తస్యాః స్వైరం
వికృతచేష్టితా, వినష్టాస్త్రప్రభావేన బభూవుః కోణపాదయః ౨౯. జ్వాలాదర్శనమా
ర్గేణ సాగత్వా ధైర్యమాస్థితా, శ్మశానమపి భీభత్సం సాదదర్శభయంకరం ౩౦.
ఘోరధూమావృతం దిక్షు న్యాత్యుత్కుణపసంవృతం, చితానలచటత్కా
ర బధిరీకృతదిఙ్ముఖం ౩౧. స్ఫోటాస్థి కూటదుర్గంధ పక్షిసంఘనినాదితం,
పిశాచప్రేతవేతాల డాకినీశాకినీవృతం ౩౨. ఏకాకినీతదాలోక్య వ్యవధూతభయో
ద్గమా, కుమారంతత్ర కుత్రాపి శాయయిత్వాశుచాకులా ౩౩. ప్రదగ్ధశేషాణ్యే
ధాంసి సమాహృత్య తతస్తతః, చితాం కామపి సంకల్ప్య స్వర్ణకాంతిముదఙ్ముఖీం ౩౪.
గాత్రాణ్యపాంసులాన్యేవ కృత్వా పుత్రస్య తత్క్షణం, చేలాంచలేన సోత్కంపం స్థాప
యిత్వాశ్రుభిశ్చ తం, అపారయంతీ వాత్సల్యాత్ చితాయాంకర్తుమాత్మజం ౩౫.
విధ్యాయంతీచ సాదీనా శోకాదిద మభాషత, సూర్యవంశప్రదీపస్య హరిశ్చంద్రస్య
భూపతేః ౩౬. లోహితాశ్వస్య సంస్థేయం కాలస్యకుటిలాగతిః, యస్యతల్ప
గృహం రత్నదీపాలోక ప్రకాశితం ౩౭. తస్యాప్యద్యచితాజ్వాలా దీప్తైఃపితృవనే
స్థితిః, నాతిక్రామతి యస్యాజ్ఞాం చరాచరమిదంజగత్ ౩౮. హరిశ్చంద్రస్యతస్యై
షః పుత్రశ్శేతేప్యనాథవత్, యస్యాంగకానిదూయేరన్ తల్పేపి మృదుసంస్తరే ౩౯.
చితాధిరోహణంఘోరం సకథం విషహిష్యతే, ఇదంనిర్ఘాతపతనం యదిశ్రోష్యతిమే
ప్రియః ౪౦. కథంభవేత్కథంజీవేత్కింకుర్యాదపి కింభవేత్, సంహృతానేక
జీవౌఘం మృత్యోః కోశగృహంతవ, అద్యాపిక్షీరకంఠేన కిమనేనైవపూర్యతే ౪౧.
సర్పాభరణ భూతేశ సర్వాలీఢం మహాస్త్రకం, ఉజ్జీవయకృపాలేశైః ర్మౌలిచంద్ర
కలామృతైః ౪౨. ఏవంశోకాకులామగ్నా ప్రలపంతీ విధేర్బలం, అలంఘ్యమితినామ
త్వా వేలాతిక్రమణాకులా, ఉత్క్షిపన్మృదుబాహుభ్యాం పుత్రపుత్రేతి భాషణాత్ ౪౩.
చితాయాం శాయయామాస కులదీపంకుమారకం, తావదాక్రందితంతస్యాః
శ్రుత్వాశోకాకులాక్షరం ౪౪. శ్మశానగోప్తా తంకేశం హరిశ్చంద్రః సమాయయౌ,
అనలాహూతశోద్వ్యక్తాం తామాలోక్యశుచాకులాం ౪౫. సంపృష్ట్వాచితాసక్తం
కుమారంకోపరూషితః, కాత్వంకస్యచవాక్యైః సాధుసాధు కృతంత్వయా ౪౬.
న త్వం శ్మశానగోప్తారం వేత్సిమామిత్యగర్హయత్, ప్రగల్భాసినిశీథేయద్వాంచయి
త్వైవమామిహ ౪౭. మృతస్యదహనోద్యుక్తాహ్యదత్వామమవేతనం, వీరబాహా
హ్వభృత్యోస్మి శ్మశానాధికృతశ్చిరం ౪౮. అనివేద్యచమహ్యాంత్వ మస్మిన్కర్మణి
వర్తసే, ఇత్యాలపంతం మలినం తందృష్ట్వాప్యుపహసంనిశి ౪౯. ఏకాచవేపమానా
చ యాచమానా కృతాంజలిః, నిపత్యపదయో స్తస్య ప్రాహచంద్రవతీశనైః ౫౦.

దయనీయాస్మి పుత్రో మే సోఽయం సర్వహతోఽద్యహి, దగ్ధుమభ్యుత్సహే దైనం కింవా
కుర్యామకించనా ౫౧. ఇతి తస్యా వచః శ్రుత్వా సోఽబ్రవీత్ త్రిగ్మవీక్షణః, దదస్వావే
తనం నో చేన్నదా హ్యాయమితో వ్రజ ౫౨. తస్యక్త్వా కోపతామాక్షః లుంచితా
సంకుమారకం, పాదే గృహీత్వా చాక్షిప్య గర్జయామాస తాం పునః ౫౩. సాతర్జ్య
మానా సోత్కంపం క్షణం పదస్మృతిః, అహం గృహవస్యన్యే గృహ్ణామిత్యుక్త్వా పునర
బ్రవీత్ ౫౪. హరిశ్చంద్రస్య పుత్రోఽయం వచనగ్ధు మిహాధునా, వేతనార్థం చమే
హస్తే నాస్తి హేమ్న కణంచన ౫౫. ఇత్యాకర్ణ్య వచస్తస్యాః స్థిత్వా కాలంచ
తాదృశం ౫౬. తాంసితాంచ సముత్ప్రేక్ష్య పునస్తా మబ్రవీన్నృప ౫౭. తద్యాం వద
సి మే వత్స వేతనం పహ్యతామయం, హరిశ్చంద్రస్య పుత్రోఽస్తు కిమేతే నాగనం
మమ ౫౮. ఇతి ధైర్యం సమాస్థాయ స్థాస్నునా సత్యవర్త్మని, తేన సంతాడితా సాధ్వీ త్ర
స్తావేక్ష్య చ తం తదా ౫౯. అనన్యశరణం త్యక్త్వా తదనంకుమారకం ౬౩. రక్షా
కానవతాస్మదాద్య మనుశ్రుత్వా క్షుహాసితా ౬౪ ఇత్యుక్త్వాగాధమాలిగ్య వాత్సల్యా
చ్చంద్రవత్యథ, తాయయిత్వా చ తం వాస ఖండాస్తీర్ణ సమేస్థలే ౬౦. వేతనం స్వా
మినో హస్తాదపివా కించిదానతా గృహీత్వాస్త్ర ప్రదానార్థ మీ త్యాదయం హ్యాది
బిభ్రతీ ౬౧. పశ్యంత్య శ్రుముఖః పుత్రం పరావృత్య ముహుర్ముహుః, శోకసంరుగ్ధ
[illegible] యుధ ముహు [illegible]
కయక్షా, తథాప్య విక్రుత్య త్ర నాతిదూరే స్థితాం వ్యాఘ్రాత్ ౬౨. సాపి చంద్రవతీ
పూర్ణం నగర ప్రాంత మేయుషీ, దస్యుభిర్మాన్యనానస్య బాలకస్యాత్య దోద్ధ్వనిం ౬౪.
శ్రుత్వాచ ధైర్య మాలంబ్య సకార్యమిదమీదృశం, హేహ భోరాష్ట్రజ్య తాం బాలఇత్యు
క్త్వా ప్రయయా జవాత్ ౬౫. తద్వాచం దూరతః శ్రుత్వా నిశి చోరాః ప్రకంపితాః, తం
హత భూషణైస్సార్థం త్యక్త్వాపి ప్రపిదుద్రువుః ౬౬. సా చ గత్వా తముద్దేశం దృష్ట్వా
బాలం హతం, సథ. హా కష్టమితి వా ర్తస్తా ముహూర్తం పుత్రవత్సలా ౬౭. తావదా
రక్షిణః క్రూరా వివిధాయుధ పాణయః, అన్వేషయంతశ్చోరాణాం గతిమత్ర సమా
యయుః ౬౮. ఆగత్యనిపాత తత్ర బాలకం వీక్ష్య తాం చ తే, త్వయా వ్యాపాదిత
సోయమితి తాం జగృహుస్తదా ౬౯. సా వేపమానా త్రాసేన ప్రవాతే కదలీ
యథా, మృగీ వ్యాఘ్రావరుద్ధేవ బాష్పవ్యాకులలోచనా ౭౦. *చంద్రవతీ* సర్వే
భద్రముఖా యూయం నకిం మదం కృపామయా, చోరైరేష హతో బాలస్తే మాం
నృష్ట్వా ప్రధావయయుః ౭౧. *ఆరక్షకాః* దృష్టాసి యత్త్వయం హత్వా బాల
శ్చోరేరపహృతస్త్వతి, బ్రూషే త్రస్తా సమిత్యుక్త్వా నేతే యాతా ఇతి చాద్భుతం ౭౨.
త్వయా హతోఽయం గాత్రేభ్యో భూషణాన్యాహృతానిచ, పాపశీలాసి దండాసి శంక
యాకింప్రథా విధః ౭౩. సుకుమారమిముం దృష్ట్వా బాలార్కసదృశప్రభం, అపి తే
భూషణార్థం హి హంతు వ్యవసితం మనః ౭౪. పాపేత్వం గోముఖీ వ్యాఘ్రీ కాచి

దుగ్ధముఖం విషం, అంజలిః కర్తరీగర్భః పుటపాకో బహిస్సుఖః ౭౫. ఇతి తే గాఢ
నంది ఘ్నాః కోపోద్భ్రాంతవిలోచనాః, నిబధ్నంతి స్మ తాం పాశైశ్చరజ్జురభిహత్య
తాం ౭౬. తత్రైకా పుత్రశోకార్తా నిశిమార్గమజానతీ, విపదం వీక్ష్య తాం భీతా
నకించిదవదత్తదా ౭౭. భవితవ్యం భవత్యేవ యత్రయత్రాపి వా బలాత్, తేషా
మత్యాహితం శోకసంతాపేన చ వివ్యథే ౭౮. స్థిత్వా కిమపి తద్వాసో బద్ధ్వా త్రా
భరణాన్యపి, కంఠే బద్ధ్వా చ తత్పాణిం బలాదాకర్షయంశ్చ తే ౭౯. ఆకర్షమా
ణా గుణ్యాంతాం పురతః పార్శ్వయోర్ద్వయోః, వ్యథాం సంస్తంభయంత్యంత రన్వ
గాముష్యపాంసులా ౮౦. భర్తుర్వియోగం సుదాస్యం పుత్రస్య చ తథా మృతిం, ఉత్ప
శ్యంతీ పునర్దుఃఖం దైవమేవ జహాసనా ౮౧. ఆరక్షకాస్తు తాం నీత్వా తూర్ణం తే
స్వామినోంతికం, తస్మై నివేదయామాసుస్తం వృత్తాంతమశేషతః ౮౨. శ్రుత్వా
వాచం భటానాం స యథావదవిచార్య చ, అంతరంగో మహీభర్తుః ప్రవిశ్యాస్మై
నవేద్య తం ౮౩. అంచలస్యాంచలేన గాఢయాస్య చ ముఖముద్రయా, తస్మిన్నేవ క్షణే
వధ్యా సేయమిత్యుపపన్నధీః ౮౪. వీరబాహుర్జనం తానాం పాపానామేక
జన్మనాం, హస్తే సమర్పయామాస లిం ప్రబోధ్య చిరేణ తాం ౮౫. మదేన ధనగర్వేణ
నిర్దయా స్త్వేనమూర్ఛితా, శ్మశానగోపురస్యేతాం హన్యతామితి చావదత్ ౮౬. స
తాం బద్ధ్వా లతాపాశైః చకర్ష స్వామినో గిరా, శ్మశానభూమౌ సంస్థాప్య ధ్వాంతాద
వ్యక్తవిగ్రహాం ౮౭. బాలఘాతిని మోహాంధే పాపాచారే దురాశయే, త్వాం హన్మి
యదుష్ఠసంతే యత్కించిచ్చింతయామ్యతత్ ౮౮. ఇత్యుక్త్వా ఖడ్గముద్యమ్య శిత
ధారాభయంకరం, వధాయ స్వప్రభోర్జ్ఞ్యాత ఘనగుప్త నిట్రింశ ౮౯. సా త్వద్వా
చ సమాశ్రిత్య సమాధాయ నిజ మనః, విముక్తోదఙ్ముఖీ భూత్వా బద్ధ్వా కేశాన సం
యతాన్ ౯౦. మధ్యదేశే నిషణ్ణా చ నాసాగ్రన్యస్తదృష్టినీ, ఉవాచ స్విన్నకంఠీ సా
బాష్పపర్యాకులం వచః ౯౧. భర్తా హి దైవతం స్త్రీణాం యథాహం సత్యం బ్రవీమ్యహం,
హరిశ్చంద్రో భవేద్భర్తా మమ జన్మని జన్మని ౯౨. ప్రదాతా స్వాభిముఖ్యేన సుఖస్యాప్య
మిత్రస్య చ, స మే భర్తా హరిశ్చంద్రో హరిశ్చంద్రో మహేశ్వరః ౯౩. మమ ప్రాణా
హరిశ్చంద్రో హరిశ్చంద్రో గతిర్మమ, హరిశ్చంద్రస్య యత్సత్యం నిస్పృత్యాహం ప్రవ
ర్ధితాం ౯౪. వర్ధతాం చ విహారాంశే ర్వసిష్ఠస్య మహాత్మనః, ఇత్యుక్త్వా జోషమే
వాస్తే సాక్షాద్ధైర్యమివాత్మని ౯౫. ఆచ్ఛాద్య వరమూరుభ్యాం బాహుభ్యాం
చ పయోధరౌ, రాజా తద్గిరమాకర్ణ్య హరిశ్చంద్రో మహామనాః ౯౬. సేయం చం
ద్రవతీ దేవీ ప్రాప్తా హ్యేవం దశామితి, అలంఘ్యత్వాచ్చ నియతే రనుభావ్యతయా
త్మనః ౯౭. కాలస్య దుర్నివారత్వాత్ స్వస్వ్యాస్వాకతయా తథా, ధైర్యం పరమమా
స్థాయ వీరబాహోర్గిరం స్మరన్ ౯౮. పారతంత్ర్యం సమాలోచ్య తస్యాశ్చక్రే
మతిం వధే, ఆలంబ్య సధృతిం నాన్యాం చింతాం గాహస్వచేతసి ౯౯. ఇత్యా

శ్వాస్యచ తాంహంతుం పాశౌ ఖడ్గం వ్యలోకయత్, సమాలులో కేసాటోప మధునో చ్చ పునఃపునః ౧౦౦. అమార్జయత్పునః ఖడ్గ మిత్యానై షీక్ష్ణణం నృపః, సవహా సహజంధైర్యం స్వామినః శాసనేస్థితః ౧౦౧. యథావయత్తువధో దేవ్యా ఇత్యం తశ్చింతయా నృపః, ఉచ్చైర్విహస్య తత్సత్యం జయతాంతదితిబ్రువన్ ౧౦౨. ఖడ్గం న్యపాతయత్కంఠే చంద్రవత్యాస్తదద్భుతం ౧౦౩. తద్గలేమృదుశిరీషకోమలే పాతి యత్ ధృతిమతాంమహామతిః ఆపపాతవితతావఖండనో మల్లికాముకుల దామ పాతివత్ ౧౦౪. * * *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపా మాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే హరిశ్చంద్రేణ చంద్రవతీదేవీవధో

నామత్రింశోధ్యాయః. ౩౦.

భరద్వాజః చంద్రవత్యాంతు ఖడ్గస్య నకించిత్కరతాం తదా, దృష్ట్వా రాజోపి తాంతత్రనిశ్చిత్య దృఢభావనాం ౧. విశ్వామిత్రస్తు ధర్మాత్మా సహ శిష్యై ర్మహాదాన్వితః, సద్యః సన్నిధ ఆగత్య రాజ్ఞః ప్రశంసన్సాధువాదితాం ౨. తందృష్ట్వాతత్ర హృష్టాత్మా హరిశ్చంద్రః కృతాంజలిః, కృతార్థోస్మీతి చాభాష్యప్రణనామ పునః పునః ౩ *విశ్వామిత్ర ఉవాచ* హరిశ్చంద్ర మహారాజ ప్రసన్నోస్మితవాధునా, సత్యవాదీత్వమేవాసి ప్రమాణంతత్రమేమనః ౪ తస్మిన్నేవక్షణే సునంతుష్టా దేవాస్తం దేశమాగమన్ ఆరూఢవృషభశ్శంభు రాదీంద్రసుతయాసహ ౫ ఆరూఢగరుడో విష్ణు రన్వితః పద్మవాసయా, సరస్వతీ సమాయుక్తః స్వయంభూర్హంస వాహనః ౬. ఐరావతేనయానేన శచీనాథః పురందరః, అన్యేపి హరిదంతేశాః స్వంస్వంవాహన మాస్థితాః ౭. స్వైస్వైపరిచ్ఛదైర్యుక్తాః దేవాస్త్రిదివ వాసినః, వసవః పితరః సిద్ధాః సాధ్యాయక్షా మరుద్గణాః ౮. గంధర్వా శ్చారణా విశ్వేదేవాః కింపురుషాఅపి, కిన్నరామాతరోరుద్రా విద్యాధరకులాన్యపి ౯. వైమానికాస్తథాసర్వే యేచాన్యే దేవయోనయః, దిక్పాలాభూచరావ్యోమచరాశ్చక్రచరాశ్చయే ౧౦. తథైవాప్సరస స్సర్వా స్సనకాద్యాశ్చయోగినః, మహర్షయస్తథాసర్వే పులస్త్య పులహాదయః ౧౧. ఇక్ష్వాకుప్రముఖాభూపా ర్వాస్తిష్ఠన్ మహాతేజసః, తేషాందీప్త ప్రభావానాం తేజోజాలైర్మహౌజసాం ౧౨. శతార్కమండలంజజ్ఞే సర్వత్రాపి వధస్థలం, మహాప్రకాశే గగనే దేవానాం భూషణాంశుభిః ౧౩. వాచాలేషుదిగంతేషు భూషణానాంచ శింజితైః, కిన్నరీష్వథగాయంతీష్వ నురంజితమూర్ఛనం

౧౪. నృత్యంతీషు సురస్త్రీషు వితన్వ దభినీతిషు, వీణావాదన హృష్టాసు గం
ధర్వీషు సమంతతః ౧౫. చరితార్థో హరిశ్చంద్రః చారణైః చాటుసూక్తిభిః, వి
ద్యాధరకరోత్క్షిప్తైః వ్యాలోలమదషట్పదైః ౧౬. నందనారణ్య కుసుమై రామో
దినిమహీతలే, సరాజాసుఖినీం వీక్ష్య పునశ్చంద్రవతీం ప్రియాం ౧౭. తంచకుంఠిత
ధారంచ ఖడ్గమాలోక్య విస్మితః, దదర్శదేవతాచక్రం మహానందతరంగితం ౧౮.
సదృష్ట్వాదేవమీశానం విష్ణు బ్రహ్మాదిభిర్వృతం, సర్వభాగ్యనిధింభక్త్యా సాష్టాంగం
ప్రణనామహ ౧౯. వసిష్ఠంచమునీనన్యా న్సంతుష్టాన్స్వాత్మభావతః, ప్రణమ్యపున
రుత్థాయ కృతాంజలి రవస్థితః ౨౦. నేత్రాభ్యాం నిర్నిమేషాభ్యాందధ్యౌ దేవం
మహేశ్వరం, తుష్టావావనతో భూత్వాహరిశ్చంద్రో మహీపతిః ౨౧. *హరిశ్చం
ద్రః* నమశ్శివాయ దేవాయమృడాయ పరమాత్మనే, మహాస్వాతంత్ర్య రూపాయ
మహావ్యోమ విభాస్వతే ౨౨. ఇష్టాయసర్వదేవానాం జ్ఞాత్రేసర్వస్యకర్మణః,
కర్త్రేసద్భక్తసిద్ధీనాం కారణాయనమోస్తుతే ౨౩. సార్ధేందు వృషభారూఢం
సాంబం భసితపాండురం, గంగాశేఖర మాత్మేశం శంకరంత్వాంనతోస్మ్యహం ౨౪.
క్వాహంనీచసమాచారః క్వతేసర్వోత్తరాకృపా, అహోభాగ్యం మమాతర్క్యం
అనన్య సులభంప్రభో ౨౫. సతాంసత్కర్మసిద్ధానా మతిదూరే భయప్రదం, ఇదం
శ్మశానమాప్తోసి మత్కృతే కథమీశ్వర ౨౬. సర్వైకపాలమాలాయాం ధత్తూరే
పి హాలాహలే, దోషాకరకలాయాంచ మయిచైషా కృపాతవ ౨౭. సర్వానందమ
యేచిత్తేత్వాందృష్ట్వా పరమేశ్వరం, వాక్చమేత్వన్మయీభూతా నవేద్మిస్తోతు మా
త్మనా ౨౮. ప్రసీదపరమైశ్వర్య ప్రసీదపరమేశ్వర, నత్వాంజానామి నస్తౌమి
నా[illegible]చ్ఛమి నభజామిచ ౨౯. నధ్యాయామినపశ్యామి దివసేష్వేషుశంకర, శ్మశాన
నిలయః ప్రేతైః సంవాసావేశనాగ్రహః ౩౦. నిత్యంచితానలోపాస్తిః తద్ధూమై
రేకరూపతా. చండాలాన్నానుయోగశ్చతథాతేష్వేకజాతితా, ఆత్మనఃస్వసనాథేశ్చ
స్త్రీయోవిక్రయకాంక్షితా ౩౧. భా[illegible]వియోగశ్చమృతపుత్రానవేక్షణం,ఇత్యాది
రూపాదేవేశ వృత్తిర్మేసాంప్రత కిల ౩౨. [illegible]థాపిదోషసామగ్రీం గుణేష్వేవ ని
వేదయే, మహాకారుణికస్వామి న్మహేశత్వమివేక్ష్యతే ౩౩. ప్రణతోస్మిమహాదేవ
ప్రసీద కరుణానిధే, ఉతిరావిశ్యయద్యుక్తం తద్విధేహి నమోస్తుతే ౩౪. *భర
ద్వాజః* ఇతిస్తుత్వా హరిశ్చంద్రో బ్రహ్మ విష్ణ్వాది దైవతం, శిరస్యంజలిమాధాయ
శివాత్మా సమపద్యత ౩౫. తతఃస్తోత్రేణ సంతుష్టో హరిశ్చంద్రస్య శంకరః, దేవః
పరమకారుణ్యాః తంబభాషే శుభాక్షరం ౩౬. *శ్రీదేవః* హరిశ్చంద్రమహాభాగ
తవసత్యవ్రతేనమే, సంతుష్టిః పరమాజాతా కోవాత్వత్సదృశోభువి ౩౭. విశ్వామి
త్రస్యమహతీంకోన్యోమాయా మిమాంతరేత్, ధీరోదాత్తోసి రాజర్షే మద్భక్తశ్చ
విశేషతః ౩౮. విసృజ్యత్వవరజాతింస్వాం చండాలస్య వశేస్థితః, కోన్యస్త్వ

యావినా లోకే విచరే ద్దుష్కరం వ్రతం ౩౯. ఇత్యుక్త్వా భగవాంస్తత్ర పాణి
భ్యామభిమృశ్యతం, చూడాగంగాజలైశ్శుద్ధైరభిషిచ్య తతఃపరం ౪౦. తదద్భుతం
తతో దేవా గంధర్వాః పరమర్షయః, ధర్మోత్తరంచ తేరాజ్యం లబ్ధవానితిచాబ్రు
వీత్ ౪౧. మహాకారుణికం దేవం హర్షోత్ఫుల్లాననవందిరే, అప్రాకృతాభ్యాంపాణి
భ్యామభిమృష్టో మహేశితుః ౪౨. అభిషిక్తశ్చ మౌలీందు సుధాక్తైస్సర్వధునీ జలైః,
హరిశ్చంద్ర స్తదాజజ్ఞే సహస్రాదిత్య సన్నిభః ౪౩. తతో దేవః కృపారాశి రగ్రే స్థం
డిలశాయినం, రోహితాశ్వం సుధాసారైః అస్పృశ్యస్త్వం దివౌకసైః ౪౪. తతస్సు
చేష్టితశ్లిష్ట తత్కరణసౌష్ఠవః, అభినంద్య హరిశ్చంద్రమాబభాషేముదాన్వితః ౪౫.
చత్వారోపి యుగారాజన్ యావద్వృత్తా భవంతిహి, పంచాశత్కోటివిస్తీర్ణాం తావ
ద్వహ భుజేభువం ౪౬. దీర్ఘమాయుశ్చ తేభూయా ద్దివ్యాస్సంతు సమృద్ధయః
ధర్మోత్తరంచతే రాజ్యం యథాకృతయుగేతథా ౪౭. దీర్ఘాయుషః ప్రజాస్సంతు
దుర్భిక్షాదిభయోజ్ఝితాః, ఉపర్యుపరి మయ్యేవ భక్తిస్తేపరివర్ధతాం ౪౮. భుక్త్వాభో
గాన్ బహువిధాన్ మానుషాంశ్చాప్యమానుషాన్, అన్వితః పుత్రపౌత్రాద్యైరభిరక్ష్య
చిరంమహీం ౪౯. అద్యాపిమృగ్య మామ్నాయైరతే సాయుజ్యమాప్స్యసి, ఇత్యు
క్త్వా భగవాన్ స్నాతం గాభిషిచ్య పునః పునః ౫౦. ఆలింగ్యా కేనాపి దేవాః సాసితస్మై
వరందదౌ, తతోవిష్ణుర్ముదాయుక్తస్తస్మై దివ్యాన్వరాన్ దదౌ ౫౧. పరమస్థ
పదంలబ్ధ్వా స్పృహణీయం సురైరపి, భూయః సర్వాశిషాంభూమిః స్వామకుత్ర
శాసనః ౫౨. బ్రహ్మాపితస్మై ప్రదదౌ వరం హర్షసమన్వితః, స్వర్గేష్వపి మదీయే
షు సర్వదర్శీభవానితి ౫౩. ఇంద్రాద్యాశ్చ తతో దేవాః తస్మిన్ననుగ్రహం పరం,
పృథక్పృథక్తదాశ్చక్రు నవ్యాఘాతాస్వరాన్ స్తదుః ౫౪. జీవత్పుత్రశతాసాధ్వీ భ
ర్తృభక్తా యశస్వినీ, భవేత్వాత్మజుషో ద్వేచంద్రవక్త్ర్యై వరాన్దదుః ౫౫. లక్ష్మీ
శ్చవాఙ్ముఖీదేవీ పౌలోమీచ తదాదిమాః, చంద్రవక్త్ర్యై గదుర్దివ్యాన్ వరాన్దిక్పా
లవల్లభాః ౫౬. తతో వసిష్ఠోధర్మాత్మా ప్రహర్షపులకాన్వితః, కృతప్రణామం రాజా
నమభినంద్యేద మబ్రవీత్ ౫౭. *వసిష్ఠః* కృతకృత్యస్త్వమేవాసి త్వంహి పూర్ణ
మనోరథః, త్వమేవ సంపదాంభూమిః త్వమేవ తపసాంపదం ౫౮. యథామేవర్ధ
తే చిత్తం తథావర్ధస్వ చేతసా, ఉత్తేజిత స్త్వయైవాద్య సూర్యవంశో మహానయం ౫౯.
కృచ్ఛ్రం మహదిదం తీర్ణం త్వయాగాధేయనిర్మితం, అకృత్రిమరసాదారాన్ భుజ్క్ష్వ
భోగాన్ శివేచ్ఛయా ౬౦. ఇత్యుక్త్వా పునరాశీర్భి ర్దిష్టాభి స్తమవర్ధయత్, తతస్తథా
సమాలోక్య దేవతామేలనం మహత్ ౬౧. దేవస్యానుగ్రహం దృష్ట్వా హరిశ్చం
ద్రే మహాత్మని విష్ణ్వాదీనాంచ నిర్వర్ణ్య కృపాంతస్మైపృథక్పృథక్ ౬౨. జగన్మా
తుస్తథాదేవ్యాస్తస్మిన్నాలోక్యతాందయాం, తథాతంచవిసిశ్చిత్యసత్యవ్రతపరాయణం
౬౩. చిత్తేవాచి క్రియాయాంచ దృష్ట్వా తస్యైకభావతాం, తాదృక్కర్మసహత్వంచ

తస్యాశ్చప్రీత్యస్య తదాతదా ౬౪. అవిక్రియంచ సంకల్పం సుసమాహిత చేతసాం,
ఔదాసీన్యం స్వరాజ్యేపి సౌముఖ్యంచ విపత్స్వపి ౬౫. భక్తించ పరమేశానే
నైరంతర్యేణ భూయసీం, ఆనృశంస్యంచ భూతేషు నియోక్తుర్వచసి స్థితిం ౬౬.
స్వప్రవృత్తౌ తపశ్శుభంశం సత్యపవేకవృత్తితాం, అన్యాంశ్చ సద్గుణాంస్తస్య నిశ్చిత్య
కరుణార్ద్రధీః ౬౭. విశ్వామిత్రో మహాతేజా విధాయాత్మని తీక్ష్ణతాం, అనుగ్రహ
పరోభూత్వా హృష్టా ద్విష్టారి తేత్తుణః ౬౮. వాసనామయమప్యస్మి న్కౌటిల్య
మవధూయచ, విశుద్ధైశ్చేష్టితై రేవ వ్యంజయన్మదమాదరం ౬౯. హరిశ్చంద్ర
మువాచాగ్రే కృతాంజలిపుటం స్థితం, *విశ్వామిత్రః* సాధుసాధుమహారాజ సత్య
వాదీ త్వమేవహి ౭౦. నిర్వ్యూఢైవ ప్రతిజ్ఞాతే కృతకృత్యోసి సాంప్రతం, మమమా
యాసహస్రాణి దురంతాని పదేపదే ౭౧. జేతుంత్వామేవభోరాజన్ నపశ్యామ్యుప
రం క్వచిత్, భావంజిజ్ఞాసమానేన సత్యవాదే ప్రతిష్ఠితం ౭౨. ఏవ మాయాసి
తోసి త్వమియంతంకాల మాత్మనా, సత్యవాదీత్వమేవాసి నద్వితీయోస్తికశ్చన ౭౩.
చతుర్దశసు లోకేషు పుణ్యశ్లోక స్త్వమేవహి, సంతుష్టోస్మి భవద్వృత్త్యా స్త్వయిస
ర్వాధికాగుణాః ౭౪. నిత్యసిద్ధానుభావానాం యోగినామపి దుర్లభం, పశ్యసత్య
స్య మాహాత్మ్యం యదేవం పరమేశ్వరః ౭౫. యత్రతిష్ఠసి తత్రైవ సన్నిధత్తే సహా
మరైః, పంచకోట్యబ్దమేకాగ్ర్యా ద్రదితస్య మహీయసః ౭౬. తపసోర్ధం మమా
ర్థ్యస్య పుణ్యశ్లోక గృహాణతే, ప్రతిగృహ్ణాష్వ శక్తిస్తే దీయమానామిమాంమయా
౭౭. తపసా తేజసాకీర్త్యా భవసర్వాధికః క్షితౌ, ఇత్యుక్త్వా తపసోర్ధంచ దాతుకామే
మహామునౌ ౭౮. తంప్రణమ్య మహాభాగో హరిశ్చంద్రో గిరందదౌ, *హరిశ్చం
ద్రః* మహామునే కృతార్థోస్మి తవానుగ్రహభాగహం ౭౯. ఏతావతైవ సిద్ధస్య
కిమాశాస్య మతఃపరం, త్వమేవధర్మం జానాసి వర్ణానాం దేవచోదితం ౮౦. యజ
నాదీని షట్కర్మాణ్యాసన్విప్రస్య వైదికాః, త్రీణ్యేవక్షత్రియస్యాహుః కర్మా
ణ్యాత్మవిదాం వర ౮౧ అధీతిర్యజనం దానమితి తత్కురుమేదయాం, నప్రతి
గ్రహయోగ్యోహం యద్విజేష్వేవవిశ్రుతాః ౮౨. బిభేమ్యేతచ్చ కర్తుం సర్వ
ధర్మాస్త్వయిస్థితాః, ఇతితస్యగిరంశ్రుత్వా దృఢచిత్తస్య కేవలాః ౮౩. ప్రశశం
సుర్మహాత్మానం తమేవ యశసాంనిధిం, విశ్వామిత్రోపి దత్వాచ ప్రహర్షం పర
మంత్రితః ౮౪. ఆశీర్భిరన్వితాభి ర్హరిశ్చంద్ర మపూజయత్, తమువాచ పున
స్తత్ర విశ్వామిత్ర స్తపోనిధిః ౮౫. *విశ్వామిత్రః* బ్రాహ్మణస్యచ కస్యాపి దాసీ
భూతావ్య గృహేస్థితా, రాజ్ఞీచంద్రవతీత్యేవం మాకృథా స్త్వంవ్యాదివ్యథాం ౮౬.
హవ్యవాహానలవాయుం నామ్నాభూ త్కాలకౌశికః, మమత్వాచం సమాలంబ్య
స్వాహాదేవీచ గేహినీ ౮౭. యస్యకస్యాపివాగేహే సాధ్వీంచంద్రవతీ మిమాం,
నిక్షిప్యేత్యం కింరాజన్ జానన్ధర్మమయాత్మస్థితిం ౮౮. యోవీరబాహు శ్చాండాలం

సాక్షాద్ధర్మః సనాతనః, మద్గిరాత్ గ్రహీతాం మూర్తిం త్యక్త్వా ద్రష్టార మాగతః ౮౯.
అక్రోధాద్యా గుణాః సర్వే తస్యైవానుచరా మతాః, ఇమాంశ్చ శ్మశానభూమించ యజ్ఞ
శాలేతి విద్ధిమే ౯౦. ఆగాహి కృతవానత్ర బ్రహ్మలోక పితామహః, ఏషఏవ మహా
యజ్ఞం సర్గసంపత్త్యభివృద్ధయే ౯౧. మన్మాయయా కుమారస్తే రోహితాశ్వోపి
భోగినా, [illegible] ౯౨. [illegible]
తథాపి చోర్ణైర్వ్యాఘ్రాదనంచ యత్, చంద్రవత్యాం తదారోపః తద్వ్యయం మహా
మాయైవమే ౯౩ కస్యచాప్యస్య కన్యాద్వం రోహితాయ ప్రియామపి, నియోగాద్ధ
ర్వచనాత్తస్య ౩౦ శ్వో [illegible] ప్రవత్స్యతి ౯౪. సత్యం మహానుభావోసి దేవేభ్యో
ప్యతిరిచ్యసే, కిమత్ర బహునోక్తేన సర్వాన్లోకాన్ నచాప్నుహి ౯౫. భూయః
ప్రకృతిభిర్యుక్తో రత్నసింహాసనేస్థితః, అయోధ్యాయాం మహారాజ గచ్ఛ రాజ్యమకం
టకం ౯౬. ఇత్యుక్తవతి గాంధేయే సర్వే శక్రముఖాః సురాః, కౌశికం ప్రశశంసుస్తే
హరిశ్చంద్రంచ వాఙ్మయైః ౯౭. హరిశ్చంద్రోపి రాజేంద్ర శ్చంద్రవత్యాత్మరూపయా,
కుమారేణచ సంయుక్తో లోహితాశ్వేన ధీమతా ౯౮ అనుజ్ఞాతాత్మ సర్వంతా మునిజ్ఞా
తాత్మవృత్తినా, తదావ్యక్తాత్మనా యుక్తో మంత్రిణా సత్యకీర్తినా ౯౯. వసిష్ఠం ప్రణిప
త్యాగ్రే భక్త్యా యుక్తః పునః పునః, చరణౌ కౌశికస్యాపి ప్రతిగృహ్ణా స్వభావతః
౧౦౦. స్వాభావిక కృపాసింధుం సోమసోమాంగ శేఖరం, అంతర్బహిస్సమంతా
చ్ఛప్రకాశవపుషాస్థితం ౧౦౧. పశ్యన్నుపవసన్ పశ్యంశ్చ ప్రాంజలిః ప్రయతాశయః,
ప్రసీద పరమేశానే త్యుక్త్వా నస్మై సమృద్ధధీః ౧౦౨. అథదుందుభయో నేదు
ర్దివ్యా దివి సమంతతః, పపాత సురమోదారా పుష్పవృష్టిశ్చ భూయసీ ౧౦౩. దేవో
పిదైవతైస్సార్థం వ్యాఘ్రో వృషభవాహనః, అనుగృహ్య హరిశ్చంద్రం స్వంధామ పు
నరాయయౌ ౧౦౪. ఋషయశ్చ పులస్త్యాద్యా వర్ధయంత శ్శుభాశిషః, హరి
శ్చంద్రే ప్రముదితాః సర్వేజగ్ముర్యథాగతం ౧౦౫. వసిష్ఠోప్యనుగృహ్యైనం వాగ్భి
రగ్ర్యాభిరగ్రణీః, రాజ్ఞీమపికుమారంచ స్వాశ్రమాభిముఖం యయౌ ౧౦౬. కౌశి
కోపి స్వయం శిష్యైర్హరిశ్చంద్రం ప్రహర్షయన్, తత్సత్య నాదముఖరః తపోవన ము
పాయయౌ ౧౦౭. హరిశ్చంద్రోపి ధర్మాత్మా చంద్రవత్యా సమన్వితః, లోహి
తాశ్వేన పుత్రేణ మంత్రిణాపి శుభాత్మనా ౧౦౮. ప్రవిశ్య పురమూర్ధ్వర్యం పురీం
వారాణసీం తతః, సహర్షవిస్మయముఖైర్వీక్ష్యమాణ సస్తతః ౧౦౯. పౌరైర్వి
జ్ఞాతవృత్తాంతైస్తాన్స్వవాచా ప్రమోదయన్, ప్రణమ్య దేవ వేశ శివం విశ్వేశ్వ
రం శివం ౧౧౦. మహావిభవసంయుక్తైస్తైస్తైః పజనైర్వృతః, పూజితః కాశిరాజే
న జ్ఞాతార్థేనానతాత్మనా ౧౧౧. తత్రప్రత్యుద్గతో హృష్టైః పౌరజానపదైర్జనైః, సే
వ్యమానః ప్రకృతిభిః భక్తిసంవాసితాత్మభిః ౧౧౨. అయోధ్యాం సర్వతోరమ్యాం
ప్రవివేశపురీం నృపః, తత్ర సింహాసనారూఢో హరిశ్చంద్రో మహాయశాః ౧౧౩.

రరక్ష జగతీంకృత్స్నాం యథా దేవస్య భాషితం, *భరద్వాజః* ఏవంప్రసంగాత్సం ప్రోక్తం హరిశ్చంద్రస్య భూపతేః ౧౧౪. ఉపాఖ్యానమిదం పుణ్యం సత్యవాదిత్వ లక్షణం, యఇదం శృణుయాన్నిత్యం పుణ్యాత్మా యుక్తమానసదా ౧౧౫. ఉపాఖ్యానం మహాభాగ సభవేత్సర్వపుణ్యభాక్, ఇదం హరిశ్చంద్రనృపస్యవృత్తం [illegible] యుజ్యముషైతి సత్యం ౧౧౬. * *

ఇతి శ్రీస్కాందేపురాణే [illegible] మధ్యమభాగే
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానే హరిశ్చంద్రాయ వరప్రదానం నామ
ఏకత్రింశో ధ్యాయః. ౩౧.

భరద్వాజః శ్రుతమేతదుపాఖ్యానం సర్వపాపప్రణాశన, పఠతాం శృణ్వతాంవాపి భుక్తిముక్తిఫలప్రదం ౧. *విష్ణువృద్ధః* శ్రుతమేతదుపాఖ్యానం హరిశ్చంద్రస్య భూపతేః, సత్యవ్రతైక నిష్ఠస్య సద్గురౌ న్యస్తచేతసః ౨. ఇదం హిమవదాఖ్యానం సర్వపాపప్రణాశనం, శృణ్వతాం పఠతాంవాపి భుక్తిముక్తి ఫలప్రదం ౩. చిరకాలేపి నిర్వృత్తం ప్రత్యక్షమివసద్గురో, హరిశ్చంద్రస్యచరితం ప్రతిభాతి స్వదీరితం ౪. గురవస్సంతిసర్వేపి వసిష్ఠస్సద్గురుస్సతాం, యదేవమాత్మయోగేన హరిశ్చంద్ర మపాలయత్ ౫. అనుపాలితవాన్ భూమౌ హరిశ్చంద్రోపి తాదృశః, యోఽన్యైర్దుర్వహం [illegible] సత్యవ్రత మపాలయత్, ౬. విశ్వామిత్రస్య రాజర్షేః మహానాజాల ముల్బణం, నిస్తరేత్తుం వినా కోన్యః మనసాపి సుదుస్తరం ౭. మునేప్రసీదభూయోపి శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః, తీర్థానిదివ్యరూపాణి శివదాని శరీరిణాం, ౮. కూలయోస్తుంగభద్రాయాః ప్రదిష్టాని మహర్షిభిః, వక్తుమర్హసితత్త్వజ్ఞ తత్తన్మాహాత్మ్య ముత్తమం ౯ *భరద్వాజః* సర్వోత్కృష్ట నిధేస్తస్య వసిష్ఠస్యాశ్రమేస్థితం, పాపనాశనమిత్యస్తితీర్థ మస్మిన్మేనతత్ ౧౦. దేవా ఋషీణా పిత్రూణాం తత్ర స్నాత్వాయ స్తర్పయేన్నరః, బ్రహ్మహత్యాది పాపానాం ప్రాయశ్చిత్తం సవిందతి ౧౧. పరాన్నభోజీ నిత్యం యస్సంగచ్ఛేత్ వృషలీమపి, తత్తత్పాపైశ్చ ముచ్యేత తత్రస్నాత్వా సకృన్మనే ౧౨. సురపాసంగమాఖ్యంచ తీర్థం తత్పరతస్స్మృతం, తత్రతీర్థేసకృత్స్నానం గంగాస్నానశతోపమం ౧౩. కకుభః కశ్చిదుచ్చాయచ్ఛాయామండల శోభితః, శాస్త్రికృద్భానురథ్యానాం శాఖాభిర్వ్యోమలంఘినాం ౧౪. ఆరురోహపురాకశ్చిద్వానర స్తంసదోచ్చ్రయం, తత్రశాఖోపశాఖాసుచచారచపలస్వతః ౧౫. తస్మిన్ క్షణేమహావేగాత్సరిత్పూరేణదుస్సహాం ౧౬ అస్కందత్ కకుభస్సద్యస్స్వం పాథో

భిర్నిమజ్జయన్ ౧౭. తతస్సవానరో భీతో హ్యవరోఢుం తదాక్షమః, వసాతతస్య శాఖా గ్రాత్స్వారే తరలచేష్టితః ౧౮. తతః పతనమాత్రేణ పునరో ముక్తజీవితః, బ్రహ్మలోక మగాచ్ఛద్ధో దుష్ప్రాపమమరైరపి ౧౯. సస్థితాంబుపూరేపి కకుభోప్యాపి దృశ్య తే, భృగుపాతఫలం యస్మాత్పతనాత్ప్రాహురాస్తికాః ౨౦. తతో దశాశ్వమేధా ఖ్యం తీర్థం సర్వోత్తరోత్తరం, ఫలం దశాశ్వమేధస్య స్నానాద్యత్ప్రాప్నుయాన్నరం ౨౧. *విష్ణువృద్ధః* అశ్వమేధస్యచైకస్య ఫలం హి శ్రూయతే బహు, ఫలం దశాశ్వమేధస్య చిత్రమత్రోపపద్యతే ౨౨. దశాశ్వమేధనామేదం తీర్థస్యాస్య కథం స్మృతం, శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్వజ్ఞ మహాత్కౌతూహలం హి మే ౨౩. *భరద్వాజః* ఇమ మేవపురా ప్రశ్నం పద్మకల్పే కరోద్గుహః, ప్రణిపత్యమహేశాన మాసీనం మంగ లయే ౨౪. శేవస్తమభినంద్యైవ తస్మై దర్శయితుం కిల, సాక్షాత్తీర్థస్య మాహా త్మ్య క్రియయా మతి మాదధే ౨౫. స్వయంచ భిక్షుకో భూత్వా శివలాంఛన తారకః, అనుయాతో గుహేనైవ తథా మానవరూపిణా ౨౬. మందరాద్రేర్వినిర్గత్య హేమకూట ముపాగమత్, తత్ర యాత్రోత్సవే దేవం సర్వత్ర జనసంసది ౨౭. క్షుద్వికారం సముద్ఘోష్య శుష్యస్ఛుషా వ్యయాచత, అన్నం దదామి తే భిక్షో భుజ్యతామ్ర గతం నరం ౨౮. ధర్మచేతాస్స్వమేవేతి తం ప్రతిస్స్వాబ్రవీత్పునః, దశాశ్వమేధా యేనాత్రకృతాః శాస్త్రోక్తదక్షిణాః ౨౯. గృహేషు భుజ్యతే తత్ర మయా నాస్యత్ర కుత్రచిత్, ఇత్యాకర్ణ్య గిరం తేన తేనాన్నప్రదో వదత్ ౩౦. ఏకస్యాప్యశ్వమే ధస్య పారంగంతుం న శక్యతే, బ్రహ్మణాపి కుతః కోహం భుజ్యతామాగచ్ఛవా పరం ౩౧. ఇతి తద్వాక్యమాకర్ణ్య తంముక్త్వాన్య ముపాగమత్, తస్మైతథాబ్రవీత్సోపి తథా తస్మైగిరం దదౌ ౩౨. ఏవం తత్రపరిక్రమ్య క్షుధయాదీపితః కిల, దశాశ్వమేధతీర్థస్య పార్శ్వభూమి మగాచ్ఛపః ౩౩. తత్రాపి బహవో యుక్తాః స్నానసత్క్రియయా స్థి తాః, అతిష్ఠంస్తానుపాసాద్య భిక్షురన్నమయాచత ౩౪. దశాశ్వమేధకృద్యోత్ర భుంజీయాం తస్య వేశ్మని, నఃకశ్చిదపిచేత్తాదృక్ సోన్నదో మే భవిష్యతి ౩౫. వ్రత మాజన్మసిద్ధం మే క్లిశ్యంత్యంగాని చ క్షుధా, దశాశ్వమేధినో గేహే భోక్తవ్యమితి సోబ్రవీత్ ౩౬. తమాకర్ణ్య గిరం భిక్షోః క్వాశ్వమేధః క్వవా వయం, ఇత్యుక్త్వా తత్ర చ స్నాత్వా జోషం సర్వజనోగతః ౩౭. భిక్షోస్తాంస్తాః సమాకర్ణ్య తత్ర శ్రుతనిధి ర్ద్విజః, జానంస్తీర్థస్య మాహాత్మ్యం పురాణేషు శ్రుతం తదా ౩౮. భోక్తవ్యం మమ గేహేద్య త్వయేత్యేవం న్యమంత్రయత్, తం ప్రతిస్యాద్ద్విజం దేవః శ్రేష్ఠస్త్వం కృతినా మితి ౩౯. తథాశ్వమేధకృత్త్వం చేదన్నం దేహీ త్యభాషత, సవిహస్యాబ్రవీద్విప్రం చిరంభిక్షుం విలోకయన్ ౪౦. ప్రతోపవాసతీర్థాంభస్స్నానసామాన్య జపాదయః, అశ్వమేధస్యచైకస్య కలాంనార్హంతి షోడశీం ౪౧. అశ్వమేధసహస్రాణాం యత్ఫ లంతత్ఫలం భువి, అత్ర తీర్థే సకృత్స్నానాదనాయాసేన జాయతే ౪౨. జన్మప్ర

భృతిచైవాత్రత్రిసంధ్యం స్నానమాచరన్, భిక్షాకాలంనయామ్యేవం సదానిర్విఘ్న సత్క్రియః ౪౩. అశ్వమేధసహస్రాణాం సకృత్స్నానాత్ఫల కిల, ఫలందశాశ్వమేధస్య సకృత్స్నానాన్నరోభవేత్ ౪౪. నవిశ్రామ్యంతిచాద్యాపి పురాణాన్యాగమా అపి, అస్యతీర్థస్యమాహాత్మ్యం శ్రుత్వాస్తుత్వాపి సువ్రత ౪౫. ఆగచ్ఛః క్షుధితో హ్యద్య శుష్యత్కంఠోసి మాచిరం, అభూర్దశాశ్వమేధీత్వం నహిమే సంశయా స్పదం ౪౬ ఇతితస్యగిరాతుష్టః సదైవపరమార్థయా, తత్రతీర్థం తదుద్దిశ్య స్కందం సంప్రత్యయం వ్యధాత్ ౪౭. సాయుజ్యంచ తథాతస్మై దదౌశ్రద్ధాలవే శివః, అశ్వమేధాయుతఫలం తద్దదాతి తథాపిహి ౪౮. దశాశ్వమేధకీర్త్యాతు తీర్థంతస్మా మతః శ్రుతం, శిలాయాంతత్రభూతేశః స్థిత్వా భిక్షామయాచత ౪౯. తత్రైవరుద్ర పాదాంకో హ్యద్యాపి పరిదృశ్యతే, దశాశ్వమేధసదృశం తీర్థంలోకే నవిద్యతే ౫౦. స్నానమాత్రాత్ ద్విజోయత్ర శివసాయుజ్య మాప్నుయాత్, దశాశ్వమేధాఖ్యమితీరితం తే తీర్థంజగత్పావనమాదసిద్ధం, తీర్థాని విద్వన్ పరతోపివక్ష్యే శృణుత్వమేకాగ్ర మనాః శుభాయ ౫౧.		*		*		*

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే
పాపవినాశనాశ్వమేధ తీర్థవర్ణనంనామ
ద్వాత్రింశోధ్యాయః. ౩౨.

శ్రీ విరూపాక్షేశ్వరార్పిత మస్తు.

శ్రీ పంపామాహాత్మ్యస్య మధ్యమభాగే

ఉత్తరార్ధప్రారంభః

* విష్ణువృద్ధః * శ్రుతానితానిసర్వాతీర్థాని తుంగభద్రా తటోపరి, బ్రహ్మ
కుండస్య మాహాత్మ్యం శ్రోతుమిచ్ఛామిసద్గురో ౧. * భరద్వాజః * బ్రహ్మ
కుండస్య మాహాత్మ్యం బ్రహ్మణోద్ఘోషితంపురా, సామర్థ్యాన్నహిశక్నోమి వక్తుం
వక్ష్యేయథామతి ౨. కామదాహే పురారుద్రముఖా త్స్వేదకణోఽభవత్, తత్రో
ద్భూతమిదం తీర్థం స్కందాయైవం శివోఽవదత్ ౩. మన్ముఖస్వేదసంభూతం యత
స్తీర్థమిదం మహత్, తస్మాన్మన్ముఖమిత్యేత న్నామ్నా లోకేషుగీయతే ౪. ఇత్యే
వమువద రుద్రఃస్కందాయామితతేజసే, పురాచారంభకల్పాఖ్యే బ్రహ్మాసృష్ట్వా
ఖిలం జగత్ ౫. ఇహాద్యాబ్రహ్మణా స్నాతింబ్రహ్మకుండం తతఃస్మృతం, పంపా
క్షేత్రస్య దివ్యస్య తథామాహాత్మ్యదాయికా ౬. బ్రహ్మపుష్కరణీహ్యేషా బ్రహ్మ
జ్ఞాన ప్రకాశనీ, ఇదంపవిత్రమమృతం పాపఘ్నం పుణ్యవర్ధనం ౭. బ్రహ్మకుండ
మహాతీర్థం మహాపాతకనాశనం, సాగరాణాంయథాధన్యః గంభీరఃక్షీరసాగరః ౮.
ద్వీపానాంతత్రసర్వేషాం శ్వేతద్వీపంయథోత్తమం, విష్ణుఃసనాతనోదేవో దేవానా
ముత్తమోయథా ౯. లోకానామపిసర్వేషాం సత్యలోకోయథోచ్ఛ్రితః, తరూ
ణాంతత్రసశ్రేష్ఠః పారిజాతతరుర్యథా ౧౦. నక్షత్రాణాంయథాచంద్రో గ్రహాణా
మంశుమాన్యథా, పంచానామపిభూతానాం యథాసర్వంసహా మతా ౧౧.
గవాంయథైవసురభి ర్వర్ణానాంబ్రాహ్మణోయథా, పంచాక్షరీవ మంత్రాణాం
ప్రణవఃఛందసాంయథా ౧౨. ధర్మాణామివసద్బుద్ధిః శరణాగతరక్షణం, దానా
నామవశిష్టానాం విద్యాదానమిహోత్తమం ౧౩. మాతృశుశ్రూషణమివ శ్రేయసాం
పరమం హితం, అపుష్కలానాంపూజ్యానాం పత్యురభ్యర్చనంయథా ౧౪. యథా
సంపత్కరాణాంచ స్వగురోర్వాక్యపాలనం, అశ్వమేధఃక్రతూనాంచయథావైశిష్ట
గోచరః ౧౫. యథా వైదికమంత్రాణాం గాయత్రీవిశ్వపావనీ, తుష్టానామపిసర్వాసాం
శివపూజా యథోత్తమా ౧౬. గిరీణామపిపుణ్యానాం హేమకూటోయథామహాన్, సరి
తాంతుంగభద్రేయం పుణ్యాసాగరగామినీ ౧౭. క్షేత్రాణామపిదివ్యానాం పంపా
క్షేత్రమిహోచ్ఛ్రితం, లోకేశ్వరాణా మాద్యానాం విరూపాక్షోయథేశ్వరః ౧౮.

తథైవసర్వతీర్థానాం బ్రహ్మకుండమిహోత్తమం, సమష్టిశ్శ్రియసా మేత త్సామగ్రీసర్వ సంపదాం ౧౯. ప్రభవస్సర్వపుణ్యానాం ప్రకృతిస్తపసామిదం, తదిదందేవపీఠస్య పూర్వస్యాందిశి సంస్థితం ౨౦. ప్రదేశేద్వాదశధనుఃప్రమాణే విమలోదకం, సంకల్పమాత్రం దేవస్య స్వతస్సిద్ధమనాకులం ౨౧ నశోషంయాతి కల్పాంతేష్వపి తత్సామూదంనృణాం, నకీటైర్గ్రాహ్యతేచాస్య పాథోనక్రిమిభి స్తథా ౨౨. రసవచ్ఛిశిరంహృద్యం సజంబాలం ప్రసాదవత్, కమలోత్పలకల్హార కైరవామోద వాసితం ౨౩. హంసకారండవాకీర్ణం కలనిర్హ్రాదసారసం, చక్రవాకసమాక్రాంతం శతపత్రవనావృతం. ౨౪. స్ఫురత్స్ఫటికసోపానం సువృత్తం తటపాదపైః, శీకరానిలసంచారపవిత్రితచరాచరం ౨౫. దర్శనాత్స్పర్శనాత్పానాత్స్నానా చ్చాఖిలసిద్ధిదం, విరూపాక్షస్యదేవస్య బహుమానపదంమహత్ ౨౬. పంపాంబికా సదాలోక సుధానిష్యందశీతలం, శక్త్యాభిగుప్తంసర్వత్ర మన్మథితిప్రసిద్ధయా ౨౭. తత్రస్నానకృతాం పుంసాం పుణ్యచోరాన్నిశాచరాన్, నిహంతిమన్మథశక్తిర్నిజశక్త్యైవశాసతీ ౨౮. అనంతకోటయోరుద్రాః విరూపాక్షశివాజ్ఞయా, పాలయంతిచసర్వత్ర బ్రహ్మకుండం స్వశక్తిభిః ౨౯. సర్వమంత్రమయం సర్వతేజోమయ మనుత్తమం, సర్వతీర్థమయం సర్వసమన్వయమయంవిదుః ౩౦ క్షేత్రరాజ ఇతి ఖ్యాతం పంపాక్షేత్రంయథాభువి, బ్రహ్మకుండంతథాప్యేతత్తీర్థరాజఇతిశ్రుతం ౩౧. యానిలోకేషుతీర్థాని సద్యః పాపహరాణిచ, తానిసూర్యోదయేనిత్యం తీర్థరాజముపాసతే ౩౨. తీర్థరాజమనుజ్ఞాప్య తీర్థాన్యన్యాని భూతలే, దదతే స్నానస్యతాంసిద్ధిం నస్వాతన్త్ర్యే త్కదాచన ౩౩. ఆదిత్యశ్చోదయేస్నాత్వా తీర్థేస్మిన్మన్మథాహ్వయే, జపేదష్టోత్తరశతం నామ్నా మిష్టార్థసిద్ధిదం ౩౪. ఇదంరహస్యం స్కందాయ ప్రోక్తవాన్వృషభధ్వజః, తానినామానివక్ష్యామి సర్వలోకహితాయతే ౩౫. శ్వేతకల్పేవిరూపాక్షో బ్రహ్మణేస్వయముక్తవాన్, మహేశ్వరో మహాదేవో జగద్రూపీజగద్గురుః ౩౬. జగన్మయో జగద్ధేతుర్జగత్కర్తా జగత్పతిః, జగన్నివాసో లోకేశో లోకాత్మా లోకపావనః ౩౭. లోకప్రభుర్లోకమూర్తిః లోకపో లోకభావనః, భూతనాథో భూతరూపో భూతసాక్షీసురేశ్వరః ౩౮. సురానంద స్సురాధ్యక్షః సురకృత్సురభూర్గురుః, అనాద్యస్సర్వనాథశ్చ అజోవిష్ణుః పితామహః ౩౯ కేశవఃకేశిహంతాచ మధుహంతామధుప్రియః, వీరభద్రఃపశుపతిః శంకరస్త్రిపురాంతకః ౪౦. కామాత్మాకామహా కాంతో మహాకాయోమహాస్వనః, ఉమాపతి ర్గణపతి ర్గణభూర్గణనందనః ౪౧. గుణాత్మాగుణశూన్యస్తు

గుణజ్ఞో లోకకంపనః, వసుమా న్వాసుదేవస్తు వసు ధేశస్త్రిలోచనః ౪౨. మహాత్మా మదహంతాచ వృష్ణిర్గంగాధరశ్శివః, వేదాత్మా వేదతత్త్వజ్ఞో వేదగుహ్యో ఒమలాక్షరః ౪౩. వేదాంత వేద్యః పరమో గుహ్యాత్మాగుహ్యాక్ర్యో గురుః, గుహాలయఃశుభకరః సర్వజ్ఞఃసర్వగఃక్షమీ ౪౪. జ్ఞానాత్మాజ్ఞానతత్త్వజ్ఞో జ్ఞాననాథో జటాధరః, తపఃప్రియ స్తపస్వీచ పుణ్యదఃపురుషోత్తమః ౪౫. పూర్ణఃపురాణ పురుషః సామాత్మాజ్ఞాననందితః, శంభుస్తమోఽరిః సాక్షీచ శరణ్యః సర్వదేహినాం† ౪౬. అష్టోత్తరశతంనామ్నాంస్తోత్రం సంసారనాశనం, భవసింధువినాశాయ జన్మబంధ ప్రశాంతయే ౪౭. త్రిసంధ్యం యఃపఠేత్స్తోత్రం శివసాయుజ్య మాప్నుయాత్, బ్రహ్మహత్యాదికంపాపం పఠనాదేవనశ్యతి ౪౮. కిమత్రబహునోక్తేన పాపంయత్పూర్వసంచితం, తత్సర్వంనశ్యతిక్షిప్ర మగ్నౌప్రత్యస్తతూలవత్ ౪౯. యద్యత్సుఖతరంలోకే తత్సర్వంప్రాప్నుయాన్నరః, ఏవమేతానినామాని జపేత్స్నాత్వాతు మన్ముఖే ౫౦. దేవస్యపురతఃస్థిత్వా తేనసాయుజ్యమాప్నుయాత్, బ్రహ్మకుండేఽత్ర యత్స్నానం మానీకుర్యాద్దినోదయే ౫౧. ప్రాజాపత్యఫలంతస్య ప్రమాణం తస్యశంకరః, సకృద్వాత్రకాంక్షంతి తీర్థేస్నానందివౌకసః ౫౨. ఆగత్యతత్రస్నాత్వాచ ప్రాప్నువంతి పరాంగతిం, సప్తర్షయస్సదాత్ర కుర్వంత స్నానసత్క్రియాః ౫౩. నివసంతి మహాభాగాః నిత్యముక్తా మహేశ్వరే, ఉపరి బ్రహ్మకుండస్య వ్యోమ్నివైమానికాఅపి ౫౪. విమానైర్నహిగచ్ఛంతి తీర్థశక్త్యానివారితాః, అవతీర్యచతేఽప్యేతదభ్యర్చ్యమకులైర్నతైః ౫౫. స్నానేనపావితాత్మానః కామచారా భవంతిహి, ఆజ్ఞయామన్ముఖశక్తేః ఆదిత్యోపిదినేదినే ౫౬. నతాపయతితీర్థాంభః సేవతేప్యుచితానిచ, కాలేకాలేమహాశక్తే రాజ్ఞయా తీర్థవారిణి ౫౭. పూరయత్యమృతం భూయఃపూర్ణఃపూర్ణసుధాకరః, అంగోపాంగ యుతా వేదాః విద్యాశ్చాన్యా స్సహస్రశః ౫౮. దివ్యరూపంసమాశ్రిత్య స్నానం కుర్వంతి తత్రహి, దేవతాశ్చాప్యసంఖ్యాతాః కల్పేకల్పేవ్యవస్థితాః ౫౯. బ్రహ్మకుండేసకృత్ స్నాత్వా ప్రయయుఃపరమాం గతిం, దివ్యానిపావనాన్యత్రయానిసంతి జగత్త్రయే ౬౦. బ్రహ్మకుండంసమాశ్రిత్య సద్యః శుధ్యంతితాన్యపి, స్వయం ప్రకాశమానోహి శంభురస్యప్రకాశకః ౬౧. బ్రహ్మకుండం స్వతఃసిద్ధ మన్యతీర్థ విశోధనం, సర్వతీర్థసుకృతాధిదైవతం సర్వమంగళనిదానకారణం, బ్రహ్మముఖ్య సురసేవితంసదా బ్రహ్మతీర్థ మితిసంప్రచక్షతే ౬౨. * *

† నవతిరేవనామాన్యుపలభ్యంతే.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే (ఉత్తరార్ధే) మన్ముఖతీర్థోత్పత్తికథనంనామ ప్రథమోఽధ్యాయః.

* భరద్వాజః * ఆద్యాబ్రహ్మాచతుర్వక్త్రైఃసర్వదేవై స్సమన్వితః, తీర్థేతు స్నాతుకామోఽయం మునిభిశ్చ సమన్వితః ౧. తదాఖ్యయాబ్రహ్మకుండ మితి తత్తీర్థమిష్యతే, కరోతితత్రసాన్నిధ్యంబ్రహ్మా బ్రహ్మర్షిభి ర్వృతః ౨. ఆవిర్బభూవ బ్రహ్మా తజ్జలే బ్రహ్మేశ్వరాభిధం, బ్రహ్మణోఽనుగ్రహాకరం లింగంపరమకారణం ౩. బ్రహ్మకుండోదకేస్నాత్వా బ్రహ్మేశ్వరకృతాశయాః, తేయాంతిబ్రహ్మణోలోకం పునరావృత్తివర్జితం ౪. వక్ష్యేవిశేషతీర్థాని బ్రహ్మకుండే మహాంతితే, తేషాంశ్రవణ మాత్రేణ ధూతపాపో భవేన్నరః ౫. ఆద్యబ్రహ్మతుదేవస్య పురోభాగే స్వయం స్థితః, స్నానంయత్రాకరోద్యుక్తః యావత్సూర్యోదయేసతి ౬. యత్రసంతర్పయామాస విర్ధూపాత్మం సమాహితః, స్థానం తద్బ్రహ్మతీర్థాఖ్యంస్థానవిద్భిరుదీర్యతే ౭. తత్రయఃకార్తికేమాసి కరోతి స్నానమాత్మవాన్, వర్షాయుతేనవిహితం వ్రజేత్ స్నానఫలం హిసః ౮. భృగుకశ్యప కేదార ప్రభాసేచత్రిపుష్కరే, లోహతీర్థేచ గంగాయాం వర్షస్నానేన యత్ఫలం ౯. బ్రహ్మతీర్థేసకృత్స్నాత్వా తత్ఫలం సమవాప్నుయాత్, కార్తికేమాసి సంప్రాప్తేసదాస్నానేన యత్ఫలం ౧౦. ఉపరాగేసకృత్స్నాత్వా తత్ఫలం తత్రచాప్నుయాత్, అమావాస్యాపౌర్ణమాస్యో స్సూర్యసంక్రమణాదిషు ౧౧. కాలేష్వపిచపుణ్యేషు భానువారే విశేషతః, సప్తమ్యాంచ తథాష్టమ్యాం చతుర్దశ్యాం తథోషసి ౧౨. స్నాత్వాతత్రాన్నదానేన ఫలమక్షయ్య మాప్నుయాత్, బ్రహ్మపాదశ్చ తత్రాస్తి యత్రబ్రహ్మస్థితోఽభవత్ ౧౩. బ్రహ్మపాదేపితౄన్స్మృత్వా స్నాత్వాపిండప్రదోనరః, అక్షయ్యఫలమాప్నోతి పితృభి శ్చాభిపూజ్యతే ౧౪. అస్మద్గోత్రేసముత్పన్నో యఃకశ్చిదపివా సుధీః, బ్రహ్మతీర్థేసకృత్స్నాత్వా బ్రహ్మపాదసమర్చకః ౧౫. ఇంగుదీసక్తునీవారాన్ తిల మిశ్రజలానిచ, బదరీముద్గమాషాన్వా ప్రియంగూన్వా సమాహితః ౧౬. అస్మాను ద్దిశ్యదద్యాచ్చే ద్యాస్యామ శ్చరితార్థతాం, ఇత్యాశంసాంప్రశంసంతి పితరస్తేతు సంగతాః ౧౭. యస్తత్రైవపితౄన్ స్మృత్వా సమ్యక్సంతర్పయేచ్ఛతాన్, తస్మై తేపిప్రయచ్ఛంతి తాంస్తాన్కామానభంగురాన్ ౧౮. సంతర్పణకృదస్మాకం భూయా త్సర్వోత్తరస్స్వయం, ఇతికుర్వంతిచేత్తోషాత్పితరోపూర్వబాహవః ౧౯. తత్రబ్రహ్మశిలానామ కూర్మాకారాహి దృశ్యతే, యత్రైవస్థితవాన్బ్రహ్మా గాయత్రీమనుశీలయన్ ౨౦. గాయత్రీచస్వరూపేణ సమీపేబ్రహ్మణస్స్థితా, యత్ర బ్రహ్మశిలోద్దేశే సా గాయత్రీశిలా మతా ౨౧. గాయత్రీంప్రాహతత్రైవబ్రహ్మాస్తోత్ర పదం పురా, అష్టాంబుభిర్ద్విజోత్తిష్ఠైర్దేవత్వ మభిమంత్రణాత్ ౨౨. వజ్రైర్గతేషు

ముందేహేష్వగ్నే లోకప్రకాశకః, త్వత్ప్రసాదమహిమ్నైవ విధూయక్షేత్రవాస
నాః ౨౩. విశ్వామిత్రోపి గాయత్ర్యా బ్రహ్మర్షిరభవత్కిల, పురావ్యాధ
హృతః కశ్చిద్దుష్టానీతో ద్విజాత్మజః ౨౪. ఉద్వాహ్యవ్యాధకన్యాం చ సవ్యాధేష్వే
కతాంగతః, తిష్ఠన్గచ్ఛన్స్వపన్స్నాన్స్యన్ భుంజానః ప్రవదన్నపి ౨౫. వ్యాధో
వాసనయైవత్వాం మధ్యేమధ్యే సదాస్మరన్, వ్యాధేనస్మర్యమాణాహం కింకుర్యా
మితివాదినీ ౨౬. తథా మామాగతాహిత్వం తుష్టాహ్యర్థవిదామయా, వ్యాధాయ
శాశ్వతీంసిద్ధిం కాలేత్వం దత్తవత్యసి ౨౭. త్రిష్టుప్చజగతిద్వేధా సామర్థ్యం దివి
దైవతైః, యుద్ధంకృత్వానిరస్తేతే ధృతాన్గ్నేపునరాగతే ౨౮. త్వంగత్వా దేవతా
జిత్వా వర్ణాంశ్చాహృత్యవై ధృతాః, సోమంచానీయ యజ్ఞార్థం ద్విజేభ్యఃప్రత్య
దాస్తదా ౨౯. త్వమేవసర్వదేవానాం మాతా త్వంహిక్రియాత్మికా, ఇతిబ్రహ్మ
శిలాస్థానే తత్రబ్రహ్మ చతుర్ముఖః ౩౦. స్థిత స్తుష్టావగాయత్రీం తదేషాసర్వపావనీ,
స్థిత్వాబ్రహ్మశిలాయాంయో గాయత్రీంప్రజపే ద్ద్విజః ౩౧. ససూర్యమండలం
భిత్త్వా కాలేబ్రహ్మపురం వ్రజేత్, అష్టోత్తరశతం యస్తు గాయత్రీం ప్రజపేదిహ ౩౨.
సంధ్యాలోపకృతంపాపం సోఽపితీర్త్వాసుఖీ భవేత్, బ్రహ్మకుండేమహాభాగే సోమ
తీర్థమితిశ్రుతం ౩౩. తత్రస్నానకృతః పుంసో వాజిమేధఫలం భవేత్, కాంతింప్రసాదం
సౌభాగ్యం తుష్టింపుష్టించశాశ్వతీం ౩౪. ప్రయచ్ఛత్యనిశంసోమః సోమతీర్థాప్లు
తాత్మనాం, తతస్తీర్థం మహాకాలనామ్నాజాగర్తి విశ్రుతం ౩౫. తత్రస్నానంచ
కారాదౌ మహాకాలో గణేశ్వరః, మహాకాలస్యతీర్థేయః స్నాత్వాసంపూజయే
చ్ఛివం ౩౬. గణానామాధిపత్యంస లభతేశివశాసనాత్, అశ్విన్యాద్యాఃపురా
యత్ర స్నానం కృత్వాసమాహితాః ౩౭. అభ్యర్చయన్విరూపాక్షం తారాతీర్థం
తదుచ్యతే, తత్రస్నానకృతఃపుంసో గ్రహపీడానవిద్యతే ౩౮. అనన్యభావమశ్రాంత
మైశ్వర్యంతు ప్రవర్ధతే, అశ్విన్యాద్యాస్తు మాహాత్మ్యా త్తస్యతీర్థస్యతారకాః ౩౯.
మోదంతేదివిసంహృష్టాః ప్రభుంచంద్రమసం ప్రతి, యత్రసూర్య స్తపస్తప్త్వా
గ్రహాణామభవ త్పతిః ౪౦. సూర్యతీర్థమిదంనామ్నా స్నానాదారోగ్యదంసతాం,
షష్ఠ్యాం తథాచసప్తమ్యాం దర్శేసంక్రమణేపిచ ౪౧. సూర్యోపరాగకాలేచ
స్నాత్వాసంతర్పయేత్పితౄన్, ఉత్తరాత్రితయేమూలే హస్తేపుష్యేచపాతనే ౪౨.
భానువారయుతేష్వేషు స్నానాద్యజ్ఞఫలం వ్రజేత్, అన్నదానంచహోమంచ
గోదానంచ శివార్చనం ౪౩. యఃకుర్యాత్తత్రతస్యాస్తి సర్వజ్ఞత్వాతిశక్తికా,
వాయుఃపురాకృతస్పర్ధో హ్యనంతేన బలేచ్ఛయా ౪౪. యత్రస్నాత్వా తపస్తేపే
వాయుతీర్థంప్రశస్యతే, బలమప్రతిమంతస్య తస్యైవావ్యాహతా గతిః ౪౫. వాయు

తీర్థేతుయస్స్నానం కుర్యాదితి శివోదితం, తతోన్యద్వత్సతీర్థాఖ్యం పుణ్యంయత్స్నాన
మాత్రతః ౪౬. బ్రహ్మవర్చసమాప్నోతి యఃకశ్చిదపివాద్విజః, రేవాతీర్థమితీ
హాస్తి భూతానాంభవశోధనం ౪౭ నావంవదంతిసంసారసిధోః యద్బ్రహ్మవాదినః,
రైభ్యోనామమునిస్తత్ర సర్వతీర్థార్థబోధకః ౪౮. స్నాతవాన్జాతతత్త్వార్థః పురుషా
ర్థప్రయోజనాత్, అనేకతీర్థసంభ్రాంతాః పుణ్యతీర్థావలోకినః ౪౯. అగ్నిష్టోమ
ఫలంతత్ర స్నానాదాహుర్మనీషిణః, ఋషిర్దామోదరోనామ వేదవేదాంగపారగః ౫౦.
విగాహ్యసర్వతీర్థాని వీక్ష్యస్థానాన్యనేకశః, నిశ్చిత్యపరమంతత్వం స్నానంయత్ర
కృతీవ్యధాత్ ౫౧ తద్దామోదరతీర్థంహి బ్రహ్మకుండేప్రశస్యతే, తత్రస్నానంజపో
హోమా స్తర్పణంచశివార్చనం ౫౨. యఃకుర్యాదప్రమత్తస్సన్ సర్వయజ్ఞఫలం
లభేత్, యతాత్మానశ్శుభగిరో యేదామోదరతీర్థగాః ౫౩. ఏభ్యఃస్పృహాంప్రకుర్వం
తిదేవా మర్త్యాశ్చ కింపునః, సౌభాగ్యార్థంపురాయత్ర మునిపత్న్యః శుభాశయాః
౫౪. పతివ్రతామహాభాగాః దృష్టమాత్రేణ పుణ్యదాః, సుమంగలాఃసువాసిన్యః
స్నానంచక్రు ర్ముదాన్వితాః ౫౫. పంపాంబికాంమహాదేవీం పశ్యంతః క్షేత్రనాయకం,
సౌభాగ్యతీర్థం తన్నామ్నా సర్వసౌభాగ్యదాయకం ౫౬. స్నానంకరోతి యానారీ
తీర్థేసౌభాగ్యనామకే, నవైధవ్య మవాప్నోతి నచప్రాప్నోత్యమంగలం ౫౭ పుత్ర
కామాతుయాసాధ్వీ స్నాత్వా తత్రపయఃపిబేత్, పుత్రందీర్ఘాయుషం లబ్ధ్వా సాభ
వేత్పతివల్లభా ౫౮. నాగతీర్థం తతఃపుణ్యంయత్రస్నానేధృతాత్మనః, సహింసాన్
శమయేత్సర్వాన్ విషవేగా నయత్నతః ౫౯. నకుష్ఠరోగస్తస్యాస్తి నదార్గత్యం
కదాచన, నాధివ్యాధిభయంకించి న్నాగతీర్థేకృతాత్మనః ౬౦. స్నానంయత్రకృతా
సిద్ధ్యై మార్కండేయేన ధీమతా, తీర్థంతన్నామత స్తత్రచేతఃకల్మషనాశనం ౬౧.
యస్స్నాతస్తత్రయుక్తాత్మా జపేత్పంచాక్షరంమనుం, దీర్ఘమాయురవాప్నోతి దేవై
రపి సదార్చ్యతే ౬౨. గజతీర్థంతతఃప్రోక్తం స్మృతిమాత్రేణ శుద్ధిదం, అసాధారణ
మాహాత్మ్యం తీర్థేష్వన్యేషు యద్భువి ౬౩. అరణ్యానిచరన్కశ్చి ద్గజస్తత్రోర్కకర
శ్మిభిః, పాతుంజలంసమాయాత స్తంప్రదేశంమదోద్ధతః ౬౪. సవిగాహ్యజలంగాఢం
మగ్నోన్మగ్నః పునఃపునః, ఉత్పాట్యకుముదాంభోజ కల్హారాణిస్వలీలయా ౬౫.
విక్షిప్యచ విరూపాక్షంస్పృష్ట్వాసంచారవర్త్మని, ఆకంఠంసలిలంపీత్వా యయౌస్వాభి
మతంస్థలం ౬౬. తతస్సకాలే సంప్రాప్తే తస్యతీర్థస్యవైభవాత్, ఆసీదైరావతో
నామ గజోదేవేంద్రవల్లభః ౬౭. ఏవంచగజసంబంధా ద్గజతీర్థంతదుచ్యతే, గజ
తీర్థాంభసిస్నానా ద్గజవాల్లభతేశ్రియం ౬౮. కాలే సర్వామరైర్వంద్య మైంద్రంచ
పద మాప్నుయాత్, సమీపేగజతీర్థస్య సర్వచేతస్సుఖావహం ౬౯. అశ్వతీర్థం

వదంత్యార్యా స్తన్మాహాత్మ్యంసువిస్తరం, అష్టాదశానాం ద్వీపానాంగోప్తా పర
పురంజయః ౨౦. ఉత్తానపాదఇత్యాసీ త్పుణ్యశ్లోకఃపురానృపః, ససర్వేషుపురా
ణేషు పురాణార్థవిశారదైః ౨౧. పఠ్యమానేషు శుశ్రావ విరూపాక్షం పరాత్పరం,
హేమకూటేశ్వరేతస్మి న్విరూపాక్షే స్థిరాశయః ౨౨. దృష్ట్వాసేవితుకామస్తు
పంపాక్షేత్ర ముపాగమత్, ద్వారోపద్వారసహితం హేమకూటంత్వరాన్వితః ౨౩.
ప్రదక్షిణంచకారోచ్చైః అశ్వారూఢః సభూపతిః, అశ్వాత్తతోవతీర్యాయం బ్రహ్మ
కుండతటేక్వచిత్ ౨౪. తత్రస్థతరుశాఖాయాం బద్ధ్వాకిల ససంభ్రమః, విరూపాక్షం
శివంద్రష్టుం ప్రవివేశాలయంమహత్ ౨౫. తావచ్చాశ్వః పిపాసార్తః శ్లథత్వాత్తత్ర
నిబంధనః, అవగాహ్యమహాతీర్థ మపిబత్స్వేచ్ఛయా జలం ౨౬. తస్మిన్క్షణేసమా
యాతా స్తతోశ్వంశివకింకరాః, అశ్వోవ్యభవదత్రాయంపురుషస్తేజసాం నిధిః ౨౭.
తమారోప్యవిమానాంతేశివశాసన పారగాః, అనైషుఃశివసామీప్యం శ్లాఘ్యోఽయ
మితి వాదినః ౨౮. ఉత్తానపాదస్తత్రైవ విరూపాక్షస్యసన్నిధౌ, దదర్శపూజ్య
మానంతం పురుషంశివకింకరైః ౨౯. పూజ్యమానఃశివగణైఃకోయంనవనవోత్సవః,
ఇత్యుక్తానరనాథేన ప్రాహుస్తం శివకింకరాః ౩౦. రాజంస్తవాపవాహ్యోశ్వః
శివసామీప్యగోచరః, యంత్వమారుహ్య కృతవాన్ హేమకూట ప్రదక్షిణం ౩౧.
యఃకుర్యాత్పాదచారేణ పంపాక్షేత్ర ప్రదక్షిణం, తస్యైవంఫలమిత్యాజ్ఞా శాశ్వతీ
పారమేశ్వరీ ౩౨. అశ్వారూఢస్త్వమద్రీంద్రప్రదక్షిణవిధాయకః, అనాయాసేనతే
రాజన్నసిద్ధాస్సిద్ధయ స్తథా ౩౩. త్వాంవహ న్మనసాయుక్త శ్చకారాశ్వఃప్రద
క్షిణాం, స్నానంచబ్రహ్మకుండేఽభూత్ శ్రమార్తస్యాస్యస్వేచ్ఛయా ౩౪. ఫలేన
తేనదివ్యోయం పురుష శ్శివసమ్మతః, ఇత్యుక్త్వాతేనసాశ్చర్యం వీక్ష్యమాణఃక్షణే
క్షణే ౩౫. పురుషందివ్యరూపంతం తథైవాస్మైన్యవేదయత్, విరూపాక్షోపికృప
యా దేవఃసద్భక్తవత్సలః ౩౬. అజ్ఞానాదపిసుస్నానాదపియత్ఫలదాయకః, తస్మై
గణాధిపత్యం యత్త ద్దదౌన్నృపసన్నిధౌ ౩౭. సబాడబముఖోనామ గణరాజోఽ
భవత్కిల, సోపిరాజా విరూపాక్షంప్రణమ్య కరుణానిధిం ౩౮. పాదచారగతశ్చక్రే
పంపాక్షేత్రప్రదక్షిణం, బ్రహ్మకుండేకృతస్నానః దేవమభ్యర్చ్యయన్వశీ ౩౯. తేన
తేనప్రభావేన శివసాయుజ్య మాప్తవాన్, తదశ్వతీర్థ మశ్వోభూద్యత్రస్నాత్వా
గణేశ్వరః ౪౦. అశ్వతీర్థస్యమాహాత్మ్య మేవంతే సమ్యగీరితం, హేమకూటాచల
స్యాపి తథామాల్యవతోగిరేః ౪౧. మధ్యేకాదంబినీనామ బ్రహ్మకుండంశ్రితానదీ,
కాదంబినీపురాభక్త్యా దేవసేవార్థమాగతా ౪౨. తయోశ్శృంగాణ్యవాప్తా భూత్త
ద్రసాత్సరితాంవరా, తత్సంగమేసకృత్స్నాత్వా విరూపాక్షం సమర్చయన్ ౪౩.

రాజసూయసహస్రస్య ఫలంప్రాప్నో త్యయత్నతః, తత్రైవరుద్రపాదోస్తి తత్రపిండ ప్రదో నరః ౯౪. గయాయాంపిండదానేన యత్ఫలం తత్ఫలంవ్రజేత్, తత్రస్వ భావరుద్రాఖ్యాః రుద్రానిత్యంవసంతిహి ౯౫. తేషాంనామానివక్ష్యామి ఖ్యాతాని శృణుసన్మతే, మహాదేవః శివోరుద్రః శంకరోనీలలోహితః ౯౬. ఈశానో విజ యోభీమో దేవదేవో భవోద్భవః, కపాలీశ్వరఇత్యేతే స్వస్వశక్తిభిరన్వితాః ౯౭. యస్స్నాత్వామన్మథతీర్థే రుద్రపాదసమర్చకః, స్వభావరుద్రా వభ్యర్చ్య విరూ పాక్షప్రియోపిసః ౯౮. ఏవంచసర్వతీర్థాత్మా తీర్థరాజోఽయమిష్యతే, అస్యమన్మథ మిత్యేత దాద్యంనామ ప్రశస్యతే ౯౯. మన్మథేతిష్ఠతిసదా తీర్థమేత దనాదిమం, తస్యమన్మథనామస్యాదితి పంపేశశాసనం ౧౦౦. మన్మథంతీర్థ మభ్యేతి తుంగ భద్రాసరిద్వరా, షష్ట్యాస్సంవత్సరాణాంహి తదాతత్ర ఫలంమహత్ ౧౦౧. లింగం బృహదనాద్యంతం తతోబ్రహ్మేశసంజ్ఞితం, తన్నత్వాతత్రభావేన తదనుజ్ఞాం విభా వయన్ ౧౦౨. స్నానంకరోతియస్తస్య భవం త్యఖిలసిద్ధయః, ఇతితేవిమలాత్మనే మయాకథితం మన్మథతీర్థవైభవం, త్వమిహస్థిరమావహ న్మనః సుమతేపశ్యశివం కరంశివం ౧౦౩. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యమధ్యమభాగే (ఉత్తరార్థే) మన్మథతీర్థే అవాంతరనానాతీర్థ ప్రభావకథనంనామ ద్వితీయోధ్యాయః. ౨.

---

* భరద్వాజః * దేవాలయస్యపరితో యానిస్థానానిసంతిహి, పుణ్యాని తానితాన్యద్య వక్ష్యేహంశృణుసువ్రత ౧. దేవధామోత్తరేదేశే దివ్యస్థానం భువి శ్రుతం, నలేనకపిముఖ్యేన యత్రలింగంప్రతిష్ఠితం ౨. నలేశ్వరమితివ్యక్తం తత్ర లింగాత్మకం హరం, అర్చయంతఃసురైర్వంద్యాః భవేయుస్సిద్ధశక్తయః 3. స్వనామ్నాలింగ మభ్యర్చ్య విశ్వకర్మాత్మజోనలః, సేతుబంధకరీం శక్తిం శ్రియే విస్మయావహాం ౪. స్థానంనీలేశ్వరం నీలోయత్ర నీలేశ్వరార్చకః, రక్షోధ్వాంత హరం తేజఃప్రాప్తవాన్రామవల్లభః ౫. బ్రహ్మేశ్వరాఖ్యేస్థానేయో భక్తి మాహరతేసదా, ప్రయచ్ఛత్యాత్మసాయుజ్యం తస్మైబ్రహ్మేశ్వర శ్శివః ౬. మాధవేశ్వరమిత్యన్యత్ లింగంస్థానేప్రతిష్ఠితం, తతోరంభేశ్వరంనామలింగమిష్టార్థ దంనృణాం ౭. రంభయాపూజితం యత్రశిలారూపవిముక్తయా, రంభేశ్వరం సమ భ్యర్చ్యయో దద్యాద్బ్రాహ్మణాయగాం ౮. సగోలోకంసమభ్యేత్యసర్వశక్తిః ప్రమోదతే, అభిషించంతితం తత్రక్షీరధారాభిరన్వహం ౯. సర్వకామదుహా

దేవ్యో గావస్సురభిసంజ్ఞితాః, పుష్ణంతిపురుషార్థార్థయాన్ మాధవేనాభిపూజితం ౧౦ ఉత్సాహసత్వగాంభీర్య బలవీర్యాభికాంక్షిణా, అభ్యర్చితో హనుమతా నామ్నా హనుమదీశ్వరః ౧౧. గంధమాదనఇత్యన్యః స్వభక్త్యాకపినాయకః, స్వాత్మనాహారమానర్చ తన్నామ్నా ప్రథితో హిసః ౧౨. తతఃస్థానేమహత్యత్ర దశగ్రీవవధార్థినా, రామేణలక్ష్మణేనాపి పూజితోఽభూన్మహేశ్వరః ౧౩. ససిద్ధిదస్సతాం రామలక్ష్మణేశ్వరసంజ్ఞితః, సీతయాభ్యర్చితంలింగం తతోఽస్తిమహాదైశ్వరం ౧౪. పుంసాంవ్యాజకృతేనాపి ధ్యానేనైవాత్మకామదం, తత్రతత్రమహాభాగ బహుభిఃకపినాయకైః ౧౫. ప్రతిష్ఠితానిలింగాని తేషాం సంఖ్యానవిద్యతే, స్థానేష్వేతేషుసర్వేషు జపహోమాసురార్చనాః ౧౬. కుర్వతామన్నదానంచ మఖకోటిఫలంవిదుః, తతో యోగనృసింహాఖ్యో మహావిష్ణుస్సనాతనః ౧౭. సన్నిధత్తేజగద్గోప్తా మృత్యుజిత్సర్వతోముఖః, అవతారేషుసర్వేషు విష్ణోరమితతేజసః ౧౮. అవతారశ్చతుర్థోయ మసురాణాంభయంకరః, స్తంభాత్సముద్యతస్సోయం నృసింహఇతిసంజ్ఞయా ౧౯. అద్యాప్యస్తంభబద్ధాని భువనానిసురద్విషాం, నృసింహాస్యస్య మాహాత్మ్యంస్మృత్వాకార్తాంతికాదపి ౨౦. సింహరాశింనశృణ్వంతి దైత్యాస్తన్నామకాతరాః, సంభృత్యసంభృతో ? దైత్యాన్ సర్వసంహారరూపిణః ౨౧. సంహృత్యరోషవేగంచ నృసింహస్తత్రతిష్ఠతి, శివస్యస్వాత్మనోప్యైక్యం తేజోరూపంవిశేషయన్ ౨౨. సదదాతిసమస్తస్య జగతఃకాంక్షితంహితం, హిరణ్యకశిపుక్షేత్రదానదృష్టాత్మకౌశలం ౨౩. మంత్రరాజంప్రభావజ్ఞా మహాంతస్తముపాసతే, బ్రహ్మపుష్కరిణీస్నానం విరూపాక్షస్యదర్శనం ౨౪. నృసింహోపాసనం చేతి కృతినస్సులభంత్రయం, ఆసీత్ నృసింహకల్పాంతే హ్యంధకోనామదుర్జయః ౨౫. తంజిఘాంసుస్తతోదేవైః క్రుద్ధోయుద్ధేహరోఽభవత్, భిన్నేభ్యోఽంధకగాత్రేభ్యో నిశితైర్భూరిసాయకైః ౨౬. అంధకాస్సమపద్యంత పతంతోరక్తబిందవః, ఏకోఽంధకస్సచావధ్యః తథైవశతకోటయః ౨౭. అంధకాయుధి, తేనాసీచ్ఛ్రాంత శ్చింతాపరోహరః, ససర్జమాతరోనామ్నా శక్తీస్సంహారరూపిణీః ౨౮. కపాలిన్యస్త్రిశూలిన్యో మాతరోహరశాసనాత్, అంధకస్యాంగసంభూతాన్ రక్తబిందూన్ రణేపపుః ౨౯. తతోమాతృగణేష్వేవం పిబత్సునిపతత్సుచ, హతాఽంధకాద్బహూతాంతా అజైషీచ్చాంధకంహరః ౩౦. రక్తపానేనమత్తాస్తా మాతరోజగతీంపునః, సంహరంత్యోహరేణాపి వారితా నజహుర్మతం ౩౧. తతఃప్రశమితోత్సేకం స్వేనైవశరభాత్మనా, విష్ణుంనృసింహంసస్మార క్షణాత్సాయుజ్యమాగమత్ ౩౨. శరదంబుదసంకాశ శ్చంద్రికాసాంద్రశేఖరః, జ్వలజ్జ్వలనసంకాశ స్తీక్ష్ణదంష్ట్రాభయం

కరః ౩౩. విద్యున్నిభమహాజిహ్వ శ్చంద్రసూర్యాగ్నిలోచనః, వజ్రతీక్ష్ణనఖస్ఫూర్తి రాకర్ణాంతాయతాననః ౩౪. హారనూపురకేయూర కుండలాదివిభూషణః, తేజో రాశిసమాక్రాంత బ్రహ్మాండోపరిమండలః ౩౫. తమాహ భగవాన్ రుద్రః సృష్టా మాతృగణా హరిం, సంహరంతి జగద్దృష్టాః దమనీయా స్త్వయైవతాః ౩౬. విషవల్ల్యపిసంచ్ఛేద్యా వర్ధయిత్వా స్వయం పునః, నియంతుం నోత్సహేతస్మా త్తాస్సర్వా దుర్మదా అపి ౩౭. నృసింహో పిహరిస్సాక్షా ద్గృహీత్వా శిరసామతం, మాతౄణాం శిక్షణే బుద్ధిమకరో దాత్మసంమతాం ౩౮. తత స్సనిద్ధస కల్పో ఒసృజన్మాతృచతుష్టయం; వాగీశ్వరీం మహామాయాం కంకాళీం భగమాలినీం ౩౯. జిహ్వాహృదక్షిణీ చైవ గుహ్యాంచాపి యథాక్రమం, త్రైలోక్యమోహినీం ఘటాకంఠీం సకల మాతరం ౪౦. కాలసంకర్షిణీం రేఖాం సర్వసత్త్వాంచ శంకరీం, శంఖినీం చక్రహృదయాం బీజశక్త్యపరాజితే ౪౧. కల్యాణాకర్షిణీ శక్తి మధుదంష్ట్రీకరాలికాః, నీలోత్పలకర జ్వాలాముఖీ పద్మకరాంబుజాః ౪౨. కామధేనుం భీషణకాం కాళికో త్తరమాలికే, ఉత్కర్షిణీం గారుడికాం ధ్వజకేశీం మహాశనాం ౪౩. అజితాం సూర్య హృదయాం నృసింహీం భైరవీం జయాం, మరుత్వద్ధృదయాం చేతి ద్వాత్రింశత్సంఖ్య యాన్వితాం ౪౪. పృథక్పృథగ్విభావ్యాష్టా వష్టౌతుస్త్వాత్మనా హరిః, మాతృభ్య శ్చతసృభ్యస్తు దదావనుచరీః క్రమాత్ ౪౫. తాస్సృష్టాః పురతః స్థిత్వా పృథక్పా ర్శ్వచరీయుతాః, దుష్కర్మణాం భయంకర్యః శుభంకర్యస్సుకర్మణాం ౪౬. దంష్ట్రా కరాళవదనా విద్యుచ్ఛాయా శిరోరుహాః, ఉద్వృత్త భ్రుకుటీరూక్షా దుష్ప్రేక్ష్య ప్రేక్షణక్రమాః ౪౭. అట్టహాసమహారావ గాఢక్లిష్టదిగష్టకాః, నృసింహం ప్రణిపత్యో చుః వర్ధయంత స్తదుద్యమం ౪౮. స్వామిన్ కింకృత్యమస్మాక మాజ్ఞాపయ సురేశ్వర, ఆజ్ఞాకర్యః స్థితా స్సర్వా స్త్వత్సంకల్పో ద్భవావయం ౪౯. అంధకాసురసంగ్రామే సృష్టా దేవేన మాతరః, బాధంతే జగతీం సర్వా హత తా భయచేతనాః ౫౦. ఇత్యు క్తాస్తా నృసింహేన తథాతచ్ఛాసనే స్థితాః, రురుధుర్మాతృవర్గం తాః ప్రతియోగితయా స్మృతాః ౫౧. మాతృభిర్ఘోరసృష్టాభిః మహాసంరంభవృత్తిభిః, నిర్భర్త్సితాః పున శ్చక్రు రుద్యమం విష్ణుసంమతాః ౫౨. వాగీశ్వరీతు సంక్రుద్ధా స్తంభయామాస చే తసా, తాసాం జిహ్వా స్తథారౌద్ర్యో మాతరో మూకతాం యయుః ౫౩. హృద యాద్యానిచాన్యాని తాసాం స్థానాసితత్ క్షణాత్, మహామాయాదికాశ్చక్రుః తిగ్మాని శ్శక్తికాన్యపి ౫౪. తతో నిర్ధూయ గర్వం స్వం వాగీశ్వర్యాదిభిర్జితాః, తాసాంని యంత్రణా ద్రౌద్ర్యో నృసింహోపాంతమాగమన్ ౫౫. వాగీశ్వర్యాద్యుపానీతం దృష్ట్వా మాతృగణం హరిః, దర్శయామాస దేవాయ విరూపాక్షాయ శంభవే ౫౬.

త్యక్తగర్వాఃప్రశాంతాశ్చ మాతరో రుద్రనిర్మితాః, త్రస్తాన్నృసింహాస్సృష్టాభ్యో మాతృభ్యోప్రీడయానతాః ౫౭. బద్ధాంజలిపుటా దేవమువదర్ సాధ్వసాన్వితాః, దేవదేవ త్వయాసృష్టా యాస్సర్వాధికసృష్టయః ౫౮. నృసింహశక్తిభిర్బద్ధాః క్షణాదేవందశావయం, తవసంహారిణీశక్త్యా నృసింహేనజితావయం ౫౯. తథానష్టో దోదేవేశ వృత్తిమాజ్ఞాపయాద్యనః, నశక్తాస్స్మస్తథావేగాన్నియంతుం క్షణమప్యమూః ౬౦. సుఖంనోఽద్యయయాస్థిత్వా తామాజ్ఞాపయ శంకర, * దేవః * నిందంతిశాశ్వతంధర్మం యేనరాఃపాపబుద్ధయః ౬౧. యేచత్యక్తసదాచారా స్తాన్ని పీడయతానిశం, మాతరంపితరంవేదాన్ స్వామినంస్వగురుం తథా ౬౨. పూజ్యాంశ్చయేనవిందంతి తాన్నిపీడయతానిశం, శాఠ్యంకృతఘ్నతాక్రౌర్యం మాత్సర్యం బాహ్యాదర్శితా ౬౩. నత్యజంతిచయేసత్సు తాన్నిపీడయతానిశం, శివశాస్త్రం శివాచారంశివమంత్రంశివోత్సవం ౬౪. శివాలాపంశివజ్ఞానం శివధ్యానంశివార్చనం, శివభక్తింశివస్తోత్రం శివక్షేత్రం శివాగమం ౬౫. లఘూకుర్వంతియేపాపా స్తాన్ని పీడయతానిశం, యేమద్భక్తముపాశ్రిత్య ద్వేష్టారస్స్వేచ్ఛయాభవం ౬౬. యేఽభినిందితకర్మాణ స్తాన్నిపీడయతానిశం, గామశ్వత్థంద్విజానగ్ని మధ్వరాన్ మహాతో యతీన్ ౬౭. నిందంతిసిద్ధలింగాని తాన్నిపీడయతానిశం, యేమాతృయోగినీవీర భైరవక్షేత్రపాలకాన్ ౬౮. ఉల్లంఘయంత్యహంకారా త్తాన్నిపీడయతానిశం, యేబలింనప్రయచ్ఛంతి నోపహారాంశ్చకర్మసు ౬౯. నభక్తమపిభూతేభ్య స్తాన్ని పీడయతానిశం, సంతిమేశాసనస్థాని భువనానిచతుర్దశ ౭౦. మద్భక్తాస్తేషుయేసంతి విష్ణుభక్తా స్తథానఘాః, నతేషుకుమతిఃకార్యా తద్రూపాణి స్థిరాణిమే ౭౧. * భరద్వాజః * ఇత్యాజ్ఞాప్యవిరూపాక్షో రౌద్రీఃవృత్తివిభావనాత్, నారసింహీస్తథాచోక్త్వా దదౌతాభ్యోవరాన్బహూన్ ౭౨. నృసింహంచాత్మభావేన ప్రశస్య పరమేశ్వరః, ఉపాస్యమానస్తైనైవ బిభ్రతాయాగికీంస్థితిం ౭౩. మాతృభిస్సేవ్యమానశ్చ కాలేకాలే ధృతాత్మభిః, అభవత్పాదభక్తానా మైహికాముష్మికప్రదః ౭౪. తథాయోగనృసింహోపి తత్రైవ సతతంస్థితః, సేవమానోవిరూపాక్షం దృశ్యతేదేవవందితః ౭౫. వైష్ణవ్యశ్చతథారౌద్ర్యోమాతరశ్శివశాసనాత్, పంపాంబికాముపాశ్రిత్యవర్ధంతేనిజవృత్తిభిః ౭౬. ఏవంప్రభావోభగవాన్ నృసింహఃప్రీతోవిరూపాక్ష సమీపధామ్ని, ఉపాస్యమానోమునిభిః ప్రశాంతై రాస్తేమహామంత్రఫలప్రదాతా౭౭.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే (ఉత్తరార్థే) నలేశ్వరాది యోగనృసింహపర్యన్త దేవకథనంనామ తృతీయో ఽధ్యాయః. 3

* భరద్వాజః * స్థానాత్పరం నృసింహస్యమహాకాళేశ్వరాహ్వయం,
గుప్తంయద్గణముఖ్యేన మహాకాళేనసర్వదా ౧. కుర్యాద్యస్తత్రశుద్ధాత్మా వాసో
దానంద్విజాతయే, మహాకాళేశ్వరస్తుష్టః తస్మైప్రయచ్ఛతిసద్గతిం ౨. మార్కండే
యేశ్వరస్థానే మంత్రాభ్యాసకృతాం నృణాం, మార్కండేయేయదశ్రాంత మాయు
ష్మత్త్వంప్రవర్ధతే ౩. మార్కండేయః పురాజిత్వా మృత్యు మవ్యాజభీషణం,
తత్రైవపూజయామాస మృత్యుమృత్యుంసదాశివం ౪ అష్టోత్తరశతంతత్ర యోవా
పంచాక్షరీంజపేత్, స్వయమేవవిరూపాక్ష స్తస్మైసిద్ధింప్రయచ్ఛతి ౫. హిరణ్య
దానంకురుతే మార్కండేయేశ్వరేతుయః, హిర్యగర్భలోకేసౌ వసే దాభూత
సంప్లవం ౬. ఏతేష్వపిచసర్వేషు స్థానేషు మతిమద్వరః, ప్రశస్యతేసమృద్ధార్థ మన్న
దానేవిశేషతః ౭. బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తేషు భక్త్యా దివ్యేషుధామసు, యస్తస్య
గృహ్యతేగేహే వ్యలక్ష్మీర్నకదాచన ౮. తతఃశృణుమహాభాగ దేవీంపంపాధి
దేవతాం, పంపాభిధానపరమా ప్రకాశానందరూపిణీ ౯. దేవస్యోత్తరదిగ్భాగే
తిష్ఠంత్యవ్యాహతోద్యమా, సంహంత్రీసర్వదైత్యానాం సర్వదుష్కృతనాశనీ ౧౦.
గుప్తాత్రయ్యంతభాగేషు గుప్తామంత్రేషు సర్వతః, గుప్తావిద్యాసుసాశక్తిః శక్తిరప్య
నపాయినీ ౧౧. శక్త్యాయయావిరూపాక్షః సాశక్తిః సర్వతోముఖీ, అనాద్యంత
చిదాధార తంత్రనిర్వాహరూపిణీ ౧౨. మూలాధారముఖాంభోజ పుష్పంధయ
కుటుంబినీ, దుర్మోహధ్వాంతసంరంభ దివ్యమాణిక్యదీపికా ౧౩. మహావకాశ
చిద్వ్యోమ మధ్యమార్తాండమండలీ, మనఃపుంస్కోకిలోల్లాస మధుమాస పరం
పరా ౧౪. మనోజయమహాసస్య మాంగల్యజలదావళీ, శశ్వదానందహంసశ్రీ
శరదారంభవాసనా ౧౫. పుమర్థవాసరోద్భేద పూర్వసంధ్యాసమున్నతిః, మహే
శానయశఃపూరకకర్పూరమణిపేటికా ౧౬. మహేశ్వరమనోభృంగశృంగాట
కమలాటవీ, సాధకేంద్రసదాభీష్ట సత్క్రియాకల్పవల్లరీ ౧౭. సర్వోత్సవమహాంభోధి
సముల్లాసనకౌముదీ, సాశక్తిఃప్రకృతిః సూక్ష్మాదేవీపర్యంతదైవతైః ౧౮. యుక్తా
స్వైఃప్రభావైర్యా వర్ణనానా మగోచరైః, తామేవదుర్గాం తామేవ గౌరీంతా
మేవ మాతరం ౧౯. తామేవలలితాంసంతః తామేవార్యాంప్రచక్షతే, యానియాని
చపీఠాని పాలితాన్యాదిశక్తిభిః ౨౦. తేషుతేషువసత్యేషా పంపాఖ్యాపరమేశ్వరీ,
పంపాక్షేత్రంచతన్నామ్నా ప్రసిద్ధం పారమేశ్వరం ౨౧. పంపాపురీచవిఖ్యాతా
తన్నామ్నాదివ్యవైభవా, పంపేశశ్చవిరూపాక్షో దేవఃఖ్యాతస్తదాఖ్యయా ౨౨.
ఐశ్వర్యంచప్రభావశ్చ మాహాత్మ్యంచాన్యదుర్లభం, పంపాక్షేత్రస్యపంపాయాః సాన్ని
ధ్యాదేవసర్వదా ౨౩. సంతిపీఠేషుసర్వేషు శక్తయఃసర్వశక్తయః, తాసుపంపాంబి
కాశక్తిఃపరిణామపరిష్క్రియా ౨౪. పంపాంబికాయా దివ్యంయ ద్ధామపర్యాప్తలక్షణం,

తత్తదిచ్ఛాపరీపాకాత్ప్రాదుర్భూత మనిందితం ౨౫. ప్రాకారేణమహోచ్చేణ స్ఫాటి
కేన పరిష్కృతం, రత్నచందనమాల్యాద్యై రుద్దీప్తంరత్నతోరణైః ౨౬. స్థలబంధేన
మహతా కాంచనేనవిభూషితం, ప్రవాళమయసోపానప్రభాపల్లవితాంబరం ౨౭.
ముక్తామయమహాభిత్తి రుక్మవాతాయనాంచితం, మాణిక్యస్తంభసాహస్ర విహస
ద్రోహణాచలం ౨౮. యుక్తంవర్ణవితానేన తత్తచ్ఛిల్పాదిశోభితం, సర్వరత్నమ
యేనైవ గర్భాగారేణ శోభితం ౨౯. మణిప్రదీపికాలోక నిబర్హితతమోఘనం,
దేవాలయోర్ధ్వవిన్యస్త సౌవర్ణకలశీశతం ౩౦. సౌవర్ణకలశచ్ఛాయాశోభివిద్యున్నిభం
పరం, స్తూపకోపాంతసన్నద్ధ సింహచిహ్నపతాకినం ౩౧. తత్పటాంచలనిర్ధూత
స్వర్గంగావీచిమాలికం, ఆసిచ్యమానభూభాగపయోభిః కామధేనుభిః ౩౨ శక్తిభి
ర్వాయవీయాభి ర్మార్జ్యమానజిరస్థలం, ఆరోప్యమాణదీపౌఘం శశ్వదాగ్నేయ
శక్తిభిః ౩౩. నిర్వాహ్యమాణకుసుమం నిత్యంనందనదైవతైః, తద్దివ్యందివ్యసౌభాగ్యం
స్థానందేవ్యాఃపరాత్పరం ౩౪. తత్రరత్నమహాపీఠే తత్త్వశక్తిభిరావృతం, విశేష్య
మాణసద్రత్నా విష్వగర్ణవదైవతైః ౩౫. ఆసేవ్యమానమాతృకాద్యా న్నవభిర్విధి
శక్తిభిః, ఆరాధ్యమానమైకాగ్ర్యా దస్త్రమంత్రాధిదైవతైః ౩౬. ఆస్తే పంపా
మహేశానీ దేవీదేవాధిదేవతా, తాంతమాలదళచ్ఛాయాం మహిషాసురమర్దనీం
౩౭. శూలంకపాలంబిభ్రాణాం చక్రశంఖసుశోభినీం, భక్తానాంభయసంహంత్రీ
మభక్తానాంభయావహాం ౩౮. సేవంతేమాతరఃసర్వా భైరవక్షేత్రపాలకాః, యక్షి
ణ్యోపిరడాకిన్యః శక్తయో హాకినీముఖాః ౩౯. రోహిణ్యఃసిద్ధమోహిన్యః యోగి
న్యోగణలక్షణాః, పూతనాధూమకేశాశ్చ సంహారిణ్యోబలిప్రియాః ౪౦. జ్యేష్ఠారౌ
ద్రామహారౌద్రా మోచిన్యో నాగబుద్ధయః, ఆకర్షిణ్యోథబంధిన్యః శోషిణ్యశ్చ
భయావహాః ౪౧. రంజిన్య శ్చక్రచారిణ్యః వశంకర్యః సహస్రశః, సంస్తంభిన్యశ్చ
మారిణ్యః గమన్యోరుంధనేరతాః ౪౨. క్షేమంకర్యశ్శబర్యోన్యాః క్రోధిన్యఃకృతి
కాలపి, రేవత్యో వృద్ధరేవత్యః శుష్కిణ్యాద్యాస్తథాపరాః ౪౩. బృందశోబృందశ
శ్చైతాశ్చరంత్యోనందనామికాః, బ్రాహ్మీమాహేశ్వరీదూతీ కౌమారీ వైష్ణవీ
స్వధా ౪౪. వారాహీద్రుహిణీంద్రాణీ చాముండా చండికాశిఖా, కాలపర్ణీ వష
ట్కారీస్వాహా ధూమశిఖావతీ ౪౫. జ్యోత్స్నాముఖీ చంద్రసేనా నిరృతి ర్వారుణీ
ధృతిః, సుభగాదుర్భగా సేనా మహాకాల్యపరాజితా ౪౬. నృసింహీ వాయవీ
చండీ కంటమాల్యదితిర్దితిః, వరాహదంష్ట్రీ సౌపర్ణీ నారీమన్యు ర్ఘటోదరీ ౪౭.
వినతాసరమాశ్యామా కరాలీమోదకాధనుః, ఉషారంభా మూలముఖీ లలితాచిత్ర
రూపిణీ ౪౮. అమల్యులూకీచమరీ భీమాజ్యేష్ఠాకపర్దినీ, మహాముఖీ మహానామ

మంగళాపింగమాలినీ ౪౯. మాయూరోచిరలక్తాక్షీ కుంభకుంతామహాసురీ, విచిత్రరూపాపింగాక్షీ సదాహా కామరూపిణీ ౫౦. ఉల్కాముఖీ బిల్వముఖీ సుముఖీనాగజంఘికా, గోకర్ణాలోకితముఖీ కంపనాప్యరికంపనా ౫౧. లంబఘంటా మహాగ్రీవా మోహనాకుండనాకశా, ఆవిష్కారమహాచిత్రా నిష్కంపా రక్తకంపనా ౫౨. చితాజటాభుజంగాక్షీ బిభీషావర్ణమాలినీ, అదర్శనాహారంత్యార్యా ప్రమోదా లాంగలీహాలీ ౫౩. లంబస్తనీలంబసటా విసటా లంబమేఖలా, అధోముఖీ కటముఖీ క్రోధినీరౌద్రరూపిణీ ౫౪. మనోరమా వాసచూర్ణాసుందరీబాలమోహినీ, దీర్ఘకేశీ క్రోధముఖీకాంతికాదృష్టనాశినీ ౫౫. ఖలలీమాధవీకోలా చింతాత్రిస్సువాలతా, సత్కారనందినీలంబా కోవిదారీ మతంగికా ౫౬. ఏకకేశీకేశినీశారీ రాత్రిఃశ్వేళాగ్గళేతిచ, ఏతాశ్చాన్యాశ్చమహతా సృష్టా దేవేనమాతరః ౫౭. చండికారేణుకా చండా కౌశాంబీవింధ్యవాసినీ, చిత్రఘంటా విశాలాక్షీ కాళీవిశ్వభుజాహ్వయా ౫౮. వందిన్యాచతథాసృష్టాః శివయామాతరఃపరాః తత్తద్వ్యోమనిభాస్వంతంతత్తద్దిగ్వర్గసంశ్రయం ౫౯. ఆగత్య యోగినీచక్ర ముపాస్తే దేవతామిమాం, తాభిఃపరివృతాదేవీ పంపార్కా శాసనప్రదా ౬౦. ఫలానుబంధినీతానా మనుమోదయతి క్రియాః, నామాన్యేతానిశక్తీనాం శివాజ్ఞాసిద్ధసంపదాం ౬౧ యఃశృణోతి పురస్తస్య శక్తిరప్రతిమాభవేత్, సువాసినీనాంకన్యానాం కుమారీణాంచ పూజనం ౬౨ యాదేవ్యాఃపురతఃకుర్యాత్సాసౌభాగంసమశ్నుతే, సర్వాలంకారసంయుక్తాం ఏకామపిసువాసినీం ౬౩. నవమ్యాంభృగువారేవా భోజనాత్సుఖీభవేత్, ధూపైర్దీపైశ్చనైవేద్యైః నృత్యగాత్రాదిభిస్తథా ౬౪. మృగనాభిహిమాంభోభిర్హారిద్రాకుంకుమాక్షతైః, చందనేనారుణైర్దివ్యైః సువాసోభిర్విభూషణైః ౬౫. ఇమాందేవీముపాస్యాదా విష్ణుఃసౌభాగ్యమాప్తవాన్, క్రవ్యాదకోణపాసృక్పనిలీ బాలగ్రహాదయః ౬౬. భూతబేతాళకూశ్మాండ పరిగ్రహామహారగాః, నక్తందివాచరాఃక్రూరాః యేచాన్యే లోకహింసకాః ౬౭. పంపార్యోపాసకందృష్ట్వా పలాయంతేహి దూరతః, ఏవందేవ్యాఃప్రభావోఽయ ముద్దేశాత్కథితోమయా ౬౮. సాకల్యాదిదమాఖ్యాతుం నసహస్రముఖోప్యలం, * భరద్వాజః * తతోభాగే మహాభాగ పంపాదేవ్యాస్తు దక్షిణే ౬౯. కౌశికీతిశ్రుతా నామ్నా సన్నిధత్తే మహేశ్వరీ, శంభోఃకాళీతివచసా క్రుద్ధాదేవీతపోబలాత్ ౭౦. సంతోష్యాబ్జభువంతస్మా ల్లబ్ధ్వాగౌరీత్వ ముత్తమం, కాలీకోశంజహాయస్మిన్ ధాతుస్తత్ఖలు వాసరం ౭౧. గౌరీకల్పాఖ్యయాఖ్యాతం తస్మిన్కల్పేమహాదయా, శరీరకోశసంభూతా పార్వత్యాఃకౌశికీతి యా ౭౨. సాహివింధ్యేస్థితా దేవీ బ్రహ్మోక్త్యైః

సేవితాపురా, హత్వాశుంభనిశుంభాఖ్యౌచాముండాద్యాభి రన్వితా ౨౩. అత్రా గత్యపురఃస్థిత్వా నత్వా స్యామాదిదేవతాం, పునరాజ్ఞాపయేత్వాహ సాదేవీతాము వాచహ ౨౪. త్వయాకృతమిదంభద్రే దేవకార్యంజగద్ధితం, తుష్టాస్మి మమసా ర్శ్వేఽత్ర నిత్యంసన్నిహితాభవ ౨౫. యథామాంపూజయేద్భక్త్యా తథాత్వాంయః ప్రపూజయేత్, అరిష్టనాశనీ భూత్వాతస్యాభీష్టప్రదాభవ ౨౬. నామ్నాత్వం సౌమ్యపంపాంచేత్యేవం లోకేషుఖ్యసే, విచక్షణాస్సదానందాః సౌమ్యపంపా ముపాసతే ౨౭. సీతయా స్థిరసౌభాగ్యం కాంక్షిణ్యా భక్తిసంపదా, తత్రసన్నిదధే దేవీ సౌమ్యపంపామహేశ్వరీ ౨౮. సనకశ్చసనందశ్చ తథాయోగీసనాతనః, జ్ఞాతాననత్కుమారశ్చ సౌమ్యపంపాముపాసతే ౨౯. యఃస్నాత్వామన్మఖతీర్థే జితక్రోధోజితేంద్రియః, పురస్తాత్సౌమ్యపంపాయాః స్థిత్వాజపతివాఙ్మయం ౩౦. అష్టోత్తరసహస్రేణ మౌనవ్రతపరాయణః, తస్యవత్సరమాత్రేణ తత్త్వదర్థప్రకాశినీ ౩౧. జిహ్వాయాంవాఙ్మయీదేవీ సన్నిధింకురుతేసదా, నవ్యాధిర్నజరానార్తిః నశోకోమగణంనచ ౩౨. యస్యయస్యస్థిరాభక్తి స్సౌమ్యపంపాపదాంబుజే, కార్తి కేమాసియోభక్త్యా దీపానారోపయే త్పురః ౩౩. సౌమ్యపంపాదదాత్యేవ తస్మై తేజస్వినాంపదం, ఉపహారైర్బహువిధై ర్గంధమాల్యైర్నవాంశుకైః ౩౪. ప్రీణయే త్సౌమ్యపంపాంయః సభవేత్సౌమ్యసంపదాం, మహాపంపాంబికాధామ్ని స్థానేహ్యు త్తరతఃస్థితః ౩౫. లింగరూపస్స్వయంభూతః భైరవః సిద్ధవందితః, కామచారత్వమ ఖిలాస్వాశా స్వప్రతిమాంధృతిం ౩౬. నిర్భయత్వంచకురుతే భైరవోభక్తిశాలినాం, పంపాక్షేత్రప్రవిష్టానాం భక్తానామేవపాలకః ౩౭. నోల్లంఘయంతియస్యాజ్ఞాం యేచాన్యే క్షేత్రపాలకాః, స్వరూపమపరంశంభో ర్ద్వితీయాపాశుస్యభైరవః ౩౮. ఇతిజానంతియేసంత స్తేజానంతి పరంహరం, ప్రీణయేయుర్మహాంతంయే భైరవం లింగరూపిణం ౩౯. తేప్రీణితవిరూపాక్షాఇతి పూర్వవిదోవిదుః, అజర శ్చాప కుంభశ్చ ఇంద్రమూర్తి స్తథాపరః ౪౦ ఈహాకృదుల్కాసంజ్ఞశ్చఉష్మాదో బుణ సూదనః, బూముక్కోకిప్తకేశశ్చ ఇాకృత్తైకదంష్ట్రికః ౪౧ ఐరావతశ్చోల్కా బంధు రౌఘునిఘ్ను స్తథైవచ, అంజనశ్చాప్యబాహుశ్చ కంబలఃఖలసూదనః ౪౨. గోముఖశ్చైవ ఘంటాదోజ ననశ్చండవారణః, ఛటాకోపోజటాలాఖ్యోముక్తారోంత్ర వటేశ్వరః ౪౩. టంకపాణి స్తథాచాన్యఃకామబంధుశ్చ డామరః, ఢంకారోణణ కర్ణశ్చ తటిదాభఃస్థితఃసదా ౪౪. దంతురో ధనదశ్చాథ నాస్తికోథప్రచండకః, ఫలకారో బలయుతోభృతాక్షో మేఘభాసురః ౪౫. యుగాంతోరౌరవశ్చాథ లంబోష్ఠోవాసవస్తథా, శుక్లతుండః షడాలాఖ్య స్సునామా హూహూకస్తథా ౪౬.

యుపేతానిచనామాని సంస్మరేద్వాపఠేత్తు యః, తత్పరంశంకరోదేవః పరమాత్మాజగన్మయః ౯౭. శంకరస్సర్వలోకస్యసన్నిధత్తేస్వయంప్రభుః, యథార్థనామా భగవాన్ సదేవశ్శంకరశ్శివః ౯౮. తమభ్యర్చ్యగతింయాంతి శాంకరీమాత్మవేదినః, అర్చయేచ్ఛంకరందేవ మమ్లానైఃపంకజైశ్శుభైః ౯౯. సపునర్గర్భగోళేషునపతేచ్ఛంకరాజ్ఞయా, శంకరస్యపురఃస్థిత్వా పశ్యన్కుర్యాశ్శిలాంజలిః ౧౦౦. గాయత్రీంయోజపేత్తస్య దీర్ఘమాయుఃప్రసిధ్యతి, నాగనాథాహ్వయోదేవో దివ్యలింగాత్మకస్తతః ౧౦౧. కరోతినిత్యసాన్నిధ్యం కరుణాపూరితేక్షణః, నాగైరభ్యర్చితఃసోయం పాతాలతలవాసిభిః ౧౦౨. భూషణంభర్తురాత్మానం శంభోరాత్మమనోరథైః, ఐరావతోమహాపద్మః పద్మఃకమలకచ్ఛపౌ ౧౦౩. కంబలాశ్వతరః శంఖః కర్కోటకధనంజయౌ, మహాకర్ణమహానీల ధృతరాష్ట్రబలాహకాః ౧౦౪. ఏలాపత్రోబిల్వపాదః కాళియఃశాలిపుండ్రకః, ఖరరోమా శంఖపాలః పాణిఃసుముఖదుర్ముఖౌ ౧౦౫. కుమారస్సుమనాః పుణ్యః పుష్పదంతో మనస్వికః, అంబరీషఃపాండరకః కులికోనత వాసుకీ ౧౦౬. నహుషఃపూర్ణగంధర్వః ప్రహ్లాదః సుఖదాయకః, ఏతేచాన్యేచబహవో నాగరాజామహౌజసః ౧౦౭. ఆగత్యాగత్యచప్రహ్వాః నాగనాథ ముపాసతే, పంచామృతేనదేవేశం యేనరాఃస్నాపయంతిహి ౧౦౮. నపంచత్వంవ్రజంత్యేతే భవంతిచ సుసంపదః, మల్లికాభిర్విశేషేణ కల్హారైశ్చసుగంధిభిః ౧౦౯. నాగేశ్వరంసమభ్యర్చ్య నరఃసంపూజ్యతేసురైః, వర్షత్రయంయోయతాత్మా మాసిజపపరాయణః ౧౧౦. నాగనాథంభజేత్తస్య వశమాయాంతి పన్నగాః, దర్శయంతిబిలాన్యస్మై రత్నపూర్ణాన్యనేకశః ౧౧౧. నాతిక్రామంతితస్యాజ్ఞాం కుర్వంతిచతదీప్సితం, ఓంకారమగ్రతఃకృత్వా ద్వ్యక్షరంనమ ఇత్యథ ౧౧౨. నాగనాథచతుర్థ్యంతం జపేత్తీర్థాంబుశుద్ధధీః, త్రిలక్షేణభవేత్తస్య సిద్ధిఃపాతాళగామినీ ౧౧౩. అహంపూర్వికయాతంహి వృణ్వతేనాగకన్యకాః, రమంతేచ సమం తేనశ్రేయశ్చ దదతేసదా ౧౧౪. బ్రహ్మచర్యమహింసాంచ దయాంజంతుషుమానితాం, ఏకాంతంచోపవాసం చసత్యజేన్మంత్రసిద్ధయే ౧౧౫. ఏవంనియమయుక్తస్య త్యక్తనిద్రస్యరాత్రిషు, నాగనాథమహామంత్రః సిధ్యత్యేషమహాఫలః ౧౧౬. నాగనాథంసదాభక్త్యా పాయసాన్నేనతోషయేత్, యస్తస్యగావోవర్ధంతే ఘటోధ్న్యస్తత్ప్రభావతః ౧౧౭. నాగేశ్వరస్యమాహాత్మ్యం యశ్శృణోతియతాశయః, నతస్యవిషబాధాస్తి నాస్యరోగాదయఃక్వచిత్ ౧౧౮. తతఃకేదారనామాస్తి దేవోదేవైస్సమర్చితః, కేదారేయత్ఫలంతత్స్యాత్ దేవంపూజయతాం నృణాం ౧౧౯. పురాభక్తింవహన్ కశ్చిద్దేవేశేమల్లికార్జునే, యత్రస్థిత్వాతపోయోగాదద్రాక్షీత్ మల్లికార్జునం ౧౨౦. దృశ్యతేతస్యభవ్యాత్మన్ కేదారస్యసమీపా

పదః, సిద్ధిదం సాధకేంద్రాణాం స్థానం శ్రీపర్వతోపమం ౧౨౧. స్నాత్వా యోమనుమ్మఖే తీర్థే మల్లికార్జునమర్చయేత్, మల్లికాముకుళై స్తస్య వశగో మల్లికార్జునః ౯౨౨. తత్పూర్వభాగే జాగర్తి దేవో బాలవినాయకః, ఉపాసకానా మిష్టార్థదాయీ ప్రత్యూహ నాశకః ౧౨౩. బాలానోౖభోజయేత్తత్ర సర్వవిఘ్నాప్రహారత్యసౌ, లక్ష్మీస్సర్వణప్రభా దుర్గా చాముండా మధుమత్యపి ౧౨౪ కాళీ కరాళీ కంకాళీ మహాకాళీచ కోటరీ, తేషుతేషు చతిష్ఠంతి శక్తిస్థానేషు శక్తయః ౧౨౫. కృష్ణాష్టమ్యాం చతుర్దశ్యాం వారయోర్భానుభౌమయోః, తాస్తాస్సంపూజయేద్భక్త్యా సర్వాన్కామా నవాప్నుయాత్ ౧౨౬. తతః పరిసరేతత్ర ప్రశస్తే మాల్యవద్గిరేః, శక్తిత్రయస్య చరణన్యాస శ్శృంగిభి రీరితః ౧౨౭ శక్తిత్రయపదన్యాసం యేనమస్యంతి పాంసులాః, తాన్నమస్యంతి సర్వేపి నమద్భిర్ముకుటైర్నృపాః ౧౨౮. ఇచ్ఛాశక్తిః క్రియాశక్తిః జ్ఞానశక్తిశ్చ తాః పురా, త్రిస్రోహంకారసంయుక్తాః కల్పాదావభవన్కిల ౧౨౯. యద్యహం పరమేశస్య తదాస్పృష్ట్యన్ముఖోభవేత్, యద్యహంజ్ఞాతతానామ శంభోరేకాంతతామతా ౧౩౦. యద్యహం విదితః కర్తా సర్వార్థేషు మహేశ్వరః, ఇతితాః పృథగాకల్ప్య మంత్రయంత్యస్సితా యదా ౧౩౧. తదా తద్గర్వభంగాయ స్వాతంత్ర్యం విభురాదధే, చరణం నతృణస్యాపి నాస్తీత్తే నవినాఖిలు ౧౩౨ త్రిసస్స్వతంత్రే దేవేశే శక్త యోగతశక్తయః, త్యక్త్వాహంకారమఖిలం జ్ఞాత్వా దేవం వినాయకం ౧౩౩. తత్రైవమాల్యవత్పార్శ్వే బహూనిదివసాన్యపి, తపస్తేపుశ్శివంధ్యాత్వా స్వాత్మశక్తిప్రదం ప్రభుం ౧౩౪. సుచిరేణైవ కాలేన తాసాంప్రీతస్తపోబలాత్, స్వాత్మీచకార శక్తీస్తాః శక్తిమాన్ చంద్రశేఖరః ౧౩౫. తతశ్శక్తిత్రయీ పాదన్యాసాఖ్యం స్థానముత్తమం, తత్పుణ్యతే సమస్తేషు లోకేష్వభిమతప్రదం ౧౩౬. తత్రస్కందసరోదివ్యం యత్ర స్నానాన్మహాఫలం, ఉక్తేషు చైతేషు తథోత్తరేషు స్థానేషు సాధారణధర్మమాహుః, ధ్యానంజప స్తర్పణమన్నదానం హోమశ్చనిత్యం శివపూజనంచ ౧౩౭.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే మధ్యమభాగే (ఉత్తరార్ధే) మహాకాళాది శక్తిత్రయ పదన్యాసకథనం నామచతుర్థోధ్యాయః. ౪.

శ్రీవిరూపాక్షేశ్వరార్పితమస్తు.

ఓం

శ్రీపంపాంబాసమేత విరూపాక్షేశ్వర పరబ్రహ్మణేనమః.

అథ శ్రీస్కాంద పురాణాన్తర్గత పంపామాహాత్మ్యే

ఉత్తరభాగ ప్రారంభః.

—:0:—

* శౌనకాదయఊచుః. * సూత పౌరాణికశ్రేష్ఠ కృతార్థాస్మ స్త్వదు
క్తిభిః, పురుషార్థప్రదాత్రీభి స్త్వంహి సర్వార్థవేదకః ౧ శివమాహాత్మ్యవృత్తేన త్వదు
క్తేన యుతంమనః, ఉద్బోధితాచప్రతిభా నిశ్చయో ఽ ప్యాత్మవస్తుని ౨. అస్మాకం
నైమిశీయానా మహో భాగ్యం మహత్తరం, ఆసాద్యతేశ్రుతా యైస్తుసాధ్వీ
శివకథాసు ధీః! ౩. శివఏవ పరస్సాక్షా ద్భరద్వాజో మహాతపాః, యస్య ప్రతి
ఫలత్యంత ర్విచిత్రా విశ్వవాసనా ౪. భరద్వాజస్య వక్తృత్వం యస్మిన్ శ్రోతరి
విశ్రుతం, సఏషవిష్ణువృద్ధో ఽపి సర్వజ్ఞానైకభాజనం ౫. శ్రుత్వాశివస్యమాహాత్మ్యం శ్రో
తవ్యం స్వగురో ర్ముఖాత్, విష్ణువృద్ధః కిమకరో త్పరంవిశ్వహితార్థవిత్ ౬. *సూతః*
విరూపాక్షస్య మహాత్మ్య మవధార్య గురోర్ముఖాత్, విష్ణువృద్ధో విశుద్ధాత్మా
విధూతాఖిలసంశయః ౭. భరద్వాజం మునివరం ప్రణమ్యాచ పునఃపునః, పరిపప్రచ్ఛ
మేధావీ ప్రశస్తం పరమంరహః ౮. * విష్ణువృద్ధః * కృతార్థో ఽస్మి కృతార్థో ఽస్మి
సద్గురో త్వదనుగ్రహాత్, శ్రుతంచ హేమకూటేశమహాత్మ్యం యచ్ఛుభప్రదం ౯.
ఉక్తంభగవతాసర్వా పురుషార్థైకసిద్ధిదా, హేమకూటేశసేవేతి సుకృతైస్సాహిల
భ్యతే ౧౦ కల్పకోటిశతైస్సైస్సై రార్జనీయాని తాన్యపి, తాన్య స్యాంశ్చభాగస్య
కోటేశః పరికీర్త్యతే ౧౧. కఃకాలః కోధికారీస్యా త్కింవా పరమసాధనం, వద
మా[illegible]సర[illegible] సిద్ధయో ఽస్మి [illegible]వానఘ ౧౨ శ్రుత్వా[illegible] స్వా [illegible]
[illegible]

తాత్మానో భరద్వాజకులోద్భవాః, ప్రశశంసు ర్మహాభాగా విష్ణువృద్ధం పునః
పునః ౧౪. భరద్వాజోఽపి యుక్తాత్మా విష్ణువృద్ధం శశంసతం, శృణ్వతాంచ మహ
ర్షీణా మువాచ పరమాంమతం ౧౫. * భరద్వాజః * సాధుపృష్టం త్వయాప్రాజ్ఞ
మతిస్తే తత్త్వదర్శినీ, సాధితోఽస్మి బాహ్యాఃకాలా చ్ఛృణు వక్ష్యేయథా
శ్రుతం ౧౬. పురా సనత్కుమారోఽపి నత్వా పప్రచ్ఛ నందినం, ఇమమర్థంమహా
ప్రాజ్ఞ పురుషార్థఫలప్రదం ౧౭. నందీశోఽప్యాహ, దేవేశం స్కందోఽపృచ్ఛ
దిమంక్రమం, స్కందంప్రశస్య దేవోఽపి తస్మైతత్త్వమభాషత ౧౮. పురా వట
తరోర్మూలే దక్షిణామూర్తివిగ్రహం, మాముపాసత సద్భక్త్యా యుక్తాత్మానోమహ
ర్షయః ౧౯. సనకాద్యా వాలఖిల్యా యోగనిష్ఠాశ్చ యేమతాః, తత్త్వంమాం
విష్ణురాత్మజ్ఞఃపర్యపృచ్ఛ దిదంరహః ౨౦. దేవ త్వత్తత్త్వవిజ్ఞానే కాలదేశాధికా
రిణః, సాధనంచ మహేశస్య యథావద్వక్తుమర్హసి ౨౧. ఇతి తస్మైయదుక్తంత
త్కథయామ్యధునా గుహ! ఇతి స్కందాయకథితం దేవేనాద్యవదామితే ౨౨. ఇత్యు
క్త్వా భగవా న్నందీప్రోక్తవాన్ దివ్యయోగినే, పరమార్థం తమేవాద్య వివృణోమి
తవానఘ! ౨౩. ఇచ్ఛాశక్తిప్రభావేన బహుస్యామితి యోఽభవత్, పరమేశస్య
సంకల్పఃప్రభూతేః ప్రకృతేః పరః ౨౪. తేనప్రకాశితా స్సర్వాస్తాస్తా బ్రహ్మాండ
కోటయః, బహిరవ్యబహి స్తాసాం లోకాస్తు బహవోఽభవన్ ౨౫. సఏవ
వేదితా తేషాం పరిమాణం సదాశివః, తేషులోకేషు సర్వేషు సుకృతోపార్జనా
యహి ౨౬. దేశ స్సర్వంసహా విద్వన్ భూమిరేవ విశిష్యతే, తతోఽన్యేప్యఖిలా
లోకా గణ్యంతే భోగభూమయః ౨౭. ఇచ్ఛాయోగా న్మహేశస్య తస్యకాలా
త్మనః ప్రభోః, కాలస్యప్రవాహు రానంత్యం తత్త్వాయత్త మిదంజగత్ ౨౮. యదాసం
స్కారయోగేన ప్రాణినాం పరమేశివే. భావనాజాయతేసాధ్వీ సకాలః పరమో
మతః ౨౯. నైరంతర్యేణయత్రాసౌ సాన బంధఃప్రతిష్ఠతే, సత్కర్మణాం సమస్తానాం
సోఽధికారీనిరూపితః ౩౦. జడాజడవిభాగేన సమస్తా జీవయోనయః, విజ్ఞాయంతేహి
లక్షాణామశీతి శ్చతురుత్తరా ౩౧. మనుష్యాఏవ తత్రాపి సర్వసత్కర్మసాధకాః,
మనుష్యేష్వపి శస్యంతే విప్రాముఖ్యాధికారిణః ౩౨. సర్వక్రియావిద స్సర్వమంత్ర
తంత్రార్థకోవిదాః, సర్వవేదమయా స్సర్వే వేదినో బ్రాహ్మణోత్తమాః ౩౩.
సర్వసిద్ధికర స్సద్య స్సమస్తశుభకర్మణాం. సాధనంచ సమాచార స్సర్వవేదవిని
శ్చితః ౩౪ * భరద్వాజః * ఇత్యేవ దేశాదివినిర్ణయస్తే ప్రోక్తోమయా బుద్ధిమతాం
వరిష్ఠ! యఏవ మాకల్పయతేస్వచిత్తే నతస్య కుత్రాపి దురంతబంధః ౩౫.

ఓంతత్స దిత్యాదిమహాపురాణే స్కాందే హేమకూటఖండే పంపా
మాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే భరద్వాజవిష్ణువృద్ధసంవాదే దేశకాలా
ధికారి నిరూపణంనామ ప్రథమోఽధ్యాయః. ౧.

విష్ణువృద్ధః నిర్వికల్పో నిరీహశ్చ నిర్గుణోఽయం నిరంజనః, సదాశివః కథంతస్య సర్గాది రుపపద్యతే ౧. *భరద్వాజః* అతర్క్యశ్చాప్రమేయశ్చ ప్రశ్నస్తే పృచ్ఛతాంవర! అప్రమత్తేనచిత్తేన శృణు వక్ష్యామి వాస్తవం ౨. సదాశివస్య ద్వేరూపే పర మప్యపరంచ యత్, పరమర్థాత్మకం ప్రాహు శ్శబ్దాకార మథాపరం ౩. అత శ్శబ్దార్థరూపం తదాద్యం జ్యోతి రనావృతం, అకర్తృక మనంతంచ నాద బ్రహ్మ సనాతనం ౪. పరంతు నిర్వికల్పాది లక్షణం యత్త్వలక్షణం, శబ్దబ్రహ్మచ వేదశ్చ తథాఽపరమితి స్మృతం ౫. స్వాత్మనోఽపరరూపేభ్యో వేదశబ్దేభ్యఏవహి, నిర్మిమీతేహి తేనైవ సమస్తంచ సమంప్రభుః ౬. సృష్ట్యాది రూపాపన్నస్య పరస్యాపర మేశితుః, సర్వశబ్దసమష్ట్యాత్మా వేద స్సర్వార్థసాధకః ౭ వక్త్రం సమష్టిరూపస్య తస్య వ్యాకరణంవిదుః, శిక్షా నాసానిరుక్తంచ శ్రవసీజ్యోతిషం దృశౌ ౮. కల్పోహస్తౌ పదేచ్ఛంద ష్షడంగా వేదఏవహి, ఛందఃప్రతిపదంభాషానాపదం? న్యాయవిస్తరః ౯. ధర్మస్తర్కశ్చ మీమాంసే త్యుపాంగాష్టకమీర్యతే, సోఽయంప్రాణితి గాయత్ర్యా యస్యాంతత్త్వంప్రతిష్ఠితం ౧౦ ఏవంసమష్టిరూపోఽయం వేదః పురుషలక్షణః, సఏషహిపురా బ్రహ్మవిష్ణ్వో ర్వాదప్రశాంతియే ౧౧. అభివ్యక్తస్య తన్మధ్యే జ్యోతిర్లింగస్య మధ్యగే,మహాప్రభావేప్రణవే చతుర్ధా సమదృశ్యత ౧౨. ప్రణవఃప్రథమందృష్టః ప్రభామండలభాస్వరః, పశ్చాద్వేదశ్చతూరూప స్తద్వేదాది రయంస్మృతః ౧౩. లింగోర్ధ్వ పారానాలోక గాధక్రాన్తో గతోఽగ్రభూః, హంసాత్మా వాసనాయోగా ద్ధంసరూపం సమైక్షత ౧౪. యజురాసీ చ్ఛిరస్తస్య ఋక్పక్షోదక్షిణః స్మృతః, పక్షస్సామోత్తరః పుచ్ఛశ్చాథర్వాంగిరస స్తథా ౧౫. విష్ణుశ్చ స్వాత్మనో యజ్ఞవరాహాకృతి వాసితః, మంత్రతంత్రక్రియాగానకలా శ్శాన్తికపౌష్టికైః ౧౬. అంగై స్సముద్రమద్రాక్షీ త్తమేవాత్మవిదాం వరం, సనకాద్యాస్తు యోగీంద్రా యేన్యే స్తత్కాలదర్శినః ౧౭. సర్వేషాంకామధేనుం తాంచతుర్వేదీ మమన్యత, ఋక్పృష్ఠంహి యజుర్మధ్యం తస్యాస్సామ ముఖంస్మృతం ౧౮. అథర్వాంగిరసఃకంఠ స్సాస్తాస్యపి తనూరుహాం, ఇష్టాపూర్తేవిషాణేచ వర్ణాశ్చరణసంమతాః ౧౯. శాంతికతు స్తథాపుష్టి ర్మంత్రో భువనపావనః, స్వాహాకార స్స్వధాకారో వషట్కారశ్చ విశ్రుతః ౨౦. హంతకారశ్చవిఖ్యాత స్తస్యాః స్తనచతుష్టయం, స్వాహాకార స్తనం దేవాః పితరోపి స్వధామయం ౨౧. మునయశ్చవషట్కారం హంతకారంతు మానవాః, పిబంత్యేవమితంవిద్వన్ దేవాద్యై రుపజీవ్యతే ౨౨. యేనయేన స్వరూపేణ స్వాత్మసిద్ధేన భావ్యతే. తేనతేనైవ వేదోఽయం భావుకానాం ప్రకాశతే ౨౩. చతూరూపస్య చాప్యస్య వర్ణాదిఃకథ్యతే పృథక్, తత్రఋక్పురుషం విద్ధి రురువర్ణం సుఖంధరం ౨౪. లలితాక్షం ఘనశ్మశ్రుం కుంచితానీలకుంతలం, అంగోపాంగసమా

యుక్తం స్థల మాత్రేయగోత్రిణా ౨౫. రజోగుణోఽయం త్రిగుణే బ్రహ్మ మూర్తి
త్రయే తథా, క్రియాసు సృష్టి ర్లోకేషు భూస్తత్త్వేషు పుమానపి ౨౬. పంచబ్రహ్మసు
సద్యోజో నివృత్తిశ్చ కలాస్వయం, కారణత్రితయే వేదో గాయత్రీ ఛందసాం
గణే ౨౭. ఐశ్వర్యేషుచతుష్టయ్యాం బుద్ధి ర్వర్ణాహ్వాయేవసు, అయంజాగ్ర దవ
స్థాసు గుణద్వాదశకాన్వితః ౨౮. అధోభాగే దిశిప్రాచ్యాం జ్యోతిర్లింగస్య
దృశ్యతే, యజుర్వేదస్య పురుష స్తామ్రవర్ణః కృశాకృతిః ౨౯. అంగోపాంగయుతః
స్థూలకపాలః కమలేక్షణః, సులలాటో భరద్వాజగోత్రీ స్మేరాననస్సదా ౩౦.
గుణేషు సత్త్వగుణకో విష్ణుస్త్రిష్వపి మూర్తిషు, స్థితిః క్రియాస్వంతరిక్షం లోకేష్వాధ్వాసు
యుత్పరం ౩౧. కారణత్రితయే యోనిః ప్రకృతి ర్విభవేషుచ పంచబ్రహ్మసు
వామాఖ్యః ప్రతిష్ఠాతు కలాసుచ ౩౨. స్వతత్త్వవిద్యా చ్ఛందస్సు త్రిష్టుప్
స్వప్నశ్చ సమ్మతే, అవస్థానేషు లింగస్యమధ్యే దక్షిణదిగ్గతః ౩౩. అథాయం
సామపురుష స్సనాసాగ్ర విభూషితః, శ్వేతవర్ణ స్సువర్ణాక్షో దంశచర్మ ధర
శ్శుచిః ౩౪. హృష్టః కాశ్యపగోత్రీచ తథాంగోపాంగసంయుతః, తమోగుణశ్చ
త్రిగుణేరుద్రమూర్తిశ్చ మూర్తిషు ౩౫. క్రియాసు సంహృతిః స్వర్గోలోకే తత్త్వేషు
పౌరుషం, కలాసువిద్యా తత్త్వేషుశివో మంత్ర స్తథాధ్వసు ౩౬. పంచబ్రహ్మ
స్వఘోరాఖ్య శ్ఛందస్సు జగతీతథా, సుషుప్తిర వ్యవస్థాసు బీజకం కారణే
ష్వపి ౩౭. ఊర్ధ్వభాగేతు లింగస్య కౌబేర్యాందిశి దృశ్యతే, అథర్వపురుష స్తీక్ష్ణ
శ్చండకామశ్చ కామదః ౩౮. క్షుద్రకర్మా కామరూప స్సవిశ్వ స్సాధ్య
సంయుతః, సాంగోపాంగశ్చ బీజానగోత్రీ రక్తాంబుజేక్షణః ౩౯. గుణేషు నిర్గుణ
త్వేష సదా సర్వైర్గుణై ర్యుతః, ఏషమూర్తి ష్వమోఘాసు మహేశ్వర సదా
శివా ౪౦ క్రియాసు నిగ్రహోఽప్యేవ మగృహీతతమా శ్రుతః, అలౌకికోఽపి
లోకేషు సోహంలోకః ప్రకీర్తితః ౪౧. అతత్త్వోఽపిచ తత్త్వేషు బిందునాదాత్మ
తాంగతః, శాన్తిశ్చ శాన్త్యతీతశ్చ కలాసు పరిగణ్యతే ౪౨. తథాతత్పురుషేశానా
సోఽయంబ్రహ్మసుపంచసు ఛందస్స్వనుష్టుభైశ్వర్యే ష్వైశ్వర్యంపరమంహియః ౪౩.
అవస్థాసుచ తుర్యాఖ్య స్తుర్యాతీతశ్చ కథ్యతే, కారణేషుచ సర్వేషు యోఽసౌ
పరమకారణం ౪౪ చంద్రదేవత్యఏవాయ మధ్వాతీతోఽధ్వసుస్మృతః, లింగస్య
మూర్ధసీమాన్తే ప్రతీచ్యాందిశి దృశ్యతే. ౪౫. ఏవంజ్యోతిర్మయేలింగే ప్రాదుర్భూత
మనాదిమం, స్వాతంత్ర్యా త్పరమేశస్య రూపంయదపరం ప్రభోః౪౬. చతూ
రూపం సజగ్రాహ బ్రహ్మ వేదం శివాజ్ఞయా, ఆవిర్భావోహి దేవానా మనాదీనా
మితిశ్రుతిః, ౪౭. ఆలోచ్యాలోచ్య బహుధా వేదశబ్దాన్యథార్థతః, విశ్వం సృజతి
విశ్వాత్మా ఉపరరూపం స్వయంస్థితః ౪౮. తస్మా త్సర్గస్య సర్వస్య దేవః పరమ
కారణం, యఏవంవేద తత్త్వేన వేదానాం స్థితిమీదృశం, ౪౯ విధూః పాపా

కాలేన జీవన్ముక్తో భవేదయం, యో వేదరూపం విజ్ఞాయ లింగం దద్యాద్ద్విజాతయే ౨౦. తస్య జ్యోతిర్మయం తత్త్వం చిత్తే నిత్యం ప్రకాశతే, హేమ్నశ్శతపలేనైవ లింగం కుర్యాద్విధానవిత్ ౨౧. అథవా శతనిష్కేణ తదర్ధేనాపివా సుధీః, దద్యాచ్చ బ్రాహ్మణాయైవ విధానేనాభిపూజ్య తం ౨౨. లింగహేమార్ధమానేన విష్ణోశ్చ బ్రహ్మణోఽపిచ, కృత్వా ప్రతికృతిం దద్యాద్బ్రాహ్మణాయాగ్ర్యకర్మణే ౨౩. హేమ్నా తదర్ధమానేన వేదప్రతికృతిం సుధీః, కృత్వా దద్యాద్ద్విజేంద్రాయ సర్వసిద్ధిర్భవేత్సదా ౨౪. యో వేదమేవంరూపేణ ప్రత్యగ్ధా ప్రతిబుధ్యతే, సఏవ బ్రాహ్మణశ్రేష్ఠస్సదాచారైకగోచరః ౨౫. యో వేత్తి వేదమాహాత్మ్యం యథాఽవదమిదం మునే! సఏవ కృతకర్తవ్యస్సఏవ పరమో నృషు ౨౬. ఇతి ప్రసంగాద్భవతే మయోక్తో వేదోదయస్తస్యచ యః ప్రభావః, శృణోతి యస్తత్త్వమిదం యతాత్మా ససర్వకామాన్భజతేస్థిరాయుః ౨౭. *

ఇతిశ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే వేదమాహాత్మ్యకథనంనామ ద్వితీయోఽధ్యాయః. ౨.

---

* భరద్వాజః * చతూరూపంతు తం వేదం బ్రహ్మా పరశివాజ్ఞయా, సృష్టిప్రవృద్ధయే ప్రాదాత్స్వంభూతేభ్యో నిజాంగతః ౧ నవబ్రహ్మభ్యఏవాసౌ సప్తర్షిభ్యశ్చ సువ్రత, తైస్తు లోకేషు సర్వేషు నిత్యం విస్తారితో దయః ౨. వేదస్సర్గాదివైచిత్రీకారణం ప్రససారహ, బహునా కాలయోగేన విచ్ఛిన్నేషు తతస్తతః ౩. సర్గాదిషు సముత్పన్నో వేదోఽపి భవతిధ్రువం, ఏకీభూతంచ తం దేవే ప్రతిమన్వన్తరం పునః ౪. సప్తర్షయస్సముద్బుద్ధ్య సమ్యగుద్భావయంతిహి, నరాణామాయుషోల్పత్వాత్సాకల్యేన నశక్యతే ౫. గ్రహీతుమపి తం వేదం వ్యస్తం కుర్వన్తి తద్విదః, ద్వాపరే ద్వాపరే శాఖాభేదైర్వ్యాసాస్తతస్తతః ౬. ఆద్యస్స్వాయంభువో వ్యాసో ద్వితీయస్తు ప్రజాపతిః, ఉశనా గీష్పతి స్సూర్యో మృత్యురింద్రశ్చ సప్తమః ౭. వసిష్ఠోఽప్యష్టమస్సారస్వతో నవమ ఈరితః, త్రిధామా వృషభాఖ్యశ్చ శతతేజాస్తతఃపరం ౮. త్రయోదశశ్చ ధర్మాఖ్యస్తరక్షుశ్చ చతుర్దశః, తథారుణిఃపంచదశః షోడశోఽథ ధనంజయః ౯. క్షేమంకరస్సప్తదశస్తథాఖ్యాతో ఋతుంజయః, భరద్వాజో గౌతమశ్చ తథా వాజశ్రవాః పరః ౧౦. సోమశుష్మాయణిః పశ్చాత్తృణబిందుశ్చ తత్పరః, చతుర్వింశశ్చ వాల్మీకిశ్శక్తిశ్చాథపరాశరః ౧౧. సప్తవింశో జాతుకర్ణః కృష్ణద్వైపాయనస్తథా, అష్టావింశస్తతో వ్యాసస్సాక్షాద్విష్ణుస్సనాతనః ౧౨. స సమ్యగ్వ్యస్తవాన్వేదం సర్వ

సౌరవారుణే, కాళీపురాణం మారీచం వాసిష్ఠంచ మహామతే! ౬౧. పారాశర్యంచ సర్వాణి సర్వశ్రేయస్కరాణిహి, అర్థా స్సర్వేషువేదేషు తేషుతేషుచ యేస్మృతాః ౬౨. మునిభిస్తాస్తువిఖ్యాతాః స్మృతయ స్సర్వకామావహాః, సమస్తవేదతత్వార్థైః పురాణార్థైశ్చ బృంహితం ౬౩. సర్వేతిహాస సంయుక్తం సర్వనిశ్శ్రేయసావహం పురాణం శ్రీభాగవతం కృత్వాచ స్వాత్మవేదినే ౬౪. రోమహర్షణిసామ్నేతత్సర్వంహి ప్రదదౌమునిః, ఏవంహి వేదాశ్చత్వార స్సేతిహాసా స్సలక్షణాః ౬౫. సాంగాశ్చ సపురాణాశ్చ ప్రకాశంతేస్మ సిద్ధిదాః, ౬౬ తతస్సర్వాత్మకో బ్రహ్మ ఋగ్వేదా త్సముపాదదే ౬౭. కాయావలగ్రహోర్ధ్వాంగ శల్యదంష్ట్రిజరా వృషైః అష్టాభి రంగై స్సంయుక్త మాయుర్వేదం శివాజ్ఞయా ౬౮. తందక్షాయ దదౌ సాంగం సోఽశ్విభ్యాంతౌ విధాజినే, దదతు స్తేఽపిలోకానాం సర్వేషాంహిత కాంక్షయా ౬౯. ధన్వంతరిం భరద్వాజ మాత్రేయం కశ్యపం మునిం, చరకంసుశ్రుశాలంచ? హారీతమంగ్రాహాలర్చకం? ౭౦. ప్రాకారయత్తద్బహుధాసద్భిస్స్వార్థవేదిభిః, తతోవిష్ణుర్యజుర్వేదా ద్ధనుర్వేదముపాదదే ౭౧. దూరాపాస్తిర్లక్ష్యవేధోలాఘవందృఢవేధనం, చిత్రం సుదుష్కరంచాస్మి న్నంగషట్కముదీర్యతే ౭౨. త్ర్యంబకస్య కలామూర్తే రీశానాఖ్యస్య శాసనాత్, తంబ్రహ్మణే దదౌసోఽపి వసిష్ఠాయ మరీచయే ౭౩. భృగవేఽంగిరసే గౌతమాయాథ జమదగ్నయే, శాండిల్యాయాగ్నివేశ్యాయ శౌనకాయ మహర్షయే ౭౪. దదౌ పరశురామాయ వామనాయచ ధీమతే, తతో రుద్ర స్సామవేదాద్గాంధర్వం వేదమాదదే ౭౫. తస్య రాగస్స్వర స్తాలో వర్ణజాత్యభినీతయః, షడంగాని యుతంతైశ్చ కంబలాయాత్మవేదినే ౭౬. దదావాశ్వతరాయాపి తాభ్యాం సోఽయం ప్రకాశితః, తుంబురుం నారదంచాపి తమేవాగ్రాహయత్ప్రభుః ౭౭. సచాపి తుంబురు ర్హాహాహూహూవిశ్వావసూనపి, కేయూరకం చిత్రరథంగ్రాహయామాస తంక్రమాత్ ౭౮. తైస్తైః ప్రకాశితో లోకేగాంధర్వో వేద ఉత్తమః, పునరాథర్వణాద్వేదా ద్దండమిత్యుపబృంహితం ౭౯. ముక్తముక్తాగతా ముక్తా ముక్త ముక్తాంగ సంయుతం, శస్త్రిశాస్త్రిం సముద్ధృత్య దదా వంగిరసే స్వభూః ౮౦. భృగవే చాంగిరాః ప్రాదా జ్జైవాయోశనసేపిచ, అథ తత్పుత్రపౌత్రాద్యై ర్జగతాం సంప్రకాశితం ౮౧. ఏవం వ్యవస్థిత స్సోయం వేద స్సపరిబృంహణః, అనేనైవ పరోదేవో గుణం రాజస మాస్థితః ౮౨. బ్రహ్మ భూత్వా సృజత్యేవ జగత్ స్థావర జంగమం, ఏవం సదాశివాఖ్యస్య పరస్యపరమేశితుః ౮౩. నిర్వికల్పాది వాచ్యస్య సవికల్పత్వమిష్యతే, ఉపాసనార్థం మందానుగ్రహాయ పరికల్పితం ౮౪. ఏవంశివస్య పరమప్యపరంస్వరూపం సర్గాదిషు ప్రకరణేష్వపి

కర్తృభావం, యోవేత్త్యసా పరమతత్త్వవి దాత్మాశాలీ సాయుజ్యమేతి పరమస్య విభోరమోఘం ౨౫. * *

ఇతి శ్రీస్కాందే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
వేదవ్యాసనక్రమోనామ తృతీయోఽధ్యాయః. ౩.

---

* ఈశ్వరః * సబ్రహ్మా రాజసీమూర్తి స్సర్వేశస్యమహేశితుః, యథా
ససర్జ నిఖిలం తద్విప్రా శ్శృణుయుక్తధీః ౧. ఆదౌ బ్రహ్మా తపస్తప్త్వా ప్రసాదా దంబి
కాపతేః, ప్రాకృతాన్ వైకృతాన్ సర్గాన్కౌమారం చాసృజన్నవ ౨. ప్రథమో
మహతస్సర్గః ప్రఖ్యాతో బ్రహ్మణోహి సః, తన్మాత్రాభిర్ద్వితీయస్తు భూతాదిరితి
యస్స్మృతః ౩. వైకారిక స్తృతీయస్తు సవైంద్రియకః స్మృతః, ఇత్యేతే ప్రాకృతా
స్సర్గా,స్త్రియోఽధస్తా ద్వరాత్మకాః (?) ౪. సర్గేముఖ్యాభిధః పూర్వ స్తిర్యక్
స్రోతస్సముత్థితః, తైర్యగ్యోన్యో ద్వితీయస్తు తామసః పరికీర్త్యతే ౫. అథోర్ధ్వ
స్రోతసోవ్యక్తో దేవసర్గస్తు సాత్త్వికః, అవాక్సర్గః ప్రవృత్తోయో మానుషో రాజ
సోహి సః ౬. భూతప్రేతాదిసర్గ స్స్యాత్పంచమోఽ నుగ్రహాహ్వయః, ఏతేహి
వైకృతాస్సర్గాః కౌమారో నవమస్స్మృతః ౭. ఆదౌ సర్గప్రవృద్ధ్యర్థం స్వయంభూర్హి
సనందనః, సనత్కుమారం సనకం ససర్జహ సనందనం ౮. బ్రహ్మణోమానసాః
పుత్రా స్తేసర్వే తత్త్వవేదినః, ధ్యాయన్త శ్శివమాత్మేశ మాసన్ సర్గపరా
ఙ్ముఖాః ౯. స కౌమారఇతి ఖ్యాత స్సర్గో యోగిభి రాదృతః, తేషా మనన్త
భేదాస్స్యు స్సర్గాణా మథపద్మభూః ౧౦. పున స్సృష్టిప్రవృద్ధ్యర్థం తప స్తప్త్వా వ్యచింత
యత్, తథా చింతయత స్తస్య రుద్రో మధ్యాద్భ్రువోరభూత్ ౧౧. బ్రహ్మణా
ప్రార్థితోరుద్ర స్సృష్ట్యర్థంచ ససర్జహ, ఆత్మనస్సదృశాన్ పుత్రాన్ భూయ స్తత్ర
తిరోదధే ౧౨. సృష్టా వసాధకా న్బ్రహ్మా దృష్ట్వారుద్రా నకల్మషాన్, అకరో
త్పునరైకాత్మ్యాత్తప స్సృష్టిప్రవృద్ధయే ౧౩. తపసా తస్యసంతుష్ట శ్శివ స్తస్య పురః
స్థితః, అర్ధనారీశ్వరవపు స్సంజజ్ఞే నీలలోహితః ౧౪. తంద్పృష్ట్వా హృష్టధీ ర్నత్వా
స్తుత్వాబ్రహ్మేద మబ్రవీత్, జరామరణసంయుక్తాః సృజ దేవప్రజాఇతి ౧౫.
తస్యతద్వచనంశ్రుత్వా ప్రాహ తంనీలలోహితః, బ్రహ్మన్ జన్మాదిభిర్యుక్తాన్
స్త్వమేవ సృజతాదృశాన్ ౧౬. సమాస్థాయగురో ర్మూర్తి ముద్ధరామ్యేవ తానహం.
తంమాం కైలాసశైలస్య ప్రస్థేదక్షిణగే తటే ౧౭ స్థితం వటతరోర్మూలే గురు
రూపం సనాతనం, దక్షిణామూర్తినామానం సేవితంయోగినాం వరైః ౧౮. విష్ణు
ర్జానాతి విశ్వాత్మా సేవతే సతతంచ మాం, మత్స్వరూపపరిజ్ఞాన మవాప్తోఽభీష్ట

మన్యతే ౧౯. తమేవా నుగ్రహాత్మానం హేమకూటే సదాస్థితం, మాం విరూ
పాక్షనామానం ద్రక్ష్యసిత్వం సహామరైః ౨౦. శ్రద్ధాలవ స్తథాన్యేఽపి గురు
మూర్తిపరిగ్రహం, ద్రక్ష్యన్తి తత్రతత్రైవ శ్రీకంఠంమాం స్వసంపదే ౨౧. తతో
బ్రహ్మ జగత్సృష్టౌ శక్తిం దేహీత్యభాషత, ఇత్యాయమనంతం బ్రహ్మాణ మనుగృహ్యా
బ్రవీ ద్విభుః ౨౨. పురా చేశానకల్పేత్వం విప్రోలాతవ్యగోత్రజః, ఆనందో నామ
తపసా మత్సాయుజ్య మవాప్తవాన్ ౨౩. బుద్ధిస్తేసృష్టికర్తృత్వే స్థితాంతర్వాసనా
హాయి, సాయుజ్యకాలే, తతోస్సహమభివ్యక్త స్త్వదాత్మనా ౨౪. ఇత్యుక్త్వా శక్తి
మాత్మీయాం ప్రదర్శ్య పరమేశ్వరః, ఇయంతే సర్గసాహాయ్యకర్త్రీ త్యుక్త్వాభవ
ద్ద్విధా ౨౫. సావిభక్తా మహేశానశక్తి రాజ్ఞా తదాజ్ఞయా, విభజ్యద్వివిధాత్మానం
తత్త్రైకాంశక్తి మాశ్రితాం ౨౬. బ్రహ్మాణి స్థాపయిత్వాఽగ్రే వాక్యం భూతార్థ
మాదదే, ఇయంహి మామకీశక్తిః సృష్టిపూర్వక్రియా త్రయీ ౨౭. నామ్నా
బ్రాహ్మీ వైష్ణవీతి స్యాద్ధి మాహేశ్వరీతిచ, సదాశివాత్మనో బ్రాహ్మీ సాతేశక్తి
రనాదిమా ౨౮. ఇయమేవ తవావస్థా త్రయేఽపి కమలాసన! గాయత్ర్యపిచ
సావిత్రీ స్యాత్తథాపి సరస్వతీ ౨౯. సదాశివాత్మనో విష్ణో స్సాశక్తి ర్వైష్ణవీపరా,
తస్యావస్థాత్రయీ మాయా శ్రీర్లక్ష్మీరితి నామతః ౩౦. సదాశివస్య రుద్రస్య శక్తి
ర్మాహేశ్వరీప్రియా, సాచ రౌద్రీసతీ కాళీ తదవస్థాత్రయీ శ్రుతా ౩౧. కించాద్యా
శక్తిరేవేయం ఛాయా సూర్యస్యసంమతా, చంద్రస్య కాన్తిరింద్రస్యశచీ స్వాహా
ఽనలస్యహి ౩౨. యమస్యసంయమన్యాఖ్యా క్రోధేతి నిర్ ఋతేరపి, వారుణీ
వరుణస్యైవ వాయోర్గంధవతీతిచ ౩౩. శ్రీదస్యాంగిరసేశస్య మహేశానీతి విశ్రుతా,
ఆధారశక్తి శ్శేషస్య యజ్ఞస్యసాచదక్షిణా ౩౪. విద్యు న్మేఘస్య లతికా పాదపస్యా
త్మనో మతిః, బహునాత్ర కిముక్తేన యాంసృష్టించ కరిష్యసి ౩౫. భవిష్యతి తథా
సేయం త్వత్సహాయానురూపిణీ, అనుగ్రహాత్మనా సాహం దేవస్య గురురూపిణీ ౩౬.
తాంమాం సార్వత్రికీం శక్తిం హేమకూటవిశేషతః, పంపాం బేతిశ్రుతాం బ్రహ్మన్
ద్రక్ష్యసిత్వంసనాతనీం౩౭. దేవేనానేన స్సైవాహమవినాభూతలక్షణా, *భరద్వాజః*
ఇత్యుక్త్వాసారమాశక్తి సేనైవాత్మా భవత్యథ(?)౩౮. అర్ధనారీశ్వరస్సోఽపిదేవస్సా
త్త్వికలక్షణః, బ్రహ్మాణ మనుగృహ్యైవం సద్య స్త్రాతిరోదధే ౩౯. బ్రహ్మా తాంశక్తి
మాలంబ్య దేవాజ్ఞా మనుపాలయన్, తస్యాః ప్రభావయోగేన ససర్జ నిఖిలం
జగత్ ౪౦. శబ్దాదీనిచ భూతాని పంచీకృత్య ప్రయత్నతః, తతశ్చ పర్వతాన్
వృక్షాన్ సరిత స్సాగరానపి ౪౧. అథాధర్మ మసంకల్ప మసురాం స్తామసాన్
నిశాం, దేవాన్నభశ్చ తత్త్వాత్మా పితౄన్సంధ్యాంచ మానవాన్ ౪౨.
జ్యోత్స్నాంచ రజసాయుక్త స్ససర్జా త్మానుభావతః, తతస్సృష్టిప్రవృద్ధ్యర్థం మరీచిం
పులహంక్రతుం ౪౩. పులస్త్యంచ వసిష్ఠంచ దక్ష మంగిరసం భృగుం, సృష్ట్వా కిన్నర

గంధర్వ యక్ష రాక్షస పన్నగాన్ ౪౪. విద్యాధరా న్సరస్సిద్ధాన్ రుద్రానథ ధరాధరాన్, లోకాన్ లోకేశ్వరా నశ్వాన్ గజానుష్ట్రాంశ్చ రాసభాన్ ౪౫. గ్రామ్యారణ్యాపశూ నన్యా న్మృగపక్షి సరీసృపాన్, యవాన్ వ్రీహీ న్కుశా న్మాషా న్వీరుధశ్చ మహౌషధీః ౪౬. యూకాన్ లిక్షాదికా నన్యా నసృజత్స ప్రభావతః, తథా చతుర్విధాంసృష్టిం కృత్వా వైచిత్ర్యయోగతః ౪౭. కల్పాదియుగ పర్యన్తం కాలం గాంచ సులక్షణాః, యజ్ఞార్థం బ్రాహ్మణాన్సృష్ట్వా ధర్మసంరక్షణాయచ ౪౮. పితృదేవాభితుష్ట్యర్థం స్వముఖా దాత్మరూపిణః, ప్రాజాపత్యంచ దత్త్వైభ్యో లోకం లోకపితామహః ౪౯. యజనే యాజనే ఽధీతౌ తథైవాధ్యాపనే సదా, దానే ప్రతిగ్రహేచైతాన్ సత్కృత్వా సతతోద్యతాన్ ౫౦. సత్యం క్షమాం దమంశీలం సంతుష్టిం తృప్తిమేవచ, జితేంద్రియత్వ మక్రోధ మానృణ్య మనహంకృతిం ౫౧. ఘృణాం విజ్ఞాన మప్యేతా న్గ్రాహయిత్వాగుణానిమాన్, సప్తర్షీ నసృజ ద్ధాతా తేషాం గోత్రప్రవృద్ధయే ౫౨. అగస్త్యంచ గణాంస్తేషాంతథాష్టాదశభేదతః, తత్పుత్రపౌత్ర పంచార్ష త్ర్యార్షేయ క్రమకల్పనాత్ ౫౩. ప్రవర్తితాని గోత్రాణి ప్రశస్తాని పృథక్పృథక్, ఏవంసృష్ట్వా ద్విజాన్ ధాతా క్షత్రియా నసృజత్ప్రభుః ౫౪. యజనాధ్యయనే దానం తేషాం కర్మత్రయం వ్యధాత్, ఋషిప్రణీత యుక్త్యైవ దండనీత్యభిరక్షణం ౫౫. ధనుర్వేదాభియోగశ్చ యుద్ధేచావ్యపలాయనం, శౌర్యం తత్ర ధృతిస్తేజ శ్శరణాగతరక్షణం ౫౬. దార్ఢ్య మీశ్వరభావశ్చ గుణాస్తేషాం దశస్మృతాః, వృత్తిశ్చతేషా మామ్నాతా ఇలావ్యాఖ్యాత్మజా మనోః (?) ౫౭. ఇక్ష్వాకోః పుత్రపౌత్రాదేః పారంపర్యా దభంగురాత్, సూర్యవంశః ప్రవృద్ధోఽభూదేవం వ్యాప్త మిదం జగత్ ౫౮. అథాత్రి మాత్మభూస్సృష్ట్వా సోమం సర్వకలాధరం, ససర్జచ బుధం సోమా ద్బుధస్యేలాఽభవత్ప్రియా ౫౯. బుధా దిలాయాం సంజజ్ఞే పుణ్యశ్లోకః పురూరవః, తస్యాపి పుత్రపౌత్రాద్యై స్సోమవంశోఽభివర్ధితః ౬౦. దేవ్యా శ్శాపాదిలా స్త్రీత్వముక్త్వా కేనాపి హేతునా, ఈశ్వరానుగ్రహా ద్భూత్వా పుమాన్ షట్పుత్రవాభత్ ౬౧. ఏవం క్షాత్రో మహావంశః ప్రవృద్ధో జగతి త్రిధా, వర్గం వివర్ధయామాస సదాచారా ద్వరాత్మనా ౬౨. కృతవీర్య ద్రుహః కాలే జామదగ్న్యేన భూష్ణునా సంహృతః క్షత్రవంశోఽభూ త్తత స్సర్వ మరాజకం ౬౩. తస్మిన్కాలే ద్విజవరా స్సప్తర్షీణా మనుజ్ఞయా, పుత్రానజనయ న్వీరాన్ క్షత్రియాసు మహౌజసః ౬౪. తేభ్యో వీర్యాధికేభ్యోఽభూ జ్జైత్రైకేనోత్తమంకులం, తేనా భూత్పాల్యమానా భూః సౌరాజ్య పరిశోభినీ ౬౫. స్వర్గలోక స్సమాదిష్ట స్తేషాంతు పరమేష్ఠినా. అథవైశ్యాం స్త్రికర్మాఢ్యాన్ సృష్ట్వా తేభ్యోగుణాన్ దదౌ ౬౬. తేషాం శంభౌ పరాభక్తి స్సత్యంచ పశుపాలనం, వృత్తిః కృషిశ్చ వాణిజ్యం తేషాం తద్వృద్ధయే.

ఒస్పృజత్ ౫౭. మరుద్గణాం స్తత స్తైస్తై ర్వైశ్యవంశో మహానభూత్, తత శ్శూద్రా నజనయ త్పాకయజ్ఞాది కర్మణః ౬౮. శుశ్రూషైవగుణ స్తేషాం తేషి పర్యుషితో దనైః, జీవన్తి వనతే జీర్ణాన్ వాసఃఖండాంశ్చ సర్వదా ౬౯. ఏవం సృష్టిమశేషణ కృత్వా విశ్వకృదాత్మనా, యజ్ఞనిష్ఠా స్త్రయే స్వాంత స్సంతోషమభజ త్స్వభూః ౭౦. ఇతి తే కథితా నవప్రకారా మహతీసృష్టిరియం విచిత్రరూపా, ఇతితాంతు శృణోతి భక్తియుక్త స్సపదంబ్రాహ్మ ముపైతి సిద్ధసేవ్యాం ౭౧. తతస్సంభృత సంభారాన్ సంకల్ప్యోపగతాన్ భువి, ఆత్మానురూప మహాత్మ్య మకరోద్యత్న మాత్మభూః ౭౨.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
నవవిధసృష్టి కథనంనామ చతుర్థోధ్యాయః. ౪.

---

* భరద్వాజః * సృష్టిక్రమప్రసంగేన విష్ణువృద్ధ మహామతే! వక్ష్యే భువనకోశాంస్తే యత స్సర్వజ్ఞతాభవేత్ ౧. అనన్తేష్వపి లోకేషు లోకాః ఖ్యాతాశ్చతుర్దశ, తత్ర సత్కర్మణాం భూమి ర్భూమిస్త్వేవ దుదీర్యతే ౨. పంచాశత్కోటివిస్తీర్ణం భూమండలమితి శ్రుతం, తత్రద్వీపాని సంత్యత్ర తథా సప్తాంబురాశయః ౩. ద్వీపాత్తు ద్విగుణో ద్వీపో జంబూఃప్లక్షోఽథ శాల్మలః, కుశః క్రౌంచ స్తథాశాకః పుష్కరద్వీప ఏవచ ౪. లవణేక్షు సురాసర్పి ర్దధిక్షీర జలాబ్ధిభిః, ద్విగుణై ర్ద్విగుణై ర్వృద్ధ్యా సర్వేతే పరివేష్టితాః ౫. ద్వీపేషు ప్లక్షపూర్వేషు శాకాంతేషు కులాద్రయః, సప్తసప్త స్థితాస్తేషు తేషు నద్య స్తథానఘ! ౬. వర్షాణ్యపి తథాసప్త తత్తత్పర్వత సంజ్ఞయా, తేష్వర్చయంతి సోమంచ వాయుం బ్రహ్మాణ మీశ్వరం ౭. సూర్యంచ శివవ తేషాం తత్తన్మూర్త్యా ఫలప్రదః, పంచ వర్ష సహస్రాణి తేషుజీవన్తిహిప్రజాః ౮. శాకద్వీపం సమావేష్ట్య స్థితస్య క్షీర వారిధేః, మధ్యేచకాస్తి సుమహాన్ శ్వేతద్వీపఇతి స్మృతః ౯. * సూతః * యత్రాస్తే సుమహావిష్ణు స్సనకాద్యై రభిష్టుతః, నిషణ్ణ శ్శేషపర్యంకే జగద్గోప్తా శ్రియఃపతిః ౧౦. తతః పుష్కరనామాస్తి ద్వీప స్తత్రైవ దృశ్యతే, మానసోత్తర నామాద్రి ర్వలయాకారతః స్థితః ౧౧. వప్రద్వితయమేవాంత ర్బహి రస్యద్వయోరపి, త్రిమూర్తయోఽత్ర దృశ్యన్తే బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికాః ౧౨. తద్ద్వీపేఽపి సమర్చంతి శివంశివకరం ద్విజాః, తద్బహిః కాంచనీభూమి ర్వృద్ధ్యా ద్విగుణతోఽధికా ౧౩. స్వాదూదకేన సంవీతా లోకాలోకస్తు తద్బహిః, అత్ర సూర్యప్రకాశోఽసౌ తథాచిత్రప్రకాశవాన్ ౧౪. లోకాలోక స్తథాఖ్యాతః పరిమండలతః స్థితః, ద్బహిస్తు తమోలోకో వితత స్తద్బహిఃపునః ౧౫. మహా నండకటాహోహి

ససీమాంతో భువనస్మృతః, ద్వీపానామపి సర్వేషాం జంబూద్వీపోహి మధ్యగః ౧౬.
లక్షయోజన విస్తారాయామ స్సర్వభువాశ్రయః, మధ్యేచాస్య మహామేరు ర్దేవ
గంధర్వ సేవితః ౧౭. హిమవాన్ హేమకూటశ్చ నిషధ శ్చైవదక్షిణే, నీలశ్శ్వేతశ్చ
శృంగీచ సుమేరోరుత్తరే స్థితః ౧౮. పశ్చిమే ప్రతిభాచ్ఛాయా మాల్యవ ద్గంధమా
దనౌ, జఠరో హేమకూటశ్చ పూర్వభాగే గిరీడభా ౧౯. భారతంహరివర్షశ్చ తథా
కింపురుషాహ్వయః, మేరోః ప్రకృతిరమ్యాణి స్థితాన్యేతాని దక్షిణే ౨౦. రమ్య
కం సర్వదారమ్యం వర్షంచాన్య ద్ధిరణ్మయం, ఉత్తరాః కురవశ్చాస్య సుమేరో
రుత్తరే సదా ౨౧. భద్రాశ్వః పూర్వభాగేఽన్య కేతుమాలశ్చ పశ్చిమే, మధ్యే
త్విలావృతం వర్షంయత్రదివ్యా స్సమృద్ధయః ౨౨. ప్రత్యేకం నవసాహస్రం
యోజనాని మహామతే! వర్షాణ్యేతాని విజ్ఞేయాన్యాప్తా న్యార్ద్రాశ్రితై ర్జనైః ౨౩.
చత్వారోహి చతుర్దిక్షు మేరో ర్విష్కంభపర్వతాః, మందరోనామ శైలేంద్రః
పూర్వస్యాందశి తత్రచ ౨౪. అరుణోదం సరోదివ్యం కదంబ శ్చాత్రతిష్ఠతి,
తత్రోద్యానం చైత్రరథం సర్వర్తుసుఖ సేవితం ౨౫. గంధమాదననామాఽద్రి
ర్దక్షిణస్యాందిశి స్థితః, మహాభద్రం సరశ్చాత్ర జంబూద్వీపో మహానిహ ౨౬.
ఉద్యానంచాత్ర సుమహ ద్గంధమాదనసంజ్ఞితం, పశ్చిమాయాంతు విపులో
వృక్షస్తత్రహి పిప్పలః ౨౭. అసితోదం సరోదివ్యం వైభ్రాజంచ వనకమహాత్,
ఉత్తరస్యాంసుపార్శ్వోఽత్ర వటవృక్ష స్సుశీతలః ౨౮. నందనాఖ్యమహో
ద్యానం మానసంచ సరోవరం, మేరోరుపరి మధ్యేతు మహతీ బ్రహ్మణః పురీ ౨౯.
తాంపురీం పరితఃక్రాంతా విష్ణుపాద వినిర్గతా, ఇందుమండల మాప్లావ్య గంగా
పరమపావనీ ౩౦, చతుర్దిక్షు మహామేరో ర్నిపతంతీ మహౌఘాద్యమా, సీతాచాలక
నందేతి చక్షుర్భద్రేతి నామభిః ౩౧. యుక్తాచతుర్విధా భూత్వా ప్లావయంతీ
నభ స్థలం, అవతీర్య క్రమా ద్భూమిం ప్రయాతిలవణార్ణవం ౩౨. సుమేరో ర్దిక్షు
చాష్టాసు దిక్పాలానాం పృథక్పృథక్, పురాణి దివ్యభోగార్హా ణ్యభిజుష్టా
దైవతైః ౩౩. తత్రేంద్రస్య సమృద్ధార్థా పురీనామ్నాఽమరావతీ, వహ్నే స్తేజో
నీనామ సమతేజోమయీ శుభా ౩౪. వైవస్వతస్య విఖ్యాతా పురీసంయమ
తియా, రక్షోవతీతి నిర్ఋతే శ్శుద్ధావత్యపి పాశినః ౩౫. వాయో ర్గంధవతీ కీర్తివ
ధనపతేఃపురీ, యశోవతీ తథేశస్య సర్వాస్తా స్సర్వసిద్ధయః ౩౬. మేరో ర్వాయు
వాయువ్య మధ్యశృంగే మహాపురీ, విష్ణోరథకుబేరేశో మధ్యశృంగే సదోచ్ఛ్రితే ౩౭.
కర్ణికారవనంతత్ర సాంబఃక్రీడతి శంకరః, తస్మాద్వనా త్సమాహృత్య కర్ణికారం చతు
ర్ముఖః ౩౮. హేమకూటే విరూపాక్షప్రీత్యై స్థాపితవాన్పురా, అద్యాప్యత్రహి
దృశ్యంతే కర్ణికారాః పరశ్శతం ౩౯. వనేవనేయథాఽఽమోదైః హేమకూటా
విధాస్యతే, సుగంధి కుసుమాస్తేహి హేమకూటేశ్వరాజ్ఞయా ౪౦. తైరర

మానః పంపేశ స్త్రేభ్య స్సిద్ధిప్రదస్సదా, మేరోర్దక్షిణభాగస్థో హిమవాంస్తస్య సీమని ౪౧. కైలాసోనిలయశ్శంభో స్తథాగ్నే ర్గంధమాదనః, సుమేరోరపి శృంగేషు పర్వతాగ్రేషు సర్వతః ౪౨. గంధర్వకిన్నరాదీనాం పురాణ్యపి పృథక్పృథక్, ఉద్యానాని మనోజ్ఞాని సరాంసివిపులానిచ ౪౩. సుకర్మభోగిన స్తేషు శివధ్యాన పరాయణాః,సర్వకామ సమృద్ధార్థా జనా స్తిష్ఠన్త్యనామయాః ౪౪. గణాదయశ్చ కైలాసే విహరంత్యకుతోభయాః, ఏవంస్థానేషు దివ్యేషు కర్మభూమిరియంహి భూః ౪౫. స్థానాన్యన్యాని సద్బుద్ధే సర్వదా భోగభూమయః, తత్రద్వీపేషు సర్వేషు నదానద్యశ్చ పర్వతాః ౪౬. సంఖ్యాతుం నైవశక్యంతే సర్వాశ్చర్య మనోహరాః, యథాత్ర భారతేవర్షే సర్వకాల సుఖావహే ౪౭. మహేంద్రో మల యశ్శైల శ్శుక్తిమాన్ ఋక్షపర్వతః, వింధ్యశ్చ పారియాత్రశ్చ సప్తైతేకులపర్వ తాః ౪౮. శతద్రుచంద్రభాగాద్యా హిమవత్పాదనిస్సృతాః, వేదస్మృతి ముఖానద్యః పారియాత్ర తటోద్భవాః ౪౯. నర్మదాసురసాద్యాశ్చ వింధ్యపాద సముద్భవాః, తాపీపయోష్ణీనిర్వింధ్యా ముఖా ఋక్షాచలోద్భవాః ౫౦. గోదావరీభీమరథీ కృష్ణ వేణ్యాదికాస్తథా, తుంగభద్రాచ కావేరీ సహ్యపాదతటోద్భవాః ౫౧. కృతమాలా తామ్రపర్ణీ త్రిసామా మలయోద్భవాః, ఋషికుల్యా కుమారాద్యా శ్శుక్తిమ త్పాద సంభవాః ౫౨ నద్యశ్చాప్యుపనద్యశ్చ నదాశ్చ బహవోఽపరాః, తత్రై వభాసతే వర్షేహరంత్యేనాంసి దేహినాం ౫౩. భగీరథస్య రాజర్షే స్తపోయోగైశ్చ సుష్కరైః, చతుర్ముఖ పురాగంగా సాచ సంతుష్టి మాగతా ౫౪. సాటోపా ప్యపత చ్ఛంభో ర్జటాజూట విశంకటే, తత్రదేవేన మహతా శమయిత్వా స్వరం హసః ౫౫. నిరుద్ధాహంత బభ్రామ సంవత్సరగణాన్ బహూన్, భగీరథస్యతు పున స్తపసాతోషిత శ్శివః ౫౬. తస్యానుగ్రహతో గంగా నిర్జగామ జటాంతరాత్, ...తుసప్త ముఖీభూత్వా నామ్నా భాగీరథీత్యపి ౫౭. సాగరం పూరయిత్వాథ విశ్యచ రసాతలం, బిభ్రతీ భోగవత్యాఖ్యాం సగరస్యాఖిలాన్ సుతాన్ ౫౮. ...క్రోధవిధ్వస్తా నచరా నుదజీవయత్, గంగాయాస్తు విభాగేతు సరిత స్సంగ ...షుచ ౫౯. అసన్ క్షేత్రాణిదివ్యాని సుకర్మజని భూమయః, అరణ్యాని మహా ...ణి సరాంసి సుబహూన్యపి ౬౦. ఏవంచ భారతేవర్షే మాహాత్మ్యం గంగయా ...తం, బదరీ దండకారణ్యం నైమిశం విశ్వపావనం ౬౧. కురుక్షేత్రం శివక్షేత్రం సిద్ధక్షేత్రాణి కోటిశః, పుణ్యక్షేత్రాణ్య శేషాణి సర్వస్మిన్స న్తిసన్మతే! ౬౨. తత్రతత్ర మహాభోగాః ఖ్యాతా జనపదాస్థితాః, తేషుతేషుజ నాస్సర్వే సత్కర్మాణి పృథక్పృథక్ ౬౩. ఉపవాసవ్రతాదీని సాధయంతి స్వసిద్ధయే, చతుర్వర్ణ విభా ...శ్చ చతుర్విధ వికల్పనం ౬౪. పుణ్యపాపప్రకల్ప్తిశ్చ భోగమోక్ష సమార్జనం, ...జ్యా యుద్ధవాణిజ్య ప్రముఖా స్సర్వవృత్తయః ౬౫. తథా నానావిధాహారా

స్సుఖదుఃఖాదిక్రియాస్తథా, తథాఽన్యత్కర్మజాతం యత్సర్వ మత్ర మహీతలే ౧౬.
ఏవం భూమేః స్థితిః ప్రోక్తా శృణు భూమే రధస్థితం, అతలం వితలంచాపి నితలం
సుతలంతథా ౧౭. తలాతలంచ విఖ్యాతం రసాతల మథాపరం, పాతాలంచేతి
సప్తైవ లోకాః ఖ్యాతాః క్షితే రధః ౧౮. అధశ్చ పాతాలలోకస్య శేషోఽనంతశ్చ
ఫణీశ్వరః, ధత్తే స్రజమివాష్టానాం సహస్రఫణకై ర్మహీం ౧౯. ఆదికూర్మ
స్తదాధార స్తస్యాధారశ్చ విశ్రుతః, కాలాగ్నిరుద్రో భగవాన్ కల్పాన్తే కాలఘ
స్మరః ౨౦. తతోఽధస్తా ద్భయంకరా నరకా రౌరవాదికాః, పాపినో యేషు
పచ్యంతే దారుణైశ్చ కాలకింకరైః ౨౧. పాపినాం శిక్షణకరాశ్చ కూశ్మాండాఇతి
విశ్రుతాః, నిరయాధికృతాం స్తాంస్తు నాహం వర్ణయితుం క్షమః ౨౨. అతలాద్యేషు
చైతేషు పాతాలాంతేషు సప్తసు, అనంతో వాసుకి ర్భోగీ తక్షకోఽథ ధనం
జయః ౨౩. ధృతరాష్ట్ర స్తథాఽన్యాయే ప్రథితాః పన్నగేశ్వరాః, బలి ర్బాణ
స్సుకేశశ్చ తదాద్యా దానవేశ్వరాః ౨౪. శివభక్తా శ్శివాచారా శ్శివధ్యాన
వినిర్మితాః, హాటకేశ్వరనామాన మర్చయంతి పరంశివం ౨౫. రత్నాన్యపిచ
రమ్యాణి సరసాని సరాంసిచ, సర్వర్తుసుభగాన్యేషు వనా న్యుపవనానిచ ౨౬.
అనంతా స్సంపదస్సర్వా స్సర్వేభోగా మహోదయాః, సర్వాశ్చసిద్ధయ స్తేషు
పమేధంతే శివాజ్ఞయా ౨౭. లీలామాధుర్యచాతుర్య రూపసౌభాగ్య భూషణాః,
గాయన్తి సుస్వరం తేషు నాగకన్యా స్సహస్రశః ౨౮. అతలాది వ్యవస్థేయ
మూర్ధ్వ మేకాంతతశ్శృణు, భూమిసూర్యాంతరే యోఽసా వవకాశః ప్రతీ
యతే ౨౯. భువర్లోక స్సవిజ్ఞేయో యత్ర మేఘాదిసంచరః, సూర్యాది శింశుమా
రాంత స్సువర్లోకః ప్రకీర్తితః ౩౦. మానసోత్తర శైలేతు చక్రమేకం రవేస్స్థితం,
ప్రకాశనాయ సర్వస్య జగతః పరివర్తతే ౩౧. యదా శక్రపురోపాంతే ప్రాప్నోత్య
ధిపతి స్త్విషాం, తదామాధ్యాహ్నికీ బుద్ధి స్తత్రత్యానాం ప్రజాయతే ౩౨.
ఆగ్నేయేశాన పురయో రుదయాస్తమయౌతదా, యదాఽఽగ్నేయ పురోపాంతే
దృశ్యతే సవితాతదా ౩౩. మధ్యాహ్నఇతి తత్రస్థాః ప్రతిపన్నా భవంతిహి, నైర
ృతేంద్రపురయో రుదయాస్తమయాశయః ౩౪. ఏవం పుర్యష్టకేఽప్యేష కాల
త్రితయభావనాం, కుర్వన్ భ్రామ్యతి భూకాది ర్నోదయాస్తమయౌ రవేః ౩౫.
ఉదయాస్తమయౌ భానో ర్దర్శనాదర్శనౌమతౌ, నిత్యప్రకాశఏవాసౌ లోకసాక్షీ
సదాశివః ౩౬. వాయుపాశై ర్నిబద్ధాన్యో రథభాగస్య భాస్వతః(?) గ్రహా
శ్చంద్రాదయస్సర్వే నక్షత్రాణిచ తారకాః ౩౭. వాయుపాశై ర్దృఢై బద్ధాః
ధ్రువాలంబా శ్చరంతిహి, ఏకంరథస్య పౌష్ణస్య చక్రమాహు స్త్రినాభి తత్ ౩౮.
పంచారం నేమిషట్కోణయుక్తం సత్యాహయోహి సః, అక్షరాత్మని తిష్ఠంతం రథే
తస్మిన్ గవాంపతిం ౩౯. సేవంతే సిద్ధగంధర్వ విద్యాధర మహర్షయః, యోజ

నానాం సహస్రేద్వేశతేద్వే పంచయోజనే ౯౦. నిమేషార్ధార్ధ మాత్రేణ గచ్ఛత్యేవ
రథోరవేః, తస్యోపరి స్థితశ్చంద్ర స్త్రిచక్రే స్యందనే స్థితః ౯౧. శ్వేతాశ్వదశకో
పేతో నక్షత్రాణా మధీశ్వరః, దేవానాంచ పితౄణాంచ సుధయా తృప్తికృత్స
దా ౯౨. తయోరథస్తా త్స్వర్భాను శ్చరతి క్రూరదర్శనః, చంద్రస్యోపరినక్షత్ర
మండలం భాతిసన్మతే ౯౩. బుధశ్శుక్రో లోహితాంగో గురు శ్ఛాయాసుత స్తథా,
సప్తర్షయశ్చ తేసర్వే క్రమాదూర్ధ్వంవ్యవస్థితాః ౯౪. తేషాముపరి సూర్యాది
తదాధారస్థితోధ్రువః, తస్యాపి పరమాధార శ్శింశుమారో మహామతే! ౯౫.
తత్రైవ కథ్యతేయత్ర యత్రాస్తే హిశచీపతిః, యత్రమందాకినీగంగా కాంచనాం
బుజ శోభినీ ౯౬. తత్రచైత్రరథోద్యానం కల్పవృక్షై రలంకృతం, ఆయుష్కర
మమర్త్యానా మమృతం యత్రతిష్ఠతి ౯౭. అమృతాస్వాదముదితా యత్ర తారుణ్య
సంపదః, యత్రనందనవీథీషు విహరంత్యమరాంగనాః ౯౮. శచీకరాంబుజ న్యాస
శ్లాఘ్య సిందూరమస్తకః, చరత్యైరావతో యత్ర శక్రారోహేణ గర్వితః ౯౯.
యత్రోచ్చైశ్శ్రవసోహేషా రవానుచ్చైఃప్రసృత్వరాన్, శ్రావంశ్రావం పలాయన్తే
సోద్వేగాస్సురవిద్విషః ౧౦౦. సభాయత్రసుధర్మాఖ్యా ప్రాసాదోవైజయంతకః,
జ్యోతిష్టోమాదియాగానాం యత్రసాఫల్యదర్శనం ౧౦౧. తత్రసర్వే పరాహ్లాదా
స్తత్రసర్వే సుధాభుజః, యువానస్తత్ర సర్వేఽపి తత్రసర్వేఽపిభోగినః ౧౦౨.
నందనాయ సుధర్మాయై సుధాయై సురసిద్ధయే, స్పృహయన్త్యపి శక్రాయ యత్రా
న్యేహరి రీశ్వరః ౧౦౩. సువర్ణకాంతికా లోకా స్సర్వేవికృతకాస్స్మృతాః, తత
ఊర్ధ్వంమహర్లోకో విస్తరాయామసంయుతః ౧౦౪. సహి స్థానం మునీంద్రాణాం
వినివృత్తాధికారిణాం, కృత్వాకృతకృతం(?) ప్రాహు రిమంలోకవివేచకాః ౧౦౫.
తదూర్ధ్వంజనలోకోహి సాధ్యాఖ్యాస్తత్రదేవతాః, వసంతిసనకాద్యాశ్చ యోగసం
శుద్ధచేతసః ౧౦౬. తతోజ్ఞేయ స్తపోలోకో వైరాజ స్తస్యపాలకః, తస్యోపరిమహాభాగ
సత్యలోకః ప్రకీర్తితః ౧౦౭. తత్రాస్తేభగవాన్ బ్రహ్మాసర్వలోక పితామహః,
ఆవాసయంతితంలోకం పునరావృత్తివర్జితాః ౧౦౮. తత్రైవవిష్ణోరావాస స్సలోకో
వైష్ణవోమతః, నతంప్రాప్యనివర్తంతే కదాచిదపికేచన ౧౦౯. రుద్రస్యపరమంస్థానం
రుద్రలోకస్తతఃపరం, సులభఃపాశముక్తానాం సురాణామపిదుర్లభః ౧౧౦. గణై రధి
ష్ఠితస్సోఽయంగణనాథైశ్చ సర్వశః, ప్రమథైఃప్రమథాధీశై ర్మాతృభిశ్చాపిర
క్షితః ౧౧౧. యత్రసాలోక్య సామీప్యసా రూప్యానుభవోజ్జ్వలాః, సాయుజ్య
భావాదృశ్యంతే సిద్ధాశ్శివపదార్చకాః ౧౧౨. ఏవంచతుర్దశ ప్రోక్తాలోకాస్సత్యాది
మాఃక్రమాత్, అంతరంత స్తథై తేషాం తత్తత్సుకృత భోగినాం ౧౧౩. తత్తన్నా
మభృతోలోకా శ్శతశోఽథ సహస్రశః, ఏతదండకటాహేన సర్వమేవ సమా
వృతం ౧౧౪. ఇదంబ్రహ్మాండ మిత్యుక్తంధారయన్తిబహిః స్థితాః, దశదిక్షుశతం

రుద్రా మహావీర్యామహాబలాః ౧౧౫. అండస్యాంతస్తు తిష్ఠన్తి నామ్నైవ భువనే
శ్వరాః, రుద్రా స్సర్వత్ర మర్యాదాగోప్తారః పరమాద్భుతాః ౧౧౬. అంతశ్చబహి
రణ్యాద్యై రాదిసిద్ధై ర్మహత్తరైః, స్థిరై రావరణై ర్నిత్యం భూయతే రుద్రపా
లితైః ౧౧౭. భూరాద్యావరణా న్యేతా న్యావృణోతి మహాన్త్యపి, ఏవం బ్రహ్మాండ
కోటీనా మూర్జితాహిద్భుతా క్రియా ౧౧౮. అవ్యక్తసంజ్ఞో భగవా నాధారో హి
సదాశివః, బ్రహ్మ విష్ణుశ్చ రుద్రశ్చ తత్రతత్ర సతాంవర! ౧౧౯. తేషాం వినియమ
శ్చాస్తి గుణానామితి హి శ్రుతిః, యదా సదాశివో బ్రహ్మ తదా తస్య రజో
గుణః ౧౨౦. విష్ణో స్సత్త్వం తమోయోగో రుద్రస్యేతి విభావ్యతే, సృష్టి స్థితిశ్చ
సంహారశ్చ క్రమాత్తేషాం క్రియాః స్మృతాః ౧౨౧. రజస్సర్గశ్చ తస్యోక్తో విష్ణు
శ్చ బ్రహ్మ యదాభవేత్, స్థితిస్సత్త్వంచ సంహార స్తమశ్చోక్త స్తథాన్యయోః ౧౨౨.
సృష్టీరజశ్చ తస్యైవ రుద్రో బ్రహ్మ యదాభవేత్, అథాన్యయోః స్థితిస్సత్త్వం
సంహారతమసీ క్రమాత్ ౧౨౩. ఏవం గుణై ర్వినియమ స్తేషాం తేషు పృథక్పృథక్,
జయక్రమోఽపి సుమతే శివేఽయం పరికల్పితః ౧౨౪. సఏవ కర్తా గోప్తాచ
సంహర్తాచ సదాశివః, సదాధ్రియన్తే తేనైవ తాస్తా బ్రహ్మాండకోటయః ౧౨౫.
సఏవ శక్తియోగేన స్థితో వ్యాప్య చరాచరం, ప్రాణో భువనకోశస్య సఏవాస్య
నచాపరః ౧౨౬. భువనేషుచ సర్వేషు భువనం భూః ప్రశస్యతే, తపస్సుకరణం
భూమి ర్భూమి రిత్యాహ శంకరః ౧౨౭. అతఏవ జగద్ధాతా లోకేష్వన్యేషు
సత్స్వపి, పృథివ్యాం యజ్ఞమకరో త్పరమేశస్య తుష్టయే ౧౨౮. యత్రాలయషు
సంపత్తి స్సాధనానాం శుచిస్థితిః, అపి యత్రేశసాన్నిధ్యం సదేశః కర్మసిద్ధయే ౧౨౯.
ఇదం శృణుహితంభూయ స్తథ్యంచ పరమం రహః, దృష్టేష్వస్మాభి రేతేషు భువ
నేషు సహస్రశః ౧౩౦. సర్వసాధనసంపత్త్యా మనసో రుచికారణాత్, సద్య స్సత్క
ర్మఫలద స్సాన్నిధ్యకరణం ప్రభోః ౧౩౧. భూమిరేవ పరో దేశో జంబూద్వీపం
చతత్రహి, తత్రాపిభారతంవర్షం సిద్ధిదం సర్వకర్మణాం ౧౩౨. తత్రాపి హేమకూ
టాఖ్యం క్షేత్రం సద్యఃఫలప్రదం, క్షేత్రరాజేనచానేన నక్షత్రసదృశం పదం ౧౩౩.
నసత్కర్మ జనా స్సన్త స్తేషులోకేషుతత్ఫలం, భుక్త్వాచిరేణభోగాన్తే పునరావృత్తి
వర్జినః ౧౩౪. జరాయుజే ష్వండజేషు చోద్భిజ్జ స్వేదజేషుచ, వయం తేనాపి
రూపేణ పరిణామ ముపాగతాః ౧౩౫. హేమకూటే మహాక్షేత్రే క్వచిద్వాసం
సుశోభినః, ప్రాప్స్యామః కింపరంధామ పునరావృత్తివర్జితం ౧౩౬. యదికాంక్షంతి
తేసర్వే పితర స్సుకృతై ర్జనైః, తస్మా దనేకై స్సుకృతైః ప్రాప్తోఽయంహి శరీ
రిభిః ౧౩౭. హేమకూటాహ్వయో దేశ స్సులభో భక్తిశాలినాం, అవిలంబేన
తాన్మఖ్యా దేవేశస్య కరోతియః ౧౩౮. యఏష హేమకూటాఖ్యో దేశ స్సత్క

ర్మణా మిహ ౧౩౯. ఇతి సతతమేవ యోవిదిత్వా భువనవికాస విభావనానురూపం, భవతి శుభమతి స్సఏవ లోకే భువనవిదోఽతిపరం పరస్య ధామ ౧౪౦. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే భువనకోశ దేశనిర్ణయోనామ పంచమోఽధ్యాయః ౫.

---

* భరద్వాజః * ఏవం దేశ స్సమాఖ్యాతః కాలంవక్ష్యామి తంశ్శృణు, ప్రభో రవ్యక్తసంజ్ఞస్య నియంతు ర్గుణకర్మణాం ౧. నియోగఏవ కాలస్యయోఽసౌ విశ్వని యామకః, ఏకఏవ మహాత్కాలః సహ్యుపాధి విభేదతః ౨. దృశ్యతే బహుధా సోయం తత్తత్కార్యాంశ లక్షణః, ప్రతప్తస్యాయసో యద్వ త్స్ఫులింగాః ప్రస్ఫురంతిహి ౩. కాలం యస్యతథైవాస్య నిర్దిశ్యంతే విభేదతః, సర్గాద్యాశ్చ క్రియా స్సర్వాః పుణ్యాపాపాత్మకా స్తథా ౪. తత్తత్కర్మ ప్రకర్తారః ఫలాయత్తాః కలానిధే, ప్రాణినాం కర్మసంస్కారా దీశ్వరానుగ్రహాదపి ౫. శిలాయదాభవే ద్భావః సకాలః కేనలభ్యతే, స్వరూపభేదాన్ వక్ష్యామి కాలస్యైకస్వరూపిణః ౬. లఘ్వ క్షరచతుర్భాగ స్త్రుటిరిత్యభిధీయతే, త్రుటీ ద్వేలవఇత్యుక్తో నిమేషో ద్వితయంతయోః ౭. తైః పంచదశభిః కాష్ఠా కాష్ఠా త్రింశత్కలామతా ముహూర్త స్త్రింశతాతాభి స్త్రింశతా తైరహర్నిశం ౮. తత్పంచదశభిః పక్షః పక్షౌ పూర్వాపరావుభౌ, శుక్లకృష్ణావిమౌ మాస స్త్వహోరాత్రం సపైతృకం ౯. ఋతుస్తౌ ద్వౌ త్రిభిస్తైస్స్యా దయనం తద్ద్వయంసమా, సదేవానా మహోరాత్ర మేవంతేసాం దినం క్రమాత్ ౧౦. దివ్యం సంవత్సరం తేషాంయత్సహస్ర చతుష్టయం, కృతంయుగసహస్రాణి త్రీణి త్రేతాప్రకీర్త్యతే ౧౧. ద్వాపరే ద్వేసహస్రేహి సహస్రంకథ్యతేకలిః, తద్ద శాంశా పూర్వసంధ్యా తావత్యేవోత్తరా మతా ౧౨. దివ్యద్వా దశసాహస్రా దేవంప్రోక్తా చతుర్యుగే, చతుర్భిస్తు కృతేధర్మ స్త్రిభిస్త్రేతాయాంచరణై స్త్రిభిః ౧౩. సంయుక్తో ద్వాపరే ద్వాభ్యా మేకేనచ కలౌయుగే, కృతేదీర్ఘాయుష స్సర్వే సత్యధ్యానాదయోగుణాః ౧౪. స్వాదూదక ముహా కామ ప్రదా బ్రహ్మాధిదైవతం, త్రేతాయాం జ్ఞానయజ్ఞాద్యా దైవతం భగవాన్ రవిః ౧౫. అకృష్టపచ్యా పృథివీ సద్యఃకామఫలప్రదా, నతత్రక్రియతే జ్యేష్ఠైః కనిష్ఠానాం జలాంజలిః ౧౬. యాచితాః కామదావృక్షాః పుటకేపుటకే మధు, ద్వాపరే యజ్ఞదానేచ కృషివార్తాది వృత్తయః౧౭. మిథోవిరోధో ద్వంద్వాశ్చ దుర్గాది పరికల్పనం, యుగస్యాస్య మహా విష్ణుః దేవతాయోజగన్మయః ౧౮. కలౌయుగే పత్రందానం రుద్రశ్చాప్యధిదైవతం, జనానాం మతిభేదోఽత్ర వర్ణజాత్యాది సంకరః ౧౯. ఉపప్లవై స్సదాబాధా పూజ్యా

పూజ్యాద్యతిక్రమః, యుగానాంస్థితి రేవంహి చతుర్ణాం భిన్నకర్మణాం ౨౦. చతు ర్యుగసహస్రంతు బ్రాహ్మమేకందినం స్మృతం, రాత్రిశ్చ తావతీ తస్య దినేత్వింద్రా శ్చతుర్దశ ౨౧. తేవిపశ్చిత్సుశాంతిశ్చమరుచిశ్చ రుచిర్విభుః, మనోజవశ్చ తేయాతా స్సప్తమోఽద్య పురందరః ౨౨. తతోబలి ర్మహావీర్య శ్శాంతిశ్చ దశమః పరః, వృషాదఃక్రతుధామాతు ద్వాదశోథ దివస్పతిః ౨౩. రుచిశ్చైతేషు బాల్యాద్యా భవిష్యంతీంద్ర సంజ్ఞితాః, చతుర్దశాత్ర మనవః పూర్వస్స్వాయం భువో మనుః ౨౪. స్వారోచిషశ్చో త్తమశ్చ తామసో రైవత స్తథా, చాక్షుషశ్చే త్యమీ యాతామనుర్వైవస్వతోఽద్యహి ౨౫. సావర్ణి ర్దక్షసావర్ణి ర్బ్రహ్మ సావర్ణిరిత్యపి, ధర్మసావర్ణినామాఽన్యో రుద్రసావర్ణి రిత్యపి ౨౬. రోచమానశ్చ పౌష్ణశ్చ భవిష్యన్మనవస్త్విమే, కల్పాశ్చబహవోతీతాఃకతా వారాహ సంజ్ఞితే ౨౭. తస్మిన్నింద్రాశ్చ మనవఃప్రోక్తా ఏతేనియామకాః, బ్రాహ్మస్యాహ్నోఽవసానేతు జనాంతః ప్రతిసంచరాః ౨౮. ఏవంక్రమా ద్బ్రహ్మణోపి సంవత్సర సమర్థనం, పరమాయుశ్చ తస్యైవ శతసంవత్సరం మతం ౨౯. వర్షాణ్యాముష్య పంచాశ త్పంచాశాదపి సన్మతే, పరార్థంచ పరార్థంచేత్యామనంతి పురావిదః ౩౦. ప్రకృతౌ లీయతే బ్రహ్మ పూర్ణే వర్షశతే స్వయం, తేశతం వత్సరాబ్రాహ్మ విష్ణోరేవం దినంస్మృతం ౩౧. తాదృగ్దిన క్రమాత్తస్యహ్యాయు ర్వర్షశతం మతం, విష్ణోర్వర్ష శతం రుద్రస్యైకం దిన ముదీర్యతే ౩౨. రుద్రవర్షశతం ప్రోక్త మీశ్వరస్య దినంమునే!, దినక్రమాచ్చ తస్యాయు శ్శతంవర్షాణి సంమితం ౩౩. తత్ప్రమాణం దినంత్వేకం సదాఖ్యస్య శివస్యహి, శాంతేః శ్రీకంఠనాథస్యా పరమార్థోహి సంస్మృతిః ౩౪. నతస్యతిథివారాది కల్పనం పరమార్థతః, ఇచ్ఛాశక్తి ప్రసక్తోభూద్య దాసౌ తస్య తద్దినం ౩౫. తద్రాహిత్యం యదాసాతు రాత్రిరిత్యవగమ్యతాం, సఏవసర్వకాలాత్మా కాలాధీనో నచక్వచిత్ ౩౬. ఏవంక్రమా దనంతోయం కాల స్సత్కర్మ సిద్ధిదః, కాలేష్వేతేషు యుక్తైవ శివభక్తిః పరిస్ఫురేత్ ౩౭. త్రుటి కాలోవ్యయంబ్రహ్మ బ్రహ్మకల్పాత్పరంపరా, పురాసిద్ధా శ్రమేపుణ్యేమార్కండేయ స్సహర్షిభిః ౩౮. ఆస్తతాస్తాః కథాఃకుర్వన్ తత్తత్కాలైకగోచరాః, తత్కథాముది తాత్మానోమునయ స్తంతదాబ్రువన్ ౩౯. పౌరాణికాఃకథావేత్సికియాన్ కాల స్తవానఘ, తానువాచ మహాతేజా నమే కాలవికల్పనం ౪౦. అతీతాబహవః కల్పాః కల్పాం తాశ్చ సహస్రశః, బ్రహ్మణ మాద్యం జానామి కాలకాలస్య శాశ్వతం౪౧. తస్మిన్నే కార్ణవే కాలే వటపత్ర శయం హరిం, వేద్మి తస్యప్రభావంచ యుత్స్యత్తత్కాల గోచరః౪౨. బ్రహ్మవిష్ణ్వోర్మిథోవాద శాంతయేసత్సముచ్ఛ్రితః. తస్మిన్ జ్యోతిర్మయే లింగేకాలంత్త దపివేద్మ్యహం౪౩. భూతేష్వపి భవిష్యత్సు వర్తమానేష్వపి స్ఫుటం కస్యాదర్థో మహాభాగ యోహి నజ్ఞాయతే మయా ౪౪. ఇత్యాదిభి స్తదాలాపై

ర్మృదితేషు మహర్షిషు, వసిష్ఠోఽభ్యాగమ త్త్రత్రమహాశక్తి ర్మహాతపాః ౪౫. అన్వాగచ్ఛం స్తమాత్మజః తత్కమండలు ధారకః, ఆషాఢీమేఖలీ భస్మోద్ధూలః కృష్ణాజినోజ్జ్వలః ౪౬. వల్కలే శుపికాం కూర్చాం చారుముండజటాధరః, అంత ర్ధ్యాయన్ పరంశంభుం అదృశ్యతపరాశరః ౪౭. తం సప్తవర్ష దేశీయం దృష్ట్వానద్యః కృతాంజలిః, మార్కండేయ స్సముత్తస్థౌ తమూహు ర్మునయస్తదా ౪౮. వర్షీ యాన్ హి వసిష్ఠస్య పౌత్రఃఖలు పరాశరః, కృతాంజలి రిమంద్దృష్ట్వా కథముత్థిత వానసి ౪౯. వయసా తేజసా త్వంతు తపసావాధికో మునేః, ఇతి తేషాంవచ శ్శ్రుత్వామార్కండేయోఽ బ్రవీ న్మునిః ౫౦. బహూనిమే వ్యతితాని వర్షాణి మునిపుంగవాః, ఏతేషు కల్పాబహవః కల్పాంతాశ్చ తథాతథా ౫౧. కల్పాం తేషుచ సర్వేషు జగత్యేకార్ణవాత్మని, మహాకల్లోల సంఘట్టై ర్మహామారుత డంబరైః ౫౨. మహాకాలానల జ్వాలై ర్మహాగర్త నిమజ్జనైః, దుష్టగాత్రస్య స్విన్నస్య తదస్య వ్యాకులస్యమే ౫౩. వారంవారం మహామూర్ఛా ధ్వాంత వ్యామూఢచేతసః, తదాయుగేషు సర్వేషు వ్యాక్షిప్తై ర్బహువిస్తరైః ౫౪. మ్రియమాణధియాశ్చాపి శివేశాపి నభావనా, సాంగ్రైవాసి క్షణంవాపి తత్రతత్రహి మృగ్యతే (?) ౫౫. అన్యజన్మతఆరభ్య శివే భక్తిర్గరీయసీ, అవిచ్ఛిన్న మహాధారా వర్తతే ద్విజసత్తమ ౫౬. ఏవంవర్షాణి సప్తాపి శివభావమయానిహి, పరాశరస్య తస్మోఽసౌ జ్యాయానేవహి సంమతః ౫౭. (నాత్ర గ్రంథపాతః) ... ... *భరద్వాజః* బ్రహ్మవిష్ణ్వాది పరమం కాలాదపివిశిష్యతే ౫౮. ఇత్యుదీర్య మునిర్న త్వా పరాశర మకల్మషం, మునిస్తానతిసంతోష్య వసిష్ఠేనాతి నందితః ౫౯. ఆత్మవేదీ సదాసిద్ధ మాజగామ యథేచ్ఛయా, తస్మాదణీయసి పరం కాలేఽపిశివభావనా ౬౦. జాయతే యత్రపరమః కాలోఽయం ఫలదాయకః ౬౧. పుణ్యానుబంధినః కాలా స్తిథియోగాది సంభవాః, బహవస్తేపి విజ్ఞేయా యుక్తకర్మఫలప్రదాః ౬౨. ఏవం కాలో మయోక్తోఽయం అధికారీతు కథ్యతే, మనుష్యఏవసర్వేషా మధికారీ సుకర్మణాం ౬౩. కాంక్షంతి మానుషంజన్మ దుర్లభం దేవతాఅపి, శరీరంమానుషం సర్వభోగాయతన మీర్యతే ౬౪. పిండమిత్యస్యచోత్పత్తిః కర్మభేదా దనేకథా, తద్వ్యాక్షశరీరీ సకథం జాయతే తద్వదామ్యహం ౬౫. నిషిక్తమృతుకాలేతు స్త్రీయోయోనౌ శుభాత్మనా, శుక్లంవ్రజే త్తద్రక్తైక్యం గుణవ త్ప్రాణితా యునా ౬౬. నిషేకకాలఏవాస్తే, జీవ స్స్వకరణై ర్యుతః, స్వకర్మభి ర్యుతస్తైస్తై రావిశే ద్గర్భగోలకం ౬౭. శుక్లాధిక్యే పుమాన్ రక్తాధిక్యేతు స్త్రీప్రజాయతే, పుంసకంతయోస్సామ్యేతస్య వృద్ధిక్రమంశృణు ౬౮. త్రసరేణుద్వయసమః కాలేనోషః కలాత్మనా, ఏతేనైవముహూర్తేన చతుర్యుగ నిభోభవేత్ ౬౯. దినేనైకేనకలలం

బుద్బుదో దినపంచకాత్, రక్తాత్పాదశకేనాహ్నాం వింశత్యామాంసభాగ్భవేత్. ౨౦. అహోభిః పంచవింశత్యా భవే త్సర్వాంకురాచితః, పంచభూతాత్మకోమాసి మేదస్వీ మాసయో ర్ద్వయోః ౨౧. స్ఫురన్మజ్జాస్థినాడీకః త్రిషుమాసే ష్వసౌ భవేత్, నఖరోమాంగులీకేశాః భజే న్మాసచతుష్టయాత్ ౨౨. సపంచమాసికోభాతి శ్రోత్రాది వివరాచితః, రేఖారంధ్రోదర యుత ష్షష్ఠేమాసే భవత్యథ ౨౩. బలవర్ణాంగ సంపూర్ణో మాసేభవతి సప్తమే, అపూర్ణ స్సభవే త్సమ్య గష్టమే మాసిసంధిషు ౨౪. నవమే దశమేమాసి వైష్ణవ్యా మాయయాన్వితః, నిష్క్రామతిశనై ర్గర్భ స్తైస్తైఃకర్మభి రావృతః ౨౫. బాల్యాదిభి రవస్థాభి ర్నృత్తిత స్తత్రతత్రసః, రమతేబహుసంసారే రమణీయప్రభావవాన్ ౨౬. ఏవంహి మానుషోజీవః సచతుర్ధా ప్రజాయతే, బ్రాహ్మణక్షత్రవిట్ఛూద్రవర్ణభేదా త్స్వకర్మభిః ౨౭. చతుర్ణామపి వర్ణానా మర్థాన్ధర్మాంశ్చ శంకరః, అన్నదోషాచ్చ సంసర్గా ద్వ్యామోహాచ్చ మదాదపి ౨౮. వ్రాత్యాంతరాలభేదేన ప్రతిలోమానులోమయోః, భేదాత్తువిషమం నైకా జాతయస్సంభవంతిహి ౨౯. విప్రోముఖ్యాధికారీస్యా త్సర్వాస్వేతాసు జాతిషు, సఏవతు సదాచారశ్శ్రుతిస్మృతి సమీరితైః ౩౦. ముఖ్యాధికారితాం యాతి శివమాహాత్మ్య వేదకః, నవేత్తిచేన్మహేశస్య మాహాత్మ్యం బ్రాహ్మణోపి సన్ ౩౧. నహితస్యాధికారిత్వ మాగమోక్తేషు కర్మసు, అపాయశ్చ భవేత్తస్య శివేయో నధృతి ర్భవేత్ ౩౨. సర్వక్రియాధికోబ్రహ్మ నవివేదపరంశివం, స్వశిరశ్ఛేద పర్యంతా మవస్థా మన్వభూ త్తతః ౩౩. అవిజ్ఞాతశివోవిప్రో దేవతాంతర భావకః, మోహకూప ఇవత్యాజ్యో హ్యశుచి ద్రవ్యపూరితః ౩౪. క్షత్రియోప్యధికారిత్వా చ్ఛివమాహాత్మ్య తత్త్వవిత్, విజ్ఞాతశివమాహాత్మ్యో గాధేయః కుశికాత్మజః ౩౫. బ్రాహ్మణ్యం లబ్ధవాన్ కించ మహాపాశుపతాగ్రణీః, దర్శయంతి శివేభక్తిం దేవావైశ్యమరుద్గణాః ౩౬. వ్రతేపాశుపతే నిత్య మాభిముఖ్యం విప్రణ్వతే, పూర్వకల్పావసానేతు కశ్చిచ్ఛూద్ర శ్శివార్థవిత్, అస్మిన్కల్పేతదైకాత్మ్యాద్దేవర్షిర్నారదోఽభవత్, వ్యాధోపి కశ్చిద్విజ్ఞాత శివతత్త్వః పురానఘ ౩౭. ధర్మవేదీ సత్యతపా నామ జజ్ఞే మహామునిః, ఆహారప్రవరేత్యక్త్వా హరనామావిలంబనాత్ ౩౮. ఆహారప్రహారౌ (?) వ్యాధౌ తౌచ శైవౌ బభూవతుః, దండశూకాన్వయీఘోరః శ్రేష్ఠోపి శివభావకః ౪౦. ఆసీదనన్యమాహాత్మ్యం తస్యైవకరకంకణం, తత్కంఠభూషణం జజ్ఞే తద్భక్త్యాసోఽపి తక్షకః ౪౧. వాసుకి శ్శివభక్త్యైవ శివకేయూరతా మగాత్, కంబళాశ్వతరౌభక్త్యా శివతత్త్వార్థవేదినౌ ౪౨. అపాస్తపతగ క్రౌర్యా దభూత్తాం శివకుండలే, శివభక్త్యా పవిత్రోభూ త్పవిత్రాభరణం ప్రభోః ౪౩. వ్యాఘ్రోపి శివభక్త్యాసీ త్సోమనందిగణేశ్వరః, శివస్యవాహనం భూత్వా వృషోపి శివభావవిత్ ౪౪. స్వభూమ్నా పావనీచక్రే స్వాంచవర్ష్యం గవాంకులం,

బహునాత్ర కిముక్తేన సురేషుచ నరేషుచ ౯౫. గంధర్వేషుచ యక్షేషు సిద్ధ విద్యాధరేషుచ ౯౬. జ్ఞాతా శ్శివకృపాంలబ్ధ్వా శివయాథాత్మ్యవేదినః, భూత్వా గణేశ్వరాః స్వస్వరూపేణ స్వేషుధామసు ౯౭. వ్యాహరంత ముదాయుక్తా విశ్వే విశ్వాధికాజ్ఞయా, భక్తేష్వేతేషు సర్వేషు బ్రాహ్మణశ్చ శివార్థవిత్ ౯౮. నచే న్ముఖ్యాధికారేషు సర్వామ్నాయేషు నిశ్చితః, బ్రాహ్మణ్యఏవైష సమస్తతంత్రే ష్వేకాశయ స్సర్వకలార్థవేదీ, జ్ఞాతాచ కాలస్య పరస్య ధామ్నఃపదం సమా లోక్య భవే దనాదిః ౯౯. * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే కాలాధికారి నిరూపణంనామ షష్ఠోఽధ్యాయః ౬.

భారద్వాజః ఉక్తాస్తే మతిమర్గ సమ్యగ్గేశ కాలాధికారిణః, సాధనం సంప్రవక్ష్యామియేనసిద్ధి స్సనాతనీ ౧. సాధనత్వేన గణితా ... ..., సదాచారాంగ భూతస్తే సదాచారాగ్ర్యసాధనం ౨. సద్భిరాచరితంకర్మ సదా చారఇ ప్రకీర్త్యతే, యస్మిన్ దేశేయదాచారః పారంపర్య ప్రమాణితః ౩. వర్ణానాం సాంతరాలానాం ససదాచారఉచ్యతే, వేదాః ప్రమాణం ప్రథమమతఏవచ తత్పరం, స్మృతయశ్చ పురాణాని భారతం చరితం సతాం ౪. సంతోషకారణం శంభో ర్దేవస్య పరమాత్మనః, సదాచారంవినా నాన్యః పంథాఇతి పరాశ్రుతిః ౫. ఆచారా ల్లభతే హ్యాయు రాచారా ల్లభతే తపః, ఆచారా ల్లభతే స్వర్గ మాచారా ల్లభతే శ్రియం ౬. దురాచారా నగణ్యంతే జాతాఅపి సదన్వయే, కీటాఇవసము ద్భూతా ధార్యేషు కుసుమేష్వపి ౭. బుద్ధే రుద్రాసనం రక్షా కవచం గాథమా త్మనః, ఆచారంసర్వసిద్ధీనాం ఆధారంప్రాహు రాస్తికాః ౮. తపస్సిద్ధ్యై త్సదాచారా స్తప స్సంయోగ సిద్ధయః, తాభి స్సువిపులం జ్ఞానం తేన తత్త్వావభాసనం ౯. యుక్త వర్ణాశ్రమాచారః పురుషః పుణ్యలక్షణః, సుచిరంమోదతే భూష్ణు రిహ లోకే పరత్రచ ౧౦. తమాచారం ప్రవక్ష్యామి శృణు సువ్యక్తలక్షణం, శ్రుత్వాచ హృదయేకృత్వా శ్లాఘ్యో భవసతా మిహ ౧౧. గర్భాధానం సమారభ్య తథోపనయనావధి, కుర్యాతాం పితరౌ పుంసః కర్మ యద్వేదచోదితం ౧౨. నత్వస్యానుపనీతస్య క్రియాణా మధికారితా, ఉపనీతో నైష్ఠికశ్చే త్తదాచారపరి గ్రహః, ౧౩. బ్రహ్మచారీ వనస్థోవా యతిర్వా తత్త్వవిద్భవేత్, యద్యసావుపకు ర్వాణశ్చేన్న దేవవ్రతోవశీ ౧౪. విధివద్విహితోద్వాహ స్సదాచారపరో భవేత్, ఋషయఃపితరో దేవా భూతాని మనుజాస్తథా ౧౫. యంసమాశ్రిత్య

జీవంతి వహి శ్రేష్ఠోగృహాశ్రమీ, బ్రాహ్మేముహూర్తే చోత్థాయ చింతయే దాత్మ
నోహితం ౧౬. శివవ చ్చింతయే ద్ధీమాన్ ధర్మంచవరమస్తుయః, తతో బహిర్వి
నిర్గత్య బాధాం పరిహరేన్నిజాం ౧౭. నిర్వృత్తే ద్దిశి విణ్మూత్రే విసృజేద్విజసేసతే,
సముద్ధృతాభిరేవాద్భిః మృద్భిస్సహ యథావిధి ౧౮. గంధలేప క్షయకరంశౌచం
కుర్యా దతంద్రితః ౧౯. దేశద్రవ్యోపపత్తించ జ్ఞాత్వా కాలంచ కర్మవిత్,
కుర్యా దాచమనం సమ్యక్సపవిత్ర కరోద్విజః ౨౦. విదధీత తతస్స్నానం దంత
ధావన పూర్వకం, నిత్యం నైమిత్తికంకామ్యం క్రియాంగంచ మహాఫలం ౨౧.
స్నానాన్యేతాని ముఖ్యాని వారుణా న్యపరాణి తత్. దివ్యం వాయవ్య మాగ్నేయం
బ్రాహ్మం నారస్వతం తథా ౨౨. మానసం చేత్యమూనిస్యు రుత్తరోత్తర సిద్ధయే,
యత్ర వారుణ మాగ్నేయం మానసంచ మహామతే ౨౩. కర్తవ్యం సర్వదా స్నానం
పరిగ్రాహ్యం యథోత్తరం, అనుష్ఠాతుమశక్తస్య మానసంసర్వకాలికం ౨౪. ఏవం
స్నాత్వాసుధీః కుర్యా ద్దేవర్షిపితృతర్పణం, వాససీ పరిధాయాథ త్రిపుండ్రంధారయే
త్తతః ౨౫. ఉపాస్యసంధ్యాం విధివ ద్గాయత్రీం ప్రయతో జపేత్, విధ్యుక్తేనైవ
మార్గేణ హోమంకుర్యా ద్విశుద్ధధీః ౨౬. దీక్షితశ్చే దప్రమత్తో హోమం
కుర్యా ద్యథావిధి, తస్మింస్తస్మిన్ ఋతౌప్రాప్తే తథాపర్వణిపర్వణి ౨౭. హోమాదా
నంతర మాత్మజ్ఞో దానం కుర్యా ద్యథోదితం, యుగానుసారతః కుర్యా త్స్వధ
ర్మాంశ్చ తథాతథా, తతోవేదమధీయీత శాస్త్రాణ్యపి సుశీలయేత్, విద్యాశ్చ
శీలయేదన్యా యాసుస్యాత్మహితం పరం ౨౯. స్వపోష్యరక్షణార్థంచ క్లేశైరస్పృష్ట
మాచరేత్, న్యాయ్యంస్వర్గ్యంయశస్యంచస్వకర్మనియతోద్యమః ౦౩. మాతాపితా
గురుర్భార్యా ప్రజాదీనాం సమాశ్రితః, అభ్యాగతోఽతిథిశ్చాగ్నిః పోష్యవర్గఉదా
హృతః ౩౧. కృత్వామాధ్యాహ్నికం కర్మ కుర్యా ద్దేవార్చనం తథా, ఏషోఽపి
విహితో దేవః ప్రసంగాత్తం బ్రవీమితే ౩౨. దేవో విష్ణు ర్హి దేవానాం యథావిష్ణు
స్తథేశ్వరః, యక్షరాక్షసదైత్యానాం శూలపాణి రుదాహృతః ౩౩. విద్యాధరా
ణాంవాగ్దేవీ గంధర్వాణాంచ చంద్రమాః, ఉమాదేవీహి మాతౄణాం తథావిష్ణ్వీ
శభాస్కరాః, పార్వతీ కిన్నరాణాంచ భూతానాం రుద్రఈరితః, సిద్ధానాం సవితాదేవః
కూశ్మాండానాం వినాయకః ౩౫. బ్రహ్మదేవో మహర్షీణాం తథాదేవో మహా
నపి, ముముక్షూణాంపరో రుద్రో యతీనాంచ మహేశ్వరః ౩౬. క్షత్రియాణాం మహా
విష్ణు రగ్నిర్బ్రహ్మాచ వర్ణినాం, వైఖానసానామాధిక్యో(?) వనస్థానాంచ సంస్మృ
తః ౩౭. బ్రహ్మవిష్ణు శ్శివోవహ్ని రాదిత్యశ్చద్విజన్మనాం, యజంతే సాత్త్వికాదేవాన్
యక్షరక్షాంసి రాజసాః ౩౮. భూతప్రేతగణా న్దేవాన్ యజంతే తామసాఅపి,
సాత్త్వికాద్యాన్ గృహీదేవాన్ యజతే స్వార్థసిద్ధయే ౩౯. యా యస్యాభిమతా
పుంసస్సాహి తస్యైవ దేవతా, సమ్యగ్విహితయా విద్వాన్ తత్తద్దైవతపూ

జయా ౪౦. సోపానక్రమరూపేణ భక్తిస్స్యాత్పరమేశివే, తతః ప్రాప్నోతి సాయుజ్యం యత్రనర్వోత్తమా స్థితిః ౪౧. యథా సముత్థితా స్యంథాంస్యంబువాహైర్మహాంబుధేః, తత్తద్దేశగుణా త్ప్రాప్తాః నదీరూపతయా క్రమాత్ ౪౨. సముద్రం ప్రాప్యనిర్ధూయ సర్వాణ్యవర్ణత్వనానపి, భవంతి తన్మయాన్యేవ తథైతే జీవ రాశయః ౪౩. దృష్ట్వానదాశివందేవం స్వైస్వైః కర్మభిరాదిమైః, భుక్త్వా యథోచితాన్భోగాన్ స్వస్వదైవతవర్త్మనా ౪౪. సదాశివం ప్రపద్యంతే తన్మయత్వంచ తేపునః, తస్మాత్సదాశివం భక్త్యా పూజయే ద్బ్రాహ్మణ స్సదా ౪౫. సదాశివం సమభ్యర్చ్య వేదతంత్రవిధానవిత్, కుర్యాత్పంచ మహాయజ్ఞాం స్తేషు సిద్ధిః ప్రతిష్ఠితా ౪౬. నిత్యంనైమిత్తికం కామ్యం శ్రాద్ధంకృత్వా విధానతః, భుంజీత విధివద్విప్ర స్సహితః పంక్తిపావనైః ౪౭. తతోముహూర్తం విశ్రమ్య పురాణే శ్రవణోన్ముఖః, ఇతిహాసాన్ శివకథా స్తాస్తాశ్శృణ్వన్ పునఃపునః ౪౮. ఆస్తై స్సహజనైః కాలమతివాహ్యాపరాహ్ణికం, సాయం సంధ్యాముపాసీత బహిరేవ విధానవిత్ ౪౯. అగ్నిపూజాం విధాయాథ కృతహోమ గృహార్చనః, భుక్త్వాశయీత సంప్రాప్త శ్శివానుస్మృతిపూర్వకం ౫౦. మంగళాష్టక మాశల్యాపుత్రార్థీ ప్రయతాశయః, భార్యాంగచ్ఛే దృతుస్నాతాం దినచర్యావిధి స్త్వయం ౫౧. ఏవం గృహీసదాచారా త్సర్వాన్కామానవాప్నుయాత్, గృహస్థ ఏవ సద్బుద్ధే సాగ్నికోవా నిరగ్నికః ౫౨. అన్యూతం విమలం భావం వానప్రస్థాశ్రమీ భజేత్, కాలేకాలేవ్య వపనం వల్కలాజినధారణం ౫౩. శాంతి స్త్రిషవణ స్నానం బ్రహ్మచర్యం శుచిస్థితిః, యోగాభ్యాస స్సదా రుద్రధ్యానం చైతాని సిద్ధయే ౫౪. తతః పక్వమనాః కాలే ప్రవ్రజేద్విధివత్సుధీః, మనోదండశ్చ వాగ్దండశ్చ కాయదండశ్చ తస్యహి ౫౫. ధర్మా స్త్రిషవణస్నానపూర్వకా యేచక్షేమతాః, నిష్కలప్రణవోపాస్యా వర్తేతాయం యతాశయః ౫౬. నిరంతరస్థిరమనా శ్శివమేవాను చింతయేత్, సంసారైరేవమేవా ప్తాచత్వారింశ త్సులక్షణైః ౫౭. ఆశ్రమాశ్రమమాశ్రిత్య సదాచారం చరేత్కృతీ, అహింసా గురుశుశ్రూషా శివభక్తిశ్చ భూషసీ ౫౮. లాంఛనాన్యపి శైవాని తథాశైవవ్రతాన్యపి, వర్ణసాధారణోధర్మ ఇతి పూర్వవిదోవిదుః ౫౯. ఏవం విధి స్సదాచార స్త్వాదృశ స్సుకృతస్యహి, సాధనం పరమేశస్య సాక్షా త్కారణకారణం ౬౦. ఏవం సదాచారమయం మయోక్తంసత్సాధనం ధర్మసమార్జనేషు, య ఏతదాలోచ్య కరోతికాలే తస్మైప్రసీదేత్పరమస్సదేవః ౬౧.

*

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే ఉత్తరభాగే పంపామాహాత్మ్యే సదాచార కథనంనామ సప్తమోఽధ్యాయః. ౭.

---

* విష్ణువృద్ధః * దేశకాలాధికర్తారః కృత్వా తస్యాపి సాధనం, ప్రసన్నంచ
మనస్సమ్యక్ శ్రోతవ్యంచ శ్రుతంవచః ౧. ఇదంపర్వంచ భగవన్ బహ్వాయాసేన
లభ్యతే, కల్పేకల్పే స్వయంబ్రహ్మ ససృజేప్రాణినఃపునః ౨. పూర్వకర్మాణి శిష్టాని
తేషా మాలోచయ త్ఫలం, బుద్ధ్వా తానిదురంతాని నియతాని శరీరిణాం ౩.
నిర్వేదా దశ్రుపూర్ణాక్షః స్సృజత్యపిచవా క్రమాత్, ఇత్యేవంబ్రహ్మణ స్సర్వ
ప్రాణినాం కర్మబంధనాత్ ౪. ముహ్యతాం గహనేఘోరే నాస్తితారః కథంచన,
ధర్మాశ్చ గహనాస్తేషు తేషాంబుద్ధిః ప్రజాయతే ౫. సత్యాంచ బుద్ధౌ బహవో
యత్నాస్తత్సంభృతం కిల, యత్నేషు క్రియమాణేషు స్థిరచిత్తః కథంచన ౬.
ప్రాదుర్భవంతి ప్రత్యూహా నిరోద్ధాతు మహేశ్వరః, ప్రత్యూహాశ్చ సముత్సార్యాః
పరమేశప్రసాదతః ౭. యత్నేషు బహురప్యేకో ధర్మేషు కురుతేమతిం, తస్మా
త్సర్వోపి ముచ్యేరన్ దురంతా త్కర్మబంధనాత్ ౮. అనాయాసేనచయథా యేనో
పాయేన సద్గురో! తద్బ్రూహి కథనీయశ్చే ద్విధేయః ప్రయతోఽస్మ్యహం ౯.
* భరద్వాజః * సాధ్వీబుద్ధిరియంసౌమ్య భూయోభూయశ్చకాస్తితే, అల్పాయా
సంబహుఫలంవ్యావర్తయతివాసనాం ౧౦. రహస్యమిద ముక్తం కుమారాయాది
యోగినే, స్కందేన ప్రవదామ్యద్య సర్వశ్రేయస్కరం పరం ౧౧, అస్తి నాక్షాత్పరం
బ్రహ్మ శివస్యైకాంతవాచకం, మంత్రః పంచాక్షరోనామ మహామోహనిబర్హణః ౧౨.
మననత్రాణనిర్మాణా మంత్రాస్సన్తి సప్తకోటయః, మహ్యం నమశ్శివాయేతి
మంత్రాదన్య న్నరోచతే ౧౩. మార్గేషు వైదికోమార్గో దేవేషు పరమశ్శివః,
మంత్రేషుపరమోమంత్ర శ్శివపంచాక్షరీ మునే ౧౪. ద్రష్టుం వేదమహాండస్థం
దేవదేవం పరంశివం, పుంసాం నాన్యఃప్రదీపోఽస్తి పంచాక్షరమనుం వినా ౧౫.
మహాప్రసాద మారోఢుం యత్రాస్తేపరమశ్శివః, సోపానపంక్తిరామ్నాతా సద్భిః
పంచాక్షరీపరం ౧౬. పంచభూతాని పంచార్థాః పంచకృత్యాని సన్మతే, బ్రహ్మపంచక
మిత్యేతత్సర్వం పంచాక్షరీమయం ౧౭. నిరూప్యసర్వశాస్త్రాణి నిర్ధార్య పరమంరహః,
అయమర్థోఽపినిష్పన్నో జప్యాపంచాక్షరీ సతాం ౧౮. మనోఃపంచాక్షరస్యాస్య ఋషి
చ్ఛందోఽధిదేవతాః, బీజకీలకశక్తిశ్చ నాదబిందుకలాఅపి ౧౯. సకలంనిష్కలం
రూపం పదవర్ణస్వరా అపి, జాతీరహస్యం ప్రాసాదభేదం సిద్ధాదికల్పనం ౨౦.
స్థానందీక్షావిధిం కాల మవస్థా మధికారిణం, సాధనంనియమంతత్త్వం దిగ్బంధం
హృదయంఫలం ౨౧. జ్ఞాత్వాసర్వమిదం సమ్యగ్యోనుతిష్ఠే ద్యథావిధి, సఏవా
యం శివస్సాక్షా దిత్యేత చ్ఛివశాసనం ౨౨. బ్రహ్మచర్యాది సంప్రోక్తం యదా
శ్రమ చతుష్టయం, శివముద్రావిశేషాంగం తచ్చ పంచాక్షరానుగం ౨౩. తదను
ష్ఠాన మాత్రేణ జానతశ్చాప్యజానతః, అగమ్యగమనాద్యాశ్చ వినశ్యే దఘసంచ
యః ౨౪. పంచాక్షరం జపన్ కశ్చి త్కదాచి న్నచదుఃఖభాక్, ఆపాతదుస్సహం

చాస్య నాస్త్యేవ యమదర్శనం ౨౫. యస్త్వేవంచాతురీభావ స్సకృద్వా భక్తిరేవతు,
సపశ్యతి మహా ఘోరా న్నరకానపి సువ్రత ౨౬. అత్రైవోదాహరంతీమ మితి
హాసం పురాతనం, పురాకల్పాంతరే కశ్చిత్సంగిరోనామ భూసురః ౨౭. సద్భి
ర్వివదమానోఽభూ దహంయు స్తర్కకర్కశః, హేతుభిః కల్పితైర్యుక్త్యా ఖండ
యన్ సుధియాంమతం ౨౮. గర్వగ్రంథిలయా బుద్ధ్యా చచారపృథివీ మిమాం
దుష్కర్మ వాసనాయోగా ద్దుర్మోహాక్రాంత చేతనః ౨౯. కదాచిదపి జజ్ఞేఽస్య
నదృష్టిః పారమార్థికీ, సదేవాన్ దూషయామాస నిరాచక్రే తథాస్మృతీః ౩౦.
పురాణాని నినిందోచ్చై రితిహాసా న్సహాసహా, తిరశ్చకారకో శాస్త్రాభి ర్యోగానుపపత్తి
భిః ౩౧. ద్వేషంబబంధ మంత్రేషు గాయత్రీం చాప్యదూషయత్, దేవంశివంసదా
చారం మాతరంపితరం గురుం ౩౨. దురాగ్రహా విమూఢాత్మా సభక్త్యా నాను
మన్యతే, ఏవంబహిర్ముఖై ర్బాహ్యై రర్థాభాసై స్స్వకైర్భృతః ౩౩. లౌకికంవైదికం
ధర్మం తత్యాజ ద్వయమప్యసౌ, పాపిష్ఠోఽయం నృశంసాత్మా నింద్యోఽయంకుల
పాంసనః ౩౪. ఇతితం బ్రాహ్మణా స్సర్వే తత్యజు ర్ధర్మదూషకం, సబంధుభిఃపరి
త్యక్త స్తాంశ్చనిందన్ కుతర్కతః ౩౫. మర్యాదాం స్వామతిక్రమ్య పాపగర్తేమ
మజ్జహ, ససంచర న్మహీంసర్వాం మ్లేచ్ఛదేశంగతో ద్విజః ౩౬. తత్రాపి భ్రష్టమ
ర్యాదో రోగార్తో విజహావసూన్, సఘోరై ర్ఘోరనిర్హ్రాదైః కుంతముద్గరపాణిభిః ౩౭.
కృతాంతకింకరై రేతై ర్నీతోఽభూ ద్యమమందిరం, తేనాపి తస్య పాపానా మంతం
క్వాపి నదృశ్యతే ౩౮. దండఃకోవాస్య సుమహా నితి చక్రేవిచింతనం, యాని
యానిచ పాపాని కర్తాతేషా మయంఖలు ౩౯. తత్సర్వదండ యోగ్యోఽసా
విత్యంతర్నిశ్చయంకృతః, సకింకరాన్ సమాహూయ పాపోఽయం బ్రాహ్మణాధ
మః ౪౦. నిపాత్యతాం దురంతేషు నిరయేష్వి త్యభాషత, యమస్యవచనా త్తేపి
తంగృహీత్వా భయాకులం ౪౧. దండ్యం నిపాతయామాసు ర్నరకేషు తథాతథా,
పాశైర్నిబధ్యమానస్య భిద్యమానస్య ముద్గరైః ౪౨. కుఠారైశ్ఛిద్యమానస్య
తుద్యమానస్యకంటకైః, సాయకైర్విధ్యమానస్య దశ్యమానస్యచోరగైః ౪౩. కృమి
భిర్భక్ష్యమాణస్య సూచీవక్త్రై రనేకశః, హాలాదాకృష్యమాణస్య కూశ్మాండై
ర్నిరయాధిపైః ౪౪. పచ్యమానస్యబహుశో భ్రాష్ట్రేషు జ్వలదగ్నిషు, పాపంపాపకృతం
సర్వంకింనస్మరసి కామతః ౪౫. ఇత్యగ్రే తర్జ్యమానస్య కృతాన్తాజ్ఞా ధురంధరైః, హా
హేతివదతఃక్లేశా ల్లుఠతశ్చ తత స్తతః ౪౬. తస్యాంత ర్ముహ్యమానస్య భూయాన్
కాలోఽత్యవర్తత, పునఃపునశ్చపాపాత్మా నరకేషు బహుష్వపి ౪౭. క్లేశాననుభవం
స్తస్మాన్నాంతం తేషామవైక్షత, తంచ నారకిణోప్యన్యే దృష్ట్వానిలయ మేనసాం ౪౮
పాపీతిచనినిందుస్తే కింబ్రూమ స్తస్యపాతకం, కాలేచాస్మిన్ విశుద్ధాత్మా శతానందో
మహాతపాః ౪౯. యదృచ్ఛాయాసమాగచ్ఛం స్తందేశం తత్రవేదితా, తేషుతేషు

చఘోరేషు నరకేషు నిపాతితాన్ ౫౦. ఆర్ద్రధీః పాపినఃపశ్యన్ సంగిరంచ దదర్శహ,
వేదనాభిరనంతాభి ర్దుస్సహాభిరితస్తతః ౫౧. ఆయాస్యమానం తంద్రుష్ట్వా విశేషా
ద్యమకింకరైః, ప్రాహ్యాంనమశ్శివాయేతి నిర్విణ్ణః కరుణార్ద్రధీః ౫౨. సతంపంచా
క్షరంశ్రుత్వా ఘంత్రంనస్రవణవంద్విజః, విధూమోదవ్వతఃసద్యః శాన్తా నరకవేద
నాః ౫౩. సద్యస్సుఖమయాకారా మంత్రశ్రవణ మాత్రతః, సఏవ దేశస్స్వర్గోభూ
త్తేష్వాసన్ పుణ్యదర్శనాః ౫౪. సంగిరోపి విశుద్ధాత్మా సోఽభూ న్నిర్ధూతకల్మషః,
పంచాక్షరమహాసిద్ధం శతానందం ప్రణమ్యసః ౫౫. సంగిరోబ్రాహ్మణశ్రేష్ఠః పుణ్యాం
ప్రకృతిమాప్తవాన్, * విష్ణువృద్ధః * ఇదం తత్పరమాశ్చర్యం పాపశీలోపి సంగిరః,
పంచాక్షరమహామంత్ర శ్రవణాత్సిద్ధి మాప్తవాన్ ౫౬. అహోపంచాక్షరస్యాస్య
మాహాత్మ్యమపరాజితం, యేనాగ్నినేవవిప్రస్య పాపందగ్ధంహి తూలవత్ ౫౭. * భర
ద్వాజః * ఆశ్చర్యాణి బహూన్యత్ర సంతిలోకే మహామతే, తేషాంచ పరమా
శ్చర్యం పంచాక్షరమనుం విదుః ౫౮. ఆశ్చర్యాణి క్రమాద్వక్ష్యే శృణుత్వ మవధా
నతః, శ్రుత్వాచపరమాశ్చర్యం చిత్తేపంచాక్షరం కురు ౫౯. సనత్కుమారో యో
గీంద్రశ్చరన్ సర్వామిమాం మహీం, దదర్శ శేషంభోగీంద్రం హ్యాప్యంతం యమునా
హ్రదే ౬౦. ఫణాసహస్రరత్నాంశు ప్రకాశిత జగత్త్రయం. తంద్రుష్ట్వాశ్చర్యరూపో
సీత్యాహతం సోఽప్యభాషత ౬౧. నాహ మాశ్చర్యరూపోస్మి యమునాఽఽశ్చర్య
రూపిణీ, యత్రైక దేశేవాసోమే కృత్స్నంధారయతే భువం ౬౨. ఇత్యుక్తే తంపరి
త్యజ్య యమునాంప్రాహ సంయమీ, త్వమేవాశ్చర్య రూపాసీ త్యనంతస్యావకా
శదా ౬౩. యత్ప్రివాహైకభాగోఽస్మి విలీనా సంయమీశ్వర, సైవాశ్చర్యకరీ
గంగా నాహమిత్యేవ మాహసా ౬౪. సతాంప్రాప్యమహాశ్చర్యాగంగేత్వమితి వాగ
భూత్, నాహంహిమాద్రి రాశ్చర్యనిధి రిత్యవదచ్చసా ౬౫. హిమవానపి తేనోక్త
స్తథాశ్చర్యా మువాచగాం, భూమిరప్యమునాప్రోక్తా నిర్దిదేశ తథార్ణవం ౬౬.
సాగరోపి సదాశ్చర్యస్త్వ మిత్యుక్తోమహాత్మనా, ధన్యంపర్జన్యమేవాహ తముపే
త్యాహ సంయమీ ౬౭. ధన్యోసీతి సహోవాచ ధన్యానక్షత్రమాతరః, కోహమి
త్యథ తాంప్రాహ ధన్యాస్థేతి మునిర్గిరా ౬౮. తాస్సోమంప్రాహు రాశ్చర్యక
ర్మాణ మవదత్సతం, విచిత్రమహిమాసీతి సప్రాహార్కం స్వతోఽధికం ౬౯.
(నాత్రగ్రంథపాతః) ౭౦. అగ్నిరాశ్చర్యఇత్యాహ స్తథాసీతి చసోవదత్, అగ్నిస్తు
యజ్ఞంప్రాశంసత్ యజ్ఞోఽపి మునినాస్తుతః ౭౧. ఆచఖ్యౌదీక్షితంధన్యం వేదానే
వాహదీక్షితః, యూయమాశ్చర్యభూమాన ఇత్యుక్తాస్తేయతాత్మనా కేనామ వయ
మాత్మేశో బ్రహ్మాస్మభ్యం సదాధికః ౭౨. ఇత్యవోచం స్తతోయోగీ బ్రహ్మాణం
సముపాగమత్, ఉపాగమ్య తదావాణి శ్చతుర్వక్త్రం జగద్గురుం ౭౩. సర్వాశ్చ
ర్యస్వరూపస్త్వ మితిప్రాంజలి రభ్యధాత్, తమాలోక్య జగత్కర్తా యోగినాం

ధురికీర్తితం ౨౪. ఆస్యేత్యాభాష్య సోత్ప్రాస మాఖ్య దాశ్చర్యదాంగిరం * బ్రహ్మో
వాచ * ఆశ్చర్యంమయికింనామ సర్వాశ్చర్యమయో హరిః ౨౫. చరాచరస్యాపి
విశ్వస్య యత్రైవస్థేయసీస్థితిః, పురా పుష్కరకల్పేతు విష్ణోర్మమచ సువ్రత ౨౬.
అన్యోన్యాధిక్యవిషయే వివాద స్సుమహానభూత్, అవాదిషమహంవిష్ణుం త్వాంప్రవి
శ్యోదరంమమ ౨౭, ఈక్షస్వ వివిధంవిశ్వం తతోజ్ఞాస్యసి మామితి, సతథేతి గిరం
శ్రుత్వా జఠరంప్రవివేశమే ౨౮. అపశ్యచ్చాత్రచిత్రాణి జగదండా వనేకశః ౨౯.
గాఢాశ్చర్యాచ్చనిర్గత్య మామువాచ తదాహరిః, జగత్స్రష్టా త్వమేవాసి విచిత్ర
మహిమేతిచ ౩౦. అద్యమయ్యాత్మనా దృష్టేపునఃప్రోవాచ మాంహరిః, మామప్యు
దరమావిశ్య యద్యాశ్చర్యాణి పశ్యభో ౩౧. ఇతితద్వచనం శ్రుత్వా ప్రావిశంతస్య
చోదరం, తత్రలోకానసంఖ్యాతాం స్తత్తదావరణాన్వితాన్ ౩౨. మయాపినపరి
చ్ఛేత్తుం సుశక్తిందృష్టవానహం, తైస్తైర్భావైర్వృత మనాస్తత్తత్కల్పా స్స్పృహా
నహం ౩౩. అతివాహ్యాథ నిర్యాతు మకార్షం ధృతిమాత్మజాం, నచదృష్టిపథం
ప్రాప్తః కశ్చిదద్యాపి తత్రమే ౩౪. భ్రాంత్యాశ్రాంత్యా తతశ్శాంత స్తమస్తావ
మధోక్షజం, మమస్తుత్వాహరిస్తుష్ట స్తస్యాంతర్నాభివర్తినః ౩౫. పద్మస్యదివ్యరూపస్య
తద్ద్వారా న్నిరగాంబహిః, తస్మిన్నేవ స్థితఃపద్మే వాగ్భిర్విష్ణు మవర్ధయం ౩౬.
త్వమేవాశ్చర్య సారాణాం సారభూతోసి మాధవ, అనంతానంతమహిమే త్యథ
విష్ణురువాచ మాం ౩౭. * శ్రీవిష్ణుః * ఆశ్చర్యేషు మమాద్యేషు నచత్వ మిహ
దృష్టవాన్, నాహమప్యభిజానామి తేషాం పర్యంత మాత్మభూః ౩౮. ఇదంప్రథిత
మాశ్చర్యం యదహం వేద్మిపద్మజ, వ్యక్షోభయం మహాంభోధే ర్వేదానాహర్తు
మున్ముఖః ౩౯. మథ్యమానేమహాంభోధౌ మగ్నే మందరభూభృతః, అధస్తా
త్కూర్మవపుసంతదాధారితయాస్థితః ౪౦. ఉల్లోలభూరికల్లోల మగ్నకల్పమహా
ర్ణవే, మయాశ్వేతవరాహేణ మహీబ్రహ్మన్సముద్ధృతా ౪౧ శంసకింనతదాశ్చర్యం
మహాకేసరిణాముఖే, హిరణ్యకశిపోః క్షేత్రదానం సృష్టంమయాకృతం ౪౨. బలే
ర్యజ్ఞేమయాబ్రహ్మన్ మాయావామన రూపిణా, పదేనైకేనతువ్యాప్తం త్రైలోక్యం
సచరాచరం ౪౩. రాజ్ఞాంత్రి స్సప్తకృత్వోహం యత్కాండకదళీవనం, మహాపరశునా
కోపాదుత్కృత్తో రామనామవాన్ ౪౪. రామోదాశరథిర్భూత్వా బద్ధసేతు
ర్మహార్ణవే, కథాశేషమకార్షంహి రావణంలోకరావణం ౪౫. హలీచ ముసలీరామః
ప్రలంబాదీ న్మహాసురాన్, హత్వైవ యమునాకూలే వ్యచరం సుచిరంధరాం ౪౬.
షోడశ స్త్రీసహస్రాణి రమయ న్యాదవేశ్వరః, నామ్నాకృష్ణోఽభవం పార్థ విశ్వ
రూపప్రదర్శకః ౪౭. మమకల్క్యవతారస్య మాహాత్మ్య మనపాయియత్, జాన
తశ్శకస్యవాచిత్తే నాశ్చర్యం మహదుద్భవేత్ ౪౮. సఏవాయం సభోమార్గే ధ్రువం
ధ్రువ ఇతిస్మృతః, భ్రామయామ్యాత్మయోగేన జ్యోతిశ్చక్ర మనారతం ౪౯. తథై

వతారకారూపో వ్యాప్తవం నిఖిలంనభః, శింశుమారఇతిఖ్యాత స్సోహమస్మి ధ్రువా శయః ౧౦౦. కర్తుంభువనముల్లాస్యం స్వయం ధన్వంతరీభవన్, అస్రాక్ష మాయుషోవేద మంత్రై రష్టాభి రన్వితం ౧౦౧. విశ్వసంమోహనాకారా ద్రంజయ న్నమృతోత్సుకాన్, నారాయణీతి నామ్నాహ మమరారీన మోహయం ౧౦౨. నారాయణత్వ మాత్మీయ మాదిష్టమభివర్ధయన్, త్రైలోక్యపావనీం గంగాం పాదాంగుష్ఠాదజీజనం ౧౦౩. త్రిపురం దగ్ధుకామస్య కామారేర్మేరుధన్వనః, అభూవం బాణ ఏవాహమపదానకరః ప్రభోః ౧౦౪. గాఢం మహీరథేభగ్నే తముత్క్షేప్తుం కృతత్వరః, మహావృషభరూపోహం మహావేద మతేజయం ౧౦౫. నరనారాయణౌ దత్తాత్రేయో దిక్పాలకోమనుః, కపిలోభూమిపాలాశ్చ సర్వఏహావామబ్జజ ౧౦౬. సర్వాశ్చర్యమయీమాయా మమసావిత్రికీమతా, తస్యాస్తేజోంశ కణికాలేశు స్సర్వమిదంజగత్ ౧౦౭. ఇతిమామాహ యోగీంద్ర తదా విష్ణుస్సనాతనః, తస్మాత్సఏవ సర్వాత్మా విష్ణురాశ్చర్య విగ్రహః ౧౦౮. ఇతినిశమ్య సనందనపూర్వజో వచనమబ్జభువః పరమాద్భుతం, తమభినమ్య సముత్థకుతూహల స్సతమవాపజగత్ప్రభుమచ్యుతం ౧౦౯.

* * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
పంచాక్షరీమహిమానువర్ణన ప్రసంగేన ఆశ్చర్యకథనంనామ
అష్టమోఽధ్యాయః ౮.

* భరద్వాజః * సగత్వాపరమంధామ విష్ణో రమితతేజసః, దదర్శవిష్ణుం తత్రైవ భోగిభోగాసనే స్థితం ౧. తందృష్ట్వా పరమాశ్చర్య విశ్వరూపం శ్రియః పతిం, నత్వాస్తుత్వాచయోగీంద్రః ప్రాంజలిర్వాక్య మబ్రవీత్ ౨. * సనత్కుమారః * శేషాదిబ్రహ్మపర్యంతేష్వహ మాశ్చర్యవస్తుషు, విన్యస్తచేతాస్త్వాం దృష్ట్వాసదాశ్చర్యోఽస్మి మాధవ ౩. శ్రుత్వాతస్యగిరం విష్ణుః స్మయమానోఽబ్రవీద్వచః, * విష్ణుః * ఆశ్చర్యాణాంతథాశ్చర్యే శివేతిష్ఠతి శంకరే ౪. కథ మాశ్చర్యరూపంమాం మన్యసేయోగినాంవర, కదాచిదహమాత్మేశ కైలాసనిలయం శివం ౫. స్తువన్వాగ్భిః ప్రహృష్టాత్మా స్థితవాం స్తత్పదాంతికే, తతోమే బుద్ధిరుత్పన్నా సర్వాశ్చర్య మయోహ్యహం ౬. మమాప్యాశ్చర్య కృచ్ఛంభురిత్యథోవాచ మాం ప్రభుః, * ఈశ్వరః * విష్ణోజానామిభావంతే సర్వాశ్చర్యకరో భవాన్, మయివిన్యస్తభావస్య తత్త్వంవక్ష్యామితే శృణు ౭. జగచ్చిత్రం సమాలిఖ్య స్వాత్మతూలికయాత్మని, స్వయమేవ తదాలోక్య ప్రీణామి పరమేశ్వరః ౮. విభూతిః పరమాశ్చర్యరూపిణీ మమమాధవ, వేద్మితద్విభవైశ్వర్య మహంవాప్యహమేవా ౯. సర్వంజగదహం.

తత్ర భావాఅపి పృథక్ పృథక్, బ్రహ్మాదయశ్చ యేదేవాః కాలశ్చాపిసనాతనః ౧౦. మత్స్వరూపేసివిశ్వస్మి న్విశ్వస్మిన్నపి తత్త్వతః, విశేషాం స్తత్రవక్ష్యామివిభూతిసులభాః మమ ౧౧. యోగినామప్యహం శంభుః స్త్రీణాందేవీ మహేశ్వరీ, ఆదిత్యానామహంవిష్ణు ర్వసూనామస్మిపావకః ౧౨. శంకరోస్మ్యేషరుద్రాణాం పక్షిణాంగరుడోస్మ్యహం, ఐరావతోద్విపేంద్రాణా మస్మ్యహం జ్యోతిషాంరవిః ౧౩. ఉచ్చైశ్శ్రవసమశ్వానాం రామంమాంవిద్ధి శస్త్రిణాం, భూతానామంతరిక్షంచ మరీచిం మరుతామపి ౧౪. సామవేదంచవేదానాం బృహత్సామచసామసు, జ్యేష్ఠసామచమాంవిద్ధి ధనేశో యక్షరక్షసాం ౧౫. సూక్ష్మేషు జీవమాహుర్మాం దుర్జయేషు తథామనః, హిరణ్యగర్భందేవానాం మంత్రాణాం ప్రణవోస్మ్యహం ౧౬. ప్రజాపతీనాందక్షోస్మి ధాతూనాం కాంచనంహరే, సాగరస్సరితామస్మి స్కందస్సేనాపతిష్వహం ౧౭. భృగుర్మునిషు యంత్రేషుధను రస్మ్యక్షరం గిరాం, స్థావరేషుతుస్యాద్రి ర్జపో యజ్ఞేష్వధోక్షజ ౧౮. బ్రహ్మర్షీణాం వసిష్ఠోఽహం దేవర్షీణాంచ నారదః, వ్యాసోస్మ్యహం మునీంద్రాణామింద్రోస్మి త్రిదివౌకసాం ౧౯. శిల్పినాం విశ్వకర్మాస్మి ప్రహ్లాదోస్మ్యమర ద్విషాం, గంధర్వాణాంచిత్రరథో గణేశానాంవినాయకః. ౨౦. నారాయణో మునీనాంచ కామధేనుశ్చ ధేనుషు, ఇంద్రియాణాంమనశ్చాస్మి కుమారో బ్రహ్మవేదినాం ౨౧. బ్రహ్మణ్యానాం బలిరహం మంత్రోహంవిజిగీషుషు, నయస్త్రేషు చవైకుంఠ నరేష్వస్మి నరాధిపః ౨౨. కృతంయుగానా మభిజి న్నక్షత్రాణాం వృషో గవాం, వర్ణానాంబ్రాహ్మణశ్చాస్మి కందర్పోదర్పకారిణాం ౨౩. విష్ణోఃకింపురుషాణాంచ హనూమంత మవైహిమాం, నాగానామస్మ్యనంతోఽహం సర్పాణామస్మి వాసుకిః ౨౪. జలాధిపానాంవరుణః పితౄణా మర్యమాస్మ్యహం, వీరేషు వీరభద్రోహం యమస్సంయమినా మహం ౨౫. పర్వతానామహంమేరుః కపిల స్సిద్ధయోగినాం, సత్యంవ్రతేషు నక్షత్రేష్విందు స్సూక్తేషుపౌరుషం ౨౬. ఝషేషు మకరో వజ్ర మాయుధేష్వాత్మవిద్విదాం, మృగేషుసింహశ్శార్దూలో స్రోతసామస్మి జాహ్నవీ ౨౭. అహం ప్రవదతాం వాదోస్మ్యకారో హ్యక్షరేష్వహం, అహంద్వంద్వస్సమాసేషు రామఃకీర్తిమతా మహం ౨౮. మార్గశీర్షోఽస్మి మాసానా మృతూనామస్మి మాధవః, బ్రహ్మావర్తోఽస్మి దేశానాం గాయత్రీ ఛందసామహం ౨౯. ఆత్మవిద్యాస్మి విద్యాసు జ్ఞానంజ్ఞానేషు చేశ్వర, దండోదమయతా మస్మి మానంగుహ్యేషుమాంవిదుః ३०. కవీనా ముశనా క్షేత్రే ష్వవిముక్త మహంహరే, ముక్తిర్గతిషు తత్త్వేషు మాయా కాశీ పురేష్వహం ३౧. కాలఃకలయతామస్మి ద్యూతంఛలయతా మపి, పురోధసాంచధిషణః పరేషు పరమేశ్వరః ३౨. భక్తేషు నందీ పురుషేష్వహంహిపురుషోత్తమః, శిలాసుసాలగ్రామాస్మిగిరిషుశ్రీగిరి స్త్వహం३३. క్రియాసుగురుశుశ్రూషా శివభక్తిశ్చభక్తిషు, మాతాపితాచగురుషు రుద్రసూక్తం యజుష్వ

హం ౩౪. దానేష్వభయదానంచ రత్నేష్వేకంతు కౌస్తుభం, దుగ్ధాంబుధిస్సము
ద్రాణాం పూజ్యానా మతిథిస్త్వహం ౩౫. వర్షేషు భారతంవర్షం తీర్థంతీర్థేషు మన్ము
ఖం, యోగక్షేత్రేషు సర్వేషు పంచాక్షేత్ర మహం హరే ౩౬. బహునాత్రకిముక్తేన
సాకల్యేనవదామ్యహం, పురఃపశ్చా దథ స్తిర్య గూర్ధ్వమంతర్బహి స్తథా ౩౭. పార్శ్వ
పరోక్షం ప్రత్యక్షం సుఖందుఃఖంచ సంసృతిః, పుణ్యంపాపం మనఃప్రాణా దేహ
శ్శబ్దాదిరుద్యమః ౩౮. కృతమర్థాఃక్రియా కర్తా వృక్షగుల్మలతావలిః, మక్షికాకీట
మశకా మృగపక్షి సరీసృపాః ౩౯. విద్యుదభ్రంగ్రహామేఘానద స్సాగరనిమ్నగాః,
యక్షరాక్షసగంధర్వ సిద్ధవిద్యాధరాదయః ౪౦. లోకా స్తేజ స్తమశ్చైవ కర్మసాక్షి
హావిర్ముఖః, వ్యోమాదీనిచభూతాని గుణాశ్శబ్దాదయ స్తథా ౪౧. శ్రోత్రాదీనీంద్రియా
ణ్యేవ తథావాగాదికాన్యపి, పురంపరిగ్రహాఃకూప ప్రాసాదావరణో మలః ౪౨.
అస్తినాస్త్యాదివచనం మంత్రాశ్చ గరుడధ్వజ, భోగోయోగో ధృతిర్మేధా శ్రద్ధాచ
సకలాఃకలాః ౪౩. దృశ్యంశ్రావ్యచ బోద్ధవ్యం రస్యంకాయంచ కారణం, భూతం
భవద్భవిష్యంచ యచ్చాన్య ద్వాఙ్మనఃపథం ౪౪. సర్వమాశ్చర్యరూపస్య రూపం
మమ జనార్దన, * భరద్వాజః * ఇత్యుక్త్వా భగవాఞ్ఛంభు ర్విరాడ్రూప మదర్శ
యత్ ౪౫. అథతస్మిన్ జగత్సర్వం యత్తత్స్థావర జంగమం, అపశ్యదప్రమేయాభి
ర్వ్యాప్తిభి ర్నిత్యరూపితం ౪౬. తస్యపశ్యన్ముఖే విప్రాన్ క్షత్రం బాహ్వోర్మహో
దయం, ఊర్వోర్వైశ్యాం స్తతశ్శూద్రాన్ పాదయోరపశ్య లోకయత్ ౪౭. చిత్తే
చంద్రమసం నేత్రేసూర్యం ప్రాణేసమీరణం, ఇంద్రాగ్నీచముఖే శీర్షే దివంచర
ణయో ర్భువం ౪౮. నాభౌతస్యాంతరిక్షంచ శ్రోత్రయో స్సకలాదిశః, నానారూ
పాత్మకం చాన్య త్సర్వంత్రైతవ దృష్టవాన్ ౪౯. ఏవంరూపం ప్రదర్శ్యాథ విశ్వాత్మా
విశ్వతోముఖః, సాశ్చర్యశ్చ మమైవాగ్రే ననర్త పరమేశ్వరః ౫౦. తదాశ్చర్య
గిరాం భూమిర్దేవ శ్చంద్రార్ధశేఖరః, ఇతివిష్ణోర్వచశ్శ్రుత్వా తంప్రణమ్యోల్లసన్మ
నాః ౫౧. దేవంద్రష్టుం మహాదేవం శైలంకైలాస మభ్యగాత్, దదర్శతత్రభూతేశం
సోమం సోమార్ధశేఖరం ౫౨. దృష్ట్వాప్రణమ్య భక్త్యైవస్తుత్వాసంతోష్య శంకరం,
సర్వాశ్చర్య నిధేదేవప్రసీదేతి వ్యజిజ్ఞపత్ ౫౩. శ్రుత్వాతద్వచనందేవః స్మితాంశు
స్ఫురితాధరః, సనత్కుమారమాభాష్య సర్వకర్తేద మబ్రవీత్ ౫౪. * ఈశ్వరః *
మహాశ్చర్యాణిదివ్యాని విష్ణ్వాద్యా స్త్రిదశేశ్వరాః, అపినైవంనజానంతి కింపునర్దే
హినఃపరే ౫౫. యత్ప్రభావా న్మమాప్యేవ మాశ్చర్యాణి సహస్రశః, త్వంహివం
చాక్షరంవిద్ధి సర్వాశ్చర్యమయం మనుం ౫౬. బ్రహ్మాదిస్తంబ పర్యంతం జగదేత
చ్చరాచరం, తారతమ్యేన యద్దృశ్యం తస్యపంచాక్షరీవపుః ౫౭ క్రిమికీట పతంగే
భ్యఃపశవఃప్రజ్ఞయా ధికాః, పశ్వాదిభ్యో గజా స్తేభ్యో నరా స్తత్రచకేచన ౫౮.
తేభ్యో మునివరా స్తేభ్యో ధియాసప్తర్షయోఽధికాః, తతోబ్రహ్మాదయో దేవా

స్తేభ్యోవిష్ణు ర్ధియాధికః ౪౯. తతో రుద్ర స్సపవాహం గురుమూర్తి స్సనాతనః, తస్యమే మూర్తిరూపోహి మంత్రఃపంచాక్షరీ మునే ౫౦. మమైశ్వర్యం మమాత్ముక్యం మమాత్మా మమపౌరుషం, మమశక్తి ర్మమప్రాణా స్సర్వం పంచాక్షరం మునే ౫౧. మమమాహుణజ్ఞాతస్య సంఖ్యాద్రష్టుంహి శక్యతే, పంచాక్షరస్యమాహాత్మ్య సంఖ్యాద్రష్టుం నశక్యతే ౫౨. బ్రహ్మాదిస్థావరాంతేషు యద్యదాశ్చర్యమీర్యతే, యచ్చమయ్యేతదఖిలం మంత్రేపంచాక్షరే స్థితం ౫౩. ఇతిశ్రుత్వా మహేశస్య భాషితం పరమాజసః, సనత్కుమారో యోగీంద్రః పరంవిస్మయ మాగమత్ ౫౪. తదాప్రభృతి దేవేశే భక్తిమభ్యధికాం వహన్, జపన్ పంచాక్షరీమేవ యత్త్రైవాశ్చర్యసిద్ధయః ౫౫. అవధిస్సర్వసారాణా మాశ్చర్యాణాం గరీయసాం, మంత్రః పంచాక్షరీ హ్యేషసోఽభూత్సర్వోత్తరాశయః ౫౬. తతఃప్రణమ్య దేవేశ మంత్రరాజం పరామృశన్, విభూతింవిమృశన్ శైవీం సజగాద దధారతం ౫౭. ఇత్యేవమాశ్చర్యమహానిదానం పంచాక్షరీ యన్మహిమామహీయాన్, సమస్తసంపత్సుకృతార్జనేషు మంత్రంసుఖోపాయ మిమంగృణంతి ౫౮. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
పంచాక్షరీ మాహాత్మ్యే విభూతికథనం నామ
నవమోఽధ్యాయః. ౯.

* విష్ణువృద్ధః * పంచాక్షరస్య మాహాత్మ్యం శ్రుతంత్వన్ముఖతః స్ఫుటం, బ్రూహి ఋష్యాదికంత్వస్య యేనసిద్ధి ర్భవేన్గురో ౧. * భరద్వాజః * హంత తే కథయామ్యద్య ఋష్యాదిక మహంమనోః, గుప్తంచ నిగమాంతేషు దర్శితం దేశికైఃపురా ౨. ప్రణవేన సమాయుక్తో భవేత్సోయం షడక్షరః, ఫలత్యపివిశిష్టానాం ఈప్సితాన్యధికారిణాం ౩. వామదేవో గౌతమోఽత్రి ర్విశ్వామిత్రోఽంగిరాముని:, భరద్వాజశ్చ ఋషయస్సమష్టిస్తు చతుర్ముఖః ౪. ఛందాంసిపంక్తిగాయత్ర్యౌ త్రిష్టుభానుష్టుభౌతథా, జగత్యథవిరాట్చేతి గాయత్రీ సకలస్యయత్ ౫. శివశ్శక్ర స్తథారుద్రో విష్ణుశ్చైవ చతుర్ముఖః, స్కందశ్చ దేవతాఃప్రోక్తా స్సర్వస్యతు సదాశివః ౬. అస్యైవమంత్రరాజస్య ప్రణవోబీజ మిష్యతే, నకారశ్శక్తి రుద్దిష్టో మకారం కీలకంవిదుః ౭. మంబీజమితరేషాంతు స్థానాని శృణుసన్మతే, ఈశానాదిక్రమేణైవ నాదానాం సృష్టివర్త్మనా ౮. సద్యోజాతాది రూపేణ తేషాంస్థానం లయాధ్వనా, శివస్సమష్టిరూపోహి స్థానప్రణవసంమతం ౯. ఉదాత్తౌ విధివద్బుద్ధే స్వరౌప్రథమతుర్యయోః, స్వరితోహిద్వితీయస్య పంచమస్య చరౌమతౌ ౧౦. తృతీయస్యాను

దాత్త స్స్యస్స్మల మప్రాకృతం పదం, మూలంవిద్యా శివస్సూత్రం రహశ్ఛందః షడక్షరం ౧౧. దైవతంహృదయం స్వాత్మా స్ఫురత్తారా సముత్సవః, మాహాత్మ్యం మంత్రరాజశ్చే త్యభిధానం మహామనోః ౧౨. శ్వేతారుణాఽసితాపీతా సితవర్ణా స్సమీరితాః, పంచానామపి వర్ణానాం ప్రణవస్సర్వవర్ణభాక్ ౧౩. జపేదంగుష్ఠతో ముక్త్యై తర్జన్యాసంహృతౌద్విషాం, ధనకామోమధ్యమయా శాంతికామ స్త్వనామయా ౧౪. కనిష్ఠయాసమాకృష్టౌ వితిశంకరశాసనం, రహస్యమర్థచింతాహి యోనిస్స్య త్స్రిథమాక్షరం ౧౫. గురుణాతత్రసిద్ధేన జ్ఞానసిద్ధోయ దేక్షితః, సకాలోఽస్యమహాభాగ పుణ్యకాలో విలక్షణః ౧౬. రజస్తమసశ్చాపి నిర్ధాయ ప్రకృతింస్వతః, స్థితిర్యామనసా సాధ్వీ సావస్థాసాత్త్వికీ మనోః ౧౭. జ్ఞానసద్భావ శరణీ పాపక్షయకరీ తథా, దీక్షా దేశికకారుణ్య స్వరూపా పరికీర్త్యతే ౧౮. శుభేచ్ఛయా సమాయుక్తో విచారేణ సమన్వితః, గురుభక్తిశుచిర్ధీమా నధికారీ శివోదితః ౧౯. గురుశుశ్రూషణంజ్ఞాన వైరాగ్యే మనహంయుతా, శివభక్తిశ్శివాచార ఇత్యాద్యం స్వధనంమనోః ౨౦. శివభక్తై స్సహావాసః పాషండాద్యనవేక్షణం, శివఏవసదాభక్తి ర్దార్ఢ్యంచనియమఃస్మృతః ౨౧. సర్వమంత్రాత్మన స్సర్వసిద్ధిరూపస్య సన్మతే, నచాస్య సిద్ధసాధ్యారి నియమోఽస్తి కదాచన ౨౨. అంగాన్యపి యమాదీని మనోవశ్యధనాప్తయే, సిద్ధక్షేత్రం శివక్షేత్రం తీర్థాని శివసంనిధిః ౨౩. పుణ్యదేశ స్తథైవాన్యత్ యత్రవారోచతే మనః, జపార్హాగికథితో దేశో యత్రసిద్ధ్యే న్మహామనుః ౨౪. ఏవంషడక్షరో మంత్ర స్సిద్ధ్యై త్రైవర్ణికేష్వపి, స్త్రీశూద్ర మిశ్రవర్ణానాం మంత్రస్స ప్రణవవర్జితః ౨౫. వామదేవ ఋషిః పంక్తి శ్ఛందో దేవశివస్యహి॥ ఓంకారోబీజముద్దిష్టం (నాత్రగ్రంథపాతః.) ఏవంపంచాక్షరీక్రమః౨౬ ఏవంవిధంపరంమంత్రం షడధ్వసువిచారభృత్, యోజపేత్తస్య సిధ్యంతి సిద్ధయశ్శివదర్శితాః ౨౭. షడధ్వానస్తువిఖ్యాతా భావితాశ్శివమార్గగైః వర్ణాధ్వా చపదాధ్వాచ మంత్రోధ్వాచాత్మసిద్ధిదః ౨౮. భువనాధ్వాచ తత్త్వాధ్వా కలాధ్వేతి క్రమాదమీ, ఆద్యాస్త్రియ శ్శబ్దరూపాః పరేత్వర్థాత్మకాస్త్రియః ౨౯. తత్రఖ్యాతోహి వర్ణాధ్వా పంచాశద్వర్ణలక్షణః, బుధ్యస్వచ పదాధ్వాన మేకాశీతి పదాత్మకం ౩౦ ఏకాదశ ప్రభేదేన మంత్రాధ్వా పరికీర్త్యతే, పంచబ్రహ్మ మయశ్చాసౌ శివస్యాత్మా మహేశితుః ౩౧. చతుర్దశాగ్రం ద్విశతంభువనాధ్వా విభాగతః, షట్త్రింశత్తత్త్వభేదేన తత్త్వాధ్వాపి నిరూపితః ౩౨ భేదపంచక సంయుక్తస్స కలాధ్వా కలనాత్మకః, ఏవముక్తా షడధ్వానస్ప్రాసాదక్రమ ఉచ్యతే ౩౩. ప్రసాదనత్వా న్మనసః ప్రాసాదఇతి కథ్యతే, ప్రాసాదస్య విభేదాస్స్యుర్బహవ శ్శుభదాయకాః ౩౪. తత్రకాంశ్చి ద్బ్రవీమ్యద్య ప్రాసాదాన్ యుక్తధీశ్శృణు, ప్రణవం పరమంవ్యోమ షడక్షరమహామనుః ౩౫. వదేదేష మహాభాగ,

ప్రాసాదః ప్రథమస్స్మృతః, సత్యంచ మంత్రరాజంచ ప్రాసాదంచవదేదయం ౩౬. ప్రాసాదస్సోపి నిర్దిష్టః పరమైశ్వర్యదాయకః, సత్యప్రాసాదపంచార్ణ ప్రాసాద పరిమండితః ౩౭. ప్రాసాదోఽయం పరానందదాయీ భక్త్యైరుపాస్యతే, ప్రణవవ్యోమ మంత్రేశ వ్యోమప్రణవలక్షణం ౩౮. ప్రాసాద మిదమాత్మజ్ఞాః పరమంసంప్రచక్షతే, సత్యసంపుటితావిద్యా వ్యోమభ్యామపి సంయుతాత్ ౩౯. ప్రాసాదాచ్ఛుభదాదస్మాత్ప్రాప్నువంతిపరాంగతిం, ప్రణవానంతరోద్దిష్టః ప్రాసాదఃప్రణవాన్వితః ౪౦. పంచాక్షరీసమాయుక్తః ప్రాసాదఃప్రీతికృత్ప్రభోః, ప్రణవాన్వితపంచార్ణసత్యవాక్స్ఫురితాంతరః, ౪౧. ప్రకాశానందకృద్భూమ్నా ప్రాసాదోయంవిశిష్యతే, సత్యాభ్యామంతరాభ్యాంచ ప్రణవాభ్యాంవిగర్భితః ౪౨. మంత్రస్యమంత్రరాజోఽయం ప్రాసాదః పరమార్థతః, విద్యావ్యోమాంబరోపేతో వేదాదిభ్యాంవిగర్భితః ౪౩. (నాత్ర గ్రంథపాతః,) * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే పంచాక్షరీ ప్రాసాదాది కథనం నామ దశమోఽధ్యాయః. ౧౦.

* విష్ణువృద్ధః * శ్రుతంరహస్యం పరమం యచ్ఛైవమితి విశ్రుతం, మతం పాశుపతంశ్రోతు మిచ్ఛామి యమినాంవర ౧. గుర్వోత్వన్ముఖతఃపూర్వం వ్రతం పాశుపతం శ్రుతం, సర్వశ్రేయస్కరం పుంసాం నైష్ఠికం కథయాద్యమే ౨. * భరద్వాజః * సాధుపృష్టం త్వయాసౌమ్య మతంపాశుపతం మహత్, ఇదం విష్ణువిరించీంద్ర పూర్వకాః స్వస్వసిద్ధయే ౩. అనుష్ఠాయ పరాంనిష్ఠాం మతసిద్ధిం ప్రపేదిరే, మతంనలభ్యతేచైత దాచార్యస్య కృపాంవినా ౪. పంచకాస్త్వష్టవిజ్ఞేయా గణాశ్చైవ త్రికాత్మకాః, వేత్తానవగణస్యాస్య సఆచార్యఃప్రకీర్తితః ౫. లాభోమల స్తథోపాయో దేశావస్థావిశుద్ధయః, దీక్షాకారీ బలాన్యష్టౌ గణాః పాశుపతే మతే ౬. జ్ఞానంతపశ్చ నిత్యత్వం స్థితిస్సిద్ధిశ్చ సన్మతే, ఇత్యేషపంచధా లాభో విజ్ఞాయైవం కృతీభవేత్ ౭. మిథ్యాజ్ఞాన మధర్మశ్చాశక్తి ర్హేతుచ్యుతి స్తథా, పశుత్వం మూలమిత్యేవ పంచధామల ఈరితః ౮. వాసశ్చర్యా తపోధ్యానం రుద్రస్మృతిరితి క్రమాత్, ఉపాయఃపంచధాప్రోక్తో దేశః పరిత ఈర్యతే ౯. గురుర్జనో గుహావాసః శ్మశానం రుద్రసన్నిధిః, ఇత్యేవంతత్తదవ్యక్త వ్యక్తావ్యక్త జయాజయాః ౧౦. వేదనిష్ఠేత్యవస్థాపి పంచధాపరిపఠ్యతే, అజ్ఞానధర్మయో ర్హాని ర్హాని స్సంగకరస్యచ ౧౧. అహానితేపశుత్వస్యేత్యేవం పంచవిశుద్ధయః, ద్రవ్యంకాలః క్రియా మూర్తి ర్గురుశ్చేతి మహామతే ౧౨. సద్యఃప్రసక్తకరణం స్యాద్దీక్షా కారి

పంచకం, గురుభక్తిః ప్రసాదశ్చ తథా ద్వంద్వజయస్సదా ౧౩. ధర్మస్తథా ప్రమా
దశ్చ బలం పంచవిధం స్మృతం, తిసృభిర్వృత్తిభిర్యుక్తో గణశ్చాప్య శుభావహః ౧౪.
ఏవం నవగణస్యాస్య వేదితా గురురుచ్యతే, ఆధారం పరిగృహ్ణీయా ద్విధేయం
యుక్తలక్షణం ౧౫, క్రమాత్కర్తవ్యకరణం, శివవ్రతనిషేవణం దేవే గురౌ చ శాస్త్రేషు
శ్రద్ధా చ గ్రహణాత్మికా ౧౬. దానం తపాంసి యజనం సర్వం తదితినంయుతం, అరిషడ్వ
ర్గవిజయస్సమత్వం సర్వజంతుషు ౧౭. ఇత్యాద్యైర్లక్షణై ర్యుక్తో విధేయ ఇతి గణ్యతే,
త్తద్దీక్షయాధ్వరం శిష్యం మార్గే పాశుపతే గురుః ౧౮. తాదృగ్దీక్షావిధానేన ధన్యో
భవతి సాధకః, ధన్యస్య లక్షణం వక్ష్యే శృణు త్వమవధానతః ౧౯. పంచార్థజ్ఞాన
విజ్ఞానం భస్మనోద్ధూలనం సదా, యోగే పాశుపతే చింతా౽భిజ్ఞానపరికల్పనం ౨౦.
యమాదిషు చ తాత్పర్యం మనుస్నానం హుతాదిషు, శతాంతసర్వశుద్ధిశ్చ భస్మ
నైవ పరాత్మనా ౨౧. భసితే శయనం రాత్రౌ సదా నిర్మాల్యధారణం, ప్రదక్షిణనమ
స్కార శివలింగార్చనాన్యపి ౨౨. యథోపలబ్ధనైవేద్యం కల్పనం కల్పచోదితం,
దేవస్య దక్షిణే భాగే నివాస స్సార్వకాలికః ౨౩. వస్తునా వస్తుతాత్పర్యం జపధ్యానా
భిమర్శనం, త్రికైకవాసో నగ్నత్వం సదా ద్వంద్వసహిష్ణుతా ౨౪. స్త్రీశూద్రాది
సహాభాషే నతాత్పర్య మహింసనం, నమూత్రస్య పురీషస్య పతితస్య చ వీక్ష
ణం ౨౫. సర్వకార్యక్షమత్వంచ ధీరత్వం నిస్స్పృహాత్మతా, నిస్సంగతా౽౽త్మ
విజ్ఞాన మిత్యేతే ధన్యగా గుణాః ౨౬. ఏవం గుణవిశిష్టస్య ధన్యస్య శుభచారిణః,
పాపక్షయాత్పుణ్యవృద్ధ్యా ప్రసన్నః పరమో భవేత్ ౨౭. సఏవావశ్యయా యుక్తం
ధన్యం వ్యక్తాక్షయా శివః, అవ్యక్తాయా హ్యవస్థుత్వ మిత్యేవ మనుశాస్త్య
ముం ౨౮. శివాజ్ఞయైవ ధన్యోఽహం యోగ ఇత్యాఖ్యయా యుతః, వ్రజేదవస్థా
మవ్యక్తాం తస్య లక్షణ మీర్యతే ౨౯. ఉక్తం లింగం త్యజేదేష భవదవ్యక్తదర్శనః,
సహ తేజోపమానాభ్యాం బాలోన్మత్తపిశాచవత్ ౩౦. చరేత్సర్వత్ర భువనే మూఢవి
ద్యోదివానిశం, పరైరపకృతిం సర్వాం నస్మరేత్సతిరస్కృతః ౩౧. పరోపకారసహనే
సుకృతం నరజస్తలః, క్రోధనాదిసమాచార యుక్తో నిందితకర్మకృత్ ౩౨. స్నానాది
సకలం కృత్స్నం వ్యాజేనైవ ప్రదర్శయేత్. అయాచితాత్రతేనైవ తపస్సిద్ధిం
ప్రయాతి చ ౩౩. ధర్మార్థహేతుసంపన్నాం సత్యపూతాం సుసంస్కృతాం, వాచం
ప్రయోజయేద్ధీమాన్ శత్రుమిత్రవివర్జితః ౩౪. రుద్రేణ స్మర్యమాణత్వం రుద్రసామీప్య
ముచ్యతే, ఉత్సృష్టవృత్తి ర్విచరే దుత్సృష్టం నామ కథ్యతే ౩౫. లౌకికైః కాతుకా
ద్దత్త మాసందానాదికేత్తుయత్, తత్సృష్టమితి విఖ్యాతం భవేత్తద్వృత్తి రాత్మ
వాన్ ౩౬. అభక్ష్యమపవిత్రంచ త్యజేత్తత్తదితస్తతః, రాత్రౌ రాత్రౌ శివధ్యానం
పంచమంత్ర జపస్సదా ౩౭. బద్ధో వా యది వా రుద్ధో వసేల్లోకేషు సర్వదా,
నివసేత్పరమం ధ్యాయ న్ననాథ హారమదిరే ౩౮. ఏవంక్రమస్స్వయం పూర్వ

మింద్రాద్యైర్దితిజన్మనాం, ఇష్టాపూర్తాదిసత్పుణ్యై ర్హారణార్థ మనుష్ఠితః ౩౯. ఇతి
ద్వితీయావస్థేయం యోగస్యోక్తా శివాజ్ఞయా, ఇమంశివోపదత్యైవ జయావస్థాం
చరేతిచ ౪౦. శివస్యాజ్ఞాంవహ న్స్మార్గ్నాజయావస్థాంచరే త్కృతీ, దేవనిత్యఇతి
ప్రాజ్ఞా జయావస్థాజుషం విదుః ౪౧. తాపత్రయం సహేతాసౌ జయధ్యానయుత
స్సదా, గోచరీమృగచారీవాభవేన్నిత్య మతంద్రితః ౪౨. అప్రమత్తశ్చహర్షశ్చప్రత్యా
హారపరోభవేత్, జలస్థలపవిత్రేద్వే పాత్రం యష్టిశ్చ తేసదా ౪౩. వహేచ్ఛుచి
ర్యాగయుక్త స్స్వస్తికాద్యాసనాన్వితః, శూన్యాగారే గుహాయాంవా మనోయ
త్రచ రోచతే ౪౪. త్రిధోన్నతం వపుఃకృత్వా కౌశికాదీ న్గురూన్స్మరేత్,
కృత్వోంనమశ్శివాయైవ ప్రాణాయామపరాయణః ౪౫. ప్రజపేద్రుద్రగాయిత్రీం
యుక్తధీస్త్ర్యృచమేవచ, అథచిత్తంసమాశ్రిత్య మాత్రాణ్యావర్తయేచ్ఛివం ౪౬.
ఋషిత్వాదిగుణాధారం పతిత్వాదిసమాశ్రయం, తత్రసంయతచిత్తాత్మా చింతయే
న్నిష్కలాత్మకం ౪౭. గురుప్రోక్తాత్మనా ధ్యాయే ద్బహిరంతఃపరంశివం, పాత్రహ
స్తశ్చరేద్భిక్షాం పాత్రశుద్ధిక్రమంశృణు ౪౮. గోవాలైర్మృజ్జలాభ్యాంచ దర్భేణచ
విశోధయేత్, ప్రక్షాల్యవస్త్రై రాచ్ఛాద్య బధ్నీయాదష్టమూర్ధని ౪౯. యుక్తాహార
విహారస్స్యా చ్ఛివతత్త్వైకధీ ర్భవేత్, ధారణాయోగయుక్తస్య దేవమాచరతఃక్రి
యాం ౫౦. ఐశ్వర్యా ణ్యణిమాద్యాని దివ్యాన్యావిర్భవంతిహి, రంభాద్యాశ్చ
నిషేవంతే తమేవత్రిదశాంగనాః ౫౧. కలలంవిఘ్నజాలం తజ్జపే దేకాగ్రమానసః,
అద్భిర్మృదాచ సంశుద్ధాయథైవ స్ఫటికాదయః ౫౨. తథాపాపక్షయాదేవ
పుణ్యాత్మాభవతిధ్రువం, యోగనిత్యస్య చైతన్యం స్యాదచ్ఛాయాజపాహ్వ
యా ౫౩. ఏవంస్థిరశయంప్రాజ్ఞో విమృశ్యపరమశ్శివః, ప్రాపయత్యాత్మయోగేన
ఛేదావస్థాం జగద్గురుః ౫౪ సపుణ్యాత్మేతి నామేతి తస్యచర్యాక్రమం శృణు, సర్వాత్మా
సంగనిర్ముక్త శ్శుచిఃప్రేతాలయం వ్రజేత్ ౫౫. అహింసాదియుతోబిభ్ర త్పాణౌ
గోపాలసంచికాం, నిర్ద్వంద్వ శ్శివచిత్తస్స్యా త్స్వస్తికాద్యాసనే స్థితః ౫౬. శివం
ధ్యాయే ద్యథాకాలం యథాలబ్ధాన్నభోజనః, చాతుర్వర్ణ్యేన యద్దత్తం స్థలకే
మల్లకేపివా ౫౭. సాధకై స్తత్తుగృహ్ణీయా న్నిత్యలగ్నమనా శ్శివే, తత్త్వశుద్ధింభావ
శుద్ధిం భూతశుద్ధించ వర్తయేత్ ౫౮. ఏవంక్రియాంప్రథయతః ప్రసీదే త్పరమః
ప్రభుః, సముచంపరమంజ్ఞానం సంభవే త్తస్యసర్వగం ౫౯. ఇమాఫలా ఇమావిద్యా
ఏతేచ పశవో౽ఖిలాః, అయంచపరమేశానో యోవిశ్వసృగనాదిమః ౬౦.
దీక్షామారభ్య యోస్మాభి స్సమ్యగారాధితో౽హ్యయం, తస్మాదస్మి న్స్వకంచిత్తం
సుస్థాప్యాత్యంతనిశ్చలం ౬౧. ఇదంవపు స్త్యజామీతి తస్యబుద్ధి ర్భవేత్తదా, తతశ్శివే
విధాయైవ పుణ్యాత్మా నిశ్చలంమనః ౬౨. శరీరం సంత్యజేద్యుక్త్యా ఛేదావస్థా౽యు
మీరితః, అతఃపరంస ముక్తస్స్యా న్నామ్నాకర్మాదివర్జితః ౬౩. అవస్థానిష్ఠయా

ఖ్యాతాపంచమీ పరమోదయా, ధర్మాధర్మవినిర్ముక్తో దేహేంద్రియ వివర్జితః ౬౪. అసంగాదిగుణోపేత శ్శివతత్త్వసమాహితః, స్థిరచిత్తాత్మనా యోగనిష్ఠాం ప్రాప్తో నిరామయః ౬౫. నిస్తీర్ణదోషజాలశ్చ నిరాశంసో నిరావిలః, నిష్ఠాంగతశ్శివప్రాప్త్యా సంలీనోఽతిగతింగతః ౬౬. సాయుజ్యంప్రాప్తఇత్యేష పర్యాయేణ నిగద్యతే, సతుయశ్చస్వతంత్రోఽపి సిద్ధసంకల్పలక్షణః ౬౭. రుద్రవన్నకరోత్యేవ సదాత్మస్రష్టాధికార క్రియాః, యథాపుంస్త్వేపి పుత్రస్తు నవికుర్యాత్సమాతరి ౬౮. సామర్థ్యేపి తథాయుక్తశ్శివసాధకవద్భవేత్, ఏవంపాశుపతే తంత్రే పంచావస్థాసుయోభవేత్ ౬౯. ప్రశస్యతే సుధీస్సద్భి స్సర్వలోకనమస్కృతః, యఏవం క్రమసంయుక్తస్సన్మార్గంనైష్ఠికంచరేత్ ౭౦. స్వతంత్రస్సిద్ధసంకల్ప శ్శివవత్సర్వగోభవేత్, పంచార్థవిజ్ఞానరహస్య మేవంప్రకాశితం భావవిదాంపురోగ, యఏతదాత్మాకురుతే విధిజ్ఞస్సబంధమత్యేతి పరంనభూయః ౭౧. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే పంచార్థచరణప్రశంసా నామ ఏకాదశోఽధ్యాయః. ౧౧.

* విష్ణువృద్ధః * ఇదంపంచార్థచరణం సిద్ధాచారవ్రతోపమం, అలంఘనీయమత్యర్థం దుష్కరంచదురాసదం ౧. తత్రప్రమాదాదజ్ఞానాత్ జ్ఞానాద్వాసంభవేదపి, దోషోఽత్రనిష్కృతింబ్రూహియయాశుధ్యతిదోషభాక్ ౨. *భరద్వాజః* సాధీయం ప్రశ్నరీతిస్తే సంభవేద్వ్రతినోవ్యయం, దోషస్త్రికరణేనాపి ఖలసంగాత్సతోస్తిహి ౩. వాచికైర్ద్విపక్షిమృగతాం మానసైరంత్యజాతితాం, కాయికైర్గకర్మజైర్దోషైః ర్యాతిస్థావరతాం నరః ౩. దోషాశ్చైతేనబాధ్యంతే నరం నిష్కృతిదర్శినం, మానసస్యతుదోషస్య ప్రాయశ్చిత్తం యదీరితం ౪. వాచికాద్ద్విగుణం తత్స్యాత్కాయక్లేశం తతోధికం, బాహ్యాభ్యంతరభేదేన ప్రాయశ్చిత్తం ద్విధాస్మృతం ౫. బాహ్యంగురోస్సమీపేతు త్రికాభ్యాసో యథావిధి, శివస్యైవ సమీపేతు దానంస్నానం తథోదితం ౬. అమంత్రితేన యత్స్నానం భస్మనాకల్పయేద్వ్రతీ, ప్రదక్షిణశతం కుర్యాచ్ఛివస్యనియతాశయః ౭. జపేద్రౌద్రీసహస్రంచ పూతోభవతి తత్క్షణాత్, వృషమేకంయమాదీనాం స్తుతౌ తాంనిష్కృతిం శృణు ౮. శత యోజనమధ్వానం గచ్ఛేత్తీర్థప్రసంగతః, అధిక్యం దివసాధిక్యే నిష్కృతేరితి గణ్యతే ౯. రేతసిస్ఖలితేరాత్రౌ ప్రాణాయామాస్తుషోడశ, రౌద్రీజపసహస్రంచ ప్రాయశ్చిత్తం స్మృతంబుధైః, ౧౦. దివాచేద్వ్యాధివ్యథాంకుర్యా ద్వేష్టకాయుత

పంచకం, తత్సంఖ్యయాజపేద్రౌద్రీం గాయత్రీంశివసన్నిధౌ, ౧౧. జపేదఘోరంత్రిశత మపూతోదకసేవనే, నిశాయాంపానశూనాగా౽పి జప్యాయుతంకృతం ౧౨. ప్రదక్షిణశతంవాపి కుర్యాద్దేవస్య భక్తిమాన్, ప్రాణాయామశతంకుర్యా దశౌచ ద్వయ సంకరే ౧3. రౌద్రీశతంచ ప్రజపే త్కార్యయోగాత్పరంపరం, ఆతిథ్యమా ద్యరంశ్రాద్ధం ప్రోక్షితాభ్యక్షితే అపి ౧౪. లౌల్యాత్పృథగ్రసాస్వాదశ్చ పునరప్య శనంతథా, సంకరస్సన్నిధానంచ తథాసంకీర్ణతేతి యః ౧౫. పాత్రభేదా ఇమేసప్త తత్రనిష్కృతిరిష్యతే, రౌద్రీసహస్రంప్రజపే త్ప్రదక్షిణశతోద్యతః ౧౬. యేన భుక్తంచపీతంవా శివస్యాభ్యర్చనం వినా, కలశైరయుతైరీశం స్నాపయే ద్విదితా త్మవాన్ ౧౭. జపేత్తాం తత్ప్రమాణేన గాయత్రీంరుద్రదేవతాం, యానశయ్యాసన స్నాన మహాసంమేలనోక్తిషు ౧౮.సపంక్తిభోజనేసార్థం పతితైశ్శ్వగణనిష్కృతిం ౧౯. ప్రాజాపత్యేన కృచ్ఛ్రేణ శుద్ధాత్మా భవతిధ్రువం ౨౦. వ్రతచర్యాంచరన్భుంక్తే భాండేదేవకలస్య యః, ఉపోష్య పంచగవ్యాశీ త్రికాభ్యాసరతో భవేత్ ౨౧. భుక్తేదేవలకాన్నశ్చేత్ కృచ్ఛ్రంచాంద్రాయణంచరేత్, స్నాపయే త్పరమేశానం కలశైరయుతైరపి ౨౨. తత్కాలపవవిజ్ఞానే కుర్యా ద్వమనమాత్మవిత్, ప్రాజాప త్యంచరే త్కుంభశతేన స్నాపయేచ్ఛివం ౨3. శివంసంపూజ్యవిధివ దభ్యస్యే త్త్రికమేకధీః, యోదేవద్రవ్యభోజీస కృచ్ఛ్రంసాంతపనం చరేత్ ౨౪. అభిషించే న్మహాదేవం కలశైరయుతేన సః, వ్రతభ్రష్టాన్నపానాదా వియమేవహి నిష్కృ తిః ౨౫. తృణచ్ఛేదే కృతేరౌద్రీ మష్టోత్తరశతం జపేత్, దివా సంచరణే ప్రాయో భవే జ్జంతువధశ్క్వచిత్ ౨౬. తస్యనిష్కృతిరుక్తేయం ప్రాణాయామా స్త్రయో దశ, త్రిశతంరుద్రగాయత్ర్యా జప శ్చాగమచోదితః ౨౭. వధోజరాయుజాదీనాం ప్రమాదాత్తుభవేద్యది, తచ్ఛస్త్రంధారయేద్రౌద్రీం గాయత్రీమయుతం జపేత్ ౨౮. ప్రాణాయామాంశ్చ షట్కుర్యా త్సహినిష్కృతిమర్హతి, అనస్థిజంతుహనసే షట్కుర్యాత్ప్రాణ సంయమాన్ ౨౯. రౌద్రీశతంచప్రజపే త్తతస్సంపూజయే చ్ఛివం, క్షుద్రాస్థిజంతువధకృ త్ప్రాణాయామాష్టకే రతః 3౦. సహస్రంప్రజపే జ్జప్యమభ్యస్యేచ్చ త్రికంశుచిః, చటకాదివధే ప్రాణాయామాన్ దశసమాచ రేత్ 3౧ జపేద్రౌద్రీసహస్రంచ ముచ్యతే తేనపాప్మనా, గృధ్రాదీనాంవధే ప్రాణా యామాశ్శత ముదీరితాః 3౨. అయుతంరుద్రగాయత్ర్యా, శ్శివపూజాచనిష్కృతిః, మార్జాలనకులాదీనాం వధేజప్యాయుతం జపేత్. 33. కుంభైస్తదర్ధసంఖ్యాకై రభి షించేచ్ఛివంవ్రతీ, కూర్మగ్రాహఝషాదీనాం జపోజప్యాయుతంమతం3౪. కుంభైర్దశస హస్రేణ స్నాపయేచ్చ మహేశ్వరం, వధేగురుమృగాదీనాం పూర్వోక్తానిష్కృతిఃస్మృ తా 3౫. గోధాహియాదసాదీనాం వధేజప్యాయుతంమతం, తత్ప్రమాణాభిషే కంచ కుర్యాన్ముచ్యేత కిల్బిషాత్ 3౬. మేషాశ్వమహిషాదీనాం వధేపూర్వోక్తని

ష్కృతిః, గవయాదివధే జప్యాయుతషట్కమిష్యతే ౩౭. శూద్రాదీనాంవధే జప్యా
యుతాష్టక ముదాహృతం, అభిషేకశ్చతత్సంఖ్యస్తావతా శుద్ధిమాప్నుయాత్ ౩౮.
గంధర్వద్విరదాదీనాం వధేప్యేషైవనిష్కృతిః, నవాయుతంచవైశ్యానాం వధేస్నా
నంచ తత్సమం ౩౯. జప్యాయుతానాందశకం క్షత్రియాణాం వధేస్మృతం, స్నానం
హిపరమేశస్య కలశైస్తత్ప్రమాణతః ౪౦. జప్యాయుతద్వాదశకం చండాలాది
వధే విధుః, తావాన్ శివాభిషేకశ్చ త్రికాభ్యాసశ్చ శుద్ధయే ౪౧. అంత్యజాతివధే
జప్యాయుత సప్తకమీర్యతే, అయుతైస్సప్తభి స్స్నానమపి స్యాత్మవిశుద్ధయే ౪౨.
చతుర్దశాయుతాన్యాహు ర్జప్యాయాః స్త్రీవధేబుధాః, తైరేవశాస్త్రీ నిర్ణీతో
హ్యభిషేకశ్చతత్సమః ౪౩. గేహేమేధ్యేనతథాపాకే వహ్నిప్రజ్వలనేసతి, ప్రాణా
యామాశ్శతం జప్యాయుతంచఖలు నిష్కృతిః ౪౪. ఏకయోజనమధ్వానం యానా
రూఢో యదివ్రజేత్, షట్సహస్రజపంకుర్యా ద్వేష్టనత్రితయం తతః ౪౫. అశ
క్త్యానుగ్రహాల్లాభా ద్దుర్భిక్షోపప్లవేష్వపి, ఏకాన్నభోజనేపంచశతం జప్యంజపే
ద్వ్రతీ ౪౬. ప్రపోదపానే సాహస్రం జపే జ్జప్యమనన్యధీః, ప్రదక్షిణశతంకృత్వా
విశుధ్యే ద్ధృతసంశయః ౪౭. చాంద్రాయణత్రికాభ్యాసా చ్ఛుధ్యే ద్దుర్భోజనస్మృ
తౌ, ఆజ్ఞాభంగేత్వధిక్షేపే మర్మోద్ఘాటే గురోర్యది ౪౮. సహస్రకలశస్నానం
జప్యాయా నియుతంజపః, ప్రదక్షిణానామయుతం ప్రాయశ్చిత్తమితిశ్రుతిః ౪౯.
తస్యాత్యంతతిరస్కారే నిష్కృతి ర్నహివిద్యతే, అసంభాష్య స్తిరస్కర్య స్సభవే
త్సర్వపాతకీ ౫౦. యేపూర్వదీక్షితాస్తేహి సర్వేగురుసమాస్స్మృతాః, తిరస్కరోతి
యోవృద్ధాన్ సవేష్టనసహస్రకృత్ ౫౧. పవిత్రంఛత్రవస్త్రాది చర్యాజప్యాయుతం
జపేత్, ప్రదక్షిణాయుతంజప్త్వా విశుద్ధింయాతి శాశ్వతీం ౫౨. సవేశ్మనాథదేవస్య
తిర్యక్కృతనసంభవే, కలశైఃపంచభిశ్శంభోస్స్నానం కృత్వావిశుద్ధ్యతి ౫౩. వితస్తి
మాత్రేనిపతే ద్యదిదేవోఽత్రనిష్కృతిః. దశభిఃకలశైస్స్నానం దేవస్యేత్యాగ
మేమతం ౫౪. వితస్తిద్వయపాతేతు కలశాష్షోడశోదితాః, ద్వాత్రింశతాఘటై
స్స్నానం హస్తమాత్ర నిపాతనే ౫౫. హస్తద్వయేతుపంచాశ త్పంచాశన్నిష్కృ
తౌమతాః, నిష్కృతింశ్శృణులింగస్య హస్తత్రయనిపాతనే ౫౬. కఠినస్థానపాతేతు
నిష్కృతి ర్ద్విగుణాభవేత్, లింగవేద్యాంవిభిన్నాయాం ప్రమాదాత్తిలమానతః ౫౭.
పంచవింశతిసాహస్ర కలశస్నాన మాచరేత్, యవమాత్రవిభేదేతు కుంభస్నానా
యుతత్రయం ౫౮. కుర్యాత్కుంభాయుతస్నానం రేఖామాత్రవిభేదనే, లింగేతిలాది
రేఖాంత మాత్రేభిన్నేతునిష్కృతిః ౫౯. ద్విగుణఃప్రాక్తనైః ప్రోక్తః పీఠాభిహతినిష్కృ
తేః, స్థావరస్యతులింగస్య కంపేజప్యాయుతత్రయం ౬౦. ప్రాయశ్చిత్తం ప్రచలనే
దశాయుతమితి స్థితిః, అర్ధార్ధలింగతద్వేది స్ఫుటనే లక్షయోర్ద్వయం ౬౧. జపేద్గ్రా
దీంతథాదేవీం స్నాపయేత్తత్సమైర్ఘటైః, బలాచ్చోరైరపహృతే శివలింగే సదోష

భాక్ ౬౨. నియుతం ప్రజపేద్రౌద్రీం ప్రజ్ఞాహానేస్తు నిష్కృతిః, స్నానాయుతమితి ప్రోక్తం సహస్రంవేష్టనాన్యపి ౬౩. జలమగ్నేపునరర్ద్రుప్తే శివలింగే ప్రయత్నతః, జపాయుతంజపేత్స్నానం తత్సంఖ్యాకంచ కల్పయేత్ ౬౪. లింగేతుపావకాలీఢే నిష్కృతిర్ద్విగుణామతా, సమస్తదోషసద్భావో లింగత్యక్త్వా దృఢవ్రతః ౬౫. విధివిద్యోగమభ్యస్యే దితిపూర్వవిదోవిదుః. నాత్రగంథపాతః. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యేఉత్తరభాగే
పాశుపతవ్రత నిరూపణంనామ ఏకాదశోధ్యాయః. ౧౧.

* విష్ణువృద్ధః * సర్వజ్ఞసద్గురుశ్రేష్ఠ దయార్ద్రియమినాంవర, త్వత్ప్రసాదానుభావేన తంత్రంపాశుపతంశ్రుతం ౧. ఇదానీంశ్రోతుమిచ్ఛామి మతంయత్తన్మహావ్రతం, * భరద్వాజః * శైవాన్మహావ్రతం జాతమితి పూర్వంమయోదితం ౨. మతంమహావ్రతంహ్యేత న్మతానాముత్తమంవ్రతం, పురాశ్వేతగిరౌశ్వేతో మునిభ్యోమునిరుక్తవాన్ ౩. అస్మిన్సంతి మహాంత్యేవవ్రతానీతి మహావ్రతం, మహావ్రతస్యచర్యేయం మోక్షంప్రాపయతిధ్రువం ౪, పాపాన్యత్యేతిచప్రోక్తా చర్యాచర్యాశ్రితాంవర, సాధకస్సుభదాయిన్యా చర్యయైవ విరాజతే ౫. శరచ్చంద్రికయాకాలే యద్వదింద్రగిరిర్మహాన్, నదోషైః శ్చాల్యతేనిత్యం యశ్చర్యామధితిష్ఠతి ౬. నహి వాతేన కేనాపి చాల్యతే సుమహాద్గిరిః, శైలోపమాని దుఃఖాని జలబిందుసమంసుఖం ౭. శరీరస్యవినాశిత్వాద్భిక్షుచర్యాం సమాశ్రయేత్, విషయాసక్తచిత్తాస్తుసరాయాంతి పరాభవం ౮. బడిశామిషలుబ్ధాస్తు మీనాఇవ మహాహ్రదే, తస్మాచ్చవిషయాన్ఘోరాన్ దివాకర్కటకాన్ వ్రతీ ౯. పరిత్యజ్య తతశ్చర్యాం వీక్షయేదమృతోపమాం, చలత్తృణాగ్రపానీయ బిందుకల్పం హిజీవితం ౧౦. అతస్త్యజేదవిద్యాంతు జీర్ణత్వచమివోరగః, జలమధ్యేయథానావా దృఢయానభవంభవేత్ ౧౧. చర్యారూఢస్తథావిద్వాన్నబిభేతి నతప్యతే, ప్రకామకలుషంవారికతకస్యఫలం యథా ౧౨. విమలీకురుతే చర్యానుహతీ సాధికాతథా, మహామంత్రసునిష్ఠస్య భుజంగాన్నయథాభయం ౧౩. యథోదన్యాభయంనాస్తి తృషితస్యసరోజుషః, తథాగర్భాదికైర్దుఃఖై శ్చర్యావాన్నాభిభూయతే ౧౪. యథోన్నతమహాశైల శృంగస్థోఽధఃస్థితాన్నరాన్, సంపశ్యతేతథాచర్యా మస్తకస్థోఖిలాన్పశూన్ ౧౫. యథౌషధేనశశ్యంతి రోగాస్సమ్యక్సమాహితాః, తథైవచర్యయాదోషాస్సర్వే నశ్యంతితద్విదః ౧౬. శిరఃస్థితంయథారత్నం సర్వస్యాపి ప్రకాశతే,

త్రచర్యాదిశుద్ధస్సన్ తథాకాశోపరిస్థితః ౧౭ గర్భదుఃఖంజరాదుఃఖం మృత్యు
దుఃఖంవిచింత్యచ, చర్యాంగేషుచరేద్ధీమాన్ క్షీరోదేహంసవద్వ్రతీ ౧౮. అహిం
సాసత్యమస్తేయం బ్రహ్మచర్యమకల్పనా, అక్రోధోగురుశుశ్రూషా శౌచంసంతోష
ఆర్జవం ౧౯. అంగానిదశచైతాని చర్యాయాస్తద్విదోవిదుః, తత్రాహింసాంప్రవ
క్ష్యామి సర్వపాపప్రణాశినీం ౨౦. చరాచరేషు భూతేషుకర్మణా మనసాగిరా,
అపాంబుద్ధిర్యాసేయ మహింసాపరికీర్తితా ౨౧. సర్వభూతేషు యామైత్రీ సాప్య
హింసాసగద్యతే, యథాత్మన స్తథాన్యేషాంసుఖచింతాపి సాస్మృతా ౨౨.
యథావేణుఫలంవేణునాశాయ పరికల్పతే, తథా హింసాఫలంస్వాత్మనాశాయేతి
శివోఽబ్రవీత్ ౨౩. తస్మాత్సర్వేషుభూతేషు సబీజాస్వోషధీషుచ, దయాలుస్సర్వ
దా ధీమాన్భవేద్బంధాత్ప్రముచ్యతే ౨౪. కపిత్థబిల్వాదిఫలం బీజైర్బహుభి
రన్వితం, నభేదయే త్పరైర్భిన్నంభుంజీత నహిదోషభాక్ ౨౫. పవిత్రశోధితై
ర్మంత్రైశ్చతుర్భి రభిమంత్రితైః దివా తీర్థాహృతైర్ధీమాన్ కుర్యాదాచమనాదికం
౨౬. ప్రహరద్వితయేఽతీతే రాత్రౌతత్సలిలంత్యజేత్, తిష్ఠేద్యద్యాప్రభాతం తత్త్యజే
ద్దేశేసముద్ధృతే ౨౭. దేవార్థందేశికార్థంవారాత్రౌ పుష్పాది నాహరేత్, త్వచా
సహైవసంపక్వం త్యజేన్ముగ్ధఫలాదికం ౨౮. స్వార్థంనపచనంకుర్యా త్కుర్యాద్గు
ర్వర్థ మాత్మవాన్, ఆతురస్యచవృద్ధస్య కృతే పాకో నదోషభాక్ ౨౯. నవ్రజేచ్చ
తురోమాసా నభావాద్వ్రతినాంవరః, భస్మమృత్తిలకాస్థాది హ్యాతింకుర్యాత్తథానచ
౩౦. సర్వత్రాహింసయాన్ కుర్యాద్వ్రతిచర్యా మిమాంక్రమాత్, హితంమృదు
వచో యత్తద్యథా దృష్టార్థశంసిచ ౩౧. తత్సత్యంప్రోచ్యతేసద్భి శ్చర్యాకంసర్వ
సిద్ధిదం, యథైవపరుషావాణీ శాస్త్రాది నతథాభవేత్ ౩౨. చంద్రచందన కర్పూ
రసుహృత్సంగాదికం యథా, తథైవసత్యమధురం సుఖయేద్దేహినంసదా ౩౩.
గుప్తానామప్యగుప్తానా మనాదానంకదాచన, వాగాద్యైఃపరవస్తూనా మస్తేయమితి
గద్యతే ౩౪. యథైవబడిశాసక్తామీనానశ్యంత్యసంశయం, తథాపరార్థసంసక్తో
వ్రతీసద్యః ప్రణశ్యతి ౩౫. పరవస్తునిరక్తస్య నరాత్రౌనదివాసుఖం, లోకద్వయంచ
నాస్త్యస్య నృపతేశ్చ బిభేత్యసౌ ౩౬. నహిక్షీణార్థతృష్ణస్య కుతశ్చిద్విద్యతే భయం,
స్తేయంతుతృష్ణాప్రభవం తృష్ణానాశేభవేన్నతత్ ౩౭. తైలక్షయేనదీపోహి నవ
హ్నిః కాష్ఠసంక్షయే, అవిరణే నచోశీరం నతృష్ణాసంక్షయే భయం ౩౮. తస్మా
త్తృణంసువర్ణంచ సమంపశ్యేన్మహావ్రతీ, అమైథునేచ్ఛాయా తత్తుబ్రహ్మచర్య ముదీ
ర్యతే ౩౯. అలోలుపత్వంనారీషు మనశ్శుద్ధిరగరీయసీ, నిస్సంగతాచసర్వత్ర బ్రహ్మ
చర్యం మహామతే ౪౦. వాఙ్మనఃకర్మభి స్సమ్య గ్బ్రహ్మచర్యంచరన్తియే, తేహి
పాత్రై ర్విముచ్యంతేనిషేవ్యంతే చసిద్ధిభిః ౪౧. ఇదంహితపసాంమూలముత్తమాంగం
సుకర్మణః, జ్ఞానస్యపరమామూర్తిః శౌచస్యపరమంపదం ౪౨. ధర్మస్యపీఠంమో

కుస్య మార్గఃపరమజన్మనః, పవిత్రాచ్చపవిత్రం యదిదంహి పరమవ్రతం ౪౩.
బ్రహ్మచర్యంతదేకాత్మా భవేదత్రమహావ్రతే, అకల్పనాతుచర్యాయా మవిరోధిత్వ
మిష్యతే ౪౪. చర్యాప్రవృత్తిః కుశలా తథాసిద్ధాత్మకల్పధీః, సదాత్రికరణేనాపి
దోషాణా మనవేక్షణం ౪౫. విరక్తిస్సర్వశిల్పేషు రక్తి శ్శీలజపాదిషు, రుద్రేభక్తి
ర్గుణేరాగో వర్జనంభయశోకయోః ౪౬. అగుణేషువిరాగశ్చ శాంతిర్దాంతిర్జితా
త్మతా, జయాజయధనప్రీతి భయచింతావివర్జనం ౪౭. శత్రౌమిత్రేసమానత్వం
నచలోకరతిఃక్వచిత్, నిందాయాంచస్తుతౌసామ్యం నివృత్తిస్సర్వవృత్తిషు ౪౮.
తరుమూలేషు శూన్యాసుగుహాసుచ సదాస్థితిః, మార్గశీర్షజరచ్చీరకంథా శకల
సంవృతిః ౪౯. పరీవాదవిరాగశ్చ మోక్షేకధనగృధ్నుతా, విపాకోగ్రపరానిష్ఠా
నివృత్తిశ్చాప్యకల్పనం ౫౦ అకల్పనైకనిష్ఠస్య భూయిష్ఠా విశ్వసిద్ధయః, నిందితస్య
హింతస్యాపి నచాప్యంగేన విక్రియా ౫౧. అక్రోధస్తువిజ్ఞేయ శ్చర్యాయాఃపర
మంధనం, నాక్రోధసదృశో బంధుర్నచక్రోధసమో రిపుః ౫౨. నమహేశాత్పరః
పూజ్యోనాన్య త్పుణ్యం మహావ్రతాత్, జితంసర్వంజగత్తేన ప్రాప్తంశివపదం తథా
౫౩. యేన క్షాంత్యంబునా తూర్ణంక్రోధవహ్నిఃప్రశామితః, అక్రోధఃపరమంతీర్థ
మక్రోధఃపరమంతపః ౫౪. అక్రోధఃపరమంసౌఖ్యమక్రోధఃపరమంహితం, యస్య
క్రోధానలో దీప్తఃపుంసస్సన్నిహితోహృది ౫౫. ప్రదీప్తకోటరస్యేవ తరోస్తస్యకుత
స్సుఖం, సదాత్రికరణేనాపిగురో రాజ్ఞానుపాలనం ౫౬. గురుశుశ్రూషణం ప్రోక్తం
చర్యాంగేషు పరంహితత్, గురూక్త శాస్త్రపఠనం పాదసంవాహనం గురోః ౫౭.
గురోఃప్రశంసా తత్సర్వం గురుశుశ్రూషణంమతం, యేనప్రక్షాల్యతేపాపం శుచిత్వంచ
విధీయతే ౫౮. శౌచంతద్ద్వివిధం ప్రోక్తం బాహ్యాభ్యన్తర భేదతః, మృజ్జలాభ్యాం
భస్మనాచ బాహ్యమన్యత్తు భావతః ౫౯. మనసోప్యహితంయద్య త్కర్మలోకవి
నిందితం, తదశ్రుతిస్తద్విరతి స్తదనాస్థా తదస్మృతిః ౬౦. తదనుక్తిశ్చ తత్సర్వం
శౌచమిత్యభిగమ్యతే, శివనిందకసల్లాప నాసహాసవివర్జనం ౬౧ తచ్చశౌచంస
ముద్దిష్టం గురోస్స్తోత్రం చ తన్మతం, శివపూజాదిసద్భావై స్సద్గురోస్తు విధానతః
౬౨. చిత్తేధ్యానంతు సంతోషః పరచింతాదివర్జితః, నిందాయాంస్తవనేదుఃఖే
సుఖేశీతోష్ణయోరపి ౬౩. చిత్తస్యనిర్వికారత్వం సంతోష స్సర్వసౌఖ్యదః, అభుక్తే
భుక్తవత్తృప్తిరపి సంతోషఇష్యతే ౬౪. సర్వభూతేష్వకుటిలా మనసోవృత్తి రార్జవం,
గురూక్తాచరణంశంభౌ విశ్వాస స్సత్క్రియాత్మతా ౬౫. అశాఠ్యంచ స్వధర్మేషు
పరతంత్రేష్వదూషణం, ఆర్జవంసర్వమేతత్స్యా చ్చర్యాంగందశమం పరం ౬౬.
అంగైర్దశభిరేతైస్తు చర్యాంయుక్తాం ప్రసాధయన్, తత్పదంశైవమాప్నోతి పునరా
వృత్తివర్జితం ౬౭. అస్మింశ్చతురవస్థాకే మహాతంత్రే మహావ్రతే, చతుష్టయార్థ
విజ్ఞానం శివేనైవప్రకాశితం ౬౮. చతుష్టయార్థవిద్యోగీ గురుశ్శిష్యం సుచేతసం,

దీక్షయేత్పుణ్యకర్మాణం సుజన్మానం విధానతః ౧౯. దీక్షితస్స్వగురుం నత్వా తదుక్తం తంత్ర మార్గతః, వ్రతావస్థాం చరేదాదౌ విరక్తాం నామ సిద్ధయే ౨౦. ఆదాయ పతితం మార్గే కపాలం మనసైర్వ్రతీ, భిక్షాం తేన చరేద్ధీమాన్ సతు కాపాలికాహ్వయః ౨౧. దశాంగాన్యపి తస్యోక్తాన్యేవ మేవ శివాజ్ఞయా, నిస్సంగాం ప్రవిశేద్ధీమాన్ నవస్థా మాత్మసిద్ధయే ౨౨. నిస్సంగావస్థితం విద్ధి జంగమం నామ సమ్మతే, నకుర్యాజ్జంగమః క్వాపి నియతం వాస మాత్మవాన్ ౨౩. గృహే శైవే మఠే వృక్షమూలే తీర్థతటేషు వా, చైత్యేషు చత్వరే వాపి యామార్ధాద్విశ్రమ్య చాంగవాన్ ౨౪. జాతే పరమవిజ్ఞానే స్వైరావస్థాం చరేద్వ్రతీ, స్వైరావస్థాం ప్రవిష్టోసౌ ధ్వజీతి పరిగణ్యతే ౨౫. ధ్వజమేకం కరే బిభ్ర న్కరుద్ధూత తదంశుకం, చరేద్యతస్తతో గచ్ఛే ద్ధ్వజీతి శివ శాసనం ౨౬. నస్యాద్దిక్నియమః కశ్చి న్నవాసనియమః క్వచిత్, దశస్వంగేషు నియమస్సర్వదైవాస్య విద్యతే ౨౭. శివధ్యానపరో యోగీ స్వచర్యాం నాతిలంఘయేత్, ఏవం చర్యా ప్రతిష్ఠస్య నిరాసంగస్య యోగినః ౨౮. సర్వం ప్రకాశతే తత్త్వం నిర్లేప మకుతోభయం, శైవీం కథాం స్వభావస్థాం నిశ్శంకాం ప్రవిశేద్వ్రతీ ౨౯. కరంకీతి చనామాస్య భవేదవస్థతో మునే, శ్మశానభసితోద్ధూళః కరంకం స్వయమాగతం ౩౦. వహన్ లంబిజటాబద్ధ చంద్రలేఖా సమన్వితః, సర్వతో విహరేద్ధీర స్స్వాచారో నిరామయః ౩౧. భిక్షాం కుర్యాన్నరశిరః కపాలే తత్తదంగభాక్, శ్మశానేష్వేవ నివసే చ్ఛూన్యాగారేషు వా సదా ౩౨. సదా కుర్యాచ్ఛివధ్యానం శంకామాత్రంచ వర్జయేత్, శంకయా భక్షితం సర్వం త్రైలోక్యం స చరాచరం ౩౩. సా శంకా భక్షితా యేన నిశ్శంకో యం మహావ్రతీ, ఏవం స్వచర్యా నిరతం వ్రతినం సమయే శివః ౩౪. అనుగ్రహపరో రక్షత్యాత్మలాభేన సర్వదా ౩౫. ఏవం మహావ్రతమతం దురితాంధకార నిర్భేదనార్క కిరణోత్కర మామనంతి, దేవస్య చంద్రకలయాంకిత మస్తకస్య సద్యః ప్రసాదజననం మతమేతదేవ ౩౬. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
శైవచర్యా, మహావ్రతనిరూపణం నామ త్రయోదశోఽధ్యాయః ౧౩.

---

* విష్ణువృద్ధః * మహావ్రతస్య తంత్రస్య స్వరూపం తత్త్వతశ్శ్రుతం, పరామృష్టాని చాస్యైవ విధయశ్చ ఫలాని చ ౧. కాలాముఖం తు విజ్ఞాతుం మహాత్కౌతూహలం హి మే, ఆగమేష్వపి సర్వేషు తంత్రేషు చరితేషు చ ౨. సంహితాసు చ సర్వాసు పురాణేషు మహత్స్వపి, ఇతిహాసేష్వశేషేషు రహస్యోక్తిషు తాసు చ ౩. శివ ఏవ పరో దేవ స్సమ్మంత్రో బ్రహ్మపంచక, కలా ఏవ సదా ముఖ్యా మహత్ కాలాముఖం మతం ౪. ఇతి ప్రశస్తం సర్వత్ర నామ్నైవం ప్రతిపాద్యతే, సర్వత్రోద్దేశమాత్రేణ

సర్వజ్ఞేనప్రకాశితం ౫. మహ్యంకాలాముఖంతంత్రం సంశ్రావయసవిస్తరం, యేన శ్రుతేన విజ్ఞాతాభవేయం విమలాశయః ౬ * భరద్వాజః * అహోబాతేసత్వ సంపన్నా తత్త్వవస్త్వనుబంధినీ, బుద్ధిర్బద్ధిమతాంశ్రేష్ఠ విష్ణువృద్ధ విభావ్యతే ౭. ఇదంకాలాముఖంనామ మతం మంత్రార్థసిద్ధిదం, మహాదేవస్య దేవస్య హృదయంవిద్ధి సన్మతే ౮. మంత్రాణ్యన్యానిసద్బుద్ధే గహనానివ్రతాదిభిః, శివోపాసనయా దృష్టం మహాఫలమిదం మతం ౯. శివచారిత్రభేదాని తంత్రాణీతి ప్రచక్షతే, శైవంపాశుపతం యత్ర న్మహావ్రతమితి శ్రుతం ౧౦. యథాకాలాముఖం చైతత్సర్వవృత్తం మహేశితుః, ఇదంహిసర్వతంత్రాఢ్యం సారాత్సారతరం మతం ౧౧ కాలాముఖం మహాప్రాజ్ఞ కలాయత్రప్రతిష్ఠితాః, కాలాముఖైకసంబంధి యత్రతత్కాలాముఖం మతం ౧౨. తదనుష్ఠానవంతోయే తేఽపి కాలాముఖాస్స్మృతాః, నివృత్తిశ్చప్రతిష్ఠాచ విద్యాశాన్తి స్తథైవచ ౧౩. శాన్త్యతీతాచ తాస్సర్వా ముఖ్యాఏవకలాస్విహ, యఃకలాసునిరూఢాత్మా సకలాన్వ త్మభావతః ౧౪. సవర్ధతేసదాయోగీ కలాభిశ్చంద్రమాఇవ, యస్యచిత్తేకలాస్సంతి సమస్తాస్స కలాత్మకః ౧౫ పంచానామపిభూతానాం సచవేత్తి స్థితింమునే, తపశ్శాన్తి ర్దయాశ్రద్ధా జపోదానంవ్రతం శమః ౧౬. సర్వంనశోభతేతస్య యస్మిన్నశివకలా నహి, యథైవప్రభయా భాస్వాన్ యథాచంద్రికయా శశీ ౧౭. యథాచేతనయైవాత్మా తథైవకలయా మునిః, నతస్యసదృశోలోకే సిద్ధిభిః స్ఫురితాత్మవః ౧౮. నిత్యంకామదుఘాశ్చాస్య కలాఖ్యాః కామధేనవః, అబ్ధీనాంకిలదుగ్ధాబ్ధి ర్మహాంస్తత్రామృతం శుభం ౧౯. తథాపాశుపతంతంత్రం ముఖ్యం తస్యాశయస్త్వవం, శివభక్తి శ్శివైకాత్మా శివనిష్ఠ శ్శివాగమః ౨౦. సఏవశివరూపస్స్యా ద్యస్య కాలాముఖంమతం, యత్రతిష్ఠతియః కశ్చి ద్దేశేకాలాముఖో మునిః ౨౧. సాకాశీతత్కురుక్షేత్రం సప్రభాసశ్చ పుష్కరం, కృతఘ్నఃపాపకర్మీచ పాతకీచతథాపరే ౨౨. కాలాముఖస్య దృష్ట్వైవ విశుధ్యంతి నసంశయః, నహితేగణయంత్యేవ బ్రహ్మాదీనాంపదాన్యపి ౨౩. నచతేషాంభవంత్యేవ తథాకల్పాంతవిప్లవాః, విద్యాకామస్యవిద్యాస్యాత్ జ్ఞానంజ్ఞానైకచేతసః ౨౪. సంపత్సంపత్ప్రవృత్తస్య తపస్తన్నియతాత్మనః, ముక్తిర్ముముక్షో రైకాత్మ్యం తద్విదస్సుధియఃకలాః ౨౫. సంభవేదపిసార్వజ్ఞ్యం శివసాయుజ్య ముద్భవేత్, మహాకాలమతైకాగ్రచిత్తస్య యమిన స్తథా ౨౬. చరిత్వావివిధాన్యాదౌ విరించ్యాద్యావ్రతానిహి, సర్వసారమతం క్షిప్రం ప్రవిష్టా లేభిరేపదం ౨౭. సర్వతంత్రైకసారంయ త్సర్వమంత్రవరోత్తమం, సర్వక్రియాఫలోపేతం సర్వచర్యాఫలప్రదం ౨౮. సర్వవేదరహస్యంచ సర్వాగమనిరూపితం, ఇదంకాలాముఖంవిద్ధి సత్యంసత్యం బ్రవీమితే ౨౯. నజానంత్యస్య యత్తత్త్వం పరమంబాహ్యదృష్టయః, సదాగురు

కృపాసిద్ధిం జ్ఞాత్వా నందంత్యనామయాః ౩౦. గురురేవ పరోదేవః పంచబ్రహ్మమయ
శ్శివః, కాలాముఖః కలారూపః కలాత్మా కలనాత్మకః ౩౧ తస్మాద్గురోః ప్రసాదేన
లభ్యం కాలాముఖం మతం, కలావిరహితం కించి న్నహి చేతయతే క్వచిత్ ౩౨. తస్మా
త్కలాపరిజ్ఞానం సర్వచైతన్యసాధనం, పురానిలగిరేశ్శృంగే పుణ్యకాననశోభిని ౩౩.
ఆసీనం సహితం దేవ్యా స్కందః పప్రచ్ఛ శంకరం, * స్కందః * దేవదేవ మహాదేవ
త్రియంబక మహేశ్వర ౩౪. తంత్రేషు ముఖ్యం యత్తంత్రం తన్మే బ్రూహ్యాత్మసిద్ధిదం,
సర్వతంత్రేషు యద్గుప్తం సర్వవేదైక సంమతం ౩౫. కాలాముఖం మహాతంత్రం
చిత్తోన్మేషవివర్ధనం, ఇత్యుక్త్వా కృపయా శంభు స్తంత్రం కాలాముఖాహ్వయం ౩౬.
సతి స్నేహవివృణోతిస్మ సద్యస్సర్వార్థసిద్ధిదం, శివోదితం మహాతంత్ర మిదం కాలా
ముఖం గుహః ౩౭ దధార మనసా సమ్యక్పరం హర్షం చలబ్ధవాన్. తస్మిన్కాలే
సమాగచ్ఛ త్కల్పవృక్షఫలం మహత్ ౩౮. ఆదాయ సేవితా దేవీ నందనారణ్య
దేవతా, ప్రణమ్య దేవం దేవీంచ ఫల తత్ప్రదదే శుభం ౩౯. దేవ్యాహస్తే తదా
౭-౭-గచ్ఛ త్క్రీడంస్తత్ర గజాననః, ఆచకాంక్షే ఫలం తచ్చ దదస్వేత్యబ్రవీచ్ఛివం
౪౦. స్కందో మహ్యం దదస్వేతి హర్షాత్ప్రోవాచ మాతరం, వాత్సల్యం బిభ్రతీ
గాఢముభయోరపి పుత్రయోః ౪౧ వినోదనపరాదేవీ ప్రోవాచ ప్రహసన్ముఖీ,
(నాత్ర గ్రంథపాతః) భువం ప్రదక్షిణీకర్తుం నిర్జగామ శివాంతికాత్ ౪౨. గజానన
స్తతస్త్రివ భువనేభ్యో గరీయసీం, దేవీం ప్రదక్షిణీచక్రే మాతరం లోకమాతరం ౪౩.
దేవీం ప్రదక్షిణీకృత్య యావత్తిష్ఠతి గర్వితః, విఘ్నేశస్తత్క్షణాదేవ షణ్ముఖోపి సమా
యయౌ ౪౪. ఏకత్క్షణాదశేషేణ పుత్రౌవీక్ష్య సమక్రియా, స్మయమానముఖీ
తాభ్యాం సువిభజ్య తతః ఫలం ౪౫. భువః ప్రదక్షిణోద్యుక్తే స్కందే శివపదార్చకః,
మహాకాలోపి గణరాట్ స్కందభక్త్యాఽన్వగాచ్ఛతం ౪౬. ద్విముహూర్తవిలంబేన
క్రాన్త్వా సునిఖిలాం భువం, శివయోరంతికం ప్రాప స్కందే భావం సముద్వహన్ ౪౭.
తమభ్యనందత్ స్కందశ్చ తదాముదితమానసః, ఆత్మపాదానుగం భవ్యం స్వస్మిన్
భక్తించ బిభ్రతం ౪౮. తదా ప్రభృతి షడ్వక్త్ర స్తస్మిన్స్నిహ్యతి సర్వదా, మహాకా
లోపి సద్భక్త్యా సేవమాన ష్షడాననం ౪౯. శివే యా మహతీభక్తి స్తస్మింస్తాం నిబ
బంధసః, తతః కదాచిత్తస్యైవ భక్త్యాపరమయార్చితః ౫౦. స్కందాంతికే స
మాసీనః స్కందస్తస్మై తుతోషహ, తస్మై సర్వరహస్యార్థం ప్రాణభూతమిదం
మునే ౫౧. కాలాముఖం మహాతంత్ర ముపాదిశత్ప్రసన్నధీః, మహాకాలోగణాధ్యక్ష
స్తేభ్యస్తేభ్యశ్శుభాశయః ౫౨. ద్యోతయామాస దేవేభ్యోమునిభ్యశ్చ యథావిధి,
తతః పరంపరాయాతం లోకే కాలాముఖం మతం ౫౩. నాస్త్యస్మాత్పరమం తంత్రం
సుసూక్ష్మజ్ఞానయోగదం ౫౪. ఇదం మహాతంత్ర మమోఘసారం వర్షాయుతేనాపి నశ
క్యతేహి, వక్తుం తదుద్దేశత ఈర్యతేఽద్య శృణుత్వ మాదాయధియం సమగ్రాం ౫౫.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
కాలాముఖప్రశంసానామ చతుర్దశోధ్యాయః. ౧౪.

* భరద్వాజః * నమశ్శివాయ దేవాయ హరాయ పరమాత్మనే, రుద్రా
య కాలకాలాయ కాలకంఠాయ శంభవే ౧. ఇదం కాలాముఖం విద్వాన్ విద్ధి పంచ
కలాశ్రయం, కలాపంచకవేత్తా యః స కాలాముఖతత్త్వవిత్ ౨ స ఏవ దేశిక
శ్శిష్యం మోచయేత్పాశబంధనాత్, దీక్షితస్తు శుచిర్మార్గ ద్విజన్మా వేదమా
ర్గవిత్ ౩. కాలాముఖేన వర్తేత సదా కాలాముఖే మతే, దశాంగాని చరేద్ధీమాన్
కలాసంనియతాశ్రయః ౪. బ్రహ్మచర్యం దయా సత్య మక్రోధశ్శాంతిరార్జవం,
శివభక్తిస్తపశ్చాపి గురుశుశ్రూషణా జపః ౫. ఏతాన్యంగాని సప్రోక్తాన్యేతై
ర్యుక్తః ప్రసిధ్యతి, అంగానామపి చైతేషాం బ్రహ్మచర్యం ముఖం స్మృతం ౬. బ్రహ్మ
చర్యవిహీనస్య దయాద్యైః కిం ప్రయోజనం, తపోభిర్గహనాయాసైః బ్రహ్మచర్యం
హి లభ్యతే ౭. తేన జ్ఞానం పరం తేన శివసారూప్యముత్తమం, భిత్త్వా పాశా నశేషేణ
బ్రహ్మచర్యాసిధారయా ౮ చరేదబంధనో యోగీ సర్వాత్మా భయవర్జితః, జితం
తేన జగత్సర్వం కాలశ్చాపి జితోఽమునా ౯. యోగవేదః భావేన బ్రహ్మచర్యైక
నిష్ఠధీః, బ్రహ్మచర్యేణ మహతా రక్షేజ్జ్ఞానాధికాన్గుణాన్ ౧౦ స్థిరేణ భువనాన్
దూరాన్ విమలాన్సేతునా యథా, అంగం యద్బ్రహ్మచర్యం తన్ముఖ్యం కాలా
ముఖే మతే ౧౧. ప్రాకృతోఽపి దయాశీలో గతిమాప్నోత్యనుత్తమాం, అప్రాకృతో
దయాశాలీ మునిస్సాక్షాచ్ఛివో భవేత్ ౧౨. కిం జ్ఞానేన పరేణాపి కిమన్యైస్సద్గు
ణైరపి, యస్య చిత్తం ద్రవీభూతం దయయా సర్వజంతుషు ౧౩. తపసా పరమేణాపి నచ
తత్ప్రాప్యతే సదా, ప్రాప్యతే తత్తు సత్యేన ప్రకాశానందదాయినా ౧౪. సమయే
స్ఫురితాత్మానః సద్వర్ణోపచితా అపి, నభాంతి సత్యరహితాః నిర్గంధా ఇవ కింశుకాః
౧౫. దయయా ప్రాణరూపిణ్యా బ్రహ్మచర్యశరీరతః, జ్ఞానాదిగుణయుక్తస్య సత్యం
సర్వాంగభూషణం ౧౬. క్రోధేన మృత్యుమప్యేతి తస్మాదక్రోధమాచరేత్, అక్రో
ధాంగైకసిద్ధస్య కరస్థాస్సర్వసిద్ధయః ౧౭. అక్రోధేన జయేత్కామ మక్రోధో జయ
భూషణం, అక్రోధాద్వేత్తి వేత్తవ్యం మహాకాలస్య భాషితం ౧౮. ఇదం శృణు
మహాప్రాజ్ఞ రహస్యాచ్చ పరం రహః, సర్వాంగేష్వపి తత్త్వాంగం శాంతిరేవ విశి
ష్యతే ౧౯. యమినశ్శాంతచిత్తస్య స్వాత్మనిష్ఠస్య యత్సుఖం, మోహాగ్రహ
గృహీతస్య కుతస్తదజితాత్మనః ౨౦. శాంతిరేవ పరో ధర్మ శ్శాంతిర్దుర్మోహ
నాశనీ, శాంతిర్విజ్ఞానదాత్రీతి శాసనం పారమేశ్వరం ౨౧. యస్యార్జవం సదా
భాతి వాఙ్మనఃకర్మసు స్ఫుటం, కాలాముఖేన తేనైవ జితం తాపత్రయం మునే ౨౨.
కౌటిల్యోపహతా బుద్ధిః కుశలాయ న కల్పతే, ఆత్మనాశాయ హి భవేదంతర్గరళ
ధారణం ౨౩. ఆర్జవేన యుతం దేవా నమస్యంతి తపస్వినం, అతో విద్వాంస్తదే
వాంతర్ధారయేదష్టసిద్ధిదం ౨౪. సర్వాభిమతసత్కర్త్రీ సర్వసంస్కారరూపిణీ,
సర్వపాపనిహన్త్రీ చ శివభక్తిః పరాత్పరా ౨౫ వేదాశ్శాస్త్రాణి విజ్ఞానం బ్రహ్మ
చర్యం తపః కలాః, శివభక్త్యా విహీనస్య సర్వం తత్సలిలాక్షరం ౨౬. భిత్త్వా

సత్యాం తతశ్చిత్రం విచిత్రముపపద్యతే, శివభక్త్యావిశిష్టాయా మంగమన్యత్తు సాధయేత్ ౨౭. అయమర్థోహి నిర్ణీతో మహాకాలమతేమహాన్, శివభక్తేఃపరం నాన్యత్ శ్రేయోస్తీతి కలామతం ౨౮. తపసాప్రాప్యతే ముక్తి ర్యచ్ఛంభోః పరమంపదం, తపశ్చరేదతోనిత్యం వాఙ్మనఃకాయశోధకః ౨౯. తపస్యేకాగ్రహృదయం కలావంతంమహామతే, నభేదయేదవిద్యేయం కుర్యేవకులభూధరం ౩౦. గురుశ్శివో గురుఃప్రాప్యో గురుర్ధ్యేయో గురుర్గురుః, తస్యశుశ్రూషణంనామ సర్వాభిమతసిద్ధిదం ౩౧. శమాదిభిరనేకైర్య న్నప్రాప్తుం శక్యతేపదం, గురుశుశ్రూషణాచ్ఛక్యం తతఃప్రాప్తుంసమాచరేత్ ౩౨. గురోరవజ్ఞయా మృత్యు ర్మంత్రావజ్ఞా విమోహదా, గురుమంత్రపరిత్యాగా ద్దారిద్ర్యం నరకం వ్రజేత్ ౩౩. శివే రుష్టేగురుస్త్రాతా గురౌరుష్టే నకశ్చన, అప్రమత్త స్తతఃకుర్యాత్ గురుశుశ్రూషణం యమీ ౩౪. అంగానిసంతి సంత్యేవం సాధకాని సుకర్మణాం, జపాన్నాన్యత్ప్రపశ్యామి సర్వాలంబం తపస్వినః ౩౫ సృష్టింస్థితించ సంహారం కృత్యాన్యన్యానిచ ప్రభోః, సదాకర్తుంప్రకల్పంతే జపనిష్ఠా స్తపస్వినః ౩౬. అణిమాద్యష్టసిద్ధీనాం దాతారో జగతామపి, ప్రభవంత్యేవ తేయేషాం జపసిద్ధిఃఫలప్రదా ౩౭. జపశీలో జపధృతిః జపహృష్టో జపోన్ముఖః, జపైకచేతా స్సుచిరం తపస్వీసత్కులో భవేత్ ౩౮. ఏవం శివకలాంగానాం సమ్యగాచరణాన్మునిః, ముక్తోభవతి పూతాత్మా శివంచాత్మని పశ్యతి ౩౯. ఏవమాగమసంయుక్తః స్థితః కాలాముఖేషుసః, పూర్ణమూర్తి రసంసారీ సద్యఃప్రాప్నోతి సత్పదం ౪౦. అస్మిన్మతే చతుర్భేదా స్సాధకా స్సంప్రకీర్తితాః, మహాకాలా శ్చకాలాశ్చకాలవక్త్రాశ్చ కేవలాః ౪౧. అఘోరమూర్తౌ తాత్పర్యం మహాప్రాసాద శీలనం, సదాదారుమయస్యైవ భస్మపాత్రస్య ధారణం ౪౨ అఘోరమంత్రావృత్తిశ్చ జపాష్టకనిబంధనం, దశాంగనియమో ద్వంద్వవిజయ శ్చాప్రతిగ్రహః ౪౩. సమతాహేమ్నిలోష్టేవా భిక్షాపంచసువేశ్మసు, కుజ్జనంపర్వణితథా తీర్థలాభో విశేషతః ౪౪. తథాషోడశతీర్థేషు సర్వకాలనిమజ్జనం, జ్ఞానతీర్థంక్షమాతీర్థం తీర్థమింద్రియనిగ్రహః ౪౫. సర్వభూతార్ద్రతాతీర్థ మాస్తిక్యంతీర్థముచ్యతే, మౌనతీర్థం దమస్తీర్థం వివేకస్తీర్థ ముత్తమం ౪౬. అనసూయా పరంతీర్థం అహింసా ధారణంయమః, శ్రద్ధాధృతి స్తపోయోగఇతి తీర్థానిషోడశ ౪౭. ఓడ్యాణబంధనం వ్యాఘ్రచర్మణా విజనేస్థితిః, శివక్షేత్రే విశేషేణ వాసో రుద్రాక్షధారణం ౪౮. త్రికాలంభస్మనా స్నానం వ్యాఘ్రచర్మాంశుకావృతిః, తే[illegible]వవాసః పర్యంకబంధశయ్యాది కల్పనం ౪౯ సిద్ధక్షేత్రశివక్షేత్ర తీర్థపర్యటనం తథా, శివాజ్ఞావిధినా హోమానుః[illegible] స్థండిల శాయితా ౫౦ శివేపి శివభక్తేపి ప్రతిపత్తి స్సమోదయా, స్త్రీశూద్రపతితానార్య పాషండాది వివర్జనం ౫౧. ఉక్తకాలేషు సర్వేషు వర్జితానాం వ్రతానాం, [illegible]పవిత్రదమాదీనా మనుష్ఠానం సుకర్మణాం ౫౨. ధారణం[illegible] గదం[illegible]స్య సదానుగ్రహశీలతా, ఆరాధనం

యథాశక్తి సమయేసమయేగురోః ౫౩. అనిందాచాన్యతంత్రేషు శైవశాస్త్రావ
లోకనం, శివభక్తైస్సదావాసః పూతోదకనిషేవణం ౫౪. సర్వభూతేష్వహింసాచ
తేషాంసంధారణక్రమః, ఉద్ధూలనంచసర్వాంగేయేషాంస్యాత్కృష్ణభస్మనా ౫౫.
మహాకాలాస్సవిజ్ఞేయాస్తేశివార్చనతత్పరాః, యమేష్వష్టసు తేషాంహి శివపూజా
శివోచితా ౫౬. శివావలోకనం నిత్యం తేషాం నియతకర్మణాం, షట్సుకాలేషు
యేదేవంపూజయంతి దృఢవ్రతాః ౫౭. కృష్ణభస్మగురూక్తేషు స్థానేషు దధతేచ
యే, కాలానిగదితాస్సద్భిః కాలాముఖమతే స్థితైః ౫౮. అంగాన్యుద్ధూలయం
తోయే యథాసంభృత భస్మనా, కృష్ణేనభస్మనా వక్త్రం భూషయంతి దివానిశం
౫౯. పూజాంపంచసు కాలేషు యేకుర్వంతిమహేశితుః, కాలావక్త్రాఇమే జ్ఞేయాః
జితపాశా జితామయాః ౬౦. యథోపలబ్ధ భసిత ధారిణోంగేషుసర్వశః, పూజాం
చతుర్షు కాలేషు కుర్వంతఃపరమేశితుః ౬౧. కేవలాఇతి విజ్ఞేయాః కైవల్యే ధృత
చేతసః, నివృత్త్యాద్యాః కలాఃపంచ భావయేయుః క్రమాదమీ ౬౨. తాభిర్వ్యాప్తం
జగత్సర్వం తద్భావస్సర్వకర్మదః, పృథక్పృథగవస్థానాం పంచకం తాభవంతి
హి ౬౩. నివృత్త్యాద్యాఖ్యయా తాస్తు విఖ్యాతాశ్శివసిద్ధిదాః, నివృత్తావిషయే
భ్యశ్చ చిత్ప్రతిష్ఠా పరాయణాః ౬౪. మహాకీర్త్యేకనిరతాశ్శాంతి మార్గామిసం
శ్రితాః, శాంత్యతీత పదారూఢాస్సర్వేతే వ్యక్తసిద్ధయః ౬౫. పృథ్వ్యాద్యా
కాశపర్యస్త భూతపంచక వృత్తయః, కలాఃపంచ దిశన్త్యేవ కాలాతీతపదం మునేః
౬౬. నివృత్త్యాఖ్యా మవస్థాంయే ప్రపద్యంతే కలామయీం, తేనివృత్తాఇతిజ్ఞేయా
నామ్నాపూర్వోక్తలక్షణాః ౬౭. భువోయా ధారికాశక్తిస్సానివృత్తేషు లక్ష్యతే,
భూగతానిచ వృత్తానిపశ్యంత్యాత్మగతాన్యమీ ౬౮. పార్థివానాం వికారాణాం
జేతారస్తే భవంతిహి, నివృత్త్యవస్థాసిద్ధాస్తు తత్తదాచరణక్రమాత్ ౬౯. శివ
ప్రసాదాదాయాంతి ప్రతిష్ఠాఖ్యామవస్థితిం, తేహిప్రతిష్ఠితానామ్నా తత్కాలాపరి
దర్శినః ౭౦. ఆప్యాయయంతితేవిశ్వం దర్శనేన దయాలవః, అపామంతర్గతం సర్వ
ముపరోక్షయితుం క్షమాః ౭౧. అప్యైర్వికారైరపితే నబాధ్యన్తే కదాచన,
(నాత్రగ్రంథపాతః) * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
కాలాముఖమత నిరూపణంనామ పంచదశోఽధ్యాయః. ౧౫.

---

* భరద్వాజః * తతశ్శృణు మహాభాగ విష్ణువృద్ధ మహామతే, యోగా
న్వక్ష్యామియాన్ జ్ఞాత్వా సద్యస్సిద్ధి మవాప్నుయాత్ ౧. నభ్రమోనవిషాదార్తిః
శ్రమమోహా మదాదయః, సయోగఃపంచధా జ్ఞేయః పంచానామేవలక్షణం ౨.

సదాశివైకచిత్తత్వం పరంతస్మాన్నచాపరం, మంత్రయోగః స్పర్శయోగో భావయోగస్తథాపరః ౩. అభావయోగశ్చ మహాయోగఇత్యపి తేక్రమాత్, మనో వికారరహితో ధ్యానయోగోపబృంహితః ౪. యోమంత్రార్థవిచారోఽసౌ మంత్రయోగోఽభిధీయతే, నాడీ ర్విశోధ్యచప్రాణా నాయమ్యాత్మని కుంభకే ౫. మంత్రార్థభావితధ్యానం స్పర్శయోగఇతి స్మృతః, మంత్రస్పర్శౌ పుభౌత్యక్త్వా ఏకస్మిన్నేవవస్తుని ౬. విశ్వాతీత మనుధ్యానం భావయోగఃప్రకీర్త్యతే, మహాశూన్యనిరాలంబ శివతత్త్వవిచింతనం ౭. అభావయోగఇత్యాహుః పూర్వయోగాధికారిణః, పరమానందచిద్రూపః పరమాత్మా జగన్మయః ౮. సోహమస్మీత్యహంభావో మహాయోగఃప్రశస్యతే, సఏవసర్వయోగాఢ్యో బ్రహ్మయోగఇతిస్మృతః ౯. శివయోగఇతి ఖ్యాత స్సర్వసిద్ధి ప్రదాయకః, అయమేవమహాభాగ యమాద్యష్టాంగలక్షణః ౧౦. అయందశవిధః ప్రోక్తో మహాయోగోత్రసిద్ధిదః, అహింసాసత్యమస్తేయం బ్రహ్మచర్యందయార్జవం ౧౧. క్షమాధృతి ర్మితాహారః శౌచంచేతి యమాదశ, అహింసాసర్వభూతేషు అక్లేశజననం మతం ౧౨. అక్లేశాదిగుణోపేతా చింతాచేయం నిగద్యతే, అహింసయావినా నాస్యదాత్మన శ్శుభకారణం ౧౩. సర్వభూతహితం వాక్యం సత్యమిత్యభిధీయతే, సత్యమేవ వదంత్యార్యా స్సద్రూపం భోగమోక్షయోః ౧౪. తృణపర్ణసువర్ణాద్యే ష్వన్యదీయేషు వస్తుషు, మనసాపినివృత్తిస్స్యాదస్తేయం యోగసాధనం ౧౫. స్యాన్మైథునపరిత్యాగో బ్రహ్మచర్యం త్వదిష్టదం, స్మరణం కీర్తనం కేళిః ప్రేక్షణం గుహ్యభాషణం ౧౬. సంకల్పోఽధ్యవసాయశ్చ క్రియానిర్వృత్తిరేవచ, ఏవమష్టవిధంచైతన్మైథునం పరికీర్తితం ౧౭. సర్వస్యైతస్య యస్త్యాగో బ్రహ్మచర్యంతదుచ్యతే, ఋతావృతౌ స్వదారేషు సంయోగస్తదుదీర్యతే ౧౮. బ్రహ్మణ్యేవమనశ్చర్యా బ్రహ్మచర్యంచ కీర్త్యతే, యత్తేనమనసా వాచా సర్వదాసర్వజంతుషు ౧౯. అవగ్రహాధియం సాధ్వీం దయాం యోగవిదో విదుః, శత్రౌమిత్రేకళత్రేపి స్వాత్మన్యప్యన్య జంతుషు ౨౦. ఏకరూప్యంహి మనసస్తదార్జవ ముదాహృతం, గాఢంత్రికరణేనాపి శత్రూణాం పీడనేకృతే ౨౧. బుద్ధిక్షోభనివృత్తిర్యా సాక్షమా పరికీర్తితా, అర్థస్యబంధో హ్యానౌవా సంపద్యోగవిభాగయోః ౨౨. చిత్తస్య నిర్వికారత్వం ధృతిరిత్యుచ్యతేబుధైః, అల్పంమృష్టాశనం ప్రాజ్ఞామితాహారంప్రచక్షతే ౨౩. ఆత్మనశ్శుద్ధికరణం శౌచం సర్వాత్మనైవతత్, బాహ్యంశౌచంమృజ్జలాద్యైః మనశ్శుద్ధి స్తథాంతరం ౨౪. ఏవముక్తోయమోభేదాన్నియమం శృణుసువ్రత, తపస్సంతుష్టి రాస్తిక్యం దానమీశ్వరభావనం ౨౫. సిద్ధాంతశ్రవణం హ్రీశ్చ మతిశ్చాపి జపోవ్రతం, ఏవందశప్రకారోఽసౌ నియమః సుప్రకీర్త్యతే ౨౬. కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాద్యైర్వా యక్తమార్గేణ భూయసా, దేహస్యశోషణం తత్స్యాత్తపస్సర్వశుభప్రదం ౨౭. యదృచ్ఛాలాభయోగేన సర్వదా శుభలక్షణః, ప్రీతిస్సంతోషఇత్యుక్తస్సహియుక్తైర్విమృగ్యతే ౨౮.

ధర్మాధర్మేషు విశ్వాస మాస్తిక్యం ప్రాహు రాస్తికాః, ధనమన్నజలాద్యం యద్ద్రవ్యం
న్యాయేన సంభృతం ౨౯. ప్రతిపాదన మస్యాగ్రే శ్రద్ధయా దానముచ్యతే, ప్రస
న్నేనస్వభావేన హరేర్వాశంకరస్యవా ౩౦. విధివత్పూజనం యత్తు దర్శనంవిదు
రర్చకాః, రాగాద్యపేతహృదయం వాగదుష్టానృతాదికా ౩౧. హింసాదిరహితః
కాయ ఏతచ్ఛేశ్వరపూజనం, సత్యంజ్ఞానమనంతం యత్తద్బ్రహ్మేతి గురోర్ము
ఖాత్ ౩౨. వేదాంతశ్రవణం ప్రాహుః సిద్ధాంతశ్రవణం బుధాః, లోకవేదవిరుద్ధస్య
కర్మణః కుత్సితస్యయః ౩౩. కరణేకాతరోభావో హ్రీరిత్యాత్మవిదో విదుః, గురూ
పదిష్టమార్గేణ బాహ్యసంగై రదూషితః ౩౪. మంత్రాభ్యాసోజపః ప్రోక్తో మహాసిద్ధ
విధాయకః, ఆత్మార్థముపదిష్టం యద్దేశికేన దయాలునా ౩౫. ఉపాయగ్రహణం
తంత్రై ర్యత్తద్వ్రతమిష్యతే, ఏవందశవిధస్సోఽయం నియమస్సమ్యగీరితః ౩౬.
దేహస్యలాఘవకరంనాడీ పవనశోధకృత్, స్వస్తికాద్యాసనంప్రోక్తం తదానంత్యా
య కల్పతే ౩౭. స్వస్తికం గోముఖంపద్మం వీరంసింహాసనంతథా, భద్రంముద్రా
సనంచాపి మయూరాసనమేవచ ౩౮. సుఖాసనంచ సద్బుద్ధే నవముఖ్యాసనానిహి,
ప్రాణస్యసంయమ స్సమ్యక్ప్రాణాయామ ఉదాహృతః ౩౯. సచోక్తోద్వివిధః
ప్రాజ్ఞై స్సగర్భాగర్భభేదతః, జపేనసహితఃపూర్వః పరోజపవివర్జితః ౪౦. తత్ర

ద్వాదశభి ర్యుక్తో మాత్రాభిరధమ స్స్మృతః, మధ్యమస్తువిజ్ఞేయ శ్చతుర్వింశతి
మాత్రకః, ౪౧. షడ్వింశన్మాత్రకం ప్రాహురుత్తమం ప్రాణవేదినః, ఉదాత్తత్రిత
యోచ్చార కాలో మాత్రానిగద్యతే ౪౨. ప్రస్వేదకంపనోత్థాన జనక స్స్యా
త్క్రమాదయం, రేచకాదిస్వరూపేణ సాధనీయోహ్యయం బుధైః ౪౩. రేచ
కోఽంతర్గత మరుద్బహి ర్నిర్యాపణక్రమః, అంతఃప్రవేశనం బాహ్యవాయోః పూరక
ఇష్యతే ౪౪. ఆపూరితస్య తస్యాంతః స్థాపనం కుంభకః స్మృతః, రేచపూరకయో
ర్మధ్యే బహిర్వాయో ర్నిరోధనం ౪౫. రేచకానంతరంవాయో ర్నిరోధ శ్శూన్యస
కోబహిః, ఇతిచబ్రువతే సంతస్సోపి చిత్తనియామకః ౪౬. ఇడయా రేచయే త్పింగ
ళయా వాయుంప్రపూరయేత్, సుషుమ్నయా కుంభయేత ఇడాఖ్యాచంద్రదేవతా
౪౭. వామభాగస్థితా దేవయోని స్స్నిగ్ధగుణాన్వితా, పింగళాపితృయోనిఃస్యా
ద్దక్షిణా భానుదేవతా ౪౮. తయోర్మధ్యగతానాడీ సుషుమ్నా బ్రహ్మదైవతా,
పద్మసూత్రనిభాచేయం వీణాదండాఖ్యయా యుతా ౪౯. అవష్టభ్య మహానాడీ
మిమాం బ్రహ్మమయీంశుభాం, నాడ్యస్సంత్యసంఖ్యాతా దేహస్యాముష్య
ధారకాః ౫౦. నాడీవిశుద్ధ్యై క్లృప్తోఽయం ప్రాణాయామ స్సుఖోదయః, తస్మాన్నాడీ

పరిజ్ఞానం యోగిన స్సంమతంసదా ౫౧. ద్విసప్తతిసహస్రాణి నాడ్యస్తత్ర చతు
ర్దశ, సుషుమ్నాపింగళా తద్వదిడాచైవ సరస్వతీ ౫౨. పూషాచవరుణాచైవ
హస్తిజిహ్వా యశస్వినీ, అలంబుసాకుహూశ్చైవ విశ్వోదారా పయస్వినీ ౫౩.

శంకినీచైవగాంధారీ త్యేతాముఖ్యాః ప్రకీర్తితాః, తాసాంముఖ్యతమాస్తిస్రస్తిసృ ష్వేకా విశిష్యతే ౪౪. బ్రహ్మనాడీత్యసౌప్రోక్తా విద్వద్వేదాంత పారగైః, ఇడా యాఃపింగలయాశ్చ సుషుమ్నాయాః స్థితిశ్శ్రితా ౪౫. సరస్వతీకుహూశ్చాపి సుషుమ్నా పార్శ్వయోఃస్థితే, గాంధారీహస్తిజిహ్వేచ వామభాగేతు పూర్వయోః ౪౬. పూషాయశస్వినీచాపి పింగలాదృష్టపూర్వయోః, స్థితా విశ్వోదరామధ్యే కుహూకా హస్తిజిహ్వయోః ౪౭. గాంధార్యాశ్చ సరస్వత్యాః స్థితామధ్యేతు శంకినీ, యశస్విన్యా స్సరస్వత్యా మధ్యేప్రోక్తా పయస్వినీ ౪౮. పూషకా కుహూకామధ్యే వారుణీసుప్రతిష్ఠితా, అలంబుసాస్థితాపాయుపర్యంతం గంధమధ్యతః ౪౯. ఇడాతుసవ్యనాసాంతగామినీ కందమూలతః, పింగళా యామ్యనాసాంతగామినీ కందమూలగా ౫౦. పూర్వభాగే సుషుమ్నాయాః కుహూర్వశ్యాంతగామినీ, విశ్వోదరాభిధానాతు తుండమధ్యేవ్యవస్థితా ౫౧. హస్తిజిహ్వాతథా సవ్యపాదాం గుష్ఠాంతగా శ్రుతా, గాంధారీ సవ్యనేత్రాంతాప్రోక్తా యోగాంగవేదిభిః ౫౨. శంకినీ కామదా నాడీ దండమధ్యే వ్యవస్థితా, నాడీసరస్వతీ జిహ్వాపర్యంతా సుస్థితా మునే ౫౩. పయస్వినీతథా యామ్యకర్ణాంతం ప్రోచ్యతేబుధైః, పూషాయామ్యాక్షి పర్యన్తం పింగళా పృష్ఠతః స్థితా ౫౪ అధశ్చోర్ధ్వంస్థితానాడీ వారుణీసర్వగా మినీ, నాడీష్వేతాసు సర్వాసు చరంతిదశవాయవః ౫౫ ప్రాణాపానద్వయం వ్యాన స్తథైవోదానసంజ్ఞితః, సమానాఖ్యస్తథానాగః కూర్మఃకృకరనామకః ౫౬. ధనంజయోదేవదత్తఇతితేయోగిభిస్స్మృతాః, ఆస్యనాసికయోర్మధ్యే నాభిమధ్యే తథా హృది ౫౭. ఉదరేవంకణే కట్యాం జంఘయోరుభయోరపి, వర్తతేపవనఃప్రాణః ప్రధాన స్సర్వవాయుషు ౫౮. అపానోవర్తతేనిత్యః కటిజంఘోరుజానుషు, వ్యాన శ్శ్రోత్రాక్షిమధ్యేతు కకుదంగుష్ఠయోరపి ౫౯. ఘ్రాణస్థానే గళేచైవ వర్తతే సుధియాంవర, ఉదానస్సర్వసంధిస్థో విజ్ఞేయః పాదహస్తగః ౬౦. సమానో నాభి దేశస్థ స్సర్వదాకృతినాంవర, నాగాదివాయవః పంచ త్వగస్థ్యాదిషు సంస్థితాః ౬౧. నిశ్వాసోచ్ఛ్వాసఘాసాశ్చ ప్రాణకర్మ మహామతే, అపానాఖ్యస్యవాయోస్తు విణ్మూత్రాదివిసర్జనం ౬౨. వ్యానో వినామకృత్ప్రోక్త ఉదాన శ్చోర్ధ్వయానకృత్, సమాన స్సర్వసామీప్యం కరోతీత్యవగమ్యతాం ౬౩. ఉద్గారాదిగణాః ప్రోక్తా నాగాఖ్యస్య మహామతే, నిమీలనాదికూర్మస్య క్షుతకృ త్కృకరానిలః ౬౪. తంద్రికృ ద్దేవదత్తశ్చ శోకకృచ్చ ధనంజయః, ఏవంబుద్ధ్వాసమాలోచ్య నాడీం విజ్ఞాయ తత్త్వతః ౬౫. ఉక్తక్రమేణ యఃకుర్యా త్ప్రాణాయామం సయోగవిత్, నిత్యంతు షోడశప్రాణాయామాన్ కుర్యాద్విచక్షణః ౬౬. ఏవమభ్యాసతో మాసా ద్బ్రహ్మహత్యాం వ్యపోహతి, షణ్మాసాభ్యాసయోగేన దివ్యంజ్ఞానం సముద్భవేత్ ౬౭. వత్సరాభ్యాసతో యోగీ పరమం బ్రహ్మవిందతి, ప్రాణాయామైకనిష్ఠస్య నకించిదపి దుర్లభం ౬౮. ప్రాణాయామం నిశీథిన్యాం ప్రణవేనైవకల్పయేత్, మాత్రా

స్త్వైవహి సావిత్ర్యాః తేజస్వీ సూర్యవద్భవేత్ ౭౯. ప్రాణాయామ ఇతి ప్రోక్తః
ప్రత్యాహారం వదామితే, విషయేభ్యస్సమస్తేభ్యో యత్ప్రత్యాహరణం స్థిరం ౮౦.
ఇంద్రియాణామిమం ప్రాహుః ప్రత్యాహారం మనీషిణః, మానసే వాప్యనష్ఠాన మను
శిష్టస్య కర్మణః ౮౧. ద్వంద్వేషు సమభావశ్చ ప్రత్యాహారతయా స్మృతే, యమా
దిగుణయుక్తస్య మనసా ధిగతాత్మని ౮౨. ధారణాచ్చ బ్రహ్మపురే దహరాకాశ
మేవ యత్, తదంతర్బహిరాకాశధారణాపిచ ధారణా ౮౩ హృత్పుండరీకే నాభౌ
వా మూర్ధ్ని పర్వతమస్తకే, చిత్తస్యబంధనం యత్ర ధారణా సాపికథ్యతే ౮౪.
ప్రత్యయాంతరనిర్ముక్త ప్రవాహో ధ్యానమీర్యతే, సగుణం నిర్గుణంచేతి ద్వివిధం
తత్రగీయతే ౮౫. సచ్చిదానందనీరూప శివధ్యానంహి నిర్గుణం, సగుణం సచ్చి
దానందసాకార శివలక్షణం ౮౬ తదిదం నవధాప్రోక్తం స్థానభేదాద్యథాశృణు,
మూలే హేమనిభం ధ్యాయేచ్ఛివం పాపప్రశాన్తయే ౮౭ ధ్యాయేన్మాణిక్యసచ్ఛా
యం స్వాధిష్ఠానే సుఖీభవేత్, మణిపూరే నవార్కాభం ధ్యాయేత్సంక్షోభయేజ్జగత్
౮౮. హృది విద్యున్నిభం ధ్యాయేత్సదాశివమయో భవేత్, విశుద్ధే దీపసంకాశం
ధ్యాయేద్దుఃఖవిశుద్ధయే ౮౯. చంద్రాభం లంబికారంధ్రే ధ్యాయేదానందమశ్నుతే,
నీలాంజననిభం ధ్యాయేద్భ్రూమధ్యే యోగభాగ్భవేత్ ౯౦ సర్వవర్ణమయం
ధ్యాయేత్ పరంవ్యోమ్ని శివో భవేత్, ఆజ్ఞాచక్రే శశిప్రఖ్యం ధ్యాయేత్ సార్వజ్ఞ్య
మాప్నుయాత్ ౯౧. ఏవం నవవిధధ్యానాత్సగుణాత్సగుణో భవేత్, సమాధి
స్సమతావస్థా జీవాత్మపరమాత్మనోః ౯౨ సమ్యగ్బ్రహ్మణ్యవస్థాన మాత్మనశ్చ
సమాహితః, అయోగీన విజానాతి సమాధిం స్వాత్మసౌఖ్యదం ౯౩. జాత్యంధఇవ
సద్రత్న మనపాయి గుణాన్వితం, ధారణాయాస్సముద్దిష్టస్సమయః పంచనాడికాః
౯౪. ధ్యానస్యనాడికా షష్టిః కాలః కాలవిదోదితః, దినద్వాదశకం కాల స్సమాధే
రభిధీయతే ౯౫ నకర్మ నార్తిర్న ద్వేషో నమోహో నచవిప్లవః, నాజ్ఞానం
నప్రమాదశ్చ తస్యయస్స్యాత్సమాధిమాన్ ౯౬. ఏకస్మిన్నపిభూతే యచ్ఛాను
ధ్యాతానుభావనం, పృథక్పృథక్సమాధిస్స్యాత్పంచీకరణనామకః ౯౭. అథాన్య
దపివక్ష్యామి సమాధిం లయసంజ్ఞితం, యస్మిన్ సిద్ధే ప్రసిధ్యంతి సిద్ధయోఽష్టౌ నిజే
చ్ఛయా ౯౮. తతః ప్రాణపరిస్ఫూర్తి ర్నిశ్చలో యత్రతిష్ఠతి, సదాశివైక్యఫలద
స్సమాధిర్లయాభిధః ౯౯. ఉత్తమః పరమాత్మైక్యం మధ్యమోఽహంక్రియా
లయః, మార్గాధమోఽధమః ప్రోక్తస్సమాధౌ విలయాత్మని ౧౦౦. విలయా
ఖ్యే సమాధౌ యః క్షణంవా తిష్ఠతిస్మరన్, తస్య సర్వవిద స్సంతి నవసత్ఫలితాహ్వ
యాః ౧౦౧. సర్వకామఫలోపేత స్స్వర్భోగసమన్వితః, జీవేద్వర్షసహస్రంహి
సమాధౌలయనామ్నియః ౧౦౨. బహువాత్రకిముక్తేన ససమాధిర్బుధైస్స్మృతః,
యేన సంజాయతే సద్యశ్చిత్తైకీకరణం శివే ౧౦౩. శృణుయోగప్రసంగేన ముద్రా
ణాంవైభవం మునే, ముద్రాభిరేవ సన్నద్ధో యోగస్సిద్ధ్యతి యోగినః ౧౦౪.

ఆనంత్యంఖలు ముద్రాణా మాత్మవిద్భి ర్వినిశ్చితం, ముఖ్యాస్తత్ర వదామ్యత్ర పంచ
ముద్రాః ప్రసంగతః ౧౦౫. ఉడ్డీయాణం నభోముద్రాం మహాముద్రాం జలంధరాం,
మూలముద్రాంచ యోవేత్తి సయోగీసర్వవేదితా ౧౦౬. కుక్షేస్తుపశ్చిమే స్థానే
నాభేరుపరిబంధనం, మాత్రయా పరమస్త్యైత ధుడ్డీయాణం ప్రచక్షతే ౧౦౭.
మహాఖగ స్సముడ్డీయ గచ్ఛన్నంత్యు తతస్తతః, అనయాముద్రయా విద్వాన్ స్వవశ
స్సతతంభవేత్ ౧౦౮ ఉడ్డీయాణాఖ్య ముద్రేయం ద్వివిధాపరికీర్తితా, శార్దూల
చర్మణైవైకా యుక్త్యాక్ఇప్తేన బంధనం ౧౦౯. వాయో ర్బహిరథాన్యతు మాన
సేనాస్యబంధనం, ఉడ్డీయాణైకసిద్ధస్య సిద్ధస్యవిదితాత్మనః ౧౧౦. సిద్ధయో వ్యోమ
చారిత్వ పూర్వగాస్సంభవంతిహి, ఉక్తస్థానే మరుద్బంధీభూత్వా యత్రైకధీ ర్భవే
త్ ౧౧౧. తస్మిన్ దేశే చరన్ స్వైరం తత్రత్సౌఖ్యం సమశ్నుతే, జిహ్వయా విప
రీతాయాః కపాలకుహరోదరే ౧౧౨. ప్రవేశనంనభోముద్రా భ్రూమధ్యాహిత
చక్షుషః, ఇయంహి ఖేచరీముద్రా ముద్రావిద్భి ర్నివేదితా ౧౧౩. యదస్య చిత్త
పవనౌ చరతః ఖేసునిర్మలే, యస్యేయంఖేచరీ ముద్రా స్వవశేవర్తతే సదా ౧౧౪.
తస్యబిందు ర్నపతతిస్వవశే మకుతేజగత్, యావద్బిందుః స్థిత స్తావ ద్వ్యాదుపో నవిన
శ్యతి ౧౧౫. యావద్వశ్యా నభోముద్రా తావద్బిందు ర్వశేభవేత్, బిందో స్సము
రసీభావం యోజానాతి సయోగభాక్ ౧౧౬. నతస్యక్షుత్పిపాసార్తి శ్శోకమోహా
మతిభ్రమాః, రసనాశ్లేషణం సర్వ మలక్షాల్యలక యోజనం ౧౧౭. మహాముద్రేతి
కథితా ఘటనంచార్క సూర్యయోః, వక్షసిన్యస్తచిబుకో యోఽసా..................
౧౧౮. విచక్షణేనహస్తాభ్యాం వినతే దక్షిణేపదం, ధారయన్ కుక్షియుగలం పవనే
నైవ పూరయన్ ౧౧౯. ఏవంచాన్యేనభాగేన మహాముద్రేయ మీరితా, ఉభా
భ్యామపి భాగాభ్యాం విజితే పవనేతతః ౧౨౦. ముద్రామిమాం....................
పథ్య మపథ్యమపి, స్వేచ్ఛయా యోగినాజగం విషమప్యమృతం భవేత్ ౧౨౧.
క్షయోదావర్త కుష్ఠార్శో గుల్మాధ్మానాదయో గదాః, నశ్యంత్యజీర్ణ వేగాశ్చ గర
వేగాశ్చ దుస్సహాః ౧౨౨. బద్ధ్వా సర్వసిరాజాల మధోగామి నభోజలం, కంఠ
దేశే నిబధ్నీయా న్ముద్రాజాలంధరీ స్మృతా ౧౨౩. జాలంధరీకృతం సమ్యక్ కంఠ
దుఃఖవినాశనం, నాగ్నౌపతతి యత్కించిదపి వ్యోమ్నః పరావృతం ౧౨౪. నచి
త్తంధావతిస్వైరం నచవాయుః ప్రధావతి, మనోహిప్రథతేతస్య ముద్రేయంయస్య
శాశ్వతి ౧౨౫. పార్ష్ణిభాగేన సంపీడ్య యోని మాకుంచయన్ స్ఫుటం, ఆకర్ష
త్యవనిగ్నేయం మూలబంధః ప్రకీర్తితః ౧౨౬. అపానప్రాణయోరైక్యం సదా
వినిమ్నాత్ర శోషణః, బుద్ధిస్థయావనోల్లాసో మూలబంధస్యలక్షణం ౧౨౭. *భరద్వాజః*
ఏః మేతా స్సముద్దిష్టాఃపంచముద్రా మహామతే, యఇమా స్తత్త్వతో వేత్తి యోగీ
స్సాక్షీ ౧౨౮. ఇత్యేవమానందరసైకరూపో యోగోమయాతే కథితో
, అత్రైవబుద్ధింవినివేశ్య సాధ్వీమాప్నోతి సిద్ధిం పరమాం జితాత్మా ౧౨౯.

ఇత్యేకాదశ సాహస్రైర్గ్రథితం పుణ్యవర్ధనం, హేమకూటస్యమాహాత్మ్యం సర్వపాపక్షయావహం ౧౩౦. ఇదంపుణ్యతమాఖ్యానం య శ్శృణోతి సదానరః, సపుత్రపౌత్రైస్సహితః ప్రేత్యస్వర్గే మహీయతే ౧౩౧. * *

ఇతి శ్రీస్కాందమహాపురాణే హేమకూటఖండే సప్తర్షియాత్రా ప్రకాశికాయాం సంహితాయాం పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే భరద్వాజవిష్ణువృద్ధసంవాదే, అష్టాంగయోగ, ముద్రాలక్షణాది నిరూపణంనామ పంచదశోధ్యాయః. ౧౫.

శ్రీపంపామాహాత్మ్యం సంపూర్ణం.

శ్రీ హేమకూట నిలయః పంపాలింగన కాముకః
గంగాధరో విరూపాక్షో మంగళం దిశతాత్సదా.

యదక్షర పదభ్రష్టం మాత్రాహీనంచ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం పంపావిరూపాక్షేశ్వర ప్రభో.

శ్రీ పంపా విరూపాక్షేశ్వరార్పిత మస్తు.

ఖ్యాతాపంచమీ పరమోదయా, ధర్మాధర్మవినిర్ముక్తో దేహేంద్రియ వివర్జితః ౮౪. అసంగాదిగుణోపేత శ్శివతత్త్వసమాహితః, స్థిరచిత్తాత్మనా యోగనిష్ఠాం ప్రాప్తో నిరామయః ౮౫. నిస్తీర్ణదోషజాలశ్చ నిరాశంసో నిరావిలః, నిష్ఠాంగతశ్శివప్రాప్త్యా సంలీనోఽతిగతింగతః ౮౬. సాయుజ్యంప్రాప్తఇత్యేష పర్యాయేణ నిగద్యతే, సతుయశ్చస్వతంత్రోఽపి సిద్ధసంకల్పలక్షణః ౮౭. రుద్రవన్నకరోత్యేవ సదాత్మన్ష్ఠాధికాశ్చ క్రియాః, యథాపుంస్త్వేపి పుత్రస్తు నవికుర్యాత్స్వమాతరి ౮౮. సామర్థ్యేపి తథాయుక్తశ్శివసాధకవద్భవేత్, ఏవంపాశుపతే తంత్రే పంచావస్థాసుయోభవేత్ ౮౯. ప్రశస్యతే సుధీస్సద్భి స్సర్వలోకనమస్కృతః, యఏవం క్రమసంయుక్త స్సన్మార్గంనైష్ఠికంచరేత్ ౯౦. స్వతంత్రస్సిద్ధసంకల్ప శ్శివవత్సర్వగోభవేత్, పంచార్థవిజ్ఞానరహస్య మేవంప్రకాశితం భావవిదాంపురోగ, యఏతదాత్మాకురుతే విధిజ్ఞ స్సబంధముక్త్యేతి పరంనభూయః ౯౧. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే పంచార్థచరణప్రశంసా నామ ఏకాదశోఽధ్యాయః. ౧౧.

* విష్ణువృద్ధః * ఇదంపంచార్థచరణం సిద్ధాచారవ్రతోపమం, అలంఘనీయమత్యర్థం దుష్కరంచదురాసదం ౧. తత్రప్రమాదాదజ్ఞానాత్ జ్ఞానాద్వాసంభవేదపి, దోషోఽత్రనిష్కృతింబ్రూహియయాశుధ్యతిదోషభాక్ ౨. *భరద్వాజః* సాధ్వీయం ప్రశ్నరీతిస్తే సంభవేద్వ్రతినోవ్యయం, దోషస్త్రికరణేనాపి ఖలసంగాత్సతోస్తిహి ౨. వాచికైః పక్షిమృగతాం మానసైరంత్యజాతితాం, కాయికైర్గకర్మజైర్దోషైః ర్యాతిస్థావరతాం నరః ౩. దోషాశ్చైతేనబాధ్యంతే నరం నిష్కృతిదర్శినం, మానసస్యతుదోషస్య ప్రాయశ్చిత్తం యదీరితం ౪. వాచికాద్ద్విగుణం తత్స్యాత్కాయక్లేశం తతోఽధికం, బాహ్యాభ్యంతరభేదేన ప్రాయశ్చిత్తం ద్విధాస్మృతం ౫. బాహ్యంగురోస్సమీపేతు త్రికాభ్యాసో యథావిధి, శివస్యైవ సమీపేతు దానంస్నానం తథోదితం ౬. అమంత్రితేన యత్స్నానం భస్మనాకల్పయేద్వ్రతీ, ప్రదక్షిణశతం కుర్యాచ్ఛివస్యనియతాశయః ౭. జపేద్రౌద్రీసహస్రంచ పూతోభవతి తత్క్షణాత్, వృషమేకంయమాదీనాం స్తుతౌ తాంనిష్కృతిం శృణు ౮. శతయోజనమధ్వానం గచ్ఛేత్తీర్థప్రసంగతః, ఆధిక్యం దివసాధిక్యే నిష్కృతేరితి గణ్యతే ౯. రేతసిస్ఖలితేరాత్రౌ ప్రాణాయామాస్తుషోడశ, రౌద్రీజపసహస్రంచ ప్రాయశ్చిత్తం స్మృతంబుధైః, ౧౦. దివాచేద్భ్యాభ్యవ్యథాంకుర్యా ద్వేష్టకాయుత

పంచకం, తత్సంఖ్యయాజపేద్రౌద్రీం గాయత్రీంశివసన్నిధౌ, ౧౧. జపేదఘోరంత్రిశత
మపూతోదకసేవనే, నిశాయాంపానఖానాగేజపే జప్యాయుతంకృతం ౧౨.
ప్రదక్షిణశతంవాపి కుర్యాద్దేవస్య భక్తిమాన్, ప్రాణాయామశతంకుర్యా దశౌచ
ద్వయ సంకరే ౧౩. రౌద్రీశతంచ ప్రజపే త్కర్మయోగాత్పరంపరం, ఆతిథ్యమా
ధ్వరంశ్రాద్ధం ప్రోక్షితాభ్యుక్షితే అపి ౧౪. లౌల్యాత్పృథగ్రసాస్వాదశ్చ పునరవ్య
శనంతథా, సంకరస్సన్నిధానంచ తథాసంకీర్ణతేతి యః ౧౫. పాత్రభేదా ఇమేసప్త
తత్రనిష్కృతిరిష్యతే, రౌద్రీసహస్రంప్రజపే త్ప్రదక్షిణశతోద్యతః ౧౬. యేన
భుక్తంచపీతంవా శివస్యాభ్యర్చనం వినా, కలశైరయుతైరీశం స్నాపయే ద్విదితా
త్మవాన్ ౧౭. జపేత్తాం తత్ప్రమాణేన గాయత్రీంరుద్రదేవతాం, యానశయ్యాసన
స్నాన మహాసంమేలనోక్తిషు ౧౮.సపంక్తిభోజనేసార్థం పతితైశ్శృణునిష్కృతిం ౧౯.
ప్రాజాపత్యేన కృచ్ఛ్రేణ శుద్ధాత్మా భవతిధ్రువం ౨౦. వ్రతచర్యాంచరన్భుంక్తే
భాండేదేవకలస్య యః, ఉపోష్య పంచగవ్యాశీ త్రికాభ్యాసరతో భవేత్ ౨౧.
భుక్తేదేవలకాన్నశ్చేత్ కృచ్ఛ్రంచాంద్రాయణంచరేత్, స్నాపయే త్పరమేశానం
కలశైరయుతైరపి ౨౨. తత్కాలఏవవిజ్ఞానే కుర్యా ద్వమనమాత్మవిత్, ప్రాజాప
త్యంచరే త్కుంభశతేన స్నాపయేచ్ఛివం ౨౩. శివంసంపూజ్యవిధివ దభ్యస్యే
త్త్రికమేకధీః, యోదేవద్రవ్యభోజీస కృచ్ఛ్రంసాంతపనం చరేత్ ౨౪. అభిషించే
న్మహాదేవం కలశైరయుతేన సః, వ్రతభ్రష్టాన్నపానాదా వియమేవహి నిష్కృ
తిః ౨౫. తృణచ్ఛేదే కృతేరౌద్రీ మష్టోత్తరశతం జపేత్, దివా సంచరణే ప్రాయో
భవే జ్జంతువధశ్శ్వచిత్ ౨౬. తస్యనిష్కృతిరుక్తేయం ప్రాణాయామా స్త్రయో
దశ, త్రిశతంరుద్రగాయత్ర్యా జప శ్చాగమచోదితః ౨౭. వధోజరాయుజాదీనాం
ప్రమాదాత్తుభవేద్యది, తచ్ఛత్రంధారయేద్రౌద్రీం గాయత్రీమయుతం జపేత్ ౨౮.
ప్రాణాయామాంశ్చ షట్కుర్యా త్సహినిష్కృతిమర్హతి, అనస్థిజంతుహననే
షట్కుర్యాత్ప్రాణ సంయమాన్ ౨౯. రౌద్రీశతంచప్రజపే త్తతస్సంపూజయే
చ్ఛివం, క్షుద్రాస్థిజంతువధకృ త్ప్రాణాయామాష్టకే రతః ౩౦. సహస్రంప్రజపే
జ్జప్యమభ్యస్యేచ్చ త్రికంశుచిః, చటకాదివధే ప్రాణాయామాన్ దశసమాచ
రేత్ ౩౧ జపేద్రౌద్రీసహస్రంచ ముచ్యతే తేనపాప్మనా, గృధ్రాదీనాంవధే ప్రాణా
యామాశ్శత ముదీరితాః ౩౨. అయుతంరుద్రగాయత్ర్యా శ్శివపూజాచనిష్కృతిః,
మార్జాలనకులాదీనాం వధేజప్యాయుతం జపేత్. ౩౩. కుంభైస్తదర్ధసంఖ్యాకై రభి
షించేచ్ఛివంవ్రతీ, కూర్మగ్రాహఝషాదీనాం జపోజప్యాయుతంమతం౩౪. కుంభైర్దశస
హస్రేణ స్నాపయేచ్చ మహేశ్వరం, వధేగురుమృగాదీనాం పూర్వోక్తానిష్కృతిస్స్మృ
తా ౩౫. గోధాహియాదసాదీనాం వధేజప్యాయుతంమతం, తత్ప్రమాణాభిషే
కంచ కుర్యాన్ముచ్యేత కిల్బిషాత్ ౩౬. మేషాశ్వమహిషాదీనాం వధేపూర్వోక్తని

ష్కృతిః, గవయాదివధే జప్యాయుతష్టంచకమిష్యతే ౩౭. శూద్రాదీనాంవధే జప్యా
యుతాష్టక ముదాహృతం, అభిషేకశ్చతత్సంఖ్యస్తావతా శుద్ధిమాప్నుయాత్ ౩౮.
గంధర్వద్విరదాదీనాం వధేప్యేషైవనిష్కృతిః, నవాయుతంచవైశ్యానాం వధేస్నా
నంచ తత్సమం ౩౯. జప్యాయుతానాందశకం క్షత్రియాణాం వధేస్మృతం, స్నానం
హిపరమేశస్య కలశై స్తత్ప్రమాణతః ౪౦. జప్యాయుతద్వాదశకం చండాలాది
వధే విధుః, తావచ్ఛివాభిషేకశ్చ త్రికాభ్యాసశ్చ శుద్ధయే ౪౧. అంత్యజాతివధే
జప్యాయుత సప్తకమీర్యతే, అయుతైస్సప్తభి స్స్నానమపి స్యాత్మవిశుద్ధయే ౪౨.
చతుర్దశాయుతాన్యాహు ర్జప్యాయాః స్త్రీవధేబుధాః, తైరేవశాస్త్రి నిర్ణీతో
హ్యభిషేకశ్చతత్సమః ౪౩. హూహామేధానేతథాపాకే వహ్నిప్రజ్వలనేసతి, ప్రాణా
యామాశ్శతం జప్యాయుతంచఖలు నిష్కృతిః ౪౪. ఏకయోజనమధ్వానం యానా
రూఢో యదివ్రజేత్, షట్సహస్రజపంకుర్యా ద్వేష్టనత్రితయం తతః ౪౫. అశ
క్యానుగ్రహాల్లాభా ద్దుర్భిక్షేపస్లవేప్యపి, ఏకాన్నభోజనేపంచశతం జప్యంజపే
ద్వ్రతీ ౪౬. ప్రహోదపానే సాహస్రం జపే జ్జప్యమనన్యధీః, ప్రదక్షిణశతంకృత్వా
విశుధ్యే ద్ధృతసంశయః ౪౭. చాంద్రాయణత్రికాభ్యాసా చ్ఛుధ్యే ద్దుర్భోజనస్మృ
తౌ, ఆజ్ఞాభంగేత్వధిక్షేపే మర్మోద్ఘాటే గురోర్యది ౪౮. సహస్రకలశస్నానం
జప్యాయా నియుతంజపః, ప్రదక్షిణానామయుతం ప్రాయశ్చిత్తమితిశ్రుతిః ౪౯.
తస్యాత్యంతతిరస్కారే నిష్కృతి ర్నహివిద్యతే, అసంభాష్య స్తిరస్కార్య స్సభవే
త్సర్వపాతకీ ౫౦. యేపూర్వదీక్షితాస్తేహి సర్వేగురుసమాస్స్మృతాః, తిరస్కరోతి
యోవృద్ధాన్ సవేష్టనసహస్రకృత్ ౫౧. పవిత్రంచఛత్రవస్త్రాది చర్యాజప్యాయుతం
జపేత్, ప్రదక్షిణాయుతంజప్త్వా విశుద్ధిమాయాతి శాశ్వతీం ౫౨. సవేశ్మనాథదేవస్య
తిరస్కృతనసంభవే, కలశైఃపంచభిశ్శంభోస్స్నానం కృత్వావిశుధ్యతి ౫౩. వితస్తి
మాత్రేనిపతే ద్యదిదేవోఽత్రనిష్కృతిః. దశభిఃకలశై స్స్నానం దేవస్యేత్యాగ
మేమతం ౫౪. వితస్తిద్వయపాతేతు కలశాష్షోడశోదితాః, ద్వాత్రింశతాఘటై
స్స్నానం హస్తమాత్ర నిపాతనే ౫౫. హస్తద్వయేతుపంచాశ త్పంచాశన్నిష్కృ
తౌమతాః, నిష్కృతింశృణులింగస్య హస్తత్రయనిపాతనే ౫౬. కఠినస్థానపాతేతు
నిష్కృతి ర్ద్విగుణాభవేత్, లింగవేద్యాంవిభిన్నాయాం ప్రమాదా త్తిలమానతః ౫౭.
పంచవింశతిసాహస్ర కలశస్నాన మాచరేత్, యవమాత్రవిభేదేతు కుంభస్నానా
యుతత్రయం ౫౮. కుర్యాత్కుంభాయుతస్నానం రేఖామాత్రవిభేదనే, లింగేతిలాది
రేఖాంత మాత్రేభిన్నేతునిష్కృతిః ౫౯. ద్విగుణఃప్రాక్తనైః ప్రోక్తః పీఠాభిహతినిష్కృ
తేః, స్థావరస్యతులింగస్య కంపేజప్యాయుతత్రయం ౬౦. ప్రాయశ్చిత్తం ప్రచలనే
దశాయుతమితి స్థితిః, అర్ధార్ధలింగత ద్వేది స్ఫుటనే లక్షయోర్ద్వయం ౬౧. జపేద్గ్రా
దీంతథాదేవీం స్నాపయేత్తత్సమైర్ఘటైః, బలాచ్చోరైరపహృతే శివలింగే సదోష

భాక్ ౬౨. నియుతం ప్రజపేద్రాద్రీం ప్రజ్ఞాహానేస్తు నిష్కృతిః, స్నానాయుతమితి ప్రోక్తం సహస్రంవేష్టనాన్యపి ౬౩. జలమగ్నేపునరర్ధ్రమ్లష్టే శివలింగే ప్రయత్నతః, జప్యాయుతంజపేత్స్నానం తత్సంఖ్యాకంచ కల్పయేత్ ౬४. లింగేతుపావకాలీఢే నిష్కృతిర్ద్విగుణామతా, సమస్తదోషసద్భావో లింగత్యక్త్వా దృఢవ్రతః ౬౫. విధివిద్యోగమధ్యస్యే దితిపూర్వవిదోవిదుః. నాత్రగంథపాతః. *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యేఉత్తరభాగే పాశుపతవ్రత నిరూపణంనామ ఏకాదశోధ్యాయః. ౧౧.

* విష్ణువృద్ధః * సర్వజ్ఞసద్గురుశ్రేష్ఠ దయార్ద్రియమినాంవర, త్వత్ప్రసాదానుభావేన తంత్రంపాశుపతంశ్రుతం ౧. ఇదానీంశ్రోతుమిచ్ఛామి మతంయత్తన్మహావ్రతం, * భరద్వాజః * శైవాన్మహావ్రతం జాతమితి పూర్వంమయోదితం ౨. మతంమహావ్రతంహ్యేత న్మతానాముత్తమంవ్రతం, పురాశ్వేతగిరౌశ్వేతో మునిభ్యోమునిరుక్తవాన్ ౩. అస్మిన్నంతి మహాంత్యేవవ్రతానీతి మహావ్రతం, మహావ్రతస్య చర్యేయం మోక్షంప్రాపయతిధ్రువం ४, పాపాన్యత్యేతిచప్రోక్తా చర్యాచర్యాకృతాంవర, సాధకస్సుఖదాయిన్యా చర్యయైవ విరాజతే ౫. శరచ్చంద్రికయాకాలే యద్వదింద్రగిరిర్మహాన్, నదోప్యైష్చల్యతేనిత్యం యశ్చర్యామధితిష్ఠతి ౬. నహి వాతేనకేనాపి చాల్యతే సుమహద్గిరిః, శైలోపమాని దుఃఖాని జలబిందుసమంసుఖం ౭. శరీరస్యవినాశిత్వాద్భిక్షుచర్యాం సమాశ్రయేత్, విషయాసక్తచిత్తాస్తు సరాయాంతి పరాభవం ౮. బడిశామిషలుబ్ధాస్తు మీనాఇవ మహాహ్రదే, తస్మాచ్ఛవిషయాన్ఘోరాన్ దివాకర్కటకాన్ వ్రతీ ౯ పరిత్యజ్య తతశ్చర్యాం వీక్షయేద మృతోపమాం, చలత్తృష్ణాగ్రపానీయ బిందుకల్పం హిజీవితం ౧౦. అతస్త్యజేద విద్యాంతు జీర్ణత్వచమివోరగః, జలమధ్యేయథానావా దృఢయానభవంభవేత్ ౧౧. చర్యారూఢస్తథావిద్యార్ణవబిభేతి నతప్యతే, ప్రకామకలుషంవారి కతకస్యఫలం యథా ౧౨. విమలీకురుతే చర్యానుహతీ సాధికాతథా, మహామంత్రసునిష్ఠస్య భుజంగాన్నయథాభయం ౧౩. యథోదన్యాభయంనాస్తి తృషితస్యసరోజుషః, తథాగర్భాదికైర్దుఃఖై శ్చర్యావాన్నాభిభూయతే ౧४. యథోన్నతమహాశైల శృంగస్థోఽధఃస్థితాన్నరాన్, సంపశ్యతేతథాచర్యా మస్తకస్థోఖిలాన్పశూన్ ౧౫. యథౌషధేనశవ్యంతి రోగాస్సమ్యక్సమాహితాః, తథైవచర్యయాదోషాస్సర్వే నశ్యంతితద్విదః ౧౬. శిరఃస్థితంయథారత్నం సర్వస్యాపి ప్రకాశతే,

వ్రతచర్యాదిశుద్ధస్సన్ తథా కాళోపరిస్థితః ౧౭ గర్భదుఃఖంజరాదుఃఖం మృత్యు
దుఃఖంవిచింత్యచ, చర్యాంగేషుచరేద్ధీమాన్ క్షీరోదేహంసవద్వ్రతీ ౧౮. అహిం
సాసత్యమస్తేయం బ్రహ్మచర్యమకల్పనా, అక్రోధోగురుశుశ్రూషా శౌచంసంతోష
ఆర్జవం ౧౯. అంగానిదశచైతాని చర్యాయాస్త్వద్విదోవిదుః, తత్రాహింసాంప్రవ
క్ష్యామి సర్వపాపప్రణాశినీం ౨౦. చరాచరేషు భూతేషుకర్మణా మనసాగిరా,
అపాయబుద్ధిర్యాసేయ మహింసాపరికీర్తితా ౨౧. సర్వభూతేషు యామైత్రీ సాప్య
హింసాభిగద్యతే, యథాత్మని స్తథాన్యేషాంసుఖచింతాపి సాస్మృతా ౨౨.
యథావేణుఫలంవేణునాశాయ పరికల్పతే, తథా హింసాఫలంస్వాత్మనాశాయేతి
శివోఽబ్రవీత్ ౨౩. తస్మాత్సర్వేషుభూతేషు సబీజాస్వోషధీషుచ, దయాలుస్సర్వ
దా ధీమాన్భవేద్బంధాత్ప్రముచ్యతే ౨౪. కపిత్థబిల్వాదిఫలం బీజైర్బహుభి
రన్వితం, నభేదయే త్స్వైర్దైర్భిన్నంభుంజీత నహిదోషభాక్ ౨౫. పవిత్రశోధితై
ర్మంత్రైశ్చతుర్భి రభిమంత్రితైః దివా తీర్థాహృతైర్ధీమాన్కుర్యాదాచమనాదికం
౨౬. ప్రహరద్వితయేఽతీతే రాత్రౌతత్సలిలంత్యజేత్, తిష్ఠేద్యద్యాప్రభాతం తత్త్యజే
ద్దేశేసముద్ధృతే ౨౭. దేవార్థందేశికార్థంవారాత్రౌ పుష్పాదినాహరేత్, త్వచా
సహైవసంపక్వం త్యజేన్మార్గఫలాదికం ౨౮. స్వార్థంనపచనంకుర్యా త్కుర్యాద్గు
ర్వర్థ మాత్మవాన్, ఆతురస్యచవృద్ధస్య కృతే పాకో నదోషభాక్ ౨౯. నవ్రజేచ్చ
తురోమాసా నభావాద్వ్రతినాంవరః, భస్మమృత్తిలకాన్తాది హ్యాతింకుర్యాత్తథానచ
౩౦. సర్వత్రాహింసయుక్ కుర్యాద్వ్రతిచర్యామిమాంక్రమాత్, హితంమృదు
వచో యత్తద్యథా దృష్టార్థశంసిచ ౩౧. తత్సత్యంప్రోచ్యతేసద్భి శ్చర్యాకంసర్వ
సిద్ధిదం, యత్తైవపరుషావాణీ శాస్త్రాది నతథాభవేత్ ౩౨. చంద్రచందనకర్పూ
రసుహృత్సంగాదికం యథా, తథైవసత్యమధురం సుఖయేద్దేహినంసదా ౩౩.
గుప్తానామప్యగుప్తానా మనాదానంకదాచన, వాగాద్యైఃపరవస్తూనా మస్తేయమితి
గద్యతే ౩౪. యథైవబడిశాసక్తామీనానశ్యంత్యసంశయం, తథాపరార్థసంసక్తో
వ్రతీసద్యః ప్రణశ్యతి ౩౫. పరవస్తునిరక్తస్య నరాత్రౌనదివాసుఖం, లోకద్వయంచ
నాస్త్యస్య నృపతేశ్చ బిభేత్యసౌ ౩౬. నహిక్షీణార్థతృష్ణస్య కుతశ్చిద్విద్యతే భయం,
స్తేయంతుతృష్ణాప్రభవం తృష్ణానాశేభవేన్నతత్ ౩౭. తైలక్షయేనదీపోహి నవ
హ్నిః కాష్ఠసంక్షయే, అపిరణేనచోశీరం నతృష్ణాసంక్షయే భయం ౩౮. తస్మా
త్తృణంసువర్ణంచ సమంపశ్యన్మహావ్రతీ, అమైథునేచ్ఛాయా తత్తుబ్రహ్మచర్య ముదీ
ర్యతే ౩౯. అలోలుపత్వంనారీషు మనశ్శుద్ధిర్గరీయసీ, నిస్సంగతాచసర్వత్ర బ్రహ్మ
చర్యం మహామతే ౪౦. వాఙ్మనఃకర్మభి స్సమ్యగ్బ్రహ్మచర్యంచరన్తియే, తేహి
పాత్రై ర్విముచ్యంతేనిషేవ్యంతే చసిద్ధిభిః ౪౧. ఇదంహితపసామూలముత్తమాంగం
సుకర్మణః, జ్ఞానస్యపరమామూర్తిః శౌచస్యపరమంపదం ౪౨. ధర్మస్యపీఠంమో

కుస్య మార్గఃపరమజన్మనః, పవిత్రాచ్చపవిత్రం యదిదంహి పరమవ్రతం ౪౩.
బ్రహ్మచర్యంతదేకాత్మ భవేదత్రమహావ్రతే, అకల్పనాతుచర్యాయా మవిరోధిత్వ
మిష్యతే ౪౪. చర్యాప్రవృత్తిః కుశలా తథాసిద్ధాత్మకల్పధీః, సదాత్రికరణేనాపి
దోషాణా మనవేక్షణం ౪౫. విరక్తిస్సర్వశిల్పేషు రక్తి శ్శైలజపాదిషు, రుద్రేభక్తి
ర్గుణేరాగో వర్జనంభయశోకయోః ౪౬. అగుణేషువిరాగశ్చ శాంతిర్దాంతిర్జితా
త్మతా, జయాజయధనప్రీతి భయచింతావివర్జనం ౪౭. శత్రౌమిత్రేసమానత్వం
నచలోకరతిఃక్వచిత్, నిందాయాంచస్తుతౌసామ్యం నివృత్తిస్సర్వవృత్తిషు ౪౮.
తరుమూలేషు శూన్యాసుగుహాసుచ సదాస్థితిః, మార్గశీర్షజరచ్చీరకంథా శకల
సంవృతిః ౪౯. పరీవాదవిరాగశ్చ మోక్షైకధనగృధ్నుతా, విపాకోగ్రపరానిష్ఠా
నివృత్తిశ్చాప్యకల్పనం ౫౦ అకల్పనైకనిష్ఠస్య భూయిష్ఠా విశ్వసిద్ధయః, నిందితస్య
హింతస్యాపి నచాప్యంగేన విక్రియా ౫౧. అక్రోధస్తువిజ్ఞేయ శ్చర్యాయాఃపర
మంధనం, నాక్రోధసదృశో బంధుర్నచక్రోధసమో రిపుః ౫౨. నమహేశాత్పరః
పూజ్యోనాన్య త్పుణ్యం మహావ్రతాత్, జితంసర్వంజగత్తేన ప్రాప్తంశివపదం తథా
౫౩. యేన క్షాంత్యంబునా తూర్ణంక్రోధవహ్నిఃప్రణాశితః, అక్రోధఃపరమంతీర్థ
మక్రోధఃపరమంతపః ౫౪. అక్రోధఃపరమంసౌఖ్యమక్రోధఃపరమంహితం, యస్య
క్రోధానలో దీప్తఃపుంసస్సన్నిహితోహృది ౫౫. ప్రదీప్తకోటరస్యేవ తరోస్తస్యకుత
స్సుఖం, సదాత్రికరణేనాపిగురో రాజ్ఞానుపాలనం ౫౬. గురుశుశ్రూషణం ప్రోక్తం
చర్యాంగేషు పరంహితత్, గురూక్తశాస్త్రపఠనం పాదసంవాహనం గురోః ౫౭.
గురోఃప్రశంసా తత్సర్వం గురుశుశ్రూషణంమతం, యేనప్రక్షాల్యతేపాపం శుచిత్వంచ
విధీయతే ౫౮. శౌచంతద్ద్వివిధం ప్రోక్తం బాహ్యాభ్యన్తర భేదతః, మృజ్జలాభ్యాం
భస్మనాచ బాహ్యమన్యత్తు భావతః ౫౯. మనసోప్యహితంయద్య త్కర్మలోకవి
నిందితం, తదశ్రుతిస్తద్విరతి స్తదనాస్థా తదస్మృతిః ౬౦. తదనుక్తిశ్చ తత్సర్వం
శౌచమిత్యభిగమ్యతే, శివనిందకసల్లాప నాసహాసవివర్జనం ౬౧ తచ్చశౌచంస
ముద్దిష్టం గురోస్స్తోత్రం చ తన్మతం, శివపూజాదిసద్భావై స్సద్గురోస్తు విధానతః
౬౨. చిత్తేధ్యానంతు సంతోషః పరచింతాదివర్జితః, నిందాయాంస్తవనేదుఃఖే
సుఖేశీతోష్ణయోరపి ౬౩. చిత్తస్యనిర్వికారత్వం సంతోష స్సర్వసౌఖ్యదః, అభుక్తే
భుక్తవత్తృప్తిరపి సంతోషఇష్యతే ౬౪. సర్వభూతేష్వకుటిలా మనసోవృత్తి రార్జవం,
గురూక్తాచరణంశంభౌ విశ్వాస స్సత్క్రియాత్మతా ౬౫. అశాఠ్యంచ స్వధర్మేషు
పరతంత్రేష్వదూషణం, ఆర్జవంసర్వమేతత్స్యా చ్చర్యాంగందశమం పరం ౬౬.
అంగైర్దశభిరేతైస్తు చర్యాంయుక్తాం ప్రసాధయన్, తత్పదంశైవమాప్నోతి పునరా
వృత్తివర్జితం ౬౭. అస్మింశ్చతురవస్థాకే మహాతంత్రే మహావ్రతే, చతుష్టయార్థ
విజ్ఞానం శివేనైవప్రకాశితం ౬౮. చతుష్టయార్థవిద్యోగీ గురుశ్శిష్యం సుచేతసం,

దీక్షయేత్పుణ్యకర్మాణం సుజన్మానం విధానతః ౬౯. దీక్షితస్స్వగురుం నత్వా తదుక్తంతంత్ర మార్గతః, వృత్తావస్థాంచరే దాదౌ విరక్తాంనామ సిద్ధయే ౭౦. ఆదాయపతితంమార్గే కపాలంమనసైర్వ్రతీ, భిక్షాం తేన చరన్ధీమాన్ సతుకాపాలికాహ్వయః ౭౧. దశాంగాన్యపితస్యోక్తా న్యేవ మేవ శివాజ్ఞయా, నిస్సంగాం ప్రవిశేద్ధీమా నవస్థామాత్మసిద్ధయే ౭౨. నిస్సంగావస్థితంవిద్ధి జంగమంనామ సన్మతే, నకుర్యాజ్జంగమఃక్వాపి నియతంవాస మాత్మవాన్ ౭౩. గృహేశైవమఠే వృక్షమూలే తీర్థతటేషు వా, చైత్యేషు చత్వరేవాపి యామాద్విశ్రమ్య చాంగవాన్ ౭४. జాతే పరమవిజ్ఞానే స్వైరావస్థాంచరేద్వశీ, స్వైరావస్థాంప్రవిష్టోసౌ ధ్వజీతి పరిగణ్యతే ౭౫. ధ్వజమేకంకరేబిభ్ర న్భస్మరుద్ధూళితదంశుకం, చలేద్యత్రతతో గచ్ఛే ద్ధ్వజీతిశివశాసనం ౭౬. నస్యాద్దిక్నియమఃకశ్చి న్నవాసనియమః క్వచిత్, దశస్వంగేషు నియమస్సర్వదైవాస్య విద్యతే ౭౭. శివధ్యానపరోయోగీ స్వచర్యాంనాతిలంఘయేత్, ఏవంచర్యాప్రతిష్ఠస్య నిరాసంగస్యయోగినః ౭౮. సర్వంప్రకాశతేతత్త్వం నిర్లేప మకుతోభయం, శైవీంకథాంస్వభావస్థాం నిశ్శంకాంప్రవిశేద్వశీ ౭౯. కరంకీతి చనామాస్య భవేదవస్థతో మునే, శ్మశానభసితోద్ధూళః కరంకంస్వయమాగతం ౮౦. వహన్ లంబిజటాబద్ధ చంద్రలేఖాసమన్వితః, సర్వతోవిహరేద్ధీర స్సర్వాచారో నిరామయః ౮౧. భిక్షాంకుర్యా న్నరశిరఃకపాలే తత్తదంగభాక్, శ్మశానేష్వేవనివసే చ్ఛూన్యాగారేషువా సదా ౮౨. సదాకుర్యాచ్ఛివధ్యానం శంకామాత్రంచ వర్జయేత్, శంకయాభక్షితంసర్వం త్రైలోక్యంసచరాచరం ౮౩. సాశంకా భక్షితాయేన నిశ్శంకోయం మహావ్రతీ, ఏవంస్వచర్యానిరతం వ్రతినంసమయేశివః ౮४. అనుగ్రహపరోరక్షత్యాత్మలాభేనసర్వదా ౮౫. ఏవంమహావ్రతమతం దురితాంధకార నిర్భేదనార్కకిరణోత్కర మామనంతి, దేవస్యచంద్రకలయాంకితమస్తకస్యసద్యఃప్రసాదజననం మతమేతదేవ ౮౬. * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే శైవచర్యా, మహావ్రతనిరూపణంనామత్రయోదశోఽధ్యాయః ౧౩.

---

* విష్ణువృద్ధః * మహావ్రతస్యతంత్రస్య స్వరూపంతత్త్వతశ్శ్రుతం, పరామృష్టానిచాస్యైవ విధయశ్చ ఫలానిచ ౧. కాలాముఖంతువిజ్ఞాతుం మహాత్కౌతూహలంహిమే, ఆగమేష్వపిసర్వేషు తంత్రేషుచరితేషుచ ౨. సంహితాసుచ సర్వాసు పురాణేషుమహత్స్వపి, ఇతిహాసేష్వశేషేషు రహస్యోక్తిషుతాసుచ ౩. శివఏవపరోదేవ స్సన్మంత్రో బ్రహ్మపంచక , కలాఏవసదాముఖ్యా మహత్ కాలాముఖంమతం ४. ఇతిప్రశస్తంసర్వత్ర నామ్నైషం ప్రతిపాద్యతే, సర్వత్రోద్దేశమాత్రేణ

సర్వజ్ఞేనప్రకాశితం ౫. మహ్యంకాలాముఖంతంత్రం సంశ్రావయసవిస్తరం, యేన శ్రుతేన విజ్ఞాతాభ వేయం విమలాశయః ౬ * భరద్వాజః * అహో తే సత్త్వ సంపన్నా తత్త్వవస్త్వనుబంధినీ, బుద్ధిర్బుద్ధిమతాం శ్రేష్ఠ విష్ణువృద్ధ విభావ్యతే ౭. ఇదంకాలాముఖంనామ మతం మంత్రార్థసిద్ధిదం, మహాదేవస్య దేవస్య హృదయంవిద్ధి సన్మతే ౮. మంత్రాణ్యన్యానిసద్బుద్ధే గహనానివ్రతాదిభిః, శివోపాసనయా దృష్టం మహాఫలమిదం మతం ౯. శివచారిత్రభేదాని తంత్రాణీతి ప్రచక్షతే, శైవంపాశుపతం యత్ర న్మహావ్రతమితి శ్రుతం ౧౦. యథాకాలాముఖం చైతత్సర్వవృత్తం మహేశితుః, ఇదంహిసర్వతంత్రాఢ్యం సారాత్సారతరం మతం ౧౧ కాలాముఖం మహాప్రాజ్ఞ కలాయత్రప్రతిష్ఠితాః, కాలాముఖైకసంబంధి యత్రైతా కాలాముఖం మతం ౧౨. తదనుష్ఠానవంతో యే తేఽపి కాలాముఖాఃస్మృతాః, నివృత్తిశ్చప్రతిష్ఠాచ విద్యాశాన్తి స్తథైవచ ౧౩. శాన్త్యతీతాచ తాస్సర్వా ముఖ్యాఏవకలాస్విహ, యఃకలాసునిరూఢాత్మా సకలాస్వాత్మభావతః ౧౪. సవర్ధతేసదా యోగీ కలాభిశ్చంద్రమాఇవ, యస్యచిత్తేకలాస్సంతి సమస్తాస్స కలాత్మకః ౧౫ పంచానామపిభూతానాం సచవేత్తి స్థితింమునే, తపశ్శాన్తి ర్దయాశ్రద్ధా జపోదానంవ్రతం శమః ౧౬. సర్వంనశోభతేతస్య యస్మిన్న శివకలా నహి, యథైవప్రభయా భాస్వాన్ యథాచంద్రికయా శశీ ౧౭. యథాచేతనయైవాత్మా తథైవకలయా మునిః, నతిస్యసదృశోలోకే సిద్ధిభిః స్ఫురితాత్మవః ౧౮. నిత్యంకామదుఘాశ్చాస్య కలాఖ్యాః కామధేనవః, అద్భీనాంకిలదుగ్ధాబ్ధి ర్మహాంస్త్రామృతం శుభం ౧౯. తథాపాశుపతంతంత్రం ముఖ్యం తస్యాశయస్త్విదం, శివభక్త శ్చైవైకాత్మా శివనిష్ఠశ్చైవాగమః ౨౦. సఏవశివరూపస్స్యా ద్యస్య కాలాముఖంమతం, యత్రతిష్ఠతియః కశ్చి ద్దేశేకాలాముఖో మునిః ౨౧. సాకాశీతత్కురుక్షేత్రం సప్రభాసశ్చ పుష్కరం, కృతఘ్నఃపాపకర్మీచ పాతకీచతథాపరే ౨౨. కాలాముఖస్య దృష్ట్వైవ విశుధ్యంతి నసంశయః, నహితేగణయంత్యేవ బ్రహ్మాదీనాంపదాన్యపి ౨౩. నచతేషాంభవంత్యేవ తథాకల్పాంతవిప్లవాః, విద్యాకామస్యవిద్యాస్యాత్ జ్ఞానంజ్ఞానైకచేతసః ౨౪. సంపత్సంపత్ప్రవృత్తస్య తపస్తన్నియతాత్మనః, ముక్తిర్ముముక్షో రైకాత్మ్యం తద్విదస్సుధియఃకలాః ౨౫. సంభవేదపిసార్వజ్ఞ్యం శివసాయుజ్య ముద్భవేత్, మహాకాలమతైకాగ్రచిత్తస్య యమిన స్తథా ౨౬. చరిత్వావివిధాన్యాదౌ విరించ్యాద్యావ్రతానిహి, సర్వసారమతం క్షిప్రం ప్రవిష్టా లేభిరేపదం ౨౭. సర్వతంత్రైకసారంయ త్సర్వమంత్రవరోత్తమం, సర్వక్రియాఫలోపేతం సర్వచర్యాఫలప్రదం ౨౮. సర్వవేదరహస్యంచ సర్వాగమనిరూపితం, ఇదంకాలాముఖంవిద్ధి సత్యంసత్యం బ్రవీమితే ౨౯. నజానంత్యస్య యత్తత్త్వం పరమంబాహ్యాదృష్టయః, సదాగురు

కృపాసిద్ధిం జ్ఞాత్వా నందంత్యవామయాః ౩౦. గురురేవ పరోదేవః పంచబ్రహ్మమయః శ్శివః, కాలాముఖఃకలారూపః కలాత్మా కలనాత్మకః ౩౧ తస్మాద్గురోఃప్రసాదేన లభ్యంకాలాముఖం మతం, కలావిరహితంకించి న్నహి చేతయతే క్వచిత్ ౩౨. తస్మాత్కలాపరిజ్ఞానం సర్వచైతన్యసాధనం, పురానిలగిరేశ్వర్యంగే పుణ్యకాననశోభిని ౩౩. ఆసీనంసహితందేవ్యా స్కందఃపప్రచ్ఛ శంకరం, * స్కందః * దేవదేవమహాదేవ త్రియంబకమహేశ్వర ౩౪. తంత్రేషుముఖ్యం యత్తంత్రం తన్మేబ్రూహ్యాత్మసిద్ధిదం, సర్వతంత్రేషుయద్గుప్తం సర్వవేదైక సంమతం ౩౫. కాలాముఖం మహాతంత్రం చిత్తోన్మేషవివర్ధనం, ఇత్యుక్త్వా కృపయాశంభు స్తంత్రంకాలాముఖాహ్వయం ౩౬. సతస్మైప్రవదతిస్మ సద్యస్సర్వార్థసిద్ధిదం, శివోదితంమహాతంత్ర మిదంకాలాముఖం గుహః ౩౭ దధారమనసాసమ్యక్ స్వరంహర్షం చలబ్ధవాన్. తస్మిన్కాలే సమాగచ్ఛ త్కల్పవృక్షఫలం మహత్ ౩౮. ఆదాయసేవితాదేవీ నందనారణ్యదేవతా, ప్రణమ్య దేవం దేవీంచ ఫల తత్ప్రిదదేశుభం ౩౯. దేవ్యాహస్తేతదా౽౽గచ్ఛ త్క్రీడంస్తత్రగజాననః, ఆచకాంక్షేఫలం తచ్చ దదస్వేత్యబ్రవీచ్ఛివం ౪౦. స్కందోమహ్యం దదస్వేతి హర్షాత్ప్రోవాచ మాతరం, వాత్సల్యంబిభ్రతీ గాఢముభయోరపిపుత్రయోః ౪౧ వినోదనపరాదేవీ ప్రోవాచ ప్రహసన్ముఖీ, (నాత్రగ్రంథపాతః) భువంప్రదక్షిణీకర్తుం నిర్జగామ శివాంతికాత్ ౪౨. గజాననస్తతత్రైవ భువనేభ్యో గరీయసీం, దేవీంప్రదక్షిణీచక్రే మాతరంలోకమాతరం ౪౩. దేవీంప్రదక్షిణీకృత్య యావత్తిష్ఠతి గర్వితః, విఘ్నేశస్తత్క్షణాదేవ షణ్ముఖోపి సమాయయౌ ౪౪. ఏకత్వనాదశేషేణ పుత్రావీక్ష్య సమక్రియా, స్మయమానముఖీ తాభ్యాం సువిభజ్యతతఃఫలం ౪౫. భువఃప్రదక్షిణోద్యుక్తే స్కందేశివపదార్చకః, మహాకాలోపి గణరాట్ స్కందభక్త్యాఽన్వగాచ్ఛతం ౪౬. ద్విముహూర్తవిలంబేన క్రాన్త్వా సునిఖిలాంభువం, శివయోరంతికంప్రాప స్కందేభావం సముద్వహన్ ౪౭. తమభ్యనందత్ స్కందశ్చతదాముదితమానసా, ఆత్మపాదానుగంభవ్యం స్వస్మిన్ భక్తించ బిభ్రతం ౪౮. తదాప్రభృతిషడ్వక్త్ర స్తస్మిన్స్నిహ్యతి సర్వదా, మహాకాలోపిసద్భక్త్యా సేవమాన షడాననం ౪౯. శివే యామహతీభక్తి స్తస్మింస్తాం నిబబంధసః, తతఃకదాచిత్తస్యైవ భక్త్యాపరమయార్చితః ౫౦. స్కందాంతికేసమాసీనః స్కందస్తస్మై తుతోషవహ, తస్మైసర్వరహస్యార్థం ప్రాణభూతమిదం మునే ౫౧. కాలాముఖంమహాతంత్ర ముపాదిశత్ప్రసన్నధీః, మహాకాలోగణాధ్యక్ష స్తేభ్యస్తేభ్యశ్శుభాశయః ౫౨. ద్యోతయామాస దేవేభ్యోమునిభ్యశ్చ యథావిధి, తతఃపరంపరాయాతం లోకేకాలాముఖంమతం ౫౩. నాస్త్యస్మాత్పరమం తంత్రం సుసూక్ష్మజ్ఞాన యోగదం ౫౪. ఇదంమహాతంత్ర మమోఘసారం వర్షాయుతేనాపి నశక్యతేహ, వక్తుంతదుద్దేశత ఈర్యతేఽద్య శృణుత్వ మాదాయధియం సమగ్రాం ౫౫.

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
కాలాముఖప్రశంసానామ చతుర్దశోధ్యాయః. ౧౪.

* భరద్వాజః * నమశ్శివాయ దేవాయహరాయ పరమాత్మనే, రుద్రాయకాలకాలాయ కాలకంఠాయశంభవే ౧. ఇదంకాలాముఖంవిద్ధి పంచ కలాశ్రయం, కలాపంచకవేత్తాయః సకాలాముఖతత్త్వవిత్ ౨ సఏవదేశిక శ్శిష్యంమోచయే త్పాశబంధనాత్, దీక్షితస్తుశుచిర్మార్గ ద్విజన్మా వేదమార్గవిత్ ౩. కాలాముఖేనవర్తేత సదాకాలాముఖేమతే, దశాంగానిచరేద్ధీమాన్ కలాపంచనియతాశ్రయః ౪. బ్రహ్మచర్యం దయాసత్య మక్రోధశ్శాంతిరార్జవం, శివభక్తిస్తపశ్చాపి గురుశుశ్రూషణా జపః ౫. ఏతాన్యంగానిస ప్రోక్తాన్యేతైర్యుక్తః ప్రసిధ్యతి, అంగానామపిచైతేషాం బ్రహ్మచర్యం ముఖంస్మృతం ౬. బ్రహ్మచర్యవిహీనస్య దయాద్యైః కింప్రయోజనం, తపోభిర్గహనాయాసైః బ్రహ్మచర్యం హిలభ్యతే ౭. తేనజ్ఞానంపరంతేన శివసారూప్యముత్తమం, భిత్త్వాపాశానశేషేణ బ్రహ్మచర్యాసిధారయా ౮ చరేదబంధనోయోగీ సర్వాత్మా భయవర్జితః, జితం తేన జగత్సర్వం కాలశ్చాపి జితోఽమునా ౯. యోగవేదంభావేన బ్రహ్మచర్యైకనిష్ఠధీః, బ్రహ్మచర్యేణ మహతా రక్షేజ్జ్ఞానాధికాన్గుణాన్ ౧౦ స్థిరేణభువనానాం దూరాన్ విమలాన్సేతునాయథా, అంగంయద్బ్రహ్మచర్యంత న్ముఖ్యం కాలాముఖేమతే ౧౧. ప్రాకృతోఽపిదయాశీలో గతిమాప్నో త్యనుత్తమాం, అప్రాకృతో దయాశాలీ మునిస్సాక్షా చ్ఛివోభవేత్ ౧౨. కింజ్ఞానేనపరేణాపి కిమన్యైస్సద్గుణైరపి, యస్యచిత్తంద్రవీభూతం దయయాసర్వజంతుషు ౧౩. తపసాపరమేణాపి నచ తత్ప్రాప్యతేసదా, ప్రాప్యతే తత్తుసత్యేన ప్రకాశానందదాయినా ౧౪. సమయేస్ఫురితాత్మానః సద్వర్ణోపచితాఅపి, నభాంతి సత్యరహితాః నిర్గంధాఇవ కింశుకాః ౧౫. దయయాప్రాణరూపిణ్యా బ్రహ్మచర్యశరీరతః, జ్ఞానాదిగుణయుక్తస్య సత్యం సర్వాంగభూషణం ౧౬. క్రోధేనమృత్యుమప్యేతి తస్మాదక్రోధమాచరేత్, అక్రోధాంగైకసిద్ధస్య కరస్థాస్సర్వసిద్ధయః ౧౭. అక్రోధేనజయేత్కామ మక్రోధో జయభూషణం, అక్రోధాద్వేత్తి వేత్తవ్యం మహాకాలస్య భాషితం ౧౮. ఇదంశృణు మహాప్రాజ్ఞ రహస్యాచ్చ పరంరహః, సర్వాంగేష్వపి తత్త్వాంగం శాంతిరేవ విశిష్యతే ౧౯. యమినశ్శాంతచిత్తస్య స్వాత్మనిష్ఠస్య యత్సుఖం, మోహగ్రాహగృహీతస్య కుతస్త దజితాత్మనః ౨౦. శాంతిరేవపరోధర్మ శ్శాంతి ర్దురోమ్హనాశనీ, శాంతిర్విజ్ఞానదాత్రీతి శాసనం పారమేశ్వరం ౨౧. యస్యార్జవం సదా భాతి వాఙ్మనఃకర్మసు స్ఫుటం, కాలాముఖేన తేనైవ జితంతాపత్రయంమునే ౨౨. కౌటిల్యోపహతా బుద్ధిః కుశలాయ న కల్పతే, ఆత్మనాశాయహి భవే దంతర్గరళధారణం ౨౩. ఆర్జవేనయుతం దేవా నమస్యంతితపస్వినం, అతోవిద్వాం స్తదేవాంత ర్ధారయేదష్టసిద్ధిదం ౨౪. సర్వాభిమతసత్కర్త్రీ సర్వసంస్కారరూపిణీ, సర్వపాపనిహస్త్రీచ శివభక్తిః పరాత్పరా ౨౫ వేదాశ్శాస్త్రాణి విజ్ఞానం బ్రహ్మచర్యంతపః కలాః, శివభక్త్యావిహీనస్య సర్వం తత్సలిలాక్షరం ౨౬. భిత్త్వా

సత్యాం తతశ్చిత్రం విచిత్రముపపద్యతే, శివభక్త్యావిశిష్టాయా మంగమన్యత్తు సాధ
యేత్ ౨౭. అయమర్థోహి నిర్ణీతో మహాకాలమతేమహాన్, శివభక్తేః పరం
నాన్యత్ శ్రేయోస్తీతి కలామతం ౨౮. తపసా ప్రాప్యతే ముక్తి ర్యచ్ఛంభోః
పరమంపదం, తపశ్చరేదతోనిత్యం వాఙ్మనఃకాయశోధకః ౨౯. తపస్యేకాగ్ర
హృదయం కలావంతంమహామతే, నభేదయేదవిద్యేయం కుర్యేవకులభూధరం ౩౦.
గురుశ్శివో గురుః ప్రాప్యో గురుర్ధ్యేయో గురుర్గురుః, తస్యశుశ్రూషణంనామ సర్వా
భిమత సిద్ధిదం ౩౧. శమాదిభిరనేకైర్య న్నప్రాప్తుం శక్యతేపదం, గురుశుశ్రూ
షణా చ్ఛక్యం తతః ప్రాప్తుంసమాచరేత్ ౩౨. గురోరవజ్ఞయా మృత్యు ర్మంత్రా
వజ్ఞా విమోహదా, గురుమంత్రపరిత్యాగా ద్రౌరవం నరకంవ్రజేత్ ౩౩. శివే
రుష్టే గురుస్త్రాతా గురౌరుష్టే నకశ్చన, అప్రమత్త స్తతః కుర్యాత్ గురుశుశ్రూషణం
యమీ ౩౪. అంగానిసంతి సంత్వేవం సాధకాని సుకర్మణాం, జపాన్నాన్యత్ప్రిప
శ్యామి సర్వాలంబం తపస్వినః ౩౫ సృష్టింస్థితించ సంహారం కృత్యాన్యన్యానిచ
ప్రభో, సదాకర్తుంప్రకల్పంతే జపనిష్ఠా స్తపస్వినః ౩౬. అణిమాద్యష్టసిద్ధీనాం
దాతారో జగతామపి, ప్రభవంత్యేవ తేయేషాం జపసిద్ధిః ఫలప్రదా ౩౭. జపశీలో
జపధృతిః జపహృష్టో జపోన్ముఖః, జపైకచేతా స్సుచిరం తపస్వీసత్కలో భవేత్
౩౮. ఏవం శివకలాంగానాం సమ్యగాచరణా న్మునిః, ముక్తోభవతి పూతాత్మా
శివంచాత్మని పశ్యతి ౩౯. ఏవమాగమసంయుక్తః స్థితః కాలాముఖేషుసః, పూర్ణ
మూర్తి రసంసారీ సద్యః ప్రాప్నోతి సత్పదం ౪౦. అస్మిన్మతే చతుర్భేదా స్సాధకా
స్సంప్రకీర్తితాః, మహాకాలా శ్చకాలాశ్చకాలవక్త్రాశ్చ కేవలాః ౪౧. అఘోర
మూర్తౌ తాత్పర్యం మహాప్రసాద శీలనం, సదాదారుమయస్యైవ భస్మపాత్రస్య
ధారణం ౪౨ అఘోరమంత్రావృత్తిశ్చ జపాష్టకనిబంధనం, దశాంగనియమో
ద్వంద్వవిజయ శ్చాప్రతిగ్రహః ౪౩. సమతాహేమ్నిలోష్ఠేవా భిక్షాపంచసువే
శ్మసు, కుజ్జనంపర్వణితథా తీర్థలాభో విశేషతః ౪౪. తథాషోడశతీర్థేషు సర్వ
కాలనిమజ్జనం, జ్ఞానతీర్థంక్షమాతీర్థం తీర్థమింద్రియనిగ్రహః ౪౫. సర్వభూతార్ద్రి
తాతీర్థ మాస్తిక్యంతీర్థముచ్యతే, మానతీర్థం దమస్తీర్థం వివేకస్తీర్థ ముత్తమం ౪౬.
అ సూయా పరంతీర్థం అహింసా ధారణంయమః, శ్రద్ధాధృతి స్తపోయోగఇతి తీర్థా
నిషోడశ ౪౭. ఓడ్యాణబంధనం వ్యాఘ్రచర్మణా విజనేస్థితిః, శివక్షేత్రే విశేషేణ
వాసో రుద్రాక్షధారణం ౪౮. త్రికాలంభస్మనా స్నానం వ్యాఘ్రచర్మాంశుకావృతిః,
తేనోపవాసః పర్యంకబంధశయ్యాది కల్పనం ౪౯ సిద్ధక్షేత్రశివక్షేత్ర తీర్థపర్యటనం
తథా, శివాజ్ఞానిధనా హేలానుఃఇ న్యా స్థండిల శాయితా ౫౦ శివేపి శివభక్తేపి
ప్రతిపత్తి స్సమోదయా, స్త్రీశూద్రపతితానార్య పాషండాది వివర్జనం ౫౧.
ఉక్తకాలేషు సర్వేషు వర్తితానాం వ్రతానాం నాం, ఉపవిత్రాదమాదీనా మనుష్ఠానం
సుకర్మణాం ౫౨. ధారణం గదంతస్య సదానుగ్రహాశీలతా, ఆరాధనం

యథాశక్తి సమయేసమయేగురోః ౫౩. అనిందాచాన్యతంత్రేషు శైవశాస్త్రావి
లోకనం, శివభక్తైస్సదావాసః పూతోదకనిషేవణం ౫౪. సర్వభూతేష్వహింసాచ
తేషాంసంధారణక్రమః, ఉద్ధూలనంచసర్వాంగేయేషాంస్యాత్కృష్ణభస్మనా ౫౫.
మహాకాలాస్సవిజ్ఞేయా స్తేశివార్చనతత్పరాః, యమేష్వప్యసు తేషాంహి శివపూజా
శివోచితా ౫౬. శివావలోకనం నిత్యం తేషాం నియతకర్మణాం, షట్సుకాలేషు
యేదేవంపూజయంతి దృఢవ్రతాః ౫౭. కృష్ణభస్మగురూక్తేషు స్థానేషు దధతేచ
యే, కాలానిగదితా స్సద్భిః కాలాముఖమతే స్థితైః ౫౮. అంగాన్యుద్ధూలయం
తోయే యథాసంభృత భస్మనా, కృష్ణేనభస్మనా వక్త్రం భూషయంతి దివానిశం
౫౯. పూజాంపంచసు కాలేషు యేకుర్వంతిమహేశితుః, కాలావక్త్రాఇమే జ్ఞేయాః
జితపాశా జితామయాః ౬౦. యథోపలబ్ధ భసిత ధారిణోంగేషుసర్వశః, పూజాం
చతుర్షు కాలేషు కుర్వంతఃపరమేశితుః ౬౧. కేవలాఇతి విజ్ఞేయాః కైవల్యే ధృత
చేతసః, నివృత్త్యాద్యాః కలాఃపంచ భావయేయుః క్రమాదమీ ౬౨. తాభిర్వ్యా
ప్తం జగత్సర్వం తద్భావస్సర్వకర్మదః, పృథక్పృథగవస్థానాం పంచకం తాభవంతి
హి ౬౩. నివృత్త్యాద్యాఖ్యయా తాస్తు విఖ్యాతా శ్శివసిద్ధిదాః, నివృత్తావిషయే
భ్యశ్చ చిత్ప్రతిష్ఠా పరాయణాః ౬౪. మహాకీర్త్యేకనిరతా శ్శాంతి మాగామినీం
శ్రితాః, శాంత్యతీత పదారూఢా స్సర్వేతే వ్యక్తసిద్ధయః ౬౫. పృథ్వ్యాద్యా
కాశపర్యంత భూతపంచక వృత్తయః, కలాఃపంచ దిశన్త్యేవ కాలాతీతపదం మునేః
౬౬. నివృత్త్యాఖ్యా మవస్థాంయే ప్రపద్యంతే కలామయీం, తేనివృత్తాఇతిజ్ఞేయా
నామ్నాపూర్వోక్తలక్షణాః ౬౭. భువోయా ధారికాశక్తి స్సానివృత్తేషు లక్ష్యతే,
భూగతానిచ వృత్తానిపశ్యంత్యాత్మగతా న్యమీ ౬౮. పార్థివానాం వికారాణాం
జేతారస్తే భవంతిహి, నివృత్త్యవస్థాసిద్ధాస్తు తత్తదాచరణక్రమాత్ ౬౯. శివ
ప్రసాదా దాయాంతి ప్రతిష్ఠాఖ్యామవస్థితిం, తేహిప్రతిష్ఠితానామ్నా తత్కాలాపరి
దర్శినః ౭౦. ఆప్యాయయంతితేవిశ్వం దర్శనేన దయాలవః, అపామంతర్గతం సర్వ
ముపరోక్షయితుం క్షమాః ౭౧. ఆప్యైర్వికారైరపితే నబాధ్యన్తే కదాచన,
(నాత్రగ్రంథపాతః) * * *

ఇతి శ్రీస్కాందపురాణే హేమకూటఖండే పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే
కాలాముఖమత నిరూపణంనామ పంచదశోఽధ్యాయః. ౧౫.

---

* భరద్వాజః * తతశ్శృణు మహాభాగ విష్ణువృద్ధ మహామతే, యోగా
న్వక్ష్యామియాన్ జ్ఞాత్వా సద్యస్సిద్ధి మవాప్నుయాత్ ౧. నభ మోనవిషాదార్తిః
శ్రమమోహా మదాదయః, సయోగఃపంచధా జ్ఞేయః పంచానామేవలక్షణం ౨.

సదాశివైకచిత్తత్వం పరంతుస్మాన్న చాపరం, మంత్రయోగః స్పర్శయోగో భావ
యోగ స్తథాపరః ౩. అభావయోగశ్చ మహాయోగఇత్యపి తేక్రమాత్, మనో
వికారరహితో ధ్యానయోగోపబృంహితః ౪. యోమంత్రార్థవిచారోసౌ మంత్ర
యోగో ఽభిధీయతే, నాడీ ర్విశోధ్యచప్రాణా నాయమ్యాత్మని కుంభకే ౫.
మంత్రార్థభావితధ్యానం స్పర్శయోగఇతి స్మృతః, మంత్రస్పర్శా వుభౌత్యక్త్వా ఏకస్మి
న్నేవవస్తుని ౬. విశ్వాతీత మనుధ్యానం భావయోగఃప్రకీర్త్యతే, మహాశూన్యనిరా
లంబ శివతత్త్వవిచింతనం ౭. అభావయోగఇత్యాహుః పూర్వయోగాధికారిణః,
పరమానందచిద్రూపః పరమాత్మా జగన్మయః ౮. సోహమస్మీత్యహంభావో మహా
యోగః ప్రశస్యతే, సఏవసర్వయోగాఢ్యో బ్రహ్మయోగఇతిస్మృతః ౯. శివయోగఇతి
ఖ్యాత స్సర్వసిద్ధి ప్రదాయకః, అయమేవమహాభాగ యమాద్యష్టాంగలక్షణః ౧౦.
అయందశవిధః ప్రోక్తో మహాయోగోత్రసిద్ధిదః, అహింసాసత్యమస్తేయం బ్రహ్మ
చర్యందయార్జవం ౧౧. క్షమాధృతి ర్మితాహారః శౌచంచేతి యమాదశ, అహిం
సాసర్వభూతేషు అక్లేశజననం మతం ౧౨. అక్లేశాదిగుణోపేతా చింతాచేయం
నిగద్యతే, అహింసయావినా నాన్యదాత్మన శ్శుభకారణం ౧౩. సర్వభూతహితం
వాక్యం సత్యమిత్యభిధీయతే, సత్యమేవ వదంత్యార్యా స్సద్రూపం భోగమోక్ష
యోః ౧౪. తృణపర్ణసువర్ణాద్యే ష్వన్యదీయేషు వస్తుషు, మనసాపినివృత్తిస్స్యా
దస్తేయం యోగసాధనం ౧౫. స్యాన్మైథునపరిత్యాగో బ్రహ్మచర్యం త్వదిష్టదం,
స్మరణం కీర్తనం కేళిః ప్రేక్షణం గుహ్యభాషణం ౧౬. సంకల్పోఽధ్యవసాయశ్చ
క్రియానిర్వృత్తి రేవచ, ఏవమష్టవిధంచై తన్మైథునం పరికీర్తితం ౧౭. సర్వస్యైతస్య
యస్త్యాగో బ్రహ్మచర్యంతదుచ్యతే, ఋతావృతౌ స్వదారేషు సంయోగస్తదు
దీర్యతే ౧౮. బ్రహ్మణ్యేవమనశ్చర్యా బ్రహ్మచర్యంచ కీర్త్యతే, యత్తేనమనసా
వాచా సర్వదాసర్వజంతుషు ౧౯. అనుగ్రహధియం సాధ్వీం దయాం యోగవిదో
విదుః, శత్రౌమిత్రేకలత్రేపి స్వాత్మన్యన్యన్య జంతుషు ౨౦. ఏకరూప్యంహి మనస
స్తదార్జవ ముదాహృతం, గాఢంత్రికరణేనాపి శత్రూణాం పీడనేకృతే ౨౧. బుద్ధి
క్షోభనివృత్తిర్యా సాక్షమా పరికీర్తితా, అర్థస్యబంధో హ్రానో వా సంపద్యోగవిభాగ
యోః ౨౨. చిత్తస్య నిర్వికారత్వం ధృతిరిత్యుచ్యతేబుధైః, అల్పంమృష్టాశనం
ప్రాజ్ఞామితాహారంప్రచక్షతే ౨౩. ఆత్మనశ్శుద్ధికరణం శౌచం సర్వాత్మనైవతత్,
బాహ్యంశౌచంమృజ్జలాద్యైః మనశ్శుద్ధి స్తథాంతరం ౨౪. ఏవముక్తోయమోభేదా
న్నియమం శృణుసువ్రత, తపస్సంతుష్టి రాస్తిక్యం దానమీశ్వరభావనం ౨౫.
సిద్ధాంతశ్రవణం హ్రీశ్చ మతిశ్చాపి జపోవ్రతం, ఏవందశప్రకారోఽసౌ నియమః
సుప్రకీర్త్యతే ౨౬. కృచ్ఛ్రచాంద్రాయణాద్యైర్వా యత్నమార్గేణ భూయసా,
దేహస్యశోషణం తత్స్యా త్తపస్సర్వశుభప్రదం ౨౭. యదృచ్ఛాలాభయోగేన
సర్వదా శుభలక్షణః, ప్రీతిస్సంతోషఇత్యుక్త స్సహియుక్తై ర్విమృగ్యతే ౨౮.

ధర్మార్థకర్మేషు విశ్వాస మాస్తిక్యం ప్రాహు రాస్తికాః, ధనమన్నజలాద్యంయ ద్ద్రవ్యం న్యాయేన సంభృతం ౨౯. ప్రతిపాదన మస్యాగ్రే శ్రద్ధయా దానముచ్యతే, ప్రసన్నేనస్వభావేన హరేర్వాశంకరస్యవా ౩౦. విధివత్పూజనం యత్తు దర్చనంవిదురర్చకాః, రాగాద్యపేతహృదయం వాగదుష్టానృతాదికా ౩౧. హింసాదిరహితః కాయ ఏతచ్ఛేశ్వరపూజనం, సత్యంజ్ఞానమనంతం యత్తద్బ్రహ్మేతి గురోర్ముఖాత్ ౩౨. వేదాంతశ్రవణం ప్రాహుః సిద్ధాంతశ్రవణం బుధాః, లోకవేదవిరుద్ధస్య కర్మణః కుత్సితస్యయః ౩౩. కరణేకాతరోభావో హ్రీరిత్యాత్మవిదో విదుః, గురూపదిష్టమార్గేణ బాహ్యసంగ్రహదూషితః ౩౪. మంత్రాభ్యాసోజపఃప్రోక్తో మహాసిద్ధివిధాయకః, ఆత్మార్థముపదిష్టం యద్దేశికేన దయాలునా ౩౫. ఉపాయగ్రహణం తంత్రే ర్యత్తద్వ్రతమిష్యతే, ఏవందశవిధస్సోఽయం నియమస్సమ్యగీరితః ౩౬. దేహస్యల్లాఘవకరంనాడీ పవనశోధకృత్, స్వస్తికాద్యాసనంప్రోక్తం తదానంత్యాయ కల్పతే ౩౭. స్వస్తికం గోముఖంపద్మం వీరంసింహాసనంతథా, భద్రంముద్రాసనంచాపి మయూరాసనమేవచ ౩౮. సుఖాసనంచ సద్బుద్ధే నవముఖ్యాసనానిహి, ప్రాణస్యసంయమ స్సమ్యక్ప్రాణాయామ ఉదాహృతః ౩౯. సచోక్తోద్వివిధః ప్రాజ్ఞై స్సగర్భాగర్భభేదతః, జపేనసహితఃపూర్వః పరోజపవివర్జితః ౪౦. తత్ర ద్వాదశభి ర్యుక్తో మాత్రాభిరధమ స్స్మృతః, మధ్యమస్సతువిజ్ఞేయ శ్చతుర్వింశతిమాత్రకః, ౪౧. షడ్వింశన్మాత్రకం ప్రాహురుత్తమం ప్రాణవేదినః, ఉదాత్తత్రితయోచ్చార కాలో మాత్రానిగద్యతే ౪౨. ప్రస్వేదకంపనోత్థాన జనక స్స్యత్క్రమాదయం, రేచకాదిస్వరూపేణ సాధనీయోహ్యయం బుధైః ౪౩. రేచకోఽంతర్గత మరుద్బహి ర్నిర్యాపణక్రమః, అంతఃప్రవేశనం బాహ్యవాయోః పూరక ఇష్యతే ౪౪. ఆపూరితస్య తస్యాంతః స్థాపనం కుంభకఃస్మృతః, రేచపూరకయో ర్మధ్యే బహిర్వాయో ర్నిరోధనం ౪౫. రేచకానంతరంవాయో ర్నిరోధ శ్శూన్యక కోబహిః, ఇతిచబ్రువతే సంతస్సోపి చిత్తనియామకః ౪౬. ఇడయా రేచయే త్పింగళయా వాయుంప్రపూరయేత్, సుషుమ్నయా కుంభయేత ఇడాఖ్యాచంద్రదేవతా ౪౭. వామభాగస్థితా దేవయోని స్స్నిగ్ధగుణాన్వితా, పింగళాపితృయోనిస్స్యాద్దక్షిణా భానుదేవతా ౪౮. తయోర్మధ్యగతానాడీ సుషుమ్నా బ్రహ్మదైవతా, పద్మసూత్రనిభాచేయం వీణాదండాఖ్యయా యుతా ౪౯. అవష్టభ్య మహానాడీమిమాం బ్రహ్మమయీంశుభాం, నాడ్యస్తిష్ఠంత్యసంఖ్యాతా దేహస్యాముష్యధారకాః ౫౦. నాడీవిశుద్ధ్యైకేఇష్టోఽయం ప్రాణాయామ స్సుఖోదయః, తస్మాన్నాడీపరిజ్ఞానం యోగిన స్సంమతంసదా ౫౧. ద్విసప్తతిసహస్రాణి నాడ్యస్తత్ర చతుర్దశ, సుషుమ్నాపింగళా తద్వదిడాచైవ సరస్వతీ ౫౨. పూషాచవరుణాచైవ హస్తిజిహ్వా యశస్వినీ, అలంబుసాకుహూశ్చైవ విశ్వోదారా పయస్వినీ ౫౩.

శంకినీచైవగాంధారీ త్యేతాముఖ్యాః ప్రకీర్తితాః, తాసాంముఖ్యతమాస్తిస్రస్తిసృ
ష్వేకా విశిష్యతే ౫౪. బ్రహ్మనాడీత్యసౌప్రోక్తా విద్వద్వేదాంత పారగైః, ఇడా
యాఃపింగలయాశ్చ సుషుమ్నాయాః స్థితిశ్శ్రితా ౫౫. సరస్వతీకుహూశ్చాపి
సుషుమ్నా పార్శ్వయోఃస్థితే, గాంధారీహస్తిజిహ్వాచ వామభాగేతు పూర్వయోః
౫౬. పూషాయశస్వినీచాపి పింగలాదృష్టపూర్వయోః, స్థితా విశ్వోదరామధ్యే
కుహూకా హస్తిజిహ్వయోః ౫౭. గాంధార్యాశ్చ సరస్వత్యాః స్థితామధ్యేతు
శంకినీ, యశస్విన్యా స్సరస్వత్యా మధ్యేప్రోక్తా పయస్వినీ ౫౮. పూషకా
కుహూకామధ్యే వారుణీసుప్రతిష్ఠితా, అలంబుసాస్థితాపాయుపర్యంతం గంధమధ్యతః
౫౯. ఇడాతుసవ్యనాసాంతగామినీ కందమూలతః, పింగళా యామ్యనాసాంతగామినీ
కందమూలగా ౬౦. పూర్వభాగే సుషుమ్నాయాః కుహూర్మేఢ్రాంతగామినీ,
విశ్వోదరాభిధానాతు తుండమధ్యేవ్యవస్థితా ౬౧. హస్తిజిహ్వాతథా సవ్యపాదాం
గుష్ఠాంతగా శ్రుతా, గాంధారీ సవ్యనేత్రాంతాప్రోక్తా యోగాంగవేదిభిః ౬౨.
శంకినీ కామదా నాడీ దండమధ్యే వ్యవస్థితా, నాడీసరస్వతీ జిహ్వాపర్యంతా సుస్థితా
మునే ౬౩. పయస్వినీతథా యామ్యకర్ణాంతం ప్రోచ్యతేబుధైః, పూషాయామ్యాక్షి
పర్యన్తం పింగళా పృష్ఠతః స్థితా ౬౪ అధశ్చోర్ధ్వంస్థితానాడీ వారుణీసర్వగా
మినీ, నాడీష్వేతాసు సర్వాసు చరంతిదశవాయవః ౬౫ ప్రాణాపానద్వయం
వ్యాన స్తథైవోదానసంజ్ఞితః, సమానాఖ్యస్తథానాగః కూర్మఃకృకరనామకః ౬౬.
ధనంజయో దేవదత్తఇతితేయోగిభిస్స్మృతాః, ఆస్యనాసికయోర్మధ్యే నాభిమధ్యే తథా
హృది ౬౭. ఉదరేవంక్షణే కట్యాం జంఘయోరుభయో రపి, వర్తతేపవనఃప్రాణః
ప్రధాన స్సర్వవాయుషు ౬౮. అపానోవర్తతేనిత్యః కటిజంఘోరుజానుషు, వ్యాన
శ్శ్రోత్రాక్షిమధ్యేతు కకుదంగుష్ఠయోరపి ౬౯. ఘ్రాణస్థానే గళేచైవ వర్తతే
సుధియాంవర, ఉదానస్సర్వసంధిస్థో విజ్ఞేయః పాదహస్తగః ౭౦. సమానో నాభి
దేశస్థ స్సర్వదాకృతినాంవర, నాగాదివాయవః పంచ త్వగస్థ్యాదిషు సంస్థితాః ౭౧.
నిశ్వాసోచ్ఛ్వాసఘోషాశ్చ ప్రాణకర్మ మహామతే, అపానాఖ్యస్యవాయోస్తు విణ్మూ
త్రాదివిసర్జనం ౭౨. వ్యానో వినామకృత్ప్రోక్త ఉదాన శ్చోర్ధ్వయానకృత్,
సమాన స్సర్వసామీప్యం కరోతీత్యవగమ్యతాం ౭౩. ఉద్గారాదిగణాః ప్రోక్తా
నాగాఖ్యస్య మహామతే, నిమీలనాదికూర్మస్య క్షుతకృ త్కృకరానిలః ౭౪.
తంద్రికృ ద్దేవదత్తశ్చ శోకకృచ్చ ధనంజయః, ఏవంబుద్ధ్వాసమాలోచ్య నాడీం
విజ్ఞాయ తత్త్వతః ౭౫. ఉక్తక్రమేణ యఃకుర్యా త్ప్రాణాయామం సయోగవిత్,
నిత్యంతు షోడశప్రాణాయామాన్ కుర్యాద్విచక్షణః ౭౬. ఏవమభ్యాసతో మాసా
ద్బ్రహ్మహత్యాం వ్యపోహతి, షణ్మాసాభ్యాసయోగేన దివ్యంజ్ఞానం సముద్భవేత్
౭౭. వత్సరాభ్యాసతో యోగీ పరమం బ్రహ్మవిందతి, ప్రాణాయామైకనిష్ఠస్య
నకించిదపి దుర్లభం ౭౮. ప్రాణాయామం నిశీథిన్యాం ప్రణవేనైవకల్పయేత్, మాత్రి

ద్యైవహి సావిత్ర్యాః తేజస్వీ సూర్యవద్భవేత్ ౭౯. ప్రాణాయామ ఇతి ప్రోక్తః
ప్రత్యాహారం వదామి తే, విషయేభ్యస్సమస్తేభ్యో యత్ప్రత్యాహరణం స్థిరం ౮౦.
ఇంద్రియాణామిమం ప్రాహుః ప్రత్యాహారం మనీషిణః, మానసే చాప్యనుష్ఠాన మను
శిష్టస్య కర్మణః ౮౧. ద్వంద్వేషు సమభావశ్చ ప్రత్యాహరణయాస్మృతే, యమా
దిగుణయుక్తస్య మనసా ధిగతాత్మని ౮౨. ధారణాచ్చ బ్రహ్మపురే దహరాకాశ
మేవ యత్, తదంతర్బహిరాకాశధారణాపిచ ధారణా ౮౩ హృత్పుండరీకే నాభౌ
వా మూర్ధ్ని పర్వతమస్తకే, చిత్తస్య బంధనం యత్ర ధారణా సాపికథ్యతే ౮౪.
ప్రత్యయాంతరనిర్ముక్త ప్రవాహో ధ్యానమీర్యతే, సగుణంనిర్గుణంచేతి ద్వివిధం
తత్రగీయతే ౮౫. సచ్చిదానందనీరూప శివధ్యానంహి నిర్గుణం, సగుణం సచ్చి
దానందసాకార శివలక్షణం ౮౬ తదిదం నవధాప్రోక్తం స్థానభేదాద్యథాశ్రృణు,
మూలే హేమనిభం ధ్యాయే చ్ఛివం పాపప్రశాంతయే ౮౭ ధ్యాయే న్మాణిక్యసచ్ఛా
యం స్వాధిష్ఠానే సుఖీభవేత్, మణిపూరే నవార్కాభం ధ్యాయేత్సంక్షోభయేజ్జగత్
౮౮. హృది విద్యున్నిభం ధ్యాయే త్సదాశివమయోభవేత్, విశుద్ధే దీపసంకాశం
ధ్యాయే ద్దుఃఖవిశుద్ధయే ౮౯. చంద్రాభం లంబికారంధ్రే ధ్యాయేదానందమశ్నుతే,
నీలాంజననిభం ధ్యాయే ద్భ్రూమధ్యే యోగభాగ్భవేత్ ౯౦ సర్వవర్ణమయం
ధ్యాయేత్ పరంవ్యోమ్ని శివోభవేత్, ఆజ్ఞాచక్రే శశిప్రఖ్యం ధ్యాయే త్సార్వజ్ఞ్య
మాప్నుయాత్ ౯౧. ఏవం నవవిధధ్యానా త్సగుణా త్సగుణోభవేత్, సమాధి
స్సమతావస్థా జీవాత్మపరమాత్మనోః ౯౨ సమ్యగ్బ్రహ్మణ్యవస్థాన మాత్మనశ్చ
సమాహితః, అయోగీనవిజానాతి సమాధిం స్వాత్మసౌఖ్యదం ౯౩. జాత్యంధ ఇవ
సద్రత్న మనపాయి గుణాన్వితం, ధారణాయాస్సముద్దిష్ట స్సమయః పంచనాడికాః
౯౪. ధ్యానస్య నాడికా షష్టిః కాలః కాలవిదేరితః, దినద్వాదశకం కాల స్సమాధే
రభిధీయతే ౯౫ నకర్మ నార్తిర్న ద్వేషో నమోహో నచవిప్లవః, నాజ్ఞానం
నప్రమాదశ్చ తస్యయస్స్యా త్సమాధిమాన్ ౯౬. ఏకస్మిన్నపిభూతే యచ్ఛతు
ర్ధ్యాతానుభావనం, పృథక్పృథక్సమాధిస్స్యా త్పంచీకరణనామకః ౯౭. అథాన్య
దపివక్ష్యామి సమాధిం లయసంజ్ఞితం, యస్మిన్సిద్ధే ప్రసిధ్యంతి సిద్ధయోఽష్టౌ నిజే
చ్ఛయా ౯౮. తతః ప్రాణపరిస్ఫూర్తి ర్నిశ్చలో యత్రతిష్ఠతి, సదాశివైక్యఫలద
స్సమాధిర్లయాభిధః ౯౯. ఉత్తమః పరమాత్మైక్యం మధ్యమోఽహంక్రియా
లయః, మూర్చ్ఛాగమోఽధమః ప్రోక్త స్సమాధౌ విలయాత్మని ౧౦౦. విలయా
ఖ్యేసమాధౌ యఃక్షణంవా తిష్ఠతిస్మరన్, తస్యసర్వవిద స్సంతి నవసత్ఫలితాహ్వ
యాః ౧౦౧. సర్వకామఫలోపేత స్సర్వభోగసమన్వితః, జీవే ద్వర్షసహస్రంహి
సమాధౌలయనామ్నియః ౧౦౨. బహుమాత్రికముక్తేన ససమాధి ర్బుధై స్స్మృతః,
యేన సంజాయతే సద్య శ్చిత్తైకీకరణం శివే ౧౦౩. శృణుయోగప్రసంగేన ముద్రా
ణాంవైభవం మునే, ముద్రాభిరేవ సన్నద్ధో యోగస్సిధ్యతి యోగినః ౧౦౪.

అనంత్యంఖిలు ముద్రాణా మాత్మవిద్భి ర్వినిశ్చితం, ముఖ్యాస్తత్ర వదామ్యత్ర పంచ ముద్రాః ప్రసంగతః ౧౦౫. ఉడ్డీయాణం నభోముద్రాం మహాముద్రాం జలంధరాం, మూలముద్రాంచ యోవేత్తి సయోగీసర్వవేదితా ౧౦౬. కుక్షేస్తుపశ్చిమే స్థానే నాభేరుపరిబంధనం, మాత్రయా పరమస్త్యైత ధుడ్డీయాణం ప్రచక్షతే ౧౦౭. మహాఖగ స్సముడ్డీయ గచ్ఛన్నంత్సు తతస్తతః, అనయాముద్రయా విద్వాన్ స్స్వవశ స్తతతంభ వేత్ ౧౦౮ ఉడ్డీయాణాఖ్య ముద్రేయం ద్వివిధాపరికీర్తితా, శార్దూల చర్మణై వైకా యుక్త్యాక్ఇప్తేన బంధనం ౧౦౯. వాయో ర్బహిరథాన్యాతు మానసేనాస్యబంధనం, ఉడ్డీయాణైకసిద్ధస్య సిద్ధస్యవిదితాత్మనః ౧౧౦. సిద్ధయో ర్వ్యోమ చారిత్వ పూర్వగాస్సంభవంతిహి, ఉక్తస్థానే మరుద్బంధీభూత్వా యత్రైకధీ ర్భవేత్ ౧౧౧. తస్మిన్ దేశే చరన్ స్వైరం తత్తత్సౌఖ్యం సమశ్నుతే, జిహ్వయా విపరీతాయాః కపాలకుహరోదరే ౧౧౨. ప్రవేశనంనభోముద్రా భ్రూమధ్యాహిత చక్షుషః, ఇయంహి ఖేచరీముద్రా ముద్రావిద్భి ర్నివేదితా ౧౧౩. యదస్య చిత్తపవనౌ చరతః ఖేసునిర్మలే, యస్యేయంఖేచరీ ముద్రా స్వవశేవర్తతే సదా ౧౧౪. తస్యబిందు ర్నపతతిస్వవశే మరుతేజగత్, యావద్బిందుః స్థిత స్తావ ద్వ్యాధిభో నవిన శ్యతి ౧౧౫. యావద్వశ్యా నభోముద్రా తావద్బిందు ర్వశేభవేత్, బిందోస్సను రసీభావం యోజానాతి సయోగభాక్ ౧౧౬. నతస్యక్షుత్పిపాసార్తి శోకమోహా మతిభ్రమాః, రసనాశ్లేషణం సర్వ మలక్ష్యాలక యోజనం ౧౧౭. మహాముద్రేతి కథితా ఘటనంచార్కసూర్యయోః, వక్షసిన్యస్తచిబుకో యోనా .... ౧౧౮. విచక్షణేవహస్తాభ్యాం వినతే దక్షిణేపరం, ధారయన్ కుక్షియుగలం పవనే నైవ పూరయన్ ౧౧౯. ఏవంచాన్యేనభాగేన మహాముద్రేయ మీరితా, ఉభాభ్యామపి భాగాభ్యాం విజితే పవనేతతః ౧౨౦. ముద్రామిమాం........................ పథ్య మపథ్యమపిహి, స్వేచ్ఛయా యోగినాజగం విషమప్యమృతం భవేత్ ౧౨౧. కుష్ఠోదావర్త కుష్మార్శో గుల్మాధ్మానాదయో గదాః, నశ్యంత్యజీర్ణవేగాశ్చ గర వేగాశ్చ దుస్సహాః ౧౨౨. బద్ధ్వా సర్వసిరాజాల మధోగామి నభోజలం, కంఠదేశే నిబధ్నీయా న్ముద్రాజాలంధరీ స్మృతా ౧౨౩. జాలంధరీకృతం సమ్య క్కంఠదుఃఖవినాశనం, నాగ్నౌపతతి యత్కించిదపి వ్యోమ్నః పరావృతం ౧౨౪. నచిత్తంధావతిస్వైరం నచవాయుః ప్రధావతి, మనోహిప్రథతేతస్య ముద్రేయంయస్య శాశ్వతి ౧౨౫. పార్ష్ణిభాగేన సంపీడ్య యోని మాకుంచయన్ స్ఫుటం, ఆకర్షేత్పవనాన్నాయం మూలబంధః ప్రకీర్తితః ౧౨౬. అపానప్రాణయోరైక్యం సదా విణ్మూత్ర శోషణం, బుద్ధిసయావనోల్లాసో మూలబంధస్యలక్షణం ౧౨౭. *భరద్వాజః* ఏః మేతా స్సముద్దిష్టాఃపంచముద్రా మహామతే, యఇమా స్తత్త్వతోవేత్తి యోగీ సిద్ధ్యతి ౧౨౮. ఇత్యేవమానందరసైకరూపో యోగో మయాతే కథితో ...త్రైవబుద్ధింవినివేశ్య సాధ్వీమాప్నోతి సిద్ధిం పరమాం జితాత్మా ౧౨౯.

ఇత్యేకాదశ సాహస్రైర్గ్రథితం పుణ్యవర్ధనం, హేమకూటస్యమాహాత్మ్యం సర్వపాపక్షయావహం ౧౩౦. ఇదంపుణ్యతమాఖ్యానం య శ్శృణోతి సదానరః, సపుత్రపౌత్రైస్సహితః ప్రేత్యస్వర్గే మహీయతే ౧౩౧. * *

ఇతి శ్రీస్కాందమహాపురాణే హేమకూటఖండే సప్తర్షియాత్రా ప్రకాశికాయాం సంహితాయాం పంపామాహాత్మ్యే ఉత్తరభాగే భరద్వాజవిష్ణువృద్ధసంవాదే,
అష్టాంగయోగ, ముద్రాలక్షణాది నిరూపణంనామ
పంచదశోధ్యాయః. ౧౫.

శ్రీపంపామాహాత్మ్యం సంపూర్ణం.

శ్రీ హేమకూట నిలయః పంపాలింగన కాముకః
గంగాధరో విరూపాక్షో మంగళం దిశతా త్సదా.

యదక్షర పదభ్రష్టం మాత్రాహీనంచ యద్భవేత్,
తత్సర్వం క్షమ్యతాం పంపావిరూపాక్షేశ్వర ప్రభో.

శ్రీ పంపా విరూపాక్షేశ్వరార్పిత మస్తు.